KAYFOR28

28. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu

"Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Yapay Zekâ"

Genişletilmiş Özetler Kitabı

Editörler:
Dr. Öğretim Üyesi Vedat ALMALI
Dr. Öğretim Üyesi Abdulmecit YILDIRIM

Gazi Kitabevi

KAYFOR28 — 28. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu

"Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Yapay Zekâ"

Genişletilmiş Özetler Kitabı

KAYFOR28 — 28. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu
"Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Yapay Zekâ"

Genişletilmiş Özetler Kitabı

Editörler:
Dr. Öğretim Üyesi Vedat ALMALI
Dr. Öğretim Üyesi Abdulmecit YILDIRIM

Gazi Kitabevi

"En İyi Akademi, Bir Kitaplıktır."

KAYFOR28 — 28. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu
"Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Yapay Zekâ"
Genişletilmiş Özetler Kitabı

Editörler:
Dr. Öğretim Üyesi Vedat ALMALI
Dr. Öğretim Üyesi Abdulmecit YILDIRIM

© Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti'ne aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

ISBN • 978-625-5030-14-6

Baskı • Ekim, Ankara 2026

Dizgi/Mizanpaj • Gazi Kitabevi
Kapak Tasarım • Gazi Kitabevi

Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.
Yayıncı Sertifika No: 44884

Merkez
Bahçelievler Mah. 53. Sok. No: 29 Çankaya/ANKARA
0.312 223 77 73 - 0.312 223 77 17
0.544 225 37 38
0.312 215 14 50
www.gazikitabevi.com.tr
info@gazikitabevi.com.tr

Sosyal Medya
gazikitabevi
gazikitabevi
gazikitabevi

DÜZENLEME KURULU

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Prof. Dr. Ömer Faruk ALTUNÇ

ÜYELER

Prof. Dr. Kenan YILDIRIM

Muş Alparslan Üniversitesi, Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Abdullah KIRAN

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Prof. Dr. Bayram COŞKUN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Prof. Dr. Murat AKTAŞ

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Prof. Dr. Zeliha TEKİN

Muş Alparslan Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik

Doç. Dr. Orhan KESKİNTAŞ

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Doç. Dr. Salih GÜLEN

Muş Alparslan Üniversitesi, Genel Sekreter

Doç. Dr. Veysel ERGÜÇ

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Doç. Dr. Yunus KOÇ

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Doç. Dr. Mehmet Ali TÜRKMENOĞLU

Muş Alparslan Üniversitesi, İşletme

Dr. Öğr. Üyesi Miyase ASLANTAŞ

Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyoloji

Dr. Öğr. Üyesi Vedat ALMALI

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Vedat BAYDAR

Muş Alparslan Üniversitesi, İktisat

Dr. Öğr. Üyesi Metin SÖYLEMEZ

Muş Alparslan Üniversitesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin İŞLEK

Muş Alparslan Üniversitesi, İktisat

Dr. Öğr. Üyesi Şeyma EŞKİ ÇAYLAK

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Burçak GÜNDAL

Muş Alparslan Üniversitesi, İktisat

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet LEVET

Muş Alparslan Üniversitesi, İşletme

Dr. Öğr. Üyesi Ender Can DÖNMEZ

Muş Alparslan Üniversitesi, KÜSAM

Dr. Bahar İSLAMOĞLU ALKÖSE

Pamukkale Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkadir ŞEN

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Abdulmecit YILDIRIM

Muş Alparslan Üniversitesi, İktisat

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Oğuzhan KARAÇETİN

Muş Alparslan Üniversitesi, Tarih

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan YENİÇERİ ALTINTAŞ

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Betül ŞENGÖNÜL

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt GÖL

Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Öğr. Gör. Tuğba ADIGÜZEL

Muş Alparslan Üniversitesi, Görsel-İşitsel Tek. ve Medya Yapımcılığı

Öğr. Gör. Seyfullah KANER

Muş Alparslan Üniversitesi, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı

Arş. Gör. Mahmut ZENGİN

Mardin Artuklu Üniversitesi, Bilgisayar Mühendisliği

Fırat AYKAN

Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı

Umut EREN

Muş Alparslan Üniversitesi, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı

Ruken EKİCİ BABA

Muş Alparslan Üniversitesi, Kariyer Gel. Uyg. ve Araştırma Merkezi

ÖNSÖZ

28. Uluslararası Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR28), "Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Yapay Zekâ" ana temasıyla 14-16 Mayıs 2026 tarihlerinde Muş Alparslan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin ev sahipliğinde Muş'ta gerçekleştirilmiştir. Elinizdeki kitap, kongrede sunulan 189 bildirinin genişletilmiş özet metnini 8 tematik bölüm hâlinde bir araya getirmekte ve kongrenin bilimsel birikimini kalıcı bir başvuru kaynağına dönüştürmektedir.

Kitapta yer alan çalışmalar, kamu yönetiminin dijital çağdaki dönüşümünü çok boyutlu bir çerçevede ele almaktadır: dijital dönüşümün kurumsal yapılar, hizmet sunumu ve vatandaş-devlet ilişkisi üzerindeki etkilerinden yapay zekânın karar alma süreçlerine entegrasyonuna; algoritmik yönetişimin doğurduğu etik, hukuki ve toplumsal risklerden kişisel verilerin korunmasına ve regülasyon arayışlarına; dijital diplomasi ve uluslararası ilişkilerden kamu personel rejiminin dönüşümüne, dijital ekonominin iktisadi ve yönetsel yansımalarından geleceğe dönük politika önerilerine uzanan geniş bir yelpaze bu ciltte bütünlüklü biçimde temsil edilmektedir.

Sunulan bildirilerin ortaklaştığı temel vurgu, teknolojinin kamu yönetimi için bir amaç değil, kamusal değer üretiminin bir aracı olduğudur. Dijitalleşme ve yapay zekânın vaat ettiği verimlilik, şeffaflık ve hız; ancak hukuk devleti ilkesi, hesap verebilirlik, veri güvenliği ve insan onuru gözetildiğinde kalıcı bir kazanıma dönüşebilecektir. Kamu personelinin dijital yetkinliklerinin güçlendirilmesi, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve düzenleyici çerçevenin teknolojik gelişmenin hızına uyarlanması, katılımcıların üzerinde birleştiği öncelikli politika alanları olarak öne çıkmıştır.

Bilimsel birikimlerini paylaşan değerli yazarlarımıza; titiz değerlendirmeleriyle sürece katkı sunan bilim kurulu üyelerimize ve hakemlerimize; oturum başkanlarımıza ve davetli konuşmacılarımıza; kongrenin planlanmasında ve yürütülmesinde özveriyle çalışan düzenleme kurulumuza ve Muş Alparslan Üniversitesi'nin yönetici ve çalışanlarına içtenlikle teşekkür ederiz.

Bu kitabın kamu yönetimi yazınına, araştırmacılara, karar alıcılara ve uygulayıcılara katkı sağlamasını; KAYFOR geleneğinin gelecek buluşmalarına esin kaynağı olmasını dileriz.

Editörler

Muş, 2026

İÇİNDEKİLER

■ **KAMU YÖNETİMİ VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM**

Kamu Yönetiminde Yeni Yönelimler Bağlamında Düzenleyici Kum Havuzları 3

Uzman Kübra Canbaz Akça, Prof. Dr. Bekir Parlak

Kamu Güvenliğinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımı: Fırsatlar, Tehditler ve Risk Yönetimi 9

Dr. Öğr. Üyesi Ali Burak Aksungur

Leapfrogging Perspektifinden Sahra-altı Afrika'da Dijital Dönüşüm ve Yapay Zeka: Kamu Yönetimi Açısından Stratejik Fırsatlar 13

Arş. Gör. Gülistan Alpaslan

Sürdürülebilir ve Dirençli Kent Yönetişimin de Kent Konseylerinin E-Katılım Uygulamaları 17

Yüksek Lisans Öğrencisi Selman Altun, Doç. Dr. Muzaffer Bimay

Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm: Kalkınma Planlarının Metin Madenciliği Analizi..... 21

Arş. Gör. Şuheda Altunok, Doç. Dr. Tuna Batuhan

Sürdürülebilir Geleceğin Yerel Kodları: Tepebaşı'nda Akıllı Kentleşme Dinamikleri ... 27

Dr. Öğr. Üyesi R. Kıvanç Arslan

Güvenlik Yönetiminde Dijital Gözetim ve Temel Esasları Üzerine Bir İnceleme..... 31

Doç. Dr. Yıldız Atmaca, Öğr. Gör Erdal Yıldız

Dijital Çağda Kamu Yönetimi Disiplini: Kuramsal Sınırlar ve Yeniden Tanımlama Tartışması 35

Öğr. Gör. Fatih Aydoğan

Devletlerin Yapay Zeka Uygulamalarını Ölçmek: Mevcut Endekslerin Sınırlılıkları ve Yeni bir Endeks Taslağı Önerisi 41

Prof. Dr. Asım Balcı

Kamu Personel Yönetiminde Dijital Kapasitenin Yeniden İnşası 47

Bağımsız Araştırmacı Yusuf Balcı, Prof. Dr. Alper Özmen

Dijital Diplomasi açısından Lojistik Performansın Devletlerin Uluslararası İmajında kullanılması..... 51

Doç.Dr. Hasan Bardakçı

Dijital Atıksu Yönetiminde Döngüsel Ekonomi Yaklaşımı: Singapur Örneği 55

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Küçük Bayraktar

Dijital Dönüşümde Demokratik Meşruiyet: Kamu Yönetiminde E-Devlet ve Vatandaş Katılımı..... 61

Doç. Dr. Muzaffer Bimay

E-Devletten Akıllı Devlete: Dijitalleşme Sürecinde Kamu Yönetiminde Veri Temelli Yönetişim ve Etik 65

Doç. Dr. Handan Boyalı

Post-Panoptik Bir Kamu Yönetimi: Algoritmik Yönetimsellik ve Gözetim Toplumu 69

Dr. Öğr. Üyesi Selim Bozdoğan, Prof. Dr. Veysel Erat

Açık Veri Olgunluğu, Dijital Devlet Kapasitesi ve Kamu Sektöründe Yapay Zekâ Kullanımı: Karşılaştırmalı Bir Kamu Yönetimi Analizi..... 73

Prof. Dr. Yakup Bulut, Doç. Dr. Soner Akın, Doç. Dr. Demet Dönmez

Algoritmik Görünürlük ve Kamu Yönetimi: Dijital Medyada Devletin Meşruiyet Yönetimi 78

Prof. Dr. Ali Can, Yüksek Lisans Öğrencisi Döndü Cennet Sadat

Algoritmik Bürokrasi: Weberyen Modelin Dijital Çağda Dönüşümü 83

Prof. Dr. Hakan Candan, Doktora Öğrencisi Said Abdulrasul Sadat

Büyükşehir Belediyelerinin Göçmenlere Yönelik Hizmetlerinde Veri Yönetimi ve Dijitalleşme: Bariyerler Gölgesinde Politika Önerileri..... 87

Doç. Dr. Hicran Hamza Çelikyay, Dr. Kübra Yüksel, Dr. Öğr. Üyesi Hülya Küçük Bayraktar

Dijital Yönetişim ve Yeni Kamu Bürokrasisinin Örgütsel Dönüşümü 93

Yüksek Lisans Öğrencisi Melisa Mihrap Cengiz, Prof. Dr. Salih Börteçine Avcı

Türkiye'de Yerel Yönetim Reformları Doğrultusunda Yönetsel Vesayetin Dönüşümü .. 99

Yüksek Lisans Öğrencisi Zübeyde Hande Yıldız Çeri, Doç. Dr. Şükrü Mert Karcı

Bürokraside Kırtasiyecilik Sorunu ve Dijitalleşmenin Sunduğu Bir Fırsat Olarak Algoritmik Yönetim 103

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Şirin Çetin

Makine Öğrenmesi Kaynaklı Hesap Verebilirlik Sorunu Temelinde Türk Kamu Hizmeti Etik İlkelerinin Değerlendirilmesi 107

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Z. Çığman

Belde Belediyelerinin E-Belediyecilik Performansı Üzerine Bir Araştırma 111

Doç. Dr. Çağrı Çolak, Dr. Öğr. Üyesi Abdulgazi Yıkıcı

Dijital Vatandaşlıktan Dijital Taleplere: X Platformunda #AkademikZam Söylemi ve Katılımcı Demokrasinin Sınırları 117

Öğr. Gör. Emre Con, Öğ. Gör. Dr. Ülkü Hayriye İnci

Yapay Zekâ Politikaları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Türkiye Örneğinde Politika Belge Analizi..... 123

Dr. Öğr.Gör. Tuğba Damgacı

Dijital Yönetimsellik ve İktidar: Foucaultcu Bir Analiz..... 127

Dr. Hamide Değer

Habermas, Dijitalleşme ve Yarı - Kamusallık 131

Dr. Hidayet Değer

Dijitalleşme ve Meşruiyet Paradoksu: Dijitalleşen Kamu Hizmetlerinin Meşruiyetle İlişkisinin Türkiye Özelinde İncelenmesi 135

Doç. Dr. Sadegül Durgun

Türkiye'de Strateji-Politika-Örgütlenme Bağlamında Dijital Etik Kodların Kurumsallaşması Üzerine Bir İnceleme..... 139

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Demirol Duyar, Dr. Öğr. Üyesi Sevgi Keçeli Erciyas, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Duyar

Dijital Çağda Algoritmik Yönetişim ve Demokratik Denetim İlişkisinde İlkesel Sorun Alanları Üzerine Bir Değerlendirme 145

Dr. Öğr. Üyesi Duygu Demirol Duyar

Teknolojik Eşitsizliğin Yeni Paradigmatik Tezahürü: Dijital Uçurum Olgusu 151

Öğr. Gör. Sibel Duygulu, Öğr. Gör Yeliz Bulut

Dijital Katılım Platformları ve Veri Temelli Kamu Politikası: CİMER Bağlamında Bir Değerlendirme 155

Arş. Gör. Sebiha Düz

Kamu Çalışanlarının Dijital Teknoloji Uygulamalarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi 159

Dr. Öğr. Üyesi Özer Elkırmış, Dr. Öğr. Üyesi Sevgi Keçeli Erciyas

Büyük Birader 2.0: Devlet Gücünün Algoritmik Dönüşümü ve Anayasal Sınırlar..... 165

Dr. Abdullah Elmas, Dr. İbrahim Yıldız

Dijitalleşme Bağlamında Bologna Süreci'nin Stratejik Yönetişim Kapasitesi: Güneydoğu Anadolu Devlet Üniversitelerinde Karşılaştırmalı Bir Doküman Analizi..... 167

Öğr. Gör. Dr. Selin Engin

Dijital Kapsayıcılık ve Sosyal Adalet Araştırmalarında Toplumsal Cinsiyetin Yeri: Bibliyometrik Bir Analiz..... 171

Dr. Öğr. Üyesi Sıla Sabancilar Eren, Arş. Gör. Zeliha Sezer Ergin

E-Devlet Hizmetlerinde İdarenin Sorumluluğu: Hizmet Kusurundan Sosyal Riske Sistematik Bir İnceleme..... 175

Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Ergün

Yapay Zekânın Kamu Hizmetlerinde Kullanılmasının Sosyal Adalet Üzerindeki Etkileri: PEST Analizi Kapsamında Bir İnceleme 179

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Özçağlar Eroğlu

Belediyelerin Karar Alma ve Uygulama Süreçlerinde Yapay Zekâ Kullanımına Yönelik Yerel Yöneticilerin Algı ve Yaklaşımları: Avanos Belediyesi Örneği 185

Arş. Gör. Mustafa Gökberk Ertan, Lisans Öğrencisi Memişcan Turak

Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Dijital Tartışma Alanları: Fikirtepe Örneği 189

Dr. Öğr. Üyesi Bahriye Eseler, Dr. Öğr. Üyesi Fatma Nalbant

Yapay Zekâ Destekli Kamu Hizmetlerinin Dijital Çağ Yönetişimi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği..... 193

Dr. Gülfer Büyüktaş Gayır

Yerel Yönetimlerde Dijital Belediyecilik Uygulamaları: Aydın, Muğla ve Denizli Büyükşehir Belediyeleri Örneği..... 197

Prof. Dr. Fatma Neval Genç, Uzman Enes Aktaş

Dijital Çağda Bilgi Savaşları ve Stratejik Anlatılar: Dijital Kriz Yönetimi Üzerine Teorik Bir Model Önerisi 201

Prof. Dr. Ali Fuat Gökçe, Doktora Öğrencisi Mehmet Şerif Çiçek

Yapay Zekâ ve Su: Riskler ve Tehditler 207

Arş. Gör. Soner Göktaş, Dr. Öğr. Üyesi Şermin Atak Çobanoğlu

Düzenleyici Devlet, Dijitalleşme ve Yapay Zekâ Bağlamında TAREKS (Dış Ticarette Risk Esaslı Kontrol Sistemi) Örneği..... 211

Yüksek Lisans Öğrencisi Alper Güneş, Prof. Dr. Burak Hergüner

Who Governs Outer Space? NGOs, Soft Law, and the Limits of the Outer Space Treaty 215

Dr. Öğr. Üyesi Sevil Zengin Gupta

E-Planlama ile Üniversite Kampüslerinde Dijital Kamusal Alan Üretiminin Gelişimi: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Örneği..... 219

Arş. Gör. Dr. Albeniz Tuğçe Ezme Gürlek

Mısır'da E-Devlet Uygulamalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 225

Doktora Öğrencisi Sami Hasan, Doktora Öğrencisi Masouda Esmati Sadat, Prof. Dr. Bayram Coşkun

Yerel Yönetimlerde Kurum İçi Dijital Entegrasyon: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği 231

Lisans Öğrencisi Şerife Şevval Hasanusta, Lisans Öğrencisi Betül Ulaş, Dr. Öğr. Üyesi Aydın Akpınar

Dünyada E-Devlet Uygulamaları: Demokrasi ve Etkinlik Dengesi (ABD, Güney Kore ve Singapur örnekleri) **235**

Ileskhan Ibyzhan, Doç. Dr. Cenk Aygül

Dijital Bürokrasi Bağlamında Kamu Yöneticilerinin Yeni Yetkinlikleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği **239**

Doç. Dr. Nahide Işıl Çetinkaya İstikbal, Res. Assistant Muhammed Enes Aygün

Sosyal Medyanın Gençlerin Siyasal Bilincine Etkisi: Demokratik Katılımın Sürdürülebilirlik Perspektifinden İncelenmesi **243**

Öğrenci Mehmet Burkay Jurnal

Türk Siyasal Sisteminde Dijitalleşmenin Merkez–Çevre İlişkilerine Etkisi **247**

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Kapusızoğlu

Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin 2025–2029 Stratejik Planlarında Dijital Kapsayıcılık: Dezavantajlı Grupların Dijital Kamu Hizmetlerine Katılımı **251**

Dr. Öğr. Üyesi Osman Karacan

Kadına Yönelik Şiddete Maruz Kalmış Kadınların KADES Uygulamasına İlişkin Bilgi, Algı ve Deneyimleri: Nitel Bir Araştırma **255**

Prof. Dr. Selma Karatepe, Doç. Dr. Aysel Akbeniz, Doç. Dr. A. Muhammet Banazili

Belediyelerin Sosyal Politikalarında Kent Bilgi Sistemlerinin Yeri: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği **261**

Doç. Dr. Suna Ersavaş Kavanoz, Yüksek Lisans Öğrencisi Merve Deniz Tahmaz

Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm ve Akıllı Şehir Uygulamaları: Londra Büyükşehir Belediyesi Örneği **265**

Dr. Selahattin Kavut

Türk Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Kaynaklı Beceri Erozyonu (Deskilling): Kamu Görevlileri İçin Kavramsal Bir Çerçeve **269**

Prof. Dr. Ali Kaya, Arş. Gör. Fatma Kısır

Akıllı Kentler, Sürdürülebilir Kent Yönetimi ve Veri Altyapısı İlişkisinin Değerlendirilmesi **275**

Doç. Dr. Ahmet Kayan

Yapay Zekâ ve Westphalia Tarzı Egemenliğin Aşınması **281**

Prof. Dr. Abdullah Kıran

Dijital Dönüşüm Sürecinde Yapay Zekânın Kamu Yönetimine Etkisi: Merkezi ve Yerel Yönetimler Perspektifi **285**

Doç. Dr. Hatice Koç, Yüksek Lisans Öğrencisi Sevim Baybağan

Türkiye'de Siyasi Partilerin Genel Merkez Teşkilatları: Parti Tüzükleri ve Siyasi Partiler Kanunu Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Analiz **289**

Dr. Öğr. Üyesi Mesut Koc

Bir Görüntülenme Aracı Olarak Popüler Mekân İcadı: Sosyal Medyada Kent Kimliğinin Yeniden Üretimi 293

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vedat Koçal

Dijitalleşme ve Kamusal Alanın Dönüşümü 297

Dr. Ayşe Küçük, Doç. Dr. Vahap Uluç

Yerel Yönetimlerde Yapay Zekâ Kullanımı: Büyükşehir Belediyelerine Yönelik Nitel Bir İnceleme..... 301

Dr. Öğr. Üyesi Zehra Kurt

Yapay Zekâ Çağında Elektronik Oy ve Demokrasinin Geleceği 305

Doç. Dr. Aydoğan Kutlu

Dijitalleşen Kamu Yönetiminde Etik, Kapsayıcılık ve Demokratik Denetim..... 309

Prof. Dr. Doğan Nadi Leblebici

Algoritmik Yönetim ve Kurumsal Meşruiyet: Fransa ve Avrupa Birliği'nde Kamu Kararlarının Dijitalleşmesi..... 313

Dr. Öğr. Üyesi Temel Meri

Dijitalleşme, Sürdürülebilir Kalkınma ve Kamu Politikaları 317

Öğr. Gör. Mustafa Fahri Mirhanoğulları

Kamu Yönetimi Eğitiminde Dijitalleşme Uygulamaları Üzerine Bir Tartışma 321

Prof. Dr. Mustafa Ökmen

Dijitalleşme Sürecinin Dijital Vatandaşlığa Etkisi: Estonya Örneği..... 324

Dr. Öğr. Üyesi Yücel Özden, Yüksek Lisans Öğrencisi Ceylin Tokat

Dijital Eşitsizlik ve Afet Okuryazarlığı: Kamu Yönetimi Açısından Yeni Bir Risk Alanı..... 329

Dr. Öğr. Üyesi Yücel Özden, Yüksek Lisans Öğrencisi Faruk Erkoyuncu

Yeni Kamu Yönetimi Bağlamında Müdahalecilik, Serbestlik ve Dijitalleşme 333

Dr. Öğr. Üyesi Selami Özkan

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Kapsayıcı Bir Dijitalleşmenin Sağlanmasında Yapay Zekânın Olanak(sızlık)ları..... 337

Arş. Gör. Dr. M. Busem Öztekin

Tapu İşlemlerinde Dijitalleşme ve Yolsuzlukla Mücadelede Web Tapu Uygulamasının Rolü 341

Prof. Dr. Bekir Parlak, Doktora Öğrencisi Melisa Sumel

Kamu Yönetiminin Dijital Dönüşümünde Yapay Zekâ, Etik ve Yönetişim: UNESCO'nun 2021 İlkeleri Çerçevesinde İnsan Merkezli Bir Yaklaşım 345

Avukat Hüseyin Parlak

Bibliometric Analysis of Academic Studies on Local Governments and Artificial Intelligence 349

Asst. Prof. Mehmet Polat

Sustainable Smart Cities and Ethical Issues in the Age of Artificial Intelligence 353

Asst. Prof. Mehmet Polat, Prof. Dr. Sefa Usta

Türkiye'deki E-Devlet Sistemi Uygulamaları: Fırat Üniversitesi Örneği..... 357

Doç. Dr. Yeliz Polat, Lisans Öğrencisi Eda Nur Erşen

Kamu Hizmetlerinde Dijital Bölünme: Yeni Bir Eşitsizlik Ekseni ve Çözüm Arayışları..... 363

Doç. Dr. Ahsen Saçlı

Yönetişim Kalitesi ve Yapay Zekâ Hazırlığı: Ülke Karşılaştırmalı Analizde Hükümet Etkililiğinin Aracı Rolü..... 367

Dr. Öğr. Üyesi Gülhan Şen

Afet Zararlarının Azaltılmasında Yapay Zekanın Rolü..... 373

Prof. Dr. Hayriye Şengün

Dijitalleşen Devletin Tarımsal Yüzü: Çiftçi Kayıt Sistemi'nin Yeni Ekonomi-Politik Perspektifinden Analizi..... 377

Doç. Dr. Erol Subaşi

Çevrimiçi Aşırı Sağ Ağlar, Dijital Regülasyon ve Kamu Güvenliği: Terrorgram Örneği..... 383

Öğr. Gör. Dr. Osman Tekelioğlu

Yerel Yönetişimde Yapay Zekâ Kullanımının Kamu Politikası Üzerinden İncelenmesi: Tallinn, Singapur ve Helsinki Karşılaştırması 387

Dr. Cüneyt Telsaç, Dr. Öğr. Üyesi Ferhat Arı, Dr. Ömer Çamur

Kamu Yönetiminde Yapay Zeka ve Hesap Verebilirliğin Yeniden Düşünülmesi..... 391

Arş. Gör. Ali Can Tonka, Doç. Dr. Misra Ciğeroğlu Öztepe

Yerel Yönetimlerde E-Yönetişim Modelleri: Türkiye ve Dünyadaki Kentler Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz 397

Dr. Ali Tosun

Belediye Çalışanlarında Yapay Zekâ Kaygısı ve Teknolojik Kabulün Kurumsal Aidiyet Üzerindeki Etkisi: İzmir Aliağa Belediyesi Örneği 401

Şef Durmuş Ali Ülkü, Uzman Meltem Karameşe, Öğr. Gör. Mehmet Mecek

Sosyal Medya ve Dijital Demokrasinin Geleceği 405

Doç. Dr. Vahap Uluç, Dr. Ayşe Küçük

Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm ve Katılım: Akıllı Şehir Politikalarında Kent Konseyleri 409

Yüksek Lisans Öğrencisi Mustafa Ünal

Muhtarlık Kurumunun Dijitalleşemeyen Bir İşlevi Olarak Sosyal Yardım Hizmetleri: Trabzon Ortahisar Örneği 413

Doç. Dr. Abdullah Uzun, Doktora Öğrencisi Kübra Özdemir, Arş. Gör. Aslıhan Özkan

Akıllı Kentin Görünmez Bedeli: Özgürlüğün ve Özgünlüğün Tasfiyesi 417

Prof. Dr. Refik Yaslıkaya, Yüksek Lisans Öğrencisi Ayten Vahide Arslan

Kanıta Dayalı Yönetişim Bağlamında Üniversitelerin Kalite Süreçleri ve Kurumsal Etkileri 421

Prof. Dr. Hasan Yaylı, Öğr. Gör Kübra Erdem Demirci

Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Akıllı Kent Uygulamaları: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Örneği 425

Yüksek Lisans Öğrencisi Rahime Nazlı Yazici

Kamu Yönetiminde "Dijital Değer Rejimi": Etkinlik, Doğrudanlık ve Demokratik Hesap Verebilirlik Arasındaki Gerilim 429

Dr. Öğr. Üyesi Onur Yıldız

Düzce Belediyesi'nin Dijital Dönüşümünde Hemşehri Derneklerinin Yeri: Dijital Erişilebilirlik ve Hizmet Beklentileri Üzerine Nitel Bir Analiz 433

Dr. Kübra Yüksel

■ **KAMU YÖNETİMİ VE YAPAY ZEKA**

Yapay Zekâ Çağında Yönetimin Üç Atlısı: İş bölümü, Otorite ve Hiyerarşi 439

Prof. Dr. Akif Argun Akdoğan, Doç. Dr. Nuran Savaşkan Akdoğan

Kamuda Algoritmik Karar Verme ve Etik: Ampirik Bulgulara Dayalı Teori Geliştirme Yaklaşımıyla Bir Değerlendirme 443

Doç. Dr. Nazlı Nalci Arıbaş, Doktora Öğrencisi Elif Miray Kasap

Yapay Zekâ Destekli Performans Denetiminin Stratejik Planlama ve Yönetim Süreçlerinin Etkinleştirilmesinde Potansiyel Rolü 447

Prof. Dr. Sait Aşgın

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Entegrasyonunun Etik Sınırları ve Hesap Verebilirlik 451

Prof. Dr. Sait Aşgın, Yüksek Lisans Öğrencisi Oğuzhan Eroğlu

Yapay Zekânın İdeolojik Yapısı: Büyük Dil Modellerinin Siyasi Sorulara Verdiği Yanıtların Karşılaştırmalı Analizi 455

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Aydoğdu

Kamu Yönetiminde Kararlar, Modern Karar Verme Teorileri ve Yapay Zekâ: Fırsatlar, Tehditler, Riskler 459

Dr. Sadık Badak, Doktora Öğrencisi Duygu Nur Emlek

Yapay Zekanın Kamu Yönetimi Disiplini İçindeki Yeri: Bibliyometrik Bir Analiz..... 463

Arş. Gör. Serhat Başaran, Arş. Gör. Mustafa Güngör

Yapay Zekâ ve Veri Güvenliği Bağlamında AB Yapay Zekâ Yasası ve Türkiye Açısından Bir Analiz..... 467

Prof. Dr. Yakup Bulut, Doktora Öğrencisi Eren Kum

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Teknolojilerinin Kullanımı: Etik Sorunlar ve Çözüm Önerileri 471

Prof. Dr. Abdullah Çelik, Dr. İsmail Mardinli

Kamu Yönetiminde Dijitalleşme Çağında Yapay Zekâ: Yönetişim Sorunları ve Risk Analizi 475

Dr. Öğr. Üyesi Hasibe Ceyhan

Türkiye'deki Siyasi Partilerin Parti Programlarında Yapay Zekâ Kavramına Yaklaşımlarına İlişkin Bir Değerlendirme..... 479

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Yıldırım Çığman

Vergi İdaresinde Yapay Zekâ Uygulamaları: Hazine ve Maliye Bakanlığı Örneği..... 483

Prof. Dr. Bayram Coşkun, Dr. Ceren Demir

Kolluk Uygulamalarında Yapay Zekâ Kullanımı 487

Dr. Abdullah Taner Demiroğlu

Yapay Zekâ Destekli Karar Verme Süreçlerinde Demokratik Meşruiyet Sorunu Üzerine Bir Tartışma 493

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Duyar

Yapay Zekâ Algoritmalarında Önyargı, Etik ve Hesap Verebilirlik: Küresel Politikalar ve Yasal Düzenlemeler Üzerine Bir Değerlendirme..... 499

Öğ. Gör. Dr. Zeynep Eraldemir, Doç. Dr. Mehmet Tamer

Üretken Yapay Zekâ Tabanlı Sohbet Robotlarında Halüsinasyon Performans Analizi: ChatGPT Üzerine Deneysel Bir Araştırma..... 503

Prof. Dr. Veysel Eren, Arş. Gör. Hasret Duman, Doç. Dr. Soner Akın

Yapay Zekâ Destekli Akademik Üretim: Sosyal Bilimlerde Etik Sorunlar ve Normatif Bir Değerlendirme 507

Dr. Öğr. Üyesi Mert Mahir Göz, Doç. Dr. Yunus Koç

Türkiye'de Yapay Zekâ Teknolojilerinin Kurumsallaşması: Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü 513

Dr. Öğr. Üyesi Kübra Gümüş

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ: Fırsat, Zorluk ve Risklerin Yönetsel ve Örgütsel Perspektiften Meta-Sentezi **517**

Dr. Seher Polat Güven, Doç. Dr. İhsan Eken

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğrencilerinin Yapay Zekâ Okuryazarlığı Düzeyi: İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Tarsus Üniversitesi Örneği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma **521**

Doç. Dr. Nahide Işıl Çetinkaya İstikbal, Doç. Dr. Abdurrahman Muhammet Banazili

Yerel Hizmetlerin Sunulmasında Yapay Zekâ Kullanımının Düzeyi Ve Yönelimi: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Örneği **525**

Doç. Dr. Asmin Kavas, Lisans Öğrencisi Bayramcan Işık, Lisans Öğrencisi Hamide Eda Tunçok

Geleceğin Akıllı Kentini İnşa Etmek: Kentleşme Sürecinde Yapay Zekâ ve Kamu Yönetimi **531**

Dr. Eda Kaya

Türkiye'de Kamu Politikası Aracı Olarak Yapay Zekâ: Kalkınma Ajansları Üzerinden Bir Analiz **535**

Doktora Öğrencisi Eren Kum, Prof. Dr. Yakup Bulut, Arş. Gör. Osman Şenocak

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı: Fırsatlar, Riskler ve Yönetişim Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme **539**

Yüksek Lisans Öğrencisi Nesrin Özek, Lisans Öğrencisi Zeynep Kılıç, Lisans Öğrencisi Merve Kılıç

Klasik Ütopyalarda Toplumsal Mekân Tasarımlarının Akıllı Şehir ve Yapay Zekâ Teknolojileri Bağlamında İncelenmesi **543**

Dr. Öğr. Üyesi O. Erdal Şahin

Yapay Zekâ Uygulamaları ve Birey Aleyhine Derinleşen Güç Asimetrisi **547**

Dr. Öğrencisi Sevda Nur Çevik Tekelioğlu, Prof. Dr. Nail Öztaş

Uluslararası Yapay Zekâ Gelişim Endeksi Raporlarında Türkiye **553**

Dr. Yasin Temel, Prof. Dr. Bayram Coşkun

Yapay Zekâ Çağında Devletin Görece Özerkliği : Kuramsal Bir Değerlendirme **559**

Doç. Dr. İsmail Bahadır Turan

Su Kirliliği İzlemede Paradigma Değişimi: Yurttaş Bilimi ve Yapay Zekâ Entegrasyonu **563**

Öğr. Gör. Dr. Talha Turhan

Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Yerel Hizmetlerde Yapay Zekâ Kullanımına Yönelik Bir Araştırma **567**

Doç. Dr. Abdullah Uzun, Yüksek Lisans Öğrencisi Beyzanur Virdil

Yapay Zekânın Devlet Politikasına Dönüşümü: Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü 571

Dr. Öğr. Üyesi Kübra Yandım

Almanya ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Yapay Zekâ Kullanımı: Stuttgart ve Bağcılar Belediyelerinin Karşılaştırmalı Analizi 575

Yüksek Lisans Öğrencisi Ayşe Aktaş Yorgancilar

■ **RİSKLER, TEHDİTLER VE REGÜLASYON**

Siber Alan ve Egemenliğin Geri Dönüşü: Dijital Egemenlik Tartışmalarına Eleştirel Bir Yaklaşım..... 581

Dr. Öğr. Üyesi Engin Abat

Algoritmik Yönetişim Bağlamında Yapay Zekâ: Kamu Yönetiminde Epistemik Meşruiyet Krizi, Riskler Ve Fırsatlar 585

Prof. Dr. İsmail Akbal, Yüksek Lisans Öğrencisi Serdar Gök

Popülist Yönetimsellik ve Post-materyalist Söylem Arasında bir Kamu Siyasası Sorunu: Türkiye'de Sokak Hayvanları Meselesi..... 591

Doç. Dr. Toygar Sinan Baykan

Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarına Yönelik Simülasyon Temelli Afet Eğitimi: Kütahya AFAD Afet Farkındalık Eğitim Salonu Örneği 595

Dr. Öğr. Üyesi Erkan Çakır

Religion, Science, and Infocracy: Is Science Still a Thing? 599

Asst. Prof. Adem Üstün Çatalbaş

Kaçınılmaz Bir Zorunluluk Olarak Yapay Zekâ Hukuku Düzenlemeleri: Uluslararası Standartlar ve Türkiye'deki Duruma İlişkin Bir Değerlendirme..... 603

Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt Göl

Türkiye'de Dijital Girişimcilik Ekosisteminin Mevcut Durum Analizi: Fırsatlar, Darboğazlar ve Politika Önerileri..... 609

Öğr. Gör. Serap Ulubay İstek

Yerel Yönetimlerde Adalet Temelli İklim Direnci için Kurumsal Tasarım: JUST4CARE Projesinin Ex-Ante Yönetişim Analizi..... 613

Doktora Öğrencisi Umut Berker Sevilmiş

Dijitalleşme ve Doğa Temelli Çözümlerin Entegrasyonu: Türkiye'de Sünger Şehir Yaklaşımının Akıllı Kent Yönetimi Perspektifinden SWOT Analizi 619

Dr. Öğr. Üyesi İpek Söğüt, Yüksek Lisans Öğrencisi Enes Alkan

Dijital Kamu Politikaları Bağlamında Yapay Zekâ Destekli Dezenformasyonla Mücadele: Algoritmik Hesap Verilebilirlik 623

Arş. Gör. Tolga Ucar, Öğr. Gör Betül Ortaç

GELECEK PERSPEKTİFLERİ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

İİT Ülkelerinde İklime Duyarlı Tarımsal Kalkınma: Politika Zorlukları ve Stratejik Yol Haritası 629

Doç. Dr. Md Moynul Ahsan

Kentsel Dirençlilik Bağlamında Afet Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı: İsviçre ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırmalı Analizi 633

Yüksek Lisans Öğrencisi Sinan Akyol, Dr. Öğr. Üyesi Fatma Betül Şengönül

Siber Güvenlik Alanındaki Yeni Kurumsal ve Yasal Yapının Kişisel Verilerin Korunması Hakkı Üzerindeki Etkileri Hakkında Bir İnceleme 639

Öğ. Gör. Dr. Ali Balkan

Yapay Zekâ Çağında Mesleklerin Geleceği: Üniversite Öğrencilerinin Algıları ve Kamu Politikalarına Yönelik Görüşleri – Dicle Üniversitesi Örneği 643

Doç. Dr. İhsan Eken, Dr. Seher Polat Güven

Büyükşehir Belediyelerinde Demokratik Katılım Tartışmaları 647

Doktora Öğrencisi Muhammet Esen, Doç. Dr. Tuna Batuhan

Çocuk Hakları Perspektifinden Yapay Zekâ Politikaları 651

Dr. Feyza Kalav İdrisoğlu, Prof. Dr. Yasemin Mamur Işıkçı

Türkiye'de Siber Güvenlik Politikasının Evrimi: Ulusal Siber Güvenlik Strateji Belgeleri Üzerine Bir İnceleme 655

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Enes Kan, Dr. Öğr. Üyesi Eda Mert

Kamu Düzeni Oturuma Katıldı… Sokaklardan Sunuculara Genişleyen Kolluk 659

Dr. Öğr. Üyesi Gencer Karabekir Karagenç

Türkiye'de Konut Politikasında Başarısızlık: Nedenleri ve Politika Önerileri 663

Prof. Hikmet Kavruk

Yapay Zekâ Üniversitesi Modeli 667

Prof. Dr. Fatih Kırışık, Dr. Öğr. Üyesi Hülya Özçağlar Eroğlu, Dr. Öğr. Üyesi İdris Kahraman

Otoriteryanizm, Gözetim ve Dijitalleşme Kesişiminde Kent: Bir Toplumsal Kontrol Alanı Olarak "Panoptik Kent" 673

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Vedat Koçal

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE DİJİTAL DİPLOMASİ

The Use of Social Media As An Interactive Tool in Digital Diplomacy: Strengths and Weaknesses 679

Phd Candidate Nur Çelik Efşan

Dijital Çağda Kamu Diplomasisinin Dönüşümü: Uluslararası Kamuoyunda Devlet İmajı Yönetimi 683

Doç.Dr. Serkan Gündoğdu

Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yapay Zekâ ve Dron Teknolojilerine Erişimi: Gelişen Operasyonel Kapasiteler ve Yeni Asimetrik Tehditler 687

Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre Karaca

Yapay Zekâ Çağında Ontolojik Güvenlik: Devlet Kimliği, Teknolojik Dönüşüm ve Küresel Güvenlik Algıları 691

Dr. Öğr. Üyesi Müge Palanci Keskin

Türkiye'nin Milli Teknoloji Hamlesinin Uluslararası İmaj Yönetimine Etkisi: Baykar ve TEKNOFEST Örnekleri Üzerinden Bir Analiz 695

Arş. Gör. Mustafa Türk

İNSAN KAYNAKLARI VE DİJİTAL ÇAĞDA KAMU PERSONELİ

Yetenek Yönetimi Perspektifinden İşe Alım Süreçleri ve Yeni Eğilimler 701

Öğr. Gör. Yeliz Bulut, Öğr. Gör Sibel Duygulu

Kamu Sektöründe Dijitalleşmenin Çalışan Motivasyonu Üzerindeki Etkileri: Trabzon Örneği ve Bağlamsal Dinamiklerin Analizi 705

Doç. Dr. Nisa Erdem, Lisans Öğrencisi Zehra Merve Birkan, Lisans Öğrencisi Bedirhan Çağlar

Akademisyenlerin Depremden Etkilenme Düzeylerinin İşten Ayrılma Niyeti, Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Örneği 709

Prof. Dr. Veysel Eren, Doç. Dr. Fedayi Yağar, Doç. Dr. Sezai Öztop, Arş. Gör. Zehra Namlı Bilmez

Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm ve Teknostres: İdari Personeller Üzerine Bir Araştırma 713

Öğr. Gör. Dr. Gökhan Murat

Büyükşehir Belediyelerinde Algoritmik Yönetişim: Akıllı Şehir Uygulamalarıyla Personel Üzerindeki Dijital Denetim Karşısında Sendikal Haklar 717

Prof. Dr. Uğur Ömürgönülşen, Yüksek Lisans Öğrencisi Bekir Berkem Şenol

Rusya Teknik ve Kurumsal Akademileri ROSATOM Perspektifinde Türkiye'de Nükleer Enerji Üretimine Özgü Kamu İnsan Kaynağı Eğitimi Yapılanması 721

İk Uzmanı Nevriye Simge Özgüleç, Prof. Dr. Kamil Ufuk Bilgin

Adıyaman Üniversitesi Akademisyenlerinin Afet Deneyimi, İşten Ayrılma Niyeti, İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Bir Araştırma 725

Doç. Dr. Sezai Öztop, Doç. Dr. Gülşen Kırpık, Dr. Bahar Bıyıklar

Kamuda Dijital Yeterliliklerin Eğitim Yoluyla İnşası: Yeni Yönetmelik ve Uzaktan Eğitim Kapısı Üzerinden Aday Memur Eğitimlerine İlişkin Bir İnceleme 731

Dr. Öğr. Üyesi Gülçin Eroksal Ülger

İKTİSAT, İŞLETME VE DİJİTAL EKONOMİ

Dijitalleşme Çağında Makroekonomik Politikalar: Kamu Harcamaları, Para Politikası ve Enflasyon Üzerine Türkiye İçin Bir Zaman Serisi Analizi 739

Dr. Bahar İslamoğlu Alköse

Muhasebe Meslek Mensuplarının Dijitalleşme ve Teknolojik Ürünlerden Memnuniyetsizliğinin ve E-Dönüşüme Uyum Algılarının Bireysel İş Performansına Etkisi 743

Uzman Murat Avcı, Dr. Öğr. Üyesi Ali Özbek

Türkiye'de E-Ticaretin Mevcut Durum Analizi 749

Dr. Öğr. Üyesi Vedat Baydar, Dr. Öğr. Üyesi Burçak Gündal

Yapay Zekâ Erteleme Davranışı İlişkisi 753

Dr. Öğr. Üyesi Metin Söylemez, Yüksek Lisans Öğrencisi Dilan Yılmaz

DİĞER

Dijital Kamu Diplomasisi Bağlamında Kamu Kurumlarında Kurumsal İtibarın Ölçümü 759

Arş. Gör. Fazilet Bakış Altundağ

Yapay Zeka Destekli Algoritmik Sosyal Medya Kullanımı Bağlamında Kamusal Alan 763

Dr. Öğr. Üyesi Miyase Aslantaş

Akademisyenlerde 6 Şubat Depremleri Sonrası İşten Ayrılma Niyeti, İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Ekseninde Politika Önerileri: Hatay Örneği 767

Prof. Dr. Hamza Ateş, Dr. Ömer Fuad Kahraman, Arş. Gör. Hasret Duman

Mezuniyetlerine Göre 108.-110. Dönem Kaymakam Değerlendirmesi: Kamu Yönetimi Programı ve Üniversitelerin Başarı Düzeyine Etkisi 771

Doç. Dr. Tekin Avaner, Arş.Gör.Dr. Kubilay Düzenli

İnsan Hakları Bağlamında Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Yapay Zeka: Fırsatlar ve Riskler 777

Öğr. Gör. Dr. Berfu Boyraz, Öğr.Gör. Dr. Şahide Nur Ocaklı, Doç. Dr. Ömer Özkaya

Hindistan'ın Kuruluşunda Laiklik 781

Dr. Muhammed Bozkurt, Prof. Dr. Celalettin Güngör

Afetler ve Yoksulluk Kısır Döngüsü: Kamu Yönetimi Perspektifinden Bir Değerlendirme 785

Dr. Öğr. Üyesi Adem Ceren

Maliye Okulları ve Maliye Mesleki Eğitim Kurslarının Bürokratik Dönüşümdeki Rolü 791

Daire Başkanı Reşat Değer

Türk Kamu Yönetiminde İklim Politikası: İklim Kanunu'ndan COP31 Sürecine 795

Öğr. Gör. Ömer Demirci, Dr. Öğr. Üyesi Yasin Can Gönültaş, Dr. Öğr. Üyesi Hasan Akay

Türkiye'nin İklim Diplomasisi ve COP31 Başkanlığı Süreci 799

Doktora Öğrencisi Halil Erdoğan, Prof. Dr. Abdulmenaf Turan

Politik Kutuplaşma ve Dijital Kümesler: Sosyal Medyada Siyasal Sosyalleşmenin Aldığı Biçimler 803

Prof. Dr. Fatih Ertugay

Dijital Çağda Asimetrik Tehditler ve "Yalnız Kurt" Fenomeni: Gözetim Teknolojileri ve Kamu Güvenliği Arasındaki Denge 807

Dr. Gürkan Gündüz

Yerel Yönetimlerde Dijital Katılımın İşlevselliği Üzerine Bir İnceleme 813

Uzman Zeynep Damla Karanuh

Kamu Yönetimi Alanında Kurumsallaşma ve Bilimsel Etkinlikler: KAYFOR Üzerine Nitelikli Bir Tutum Analizi 815

Doç. Dr. Adnan Karataş

Dijital Çağda Çevre Hakkı Savunuculuğu: Türkiye'de Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Mücadelesinde Dijitalleşmenin Dönüştürücü Etkisi 825

Arş. Gör. Aynur Küçük, Prof. Dr. Nilüfer Negiz

Sürdürülebilir Kentler İçin Kentlilik Bilinci ve Çevre Davranışı 829

Prof. Dr. Nilüfer Negiz, Doç. Dr. Özkan Yalçın, Dr. Uğur Büyükçulcu

Sürdürülebilir Liderliğin Yeşil İnovasyon ve Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi: Kars Belediyesi Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma 833

Dr. Öğr. Üyesi Onur Oktaysoy, Dr. Öğr. Üyesi Kutay Üstün

Kamu Diplomasisi ve Kamusal Anlatı Bağlamında Sinemanın Gücü: 'Kesişme: İyi ki Varsın Eren' ve '15 Temmuz: Şafak Vakti' Filmleri Örneği 837

Arş. Gör. Büşra Urlular Öncü, Doç. Dr. Ersin Aycan

Uluslararası Çevre Sorunlarının Küreselleşmesi ve Çevre Politikalarının Normatif Temelleri 841

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Özdemirkol

Kurumsal İletişim Süreçlerinde Yapay Zekâ Kullanımı: Fırsatlar ve Riskler Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme 845

Arş. Gör. Edanur Baytak Sulubay, Arş. Gör. Ayşe Nur Doğan

Japonya'da Afet Yönetimine Yönelik Kurum ve Kuruluşlar 849

Uzman Erkan Tamtürk

Kırsal Mahallelerde Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumu: Ankara/Çubuk Örneği 853

Yüksek Lisans Öğrencisi Zeynep Yalçın, Prof. Dr. Ayşe Çolpan Yaldız

BÖLÜM 1
KAMU YÖNETİMİ VE DİJİTAL DÖNÜŞÜM

Kamu Yönetiminde Yeni Yönelimler Bağlamında Düzenleyici Kum Havuzları

Regulatory Sandboxes in the Context of New Trends in Public Administration

Kübra Canbaz Akça[1], Bekir Parlak[2]

Öz

Bu çalışma, düzenleyici kum havuzu yaklaşımını kamu yönetimi perspektifinden incelemekte ve dijitalleşme sürecinde ortaya çıkan yenilik–düzenleme geriliminin ele alınmasındaki rolünü araştırmaktadır. Çalışmada düzenleyici kum havuzlarının ortaya çıkışı, gelişim süreci ve uluslararası uygulamaları analiz edilmekte; kamu otoriteleri açısından yönetsel sonuçları değerlendirilmektedir. Araştırmada nitel bir yöntem olarak doküman analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda Birleşik Krallık, Avrupa Birliği, Asya ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki düzenleyici kum havuzu uygulamalarına ilişkin politika belgeleri ve resmî raporlar incelenmiştir. Bulgular, düzenleyici kum havuzlarının yenilikçi uygulamaların kontrollü ortamlarda test edilmesine imkân tanıdığını, düzenleyici belirsizliği azalttığını ve kurumsal öğrenme kapasitesini artırdığını göstermektedir. Türkiye örneğinde ise kurumsallaşmış bir kum havuzu modelinin henüz oluşturulmadığı; buna karşılık bu yaklaşıma yönelik sınırlı fakat dikkat çekici bir politika yöneliminin ortaya çıktığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Düzenleyici Kum Havuzu, Kamu Yönetimi, Dijital Düzenleme, Yenilik Politikaları, Fintek
JEL Kodları: G28, L51, O33

Abstract

This study examines the regulatory sandbox approach from a public administration perspective and explores its role in addressing the innovation–regulation tension emerging from digitalization. It analyzes the emergence, development, and international practices of regulatory sandboxes and evaluates their administrative implications for public authorities. The research employs document analysis as a qualitative method. In this context, policy documents and official reports on regulatory sandbox practices in the United Kingdom, the European Union, Asia, and the United States are examined. The findings show that regulatory sandboxes allow innovative applications to be tested in controlled environments, reduce regulatory uncertainty, and enhance institutional learning. In Türkiye, although an institutionalized sandbox model has not yet been established, a limited but noticeable policy orientation toward this approach has emerged.

Keywords: Regulatory Sandbox, Public Administration, Digital Regulation, Innovation Policies, FinTech

JEL Codes: G28, L51, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, düzenleyici kum havuzlarını kamu yönetimi bağlamında ele alarak, söz konusu yaklaşımın yeni yönelimler çerçevesinde nasıl konumlandırılabileceğini ortaya koymaktır. Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte kamu otoritelerinin yenilik karşısında benimsediği düzenleyici refleksler dönüşmekte; geleneksel kural koyma anlayışının yerini daha esnek, deneyime dayalı ve öğrenen yönetim modelleri almaya başlamaktadır. Ancak literatürde düzenleyici kum havuzları çoğunlukla finansal teknolojiler ya da yapay zekâ

[1] Uzm., Bursa Uludağ Üniversitesi Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, kubrac12345@gmail.com
[2] Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, bparlak21@gmail.com

gibi teknik alanlar üzerinden ele alınmakta; bu yaklaşımın kamu yönetiminin kurumsal işleyişi, düzenleme pratiği ve yönetsel kapasitesi üzerindeki etkileri yeterince bütüncül biçimde tartışılmamaktadır.

Bu çerçevede çalışmanın temel problemi, düzenleyici kum havuzlarının yalnızca teknik bir düzenleme aracı olarak mı yoksa kamu yönetiminde deneysel yönetişime dayalı yeni bir yönetsel yaklaşım olarak mı değerlendirilmesi gerektiği sorusu etrafında şekillenmektedir. Çalışma, bu soruya kamu yönetimi literatürü içinden kavramsal bir yanıt üretmeyi hedeflemektedir.

Çalışmanın literatüre temel katkısı, düzenleyici kum havuzlarını teknoloji merkezli bir araç olarak değil, kamu yönetiminde kural koyma ve yönetsel öğrenme pratiklerini dönüştüren yeni bir yönelim olarak ele almasıdır. Mevcut çalışmaların çoğu, kum havuzu uygulamalarını sektörel ya da hukuki boyutlarıyla sınırlı biçimde incelerken, bu çalışma söz konusu yaklaşımı kamu yönetiminin kuramsal tartışmalarıyla ilişkilendirmekte; deneysel yönetişim, idari esneklik ve düzenleyici kapasite kavramları üzerinden yeniden konumlandırmaktadır.

Çalışmanın özgün değeri ise düzenleyici kum havuzlarını yalnızca teknik bir finansal düzenleme aracı olarak değil, aynı zamanda dijital dönüşüm sürecinde ortaya çıkan yeni yönetişim ihtiyaçlarına yanıt veren bir kamu yönetimi mekanizması olarak değerlendirmesidir. Uluslararası uygulama örnekleri ve politika belgeleri üzerinden yapılan analiz aracılığıyla, düzenleyici kum havuzu yaklaşımının kamu sektöründe inovasyonun teşviki ile düzenleyici güvenliğin sağlanması arasındaki dengeyi nasıl kurduğunu ortaya koymak ve Türkiye'de bu modelin uygulanabilirliğine ilişkin kurumsal ve hukuki koşulları tartışmak amaçlanmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve çalışma doküman analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Araştırma kapsamında özellikle Birleşik Krallık başta olmak üzere Avrupa Birliği ülkeleri, Asya ve Amerika'daki düzenleyici kum havuzu uygulamalarına ilişkin resmi raporlar ve politika belgeleri incelenmiştir. Birleşik Krallık Finansal Davranış Otoritesi (Financial Conduct Authority – FCA) tarafından yayımlanan raporlar, Avrupa Birliği'nin finansal yenilik ve dijital düzenleme politikalarına ilişkin belgeleri, OECD ve Dünya Bankası tarafından hazırlanan fintech ve inovasyon politikası raporları araştırmanın temel veri kaynakları arasında yer almaktadır. Ayrıca düzenleyici kum havuzları üzerine yapılmış güncel akademik çalışmalar da incelemeye dâhil edilmiştir.

Dokümanların incelenmesi sürecinde, düzenleyici kum havuzu uygulamalarının ortaya çıkış nedenleri, kurumsal yapıları, uygulama süreçleri ve düzenleyici etkileri dikkate alınarak sistematik bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda farklı ülkelerde uygulanan modeller karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirilmiş ve söz konusu uygulamaların kamu yönetimi açısından ortaya çıkardığı yönetsel sonuçlar analiz edilmiştir. Karşılaştırmalı inceleme, düzenleyici kum havuzlarının inovasyonun teşvik edilmesi, düzenleyici belirsizliğin azaltılması ve kamu otoritelerinin kurumsal öğrenme kapasitesinin geliştirilmesi üzerindeki etkilerinin ortaya konulmasını mümkün kılmıştır. Araştırmada düzenleyici kum havuzlarının teknik işleyişinden ziyade, bu yaklaşımın kural koyma süreçleri, idari esneklik, öğrenen devlet anlayışı ve deneysel yönetişim gibi kamu yönetiminin temel kavramlarıyla kurduğu ilişki ön plana çıkarılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında incelenen uluslararası politika belgeleri, düzenleyici kurum raporları ve akademik çalışmalar, düzenleyici kum havuzu uygulamalarının dijitalleşme sürecinde ortaya çıkan yenilik–düzenleme gerilimini yönetmeye yönelik önemli bir politika aracı olarak ortaya çıktığını göstermektedir. Analiz sonuçları, düzenleyici kum havuzlarının özellikle finansal teknolojiler alanında yenilikçi ürün ve hizmetlerin geliştirilmesini teşvik ederken, aynı zamanda düzenleyici kurumların piyasa üzerindeki denetim kapasitesini güçlendiren bir yönetişim mekanizması sunduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, düzenleyici kum havuzlarının kamu yönetimi alanına üç temel işlevsel katkı sağladığını göstermektedir. Birinci katkı alanı, yenilikçi finansal ürün ve hizmetlerin kontrollü bir ortamda test edilmesine olanak tanımasıdır. Özellikle FCA tarafından uygulanan düzenleyici kum havuzu modeli, finansal teknoloji girişimlerinin yeni ürün ve hizmetlerini sınırlı bir kullanıcı kitlesi üzerinde test edebilmesine imkân tanımaktadır. Bu yaklaşım, inovatif uygulamaların piyasaya giriş sürecinde karşılaşılan düzenleyici belirsizlikleri azaltmakta ve yenilikçi girişimlerin geliştirdiği teknolojilerin güvenli bir şekilde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır.

İkinci önemli katkı alanı, düzenleyici kurumların kurumsal öğrenme kapasitesinin artmasıdır. Düzenleyici kum havuzu uygulamaları, kamu otoritelerine yeni teknolojiler ve iş modelleri hakkında doğrudan deneyim kazanma imkânı sunmaktadır. Bu süreçte düzenleyici kurumlar, inovatif finansal teknolojilerin işleyişini yakından gözlemleyerek mevcut düzenlemelerin yetersiz kaldığı alanları tespit edebilmekte ve yeni düzenleyici çerçeveler geliştirebilmektedir. Bu yönüyle düzenleyici kum havuzları, klasik düzenleme anlayışından farklı olarak öğrenmeye dayalı ve deneysel bir düzenleme yaklaşımını temsil etmektedir.

Üçüncü katkı alanı ise inovasyon ekosisteminin güçlendirilmesi ve kamu–özel sektör iş birliğinin geliştirilmesidir. Düzenleyici kum havuzu uygulamaları, girişimciler, teknoloji şirketleri ve düzenleyici kurumlar arasında daha yakın bir iletişim ve iş birliği ortamı oluşturulmasını sağlamaktadır. Bu süreçte düzenleyici kurumlar yalnızca denetleyici bir aktör olarak değil, aynı zamanda yenilikçi teknolojilerin geliştirilmesini kolaylaştıran bir politika aktörü olarak da rol üstlenmektedir. Ancak araştırma bulgularında kum havuzlarının otomatik olarak kamu yararı üreten mekanizmalar olmadığı; aksine disiplinli bir tasarım ve güçlü bir yönetişim mimarisi bulunmadığında yeni risk alanları oluşturabildiği tespit edilmiştir. Standartlaşma eksikliği, teknik uzmanlık yetersizliği, yenilik ölçütünün öznel değerlendirilmesi, ölçek baskısı ve kaynak kısıtları ile düzenleyici arbitraj riskleri; kum havuzlarının seçici, kırılgan ve meşruiyet tartışmalarına açık bir uygulamaya dönüşmesine yol açabilmektedir.

Araştırmanın Türkiye özelinde ortaya koyduğu bulgular ise, düzenleyici kum havuzu yaklaşımının henüz kurumsallaşmış bir politika aracı haline gelmediğini göstermektedir. Türkiye'de fintech ve dijital finans alanında önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte, yenilikçi finansal teknolojilerin kontrollü bir ortamda test edilmesine imkân tanıyan sistematik bir düzenleyici kum havuzu modeli henüz oluşturulmuş değildir. Bununla birlikte son yıllarda hazırlanan politika belgeleri ve stratejik planlarda finansal inovasyonun desteklenmesine yönelik çeşitli düzenleyici yaklaşımların tartışıldığı görülmektedir. Özellikle dijital dönüşüm politikaları ve finansal teknoloji ekosisteminin geliştirilmesine yönelik girişimler, Türkiye'de düzenleyici kum havuzu benzeri mekanizmaların gelecekte politika gündemine daha güçlü biçimde girebileceğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, düzenleyici kum havuzu yaklaşımının dijitalleşmenin hız kazandığı günümüz ekonomik ve yönetsel ortamında ortaya çıkan yenilik–düzenleme gerilimini yönetmeye yönelik önemli bir politika aracı olduğunu göstermektedir. Finansal teknolojilerin ve dijital iş modellerinin hızla gelişmesi, kamu otoritelerini bir yandan inovasyonu teşvik etmeye diğer yandan ise finansal sistemin istikrarını, tüketici haklarını ve piyasa güvenliğini korumaya zorlamaktadır. İncelenen uluslararası uygulamalar, düzenleyici kum havuzlarının bu iki hedef arasında denge kurmaya imkân tanıyan esnek ve deneysel bir düzenleme yaklaşımı sunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Birleşik Krallık, Singapur ve Avustralya gibi ülkelerde uygulanan modeller, yenilikçi finansal teknolojilerin kontrollü ortamlarda test edilmesine olanak tanırken düzenleyici kurumların yeni teknolojileri daha yakından gözlemleyebilmesine ve düzenleyici politikalarını buna göre geliştirebilmesine imkân sağlamaktadır.

Araştırma kapsamında düzenleyici kum havuzlarının yalnızca finansal teknolojilerin gelişimini destekleyen teknik bir düzenleme aracı olmadığını, aynı zamanda kamu yönetiminde yeni bir yönetişim anlayışını temsil ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu yaklaşım, klasik düzenleme modellerinde hâkim olan katı ve statik düzenleme

anlayışından farklı olarak, öğrenmeye dayalı ve deneysel bir düzenleme modelini öne çıkarmaktadır. Düzenleyici kum havuzları aracılığıyla kamu otoriteleri, yeni teknolojilerin ortaya çıkardığı belirsizlikleri daha iyi analiz edebilmekte ve düzenleyici müdahalelerini piyasanın gelişim dinamiklerine uyumlu biçimde tasarlayabilmektedir. Bu durum, kamu yönetimi literatüründe giderek daha fazla tartışılan esnek düzenleme ve deneysel yönetişim yaklaşımlarıyla da uyumlu bir politika aracına işaret etmektedir.

Türkiye'de fintech ve dijital finans alanında önemli gelişmeler yaşanmakla birlikte, yenilikçi finansal teknolojilerin sınırlı ve kontrollü bir ortamda test edilmesine imkân tanıyan sistematik bir düzenleyici mekanizma henüz oluşturulmuş değildir. Bununla birlikte son yıllarda hazırlanan dijital dönüşüm stratejileri ve finansal teknoloji ekosistemini desteklemeye yönelik politika belgeleri, Türkiye'de inovasyonun teşvik edilmesine yönelik yeni düzenleyici yaklaşımların tartışıldığını göstermektedir. Bu durum, düzenleyici kum havuzu benzeri mekanizmaların ilerleyen dönemde politika gündeminde daha görünür hale gelebileceğine işaret etmektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda politika yapıcılar açısından bazı değerlendirmeler yapılabilir. Öncelikle dijital ekonominin hızlı gelişimi karşısında düzenleyici kurumların yalnızca geleneksel denetim araçlarına dayanan bir yaklaşım benimsemeleri yeterli olmamaktadır. Bu nedenle yenilikçi teknolojilerin güvenli bir şekilde test edilmesine imkân tanıyan deneysel düzenleme mekanizmalarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. İkinci olarak düzenleyici kum havuzlarının etkin bir biçimde uygulanabilmesi için açık ve esnek bir hukuki çerçevenin oluşturulması, düzenleyici kurumlar arasında kurumsal koordinasyonun güçlendirilmesi ve teknik uzmanlık kapasitesinin artırılması gerekmektedir. Üçüncü olarak ise bu tür mekanizmaların yalnızca inovasyonu teşvik eden araçlar olarak değil, aynı zamanda finansal sistemin güvenliği, tüketici korunması ve piyasa istikrarı açısından dengeleyici bir yönetişim aracı olarak tasarlanması önem arz etmektedir.

Kaynakça

Adgm, (2026). Mena Bölgesinin Öncü Fintech Merkezi, Https://Www.Adgm.Com/Setting-Up/Fintech (Erişim Tarihi: 22.01.2026).

Allen, H. J. (2025). Regulatory Sandboxes: One Decade On, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5365057#paper-citations-widget, (Erişim Tarihi: 12.02.2026).

Attrey, A., M. Lesher ve C. Lomax (2020), "Dijital Çağda Esneklik ve Yeniliği Teşvik Etmede Test Ortamlarının Rolü", *Oecd Dijitalleşme Araç Seti Notları*, No. 2, Oecd Yayıncılık, Paris, Https://Doi.Org/10.1787/Cdf5ed45-En (Erişim Tarihi: 15.01.2026).

Bmw, (2026). Düzenleyici Deneme Ortamları – İnovasyon ve Düzenleme İçin Test Ortamları, Https://Www.Bundeswirtschaftsministerium.De/Redaktion/En/Dossier/Regulatory-Sandboxes.Html (Erişim Tarihi: 28.01.2026).

Bot (Bank Of Thailand). 2020. "The Bank Of Thailand Approves Banksto Provide Online Cross-Bank Identity Verification For Opening Bankaccounts İn The Regulatory Sandbox." Press Release, 6 February. Https://Www.Bot.Or.Th/English/Pressandspeeches/Press/2020/Pages/N0663.Aspx (Erişim Tarihi: 22.01.2026).

Broadband Commission (2022), Artificial Intelligence And Digital Transformation Competencies, Https://Www.Broadbandcommission.Org/Wp-Content/Uploads/2022/09/Artificial-Intelligence-And-Digital-Transformation-Competencies-For-Civil-Servants.Pdf (Erişim Tarihi: 27.01.2026)

Derinbay, B. Ve Pehlivan, H. Ü. (2025). Yapay Zekâ Düzenleyici Deneme Ortamları: Türkiye İçin Bir Model Mi? Https://Nsn-Law.Com/En/Bulletin/Ai-Regulatory-Sandboxes-A-Model-For-Turkey?Utm_Source=Chatgpt.Com (Erişim Tarihi: 29.01.2026).

Duff, S. And Jeník, I. (2020). How To Build A Regulatory Sandbox: A Practical Guide For Policy Makers. World Bank Group, Https://Documents1.Worldbank.Org/Curated/En/126281625136122935/Pdf/How-To-Build-A-Regulatory-Sandbox-A-Practical-Guide-For-Policy-Makers.Pdf (Erişim Tarihi: 14.01.2026).

Eba, (2019). Avrupa Denetim Otoriteleri (Esa'lar), Düzenleyici Deneme Ortamları Ve İnovasyon Merkezleri Hakkında Ortak Bir Rapor Yayınladı, Https://Www.Eba.Europa.Eu/Publications-And-Media/Press-Releases/Esas-Publish-Joint-Report-Regulatory-Sandboxes-And-İnnovation (Erişim Tarihi: 28.01.2026).

Erdélyi, O. And J. Goldsmith (2022), Regulating Artificial İntelligence: Proposal For A Global Solution, Https://Www.Sciencedirect.Com/Science/Article/Pii/S0740624x22000843?Dgcid=Author. (Erişim Tarihi: 12.01.2026).

Esma, Eba, Eıopa (2018), Fintech: Regulatory Sandboxes And İnnovation Hubs, Https://Www.Esma.Europa.Eu/Sites/Default/Files/Library/Jc_2018_74_Joint_Report_On_Regulatory_ Sandboxes_And_İnnovation_Hubs.Pdf. (Erişim Tarihi: 17.01.2026).

European Commission, (2024). Aı Act Explorer Https://Ai-Act-Service-Desk.Ec.Europa.Eu/En/Ai-Act/Article-57 (Erişim Tarihi: 14.01.2026).

Faa (Federal Aviation Administration), (2022). İha Entegrasyon Pilot Programı, Https://Www.Faa.Gov/Uas/Programs_Partnerships/Completed/İntegration_Pilot_Program (Erişim Tarihi: 22.01.2026).

Fca, (2026). Düzenleyici Deneme Ortamı, Https://Www.Fca.Org.Uk/Firms/İnnovation/Regulatory-Sandbox (Erişim Tarihi: 28.01.2026).

Financial Conduct Authority (Fca). (2015, November 10). Regulatory Sandbox. Https://Www.Fca.Org.Uk/Publications/Documents/Regulatory-Sandbox (Erişim Tarihi: 14.01.2026)

Financial Conduct Authority. (2019). *Global Financial Innovation Network (Gfin): Cross-Border Testing Pilot*. Https://Www.Fca.Org.Uk/İnnovation/Global-Financial-İnnovation-Network, (Erişim Tarihi: 02.01.2026).

Fintech İstanbul, (2021). Düzenleyici Kum Havuzu Yapılarının Geleceği, Https://Fintechistanbul.Org/2021/10/01/Duzenleyici-Kum-Havuzu-Yapilarinin-Gelecegi/ (Erişim Tarihi: 28.01.2026).

Fintech Zone İstanbul, (2025). Https://Fintech.Zone/Ekosistem/ (Erişim Tarihi: 29.01.2026).

France Expérimentation, (2026). Kamu Dönüşümü Bakanlıklararası Müdürlüğü, Https://Www.Modernisation.Gouv.Fr/Simplifier-La-Vie-Des-Usagers-Et-Des-Agents/France-Experimentation (Erişim Tarihi: 23.01.2026).

Ico, (2026). Regulatory Sandbox, Https://İco.Org.Uk/For-Organisations/Advice-And-Services/Regulatory-Sandbox/?Utm_ (Erişim Tarihi: 14.01.2026).

Ict, (2025). Bilişim Teknolojileri Düzenleyici Deneme Ortamı, Https://Www.Sandbox.Or.Kr/Main.Do (Erişim Tarihi: 23.01.2026)

Inter-American Development Bank, & Finnovista. (2017). *Fintech İnnovations That You May Not Know Were From Latin America And The Caribbean*. Inter-American Development Bank. Https://Publications.İadb.Org/En/Fintech-İnnovations-You-May-Not-Know-Were-Latin-America-And-Caribbean (Erişim Tarihi: 14.01.2026).

Mas, (2026). Düzenleyici Deneme Ortamına Genel Bakış, Https://Www.Mas.Gov.Sg/Development/Fintech/Regulatory-Sandbox, (Erişim Tarihi: 28.01.2026).

Oecd. (2025). Regulatory Sandbox Toolkit: A Comprehensive Guide For Regulators To Establish And Manage Regulatory Sandboxes Effectively. Oecd Publishing, Https://Www.Oecd.Org/En/Publications/Regulatory-Sandbox-Toolkit_De36fa62-En.Html (Erişim Tarihi: 14.01.2026)

Paranti, R. (2020). Regulatory Sandboxes And Innovation Hubs For Fintech ,Https://Www.Europarl.Europa.Eu/Regdata/Etudes/Stud/2020/652752/Ipol_Stu(2020)652752_En.Pdf (Erişim Tarihi: 27.01.2026).

Stern, A. D. (2017). Düzenleyici Belirsizlik Altında İnovasyon: Tıbbi Teknolojiden Elde Edilen Kanıtlar, J Public Econ. 2017 Jan; 145:181-200 Https://Pmc.Ncbi.Nlm.Nih.Gov/Articles/Pmc5482535/ (Erişim Tarihi: 14.01.2026)

T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2024). 2024 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı, Https://Www.Sbb.Gov.Tr/Wp-Content/Uploads/2023/10/2024-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi.Pdf, (Erişim Tarihi: 29.01.2026).

Tmcb, (2025). Dijital Türk Lirası İkinci Faz İlerleme Raporu, Https://Tcmb.Gov.Tr/Wps/Wcm/Connect/E90f13d5-2d7d-423d-91c9-038207fd6021/Dijital+T%C3%Bcrk+Liras%C4%B1+%C4%B0kinci+Faz+%C4%B0lerleme+Raporu.Pdf?Mod=Ajperes#Page=1.00&Gsr=0 (Erişim Tarihi: 29.01.2026).

Unsgsa (2019), Early Lessons On Regulatory Innovations To Enable Inclusive Fintech: Innovation Offices, Regulatory Sandboxes, And Regtech, Cambridge Centre For Alternative Finance, Https://Www.Unsgsa.Org/Publications/Early-Lessons-Regulatory-İnnovations Enableinclusive-Fintech-İnnovation-Offices-Regulatory-Sandboxes-And-Regtech, (Erişim Tarihi: 16.01.2026).

World Bank Group, (2020). Ow Regulators Respond To Fıntech: Evaluatıng The Dıfferent Approaches—Sandboxes And Beyond, Fınance, Competıtıveness & Innovatıon, Global Practıce, No. 5 Https://Documents1.Worldbank.Org/Curated/En/579101587660589857/Pdf/How-Regulators-Respond-To-Fintech-Evaluating-The-Different-Approaches-Sandboxes-And-Beyond.Pdf#Page=32.99 (Erişim Tarihi: 15.01.2026).

Kamu Güvenliğinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımı: Fırsatlar, Tehditler ve Risk Yönetimi

The Use of Generative Artificial Intelligence in Public Safety: Opportunities, Threats, and Risk Management

Ali Burak Aksungur[1]

Öz

Bu çalışma, yapay zekâ teknolojisinin kamu güvenliğinin sağlanmasında meydana getirdiği dönüşümü incelemektedir. Çeşitli dijital sistemler aracılığıyla elde edilen verilerin üretken yapay zekâ ile işlenmesi, kamu güvenliğinde daha hızlı, öngörülü ve etkili müdahale imkânları sunmaktadır. Ancak bu süreç; şeffaflık eksikliği, hatalı ve önyargılı sonuç üretimi, veri gizliliğinin zedelenmesi ve insan muhakemesinin zayıflaması gibi önemli tehditleri de beraberinde getirmektedir. Çalışmada doküman incelemesi ve tematik içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular, yapay zekâ teknolojisinin kamu güvenliği açısından önemli fırsatlar sunduğunu, fakat bu teknolojinin açık kurallar, etkili denetim ve insan muhakemesi unsurlarının ikinci plana atılarak kullanılmasının ciddi sorunlara yol açabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla yapay zekâ teknolojisinin kamu güvenliği politikalarının üretiminde kullanımı bir risk yönetimi konusu olarak ele alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Güvenliği, Yapay Zekâ, Risk Yönetimi, Dijital Dönüşüm

JEL Kodları: H83, O33, K42

Abstract

This study examines the transformation brought about by artificial intelligence (AI) in the provision of public safety. The processing of data collected through various digital systems by generative AI creates opportunities for faster, predictive, and more effective interventions in public safety. However, this process also involves significant risks, including a lack of transparency, the production of erroneous and biased outcomes, violations of data privacy, and the weakening of human judgment. The study employs document review and thematic content analysis. The findings indicate that although AI technology offers important opportunities for public safety, its use without clear rules, effective oversight, and adequate human judgment may lead to serious problems. Therefore, the use of AI technology in the formulation of public safety policies should be addressed within a risk management framework.

Keywords: Public Safety, Artificial Intelligence, Risk Management, Digital Transformation.

JEL Codes: H83, O33, K42

Genişletilmiş Özet

Bu çalışmanın konusu, yapay zekâ teknolojisinin kamu güvenliği sistemlerine entegrasyonu ve bu entegrasyonun ortaya çıkardığı yapısal dönüşümlerdir. Kamu güvenliği alanında çeşitli dijital sistemler aracılığıyla toplanan verilerin yapay zekâ ile işlenmesi, geleneksel polislik ve kriz yönetimi anlayışını köklü biçimde dönüştürmektedir (Radu, 2020, ss. 1029-1030). Bu dönüşüm, olaylara gerçekleştikten sonra müdahale etmeye dayalı reaktif yaklaşımdan, olayları önceden tahmin etmeye ve önlemeye odaklanan modellere geçişi hızlandırmaktadır. Bu çerçevede yeni nesil üretken yapay zekâ teknolojileri, salt veri analizi yapan araçlar olmaktan çıkmakta; tehditlerin belirlenmesi, kolluk kuvvetlerinin hareket tarzının şekillendirilmesi ve politika yapıcıların gelecek öngörülerinin oluşturulması süreçlerinde etkili olan sistemlere yerini bırakmaktadır. Bu nedenle söz konusu teknolojiler, "kâhin" olarak da nitelendirilmektedir (Cugurullo ve Xu, 2025). Bununla birlikte bu dijital dönüşüm; veri gizliliği, güvenlik, şeffaflık, kamu güveninin korunması ve kamu

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, aliburakaksungur@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2629-8418

görevlilerinin yapay zekâ okuryazarlığı gibi boyutları içeren, dolayısıyla hukuki ve idari çerçevenin yeniden ele alınmasını gerekli kılan karmaşık bir problem alanı da üretmektedir (Beltran vd., 2024, s. 610).

Yapay zekânın, insan kavrayışını aşan ölçekte içerik ve çıkarım üretebilen yapısı; bu teknolojideki hızlı gelişimin devletlerin geleneksel düzenleme kapasitelerini zorlamasıyla birleştiğinde, yönetimde hesap verebilirliğin zayıfladığı yapısal sorunlara zemin hazırlamaktadır (Justo-Hanani, 2026; Magee vd., 2023, s. 1). Özellikle kamu güvenliğinde karar alıcı konumdaki görevlilerin yapay zekâyı bilinçsiz biçimde kullanması veya teknolojiyi her sorunu çözen kusursuz bir araç olarak görmesi, önemli riskler doğurmaktadır. Algoritmik karar alma süreçlerinin uzmanlık gerektiren ve çoğu zaman şeffaf olmayan yapısı, birey haklarının göz ardı edilmesine ve adalet duygusunun zedelenmesine yol açabilmektedir (Young vd., 2021, ss. 6-8). Nitekim derin öğrenme temelli yapay zekâ modelleri, milyarlarca parametreyle çalışan ve sonuçlarını hangi mantıkla ürettiği çoğu zaman tam olarak açıklanamayan "kara kutu" niteliğinde sistemlerdir. Bu teknik belirsizlik, kamu güvenliğine ilişkin kritik kararların dayandığı mantığın denetlenmesini ve sorgulanmasını güçleştirmektedir (Cugurullo ve Xu, 2025, ss. 105-109). Benzer şekilde, kamu görevlilerinin mesleki değerlendirme ve inisiyatiflerini işleyişi yeterince açık olmayan algoritmalara bırakması, insan muhakemesinin zayıflamasına, hatalı kararların sorgulanmadan uygulanmasına ve birey haklarının ihlâline yol açabilecek ciddi bir yönetsel risk oluşturmaktadır (Henman, 2020, s. 6). Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, yapay zekânın kamu güvenliği politikalarının üretiminde meydana getirdiği dönüşümü, sunduğu fırsatlar ve ürettiği tehditler ekseninde çok boyutlu biçimde değerlendirmektir. Çalışma aynı zamanda söz konusu teknolojilerin, toplumsal refahı, yaşam kalitesini ve birey haklarını gözeten daha dengeli bir anlayışla ele alınması gerektiğini vurgulayarak hem akademik tartışmalara hem de kamu güvenliği politikalarının oluşum sürecine katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda çalışma, üç temel araştırma sorusu etrafında şekillendirilmiştir. İlk olarak, yapay zekâ teknolojilerinin kamu güvenliği alanında sunduğu fırsatlar incelenmektedir. Bu kapsamda suçun önlenmesi, risklerin erken tespiti ve kamu güvenliği hizmetlerinin daha etkin yürütülmesinde ortaya çıkan imkânlar değerlendirilmektedir. İkinci olarak, yapay zekâ kullanımının doğurduğu tehditler ele alınmaktadır. Özellikle hatalı sonuç üretme, önyargılı kararlar verme, kişisel verilerin korunmasını zayıflatma ve sistemlerin kötüye kullanıma açık hâle gelmesi gibi sorunların, birey hakları ve kamu kurumlarına duyulan güven üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Üçüncü olarak ise, bu teknolojilerin yol açtığı risklerin hangi idari ve hukuki araçlarla yönetilebileceği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda şeffaflık, denetim, hesap verebilirlik ve kamu görevlilerinin yapay zekâ okuryazarlığı temel çözüm alanları olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede çalışma, yapay zekânın kamu güvenliği alanında önemli faydalar sağlayabilen bir araç olduğunu; dikkatli yönetilmediğinde yeni sorunlar ve riskler üretebilen bir dönüşüm alanına da işaret ettiğini savunmaktadır.

Çalışmanın metodolojisi, yapay zekâ teknolojilerinin kamu güvenliği alanında ortaya çıkardığı fırsatları ve tehditleri incelemeyi amaçlayan nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Yapay zekânın kamu güvenliği hizmetlerine etkisini çok boyutlu biçimde değerlendirebilmek amacıyla doküman incelemesi ve tematik içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda veri setini; konuya ilişkin akademik yayınlar, uluslararası kuruluş raporları, kamu kurumları tarafından yayımlanan politika belgeleri, etik ilke metinleri ve ilgili yasal-idari düzenlemeler oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde yapay zekâ, üretken yapay zekâ, kamu güvenliği, öngörücü polislik, akıllı video gözetimi, algoritmik karar alma, veri gizliliği, şeffaflık, hesap verebilirlik ve yapay zekâ okuryazarlığı kavramları çerçevesinde literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen veriler, çalışmanın araştırma sorularıyla uyumlu biçimde fırsatlar, tehditler ve risklerin yönetimi olmak üzere üç ana tema altında sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede suçun önlenmesi, afet ve kriz yönetimi, erken uyarı sistemleri ve hizmet etkinliği; önyargılı karar üretimi, hata riski, mahremiyet ihlalleri ve kötüye kullanım; son olarak da şeffaflık, denetim, hesap verebilirlik, hukuki çerçeve ve kurumsal kapasite unsurları değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, yapay zekâ teknolojilerinin kamu güvenliği hizmetlerinin hızını, etkinliğini ve öngörü kapasitesini artırarak alana önemli fırsatlar sunduğunu göstermektedir (Mrabet ve Sliti, 2024, s. 2). Dijital sistemler aracılığıyla elde edilen verilerin işlenmesi; tehditlerin erken fark edilmesine,

önleyici tedbirlerin geliştirilmesine, afet ve kriz anlarında hızlı müdahale edilmesine ve birimler arası koordinasyonun güçlenmesine doğrudan katkı sağlamaktadır. Ancak bu teknolojiler, kamu yönetiminin temel ilkeleri bakımından dikkatle ele alınması gereken ciddi riskleri de beraberinde getirmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin çıkarımlara ulaşma mantığının her zaman açık biçimde izlenememesi ve girdi verilerindeki hataların ürettiği önyargılar; insan muhakemesini geri plana iterek şeffaflık, hesap verebilirlik ve adalet ilkelerini zayıflatma riski taşımaktadır (Henman, 2020, s. 7). Ayrıca kişisel verilerin korunmasına ilişkin sorunlar, teknolojinin kötüye kullanım ihtimali ve karar alıcıların teknolojiye aşırı güven duyması, kamu güveni ve birey hakları açısından önemli tehdit alanları oluşturmaktadır (Beltran vd., 2024, s. 612; Çiçek, 2025, s. 56). Bu nedenle yapay zekâ teknolojisinin kamu güvenliği alanında güvenilir ve meşru bir araç hâline gelebilmesi; açık kuralların oluşturulmasına, etkili denetim mekanizmalarının işletilmesine, kamu görevlilerinin yapay zekâ okuryazarlığının güçlendirilmesine ve karar alma süreçlerinde insan muhakemesinin merkezî konumunun korunmasına bağlıdır.

Kaynakça

Beltran, M. A., Ruiz Mondragon, M. I., ve Han, S. H. (2024). Comparative analysis of generative AI risks in the public sector. *Proceedings of the 25th Annual International Conference on Digital Government Research*, 610-617. https://doi.org/10.1145/3657054.3657125

Cugurullo, F., ve Xu, Y. (2025). When AIs become oracles: Generative artificial intelligence, anticipatory urban governance, and the future of cities. *Policy and Society*, *44*(1), 98-115. https://doi.org/10.1093/polsoc/puae025

Çiçek, Ç. (2025). Yapay zekâ ile kamu yönetimi ve güvenlikte dönüşümün yeni çağı. *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, *5*(1), 50-62.

Henman, P. (2020). Improving public services using artificial intelligence: Possibilities, pitfalls, governance. *Asia Pacific Journal of Public Administration*, *42*(4), 209-221. https://doi.org/10.1080/23276665.2020.1816188

Justo-Hanani, R. (2026). Risk-based approach to EU AI act: Benefits and challenges of co-regulation. *Policy Design and Practice*, 1-10. https://doi.org/10.1080/25741292.2025.2610869

Magee, L., Arora, V., ve Munn, L. (2023). Structured like a language model: Analysing AI as an automated subject. *Big Data & Society*, *10*(2), 20539517231210273. https://doi.org/10.1177/20539517231210273

Mrabet, M., ve Sliti, M. (2024). Integrating machine learning for the sustainable development of smart cities. *Frontiers in Sustainable Cities*, *6*, 1449404. https://doi.org/10.3389/frsc.2024.1449404

Radu, L.-D. (2020). Disruptive technologies in smart cities: A survey on current trends and challenges. *Smart Cities*, *3*(3), 1022-1038. https://doi.org/10.3390/smartcities3030051

Young, M. M., Himmelreich, J., Bullock, J. B., ve Kim, K.-C. (2021). Artificial intelligence and administrative evil. *Perspectives on Public Management and Governance*, *4*(3), 244-258. https://doi.org/10.1093/ppmgov/gvab006

Leapfrogging Perspektifinden Sahra-altı Afrika'da Dijital Dönüşüm ve Yapay Zeka: Kamu Yönetimi Açısından Stratejik Fırsatlar

Digital Transformation and Artificial Intelligence in Sub-Saharan Africa from a Leapfrogging Perspective: Strategic Opportunities for Public Administration

Gülistan Alpaslan[1]

Öz

Bu çalışma, Sahra-altı Afrika'da dijital dönüşüm ve yapay zeka teknolojilerinin sunduğu fırsatları leapfrogging (sıçrama) perspektifi çerçevesinde incelemektedir. Araştırma, bölgenin tarihsel altyapı eksikliklerine rağmen dijital teknolojiler aracılığıyla geleneksel kalkınma aşamalarını atlayarak ileri teknolojilere geçiş yapma potansiyeline odaklanmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş; sistematik literatür taraması ve ikincil veri analizi yöntemleri kullanılmıştır. Afrika Birliği'nin dijital dönüşüm stratejileri ve Government AI Readiness Index gibi uluslararası raporlar üzerinden bölgesel hazırlık düzeyleri değerlendirilmiştir. Bulgular, tarım, sağlık ve finans sektörlerinde yapay zeka temelli uygulamaların verimlilik ve kapsayıcılık açısından önemli fırsatlar sunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte dijital dönüşümün sürdürülebilirliği, güçlü kurumsal yapılar, kapsayıcı kamu politikaları ve çok paydaşlı yönetişim mekanizmalarının geliştirilmesine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Leapfrogging, Sahra-altı Afrika, Dijital Dönüşüm, Yapay Zaka, Dijital Yönetişim

JEL Kodları: O33, 055, 014, O32, H11

Abstract

This study examines the opportunities presented by digital transformation and artificial intelligence in Sub-Saharan Africa through the perspective of leapfrogging. Despite persistent infrastructural limitations, the region demonstrates a significant potential to bypass conventional development stages and directly adopt advanced digital technologies. The research employs a qualitative approach based on a systematic literature review and secondary data analysis. Key policy documents such as the African Union's Digital Transformation Strategy and the Government AI Readiness Index are used to assess regional technological preparedness. The findings indicate that AI-driven applications in sectors such as agriculture, healthcare, and finance can significantly enhance productivity and social inclusion. However, the sustainability of digital transformation depends on strengthening institutional capacity, developing inclusive public policies, and promoting multi-stakeholder governance mechanisms.

Keywords: Leapfrogging, Sub-saharan Africa, Digital Transfromation, Artificial Intelligence, Digital Governance

JEL Codes: O33, 055, 014, O32, H11

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Sahra-altı Afrika'daki dijital dönüşüm süreçlerini "leapfrogging" (seçici sıçrama) perspektifiyle analiz ederek, yerel ve yenilikçi kapasitelerin geliştirilmesi ve kapsayıcı yapay zeka ekosistemlerinin kurulması için stratejik bir çerçeve önerisi geliştirebilmektir. Bu kapsamda ilk basamakta teknolojik hazırlık seviyeleri ile karşılaşılmaktadır. Öncelikle teknolojik hazırlık seviyelerindeki çok-katmanlı ve karmaşık yapı, kurumsal kapasiteyi güçlendiren politika çerçevelerinin oluşturulmasını bir zorunluluk

[1] Araştırma Görevlisi, Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gulistan@kku.edu.tr

haline getirmektedir (Diallo et al., 2024). Sahra-altı Afrika'da politika çerçevelerinin, yerel ile uyumlu ve kullanışlı öneriler sunması yerelin gerçeklerine uyum ile doğrusal bir ilişki içindedir. Bu nedenle yerel paydaşların tasarım ve uygulama süreçlerine aktif katılımının önemine dikkat çekilmektedir. Bu doğrultuda, geliştirilen yapay zeka çözümlerinin kültürel uygunluğu sağlanırken marjinal gruplara yönelik dijital okur-yazarlık gibi kapasite geliştirmeye yönelik girişimler sahiplenme duygusunu da destekleme avantajı sunacaktır. Küresel süreçlerle karşılaştırıldığında, Sahra-altı Afrika'nın dijital dönüşüm ve yapay zeka sahasında ortaya çıkan bu hassas açıkları genel olarak Afrika'ya özgü bir yapay zeka yol haritasının aciliyetini ortaya koymaktadır.

Söz konusu aciliyet hesaba katıldığında araştırmanın temel hedefi, Sahra-altı Afrika'nın mevcut teknolojik "geri-kalmışlığını" bir avantaja dönüştürecek temel bir paradigmayı tartışmaya açmaktır. Çalışmanın özgün değerini oluşturan bu paradigma "leapfrogging (sıçrama)" temasını teorik ve ampirik düzeyde ele almaktadır. Sahra-altı Afrika tarihsel olarak altyapı eksiklikleri ve ekonomik kalkınma engelleriyle mücadele etmesine rağmen, dijital devrim ile birlikte geleneksel kalkınma aşamalarını atlayarak doğrudan ileri teknolojilere geçiş yapma (leapfrogging) potansiyeline sahiptir. Bu makale tarım, finans, eğitim, yönetişim ve enerji sektörlerinde yapay zeka ve dijitalleşme aracılığıyla nasıl bir "sıçrama" gerçekleştirebileceğini incelemektedir. Çalışmanın özgün katkısı leapfrogging perspektifinde teorik ve ampirik düzeyde geliştirdiği stratejik çerçevedir.

Yöntem

Bu araştırma, Sahra-altı Afrika'da dijital dönüşüm ve yapay zeka teknolojilerinin "leapfrogging" teması üzerinden fırsatlarını analiz etmek amacıyla nitel bir araştırma deseni benimsemiştir. Çalışmada temel olarak sistematik literatür taramasının ardından ikincil veri analizi yöntemi tercih edilmiştir. Akademik veri tabanları, resmi raporlar, bölgesel strateji belgeleri taranmış, Afrika Birliği Dijital Dönüşüm Stratejisi (AU, The Digital Transformation Strategy for Africa: 2020-2030), Kıta Yapay Zeka Stratejisi (AU, Continental AI Strategy, 2024), Government AI Readiness Index (Oxford Insights, 2024) vb. veriler üzerinden ülkelerin teknolojik hazırlık düzeyleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Veri toplama sürecinde bazı anahtar kelimelere odaklanılmış; "leapfrogging", "dijital dönüşüm", "Sahra-altı Afrika", "yapay zeka" anahtar kelimelerinin Türkçe-İngilizce web-tabanlı akademik kaynaklar ve kütüphane aramaları yapılmış, 2020 sonrası yayınlara öncelik verilmiştir (Byaro ve Rwezaula, 2024; Daniels et al., 2022; Bagonza, 2025; Ogundipe et al., 2023). Toplanan veriler bu doğrultuda tematik içerik analizi ile işlenerek altyapı, yönetişim, kapasite gibi temalar etrafında sentezlenmiştir. Bu sayede, mevcut literatürdeki boşlukları doldurmaya aday olabilecek bölgesel özgünlüğe dayalı fırsat analizi sunmak hedeflenmiştir.

Bulgular

Analiz sonuçları, Sahra-altı Afrika'da dijital dönüşüm ve yapay zekanın "leapfrogging" potansiyelini doğrulamaktadır. Bulgular sonucunda tarım, sağlık ve finans sektörlerindeki fırsatların literatürle uyumlu olduğu tespit edilmiştir (Bagonza, 2025; Mienye et al. 2024; Ogundipe et al., 2023). Yapay zeka destekli akıllı tarım uygulamalarının verimliliği %20-30 artırma kapasitesi (Ogundipe et al., 2023), Afrika'nın geleneksel tarım sorunlarını atlayarak gıda güvenliğini güçlendirebileceğini göstermektedir; örneğin, "nesnelerin interneti- Internet of Things" olarak tanımlanan IoT ve öngörü analitiği ile sulama optimizasyonu kırsal geçim kaynaklarını dönüştürmektedir (Ogundipe et al., 2023). Sağlıkta telemedicine ve analitik modellerin morbiditeyi azaltması (Bagonza, 2025; Ogundipe et al., 2023), altyapı eksikliklerini mobil teknolojilerle aşma imkanını vurgulamakta; finansal kapsayıcılıkta ise yapay zeka kredi riski değerlendirmeleri, bankasız nüfusun %50'sine erişerek ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır (Bagonza, 2025).

Yapay zekaya hazırlık konusundaki tespitte ortaya çıkan heterojenlik Oxford Insights "Government AI Readiness Index" ile teyit edilmektedir (Arakpogun et al., 2021; Malatji, 2026; Tamer ve Övgün, 2020). Güney

Afrika ve Kenya gibi lider ülkeler yönetişim ve beceri kriterlerinde öne çıkarken (Arakpogun et al., 2021; Malatji, 2026), diğerleri altyapı ve veri erişiminde geride kalmaktadır (Tamer ve Övgün, 2020). Bu fark, evrensel modellerin yetersizliğini (Mienye et al., 2024; Mormina, 2018) ve yerel bağlam odaklı yaklaşımların gerekliliğini pekiştirmektedir; zira Afrika Birliği'nin Dijital Dönüşüm Stratejisi (2020-2030) ve Kıta yapay Zeka Stratejisi, altyapı yatırımları ile beceri programlarını entegre ederek tek dijital pazar vizyonunu somutlaştırmaktadır (Chibebe et al., 2024; Daniels et al., 2022,; Mugurtay, 2025). Patent hukukunun güçlendirilmesi, teknolojik transferi %15-25 hızlandırarak yerel inovasyonu tetikleyecektir (Byaro ve Rwezaula, 2024); kamu-özel sektör iş birliği ise kurumsal engelleri aşmada kritik olup, DARPA (Savunma İleri Aşama Projeleri Ajansı-The Defense Advanced Research Projects Agency) benzeri modellerle teknolojik sıçramayı yani leapfrogging'i hızlandırabilir. Bu bulgular, Sahra-altı Afrika'nın stratejik adımlarla küresel rekabette öne çıkabileceğini savunmakta; politika yapıcılara uyumlaştırma ve yerel aktör odaklı eylem sinyali vermektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Sahra-altı Afrika'nın dijital dönüşüm ve yapay zeka alnında önemli bir leapfrogging ya da "seçici sıçrama" potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Ancak mevcut veriler aynı zamanda bu potansiyelin gerçekleşmesi için güçlü kurumsal yapıların, kapsayıcı politika çerçevelerinin ve yerel kapasite geliştirme stratejilerinin de aciliyetine işaret etmektedir. Etkili kamu politikalarının geliştirilmesiyle doğrudan ilişkili olan dijital dönüşüm süreci, kamu yönetimi açısından yalnızca bir teknolojik modernleşme değil aynı zamanda yönetişim kapasitesinin yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir.

Kamu yönetimi perspektifinden bakıldığında, dijital dönüşümün başarısı büyük ölçüde devletin stratejik yönlendirme kapasitesine, kurumsal koordinasyon mekanizmalarına ve politika üretme yeteneğine bağlıdır. Sahra-altı Afrika'da yapay zeka ve dijital teknolojilerin etkin kullanımı, kamu kurumlarının veri yönetimi kapasitesinin geliştirilmesi, dijital altyapının güçlendirilmesi ve düzenleyici çerçevelerin güncellenmesi gibi alanlarda kapsamlı reformları gerekli kılmaktadır. Bu süreçte devlet, yalnızca düzenleyici bir aktör değil aynı zamanda yenilikçi ekosistemleri teşvik eden stratejik bir kolaylaştırıcı rolü üstlenmelidir.

Özellikle dijital yönetişim uygulamaları, kamu hizmetlerinin sunumunda şeffaflık, hesap verebilirlik ve verimlilik açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. E-devlet uygulamaları, veri temelli politika üretimi ve yapay zeka destekli karar destek sistemleri, kamu yönetiminin daha hızlı ve etkili hizmet sunmasını mümkün kılabilir. Bununla birlikte dijitalleşmenin toplumsal eşitsizlikleri derinleştirmemesi için kamu politikalarının kapsayıcılık ilkesini gözetmesi gerekmektedir. Bu bağlamda dijital okuryazarlık programlarının yaygınlaştırılması, özellikle kırsal ve marjinal toplulukların dijital dönüşüm süreçlerine dahil edilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Kamu yönetimi literatürü açısından değerlendirildiğinde, Sahra-altı Afrika'da dijital dönüşüm süreçleri aynı zamanda çok düzeyli yönetişim ve çok-paydaşlı iş birliği mekanizmalarını da gerekli kılmaktadır. Ulusal hükümetler, yerel yönetimler, özel sektör, akademi ve sivil toplum kuruluşları arasında kurulacak iş birlikleri, dijital inovasyon ekosisteminin sürdürülebilirliği açısından önemli bir rol oynayacaktır. Özellikle kamu-özel sektör ortaklıkları, dijital altyapı yatırımlarının hızlandırılması ve teknoloji transfer süreçlerinin geliştirilmesi açısından stratejik bir araç olarak değerlendirilebilir.

Afrika Birliği tarafından geliştirilen dijital dönüşüm girişimleri kıtasal ölçekte ortak bir dijital yönetişim çerçevesi oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu tür bölgesel politika girişimleri, ülkeler arasındaki dijital kapasite farklılıklarını azaltarak ortak bir dijital pazarın oluşmasına katkı sağlayabilir. Sonuç olarak Sahra-altı Afrika'nın dijital dönüşüm süreci, yalnızca teknolojik bir modernizasyon süreci değil, aynı zamanda kamu yönetiminin kurumsal kapasitesinin yeniden yapılandırılması ile yakından ilişkilidir. Leapfrogging yaklaşımı, bölgenin tarihsel kalkınma engellerini aşarak doğrudan ileri teknolojilere yönelmesini mümkün kılabilecek önemli bir stratejik fırsat sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin gerçekleşmesi için, güçlü yönetişim

mekanizmalarına, kapsayıcı kamu politikalarına ve yerel aktörleri merkeze alan kurumsal iş birliği modellerinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Kaynakça

African Union. (2024). Continental AI Strategy:2024

African Union. (2020). The Digital Transformation Strategy for Africa: 2020-2030.

Oxford Insights (2024). Government AI Readiness Index 2024

Arakpogun, E. O., Elsahn, Z., Olan, F., & Elsahn, F. (2021). Artificial Intelligence in Africa: Challenges and Opportunities. In A. Hamdan, A. E. Hassanien, A. Razzaque, & B. Alareeni (Eds.), The Fourth Industrial Revolution: Implementation of Artificial Intelligence for Growing Business Success (pp. 375-388). (Studies in Computational Intelligence; Vol. 935). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-62796-6_22

Bagonza, J. Kinyonyi. (2025). Artificial Intelligence (AI) powered credit scoring and loan underwriting System Proposal for Savings and Credit Cooporative Organizations (SACCO) in Uganda. World Journal of Advanced Research and Reviews. 27. 2074-2088. 10.30574/wjarr.2025.27.1.2689.

Byaro, M. & Rwezaula, A. (2024). The impact of climate change and technological innovation on economic recovery in sub-SaharanAfrica: A machine learning perspective, Research Square. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-4245184/v1

Chibebe, T.; Efe-Oviahon, L.; Ngang, P.N. (2024) Bridging the Technological Divide: Expanding Investment Horizons in Africa to Foster Technological Development. https://regions.regionalstudies.org/ezine/article/issue-17-africa-technological-development/?doi=10.1080/13673882.2024.00001007

Daniels, C., Erforth, B., & Teevan, C. (Eds.). (2022). Africa–Europe Cooperation and Digital Transformation (1st ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781003274322

Diallo, K., Smith, J., Okolo, C. T., Nyamwaya, D., Kgomo, J., & Ngamita, R. (2025). Case studies of AI policy development in Africa. Data & Policy, 7, e15. doi:10.1017/dap.2024.71

Malatji, M. (2026). Bridging the AI divide in sub-Saharan Africa: Challenges and opportunities for inclusivity. Digital Transformation and Innovation. Cornell University, https://doi.org/10.48550/arXiv.2601.06145

Mienye, I.D.; Sun, Y.; Ileberi, E. (2024). Artificial intelligence and sustainable development in Africa: A comprehensive review. Machine Learning with Applications,Volume 18, no:100591, https://doi.org/10.1016/j.mlwa.2024.100591.

Mormina, M. (2018). Science, Technology and Innovation as Social Goods for Development: Rethinking Research Capacity Building from Sen's Capabilities Approach. Sci Eng Ethics, Vol.25, 671–692. https://doi.org/10.1007/s11948-018-0037-1

Mugurtay, N. (2025). The Janus Face of Innovation: Global Disparities and Divergent Options Transatlantic Policy Quarterly, 23(3), 50-60. https://doi.org/10.48550/arXiv.2503.07676

Ogundipe, F.; Bakare, O.; Sampson, E.; Folorunso, A. (2023). Harnessing Digital Transformation for Africa's Growth: Opportunities and Challenges in the Technological Era. Journal of Frontiers in Multidisciplinary Research. 4. 299-308. 10.54660/.IJFMR.2023.4.1.299-308.

Tamer, H. Y., & Övgün, B. (2020). Yapay Zeka Bağlamında Dijital Dönüşüm Ofisi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 75(2), 775-803. https://doi.org/10.33630/ausbf.691119.

Sürdürülebilir ve Dirençli Kent Yönetişimin de Kent Konseylerinin E-Katılım Uygulamaları[1]

E-Participation Practices of City Councils in Sustainable and Resilient Urban Governance

Selman Altun[2], Muzaffer Bimay[3]

Öz

Kentlerde artan nüfus, hızlı kentleşme ve çevresel sorunlar, yerel yönetimlerde katılımcı ve kapsayıcı yönetişim anlayışını daha önemli hale getirmektedir.Yerelde yönetişim anlayışını hayata geçiren kent konseyleri, vatandaşların yerel karar alma süreçlerine katılımını sağlayan önemli mekanizmalardır. Dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte bu katılım süreçleri çevrim içi ortamlara taşınmış ve e-katılım uygulamaları yerel yönetişim için önemli bir araç haline gelmiştir.Bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir ve dirençli kent yönetişimi bağlamında kent konseylerinin e-katılım uygulamalarını incelemektir. Araştırma nitel yöntem kapsamında literatürtaramasına dayanmaktadır. Bulgular, e-katılımın karar alma süreçlerine erişimi kolaylaştırdığını, şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırdığını ve vatandaş-yönetim etkileşimini güçlendirdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kent konseyleri, e-katılım, yerel yönetişim, sürdürülebilir kentler, dijital katılım

JEL Kodları: H70, H83, O35

Abstract

Increasing population, rapid urbanization, and environmental challenges have made participatory and inclusive governance approaches in local administrations more important. City councils serve as key mechanisms enabling citizens to participate in local decision-making processes. With the development of digital technologies, these participation processes have moved online, and e-participation applications have become an important tool for local governance.The aim of this study is to examine the e-participation practices of city councils within the context of sustainable and resilient urban governance. The research is based on a qualitative approach through a literature review. The findings indicate that e-participation facilitates access to decision-making processes, enhances transparency and accountability, and strengthens citizen–government interaction.

Keywords: City councils, e-participation, local governance, sustainable cities, digital participation.

JEL Codes: H70, H83, O35

Genişletilmiş Özet

Günümüzde kentler sosyal,ekonomik ve çevresel sorunların yaşandığı mekânlardır. Hızlı kentleşme ve nüfus artışı bu alanlarda işsizlik,altyapı eksikliği,konut sorunları ile çevre kirliliği gibi sorunların oluşmasına neden olmaktadır (Yalçın & Öcal Kara, 2016). Özellikle, hızlı nüfus artışı doğal afetler, iklim değişikliği ve kentleşme süreçleri, şehirlerin sürdürülebilirliğini tehdit eden temel nedenler arasındadır (UN-Habitat, 2020). Bu durum, kent yönetiminde sadece yerel yönetimlerin değil, vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının ve diğer paydaşların da karar alma süreçlerine katılımını giderek daha da önemli hâle getirmektedir. Buna bağlı olarak, kent konseyleri, farklı toplumsal aktörlerin bir araya gelerek yerel sorunlara çözüm önerileri geliştirdiği

[1]Bu çalışma, "Türkiye'de Kent Konseylerinin Kentsel Dirençliliğe ve Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkileri" tez çalışmasından yararlanılmıştır.

[2]Yüksek Lisans Öğrencisi-Batman Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi- selmanaltun3172@gmail.com, https://orcid.org/0009-0002-2770-2355

[3]Doç. Dr., Batman Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, muzafferbimay@gmail.com. ORCID: 0000-0002-6742-2852

katılımcı platformlar olarak değerlendirilmektedir (Bulut, 2013). Ayrıca sürdürülebilir ve dirençli kent yönetim içinyerel yönetimlerde katılımcı, şeffaf ve kapsayıcı yönetişim modellerinin iyileştirilmesi gerektirmektedir (UN-Habitat, 2020).Bu bağlamdayapılan çalışmanın amacı, kent konseylerinin dijital katılım mekanizmaları ile sürdürülebilir ve dirençli kent yönetimine nasıl katkı sağladığını ortaya çıkarmayı hedeflemektir. Kent konseyleri, yerel yönetimler ile vatandaşlar arasında bir iletişim kanalı oluşturarak kent sorunlarının ortak bir fikir etrafında çözülmesine katkıda bulunmaktadır (Demirci, 2010). Bununla birlikte son yıllarda bilgi iletişim teknolojilerinde (BİT) yaşanan gelişmeler ve kamu yönetiminde dijitalleşmeyle birlikteyerel yönetimlerde katılım süreçleri çevrim içi platformlara taşınmaya başlamıştır. Bu sayede, e-katılım uygulamaları vatandaşların kamu politikalarına ilişkin görüşlerini dijital ortamda aktarması ve yerel yönetim süreçlerine daha etkin şekilde katılım sağlamasını mümkün kılmıştır.

Yöntem

Bu çalışma, teorik nitelikte bir araştırma olarak tasarlanmış ve veri toplama yöntemi olarak literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda, araştırmada akademik makaleler, kitaplar ve lisansüstü tezler temel kaynak olarak kullanılmıştır. Çalışmalar, oluşturulan kavramsal çerçeve temelinde sistematik bir değerlendirmeye tabi tutulmuş; farklı teorik yaklaşımlar karşılaştırmalı bir perspektifle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, literatürdeki temel tartışmalar ve kavramsal yaklaşımlar bağlamında yorumlanmıştır (Creswell, 2009).Araştırma süreci; araştırma probleminin belirlenmesi, ilgili literatürün tespit edilmesi, literatürün sınıflandırılması, analiz ve karşılaştırma aşamalarının gerçekleştirilmesi ile kavramsal sentezin oluşturulması şeklinde yürütülmüştür. Araştırma sonucunda ortaya konulan çalışma ise beş bölümden oluşacak şekildeyapılandırılmıştır. Bu çalışma kapsamında birinci başlıkta sürdürülebilir ve dirençli kent yönetişimi kavramı ilgili literatür çerçevesinde ele alınmış, ikinci başlıkta kent konseylerinin katılımcı yönetişim içindeki yeri akademik çalışmalar üzerinden incelenmiş, üçüncü başlıkta e-katılım ve dijital yönetişim kavramları kuramsal yaklaşımlar doğrultusunda değerlendirilmiş, dördüncü başlıkta literatürde kent konseyleri ile e-katılım ilişkisini ele alan çalışmalar analiz edilmiş ve beşinci başlıkta elde edilen bulgular doğrultusunda literatürdeki eğilimler ile mevcut araştırma boşlukları ortaya konulmuştur.

Bulgular

Araştırma bulguları, kent konseylerinde kullanılan e-katılım uygulamalarının yerel yönetişim süreçlerini daha dayanıklı hale getiren araçlar olduğunu göstermektedir. Özellikle çevrim içi anketler, dijital tartışma platformları, sosyal medya araçları ve mobil uygulamalar vatandaşların yerel yönetim süreçlerine katılımını kolaylaştırmaktadır. Elde edilen bulgular, e-katılım uygulamalarının yerel e-yönetişim süreçlerinde kent konseylerinin çalışma alanlarına üç temel katkısı olduğu görülmektedir. İlk olarak, e-katılım uygulamalarının, vatandaşların karar alma süreçlerine erişimini kolaylaştırdığı görülmektedir. Yerel yönetimlerde kullanılan dijital platformlar ve e-belediye uygulamaları, vatandaşların kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmakta ve karar alma süreçlerine katılım düzeyini artırmaktadır. İkinci olarak, kent konseylerinde kullanılan e-katılım uygulamalarının, yerel yönetimlerde şeffaflık ve hesap verebilirliği daha görünür kıldığı anlaşılmaktadır. İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler sayesinde küresel düzeydeki gelişmeleri yakından izleme imkânı doğmuş; bu durum, yerel yönetimlerin hizmetlerini daha verimli, etkin, adil, şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı biçimde sunmalarına olanak tanıyan yeni uygulamalar geliştirmelerine zemin hazırlamıştır. Üçüncü olarak, kent konseylerinin e-katılım araçları aracılığıyla katılımcı planlama süreçlerine katkı sunabildiği değerlendirilmektedir. Dijital platformlar sayesinde yerel yönetimler ile vatandaşlar arasındaki bilgi akışının daha hızlı ve etkin bir nitelik kazandığı görülmektedir.

Kent konseyleri bünyesinde yürütülen e-katılım mekanizmaları, yerel demokrasiyi genişletme gibi çeşitli fırsatların yanı sıra kent konseylerinin katılımdaki kapsayıcılığı, dezenformasyon sorunu ve demokratik meşruiyetin zedelenmesi gibi tehditleri beraberinde getirmektedir. Dijitalleşmenin bir sonucu olarak ortaya

çıkan e-katılımın erişim ve okuryazarlık eşitsizlikleri nedeniyle dezavantajlı grupların sistemsel olarak dışlanmasına neden olmakta ve kent konseylerinin kapsayıcılık ilkesini olumsuz etkilemektedir (vanDijk, 2020). E-katılım ile sağlanan hızlı etkileşimin yüz yüze müzakerenin sağladığı derinlikli tartışmayı ve ekip çalışmasının yarattığı oydaşmayı yetersiz kılmaktadır (Fishkin, 2011). Ayrıca veri güvenlik endişelerine yol açançeşitli manipülasyon girişimleri karar alma mekanizmalarını şeffaflığını olumsuz etkilemektedir

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, sürdürülebilir ve dirençli kent yönetişimi açısından kent konseylerinin önemli bir rol üstlendiğini göstermektedir. Ökmen ve Parlak'a (2013) göre, kent konseyleri sürdürülebilir kalkınma ve demokratik katılımı güçlendiren önemli yapılardır. E-katılım uygulamaları ise kent konseylerinin faaliyetlerini daha geniş kitlelere ulaştırarak vatandaşların yerel yönetim süreçlerine katılımını artırmaktadır. Kent konseyleri, kent sakinlerinin, yerel politika ve projelerde doğrudan etkileşimde bulunmalarını sağlayarak demokratik yönetim anlayışını güçlendirmektedir (Akman, 2018). Bu durum yerel yönetimlerde şeffaflık, hesap verebilirlik ve demokratik katılımın güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Ancak e-katılım uygulamalarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi için bazı yapısal sorunların çözülmesi gerekmektedir. Özellikle dijital altyapının geliştirilmesi, dijital okuryazarlığın artırılması ve kapsayıcı katılım mekanizmalarının oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Dijitalleşme ile halk ve yerel yönetimlerin iletişim kurması kolaylaştığından vatandaş-yönetim etkileşimi de artmıştır (Şahin, 2007). Bununla beraber araştırma, e-katılım uygulamalarının yaygınlaştırılması sürecinde bazı sorunların da var olduğunu ortaya koymaktadır. E-katılımın önündeki engeller Wimmer (2007) tarafından siyasi/stratejik, kurumsal ve yasal, değer tanımı, dağıtım, teknolojik ve sosyal boyutlarda sınıflandırılmaktadır. Siyasi/stratejik engeller, vatandaşların kurumlara güvensizliği ve dijital katılımın politika süreçlerine etkisinden şüpheyi içerirken; kurumsal ve yasal engeller iş birliği, kaynak, beceri ve yasal düzenlemelerdeki eksikliklerden kaynaklanır. Değer tanımı engelleri, e-katılımın toplumsal, ekonomik ve demokratik katkılarının belirlenmesi ve ölçülmesindeki güçlükleri kapsar. Dağıtım engelleri, bilgi paylaşımındaki eksiklikler ve büyük ölçekli uygulamalardaki deneyim yetersizliğini ifade eder. Teknolojik engeller altyapı ve uzmanlık eksikliklerini, sosyal engeller ise kültürel normlar, gençlerin düşük katılımı ve teknolojiye erişimdeki eşitsizlikleri içerir.

Sonuç olarak kent konseylerinin e-katılım uygulamaları, sürdürülebilir ve dirençli kent yönetişimi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak bu uygulamaların etkinliğinin artırılabilmesi için teknolojik, kurumsal ve toplumsal boyutları kapsayan bütüncül politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yerel yönetimlerin kent konseylerini dijital katılım araçlarıyla desteklemesi, e-katılım platformlarını kurumsallaştırması ve vatandaşların dijital katılım kapasitesini artıracak eğitim politikaları geliştirmesi önerilmektedir.

Kaynakça

Akman, Ç. (2018). Kent konseylerini yeniden düşünmek: Kent konseyleri birliğine üye olan kent konseyleri üzerinden bir değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5*(3), 740–764. https://doi.org/10.30798/makuiibf.415858

Bulut, T. (2013). *Şeffaf katılımcı ve etkin kent yönetimi için kent konseyleri*. (1. Basım), Ekin Kitabevi.

Creswell, J. W. (2009). *Researchdesign: Qualitative, quantitative, andmixedmethodsapproaches* (3rd ed.). Sage Publications, Inc.

Demirci, M. (2010). Katılımcı demokrasi açısından kent konseyleri: Eleştirel bir değerlendirme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*. 19(1), 21-46.

Fishkin, J. S. (2011). *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation.* Oxford: Oxford University Press.

Ökmen, M.,& Parlak, B. (2013). *Kuram ve uygulamada yerel yönetimler: Kavramlar, yaklaşımlar, yapılar ve mevzuat*. Orion Kitabevi.

Şahin, A. (2007). Türkiye'de e-belediye uygulamaları ve Konya örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (29), 161-189.https://izlik.org/JA24RA42YP(E.T.:16.03.2026)

UN-Habitat. (2020). *World citiesreport 2020: Thevalue of sustainableurbanization*. United Nations Human SettlementsProgramme.https://unhabitat.org/world-cities-report-2020-the-value-of-sustainable-urbanization, (E.T.:17.03.2026)

Van Dijk, J. (2020). The digital divide. Cambridge, UK,PolityPress.https://doi.org/10.1002/asi.24355Digital Object Identifier

Wimmer, M. A. (2007). Ontologyfor an e-participationvirtualresourcecentre. In T. Janowski& T. A. Pardo (Eds.), *ICEGOV 2007: 1st internationalconference on theoryandpractice of electronicgovernance*(ss. 89-98), https://doi.org/10.1145/1328057.13280

Yalçın, G. E.,& Öcal Kara, F. (2016). Kırsal göç ve tarımsal üretime etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154-158,https://doi.org/10.29050/harranziraat.259106

Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm: Kalkınma Planlarının Metin Madenciliği Analizi

Digital Transformation in Public Administration: A Text Mining Analysis of Development Plans

Şuheda Altunok[1], Tuna Batuhan[2]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de dijitalleşme politikalarının kalkınma planları üzerinden nasıl evrildiğini incelemektedir. Araştırma, 8. Kalkınma Planı'ndan 12. Kalkınma Planı'na kadar uzanan dönemi kapsamakta ve plan metinlerinde dijitalleşme söyleminin dönüşümünü analiz etmektedir. Çalışmada nitel içerik analizi ile bilgisayar destekli metin madenciliği yöntemleri birlikte kullanılmış; plan metinleri Voyant Tools platformu aracılığıyla kelime frekansı, eş dizimlilik ve kavramsal eğilimler açısından değerlendirilmiştir. Bulgular, dijitalleşme politikalarının başlangıçta teknik altyapı ve bilgi toplumu hedefleri etrafında şekillendiğini, zaman içinde sanayi politikaları, veri temelli yönetim ve yapay zekâ destekli yönetişim yaklaşımlarıyla bütünleştiğini göstermektedir. Bu dönüşüm, Türkiye'de dijital devlet kapasitesinin güçlenmesine ve kamu yönetiminde daha bütüncül bir dijital yönetişim modelinin gelişmesine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Kalkınma Planları, Dijital Dönüşüm, Metin Madenciliği, Dijital Devlet

JEL Kodları: H1, O21, O38,

Abstract

This research analyzes how the Turkish government's digitalization policy has developed over time by examining the changes in the national development plans from the 8th to the 12th. Using both qualitative content analysis and computer-enabled text mining methods, this study looks at the way in which the language used to talk about digital transformation has changed, and compares this with the changes made in development plan texts. Development plans were evaluated using Voyant Tools for the purpose of analyzing the frequency of words, collocation and conceptual trends. It was found that initially, digitalization policies were concentrating only on building an information infrastructure and addressing those elements of an information society, but more recently have developed into a more comprehensive framework to include industrial policy, data driven government and AI supported public administration. The changes made in the Turkish government's digitalization policy reflect a growing capacity for a digital state in Türkiye and a shift towards an integrated model for digital governance in public administration.

Keywords: Public Administration, Development Plans, Digital Transformation, Text Mining, Digital Government

JEL Codes: H1, O21, O38

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşme, günümüzde kamu yönetiminde yalnızca teknik altyapının geliştirilmesine yönelik bir modernizasyon süreci olmaktan çıkmış; idari işleyişi, kamu hizmetlerinin sunum biçimini ve vatandaş-devlet ilişkisini yeniden şekillendiren yapısal bir dönüşüm alanı haline gelmiştir. Dijital teknolojilerin kamu hizmetlerine entegrasyonu, veri temelli karar alma süreçlerinin gelişmesi ve yeni nesil teknolojilerin yönetim

[1] Arş Gör, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, suhedaaltunok@atauni.edu.tr ORCID:0000-0001-7662-3405
[2] Doç. Dr, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, tuna.batuhan@atauni.edu.tr ORCID:0000-0001-9989-2106

süreçlerinde kullanılmaya başlanması, kamu yönetiminin kurumsal kapasitesinin yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır. Bu dönüşüm süreci kamu yönetimi literatüründe dijital devlet ve veri temelli yönetişim yaklaşımları çerçevesinde ele alınmakta ve kamu yönetiminde teknolojinin stratejik rolünün giderek arttığını göstermektedir (Tamer ve Övgün, 2020).

Türkiye'de dijitalleşme politikalarının yönü ve öncelikleri büyük ölçüde devletin stratejik politika belgeleri olan kalkınma planları aracılığıyla belirlenmektedir. Kalkınma planları, devletin ekonomik, sosyal ve teknolojik dönüşüme ilişkin uzun vadeli hedeflerini ortaya koyan belgeler olması nedeniyle kamu yönetiminde dijitalleşme yaklaşımının tarihsel gelişimini incelemek açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu belgeler aynı zamanda devletin teknolojiye yüklediği stratejik anlamın zaman içerisinde nasıl değiştiğini göstermesi bakımından önemli bir veri kaynağıdır.

Bu çalışma, Türkiye'de dijitalleşme politikalarının kalkınma planları üzerinden nasıl evrildiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, 8. Kalkınma Planı'ndan (2001–2005) 12. Kalkınma Planı'na (2024–2028) kadar uzanan dönemi kapsamaktadır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, kalkınma planlarında dijitalleşmenin hangi kavramlar etrafında tanımlandığı, bu kavramsal çerçevenin zaman içerisinde nasıl değiştiği ve dijital teknolojilerin kamu yönetimi modernizasyonunda nasıl bir stratejik rol üstlendiğidir. Bu çerçevede çalışma, Türkiye'de dijitalleşme söyleminin teknik altyapı odaklı bir yaklaşımdan kamu yönetimi, sanayi politikaları ve sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle bütünleşen daha kapsamlı bir dönüşüm anlayışına doğru nasıl geliştiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Yöntem

Bu araştırmada Türkiye'nin kalkınma perspektifindeki dijitalleşme yaklaşımını incelemek amacıyla nitel içerik analizi ile bilgisayar destekli metin madenciliği yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Araştırmanın veri setini, 2001 sonrası yayımlanan 8., 9., 10., 11. ve 12. Kalkınma Planlarının dijitalleşme, bilgi teknolojileri ve kamu yönetimi modernizasyonu ile ilgili bölümleri oluşturmaktadır.

Metinlerin sistematik analizinde dijital metin analizi platformu olan Voyant Tools kullanılmıştır. Voyant Tools, büyük hacimli metinlerin kavramsal yapısını incelemeye ve metin içerisindeki tematik ilişkileri görselleştirmeye imkân sağlayan bir araçtır. Bu platform aracılığıyla plan metinlerinde kullanılan kavramların frekansları, eş dizimlilik ilişkileri ve zamansal değişimleri analiz edilmiştir.

Analitik süreç, tamamlayıcı bilgiler sağlayan üç yardımcı süreçten oluşmaktadır. Birincisi, Cirrus (kelime bulutu) analizi, plan metnindeki temel kavramları görselleştirerek dönemin terminolojik yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Bu analiz aynı zamanda dijitalleşme söyleminin temel kavramsal eksenleri için genel bir çerçeve sunmaktadır. İkincisi, Collocates (eş dizimlilik) analizi, "bilgi", "teknoloji" ve "dijital" kavramlarının metinde bağlamsal olarak nasıl kullanıldığını inceleyerek, bu kavramlarla bağlantılı olarak hangi terimlerin kullanıldığına dair daha fazla bilgi sağlamakta ve böylece göründükleri söylemin ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasını mümkün kılmaktadır. Üçüncü aşama ise, belirli bir kavramın Kalkınma Planları genelindeki sıklığını karşılaştırmayı ve zaman içindeki dinamiklerini göstermeyi amaçlayan Trends (eğilimler) analizini içermektedir. Ek olarak, 12. Kalkınma Planı ile ilgili kavramların tematik ağları, TermsBerry görselleştirme tekniği kullanılarak daha bütünsel bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Bu yöntemsel yaklaşım, kalkınma planlarında yer alan dijitalleşme söyleminin yalnızca betimsel bir içerik analizine dayalı olarak değil; veri temelli ve karşılaştırmalı bir analitik çerçevede değerlendirilmesini sağlamaktadır.

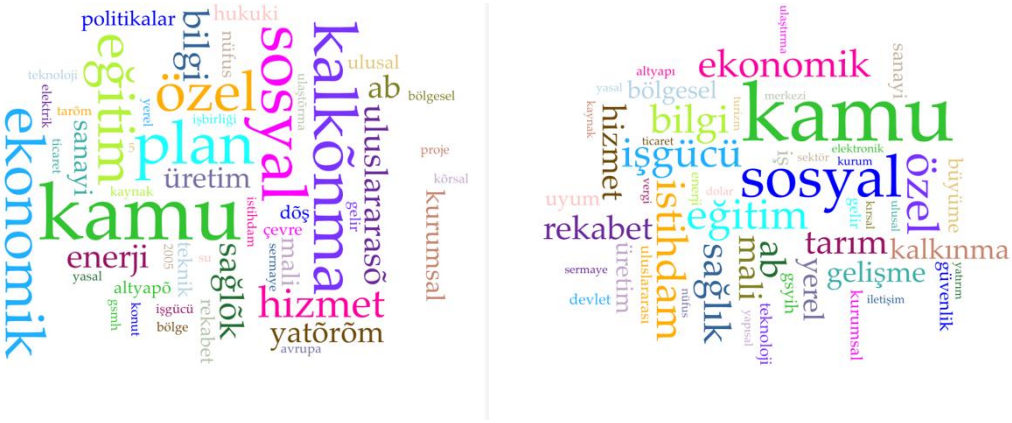
Bulgular

Analiz bulguları, Türkiye'de dijitalleşme politikalarının kalkınma planları boyunca üç temel evrede geliştiğini göstermektedir.

- **8. ve 9. Kalkınma Planları: Bilgi Toplumu ve Altyapı Odaklı Başlangıç**

8. Kalkınma Planı (2001–2005), Türkiye'nin dijital dönüşüm sürecinde teknik altyapı inşasına odaklanan başlangıç evresini temsil etmektedir. Voyant Tools analizine göre plan metninde dijitalleşme söylemi büyük ölçüde "bilgi" ve "teknoloji" kavramları etrafında şekillenmektedir. Collocates analizine göre "bilgi" kavramı en sık "iletişim" (26) ve "teknolojileri" (19) kavramlarıyla birlikte kullanılırken; "teknoloji" kavramı "bilim" (12) ve "sanayi" (7) kavramlarıyla eşleşmektedir (Görsel 1). Bu bulgular dijitalleşmenin bu dönemde sosyal bir dönüşümden çok kamu yönetiminde verimliliği artıran bir üretim faktörü ve otomasyon aracı olarak ele alındığını göstermektedir.

Stratejik düzeyde plan; e-imza uygulamaları, elektronik ticaretin hukuki altyapısı ve kişisel verilerin korunmasına yönelik düzenlemeler gibi alanlarda politika hedefleri ortaya koymuştur (DPT, 2000: Md. 1084; Md. 1255; Md. 1872). Aynı dönemde "e-Türkiye" girişimi ve savunma sanayii veri tabanı çalışmalarıyla dijital kamu altyapısının kurumsal temelleri atılmıştır.

Görsel 1: 8-9. Kalkınma Planları Kelime Bulutu Analizi

9. Kalkınma Planı'nda dijitalleşme politikalarının kapsamı genişlemeye başlamıştır. Plan metninde "bilgi" kavramı 93 kez kullanılmış ve yine "iletişim" (28) ve "teknolojileri" (18) kavramlarıyla güçlü ilişkiler kurmuştur. Bunun yanında "kamu", "sosyal", "eğitim" ve "işgücü" gibi kavramların da dijitalleşme söylemiyle birlikte daha görünür hale geldiği görülmektedir (Görsel 1). Ayrıca "yenilikçilik" (5) ve "rekabet" (5) kavramlarının kullanımı, teknolojinin ekonomik rekabet açısından stratejik bir unsur olarak değerlendirilmeye başlandığını göstermektedir. Bununla birlikte "altyapı" kavramının 27 kez kullanılması, teknik altyapının hâlâ temel politika önceliklerinden biri olduğunu göstermektedir.

Plan metni aynı zamanda Ar-Ge faaliyetlerinin sanayi ile yeterince bütünleşememesi (Md. 165), yerli bilişim firmalarının ölçek sorunları (Md. 213) ve eğitim alanında donanım yatırımlarına rağmen öğretmen niteliğine ilişkin eksiklikler (Md. 239) gibi yapısal sorunlara dikkat çekmektedir. Kurumlar arasında veri paylaşımını sağlayacak bütünleşik bir sistem ihtiyacının vurgulanması (Md. 163) dijitalleşme politikalarının uygulanmasında kurumsal koordinasyon sorunlarının bulunduğunu göstermektedir (DPT, 2006).

- **10. ve 11. Kalkınma Planları: Dijitalleşmenin Stratejikleşmesi**

10. Kalkınma Planı, dijitalleşmenin kamu modernizasyonunun ötesine geçerek sanayi stratejisinin merkezine yerleştiği bir dönüşümü temsil etmektedir. Voyant analizine göre "teknoloji" kavramı 104 kez kullanılmış ve en güçlü bağlarını "bilim" (29), "sanayi" (19) ve "yenilik" (17) kavramlarıyla kurmuştur. Metinde "yerli" (8) ve "üretim" (7) vurgularının artması, pasif teknoloji transferinden yerli teknoloji üretimine yönelik bir yaklaşımın geliştiğini göstermektedir (Görsel 2).

Eş dizimlilik analizinde "bilgi" kavramının 125 kez kullanılması ve "veri", "güvenliği" ve "dönüşüm" kavramlarıyla birlikte kullanılması, dijitalleşme politikalarında siber güvenlik ve veri yönetimi gibi yeni nesil teknoloji alanlarının öne çıktığını göstermektedir. Plan kapsamında FATİH, UYAP ve SEGBİS gibi projeler aracılığıyla kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi hedeflenmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: Md. 141; Md. 186).

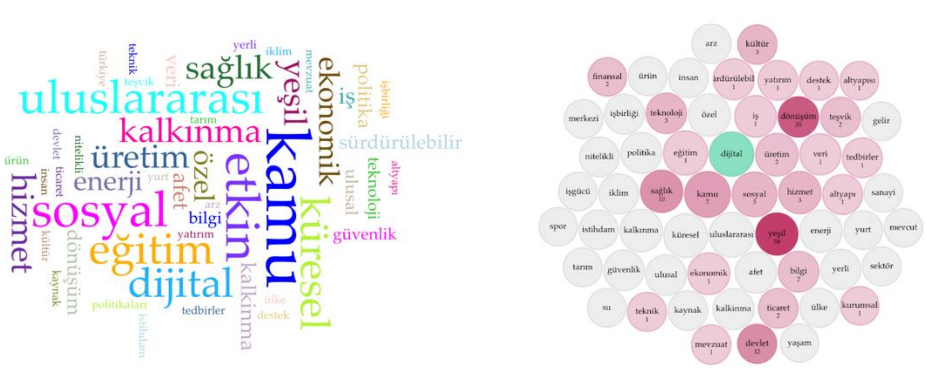
Görsel 2: 10-11. Kalkınma Planları Kelime Bulutu Analizi

11. Kalkınma Planı ise dijitalleşmenin ilk kez "dijital dönüşüm" başlığı altında yatay bir politika alanı olarak tanımlandığı bir dönemi temsil etmektedir. Voyant analizine göre "dijital" kavramı 72 kez kullanılmış ve en güçlü bağını "dönüşüm" (30) kavramıyla kurmuştur. Aynı kavramın "imalat" (7) ve "becerileri" (5) ile birlikte kullanılması, dijital dönüşümün hem üretim süreçlerini hem de insan kaynağının niteliğini hedeflediğini göstermektedir (Görsel 2).

Plan kapsamında e-belge, e-imza ve e-arşiv uygulamalarının yaygınlaştırılması (Md. 265.1), SGK altyapısının güçlendirilmesi (Md. 270.2) ve kamu kurumlarının proje yönetme kapasitesinin artırılması (Md. 811.2) hedeflenmiştir (SBB, 2019). Ayrıca büyük veri, bulut bilişim ve yapay zekâ teknolojilerinin kamu hizmetlerine entegrasyonu planlanmıştır (Md. 809.2).

- **12. Kalkınma Planı: Dijital ve Yeşil Dönüşüm**

12. Kalkınma Planı (2024–2028), Türkiye'nin dijitalleşme vizyonunda daha bütüncül bir yaklaşımı temsil etmektedir. TermsBerry analizine göre "dijital" kavramının en güçlü bağını "yeşil" (62) kavramıyla kurduğu görülmektedir (Görsel 3). Bu durum dijital dönüşümün sürdürülebilir kalkınma ve iklim politikalarıyla birlikte ele alındığını göstermektedir.

Görsel 3: 12. Kalkınma Planı Kelime Bulutu ve TermsBerry Analizi

Plan kapsamında e-Devlet entegrasyonunun güçlendirilmesi ve belediye hizmetlerinde dijital standardizasyonun sağlanması hedeflenmiştir (SBB, 2023: Md. 962). Ayrıca siber güvenlik alanında insan kaynağının geliştirilmesi ve dijital devlet performansını ölçen ulusal bir endeks oluşturulması planlanmıştır (Md. 964.6). Sağlık hizmetlerinde dijital entegrasyon (Md. 443.4) ve tarımda yapay zekâ destekli üretim modelleri (Md. 489) dijitalleşmenin sektörel politikalara yayılımını göstermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Analiz bulguları, Türkiye'de dijitalleşme politikalarının kalkınma planları boyunca teknik altyapı odaklı bir yaklaşımdan stratejik yönetişim paradigmasına doğru aşamalı bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. 8. Kalkınma Planı döneminde dijitalleşme büyük ölçüde bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının geliştirilmesi ve kamu hizmetlerinin otomasyonu gibi teknik hedeflerle sınırlı kalmıştır. 9. Kalkınma Planı ile birlikte dijitalleşme politikalarının kapsamı genişlemiş; teknoloji politikaları yenilikçilik, rekabet ve kurumsal kapasite tartışmalarıyla daha güçlü biçimde ilişkilendirilmeye başlanmıştır.

Türkiye'de dijital kamu altyapısının gelişiminde önemli bir dönüm noktası 2008 yılında e-Devlet Kapısı'nın faaliyete geçmesi olmuştur. Bu gelişme kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınmasını hızlandırarak dijital kamu altyapısının güçlenmesine katkı sağlamıştır (Çankaya Kurnaz, 2024). Böylece kamu hizmetlerinin dijital ortamda sunulmasına yönelik kurumsal mekanizmalar oluşturulmuş ve dijital kamu hizmetlerinin yaygınlaşması için gerekli teknik altyapı güçlendirilmiştir. 10. Kalkınma Planı döneminde ise dijitalleşme politikaları yalnızca kamu hizmetlerinin modernizasyonuyla sınırlı kalmamış; sanayi politikaları ve teknoloji üretimi stratejileriyle daha güçlü biçimde ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Türkmen ve Akar, 2021). Bu süreçte dijital teknolojiler ekonomik rekabet gücünü artıran stratejik araçlar olarak değerlendirilmiştir.

Dijitalleşme politikalarının kurumsal düzeyde güç kazanmasında bir diğer önemli kırılma noktası 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçiş ve Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi'nin kurulması olmuştur (Koç Baykara, 2024). Bu kurumsal dönüşüm, dijital dönüşüm politikalarının merkezi bir koordinasyon mekanizması aracılığıyla yürütülmesini sağlayarak sürecin hızlanmasına katkı sağlamıştır (Türkmen ve Akar, 2021). Aynı zamanda kamu yönetiminde geleneksel bürokratik yapıdan verimlilik, koordinasyon ve veri temelli karar alma süreçlerini önceleyen bir yönetim anlayışına geçişi desteklemiştir (Tamer ve Övgün, 2020).

Günümüzde Türkiye'nin dijital devlet modeli; e-Devlet Kapısı (Dijital Türkiye Portalı), veri paylaşım sistemleri ve merkezi dijital koordinasyon yapıları aracılığıyla kamu hizmetlerinin önemli bir bölümünü dijital ortamda sunabilen bir yapıya ulaşmıştır. Türkiye'nin E-Devlet Gelişim Endeksi'nde kaydettiği %20,6'lık iyileşme (Çankaya Kurnaz, 2024) ve Dijital Türkiye Portalı'nın 60 milyonu aşan kullanıcı sayısı (Koç Baykara, 2024), dijital kamu hizmetlerinin toplumsal ölçekte yaygınlaştığını göstermektedir. Bu çerçevede kalkınma

planlarının karşılaştırmalı analizi, Türkiye'de dijitalleşme politikalarının teknik altyapı yatırımlarından başlayarak veri temelli yönetim ve yapay zekâ destekli kamu yönetimi uygulamalarına doğru kademeli bir gelişim izlediğini ortaya koymaktadır.

Geleceğe yönelik olarak, dijital dönüşüm politikalarının 13. Kalkınma Planı döneminde daha ileri ve kurumsallaşmış bir aşamaya taşınması beklenmektedir. Bu çerçevede, kamu yönetiminde yapay zekâ temelli karar destek sistemlerinin yaygınlaştırılması, kamu verilerinin güvenli, bütüncül ve etkin kullanımını mümkün kılacak veri yönetişimi mekanizmalarının geliştirilmesi ve yapay zekâ uygulamalarına ilişkin etik ile hukuki çerçevenin kurumsal düzeyde tesis edilmesi öncelikli politika alanları olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, siber güvenlik kapasitelerinin güçlendirilmesi, yapay zeka ve veri analitiği konusunda uzmanlaşmış personelin eğitilmesi ve kurumlar arası veri alışverişini mümkün kılan entegre bir dijital altyapının oluşturulması, dijital dönüşümün sürdürülebilir gelişimi için çok önemlidir. Bu çok boyutlu dönüşüm süreci, Türkiye'de daha gelişmiş bir yönetişim modelinin kurumsallaşmasına katkıda bulunacak ve ülkenin dijital devlet kapasitesini daha yüksek bir seviyeye çıkararak kamu hizmetlerinde verimliliği, şeffaflığı ve katılımı artıracaktır.

Kaynakça

Çankaya Kurnaz, S. (2024). Türkiye'nin e-devlet olgunluk düzeyi: BM e-devlet gelişmişlik endeksi üzerinden bir değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 22*(Özel Sayı: Endüstri 4.0 ve Dijitalleşmenin Sosyal Bilimlerde Yansımaları), 1417-1449. https://doi.org/10.35408/comuybd.1513698

Koç Baykara, F. (2024). Türk kamu yönetiminde Dijital Dönüşüm Ofisi'nin fonksiyonu. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 28*(1), 101-112. https://doi.org/10.20296/tsadergisi.1036446

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı [DPT]. (2000). *Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı (2001–2005)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı [DPT]. (2006). *Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı [SBB]. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı [SBB]. (2023). *On ikinci kalkınma planı (2024-2028)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2013). *Onuncu kalkınma planı (2014-2018)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf

Tamer, H. Y., Övgün, B. (2020). Yapay zeka bağlamında Dijital Dönüşüm Ofisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 75*(2), 775-803. https://doi.org/10.1033630/ausbf.691119

Türkmen, H., Akar, S. (2021). Dijital ekonomi çerçevesinde Türkiye'de uygulanan bütçe politikaları. *Journal of Life Economics, 8*(4), 499-512. https://izlik.org/JA56LB95FA

Sürdürülebilir Geleceğin Yerel Kodları: Tepebaşı'nda Akıllı Kentleşme Dinamikleri

Local Codes of a Sustainable Future: Smart Urbanization Dynamics in Tepebaşı

R. Kıvanç Arslan[1]

Öz

Bu çalışma, Eskişehir'in önemli ilçelerinden biri olan Tepebaşı'nın akıllı şehir uygulamaları ve sürdürülebilir kent politikaları çerçevesinde gelişimini incelemektedir. İlçe, genç ve dinamik nüfus yapısı, güçlü eğitim altyapısı ve sanayi çeşitliliği ile öne çıkarken; yenilenebilir enerji kullanımı ve insani gelişmişlik düzeyi açısından Türkiye'de üst sıralarda yer almaktadır. Akıllı şehir yaklaşımı, veri temelli yönetişim ve sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda ele alınmakta; Tepebaşı Belediyesi'nin Avrupa Birliği destekli projeleri ve iklim politikaları bu bağlamda değerlendirilmektedir. REMOURBAN projesi ve Belediye Başkanları Sözleşmesi kapsamındaki uygulamalar, ilçenin uluslararası düzeyde tanınırlığını artırmış ve sürdürülebilir kentsel gelişim açısından örnek bir model ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Şehir, Sürdürülebilir Kentleşme, İklim Politikaları, Tepebaşı Belediyesi

Jel Kodları: R11, R58, O18, Q01, Q56

Abstract

This study examines the development of Tepebaşı, one of the important districts of Eskişehir, within the framework of smart city applications and sustainable urban policies. The district stands out with its young and dynamic population structure, strong educational infrastructure, and industrial diversity; it also ranks among the top in Türkiye in terms of renewable energy use and human development level. The smart city approach is addressed in line with data-driven governance and sustainability principles; within this context, the European Union-supported projects and climate policies of Tepebaşı Municipality are evaluated. The REMOURBAN project and the practices carried out within the scope of the Covenant of Mayors have increased the district's international recognition and have presented an exemplary model in terms of sustainable urban development.

Keywords: Smart city, Climate Policies, Tepebaşı Municipality

Jel Codes: R11, R58, O18, Q01, Q56

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Eskişehir Tepebaşı ilçesi örneğinde akıllı şehir uygulamalarının sürdürülebilir kentsel gelişim çerçevesinde nasıl şekillendiğini çok boyutlu bir perspektifle analiz etmektir. Bu doğrultuda çalışma, öncelikle akıllı şehir kavramının kuramsal ve kavramsal temellerini ortaya koymayı; ardından bu kavramın yerel yönetimler düzeyinde nasıl somutlaştığını incelemeyi hedeflemektedir. Özellikle Tepebaşı Belediyesi'nin veri temelli yönetişim anlayışı, yenilikçi teknoloji kullanımı, enerji verimliliği uygulamaları ve iklim değişikliğiyle mücadele politikaları değerlendirilerek, yerel düzeyde sürdürülebilirlik odaklı dönüşüm süreçleri analiz edilmektedir.

Çalışmanın bir diğer amacı, Avrupa Birliği destekli projeler ve uluslararası iş birlikleri çerçevesinde geliştirilen akıllı şehir uygulamalarının yerel kalkınma, sosyal kapsayıcılık ve çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda REMOURBAN Projesi başta olmak üzere uygulamaya geçirilen

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Ordu Üniversitesi Ünye İİBF SBKY, kivancarslan@odu.edu.tr, Orcid No: 0000 0003 3431 5951.

projelerin, yalnızca teknolojik yenilikler üretmekle kalmayıp aynı zamanda kentsel yaşam kalitesini artıran bütüncül bir model sunduğu varsayımı test edilmektedir. Ayrıca, Tepebaşı Belediyesi'nin Belediye Başkanları Sözleşmesi kapsamındaki taahhütleri ve iklim nötrlüğü hedefleri doğrultusunda yürüttüğü politikaların, yerel yönetimlerin küresel iklim yönetişimindeki rolü açısından nasıl bir örnek teşkil ettiği analiz edilmektedir.

Bununla birlikte çalışma, Tepebaşı örneği üzerinden Türkiye'de akıllı şehir politikalarının gelişim sürecine katkı sunmayı ve yerel yönetimlerin bu alandaki kapasitesini değerlendirmeyi de amaçlamaktadır. Bu bağlamda, ilçenin insani gelişmişlik düzeyi, yenilenebilir enerji kullanımı, sürdürülebilir ulaşım ve sosyal politika uygulamaları dikkate alınarak, Tepebaşı'nın ulusal ve uluslararası ölçekte "örnek model" olma potansiyeli tartışılmaktadır. Son olarak, çalışmanın amacı yalnızca mevcut durumu betimlemek değil; aynı zamanda akıllı şehir uygulamalarının geleceğine yönelik politika önerileri geliştirmek ve literatüre kuramsal ve uygulamalı katkı sunmaktır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, araştırma deseni olarak örnek olay (case study) yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmanın inceleme birimini Eskişehir Tepebaşı ilçesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Tepebaşı Belediyesi'nin akıllı şehir uygulamaları ve sürdürülebilirlik politikaları, bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilmiştir.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Bu doğrultuda; resmi kurum raporları, strateji belgeleri (Tepebaşı Belediyesi, 2009), faaliyet raporları (Tepebaşı Belediyesi, 2024), Avrupa Birliği proje dokümanları ve ilgili akademik literatür (Güler ve Şahnagil, 2017; Kaypak, Yılmaz ve Bimay, 2017; Çetin ve Çiftçi, 2019; Örselli ve Akbay, 2019; Öztopçu ve Salman, 2019; Yimsek ve Yakar, 2023) incelenmiştir. Özellikle Tepebaşı Belediyesi tarafından yayımlanan faaliyet raporları (Tepebaşı Belediyesi, 2023), Sürdürülebilir Enerji ve İklim Eylem Planı ile Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hazırlanan Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı (2023) temel veri kaynakları olarak kullanılmıştır. Bunun yanı sıra akıllı şehir kavramına ilişkin kuramsal çerçevenin oluşturulmasında ulusal ve uluslararası literatürden yararlanılmıştır.

Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu kapsamda, akıllı şehir uygulamaları; yönetişim, teknoloji kullanımı, çevresel sürdürülebilirlik, enerji verimliliği ve sosyal kapsayıcılık gibi tematik başlıklar altında sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Çalışmada ayrıca Tepebaşı örneği, ulusal ve uluslararası akıllı şehir yaklaşımları ile karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve elde edilen bulgular doğrultusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Bu yöntemsel yaklaşım sayesinde, Tepebaşı Belediyesi'nin akıllı şehir uygulamalarının yalnızca teknik bir dönüşüm süreci olmadığı; aynı zamanda yönetsel, sosyal ve çevresel boyutları içeren bütüncül bir kentsel gelişim modeli sunduğu ortaya konulmuştur.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Eskişehir Tepebaşı ilçesinin akıllı şehir uygulamaları ve sürdürülebilir kentsel gelişim açısından Türkiye'de öne çıkan örneklerden biri olduğunu göstermektedir. Öncelikle ilçe, güçlü eğitim altyapısı ve genç nüfus yapısı sayesinde bilgi temelli bir kentsel gelişim dinamiğine sahiptir. Bu durum, akıllı şehir uygulamalarının toplumsal kabulünü ve uygulanabilirliğini artıran önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Ekonomik yapı incelendiğinde, sanayi çeşitliliği ve yenilikçi sektörlerin varlığı, yerel kalkınmayı destekleyen önemli bir unsur olarak belirlenmiştir. Özellikle havacılık sektörü ve üretim faaliyetleri, ilçenin ekonomik sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, Tepebaşı Belediyesi'nin enerji verimliliği

uygulamaları kapsamında hizmet binasında güneş enerjisi kullanımı gibi yenilenebilir enerji yatırımları, çevresel sürdürülebilirlik açısından dikkat çekici bulgular arasında yer almaktadır.

Akıllı şehir uygulamalarının yönetişim boyutunda, veri temelli karar alma süreçlerinin ve katılımcı yönetim anlayışının ön plana çıktığı görülmektedir. Avrupa Birliği destekli projeler, özellikle REMOURBAN ve Yaşam Köyü gibi uygulamalar, teknolojik yenilik ile sosyal kapsayıcılığı bir araya getiren bütüncül bir model sunmaktadır. Bu projelerin, engelli bireyler ve yaşlı nüfus gibi dezavantajlı grupların kentsel yaşama entegrasyonunu desteklediği tespit edilmiştir.

İklim politikaları bağlamında elde edilen bulgular, belediyenin sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik somut hedefler belirlediğini ve bu hedefler doğrultusunda kurumsal kapasitesini güçlendirdiğini göstermektedir. Belediye Başkanları Sözleşmesi kapsamındaki taahhütler ve hazırlanan eylem planları, yerel düzeyde iklim yönetişiminin etkin biçimde uygulandığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, Tepebaşı Belediyesi'nin uluslararası platformlarda ödüller alması, uygulamaların küresel ölçekte de tanınırlık kazandığını göstermektedir.

Sonuç olarak bulgular, Tepebaşı örneğinin akıllı şehir uygulamalarının yalnızca teknolojik bir dönüşüm değil; aynı zamanda ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları kapsayan bütüncül bir kalkınma modeli sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu yönüyle ilçe, Türkiye'de yerel yönetimler için örnek teşkil eden bir akıllı şehir modeli olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Eskişehir Tepebaşı ilçesinin akıllı şehir uygulamaları ve sürdürülebilir kentsel gelişim politikaları açısından Türkiye'de öncü ve örnek bir model oluşturduğunu ortaya koymaktadır. İlçenin sahip olduğu güçlü eğitim altyapısı, genç ve dinamik nüfus yapısı ile sanayi çeşitliliği, akıllı şehir uygulamalarının yerel düzeyde başarıyla hayata geçirilmesini mümkün kılan temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Tepebaşı Belediyesi'nin uygulamaları incelendiğinde, akıllı şehir yaklaşımının yalnızca teknolojik altyapı yatırımlarıyla sınırlı kalmadığı; yönetişim, sosyal kapsayıcılık ve çevresel sürdürülebilirlik boyutlarını içeren bütüncül bir model şeklinde ele alındığı görülmektedir. Özellikle Avrupa Birliği destekli projeler, yenilenebilir enerji uygulamaları ve veri temelli yönetim anlayışı, yerel yönetimlerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmasında önemli araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, akıllı şehir politikalarının yerel düzeyde etkinliğinin, kurumsal kapasite ve uluslararası iş birlikleri ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın tartışma boyutunda ise, Tepebaşı örneğinin Türkiye'deki diğer yerel yönetimler açısından önemli çıkarımlar sunduğu değerlendirilmektedir. Öncelikle, akıllı şehir uygulamalarının başarısının yalnızca teknolojik yatırımlara değil, aynı zamanda insan odaklı politikalar ve katılımcı yönetişim mekanizmalarına bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, iklim değişikliğiyle mücadele ve enerji verimliliği gibi alanlarda geliştirilen yerel politikaların, küresel sürdürülebilirlik hedefleriyle uyumlu bir şekilde ilerlediği görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'de akıllı şehir uygulamalarının yaygınlaştırılmasında kurumsal kapasite farklılıkları, finansman kaynaklarına erişim ve teknik altyapı yetersizlikleri gibi çeşitli sınırlılıkların bulunduğu da dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, Tepebaşı Belediyesi'nin deneyimi, yerel yönetimlere yol gösterici nitelikte olup, politika transferi açısından önemli bir referans çerçevesi sunmaktadır.

Sonuç olarak, akıllı şehir uygulamalarının sürdürülebilir kentsel gelişim açısından önemli fırsatlar sunduğu; ancak bu sürecin başarısının çok boyutlu, katılımcı ve bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesine bağlı olduğu değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, yerel yönetimlerin dijitalleşme, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal kapsayıcılık ekseninde geliştirecekleri politikaların, geleceğin kentlerinin şekillenmesinde belirleyici olacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

Çetin, M., & Çiftçi, Ç. (2019). Literatüre göre dünya ve ülkemizden örneklerle akıllı kent kavramının irdelenmesi. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi,* 2(3), 134-143.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2023). *2024–2030 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı.*

Güler, T., & Şahnagil, S. (2017). Dijital demokrasi ve yönetişim ilişkisi çerçevesinde e-demokrasi/e-devlet uygulamaları. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy,* 2(2), 16-29.

Kaypak, Ş., Yılmaz, V., & Bimay, M. (2017). Dijital çağda yerel yönetimler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), 1798-1813.

Örselli, E., & Akbay, C. (2019). Teknoloji ve kent yaşamında dönüşüm: akıllı kentler. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi,* 2(1), 228-241.

Öztopcu, A., & Salman, A. (2019). Sürdürülebilir kalkınmada akıllı kentler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi,* (41), 167-188.

Tepebaşı Belediyesi. (2009). *T.C. Tepebaşı Belediyesi stratejik planı 2010–2014.*

Tepebaşı Belediyesi. (2024). T.C. Tepebaşı Belediyesi 2023 faaliyet raporu.

Yimsek, F. S., & Yakar, M. (2023). Akıllı kentlere genel bir bakış. *Türkiye Arazi Yönetimi Dergisi,* 5(1), 49-56.

Güvenlik Yönetiminde Dijital Gözetim ve Temel Esasları Üzerine Bir İnceleme

A Review of Digital Surveillance and its Fundamental Principles in Security Management

Yıldız Atmaca [1], Erdal Yıldız[2],

Öz

Bu çalışma, güvenlik yönetimi çerçevesinde, dijital gözetim tekniklerinin kökenlerini, gelişimini ve yönetsel işlevlerini araştırmayı amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi kapsamında belge analizi ve literatür taraması kullanılarak, gözetim olgusu Panoptikon, Sinoptikon ve Omniptikon modelleri üzerinden ele alınmıştır. Dijitalleşme ile birlikte gözetimin mekânsal sınırları aşarak algoritmik ve veri odaklı bir yapıya dönüştüğü vurgulanmaktadır. Çalışma, büyük veri, yapay zekâ ve biyometrik teknolojilerin kamu yönetiminde bireyleri "okunabilir" ve "hesaplanabilir" kılma işlevini analiz etmektedir. Türkiye örneğinde MERNİS ve benzeri uygulamalar değerlendirilmiş; bu sistemlerin güvenlik ve hizmet etkinliğine katkı sağladığı, ancak aynı zamanda gizlilik, etik ve veri güvenliği açısından önemli riskler barındırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital gözetim, Dijitalleşme, Güvenlik, Veri Yönetimi, Kamu Yönetimi

JEL Kodları: H83, D83, O33

Abstract

This study aims to investigate the origins, development, and managerial functions of digital surveillance techniques within the framework of security management. Using a qualitative research methodology involving document analysis and literature review, the phenomenon of surveillance is examined through the Panopticon, Synopticon, and Omnipticon models. It emphasizes that with digitalization, surveillance has transcended spatial boundaries and transformed into an algorithmic and data-driven structure. The study analyzes the function of big data, artificial intelligence, and biometric technologies in making individuals "readable" and "calculated" in public administration. In the case of Turkey, MERNIS and similar applications are evaluated; the study concludes that these systems contribute to security and service efficiency, but also pose significant risks in terms of privacy, ethics, and data security.

Keywords: Digital surveillance, Digitalization, Security, Data Management, Public Administration

JEL Codes: H83, D83, O33

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, güvenlik yönetimi çerçevesinde, dijital gözetim tekniklerinin kökenlerini, gelişimini ve yönetsel işlevlerini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma, bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişimin gözetim mekanizmalarını mekânsal kısıtlamalardan nasıl kurtardığını ve insanların yaşamının her yönünü izlemelerine nasıl olanak sağladığını kamu yönetimi sistemi üzerindeki etkisi bağlamında incelemektedir. Bu çerçevede çalışma, gözetim kavramının tarihsel evrimini üç temel model üzerinden incelemekte ve dijital çağda gelişen algoritmik ve veri odaklı izleme türlerini ele almaktadır. İlki, 18. yüzyılda İngiliz filozof Jeremy Bentham tarafından geliştirilen ve mahkumların merkezi bir gözetleme kulesi aracılığıyla sürekli olarak gözlemlenebileceği fikrine dayanan Panoptikon modelidir. İkinci model olan Sinoptikon, insanların eğlence ve keyif için gönüllü olarak izlenmeyi kabul ettiği bir gözetim türünü göstermektedir. İnsanların sürekli olarak birbirlerini gözetlediği sosyal medya ve internet çağındaki gözetim paradigması, üçüncü model olan Omniptikon ile temsil edilmektedir.

[1] Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, yildizatmaca@yyu.edu.tr -0000-0001-6345-4745
[2] Öğr. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Gevaş Meslek Yüksekokulu, erdalyildiz@yyu.edu.tr -0000-0001-5285-3492

Bu çalışmada, güvenlik yönetiminde dijital gözetim uygulamalarının ortaya çıkışı ve evrimi, nitel bir araştırma metodolojisi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada ağırlıklı olarak belge analizi ve literatür taraması teknikleri kullanılmıştır. Kavramsal bir değerlendirme sağlamak amacıyla, dijital gözetim, veri odaklı yönetim, algoritmik kontrol ve gizlilikle ilgili bilimsel araştırmalar, politika belgeleri ve yasal kurallar analiz edilmiştir.

Güvenlik yönetiminde dijital gözetimin temel amacı, verimli bir yönetim ve kontrol sistemi oluşturmaktır. Bu sistem, bireylerin ve toplumların izlenmesinin yanı sıra kişisel verilerin kaydedilmesi, sınıflandırılması ve işlenmesini de içermektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerini (BİT) kullanan dijital gözetim, geleneksel gözetim taktiklerinin aksine, mekâna bağımlılığı ortadan kaldırarak, bireylerin yaşamlarının her zaman ve her yerde izlenmesini mümkün kılmaktadır.

Dijitalleşme, gözetim yöntemlerinin mekânsal bağımlılığını sona erdirmiş, özel bilgilerin hızla yayıldığı ve insanların yaşamlarının her an ve her yerde sürekli olarak izlenebildiği yeni bir düzeni ortaya çıkmıştır (Coşkun, 2023). Güvenlik yönetiminde gözetim araçlarının bu denli yaygınlaşması, gözetimin tarihsel evriminde azınlığın çoğunluğu izlediği Panoptikon modelinden, çoğunluğun azınlığı izlediği Sinoptikon'a ve nihayetinde internet çağında herkesin birbirini karşılıklı izlediği Omniptikon yapısına geçişiyle mümkün olmuştur (Aşkın, 2022). Bu aşamaların yanı sıra büyük veri, yapay zeka ve biyometrik teknolojilerin güvenlik alanına entegre edilmesiyle "Algoritmik ve veri odaklı gözetim" çağı ortaya çıkmıştır. Böylelikle bu teknolojiler, çağdaş hükümetlerin halklarını "okunabilir" ve "hesaplanabilir" hale getirme hedefini gerçekleştiren en gelişmiş sosyal kontrol araçları haline gelmiştir.

Modern devletin amacı, nüfusunu "okunabilir" ve "hesaplanabilir" hale getirerek güvenlik, vergi ve askerlik görevi gibi temel görevleri yerine getirebilmelerini sağlamaktır. Vatandaşların bir numarayla temsil edilmesi ile ulusal kimlik kayıt sistemi gibi sistemler, bir vatandaşın hayatının doğumdan ölüme kadar her aşamasını dijital olarak belgeleyerek bu okunaklılığı sağlamaktadır (Arslantaş & Toktaş, 2012). Bu durumu sağlamak için de veri toplama ve izleme gibi prosedürlerini haklı çıkarmak için sıklıkla güvenlik söylemine başvurarak toplumsal kabulü sağlamaktadır. Böylece insanlar kişisel verilerinin toplanmasına ve işlenmesine daha açık hale gelmekte ve özellikle kamu güvenliği ve sağlığı gibi önemli konular söz konusu olduğunda, gizliliklerinden bir miktar feragat etmeye daha kolay ikna olmaktadırlar.

Algoritmalar aracılığıyla yapılan dijital gözetim yalnızca geçmişi kaydetmekle kalmaz aynı zamanda dijital davranış örüntülerini çözümleyerek geleceği programlamaktadır. Bunların da ötesinde bireyin karar verme süreçlerini dışsal bir düzeneğe devretmektedir. Bunun sonucunda disiplin artık doğrudan yasaklarla değil; öneriler, sıralamalar ve kişiselleştirmeler yoluyla bireyin bilgi ve deneyim alanını yapılandırarak "şekillendirici" bir rol üstlenmektedir. Buna bağlı olarak, güvenlik yönetiminde kurumlar artık bireyleri verilerine dayanarak kategorize etmekte ve "sosyal sıralama" (social sorting) mekanizmalarını işletmektedirler (Arslantaş & Toktaş, 2012). Dahası bireyler artık yalnızca adlarıyla değil, veri tabanlarındaki "veri imgeleri" ve kodlanmış numaralar üzerinden tanımlanmaktadır. Bu durum, kişiyi bir "sayısal varlık" haline getirerek nesneleştirmektedir. Bir sayısal varlık olarak kaydedilen bireylere yönelik yapılan risk yönetimi değerlendirilmesinde de gözetim, insanları güvenilir veya güvenilmez olarak risk derecelerine göre sınıflandırmaktadır. Sözkonusu risk değerlendirmesi sonucunda geçmişteki bir veri izinin bireyin gelecekteki tüm idari işlemlerini etkilemesi durumu ile karşılaşabilmektedir. Dolayısıyla "Veri kaderciliği" (data determinism) olarak adlandırılan ve bireyin geçmişin gölgesinden çıkmasını zorlaştıran devasa veritabanlarına hatalı bir şekilde eklenen masum bireylerin kendilerini savunma veya listeden çıkarma imkanlarının kısıtlı olması önemli bir hak ihlali riski olarak değerlendirilmektedir.

Tüm vatandaş demografik verilerini elektronik ortama aktaran MERNIS sistemi, Türk kamu yönetimindeki en büyük dijital izleme girişimi olarak değerlendirilmektedir. Amaç, kamu kurumlarının (noterler, tapu sicilleri, bankalar, seçim kurulları vb.) MERNIS'te depolanan verileri 7/24 çevrimiçi olarak paylaşmasına olanak tanıyarak idari prosedürleri hızlandırmak ve sürekli denetimi garanti altına almaktır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2002). Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Numarası, bir kişinin doğumundan ölümüne kadar tüm sağlık, eğitim, mali ve sosyal güvenlik bilgilerini birbirine bağlayarak "dijital bir somutlaştırma" aracı ve stratejik bir anahtar görevi görmektedir (Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, t.y.). Bunun yanısıra, devletin

bireyin bedeni ve hareketleri üzerindeki dijital müdahalesinin (biyo-gücünün) modern bir örneği, pandemi sırasında Türkiye'de kullanılan HES kodu, PCR testi ve aşı kartları olmuştur.

Devlet hizmetlerine (okul kaydı, vergi ödeme, pasaport başvurusu vb.) erişmek için, vatandaşlar bu uygulamalar sayesinde kişisel bilgilerini sisteme gönüllü olarak vermektedir (Arslantaş & Toktaş, 2012). Ayrıca, kentsel alanlara yerleştirilen plaka tanıma cihazları, ağ kameraları ve yüz tanıma yazılımları sayesinde gerçek zamanlı sosyal hareketlilik takibi mümkün hale gelmektedir. Devletler, biyometrik ve dijital gözetim tekniklerini kullanarak, kriz zamanlarında toplumu kontrol etmek için bu uygulamalardan toplanan verileri kullanmaktadır. Toplumu "riskli/sorunlu" ve "ideal/sorunsuz" kategorilerine ayırmak için dijital gözetim kullanan veri tabanlarını düzenli olarak güncellemekte ve çeşitli alanlarda iktidarın devamlılığını garanti altına almaktadırlar (Michel Foucault, 1978)

Dijitalleşme gözetim yöntemlerini coğrafi sınırların ötesine taşıyarak algoritmik ve veri odaklı bir çerçeve oluşturmuştur. Bu değişim sonucunda, Panoptikon'dan Sinoptikon ve Omniptikon'a uzanan, büyük veri, yapay zeka ve biyometrik teknolojilerle desteklenen yeni bir gözetim düzeni ortaya çıkmıştır. Kamu yönetimi sitemi açısından bakıldığında, bu süreç güvenliği ve hizmet sunum verimliliğini artırırken, aynı zamanda gizlilik, demokratik denetim ve kişisel veri korumasıyla ilgili yeni endişeleri de beraberinde getirmektedir. Bu sebeple dijital gözetim yöntemlerinin güvenlik ve etkinliğin yanı sıra yasal, etik ve demokratik kaygılar ışığında değerlendirilmesi kritik bir önem taşımaktadır. Bu kapsamda bu çalışma dijital gözetim olgusunu Türkiye'deki güvenlik yönetimi sistemine katkısı bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Dijital gözetim olgusunun temel esas ve ilkeleri çerçevesinde Türkiye'de gerçekleştirilen idari düzenlemeleri incelemektedir. Çalışma sonucunda dijital gözetim esaslarının Türkiye'deki güvenlik politikalarına katkı sağlayan çok önemli düzenlemeler gerçekleştirdiği anlaşılmakla birlikte etik unsuru ihlal eden bazı sonuçların da ortaya çıkardığını göstermektedir.

Kaynakça

Coşkun, A. (2023). Dijital gözetim kavramının literatürdeki gelişimi: Bibliyometrik bir inceleme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KİAD),* (11), 51-75. DOI: 10.56676/kiad.1358349

Aşkın, A. C. (2022). Dijital Gözetim Toplumu Bağlamında Sosyal Ağlara Eleştirel Bir Yaklaşım. *İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Çalışmaları Dergisi*, *10*(22), 261-281.

Arslantaş-Toktaş, S. (2012). *Türkiye'de dijital gözetim: TC kimlik numarasından e-kimlik kartlarına yurttaşın sayısal bedenlenişi*. Alternatif Bilişim Derneği.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2002). *Merkezî Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS).* https://www.icisleri.gov.tr

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü. (t.y.). *Genel olarak MERNİS.* https://www.nvi.gov.tr

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). *Hayat Eve Sığar (HES) uygulaması ve COVID-19 süreci.* https://www.saglik.gov.tr

Foucault, M. (1978). The history of sexuality volume I. In *Feminist Studies* (pp. 61-66). Routledge.

Dijital Çağda Kamu Yönetimi Disiplini: Kuramsal Sınırlar ve Yeniden Tanımlama Tartışması

The Discipline of Public Administration in the Digital Age: Theoretical Boundaries and the Debate on Redefinition

Fatih Aydoğan[1]

Öz

Dijital teknolojilerde yaşanan gelişmeler, kamu yönetiminin örgütlenme, karar alma ve hizmet sunumu süreçlerinde önemli dönüşümlere yol açmaktadır. E-devlet uygulamaları, büyük veri analitiği ve yapay zekâ destekli sistemler, yönetim anlayışını yeniden şekillendirirken kamu yönetimi disiplininin kuramsal çerçevesini de sorgulamaya açmaktadır. Klasik kamu yönetimi, Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yeni Kamu Yönetişimi yaklaşımları, veri temelli yönetim ve algoritmik karar alma süreçlerini açıklamada belirli ölçüde yetersiz kalmaktadır. Bu durum; hesap verebilirlik, şeffaflık, sorumluluk ve demokratik meşruiyet gibi temel kavramların yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Türkiye'de dijitalleşme uygulamaları hızla yaygınlaşırken, bu dönüşümün kuramsal boyutu sınırlı düzeyde ele alınmaktadır. Bu nedenle disiplinler arası yaklaşımlarla desteklenen yeni kavramsal çerçevelerin geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler*:* Kamu Yönetimi, Dijitalleşme, E-Devlet, Yapay Zekâ

JEL Kodları: H83, D73, O33

Abstract

Advances in digital technologies are fundamentally transforming the organization, decision-making processes, and service delivery of public administration. E-government applications, big data analytics, and artificial intelligence–based systems are reshaping governance while challenging the theoretical foundations of the discipline. Traditional Public Administration, New Public Management, and New Public Governance provide only limited explanatory capacity for data-driven governance and algorithmic decision-making. This transformation necessitates a reconsideration of key concepts such as accountability, transparency, responsibility, and democratic legitimacy. Although digitalization initiatives have expanded rapidly in Türkiye, their theoretical implications remain insufficiently explored. Accordingly, developing new conceptual frameworks supported by interdisciplinary perspectives is essential for understanding and explaining the evolving nature of public administration.

Keywords: Public Administration, Digitalization, E-Government, Artificial Intelligence

JEL Codes: H83, D73, O33

Genişletilmiş Özet

Konu

Dijitalleşme, kamu yönetiminde yalnızca hizmetlerin çevrimiçi ortama aktarılmasıyla sınırlı bir değişim yaratmamaktadır. Aynı zamanda karar alma biçimlerini, kurumsal örgütlenmeyi, kamu otoritesinin işleyişini ve hesap verebilirlik anlayışını da dönüştürmektedir. Bu nedenle dijitalleşme, teknik bir yenilikten çok, kamu yönetiminin temel kavramlarını yeniden düşünmeyi gerektiren yapısal bir değişim olarak ele alınmalıdır. E-devlet uygulamaları, büyük veri analitiği, yapay zekâ destekli karar sistemleri, otomasyon mekanizmaları ve

[1] Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi, Pasinler Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, İnsan Kaynakları Yönetimi Programı, fatihaydogan@atauni.edu.tr

algoritmik yönetim araçları, devletin işleyiş biçimini köklü biçimde etkilemektedir. Bu bağlamda çalışmanın konusu, dijitalleşme sürecinin kamu yönetimi disiplininin kuramsal sınırları üzerindeki etkisidir.

Kamu yönetimi disiplini tarihsel olarak farklı kuramsal evrelerden geçmiştir. Klasik kamu yönetimi yaklaşımı, Weberyen bürokrasi modeli, hiyerarşi, rasyonellik ve kurallara bağlılık ilkeleri üzerinden şekillenmiştir (Weber, 1978). 1980'li yıllardan itibaren etkili olan Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı ise performans, verimlilik, rekabet ve piyasa mekanizmalarını kamu yönetiminin merkezine taşımıştır (Hood, 1991). Daha sonraki dönemde öne çıkan Yeni Kamu Yönetişimi yaklaşımı ise çok aktörlü ağlar, iş birliği, katılım ve yönetişim ilişkileri üzerinden kamu yönetimini açıklamaya yönelmiştir (Rhodes, 1996; Osborne, 2010). Ancak dijitalleşme, bu yerleşik kuramsal çerçevelerin ötesinde yeni bir dönüşüm alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışma, dijitalleşmeyi kamu yönetimi düşüncesi açısından yalnızca teknik değil, aynı zamanda kuramsal bir mesele olarak ele almaktadır.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, dijitalleşme sürecinin kamu yönetimi disiplinini yalnızca uygulama ve hizmet sunumu bakımından değil, aynı zamanda kuramsal ve kavramsal düzeyde nasıl dönüştürdüğünü ortaya koymaktır. Çalışma, kamu yönetiminin tarihsel olarak geliştirdiği açıklama modellerinin dijital çağın ortaya çıkardığı yönetsel gerçekliği açıklamakta ne ölçüde yeterli kaldığını sorgulamaktadır.

Bu çerçevede çalışma, özellikle dijitalleşmenin kamu yönetiminde otorite**,** karar alma**,** hesap verebilirlik**,** yönetsel takdir**,** yurttaş-devlet ilişkisi ve demokratik meşruiyet gibi temel kavramlar üzerinde nasıl bir yeniden yapılanma yarattığını incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece dijital çağın kamu yönetimi disiplininde yalnızca yeni araçların değil, aynı zamanda yeni kavramsal ihtiyaçların da ortaya çıkmasına neden olduğu savunulmaktadır.

Temel Araştırma Soruları

Çalışma aşağıdaki temel araştırma soruları etrafında yapılandırılmıştır:

1. Dijitalleşme, kamu yönetimi disiplininin klasik kuramsal çerçevelerini nasıl dönüştürmektedir?
2. Veri temelli yönetim ve algoritmik karar alma süreçleri, kamu yönetiminin temel kavramları olan sorumluluk, hesap verebilirlik ve yönetsel takdir üzerinde nasıl bir etki yaratmaktadır?
3. Dijital çağda kamu yönetimi, mevcut kuramsal yaklaşımlarla açıklanabilir durumda mıdır, yoksa yeni kavramsal açılımlara mı ihtiyaç duymaktadır?
4. Türkiye'de kamu yönetiminde dijitalleşme süreci, disiplinin kuramsal yeniden düşünülmesini gerektirecek ölçüde bir dönüşüm üretmekte midir?

Bu sorular, dijitalleşmenin kamu yönetiminde yalnızca uygulamaya dönük bir reform değil, disiplinin teorik sınırlarını zorlayan bir gelişme olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Önemi

Çalışmanın önemi, dijitalleşmeyi yalnızca teknik altyapı, elektronik hizmet sunumu ya da idari modernleşme bağlamında değil; kamu yönetimi disiplininin kuramsal çerçevesini dönüştüren yapısal bir gelişme olarak ele almasında yatmaktadır. Literatürde dijitalleşme çoğu zaman e-devlet, kamu hizmetlerinin çevrimiçi sunumu, bürokratik süreçlerin hızlandırılması ve idari verimlilik artışı üzerinden tartışılmaktadır. Oysa dijital çağda kamu yönetimi; veri altyapıları, algoritmalar, yazılım mimarileri, platformlar ve otomatik karar sistemleri aracılığıyla yeni bir yönetsel mantık üretmektedir.

Bu durum, kamu yönetimi disiplininin temel kavramlarını yeniden tartışmayı gerekli kılmaktadır. Özellikle hesap verebilirlik**,** şeffaflık**,** sorumluluk**,** kamu yararı**,** meşruiyet ve kamusal denetim gibi kavramlar, dijital çağda yeni anlam katmanları kazanmaktadır. Bu nedenle çalışma, kamu yönetimi literatürüne dijitalleşmenin kuramsal boyutunu görünür kılan bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca Türkiye'de kamu yönetiminde dijitalleşmenin daha çok teknik reform ekseninde tartışıldığı dikkate alındığında, bu çalışma yerli literatür açısından da kavramsal bir boşluğu doldurma potansiyeline sahiptir.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde hazırlanmış olup literatür taraması ve kuramsal çözümleme yöntemine dayanmaktadır. Araştırmada kamu yönetimi disiplininin tarihsel gelişimini temsil eden başlıca kuramsal yaklaşımlar ile dijital yönetişim literatürü birlikte değerlendirilmiştir.

Bu bağlamda ilk olarak Weberyen bürokrasi modeli üzerinden klasik kamu yönetiminin temel varsayımları incelenmiştir (Weber, 1978). Ardından Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımının verimlilik, performans ve yönetimcilik odaklı dönüşüm mantığı ele alınmıştır (Hood, 1991). Sonrasında ise Yeni Kamu Yönetişimi yaklaşımının ağ temelli, çok aktörlü ve iş birliğine dayalı kamu yönetimi anlayışı değerlendirilmiştir (Rhodes, 1996; Osborne, 2006; Osborne, 2010).

Bunlara ek olarak, dijitalleşmenin kamu yönetimindeki etkilerini kavramsallaştırmak amacıyla Digital-Era Governance yaklaşımı ve dijital yönetişim literatürü de incelemeye dâhil edilmiştir. Özellikle Dunleavy ve arkadaşlarının dijital çağda kamu yönetiminin yeniden entegrasyon, ihtiyaç temelli bütüncüllük ve dijitalleşme ekseninde yeniden yapılandığını savunan yaklaşımı, çalışmanın çözümleyici çerçevesinde önemli bir yer tutmaktadır (Dunleavy et al., 2006; Margetts & Dunleavy, 2013). Çalışmada bu literatür, kamu yönetiminin temel kavramları çerçevesinde yorumlanmış ve dijitalleşmenin disiplin üzerindeki etkileri analitik olarak tartışılmıştır.

Dolayısıyla bu çalışma ampirik bir saha araştırması değil; kamu yönetimi disiplininin dijital çağ karşısında nasıl yeniden düşünülmesi gerektiğine ilişkin kuramsal-analitik bir değerlendirmedir.

Bulgular

Çalışmanın bulguları, dijitalleşmenin kamu yönetimini yalnızca araçsal ve uygulamaya dönük bir reform alanı olmaktan çıkararak, disiplinin kuramsal yapısını da dönüştürdüğünü göstermektedir.

İlk olarak, dijitalleşme kamu yönetiminde karar alma süreçlerini değiştirmektedir. Klasik kamu yönetimi anlayışında karar alma, büyük ölçüde bürokratik muhakeme, yönetsel uzmanlık ve kurumsal takdir üzerinden şekillenmekteydi. Oysa dijital çağda veri analitiği, otomasyon ve yapay zekâ destekli sistemler, kamu kararlarının üretiminde belirleyici rol üstlenmektedir. Bu dönüşüm, karar alma süreçlerinde hız, standartlaşma ve işlem kapasitesi sağlasa da, kararın sorumluluğunun kimde olduğu ve bu kararların nasıl denetleneceği sorularını daha karmaşık hâle getirmektedir. Bu bağlamda dijitalleşme, kamu yönetiminin klasik hesap verebilirlik ve sorumluluk modellerini zorlamaktadır.

İkinci olarak, dijitalleşme kamu yönetiminin örgütsel mantığını dönüştürmektedir. Weberyen bürokrasinin hiyerarşik, kural temelli ve belirgin görev tanımlarına dayalı yapısı, dijital ağlar, platform sistemleri ve veri akışları karşısında daha esnek, daha yatay ve daha bağlantısal yapılara evrilmektedir. Bu durum, klasik kamu yönetimi yaklaşımının açıklayıcı gücünü sınırlandırmaktadır. Benzer biçimde Yeni Kamu İşletmeciliği'nin verimlilik ve performans merkezli yaklaşımı da dijitalleşmenin ortaya çıkardığı algoritmik denetim, veri egemenliği ve otomatik karar üretimi gibi sorunları tek başına açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Yeni Kamu Yönetişimi yaklaşımı çok aktörlü yapıların analizinde daha işlevsel görünse de, dijital platformların ve teknoloji şirketlerinin kamu otoritesi üzerindeki etkisini tam olarak açıklamakta sınırlı kalmaktadır.

Üçüncü olarak, çalışma dijitalleşmenin kamu yönetiminde iktidar ve otorite ilişkilerini yeniden yapılandırdığını göstermektedir. Kamu kararlarının oluşumunda artık yalnızca kamu görevlileri ya da siyasal aktörler değil; yazılım geliştiriciler, veri uzmanları, algoritma tasarımcıları ve teknoloji sağlayıcıları da dolaylı biçimde etkili hâle gelmektedir. Bu durum, kamu yönetiminde "kim yönetiyor?" sorusunu daha karmaşık bir zemine taşımaktadır. Böylece kamu yönetimi, yalnızca devlet kurumları üzerinden değil; aynı zamanda veri altyapıları, dijital arayüzler ve platform mantıkları üzerinden işleyen çok katmanlı bir yönetsel alan olarak ortaya çıkmaktadır.

Dördüncü olarak, dijitalleşmenin demokratik meşruiyet kavramını dönüştürdüğü görülmektedir. Karar süreçlerinin algoritmik sistemlere devredilmesi, kamu hizmetlerinin otomasyonla yürütülmesi ve veri odaklı yönetim araçlarının yaygınlaşması, şeffaflık, katılım, kamusal denetim ve yurttaşlık ilişkilerinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu yönüyle dijitalleşme, yalnızca kamu hizmetlerinin teknik modernizasyonu değil; kamu otoritesinin meşruiyet zemininin de yeniden kurulmasını gerektiren bir dönüşümdür.

Türkiye örneği açısından bakıldığında da benzer bir eğilim gözlemlenmektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren hız kazanan dijital kamu yönetimi uygulamaları, e-Devlet Kapısı aracılığıyla hizmet sunumunu kolaylaştırmış ve vatandaş odaklı erişim imkânlarını genişletmiştir. Ancak Türkiye'de dijitalleşme çoğu zaman teknik reform ve idari kapasite artışı çerçevesinde ele alınmakta; veri yönetişimi, algoritmik karar alma, dijital etik ve meşruiyet gibi daha derin teorik boyutlar sınırlı biçimde tartışılmaktadır. Bu da kamu yönetimi disiplininin dijitalleşmeyi kavramsallaştırma kapasitesinin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Sonuç

Sonuç olarak bu çalışma, dijitalleşmenin kamu yönetimi disiplinini yalnızca uygulama düzeyinde değil, aynı zamanda kuramsal, kavramsal ve epistemolojik düzeyde dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Dijital çağda kamu yönetimi; veri temelli karar alma süreçleri, algoritmik yönetim biçimleri, platformlaşma, otomasyon ve dijital yönetişim ağları nedeniyle artık klasik kamu yönetimi kuramlarının tek başına açıklayabileceği bir alan olmaktan uzaklaşmaktadır.

Bu nedenle kamu yönetimi disiplininin dijital çağın ortaya çıkardığı yeni yönetim biçimlerini açıklayabilecek yeni kavramsal araçlar geliştirmesi gerekmektedir. Özellikle algoritmik hesap verebilirlik**,** dijital meşruiyet**,** veri egemenliği**,** kamusal denetim**,** teknoloji–iktidar ilişkileri ve dijital yurttaşlık gibi kavramlar, kamu yönetiminin yeni tartışma eksenleri hâline gelmektedir. Çalışma, kamu yönetiminin dijitalleşmeye yalnızca uyum sağlayan bir disiplin olarak değil; bu dönüşümü eleştirel biçimde çözümleyen ve kavramsallaştıran bir düşünce alanı olarak yeniden konumlandırılması gerektiğini savunmaktadır.

Dolayısıyla dijitalleşme, kamu yönetimi açısından yalnızca "teknik modernleşme" değil; disiplinin bilgi üretme biçimini, teorik yönelimlerini ve kavramsal sınırlarını yeniden şekillendiren yapısal bir dönüşüm olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New public management is dead—Long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory, 16*(3), 467–494.

Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration, 69*(1), 3–19.

Margetts, H., & Dunleavy, P. (2013). The second wave of digital-era governance: A quasi-paradigm for government on the Web. *Philosophical Transactions of the Royal Society A, 371*(1987), 1–17.

Osborne, S. P. (2006). The new public governance? *Public Management Review, 8*(3), 377–387.

Osborne, S. P. (Ed.). (2010). *The new public governance: Emerging perspectives on the theory and practice of public governance*. Routledge.

Rhodes, R. A. W. (1996). The new governance: Governing without government. *Political Studies, 44*(4), 652–667.

Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. University of California Press.

Devletlerin Yapay Zeka Uygulamalarını Ölçmek: Mevcut Endekslerin Sınırlılıkları ve Yeni bir Endeks Taslağı Önerisi

Measuring Government AI Implementations: Moving Beyond Current Indices with a New Assessment Proposal

Asım Balcı[1]

Öz

Bu çalışma, devletlerin yapay zeka (YZ) uygulamalarını ölçen mevcut endekslerin metodolojik sınırlılıklarını analiz etmekte ve çıktı odaklı yeni bir model önermektedir. Mevcut endekslerin büyük ölçüde "hazırlık" ve teknolojik altyapı gibi girdi göstergelerine odaklandığı, ancak fiili kullanım düzeyini ve toplumsal etkileri ölçmede yetersiz kaldığı saptanmıştır. Bu eksikliği gidermek amacıyla önerilen "Devletler YZ Kullanım Endeksi" (GAUIndex); uygulama derinliği, verimlilik, yönetişim kalitesi, eşitlik, etik ve hesap verebilirlik gibi yedi ana boyuttan oluşmaktadır. Çalışma, e-devletten "yz-devlet" yapısına geçiş sürecini kuramsal bir çerçeveye oturtarak, ülkelerin dijital olgunlukları ile YZ kullanım düzeylerini karşılaştıran bir analiz matrisi sunmaktadır. Sonuç olarak, strateji belgelerinin varlığından ziyade sahadaki somut uygulama çıktılarını merkeze alan bir değerlendirme yaklaşımı geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Kamu Yönetimi, GAUIndex, Dijital Dönüşüm.

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study analyzes the methodological limitations of current indices measuring government artificial intelligence (AI) implementations and proposes a new output-oriented model. It is observed that existing benchmarks predominantly focus on input indicators such as "readiness" and technological infrastructure, yet remain insufficient in measuring actual usage levels and societal impacts. To address this gap, the proposed "Government AI Use Index" (GAUIndex) consists of seven core dimensions: implementation depth, efficiency, governance quality, equity, ethics, and accountability. The study frames the transition from e-government to "AI-government" and provides an analytical matrix comparing countries' digital maturity with their AI utilization levels. Consequently, an assessment approach has been developed that prioritizes tangible implementation outcomes in the field rather than the mere existence of strategy documents.

Keywords: Artificial Intelligence, Public Administration, GAUIndex, Digital Transformation.

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

1. Giriş ve Kavramsal Çerçeve

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu hizmetlerinin sunumuna entegre edilerek e-hizmet anlayışına geçilmesi olarak nitelendirilebilecek olan e-devlet yaklaşımı, kamu örgütlerinde önemli dönüşüm ve kazanımlara yol açmıştır. E-devlet kavramı son yirmi yılda önemli ölçüde evrim geçirerek temel dijital hizmet sunumundan daha sofistike, veri odaklı yönetişim modellerine geçiş yapmıştır (Sharmin ve Chowdhury, 2025). Bununla beraber, özellikle son yıllarda artan bir ivme ile gündeme gelen yapay zeka (YZ) uygulamaları da hem özel sektör ve hem de kamu sektöründe önemli yansımalara yol açacak potansiyellere ulaşmış bulunmaktadır.

YZ, dünya çapında toplumsal hayatta çok önemli bir rol oynayarak insanların yaşamlarının çeşitli yönlerini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır (Matias-Pereira, 2025). YZ'nin kamu ortamlarında

[1] Prof. Dr., Ankara Medipol Üniversitesi, İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi, asim.balci@ankaramedipol.edu.tr, ORCID ID: 0009-0003-1956-7787

uygulanması, kamu örgütleri içindeki çeşitli sosyal ve teknik boyutlarda köklü bir dönüşümü de gerektirmektedir. Bununla birlikte, YZ'nin devlet düzeyinde entegrasyonu ve kullanımı için gerekli olan dönüşümsel çabalar, hala yeterince araştırılmamıştır (Tangi v.d., 2025). Klasik bilgi iletişim teknolojilerinin aksine, YZ sistemleri, daha önce insanlara has bazı görevleri bağımsız şekilde icra edebilme kabiliyetine erişecek bir duruma gelmiştir (Köbis v.d., 2022).

Bu ve benzeri faktörleri dikkate alan bazı araştırmacılar e-devlet (E-Government) kavramının yerine "y-Devlet/yz-Devlet" (AI-Government) (Straub v.d., 2023) kavramını ya da "yz e-devlet" (AI e-Government) (Savveli ve Rigou, 2025) önermektedirler. Böylelikle e-devlet araçlarının YZ teknolojisiyle desteklenerek kamu hizmeti sunumunun iyileştirilmesi beklenmektedir (Balcı v.d., 2025). Sonuçta e-devlet hizmetlerinin giderek yerini YZ destekli uygulamalara bırakacağı öngörüsünde bulunulabilir.

YZ konusunda devletlerin performansını ele alan önemli sayılabilecek çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalara detaylı bakıldığında, mevcut analizlerin hemen hepsinin YZ konusunda devletlerin "hazırlık durumunu" ölçtüğü, gerçek "kullanımı" yeterince dikkate almadığı görülmektedir. Bu çalışmada devletlerin YZ uygulamalarını dikkate alan yeni bir endeks önerisi geliştirilmektedir. Burada önerisi yapılan endeks diğerlerinden farklı olarak, devletlerin "YZ kapasitesini" veya "hazır bulunuşluk" düzeyini değil, YZ'nin devletler düzeyinde fiili kullanım seviyesini ve etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Akademik literatürde e-devlet endeksleri ile YZ endeksleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar, e-devletin sağladığı dijital olgunluğun YZ için vazgeçilmez bir temel (ön koşul) teşkil ettiğini doğrulamakla birlikte (Wirtz vd., 2023; Kampira, ve Mukonza, 2025; Önder ve Akkucuk, 2025), YZ'nin doğası gereği bu mantığın yetersiz kaldığına dair güçlü kanıtlar sunan çalışmalar da bulunmaktadır (Straub vd., 2023; Sioumalas-Christodoulou, ve Tympas, 2025; Tangi, v.d., 2025).

2. Araştırmanın Problem Durumu:

YZ'nin kullanımı sırasında ve/veya sonucunda istenen amaçlara ulaşılıp ulaşılmadığının ölçülebilmesi büyük önem taşımaktadır. Mevcut YZ endeksleri, bir ülkenin YZ'yi ne kadar hızlı devreye soktuğunu ödüllendirirken, bu sistemler hata yaptığında onları ne kadar hızlı durdurabildiğini, hatalı kararları geri alabildiğini veya ortaya çıkan zararda sorumluluğu net bir şekilde atayabildiğini ölçmemektedir.

Oxford Insights'ın (2025) Devlet YZ Hazırlık Endeksi (Government AI Readiness Index), 2025 itibarıyla 195 hükümeti "YZ'yi kamu yararına kullanma kapasitesi" açısından değerlendirmektedir. Bu endeks, halen sekizinci yılında ve en kapsamlı küresel endeks olarak görülebilir. Endeksin 2025 baskısı 69 gösterge ve 14 boyut üzerinden 6 ana başlığa dayanan yeni bir metodolojiyi de uygulamaktadır: Politika Kapasitesi, Yönetişim, YZ Altyapısı, Kamu Sektörü Benimsenmesi, Geliştirme ve Yayılma. Endeks bu haliyle önceki versiyonlara göre çok daha kapsamlı bir duruma gelmiş görünüyor.

Bunların yanında OECD'nin (2026) YZ Politika Gözlemevi (AI Policy Observatory), Stanford Üniversitesi'nin YZ Endeks Raporu (AI Index Report) (Maslej v.d., 2025), Tortoise Media'nın (2025) Küresel YZ Endeksi (Global AI Index) ve 2025'te yeni çıkan Çin merkezli AGILE Endeksi (AGILE Index) (Zeng v.d., 2025) mevcut olduğu görülmektedir. Yakından incelendiğinde bunların her birinin farklı boyutlara odaklanmakta olduğu değerlendirilmekte olup kimisi inovasyon ve yatırım, kimisi etik ve yönetişim, kimisi ise insan kaynağı hazırlığını daha fazla dikkate almaktadır.

Salesforce'un (2025) yayımladığı Küresel Yapay Zeka Endeksi (Global AI Readiness Index) ise 16 ülkeyi beş boyutta ölçerek incelemektedir: Düzenleyici Çerçeveler, Yapay Zeka Yayılımı ve Benimsenmesi, İnovasyon Ekosistemleri, Yatırım Ortamları ve İnsan Sermayesi temel başlıklar arasındadır.

Farklı 43 ülke üzerinde yapılan bir araştırma, ülkelerin YZ endekslerine yakından bakılıp incelendiğinde, küresel YZ metrikleri ile ülkelerin ulusal YZ stratejileri arasında önemli bir uyumsuzluk olduğunu ortaya koymaktadır. Buna göre, küresel endeksler ağırlıklı olarak teknik ve ekonomik göstergelere odaklanırken,

ulusal stratejiler daha çok etik, kapsayıcılık ve toplumsal fayda gibi konulara vurgu yapmaktadır. Bu durum, endekslerin ülkelerin gerçek önceliklerini tam olarak yansıtmasını engellemektedir (Sioumalas-Christodoulou ve Tympas, 2025).

İkinci olarak, mevcut endeksler genellikle YZ'ye hazırlık durumunu ölçmekte olduğu söylenebilir. Mevcut endekslerin temel sorunu, YZ hazırlık aşaması olarak değerlendirmeye aldıkları ölçütlerin, bir takım strateji ve politika ilkelerinin varlığı üzerine kurgulanmasında yatmakta olduğu görülmektedir.

Peki mevcut endekslerin hazırlık durumunu ölçmesinin ötesine geçerek "Bir ülkenin bu strateji ve ilkeleri uygulamada hayata geçirip geçirmediğini nasıl anlayabiliriz? Yani bir takım politika ve strateji belgelerinin varlığı, gerçekten de o ülkede YZ'nin hayata geçirildiğinin göstergesi olarak kabul etmek ne derece blimsel ölçütlerle bağdaşamaktadır. Elbette YZ hazırlık durumuyla ilgili verilerin toplanması ve değerlendirilmesi önemli olarak görülebilir ancak bunun da ilerisine geçilerek uygulama durumunun da bu tür YZ ölçeklerinde mutlaka dikkate alınması önem taşımaktadır.

3. Çalışmanın Amacı ve Önemi ve Özgün Endeks Önerisi: "Devletler YZ Kullanım Endeksi" (Government AI Use Index- GAUIndex)

Yukarıda ortaya konulan perspektifler dikkate alındığında, "literatür ve uygulamadaki mevcut boşluğu dolduracak yeni bir endeks nasıl tasarlanıp uygulamaya geçirilebilir" sorusu büyük önem taşımaktadır. Burada temel yaklaşım farkına dikkat çekmek yararlı olacaktır. Mevcut endeksler, "bir devlet YZ kullanmaya ne kadar hazır?" sorusuna cevap ararken, önerilen endeks: "bir devlet YZ'yi gerçekte ne ölçüde ve ne kalitede kullanıyor?" sorusuna odaklanmayı hedeflemektedir.

Bu ayrımın metodolojik olarak tamamen farklı bir kurguya hitap ettiği söylenebilir. Çünkü yakından incelendiğinde "hazırlık" safhası denilen şey, YZ ile ilgili bir takın doküman ve stratejilerin hazırlanması ve yayınlanmasından ibaret olabilir. "Kullanım" safhası ise sahada bunların ne ölçüde ve ne etkinlikte hayata geçirildiği ile ilgilenir.

Nitekim, akademik alanda yapılan çalışmalar, YZ'nin başarısının yalnızca teknoloji ve veriye değil, aynı zamanda onu destekleyen sosyal, kurumsal ve politik ortamlaınra da bağlı olduğunu göstermiştir (Cišic, v.d., 2026). Bir başka çalışmanın bulguları da, başarılı YZ uygulamalarının, teknik, örgütsel ve yönetişim boyutlarını birbirinden ayrı konular olarak ele almak yerine, bunları eş zamanlı olarak bütüncül bir yaklaşımla ele alan kapsamlı stratejiler gerektirdiği argümanını desteklemektedir (Atuhaire ve Kimani, 2025).

Bu nedenlerle devletlerde YZ çalışmalarının düzeyi araştırıldığında, sadece hazır bulunuşluk değil, YZ tabanlı hizmetlerin vatandaşların hayatına ne kadar etki ettiği, insanların bunları ne ölçüde kullandığı, hizmetlerin ne kadar hızlandığı ve bunların sunumundan ne kadar kamusal tasarruf edildiği gibi faktörlere de bakılması gerekmektedir.

Önerilen modelin yedi ana başlık üzerine oturtulmasının yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 1: Devletler YZ Kullanım Endeksi (GAUIndex) Boyutları

Boyut	Açıklama ve Göstergeler	Kaynak Yaklaşımı
1. Uygulama Derinliği	Aktif YZ sistemi sayısı, kapsanan kurum oranı, sistemlerin kritikliği.	(van Noordt ve Misuraca, 2022)
2. Etki ve Verimlilik	Hizmet süresi tasarrufu, kamu harcamalarındaki azalma, hata payı.	(Tangi vd., 2025)
3. Yönetişim Kalitesi	Şeffaflık, denetlenebilirlik ve algoritmik kararlara itiraz kanalları.	(Čišić vd., 2026)
4. Eşitlik ve Kapsayıcılık	YZ'nin dijital uçurumu azaltma potansiyeli, dezavantajlı grup erişimi.	(Kampira ve Mukonza, 2025)
5. İnsan-YZ İş Birliği	Personel eğitimi, kurumsal adaptasyon, hibrid çalışma modelleri.	(Balcı vd., 2025)
6. Güvenlik ve Risk	Veri güvenliği, siber dayanıklılık ve kriz yönetimi kapasitesi.	(Atuhaire ve Kimani, 2025)
7. Etik ve Hesap Verebilirlik	Algoritmik sorumluluk tanımları, etik kurulların etkinliği.	(Sioumalas-Christodoulou, 2025)

4. Metodolojik Yol Haritası

Çalışmada, mevcut endekslerin metodolojik sınırlılıkları da dikkate alınarak karşılaştırmalı doküman analizi ve literatür taraması yöntemleri kullanılmıştır. Önerilen, Devletler YZ Kullanım Endeks (GAUIndex) modeli için çok katmanlı bir veri toplama metodolojisi tasarlanmıştır.

4.1.Veri Toplama Katmanları:

İlk katman derinlemesine doküman analizidir. Burada ulusal YZ strateji belgeleri, bu iş için ayrılmış bütçe tahsisleri, yapılan yasal düzenlemeler, yayınlanan resmi raporlar üzerinden değerlendirme yapılabilir. Bu katman kısmen mevcut endekslerin yaptığı ancak eksik bıraktığı düşünülüp daha derine gidilmesi gereken bir boyuttur. Sadece strateji belgesi var mı değil minin ötesinde, bütçede bu işler için somut kaynak ayrılmış mı, ilgili dokümanlarda somut adımlar planlanmış mı türünden soruların da yer aldığı bir safhadır.

İkinci katman anket ve öz değerlendirme yöntemleridir. Bir ülkenin stratejisinin insan haklarına atıf yapıp yapmadığı veya geniş bir ekip tarafından oluşturulup oluşturulmadığı gibi niteliksel sorular sorulmaktadır.

Üçüncü katman ise saha araştırmasıdır. Gerçek YZ uygulamalarının doğrudan gözlemi, kullanıcı deneyimleri, yayınlanan kullanım rakamları ve uzman mülakatları ile oluşturulan safhadır. Bu katmanı, diğer kısımlarda yer alan bulguların gözlem ve rakamsal boyutlarla teyid edildiği bir aşama olarak görmek yanlış olmayacaktır.

İlerleyen zamanlarda bunlara bir dördüncü katman eklenmesi düşünülebilir. Bu ise bağımsız teknik denetimdir. YZ sistemlerinin gerçekte nasıl çalıştığını, hangi verileri kullandığını, ne tür kararlar ürettiğini test eden uzmanlardan oluşan ekiplerle tüm veri ve bilgilerin doğruluğunun kontrolünün sağlandığı aşama olarak dizayn edilebilir.

5. Sonuç:

Burada önerisi geliştirilen yeni endeks ile YZ uygulamalarının devletler düzeyinde farklı bir perspektifle değerlendirilmesi olanağı oluşturulmaktadır. Böylelikle, daha önceki çalışmalarda eksik olduğu düşünülen "YZ hazırlık düzeyi" ölçümü yerine, "YZ kullanım düzeyi" perspektifi dikkate alınarak daha bütüncül ve sahadaki uygulamaları dikkate alan yeni bir endeks ölçümü gerçekleştirilmiş olacaktır. Ayrıca bu yeni endeks, çıktı odaklı bir yaklaşımı öne alan bir perspektifle ölçüm yapmakta ve eşitlik ve insan-YZ etkileşimi ile etik kaygıların yanı sıra hesap verebilirlik boyutlarını da dikkate alan kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Bununla birlikte geliştirilen bu endeks çalışmasının da bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Veri erişiminin ülkeler arasında farklılıklar göstermesi, nitel göstergelerde öznel yaklaşımlar oluşabilmesi riski ve YZ sistemlerinin tanımının ve kapsamının ülkeden ülkeye değişebilir olması nedeniyle veri sapması olasılığı gibi risklere karşı dikkatli olunması gerekmektedir.

Burada önerilen yeni endeks çalışması ile ilgili, daha fazla geçerlilik ve güvenirlik analizlerinin yapılması, teorik kısımla ilgili akademisyen ve uzman görüşleriyle endeksin geliştirilmesi, saha çalışmaları ile burada ortaya konan endeksin detaylı analizlere tabi tutulması ve pilot çalışmalar ile endeksin farklı ülke ortamlarında nasıl çalıştığı ile aksayan yönlerinin bulunup bulunmadığının araştırılması gerekmektedir.

Kaynakça:

Atuhaire, C. ve Kimani, G.N., (2025). AI and Governance: Opportunities and Risks of Machine Learning in Public Sector Decision-Making. *Engineering and Technology Journal.* Vol. 10, Issue 10, 7390-7410. DOI: 10.47191/etj/v10i10.19, I.F. – 8.482

Balcı, A., Medeni, T.D. ve Medeni, T. (2025). E-Devletten YZ-Devlete: Kamu Yönetiminde Dijitalden Akıllıya Dönüşüm. *12. Uluslararası Yönetim Bilişim Sistemleri Konferansında Sunulan Bildiri*, 23-25 Ekim, Ankara Medipol Üniversitesi.

Čišić, D., Drezgić, S., Buterin, V., Gržeta, I., Kovačić, B., Poščić, P., Molinari, F., & Misuraca, G. C. (2026). Semantic Mapping of AI-for-Government Research: Uncovering the Knowledge Architecture of Digital-Era Governance. *Administrative Sciences*, *16*(1), 19. https://doi.org/10.3390/admsci16010019

Kampira, A. ve Mukonza, R.M. (2025). E-Government/AI Integration State and Capacity in Developing Countries: A Systematic Review. *Administrative Sciences.* 15, 482, https://doi.org/10.3390/admsci15120482

Köbis, N., Starke, C., & Rahwan, I. (2022). The promise and perils of using artificial intelligence to fight corruption. *Nature Machine Intelligence,* 4, 418–424. https://doi.org/10.1038/s42256-022-00489-1

Maslej, N., Fettig, J., Glikson, E., Niebles, J. C., Mullin, R., Wald, R., ... & Etchemendy, J. (2025). *The AI Index 2025 annual report*. AI Index Steering Committee, Institute for Human-Centered AI, Stanford University. https://hai.stanford.edu/ai-index-2025

Matias-Pereira, J. (2025). Artificial Intelligence Adoption in Public Administration: Evolution, Challenges and Global Perspectives. *International Journal of Economics and Finance.* Vol. 17, No. 9. https://doi.org/10.5539/ijef.v17n9p36

OECD (2025), *Governing with Artificial Intelligence: The State of Play and Way Forward in Core Government Functions,* OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/795de142-en.

OECD.AI. (2026). *OECD AI Policy Observatory*. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://oecd.ai/

Oxford Insights (2025). *Government AI Readiness Index 2025.* Oxford Insights.

Önder M. ve Akkucuk, U. (2025). Introduction: AI Tools for Sustainable Public Administration. *AI Driven Tools for Sustainable Public Administration,* Ulas Akkucuk ve Murat Onder (Der.), PA: IGI Global Scientific Publishing, 1-22.

Salesforce (2025). *Salesforce's Global AI Readiness Index Insights for 2025.* https://www.salesforce.com/news/stories/global-ai-readiness-index-insights-2025/

Savveli, K. ve Rigou, M. (2025). From E-Government to AI E-Government: A Systematic Review of Citizen Attitudes. *Informatics*, 12(3), 98. https://doi.org/10.3390/informatics12030098

Sharmin, S. ve Chowdhury, R.H. (2025). Digital Transformation in Governance: The Impact of e-governance on Public Administration and Transparency. *Journal of Computer Science and Technology Studies.* DOI: 10.32996/jcsts.2025.7.1.27

Sioumalas-Christodoulou, K ve Tympas,A. (2025). *AI & SOCIETY,* 40:4655–4670. https://doi.org/10.1007/s00146-025-02181-5

Straub, V. J., Morgan, D., Bright, J., ve Margetts, H. (2023). Artificial intelligence in government: Concepts, standards, and a unified framework. *Government Information Quarterly,* 40(4). https://doi.org/10.1016/j.giq.2023.101881

Tangi, L, Rodriguez, A.P. ve Marijn Janssen, M. (2025). AI-augmented government transformation: Organisational transformation and the sociotechnical implications of artificial intelligence in public administrations, *Government Information Quarterly,* Vol. 42(3), https://doi.org/10.1016/j.giq.2025.102055

Tortoise Media. (2025). *The Global AI Index: 5th edition*. https://www.tortoisemedia.com/intelligence/global-ai/

van Noordt, C., ve Misuraca, G. (2022). Artificial intelligence for the public sector: Results of landscaping the use of AI in government across the European Union. *Government Information Quarterly,* 39(3), 101714. https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101714

Wirtz, B. W., Becker, M., & Langer, P. F. (2023). An Integrated Model of Digital Open Government. *International Journal of Public Administration,* 46(13), 951–970. https://doi.org/10.1080/01900692.2022.2050386

Zeng, Y., Lu, E., Guo, X., Huangfu, C., Xie, J., Chen, Y., & Younas, A. (2025). *AI Governance InternationaL Evaluation Index* (AGILE Index) 2025. Center for Long-term Artificial Intelligence (CLAI); International Research Center for AI Ethics and Governance, Institute of Automation, Chinese Academy of Sciences. https://agile-index.ai/

Kamu Personel Yönetiminde Dijital Kapasitenin Yeniden İnşası

Rebuilding Digital Capacity in Public Human Resource Management

Yusuf Balcı[1], Alper Özmen [2]

Öz

Gelişen bilgi teknolojileriyle birlikte kamu kurumlarında dijitalleşme süreci hız kazanmıştır. Ancak bu dönüşüm genellikle vatandaşa sunulan e-hizmetler bağlamında ele alınmakta, sistemi asıl işletecek olan kamu personelinin dijital uyumu ve kurum içi dijital kapasitenin inşası çoğu zaman arka planda kalmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kamu personel yönetiminde dijitalleşmenin yalnızca altyapı kurulumundan ibaret olmadığını; işe alım, performans, eğitim ve kariyer planlaması süreçlerinin dijital yetkinlikler ekseninde nasıl yeniden düzenlenebileceğini incelemektir. Nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve doküman analizi kullanılarak yürütülen bu çalışmada, mevcut personel mevzuatının yeni nesil dijital uzmanlıkların istihdamında esnek bir yapı sunamadığı ve personelin dijital beceri ihtiyacının sürdüğü bilinmektedir. Çalışma, kamuda dijitalleşmenin başarısı için liyakat anlayışının dijital becerileri kapsayacak şekilde güncellenmesi ve esnek mevzuat yapılarına geçilmesi gibi insan kaynağı odaklı politika önerileri sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Personel Yönetimi, Dijital Kapasite, Dijital Yetkinlik, Kamu Yönetiminde Dijitalleşme.

JEL Kodları: H83, J45, O33

Abstract

With advancing information technologies, digitalization in public institutions has accelerated. However, this transformation is mostly discussed regarding e-services, while the digital adaptation of public personnel and the construction of internal digital capacity are often overlooked. This study aims to demonstrate that digitalization in public personnel management goes beyond establishing technological infrastructure. It examines how recruitment, performance, training, and career planning can be restructured around digital competencies. Using qualitative literature review and document analysis, this ongoing study anticipates that current personnel legislation lacks the flexibility to employ new-generation digital experts, and the digital skills gap among personnel persists. Ultimately, the study aims to provide human resource-oriented policy recommendations, such as updating the merit system and adopting flexible legislation, to ensure successful digitalization in the public sector.

Keywords: Public Personnel Management, Digital Capacity, Digital Competence, Digitalization in Public Administration.

JEL Codes: H83, J45, O33

Genişletilmiş Özet

Gelişen bilgi teknolojileriyle birlikte toplumsal hayatın birçok noktasında karar alma süreçleri değişime uğramaktadır. Kamu yönetiminde akademik çalışmalar son zamanlarda dijitalleşmeye ağırlık verildiğini hissettirse de Türkiye'de bu çalışmaların temellerinin 1990'ların son çeyreğinde atılmaya başlandığı söylenebilir (Kaya, 2017, s. 4). Değişim süreci çağın gerekliliklerine göre dijitalleşen sistemler üzerinden ilerlemektedir. Bu durum yalnızca karar alma süreçlerinde değil, aynı zamanda yapısal bir dönüşümü de gerekli kılmaktadır. Dijitalleşen yönetim sistemlerinin gelişmesinin en gerekli olduğu organ ise toplumsal yaşam üzerindeki ihtiyaçları karşılamak ve kamu yararı sağlamakla yükümlü olan kamu kurumlarıdır (Gözübüyük ve Tan, 2021, s. 142). Kamu kurumlarındaki bu yapısal dönüşüm, genellikle vatandaşa sunulan elektronik hizmetler (e-devlet) üzerinden konuşulmaktadır.

[1] Bağımsız Araştırmacı-Yazar, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, yusuf.balci@ogu.edu.tr, Orcid: 0009-0008-0712-6374.
[2] Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, aozmen@ogu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4185-4382.

E-devlet uygulamaları toplumla ilgili bir mesele olduğundan ve toplumsal sistemde kurumların ve bireylerin çevrimiçi ortamları benimsemesini ve geliştirmesini sağlamak amacıyla kamu yönetimi dijitalleşme olanaklarına ekonomik ve toplumsal olarak ağırlık vermiştir (Çeliksoy ve Akça, 2024, s. 447). Ancak sistemi asıl işletecek olan kamu personelinin bu sürece nasıl uyum sağlayacağı ve kurumların kendi iç işleyişlerindeki dijital kapasitenin nasıl kurulacağı çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Değişen ve gelişen toplumsal yapı, teknolojik ilerlemeleri de beraberinde dönüşümlere uğratarak bilgi toplumu ve siber güvenlik kavramlarını gündelik yaşama dahil etmektedir. Bilgi toplumu seviyesini en etkin boyutlardan yakalamak, güncel değişime uyum sağlayabilmek, bilgi temelli bir toplum oluşturabilmek aynı zamanda bilgi sistemlerinin güncellenmesi ve bilgi güvenliğinin sağlanmasını da en temel hedeflerden biri durumuna getirmiştir (Şeşen ve Şeşen, 2025, s. 115). Dolayısıyla bu çalışmanın konusu, teknolojik gelişmeler ışığında hizmet kalitesi, verimlilik ve karar alma hızına etkisi, kamu personel yönetiminin mevcut durumunu incelemek ve personelin yetkinlik, kurum kültürü ve mevzuat açısından ihtiyaç duyduğu dijital kapasitenin nasıl yeniden inşa edilebileceğini tartışmaktır.

Kamu personel yönetimi perspektifinden bakıldığında, hizmet sunum süreçlerinde teknoloji faktörünün ön plana çıkması ve beşerî iş gücüne duyulan ihtiyacın şekil değiştirmesi, "insansız bir e-devlet" modelinin hayata geçirilebileceği yanılgısını doğurmamalıdır. Nitekim dijital imkanları kullanarak hizmet üretimini ve sevkini gerçekleştirecek olan asıl aktör yine insandır. Bu bağlamda kamu görevlileri, e-devlet ekosisteminin işleyişinde stratejik birer unsur olarak merkezi bir role sahiptir. Dijital devlet organizasyonunun arzu edilen etkinlik ve verimlilik düzeyine ulaşabilmesi için insan faktörünün sistemde yalnızca bir "çalışan" olarak konumlanması yeterli görülmemektedir. Bu şartlar altında düşünüldüğünde mevcut olan e-devlet modelinin yüksek performansla uygulanabilmesi, personelin bilgi ve iletişim teknolojileri üzerindeki hâkimiyetine doğrudan bağlıdır. Dolayısıyla kamu çalışanlarının teknolojik yeterlilik bakımından donanımlı olmaları, nitelikli bir e-devlet yapısının inşası için zaruri bir ön şarttır. Bu doğrultuda, bireysel ve kitlesel düzeydeki tüm faaliyetlerde dijital araçlar içselleştirilmelidir. Bu sayede, hem dijital olgunluk seviyesi yükselecek hem de bilgi teknolojileriyle bütünleşmiş yeni bir kültürel kod yapısı tezahür edecektir. Modern dijitalleşme paradigması da ancak bu toplumsal ve kurumsal zemin üzerinde sürdürülebilir bir ilerleme kaydedebilecektir. (Boyalı, 2023, s. 179)

Çalışmanın temel amacı, kamu personel yönetiminde dijitalleşmenin sadece yazılım altyapısı kurmaktan ibaret olmadığını göstermektir. İşe alım, performans ölçümü, eğitim ve kariyer planlaması gibi süreçlerin baştan aşağı dijital yetkinliklere göre nasıl yeniden düzenlenebileceğini ortaya koymak ve bu dönüşümün önündeki engelleri tespit etmektir.

Bu çerçevede çalışmada şu temel sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Kamu personelinin sahip olması gereken dijital yetkinlikler nelerdir ve bu yetkinlikler kurum içinde nasıl geliştirilebilir?
2. Türkiye'de yürürlükte olan kamu personeli mevzuatı, dijital becerilere sahip personelin istihdamı için yeterli esnekliği sağlamakta mıdır?

Literatürdeki çalışmalar çoğunlukla dijitalleşmenin kamu hizmeti sunumu (vatandaş boyutu) ile ilgilenmektedir (Sobacı, 2014, s. 45). Oysa bu hizmetleri üreten kamu personelinin kapasitesi yeterince gelişmezse, dijital dönüşümün başarılı olması mümkün değildir. Bu çalışma, konuyu doğrudan "kamu personeli" ve "kurum içi işleyiş" üzerinden ele aldığı için hem akademiye hem de karar alıcılara içeriden ve daha uygulanabilir bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin zaman içerisinde gelişmesiyle birlikte mecburi bir değişim getirdiği kabul edilmelidir. Kamu yönetimi uygulamalarının bu değişime göre yeniden tüm aktörleriyle yeniden şekillendirilmesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetiminin bütün aşamalarında kullanılması amaçlanmaktadır. Bilgi edinme ve paylaşma süreçlerinin daha da geliştirilerek garanti altına alınması istenmektedir (Atmaca, ve Karaçay, 2020, s. 275). Bu çalışmada, Türkiye'de yürürlükte olan kamu personel mevzuatı ve strateji belgeleri doküman analizi yöntemiyle incelenmiş; elde edilen veriler içerik analizi

yöntemiyle çözümlenmiştir. Veri seti olarak; strateji belgeleri, Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi raporları (CBİKO, 2023) ve Türkiye'de kamu personeli istihdamını düzenleyen güncel kanun metinleri incelenmiştir.

Süreci devam eden bu araştırmada, yapılacak incelemeler sonucunda kamu kurumlarında teknolojik altyapı eksiklikleri büyük ölçüde giderilmiş olsa da personelin dijital beceri ihtiyacının devam ettiğinin görülüyor. Kamu kurumlarında teknolojik altyapıya yönelik eksikliklerin büyük ölçüde giderilmiş olduğunu, buna karşın personelin dijital beceriler açısından hâlen gelişime ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Ayrıca mevcut istihdam mevzuatının, yeni nesil dijital uzmanlıkların kamuya kazandırılması konusunda yeterince esnek bir yapı sunmadığı değerlendirilmektedir.

Çalışma tamamlandığında, kamu personel yönetiminde dijital kapasitenin yeniden inşasının sadece bilgi işlem birimlerinin değil, tüm kamu yönetiminin meselesi olduğunun vurgulanması hedeflenmektedir. Kamuda dijitalleşmenin başarılı olabilmesi için mevzuatın daha esnek hale getirilmesi, liyakat anlayışının dijital becerileri de kapsayacak şekilde genişletilmesi ve mevcut personelin sürekli eğitimlerle desteklenmesi gerektiği yönünde politika önerileri sunulması planlanmaktadır. Sonuç olarak araştırmanın, kamu kurumlarının sadece teknolojiye değil, bu teknolojiyi kullanacak insan kaynağına odaklanan bir dönüşüm stratejisi benimsemesinin gerekliliğini ortaya koyması beklenmektedir.

Kaynakça

Atmaca, Y., & Karaçay, F. (2020). TÜRKİYE'DEKİ KAMU YÖNETİMİ REFORMLARINDA DİJİTALLEŞME VE E-YÖNETİŞİM. International Journal of Management and Administration, 4(8), 260-280. https://doi.org/10.29064/ijma.779263

Boyalı, H. (2023). Türkiye'de Vatandaş Odaklı İdare: E- Devlet Ötesi Dijitalleşen Kamu. Bucak İşletme Fakültesi Dergisi, 6(2), 172-190. https://doi.org/10.38057/bifd.1325556

CBİKO. (2023). Kamu Insan Kaynakları Yönetimi Vizyonu Ve Güncel Uygulamalar. T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi Yayınları.

Çeliksoy, E., & Akça, A. (2024). Türkiye'de Kamu Yönetiminde Yaşanan Dijital Dönüşüm Süreci. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 445-486. https://doi.org/10.54558/jiss.1426480

Gözübüyük, A. P., & Tan, T. (2021). İdare Hukuku: Genel Esaslar (13. Baskı). Turhan Kitabevi.

Kaya, A. (2017). Dijital Türkiye Projesi kapsamında kamu hizmetlerinin dönüşümü. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2, 1-11.

OECD. (2021). The OECD Framework For Digital Talent And Skills In The Public Sector. OECD Publishing.

Sobacı, M. Z. (2014). E-Devlet: Kamu Yönetiminde Dijitalleşme, Siyaset Ve Politikalar. BKM Kitap.

Şeşen, Y., & Şeşen, E. (2025). Türk Kamu Yönetiminin Bilgi Toplumuna Dönüşüm Niyet-Eylem Uyumuna Yönelik Bir Araştırma: Merkezi Yönetim Kapsamındaki Kamu İdarelerinin Stratejik Planlarının Analizi. Türk Kütüphaneciliği, 39(2), 107-153. https://doi.org/10.24146/tk.1583426

Dijital Diplomasi açısından Lojistik Performansın Devletlerin Uluslararası İmajında kullanılması

The Use of Logistics Performance in the International Image of States in Terms of Digital Diplomacy

Hasan Bardakçı[1]

Öz

Küresel ekonominin dijitalleşmesi, devletlerin güç projeksiyon araçlarını dönüştürerek lojistik performansı stratejik bir diplomasi unsuru haline getirmiştir. Bu çalışma, dijital diplomasi bağlamında lojistik performans ile uluslararası imaj yönetimi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Web of Science verileri kullanılarak 2000-2025 dönemini kapsayan 550 makale VOSviewer aracılığıyla bibliyometrik analiz yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Bulgular, lojistik performansın devletlerin güvenilirlik, yönetişim kapasitesi ve kriz dayanıklılığı algısını şekillendiren yapısal bir yumuşak güç unsuru olduğunu göstermektedir. Çalışma, lojistik yönetişimi ile dijital egemenlik kavramlarını bütünleştiren yeni bir analitik çerçeve önermekte ve politika yapıcılar için stratejik çıkarımlar sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital diplomasi, lojistik performans, dijital egemenlik, tedarik zinciri dayanıklılığı, yapısal yumuşak güç

JEL Kodları: F5, F6, Y1

Abstract

The digitalisation of the global economy has transformed the instruments of state power, positioning logistics performance as a strategic component of diplomacy. This study examines the relationship between logistics performance and international image management within the framework of digital diplomacy. Using Web of Science data covering the period 2000-2025, 550 peer-reviewed articles were analysed through bibliometric methods with VOSviewer. Findings indicate that logistics performance functions as a structural soft power instrument shaping perceptions of credibility, governance capacity, and crisis resilience. The study proposes a new analytical framework linking logistics governance with digital sovereignty and offers strategic implications for policymakers.

Keywords: Digital diplomacy, logistics performance, digital sovereignty, supply chain resilience, structural soft power

JEL Codes: F5, F6, Y1

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijital dönüşüm süreci, uluslararası sistemde güç tanımını köklü biçimde değiştirmiştir. Geleneksel askeri ve ekonomik kapasitelere dayalı güç projeksiyonu anlayışı, yerini giderek veri akışlarını yönetebilme, dijital altyapıları kontrol edebilme ve küresel değer zincirlerini kesintisiz işletebilme kapasitesine bırakmaktadır (Bednarski ve ark., 2023; Rasshyvalov ve ark., 2024; Mykyta, 2025). Bu bağlamda dijital diplomasi, çoğu zaman sosyal medya iletişimi ve çevrimiçi kamu diplomasisi araçları üzerinden analiz edilse de, devletlerin maddi altyapı kapasiteleri bu sürecin görünmeyen fakat belirleyici boyutunu oluşturmaktadır. Özellikle lojistik performans, dijital çağda uluslararası imajın inşasında stratejik bir unsur haline gelmiştir.

Lojistik performans; gümrük etkinliği, altyapı kalitesi, sevkiyat güvenilirliği, izlenebilirlik ve dijital entegrasyon düzeyi gibi göstergeler aracılığıyla ölçülmektedir. Bu göstergeler yalnızca ticaret maliyetlerini düşüren teknik unsurlar değildir. Aynı zamanda devletin yönetişim kalitesi, krizlere yanıt verebilme kapasitesi

[1] Doç.Dr., Harran Üniversitesi, Siverek Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, hasanbardakci@harran.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-6181-3115

ve sistemsel istikrarı hakkında uluslararası aktörlere güçlü sinyaller göndermektedir (Bardakçı ve ark, 2020). Bratko ve ark., 2025; Dubey ve ark., 2024; Pan ve ark., 2021; Zhao ve ark., 2023; Morales ve ark., 2023). COVID-19 pandemisi, Rusya-Ukrayna savaşı ve küresel tedarik zinciri kırılmaları; lojistik altyapının jeopolitik önemini açık biçimde ortaya koymuştur (Nešković ve ark., 2023). Küresel krizler sırasında ticaret akışını sürdürebilen, alternatif güzergâhlar geliştirebilen ve dijital izlenebilirlik sağlayabilen ülkeler, uluslararası sistemde "güvenilir merkez" imajını pekiştirmiştir (Bratko ve ark., 2025; Bednarski ve ark., 2023; Wang, 2025; Rasshyvalov ve ark., 2024; Maira, 2025; Mykyta, 2025; Charpin ve ark., 2020). İşte bu çalışmanın amacı da, lojistik performans ile dijital diplomasi arasındaki kavramsal ilişkiyi sistematik biçimde ortaya koymak ve bu ilişkinin uluslararası imaj yönetimi üzerindeki etkisini analiz etmektir.

Yöntem

Çalışmanın amacı doğrultusunda 2000-2025 dönemini kapsayan Web of Science Core Collection verileri kullanılmıştır. "Digital diplomacy", "public diplomacy", "logistics performance" ve "national image" anahtar kelimeleriyle yapılan tarama sonucunda 550 hakemli makale belirlenmiştir. Elde edilen veriler VOSviewer yazılımı aracılığıyla anahtar kelime eşzamanlılığı, atıf ağları ve tematik kümeleme teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Bibliyometrik bulgular, literatürde altı temel tematik kümenin öne çıktığını göstermektedir. İlk küme Çin ve ABD ekseninde Dijital İpek Yolu, siber diplomasi ve yapay zekâ odaklı çalışmalardan oluşmaktadır. İkinci küme COVID-19 sonrası kültürel diplomasi ve yumuşak güç tartışmalarını kapsamaktadır. Üçüncü ve dördüncü kümeler sosyal medya analizi, stratejik iletişim ve ulusal markalaşma üzerine yoğunlaşmaktadır. Beşinci küme dijital teknolojiler ile dış politika arasındaki ilişkiye odaklanırken; altıncı küme dezenformasyon, propaganda ve kriz yönetimi temalarını içermektedir. Ancak analizler, lojistik performans ile dijital diplomasi arasında doğrudan ve sistematik bir bağ kuran çalışmaların sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Disiplinlerarası kopukluk dikkat çekicidir.

Bütün bulgular, lojistik performansın literatürde dolaylı biçimde ele alındığını, ancak devletlerin güvenilirlik ve meşruiyet üretiminde kritik rol oynadığını göstermektedir. Lojistik sistemlerin dijitalleşmesi, devletin veri ve ticaret akışları üzerindeki egemenliğini güçlendirmekte; bu da "dijital egemenlik" kavramıyla doğrudan ilişkilendirilmektedir. Bu noktada lojistik performans, klasik yumuşak güç unsurlarından farklı olarak "yapısal yumuşak güç" kategorisinde değerlendirilebilir. Çünkü bu güç, söylemsel değil; kurumsal kapasite ve altyapı performansı üzerinden inşa edilmektedir.

Jeopolitik risklerin arttığı bir uluslararası ortamda dayanıklı tedarik zincirleri, diplomatik güven sermayesinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Tedarikçi çeşitlendirmesi, dijital izleme sistemleri ve sürdürülebilir lojistik uygulamaları; devletlerin kriz anlarında itibar kaybını önleyen mekanizmalar olarak işlev görmektedir. Ayrıca çevresel, sosyal ve yönetişim (ESG) kriterlerinin lojistik sektörüne entegrasyonu, uluslararası kamuoyunda sürdürülebilirlik iddialarını destekleyen somut göstergeler üretmektedir. Bu durum, ulusal imaj ile ekonomik performans arasındaki bağı güçlendirmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma, lojistik yönetişimi ile dijital egemenlik arasında bütüncül bir analitik çerçeve önermektedir. Buna göre devletlerin uluslararası imajı üç temel eksende şekillenmektedir: (i) dijital altyapı kapasitesi, (ii) lojistik dayanıklılık ve (iii) kriz yönetim performansı. Bu üç unsurun bütünleşik biçimde yönetilmesi, dijital diplomasi

stratejisinin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Söylem ile saha performansı arasındaki tutarsızlık, uluslararası imajın kırılganlaşmasına yol açmaktadır.

Politika yapıcılar açısından lojistik altyapı yatırımları yalnızca ekonomik kalkınma projeleri olarak değil, aynı zamanda diplomatik stratejinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Liman modernizasyonu, gümrük dijitalleşmesi, veri merkezleri ve akıllı ulaşım sistemleri; ülkenin küresel ağlardaki konumunu güçlendiren stratejik unsurlardır. Gelecek araştırmaların, Lojistik Performans Endeksi (LPI) ile doğrudan yabancı yatırım akışları, diplomatik uyum ve uluslararası güven endeksleri arasındaki nedensellik ilişkilerini nicel modellerle test etmesi önerilmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, lojistik performansın dijital çağda devletlerin uluslararası meşruiyet üretiminde sembolik olduğu kadar stratejik bir değer taşıdığını ortaya koymaktadır. Dijital diplomasi yalnızca iletişimsel bir faaliyet değil; altyapısal kapasiteye dayalı bütüncül bir devlet stratejisidir. Bu bağlamda lojistik performans, devletlerin küresel sistemdeki konumunu belirleyen yapısal bir yumuşak güç aracı olarak yeniden kavramsallaştırılmalıdır.

Kaynakça

Bardakçı, H., Erdogdu, A., & Barut, A. (2020). Relationship between Logistics Performance, Economic Growth and Financial Development in G-7 and E-7 Countries. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 9(5), 4154-4166. https://doi.org/10.15869/itobiad.799017

Bratko, O., Gukaliuk, A., Shyfrina, N., & Kadyrus, I. (2025). Managing supply chains amidst geopolitical instability. Acta logistica. https://doi.org/10.22306/al.v12i2.669

Bednarski, L., Roscoe, S., Blome, C., & Schleper, M. (2023). Geopolitical disruptions in global supply chains: a state-of-the-art literature review. Production Planning & Control, 36, 536 - 562. https://doi.org/10.1080/09537287.2023.2286283

Charpin, R., Powell, E., & Roth, A. (2020). The influence of perceived host country political risk on foreign subunits' supplier development strategies. Journal of Operations Management. https://doi.org/10.1002/joom.1127

Dubey, R., Bryde, D., Blome, C., Dwivedi, Y., Childe, S., & Foropon, C. (2024). Alliances and digital transformation are crucial for benefiting from dynamic supply chain capabilities during times of crisis: A multi-method study. International Journal of Production Economics. https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2024.109166

Maira, K. (2025). Adaptation of Logistics Processes for International Supply Chains: Risk Management Approaches and Cost Reduction Strategies. International Journal of Scientific and Management Research. https://doi.org/10.37502/ijsmr.2025.8406

Morales, J., Varas, A., Holgado, E., Guerra, A., Salazar, F., & Cuaresma, J. (2023). Digital strategies in the performance of the global supply chain in the period of 2010-2022. Proceedings of the 21th LACCEI International Multi-Conference for Engineering, Education and Technology (LACCEI 2023): "Leadership in Education and Innovation in Engineering in the Framework of Global Transformations: Integration and Alliances for Integral Development". https://doi.org/10.18687/laccei2023.1.1.149

Mykyta, S. (2025). Global Trends in Logistics: The Impact of Geopolitical Factors on Supply Chains. The American Journal of Management and Economics Innovations. https://doi.org/10.37547/tajmei/volume07issue03-07

Pan, S., Trentesaux, D., McFarlane, D., Montreuil, B., Ballot, E., & Huang, G. (2021). Digital interoperability in logistics and supply chain management: state-of-the-art and research avenues towards Physical Internet. Comput. Ind., 128, 103435. https://doi.org/10.1016/j.compind.2021.103435

Rasshyvalov, D., Portnov, Y., Sigaieva, T., Alboshchii, O., & Rozumnyi, O. (2024). Navigating geopolitical risks: Implications for global supply chain management. Multidisciplinary Reviews. https://doi.org/10.31893/multirev.2024spe017

Wang, X. (2025). "Roadmap" for Managing Digital Supply Chains in China's Transport and Logistics Networks. Journal of Modern Competition. https://doi.org/10.37791/2687-0657-2025-19-2-88-107

Zhao, N., Hong, J., & Lau, K. (2023). Impact of supply chain digitalization on supply chain resilience and performance: A multi-mediation model. International Journal of Production Economics, 259, 108817 - 108817. https://doi.org/10.1016/j.ijpe.2023.108817

Dijital Atıksu Yönetiminde Döngüsel Ekonomi Yaklaşımı: Singapur Örneği

A Circular Economy Approach to Digital Wastewater Management: The Case of Singapore

Hülya Küçük Bayraktar[1]

Öz

Bu çalışmanın amacı sınırlı su kaynağına sahip olan Singapur'un atıksu yönetimini, dijital teknolojiler ve döngüsel ekonomi ekseninde incelemektir. Çalışma nitel yöntem kullanılarak hazırlanmıştır. Singapur, atıksu yönetiminde ileri teknolojik uygulamalar ile yasal çerçeveyi bütünleştirerek küresel ölçekte örnek gösterilen bir model geliştirmiştir.

Singapur'un atıksu yönetiminde hem dijital teknolojileri kullanması hem de döngüsel ekonomi yaklaşımını odağına alması, yalnızca suyun yeniden kullanımını değil, aynı zamanda enerji ve kaynak verimliliğini de kapsayan bütüncül bir sistem kullandığını göstermektedir. Dijital teknolojiler, veri temelli karar alma mekanizmalarını güçlendirerek sistem performansını artırmakta, su, enerji ve diğer kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda dijitalleşme, döngüsel su yönetimi uygulamalarının etkinliğini artıran temel bir kolaylaştırıcı unsur olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Atıksu Yönetimi, Dijitalleşme, Döngüsel Ekonomi, Singapur

JEL Kodları: O25, Q55, Q57

Abstract

This study examines Singapore's wastewater management, in a country with limited water resources, through the lens of digital technologies and the circular economy. The study was conducted using qualitative methods. Singapore has developed a model for wastewater management that integrates advanced technological applications with the legal framework, setting a global benchmark.

Singapore's approach to wastewater management demonstrates the use of a comprehensive system that encompasses not only water reuse, but also energy and resource efficiency, by focusing on both digital technologies and the circular economy. Digital technologies enhance system performance by strengthening data-driven decision-making mechanisms, ensuring the efficient use of water, energy and other resources. In this context, digitalisation is regarded as a key enabler that improves the effectiveness of circular water management practices.

Keywords: Wastewater Management, Digitalisation, Circular Economy, Singapore.

JEL Codes: O25, Q55, Q57

Genişletilmiş Özet

Çalışmanın amacı

Su kaynaklarının sınırlılığı ve iklim değişikliği gibi küresel olaylar su yönetimini önemli kılmaktadır. Son yıllarda suya erişimin azalması, kaynakların tükenme noktasında olması ülkeleri alternatif su kaynağı üretmek için çalışmalar yapmaya yönlendirmektedir. Su kaynağı üretme noktasında atıksu öne çıkan alternatifler arasındadır. Bu doğrultuda atıksuyun kullanımında dijital teknolojiler ve döngüsel ekonomi önemli bir yaklaşım olarak ortaya çıkmaktadır. Döngüsel ekonomi yaklaşımı, atıksuyu bertaraf edilmesi gereken bir sorun olarak değil, akıllıca yönetildiğinde sürdürülebilir kalkınmayı desteklemede önemli rol oynayan değerli bir kaynak olarak gören geçişi vurgulamaktadır. Aynı zamanda bu yaklaşım, kaynak kullanımını en aza indirirken, bir ürünün ömrünü onarım, geri dönüşüm, yeniden tasarım ve yeniden kullanım veya doğal döngüye geri

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, hulya.kucuk@kafkas.edu.tr, Orcid: 0000-0003-2885-8386

dönüştürme yoluyla uzatmaya odaklanmaktadır. Dolayısıyla atıksu, geri kazandırılmaya hazır, kaynak açısından da zengin bir döngünün başlangıcı olarak görülmektedir (Şomodea, 2023). Bu bağlamda da atıksu yönetiminde dijital teknolojilerin kullanılması, atıksuyun hem deşarj edilmesi hem de geri kazanılması, yeniden kullanılması ve kaynak olarak değerlendirilmesi sürecinin teknolojilerle optimize edilmesine imkan tanımaktadır. Döngüsel ekonomi, atıkların geri kazandırılarak kaynak olarak yeniden kullanımını sağlamaktadır. Atıksu, kanalizasyon çamuru ve organik yan ürünler gibi biyokütle atıklarının miktarının giderek artması çevre kirliliğinden halk sağlığına kadar birçok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Atıksu arıtımı hem kirletici hem de kaynak olması açısından zorlukları beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu atığın doğru yönetimi, biyokütle atığının sürdürülebilir yönetimi açısından da oldukça önemlidir. Döngüsel ekonomi yaklaşımıyla, atıksu çevresel ve ekonomik yönden faydalı bir kaynak haline getirilebilir (Zhang, 2025). Bu yaklaşımla birlikte atıksu yönetiminde dijital teknolojilerin kullanılması, özellikle su kıtlığı çeken ülkeler için önem taşımaktadır. 4,7 milyardan fazla insanın yaşadığı Asya kıtası, ciddi bir su kriziyle karşı karşıyadır. Suya olan talep artarken, arzın kısıtlı kalması ülkeleri daha da zor durumda bırakmaktadır. Dünya Bankası, Orta Asya'da şu anda 37 milyondan fazla insanın yüksek su kıtlığı olan bölgelerde yaşadığını tahmin etmektedir. 2050 yılında ise bu rakamın 75 milyona çıkacağı öngörülmektedir (Water & Wastewater Asia, 2026). Bununla birlikte dünya genelinde belediyelerin yaklaşık olarak 380 milyar metreküp atıksu ürettiği bilinmektedir. Bu atıksuyun yarısı arıtma işlemine dahil edilmeden çevreye karışmaktadır. 2050 yılında dünyada yaşayan insan nüfusunun 10 milyara yaklaşacağı ve bu büyümenin atıksu üretiminde %51'lik bir artışa yol açacağı beklenmektedir. Atıksu, uygun şekilde işlenerek alternatif enerji kaynaklarını besleyebilir, CO2 emisyonlarını önemli ölçüde azaltabilir, çok büyük alanları sulamasında kullanılabilir. Bununla birlikte atıksu arıtma tesislerinde çamur arıtımından elde edilen biyoyakıt atıklar, gübre kullanımında kullanılarak, kirliliğin ve emisyonların azaltılmasına katkı sağlayabilir (Şomodea, 2023).

Bu çalışmanın amacı sınırlı su kaynağına sahip olan Singapur'un atıksu yönetimini, dijital teknolojiler ve döngüsel ekonomi ekseninde incelemektir.

Çalışmanın yöntemi

Çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak; Singapur'un ulusal ve uluslararası raporları, uluslararası kuruluşların belgeleri, Ulusal Su Yönetimi (PUB)'nin websitesi ve PUB tarafından yayımlanan belgeler ve stratejik planlar incelenmiştir. Singapur'un atıksu yönetimi döngüsel ekonomi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmada Sinapur'un seçilme nedeni, 2024 yılında BM, OECD ve Eurostat'tan elde edilen verilere dayanarak Environmental Performance Index tarafından yapılan araştırmaya göre atıksu yönetiminde dünyada 100 puan alarak birinci sırada yer almasıdır (Environmental Performance Index, 2024). Bununla birlikte bir diğer neden ise Singapur'un, önemli su kıtlığı ve ulusal güvenlik endişeleriyle karşı karşıya kalması dolayısıyla yıllar önce suyu stratejik bir öncelik olarak konumlandırması ve atıksu yönetiminde başarılı çalışmalar yürütmesidir. Aynı zamanda Singapur su inovasyonunda devlet öncülüğünde bir yaklaşımın avantajlarını öne çıkarmaktadır. Ülke günümüzde Kamu Hizmetleri Kurulu, politika öngörüsü, son teknoloji ve uluslararası iş birliğini birleştirerek küresel çapta bir lider konumuna gelmiştir (World Economic Forum, 2025).

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde döngüsel ekonomi, atıksu yönetimi ve dijitalleşme ile kavramsal çerçeve çizilecektir. İkinci bölümde metodolojiye yer verilecek, üçüncü bölümde Singapur'un atıksu yönetimine yönelik yasal düzenlemeleri, başarılı uygulamaları incelenecektir. Dördüncü bölümde ise döngüsel ekonomi ve dijitalleşme bağlamında Sinagapur'un atıksu yönetimi değerlendirilecektir.

Çalışmanın özgünlüğü

Sınırlı kaynak ve insan yaşamı için önemli olan suyun yönetilmesinde; dijital teknolojilerin döngüsel ekonomi odağında kullanılması suyun sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Bu çalışma atıksu yönetiminde hem dijital teknolojileri kullanan hem de döngüsel ekonomi yaklaşımını temel alarak suyu öncelikli bir stratejik konu olarak gündeme alan Singapur'un başarılı atıksu yönetimini değerlendirmesi ve diğer ülkelere öneriler sunması açısından özgün değere sahiptir.

Çalışmanın bulguları

Singapur, sanayi ve evsel sektörlerden gelen artan su talebini karşılamak için mevcut su kaynaklarını güvence altına almaya çalışmaktadır (PUB, 2026). Aynı zamanda ülke, su kaynakları konusunda yaşanan zorlukların üstesinden gelmek için teknolojilerden ve en iyi yönetim uygulamalarından yararlanmaktadır. Singapur'un atıksu yönetiminde kullandığı dijital teknolojilerin yanında, yaptığı yasal düzenlemelerin de önem taşıdığı görülmektedir. Sewerage and Drainage Act, atıksu yönetimi, endüstriyel deşarjların kontrolünü zorunlu kılmakta ve işletmelerin atıksularını belirlenen standartlara uygun şekilde arıtması şartı koymaktadır. Trade Effluent Regulations ise sanayi kaynaklı atıksuyun kalitesini sıkı biçimde denetleyerek arıtma sistemlerinin etkinliğini ve çevresel güvenliği sağlamaktadır (PUB, 2022).

Ulusal su kurumu olan PUB Singapur (Public Utilities Board-PUB) ve Ulusal Araştırma Vakfı tarafından kurulan Çevre ve Su Endüstrisi Program Ofisi teknolojilerden ve en iyi yönetim uygulamalarından yararlanmakta ve yeni teknolojiler geliştirmektedir. Bu kurumların yürüttüğü araştırma ve geliştirme çalışmaları, Singapur'un hem su kaynaklarının yenilikçi gelişimini sağlayıp hem de Singapur halkının doğal kaynağı olan suyu daha iyi kullanmasını sağlayarak fayda sağlamaktadır. Beş milyonluk nüfusuyla yoğun bir şehir devleti olan Singapur için stratejik bir kaynaktır. Ülkede su ihtiyacı günde yaklaşık 1.730.000 metreküptür. 50 yıl içerisinde bu talebin iki katına çıkması beklenmektedir (Civil Service College Sinapore, 2026).

Singapur'un ulusal su kurumu Singapore's National Water Agency'nin misyonu, yeterli, verimli ve sürdürülebilir bir su temini sağlamaktır. PUB, daha az enerji tüketen, daha az çamur üren ve elektrik üretimi için daha fazla biyogaz üreten, çevre dostu atıksu arıtma teknolojilerini sürekli olarak araştırmakta ve çalışmalar yürütmektedir (PUB, 2026). Bununla birlikte Singapur'un benimsediği ve uyguladığı döngüsel "geri kazan–yeniden kullan" hem fiziksel altyapıya hem de gelişmiş dijital su yönetimi uygulamalarına dayanmaktadır. Singapur'da özellikle büyük ölçekli atıksu arıtma tesislerinde kullanılan dijital ikiz (digital twin) teknolojileri, sensörler ve veri tabanlı kontrol sistemleri aracılığıyla süreçlerin gerçek zamanlı izlenmesini ve optimize edilmesini sağlamaktadır. Bu kapsamda Changi Su Geri Kazanım Tesisi için geliştirilen dijital ikiz modeli, sistem performansını sürekli olarak analiz ederek operasyonel kararların iyileştirilmesine, bakım süreçlerinin optimize edilmesine ve enerji ile kimyasal kullanımının azaltılmasına önemli katkı sunmaktadır. Bu tür dijital uygulamalar, su arıtma süreçlerinde verimliliği artırırken aynı zamanda kaynak kullanımının minimize edilmesine imkan tanımaktadır (JACOBS, 2020).

PUB'ta ev dışı kaynaklardan gelen atıksular dört su geri kazanım tesisinde arıtılmaktadır Singapur'un su stratejisi, yerel yağış ve havza suyu, ithal su, NEWater, deniz suyu arıtımı (deslinasyon) olmak üzere Four National Taps Stratejisi'ne dayanmaktadır. Ulusal su kaynaklarından ilki, "Yerel Su Havzasından Gelen Su"dur. Su yolları ve rezervuarları aracılığıyla toplanan yağmur suyudur. Bunlardan ikincisi Malezya'nın Johor eyaletindeki Linggiu Barajı'ndan çekilen "İthal Su"dur. Atıksuların merkezi kanalizasyon altyapısı aracılığıyla toplanıp ileri arıtma süreçlerinden geçirilerek üçüncü ulusal musluk suyu olan ve NEWater olarak adlandırılan yüksek kaliteli geri kazanılmış suya dönüştürülmektedir. NEWater ile Singapur'un toplam su talebinin %40'ını atıksudan sağlamaktadır. NEWater'ın stratejik hedefi su talebine olan katkıyı %55 oranına çıkarmaktır. Dördüncü su kaynağı ise "Tuzdan Arındırılmış Su"dur. Bu kaynak, çevredeki denizden çekilen deniz suyunu taze içme suyuna dönüştürür (PUB, 2026).

Deep Tunnel Sewerage System (DTSS) sistemi ise Singapur atıksu yönetimi için 206 km yeraltı tüneliyle atıksu toplama, arıtma, geri kazanım ve deşarjına yönelik uzun vadeli ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmış ve maliyeti etkin ve sürdürülebilir bir yöntemdir (PUB, 2026). Bu yeraltı tünel ağı sayesinden atıksu yerçekimi ile merkezi arıtma tesislerine taşınmaktadır. Bu sistemle hem enerji tasarrufu sağlanmakta hem de arazi kullanımı azalmakta ve daha verimli bir toplama-arıtma süreci oluşturulmaktadır. Singapur'un kullandığı bu DTSS sistemi ile ülkenin altyapı planlamasında 50-100 yıllık bir çerçevede hareket ettiği söylenebilir.

Singapur'un, atıksuyu bir atık olmaktan çıkarılarak yeniden kullanılabilir stratejik bir kaynağa dönüştürdüğü; teknolojik yenilikler ile mevzuatın birlikte çalıştığı bütüncül ve sürdürülebilir bir yönetim modelini ortaya koyduğu görülmektedir.

Çalışmanın sonucu

Singapur'un, atıksu yönetiminde kullandığı modelle, ileri arıtma teknolojileri, merkezi kurumsal yapı, uzun vadeli altyapı planlaması ve net politika hedefleri ile yüksek oranda su geri kazanım oranına ulaştığı görülmektedir. Derin Tünel Kanalizasyon Sistemi (DTSS), NEWater, dijital nesnelerin internet (IoT) teknolojilerini atıksu sistemlerine entegre etmesi, atıksudan enerji geri kazanımı, kamu-özel ortaklıkları, eğitim ve kamuoyu bilinçlendirme çalışmaları Sinagpaur'da atıksu yönetiminde öne çıkmaktadır. Ülkenin en büyük sorunlardan olan su kaynaklarının kısıtlılığı, atıksuyun yeniden kullanımı sağlanarak çözülmüştür. Bununla birlikte atıksuyun etkin yönetimi ile su güvenliği önemli şekilde artırılmış ve su konusunda dışa olan bağımlılık azaltılmıştır.

Singapur'un atıksu yönetimindeki başarısında; merkezi yönetim, teknolojik yenilikler, uzun vadeli altyapı yatırımları, güçlü düzenleyici yaptırımlar, halkın katılımı, çeşitlendirilmiş su stratejisi önemli rol oynamaktadır. İfade edilenler çerçevesinde Singapur'un dijitalleşme ile desteklenen atıksu yönetimi sistemlerinin döngüsel ekonomi hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynadığı söylenebilir. Dijital teknolojiler, veri temelli karar alma mekanizmalarını güçlendirerek sistem performansını artırmakta ve su, enerji ve diğer kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda dijitalleşme, döngüsel su yönetimi uygulamalarının etkinliğini artıran temel bir kolaylaştırıcı unsur olarak değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

Zhang, T. (2025). Sustainable Wastewater Treatment and the Circular Economy. *Water*, *17*(3), 335. https://doi.org/10.3390/w17030335.

Civil Service College Sinapore (2026). Water Management in Singapore, https://knowledge.csc.gov.sg/ethos-issue-02/water-management-in-singapore/#:~:text=PUB%20decided%20to%20collect%2C%20treat,cubic%20metres%20(mcm)/day.

Şomodea, Anda (2023). The Wastewater Circular Economy: An Untapped Resource, CAMBI, https://www.cambi.com/blog/wastewater-circular-economy.

https://www.pub.gov.sg/Resources/News-Room/PressReleases/2024/09/Singapore-NEWater-journey.

https://www.jacobs.com/newsroom/press-release/jacobs-creating-first-digital-twin-pubs-changi-water-reclamation-plant.

https://www.pub.gov.sg/Resources/News-Room/Featured-Stories/2025/Singapore-Industrial-Water-Revolution

https://www.pub.gov.sg/Professionals/Requirements/Used-Water/TradeEffluent

https://www.pub.gov.sg/Public/WaterLoop/OurWaterStory

https://waterwastewaterasia.com/

https://www.pub.gov.sg/

https://www.weforum.org/

https://epi.yale.edu/epi-results

Dijital Dönüşümde Demokratik Meşruiyet: Kamu Yönetiminde E-Devlet ve Vatandaş Katılımı

Democratic Legitimacy in Digital Transformation: E-Government and Citizen Participation in Public Administration

Muzaffer Bimay[1]

Öz

Bu çalışmanın amacı, dijital dönüşüm süreci kapsamında e-devlet mekanizmalarının vatandaş katılımını artırmak suretiyle kamu yönetiminde demokratik meşruiyetin yeniden inşasına nasıl katkı sağladığını incelemektir. 21. yüzyılın başından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki (BİT) gelişmeler ve kamuda yaşanan dijital dönüşüm kamu yönetiminin teknik altyapısını değiştirmekle kalmamış aynı zamanda devlet ile vatandaş arasındaki ilişkinin doğasını değiştiren bir paradigma değişimine yol açmıştır. Bununla birlikte devletlere olan güvenin azalması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan meşruiyet krizlerinin aşılabilmesi için demokratik etkinliği arttırmaya yönelik elektronik katılımcılığa dayalı demokratik yönetim söylemleri artmış ve bu yönde talep ve beklenti oluşmuştur. Literatür taramasına dayalı nitel bir yaklaşımla yürütülen araştırmada, kamuda dijital uygulamaların sadece "hızlı ve kolay hizmet" sunma amacının olmadığını, vatandaş katılımını derinleştirerek kamu yönetiminin meşruiyet krizine dijital bir çözüm olabileceğini, özellikle e-devlet uygulamalarının e-katılım ile birlikte e-demokrasiye katkı sunabileceği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Dijitalleşme, e-Devlet, Demokratik Meşruiyet, Katılım

JEL Kodları: D73, H11, O38

Abstract

The aim of this study is to examine how e-government mechanisms, within the scope of the digital transformation process, contribute to the reconstruction of democratic legitimacy in public administration by enhancing citizen participation. Since the beginning of the 21st century, developments in information and communication technologies (ICT) and the digital transformation of the public sector have not only transformed the technical infrastructure of public administration but have also led to a paradigm shift, altering the nature of the relationship between the state and its citizens. Concurrently, the decrease in trust in governments and the resulting legitimacy crises have intensified discourses on democratic governance based on electronic participation aimed at increasing democratic effectiveness, creating corresponding demands and expectations. This research, conducted using a qualitative approach based on a literature review, emphasizes that digital applications in the public sector are not merely intended to provide "fast and easy services," but can also offer a digital solution to the legitimacy crisis in public administration by deepening citizen participation. In particular, it highlights that e-government applications can contribute to e-democracy through e-participation.

Keywords: Public Administration, Digitalization, e-Government, Democratic Legitimacy, Participation

JEL Codes: D73, H11, O38

Genişletilmiş Özet

Son dönemlerde devletlere olan güvenin azalması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan meşruiyet krizlerinin aşılabilmesi için demokratik etkinliği arttırmaya yönelik katılımcılığa dayalı demokratik yönetim söylemleri artmakta ve bu yönde talep ve beklenti oluşmaktadır. 21. yüzyılın başından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki(BİT) gelişmeler ve kamuda yaşanan dijital dönüşüm, kamu yönetiminin teknik altyapısını değiştirmekle kalmamış aynı zamanda devlet ile vatandaş arasındaki ilişkinin doğasını değiştiren bir

[1] Doç. Dr., Batman Üniversitesi, muzafferbimay @ gmail.com

paradigma değişimine yol açmıştır. Klasik kamu yönetimi (Weberyan Bürokrasi) anlayışının bürokratik özellikleri olan katı, hiyerarşik, yasalarla belirlenmiş kurallar ve bu kuralların uygulanmasındaki gayrişahsilik, hantallık ve kırtasiyecilik nedeniyle vatandaşın pasif bir "hizmet alıcısı" olarak konumlandığı tek taraflı iletişim modeli yerine daha esnek, şeffaf ve etkileşimli olan e-devlet yapılarıyla vatandaşın karar alma mekanizmalarına dahil edildiği ağ temelli, katılımcı ve çok aktörlü bir kamu hizmeti sunum modeli hayata geçirerek kamu politikalarının toplumsal kabulünü güçlendirmiştir. Böylece dijitalleşme olgusunun küresel ölçekte tesis ettiği teknolojik hegemonya, klasik demokrasi pratiklerinin hem uygulama yöntemlerini hem de hem de varlık koşullarını dönüştürerek süreci e-demokrasi eksenli yeni bir safhaya taşımıştır (Doru ve Balku, 2023). Ancak yönetişim yaklaşımının teknolojik altyapısını oluşturan dijital dönüşümün sağladığı hız ve operasyonel kolaylıkların yönetsel etkinlik ve erişilebilirliği artırdığı literatürde sıklıkla ileri sürülse de, e-demokrasi ve e-katılım uygulamalarının yapısal bir dönüşüm yaratmak yerine mevcut siyasal süreçlerin teknolojik verimlilik ekseninde kurgulanmasının katılımın siyasi ağırlığını azalttığı ve süreci meşruiyet zemininden kopardığı yönünde öne çıkan farklı görüşler de ileri sürülmektedir (Bastick, 2017). Bu bağlamda ele alınan bu çalışmanın amacı, dijital dönüşüm süreci kapsamında geliştirilen e-devlet mekanizmalarının vatandaş katılımını hangi düzeyde teşvik ettiğini analiz etmek ve söz konusu katılımın kamu yönetiminde demokratik meşruiyetin güçlenmesine ne ölçüde katkı sağladığını incelemektir. Bu doğrultuda çalışma, dijital katılım araçlarının yönetişim süreçlerine etkisini değerlendirerek e-devlet uygulamalarının demokratik yönetişim açısından sunduğu imkân ve sınırlılıkları ortaya koymayı hedeflemektedir.

Klasik yazında meşruiyet kuramı, siyasal otoritenin dayandığı temelleri geleneksel, karizmatik ve yasal-rasyonel otorite biçimleri üzerinden açıklamakta ve modern devletlerin meşruiyetinin büyük ölçüde yasal-rasyonel otoriteye dayandığını vurgulamaktadır (Weber, 1978). Buna karşılık Scharpf (1999) meşruiyeti "girdi" ve "çıktı" temelli bir çerçevede ele alarak vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını girdi meşruiyeti, kamu politikalarının etkinliği ve kamu hizmetlerinin hızlı ve kaliteli sunulmasını ise çıktı meşruiyeti olarak tanımlamaktadır. Bu teorik çerçeve, dijitalleşme sürecinin kamu yönetimi üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemli bir analitik zemin sunmaktadır. Bu bağlamda günümüz yönetimleri, demokratik meşruiyeti tesis etmek amacıyla teknolojik altyapıyı siyasal katılım mekanizmalarıyla entegre eden çok boyutlu stratejiler izlemektedir. Meşruiyeti temel alan bu stratejiler, kamu kurumları arasında bütünleşik bir yapı oluşturulmasını ve vatandaş odaklı bir yönetim anlayışının benimsenmesini hedeflemektedir. Çoğunlukla "e-devlet" uygulamalarıyla hayata geçirilen bu yaklaşımın temelinde kamu hizmetlerinin düşük maliyetle, yüksek kalite standartlarında ve kesintisiz biçimde sunulması amaçlanmakta ve en sonunda vatandaşların demokratik süreçlere katılımını artırarak e-demokrasinin güçlendirilmesi ve kurumsallaştırılması hedeflenmektedir (Uçkan, 2003).

Geleneksel bürokratik yapıların dijitalleşmesi, sadece hizmet sunumunda etkinlik ve verimlilik sağlamakla kalmamış, aynı zamanda yönetimin demokratik meşruiyetini yeniden tanımlama potansiyeli doğurmuştur. Bu çerçevede çalışma, geleneksel kamu yönetiminin bürokratik hantallığı ile vatandaş ve devlet arasındaki mesafenin yol açtığı meşruiyet sorununa karşı e-devlet uygulamalarının e-bilgilendirme, e-danışma ve e-karar alma şeklinde ifade edilen e-katılım ile birlikte çözüm olabileceğini göstermektedir (Macintosh, 2004). E-devlet platformları aracılığıyla gerçekleştirilen e-katılım, vatandaşlar ile hükümetler arasındaki geleneksel iletişim biçimlerini dönüştürerek güven ve öznel normlar aracılığıyla politika yapım süreçlerine vatandaşların daha aktif katılımını mümkün kılmaktadır (Alharbi vd., 2016). Benzer şekilde e-oylama, çevrimiçi chat, politika toplantılarını çevrimiçi izleme ve onlara katılma, çevrimiçi tartışma, çevrimiçi protesto ve imza kampanyaları gibi e-demokrasi uygulamalarıyla katılımcı, şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim arayışındaki taleplerin karşılanmasına olumlu katkılar sağlanmaktadır (Örselli ve Taşpınar, 2020).

Bu bağlamda e-devletin yalnızca kamu hizmetlerinin verimliliğini artıran bir araç olmadığı, aynı zamanda yönetişim anlayışını dönüştüren bir mekanizma olduğu, yerel ve ulusal katılımı genişlettiğini ve bu nedenle e-devlet süreçlerinde vatandaş katılımının güçlendirilmesinin, kamu yönetiminin demokratik meşruiyetinin artırılmasına önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede çalışma, Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) gibi yaklaşımların vatandaşları "müşteri" olarak konumlandıran anlayışı yerine "paydaş"

olarak konumlandırılmasının sağlayacağı şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık ilkelerini içeren kamusal hizmetin yeni sunumunun meşruiyetin güçlendirilmesinde daha etkili olabileceğini savunmakta, özellikle e-devlet uygulamalarının yalnızca hizmet sunumuyla sınırlı kalmayıp etkileşimli platformlara dönüşmesi gerektiğine yönelik değerlendirmeler sunarak kamu yönetiminde çağdaş yaklaşımların önemini ortaya koymaktadır. Özellikle vatandaşın bütçeleme, politika belirleme ve geri bildirim gibi interaktif süreçlere (e-anket, e-başvuru vb.) dahil edilmesi, dijitalleşen süreçlerin şeffaflığı artırarak devlet-vatandaş güvenini pekiştirmektedir. Araştırmanın özgün katkısı, bu etkilere yönelik kuramsal bir çerçeve geliştirmesidir. Bununla birlikte vatandaşlar arasında oluşabilecek "dijital uçurum" ile teknolojiye erişimi olmayanların katılım dışı kalmasının meşruiyete olası zararları olabileceğini de gözardı etmemektedir. Dolayısıyla çalışma, dijital dönüşümün kamu yönetimi üzerindeki dönüştürücü etkisini, e-devlet süreçleri ve vatandaş katılımı ekseninde güçlü ve zayıf yanlarını ele almaktadır.

Yöntem

Bu çalışma teorik nitelikte bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak literatür taraması kullanılmıştır. Bu kapsamda dijitalleşme, e-devlet, e-demokrasi ve demokratik katılım konularına ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde yer alan akademik makale ve kitaplar incelenmiştir. İncelenen çalışmalar kavramsal çerçeve doğrultusunda sistematik biçimde değerlendirilmiş ve farklı teorik yaklaşımlar karşılaştırmalı bir perspektifle analiz edilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen bulgular, literatürde yer alan temel tartışmalar ve kavramsal yaklaşımlar doğrultusunda yorumlanmıştır (Creswell, 2009). Ayrıca veri kaynağı için uluslararası kurumlar (BM, OECD, AB) tarafından yayımlanmış politika raporları, Onikinci Kalkınma Planı, Cumhurbaşkanlığı tarafından yayımlanmış bilgi ve belgeler ve düzenleyici metinlerden de yararlanılmıştır. Bu kapsamda literatür incelemesi genellikle şu aşamalardan oluşmuştur: Araştırma probleminin belirlenmesi, literatürün belirlenmesi, literatürün sınıflandırılması, analiz ve karşılaştırma ve kavramsal sentez şeklinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda hazırlanan çalışma, dijitalleşme ve kamu yönetiminde dönüşüm, e-devlet ve yönetsel meşruiyet, e-demokrasi ve e-katılım bağlamında demokratik meşruiyet şeklinde beş bölüm üzerine kurgulanmıştır.

Bulgular

Bulgular, kamu yönetiminde dijitalleşmenin ve bunun uygulama aracı olan e-devletin üç önemli toplumsal katkısı olduğunu ortaya koymuştur. Bunlardan ilki, şeffaflık ve hesap verebilirliğin artması, bilgiye erişimin kolaylaşması ve katılım maliyetlerinin düşmesi, politika yapımında etkin rol, kapsayıcılık ve sosyal katılımın güçlenmesi gibi vatandaş ile devlet arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamaktadır. İkinci olarak e-katılım süreciyle birlikte kamu yönetiminde demokratik meşruiyeti güçlendirmektedir. Son olarak, Dijitalleşme ve e-devlet ekseninde şekillenen yeni kamu yönetimi anlayışı, hizmet sunumunda çift taraflı bir dinamik yaratmıştır. Güncel veriler, bu sürecin barındırdığı risk ve tehditlere rağmen, kamusal fayda ve hizmet kalitesi açısından sunduğu fırsatların çok daha baskın olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, dijital dönüşüm uygulamalarıyla yeniden yapılandırılan kamu yönetimiyle birlikte vatandaşlarında yeni bir yapılandırma sürecine girdiğini ve kamu yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kamu yönetimine duyulan aidiyet, güven ve bağlılık sayesinde meşruiyet sağlanmakta ve yönetişim olgusuyla birlikte vatandaşın yönetim ile olan ilişkilerinin boyutu, sınırı ve oluşum şekilleri yeniden tanımlanmaktadır. Teorik açıdan çalışma, kamu yönetimi literatürüne dijital dönüşüm sürecinde yer alan mekanizmaların fırsat ve tehditlerini ortaya koyması açısından önemlidir. Pratik düzeyde ise e-devlet uygulamalarının hayata geçirilmesiyle birlikte vatandaşın hem mal ve hizmetin alıcısı

olarak hem de demokratik sistemin üyeleri olarak kamu politika süreçlerine dahil olmasını sağlayarak katılımı hayata geçirmiştir. Dolayısıyla kamusal mal ve hizmete ulaşmada hız, kolaylık ve erişilebilirlik, katılımcı yurttaşlık, tasarruf ve etkinlik ve en önemlisi devletin meşruluğunu pekiştirmesi açısından demokratik meşruiyete katkı sağlamaktadır.

Makalede, vatandaşların dijital platformlar aracılığıyla karar alma süreçlerine katılımının, kamu yönetimine duyulan güveni ve şeffaflığı nasıl artırdığı teorik bir çerçevede analiz edilmektedir. Sonuç olarak, etkin bir e-katılım mekanizmasının, modern kamu yönetiminde demokratik meşruiyetin sürdürülebilirliği için temel bir zorunluluk olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşme ve e-devlet teknolojilerinin entegrasyonunun çok boyutlu etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almakla birlikte hızla yaygınlaşan dijital devlet uygulamalarının kamu hizmetlerinin sunumunda verimlilik, erişilebilirlik ve kullanıcı odaklılık gibi temel alanlarda önemli gelişmeler kaydettiğini göstermektedir. Bu durum, BİT temelli e-demokrasi uygulamalarının vatandaşların doğrudan siyasal katılım kanallarını genişleterek e-devletin meşruiyetini güçlendirdiği (Güler, ve Şahnagil, 2017) yönünde yapılan çalışmaları doğrulamaktadır. Sonuç olarak, dijital araçların sadece hız ve kolaylık açısından yaşam kalitesini geliştirmediği, bununla birlikte "katılımcı demokrasinin" gelişimine katkı sunduğuna ilişkin bir projeksiyon çizilmiş ve kamu yönetiminde dijitalleşme hukuksal, etik ve kurumsal bir reform süreci olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

Alharbi, A., Kang, K., & Hawryszkiewycz, I. (2015). The influence of trust and subjective norms on citizens' intentions to engage in e-participation on e-government websites. In *ACIS 2015 Proceedings* (p. 113). https://aisel.aisnet.org/acis2015/113

Bastick, Z. (2017). Digital limits of government: The failure of e-democracy. In T. A. Majchrzak, P. Zaphiris, & G. J. Williams (Eds.), *Beyond bureaucracy: Towards sustainable governance informatisation* (pp. 3–14). Springer International Publishing.

Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). Sage Publications, Inc.

Doru, S., & Balku, Y. (2023). Dijitalleşen kamu hizmetlerinde e-demokrasi ve vatandaşlık anlayışı: Entropi temelli MABAC uygulaması AB ülkeleri örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10*(1), 580–605. https://doi.org/10.30798/makuiibf.1219211

Güler, T., & Şahnagil, S. (2017). Dijital demokrasi ve yönetişim ilişkisi çerçevesinde e-demokrasi/e-devlet uygulamaları. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy, 2*(2), 16–29. https://europub.co.uk/articles/-A-647962

Karasoy, H., & Babaoğlu, P. (2020). Türkiye'de elektronik devletten dijital devlete doğru. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(23), 397–416. https://doi.org/10.38155/ksbd.825899

Macintosh, A. (2004). Characterizing e-participation in policy-making. In *37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences* (pp. 1–10). Big Island, HI, USA. https://doi.org/10.1109/HICSS.2004.1265300

Örselli, E., & Taşpınar, Y. (2020). E-devlet: Fırsatlar ve tehditler bağlamında bir analiz. In A. Şahin & E. Örselli (Eds.), *Teoriden Uygulamaya e-Devlet* (3rd ed., pp. 1–34). Atlas Akademi.

Scharpf, F. W. (1999). *Governing in Europe: Effective and democratic?* Oxford University Press.

Uçkan, Ö. (2003). *E-devlet, e-demokrasi ve Türkiye*. Literatür Yayıncılık.

Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. University of California Press.

E-Devletten Akıllı Devlete: Dijitalleşme Sürecinde Kamu Yönetiminde Veri Temelli Yönetişim ve Etik

From E-Government to Smart Government: Data-Driven Governance and Ethics in Public Administration During Digitalization

Doç. Dr. Handan Boyalı[1]

Öz

Dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişmeler, kamu yönetiminin işleyişini ve kamu hizmetlerinin sunumunu önemli ölçüde dönüştürmektedir. E-devlet uygulamaları, kamu hizmetlerinin dijital platformlar üzerinden sunulmasını sağlayarak vatandaş-devlet etkileşimini kolaylaştırmıştır. Dijitalleşmenin ilerleyen aşamalarında ise veri temelli karar alma süreçlerini merkeze alan daha gelişmiş yönetim modelleri ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, e-devletten akıllı devlet modeline geçiş sürecinde kamu yönetiminde veri temelli yönetişimin gelişimini ve bu dönüşümle birlikte ortaya çıkan etik sorunları incelemektedir. Nitel yaklaşıma ve literatür incelemesine dayanan bulgular, dijitalleşmenin kamu yönetiminde veri temelli karar alma süreçlerini güçlendirdiğini göstermektedir. Ayrıca veri mahremiyeti, algoritmik şeffaflık ve hesap verebilirlik konularının dijital yönetişim tartışmalarında giderek daha önemli hale geldiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: E-Devlet, Akıllı Devlet, Veri Temelli Yönetişim, Dijital Dönüşüm, Kamu Yönetiminde Etik

JEL Kodları: H83, O33, D83

Abstract

The rapid advancements in digital technologies are significantly transforming the functioning of public administration and the delivery of public services. E-government applications have facilitated citizen-government interaction by enabling the delivery of public services through digital platforms. In the later stages of digitalization, more advanced management models have emerged that center on data-driven decision-making processes. This study examines the development of data-driven governance in public administration during the transition from e-government to smart government model, and the ethical issues that arise with this transformation. Based on a qualitative approach and literature review, the findings show that digitalization strengthens data-driven decision-making processes in public administration. Furthermore, it is observed that data privacy, algorithmic transparency, and accountability are becoming increasingly important in digital governance discussions.

Keywords: E-Government, Smart Government, Data-Driven Governance, Digital Transformation, Public Administration Ethics

JEL Codes: H83, O33, D83

Genişletilmiş Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, kamu yönetiminin yapısını, işleyişini ve hizmet sunum biçimlerini derinden etkilemektedir. Özellikle internet teknolojileri, büyük veri analitiği, yapay zekâ ve veri tabanlı karar destek sistemleri gibi dijital araçların yaygınlaşması, devletlerin yönetim anlayışında yeni dönüşüm süreçlerini gündeme getirmiştir (Rüzgar, 2024: 1148). Bu dönüşümün ilk aşamalarından biri olan e-devlet uygulamaları, kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasını sağlayarak vatandaşların kamu kurumlarıyla etkileşimini kolaylaştırmış ve hizmet sunumunda hız, erişilebilirlik ve maliyet etkinliği gibi önemli avantajlar ortaya çıkarmıştır (Karasoy ve Babaoğlu, 2020: 119). Ancak dijitalleşmenin ilerleyen aşamalarında yalnızca hizmetlerin çevrim içi ortama taşınması yeterli görülmemekte; veriye dayalı karar alma mekanizmalarının geliştirilmesi ve kamu politikalarının veri analitiği aracılığıyla şekillendirilmesi giderek

[1] Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, handanboyali@munzur.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4662-5124

daha önemli hale gelmektedir. Bu bağlamda literatürde giderek daha fazla tartışılan "akıllı devlet" yaklaşımı, kamu yönetiminde veri temelli yönetişim anlayışının gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan yeni bir yönetim modelini ifade etmektedir.

Akıllı devlet yaklaşımı, dijital teknolojilerin hizmet sunumunun ötesine geçerek kamu politikalarının oluşturulması, karar alma süreçlerinin desteklenmesi ve kamu kaynaklarının yönetimi gibi alanlarda etkin bir şekilde kullanılmasını ifade etmektedir (Şahnagil, 2017: 78). Bu yaklaşımda veri, kamu yönetiminin temel stratejik kaynaklarından biri haline gelmekte ve kamu kurumları büyük veri analitiği, veri madenciliği ve yapay zekâ destekli sistemler aracılığıyla daha öngörüye dayalı politika geliştirme kapasitesine sahip olmaktadır (Polat, 2024: 199). Veri temelli yönetişim anlayışı, kamu yönetiminde kararların yalnızca bürokratik deneyim ya da sezgisel yaklaşımlara dayalı olarak değil, sistematik biçimde elde edilen veri ve analizlere dayanarak alınmasını öngörmektedir. Böylece kamu kurumları daha etkin, verimli ve kanıta dayalı politika üretme kapasitesine ulaşabilmektedir. Bununla birlikte kamu yönetiminde veri kullanımının artması, aynı zamanda önemli etik ve yönetişim sorunlarını da beraberinde getirmektedir (Güler ve Dövertaş, 2014: 45). Özellikle kişisel verilerin korunması, veri mahremiyeti, algoritmik karar süreçlerinin şeffaflığı, veri güvenliği ve hesap verebilirlik gibi konular dijital dönüşüm sürecinde giderek daha fazla tartışılan meseleler haline gelmiştir (Polat, 2024: 202-205).

Bu çalışma, e-devlet uygulamalarından akıllı devlet modeline geçiş sürecinde kamu yönetiminde veri temelli yönetişim anlayışının rolünü ve bu dönüşümün ortaya çıkardığı etik sorunları incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel amacı, dijitalleşme sürecinin kamu yönetiminde karar alma ve politika geliştirme süreçlerini nasıl dönüştürdüğünü analiz etmek ve veri temelli yönetişim uygulamalarının beraberinde getirdiği etik riskleri değerlendirmektir. Bu doğrultuda çalışma, dijital dönüşümün yalnızca teknolojik bir yenilik olarak değil; aynı zamanda yönetişim, kamu politikası ve etik boyutları bulunan çok katmanlı bir dönüşüm süreci olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir.

Araştırma kapsamında şu temel araştırma sorularına yanıt aranmıştır: Dijitalleşme süreci kamu yönetiminde karar alma ve politika geliştirme süreçlerini nasıl dönüştürmektedir? Veri temelli yönetişim uygulamaları kamu yönetiminde etkinlik, şeffaflık ve katılım açısından ne tür fırsatlar sunmaktadır? Büyük veri ve algoritmik karar sistemlerinin kamu yönetiminde kullanımı hangi etik sorunları ortaya çıkarmaktadır? Kamu yönetiminde veri temelli yönetişim uygulamalarının etik ilkelere uygun biçimde yürütülmesi için hangi yönetişim mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır? Bu sorular çerçevesinde çalışma, dijitalleşme sürecinin kamu yönetimi üzerindeki etkilerini yönetsel ve etik boyutlarıyla birlikte değerlendirmektedir.

Çalışmanın problem durumu, kamu yönetiminde dijital teknolojilerin kullanımının hızla artmasına rağmen veri temelli yönetişim uygulamalarının etik boyutunun yeterince tartışılmaması ve bu alanda bütüncül bir değerlendirmeye duyulan ihtiyaçtır. Günümüzde birçok ülkede kamu kurumları büyük veri analitiği ve yapay zekâ destekli sistemlerden yararlanarak kamu politikalarını daha etkin biçimde planlamaya çalışmaktadır. Örneğin akıllı şehir uygulamaları, ulaşım yönetimi, sosyal yardım politikaları ve kamu hizmetlerinin planlanması gibi alanlarda veri temelli analizlerden yararlanılmaktadır. Ancak veri kullanımının artması, bireylerin mahremiyet haklarının korunması, veri güvenliğinin sağlanması ve algoritmik karar süreçlerinin şeffaflığı gibi konularda yeni tartışmaları beraberinde getirmektedir (Çeliksoy ve Akça, 2024: 477). Bu bağlamda veri temelli yönetişim uygulamalarının etik boyutunun incelenmesi hem akademik literatüre katkı sağlamak hem de politika yapıcılar için yol gösterici öneriler geliştirmek açısından önemli görülmektedir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup çalışma literatür taramasına dayalı betimsel ve analitik bir inceleme niteliği taşımaktadır. Bu kapsamda dijital devlet, veri yönetişimi, akıllı devlet, algoritmik yönetim ve kamu yönetiminde etik konularına ilişkin ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar, politika belgeleri ve kurumsal raporlar incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, dijitalleşme sürecinin kamu yönetiminde karar alma süreçlerini giderek daha fazla veri temelli hale getirdiğini göstermektedir. Büyük veri analitiği ve yapay zekâ destekli sistemler sayesinde kamu kurumları daha kapsamlı veri setlerinden yararlanarak politika geliştirme kapasitesini artırmakta ve daha öngörüye dayalı kararlar alabilmektedir. Bu durum kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmakta ve kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca dijital

platformlar aracılığıyla vatandaşların kamu hizmetlerine erişiminin kolaylaşması, kamu yönetiminde şeffaflık ve katılımın artmasına da katkı sunmaktadır (Atmaca ve Karaçay, 2020: 266).

Bununla birlikte çalışma bulguları, veri temelli yönetişim uygulamalarının bazı önemli etik sorunları da beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle kişisel verilerin korunması ve veri mahremiyeti, akıllı devlet modelinin en kritik etik meselelerinden biridir. Kamu kurumlarının büyük veri setlerini kullanarak politika geliştirmesi, bireylerin kişisel verilerinin hangi amaçlarla toplandığı, nasıl işlendiği ve nasıl korunduğu konusunda önemli sorular doğurmaktadır. Bunun yanı sıra algoritmik karar sistemlerinin kullanımı, algoritmik önyargı ve ayrımcılık risklerini de gündeme getirmektedir. Şeffaf olmayan algoritmik sistemler, mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretebilmekte ve kamu yönetiminde adalet ilkesinin zedelenmesine yol açabilmektedir.

Sonuç olarak çalışma, e-devlet uygulamalarından akıllı devlet modeline geçiş sürecinin kamu yönetiminde veri temelli yönetişim anlayışını güçlendirdiğini ve kamu yönetiminin giderek daha kanıta dayalı karar süreçlerine yöneldiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bu dönüşümün sürdürülebilir ve toplumsal açıdan kabul edilebilir olabilmesi için etik ilkelerin ve demokratik yönetişim mekanizmalarının dijital yönetim süreçlerine entegre edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda kamu kurumlarında veri yönetişimi politikalarının geliştirilmesi, algoritmik şeffaflığın sağlanması, hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kişisel verilerin korunmasına yönelik hukuki düzenlemelerin etkin biçimde uygulanması büyük önem taşımaktadır. Böylece dijital dönüşüm sürecinin kamu yönetiminde hem etkinlik hem de etik sorumluluk temelinde ilerlemesi mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: E-Devlet, Akıllı Devlet, Veri Temelli Yönetişim, Dijital Dönüşüm, Kamu Yönetiminde Etik

Kaynakça / References

Atmaca, Y. ve Karaçay, F. (2020). Türkiye'deki Kamu Yönetimi Reformlarinda Dijitalleşme ve E-Yönetişim. *International Journal of Management and Administration,* 4 (8), 260-280.

Çeliksoy, E. ve Akça, A. (2024). Türkiye'de Kamu Yönetiminde Yaşanan Dijital Dönüşüm Süreci. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15 (2), 445-486. https://doi.org/10.54558/jiss.1426480

Güler, M., & Dövertaş, E. (2014). Elektronik Devletten (E-Devlet) Mobil Devlete (M-Devlet) Geçişte Türkiye'de Yerel Yönetim Uygulamaları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(1), 25-49.

Karasoy, H. ve Babaoğlu, P. (2020). Türkiye'de Elektronik Devletten Dijital Devlete Doğru. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi,* 12 (23), 397-416. https://doi.org/10.38155/ksbd.825899

Polat, M. (2024). Kamu Yönetiminde Algoritmalarin Egemenliği: Algokrasi ve Tehditleri. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi,* 6 (2), 194-219. https://doi.org/10.58307/kaytek.1495010

Rüzgar, M. T. (2024). Restructuring in Public Sector: From Electronic Government to Smart Government in Türkiye. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 26 (3), 1147-1171. https://doi.org/10.16953/deusosbil.1433993

Şahnagil, S. (2017). Kamu Politikasi Oluşturma Sürecinde Bilgi ve İletişim Teknolojileri: E-Devlet Uygulamalari. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1 (1), 77-89.

Post-Panoptik Bir Kamu Yönetimi: Algoritmik Yönetimsellik ve Gözetim Toplumu

Post-Panoptic Public Administration: Algorithmic Governmentality and the Surveillance Society

Selim Bozdoğan[1], Veysel Erat[2]

Öz

Bu çalışma, Antoinette Rouvroy'un "algoritmik yönetimsellik" kavramını merkezine alarak, kamu yönetiminin dijital dönüşümünü Michel Foucault'nun "disiplin iktidarı" ve Gilles Deleuze'ün "kontrol toplumu" kavramsallaştırmaları üzerinden analiz etmektedir. Çalışma, kamu yönetiminde veriye dayalı karar alma süreçlerinin siyaseti nasıl "öldürdüğünü" ve geleneksel demokratik mekanizmaların yerini optimizasyon mantığının aldığını tartışmaktadır. Çalışma, post-panoptik bir gözetim rejiminin kamu yönetimindeki tezahürlerini inceleyerek, vatandaşın bir "veri parçacığına" dönüşümünü ve bunun etik sonuçlarını değerlendirmektedir. Rouvroy'un yaklaşımı, teknolojik determinizm ve direniş imkanlarının kısıtlılığı noktalarında da eleştirel bir süzgeçten geçirilmektedir. Sonuç olarak algoritmik yönetimselliğin meydan okumalarına karşı, insani refleksivonu ve kolektif siyasi iradeyi yeniden canlandıracak yeni bir kamu yönetimi etiği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Algoritmik Yönetimsellik, Post-Panoptikon, Dijitalleşme, Siyasetin Ölümü

JEL Kodları: H83, H11, O22

Abstract

Centering on Antoinette Rouvroy's concept of "algorithmic governmentality," this study analyzes the digital transformation of public administration through Michel Foucault's "disciplinary power" and Gilles Deleuze's "societies of control." The study discusses how data-driven decision-making processes in public administration "extinguish" politics, leading to the replacement of traditional democratic mechanisms by a logic of optimization. By examining the manifestations of a post-panoptic surveillance regime within public administration, the research evaluates the transformation of the citizen into a "data point" (dividual) and the subsequent ethical implications. Rouvroy's approach is also critically scrutinized regarding technological determinism and the perceived limitations of resistance. Ultimately, the study proposes a new ethics of public administration aimed at revitalizing human reflexivity and collective political will against the challenges posed by algorithmic governmentality.

Keywords: Algorithmic Governmentality, Post-Panopticon, Digitalization, The Death of Politics

JEL Codes: H83, H11, O22

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, kamu yönetiminin dijitalleşme sürecinde geçirdiği dönüşümü, Antoinette Rouvroy'un (Rouvroy, Berns ve Carey-Libbrecht, 2013) "algoritmik yönetimsellik" kavramı çerçevesinde analiz etmektedir. Bu analiz, Michel Foucault'nun disiplin iktidarı (Foucault, 1992) ve Gilles Deleuze'ün kontrol toplumu (Deleuze, 1992) kavramsallaştırmalarıyla birlikte ele alınarak, günümüzde ortaya çıkan "post-panoptik" kamu yönetimi modelinin teorik temelleri ortaya konulmaktadır. Temel argüman, büyük veri ve algoritmaların kamu yönetiminde merkezi bir konuma yerleşmesiyle birlikte, geleneksel siyasi müzakere ve demokratik karar alma süreçlerinin yerini optimizasyon mantığına bıraktığıdır.

Bu çalışma, öncelikle kamu yönetiminin dijital dönüşümünü "ontolojik" bir değişim olarak tanımlar. Dijital teknolojiler ve büyük veri uygulamaları, kamu hizmetlerinin sunumundan politika yapım süreçlerine kadar her

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, sbozdogan@beu.edu.tr.
[2] Prof. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, verat@beu.edu.tr.

alanda etkili olmaktadır. Bu dönüşüm bir yandan verimlilik, şeffaflık ve etkinlik gibi vaatler sunarken, diğer yandan gözetim, mahremiyet ihlali, algoritmik ayrımcılık ve demokratik hesap verebilirlik gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Rouvroy'un (Rouvroy vd., 2013: 163) algoritmik yönetimsellik kavramı, verinin bir yönetim rasyonalitesi haline geldiğini ileri sürmektedir.

Teorik arka plan, Foucault'nun disiplin toplumları analizine dayandırılmaktadır. Foucault'ya göre modern iktidar, bireyleri kapalı mekânlarda (hapishane, okul, fabrika, hastane) disipline ederek şekillendirir (Foucault, 1992: 167-245). Panoptikon modeli, bireyin sürekli gözetim altında olduğu varsayımıyla kendi kendini denetlemesini sağlayan bir iktidar teknolojisini temsil eder. Bu modelde görünürlük bir denetim aracıdır (Foucault, 1992: 252-253). Kamu yönetimi de benzer biçimde bireyleri kurallar, prosedürler ve bürokratik mekanizmalar aracılığıyla normlara uygun hale getirmeyi amaçlayan disiplinci bir mantıkla çalışır. Ancak Deleuze, disiplin toplumlarından kontrol toplumlarına geçişi vurgulayarak yeni bir aşamaya işaret eder. Kontrol toplumlarında kapalı mekânlar çözülür, bireyler artık belirli alanlara hapsedilmek yerine sürekli veri akışı içinde izlenir ve yönlendirilir (Deleuze, 1992: 4-5). Birey, "bölünmüş birey"e (dividual) dönüşür yani veriler aracılığıyla temsil edilen, sürekli güncellenen bir profile indirgenir. İktidar mekândan ziyade veri üzerinden işler. Kamu yönetimindeki dijitalleşme de bu kontrol mantığının bir tezahürü olarak değerlendirilir. Vatandaş artık hukuki bir özne değil, sürekli veri üreten ve bu veriler üzerinden yönetilen bir varlıktır.

Rouvroy'un "algoritmik yönetimsellik" kavramı, bu süreci daha ileri taşır. Algoritmik yönetimsellik, sosyal dünyanın yönetiminin siyaset, hukuk ve normatif tartışma yerine büyük veri analizine dayanmasıdır (Rouvroy vd., 2013: 163-165). Geleneksel yönetim anlayışında kararlar belirli hipotezlere, kategorilere ve nedensellik ilişkilerine dayanırken, büyük veri çağında önceden tanımlanmış kategoriler yerine veriden kategoriler üretilir. Önemli olan neden-sonuç ilişkilerini anlamanın ötesinde, istatistiksel korelasyonları yakalamaktır (Rouvroy vd., 2013: 170). Böylece karar alma süreçleri normatif tartışmadan uzaklaşıp teknik optimizasyon problemine indirgenir.

Bu yeni yönetim biçimi geçmişi yargılamak ya da cezalandırmak yerine "belirsizliği yönetmeyi" amaçlar. Algoritmalar riskleri önceden tahmin eder, olasılıkları hesaplar ve davranışları doğrudan yasaklamak yerine yönlendirir (Rouvroy vd., 2013: 171-172). Bu yönlendirme çoğu zaman görünmezdir. Bireyler, dijital ortamda maruz kaldıkları içerikler ve uyarılar aracılığıyla belirli tercihlere yönlendirilir. Böylece özgür irade algısı korunurken, davranışlar istatistiksel olarak modüle edilir (Rouvroy ve Stiegler, 2016, s. 12). Kamu yönetiminde bu durum, öngörücü polislik, sosyal yardım algoritmaları ve risk temelli denetim sistemlerinde somutlaşır.

Rouvroy'un en güçlü iddialarından biri "siyasetin ölümü" tezidir. Ona göre siyaset, mevcut durumu aşma ve alternatif gelecekler tasavvur etme kapasitesine dayanır (Rouvroy, 2020). Oysa algoritmik yönetimsellik, mevcut durumu belirli çıkarlar doğrultusunda optimize etmeye odaklanır. Amaç değişim değil, istikrarın verimli biçimde sürdürülmesidir. Böylece kolektif hayal gücü, normatif tartışma ve değer temelli çatışma alanı daralır. Siyasi kararlar teknik uzmanlık ve veri analizine bırakılır. Demokratik müzakere yerini algoritmik rasyonaliteye terk eder.

Bu bağlamda vatandaşın konumu da dönüşür. Vatandaş artık hak ve sorumluluklara sahip bir özne olmaktan ziyade, veri parçacıklarına indirgenen bir profil haline gelir (Rouvroy vd., 2013: 175-180). Hizmetlerin kişiselleştirilmesi söylemi altında bireyler sürekli profillenir, kategorize edilir ve öngörülür. Bu süreç mahremiyetin aşınmasına, algoritmik ayrımcılığa ve toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine yol açabilir (Zuboff, 2021: 22-34). Özellikle öngörücü sistemler, geçmiş verilerdeki önyargıları yeniden üretme riskini taşır.

Post-panoptik gözetim, klasik panoptikondan farklı olarak görünmez ve dağınık bir yapıdadır. Gözetim merkezi bir kulede değil, ağlar ve veri tabanlarında gerçekleşir. Vatandaşlar çoğu zaman gözetim altında olduklarının farkında değildir ya da bunu hizmet kalitesinin bir gereği olarak kabul ederler. Bu içselleştirme, gözetimin sorgulanmasını zorlaştırır. Gözetim artık baskıcı bir uygulama değil, güvenlik ve verimlilik vaadiyle meşrulaştırılan bir norm haline gelir.

Çalışma, Rouvroy'un yaklaşımını eleştirel bir süzgeçten de geçirir. Öncelikle güçlü bir teknolojik determinizm riski bulunduğu belirtilir. Algoritmaların kaçınılmaz ve mutlak bir güç olarak sunulması, insan aktörlerin ve kurumsal yapıların rolünü gölgede bırakabilir. Oysa algoritmalar belirli çıkarlar, değerler ve tercihler doğrultusunda tasarlanır. Dolayısıyla mesele teknoloji değil, teknolojinin hangi güç ilişkileri içinde üretildiğidir. İkinci eleştiri, direniş imkânlarının sınırlı ele alınmasıdır. Rouvroy'un yerel ve bireysel eylemleri vurgulaması, küresel ve sistemik bir yapıya sahip olan algoritmik yönetimselliğe karşı yeterli bir strateji sunmayabilir. Daha kurumsal ve kolektif mekanizmalar -veri koruma düzenlemeleri, algoritmik şeffaflık ilkeleri, etik denetim komiteleri– daha etkili olabilir.

Üçüncü olarak, devletin ve bürokrasinin tamamen pasifleştiği varsayımına karşı çıkılır. Devlet, algoritmaların tasarımında ve denetiminde aktif rol oynayabilir. Kamu bürokrasisi, teknik rasyonalitenin ötesinde kamu yararı, adalet ve eşitlik gibi değerleri savunarak dengeleyici bir işlev üstlenebilir. Bu bağlamda siyasetin ölümü yerine siyasetin yeni bir alanda –veri ve algoritma yönetimi alanında– yeniden doğuşundan söz etmek mümkündür.

Bu çalışma, yeni bir kamu yönetimi etiğine ihtiyaç olduğunu savunur. Bu etik çerçeve, algoritmik şeffaflık, hesap verebilirlik ve demokratik denetimi merkezine almalıdır. Algoritmaların "kara kutu" yapısının aşılması, vatandaşların algoritmik kararlara itiraz hakkının güvence altına alınması ve veri kullanımının etik ilkelere bağlanması önemlidir. Dijital ortamın doğal çevre gibi düzenlenmesi fikri, sürdürülebilir ve adil bir dijital ekosistem hedefini ortaya koyar.

Son tahlilde çalışma, kamu yönetiminin dijitalleşme karşısında pasif bir uyum sürecine girmemesi gerektiğini savunur. Algoritmik yönetimsellik, kaçınılmaz bir kader değil, siyasi ve etik tercihlerle şekillenen bir alandır. Vatandaşların veri üreticilerinden ziyade aktif demokratik özneler olarak kabul edildiği; teknolojinin kamu yararı doğrultusunda denetlendiği; kolektif hayal gücünün ve normatif tartışmanın yeniden canlandırıldığı bir kamu yönetimi anlayışı mümkündür. Post-panoptik çağda kamu yönetiminin temel görevi, verimlilik ile özgürlük, optimizasyon ile adalet arasındaki dengeyi kurmaktır. Bu denge sağlanabildiği ölçüde, dijital dönüşüm demokratik değerlerle uyumlu hale getirilebilir.

Kaynakça

Deleuze, G. (1992). Postscript on the societies of control. October, 59, 3-7.

Foucault, M. (1992). Hapishanenin doğuşu (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.

Rouvroy, A. (2020, Mart 27). Algorithmic governmentality and the death of politics. Green European Journal. https://www.greeneuropeanjournal.eu/algorithmic-governmentality-and-the-death-of-politics/

Rouvroy, A., Berns, T. ve Carey-Libbrecht, L. (2013). Algorithmic governmentality and prospects of emancipation. Réseaux, 177(1), 163-196. https://doi.org/10.3917/res.177.0163

Rouvroy, A. ve Stiegler, B. (2016). The digital regime of truth: From the algorithmic governmentality to a new rule of law. La Deleuziana, 3, 6-29.

Zuboff, S. (2021). Gözetleme kapitalizmi çağı: Gücün yeni sınırında insan geleceği için savaş. (T. Uzunçelebi, Çev.), Okuyan Us Yayınevi.

Açık Veri Olgunluğu, Dijital Devlet Kapasitesi ve Kamu Sektöründe Yapay Zekâ Kullanımı: Karşılaştırmalı Bir Kamu Yönetimi Analizi

Open Data Maturity, Digital Government Capacity, and Artificial Intelligence Use in the Public Sector: A Comparative Public Administration Analysis

Yakup Bulut[1], Soner Akın[2], Demet Dönmez[3]

Öz

Bu çalışma, açık veri olgunluğu, dijital devlet kapasitesi ve kamu sektöründe yapay zekâ (YZ) kullanımı arasındaki ilişkiyi ülkeler arası karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde incelemektedir. OECD ve Dünya Bankası veri setleri kullanılarak, açık veri ekosistemlerinin kamuda YZ benimsenmesine katkı sağlayıp sağlamadığı analiz edilmektedir. Bulgular, pozitif ancak koşullu bir ilişkiye işaret etmektedir. Açık veri olgunluğu, kamuda YZ kullanım düzeyiyle ilişkili olmakla birlikte, tek başına sınırlı bir açıklayıcılığa sahiptir. Sonuçlar, dijital devlet kapasitesinin bu ilişkiyi önemli ölçüde güçlendirdiğini ve yüksek açık veri olgunluğu ile gelişmiş dijital sistemlere sahip ülkelerde YZ kullanımının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca, açık verinin etkisinin belirli bir kurumsal ve dijital olgunluk eşiğinden sonra ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Çalışma, açık verinin tek başına yeterli olmadığını ve YZ temelli kamu değeri üretimi için daha geniş dijital yönetişim kapasitesiyle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Açık veri olgunluğu, dijital devlet, yapay zekâ, kamu sektörü inovasyonu, GovTech, karşılaştırmalı kamu yönetimi

JEL Kodları: H11, H83, O33, O38

Abstract

This study investigates the relationship between open data maturity, digital government capacity, and the use of artificial intelligence (AI) in the public sector through a comparative analysis of countries. Using datasets from the OECD and the World Bank, it examines whether open data ecosystems contribute to AI adoption in government. The findings indicate a positive but conditional relationship. Open data maturity is associated with higher levels of public-sector AI use; however, its effect is limited when considered independently. The results show that digital government capacity significantly strengthens this relationship, with interaction effects revealing that countries with both high open data maturity and advanced digital systems demonstrate substantially greater AI adoption. Additionally, a threshold effect is identified, suggesting that open data becomes effective only after a certain level of institutional and digital maturity is reached. The study concludes that open data alone is insufficient and must be supported by broader digital governance capabilities to generate AI-driven public value.

Keywords: Open data maturity, digital government, artificial intelligence, public sector innovation, GovTech, comparative public administration

JEL Codes: H11, H83, O33, O38

Genişletilmiş Özet

Bu çalışmanın amacı, arası açık veri olgunluğu, dijital devlet kapasitesi ve kamu sektöründe yapay zekâ (YZ) kullanımı arasındaki ilişkiyi ülkeler arası karşılaştırmalı bir analiz ile incelemektir. Özellikle OECD ve Dünya Bankası veri setleri kullanılarak, kamuda YZ kullanım düzeylerini ortaya koymaktır. Çağımızın en önemli

[1]Prof. Dr, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yakupbulut@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-0838-4200
[2]Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bolümü, sakin77@gmail.com -ORCID: 0000-0002-2403-8041
[3]Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, demetdonmez@osmaniye.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5833-9088

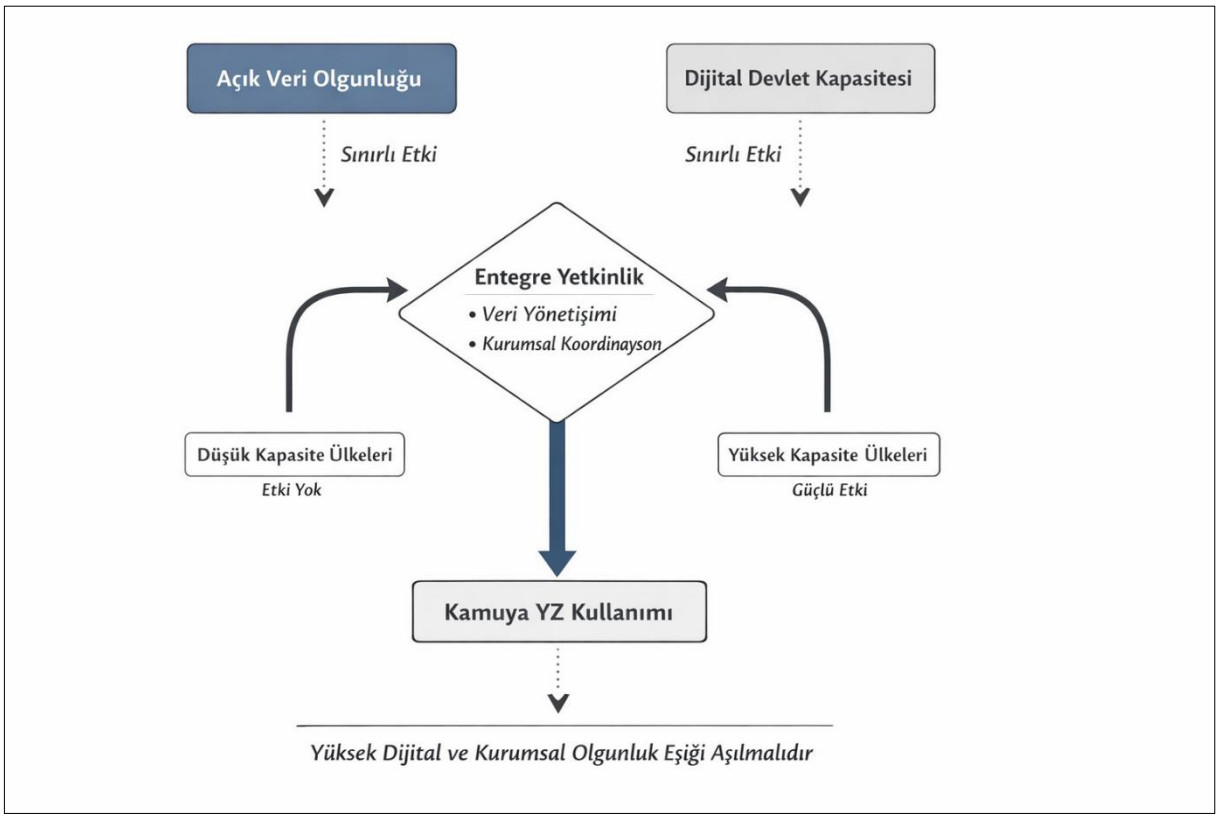
idari meselelerinden birine YZ kullanımı ve devletin dijitalleşmesi, yalnızca teknik bir yenilenme değil, aynı zamanda idarenin bilgiyle, vatandaşla ve karar alma süreçleriyle kurduğu ilişkinin yeniden düzenlenmesi halidir. Bu açıdan açık veri, dijital devlet kapasitesi ve kamu sektöründe yapay zekâ kullanımı arasındaki ilişkinin incelenmesi, doğrudan doğruya çağdaş kamu yönetiminin yapısal dönüşümünü anlamaya dönük önemli bir çaba olacaktır. Nitekim günümüzde devletin kudreti artık sadece hukuki yetkileriyle veya mali imkânlarıyla değil, veriyi işleme, kurumlar arasında dolaşıma sokma ve bu veriden kamusal değer üretme kapasitesiyle de ölçülmektedir (OECD, 2018; van Ooijen, Ubaldi, & Welby, 2019) Dolayısıyla açık veri olgunluğunun kamuda yapay zekâ kullanımını ne ölçüde ve hangi koşullar altında desteklediğini ortaya koymak giderk daha fazla önem arz etmektedir. Özellikle verinin yayımlanması kadar, kullanılabilir, erişilebilir ve yeniden işlenebilir hale gelmesinin önemine dikkat çekmektir. Açık veri, eğer kurumsal hafızaya, veri yönetişimine ve dijital hizmet bütünlüğüne yaslanmıyorsa, tek başına bir vitrinden ibaret kalabilir. Buna karşılık dijital devlet kapasitesi gelişmiş ülkelerde açık veri, yapay zekâ uygulamalarının beslendiği asli kaynaklardan biri haline gelir. Bu nedenle çalışma, açık veriyi tek başına bir şeffaflık aracı olarak değil, algoritmik kamu yönetiminin ön şartlarından biri olarak değerlendirmektedir (OECD, 2018; Wirtz, Weyerer, & Geyer, 2019).

Bu amacın bir diğer boyutu, kamu yönetiminde sıkça rastlanan "politika-benimseme ile uygulama arasındaki mesafe"yi göstermektir. Zira birçok devlet dijital dönüşüm, büyük veri ve yapay zekâ konusunda strateji belgeleri yayımlamakta; fakat bu belgelerin kurumsal hayatta ne ölçüde karşılık bulduğu ayrı bir meseledir. Türkiye'de de dijital dönüşüm ve yapay zekâ yönetimi, merkezi idarenin yeni kapasite inşa alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Dijital Dönüşüm Ofisi etrafında şekillenen yönetsel yapılanma, kamunun veriye dayalı idare anlayışına yöneldiğini göstermektedir (Avaner & Çelik, 2021). Bununla birlikte mesele, yalnızca teknik altyapı kurmak değil; bu altyapıyı karar verme süreçlerine, hizmet sunumuna ve denetim mekanizmalarına nüfuz ettirebilmektir. Bu yönüyle çalışma, kamuda yapay zekânın ancak belirli bir kurumsal olgunluk eşiği aşıldığında anlamlı sonuçlar ürettiğini savunmaktadır (Efe & Özdemir, 2021; Erol, 2024).

Araştırmanın amacı aynı zamanda karşılaştırmalı kamu yönetimi literatürüne katkı sunmaktır. Çünkü yapay zekâ uygulamaları her ülkede aynı idari sonuçları doğurmamaktadır. Kurumsal koordinasyonun zayıf, veri standartlarının düşük ve dijital yönetişimin parçalı olduğu sistemlerde açık veri politikaları sembolik düzeyde kalabilmektedir. Buna mukabil güçlü dijital devlet kapasitesine sahip ülkelerde açık veri, sadece hesap verebilirliği artırmakla kalmamakta, kamu hizmetlerinin tasarımı, hedeflenmesi ve öngörülü yönetim anlayışı için de bir kaldıraç işlevi görmektedir (Mikhaylov, Esteve, & Campion, 2018; Zuiderwijk, Chen, & Salem, 2021). Bu itibarla çalışma, açık verinin tek başına yeterli olmadığını; asıl belirleyici olanın, onu kamusal karar süreçlerine bağlayan dijital devlet mimarisi olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, dijitalleşmenin kamu yönetiminde yeni fırsatlar doğurduğunu kabul etmekle beraber, bu fırsatların kendiliğinden gerçekleşmediğini vurgulamak gerekmektedir. Yapay zekâ, ancak verinin kurumsallaştığı, dijital kapasitenin olgunlaştığı ve idarenin öğrenen bir yapıya kavuştuğu ölçüde kamu yararına hizmet eder. Dolayısıyla burada araştırılan şey, sadece teknolojinin devlete girişi değil; devletin bilgi çağında yeniden teşekkül edişidir (Güven, 2024; Karabulut, 2025).

Bu çalışmanın yöntemi ise, tekil bir değişkenin doğrusal etkisini arayan klasik modellerden ziyade, kurumsal kapasite, veri yönetişimi ve teknolojik adaptasyon arasındaki etkileşimleri ortaya koymayı hedefleyen bütüncül bir yaklaşım üzerine kuruludur. Bu nedenle çalışma, nicel karşılaştırmalı analiz ile yapılandırılmış açıklayıcı modellemeyi birleştiren karma fakat ağırlıklı olarak ampirik bir çerçeve benimsemektedir. Burada temel mesele, açık veri olgunluğunun tek başına bir sonuç üretip üretmediğini değil, hangi kurumsal bağlamlarda anlam kazandığını tespit etmektir. Bu bağlamda kamu yönetiminde dijitalleşmenin yüzeysel göstergelerle değil, çok katmanlı bir veri mimarisi üzerinden anlaşılması gerektiği varsayımından hareketle tasarlanmıştır. Araştırmanın veri tabanı, uluslararası alanda kabul görmüş ve metodolojik olarak standartlaştırılmış göstergelerden teşkil edilmiştir. OECD'nin Dijital Devlet Endeksi (Digital Government Index) dijital devlet kapasitesini; OECD OURdata Endeksi açık veri olgunluğunu; OECD AI Observatory verileri ise kamu sektöründe yapay zekâ kullanımını ölçen temel kaynaklar olarak alınmıştır. Buna ilaveten

Dünya Bankası'nın GovTech Maturity Index verileri, ülkelerin dijital kamu altyapılarının olgunluk düzeyini kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir. Bu veri setlerinin tercih edilmesi tesadüfi değildir; zira söz konusu göstergeler yalnızca teknik altyapıyı değil, aynı zamanda veri yönetişimi, kurumsal koordinasyon ve hizmet sunum bütünlüğü gibi kamu yönetiminin çekirdek unsurlarını da kapsamaktadır (OECD, 2018; van Ooijen, Ubaldi, & Welby, 2019).

Şekil1: Açık veri olgunluğu/ dijital kapasite ve YZ kullanım ilişkisi

Veri seti oluşturulurken OECD ve Dünya Bankası verilerinin ortak kesişim kümesi esas alınmış, böylece hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri içeren dengeli bir örneklem elde edilmiştir. Bu noktada özellikle dikkat edilen husus, yalnızca OECD ülkeleriyle sınırlı bir analiz yapılmasının doğuracağı yanlılığı bertaraf etmektir. Zira yüksek gelirli ve kurumsallaşmış ülkelerde dijital kapasite ile yapay zekâ kullanımı arasındaki ilişkinin zaten güçlü olması beklenir. Asıl mesele, bu ilişkinin daha düşük kurumsal kapasiteye sahip ülkelerde nasıl tezahür ettiğini ortaya koymaktır. Bu sebeple örneklem geniş tutulmuş, farklı idari geleneklere sahip ülkeler analize dahil edilmiştir.

Yöntemin ilk aşamasında betimleyici istatistikler ve korelasyon analizleri ile değişkenler arasındaki temel ilişkiler incelenmiştir. Bu aşamada açık veri olgunluğu ile kamu sektöründe yapay zekâ kullanımı arasında pozitif bir ilişki gözlemlenmiş; ancak bu ilişkinin gücünün ülkeler arasında ciddi farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulgu, çalışmanın başlangıç varsayımını destekler niteliktedir: Açık veri, her bağlamda aynı sonucu üretmemektedir. Bu nedenle ikinci aşamada çok değişkenli regresyon modellerine geçilmiş ve açık veri olgunluğunun etkisi, dijital devlet kapasitesi ve GovTech olgunluğu kontrol edilerek yeniden test edilmiştir.

Regresyon analizleri, açık veri değişkeninin tek başına istatistiksel olarak anlamlı olsa da sınırlı bir açıklayıcılığa sahip olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşılık dijital devlet kapasitesinin modele dahil edilmesiyle birlikte açıklayıcılık düzeyi belirgin biçimde artmıştır. Bu durum, dijital devletin yalnızca bir altyapı meselesi olmadığını; aksine verinin işlenmesi, paylaşılması ve karar süreçlerine entegre edilmesi bakımından merkezi bir rol oynadığını göstermektedir. Daha da önemlisi, modele açık veri ile dijital devlet kapasitesi arasındaki etkileşim terimi eklendiğinde, bu etkileşimin bağımsız değişkenlerin her birinden daha

güçlü bir etki ürettiği görülmüştür. Bu sonuç, açık verinin ancak güçlü bir dijital devlet mimarisi içinde anlam kazandığını açıkça ortaya koymaktadır (Wirtz, Weyerer, & Geyer, 2019).

Çalışmanın üçüncü aşamasında doğrusal model varsayımının ötesine geçilerek eşik etkileri test edilmiştir. Bu bağlamda ülkeler dijital devlet kapasitesi düzeylerine göre gruplandırılmış ve açık veri olgunluğunun etkisi bu gruplar arasında karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular, belirli bir kurumsal ve dijital olgunluk düzeyinin altında açık verinin yapay zekâ kullanımına anlamlı bir katkı sağlamadığını göstermiştir. Buna karşılık yüksek kapasite grubunda açık veri ile yapay zekâ kullanımı arasındaki ilişkinin hem daha güçlü hem de daha tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kamu yönetiminde dijital dönüşümün kademeli ve eşikli bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Yöntemin bir diğer önemli boyutu, ülkeler arası benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen kümeleme analizidir. Bu analiz sonucunda ülkeler üç ana grupta toplanmıştır: yüksek kapasite ve yüksek açık veri olgunluğuna sahip ülkeler, orta düzeyde dijitalleşmiş fakat parçalı veri yönetişimine sahip ülkeler ve düşük kapasite grubunda yer alan ülkeler. İlginç olan husus, ikinci grupta yer alan bazı ülkelerin açık veri politikalarında görece ileri görünmelerine rağmen, kamu sektöründe yapay zekâ kullanımında geride kalmalarıdır. Bu durum, literatürde sıkça tartışılan "politika-benimseme ile uygulama arasındaki boşluk" olgusunu doğrulamaktadır (Mikhaylov, Esteve, & Campion, 2018). Bu bağlamda çalışma, yalnızca nicel bir analizle yetinmemiş; elde edilen bulguların kurumsal bağlamda nasıl anlamlandırılabileceğini tartışmıştır. Özellikle veri yönetişimi, kurumlar arası koordinasyon ve insan kaynağı kapasitesi gibi unsurların, sayısal göstergelerin ötesinde belirleyici olduğu vurgulanmıştır. Türkiye örneğinde de benzer bir durum gözlemlenmektedir. Dijital dönüşüm ve yapay zekâ politikaları merkezi düzeyde güçlü bir irade ile desteklenmekte; ancak bu politikaların yerel ve kurumsal düzeyde ne ölçüde içselleştirildiği ayrı bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Avaner & Çelik, 2021; Efe & Özdemir, 2021). Sonuç olarak bu yöntemin en önemli katkısı, kamu yönetiminde dijitalleşmenin doğrusal ve tek yönlü bir süreç olmadığını ortaya koymasıdır. Açık veri, dijital devlet ve yapay zekâ arasındaki ilişki, ancak çok değişkenli ve etkileşim temelli modellerle anlaşılabilir. Bu çalışma, klasik "teknoloji yatırımı artarsa çıktı artar" şeklindeki indirgemeci yaklaşımı sorgulamakta; bunun yerine kurumsal yapı, veri kültürü ve yönetişim kapasitesinin belirleyici olduğu daha karmaşık bir açıklama önermektedir (Zuiderwijk, Chen, & Salem, 2021; Güven, 2024; Karabulut, 2025). Binaenaleyh burada kullanılan yöntem, yalnızca teknik bir analiz aracı değil; aynı zamanda kamu yönetiminin dijital çağda nasıl yeniden şekillendiğini anlamaya yönelik teorik bir çerçeve sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, verinin devlet için ne ifade ettiğini ve yapay zekânın hangi şartlar altında kamusal değer üretebileceğini sorgulayan daha geniş bir tartışmanın parçasıdır.

Çalışmanın bulguları, açık veri olgunluğu ile kamu sektöründe yapay zekâ kullanımı arasında pozitif, ancak doğrudan ve otomatik olmayan bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. İlk aşamada yapılan karşılaştırmalı analiz, açık veri düzeyi yüksek ülkelerde kamusal yapay zekâ kullanımının genel olarak daha ileri olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, bu ilişkinin tek başına güçlü ve yeterli bir açıklama sunmadığı görülmüştür. Esas belirleyici unsurun dijital devlet kapasitesi olduğu anlaşılmıştır. Özellikle veri yönetişimi, kurumlar arası koordinasyon, bütünleşik hizmet sunumu ve dijital altyapı yeterliliği arttıkça açık verinin yapay zekâ üretkenliğine dönüşme ihtimali belirgin biçimde yükselmektedir. Etkileşim analizleri, yüksek açık veri olgunluğu ile güçlü dijital devlet kapasitesinin birlikte bulunduğu ülkelerde kamu sektöründe yapay zekâ kullanımının anlamlı derecede arttığını göstermiştir. Buna karşılık kurumsal kapasitesi düşük ülkelerde açık veri politikalarının çoğu zaman sembolik kaldığı, fiilî yapay zekâ kullanımına sınırlı ölçüde yansıdığı saptanmıştır. Bulgular ayrıca belirli bir dijital ve kurumsal olgunluk eşiğinin varlığına işaret etmektedir. Bu eşik aşılmadan açık verinin etkisi zayıf kalmakta, eşik aşıldığında ise yapay zekâ kullanımını destekleyen stratejik bir kamu kaynağına dönüşmektedir.

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşme tartışmalarının sadece teknoloji edinimi veya veri açılımı ekseninde ele alınamayacağını açık biçimde ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlar, açık verinin tek başına kamuda yapay zekâ kullanımını doğuran bir unsur olmadığını, ancak güçlü bir dijital devlet mimarisi içinde anlamlı ve üretken hale geldiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, verinin açık olması kadar, bu verinin

yönetilmesi, kurumlar arasında dolaşıma sokulması, standartlaştırılması ve karar süreçlerine entegre edilmesi de belirleyici bir öneme sahiptir. Bu nedenle çalışmanın en önemli sonucu, açık veri ile yapay zekâ kullanımı arasındaki ilişkinin doğrusal değil, kurumsal kapasiteye bağlı, eşikli ve etkileşimsel bir karakter taşıdığıdır. Araştırma aynı zamanda kamu yönetimi literatüründe sıkça değinilen politika ile uygulama arasındaki mesafeyi de doğrulamıştır. Birçok ülkede açık veri ve dijital dönüşüm politikaları normatif düzeyde güçlü görünmekte, ancak bu çerçeve pratikte aynı ölçüde yapay zekâ kullanımına dönüşmemektedir. Bu durum, kurumsal kapasite, insan kaynağı, yönetişim kalitesi ve veri kültürü gibi ara değişkenlerin önemini artırmaktadır. Dolayısıyla kamusal yapay zekâya geçiş, yalnızca teknik yatırım meselesi değil; aynı zamanda idari modernleşme, yönetsel öğrenme ve kurumsal eşgüdüm meselesidir. Sonuç olarak çalışma, açık verinin ancak gelişmiş dijital yönetişim kapasitesiyle birleştiğinde kamusal değere dönüştüğünü göstermektedir. Bu yönüyle araştırma, dijitalleşmenin kamu yönetiminde yeni fırsatlar sunduğunu kabul etmekle birlikte, bu fırsatların kendiliğinden gerçekleşmediğini vurgulamaktadır. Gelecekte kamuda yapay zekâdan etkili sonuçlar alınmak isteniyorsa, açık veri politikalarının yalnızca şeffaflık amacıyla değil, bütüncül dijital devlet kapasitesini güçlendiren bir yönetişim stratejisinin parçası olarak ele alınması gerekmektedir.

Kaynakça/ References

Avaner, T., & Çelik, M. (2021). Türkiye'de dijital dönüşüm ofisi ve yapay zekâ yönetimi: Büyük veri ve yapay zekâ daire başkanlığı'nın geleceği üzerine. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 1–18. https://doi.org/10.52539/mad.1050640

Efe, A., & Özdemir, G. (2021). Yapay zeka ortamında kamu yönetiminin geleceği üzerinde bir değerlendirme. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, 3*(1), 34–60.

Erol, V. (2024). Yapay zekânın kamu yönetimine etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (82), 11–25. https://doi.org/10.51290/dpusbe.1476745

Güven, A. (2024). Yapay zeka uygulamalarının kamu yönetimindeki rolü ve önemi. *Enderun Dergisi, 8*(2), 127–151. https://doi.org/10.59274/enderun.1524152

Karabulut, N. (2025). Kamu yönetiminde yapay zekâ destekli otomatik karar verme sistemleri: Türkiye bağlamında bir değerlendirme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 7*(1), 151–183. https://doi.org/10.51124/jneusbf.2025.112

Mikhaylov, S. J., Esteve, M., & Campion, A. (2018). Artificial intelligence for the public sector: Opportunities and challenges of cross-sector collaboration. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences, 376*(2128), 20170357. https://doi.org/10.1098/rsta.2017.0357

OECD. (2018). *Open government data report: Enhancing policy maturity for sustainable impact*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/9789264305847-en

van Ooijen, C., Ubaldi, B., & Welby, B. (2019). *A data-driven public sector: Enabling the strategic use of data for productive, inclusive and trustworthy governance* (OECD Working Papers on Public Governance No. 33). OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/09ab162c-en

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial intelligence and the public sector—Applications and challenges. *International Journal of Public Administration, 42*(7), 596–615. https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1498103

Zuiderwijk, A., Chen, Y.-C., & Salem, F. (2021). Implications of the use of artificial intelligence in public governance: A systematic literature review and a research agenda. *Government Information Quarterly, 38*(3), 101577. https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101577

Algoritmik Görünürlük ve Kamu Yönetimi: Dijital Medyada Devletin Meşruiyet Yönetimi

Algorithmic Visibility and Public Administration: The State's Management of Legitimacy in Digital Media

Ali Can[1], Döndü Cennet Sadat[2]

Öz

Bu çalışma, dijitalleşmenin kamu yönetimi üzerindeki etkilerini ve özellikle algoritmik görünürlük kavramının incelemektedir. Dijital platformlarda içeriklerin görünürlüğü, kullanıcı tercihlerinden çok algoritmalar tarafından belirlenmektedir. Bu durum devlet kurumlarının iletişim stratejilerini kullanarak şekillendirmekte ve toplumsal meşruiyet üretiminde yeni yöntemler geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte kamu yönetimi süreçleri yalnızca geleneksel bürokratik mekanizmalar aracılığıyla değil aynı zamanda dijital platformlar üzerinden de yürütülmeye başlanmıştır. Bu durum literatürde algoritmik görünürlük kavramı ile ifade edilmektedir. Çalışma da devlet kurumlarının sosyal medya içerikleri analiz edilmiş, kriz yönetimi, kamu hizmetlerinin tanıtımı ve ulusal birlik söylemlerinin daha fazla görünürlük sağladığı tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Algoritma, Dijital Medya, Kamu Yönetimi

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study examines the effects of digitalization on public administration, with a particular focus on the concept of algorithmic visibility. The visibility of content on digital platforms is determined by algorithms rather than user preferences. This situation shapes the communication strategies of government agencies and compels them to develop new methods for establishing social legitimacy. As digitalization has accelerated, public administration processes have begun to be carried out not only through traditional bureaucratic mechanisms but also via digital platforms. This phenomenon is referred to in the literature as "algorithmic visibility." The study analyzes the social media content of government agencies and seeks to determine whether crisis management, the promotion of public services, and discourses on national unity yield greater visibility.

Keywords: Algorithm, Digital Media, Public Administration

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Amaç

Algoritmik görünürlük, dijital platformların içerikleri belirli algoritmik mantıklar doğrultusunda sıralaması ve bazı içerikleri diğerlerine göre daha görünür hale getirmesi sürecini ifade etmektedir. Bu mekanizma yalnızca bireysel kullanıcı davranışlarını değil aynı zamanda kamu kurumlarının iletişim stratejilerini de etkilemektedir (Bucher, 2012: 1164).

[1] Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Yeni Medya ve İletişim Bölümü, alican@kmu.edu.tr ORCID ID: 0000-0002-5089-209X

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü. Yeni Medya Yüksek Lisans Öğrencisi, cennetyenerrr@gmail.com ORCID ID: 0009-0004-1370-4450

Özellikle dijital yönetişim ve platform yönetişimi kavramları, devlet ile dijital platformlar arasındaki ilişkiyi açıklamada önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır Bununla birlikte algoritmik sistemlerin kamu politikaları ve kamu iletişimi üzerindeki etkileri henüz yeterince incelenmiş değildir.

Bu bağlamda kamu yönetimi alanında yeni bir tartışma ortaya çıkmaktadır. Dijital platformların algoritmik yapıları, devletin meşruiyet üretme ve yönetme süreçlerini nasıl etkilediğine bakılıdığında günümüzde devletleri yalnızca hukuki ve kurumsal mekanizmalar üzerinden değil, aynı zamanda dijital iletişim stratejileri üzerinden de toplumsal meşruiyet ürettiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle algoritmik görünürlük ile devletin meşruiyet yönetimi arasındaki ilişkinin incelenmesi kamu yönetimi literatürü açısından önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir (Van Dijck, Poell ve De Waal, 2018).

Dijital platformların kamu iletişimi üzerindeki etkisinin artması, kamu yönetimi açısından yeni bir problem alanı ortaya çıkarmıştır. Geleneksel kamu iletişimi modellerinde devlet kurumları mesajlarını büyük ölçüde tek yönlü iletişim araçları üzerinden iletirken, dijital medya ortamlarında iletişim süreçleri daha dinamik ve etkileşimli hale gelmiştir. Bununla birlikte dijital platformlarda içeriklerin görünürlüğü kullanıcı tercihlerinden çok algoritmik sistemler tarafından belirlenmektedir.

Bu durum devlet kurumlarının kamuoyu oluşturma ve toplumsal meşruiyet üretme süreçlerinde yeni stratejiler geliştirmesini zorunlu kılmaktadır. Ancak kamu yönetimi literatüründe algoritmik sistemlerin devletin meşruiyet üretme süreçleri üzerindeki etkisini ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye bağlamında algoritmik görünürlük ile devletin dijital iletişim stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar oldukça azdır.

Bu araştırmanın temel amacı, algoritmik görünürlük mekanizmalarının kamu yönetimi bağlamında devletin meşruiyet yönetimi süreçlerini nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışma aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aramaktadır.

- Dijital medya platformlarında algoritmik görünürlük mekanizmaları nasıl işlemektedir?
- Devlet kurumları ve kamu yöneticileri dijital platformlarda görünürlük elde etmek için hangi iletişim stratejilerini kullanmaktadır?
- Algoritmik görünürlük mekanizmaları devletin toplumsal meşruiyet üretme süreçlerini nasıl etkilemektedir?
- Dijital medya ortamlarında devletin görünürlüğü ile kamuoyu algısı arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada doküman analizi ve içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında kamu kurumlarının sosyal medya hesapları, resmi dijital platformlar ve devlet kurumlarına ait dijital iletişim içerikleri incelenmiştir.

Araştırmanın veri kaynaklarını devlet kurumlarının resmi sosyal medya hesaplarında paylaşılan içerikler, kamu yöneticilerinin dijital medya mesajları ve kamu kurumlarının dijital iletişim stratejilerine ilişkin resmi belgeler oluşturmaktadır. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Tematik analiz sürecinde veriler algoritmik görünürlük, dijital iletişim stratejileri, kamuoyu oluşturma ve meşruiyet üretimi gibi temalar çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Bu analiz süreci sayesinde devlet kurumlarının dijital platformlarda görünürlük elde etmek için kullandıkları iletişim stratejileri ve bu stratejilerin meşruiyet üretimi üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları, dijital platformlarda algoritmik görünürlük mekanizmalarının devlet kurumlarının iletişim stratejilerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Analiz edilen içeriklerde devlet kurumlarının sosyal medya paylaşımlarında belirli temalar etrafında yoğunlaştığı görülmüştür. Özellikle kriz yönetimi, kamu hizmetlerinin tanıtımı ve ulusal birlik söylemleri gibi içeriklerin algoritmik sistemler tarafından daha fazla görünürlük elde ettiği tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, devlet kurumlarının dijital platformlarda görünürlük elde etmek için görsel içerikler, kısa videolar ve etkileşim odaklı mesajlar kullanılmasıdır. Bu stratejilerin algoritmik sistemlerin işleyişine uygun olduğu ve içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağladığı görülmektedir.

Ayrıca dijital platformlarda devletin görünürlüğünün artmasının kamuoyu algısı üzerinde belirli ölçüde etkili olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle kriz dönemlerinde devlet kurumlarının dijital platformlarda aktif iletişim stratejileri kullanmasının kamuoyunda güven ve destek algısını artırabildiği belirlenmiştir. Dolayısıyla dijital iletişim stratejilerinin devletin meşruiyet üretme süreçlerinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, algoritmik görünürlük mekanizmalarının kamu yönetimi üzerindeki etkisini ve dijital medyada devletin meşruiyet yönetimindeki rolünü değerlendirmiştir. Araştırma bulguları, dijital platformların kamu kurumları açısından sadece bilgi paylaşımının gerçekleştirildiği iletişim kanalları olmadığını bununla birlikte kamusal görünürlüğü belirleyen ve vatandaşların devlet algısını etkileyen önemli bir yönetişim alanına dönüştüğünü göstermektedir. İçeriklerin kullanıcılarla buluşma düzeyini belirleyen algoritmalar kamu kurumlarının dijital iletişim stratejilerini doğrudan etkilemekte ve devletin toplumla kurduğu iletişimin niteliğini yeniden şekillendirmektedir.

Dijital medya ortamında görünürlük, tek başına içerik üretimine bağlı değildir. Platform algoritmalarının içerikleri sıralama ve önerme biçimi, hangi kamu mesajlarının daha geniş kitlelere ulaşacağını belirlemektedir. Bu nedenle devlet kurumları, dijital iletişim faaliyetlerini planlarken algoritmik sistemlerin işleyişini dikkate almak durumunda kalmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular kamu kurumlarının daha fazla etkileşim sağlayan içerik türlerine yöneldiğini ve dijital iletişim süreçlerini platformların teknik özelliklerine uygun şekilde geliştirdiğini ortaya koymaktadır. Böylece algoritmik görünürlük, kamu yönetiminin dijital iletişim kapasitesini etkileyen temel unsurlardan biri haline gelmektedir. Çalışmanın ulaştığı bir diğer önemli unsur, algoritmik görünürlüğün devletin meşruiyet üretme süreçleriyle doğrudan ilişki içinde olduğudur. Dijital platformlarda kamu kurumlarının görünürlüğü arttıkça vatandaşların kamu hizmetleri, kamu politikaları ve kurumsal faaliyetler hakkında bilgi edinme imkânı da genişlemektedir. Ancak bu görünürlük, sadece kamu kurumlarının iletişim performansına değil aynı zamanda platformların algoritmik tercihleri ve içerik dağıtım politikalarına da bağlıdır. Bu durum, devletin dijital ortamda oluşturduğu meşruiyetin yalnızca kurumsal faaliyetlerle değil platformların teknik altyapısıyla da etkileşim içinde geliştiğini göstermektedir. Bununla birlikte algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde kullanımı bazı yönetsel ve etik tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Algoritmaların çalışma ilkelerinin büyük ölçüde platform şirketleri tarafından belirlenmesi, kamu iletişiminin görünürlüğü üzerinde dışsal bir etki yaratmaktadır. Algoritmik süreçlerin yeterince şeffaf olmaması kamu kurumlarının dijital iletişim faaliyetlerinin öngörülebilirliğini azaltabilmekte ve bilgiye erişimde farklılıklar oluşturabilmektedir. Bu nedenle kamu yönetiminin dijital iletişim stratejilerinde şeffaflık, hesap verebilirlik ve kamu yararı ilkelerinin korunması büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

Bucher, T. (2012). Want to be on the top? Algorithmic power and the threat of invisibility on Facebook. *New Media & Society, 14(7), 1164–1180. https://doi.org/10.1177/1461444812440159*

Van Dijck, J., Poell, T., & De Waal, M. (2018). The platform society: *Public values in a connective world. Oxford University Press.*

Wilson, L. & Ogden, J. (2008). Strategic Communication Planning For Effective Public Relations and Marketing (Fifth Edition). *Iowa: Kendall Hunt Publishing.*

Algoritmik Bürokrasi: Weberyen Modelin Dijital Çağda Dönüşümü

Algorithmic Bureaucracy: The Transformation of the Weberian Model in the Digital Age

Prof. Dr. Hakan Candan[1], Said Abdulrasul Sadat [2]

Öz

Modern kamu yönetimi tarihsel olarak bürokratik örgütlenme modeli üzerine kurulmuştur. Bu modelin teorik temelleri büyük ölçüde Max Weber tarafından ortaya konulan bürokrasi kuramına dayanmaktadır. Weber'e göre bürokrasi, modern devletlerin karmaşık yönetim ihtiyaçlarını karşılayabilen en rasyonel ve en etkili örgütlenme biçimini temsil etmektedir. Bununla birlikte son yıllarda yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, özellikle dijitalleşme, yapay zekâ ve veri analitiği alanlarında ortaya çıkan dönüşümler, kamu yönetiminin işleyiş dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmektedir. Bu çerçevede çalışma, Weberyen bürokratik modelin dijital çağda geçirdiği dönüşümü incelemekte ve kamu yönetiminde algoritmik bürokrasinin ortaya çıkmasıyla birlikte algoritmik yönetişim uygulamalarının bürokratik yapılar ve yönetsel karar alma süreçleri açısından ortaya çıkarabileceği potansiyel avantajlar ile olası riskler ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Weberyen Bürokrasi, Algoritma, Dijital Dönüşüm, Bürokrasi

JEL Kodları: H83, H13, O2

Abstract

Modern public administration has historically been based on the bureaucratic organizational model. The theoretical foundations of this model are largely rooted in the theory of bureaucracy developed by Max Weber. According to Weber, bureaucracy represents the most rational and effective form of organization capable of meeting the complex administrative needs of modern states. However, rapid technological advancements in recent years particularly transformations in digitalization, artificial intelligence, and data analytics have significantly altered the operational dynamics of public administration. In this context, this study examines the transformation of the Weberian bureaucratic model in the digital age and addresses the potential advantages and possible risks that the emergence of algorithmic bureaucracy in public administration may present in terms of bureaucratic structures and managerial decision-making processes.

Keywords: Weberian Bureaucracy, Algorithm, Digital Transformation, Bureaucracy

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Weberyan bürokrasinin gelişen teknoloji karşısında geçirdiği dijital dönüşümün algoritmik bürokrasi olarak adlandırılan bu kavramın meydana getirdiği değişikliklerin, bürokrasi işleyişinde ortaya çıkardığı kolaylıklar, zorluklar, olumlu ve olumsuz etkileri irdelenmketedir. Max Weber'in bürokrasi kuramı modern örgütlerin işleyişini açıklamak amacıyla geliştirilen en önemli teorik çerçevelerden biridir. Weber'e göre bürokrasi, rasyonel kurallar üzerine kurulu bir örgüt yapısıdır ve modern devletlerin karmaşık yönetim ihtiyaçlarını karşılamak için en uygun yönetim modelini temsil etmektedir. Bu modelde örgütler

[1] Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü hakancandan@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9496-9784

[2] Doktorant, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, resulsedat2@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9189-3518

belirli bir hiyerarşik düzen içinde yapılandırılmıştır ve her görev alanı açık bir şekilde tanımlanmıştır. İşlerin uzmanlaşmış bir iş bölümü çerçevesinde yürütülmesi, örgütsel verimliliği artıran temel unsurlardan biri olarak kabul edilmektedir.

Weberyen bürokrasi modelinin en önemli özelliklerinden biri yasal-rasyonel otorite anlayışına dayanmasıdır. Bu otorite biçiminde yöneticilerin yetkisi kişisel özelliklerinden değil görevlerinden ve yasal düzenlemelerden kaynaklanmaktadır. Bu durum bürokratik sistemin kişisel ilişkilerden bağımsız, nesnel ve kurallara dayalı bir yönetim yapısı oluşturmasını sağlamaktadır. Böylece kamu görevlileri kararlarını bireysel tercihler doğrultusunda değil hukuki düzenlemeler ve kurumsal kurallar çerçevesinde vermektedir (İskender, 2025: 1485).

Bürokratik sistemin bir diğer önemli özelliği yazılı kurallara ve prosedürlere dayanmasıdır. Kuralların yazılı olması hem yönetsel süreçlerin standartlaşmasını hem de kurumlar arasında tutarlılığın sağlanmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca bu durum örgüt içindeki işlemlerin kayıt altına alınmasını sağlayarak yönetim süreçlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi önemli ilkelerin uygulanmasına katkıda bulunmaktadır.

Bununla birlikte Weber'in bürokrasi modelinin zamanla çeşitli eleştirilere maruz kaldığı da bilinmektedir. Özellikle aşırı kuralcılık, katı hiyerarşik yapı ve değişime karşı direnç gibi özellikler bürokrasinin esnekliğini sınırlayan unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Bu eleştiriler doğrultusunda kamu yönetimi literatüründe yeni yönetim yaklaşımları ortaya çıkmış ve bürokratik sistemlerin yeniden yapılandırılması gerektiği yönünde tartışmalar yoğunlaşmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, kamu yönetimi alanında köklü değişimlere yol açmıştır. Dijitalleşme sayesinde kamu hizmetlerinin sunumunda hız, verimlilik ve erişilebilirlik gibi önemli avantajlar elde edilmiştir. Özellikle e-devlet uygulamaları, kamu kurumlarının vatandaşlarla daha hızlı ve daha etkin iletişim kurmasını mümkün hale getirmiştir. Bu süreçte veri tabanları, otomasyon sistemleri ve çevrimiçi hizmet platformları kamu yönetiminin temel bileşenleri haline gelmiştir (Vogl vd., 2020: 946).

Dijital dönüşüm teknik bir yenilik olmakla beraber aynı zamanda kamu yönetimi anlayışında paradigmatik bir değişim olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel bürokratik yapıların yerini giderek daha esnek, vatandaş odaklı ve teknoloji destekli yönetim modelleri almaya başlamıştır. Bu yeni yönetim anlayışında bilgi teknolojileri, karar alma süreçlerinin hızlandırılması ve kamu hizmetlerinin daha etkin bir şekilde sunulması açısından kritik bir rol oynamaktadır (Özdoğan, 2018: 603-604).

Bu dönüşüm sürecinde büyük veri analizi, makine öğrenmesi ve yapay zekâ gibi teknolojiler kamu yönetiminde yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu teknolojiler sayesinde kamu kurumları büyük miktardaki veriyi analiz ederek daha doğru ve daha hızlı kararlar alabilmektedir. Bu durum özellikle sosyal hizmetler, sağlık politikaları ve güvenlik alanlarında önemli avantajlar sağlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, literatür taraması ve doküman analizi yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Kullanılan veri kaynakları uluslararası standartlarda kabul gören yayımlanmış akademik makale ve kitapların kapsamlı analizleri sonucu gerçekleştirilmiştir. Dokümanlar tematik analiz yöntemi ile irdelenmiş ve konuyla ilgili veriler ayrıştırılmak suretiyle her bir konu başlığı kendi içerisinde kategorize edilerek sistematik şekilde ilerlenmiştir.

Bulgular

Dijitalleşmenin kamu yönetiminde yaygınlaşmasıyla birlikte literatürde yeni bir kavram ortaya çıkmıştır. Algoritmik bürokrasi veya algokrasi kavramı, yönetim süreçlerinde karar alma mekanizmalarının algoritmalar aracılığıyla yürütülmesini ifade eden bir kavramdır. Bu kavram, gücün bürolar aracılığıyla kullanılmasını ifade

eden bürokrasi kavramına benzer şekilde, gücün algoritmalar aracılığıyla kullanılmasını ifade etmektedir (Lorenz, vd., 2021: 72).

Algoritmik bürokrasi sisteminde yönetim süreçlerinin önemli bir kısmı otomatik veya yarı otomatik algoritmik sistemler tarafından yürütülmektedir. Bu sistemler büyük veri analizleri yaparak belirli kararların alınmasına yardımcı olmakta veya bazı durumlarda doğrudan karar verebilmektedir. Örneğin suç tekrar riskinin belirlenmesi, sosyal yardım başvurularının değerlendirilmesi veya kamu kaynaklarının dağıtılması gibi birçok alanda algoritmalar kullanılmaktadır (Giest ve Grimmelikhuijsen, 2020: 409).

Algoritmaların kamu yönetiminde kullanılmasının en önemli avantajlarından biri karar alma süreçlerinin hızlanması ve hata payının azalmasıdır. Algoritmalar büyük veri setlerini analiz ederek insanın fark edemeyeceği karmaşık ilişkileri ortaya çıkarabilmekte ve bu sayede daha rasyonel kararların alınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu durum bürokratik süreçlerin daha verimli hale gelmesini sağlamaktadır.

Bununla birlikte algoritmik bürokrasinin bazı riskleri de bulunmaktadır. Özellikle algoritmaların şeffaf olmaması, karar süreçlerinin anlaşılmasını zorlaştırmakta ve bu durum demokratik hesap verebilirlik açısından önemli sorunlar doğurabilmektedir. Ayrıca algoritmaların tarafsız olmadığı ve kullanılan veri setlerinin içerdiği önyargıları yansıtabileceği yönünde de çeşitli eleştiriler bulunmaktadır (Chomanski: 2022:).

Bir diğer önemli sorun ise algoritmik sistemlerin ayrımcılığa yol açma ihtimalidir. Algoritmalar genellikle geçmiş veriler kullanılarak eğitilmektedir. Eğer bu veriler toplumsal önyargılar içeriyorsa, algoritmalar da benzer önyargıları yeniden üretebilir. Bu durum özellikle sosyal politika uygulamalarında adaletsiz sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Ayrıca algoritmik yönetim sistemlerinin yönetim süreçlerini daha fazla merkezi hale getirebileceği de ifade edilmektedir. Çünkü veri analizi ve algoritmik karar sistemleri genellikle büyük teknoloji altyapıları gerektirmektedir. Bu altyapıya sahip olan kurumlar daha fazla güç kazanabilmekte ve bu durum yönetim yapısında yeni güç dengeleri yaratabilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Dijital teknolojilerin gelişimi kamu yönetimi alanında köklü değişimlere yol açmış ve klasik bürokratik yapıların dönüşümünü hızlandırmıştır. Max Weber'in ortaya koyduğu bürokrasi modeli modern devletlerin yönetim yapısını uzun yıllar boyunca şekillendirmiş olsa da günümüzün dijitalleşen dünyasında bu model yeni teknolojilerle birlikte yeniden yorumlanmaktadır.

Algoritmik bürokrasi kavramı, bu dönüşüm sürecinin önemli bir göstergesidir. Günümüzde kamu yönetiminde algoritmaların ve veri analitiğinin giderek daha fazla kullanılması, bürokratik süreçlerin dijital teknolojilerle yeniden yapılandırıldığını göstermektedir. Ancak bu dönüşüm teknik bir değişimin yanı sıra yönetsel ve etik boyutları olan kapsamlı bir dönüşümdür.

Sonuç olarak algoritmik bürokrasi, Weberyen bürokrasi modelinin ortadan kalkması anlamına gelmemektedir. Aksine bürokratik yönetim anlayışı dijital teknolojilerle bütünleşerek yeni bir biçim kazanmaktadır. Gelecekte kamu yönetiminin temel görevi, teknolojinin sunduğu fırsatlardan yararlanırken aynı zamanda şeffaflık, hesap verebilirlik ve demokratik değerler gibi temel ilkeleri koruyabilen dengeli bir yönetim modeli geliştirmek olacaktır.

Kaynakça

Chomanski, B. (2022). Legitimacy and automated decisions: *the moral limits of algocracy. Ethics and Information Technology, 24(3), 1-9 34. https://doi.org/10.1007/ s10676-022-09647-w*

Giest, S.,Grimmelikhuijsen, S. (2020). Introduction to special issue algorithmic transparency in government: *Towards a multi-level perspective. Information Polity, 25(4), 409-417.*

Lorenz, L., Meijer, A.,Schuppan, T. (2021). The algocracy as a new ideal type for government organizations: *Predictive policing in Berlin as an empirical case. Information Polity, 26, 71-86. https://doi.org/10.3233/IP-200279*.

Özdoğan, M. (2018). Neo-Weberyen devlet ve bürokrasi: *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(14), 597-608.*

Vogl, T. M., Seidelin, C., Ganesh, B.,Bright, J. (2020). Smart Technology and the Emergence of Algorithmic Bureaucracy: Artificial Intelligence in UK Local Authorities: *Public Administration Review, 80(6), 946-961. https://doi.org/https://doi.org/10.1111/ puar.13286*

İskender, S. (2025). Max Weber'in Bürokrasi Kuramı: Günümüz Uygulamaları ve Gelecek Yönelimleri: *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15, (4), 1484-1513.*

Büyükşehir Belediyelerinin Göçmenlere Yönelik Hizmetlerinde Veri Yönetimi ve Dijitalleşme: Bariyerler Gölgesinde Politika Önerileri[1]

Data Management and Digitalization in Metropolitan Municipalities' Services for Migrants: Policy Recommendations in the Shadow of Barriers

Hicran Hamza Çelikyay[2], Kübra Yüksel[3], Hülya Küçük Bayraktar[4]

Öz

Türkiye, 2011 yılı itibariyle yoğun bir dış göç dalgası ile hedef ülke haline gelmiştir. Geçici barınma merkezlerinde yaşayan göçmenler belirli bir zaman sonrasında kentlere dağılmışlardır. Belediyelerin göçmenlere yönelik hizmetlerde karşılaşılan idari, mali, yasal sorunlar yanında, dijital bariyerler, veri paylaşımı ve yönetimi de bulunmaktadır. Çalışmanın amacı, belediyelerin göçmenlere yönelik hizmetlerinde karşılaştıkları dijital bariyerleri ortaya koymak ve çözüme yönelik politika önerileri geliştirmektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. İzmir, Samsun, Konya, Gaziantep, Van ve Mersin büyükşehir belediyelerinde mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bulgular MAXQDA analiz programı ile analiz edilmiştir. Sonuç olarak, mevcut yapısal sorunun belediyeleri kapsamlı stratejik planlama yapmaktan alıkoyduğu, sistematik ve şeffaf veri paylaşım platformunun bulunmamasının ve dijital bariyerlerle tahmini planlama yapma zorunluluğunun hizmetlerin etkin ve verimli yürütülememesine yol açtığı görüşüne varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç Politikaları, Belediyeler, Dijital Bariyer, Veri Yönetimi

JEL Kodları: H83, H12, O22

Abstract

Since 2011, Türkiye has experienced a significant influx of international migrants, many of whom have gradually dispersed from temporary accommodation centers into urban areas. Alongside administrative, financial, and legal challenges, municipalities face major digital barriers related to data collection, sharing, and management in delivering services to migrants. This study aims to identify these digital barriers and propose policy recommendations to improve municipal service delivery. A qualitative research design was employed, and semi-structured interviews were conducted with officials from the metropolitan municipalities of İzmir, Samsun, Konya, Gaziantep, Van, and Mersin. The findings, analyzed using MAXQDA, reveal that fragmented data systems and limited inter-institutional data sharing hinder strategic planning, resulting in inefficient and less effective municipal service provision.

Keywords: Migration Policies, Municipalities, Digital Barriers, Data Management

JEL Codes: H83, H12, O22

Genişletilmiş Özet

Türkiye, 2011 yılı itibariyle yoğun bir dış göç dalgası ile karşılaşmış ve hedef ülke haline gelmiştir. Bu döneme kadar kaynak ve transit ülke olarak konumlanan Türkiye'nin, çevresindeki iç karışıklıklar ve savaş halinin devam etmesi ile gelecekte de hedef ülke konumunu pekiştireceği öngörülmektedir. Ani şok ve düzensiz

[1]Bu çalışma, 323K385 numaralı ve "Yüzyıllık Süreçte Türkiye'nin Dış Göç Politika Analizi ve Belediyeler için Politika Önerileri" başlıklı TÜBİTAK 1001 projesi kapsamında sürdürülen araştırmalara dayanmaktadır.
[2] Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, hicrancelikyay@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4256-1397
[3] Dr, Düzce Üniversitesi, kubrayuksel@outlook.com, ORCID: 0000-0002-3772-8789
[4] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, hulya.kucuk@kafkas.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2885-8386

gerçekleşen kitlesel göçler için çözüm olarak inşa edilen geçici barınma merkezleri, kaynak ülkelerdeki sorunların devam etmesi nedeniyle göçmenlerin kentsel alanlara süzülmesi ile neticelenmekte ve zaman içerisinde fonksiyonunu yitirmektedir. 2011 sonrası dönemde de geçici barınma merkezlerinde yaşayan göçmenler[5] kaçınılmaz bir zorunluluk olarak belirli bir zaman sonrasında kentlere dağılarak halka en yakın hizmet birimleri olan belediyelerin hizmet ve sorumluluk alanında, kentlerde yaşamlarına devam etmişlerdir. Bu yeni durum belediyelerin vatandaş olmayan ama hemşeri olan kişilerle karşı karşıya kalmalarına yol açmış, hizmet kapsamlarını ve çeşitliliğini arttırma zorunluluğu doğurmuştur. Böylelikle, göçmenlere yönelik kentsel, sosyal, kültürel başta olmak üzere birçok alanda belediyeler için geliştirilmiş politikalara ihtiyaç duyulmuştur. Bir yandan belediyelerin alanda başat aktör olarak daha fazla sorumluluk alması beklenirken, diğer yandan özellikle mevzuatın getirdiği kısıtlar nedeniyle bu beklenti tam anlamıyla gerçekleşememiştir.

Belediyelerin göçmenlere yönelik hizmetlerinde karşılaştıkları yasal, yönetsel, mali, idari kısıtlar ve sorunlar arasında kurumlararası ilişkilerde yaşanan koordinasyonsuzluk, veri paylaşım ve yönetim sorunları, eşgüdüm ve iletişim eksikliği de bulunmaktadır. Bu durum gündelik sorunların kısa ve hızlı çözümünü etkilemese de uzun vadede veriye erişim, veri yönetimi ve planlaması konularında dijital bariyerler oluşturmakta ve hizmetlerin planlanmasında ciddi bir sorun alanı olmaktadır. Veriye dayalı yapılamayan politika analizi ve hizmet planlaması ise etkin ve verimlilikten uzak, başarı ölçütü düşük çalışmalar olarak kalmaktadır. Veriye dayalı analizler ve planlama hem kamu kaynaklarının etkin kullanımını hem zaman tasarrufu ve insan kaynağı yönetimini sağlamaktadır. Bu nedenle özellikle hassas ve dezavantajlı grupları içeren göç politikalarının veri temelli geliştirilmesi ve hizmetlerin bu yönde sunulması önem kazanmaktadır. Bu bağlamda göç yönetiminde dijital göç yönetimine doğru yaşanan değişim, özellikle göçmenlerin entegrasyonundan sorumlu olan kentler açısından yerel düzeyde büyük etki oluşturmaktadır. Kentler, entegrasyon politikalarının uygulanmasını desteklemek için veri paylaşım sistemleri, ikiz teknolojileri, dijital uygulamalar ve yapay zeka gibi dijital çözümler kullanmaktadır. Bu kapsamda belediyelerin veriye dayalı politikalar oluşturmada dijital teknolojileri kullanması önem taşımaktadır. Örneğin, Espoo Belediyesi tarafından yürütülen "Trust-M" projesi ile kentte yaşayan göçmenlerin kamu hizmetlerinden yararlanmasına yardımcı olmak için yapay zeka destekli bir sohbet robotu kullanılmaktadır (Lebon, 2024).

Amsterdam'da, sığınma başvuruları reddedilen kişilere destek sağlayan barınma ve hukuki danışmanlık projesini uygulamak için ortak kuruluşlar arasında bilgi paylaşımını sağlamak amacıyla bir veri tabanı kullanılmaktadır (Country Report 2025). Berlin'de ise göçmenler ve idari görevliler arasındaki etkileşimleri kolaylaştırmak için belediye, dijitalleştirilmiş video ve ses çevirisi kullanılmaktadır. Belediye aynı zamanda, üçüncü ülke vatandaşlarına ilgili ve kullanıcı dostu bilgiler sağlayacak ve kentin diğer dijital hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırmak amacıyla bir uygulama geliştirilmektedir. Vilnius kenti de göçmenlere hizmet sunumunda birçok dijital hizmet sunumunda bulunmaktadır. Rusya ve Ukrayna Savaşı nedeniyle Vilnius'a gelen göçmenlere mali yardımlar gelişmiş teknolojilerle dijital hizmetlerin geliştirilmesiyle gerçekleştirilmiştir (Lebon, 2024). İfade edilenler kapsamında Avrupa kentlerinin göçmenlere yönelik olarak dijital teknolojileri kullanarak göç yönetimini daha etkin ve verimli şekilde yönettiği görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, 2011 Suriye iç savaşı sonrası karşılaşılan kitlesel göç sonrası Türkiye'nin en fazla geçici koruma statüsünde yabancı barındıran büyükşehir belediyelerinin göçmenlere yönelik hizmetlerinde karşılaştıkları dijital bariyerleri ortaya koymak ve çözüme yönelik politika önerileri geliştirmektir.

[5] Bu araştırmada kullanılan göçmen terimi, İskân Kanununda yer alan anlamından farklı olarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) ve Kanunun uygulama yönetmeliğinde bahsi geçen yasal kalış imkanına sahip yabancı, uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi kişiler ile geçici korunan Suriyelileri kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak; örnek alan olarak seçilen büyükşehir belediyelerinin ilgili birimleri ile yarı yapılandırılmış mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Çalışmada örnek alan olarak, İzmir, Samsun, Konya, Gaziantep, Van ve Mersin olmak üzere 6 büyükşehir belediyesi belirlenmiştir. Çalışmanın örneklem alanını Göç İdaresi Başkanlığı (GİB) verileri temel alınarak 6 coğrafi bölgeden seçilen Suriye kitlesel göçü sonrası geçici koruma statüsünde en fazla nüfusu barındıran 6 büyükşehir belediyesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede toplamda 29 kişi ile görüşülmüştür. Görüşmecilerden elde edilen bilgiler MAXQDA nitel veri analiz programı ile analiz edilerek değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda program kapsamında deşifrelerden kod ve alt kodlar oluşturulmuştur.

Özgün değer

Yapılan çeşitli çalışmalarda kitlesel ve düzensiz göç sonrası belediyelerin kurumsal yapıları, demografik özellikleri, göç hizmetleri, mevzuattan kaynaklanan çelişki/kısıtlar ile toplumsal uyum gibi temel hususların araştırıldığı yayınlar olsa da bunlar bölgesel ve daha dar kapsamlı ölçeklerde gerçekleştirilmiş ve direk olarak dijital bariyer, veri güvenliği ve yönetimi, veri paylaşımı vb. konulara odaklanılmamıştır.

Eliçin (2019), İstanbul'da 21 ilçe belediyesinde göçmenlerle ilgili çalışmaları yürüten birimlerde belediye çalışanları ile yaptığı derinlemesine mülakatlarda belediyelerin göçmenlere yönelik hizmetlerini, iş birliği yapılan kurumları ve çalışmaların bütçelenmesi gibi konuları araştırmıştır. Marmara Belediyeler Birliği (MBB) ve Şehir Plancıları Odası (ŞPO) tarafından hazırlanan raporlar ekseriyetle Suriyeli göçmenlerin bulundukları kentlerde yüzleştikleri sorunlara dair durum tespiti yapmakta ve göçmenlere yönelik belediye uygulamalarını ele almaktadır (Kurtarır vd., 2023; Erdoğan, 2017). Marmara Belediyeler Birliği (MBB) 2017 yılında "Kopuştan Uyuma Kent Göçmenleri" başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Rapor, İstanbul kenti alan çalışması olarak seçilmiştir (Erdoğan, 2017). Yine MBB tarafından 2021 yılında yayınlanan "Marmara'nın Kent Göçmenleri Belediyelerin Süreç Yönetimi" başlıklı rapor Marmara Bölgesi'nde 13 ili kapsamaktadır (Erdoğan vd., 2021). Belediyelerin Göç ve Göçmen Politikaları: Gaziantep ve Hatay Büyükşehir Belediyeleri Örneği" başlığıyla yazdığı makalesinde Gaziantep ve Hatay Büyükşehir Belediyelerine değinmiştir. Suriyeli göçmenler ve Belediyelerin Sorumluluğu: İzmir Örneği çalışması ise (Çamur, 2017) tarafından yazılmış ve İzmir kenti alan örneği olarak seçilmiştir. Türkiye'de Belediyeler ve Sığınmacılar Politikadan Uygulamaya Samsun Örneği isimli kitap ise Akman (2019) tarafından kaleme alınmış ve Samsun kentini incelemektedir. Aslan ve Tekin, (2017), "*Suriyeli Mülteciler Konusunda Yerel Yönetimlerin Rolüne Konya Özelinde Bir Bakış*" başlıklı kitap bölümlerinde Konya kentini ele almaktadırlar. Ayrıca, doktora ve yüksek lisans programlarında yazılan tezler de bulunmaktadır. Örneğin, 2019 yılında Selami Karakaş tarafından hazırlanan "*Geçici Koruma Altındaki Sığınmacıların Topluma Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü: Pendik ve Tuzla Belediyeleri Örneği*" başlıklı yüksek lisans tezi Pendik ve Tuzla Belediyeleri üzerinde geliştirilmiştir (Karakaş, 2019). 2019 yılında hazırlanan "*Türkiye'nin Değişen Göç Politikası ve Belediyeler: İstanbul Örneği*" başlıklı doktora tezinde ise İstanbul ve ilçeleri ele alınmıştır (Özaslan, 2019).

Bu ve benzeri çalışmalar göz önünde tutulduğunda, günümüzde "kent mültecileri" olarak da adlandırılan göçmen gruplarına yönelik Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinde yer alan belediyeler bazında dijital bariyer, veri güvenliği ve yönetimi, veri paylaşımı vb. konularını odağa alan kapsamlı bir analizin bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Çalışma, bu yönüyle özgün bulunmaktadır. Diğer yandan, araştırmanın temeli yerelden alan ve merkeze uzanan politika önerileri içermesi, gelecek çalışmalara ve politika geliştiriciler ve karar alıcılara ışık tutması da diğer özgün değeri olarak değerlendirilmektedir.

Bulgular

Görüşme sağlanan 6 büyükşehir belediyesinde elde edilen bulgular çerçevesinde, göçmenlere dair verilerin tutulması, yönetimi ve paylaşılması ile ilgili görüşme notları, kurumlararası veri paylaşımı, dijitalleşme konularında katılımcıların önerileri aşağıdaki şekilde bulunmuştur:

Van Büyükşehir Belediyesi'nde görüşmeciler, kurumlar arası veri karmaşası yaşandığını, etkin bir göç yönetişimi için öncelikle güçlü bir veri tabanı olması gerektiğini ve bu verilerin başta İl Göç İdaresi olmak üzere ilgili kurumlarla paylaşılmasını, kurumlar arası iş birliği ve koordinasyon olması gerektiğini belirtmişlerdir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nde özellikle veriye dayalı politika geliştirme süreçlerinin gerçekleştirilebilmesi için yabancılarla ilgili verilerin sistematik bir şekilde tutulması ve kurumlarla paylaşılması önerilmiştir. İl Göç İdaresi ve diğer kurumlar (kaymakamlık -sosyal yardım vakfı, vb.) belediyelerle veri paylaşımı yapması istenmektedir. Mersin Büyükşehir Belediyesi'nde belediyelerin mevcut hizmet yükü ve kentlerin durumları ile ilgili rapor hazırlanması, kent özelinde (büyükşehir, ilçe belediyeleri, Emniyet GM, TÜİK, İŞKUR, İl Göç İdaresi, Maliye, vb.) ilgili diğer birimlerden oluşan göç kurulları kurulması ve toplanması, kurumlar arası koordinasyon olması (göçmenler herhangi bir belgeyi almak için birçok kurum dolaşmamalı), belediyelerin su tüketimi, çöp atıkları üzerinden sayı belirlemeye çalıştıkları nedeniyle İl Göç İdaresi ve diğer kurumların (TÜİK, kaymakamlık, sosyal yardım vakfı, vb.) veri paylaşımı yapması önerilmiştir. Samsun Büyükşehir Belediyesi'nde belediyelerin görev/sorumluluk alanında kaç kişinin olduğu ve ihtiyaçları konusunda sağlıklı veri bulunmamaktadır. Kurumlar arası veri paylaşımı önerilmiştir. Konya Büyükşehir Belediyesi'nde belediyenin kendi özel bir veri tabanı bulunmadığı, kullanılan veri kaynaklarının uluslararası kuruluşlarla yürütülen projelerden elde edildiği belirtilmiştir. Görüşme sağlanan illerin genel olarak bulguları değerlendirildiğinde, belediyelerde göçmenlere dair veri ve dijital uygulamaların olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Belediyelerin kendi bünyelerinde göçmenlerle ilgili verilerin bulunması belediyelerin farklı alanlardaki göçmenlere yönelik hizmetlerinde etkin olmaktadır. Örneğin; meslek sahibi göçmenler, dezavantajlı durumdaki göçmenler, eğitim çağındaki çocuk ve gençler, yeni doğan bebekler ve sağlık taramaları gibi birçok önemli veri hizmetlerinin nitelikli yapılması ve veriye dayalı politika geliştirilmesi için önemlidir. Bu nedenle veri temelli kamu politikası geliştirilmesi gereğince göçmen verileri analiz yapılmak üzere kayıt altın alınmalı ve ilgili kurumların kullanımlarına açık hale getirilmelidir. Göçmenlerin bilgileri ayrıntılı bir şekilde (kişisel detaylar olabildiğince) kayıt altına alınmalı, çapraz ve bileşik sorgulara imkân tanıyan yazılım geliştirilmelidir. Göçmen verileri ilgili kurumların kullanım amaçlarına göre (erişim düzeyleri belirlenerek) paylaşıma açılmalıdır.

Değerlendirme ve Sonuç

Belediyelerin göç yönetiminde karşılaştığı yapısal sorun alanlarından biri verilere erişememek ve bu nedenle veri analizine dayalı politikalara ilişkin hizmetler geliştirememektir. Görüşmeler neticesinde mevcut yapısal sorunun yerel yönetimleri kapsamlı stratejik planlama yapmaktan alıkoyduğunu ve onları gündelik ihtiyaçları gideren, anlık sorunlara çözüm üreten bir hizmet tarzına yönlendirdiğini göstermektedir. Göç yönetiminin en kritik bileşeni olan veriye dayalı karar alma mekanizması, Göç İdaresi Başkanlığı ile belediyeler arasında sistematik ve şeffaf bir veri paylaşım platformunun bulunmaması nedeniyle işlevsiz kalmaktadır. Merkezi idare ile yerel yönetimler arasında, sadece periyodik toplantılara dayalı olmayan, anlık ve şeffaf bir veri paylaşım platformunun kurulması önemlidir. Belediyelerin, sınırları içerisinde yaşayan nüfusun demografik hareketliliğini bilmeden tahmini planlama yapma zorunluluğu, kaynak israfına ve hizmetlerde verimsizliğe yol açmaktadır.

Kaynaklar

Akman, K. 2019. *Türkiye'de Belediyeler ve Sığınmacılar Politikadan Uygulamaya Samsun Örneği*. 1. Baskı. Ankara: Astana Yayınları.

Aslan, S.,Tekin, Ö. F. 2017. Suriyeli Mülteciler Konusunda Yerel Yönetimlerin Rolüne Konya Özelinde Bir Bakış. M. Güler ve A. Turan (Ed.). *Belediyelerin Geleceği ve Yeni Yaklaşımlar* içinde. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Çamur, A. 2017. Suriyeli mülteciler ve belediyelerin sorumluluğu İzmir örneği. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(2), 113-129. https://dergipark.org.tr/tr/pub/bitlissos/article/353775

Eliçin, Y. 2019. The role and capacity of local government in managing migration in Istanbul. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, *19*(3), 431–454. https://doi.org/10.31297/hkju.19.3.4

Erdoğan, M. M. 2017. *Kopuştan "uyum"a kent mültecileri: Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları. https://mbbkulturyayinlari.com/kopustan-uyumaa-kent-multecileri

Erdoğan, M.M., Şener, B. Ağca, M. 2021. Marmara'nın kent mültecileri: belediyelerin süreç yönetimi. (Yayın No: 144). Marmara Belediyeler Birliği [MBB] Kültür Yayınları: İstanbul.

Karakaş, S. 2019. *Geçici koruma altındaki sığınmacıların topluma uyumunda yerel yönetimlerin rolü: Pendik ve Tuzla Belediyeleri örneği* (Doctoral dissertation, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Kurtarır, E., Geçer Sargın, F., Karakaya Ayalp, E. 2023. Göç Kentlerinde Birlikte Yaşam: Bir Sosyal İnovasyon Modeli Olarak Geliştirilen Yaşayan Laboratuvar Deneyimlerinin Gösterdikleri. *Ege Mimarlık*, *2023*(1).

Özaslan, K. 2019. Türkiye'nin değişen göç politikası ve belediyeler: İstanbul örneği. Marmara Universitesi. [Doktora Tezi] Marmara Üniversitesi, Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları Bilim Dalı https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Şebon, Lea (2024), Cities and migrants‘ rights in the era of digitalisation Implications of the digital regulations in the new Pact on Migration and Asylum, Berlin : Friedrich-Ebert-Stiftung ; [Brussels] : Eurocities, October 2024. Cities and migrants' rights in the era of digitalisation [614.44 kb]

https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2025/05/AIDA-NL_2024Update.pdf

Dijital Yönetişim ve Yeni Kamu Bürokrasisinin Örgütsel Dönüşümü

Digital Governance and the Organizational Transformation of Public Bureaucracy

Melisa Mihrap Cengiz[1], Salih Börteçine Avci[2]

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler kamu yönetiminin örgütsel yapısı ve hizmet sunum biçimlerinde önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Bu çalışma, dijital yönetişimin kamu bürokrasisinin örgütsel yapısı ve işleyişi üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yaklaşım benimsenmiş ve sistematik literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Web of Science veri tabanında yapılan tarama ve filtreleme sonucunda araştırma konusu ile doğrudan ilişkili 8 makaleden oluşan bir veri seti oluşturulmuştur. Seçilen çalışmalar nitel içerik analizi ile incelenmiş ve bulgular üç tema altında değerlendirilmiştir: kamu hizmetlerinde dijitalleşme ve e-devlet, dijital yönetişim ve yeni yönetim modelleri ile kamu bürokrasisinin örgütsel dijital dönüşümü. Bulgular, dijital teknolojilerin kamu hizmetlerinin hızını ve erişilebilirliğini artırdığını, bürokratik süreçlerin otomasyonunu desteklediğini ve karar alma süreçlerinde veri kullanımını güçlendirdiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital yönetişim, e-devlet, kamu bürokrasisi, dijital dönüşüm

JEL Kodları: H83, O33, O38

Abstract

Developments in information and communication technologies have significantly transformed the organizational structure and service delivery of public administration. This study examines the impact of digital governance on the organizational structure and functioning of public bureaucracy. A qualitative research approach was adopted, and a systematic literature review was conducted. The Web of Science database was used as the primary data source. Following the search and filtering process, a dataset consisting of eight relevant articles was identified. The selected studies were analyzed through qualitative content analysis and evaluated under three main themes: digitalization of public services and e-government, digital governance and new governance models, and the organizational digital transformation of public bureaucracy. The findings show that digital technologies enhance the speed and accessibility of public services while supporting the automation of bureaucratic processes.

Keywords: Digital governance, e-government, public bureaucracy, digital transformation

JEL Codes: H83, O33, O38

Genişletilmiş Özet

Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kamu yönetiminin örgütsel yapısı ve hizmet sunum biçimlerinde önemli dönüşümler yaratmaktadır. Dijital yönetişim bürokrasiyi azaltma aracı olarak sunulsa da yeni bir bürokrasi türü doğurabilmektedir. Dijital reformlar, mesleki görevleri yönetim, denetim ve raporlamaya kaydırarak idari yükleri ortadan kaldırmak yerine yeniden dağıtmaktadır (Löfgren et al., 2022). Bu dönüşümün temel itici gücü, kurumların iç ve dış paydaşlara karşı artan şeffaflık, izlenebilirlik ve ölçülebilirlik yükümlülüğüdür (Alamaa vd., 2025). Bu bağlamda, literatürde sıklıkla dijital yönetişim, e-devlet ve Dijital Çağ Yönetişimi (DEG) kavramlarına başvurularak, dijital teknolojilerin çağdaş kamu ve kurumsal ortamlardaki idari yapıları, karar alma süreçlerini ve hesap verebilirlik mekanizmalarını nasıl yeniden

[1] YL. Ögr. Melisa Mihrap Cengiz, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, melisamihrap.cengiz24@ogr.atauni.edu.tr ORCİD ID: 0009-0009-8989-5405

[2] Prof.Dr. Salih Börteçine Avcı, Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, savci@atauni.edu.tr ORCİD ID: 0000-0002-3878-9436

şekillendirdiği açıklanmaktadır. Dijital yönetişim, dijital teknolojilerin yalnızca hizmet sunumunda kullanılan araçlar olmnın ötesinde, kamusal gücün kullanımı, karar alma süreçleri ve paydaş katılımının veri ve platform temelli yapılar üzerinden yeniden örgütlenmesini ifade eden bir yönetişim yaklaşımıdır (Margetts, Bastow, & Tinkler, 2006; OECD, 2014; Lin & Yaakop, 2024). Buna karşılık e-devlet, kamu kurumlarının bilgi ve hizmetlerinin çevrimiçi ortamda sunulmasını ve bürokratik işlemlerin dijital kanallar aracılığıyla yürütülmesini ifade etmektedir. (Layne & Lee, 2001; UN DESA, 2024). Bu kavramsal çerçevede Digital Era Governance (DEG) yaklaşımı ise Yeni Kamu İşletmeciliği'nin parçalı yapısına karşı kamu kurumlarının yeniden entegrasyonunu, vatandaş odaklı bütüncül hizmet tasarımını ve kamu hizmetlerinin kapsamlı biçimde dijitalleşmesini vurgulayan bir paradigma olarak öne çıkmaktadır (Margetts, Bastow, & Tinkler, 2006; Dunleavy & Margetts, 2013). Bu bağlamda kamu yönetiminde dijital dönüşüm, yalnızca teknolojik araçların kullanımıyla sınırlı kalmayıp bürokrasinin örgütsel yapısı, iş süreçleri ve karar alma mekanizmalarının yeniden şekillendiği kurumsal bir değişim sürecini ifade etmektedir (Haug, Dan, & Mergel , 2023; Szedmák, Varga , & Szabó, 2025). Kavramın dünyadaki gelişim süreci incelendiğinde, 1990'ların sonunda internetin yaygınlaşması ile başlayan süreçin, özellikle COVID-19 pandemi dönemi ile birlikte 'gerçek bir dijital kamu yönetimine' geçiş noktasında kritik bir ivme kazandığı görülmektedir (Szedmák, Varga , & Szabó, 2025; Lin & Yaakop, 2024). Küresel ölçekte ABD, İngiltere ve Estonya gibi ülkeler vatandaş odaklı dijital hizmetlerde öncü rol oynarken, gelişmekte olan ülkeler de bu teknolojileri idari verimliliği arttırmak ve yolsuzluğu azaltmak için birer stratejik araç olarak benimsemektedir (Lin & Yaakop, 2024). Özellikle gelişmiş ekonomilerde dijital yönetişim, yapay zeka ve büyük veri analitiği gibi araçlarla 'Dijital Gözetim Yönetişimi' (DSG) aşamasına evrilerek kontrol mekanizmalarını gerçek zamanlı ve tahmine dayalı bir yapıya kavuşmaktadır (Tønnesen, 2026).

Türkiye'de ise dijitalleşme süreci, 1960 yılında Karayolları Genel Müdürlüğü'nde ilk bilgisayar kullanımı ile başlamış, 1970'li ve 90'lı yıllarda bilişim personeli ve altyapı sorunları ile şekillenmiştir (Şahin, 2008). Modern anlamda dijital yönetişim vizyonu ise MERNİS gibi köklü projeler ile somutlaşmış; klasik bürokratik süreçlerin azaltılması, şeffaflığın artırılması ve vatandaş güveninin yeniden inşası temel hedefler haline gelmiştir (Şahin, 2008). Türkiye'deki güncel gelişmeler, idari sistemin Weberyen yapısından kaynaklanan dirençler ile karşılaşmasına rağmen, yasal düzenlemeler ve elektronik imza gibi araçlarla dijitalleşmeyi hızlandırma çabası içerisindedir (Şahin, 2008).

Bu bildiri çalışması, dijital yönetişimin yeni kamu bürokrasisinin hiyerarşik yapısını nasıl dönüştürdüğünü; geleneksel kağıt tabanlı işlemlerden veri odaklı, merkezi fakat esnek bir işleyişe nasıl geçildiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada dijital yönetişimin kamu bürokrasisinin örgütsel yapısı ve işleyiş mekanizmalarını nasıl dönüştürdüğünü incelemek amacıyla nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve sistematik literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Veri kaynağı olarak Web Of Science Core Collection veri tabanı tercih edilmiştir. Literatür taraması sırasında 'Digital Era Governance ' , 'digital goverment', 'e-goverment' , 'bureaucracy', 'digital transformation in public administration' kelimeleri kullanılmıştır. Ayrıca Türkçe literatürü kapsamak amacıyla 'e-devlet', 'dijital yönetişim' ve 'kamu yönetiminde dijitalleşme' anahtar kelimeleri ile ek tarama yapılmıştır. İlk taramada elde edilen 42 çalışma, araştırma alanı ve yayın türü filtreleri uygulanarak daraltılmış, ardından başlık ve özet incelemesi sonucunda araştırma sorusu ile doğrudan ilişkili 8 makaleden oluşan nihai veri seti oluşturulmuştur. Seçilen çalışmalar nitel içerik analizi yöntemiyle incelenerek bulgular literatürde öne çıkan üç tema kapsamında değerlendirilmiştir ; kamu hizmetlerinde dijitalleşme ve e-devlet, dijital yönetişim ve yeni yönetim modelleri ile kamu bürokrasinin örgütsel dijital dönüşümü.

Bulgular

Tablo 1: Dijital Yönetişim Literatürünün Özeti

Çalışma	Yöntem	Ölçek / Ülke	Tematik Odak	Temel Bulgular
Öktem (2015)	Literatür taraması	Türkiye	Kamu Hizmetlerinde Dijitalleşme ve E-Devlet	E-devlet uygulamaları bürokratik işlemleri azaltarak hizmetlerin hızını, şeffaflığını ve erişilebilirliğini artırmaktadır.
Pini, Petroni & Bigliardi (2026)	Bibliyometrik analiz ve nitel içerik analizi	Küresel	Dijital Yönetişim	Kamu yönetiminde dijital ve yeşil dönüşüm birlikte ele alınmakta; AI, IoT ve veri analitiği yeni yönetişim modellerini şekillendirmektedir.
Şahin (2023)	Nicel / Anket	Türkiye	Kamu Hizmetlerinde Dijitalleşme	Dijital sistemler kamu hizmetlerinin bütünleşmesini artırmakta, mali ve idari işlemlerin daha hızlı ve düşük maliyetle yapılmasını sağlamaktadır.
Tønnesen (2026)	Literatür taraması	Küresel	Dijital Yönetişim	Dijital gözetim teknolojileri devletin örgütlenmesini ve devlet-vatandaş ilişkisini dönüştürmektedir.
Marienfeldt (2025)	Nicel / Anket	Almanya	Bürokratik Dijital Dönüşüm	Kamu görevlileri dijital araçları faydalı görmektedir; ancak karar alma süreçlerinin tamamen otomatikleşmesine temkinli yaklaşmaktadır.
Szedmak, Varga & Szabo (2025)	Vaka analizi	Macaristan	Kamu Hizmetlerinde Dijitalleşme	Dijital sistemler idari işlem sürelerini kısaltmakta ve kamu yönetiminde şeffaflık ile verimliliği artırmaktadır.
Haug, Dan & Mergel (2023)	Sistematik literatür taraması	Küresel	Bürokratik Dijital Dönüşüm	Dijital dönüşüm hem artımsal hem de dönüştürücü değişimler üretmekte ve idari süreçlerin otomasyonunu hızlandırmaktadır.

Tablo 1'e göre incelenen çalışmaların önemli bir bölümünün dijitalleşmenin kamu hizmetlerinin etkinliği ve erişilebilirliği üzerindeki etkilerine odaklandığı görülmektedir. Literatür taramasına dayalı araştırmalar, e-devlet uygulamalarının bürokratik süreçleri sadeleştirerek kamu hizmetlerinin daha hızlı, şeffaf ve etkin bir biçimde sunulmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Dijital sistemlerin kullanımıyla birlikte kamu yönetiminde denetim kapasitesinin güçlendiği ve vatandaş ile devlet arasındaki etkileşimin daha kolay ve erişilebilir hale geldiği ifade edilmektedir (Öktem, 2015). Benzer şekilde nicel bulgular da dijital altyapıların kamu hizmetlerinin bütünleşmesini desteklediğini, mali ve idari işlemlerin daha düşük maliyetle ve daha kısa sürede gerçekleştirilebildiğini göstermektedir (Şahin, 2023). Bu bulgular, dijitalleşmenin kamu hizmetlerinin sunum biçimini yeniden şekillendirerek daha vatandaş odaklı ve verimlilik temelli bir yönetim anlayışının gelişmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Literatürde öne çıkan ikinci bir eğilim ise dijitalleşmenin yönetişim anlayışında bir paradigma değişimine işaret etmesidir. Bibliyometrik ve nitel analizlere dayanan çalışmalar, ilk dönem e-devlet uygulamalarının daha çok idari verimlilik ve hizmet etkinliği hedefleriyle ele alındığını, ancak günümüzde kamu yönetiminde dijital ve yeşil dönüşümün birlikte değerlendirildiği daha geniş bir yönetişim yaklaşımının ortaya çıktığını göstermektedir (Pini, Petroni & Bigliardi, 2026). Bu dönüşüm sürecinde yapay zekâ, nesnelerin interneti, blokzincir ve veri analitiği gibi teknolojilerin kamu yönetiminde yeni işbirliği biçimlerini mümkün kıldığı vurgulamaktadır. Bu çerçevede kamu değerinin üretimi yalnızca devlet kurumlarının faaliyetleriyle sınırlı kalmamakta ayrıca özel sektör, üniversiteler, vatandaşlar ve dijital platformların da yer aldığı çok aktörlü işbirliği ağları içinde gerçekleşmektedir (Pini, Petroni & Bigliardi, 2026).

Üçüncü olarak literatür, dijitalleşmenin kamu bürokrasisinin örgütsel yapısını ve işleyiş biçimlerini dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Araştırmalar dijital dönüşümün hem kademeli hem de köklü değişimleri aynı anda içerebildiğini ve bu sürecin idari işlemlerin otomasyonu, bilgi akışının hızlanması ve kamu

hizmetlerinin dijital platformlar aracılığıyla sunulması gibi sonuçlar doğurduğunu göstermektedir (Haug, Dan & Mergel, 2023). Ayrıca vaka analizleri dijital uygulamaların idari işlem sürelerini kısalttığını, kamu yönetiminde şeffaflığı artırdığını ve genel verimlilik düzeyini yükselttiğini ortaya koymaktadır (Szedmak, Varga & Szabo, 2025). Bununla birlikte bazı çalışmalar, kamu görevlilerinin dijital araçları özellikle bilgi sağlama ve rutin görevleri otomatikleştirme açısından değerli bulduklarını; ancak karar alma yetkisinin tamamen dijital sistemlere devredilmesi konusunda temkinli yaklaştıklarını göstermektedir (Marienfeldt, 2025).

Genel olarak bulgular, dijitalleşmenin verimlilik ve şeffaflığı artırarak çok aktörlü yönetişim ağlarını güçlendirdiğini ve kamu bürokrasisini daha bütünleşmiş, esnek, veri temelli ve platform tabanlı kurumsal bir yapıya dönüştürdüğünü göstermektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, dijital yönetişimin kamu bürokrasisinin örgütsel yapısı ve işleyişi üzerinde dönüştürücü bir etki yarattığını göstermektedir. Literatür bulguları, kamu yönetiminde Yeni Kamu İşletmeciliği (NPM) yaklaşımından Dijital Çağ Yönetişimi (DEG) ve Dijital Gözetim Yönetişimi (DSG) modellerine doğru bir dönüşüm yaşandığını ortaya koymaktadır. Dijital teknolojiler yalnızca teknik bir modernizasyon sağlamamakta; aynı zamanda iş süreçlerinin yeniden entegrasyonu, standartlaştırılması ve bazı işlevlerin merkezileştirilmesi yoluyla bürokratik organizasyonu yeniden şekillendirmektedir (Szedmák, Varga & Szabó, 2025).

Araştırma bulguları ayrıca dijitalleşmenin özellikle rutin ve düşük takdir yetkisi gerektiren karar süreçlerinde operasyonel verimliliği artırdığını göstermektedir. Dijital sistemlerin kullanımı işlem sürelerini kısaltmakta ve idari süreçlerin otomasyonunu kolaylaştırmaktadır (Szedmák, Varga & Szabó, 2025; Marienfeldt, 2025). Bununla birlikte karmaşık karar süreçlerinde teknolojinin tek başına karar verici değil, karar destek aracı olarak kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır (Marienfeldt, 2025).

Dijitalleşme aynı zamanda kamu yönetiminde denetim mekanizmalarının dönüşmesine yol açmaktadır. Geleneksel bürokratik denetim biçimleri giderek yerini veri temelli ve gerçek zamanlı izleme sistemlerine bırakmaktadır. Bu durum hem yöneticilerin idari süreçleri daha etkin biçimde izlemesine hem de vatandaşların kamu faaliyetlerini takip edebilmesine imkân tanımaktadır (Tønnesen, 2026).Öte yandan incelenen çalışmaların bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Literatürde yer alan araştırmaların bir kısmının ampirik veri içermemesi, bazı çalışmaların belirli veri tabanlarıyla sınırlı olması veya tek ülke bağlamında gerçekleştirilmesi bulguların genellenebilirliğini sınırlandırmaktadır (Öktem, 2015; Pini, Petroni & Bigliardi, 2026; Szedmák, Varga & Szabó, 2025; Marienfeldt, 2025). Bu nedenle gelecekte yapılacak araştırmalarda dijital yönetişimin farklı idari sistemlerdeki etkilerini karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmaların artırılması önem taşımaktadır. Ayrıca vatandaş deneyimi, hizmet kullanım düzeyi ve kullanıcı memnuniyeti gibi mikro düzey etkilerin ele alınması literatüre katkı sağlayacaktır (Şahin, 2023).

Sonuç olarak dijital yönetişim, kamu bürokrasisini daha hızlı, şeffaf ve veri odaklı bir yapıya dönüştürme potansiyeline sahiptir. Ancak bu dönüşümün başarısı yalnızca teknolojik altyapıya değil; kurumsal öğrenmeye, çalışanların dönüşüm sürecine katılımına ve otomasyon ile insan muhakemesi arasında dengeli bir ilişki kurulmasına bağlıdır (Szedmák, Varga & Szabó, 2025; Marienfeldt, 2025). Bu nedenle dijitalleşmenin kamu yönetiminde yalnızca verimlilik aracı olarak değil, kamu değerinin çok aktörlü bir yönetişim ekosistemi içinde üretildiği bir dönüşüm süreci olarak ele alınması gerekmektedir (Pini, Petroni & Bigliardi, 2026).

Kaynakça

Alamaa, L., Hall, P., & Löfgren, K. (2025). Why are organisational professionals expanding in the Swedish public sector? The role of accountability. *Public Policy and Administration*, *40*(1), 50-69.

Dunleavy, P., & Margetts, H. (2013). *The second wave of digital-era governance: a quasi-paradigm for government on the Web.* The Royal Society.

Haug, N., Dan, S., & Mergel , I. (2023). Digitally-induced change in the public sector: a systematic review and research agenda. *Public Management Review*, 1963-1987.

Layne, K., & Lee, J. (2001). *Developing fully functional E-government: A four stage model.* Las Vegas: Goverment Information Quarterly.

Lin, Z., & Yaakop, M. R. (2024). Research on Digital Governance Based on Web of Science-a Bibliometric Analysis. *Frontiers in Political Science*.

Löfgren, K., Darrah-Morgan, B., Hall, P., & Alamaa, L. (2022). The rise of a new public bureaucracy in New Zealand?. Administration & Society, 54(1), 57-86.

Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New Public Management Is Dead—Long Live Digital-Era Governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 467-494.

Marienfeldt, J. (2025). Serving a greater purpose: public servants' views on meaningful digitalization and automation in street-level bureaucracies. *Public Managment Review*.

OECD. (2014). *Recommendation of the Council on Digital Government Strategies.* Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

Öktem, K. (2015). Türkiye'de E-Devlet Kazanımı. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 11-34.

Pini, B., Petroni, A., & Bigliardi, B. (2026). Technological Innovation and Sustainability in Public Administration: A Systematic Review and Research Agenda. *administrative sciences*, 16-80.

Szedmák, B., Varga , L., & Szabó, R. Z. (2025). Digital Transformation of Public Services: The Case of the Document Management Application. *International Journal of Public Administration*.

Şahin, A. (2008). Kamu Kurumlarında Bilgi Teknolojilerinin Kullanımda Yaşanan Sorunlar: Konya Kaymakamlıkları Örneği. *Amme İdare Dergisi*, 149-171.

Tønnesen, J. L. (2026). Digital surveillance governance: understanding developments in the use of personal data in public sector reform. *Public Managment Review*.

UN DESA. (2024). *E-Government Survey 2024: Accelerating Digital Transformation for Sustainable Development.* New York: United Nations.

Türkiye'de Yerel Yönetim Reformları Doğrultusunda Yönetsel Vesayetin Dönüşümü

The Transformation of Administrative Tutelage in Line with Local Government Reforms in Türkiye

Zübeyde Hande Yıldız Çeri[1], Şükrü Mert Karcı[2]

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 2000 yılı sonrasında yönetsel vesayet denetiminin geçirdiği dönüşümü hukuki ve kurumsal çerçevede incelemektir. Çalışmada yerel yönetimler ile merkezi idare arasındaki ilişkinin, yerel özerklik ve idarenin bütünlüğü ilkeleri bakımından nasıl şekillendiği değerlendirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, doküman analizi yöntemi kullanılmış; anayasal düzenlemeler, yerel yönetim mevzuatı ve akademik literatür incelenmiştir. Bulgular, 2000'li yıllarda gerçekleştirilen reformların vesayet denetimini daha çok hukuka uygunluk denetimine yönelttiğini, ancak bu mekanizmanın ortadan kalkmadığını göstermektedir. Sonuç olarak yönetsel vesayet, değişen idari ve hukuki yapı içerisinde yeniden şekillenerek işlevini sürdürmüş; yerel özerklik ile idarenin bütünlüğü arasında denge kurmaya devam eden temel bir denetim mekanizması olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yönetsel Vesayet, Yerel Yönetimler, Yerinden Yönetim, Türk Kamu Yönetimi, Yerel Özerklik

JEL Kodları: H83, K00, L98, R00, Z10

Abstract

This study aims to examine the transformation of administrative tutelage in Türkiye after 2000 within its legal and institutional framework. It evaluates the relationship between local governments and the central administration in terms of the balance between local autonomy and the principle of the unity of administration. A qualitative research approach was adopted, and document analysis was employed by examining constitutional provisions, local government legislation, and the relevant academic literature. The findings indicate that the reforms introduced in the early 2000s shifted administrative tutelage toward legality review rather than eliminating it. Consequently, administrative tutelage has been restructured within the changing administrative and legal framework and has continued to function as a key mechanism for maintaining this balance.

Keywords: Administrative Tutalege, Local Goverments, Decentralization, Turkish Public Aministration, Local Autonomy

JEL Codes: H83, K00, L98, R00, Z10

Genişletilmiş Özet

Türkiye'de yerel yönetimler ile merkezi idare arasındaki ilişkiler, kamu yönetimi sisteminin işleyişini belirleyen temel unsurlardan biridir. Bu ilişkiler, yerinden yönetim ilkesinin gereği olarak yerel birimlere belirli bir hareket alanı tanınmasını zorunlu kılarken aynı zamanda idarenin bütünlüğü ilkesinin korunmasını da gerekli kılmaktadır. Bu iki ilke arasındaki denge, yönetsel vesayet mekanizması aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu yönüyle yönetsel vesayet, yerel yönetimlerin özerkliğini ortadan kaldıran bir müdahale aracı değil aksine bu özerkliği hukuki sınırlar içerisinde düzenleyen bir denetim mekanizması olarak değerlendirilmektedir (Keleş, 2023). Yönetsel vesayet, merkezi idarenin yerinden yönetim kuruluşları üzerindeki denetim yetkisini ifade etmekle birlikte, bu denetimin kapsamı hiyerarşik denetimden farklıdır. Hiyerarşik denetimde üst idarenin doğrudan emir ve talimat verme yetkisi bulunurken, yönetsel vesayette denetim daha çok hukuka

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, zhandeyildiz@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-2630-6864

[2] Doç. Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, mert.karci@cbu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9952-5178

uygunlukla sınırlı bir gözetim biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu ayrım, yerel yönetimlerin tüzel kişiliklerinin korunması açısından önem taşımakta ve vesayet denetiminin sınırlarını belirleyen temel ölçütlerden birini oluşturmaktadır. Türkiye'de yönetsel vesayet sisteminin tarihsel gelişimi incelendiğinde, merkezi idarenin yerel yönetimler üzerindeki denetim kapasitesinin uzun süre güçlü bir şekilde korunduğu görülmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'de yerel yönetimler ile merkezi idare arasındaki ilişkinin tarihsel dönüşümünü, yönetsel vesayet kavramı çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel sorusu, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte idari vesayet anlayışının nasıl şekillendiği ve özellikle 2000 yılı öncesine kadar hangi kurumsal ve hukuki araçlarla nasıl sürdürüldüğüdür. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğine dayanmaktadır. Bu kapsamda anayasal düzenlemeler, kanun metinleri ve literatürde yer alan akademik çalışmalar incelenmiştir.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras kalan idari yapı, güçlü merkezi otoriteye dayalı olup yerel yönetimlerin sınırlı yetkilerle faaliyet gösterdiği bir modeli ifade etmektedir. Tanzimat döneminde 1864 Vilayet Nizamnamesi ve 1877 Dersaadet Belediye Nizamnamesi ile modern yerel yönetim anlayışının temelleri atılmış ancak bu yapı Fransız idari vesayet modelinden etkilenerek merkezi denetimin güçlü biçimde sürdüğü bir çerçevede gelişmiştir. Taşra teşkilatında vali ve kaymakamlar aracılığıyla yerel yönetimler üzerinde sürekli bir gözetim mekanizması kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilk döneminde de bu merkeziyetçi yapı büyük ölçüde korunmuştur. 1921 ve 1924 Anayasaları yerel yönetimlerin hukuki çerçevesini belirlemiş fakat merkezi idarenin üstün konumunu koruyan bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. 1930 tarihli 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanunu (1950'de İl Özel İdaresi Kanunu) yerel yönetimler üzerinde merkezi idarenin vesayet yetkisini kurumsallaştıran temel düzenlemeler olmuştur. Bu dönemde belediye meclisi kararlarının önemli bir kısmı vali veya kaymakam onayına tabi tutulmuş ayrıca İçişleri Bakanı'na belediye başkanlarını görevden uzaklaştırma yetkisi tanınmıştır (Şengül, 2011). Bu durum, yerel yönetimlerin özerkliğinin oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. 1961 Anayasası ile birlikte yerel yönetimlere ilişkin daha demokratik bir yaklaşım benimsenmiş ve seçilmiş organların görevden uzaklaştırılması işlemi Danıştay denetimine bağlanarak hukuki güvenceler artırılmıştır. Bununla birlikte 1982 Anayasası, yönetsel vesayet yetkisini daha ayrıntılı biçimde düzenleyerek merkezi idarenin gözetim rolünü güçlü bir şekilde sürdürmüştür. Anayasa'nın 127. maddesi, vesayet müdahalesinin sınırlarını belirlerken idarenin bütünlüğü ve kamu hizmetlerinde birlik ilkelerini ön plana çıkarmıştır. 1980'li yıllardan itibaren özellikle büyükşehirlerde artan ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla yeni yönetim modelleri geliştirilmiştir. 1990'lı yıllarda ise bir yandan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın kabulü ile yerel demokrasi yönünde adımlar atılmış, diğer yandan güvenlik gerekçeleriyle özellikle bazı bölgelerde merkezi vesayet güçlendirilmiştir. Bu dönemde idari vesayet, yalnızca hukuki denetim aracı değil, aynı zamanda gerektiğinde seçilmiş yerel yöneticilerin görevden uzaklaştırılmasını mümkün kılan bir mekanizma olarak da işlev görmüştür (Gözler, 2020).

2000'li yılların başında gerçekleştirilen kamu yönetimi reformları, yönetsel vesayet denetiminin niteliğinde önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde yürürlüğe giren 5216, 5302 ve 5393 sayılı kanunlar ile yerel yönetimlerin görev ve yetkileri yeniden tanımlanmış ve yönetsel vesayet denetimi daha çok hukuka uygunluk esasına dayalı bir yapıya kavuşturulmuştur. Bu düzenlemeler, merkezi idarenin doğrudan müdahale kapasitesinin azaltılması ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinin güçlendirilmesi yönünde önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu reformlar merkezi idarenin denetim rolünü tamamen ortadan kaldırmamıştır. Aksine, idari vesayet mekanizması yeniden tanımlanarak daha sistematik ve kurumsal bir çerçeve içerisinde varlığını sürdürmüştür. Bu durum, idari vesayetin zayıflamasından ziyade yeniden yapılandırılması şeklinde bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir. 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile birlikte yerel yönetim sisteminde önemli bir yapısal değişim yaşanmıştır. Büyükşehir belediyesi modelinin genişletilmesi, yerel yönetimlerin hizmet alanını genişletmiş ve idari yapının ölçeğini büyütmüştür. Bu süreçte yerel yönetimlerin görev alanı genişlerken, merkezi idarenin koordinasyon ve denetim fonksiyonları farklı araçlar üzerinden devam etmiştir. Bu gelişmeler, yönetsel vesayet mekanizmasının yalnızca klasik denetim araçlarıyla değil, aynı zamanda yeni kurumsal düzenlemeler

aracılığıyla da sürdürüldüğünü göstermektedir. Dolayısıyla idari vesayet, değişen idari yapı içerisinde esnek ve uyarlanabilir bir mekanizma olarak varlığını sürdürmektedir (Eryılmaz, 2019).

Sonuç olarak, Türkiye'de yönetsel vesayet denetimi Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e kalan güçlü merkeziyetçi bir idari anlayışın devamı niteliğindedir. 2000 sonrası dönemde ise bu yetki tek yönlü bir değişim süreci izlememiştir. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik düzenlemeler ile merkezi idarenin denetim kapasitesini koruyan mekanizmalar birlikte varlık göstermiştir. Bu durum, idari vesayetin ortadan kalkmadığını aksine değişen idari ve hukuki koşullara bağlı olarak yeniden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Yönetsel vesayet Türkiye'de yerel yönetim sistemi içerisinde işlevsel bir denetim mekanizması olarak varlığını sürdürmektedir. Bu mekanizmanın kapsamı ve uygulanma biçimi dönemsel düzenlemelere bağlı olarak değişmekle birlikte, yerel özerklik ile idarenin bütünlüğü arasında denge kurulmasını sağlayan temel araçlardan biri olma özelliğini korumaktadır.

Kaynakça

Eryılmaz, B. (2019). Kamu yönetimi (12. bs.). Umuttepe Yayınları.

Gözler, K. (2020). İdare hukuku (Cilt I–II, 4. bs.). Ekin Yayınları.

Keleş, R. (2023). Yerinden yönetim ve siyaset (13. bs.). İmge Kitabevi.

Keleş, R., Erbay, Y., & Görmez, K. (2020). Türkiye'de ve Avrupa'da Yerel Temsil ve Katılım. İmge Kitabevi.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1921).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1924).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1961).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2017). Resmî Gazete, 11 Şubat 2017, Sayı: 29976.

Şengül, R. (2011). Yerel Yönetimler (2. bs.). Umuttepe Yayınları.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu. (2004). Resmî Gazete, 23 Temmuz 2004, Sayı: 25531.

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu. (2005). Resmî Gazete, 4 Mart 2005, Sayı: 25745.

5393 sayılı Belediye Kanunu. (2005). Resmî Gazete, 13 Temmuz 2005, Sayı: 25874.

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012). Resmî Gazete, 6 Aralık 2012, Sayı: 28489.

Bürokraside Kırtasiyecilik Sorunu ve Dijitalleşmenin Sunduğu Bir Fırsat Olarak Algoritmik Yönetim

The Problem of Paperwork in Bureaucracy and Algorithmic Management as an Opportunity Offered by Digitalisation

Mehmet Şirin Çetin[1]

Öz

Max Weber, bürokrasi konusunu bilimsel bir çerçevede ele alan ilk düşünürlerden biri olarak kabul edilmektedir. Weber, bürokrasiyi rasyonel ve kurallara dayalı bir organizasyon ve yönetim biçimi olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, zaman içerisinde bürokrasi kavramı, kamuoyunda "kötü işleyen, yavaş işleyen veya hiç işlemeyen" bir yönetim yapısını ifade eden olumsuz bir anlam da kazanmıştır. Bu durum, bürokrasinin tarihsel süreçte karşı karşıya kaldığı temel sorunlardan biri olan kırtasiyecilik olgusuyla ilişkilendirilmektedir. Dijitalleşmenin sunduğu bir imkân olarak algoritmik yönetim ise, veri analizi yoluyla organizasyonel süreçlerin planlanması, yürütülmesi ve denetlenmesini ifade etmektedir. Bu çalışma, algoritmik karar alma süreçlerinin bürokrasinin kadim bir sorunu olan kırtasiyecilik meselesini nasıl ve ne ölçüde çözebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda literatürde yer alan bilimsel çalışmalar başvuru kaynağı olarak değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Algoritmik Yönetim, Bürokrasi, Kırtasiyecilik.

JEL Kodları: D73, H83, O33

Abstract

Max Weber was among the first thinkers to examine bureaucracy within a scientific framework, defining it as a rational, rule-based form of organisation and management. Over time, however, bureaucracy has also gained a negative meaning, often referring to inefficient or slow administrative structures. This perception is closely linked to paperwork, a longstanding problem throughout the history of bureaucracy. As a product of digitalisation, algorithmic management enables the planning, execution, and monitoring of organisational processes through data analysis and automated decision-making. This study examines how and to what extent algorithmic decision-making can address the persistent problem of paperwork in bureaucratic systems. To support this analysis, relevant scientific studies in the existing literature will be evaluated as the main reference sources.

Keywords: Algorithmic Management, Bureaucracy, Paperwork.

JEL Codes: D73, H83, O33

Genişletilmiş Özet

Çalışmanın Konusu

Çalışma, bürokrasinin kadim bir problemi olarak kabul edilen kırtasiyecilik sorununun gelişen teknolojik olanaklar sayesinde ortaya çıkan algoritmik yönetim sayesinde çözülüp çözülmeyeceğini analiz etmektedir. "Bürokrasi", devlet daireleri veya devlet işlerinin yürütüldüğü yerler anlamına gelen 'büro' ve otorite veya güç anlamına gelen "krasi" kelimelerinin birleşiminden oluşan bir terimdir (Dursun, 1992: 133). Max Weber,

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Sağlık Kurumları İşletmeciliği Programı, ms.cetin@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8181-744X

bürokrasi konusunu bilimsel bir çerçevede ele alan ilk düşünürlerden biri olarak kabul edilmektedir. Weber, bürokrasiyi rasyonel ve kurallara dayalı bir organizasyon ve yönetim biçimi olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, zaman içerisinde bürokrasi kavramı, kamuoyunda "kötü işleyen, yavaş işleyen veya hiç işlemeyen" bir yönetim yapısını ifade eden olumsuz bir anlam da kazanmıştır. Bu durum, bürokrasinin tarihsel süreçte karşı karşıya kaldığı temel sorunlardan biri olan kırtasiyecilik olgusuyla ilişkilendirilmektedir. Dijitalleşme, dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlar sayesinde insanın günlük yaşamının ve çalışma hayatının yeni bir sanal kimliğe dönüşmesi sonucu ortaya çıkan yeni bir durumu ifade eder (Yücel ve Adiloğlu, 2019: 52). Dijitalleşme ile makineler, daha önce birçok hizmet alanında gerekli olan insan faktörünün yerini almıştır. Dijitalleşmenin sunduğu bir imkân olarak algoritmik yönetim ise, veri analizi yoluyla organizasyonel süreçlerin planlanması, yürütülmesi ve denetlenmesini ifade etmektedir (Oral, 2024: 170).

Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışma, algoritmik karar alma süreçlerinin bürokrasinin kadim bir sorunu olan kırtasiyecilik meselesini nasıl ve ne ölçüde çözebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışmanın ana araştırma sorusu, "*algoritmik yönetim uygulamaları, bürokrasinin kadim bir sorunu olarak kabul edilen kırtasiyecilik olgusunu azaltma veya ortadan kaldırma potansiyeline sahip midir"* şeklinde olup alt araştırma soruları ise aşağıda sıralandığı gibidir:

1. Kırtasiyecilik sorunu bürokrasinin hangi yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır?
2. Dijitalleşme bürokratik işlem süreçlerinde nasıl bir dönüşüm yaratmaktadır?
3. Algoritmik yönetim kırtasiyeciliği azaltmada etkili bir araç olabilir mi?

Çalışmanın Önemi

Devlet mekanizması, sunması gereken kamu hizmetlerini bürokrasi aracılığı ile sunabilmektedir (Dursun, 1992: 143). Hizmetler bizzat kamusal örgüt tarafından sunulabilir veya hizmeti sunacak örgütün organizasyonu ve denetimi kamusal örgütler tarafından yapılabilir. Hal böyle olunca vatandaşın devlet ile olan ilişkisi sunulan hizmetler çerçevesinde kurulduğu için vatandaşın gözünde bürokrasinin somutlaşmış biçimi hizmet sunumudur. Kamusal hizmet sunumunda yaşanan aksaklıklar bürokrasiye daha doğrusu devlete mal edilebilmektedir. Çalışma, modern devlet örgütlenmesinin en önemli modeli olan bürokrasinin zamanla üretmiş olduğu bir sorun olan kırtasiyecilik sorununu ele alması ve gelişen teknolojik olanaklar ile ortaya çıkan algoritmik yönetim modelinin sorunun çözmedeki rolünü ele alması bakımından önem arz etmektedir. Çalışma ayrıca Türkiye özelinde e-Devlet uygulamasını ele alarak ortaya çıkan yeni bürokrasi sistemini analiz edecek ve elde edilen kazanımları paylaşacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın kavramsal ve kuramsal altyapısı, ilgili akademik kaynaklar ve literatürde yer alan kuramsal yaklaşımlar temel alınarak oluşturulacaktır. Türkiye özelinde e-Devlet örneği ele alınacak ve algoritmik yönetimin bürokratik kırtasiyecilik üzerindeki etkisini incelemek amacıyla e-Devlet Kapısı'nı doküman analizi yöntemi ile ele almaktadır. E-Devlet örneğinin analiz birimi olarak seçilmesinin sebebi ise, Türkiye nüfusunun üçte ikisi tarafından kullanılıyor olması, dijital ortamda binlerce hizmeti sunması, fiziksel belge yükünü ortadan kaldırması ve kurumlar arası entegrasyonu sağlamasından ileri gelmektedir. Bu kapsamda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri, konu ile ilgili diğer raporlar ve bilimsel çalışmalar başvuru kaynakları olarak kullanılacaktır.

Bulgular ve Sonuç

Bürokrasi, büyük çaplı örgüt anlamında geniş insan kitlelerinin bir arada yaşamasından dolayı ortaya çıkmıştır (Çevikbaş, 2014: 77). Bilginin sayısallaşması olarak bilinen dijitalleşme verilerin sayısallaştırılarak çeşitli platformlarda paylaşılabilir hale gelmesidir (Ersöz ve Özmen, 2020: 172). Dijitalleşme aynı zamanda yeni nesil teknolojilerin hayatın her alanını kapsayacak şekilde genişleyerek etkisini göstermesi süreci olarak ele alınabilir. (Atatanır, 2022: 78). Yine hayatın

her alanına sirayet eden yeni nesil teknolojiler ile bilgiyi üretme, bilgiye ulaşma ve bilgiyi yayma sürecinin de hızlanması anlamına gelmektedir. Algoritmik yönetim, yazılım algoritmalarının yönetim işlevlerini üstlenme ve uygulamasının çevrede bulunan kurumsal aygıtların bu algoritmaları desteklediği biçimini ifade edilmektedir (Oral, 2024: 173). Algoritmik yönetim modelinde daha önce insanlar tarafından yapılan işlerin çeşitli yazılımlar tarafından yapıldığı görülebilmektedir (Milanez vd., 2025).

Bürokrasinin zamanla hizmet sunduğu alanın artması ve nüfusun çoğalması ile çeşitli iç ve dış dinamiklerle yapısal bozulmalar doğmuştur. Bu bozulma kırtasiyecilik olarak adlandırılmaktadır (Ataman, 2001:92). Bürokraside kırtasiyeciliğin ortadan kaldırılması veya en azından etkisinin azaltılması için çeşitli tedbirlerin alınması mümkündür, bunlar;

- ✓ Denetimlerin artırılması,
- ✓ Hizmetlerin elektronik ortama aktarılması,
- ✓ Hizmetlerin elektronik ortama aktarılması için gerekli yatırımların yapılması
- ✓ Yaptırımların etkili bir şekilde işletilmesi,
- ✓ Dijitalleşme için etkili bir yasal çerçevenin oluşturulması,
- ✓ Kamu görevlilerine bu konuda gerekli eğitimlerin verilmesi,
- ✓ Yasal yükümlülüklerini yerine getirmeyen görevlilerin idari ve gerekirse adli soruşturmalar sonucu cezalandırılması.

Algoritmik yönetimin bürokraside getirdiği avantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Belgelerin daha kolay taşınmasına olanak sağlayacak dijital ortamların varlığı,
- Vatandaşların birçok işini online bir şekilde takip edebilecekleri platformların gelişmesi,
- Kurumlar arası veri paylaşımının kolaylaşması sonucu evrak oluşturma süreçlerinin kısalması,
- Kamuda onay ve denetim süreçlerinin iyileşmesi,
- Şeffaf ve hesap verebilir bir kamu sektörünün dizayn edilmesi.

TÜİK verilerine göre 2025 yılında vatandaşların % 76,1'i e-Devlet platformu üzerinden kamu hizmetlerinden yararlandı. E-devlet hizmetlerinden faydalanan bireylerin oranı yaş grubuna göre ele alındığında ise, bu oranın en yüksek %92,8 ile 25-34 yaş grubunda iken en düşük %29,6 ile 65-74 yaş grubundadır. Vatandaşların e-devlet hizmetlerini kullanım amaçları şöyle sıralanabilmektedir; %68,5 ile resmi makamlar veya kamu hizmetleri tarafından kendisi hakkında saklanan kişisel bilgilere erişme,

%53,6 ile kamu kurumlarından veya kamu hizmetlerinden bir randevu alma veya rezervasyon yaptırma ve %46,4 ile kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinme. Dolayısıyla bu veriler bize geçmişte fiziksel olarak talep edilen birçok hizmetin artık e-devlet kanalıyla alındığını göstermektedir, bu durumun kamunun iş yükünü azalttığı ve işlem süresini hızlandırarak bürokraside hizmet aksaması anlamında kırtasiyeciliği minimize ettiği ortadadır.

Kaynakça

Atatanır, H. (2022). Dijitalleşme: İş Yaşamında Ve Sosyal Güvenlikte. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, *12*(Dijitalleşme), 77-92.

Ataman, G. (2001), İşletme Yönetimi, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Çevikbaş, R. (2014). Bürokrasi Kuramı Ve Yönetsel İşlevi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, *3*(2), 75-102.

Dursun, D. (1992). Bürokrasi teorisi ve yönetim. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 37-38, pp. 133-149). Istanbul University.

Ersöz, B., & Özmen, M. (2020). Dijitalleşme ve bilişim teknolojilerinin çalışanlar üzerindeki etkileri. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, *11*(42), 170-179.

Milanez, A., Lemmens, A., & Ruggiu, C. (2025). Algorithmic management in the workplace: New evidence from an OECD employer survey. OECD Artificial Intelligence Papers.

Oral, T. (2024). Dijital emek platformlarında algoritmik yönetim ve sendikalar. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, *11*(1), 170-180.

TÜİK. (2026). https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/53925, (Erişim Tarihi: 26.03.2026)

Yücel, G., & Adiloğlu, B. (2019). Dijitalleşme-yapay zekâ ve muhasebe beklentiler. *Accounting and Financial History Research Journal*, (17), 47-6.

Makine Öğrenmesi Kaynaklı Hesap Verebilirlik Sorunu Temelinde Türk Kamu Hizmeti Etik İlkelerinin Değerlendirilmesi

Evaluation of Turkish Public Service Ethical Principles Based on Accountability Problem Arising from Machine Learning

Muhammed Z. Çığman[1]

Öz

Makine öğrenmesinin karar verme mekanizmasının tam olarak açıklanamamasına bağlı olarak yapay zekânın (YZ) kamu hizmetlerinde kullanılması hesap verebilirlik sorununa neden olmaktadır. Çalışmada Türk kamu yönetiminde sorunun nasıl ele alındığı tematik çözümleme yöntemiyle araştırılmıştır. Araştırma kapsamında altı belgede öne çıkan YZ etiğiyle ilgili öne çıkan ilkeler kodlanmış ve genel kamu hizmeti etiği, dijital etik ve YZ etiği olmak üzere üç tema tespit edilmiştir. Belgelerde kamu hizmeti etiği ile YZ arasındaki bağın zayıf şekilde kurulduğu, hesap verebilirliğe sıklıkla değinilse de konunun YZ'nin ortaya çıkardığı sınamalar ekseninde ele alınmadığı tespit edilmiştir. Çalışmada kamusal YZ etiği için sanal hesap verebilirlik, sanal sorumluluk ve insani kavrayış olmak üzere üç etik ilke önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ Etiği, Kamu Yönetimi Etiği, Hesap Verebilirlik, Makine Öğrenmesi

JEL Kodları: H83

Abstract

The use of artificial intelligence (AI) in public services raises accountability issues because of the inability to fully explain the decision-making mechanisms of machine learning. This study investigates how this issue is addressed in Turkish public administration using thematic analysis method. In this research, AI ethics principles highlighted in six documents were coded, and three themes were identified: general public service ethics, digital ethics, and AI ethics. It has been found that the link between public service ethics and AI is weakly established, and although accountability is frequently mentioned, the issue is not addressed in the context of the challenges posed by AI. The study proposes three ethical principles for public AI ethics: virtual accountability, virtual responsibility, and human understanding.

Keywords: Artificial Intelligence Ethics, Public Service Ethics, Accountability, Machine Learning

JEL Codes: H83

Genişletilmiş Özet

Amaç: Yapay zekâ (YZ) alanındaki gelişmelerin uzman sistemlerden makine öğrenmesine doğru kayması YZ etiği konusundaki tartışmaları alevlendirmiştir. Tartışmalar hesap verebilirlik noktasında düğümlenmektedir. Duyum ve öz bilince sahip olmamaları nedeniyle makineleri ne fayda ne de görev ahlakı açısından etik özneler olarak görmek mümkündür (Anderson, 2011). Etik özneler olmadıklarından, YZ sistemlerine yarattıkları sorunların hesabı sorulamamaktadır. Öte yandan, görece özerk karar alma ve uygulama yeteneklerine sahip olmaları dolayısıyla, YZ sistemlerinin neden olabileceği etik sorunların sorumluluğunu bütünüyle onları üreten etik öznelere yüklemek de uygun değildir. Bu nedenle, YZ sistemlerinin kullanımı hesap verebilirlik boşlukları doğurmaktadır (Busuioc, 2021; Stroud vd., 2025). YZ'nin neden olduğu etik sorunların aşılabilmesi için çeşitli öneriler sunulmuştur. Bu kapsamda, bütün paydaşlarının katıldığı süreçler sonunda YZ düzenlemeleri yapılması (Wirtz, 2020) veya YZ'nin kamu malı sayılması (Moon, 2023) gibi genel nitelikteki tavsiyelerin yanı sıra daha ayrıntılı etik çerçeveler de önerilmiştir. Dignum'un (2017) önerdiği hesap verebilirlik –

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, mzahid.cigman@dpu.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9761-4102.

sorumluluk – şeffaflık çerçevesi, Floridi ve arkadaşlarının (2018) biyoetikten YZ etiğine uyarladıkları yardımseverlik – zararsızlık – özerklik – adalet – anlaşılabilirlik çerçevesi, Werder ve arkadaşlarının (2022) dürüstlük – hesap verebilirlik – şeffaflık – açıklanabilirlik çerçevesi bunlar arasında sayılabilir. YZ'yi genel etik açısından ele alan bu gibi görüşlerin yanı sıra konuya kamu hizmeti etiği açısından yaklaşanlar da bulunmaktadır. Bu bağlamda, YZ'nin kamu hizmetlerinin yansızlığı bakımından olumlu bir potansiyel taşıdığı (Barth vd., 1999) ve YZ ile desteklenmiş bir bürokrasinin çok daha eşitlikçi olacağını savunan iyimser görüşlerin (Newman vd., 2022) yanı sıra YZ'nin eşitsizlikleri körükleyen bir kapalı kutu olduğu yönünde iddialara da (Carlsson, 2025) rastlanmaktadır. YZ'yi kamu hizmeti etiği açısından değerlendiren bu tartışmaların önemi, YZ sistemlerinin kamu görevlisinin inisiyatif alanı aleyhine genişlediği yönündeki tespitlerle (Li vd., 2025; Wang vd., 2024) daha da artmakta, kamu hizmetlerinde YZ kullanımına ilişkin etik ilkelerin belirlenmesi yönünde çağrılar yapılmaktadır (Wirtz ve Müller, 2019). Bu doğrultuda birçok ülke YZ stratejilerinde etik ilkelere yer vermekte veya konuya özel belgeler yayımlamaktadır. Türkiye'de de son yıllarda konuya ilişkin belgeler yayımlanmıştır. Çalışmanın amacı Türkiye'de kamu hizmetlerinde YZ kullanımının neden olduğu hesap verebilirlik sorununun nasıl ele alındığını betimlemek ve çözüm önerilerinde bulunmaktır.

Yöntem: Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden tematik çözümleme benimsenmiştir. Tematik çözümleme veride saklı örüntüleri tespit etmeye yönelik bir araştırma yöntemidir (Braun ve Clarke, 2006), veriyi sayısallaştırmayı değil, betimlemeyi hedeflemektedir (Vaismoradi, 2013). Çözümlemeye esas olmak üzere On İkinci Kalkınma Planı (T.C. SBB, 2024), Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025 (T.C. DDO ve T.C. STB, 2021; kısaca UYZS), Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri (T.C. KGEK, 2024; kısaca YZSKEDİ), Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı 2024-2028 (T.C. UAB, 2024) Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber (YÖK, 2024) ve Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı (T.C. MEB, 2025) taranmıştır. Belgelerin kodlanmasında, YZ veya YZ etiği konusunda önde gelen ülkelerin hazırlamış olduğu belge ve ilkelerin taranmasıyla elde edilen kılavuz kod listesinden yararlanılmıştır. Kılavuz kod listesinde yer almayan tema veya içeriklerle karşılaşılması hâlinde bunlar tümevarımsal mantıkla listeye eklenmiştir. Ayrıca ilgili temanın YZ'ye ve kamu hizmetine odaklanıp odaklanmadığı not edilmiştir.

Bulgular: Çözümlenen belgelerde tespit edilen temaları üç grupta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki, kamu hizmetine ilişkin genel etik ilkelerdir. Hesap verebilirlik, dürüstlük, şeffaflık, insan merkezlilik, kapsayıcılık ve yansızlık bu başlık altında değerlendirilebilir. Son ikisi dışında bu ilkeler hemen her belgede mevcuttur. Ancak, genel ilkelerin YZ etiğine uyarlanması noktasında belgeler değişkenlik göstermektedir. On İkinci Kalkınma Planı'nda bu temaların hiçbiri YZ bağlamında ele alınmamıştır, YZSKEDİ başta olmak üzere bir kısmında ise YZ ve kamu hizmeti etiği bağlantısı açıkça kurulmuştur. Makine öğrenmesinin neden olabileceği hesap verebilirlik sorunlarına yönelik net bir çözüm sunulmamıştır. Tespit edilen ikinci tema dijital etik ilkeleridir. Dijital egemenlik ve mahremiyet, bu başlık altında yer almaktadır. Bu ilkeler YZ bağlantısı açıkça kurulmasa da doğrudan YZ etiğini ilgilendiren içeriklere sahiptir. Tespit edilen üçüncü tema, YZ okur yazarlığının geliştirilmesi ve insan denetimi ilkelerini kapsayan YZ etiği temasıdır. Ayrıca yalnızca UYZS'de geçen açıklanabilirlik ilkesine rastlanmıştır. Bu tema kapsamındaki ilkeler özel olarak YZ sistemlerinin etik kullanımı için tasarlanmıştır. Tespit edilen temalar YZ'nin yalnızca kamu yönetimindeki kullanımı için geliştirilmemiştir. Özellikle UYZS'nin kesim fark etmeksizin YZ sistemleri için genel ilkeler ortaya koymaya çalıştığı görülmektedir. Kamu kesimi vurgusuna sahip olmasa da eğitim alanındaki belgelerin konuları itibariyle kamu hizmetiyle ilişkili oldukları savunulabilir. Kamu kesimi vurgusu en belirgin olan belge YZSKEDİ'dir. Konuya bazı yanlarıyla değinen YZSKEDİ dışındaki hiçbir belgede kamu hizmeti etiği ile YZ'nin getirdiği özgün etik sorunlar arasında bağlantı kurulmamıştır.

Tartışma: Yeni filizlenen bir alana ilişkin etik ilkeleri belirlemeleri, YZ etiğini konu edinen bütün bu belgelerin önemini artırmaktadır. Ancak, bu belgelerde kamu hizmeti etiği ile YZ etiği arasındaki bağların güçlü bir şekilde kurulmadığı, YZ'nin özgün yanlarını dikkate alan etik ilkelerin geliştirilmesinde fazla

mesafe kat edilemediği ve hesap verebilirlik sorunu başta olmak üzere bazı ciddi sorunlara çözüm getirilmediği görülmektedir. Önerilen etik ilkeler arasında hesap verebilirlik ve insan denetimine sıklıkla rastlansa da makine öğrenmesi kaynaklı hesap verebilirlik bunalımının nasıl çözülebileceği sorusu genelde yanıtsız kalmaktadır. Sorunun çözülmesi adına bu çalışmada; yapay hesap verebilirlik, yapay sorumluluk ve insani kavrayış ilkelerinin benimsenmesi önerilmektedir. Yapay hesap verebilirlik YZ sistemlerinin aldıkları kararları insanların anlayabilecekleri şekilde açıklayabilecekleri şekilde tasarlanması anlamına gelmektedir. Son zamanlarda açıklanabilir YZ teknolojisinin gelişim göstermesi bu ilkenin hayata geçirilebilmesi adına iyimserlik yaratmaktadır. Ancak, henüz yeterince çalışılmamış olmaları (Burkart ve Huber, 2021) ve sahada kullanım konusunda bazı tereddütler doğurmaları (Amarasinghe vd., 2023) açıklanabilir sistemleri biricik çözüm olmaktan çıkarmaktadır. Yapay hesap verebilirliğin yeterli gelmediği durumlarda, özerk kararlar alabilen sistemlerin yalnızca teknik açıdan değil, etik açıdan da eğitilmeleri böylelikle yapay sorumluluk kazanmaları uygun bir çözüm olacaktır. Hesap verebilirlik sorunu Friedrich'in (1940) sorumluluğa yaptığı vurgunun makine öğrenmesi bağlamında yeniden hatırlanmasını gerektirmektedir. Yapay sorumluluğun büyük ölçüde teknik içeriğe sahip bir ilke olması mevcut bunalımın çözülmesinde eksik bırakmaktadır. Zira teknik sorunlar YZ etiğinin yalnızca bir cephesini oluşturmaktadır. Bu noktada insani kavrayış, sorunun insani yönüne vurgu yapan bir etik ilke olarak benimsenebilir. İnsanların YZ sistemlerinin karar mekanizmalarını açıklaması mümkün değilse de genel çalışma mantığını kavramaları ve büyük ölçekli muhtemel ihlalleri önceden sezmeleri mümkündür. İnsani kavrayış ilkesi insanlığı YZ'yi denetleyen bir güç olarak değil, dengeleyip tamamlayan bir unsur olarak konumlandırmayı teklif etmektedir.

Sonuç: Türkiye'de kamu hizmetlerinde YZ kullanımının neden olduğu hesap verebilirlik sorununa nasıl yaklaşıldığı sorusuna tematik çözümleme yöntemiyle yanıt vermeyi amaçlayan çalışmada konunun genel etik ilkeler bağlamında ele alındığı ve sorunun makine öğrenmesi kaynaklı özgün yanına değinilmediği tespit edilmiştir. YZ'nin kamu hizmetlerinde açıktan veya gayriresmî kullanımının giderek artması bu alanın boş bırakılmasını sakıncalı hâle getirmektedir. Bu boşluğun doldurulması adına çalışmada; yapay hesap verebilirlik, yapay sorumluluk ve insani kavrayış ilkeleri önerilmiştir. Önerilen ilkelerin YZ'nin teknik ve insani yanlarını birlikte alarak kamu hizmeti etiğine ilişkin genel ilkeleri tamamladığı düşünülmektedir.

Kaynakça

Amarasinghe, K., Rodolfa, K. T., Lamba, H., & Ghani, R. (2023). Explainable machine learning for public policy: Use cases, gaps, and research directions. *Data & Policy, 5*(e5). https://doi.org/10.1017/dap.2023.2

Anderson, S. L. (2011). The unacceptability of Asimov's three laws of robotics as a basis for machine ethics. *Machine ethics*, 285-296.

Barth, T. J., & Arnold, E. (1999). Artificial Intelligence and Administrative Discretion: Implications for Public Administration. *The American Review of Public Administration, 29*(4), 332-351. https://doi.org/10.1177/02750749922064463

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77-101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Burkart, N., & Huber, M. F. (2021). A Survey on the Explainability of Supervised Machine Learning.

Journal of Artificial Intelligence Research, 70, 245-317. https://doi.org/10.1613/jair.1.12228

Busuioc, M. (2021). Accountable Artificial Intelligence: Holding Algorithms to Account. *Public Administration Review, 81*(5), 825-836. https://doi.org/10.1111/puar.13293

Carlsson, V. (2025). Legal certainty in automated decision-making in welfare services. *Public Policy and Administration, 40*(2), 302-321. https://doi.org/10.1177/09520767231202334

Dignum, V. (2017). Responsible artificial intelligence: Designing AI for human values. *ITU Journal, ICT Discoveries*, Special Issue(1), 1-8.

Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., Luetge, C., Madelin, R., Pagallo, U.,

Rossi, F., Schafer, B., Valcke, P., & Vayena, E. (2018). AI4People—An Ethical Framework for a Good AI Society: Opportunities, Risks, Principles, and Recommendations. *Minds and Machines, 28*(4), 689-707. https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5

Friedrich, C. J. (1940). Public policy and the nature of administrative responsibility. *Public Policy, 1*(1), 1-24.

Li, Y., Fan, Y., & Nie, L. (2025). Making governance agile: Exploring the role of artificial intelligence in China's local governance. *Public Policy and Administration, 40*(2), 276-301. https://doi.org/10.1177/09520767231188229

Moon, M. J. (2023). Searching for inclusive artificial intelligence for social good: Participatory governance and policy recommendations for making AI more inclusive and benign for society. *Public Administration Review, 83*(6), 1496-1505. https://doi.org/10.1111/puar.13648

Newman, J., Mintrom, M., & O'Neill, D. (2022). Digital technologies, artificial intelligence, and bureaucratic transformation. *Futures, 136*, 102886. https://doi.org/10.1016/j.futures.2021.102886

Stroud, A. M., Curtis, S. H., Weir, I. B., Stout, J. J., Barry, B. A., Bobo, W. V., Athreya, A. P., & Sharp,

R. R. (2025). Physician Perspectives on the Potential Benefits and Risks of Applying Artificial Intelligence in Psychiatric Medicine: Qualitative Study. *JMIR Mental Health, 12*(1), e64414. https://doi.org/10.2196/64414

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/11/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024- 2028_17112023.pdf (Erişim: 28.02.2026)

T.C. Ditijtal Dönüşüm Ofisi ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025*.http://www.sp.gov.tr/upload/xSPTemelBelge/files/Rpbea+TR- UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf (Erişim: 28.02.2026)

T.C. Kamu Görevlileri Etik Kurulu (2024). *Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri*. https://www.etik.gov.tr/kararlar/ilke- kararlari/ (2024/108) (Erişim: 28.02.2026)

T.C. MEB. (2025). *Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı (2025-2029)*. https://yegitek.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_06/17092340_egitimdeyapayzekapolitikab elgesiveeylemplani202520291.pdf (Erişim: 28.02.2026)

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2024). *Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planı 2024- 2028*. https://hgm.uab.gov.tr//uploads/pages/siber-guvenlik/ulusal-siber-gu-venlik-stratejisi-ve-eylem-plani-2024-2028-web-674861eb0b505.pdf (Erişim: 28.02.2026)

Vaismoradi, M., Turunen, H., & Bondas, T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing & Health Sciences, 15*(3), 398-405. https://doi.org/10.1111/nhs.12048

Wang, G., Xie, S., & Li, X. (2024). Artificial intelligence, types of decisions, and street-level bureaucrats: Evidence from a survey experiment. *Public Management Review, 26*(1), 162-184. https://doi.org/10.1080/14719037.2022.2070243

Werder, K., Ramesh, B., & Zhang, R. (Sophia). (2022). Establishing Data Provenance for Responsible Artificial Intelligence Systems. *ACM Transactions on Management Information Systems, 13*(2), 22:1-22:23. https://doi.org/10.1145/3503488

Wirtz, B. W., & Müller, W. M. (2019). An integrated artificial intelligence framework for public management. *Public Management Review, 21*(7), 1076-1100. https://doi.org/10.1080/14719037.2018.1549268

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Sturm, B. J. (2020). The Dark Sides of Artificial Intelligence: An Integrated AI Governance Framework for Public Administration. *International Journal of Public Administration, 43*(9), 818-829. https://doi.org/10.1080/01900692.2020.1749851

YÖK. (2024). *Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber*. https://proje.yok.gov.tr/documentFiles/17539645334.Y%C3%BCksek%C3%B6%C4%9Freti mde%20%C3%BCretken%20yapay%20zeka%20kullan%C4%B1m%C4%B1-tr.pdf (Erişim: 28.02.2026)

Belde Belediyelerinin E-Belediyecilik Performansı Üzerine Bir Araştırma

A Study on the E-Municipality Performance of Town Municipalities

Çağrı Çolak[1], Abdulgazi Yıkıcı[2]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'deki belde belediyelerinin e-belediyecilik performansını kurumsal, şeffaflık, e-hizmet, katılım ve teknik boyutları üzerinden incelemektedir. Literatürde e-belediyecilik modelinin çoğunlukla büyükşehir ve il belediyeleri örneklemi üzerinden ele alındığı görülmektedir. Farklı olarak bu çalışmada genellikle küçük ölçekli olan belde belediyelerinin incelenmesi hedeflenmekte ve araştırma nesnesinin belirlenmesinde örneklem yerine evren tercih edilmektedir. Çalışmanın yöntemi web içerik analizidir. Toplam yirmi adet veri grubu üzerinden yüz puanlık bir e-belediyecilik endeksinin oluşturulması, çalışmada kapsamlı bir göstergeye ulaşılması açısından özgün değer yaratmaktadır. Ayrıca söz konusu gösterge üzerinden elde edilen bulgular, e-belediyecilik performansının geliştirilmesine dönük çözüm önerilerine de bilimsel bir zemin sunma potansiyeli taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Belediye, E-belediyecilik, Belde Belediyeleri, Web İçerik Analizi, Türkiye

JEL Kodları: H83, H70, L86

Abstract

This study examines the e-municipality performance of township municipalities in Türkiye through the dimensions of institutional structure, transparency, e-services, participation, and technical capacity. The literature indicates that e-municipality models are predominantly analyzed using samples from metropolitan and provincial municipalities. In contrast, this study aims to investigate township municipalities, which are generally smaller in scale, and therefore prefers the universe rather than a sample in determining the research object. The method of this study is web content analysis. The construction of an e-municipality index scored out of one hundred points, based on twenty indicators, provides an original contribution by enabling the development of a comprehensive measurement framework. Furthermore, the findings obtained through this indicator have the potential to offer a scientific basis for policy recommendations aimed at improving e-municipality performance.

Keywords: Municipality, E-municipality, Township Municipalities, Web Content Analysis, Türkiye

JEL Codes: H83, H70, L86

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki belde belediyelerinin e-belediyecilik performansını kurumsal, şeffaflık, e-hizmet, katılım ve teknik boyutları üzerinden incelemektir. E-belediyecilik, bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla belediyeler ile vatandaşlar arasında etkileşimin güçlendirilmesini ve belediye hizmetlerinin daha etkin, hızlı ve şeffaf biçimde sunulmasını ifade etmektedir (Prabhakaran vd., 2018). Etkin bir e-belediyecilik performansı için ölçeğin büyüklüğü, dijital imkanlar ve kentsellik belirleyici parametrelerdir. Buradan hareketle genellikle ölçeğin küçüklüğü, dijital uçurum ve kırsallıkla betimlenen belde belediyelerinin e-

[1] Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, cagricolak@trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5806-9084.

[2] Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, abdulgaziyikici@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1230-1612.

belediyecilik performansı; incelenmeye değer bir konu hâline gelmektedir. Literatür incelendiğinde e-belediyecilik modelinin çoğunlukla büyükşehir ve il belediyeleri örneklemi üzerinden hizmet sunumu, dijital yönetişim ve erişilebilirlik boyutlarıyla ele alındığına tanıklık edilmektedir (Güven, 2022; Terrance, 2023; Tutar & Akar, 2023).

Bu bağlamda emsallerinden farklı olarak araştırmada, bir yandan genellikle küçük ölçekli olan belde belediyelerinin incelenmesi, diğer yandan ise e-belediyecilik performansının çok boyutlu bir perspektif üzerinden kurumsal, şeffaflık, e-hizmet, katılım ve teknik boyutları çerçevesinde bütüncül olarak ele alınması hedeflenmektedir. Ayrıca söz konusu boyutların her birinin dört farklı veri grubundan elde edilmesi ve toplam yirmi adet veri üzerinden yüz puanlık bir e-belediyecilik endeksi oluşturulması, çalışmada kapsamlı bir göstergeye ulaşılması açısından özgün değer yaratmaktadır.

İnceleme sonucunda yanıt aranan en temel soru, Türkiye'deki belde belediyelerinin e-belediyecilik genel performansının kaç ile puanlandırılacağıdır. Ardından tümdengelim modeli çerçevesinde beş farklı boyutun ve yirmi farklı verinin ayrı ayrı puanlandırılması ile diğer araştırma sorularına yanıt verilecektir. Son olarak her bir belediyenin endeks üzerinden aldıkları puanların çeşitli aralıklara göre dağılımı yapılacaktır. Böylece söz konusu yanıtlar üzerinden belde belediyelerinin e-belediyecilik performansını artırmaya dönük çözüm önerilerinin formüle edilmesi mümkün hâle gelecektir.

Yöntem

Bu çalışma, Türkiye'deki belde belediyelerinin e-belediyecilik performansını ölçmeye yönelik tanımlayıcı ve kesitsel bir içerik analizi çalışmasıdır. Olayın betimlenmesine dönük olması tanımlayıcılığını, verilerin belirli bir zaman aralığında toplanması ise kesitselliğini göstermektedir. İçerik analizinin tercih edilmesinde ise iletişim materyallerinin sistematik, nesnel ve ölçülebilir biçimde incelenmesi ile verilerin bağlamına uygun, tekrarlanabilir ve güvenilir sonuçlar elde etmeyi amaçlaması faktörü etkili olmaktadır (Wimmer & Dominick, 2011). Kullanım alanı günümüzde web tabanlı bilgilerin incelenmesini de kapsayacak şekilde genişleyen içerik analizi yöntemi (Huang, 2006); belde belediyelerinin web sayfalarının kurumsal, şeffaflık, e-hizmet, katılım ve teknik boyutlar çerçevesinde sistematik olarak değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

Araştırmada örneklem seçimine gidilmemekte ve evrenin tamamı incelenmektedir. Araştırmanın evrenini, 1 Ocak 2026 itibarıyla İçişleri Bakanlığının resmî internet sayfasındaki "Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri" arayüzünde bulunan 404 adet belde belediyesi oluşturmaktadır. Ancak yapılan inceleme sonucunda Erzincan'daki Yayladüzü Belediyesinin Danıştay kararı sonucu Erzincan Belediyesine mahalle olarak bağlandığı tespit edilmiş ve araştırma evreninde yer alan belde belediyesi sayısı 403'e düşmüştür.

Belde belediyelerine ilişkin veriler; belediyelerin resmî internet sayfaları, sosyal medya hesapları ve e-belediye ile e-devlet portalları üzerinden toplanmakta, belirlenen ölçütler doğrultusunda değerlendirilmekte ve veriler kodlama formuna "(1) var / (0) yok" şeklinde işlenmektedir. İlgili e-platformlar 1 Ocak - 15 Mart 2026 tarihleri arasında incelenmiştir. Elde edilen veriler betimsel istatistikler (frekans ve yüzde) kullanılarak analiz edilmiştir. Ayrıca belediyelerin e-belediyecilik düzeylerini gösteren bir endeks oluşturulmuştur.

Veriler beş boyut üzerinden kategorize edilmiştir. Kurumsal boyutta; belediyenin kuruluş bilgisi, belediye başkanı özgeçmişi, belediye meclis üyeleri ve organizasyon şeması verileri yer almaktadır. Şeffaflık boyutunda; belediye meclisi kararları, faaliyet raporları, mali tablolar ve ihale duyurularına yer verilmektedir. E-hizmet boyutunda; online ödeme, online başvuru, e-belediye entegrasyonu ve e-devlet entegrasyonu seçenekleri bulunmaktadır. Katılım boyutu; iletişim / talep formu, online anket, sosyal medya hesapları ve WhatsApp canlı destek hattı verilerinden oluşmaktadır. Son olarak teknik boyutta ise web sayfası, güncel içerik, arama fonksiyonu ve yabancı dil verileri incelenmektedir.

Bulgular

Analiz sonuçlarına göre, temel olarak beş farklı boyutta yer alan toplam yirmi verinin 403 adet belde belediyesi için kodlandırılması sonucunda ulaşılan genel performans, yüz üzerinden "28,87" olarak hesaplanmaktadır. Söz konusu hesaplama boyutlar üzerinden gerçekleştirildiğinde ise kurumsal boyutun "28,29", şeffaflık boyutunun "12,90", e-hizmet boyutunun "28,85", katılım boyutunun "38,52" ve teknik boyutun "35,79" olarak hesaplandığı göze çarpmaktadır. Genel itibarıyla bütün boyutların yarıdan düşük olduğu gözlemlenmekte, ancak şeffaflık boyutunun diğer boyutlara kıyasla belirgin biçimde düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Performansın veri grupları değil de her bir veri üzerinden ölçülmesinde en yüksek performansa sahip beş verinin; sırasıyla "sosyal medya hesapları (83,87)", "web sayfası (75,93)", "iletişim / talep formu (61,29)", "e-belediye entegrasyonu (54,09)" ve "belediye başkanı özgeçmişi (47,90)" olduğuna ulaşılmaktadır. Buna karşılık, en düşük beş veri ise "mali tablolar (2,23)", "yabancı dil (2,98)", "online anket (4,22)", "WhatsApp canlı destek hattı (4,71)" ve "organizasyon şeması (5,46)" şeklinde sıralanmaktadır.

Ulaşılan bulgulara bakıldığında yaklaşık her dört belde belediyesinden birinin web sayfasının olmadığı göze çarpmaktadır. Üstelik belde belediyelerinin sosyal medya hesabına sahip olma oranı, web sayfasına sahip olma oranından daha yüksektir. Ancak kodlandırma varlık veya yokluk üzerinden ölçüldüğü için olanların işlevselliği de tartışmaya açıktır. Öte yandan, e-belediye entegrasyonu oranı yüksek çıksa da, web sayfalarında buna dönük bilgilerin ve arayüzlerin yer almadığı tespit edilmektedir. Kurumsal yapı kısmında, yaklaşık her dört belde belediyesinden yalnızca birinde belediyenin kuruluş tarihine ilişkin açıklamaların yer alması oldukça şaşırtıcıdır. Diğer bir deyişle, belde belediyesine ilişkin en temel bilgi yaklaşık dört belde belediyesinden üçünde yoktur. Ayrıca her ne kadar birimlere yer verilmişse de kurumsal kimlik açısından oldukça önemli olan organizasyon şemasına yer verilme endeksinin 5,46 gibi çok düşük bir puanda seyretmesi ilgi çekicidir.

Düşük olması şaşırtıcı olan bir diğer veri ise WhatsApp canlı destek hattıdır. Kaldı ki, günümüzde WhatsApp'a erişim düzeyi yüksektir ve bu durum dijital uçurum bağlamında değerlendirilemeyecek bir olgudur. Küçük ölçekli belediyeler için oldukça kolay, uygulanabilir ve maliyetsiz olan bu mekanizmaya sahip olma oranının 4,71 düzeyinde kalması oldukça şaşırtıcıdır. Bunun dışında mali tablolar, anket ve yabancı dile ilişkin göstergelerin düşük çıkması, ölçekle ilişkilendirilen ve beklenen bir durumdur.

Belde belediyelerinin söz konusu endeks üzerinden aldığı puanların dağılımına bakıldığında ise 16 belde belediyesinin (%3,97) sıfır çektiğine ve 80 puanın üzerine çıkan bir beldenin bulunmadığına tanıklık edilmektedir. Geri kalan beldelerden 145'inin (%35,98) "1-20", 149'unun (%36,97) "21-40", 71'inin (%17,62) "41-60" ve 22'sinin (%5,46) "61-80" aralığında yer aldığına ulaşılmaktadır. Endekste birinciliği 80'er puanla Yalova'nın Kaytazdere ile Tavşanlı beldeleri paylaşmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, belediye ölçeği ile e-belediyecilik performansı arasında bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Oranlar ve puanlardaki düşüklük; genellikle ölçek küçüklüğü, dijital uçurum ve kırsallıkla betimlenen belediyelerde e-belediyecilik performansının düşük olduğu savını desteklemektedir.

Her bir boyut yetersiz olmakla birlikte, en olumsuz bulgulara şeffaflık boyutunda rastlanmaktadır. Bu nedenle formüle edilecek çözüm önerilerinde ilk odaklanılması gereken unsur şeffaflık boyutudur. Meclis kararlarının, faaliyet raporlarının, mali tabloların ve ihale duyurularının halka şeffaf bir şekilde sunulması sağlanmalıdır. Açıkçası, web sayfalarında bu verilere ilişkin arayüzler bulunmasına rağmen bu kısımların kasıtlı bir biçimde boş bırakıldığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla söz konusu sorun, web sayfalarının bu şekilde sistematize edilmesi ile değil, idari vesayet makamlarının veya belediye birliklerinin bu konudaki denetimleriyle mümkün olabilmektedir. Ayrıca akredite belediye gibi uygulamalar ve akredite olan belediyelere ilişkin teşviklerle de bu sorunun üstesinden gelinebilir.

Kurumsal boyuta bakıldığında en yüksek oranın belediye başkanı özgeçmişinde bulunduğu, ancak yine de oranın yarıdan düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, belediye meclis üyesi bilgilerinin ve belediye tüzel kişiliğine ilişkin verilerin daha düşük oranda olması düşündürücüdür. Oysa belediye başkanı nasıl belediyenin yürütme organıysa; belediye meclisi de aynı belediyenin yasama organıdır. Dolayısıyla kurumsal kimlik açısından önem arz etmektedir. Öte yandan kurumsal boyutta puanı düşüren organizasyon şeması kısmının, aslında web sayfalarında "birimlerimiz" vb. başlıklar altında birbirleriyle olan ilişkileri belirtilmeksizin sunulduğuna rastlanmaktadır. Ancak kamu ve özel tüzel kişilikleri için kurumsal kimlik bağlamında organizasyon şeması olmazsa olmaz bir unsurdur. Bunun için de özendirici ve bilgilendirici adımlar atılmalıdır.

E-hizmet boyutu için e-belediye ve e-devlet entegrasyonlarının her belediyede olmadığına, kaldı ki olanların birçoğunun da kendi web sayfalarında buna ilişkin arayüzlere yer vermediğine tanıklık edilmektedir. Söz konusu entegrasyonların İçişleri Bakanlığı veya Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının da paydaşı olduğu projeler çerçevesinde teşvik edilmesi, e-hizmet boyutundaki performansın artmasına zemin hazırlama potansiyeli taşımaktadır. Ayrıca bu sayede belediyeler, farklı yazılımları satın almak zorunda kalmayarak hizmet maliyetini düşürebilirler.

Katılım boyutu, diğerlerine nazaran yüksek gözükse de yeterli değildir. Nitekim sosyal medya hesaplarının fazla sayıda oluşu ve web sayfalarının önemli bir çoğunluğunda iletişim formlarının yer alması, söz konusu oranı yükseltmektedir. Ancak sosyal medya hesaplarının çok büyük bir çoğunluğunun güncel içeriği yansıtmadığı ve resmî bir hesaptan ziyade, belediye başkanının şahsi hesabı gibi kullanıldığına tanıklık edilmektedir. Dolayısıyla bu noktada, belediyeler birliği tarafından sosyal medya kullanımına ilişkin eğitimler verilebilir. Bunun yanı sıra WhatsApp canlı destek birimlerinin kurulması zorunlu hâle getirilerek, idari vesayet makamları ve belediyeler birliği tarafından bilgi-işlem alanında altyapı desteği sunulabilir ve bunların denetimi sağlanabilir.

Son olarak, teknik boyuttaki en çarpıcı sonuçlar ise web sayfası bulunmayan belediyelerin oranı (%24,07) ile web sayfalarında güncel içerik paylaşmayan belediyelerin oranı (%79,65)'dır. Bu noktada "gov" uzantılı merkezî idare resmî sayfalarında olduğu gibi, "bel" kodlu belediye resmî sayfalarında da tasarım açısından bir standart belirlenebilir ve buna ilişkin destek ve teşviklerle güncel içeriklerin paylaşılma oranı yükseltilebilir.

Özetle, Türkiye'de belde belediyeleri, büyükşehir statüsünde olmayan 51 ilde yer alan ve genellikle kırsal alanlarda kümelenen yerleşimleri içermektedir. Hatta bunların azımsanmayacak bölümü köylerin birleşmesi ve gerekli nüfus koşulunun sağlanması yoluyla belde hüviyetini korumaktadır. Söz konusu birimler, her ne kadar kamu tüzel kişiliğine sahip özerk yapılar olsa da, e-belediyecilik performansının geliştirilmesi için merkezî idarenin ve belediye birliklerinin destek, teşvik ve denetimlerine ihtiyaç duymaktadır.

Kaynakça

Güven, A. (2022). Türkiye'de e-belediyecilik uygulamaları çerçevesinde il belediyelerinin analizi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *12*(3), 1621-1650. https://doi.org/10.48146/odusobiad.1108161

Huang, Z. (2006). E-government practices at local levels: An analysis of US counties' websites. *Issues in Information Systems*, *7*(2), 165-170. https://doi.org/10.48009/2_iis_2006_165-170

Prabhakaran, V. M., Priyadharshini, S., Gayathri, R., & Kathiravan, T. (2018). Transformative and innovative e-municipality for the next generation using cloud. *International Research Journal of Engineering and Technology*, *5*(2), 1-8.

Terrance, M. T. (2023). The e-Municipality in South Africa as a panacea for adopting and implementing sustainable online services: A case of the city of Tshwane. *Artha Journal of Social Sciences*, *22*(4), 59-82. https://doi.org/10.12724/ajss.66.3

Tutar, H., & Akar, F. (2023). The problem of digital disability in e-municipality: A study on metropolitan municipalities. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (62), 30-46. https://doi.org/10.47998/ikad.1216718

Wimmer, R. D., & Dominick, J. R. (2011). *Mass media research: An introduction*. Boston: Wadsworth.

Dijital Vatandaşlıktan Dijital Taleplere: X Platformunda #AkademikZam Söylemi ve Katılımcı Demokrasinin Sınırları

From Digital Citizenship to Digital Demands: The #AkademikZam Discourse on the X Platform and the Limits of Participatory Democracy

Emre Con[1], Ülkü Hayriye İnci[2]

Öz

Dijitalleşmenin hız kazandığı günümüzde yurttaşlık pratikleri, geleneksel temsil mekanizmalarını aşarak yeni katılım biçimlerine dönüşmektedir. Bireylerin kamusal alanda varlık gösterme ve siyasal taleplerini ifade etme biçimleri, dijital vatandaşlık ve dijital kimlik kavramları ekseninde dönüşüme uğramaktadır. Bu çalışma, Türkiye'de akademisyenlerin özlük hakları ve ücret artışı taleplerinin X platformunda #akademikzam etiketi üzerinden örgütlenmesini katılımcı demokrasi bağlamında incelemektedir. Araştırma, 2025 yılının ilk altı ayında paylaşılan içeriklerin eleştirel söylem analizi yöntemiyle çözümlenmesine dayanmaktadır. Bulgular; dijital katılımın yüksek bir görünürlük sağlasa da karar alma süreçleri üzerindeki doğrudan etkisinin sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu durum, dijital katılımın kurumsal mekanizmalarla entegre edilmediği sürece "sembolik bir aktivizm" düzeyinde kaldığına işaret etmektedir. Çalışma neticesinde, dijital katılım kanallarının politika yapım süreçlerine dahil edilmesinin, demokratik temsiliyetin güçlendirilmesi açısından zorunluluğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Vatandaşlık, Katılımcı Demokrasi, X Platformu, #AkademikZam, Söylem Analizi

JEL Kodları: I23, H83, D71, J31

Abstract

In today's rapidly digitalizing world, citizenship practices are transforming into new forms of participation beyond traditional mechanisms of representation. The ways individuals engage in the public sphere and express political demands are evolving through digital citizenship and digital identity. This study examines Turkish academics' demands for improved personal rights and salary increases on the X platform through the hashtag #akademikzam within the context of participatory democracy. Based on a critical discourse analysis of posts shared during the first six months of 2025, the findings show that although digital participation provides high visibility, its direct influence on decision-making remains limited. The study emphasizes that integrating digital participation into policymaking is essential for strengthening democratic representation.

Keywords: Digital Citizenship, Participatory Democracy, X Platform, #AkademikZam, Discourse Analysis

JEL Codes: I23, H83, D71, J31

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, kamu yönetiminde dijitalleşmenin ortaya çıkardığı yeni katılım kanallarının; geleneksel hak arama yöntemleri karşısındaki etkinliğini, sınırlarını ve dönüşüm kapasitesini sistematik bir biçimde incelemektir. Dijital iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte yurttaşların kamusal alanda görünürlük kazanma, taleplerini ifade etme ve kolektif eylem geliştirme biçimleri köklü bir dönüşüm geçirmekte; bu durum dijital vatandaşlık olgusunu katılımcı demokrasi tartışmalarının merkezine taşımaktadır. Özellikle

[1] Öğretim Görevlisi, Karabük Üniversitesi, emrecon@karabuk.edu.tr, 0000-0002-9344-6890
[2] Öğretim Görevlisi Dr., Karabük Üniversitesi, ulkuinci@karabuk.edu.tr, 0000-0002-2294-5852

sosyal medya platformlarının, bireysel taleplerin kolektif söylemlere dönüşmesinde oynadığı rol, kamu politikalarının oluşum süreçleri açısından yeni bir analiz alanı sunmaktadır.

Bu bağlamda araştırma, Türkiye'de akademisyenlerin özlük hakları ve ücret artışı taleplerinin X platformunda #akademikzam etiketi üzerinden örgütlenmesini inceleyerek, dijital katılımın kamu yönetimi üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışmada, dijital vatandaşlık kavramının yalnızca bilgiye erişim düzeyinde mi kaldığı, yoksa kolektif talepler aracılığıyla kamu politikalarını etkileme kapasitesine mi sahip olduğu temel bir sorunsal olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda araştırma, dijital mecralarda üretilen akademik söylemin karar alma süreçlerine ne ölçüde yansıdığını analiz etmeyi ve söz konusu etkiyi "sembolik katılım" ile "işlevsel etki" arasındaki diyalektik ilişki çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın özgün değeri, dijital katılım pratiklerinin sunduğu görünürlük ile politika yapım süreçleri üzerindeki somut çıktılar arasındaki ilişkiyi bütüncül bir yaklaşımla ele alarak, bu iki boyut arasındaki dengeyi açıklamaya yönelik bir "etki-sınır modeli" önermesidir. Bu yönüyle araştırma, dijital katılımın demokratik temsiliyet üzerindeki yansımalarını hem kuramsal hem de ampirik düzlemde tartışarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş olup, veri çözümleme sürecinde eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın analitik çerçevesi; söylemi toplumsal biliş, güç ve ideoloji bağlamında ele alan Teun A. van Dijk'in yaklaşımı üzerine kurgulanmıştır (van Dijk, 1995; Şah, 2020,). Eleştirel söylem analizi, dili bir sosyal pratik olarak ele alır ve söylemin ideolojik süreçlerle, güç ilişkileriyle ve toplumsal yapı ile nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymayı amaçlar (van Dijk, 1993; Fairclough, 2003).

Van Dijk'in eleştirel söylem kuramı, söylemi yalnızca dilsel içerik olarak değil, aynı zamanda toplumsal biliş, güç ve ideoloji ilişkileri bağlamında analiz edilmesi gereken bir sosyokültürel fenomen olarak değerlendirir (van Dijk, 1995; Şah, 2020; Düşünceli, 2023). Bu bağlamda eleştirel söylem analizi, söylemlerin toplumsal güç yapılarının yeniden üretiminde oynadığı rolü ortaya koymak için uygun bir bakış açısı sunar (Wodak & Meyer, 2009).

Araştırmanın veri setini, X platformunda 2025 yılının ilk altı ayında #akademikzam etiketiyle paylaşılan içerikler oluşturmaktadır. Veriler, amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilerek metinsel ve bağlamsal niteliklerine göre derlenmiştir (Patton, 2015). Bu içerikler hem metin hem de bağlamsal veri olarak analiz edilmek üzere dijital ortamdan toplanmıştır.

Analiz süreci üç aşamalı olarak yürütülmüştür. Birinci aşamada, paylaşımlarda yer alan dilsel yapılar, kavram kullanımı ve temalar açık kodlama yöntemiyle ayrıştırılmıştır (Strauss & Corbin, 1998). İkinci aşamada, van Dijk'in söylem analizi çerçevesine uygun olarak içerikler, sosyokültürel bağlam, güç ilişkileri ve toplumsal temsiller perspektifiyle değerlendirilmiştir. Son aşamada ise içerikler, "hak talebi söylemi", "kolektif kimlik inşası", "mağduriyet vurgusu" ve "karar alıcılara yöneltilen çağrılar" gibi temalar altında sistematik olarak sınıflandırılmıştır.

Bu yöntemsel yaklaşım, dijital katılım pratiklerinin yalnızca tematik içeriklerini değil, aynı zamanda bu içeriklerin toplumsal bağlam ve güç ilişkileri içerisindeki anlam üretim süreçlerini analiz etmeye imkân sağlamaktadır (van Dijk, 2001; Fairclough, 2003). Böylelikle çalışma, dijital söylemlerin demokratik katılım ve iktidar ilişkileri bağlamındaki derin yapısal işlevlerini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bulgular

2025 yılının ilk altı ayını kapsayan #akademikzam etiketi altındaki dijital söylemlerin analizi, akademisyenlerin hak arayışlarının sadece ekonomik bir talep olmanın ötesine geçerek; mesleki kimlik, toplumsal statü ve sistemsel adalet krizine dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Elde edilen veriler, van Dijk'in eleştirel söylem analizi çerçevesinde dört ana tema altında sınıflandırılmıştır:

1. Ekonomik Güvencesizlik ve Yoksulluk Söylemi

Analiz edilen içeriklerin en baskın teması, akademisyenlerin ekonomik koşullarıyla ilgilidir ve paylaşımların %35-40'ını oluşturmaktadır. Bu tema, temel olarak geçim sıkıntısı ve maaş yetersizliği üzerinden şekillenmektedir. İçeriklerde kullanılan dil, akademik personelin giderek ekonomik olarak güvencesizleştiğini yansıtmaktadır.

Toplumsal biliş düzeyi açısından, akademisyenler kendilerini geleneksel olarak "bilim üreten entelektüel özneler" olarak tanımlamak yerine, daha çok "temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken kamu çalışanları" olarak yeniden konumlandırmaktadır. Bu yeniden tanımlama, akademik mesleğin ekonomik ve sosyal statüsü ile ilgili farkındalığın toplumsal biliş düzeyinde nasıl yansıtıldığını göstermektedir.

Söylemsel pratikler incelendiğinde, özellikle Ocak 2025'te açıklanan %11,54'lük zam oranının ardından yoğunlaşan paylaşımlar dikkat çekmektedir. Örneğin, "Araştırma görevlisi maaşıyla market fiyat etiketi araştırması yapıyoruz" ve "Yoksulluk sınırı 98 bin TL, Arş. Gör. maaşı 74 bin TL" gibi ifadeler, akademik emeğin piyasa değerindeki erimeyi yoksulluk metaforu üzerinden dijital kamusal alana taşımaktadır. Bu söylemler, akademisyenlerin ekonomik kaygılarını ve ücret adaletsizliğine ilişkin farkındalıklarını toplumsal tartışmaya dahil etme biçimlerini ortaya koymaktadır.

2. Göreli Yoksunluk ve Statü Kaybı: Meslekler Arası Karşılaştırma

İkinci baskın tema, içeriklerin %20-25'ini oluşturan "göreli yoksunluk ve statü kaybı" temasıdır. Bu tema, akademisyenlerin diğer kamu çalışanlarıyla yaptıkları karşılaştırmalı adaletsizlik vurgusu üzerinden şekillenmektedir. Söylem, giderek bir güç ve meşruiyet tartışmasına evrilmektedir.

Güç ilişkileri bağlamında, akademisyenler hiyerarşik olarak daha az uzmanlık gerektiren meslek gruplarının (örneğin belediye işçileri) kendilerinden daha yüksek ücret aldığını bir "statü hiyerarşisi bozulması" olarak yorumlamaktadır. Bu durum, meslekler arası ücret ve statü algısındaki adaletsizliği toplumsal farkındalık düzeyinde görünür kılmaktadır.

Söylemsel pratikler incelendiğinde, "Belediye işçisinden düşük maaş alıyoruz" ve "Doktor aldı, mühendis aldı; akademisyen yine geride kaldı" gibi ifadeler öne çıkmaktadır. Bu söylemsel kalıplar, kamudaki ücret skalasının liyakat ve eğitim sermayesi ile olan bağının zayıfladığını ve sistemsel bir adaletsizliğin varlığını eleştirel biçimde ifade etmektedir. Akademisyenler, bu biçimde hem ekonomik kayıplarını hem de mesleki statüdeki erozyonu dijital kamusal alanda görünür kılmaktadır.

3. Bilimsel Üretkenlik Krizi ve Beyin Göçü Projeksiyonu

Bu temada akademisyenlerin ekonomik darboğazın bilimsel üretim ve ulusal gelecek üzerindeki yapısal etkilerini vurguladığını göstermektedir. Bu bağlamda, düşük ücret politikaları yalnızca bireysel gelir kaybı olarak algılanmamakta; aynı zamanda Türk biliminin sürdürülebilirliği ve ulusal beka perspektifinden bir tehdit olarak betimlenmektedir.

İdeolojik inşa açısından, ekonomik sorunlar bireysel mağduriyet düzeyinden çıkarılarak, akademik üretkenlik ve ülkenin bilimsel kapasitesi üzerinden yorumlanmaktadır. Akademisyenler, geçim sıkıntısını sadece kendi

yaşam koşulları açısından değil, aynı zamanda ülkenin bilimsel geleceği ve stratejik çıkarları açısından da konumlandırmaktadır.

Söylemsel pratikler incelendiğinde, “Yayın ikinci planda, geçinmek öncelik oldu” ve “Akademik zam olmazsa beyin göçü kaçınılmazdır” gibi ifadeler öne çıkmaktadır. Bu söylemler, düşük ücret politikasının akademik üretkenliği zayıflatmasının yanı sıra, beyin göçü riskini artıran bir ulusal sorun olarak ele alındığını göstermektedir. Dijital mecralarda paylaşılan bu içerikler, ekonomik sıkıntıların bilimsel üretim üzerindeki etkisine dair kolektif bir farkındalık yaratma işlevi görmektedir.

4. Dijital Aktivizm ve Siyasal Baskı Mekanizmaları

Analiz edilen içeriklerde ortaya çıkan bir diğer tema (%10-15), X platformunun akademisyenler için bir “dijital miting alanı” ve doğrudan siyasal baskı aracı olarak kullanılmasıdır. Bu tema, dijital vatandaşlık pratiklerinin kolektif bir hak arama mekanizmasına dönüşme potansiyelini göstermektedir.

Katılımcı demokrasi ve toplumsal biliş perspektifinden değerlendirildiğinde, Akademik Dayanışma Platformu (@ADAP_2023) gibi kolektif aktörlerin öncülüğünde, dijital mecralarda yürütülen paylaşımların organize bir hak talep etme modeli geliştirdiği görülmektedir. Akademisyenler, bireysel taleplerini dijital kolektif eylemlerle birleştirerek, sosyal farkındalık ve görünürlük yaratmaktadır.

Söylemsel pratikler bağlamında, paylaşımların belirli saatlerde (20:00–21:00) eş zamanlı olarak yapılması ve karar alıcıların (@RTErdogan, @memetsimsek, @erolozvar) sistematik şekilde etiketlenmesi (mention) dikkat çekmektedir. Bu strateji, dijital söylemin yalnızca bilgi paylaşımı değil, aynı zamanda politikaya doğrudan etki etmeyi hedefleyen etkileşimsel bir güç üretme aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

Bu bulgular, dijital mecralarda üretilen akademik söylemlerin yalnızca tematik içeriklerini değil, aynı zamanda toplumsal bağlam ve güç ilişkileri içerisindeki anlam üretim süreçlerini de ortaya koymaktadır. Akademisyenler, ekonomik kaygılarından toplumsal statü eleştirisine, bilimsel üretkenlik endişelerinden doğrudan siyasal etkileşim stratejilerine kadar uzanan çok boyutlu bir dijital söylem pratiği geliştirmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, kamu yönetiminde dijitalleşmenin ve X platformu gibi dijital kamusal alanların akademik hak arayışı süreçlerindeki rolünü ve sınırlılıklarını ortaya koymaktadır. Analizler, dijital vatandaşlık pratiklerinin yüksek bir görünürlük kapasitesine sahip olduğunu, ancak bu görünürlüğün doğrudan politika değişikliğine dönüşmesinin yapısal ve bürokratik engellerle karşılaştığını göstermektedir. Akademisyenler, #akademikzam etiketi altında geliştirdikleri kolektif söylemler aracılığıyla ekonomik prekerleşme, maaş yetersizliği, göreli yoksunluk ve statü kaybı gibi sorunları görünür kılarken; aynı zamanda liyakat temelli ödüllendirme sistemine yönelik güven krizini, bilimsel üretkenliğe ve ulusal geleceğe dair endişeleri dijital kamusal alana taşımaktadır. Bu süreçte ekonomik kaygılar, bireysel mağduriyetin ötesinde ulusal bilimsel kapasite ve beyin göçü riskleri bağlamında yorumlanmakta, akademik taleplerin toplumsal ve ideolojik bir derinlik kazandığı görülmektedir.

Diğer yandan X platformu, akademik topluluklar için yalnızca bir ifade alanı olmanın ötesinde, eş zamanlı paylaşımlar ve karar alıcıların sistematik etiketlenmesiyle dijital katılımın doğrudan etkileşimsel bir güç aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Buna karşın, van Dijk’in eleştirel söylem çerçevesinde değerlendirildiğinde; sosyal medya üzerinden yükselen talepler ile bürokratik karar alma mekanizmaları arasındaki kurumsal entegrasyon eksikliği, dijital katılımın etkisini sınırlamakta ve sürecin "sembolik bir görünürlük" düzeyinde hapsolmasına neden olmaktadır.

Bu bağlamda, dijital vatandaşlığın aktif bir biçimi olarak ortaya çıkan #akademikzam söylemi, mevcut temsil krizini tek başına aşamamaktadır; gerçek bir katılımcı demokrasinin inşası, kamu yönetiminin bu dijital talepleri hukuksal ve kurumsal reform süreçleri ile bütünleştirmesine bağlıdır. Dolayısıyla, dijital katılımın

demokratik bir fırsata dönüşebilmesi, hem dijital taleplerin politika analiz süreçlerine "veri" olarak dahil edildiği bir kurumsal entegrasyonun sağlanmasını hem de akademik personelin ekonomik ve mesleki adaletsizlik algısının liyakat odaklı düzenlemelerle giderilmesini gerektirmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, dijital mecraların bir "itiraz alanı" olarak işlevsel olduğunu ancak "karar alma alanı"na dönüşebilmesi için idari bir sistem reformuna ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Düşünceli, D. K. (2023). Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi modeli ve yeni medya söylemleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi.* https://avesis.ankara.edu.tr

Fairclough, N. (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). Los Angeles, CA: Sage.

Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Şah, U. (2020). Eleştirel söylem analizi: Temel yaklaşımlar. *Kültür Araştırmaları Dergisi.* https://research.isikun.edu.tr

van Dijk, T. A. (1993). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society, 4*(2), 249–283. https://doi.org/10.1177/0957926593004002006

van Dijk, T. A. (1995). Discourse analysis as ideology analysis. In C. Schäffner & A. L. Wenden (Eds.), *Language and peace* (pp. 17–33). Aldershot: Dartmouth.

van Dijk, T. A. (2001). Critical discourse analysis. In D. Schiffrin, D. Tannen, & H. E. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (pp. 352–371). Oxford: Blackwell.

Wodak, R., & Meyer, M. (2009). *Methods of critical discourse analysis*. London: Sage.

Yapay Zekâ Politikaları ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Türkiye Örneğinde Politika Belge Analizi

Artificial Intelligence Policies and Gender Inequality: A Policy Document Analysis in the Case of Türkiye

Tuğba Damgacı[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de yapay zekâ politikalarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği perspektifini ne ölçüde içerdiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Yapay zekâ temelli uygulamaların kamu politikalarında giderek daha fazla yer bulmasına karşın, bu süreçlerin toplumsal cinsiyet boyutuyla nasıl ilişkilendirildiği önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, 12. Kalkınma Planı ve Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi nitel politika belgesi analizi yöntemiyle ele alınmaktadır. Ön değerlendirmeler, yapay zekâ politikalarının ağırlıklı olarak teknolojik gelişme ve verimlilik odaklı ele alındığını; toplumsal cinsiyet eşitliğinin ise sınırlı ve dolaylı biçimde yer aldığını göstermektedir. Bu durum, yapay zekâ politikalarının mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretme riskine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ Politikaları, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Dijitalleşme, Politika Analizi, Yönetişim

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study aims to examine the extent to which gender inequality is addressed within artificial intelligence policies in Türkiye. Although the use of artificial intelligence in public policy has increased significantly, the integration of gender equality concerns into AI-driven policy frameworks remains limited. The study employs qualitative policy document analysis to examine the National Artificial Intelligence Strategy, the 12th Development Plan, and the Women's Empowerment Strategy Document. Preliminary assessments indicate that AI policies primarily emphasize technological advancement, efficiency, and innovation, while gender equality considerations are addressed only indirectly. This imbalance suggests that AI-based policy processes may unintentionally reproduce existing gender inequalities. The study contributes to the growing literature on AI governance by highlighting the need for gender-sensitive approaches in the design and implementation of artificial intelligence policies.

Keywords: Artificial Intelligence Policies, Gender Inequality, Digitalization, Policy Analysis, Governance

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojilerinin kamu politikalarında giderek daha belirleyici bir rol üstlenmesi, devletlerin karar alma süreçlerini, kamu hizmetlerinin sunum biçimlerini ve yönetişim anlayışlarını köklü biçimde dönüştürmektedir. Yapay zekâ temelli politika araçları; karar alma süreçlerinin hızlanması, kamu kaynaklarının daha etkin kullanılması ve hizmet sunumunda standartlaşma gibi önemli avantajlar sunmaktadır. Bununla birlikte, bu teknolojilerin toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretme ya da mevcut eşitsizlikleri derinleştirme riski de akademik literatürde giderek daha fazla tartışılmaktadır. Özellikle algoritmik sistemlerin tasarımında kullanılan veri setlerinin, modelleme tercihlerinin ve karar kurallarının tarafsız olmadığı; aksine mevcut sosyal, kültürel ve kurumsal eşitsizlikleri yansıtabildiği vurgulanmaktadır (Urchs vd., 2025).

[1] Dr. Öğr.Gör., Selçuk Üniversitesi, tugba.dmgaci@selcuk.edu.tr, ORCID NO: 0000-0002-7379-242X

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kamu politikalarının hem konusu hem de sonucu olan yapısal bir sorundur. Kadınların ve erkeklerin kamu hizmetlerine erişimi, karar alma süreçlerine katılımı ve teknolojik dönüşümden eşit biçimde yararlanabilmesi, kamu politikalarının temel değerlendirme ölçütleri arasında yer almaktadır. Dijitalleşme ve yapay zekâ süreçleri, bu eşitsizlikleri azaltma potansiyeline sahip olmakla birlikte, gerekli politika çerçeveleri oluşturulmadığında mevcut ayrımcılık biçimlerini görünmez kılma ya da yeniden üretme riskini de beraberinde getirmektedir. Ancak yapay zekâ ve dijitalleşme politikalarının çoğu zaman toplumsal cinsiyet boyutunu açık ve sistematik bir biçimde ele almadığı, eşitlik meselesinin genel kapsayıcılık ve erişilebilirlik söylemleri içinde sınırlı kaldığı görülmektedir (Üçler & Şahin, 2025).

Türkiye bağlamında kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımına ilişkin çalışmalar, bu teknolojilerin kamu hizmetlerinde verimlilik sağlama potansiyeline dikkat çekerken; etik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve eşitlik boyutlarında önemli riskler barındırdığını da ortaya koymaktadır (Banazılı, 2025; Karabulut, 2025). Buna karşın, ulusal politika belgelerinde yapay zekâ politikaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının nasıl ilişkilendirildiğine dair bütüncül ve karşılaştırmalı analizler sınırlıdır. Mevcut çalışmalar çoğunlukla ya yapay zekâ politikalarını teknik ve yönetsel bir araç olarak ele almakta ya da toplumsal cinsiyet eşitliğini dijital dönüşüm bağlamından bağımsız değerlendirmektedir. Bu çalışma, söz konusu iki politika alanını birlikte ele alarak literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, Türkiye'de yapay zekâ politikalarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği perspektifini ne ölçüde içerdiğini analiz etmektir. Çalışma, yapay zekâ politikaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları arasında bir entegrasyon, paralellik ya da kopukluk olup olmadığını politika belgeleri üzerinden incelemektedir. Bu doğrultuda çalışma, yapay zekâ temelli kamu politikalarının toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl etkileyebileceğine dair kamu yönetimi odaklı analitik bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde politika belgesi analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Çalışmanın örnek olayını Türkiye oluşturmaktadır. Politika belgesi analizi, kamu politikalarının amaçlarını, önceliklerini ve varsayımlarını ortaya koymak bakımından uygun bir yöntem olarak değerlendirilmiştir. Bu yöntem, politika belgelerinde yer alan açık ifadelerin yanı sıra örtük kabullerin ve söylemsel çerçevelerin de analiz edilmesine imkân tanımaktadır.

Analiz kapsamında üç temel politika belgesi incelenmiştir: Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021–2025), 12. Kalkınma Planı (2024–2028) ve Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2018–2023). Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, Türkiye'de yapay zekâ politikalarının temel hedeflerini ve uygulama alanlarını belirlemesi bakımından çalışmanın ana belgesini oluşturmaktadır. 12. Kalkınma Planı, yapay zekâ ve dijital dönüşümün ekonomik ve yönetsel hedeflerle nasıl ilişkilendirildiğini göstermesi açısından analize dâhil edilmiştir. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı ise toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının mevcut çerçevesini yansıtması bakımından seçilmiştir.

Veri analizi MAXQDA nitel veri analiz yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kodlama sürecinde literatüre dayalı temalar esas alınmış; yapay zekâ ve dijital dönüşüm söylemi, toplumsal cinsiyet ve eşitlik söylemi, kapsayıcılık ve dezavantajlı gruplar, etik ve riskler ile politika entegrasyonu/kopukluğu temaları çerçevesinde belgeler sistematik olarak analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, politika belgelerinde belirli kavramların yalnızca varlığını değil, bu kavramların hangi bağlamlarda ve hangi ilişkiler çerçevesinde ele alındığını ortaya koymayı amaçlamaktadır (Telsaç & Arı, 2025).

Bulgular

Analiz bulguları, incelenen politika belgelerinde yapay zekâ politikaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları arasında sınırlı ve parçalı bir ilişki kurulduğunu göstermektedir. Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi ve 12. Kalkınma Planı'nda yapay zekâ, ağırlıklı olarak ekonomik rekabet gücünün artırılması, yenilikçilik kapasitesinin geliştirilmesi, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve kamu hizmetlerinde etkinliğin sağlanması bağlamında ele alınmaktadır. Bu belgelerde toplumsal cinsiyet eşitliği, doğrudan bir politika hedefi olarak tanımlanmamakta; eşitlik söylemi çoğunlukla "herkes için", "kapsayıcı" ve "erişilebilir" gibi genel ifadelerle sınırlı kalmaktadır. Bu durum, belgelerde cinsiyet körü bir dijitalleşme anlayışının baskın olduğunu göstermektedir (Karabulut, 2025).

Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kapsamlı biçimde ele almakta; kadınların istihdama katılımı, eğitime erişimi, karar alma süreçlerindeki temsili ve sosyal haklara erişimi gibi alanlarda somut hedefler içermektedir. Ancak bu belgede yapay zekâ ve dijitalleşme süreçlerine yapılan atıfların sınırlı olduğu, özellikle yapay zekâ temelli kamu uygulamalarının kadınlar üzerindeki potansiyel etkilerinin açık biçimde tartışılmadığı görülmektedir. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet politikalarının dijital dönüşüm bağlamında yeterince güncellenmediğine işaret etmektedir (Üçler & Şahin, 2025).

Uluslararası literatürde yapay zekâ destekli politika üretim süreçlerinde algoritmik önyargı ve temsil sorunlarına dikkat çekilmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin politika önerileri üretirken toplumsal cinsiyet boyutunu çoğu zaman göz ardı ettiği, bu durumun eşitsizlikleri yeniden üretebileceği belirtilmektedir (Voutyrakou & Skordoulis, 2025). Ayrıca algoritmik sistemlerin görünürde tarafsız olmasına karşın, arama ve görünürlük mekanizmaları üzerinden cinsiyet temelli dolaylı eşitsizlikler üretebildiği ortaya konmaktadır (Urchs vd., 2025). Türkiye örneğinde yapılan bu analiz, söz konusu risklerin politika belgeleri düzeyinde yeterince problematize edilmediğini göstermektedir.

Genel olarak bulgular, yapay zekâ politikaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarının büyük ölçüde paralel fakat birbirinden kopuk biçimde ele alındığını ortaya koymaktadır. Bu kopukluk, yapay zekâ temelli kamu politikalarının toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltma potansiyelini sınırlamaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, Türkiye'de yapay zekâ politikaları ile toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları arasında belirgin bir entegrasyon eksikliği bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yapay zekâ politikalarının ağırlıklı olarak teknik, ekonomik ve yönetsel hedefler etrafında şekillenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu politikaların merkezinde yer almamasına yol açmaktadır. Bu durum, yapay zekâ temelli kamu politikalarının mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini istemeden de olsa yeniden üretme riskini artırmaktadır. Bu bulgular, yapay zekâ politikalarının yalnızca teknik kapasite ve ekonomik verimlilik odaklı ele alınmasının, kamu politikalarının temel ilkelerinden biri olan eşitlik hedefiyle çelişebileceğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin politika belgelerinde açık biçimde tanımlanmaması ve yapay zekâ temelli uygulamalarla ilişkilendirilmemesi, bu alandaki eşitsizliklerin politika süreçlerinde görünmez bir hale gelmesine yol açmaktadır. Bu durum, yapay zekâ destekli kamu uygulamalarının tarafsız ve nesnel olduğu varsayımını sorgulamayı gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla kamu yönetiminde yapay zekâ politikalarının tasarım ve uygulama aşamalarında toplumsal cinsiyet duyarlılığının kurumsallaştırılması, yalnızca etik bir tercih değil, aynı zamanda demokratik meşruiyet ve kamu yararı açısından da zorunlu bir politika gerekliliği olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, yapay zekâ politikalarının toplumsal cinsiyet duyarlılığı gözetilerek yeniden ele alınması gerekmektedir. Toplumsal cinsiyete duyarlı etki analizlerinin yapay zekâ politika süreçlerine entegre edilmesi ve politika belgeleri arasında daha güçlü bir eşgüdüm sağlanması, eşitlik odaklı ve kapsayıcı bir dijital dönüşüm için temel politika önerileri olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

Banazılı, A. M. (2025). Yapay zekânın kamu yönetiminde kullanımı üzerine nitel bir inceleme: Faydalar, riskler ve Türk kamu yönetimi bağlamında çıkarımlar. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *34*(Uygarlığın dönüşümü: Yapay zekâ), 538–563. https://doi.org/10.35379/cusosbil.1691552

Cupać, J. (2025). *The gender code: Gendering the global governance of artificial intelligence*. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2512.09570

Karabulut, N. (2025). Kamu yönetiminde yapay zekâ destekli otomatik karar verme: Türkiye bağlamında bir değerlendirme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, *7*(1), 151–183. https://izlik.org/JA43XG87BM

Telsaç, C., & Arı, F. (2025). Can artificial intelligence be used for diversity management in public administration? Applications and considerations. *Cihanşümul Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, *6*(10), 76–93. https://doi.org/10.62356/cihansumul.1707340

Üçler, N., & Şahin, Z. B. (2025). Yapay zekâ uygulamalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden üretimi: Kodlama ve veri setlerindeki gizli önyargılar. *Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları*, *3*(12), 1–13. https://izlik.org/JA26SU36ED

Urchs, S., Thurner, V., Aßenmacher, M., Bothmann, L., Heumann, C., & Thiemichen, S. (2025). *Are all genders equal in the eyes of algorithms? Analysing search and retrieval algorithms for algorithmic gender fairness*. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2508.05680

Voutyrakou, D. A., & Skordoulis, C. (2025). Algorithmic governance: Gender bias in AI-generated policymaking? *Human-Centric Intelligent Systems*, *5*, 385–417. https://doi.org/10.1007/s44230-025-00109-2

Dijital Yönetimsellik ve İktidar: Foucaultcu Bir Analiz

Digital Governmentality and Power: A Foucauldian Analysis

Hamide Değer[1]

Öz

Yönetim anlayışının "hikmet-i hükümet"ten modern yönetim rasyonalitesine geçişini Foucault, gouvernementalité kavramı ile açıklamaktadır. Ancak Foucault bu değişimi bir kriz olarak değil, yönetme arzusuna sahip aktörler arasındaki iktidar mücadelesinin bir sonucu olarak değerlendirmektedir. Yönetimsellik, en üstten en alta kadar uzanan ve bireylerin davranışlarını yönlendiren teknikleri ifade etmektedir. Ekonomi–siyaset, devlet–piyasa ve siyaset–iktidar ilişkileri bu süreçte belirleyici olmuş; ortaya çıkan gerilimler çoğu zaman piyasa lehine bir dönüşümle sonuçlanmıştır. Günümüz dijital çağında ise; dijital teknolojilerle birlikte algoritmalar ve veri temelli sistemler yönetim süreçlerinde belirleyici hale gelmiştir. Bu bağlamda, yönetimsellik dijitalleşme ile birlikte bireylerin davranışlarını algoritmik yönlendirmeler aracılığıyla şekillendiren bir niteliğe bürünmüştür. Bu çalışma, söz konusu dönüşümü Foucault'nun yönetimsellik kavramı çerçevesinde ele alarak, dijital çağda iktidarın işleyişinin nasıl yeniden kurulduğunu analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetimsellik, Dijital yönetimsellik, İktidar, Foucault

JEL Kodları: Z, Z0

Abstract

Foucault conceptualizes the transition in governance from "the wisdom of government" to modern governmental rationality through the notion of governmentality. However, he does not interpret this transformation as a crisis, but rather as the outcome of power struggles among actors driven by the desire to govern. Governmentality refers to a set of techniques and rationalities that operate from the top down, shaping and guiding individuals' behavior. The relationships between economy and politics, state and market, and politics and power have been decisive in this process; the resulting tensions have often led to transformations in favor of the market. In today's digital age, with the advancement of digital technologies, algorithms and data-driven systems have become decisive in governance processes. In this context, governmentality has taken on a form that shapes individuals' behavior through algorithmic guidance. This study examines this transformation through Foucault's concept of governmentality, analyzing how the exercise of power is reconfigured in the digital age.

Keywords: Governmentality, Digital governmentality, Power, Foucault

JEL Codes: Z, Z0

Genişletilmiş Özet

Yönetim anlayışının, "hikmet-i hükümet" ve "devlet aklı" ekseninde geçirdiği değişim ve dönüşümün ardında, birbiriyle çatışan bazı kavramların ve zihniyetlerin olduğu bilinmektedir. Söz konusu zihniyet değişimi, tarihin politik, ekonomik, sosyolojik ve son kertede idari anlamda belirlenmesinde ve yön değiştirmesinde etkili olmuştur. Foucault, devlet aklının değişimini, gouvernementalité yani yönetimsellik kavramıyla açıklamıştır. İktidar çerçevesinde yürüttüğü yönetimselliği ilk olarak çoban-sürü metaforuyla analiz eden Foucault, pastoral iktidarın "Kralın, Tanrı'nın, şefin, onun sürüsü gibi olan insanlara nazaran bir çoban konumunda" olduğu anlayışına dayandığını ve bu anlayışa Doğu Akdeniz'de Mısır'da, Asur'da, Mezopotamya'da ve en çok da İbranilerde rastlandığını belirtmektedir. (Foucault, 2013)

"Eğer Tanrı insanların çobanıysa, kral da onun gibi insanların çobanıysa, kral bir anlam da Tanrı'nın insanlar sürüsünü emanet ettiği ast çobandır ve günün sonunda, hükümranlığının sonunda, kendisine emanet edilmiş olan sürüyü Tanrı'ya iade etmesi gerekir." (Foucault, 2013)

[1] Doktor, Bingöl Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hdeger@bingol.edu.tr
Orcid: https://orcid.org/0000-0003-3666-4311

Geleneksel dönemdeki bu pastoral yönetimsellik anlayışında iktidar doğrudan ceza üzerinden işlemekteyken sonrasında başka dönüşümler yaşanmıştır. Bunun akabinde kurumsallaşmaya başlayan iktidar ile devletin farklı disiplin, ceza teknikleriyle doğrudan işleyen sistem devam etmiştir. Devlet aklının politik ve ekonomik dönüşümü ise liberal anlayışın getirdiği yönetimsellik kriziyle sonuçlanmıştır. Ona göre:

"…liberal yönetim sanatının, yönetimsellik krizi diye adlandırabileceğimiz olguyu yarattığını, ya da kendi içerisinden onun kurbanı olduğunu görüyoruz. Bu, üzerinde durulması gereken bir nokta. Bu krizlerin sebebi özgürlüklerin icrasının ekonomik bedelinin artışı olabilir…" (Foucault, 2004).

Liberal yönetimin sunduğu ekonomik özgürlükler sorunsuz gibi görünse de bireyi aynı zamanda işsizlik, güvencesizlik ve krizlerle baş başa bırakmaktadır. Liberal piyasa ve rekabet ortamında ortaya çıkan sorunlar karşısında devlet müdahalesi zorunlu hale gelirken, bu müdahale bireylerin özgürlüğünü de tehlikeye düşürmektedir. Bu sistem bir döngü içerisinde yer almakta yani kriz üretmektedir. Çünkü bir yanda özgürlük sunuyor gibi dururken diğer yanda bireylerin özgürlüğünü ve toplumsal düzeni zedelemektedir. Dolayısıyla bir yönetimsellik krizinden bahsetmek mümkündür ve Foucault için "yönetimsellik krizi", daha ziyade yönetmeye istekli aktörlerin iktidar ve ona sahip olma iddiası üzerinden varlığını sürdürmektedir. Ekonomi-siyaset, siyaset-iktidar, devlet-ekonomi, devlet-piyasa ve siyaset-piyasa gibi ilişkiler ilk bakışta dikotomik görünse de iktidarın ağ benzeri bir yapı ile her alana yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Özellikle modern dönemle birlikte ulus devletlerin inşası ve evrenselleşmesi, toplumları oldukça karmaşık bir tarihsel süreçle karşı karşıya bırakmıştır. İmparatorlukların esnek, geniş, yatay ve ademi merkeziyetçi yapısından; ulus devletin tek tip, sınırları belirli, katı, hiyerarşik ve merkezi yapısına geçiş kurumsallaşarak ilerlemiştir. Bu modelin evrenselleşmesi ise uluslararası bir zorunluluk şeklinde dayatılmış ve kısa sürede, eksik ya da sorunlu da olsa, yaygınlaşmıştır.

"…salt devlet aklı rejiminde yönetimselliğin, ya da yönetimselliğin eğim çizgisinin bir ucu, sınırı olmadığını anlatmıştım. Yani yönetimsellik bir anlamda sınırsızdı. O dönemde polis denen, 18. yüzyılın sonundaysa geriye yönelik bir bakışla polis devleti adını alan sistemi tanımlayan şey tam da buydu. Polis devleti, idareyle iç içe geçmiş, tamamen idarileşmiş bir yönetim, ve omuzlarında yönetimselliğin tüm yükünü taşıyan bir idare demekti." (Foucault, 2004)

Böylelikle eski yönetim anlayışında devlet, dışarıdan hukuk sistemi tarafından sınırlandırılabilirken, değişen yönetimsellik ile birlikte yönetim kendi kendisini sınırlayan bir yapıya dönüşmüştür. Bu sınırlama, devlet, ekonomi ve hukukun oluşturduğu müesses nizamın köklü biçimde değişmesine yol açmıştır. "İnsanların davranışlarının yönetiliş şekline tekabül eden, yönetimsellik" adını verdiği kavramı (Foucault, 2004) iktidar analizi için kullanmıştır. İktidarı ilişkiler ağı çerçevesinde tanımlayan Foucault'ya göre yönetimsellik; "…bireylerin özgür ortamlarında birbirlerine karşı benimseyebilecekleri stratejileri oluşturmasını, belirlemesini, düzenlemesini ve araçsallaştırmasını sağlayan pratikler" bütünüdür (Foucault, 2016).

Bu bağlamda yönetimsellik, iktidarın yalnızca dışsal sınırlamalarla değil, bireyin davranışlarını yönlendiren içsel mekanizmalar aracılığıyla işlediğini göstermektedir. Foucault'ya göre iktidar, bireylerin özgürlük alanları içinde kurulan ilişkiler ve stratejiler üzerinden işler. Dolayısıyla modern yönetim anlayışı, birey üzerinde doğrudan bir zorlama kurmaktan ziyade, bireyin davranışlarını yönlendirerek ve kendi kendini yönetmesini sağlayarak iktidarı yeniden üretmektedir.

Günümüz dijital çağındaki yönetim anlayışı Foucault'nun yönetimselliği çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu yeni anlayışın siyaset, hukuk ve sosyal normlar yerine büyük veri kümelerinin algoritmik işlenmesine dayandığı görülmektedir. Dijital dünyada siyasal meseleler algoritmalar aracılığıyla nicelleştirilebilir hale gelmektedir. Geleneksel yönetim anlayışında istatistiksel pratikler doğrultusunda dünyaya dair varsayımlar, nicelleştirme uzlaşıları ve önceden belirlenmiş kategoriler bulunurken; büyük veri ile birlikte amaç, bu varsayımların ve sınıflandırma ölçütlerinin doğrudan verinin kendisinden ortaya çıkmasını sağlamaktır. Dijital dönemin bu yönetim anlayışı "algoritmik yönetimsellik" olarak nitelendirilmekte ve büyük veri içerisindeki istatistiksel korelasyonların otomatik olarak toplanması, birleştirilmesi ve analizi yoluyla olası davranışları modelleyen, öngören ve önceden etkileyen anormatif veya apolitik bir rasyonellik türü olarak

tanımlanmaktadır (Rouvroy, Berns, 2013). Söz konusu sistem, kullanıcıları üzerinde doğrudan bir yasaklama, yönlendirme yapmadığı gibi mümkün olan davranışları hesap ederek, onları, belirlenen seçenekler arasında bir tercihe yönlendirmektedir. Birey özgürce seçim yaptığını düşünürken, sistemin hem teknik işleyişi hem felsefi amacı ile iktidar yasaklayan değil, davranış koşulları ve alanını düzenleyen haliyle ortaya çıkmaktadır. Nitekim;

"…kullanıcı davranışlarını teknik tasarım ve kısıtlamalar yoluyla yönlendirmeyi ifade eder. Burada kontrol, neyin yasak olduğuyla değil, teknolojinin kullanıcıya neyi yapmasına "izin verdiğiyle" ilgilidir. Tasarımcılar, teknik araçlara belirli toplumsal normları ve değerleri yerleştirerek kullanıcıların eylem alanını daraltırlar" (Badouard, Mabi, Sire, 2016)

Bu rasyonellik biçimine uygun yönetimsellik, bireyleri değil ilişkileri yönetmektedir. Elde edilen veriler aracılığıyla bireyin ne bedeni ne de ahlaki yönü esas alınmakta; bunun yerine bireyin dijital düzlemdeki izlerinden hareketle mevcut durumu ve gelecekteki olası davranışları herhangi bir toplumsal norm kullanılmaksızın matematiksel olarak öngörülmektedir.

Artık mesele, olanı yönetmek, geçmiş davranışları yargılamak, cezalandırmak ve disipline etmek değil; belirsizliği yönetmektir. Büyük ölçekli veri işleme, belirsizliğin ehlileştirilmesi anlamına gelmektedir. Gerçekte ise algoritmik yönetimsellik bundan daha geniş bir hedefe yönelir: mümkün olanın, olası olana indirgenmesi. Bu durum, davranışların yasaklama ya da zorunluluk yoluyla değil; uyarı ve yönlendirme mekanizmaları aracılığıyla şekillendirilmesi anlamına gelir. Bu, insanların dikkatini belirli noktalara yönelten, enformasyonel ya da fiziksel çevreyi değiştirerek bazı davranışları zorunlu kılmadan "kaçınılmaz" hale getiren, görece örtük bir yönetim biçimidir (Rouvroy, 2020).

Bu bağlamda, hikmet-i hükümetten günümüz dijital çağına uzanan süreçte yönetim anlayışı sürekli dönüşmüş ve Foucaultcu anlamda farklı yönetimsellik biçimleri ortaya çıkmıştır. Bireyin davranışlarının yönlendirilmesine farklı araçlar geliştiren yönetimsellik, dijital çağda giderek daha az görünür hale gelmiştir. Gelinen noktada bu görünmezliğin arkasında bireye, topluma ve dünyaya ilişkin büyük nicel veri birikimi bulunmaktadır. Zor ve baskıya dayalı geleneksel iktidar ilişkileri yerini, veri temelli ve daha örtük bir yönlendirme biçimine bırakmış; böylece yönetim ve birey, görünmez biçimde şekillendirilen yeni bir düzene doğru evrilmiştir.

Kaynakça

Badouard, R., Mabi, C., Sire, G., (2016). "Beyond 'Points of Control': logics of digital governmentality", Internet Policy Review. Cilt 5, sayı 3. https://policyreview.info/pdf/policyreview-2016-3-433.pdf

Foucault, M. (2004). Biyopolitikanın Doğuşu College de France Dersleri (1978-1979). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Foucault, M. (2013). Güvenlik, Toprak, Nüfus. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Foucault, M. (2016). Özne ve İktidar. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rouvroy, A. (2020). La gouvernementalité algorithmique et la mort du politique. https://www.greeneuropeanjournal.eu/wp-content/uploads/pdf/la-gouvernementalite-algorithmique-et-la-mort-du-politique.pdf

Rouvroy, A. & Berns, T. (2013). Gouvernementalité algorithmique et perspectives d'émancipation. Réseaux.

Habermas, Dijitalleşme ve Yarı - Kamusallık

Habermas, Digitalisation and Semi-Public Sphere

Hidayet Değer[1]

Öz

Kamusal alan tartışmalarında medya önemli bir aktör olarak yer almıştır. Habermas da burjuva kamusal alanının gelişiminde hem bir aşama olarak edebi kamusal alana yer vermiş hem de burjuva kamusal alanının en önemli aktörlerinden biri olarak basın -yayını işaret etmiştir. Bu anlamda basın-yayın ve izleyen süreçte medya farklı görüş ve talepleri yansıtabilmesi ve aynı zamanda aynı platforma taşıyabilmesi açısından kritik bir rol üstlenmiştir. Ancak süreç içerisinde medyanın kar amaçlı kullanılması dolayımında piyasa aktörleri ile ilişkisi bu güvenli temsilden, manipülasyonun yapılabildiği bir aşamaya taşımıştır. Habermas, son kitabında ise özellikle sosyal medya, seminerler, konferanslar ya da türlü dijital platformların beğeni, linç, sansür, otosansür ya da farklı baskılayıcı gerekçeler açısından bir kamusallık değil ancak yarı kamusallık olarak kabul edilebileceğini ifade etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Habermas, Kamusal alan, Yarı-kamusallık.

JEL Kodları: Z00, D7, D72

Abstract

Media has been a central actor in debates on the public sphere**.** Habermas identified the literary public sphere as a key stage in the development of the bourgeois public sphere and regarded the press as one of its main actors. In this sense, media has played a crucial role by representing diverse views and demands while providing a common platform for public discussion. However, the commercialization of media transformed it from a reliable means of representation into an instrument of manipulation. In his latest work, Habermas argues that social media, seminars, conferences, and other digital platforms should be regarded not as public spheres but as semi-public spheres**,** shaped by mechanisms such as likes, censorship, self-censorship, and online shaming.

Keywords: Habermas, Public sphere, Semi-public sphere.

JEL Codes: Z00, D7, D72

Genişletilmiş Özet

Son yılların düşünce dünyasının en önemli kavramların bir tanesi olan Habermas kamusal alanı toplumsal yaşam içerisinde kamuoyuna benzeyen, tüm yurttaşların erişiminin garantilendiği bir alan olarak tarif eder. Kamusal meseleler için kişilerin toplandığı konuşma durumu kamusal alan oluşumunun bir yüzüdür. "Bu tür biraradalık durumundaki bireylerin davranışları, ne iş ve meslek sahiplerinin özel işlerini görürken yaptıkları davranışlara; ne de bir devlet bürokrasinin yasal sınırlarına tabi anayasal bir düzenin üyelerinin davranışlarına benzer." (Habermas: 2015, 95) Ancak burada vatandaşlar sadece genel yarara ilişkin konularda, herhangi bir kısıtlanmaya tabi tutulmadan, toplanma, örgütlenme, ifade etme ve hatta ifadelerini yayınlama özgürlüklerinin garanti altında olduğu bir ortamda kamusal alan faaliyeti göstermiş sayılabilirler.

Çağdaş dönemde sosyal medya gibi dijital ortamların kamusal alana en yakın bir araya gelme, karşılaşma yerlerinden biri olduğu kamusal alan çalışmalarında da oldukça geniş bir yer kaplamıştır. Hem fikir ve taleplerin daha büyük kitlelere ulaştırılabilmesi bağlamında kamuoyu oluşturması hem de özellikle Habermas'ın kamusallıkta epey yer verdiği iletişimsel eylemin sağlanmasına imkan vermesi, sosyal medyayı cazip ve sürdürülebilir bir kamusal alan örneği olarak yansıtmıştır. Nitekim burjuva kamusallığında basın-yayına ve sonrasında medyaya atfedilen farklı fikir ve talepleri yansıtma özelliğinin ötesinde aracısız ve

[1] Doktor, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, hidayetdeger@gmail.com
Orcid: https://orcid.org/0000-0003-4011-3707

doğrudan olması sosyal medya gibi dijital platformlara yüklenen kamusal alan olma özelliğinin temel dayanaklarıdır. Ancak burjuvazinin gelişimi özellikler piyasa aktörleri bağlamında bir taraftan kamusal alanı geniş kılma potansiyeli taşırken öte taraftan çeşitli araçlarla onu sınırlandırmıştır. Basın -yayın ve tüm geleneksel medya bunun örneğini taşımaktadır. Medya ilk başta Habermas'ın ifadesiyle bir kamusal alan organı iken, kârlılığı ve kitleleri etkileme gücü onu piyasa aktörleri açısından da cazip kılmıştır. Medyanın kar getiren bir yapı olma özelliği ve hem kitleler hem devlet-hükümet üzerinde yönlendirici ya da baskılayıcı olma özelliği zaman içerisinde bağımsız ve güvenilir bir kamusallık icra etme özelliğini yitirmiştir (Habermas: 2003, 32).

Dijital platformların yaygınlaşması ise hem bilginin kitleselleşmesi hem de kişilerin, grupların fikir ve taleplerini aracısız, doğrudan ifade edebilmesine imkân sağlamıştır. Bu imkân aynı zamanda farklı birey ve grup karşılaşmalarının da aracısız bir şekilde biraradalığını, etkileşimini ve tek taraflı beyanlardan daha fazlası olan karşılıklı müzakere ortamının varlığını sağlamıştır. Bu bağlamda Habermas'ın kamusal alan için şart koştuğu aleniyet, katılımda eşitlik, statüden bağımsızlık ve rasyonel-eleştirel ortamın sağlanması gibi özellikler öne çıkmaktadır. Dolayısıyla ilk bakışta sosyal medya gibi dijital platformların bu yetileri klasik medyaya kıyasla daha fazla taşıdığı düşünülmüştür. Bununla birlikte, ilerleyen süreçlerde dijital platformların bu yetilerine rağmen sonucun her zaman ideal bir düzlemde gerçekleşmediği anlaşılmıştır. Yani tartışmanın, karşılaşmaların her zaman müzakereye dönmemesi bir tarafa rasyonel-eleştirel iletişimin sağlanması oldukça sınırlı kalmaktadır. Bunun yerine karşılaşmaların, rasyonellik içermeyen ve eleştirinin sadece karşı tarafa yöneldiği, mevcut pozisyonun daha rijit bir şekilde savunulduğu örnekler daha fazladır. Bu bağlamda Habermas, son kitabında farklı örneklerle birlikte sosyal medya gibi dijital platformlardaki kamusallığı, bir tür yarı kamusallık olarak tanımlamaktadır.

Yarı kamusallık, kamusal alanın bazı özelliklerini ya da ideal de dahil muhtemel bir kamusal alan potansiyeli taşımasına rağmen tam oluşmamış – olgunlaşmamış girişimler olarak ifade edilmiştir. Yarı kamusallık özellikle sosyal medya bağlamı ile ele alındığında, Habermas özel-kamu ayrımının silikleştiğini bu platformlarda cereyan eden tekilleşme üzerinden değerlendirir. Bu anlamda öncelikle bireysellik ve tekilleşme ayrımına dikkat çekmektedir. Kamusal alana bireysel olarak dahil olabilmek hem bir avantaj hem de kamusal alanın çeşitliliği, özgürlüğü sağlaması, genel yarar açısından da bir imkân olmasına rağmen, sosyal medyada anlık görüş beyanlarının ve kişilerin kendi hayat hikayesinin daha fazla öne çıkması bu bağlamda rasyonellik-eleştirellik ve kamusal –özel alan ayrımlarının bulanıklaşmasının örneklerindendir. Nitekim burada beğeni, onay mekanizması çok daha etkindir (Habermas: 2023, 48). Önceki yıllarda medya için kullanılan "kültürel mallar piyasası"na dönerek kamusal alanı piyasaya benzetme ve kamusallıktan uzaklaşma (Habermas: 2003, 281-282) sonraki süreçte sosyal medya ve öteki dijital platformlarda da kendini göstermektedir. Dijital ortamlar da dahil genel yarar, kamusallık icrası olarak sunulan pek çok toplanma ise kültürel de olsa pazarlanabilen, mal statüsünde bir işlev görebilmektedir.

Sosyal medya ve biradalığı sağlayan dijital platformlar bir taraftan bireylere katılım imkânı tanımaktadır. Bu bağlamda kamusal alanı yeniden oluşturabilecek hakikiliği sunma potansiyeli ve iddiası taşıdığı söylenebilir. Ancak anlık ve kişisel tavırlar, üzerinde yeterince düşünülmemiş ve bireylein duygusuna yönelen gündemler, özellikle kaynağı ve gerçekliği kesin olmayan, kişisel ya da sübjektif bilgilerin dolaşımı, kamusal alanın rasyonellik ilkesiyle de, özeli dışlayan yapısıyla uyumsuzdur. Özel ve kamusal alan ayrımı Habermas'a yönelik birçok eleştiriyi beraberinde getirmiştir. Özellikle feminist kamusal alan teorisinin eleştirileri, mevcutta özel kabul edilmiş pek çok eşitsizliğin bu ayrımla devam edebileceğine dönüktür (Fraser: 2015, 131). Bununla birlikte burada sözü edilen bireysellikten ziyade tekilliğin öne çıkması, kişilerin kamusal meseleleri de ilgilendirebilecek konular bağlamında değil tamamen şahsi görünürlük, beğeni üzerinden varlık inşa etmeleridir. Yine eleştiriye ve müzakereye tabi olmayan bilgiler, bu bilgilerin dönüşümüne yeteri kadar imkân vermemektedir. Dolayısıyla eleştiri ve müzakerenin yokluğu ya da yetersizliği geri bildirimlere ve dönüşümlere olanak sağlayacak bir geri besleme mekanizmasından yoksun bırakmaktadır, bu açıdan da onu yalnızca yarı kamusal bir mecraya dönüştürmektedir (Habermas: 2023, 50).

Yarı-kamusallık bu anlamda ya özgürlüğün tam sağlanamaması dolayımında; sansür, otosansür, linç, beğeni gibi sınırlandırıcı etkilerin yanında üyelikler, herkesin dahil olamadığı yarı açık platformlar da kamusal alanı çoğullaştırma potansiyeli taşımasına rağmen yarı-kamusallığa neden olabilmektedir.

Kaynakça

Habermas, J. (2023). Kamusallığın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü ve Müzakereci Demokrasi, çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları.

Habermas, J. (2023). Kamusallığın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü ve Müzakereci Demokrasi, çev. Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları.

Habermas, J. (2015). “Kamusal Alan”, Kamusal Alan, ed. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayınları.

Fraser, N. (2015). “Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Var Olan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı”, Kamusal Alan, ed. Meral Özbek, İstanbul: Hil Yayınları

Dijitalleşme ve Meşruiyet Paradoksu: Dijitalleşen Kamu Hizmetlerinin Meşruiyetle İlişkisinin Türkiye Özelinde İncelenmesi

Digitalization and the Legitimacy Paradox: An Examination of the Relationship Between Digital Public Services and Legitimacy in the Context of Türkiye

Sadegül Durgun[1]

Öz

Bu çalışmanın amacı, kamu yönetiminin ve kamu hizmet sunumunun dijitalleşmesi ile siyasi otoritelerin meşruiyeti arasındaki ilişkinin niteliğini belirlemektir. Bu amaçla, Barış Fonu tarafından desteklenen Kırılgan Devletler Endeksi'nden Türkiye'ye ait devlet meşruiyeti verileri ve Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan E-Devlet Gelişmişlik Endeksi verilerinden yine Türkiye'ye ait olanları kullanılmıştır. Dijitalleşmiş kamu hizmetlerinin şeffaflığa, hesap verebilirliğe, katılımcılığa ve kesintisiz hizmet sunumuna katkıda bulunduğu düşünülürse, genel olarak kamu hizmetlerinin dijitalleşmesinin siyasi otoritenin meşruiyetini artıracağı varsayılmaktadır. Ancak yapılan literatür taraması, durumun her zaman böyle olmadığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da, özellikle Türkiye'ye ait verilerin analizi, kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi ile meşruiyet arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Meşruiyet, Kamu Hizmetlerinin Sunumu, Türkiye.

JEL Kodlar: H1, H4, H83

Abstract

The aim of this study is to determine the nature of the relationship between the digitalization of public administration and public service delivery and the legitimacy of political authorities. To this end, data on state legitimacy from the Fragile States Index—supported by the Peace Fund—and the E-Government Development Index published by the United Nations, specifically those pertaining to Türkiye, have been utilized. Given that digitized public services are believed to contribute to transparency, accountability, participation, and uninterrupted service delivery, it is generally assumed that the digitization of public services will enhance the legitimacy of political authority. However, a review of the literature reveals that this is not always the case. In this study, an analysis of the data specifically for Türkiye revealed a negative relationship between the digitalization of public services and legitimacy.

Keywords: Digitalization, Legitimacy, Delivery of Public Services, Türkiye.

JEL Codes: H1**,** H4, H83.

Genişletilmiş Özet

Kavramsal Çerçeve

Meşruiyet siyasal iktidarların neden var olduklarını ortaya koymaya çalışan bir üst anlamlandırma olarak değerlendirilmektedir. Bu noktada siyasal iktidarların temel problemlerinin rıza ve kabul arayışı olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Toplumsal anlamda bir rızanın ve konsensüsün olmadığı bir yerde siyasal iktidarın bir zorunluk ya da zorbalığı ifade ettiği söylenebilir (Çetin, 2003; Özdemir, 2014). Bu durumda toplum vicdanında kendine yer bulamayan bir siyasal iktidarın uzun süre varlığını devam ettirmesi söz konusu olamayacaktır. İktidarlarda devam ve süreklilik önemlidir ve bunu sağlayacak husus da meşruiyetin sağlanmasıdır.

Meşruiyet en genel ifade ile yapılan eylem, işlem, faaliyet ve düzenlemelerin toplum nezdinde kabul görecek biçimde rasyonel temellere dayandırılmasını ifade etmektedir. Ayrıca meşruiyet, bir varlığın eylem ve

[1] Doç. Dr., KSÜ, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, sadegulozcan@ksu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4652-7804.

faaliyetlerinin sosyal olarak inşa edilmiş birtakım normlar, değerler, inançlar ve tanımlar sistemi içinde arzu edilir, uygun veya uygun olduğuna dair genelleştirilmiş bir algı veya varsayım olarak tanımlanmaktadır (Hurd, 1999). Bu noktada meşruiyetin iki temel unsuru olduğundan söz edilebilir. Bunlar otoritenin kabulü ve gerekçelendirilmesidir.

Bir siyasal iktidar veya hükümet; ortaya koyduğu faaliyetlerin, eylemlerin, hizmetlerin çıktıları toplumun değerler örüntüsü ile uyumluysa meşru kabul edilmektedir. Bu bağlamda değer örüntüsü toplum için genelleştirilmiş arzu kriterleri, değerlendirme standartları ve normatif önceliklerdir. Kabul görme ve uyum hem aktörler hem de kurumlar bazında söz konusu olabilmektedir (Stillman, 1974). Bu noktada bir aktörün bir kurala veya kuruma uyulması gerektiğine dair normatif inancı meşruiyeti ifade ederken aynı zamanda bir kuruluşun çevresi tarafından kabul edilmesi ve belirli bir yerde faaliyet göstermeye yasal ve ahlaki olarak yetkili olduğuna dair yerel inanç da meşruiyet olarak ifade edilmektedir.

Meşruiyet çeşitli biçimlerde temellendirilmektedir. Ancak küreselleşen ve sürekli değişen ve dönüşen dünyada bu temellendirmelerin de değiştiği görülmektedir. Bu noktada siyasal, ekonomik, sosyal, teknolojik vb. alanlarda meydana gelen değişim ve dönüşümler siyasal iktidarların da yapı ve işleyişleri ile toplum nezdindeki kabul ve rıza düzeylerini değiştirmektedir. Bu noktada kamu yönetiminde ve kamusal hizmet sunumunda yaşanan dijitalleşme önem arz etmektedir.

Siyasal iktidarın meşruiyetinde kamusal hizmetlerin önemli bir yeri vardır. Siyasal iktidar ve kamu hizmetleri arasında kamu yararının sağlanmasına yönelik olarak dinamik bir ilişki söz konusudur. Siyasal iktidar kamu hizmetlerini, önceliklerini, yönünü, kapsamını belirlerken kamu yönetimi ise bu hizmetleri hak, eşitlik ve süreklilik ilkelerini gözeterek sunmakla yükümlüdür. Sunulan hizmetler, bunların nasıl ve ne şekilde sunulduğu, ihtiyaçları ne ölçüde karşıladığı ve kamu yararını ne ölçüde temin ettiği gibi hususlar meşruiyet noktasında önem arz etmektedir. Zira kamu hizmetleri siyasal iktidarın meşruiyet sağlama araçlarından biridir.

Değişen ve dönüşen dünya ile gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri kamu yönetiminin hizmet sunma yöntem ve şekillerini de değiştirmiştir. Bu bir anlamda yönetimler için zorunlu hale de gelmiştir. Yönetimler değişen koşullara ayak uydurabilmek adına bir dijital dönüşüm sürecine girmişlerdir. Dijital dönüşüm, dijital teknolojilerin kullanımı ile toplumsal, endüstriyel ve yönetsel düzeylerde köklü değişikler meydana gelmesini ve bununla bağlantılı olacak şekilde yeni değerler ve fırsatlar yaratılmasını ifade etmektedir. Bu noktada Türkiye'de de kamusal hizmetlerin sunumunda teknik ve yasal düzenlemelerle dijitalleşme süreci yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Türkiye'de bu sürecin 1970'lere kadar dayandırılması mümkün olsa da son 20-30 yıldaki önemli gelişmeler ile ciddi anlamda yol kat edildiği söylenebilecektir. Bu noktada özellikle e-devlet uygulamaları önemli bir yer işgal etmektedir. Kamusal hizmetlerin pek çoğu e-devlet uygulamaları ile sunulmakta ve bu durum zamandan ve kaynaklardan ciddi anlamda tasarruf edilmesini sağlamakla birlikte şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım noktalarında da fayda sağlamaktadır.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı dijitalleşen kamu yönetimi ve kamusal hizmet sunumlarının siyasal iktidarların meşruiyetiyle ilişkisinin niteliğini ortaya koymaktır. Dijitalleşen kamusal hizmetlerin şeffaflık, hesap verebilirlik, katılım, kesintisiz hizmet sunumu gibi hususlara katkı sağladığı düşünüldüğünde, kamu hizmetlerinde yaşanan dijitalleşmenin siyasal iktidarın meşruiyetini artıracağı düşünülmektedir. Ancak literatüre bakıldığında bu hususun her zaman geçerli olmadığı, bu noktada ülkeler açısından farklı bağlamlarda farklı değerlendirme ve sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye özelindeki durum değerlendirilmeye çalışılmaktadır. Bu noktada Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan E-devlet Gelişmişlik Endeksi verileri ile Barış Fonu tarafından desteklenen Kırılgan Devletler Endeksi içerisinde yer alan devlet meşruiyeti verilerinden faydalanılmıştır. E-devlet Gelişmişlik Endeksi Online Hizmet Endeksi, Telekomünikasyon Altyapı Endeksi, Beşeri Sermaye Endeksi ve E-Katılım Endeksleri ile birlikte ele alınıp değerlendirilen ve ülkelerin yıl bazlı olarak e-devlet gelişmişlik düzeylerini ortaya koyan bir endekstir. Bu

endekse göre Türkiye'nin e-devlet gelişmişlik düzeyi yıllar itibari ile artarak ilerlemektedir. 2004 yılından 2024 yılına kadar düzenli bir şekilde artış gösteren düzey 2024 yılında 0,8913 puana yükselmiştir (https://publicadministration.un.org/, 24.03.2026). İlgili endekste puanlar 0-1 arasında hesaplanmakta ve 1'e yaklaşıldıkça düzey olumlu yönde bir gelişim seyretmektedir. Bununla birlikte adı geçen diğer endekslerde de puanların benzer şekilde arttığı görülmektedir. Ancak meşruiyete ait verilere bakıldığında tersi bir durumun varlığı göze çarpmaktadır. 2006 yılından itibaren yayımlanan endeksteki verilere bakıldığında Türkiye'nin meşruiyet düzeyinin düştüğü görülmektedir. Kırılgan Devlet Endeksi devlet meşruiyetinde, puanlama 0-10 arasında hesaplanmakta ve puanlar yükseldikçe meşruiyet düzeyi azalmaktadır. Türkiye'nin 2006 yılındaki puanı 6,10 iken bu puan 2023 yılında 7,30'a yükselerek negatif bir seyir izlemiştir (https://fragilestatesindex.org/, 24.03.2026). Sunulan veriler dikkate alındığında Türkiye özelinde meşruiyet ve dijitalleşme arasında negatif yönlü bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Verilerle, SPSS programı kullanılarak yapılan korelasyon analizi de bu hususun ne kadar güçlü olduğunu ortaya çıkaran bulgular sunmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Meşruiyet ile dijitalleşme ve kamusal hizmetlerin dijital bir şekilde sunulması arasındaki negatif yönlü ilişki ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklı bağlamlarda ele alınabilecektir. İleri düzey demokrasilerde bu hususun demokratik yorgunlukla bağlantılı olarak açıklanması söz konusu olabilmektedir. Ancak Türkiye özelinde bu husus farklı bağlamlarda değerlendirilebilecektir. Dijitalleşme ve bunun kamu yönetimi ve kamu hizmetlerine yansıması meşruiyet noktasında bir kaldıraç olarak değerlendirilebilir. Doğru kullanıldığında ve bu noktada gerekli diğer adımlar atıldığında meşruiyet düzeyi artabilecekken, dezanformasyon, kişisel veri ve mahremiyet ihlalleri, dijital araçların bir baskı aracına dönüşmesi, teknolojiye erişilebilirlikte ortaya çıkan eşitsizlikler meşruiyeti artırmak yerine tersi bir duruma yol açabilecektir. Bu noktada dijitalleşmenin Türkiye'de meşruiyet düzeyini artırabilmesi adına yapılması gereken bazı hususlara ilişkin öneriler geliştirilebilecektir. Bu noktada ilk olarak atılması gereken adım gerçek anlamda bir şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanmasıdır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yayımlanan Yolsuzluk Algı Endeksi verilerine göre Türkiye'nin puanı 31'dir. 0-100 arasında yapılan puanlamada 100'e yaklaşılması pozitif yönlü bir gelişmedir ve bu noktada ülkenin puan durumunun olumlu olmadığı görülmektedir. Ülkenin puanının yükselmesinde şeffaflık ve hesap verebilirlik çok önemli bir yere sahiptir. Bu noktada yasal düzenlemelerle ortaya konulan teorik hususların hayata geçirilmesi, güçlü denetim mekanizmaları ve yaptırımlar önem arz etmektedir. Bununla birlikte teknolojiye, internete eşit erişimin sağlanması adına gerekli alt yapının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerine yönelik yatırım projeleri için kaynak tahsisinin ülkede arttığı bilinmektedir. Ancak bu projelerin çeşitliliğinin ve yönünün arttırılması dijital uçurumun azaltılması noktasında önemli olabilecektir. Bunlarla birlikte dezanformasyonun azaltılması hususunda gerekli düzenlemelerin yapılması, kurumların ve halkın bu noktada bilinçlendirilmesi kamu yönetimine, dijital hizmet sunumuna güveni ve bu da siyasal iktidarın meşruiyet düzeyini artırabilecektir. Bunlarla birlikte dijital okur yazarlık ile teknoloji okur yazarlığının artırılması faydalı olabilecektir. Son olarak yönetim anlayışının yönetişim lehine olacak şekilde değişmesi siyasal iktidarın meşruiyetinin sağlanması noktasında faydalı olabilecektir. Bu hususta e-yönetişim önem arz etmektedir. E-yönetişim, devletin vatandaşlar, işletmeler ve kurumlarla olan ilişkilerinde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak şeffaflık, katılımcılık, hesap verebilirlik ve verimliliği artırdığı dijital yönetim modeli olarak değerlendirildiğinde ifade edilen tüm diğer hususlarla birlikte yönetimin meşruiyeti açısından faydalı olabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler E-devlet Bilgi Bankası, https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center, 24.03.2026.

Çetin, H. (2003). Siyasetin evrensel sorunu: iktidarın meşrutiyeti-meşrutiyetin iktidarı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi***,** 58 (3), 61-88.

Hurd, I. (1999). Legitimacy and authority in ınternational politics, *International Organization,* 53 (2), 379-408.

Kırılgan Devletler Endeksi, https://fragilestatesindex.org/indicators/c2/, 24.03.2026.

Özdemir, G. (2014). Weberyan anlamda Türklerde otorite ve meşruiyet ilişkisi (15. yüzyıl Osmanlı dönemine kadar), *Akademik İncelemeler Dergisi***,** 9 (2), 69-90.

Stillman, P. G. (1974). The concept of legitimacy, *Polity,* 7 (1), 32-56.

Türkiye'de Strateji-Politika-Örgütlenme Bağlamında Dijital Etik Kodların Kurumsallaşması Üzerine Bir İnceleme

An Examination of the Institutionalisation of Digital Ethics Codes in the Context of Strategy, Policy and Organization in Türkiye

Duygu Demirol Duyar[1], Sevgi Keçeli Erciyas[2], Mehmet Duyar[3]

Öz

Dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimine entegrasyonu, kamu hizmetlerinin sunum biçimini, yönetsel karar alma süreçlerini ve yönetişim mekanizmalarını önemli ölçüde dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, kamu kurumlarında dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin etik ilkelerin belirlenmesini ve bu ilkelerin kurumsal düzenlemeler aracılığıyla uygulanabilir standartlara dönüştürülmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma, kamu yönetiminde dijital etik kodların kurumsallaşma düzeyini incelemekte ve Türkiye'deki normatif çerçeveyi uluslararası örnekler ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Nitel bir perspektifle ancak araştırma desenine başvurulmadan, yalnızca nitel veri toplama ve değerlendirme tekniği olarak doküman incelemesinden faydalanılmıştır. Buna göre çalışmada Türkiye'de dijital etikle ilişkili strateji belgeleri, hukuki düzenlemeler ve politika çerçeveleri incelenmiştir. Ulaşılan bulgular dijital etik kodların uluslararası örneklerde kurumsallaşma niteliği taşıdığını ve düzenleyici mekanizmalarla desteklendiğini; Türkiye'de ise daha ziyade strateji ve politika belgeleri temelinde ele alındığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Etik, Yapay Zekâ Yönetişimi, Kamu Yönetimi, Dijital Dönüşüm, Etik Kodlar

JEL Kodları: H83, O33, O38

Abstract

The integration of digitalization and artificial intelligence into public administration has transformed public services delivery, decision-making and governance mechanisms, increasing the need for institutionalized digital ethics.. This study examines the institutionalization of digital ethics codes in public administration and evaluates Türkiye's normative framework through a comparative perspective with international examples. A qualitative approach was adopted without a specific research design, document review was used as a data collection and analysis technique. Strategy documents, legal regulations and policy frameworks on digital ethics were examined in Türkiye. The findings show that digital ethics codes have institutionalised and supported by regulatory mechanisms international examples, whereas in Türkiye, they remain largely confined to strategy and policy documents.

Keywords: Digital Ethics, AI Governance, Public Administration, Digital Transformation, Ethical Codes

JEL Codes: H83, O33, O38

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, duygu.demirol@kafkas.edu.tr
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sevgikeceli@kafkas.edu.tr
[3] Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke Meslek Yüksek Okulu, mehmet.duyar@adu.edu.tr

Genişletilmiş Özet

Konu

Dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimine entegrasyonun, kamu hizmetlerinin sunum biçimini, karar alma süreçlerini ve yönetsel sorumluluk mekanizmalarını önemli ölçüde dönüştürdüğü söylenebilir. Örneğin, veri temelli yönetimin, algoritmik karar destek sistemlerinin ve otomasyon süreçlerinin kullanımının, kamu kurumlarının işleyişinde yeni fırsatlar yarattığı düşünülebilir. Ancak bu dönüşümün etik, hukuki ve yönetsel sorunları da beraberinde gündeme getirmesi kuvvetli bir ihtimal olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda dijital teknolojilerin kamu yönetiminde kullanımına ilişkin etik ilkelerin belirlenmesi ve kurumsal düzeyde uygulanabilir standartlara dönüştürülmesi hem ulusal hem uluslararası düzeyde giderek daha fazla üzerinde durulması gereken bir 'mesele' haline gelmektedir.

Dijital etik kavramı, veri kullanımı, algoritmik karar alma süreçleri, yapay zekâ uygulamaları ve dijital platformların kamu yönetimindeki etkileri gibi konuların etik boyutlarını ele alan normatif bir çerçeveyi ifade etmektedir. Bu çerçeve kapsamında geliştirilen dijital etik kodlar, kamu kurumlarında teknoloji kullanımının şeffaf, hesap verebilir ve insan haklarına saygılı bir biçimde yürütülmesini sağlamayı amaçlayan kurumsal düzenlemeler olarak ortaya çıkmaktadır (Cath, Mittelstadt, Taddeo ve Floridi, 2018, s. 506).

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijital etik kodların kurumsallaşmasını incelemekte ve Türkiye'deki normatif çerçeveyi uluslararası örneklerle karşılaştırmalı olarak değerlendirmektedir. Bu doğrultuda çalışma, kamu yönetiminde dijital etik kodların geliştirilmesi ve uygulanması açısından Türkiye'nin mevcut durumunu değerlendirmeyi ve uluslararası yaklaşımlar ile karşılaştırmalı bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Amaç

Hızla gelişmekte olan teknolojinin ürettiği çıktılar olarak dijitalleşme ve yapay zekâ araçlarının kamu yönetiminde kullanımı karar alma ve hizmet sunum biçimlerini de dönüştürmeye başlamıştır. Veri temelli yönetim anlayışı, algoritmik karar destek sistemleri ve otomasyon süreçleri kamu kurumlarının etkinliğini artırma potansiyeli taşırken, aynı zamanda etik sorumluluk, veri güvenliği, algoritmik şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi yeni tartışma alanlarını da gündeme getirmektedir. Özellikle bireysel mahremiyetin korunması, algoritmik önyargıların önlenmesi ve kamu otoritesinin karar alma süreçlerinde şeffaflığın sağlanması gibi konular açısından önemli etik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle dijital teknolojilerin kamu alanındaki kullanımına ilişkin etik ilkelerin belirlenmesi ve bu ilkelerin kurumsal düzeyde uygulanabilir standartlara dönüştürülmesi giderek daha önemli hale gelmektedir (Floridi, Cowls, Beltrametti, Chatila, Chazerand, Dignum, Luetge, Madelin, Pagallo, Rossi, Schafer, Valcke ve Vayena, 2018, s. 690).

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijital etik kodların kurumsallaşma düzeyini incelemeyi ve Türkiye'deki normatif çerçeveyi uluslararası standartlar temelinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Dijital etik kodlar, kamu kurumlarında veri kullanımının, algoritmik karar alma süreçlerinin ve yapay zekâ uygulamalarının etik sınırlarını belirleyen kurumsal düzenlemeler olarak ifade edilebilir. Bu kodlar, teknolojik yeniliklerin kamu yönetimine entegrasyonu sırasında ortaya çıkabilecek etik risklerin azaltılmasını ve kamu hizmetlerinin şeffaf, hesap verebilir ve insan haklarına saygılı bir biçimde yürütülmesini sağlamaktadır.

Kamu yönetiminde dijital teknolojilerin kullanımının hızla artması, devletlerin teknoloji kullanımına ilişkin etik yönetişim mekanizmaları geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir. Nitekim uluslararası düzeyde OECD, Avrupa Birliği ve çeşitli ülkeler tarafından yapay zekâ ve dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin etik ilkeler ve düzenleyici çerçeveler oluşturulmaktadır. Bu çerçeveler, güvenilir yapay zekâ, insan odaklı teknoloji kullanımı, şeffaflık, hesap verebilirlik ve veri güvenliği gibi temel normatif ilkeler etrafında şekillenmektedir (European Commission [Avrupa Komisyonu], 2019; OECD, 2019). Bununla birlikte ülkeler arasında dijital etik kodların kurumsallaşma düzeyi açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, Türkiye'de dijital teknolojilerin kamu yönetiminde kullanımına ilişkin etik ilkelerin hangi ölçüde kurumsallaştığı ve bu ilkelerin kurumsal etik kodlara dönüşüp dönüşmediğidir. Çalışma, kamu yönetiminde dijital etik kodların hangi normatif ilkelere dayandığını, uluslararası düzeyde dijital etik kodların nasıl kurumsallaştığını ve Türkiye'de dijital etik ilkelerinin hangi politika belgeleri ve hukuki düzenlemeler aracılığıyla nasıl tanımlandığını incelemektedir.

Türkiye'de dijital etik alanındaki düzenlemeler incelendiğinde, normatif çerçevenin büyük ölçüde strateji belgeleri ve genel etik düzenlemeler aracılığıyla şekillendiği söylenebilir. Özellikle Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021–2025), veri koruma mevzuatı ve kamu etiğine ilişkin düzenlemeler dijital etikle ilişkili ilkeleri içerse de kamu kurumları için özel olarak geliştirilmiş kapsamlı dijital etik kodların sınırlı olduğu belirtilebilir. Buna karşılık uluslararası örneklerde dijital etik ilkelerin daha kurumsallaşmış ve bağlayıcı düzenlemelerle desteklendiği görülmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'de dijital etik kodların mevcut durumunu sistematik ve bütüncül bir perspektifle analiz etme ve dijital etik alanında geliştirilebilecek kurumsal düzenlemelere ilişkin tartışmalara da katkı sunma çabasındadır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan, veri toplama ve değerlendirme tekniklerinden biri olan doküman tekniği (Bektaş, Şahin & Şen, 2023, ss. 243-244) kullanılmıştır. Doküman incelemesi veya analizi olarak da ifade edilen bu teknik, çalışmanın amacı doğrultusunda ele alınanlara yönelik yazılı, görsel ya da işitsel materyallerin sistematik bir biçimde incelenmesi ve yorumlanmasını içeren bir araştırma tekniğidir. Bu araç, özellikle kamu politikalarına ilişkin resmî belgelerin, strateji dokümanlarının ve düzenleyici metinlerin analiz edilmesi yoluyla politika süreçlerinin kurumsal ve normatif boyutlarını inceleme imkânı da sunmaktadır (Bowen, 2009, s. 27-28; Sığrı, 2021, s.248). Ayrıca kamu politikalarının hukuki düzenlemelerini incelemekle sınırlı kalmayıp bu düzenlemelerin arkasındaki yönetişim anlayışını, politika hedeflerini ve normatif ilkeleri de ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu nedenle söz konusu teknik, kamu yönetimi ve politika analizine yönelik araştırmalarda yaygın biçimde kullanılmaktadır. Ayrıca araştırmacıya politika belgelerinde yer alan kavramsal çerçeveleri, kurumsal düzenlemeleri ve politika önceliklerini sistematik bir şekilde değerlendirme olanağı sağlamaktadır (Flick, 2018, s. 233).

Araştırma kapsamında Türkiye'de dijital etikle ilgili olabilecek strateji belgeleri, hukuki düzenlemeler ve kurumsal yapılanma incelenmiştir. Strateji-politika-örgütlenme ilgili dokümanların sınıflandırıldığı kategori başlıkları olarak ifade edilebilir. Bu doğrultuda özellikle Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021–2025), veri koruma mevzuatı, kamu görevlilerinin etik davranış ilkeleri ve dijital dönüşüm politikalarına ilişkin resmî belgeler/dokümanlar analiz edilmiş, ayrıca ilgili kurumsal aktörlerin rolleri de irdelenmiştir. Bu belgeler, Türkiye'de dijital teknolojilerin kamu yönetiminde kullanımına ilişkin normatif ilkelerin ve kurumsal düzenlemelerin belirlenmesi açısından temel referans metinler olarak değerlendirilmiştir.

Uluslararası düzeyde ise dijital etik alanında kabul gören seçilmiş politika çerçeveleri ele alınmıştır. Bu bağlamda OECD yapay zekâ ilkeleri, Avrupa Birliği'nin güvenilir yapay zekâ ve dijital etik yaklaşımı (European Commission, 2019; OECD, 2019) ile seçilmiş ülke örneklerinde (Singapur, Kanada, Birleşik Arap Emirlikleri, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Çin gibi) kamu yönetimi için geliştirilen yapay zekâ etik rehberleri, stratejiler, uygulamalar, kurumsal mekanizmalar ve araçlar araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Uluslararası belgeler, dijital etik ilkelerinin kurumsallaşma düzeyini ve kamu yönetiminde teknoloji kullanımına ilişkin düzenleyici yaklaşımlara dair temel standartlar oluşturduğu düşüncesinden hareketle incelenerek Türkiye'de kamu yönetiminde dijital etik kodların kurumsallaşmasında mevcut durumunun ortaya koyulabilmesi için bir referans olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analiz üç temel bağlam üzerinden yürütülmüştür. Bu bağlamların ilki seçilmiş ülkelerde normatif etik ilkeler ve dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin temel değerlerin ortaya

koyulmasıdır. İkinci bağlamda kurumsal mekanizmaların varlığı ele alınmış ve etik ilkelerin uygulanmasını sağlayan düzenleyici ve yönetsel yapıların rolleri incelenmiştir. Üçüncü bağlamda etik ilke ve düzenlemelerin uygulama düzeyi irdelenmiş ve kurumsallaşıp kurumsallaşamadıkları değerlendirilmiştir. Bu üç boyutlu analiz çerçevesi, Türkiye'de dijital etik kodların kurumsallaşma düzeyinin uluslararası örneklerle karşılaştırmalı olarak incelenmesine imkân sağlamıştır.

Bulgular

Çalışmada ulaşılan bulgular, uluslararası düzeyde dijital etik kodların giderek daha kurumsallaşmış ve uygulamaya dönük bir yönetişim çerçevesi (Kamu-özel sektör, sanayi-üniversite gibi iş birlikleri) içerisinde ele alındığını göstermektedir. Özellikle Avrupa Birliği ve bazı gelişmiş ülkelerde yapay zekâ ve dijital teknolojilerin kamu yönetiminde kullanımına ilişkin etik ilkeler açık biçimde tanımlanmış ve bu ilkelerin uygulanmasını sağlayan kurumsal mekanizmalar oluşturulmuştur. Dijital etik yaklaşımı iyi örneklerde normatif ilke düzeyini aşarak kamu kurumlarının teknoloji kullanımını yönlendiren bağlayıcı düzenlemeler, rehberler ve denetim mekanizmaları ile desteklenmektedir. Bunun önemli bir sebebinin uluslararası düzeyde yapay zekâ uygulamalarının strateji, kamu politikası ve örgütlenme bağlamında üç sac ayağına yaslanması olduğu düşünülebilir.

Türkiye'deki ilgili politika belgeleri, hukuki düzenlemeler ve kurumsal yapı ele alındığında ise uluslararası örneklerle yer yer farklılaşan yer yer benzeşen bir tabloyla karşılaşılmaktadır. Türkiye'de dijital etik ilkelerin özellikle strateji belgelerinde ve etikle ilgili düzenlemelerde yer aldığı ancak bu ilkelerin kamu kurumları için özel olarak geliştirilmiş, kapsamlı, kurumsallaşmış etik kodlara dönüşmesinin gelişme aşamasında olduğu belirtilebilir. Zira dijital teknolojilerin güvenli, insan odaklı ve sorumlu biçimde kullanılmasına yönelik çeşitli normatif vurgular dokümanlara yansısa da bu ilkelerin kurumsal düzeyde uygulanmasını sağlayacak açık ve sistematik bir dijital etik kod yapısının, şeffaf ve hesap verebilir algoritmik karar süreçlerinin açıkça tanımlanmaması, bağımsız denetim mekanizmalarının sınırlılığı, kamu kurumları için ortak bir dijital etik çerçevenin bulunmaması gibi nedenlerle henüz sağlanamadığı görülmektedir.

Sonuç

Dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde giderek artan biçimde kullanılması, kamu kurumlarının teknoloji kullanımına ilişkin etik sorumluluklarını yeniden gündeme getirmektedir. Veri temelli karar alma süreçleri, algoritmik yönetim araçları ve otomasyon uygulamaları kamu hizmetlerinin etkinliğini artırma potansiyeline sahip olmakla birlikte, aynı zamanda şeffaflık, hesap verebilirlik ve bireysel hakların korunması açısından yeni yönetişim sorunları ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle dijital teknolojilerin kamu yönetiminde kullanımına ilişkin etik ilkelerin kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi giderek daha önemli bir gereklilik haline gelmektedir.

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijital etik kodların kurumsallaşmasını nitel bir perspektifle incelemiş ve Türkiye'nin bu alandaki durumunu uluslararası örneklerle birlikte değerlendirmiştir. Ulaşılan bulgular, uluslararası örneklerde dijital etik ilkelerin daha kurumsallaşmış ve uygulamaya dönük mekanizmalarla desteklendiğini göstermektedir. Strateji, kamu politikası ve kurumsal yapı bağlamında dijital etik ilkelerin ele alındığı örnekler (Kanada, Almanya vb.) bulunmaktadır. Buna karşılık Türkiye'de dijital etik ilkelerinin politika belgelerinde ve stratejik düzenlemelerde veri koruma politikalarını önceleyen bir yaklaşımla yer aldığı, ancak bu ilkelerin kamu kurumları için bağlayıcı, sistematik ve ayrıntılı dijital etik kodlara dönüşme sürecinin henüz sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir.

Bu çerçevede Türkiye'de kamu yönetiminde dijital etik yönetişiminin güçlendirilmesi için daha kapsamlı kurumsal düzenlemelerin geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Özellikle kamu kurumlarında dijital teknolojilerin kullanımına ilişkin ortak etik standartların belirlenmesi, algoritmik karar süreçlerinde şeffaflık

ve hesap verebilirliğin güçlendirilmesi ve etik ilkelerin uygulamaya aktarılmasını sağlayacak denetim mekanizmalarının oluşturulması önem taşımaktadır. Örneğin, dijital etik kodların belirlenmesi ve kurumsallaşmasında bakanlık, etik kurul veya bağımsız bir dijital etik otoritesinin kurulması gündeme getirilebilir. Bu tür düzenlemeler, kamu yönetiminde teknolojinin güvenilir ve sorumlu kullanımını desteklemenin yanı sıra dijital dönüşüm süreçlerinin demokratik meşruiyetini de güçlendirecektir.

Kaynakça

Bektaş, O., Şahin, T. G. & Şen, M. (2023). Doküman. O. Bektaş ve T. G. Şahin (Ed.). *Nitel araştırma süreci ve uygulamaları* içinde (ss.243-254). Asos Yayınları.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, *9*(2), 27–40.

Cath, C., Wachter, S., Mittelstadt, B., Taddeo, M., & Floridi, L. (2018). Artificial intelligence and the "good society": The US, EU, and UK approach. *Science and Engineering Ethics*, *24*(2), 505–528. https://doi.org/10.1007/s11948-017-9901-7

European Commission. (2019). *Ethics guidelines for trustworthy AI*. Brussels: European Commission.

Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research* (6th ed.). Sage.

Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., Luetge, C., Madelin, R., Pagallo, U., Rossi, F., Schafer, B., Valcke, P. & Vayena, E. (2018). AI4People—An ethical framework for a good AI society. *Minds and Machines*, *28*(4), 689–707. https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5.

OECD. (2019). *OECD principles on artificial intelligence*. OECD Publishing.

Sığrı, Ü. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri* (Güncellenmiş 2.bs.). BETA Yayınları.

Dijital Çağda Algoritmik Yönetişim ve Demokratik Denetim İlişkisinde İlkesel Sorun Alanları Üzerine Bir Değerlendirme

An Assessment Of Fundamental Issues In The Relationship Between Algorithmic Governance And Democratic Oversight In The Digital Age

Duygu Demirol Duyar[1]

Öz

Dijital teknolojiler ve yapay zekâ temelli sistemler, kamu yönetiminde karar alma süreçlerini giderek daha fazla veri temelli ve algoritmik mekanizmalar aracılığıyla dönüştürmektedir. Bu dönüşüm literatürde çoğunlukla "algoritmik yönetişim" kavramı çerçevesinde tartışılmaktadır. Algoritmik sistemler kamu hizmetlerinin etkinliğini artırma ve politika üretim süreçlerini hızlandırma potansiyeline sahip olmakla birlikte, demokratik denetim açısından yeni sorunları da gündeme getirmektedir. Bu çalışma, algoritmik yönetişimin kamu yönetiminde demokratik denetim üzerindeki etkilerini nitel araştırma tekniklerinden biri olan karşılaştırmalı araştırma perspektifiyle incelemektedir. Türkiye, Estonya, Çin ve Avrupa Birliği örnekleri üzerinden gerçekleştirilen sorgulama, algoritmik yönetişim uygulamalarının demokratik denetim ilkeleri ile ilişkisinin sorun alanları taşıdığını, Türkiye ve diğer örneklerde farklı algoritmik yönetişim modellerinin ortaya çıktığını, demokratik denetim mekanizmaları açısından yeni düzenleyici çerçevelere ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Algoritmik Yönetişim, Dijital Devlet, Yapay Zekâ, Demokratik Denetim

JEL Kodları: H83, O38, D83

Abstract

Digital technologies and artificial intelligence are increasingly transforming decision-making processes in public administration through data-driven and algorithmic systems. This transformation is commonly discussed in the literature under the concept of "algorithmic governance." While algorithmic systems have the potential to enhance administrative efficiency and support data-driven policymaking, they also raise important concerns regarding democratic oversight. This study examines the effects of algorithmic governance on democratic oversight in public administration from the perspective of comparative research, one of the qualitative research techniques. The inquiry, conducted using the examples of Türkiye, Estonia, China and the European Union, reveals that the relationship between algorithmic governance practices and democratic oversight principles presents problematic areas, that different algorithmic governance models have emerged in Türkiye and other examples, and that new regulatory frameworks are needed in terms of democratic oversight mechanisms.

Keywords: Algorithmic Governance, Digital State, Artificial İntelligence, Democtratic Oversight

JEL Codes: H83, O38, D83

Genişletilmiş Özet

Konu

Toplumsal, ekonomik, teknolojik gelişmeler ve yönetsel süreçlerde yaşanan değişimler birbirinden bağımsız ele alınamayacak etkiler barındırmaktadır. Bu etkilerin yol açtığı dönüşümler kamu yönetimlerinin kurumsal yapılarında, karar alma, politika ve hizmet üretme süreçlerinde kendine belirgin alanlar açmaktadır. Dijital teknolojilerin kamu yönetimlerinde kullanımı bu düşünceyi destekleyen önemli örneklerden biridir. Büyük veri analitiği, yapay zekâ araçları ve algoritmalara dayalı karar verme sistemleri yaygınlaştıkça yönetişim modelleri için de 'yeni dünya'(lar) oluşmaktadır. Kamu politikalarının oluşması ve uygulanması, kamu

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, duygu.demirol@kafkas.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5067-8213

yönetiminde karar süreçlerinin veri ve otomasyon odaklı yürütülmesinin kavramsal yansımasında ise "algoritmik yönetişim" yer alır. Algoritmik yönetişim, kamu yönetiminde karar alma süreçlerinin algoritmalar, veri analitiği ve otomatik hesaplama sistemleri aracılığıyla yönlendirilmesini ifade ederken aynı zamanda yönetsel süreçlerin dijital altyapılar üzerinden yeniden yapılandırılmasını da kapsamaktadır (Danaher, Hogan, Noone, Kennedy, Behan, De Paor, Felzmann, Haklay, Khoo, Morison, Murphy, O'Brolcháin, Schafer, & Shankar, 2017, s. 2; Hillo, Vento & Erkkila, 2025).

Algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde kullanım alanları arasında özellikle sosyal politika yönetimi, kamu güvenliği, vergi denetimi, sağlık hizmetleri ve kentsel planlamanın yaygın olduğu söylenebilir. Bu alanlarda kamu kurumları için büyük ölçekli veri setlerini analiz edebilme, hızlı yönetsel süreçler, hedef odaklı politika uygulamalarının sağlanması mümkün olmaktadır. Bu nedenle algoritmik yönetişim çoğu zaman kamu yönetiminde verimlilik artışı, maliyetlerin azaltılması ve hizmet sunumunun iyileştirilmesi gibi olumlu sonuçlarla ilişkilendirilmektedir (Margetts & Naumann, 2017, s. 165). Bununla birlikte algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde artan kullanımının salt teknik bir modernleşme sürecinin ötesine geçtiği düşünülebilir. Bu noktada örneğin yönetişim ilkeleri açısından önemli tartışmaların gündeme geldiği ifade edilebilir. Özellikle algoritmik karar süreçlerinin çoğu zaman karmaşık ve teknik yapılar üzerinden işlemesi, bu süreçlerin kamuoyu tarafından anlaşılmasını ve denetlenmesini güçleştirebilmektedir. Literatürde sıklıkla vurgulanan "kara kutu algoritmalar" sorunu, algoritmik sistemlerin nasıl çalıştığının dışarıdan anlaşılmasının zor olduğunu vurgulamaktadır (Pasquale, 2015, s. 3). Bu durum kamu yönetiminde karar süreçlerinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği açısından önemli sorun alanlarını doğurabilir. Nitekim Ateş (2025) de kamu yönetimi ve denetim ilişkisi bağlamında yapay zeka uygulamaları ve algoritmik sistemlerin üzerine düşünülmesi gereken sorun alanlarını ortadan kaldırabilmek amacıyla "şeffaflık, denetlenebilirlik, itiraz edilebilirlik ve kurumsal etik" olmak üzere dört ilke üzerinde durmaktadır. Normatif bir çerçeve sunan bu ilkelerin pratikteki işleyişi ise ayrıntılı ve uygulanabilir kuralların varlığıyla mümkün hale gelebilir.

Demokratik denetimin temel ilkeleri arasında yer alan şeffaflık, hesap verebilirlik, katılım aynı zamanda demokratik yönetişim süreçlerinin de önemli ilkeleri olarak görülebilir. Demokratik yönetim sistemlerinde kamu kararlarının şeffaf, hesap verebilir ve denetlenebilir olması beklenmektedir. Ancak algoritmik sistemlerin varlığı algoritmik yönetişim ve denetim mekanizmaları açısından bir yönetişim sorunu olarak da değerlendirilmektedir (Veale & Brass, 2019, s. 142). Bu çalışmada da algoritmik yönetişim demokratik denetim ilkeleri arasında yer alan şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım bağlamında bir sorunsal olarak ele alınmaktadır. Sorunsaldan hareketle çalışmanın konusu uluslararası düzeyde seçilmiş ülke örnekleri ve Türkiye'de algoritmik yönetişim uygulamaları ve demokratik denetim ilkeleri ilişkisinde sorun alanlarının nasıl ortaya çıktığını, algoritmalara dayalı süreçlerin demokratik denetim ilkelerini nasıl etkilediğini tartışmaktır.

Amaç

Kamusal karar süreçlerinde algoritmalar, etkin kaynak kullanımı, vatandaşların dijital araçlar yoluyla karar alma süreçlerine katılımı veya veriye dayalılık gibi avantajlar sağlarken, kamusal denetime açıklık konusu tartışmalı bulunmaktadır. Özellikle karar süreçlerinin algoritmik modellere dayanması, bu kararların hangi veri setleri ve hangi hesaplama yöntemleri aracılığıyla üretildiğinin kamuoyu tarafından anlaşılmasını zorlaştırabilmektedir. Bu durum demokratik yönetim sistemlerinde temel bir ilke olan karar süreçlerinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği, veri güvenliği, kurumsal ve teknik kapasite eksikliği, dijital hizmetlere erişmede eşitsizlikler, tarafsızlık gibi çeşitli sorunları da gündeme getirmektedir (Akay, 2025; Pasquale, 2015, s. 8; akt. Polat, 2024, s.195; Tuğaç, 2025, ss.169-170). Diğer yandan algoritmik yönetişim yaygın olarak dijital devlet uygulamalarının teknik boyutlarıyla ele alınırken demokratik denetim mekanizmaları ile ilişkisi daha sınırlı olarak incelenmektedir. Çalışmanın konusu ve sorunsalı ile ilişkili olan temel amacı ise seçilmiş ülkeler ve Türkiye örneklerinden hareketle algoritmik yönetişim uygulamalarını demokratik denetim ilkelerinden olan

şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım ilkeleri bağlamında kavramsal düzeyde tartışarak, bu alanda biriken literatüre katkı sağlayabilmektir.

Yöntem

Bu çalışma kamu yönetimi araştırmalarında sıklıkla kullanılan ve nitel bir perspektif sunan karşılaştırma tekniği ile ele alınmaktadır. Karşılaştırmalı analiz tekniği, farklı ülkelerde geliştirilen yönetişim modellerinin benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koymak açısından siyaset bilimi ve kamu yönetimi literatüründe, özellikle farklı kurumsal yapıların, siyasal sistemlerin ve yönetsel uygulamaların belirli bir kavramsal çerçeve içinde değerlendirilmesine imkân tanıdığı için tercih edilmektedir. Karşılaştırma tekniğinin, iki veya daha fazla örnek arasında benzerlik ve farklılıkları inceleme, teorik bağlam oluşturma, açıklama yapma ve anlamlandırma, cevabı kapsamlı sorular sorma gibi önemli avantajlar barındırdığı ifade edilmektedir (Ayman-Güler, 2013, s. 27; Ertürk-Keskin, 2024, ss.74-76; Peters, 2013, s. 71). Buradan hareketle çalışmanın temel araştırma sorusu şöyle ifade edilebilir: '*Algoritmik yönetişim uygulamaları demokratik denetim ilkelerini nasıl etkilemektedir*?" Temel araştırma sorusunu cevaplayabilmek adına karşılaştırmalı araştırma tekniği bağlamında belirlenen alt araştırma soruları ise şunlardır: '*(I) Algoritmik yönetişime dayalı karar sistemlerinin yaygınlaşması kamu yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım ilkeleri açısından hangi sorunları ortaya çıkarmaktadır? (II) Farklı ülkelerde geliştirilen algoritmik yönetişim uygulamaları bu sorunları hangi kurumsal modellerle nasıl yönetmektedir?*'

Çalışmanın temel ve alt araştırma soruları doğrultusunda Türkiye'de, Estonya'da, Çin ve Avrupa Birliği'nde algoritmik yönetişim, dijital devlet uygulamaları, yapay zeka politikaları ve veri yönetişimiyle ilgili literatür, kurumsal özellikler, düzenleyici çerçeveler, raporlar ve politika belgeleri sistematik bir şekilde incelenmiş, sonrasında bu araçlar demokratik denetim ilkeleri olan şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılım ilkeleri çerçevesinde tartışılmıştır. Söz konusu sistematik inceleme, algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde kullanım alanları, veri yönetimi ve dijital altyapının kurumsal yapısı, algoritmik karar süreçlerinin demokratik denetimi olmak üzere üç boyuta dayanmaktadır.

Bulgular

Çalışma kapsamında yapılan değerlendirmelere göre algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde sadece teknik araçlar olmadığını bununla birlikte yönetsel denetim, kurumsal şeffaflık ve demokratik hesap verebilirlik üzerinde de önemli etkiler doğurduğu ifade edilebilir. Örneğin, Estonya'da güçlü dijital devlet altyapısı ve veriye dayalı kamu hizmetlerinin kurumsallaştığı bir yönetişim modelinin var olduğu, X-Road veri altyapısı ve dijital kimlik sistemi gibi araçların kamu kurumları arasında veri paylaşımını kolaylaştırdığı ve kamu hizmetlerinin çoğunun otomatik sistemler aracılığıyla sunulduğu, kurumsal şeffaflık ve veri erişiminin ilkesel düzeyde olduğu görülmektedir. Çin'de ise algoritmik yönetişimin daha merkezi ve denetim odaklı bir kullanım biçimini ortaya koymaktadır. Çin'de geliştirilen veri temelli yönetim sistemleri, büyük veri analitiği ve algoritmik değerlendirme mekanizmaları aracılığıyla toplumsal davranışların izlenmesini ve değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle sosyal kredi sistemi gibi uygulamalar, algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde davranışsal düzenleme aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Bu model kamu yönetiminde veri temelli karar alma kapasitesini artırırken aynı zamanda yönetsel kontrol mekanizmalarını güçlendirmektedir. Ancak bu sistemin demokratik denetim mekanizmalarının sınırlı olduğu bir yönetişim yapısı içinde uygulanması, algoritmik karar süreçlerinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği açısından önemli tartışmalar yaratmaktadır (Creemers, 2018, s. 9; akt. Çalışkan, 2026; Margetts & Naumann, 2017, s. 165).

Avrupa Birliği örneği ise algoritmik yönetişim uygulamalarının düzenleyici çerçeve aracılığıyla yönetildiği bir yönetişim modelini temsil etmektedir. Veri koruma ve yapay zekâ alanında hukuki düzenlemeler algoritmik sistemlerin demokratik değerlerle uyumunu amaçlar niteliktedir. Bu amaç, algoritmik karar süreçlerinin

bireysel haklar ve veri güvenliği ilkeleri çerçevesinde yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla bu durum algoritmik yönetişimin teknik bir yönetim aracının ötesinde hukuki ve etik düzenlemeler gerektiren bir yönetişim alanı olduğunu göstermektedir (Veale & Brass, 2019, s. 143). Türkiye örneği ise kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi açısından önemli bir dönüşüm sürecini yansıtmaktadır. Özellikle e-Devlet Kapısı aracılığıyla kamu hizmetlerinin büyük bir bölümü dijital platformlar üzerinden sunulmaya başlanmış ve kamu yönetiminde veri temelli hizmet sunumu giderek yaygınlaşmıştır. Bu gelişme kamu hizmetlerine erişimin kolaylaşması ve yönetsel süreçlerin hızlanması açısından önemli görülebilir. Bununla birlikte Türkiye'de algoritmik yönetişim uygulamalarının kurumsal çerçevesinin henüz gelişimini tamamlamadığı söylenebilir. Kamu kurumlarında veri temelli karar destek sistemlerinin kullanımı artsa da algoritmik karar süreçlerinin şeffaflığı ve kamusal denetimi konusunda tartışmalar devam etmektedir. Özellikle kamu kurumlarında kullanılan veri altyapılarının ve algoritmik sistemlerin işleyişine ilişkin bilginin sınırlı olması, bu süreçlerin demokratik denetime açıklığı konusunda soru alanları yaratabilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, kamu yönetiminde algoritmik yönetişim uygulamalarının demokratik denetim ilkeleri üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı bir çerçevede incelemiştir. Estonya, Çin, Avrupa Birliği ve Türkiye örneklerinde algoritmik yönetişimin farklı siyasal ve kurumsal bağlamlarda farklı yönetişim modelleri üretebildiği ortaya koyulmuştur. Ulaşılan bulgular algoritmik yönetişim uygulamalarının demokratik sonuçlarının önemli ölçüde kurumsal yapı, hukuki düzenlemeler ve yönetişim kültürü tarafından şekillendiğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle algoritmik yönetişimin yalnızca teknolojik kapasiteye bağlı bir dönüşüm değil, aynı zamanda yönetişim ilkeleri ve demokratik denetim mekanizmalarının dönüşümüyle de yakından ilişkili bir süreç olduğu iddia edilebilir.

Bu dört örneğin karşılaştırmalı değerlendirilmesi, algoritmik yönetişimin farklı yönetişim modelleri içinde farklı sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Estonya'da dijital altyapının kurumsal şeffaflıkla desteklenmesi algoritmik yönetişimin daha hesap verebilir bir biçimde işlemesini sağlarken, Çin'de algoritmik sistemlerin merkezi yönetim mekanizmalarıyla bütünleşmesi yönetsel kontrol kapasitesini artırmaktadır. Avrupa Birliği ise algoritmik yönetişimi hukuki ve etik düzenlemeler aracılığıyla denetlemeye çalışmaktadır. Türkiye'de ise dijital kamu hizmetlerinin hızla yaygınlaşmasına rağmen algoritmik yönetişim uygulamalarının kurumsal denetimi ve şeffaflığı konusunda gelişime açık bir alan olduğu görülmektedir.

Algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde verimliliği ve karar alma hızını artırırken, diğer yandan bu sistemlerin şeffaflığı ve denetlenebilirliği konusunda yeni sorunlara yol açması kamu yönetiminde yeni bir yönetişim paradoksu olarak nitelenebilir. Algoritmik yönetişimin demokratik yönetişim ilkeleriyle uyumlu biçimde yürütülebilmesi için de kamu kurumlarında kullanılan algoritmaların nasıl çalıştığı, hangi veri setleri üzerinden karar ürettiği ve yönetsel süreçleri nasıl etkilediğini gözleyebileceğimiz *algoritmik şeffaflık*; algoritmik sistemlerin ürettiği kararların kurumsal sorumluluğunun açık biçimde tanımlanması ve bu kararların denetlenebilir olmasını sağlayacak *algoritmik hesap verebilirlik* ile *etik ve hukuki düzenlemelerin* kurumsallaşması önemlidir.

Kaynakça

Akay, H. (2025). Yeni kamu işletmeciliği ve algoritmik iktidar: Devletin karar verme süreçlerinde yapay zekanın rolü. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, Sosyal Bilimlerde Yapay Zeka: Kuram Uygulama ve Gelecek Perspektifleri Özel Sayısı*, 336-351.

Ateş, H. (2025). Algorithmic systems and democtratic oversight in public administration. *Sayıştay Dergisi*, *36*(139), 681-709. DOI: https://doi.org/10.52836/sayistay.1731625

Ayman-Güler, B. (2013). Giriş: Karşılaştırmalı kamu yönetimi nedir? K. Karasu (Yay. Haz.), Kamu yönetimi ülke incelemeleri içinde (Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Bs., ss.23-41). İmge Kitabevi.

Creemers, R. (2018). China's social credit system: An evolving practice of control. *SSRN Electronic Journal*, 1–29. https://doi.org/10.2139/ssrn.3175792

Çalışkan, A. S. (2026). Yapay zeka ve küresel noopolitik düzen: Algoritmik yönetişim, BM ve noopoliticus. *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, *31*(60), 41-65.

Danaher, J., Hogan, M. J., Noone, C., Kennedy, R., Behan, A., De Paor, A., Felzmann, H., Haklay, M., Khoo, S. M., Morison, J., Murphy, M. H., O'Brolcháin, F., Schafer, B., & Shankar, K. (2017). Algorithmic governance: Developing a research agenda through the power of collective intelligence. *Big Data & Society*, *4*(2), 1–21. https://doi.org/10.1177/2053951717726554

Ertürk-Keskin, N. (2024). Kamu yönetiminde karşılaştırma yöntemi. N. Şat (Ed.), *Kamu yönetiminde nitel araştırma* içinde (ss.73-87). Nobel Yayınları.

Hillo, J., Vento, I., & Erkkila, T. (2025). Algorithmic governance: Experimental evidence on citizens' and public administrators' legitimacy perceptions of automated desicion-making. Public Administration, 1-16. https://doi.org/10.1111/padm.70028.

Margetts, H., & Naumann, A. (2017). Government as a platform: What can Estonia show the world? *Oxford Internet Institute Policy Paper*, 1–22.

Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Harvard University Press.

Peters, B. G. (2013). *Strategies for comparative research in political science*. Palgrave Macmillan.

Polat, M. (2024). Kamu yönetiminde algoritmaların egemenliği: Algokrasi ve tehditleri. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, *6*(2), 194-219.

Tuğaç, Ç. (2025). Yerel yönetimlerde yapay zeka, dijitalleşme ve etik yönetişim: Barselona, Şanghay ve Ankara kentleri üzerinden karşılaştırmalı bir analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34, *Özel Sayı*, 160-191.

Veale, M., & Brass, I. (2019). Administration by algorithm? Public management meets public sector machine learning. *Public Money & Management*, *39*(2), 140–149. https://doi.org/10.1080/09540962.2019.1577901

Yeung, K. (2018). Algorithmic regulation: A critical interrogation. *Regulation & Governance*, 12(4), 505–523. https://doi.org/10.1111/rego.12158

Zuiderwijk, A., Chen, Y. C., & Salem, F. (2021). Implications of the use of artificial intelligence in public governance: A systematic literature review and a research agenda. *Government Information Quarterly*, 38(3), 1–19. https://doi.org/10.1016/j.giq.2021.101577

Teknolojik Eşitsizliğin Yeni Paradigmatik Tezahürü: Dijital Uçurum Olgusu

A New Paradigmatic Manifestation of Technological Inequality: The Digital Divide

Sibel Duygulu[1], Yeliz Bulut[2]

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler her alanda bireylere, toplumlara ve devletlere önemli faydalar sağlamakta, bu nedenle de dijital imkânları kullananların sayısı her geçen gün artmaktadır. Literatürde bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle dijitalleşmenin bireylere sağladığı faydalara ve zararlarına dikkat çekilmekle birlikte dijital dönüşümün bireyler arasında eşitsizlik sorununa sebebiyet verdiği vurgulanmaktadır. Bu eşitsizlikler, literatürde "teknolojik eşitsizlik" ve "dijital eşitsizlik" kavramlarıyla açıklanmış, kavram zamanla bir dönüşüm geçirerek "dijital uçurum" adı altında yeni formuna evrilmiştir. Bu çalışmada, teknolojik eşitsizliğin yeni tezahürü olarak dijital uçurum olgusu incelenmektedir. Ayrıca, bu olgu iç içe geçmiş katmanlı bir yapı olarak kavramsal ve kuramsal çerçevede dışlanma etkisiyle birlikte de ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Dijital Uçurum, Katmanlı Yapı, Dışlanma

JEL Kodları: H83, L86, O30, 032, O33

Abstract

The developments in information and communication technologies provide significant benefits to individuals, societies, and states every field, and therefore the number of people using digital opportunities is increasing every day. While the literature draws attention to the benefits and harms of digitalization and advancements in information and communication technologies for individuals, It is emphasized that digital transformation causes inequality among individuals. These inequalities have been explained in the literature with the concepts of "technological inequality" and "digital inequality," and the concept has undergone a transformation, being re-formulated under the name "digital divide." This crisis, as a new manifestation of technological inequality, is the emergence of the digital divide. Furthermore, a conceptual and theoretical approach that addresses exclusion together as an alternative, intertwined solution as well.

Keywords: Digitalization, Digital Divide, Layered Structure, Exclusion

JEL Codes: H83, L86, O30, 032, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak artan dijitalleşmenin ortaya çıkardığı eşitsizlikleri sistematik biçimde incelemektir. Uluslararası kuruluşların raporları ve TÜİK verileri, dijital teknolojilerin ve uygulamaların gerek dünya genelinde gerekse Türkiye özelinde hızla yayıldığını ve bu teknolojiler ile uygulamaların kullanımının yaygınlaştığını göstermektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda da bu hususa dikkat çekilmekle birlikte artan dijitalleşmenin etkilerine de vurgu yapılmaktadır. Söz konusu etkiler bireyler, toplumlar ve devletler açısından öncelikle olumlu yönleriyle ele alınmakta ve dijitalleşmenin ciddi tehditleri, riskleri ve eşitsizlikleri de beraberinde getirdiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda çalışma, artan dijitalleşmeyle ortaya çıkan eşitsizlikleri, dijital uçurum ekseninde kavramsal ve kuramsal bir çerçevede

[1] Öğretim Görevlisi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Yerköy Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, sibel.duygulu@bozok.edu.tr, ORCİD: 0009-0002-6142-7422

[2] Öğretim Görevlisi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Sorgun Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, yeliz.bulut@bozok.edu.tr, ORCİD: 0000-0002-9132-1576

incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmanın özgün değeri, dijital uçurumun basit bir erişim meselesi olmadığı, iç içe geçmiş katmanlı bir yapıya sahip olduğunun çeşitli kuramsal teorilerle ortaya konulması ve dijital uçurumun dışlanma etkisinin incelenmesidir. Bu kapsamda çalışmada, dijital uçurum çok katmanlı bir yapı olarak ele alınmakta ve dijital uçurumun yapısal sonuçları dışlanma perspektifinden irdelenmektedir. Çalışmanın özgün katkısı ise dijital uçurumun ve dışlanma etkisinin azaltılmasına yönelik öneriler sunulmasıdır.

Yöntem

Nitel araştırma desenlerinden literatür taramasına dayalı doküman analizi yöntemi kullanılan bu çalışmada; konuyla ilgili ulusal ve uluslar arası akademik çalışmalar, kitaplar, hakemli dergilerin makaleleri "teknolojik eşitsizlik", "dijital eşitsizlik", "dijital bölünme", "dijital uçurum", "sayısal uçurum", "digital divide", "digital gap" ve "dijitalleşmenin etkileri", kavramlarıyla taranmış ve elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle incelenmiştir. Analiz sürecinde veriler, tarihsel olarak ayrıştırılmış, dijital uçurumun iç içe geçmiş çok katmanlı yapıya sahip olduğu savını kuramsal çerçevede temellendirmek için iki ayrı kuram belirlenmiştir: Bourdieu'nun sermaye kuramı ve Castells'in ağ toplumu kuramı. Literatür taramasından elde edilen veriler ışığında çalışma; kavramsal çerçeve, kuramsal çerçeve, dijital uçurumun gelişim seyri ve katmanlı yapısı, yapısal sonuçları ve öneriler olmak üzere beş alt başlığa ayrılmıştır. Yapısal sonuçlar dışlanma etkisi açısından değerlendirilmiş, bu etki eğitim, ekonomi, sosyal ve kamusal alandaki dijital imkânlar/uygulamalar örneklendirme yapılarak irdelenmiştir. Böylece çalışmanın temel savı araştırma bulgularıyla doğrulanmış, artan dijitalleşmenin olumsuz yönlerinden dijital uçurum, katmanlı yapısıyla kavramsal ve kuramsal temelde kapsamlı ele alınmıştır.

Bulgular

Analiz sonuçları, tarihsel gelişimine paralel olarak dijital uçurumun iç içe geçmiş üç katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Heeks, 2022). Her katman bir boyut olarak ele alındığında birinci boyut dijital erişim uçurumu, ikinci boyut dijital beceri uçurumu ve üçüncü boyut ise dijital kazanım uçurumudur. Bireylerin ve toplulukların bilgi ve iletişim teknolojilerine fiziksel erişim düzeylerindeki belirgin farklılıklar dijital erişim uçurumu boyutuyla (Attewell, 2001); temel olarak bireylerin dijital teknolojileri etkili ve verimli bir şekilde kullanma yetkinliklerindeki farklılıklar dijital beceriler uçurumu boyutuyla (Hargittai, 2002; Helsper, 2012) ve son olarak bireylerin internet kullanımını çevrimdışı avantajlara dönüştürme kapasitelerindeki farklılıklar dijital kazanımlar uçurumu boyutuyla ifade edilmektedir (Deursen & Helsper, 2015).

Tarihsel gelişimine bakıldığında; dijital uçurum kavramının, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişimdeki eşitsizlikleri tanımlayan temel bir çerçeve olarak 1990'lı yılların ortalarından itibaren akademik ve politik söylemlerde yer edindiği, ilk dönemlerde, kavramın daha çok fiziksel erişim boyutuyla sınırlı bir şekilde ele alındığı, bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim olanaklarının; altyapı yeterliliği, cihaz sahipliği ve bağlantı imkânları gibi fiziksel unsurlar baz alınarak incelendiği, fiziksel erişim imkanı yüksek olan bireyler ile düşük olan bireyler arasındaki farklılıklardan kaynaklı eşitsizliklerin dijital uçurum kavramıyla ifade edildiği görülmektedir. Araştırma sonuçları, 2000'li yılların başlarından itibaren, erişim sorununun kısmen çözülmesiyle birlikte kavramın kapsamının genişleyerek yalnızca fiziksel erişim eksikliğiyle sınırlı olmayan, bireylerin dijital beceri düzeyleri ile internet kullanım alışkanlıkları/biçimleri arasındaki farklılıkları da içeren bir perspektife evrildiğini göstermektedir. Bu çerçevede; dijital teknolojileri etkin bir biçimde kullanabilenler ile kullanamayanlar arasındaki ayrıma vurgu yapılmış ve bireyler arasındaki çevrimiçi beceri farklılıklarına odaklanılmıştır. Fiziksel unsurların yanı sıra dijital becerileri yüksek olan bireyler ile sınırlı olan bireyler arasındaki farklılıklar, bu farklılıklardan kaynaklı eşitsizlikler dijital uçurum kavramıyla anlamlandırılmıştır. Günümüzde ise dijital uçurum anlayışı, fiziksel erişim ve dijital beceri boyutlarını kapsamakla birlikte bu

boyutların ötesinde ele alınmakta, bireylerin dijital teknolojilerden elde ettiği ekonomik, sosyal, eğitimsel ve kültürel fırsatlar ile bu fırsatlara erişemeyenler arasındaki uçurumu ifade etmektedir. Dijitalleşmenin artmasıyla ortaya çıkan eşitsizlikler; 1990'lı yılların ortalarından 2000'li yılların başına kadar birinci boyuta, 2000'li yılların başında günümüze kadar ikinci boyuta ve günümüzde ise üçüncü boyuta denk gelmekte ve dijital uçurum tarihsel gelişimine ve günümüzdeki içeriğiyle katmanlı/boyutlu bir kavram olarak ele alınabilmektedir (Dijk, 2020). Pierre Bourdieu'nun "sosyal sermaye kuramı" ve Manuel Castells'in "ağ toplumu kuramı" dijital uçurumun çok boyutlu yapısına yönelik kuramsal çerçeve oluşturmakta ve dijital uçurumun tarihsel evrim sürecini daha anlamlı bir şekilde analiz edilmesini sağlamaktadır (Bourdieu, 1997; Castells, 2000).

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin yaşamın her alanını etkilediğini, dijital dönüşümün kaçılmaz hale geldiğini, bu dönüşümün bireylere, toplumlara ve devletlere fayda sağladığını ancak olumsuz etkileri de beraberinde getirdiğini ortaya koymaktadır. Literatür taraması yoluyla elde edilen verilerin nitel analizine dayalı bu çalışma; literatüre "dijital uçurumun katmanlı yapısı" bakış açısını kuramsal temelde kazandırmaktadır. Bulgular, dijital uçurumun basit bir erişim meselesi olmadığını, erişim-beceri-kazanım temelli farklılıklardan kaynaklı eşitsizlikler olmak üzere iç içe geçmiş boyutlu bir yapıya sahip olduğunu, söz konusu eşitsizliklerin çeşitli alanlarda dışlanma sürecini de beraberinde getirdiğini göstermektedir. Ayrıca karar alıcılar için dijital uçurumun aşılması ve dışlanma etkisinin minimize edilebilmesi için dört temel öneri geliştirilmektedir. Bunlar; dijital altyapının temel bir kamusal mal olarak yeniden konumlandırılması, dijital okuryazarlığın yaşam boyu öğrenme sürecinin merkezine yerleştirilmesi, tüm dijital hizmetlerin, evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda, farklı beceri seviyelerine sahip kullanıcılara uygun olarak geliştirilmesi ve etkili politika üretiminin, sorunun çok boyutlu doğasını anlamaya yönelik sağlam verilere dayanması şeklindedir. Çalışma, dijital uçurumun çok boyutlu yapısının kavramsal ve kuramsal olarak dışlanma etkisiyle birlikte irdelenmesi bakımından literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Tarihsel gelişime paralel olarak zaman zaman farklı kavramlarla ve boyutla ele alınsa da dijital uçurumun çok boyutlu olarak incelenmesi, her boyutun ortaya çıkardığı sonuçların analiz edilmesi, eşitsizliklerin dışlanma etkisiyle birlikte değerlendirilmesi gerekliliği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

Attewell, P. (2001). The first and second digital divides. *Sociology of Education*, LXXIV/3.

Bourdieu, P. (1997). The forms of capital, *Education: Culture, Economy, Society, ed. A. H. Halsey et al. Oxford*, Oxford University Press.

Castells, M. (2000). The rise of the network society, 2. Baskı, Oxford: Blackwell.

Deursen, A. J. A. M. Van., & Helsper, E. J. (2015). The third-level digital divide: who benefits most from being online*? Communication and Information Technologies Annual: Digital Distinctions And Inequalities*, X/1.

Dijk, J. Van. (2020). The digital divide, Cambridge: Polity Press.

Hargittai, E. (2002). Second-level digital divide: differences in people's online skills, *First Monday* VII, no. 4. https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/942/864

Heeks, R. (2022). Beyond the digital divide: digital ınequality conceptualization and negative digital ınclusion in the global south. *Information Technology for Development,* XXVIII/4.

Helsper, E. J. (2012). A corresponding fields model for the links between social and digital exclusion, *Communication Theory*, XXII/4.

Dijital Katılım Platformları ve Veri Temelli Kamu Politikası: CİMER Bağlamında Bir Değerlendirme

Data-Driven Public Policy and Digital Participation Platforms: An Evaluation in the Context of CIMER

Sebiha Düz[1]

Öz

Dijitalleşme süreci kamu yönetiminde vatandaş-devlet etkileşimini dönüştürerek yeni katılım mekanizmalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. E-dilekçe ve vatandaş başvuru platformları, bireylerin talep, öneri ve şikayetlerini doğrudan kamu kurumlarına iletebildikleri önemli dijital katılım araçları olarak öne çıkmaktadır. Bu platformlarda üretilen büyük ölçekli vatandaş geri bildirimleri, kamu politikası süreçleri açısından önemli veri kaynakları oluşturmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de vatandaşların kamu kurumlarına başvuruda bulunabildiği merkezi dijital katılım platformu olan Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) sistemi veri temelli kamu politikası analizi perspektifinden ele alınmaktadır. Çalışmada CİMER üzerinden üretilen vatandaş geri bildirimlerinin kamu politikası döngüsünün farklı aşamalarında nasıl değerlendirilebileceği tartışılmaktadır. Ayrıca yapay zeka destekli veri analizi yöntemlerinin bu tür platformlarda üretilen verilerin analizine sağlayabileceği katkılar ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Katılım, Kamu Politikası Analizi, Veri Temelli Politika Yapımı, CİMER

JEL Kodları: H83, H11, O38

Abstract

The digitalization process has transformed citizen–government interactions and led to the emergence of new mechanisms of public participation. E-petition systems and citizen complaint platforms have become important digital participation tools that allow individuals to submit their requests, suggestions, and complaints directly to public institutions. The large-scale citizen feedback generated on these platforms constitutes a significant data source for public policy processes. This study examines the Presidential Communication Center (CIMER), which serves as a centralized digital participation platform in Türkiye, from the perspective of data-driven public policy analysis. The study discusses how citizen feedback produced through CIMER can contribute to different stages of the public policy cycle. In addition, the potential contributions of artificial intelligence-supported data analysis methods to the analysis of data produced in such platforms are evaluated.

Keywords: Digital Participation, Public Policy Analysis, Data-Driven Policy Making, CIMER

JEL Codes: H83, H11, O38

Genişletilmiş Özet

Dijitalleşme süreci kamu yönetiminde vatandaş-devlet ilişkilerinin yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Özellikle internet ve dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte vatandaşların kamu yönetimiyle etkileşim kurma biçimleri değişmiş ve yeni katılım mekanizmaları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda e-dilekçe sistemleri, vatandaş başvuru platformları ve çevrimiçi geri bildirim mekanizmaları, vatandaşların kamu politikası süreçlerine dolaylı veya doğrudan katılımını mümkün kılan önemli dijital araçlar olarak öne çıkmaktadır (Bochel & Bochel, 2017). Dijital katılım platformları yalnızca vatandaşların şikayet ve taleplerini iletebildikleri iletişim araçları değil, aynı zamanda kamu yönetiminin toplumsal sorunları daha yakından gözlemleyebilmesini sağlayan veri kaynakları olarak da değerlendirilmektedir.

Son yıllarda kamu yönetimi literatüründe politika üretim süreçlerinde verinin rolü giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte kamu kurumları çok büyük miktarda veri üretmekte

[1] Araştırma Görevlisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, sebihaduz@sdu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-1706-6001.

ve bu verilerin politika yapım süreçlerinde kullanılması giderek daha mümkün hale gelmektedir. Bu bağlamda literatürde "*data-to-policy"* (veriden politikaya) yaklaşımı, verinin politika üretim süreçlerine dönüştürülmesini ifade eden önemli bir kavramsal çerçeve olarak öne çıkmaktadır (AbouZahr vd., 2007). Data-to-policy yaklaşımı, ham verilerin toplanması, analiz edilmesi ve elde edilen bulguların politika kararlarına dönüştürülmesi süreçlerini kapsayan çok aşamalı bir dönüşümü ifade etmektedir.

Bu yaklaşım çerçevesinde veri, yalnızca istatistiksel bilgi kaynağı olarak değil, aynı zamanda politika sorunlarının tespit edilmesi, politika önceliklerinin belirlenmesi ve kamu hizmetlerinin değerlendirilmesi açısından önemli bir karar destek aracı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle dijital katılım platformlarında üretilen vatandaş geri bildirimleri, kamu politikası süreçlerinde kullanılabilecek önemli veri setleri oluşturmaktadır (Dumas vd., 2017). Vatandaşların ilettiği şikâyet, talep ve öneriler kamu yönetiminin toplumsal sorunları daha hızlı ve doğrudan biçimde tespit etmesine katkı sağlayabilmektedir.

Bu bağlamda CİMER gibi dijital katılım platformları üzerinden üretilen veriler, veri temelli kamu politikası analizi açısından önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu verilerin sistematik biçimde analiz edilmesi, kamu yönetiminin toplumsal talepleri daha iyi anlamasına ve politika önceliklerini belirlemesine katkı sağlayabilir. Veri analitiği ve yapay zekâ destekli analiz yöntemlerinin kullanılması ise büyük ölçekli vatandaş geri bildirimlerinin daha etkin biçimde incelenmesine olanak tanıyarak veri-temelli politika üretim süreçlerini güçlendirebilir.

Kamu politikası literatüründe politika süreci genellikle kamu politikası döngüsü çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu döngü temel olarak sorun tanımlama, gündem belirleme, politika formülasyonu, karar verme, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Dijital katılım platformları, özellikle sorun tanımlama ve gündem belirleme aşamalarında önemli rol oynayabilecek veri üretmektedir. Vatandaşların doğrudan ilettikleri talepler, şikayetler ve öneriler, kamu yönetiminin toplumsal sorunları daha hızlı ve doğrudan biçimde tespit etmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu nedenle dijital katılım platformlarında üretilen vatandaş geri bildirimleri, kamu politikası süreçlerinde veri temelli kamu politikası analizine katkı sağlayabilecek önemli veri setleri olarak değerlendirilmektedir (Hagen vd., 2018).

Literatürde dijital katılım platformları aracılığıyla üretilen vatandaş verilerinin analiz edilmesi, kamu politikası süreçlerinin anlaşılması ve politika yapım süreçlerinin desteklenmesi açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Özellikle büyük veri analitiği ve metin madenciliği gibi yöntemler kullanılarak vatandaş başvurularından elde edilen verilerin analiz edilmesi, toplumsal sorunların ve politika gündemlerinin belirlenmesine katkı sağlayabilmektedir. Bu bağlamda yapay zeka destekli veri analizi teknikleri, büyük ölçekli metin verilerinin incelenmesi açısından önemli araçlar sunmaktadır (Kuziemski & Misuraca, 2020). Konu modelleme (topic modeling), metin sınıflandırma ve duygu analizi gibi yöntemler, vatandaş başvurularının içeriklerinin sistematik biçimde analiz edilmesine olanak sağlamaktadır. Bu tür analizler, kamu yönetiminin toplumsal talepleri daha iyi anlamasına ve politika önceliklerini belirlemesine katkıda bulunabilir.

Uluslararası literatürde vatandaş başvuru sistemlerinin veri temelli politika analizinde kullanılmasına yönelik çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu bağlamda Hindistan'da kullanılan Centralized Public Grievance Redress and Monitoring System (CPGRAMS) sistemi dikkat çekici bir örnek olarak öne çıkmaktadır. CPGRAMS vatandaşların kamu kurumlarına şikayet ve taleplerini iletebildikleri merkezi bir platform olup, sistemde üretilen verilerin analiz edilmesi amacıyla yapay zeka ve makine öğrenmesi temelli veri analitiği araçlarından yararlanılmaktadır. Özellikle geliştirilen veri panelleri ve izleme sistemleri vatandaş başvurularının tematik olarak analiz edilmesini ve kamu yönetiminin politika önceliklerini belirlemesini kolaylaştırmaktadır (Janssen & van den Hoven, 2015; Karkin & Janssen, 2020). Bu yönüyle CPGRAMS, dijital katılım platformlarında üretilen vatandaş verilerinin veri temelli kamu politikası analizinde kullanılmasına yönelik bir örnek uygulama olarak değerlendirilmektedir (Sun & Zuo, 2022).

Bu çalışma, Türkiye'de vatandaşların kamu kurumlarına doğrudan başvuruda bulunabildiği merkezi dijital katılım platformu olan Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) sistemini veri temelli kamu politikası analizi perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. CİMER sistemi vatandaşların kamu kurumlarına şikayet,

talep, öneri ve bilgi edinme başvuruları iletebildiği merkezi bir platform olarak kamu yönetimi ile vatandaşlar arasında önemli bir iletişim kanalı oluşturmaktadır. Bu sistem aracılığıyla her yıl milyonlarca vatandaş başvurusu yapılmakta ve bu başvurular kamu kurumları tarafından değerlendirilerek yanıtlanmaktadır. Bu durum, CİMER sisteminin önemli bir veri üretim mekanizması olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın temel amacı, CİMER sistemi üzerinden üretilen vatandaş geri bildirimlerinin kamu politikası döngüsünün farklı aşamalarında nasıl değerlendirilebileceğini tartışmaktır. Bu bağlamda çalışma üç temel araştırma sorusuna odaklanmaktadır. Birinci araştırma sorusu, dijital katılım platformlarında üretilen vatandaş geri bildirimlerinin kamu politikası döngüsünün hangi aşamalarında veri kaynağı olarak kullanılabileceğini incelemektedir. İkinci araştırma sorusu, CİMER sistemi üzerinden üretilen verilerin veri temelli kamu politikası analizi açısından nasıl bir potansiyel sunduğunu tartışmaktadır. Üçüncü araştırma sorusu ise yapay zeka destekli veri analizi yöntemlerinin dijital katılım platformlarında üretilen verilerin analizinde nasıl kullanılabileceğini değerlendirmektedir.

Çalışma nitel araştırma yöntemini benimsemekte; literatür incelemesi ve doküman analizine dayanmaktadır. Dijital katılım platformları, veri temelli kamu politikası analizi ve yapay zeka destekli veri analizi bağlamında çalışma kapsamındaki alanyazın incelenerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Ayrıca CİMER sistemi kamu politikası döngüsü perspektifinden analiz edilmektedir. Bu analizde CİMER sisteminin özellikle sorun tanımlama, gündem belirleme ve politika değerlendirme aşamalarında veri kaynağı olarak nasıl değerlendirilebileceği ele alınmıştır.

Çalışmanın bulguları dijital katılım platformlarının kamu politikası süreçleri açısından önemli veri kaynakları ürettiğini göstermektedir. Vatandaş başvurularının sistematik biçimde analiz edilmesi, kamu yönetiminin toplumsal sorunları daha hızlı tespit etmesine ve politika önceliklerini belirlemesine katkı sağlayabilir. Ayrıca yapay zeka destekli veri analizi yöntemleri büyük ölçekli vatandaş verilerinin analiz edilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte bu tür veri analizlerinin kamu yönetiminde kullanılmasının bazı riskleri de bulunmaktadır. Özellikle algoritmik önyargı, veri güvenliği ve şeffaflık gibi yönetişim sorunları bu süreçte dikkatle ele alınması gereken konular arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak dijital katılım platformları kamu politikası süreçlerinde veri temelli analiz yaklaşımlarının gelişmesine katkı sağlayabilecek önemli araçlar olarak değerlendirilebilir. CİMER sistemi gibi platformlar vatandaş geri bildirimlerini sistematik biçimde analiz ederek kamu politikası süreçlerine önemli katkılar sunma potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin etkin biçimde değerlendirilebilmesi için veri analitiği yöntemlerinin geliştirilmesi ve bu süreçte ortaya çıkabilecek yönetişim sorunlarının dikkatle ele alınması gerekmektedir.

Kaynaklar

AbouZahr, C., Adjei, S., & Kanchanachitra, C. (2007). From data to policy: Good practices and cautionary tales. The Lancet, 369(9566), 1039–1046.

Hagen, L., Harrison, T. M., & Dumas, C. L. (2018). Data analytics for policy informatics: The case of e-petitioning. In J. Gil-Garcia, T. Pardo, & L. Luna-Reyes (Eds.), Policy analytics, modelling, and informatics (Public Administration and Information Technology, Vol. 25). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-61762-6_9

Bochel, C., & Bochel, H. (2017). Reaching in? The potential for e-petitions in local government in the United Kingdom. Information, Communication & Society, 20(5), 683–699. https://doi.org/10.1080/1369118X.2016.1203455

Dumas, C., Harrison, T. M., Hagen, L., & Zhao, X. (2017). What do the people think?: E-petitioning and policy decision making. In A. Paulin, L. Anthopoulos, & C. Reddick (Eds.), Beyond bureaucracy (Public Administration and Information Technology, Vol. 25). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-54142-6_12

Janssen, M., & van den Hoven, J. (2015). Big and open linked data (BOLD) in government: A challenge to transparency and privacy? Government Information Quarterly, 32, 363–368. https://doi.org/10.1016/j.giq.2015.11.007

Karkin, N., & Janssen, M. (2020). Structural changes driven by e-petitioning technology: Changing the relationship between the central government and local governments. Information Technology for Development, 26(4), 837–855. https://doi.org/10.1080/02681102.2020.1742078

Kuziemski, M., & Misuraca, G. (2020). AI governance in the public sector: Three tales from the frontiers of automated decision-making in democratic settings. Telecommunications Policy, 44(6), 101976. https://doi.org/10.1016/j.telpol.2020.101976

Sun, F., & Zuo, Y. (2022). Autonomous classification and decision-making support of citizen e-petitions based on Bi-LSTM-CNN. Mathematical Problems in Engineering, 2022, Article 9451108. https://doi.org/10.1155/2022/9451108

Government of India, Department of Administrative Reforms and Public Grievances. (2024). Centralized public grievance redress and monitoring system (CPGRAMS) and AI-based grievance monitoring. https://pgportal.gov.in/ (Erişim tarihi: 08.03.2026)

Kamu Çalışanlarının Dijital Teknoloji Uygulamalarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi

An Examination of Public Employees' Attitudes Toward Digital Technology Applications

Özer Elkırmış[1], Sevgi Keçeli Erciyas[2]

Öz

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşme sürecinde teknolojik benimseme ve bireysel tutumların önemine vurgu yaparak, Kars ilindeki kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumlarını ve demografik değişkenler açısından farklılıklarını incelemeyi amaçlamaktadır. İlişkisel tarama deseni ile yürütülen araştırmada 402 geçerli anket kullanılmış ve Dijital Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği temel alınmıştır. Bulgular, katılımcıların genel olarak dijital teknolojilere yüksek düzeyde olumlu tutum sergilediğini göstermektedir. Yaş, medeni durum, eğitim, gelir ve hizmet yılı değişkenleri tutumları anlamlı şekilde etkilemiş, genç, bekar, yüksek eğitimli ve kısa hizmet süresine sahip çalışanlar daha olumlu tutum göstermiştir. Bu bulgular, dijital dönüşüm sürecinde insan faktörünün ve tutum temelli teorik yaklaşımların önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Kamu Yönetimi, Dijital Teknoloji Tutumu.

JEL Kodları: H11, O33, M15.

Abstract

This study emphasizes the significance of technological adoption and individual attitudes within the digitalization process of public administration, aiming to examine the attitudes of public employees in Kars province toward digital technology applications and their variation across demographic factors. Conducted using a relational survey design, the research collected data from 402 valid questionnaires, employing the Digital Technology Attitude Scale as the primary measurement tool. Findings indicate that participants generally exhibit a high level of positive attitudes toward digital technologies. Age, marital status, education, income, and length of service significantly influenced these attitudes, with younger, single, higher-educated, and less tenured employees demonstrating more favorable orientations. These results underscore the critical role of human factors and attitude-based theoretical perspectives in public sector digital transformation initiatives.

Keywords: Digitalization, Public Administration, Digital Technology Attitude.

JEL Codes: H11, O33, M15.

Genişletilmiş Özet

Araştırmanın Amaç ve Önemi

Kamu yönetiminde dijitalleşme süreci, kamu hizmetlerinin sunum biçimini önemli ölçüde dönüştürmekte ve kamu kurumlarında dijital teknoloji uygulamalarının kullanımını giderek yaygınlaştırmaktadır. Bu dönüşüm sürecinde teknolojik altyapının geliştirilmesi kadar, kamu çalışanlarının dijital teknolojilere yönelik tutum ve yaklaşımlarının da belirleyici bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, kamu kurumlarında görev yapan çalışanların dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumlarını ortaya koymak ve bu tutumların çeşitli demografik değişkenler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırma

[1] Dr. Ögr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Sarıkamış Meslek Yüksekokulu, Tapu ve Kadastro Bölümü, oelkirmis@mail.com - ORCİD: 0000-0002-5147-7031.
[2] Dr. Ögr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, skecelierciyas@gmail.com - ORCİD: 0000-0003-3118-9099.
* Bu çalışma, Kafkas Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 12.02.2026 tarihli, 95 sayılı ve 31 karar numaralı etik kurul kararı ile onaylanmıştır.

kapsamında kamu çalışanlarının dijital teknolojileri benimseme düzeyleri, bu teknolojileri kullanma konusundaki eğilimleri ve dijitalleşme sürecine ilişkin değerlendirmeleri analiz edilerek konuya ilişkin genel bir çerçeve oluşturulması hedeflenmektedir.

Araştırma, kamu kurumlarında dijital dönüşüm süreçlerinin insan faktörü boyutunu ele alması bakımından önem taşımaktadır. Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumlarının belirlenmesi, kurumlarda yürütülen dijitalleşme politikalarının etkinliğinin değerlendirilmesine katkı sağlayabileceği gibi, çalışanların dijital uyum süreçlerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalara da yol gösterici nitelik taşıyabilir. Ayrıca elde edilen bulguların, kamu yönetiminde dijitalleşme alanında yapılacak akademik çalışmalara katkı sunması ve uygulayıcılara veri temelli değerlendirmeler sağlaması açısından literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, kamu kurumlarında görev yapan personelin dijital teknolojilere yönelik tutumlarını incelemeyi amaçlamakta olup, bu doğrultuda sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan nicel araştırma yöntemlerinden biri olan ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2018; Creswell, 2017). Tarama modelleri, geniş katılımcı gruplarının mevcut durum, tutum veya davranışlarını sistematik biçimde gözlemleyerek, araştırmacıya evreni temsil etme gücü olan veriler sunar (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012; Bekman, 2022). İlişkisel tarama deseni ise değişkenler arasındaki anlamlı ilişkileri ortaya koymak ve bu ilişkilerin yön ve şiddetini belirlemek için uygun bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

Araştırmanın evrenini, 2026 yılı itibarıyla Kars ilinde görev yapan kamu çalışanları oluşturmakta olup, çalışma bulguları bu örneklem üzerinden elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu bağlamda, elde edilen sonuçlar örneklemin demografik ve mesleki profili dikkate alınarak değerlendirilmiştir. Araştırma, dijital dönüşüm süreçlerinde insan faktörünü anlamak ve çalışanların teknolojiye yönelik algılarını tespit etmek açısından önem taşımaktadır. Böylece, kamu kurumlarında dijitalleşme uygulamalarının etkisi ve çalışanların teknolojiye adaptasyon süreçleri güvenilir veriler ışığında analiz edilebilmektedir.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, Kars ilindeki kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan tüm çalışanları kapsamaktadır. Ancak evrenin tamamına ulaşmanın pratik ve zaman açısından mümkün olmaması nedeniyle, veri toplama sürecinde örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda, evrendeki her bireyin örnekleme dahil edilme olasılığının eşit olduğu basit seçkisiz örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Bu yöntem, evrende yer alan her birimin örnekleme seçilme olasılığının eşit olması ilkesine dayanmakta ve bu özelliği sayesinde araştırma sonuçlarının evreni temsil etme kapasitesini artırmaktadır. Nitekim metodoloji literatüründe basit rastgele örnekleme tekniğinin, diğer bazı seçici örnekleme yaklaşımlarına kıyasla daha nesnel ve temsil gücü yüksek sonuçlar ortaya koyabildiği ifade edilmektedir (Pallant, 2017; Field, 2020).

Çalışmada örneklem büyüklüğünün tespit edilmesinde istatistiksel örneklem hesaplama ölçütleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda %95 güven düzeyi ve %5 örnekleme hatası kabul edilerek yapılan hesaplamalar sonucunda araştırmanın güvenilir biçimde yürütülebilmesi için gerekli asgari örneklem sayısının 384 kişi olması gerektiği belirlenmiştir.

Bu kapsamda eksik ve hatalı doldurulacak anketlerde göz önünde bulundurulmuş ve 450 adet form dağıtılmış, 402 adet anket formu geçerli sayılmış, 48 adet form geçersiz sayılmıştır. İlişkisel tarama desenli bu çalışmada basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak 402 katılımcıdan veri elde edilerek analiz sürecine geçilmiştir. Böylece örneklem hem demografik çeşitliliği hem de mesleki dağılımı açısından araştırmanın amaçlarına uygun bir temsil gücü sunmaktadır.

Araştırmanın Soruları

1- Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutum düzeyleri nasıldır?
2- Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermekte midir?
3- Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumları yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık sergilemekte midir?
4- Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumları medeni durum değişkenine göre değişiklik göstermekte midir?
5- Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumları eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
6- Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumları gelir düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermekte midir?
7- Kamu çalışanlarının dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumları hizmet süresine göre anlamlı bir farklılık sergilemekte midir?

Veri Toplama ve Analiz Yöntemleri

Bu araştırmada, kamu kurumlarında görev yapan çalışanların dijital teknolojiye yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla anket yöntemi kullanılmıştır. Anket formu, CABI (2015) tarafından geliştirilen "Dijital Teknolojiye Yönelik Tutum Ölçeği" temel alınarak hazırlanmış ve çalışmanın kapsamına uygun ifadelerle yeniden düzenlenmiştir. Toplam 36 maddeden oluşan anketin ilk altısı, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yöneliktir. Kalan 30 madde ise çalışanların dijital teknolojilere ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla tasarlanmıştır. Katılımcıların görüşlerini derecelendirmesi için beşli Likert ölçeği kullanılmıştır. Anketler, Kars ilindeki kamu kurumlarında çalışanlarla yüz yüze görüşme yöntemiyle uygulanmıştır. Toplanan veriler, analiz öncesinde düzenlenmiş ve istatistiksel çözümleme için uygun istatistik paket programlarıyla değerlendirilmiştir. Bu süreçte, katılımcıların demografik özellikleri ile dijital teknolojiye yönelik tutumları arasındaki ilişkiler sistematik olarak incelenmiştir. Analizler hem temel tanımlayıcı istatistikleri hem de grup farklılıklarını ortaya koyacak parametrik testleri kapsamaktadır.

Bulgular

Araştırma bulguları, Kars ilindeki kamu çalışanlarının dijital teknolojiye yönelik tutumlarının genel olarak yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Analizler, demografik değişkenlerin bu tutumları anlamlı şekilde etkilediğini göstermektedir. Yaş faktörü incelendiğinde, genç çalışanların (18–30 yaş) dijital teknolojilere daha olumlu yaklaştığı ve bu grupta benimseme eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir. Daha ileri yaş gruplarında ise tutum puanlarının kademeli olarak düştüğü ve dijital teknolojilere uyumda daha temkinli bir yaklaşım sergilendiği belirlenmiştir. Medeni durum açısından, bekar çalışanlar evli çalışanlara kıyasla teknolojiye daha olumlu yaklaşmakta, bu durum bireysel yaşam koşullarının teknolojik uyum üzerindeki etkisini göstermektedir. Eğitim düzeyi ile tutum arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, lisans ve lisansüstü mezunların dijital teknolojilere karşı daha benimseyici bir yaklaşım sergilediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde gelir düzeyi arttıkça dijital teknolojiye yönelik tutumların yükseldiği, düşük gelirli gruplarda teknolojik benimsemenin sınırlı kalabildiği gözlemlenmiştir. Hizmet süresi analizleri, uzun süreli çalışanların dijital teknolojilere karşı tutumlarının daha ölçülü olduğunu, kısa hizmet süresine sahip bireylerin ise yeniliklere daha hızlı uyum sağladığını ortaya koymuştur. Cinsiyet değişkeninin tutum üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır. Genel olarak, elde edilen bulgular, kamu kurumlarında dijital dönüşüm sürecinde teknik altyapının yanı sıra, çalışanların yaş, eğitim, gelir ve hizmet süresi gibi bireysel özelliklerinin tutum ve benimseme davranışları üzerinde belirleyici olduğunu ve bu nedenle dijitalleşme stratejilerinin insan faktörü göz önünde bulundurularak planlanması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Kars ilinde kamu kurumlarında görev yapan çalışanların dijital teknoloji uygulamalarına yönelik tutumlarını ve bu tutumların demografik değişkenler açısından farklılıklarını kapsamlı biçimde ortaya koymuştur. Analiz sonuçları, katılımcıların genel olarak dijital teknolojilere yüksek düzeyde olumlu tutum sergilediklerini göstermektedir. Bu bulgu, kamu çalışanlarının dijital dönüşüm sürecine adaptasyon konusunda istekli ve ilgili olduklarını ortaya koymaktadır.

Demografik değişkenler incelendiğinde, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve hizmet süresi gibi faktörlerin çalışanların dijital teknoloji tutumlarını anlamlı şekilde etkilediği görülmüştür. Genç çalışanlar, kısa hizmet süresine sahip olanlar, bekar bireyler ve daha yüksek eğitim düzeyine sahip olanlar, dijital teknolojilere daha olumlu yaklaşırken; ileri yaş grupları ve uzun hizmet süresine sahip bireylerde tutumların görece daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde, gelir düzeyi arttıkça teknolojiye yönelik tutumların da olumlu yönde yükseldiği gözlemlenmiştir. Bu durum, ekonomik ve sosyal kaynakların teknolojiye erişim ve benimseme üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlar, dijital dönüşüm sürecinde insan faktörünün ve bireysel tutumların kritik önemini ortaya koymaktadır. Kurumların dijitalleşme stratejilerini belirlerken yalnızca teknolojik altyapıyı geliştirmekle kalmayıp, çalışanların motivasyon, öğrenme kapasitesi ve adaptasyon düzeylerini de dikkate almaları gerekmektedir. Ayrıca farklı demografik grupların farklı tutum sergilemesi, eğitim programlarının, teknolojik uyum desteklerinin ve dijital beceri geliştirme çalışmalarının hedef gruplara uygun biçimde tasarlanmasının önemini vurgulamaktadır.

Genel olarak çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşme süreçlerinin başarıya ulaşabilmesi için çalışan odaklı bir yaklaşımın şart olduğunu göstermektedir. Bulgular, dijital teknolojilere yönelik olumlu tutumun güçlendirilmesi ve adaptasyon süreçlerinin hızlandırılması amacıyla stratejik planlama, eğitim programları ve uygulamalı destek mekanizmalarının geliştirilmesine ışık tutmaktadır.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, kamu kurumlarının dijital dönüşüm sürecinde çalışan odaklı stratejiler geliştirmesi önemlidir. Öncelikle, genç, yüksek eğitimli ve kısa hizmet süresine sahip çalışanların dijital teknolojilere daha olumlu yaklaştığı göz önünde bulundurularak, ileri yaş ve uzun hizmet süresine sahip çalışanlar için hedeflenmiş eğitim ve adaptasyon programları tasarlanmalıdır. Bu programlar, dijital becerilerin artırılmasını, teknolojik farkındalık yaratılmasını ve bireysel tutumların güçlendirilmesini amaçlamalıdır. Ayrıca, gelir düzeyine bağlı farklılıkların teknolojiye erişim ve benimseme üzerindeki etkisi dikkate alınarak, tüm çalışanların dijital araçlara eşit erişimini sağlayacak altyapı ve destek mekanizmaları oluşturulmalıdır. Medeni duruma göre farklılık gösteren tutumlar da göz önünde bulundurularak, çalışma ortamında esnek ve katılımcı odaklı dijital uygulamalar geliştirmek, çalışanların motivasyonunu artıracak ve dijital adaptasyonu hızlandıracaktır. Son olarak, sürekli eğitim, rehberlik ve teknolojiye uyum süreçlerini izleyen geri bildirim mekanizmaları, kamu kurumlarının dijitalleşme hedeflerini çalışan desteğiyle daha etkin şekilde gerçekleştirmesini sağlayacaktır.

Kaynakça

Bekman, M. (2022). Halkla ilişkiler uygulamalarında nicel araştırma yöntemi: İlişkisel tarama modeli. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, *6*(16), 238–258.

Büyüköztürk, Ş. (2018). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (24. bs.). Pegem Akademi.

Cabı, E. (2016). Dijital teknolojiye yönelik tutum ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *24*(3), 1229–1244.

Creswell, J. W. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi* (H. Ekşi, Çev.). EDAM Yayınları.

Field, A. (2000). *Discovering statistics using SPSS for Windows*. Sage Publications.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (7th ed.). McGraw-Hill.

Pallant, J. (2017). *SPSS kullanma kılavuzu: SPSS ile adım adım veri analizi* (S. Balcı & B. Ahi, Çev.). Anı Yayıncılık.

Büyük Birader 2.0: Devlet Gücünün Algoritmik Dönüşümü ve Anayasal Sınırlar

Big Brother 2.0: The Algorithmic Reconfiguration of State Power and Its Constitutional Constraints

Abdullah Elmas[1], İbrahim Yıldız[2]

Öz

Dijitalleşme çağında devlet gücü, yalnızca araçlarını değil, aynı zamanda işleyiş mantığını da köklü biçimde dönüştürmektedir. Veri temelli teknolojiler ve algoritmik karar alma süreçleri, kamu otoritesinin kullanımını daha karmaşık, sürekli ve çoğu zaman görünmez bir yapıya taşımaktadır. Bu bağlamda algoritmik yönetişimin anayasal sınırları temel bir tartışma alanı hâline gelmektedir. Bu çalışma, algoritmalar aracılığıyla işleyen devlet gücünün anayasal denetime nasıl tabi tutulabileceğini incelemektedir. Normatif anayasa hukuku yaklaşımı çerçevesinde yapılan analiz, algoritmik tahakkümün özellikle mahremiyet, şeffaflık ve bireysel özerklik üzerinde yeni riskler yarattığını ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, anayasa hukukunun algoritmik şeffaflık ve etkin denetim mekanizmaları doğrultusunda yeniden yapılandırılması gerektiği savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Algoritmik yönetişim, anayasa hukuku, dijital devlet, algoritmik tahakküm, temel haklar ve özgürlükler

JEL Kodları: H10, H11, K23, K38

Abstract

In the digital age, state power is undergoing a fundamental transformation not only in its instruments but also in its mode of operation. Data-driven technologies and algorithmic decision-making processes are reshaping the exercise of public authority into a more complex, continuous, and often invisible structure. In this context, the constitutional limits of algorithmic governance have become a central field of debate. This study examines how state power exercised through algorithms can be subjected to constitutional review. Based on a normative constitutional law approach, the analysis reveals that algorithmic domination generates new risks, particularly concerning privacy, transparency, and individual autonomy. It is therefore argued that constitutional law must be restructured in line with algorithmic transparency and effective oversight mechanisms.

Keywords: Algorithmic governance, constitutional law, digital state, algorithmic domination, fundamental rights and freedoms

JEL Codes: H10, H11, K23, K38

Genişletilmiş Özet

Dijitalleşme süreci, yalnızca kamu hizmetlerinin sunum biçimlerini değil, aynı zamanda devlet gücünün doğasını da köklü bir şekilde dönüştürmektedir. Geleneksel olarak devlet iktidarı; hukuki normlara dayanan, kurumsal yapılar aracılığıyla işleyen ve açık idari işlemler üzerinden somutlaşan bir yapı olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu çerçevede anayasa hukuku, devlet gücünü görünür, belirli ve denetlenebilir kılmayı amaçlayan temel ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Ancak veri, algoritma ve yapay zekâ temelli sistemlerin kamu yönetiminde yaygınlaşması, bu klasik çerçeveyi önemli ölçüde dönüştürmektedir.

Bu dönüşümü açıklamak amacıyla kullanılan "Büyük Birader 2.0" kavramı, gözetimin ortadan kalkmadığını; aksine daha yaygın, incelikli ve çoğu zaman görünmez biçimlerde yeniden üretildiğini ifade etmektedir. Klasik gözetim anlayışı merkezi ve açık bir denetim mekanizmasına dayanırken, günümüzde algoritmik sistemler aracılığıyla işleyen gözetim, davranış yönlendirme, profil çıkarma ve öngörü temelli müdahaleler şeklinde

[1] Dr, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler M.Y.O., abdullahelmasæsiirt@edu.tr, ORCID: 0000-0003-3704-3429
[2] Dr. Öğretim Üyesi, Siirt Üniversitesi İ.İ.B.F., ibrahim.yildiz@siirt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4440-837X

ortaya çıkmaktadır (Fourcade & Gordon, 2020). Bu nedenle devlet gücü, doğrudan zorlayıcı olmaktan ziyade dolaylı, yönlendirici ve önleyici bir karakter kazanmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, algoritmik yönetişim süreçlerinin anayasa hukuku bakımından nasıl değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktır. Temel araştırma sorusu, algoritmalar aracılığıyla işleyen ve çoğu zaman otomatikleşmiş karar alma süreçlerine dayanan devlet gücünün anayasal denetime nasıl tabi tutulabileceğidir. Bu problem, yalnızca teknik bir düzenleme meselesi değil; aynı zamanda anayasa hukukunun temel kavramlarının dijital çağda yeniden yorumlanmasını gerektiren yapısal bir sorundur.

Çalışmada normatif anayasa hukuku yöntemi benimsenmiştir. Bu çerçevede devlet gücünün dönüşümü; hukuk devleti, belirlilik, öngörülebilirlik ve hesap verebilirlik ilkeleri bağlamında analiz edilmiştir. İlk aşamada klasik devlet gücünün anayasal sınırları ortaya konulmuş; ardından algoritmik yönetişim biçimlerinin bu sınırları nasıl dönüştürdüğü incelenmiştir. Kavramsal analiz yöntemi kullanılarak, dijital iktidarın niteliği ile mevcut anayasal denetim mekanizmaları arasındaki uyumsuzluk ortaya konulmuştur.

Klasik modelde devlet gücü, yasallık ilkesi doğrultusunda açık ve belirli işlemler aracılığıyla kullanılır. Buna karşılık algoritmik yönetişim, devlet müdahalesini sürekli, yaygın ve çoğu zaman görünmez hâle getirmektedir (Yeung, 2018, s. 505). Karar alma süreçleri artık tekil işlemlerden ziyade veri akışları ve istatistiksel modeller üzerinden işlemektedir. Bu durum, müdahalenin belirlenebilirliği ilkesini zayıflatmakta ve anayasal denetimi zorlaştırmaktadır.

Elde edilen bulgular, algoritmik tahakkümün klasik devlet gücünden niteliksel olarak farklı bir iktidar biçimi ortaya çıkardığını göstermektedir. Bu yeni iktidar biçimi, doğrudan emir ve yasaklar yerine bireylerin davranışlarını yönlendiren dolaylı mekanizmalar aracılığıyla etkili olmaktadır. Bu bağlamda özellikle kişisel verilerin işlenmesi, profil oluşturma ve otomatik karar alma süreçleri, temel hak ve özgürlükler açısından önemli riskler doğurmaktadır (Kitchin, 2017, s. 16; Pasquale, 2015).

Algoritmik sistemlerin "kara kutu" niteliği, şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından ciddi sorunlar yaratmaktadır. Karar alma süreçlerinin anlaşılmaz hâle gelmesi, yargısal denetimin etkinliğini azaltmakta ve bireylerin hak arama özgürlüğünü sınırlandırmaktadır. Bu durum, anayasa hukukunun mevcut araçlarının dijital çağın ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını göstermektedir.

Sonuç olarak, algoritmik yönetişim çağında devlet gücü yeni bir boyut kazanmıştır. Bu nedenle anayasa hukukunun, algoritmik şeffaflık, açıklanabilirlik, veri koruma ve etkin denetim mekanizmalarını içerecek şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Ayrıca yargısal denetimin teknik kapasitesinin artırılması ve algoritmik karar alma süreçlerinin hukuki denetime açık hâle getirilmesi zorunludur. Bu çerçevede dijitalleşme, anayasal düzenin yeniden düşünülmesini gerektiren yapısal bir dönüşüm olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

Fourcade, M., & Gordon, J. (2020). Learning like a state: Statecraft in the digital age. *Journal of Law and Political Economy, 1*(1), 78–108. https://doi.org/10.5070/LP61150258

Kitchin, R. (2017). Thinking critically about and researching algorithms. *Information, Communication & Society*, 20(1), 14–29. https://doi.org/10.1080/1369118X.2016.1154087

Pasquale, F. (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Harvard University Press.

Yeung, K. (2018). Algorithmic regulation: A critical interrogation. *Regulation & Governance*, 12(4), 505–523. https://doi.org/10.1111/rego.12158

Zarsky, T. (2016). The trouble with algorithmic decisions: An analytic road map to examine efficiency and fairness in automated and opaque decision making. *Science, Technology & Human Values*, 41(1), 118–132. https://doi.org/10.1177/0162243915605575

Dijitalleşme Bağlamında Bologna Süreci'nin Stratejik Yönetişim Kapasitesi: Güneydoğu Anadolu Devlet Üniversitelerinde Karşılaştırmalı Bir Doküman Analizi

The Strategic Governance Capacity of the Bologna Process in the Context of Digitalization: A Comparative Document Analysis of State Universities in Southeastern Anatolia

Selin Engin[1]

Öz

Bologna Süreci, yükseköğretimde şeffaflığı ve kalite güvencesini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Dijitalleşme ise bu süreçte kullanılan araçların dijital platformlar üzerinden görünür hale gelmesini sağlayarak hesap verebilirlik ve veri temelli yönetim olanaklarını artırmaktadır. Bu çalışmada, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki on devlet üniversitesine ait Kurum İç Değerlendirme Raporları doküman analizi yöntemiyle incelenerek, Bologna Süreci araçlarının dijitalleşme bağlamında kurumsal yönetişim kapasitesi ile ilişkisi ortaya konulmaktadır. Analitik çerçeve ESG 2015, Bologna Bildirgesi, AKTS Kullanıcı Kılavuzu, YÖKAK Değerlendirme Ölçütleri ve PUKÖ döngüsünden türetilen on iki göstergeden oluşmaktadır. Bulgular, Bologna araçlarının incelenen tüm üniversitelerde teknik düzeyde büyük ölçüde kurumsallaştığını, fakat stratejik yönetişim süreçlerine entegrasyonda üniversiteler arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bologna Süreci, Dijitalleşme, Yükseköğretim Yönetişimi, Kalite Güvencesi, Stratejik Yönetim

JEL Kodları: H83, I23, O33

Abstract

The Bologna Process aims at strengthening transparency and quality assurance in higher education. Digitalization enhances accountability and data-driven management by making the tools used in this process visible through digital platforms. In this study, Institutional Self-Evaluation Reports of ten state universities in the Southeastern Anatolia Region are examined through document analysis to reveal the relationship between Bologna Process tools and institutional governance capacity in the context of digitalization. The analytical framework consists of twelve indicators derived from ESG 2015, the Bologna Declaration, ECTS Users' Guide, Turkish Higher Education Quality Council (THEQC) Evaluation Criteria, and the PDCA cycle. Findings show that Bologna tools have been largely institutionalized at the technical level, but differences remain in terms of integration with strategic governance processes.

Keywords: Bologna Process, Digitalization, Higher Education Governance, Quality Assurance, Strategic Management

JEL Codes: H83, I23, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bologna Süreci, Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın oluşturulması amacıyla İtalya'nın Bologna şehrinde, Bologna Üniversitesi'nde, 19 Haziran 1999 yılında, 29 Avrupa ülkesinin eğitim bakanları tarafından imzalanan Bologna Bildirgesi ile başlayan bir süreçtir (Korkut & Mızıkacı, 2008). Bologna Süreci'nin ana amacı; Avrupa Yükseköğretim Alanı'nın oluşturulması ve yükseköğretim sistemlerinin karşılaştırılabilirliğinin artırılmasıdır.

[1] Öğr. Gör. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Bologna Kurum Koordinatörlüğü, sakbay@adiyaman.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2356-9414

Bu amaç doğrultusunda süreç, yükseköğretim kurumlarında uluslararası düzeyde akademik hareketliliğin desteklenmesi, kalite güvencesinin güçlendirilmesi ve akademik programların daha şeffaf hale getirilmesi hususunda yapısal dönüşümler getirmektedir. Sürecin işletilmesinde en önemli araçlar olarak Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS), ders bilgi paketleri ve program öğrenme çıktıları kullanılmaktadır (European Commission, 2015). Söz konusu araçlar eğitim süreçlerinin izlenebilirliği ve yükseköğretim programlarının yapılandırılmasında önemli kurumsal mekanizmalar olarak değerlendirilmektedir (Ünvan, 2021).

Teknolojik gelişmeler, kamu yönetiminde dijital dönüşüm sürecini beraberinde getirmektedir. Bu süreç kamu hizmetlerinin sunum biçimlerini dönüştürmektedir (Çeliksoy & Akça, 2024). Bologna Süreci bu dönüşümden bağımsız kalamamakta ve Bologna araçlarının uygulanma biçimi de önemli ölçüde değişmektedir. Üniversitelere ait ders bilgi paketlerinin dijital bilgi sistemleri üzerinden kamuya açık olarak sunulması, eğitim programlarına ait verilerin görünürlüğünü artırmaktadır. Bu durum yükseköğretim kurumlarında şeffaflık, hesap verebilirlik ve veri temelli yönetim açısından yeni olanaklar ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple Bologna Süreci'ne ait araçların, yalnızca yükseköğretim kurumlarının teknik düzeyde yapılandırılmasıyla sınırlı değil, kurumsal yönetişim kapasitesinin gelişimiyle ilişkili araçlar olarak da ele alınması gerekmektedir. Özellikle Bologna araçlarının dijitalleşmesi ve yükseköğretim kurumlarının yönetişim kapasitesi üzerindeki etkilerini ele alan çalışmalar oldukça sınırlıdır.

Bu çalışmanın temel amacı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan devlet üniversitelerinde Bologna Süreci araçlarının dijitalleşme bağlamında stratejik yönetişim kapasitesi ile ilişkisini incelemektir. Araştırma, Bologna Süreci'nde kullanılan araçların sadece AKTS kredi sisteminin yerleştirilmesi ya da program tasarımı gibi teknik uygulamalar düzeyinde kalıp kalmadığını; yoksa stratejik planlama, program izleme ve paydaş katılımı süreçleriyle bütünleşen kurumsal mekanizmalara mı dönüştüğünü ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda çalışma şu temel araştırma sorusuna odaklanmaktadır:

"Dijitalleşme bağlamında Bologna Süreci araçları üniversitelerde sadece teknik bir uyum mekanizması olarak mı uygulanmaktadır, yoksa stratejik yönetişim kapasitesini güçlendiren kurumsal araçlara mı dönüşmektedir?"

Çalışmanın özgün değeri, yükseköğretim kurumlarında Bologna Süreci'ni sadece teknik araçların kullanımı ve teknik uygulamalar üzerinden değil, dijital şeffaflık, stratejik yönetim ve paydaş katılımı boyutlarıyla birlikte ele almasıdır. Araştırmanın özgün katkısı ise üniversitelerin Kurum İç Değerlendirme Raporları üzerinden gerçekleştirilen karşılaştırmalı doküman analizi yoluyla Bologna Süreci araçlarının varlığını ve uygulanmasını değil; izleme, geri bildirim ve sürekli iyileştirme mekanizmalarıyla nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymasıdır. Bu yönüyle çalışma, yükseköğretim kurumlarında Bologna Süreci ile başlayan dönüşümün, dijital yönetişim kapasitesiyle nasıl ilişkilendirildiğine dair bir değerlendirme sunmaktadır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan on devlet üniversitesine ait 2024 yılı Kurum İç Değerlendirme Raporları (KİDR) oluşturmaktadır. Bu raporlar üniversitelerin kalite güvencesi sistemlerini, kurumsal uygulamalarını ve stratejik yönetim süreçlerini belgeleyen resmi dokümanlardır. Bu sebeple bir kurumun yönetişim kapasitesini ortaya koyan önemli veri kaynaklarıdır (YÖKAK, 2025).

Analitik çerçevenin oluşturulması amacıyla ilk önce Bologna ve yükseköğretimde kalite güvencesi uygulamalarının esaslarını belirleyen dokümanlar incelenmiştir. Bu dokümanlar Avrupa Yükseköğretim Alanı'nda Kalite Güvencesi için Standartlar ve İlkeler (ENQA, 2015), Bologna Bildirgesi (European Ministers of Education, 1999), AKTS Kullanıcı Kılavuzu (European Commission, 2015), Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) Değerlendirme Ölçütleri ve PUKÖ döngüsüdür (YÖKAK, 2025). Dokümanlar karşılaştırmalı olarak analiz edilerek, ortak olarak vurgulanan yönetişim alanları tespit edilmiştir. Sonrasında içerik analizi yoluyla beş tematik kategori oluşturulmuştur. Bu kategoriler: şeffaflık ve hesap verebilirlik, Bologna araçlarının uygulanması, stratejik izleme ve iyileştirme mekanizmaları, paydaş katılımı ve kurumsal yönetişim

yapıları ile dijital altyapı şeklindedir. Bu kategoriler ölçülebilir göstergelere dönüştürülerek toplam on iki gösterge oluşturulmuştur.

Bir sonraki adımda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan on devlet üniversitesine ait KİDR raporları incelenerek, belirlenmiş olan göstergeler 0-1-2 ölçeği üzerinden kodlanmıştır. Oluşturulan bu kodlama sisteminde 0, ilgili uygulamaya ait bir kanıtın olmamasını; 1, ilgili uygulamanın var olduğunu; 2 ise uygulamanın izleme, geri bildirim veya iyileştirmeye ait kanıtla birlikte raporlandığını göstermektedir. Kodlama ölçütleri analiz öncesinde belirlenmiş olup, sistematik biçimde uygulanmıştır. Elde edilen veriler karşılaştırılarak, üniversiteler arasındaki dağılımları görselleştirmek amacıyla ısı haritası oluşturulmuştur.

Bulgular

Yapılan doküman analizi sonucunda elde edilen ilk bulgu Bologna Süreci araçlarının tüm üniversitelerde teknik düzeyde var olduğu ve kurumsallaştığıdır. Bologna ders bilgi paketleri, öğrenme çıktıları ve program çıktılarının karşılıklı olarak eşleştirilmesi, AKTS temelli kredi sisteminin uygulanması gibi yapılar tüm üniversitelerde bulunmaktadır. Bu durum, Bologna Süreci ile başlayan dönüşümün ve bu dönüşümde kullanılan temel araçların yükseköğretim kurumlarına yaygın şekilde entegre olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu araçların neredeyse incelenen tüm üniversitelerde dijital bilgi sistemleri üzerinden sunulması, Bologna uygulamalarının yükseköğretim kurumlarında dijital görünürlük ve veri erişilebilirliği imkânlarını artırdığını göstermektedir.

Elde edilen ikinci bulgu, her ne kadar Bologna Süreci'nin temel araçlarının incelenen üniversitelerde uygulanmasında bir sorun bulunmamasına rağmen, bu araçların stratejik yönetim süreçlerine entegrasyonu hususunda üniversiteler arasında farklılıklar olduğudur. Bazı üniversitelerde Bologna verilerinin program izleme, geri bildirim, iyileştirme ve stratejik planlama süreçleriyle ilişkilendirildiği, bazı üniversitelerde ise sürecin sadece raporlama ve belge hazırlama düzeyinde kaldığı görülmektedir. Bu durum, dijital platformlarda üretilen Bologna verilerinin kurumsal karar süreçlerine ne ölçüde entegre edildiğinin üniversiteler arasında değişebildiğini göstermektedir. Bu noktadan hareketle, teknik açıdan kurumsallaşma ve stratejik yönetim kapasitesi arasında otomatik bir ilişki bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Elde edilen son bulgu paydaş katılımı ile ilgilidir. İncelenen birçok üniversitede paydaş katılımı ve yönetişim mekanizmalarının kurumsal yapılar içerisinde tanımlandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrenci temsilciliği ve danışma kurulları gibi katılım mekanizmaları incelenen çoğu üniversitede bulunmaktadır. Ancak esas dikkat çeken nokta paydaş katılımının karar süreçlerinde etkisinin üniversiteler arasında değişiklik gösterdiğidir. Katılım mekanizmalarının kurumsal süreçlerde ne ölçüde etkili olduğunun incelenen raporlarda çoğu zaman açık biçimde gösterilmediği anlaşılmaktadır. Dijital platformlar üzerinden elde edilen geri bildirim verilerinin kurumsal karar süreçlerine nasıl yansıdığı ise raporlarda her kurum için aynı açıklıkta ortaya konmamaktadır. Bu durum Bologna Süreci'nin kalite güvencesi çerçevesinde, paydaş katılımının kurumsal olarak var olması ile karar süreçlerinde etkin rol alması arasında fark olabileceğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma sonuçları, dijitalleşme bağlamında Bologna Süreci araçlarının incelenen üniversitelerde yaygın biçimde kullanıldığını göstermektedir. Bologna ders bilgi paketleri, öğrenme çıktıları ve AKTS gibi araçların dijital bilgi sistemleri yoluyla sunulması, eğitim programlarına ait verilere erişilebilirliğin ve görünürlüğün artırılmasına destek olmaktadır. Böylece, yükseköğretim kurumlarına şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından da yeni imkânlar sağlamaktadır (European Commission, 2015; ENQA, 2015). Bu durum Bologna araçlarının dijitalleşme ile birlikte yalnızca akademik programların teknik olarak düzenlenmesi sürecinde kullanılan mekanizmalar olmakla sınırlı kalmayıp, kurumsal yönetişim açısından da ilgili süreçlerle ilişkilendirilebilen araçlar olarak kullanılabilme potansiyellerini göstermektedir. Ancak, sürece ait araçların ve katılım

mekanizmalarının kurumsal yönetişim süreçlerine entegrasyonu hususunda kurumlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum, Bologna Süreci araçlarının teknik düzeyde kurumsallaşmış olmasının, söz konusu araçların stratejik yönetim ve karar alma süreçlerinde aynı ölçüde kullanıldığı anlamına gelmediğini göstermektedir. Bu sebeple yükseköğretim kurumlarında Bologna Süreci'nin kurumsal etkileri değerlendirilirken yalnızca sürece ait araçların varlığı değil, bu araçların izleme, geri bildirim ve kurumsal karar süreçleriyle ne ölçüde ilişkilendirildiği ve buna bağlı olarak kurumsal yönetişime ne düzeyde katkı sağladığı da dikkate alınmalıdır.

Kaynakça

Çeliksoy, E. & Akça, A. (2024). Türkiye'de kamu yönetiminde yaşanan dijital dönüşüm süreci. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15*(2), 445–486.

ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education). (2015). *Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG)*. https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf

European Commission: Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. (2015). *ECTS users' guide 2015.* Publications Office of the European Union. https://data.europa.eu/doi/10.2766/87192

European Ministers of Education. (1999). *The Bologna declaration of 19 June 1999: Joint declaration of the European Ministers of Education.* https://pjp-eu.coe.int/bih-higher-education/images/1999_bologna_declaration_eng.pdf

Korkut, F. & Mızıkacı, F. (2008). Avrupa Birliği, Bologna süreci ve Türkiye'de psikolojik danışman eğitimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 53*(53), 99–122.

Ünvan, C. (2021). Bologna eşgüdüm komisyonu başkanlarının (Bologna koordinatörlerinin) Türk yükseköğretim kurumlarındaki Bologna süreci uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 25*(3*),* 697–710.

Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK). (2025, Ocak). *Kurum iç değerlendirme raporu hazırlama kılavuzu.* https://www.yokak.gov.tr/documents/nationaldoc/KIDR_Haz%C4%B1rlama_K%C4%B1lavuzu_3.2.1_yeni.pdf

Dijital Kapsayıcılık ve Sosyal Adalet Araştırmalarında Toplumsal Cinsiyetin Yeri: Bibliyometrik Bir Analiz

The Role of Gender in Digital Inclusion and Social Justice Research: A Bibliometric Analysis

Sıla Sabancılar Eren[1], Zeliha Sezer Ergin [2]

Öz

Dijitalleşme bilgiye erişimden kamusal hizmetlere erişime, çalışma yaşamından, eğitime ve hatta kültürel kodlara kadar pek çok alanda dönüştürücü bir güce sahiptir. Dijitalleşme mevcut eşitsizlikleri derinleştirme ve yeniden üretme potansiyeline de sahiptir. Bu çalışmada akademik literatürün sistematik ve nicel olarak değerlendirildiği bibliyometrik analiz yöntemi kullanılacaktır. Bu doğrultuda dijitalleşme, sosyal kapsayıcılık ve toplumsal cinsiyet kavramlarının kesişimlerinde şekillenen alanın, gelişim dinamikleri ve tematik eğilimleri analiz edilecektir. Analiz sürecinde, Web of Science (WoS) ve Scopus gibi saygın veri tabanlarından elde edilen bibliyografik veriler; yazarlar arası iş birliği ağları, en çok atıf alan temel eserler ve anahtar kelime eş-dizim (co-occurrence) analizleri üzerinden incelenecektir. Son yıllarda dikkat çeken dijital uçurumun seviyeleri toplumsal cinsiyet ve sosyal kapsayıcılık açısından verilerle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Kapsayıcılık, Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Adalet, Dijital Uçurum, Kesişimsellik

JEL Kodları: O33, I38, A14.

Abstract

Digitalization has become a transformative force affecting access to information, public services, employment, education, and cultural practices. However, it also has the potential to reproduce and deepen existing social inequalities. This study employs a bibliometric analysis to systematically and quantitatively examine the academic literature at the intersection of digitalization, social inclusion, and gender. Bibliographic data retrieved from the Web of Science and Scopus databases will be analyzed through co-authorship networks, citation analysis, and keyword co-occurrence mapping to identify the field's intellectual structure, development patterns, and thematic trends. In addition, recent evidence on the multiple dimensions of the digital divide will be discussed with particular attention to gender inequalities and social inclusion.

Keywords: Digital Inclusion, Gender Equality, Social Justice, Digital Divide, Intersectionality

JEL Codes: O33, I38, A14.

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşme bilgiye erişimden kamusal hizmetlere erişime, çalışma yaşamından, eğitime ve hatta kültürel kodlara kadar pek çok alanda dönüştürücü bir güce sahiptir. İnternet erişimi bugünün dünyasında elektrik, su gibi vazgeçilmez bir kamu hizmeti olarak değerlendirilmektedir (Borg &Smith, 2018). Bugün ülkemizde e-devlet üzerinden erişilebilen kamu hizmetleri bu bağlamda en temel örneklerden birini oluşturmaktadır. Birey dijital olanaklar sayesinde hem kendisine dair verilere hem de devlete daha hızlı ulaşabilmektedir. Dijitalleşme söz konusu örnekte olduğu gibi kolaylaştırıcı yöne sahip olmakla birlikte, mevcut eşitsizlikleri derinleştirme ve yeniden üretme potansiyeline de sahiptir. Özellikle tüm dünyada etkili COVID-19 pandemisi, eğitime

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, silasabancilareren@gmail.com, ORCD ID: 0000-0002-8141-279X.
[2] Arş. Gör., Tarsus Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, zelihasezer@tarsus.edu.tr, ORCD ID: 009-0002-5538-1798.

erişim, çalışma yaşamı gibi temel alanlarda dijitalleşmeyi kaçınılmaz kılmış ve süreç dünyanın pek çok yerinde eşitsiz ilerlemiştir. Nguyen (2022) fiziksel ve bilişsel engellerin bireyleri dijital toplumdan sosyal olarak dışladığını bildirmekte ve dijital dışlanmanın sadece adil bir toplum inşa etmekle değil; ekonomik büyüme ve toplumsal gelişme ile de ilgili olduğunu savunmaktadır. Çünkü bir bireyin dijital olanaklara erişememesi, onu fırsatlardan da mahrum bırakabilir. Bu mahrumiyet 1999 yılında ABD Ticaret Bakanlığı Ulusal Telekomünikasyon ve Bilgi İdaresi tarafından dijital uçurum olarak ilk defa kullanılmıştır. Dijital uçurumu bilgi ve iletişim teknolojilerine (BİT) erişim fırsatları ve çok çeşitli faaliyetler için ortaya çıkan fark biçiminde tanımlayan OECD (2001), dijital uçurum ölçümlerinde iletişim alt yapıları kadar bilgisayar erişilebilirliği, hane halkı büyüklüğü ve türü, yaş, cinsiyet, ırk ve dil kökeni ve konumun belirleyici olduğunu raporlamaktadır.

Mevcut eşitsizliklerin ve eşitsizlik potansiyellerinin tersine çevirebileceğini savunan sosyal kapsayıcılık kavramı ise, dijital dönüşüm süreçlerinin herkes için eşit ve adil olabilmesini amaçlar. Ancak dijitalleşmenin kapsayıcı etkileri toplumsal cinsiyet başta olmak üzere sınıf, yaş, etnisite gibi kesişen eşitsizlikleri dikkate almaksızın değerlendirilmemelidir. Bu dışlanmanın en çok etkilediği dezavantajlı gruplardan biri kadınlardır. Dünya Bankası düşük ve orta gelirli ülkelerde kadınların mobil interneti kullanma olasılığının erkeklere göre % 15 daha düşük olduğunu raporlamıştır. Dijital teknolojilere erişim ve kullanımda, dijital cinsiyet uçurumunu kapatmayı kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak ele alan Dünya Bankası; dezavantajlı kadın ve kız çocukları için yatırımlar, eğitimler, krediler, düşük maliyetli finansmanlar ve işbirlikleri ile ilgili politikalar önermektedir (Mboob & Robinson, 2022). Hem uluslararası örgütlerin çalışmalarında hem de akademik çalışmalarda toplumsal cinsiyet, dijital teknolojilere erişim, dijital beceriler, çevrimiçi katılım ve dijital emek süreçlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sıklıkla ele alınmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, dijitalleşme, sosyal kapsayıcılık ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkiler incelenecektir. Çalışmada akademik literatürün sistematik ve nicel olarak değerlendirildiği bibliyometrik analiz yöntemi kullanılacaktır. Bu doğrultuda dijitalleşme, sosyal kapsayıcılık ve toplumsal cinsiyet kavramlarının kesişimlerinde şekillenen alanın, gelişim dinamikleri ve tematik eğilimleri analiz edilecektir. Çalışmada bibliyometrik analiz yönteminin tercih edilme nedeni, alanın yapısal özelliklerini görünür kılabilme kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, yalnızca mevcut yayınların sayısal dökümünün analiz edilmesiyle kalmayıp, aynı zamanda haritalama yaparak literatürün kavramsal mimarisi de ortaya koymak hedeflenmektedir. Dijitalleşmenin toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki dönüştürücü etkisi ve bu etkinin sosyal adalet alanındaki yansımaları, disiplinler arası bir yaklaşım gerektirmektedir.

Analiz sürecinde, Web of Science (WoS) ve Scopus gibi saygın veri tabanlarından elde edilen bibliyografik veriler; yazarlar arası iş birliği ağları, en çok atıf alan temel eserler ve anahtar kelime eş-dizim (co-occurrence) analizleri üzerinden incelenecektir. Son yıllarda dikkat çeken dijital uçurumun seviyeleri toplumsal cinsiyet ve sosyal kapsayıcılık açısından verilerle ele alınacaktır. Elde edilen bulguların hem akademik çalışmalara katkı sağlaması hem de dijital kapsayıcılık politikaları geliştiren karar vericilere yol göstermesi beklenmektedir. Çalışmanın amacına yönelik olarak, 2006-2026 yılları arasında Web of Science ve Scopus veri tabanlarında yer alan; dijital kapsayıcılık ve sosyal adaletin ortaya çıkardığı sonuçlar, toplumsal cinsiyet temelli bir bakış açısıyla değerlendirilecektir.

Bulgular

Toplam 204 çalışma, tekrarlayan çalışmalar temizlendikten sonra, R-Bibliometrix paket programıyla analiz edilmiştir. Alanda en yüksek yayın performansına sahip ve ortak çalışma ağlarında merkezde yer alan yazarın Mark Warschauer olduğu belirlenmiştir. En sık kullanılan ve güçlü bağlantı eşiğine sahip ortak anahtar kelimelerin ise “Dijital Kapsayıcılık”, “Toplumsal Cinsiyet”, “Sosyal Adalet”, “Dijital Uçurum” ve “Kesişimsellik” olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç

Elde edilen bulguların, hem akademik literatüre katkı sağlaması hem de dijital eşitlik ve kapsayıcı teknoloji politikaları geliştiren karar vericilere yol gösterici nitelikte olması beklenmektedir. Böylece çalışma, dijitalleşmenin toplumsal cinsiyet ve sosyal adalet bağlamındaki etkilerini daha iyi anlamaya yönelik gelecekteki araştırmalar için önemli bir referans noktası sunacaktır. Ülke bazlı iş birliği analizinde, en az 1 çalışma ve 1 atıf kriterine göre literatürü domine eden en etkili ülkelerin Amerika, Çin ve İspanya ve olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, alanın teknolojik bir problemden ziyade, sosyo-politik bir hak arayışı zeminine evrildiğini nicel olarak doğrulamaktadır. Analiz bulguları, dijital kapsayıcılık politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınmasının önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda gelecekte yapılacak çalışmalarda kesişimsel çalışmaların önemine işaret etmektedir. Bibliyometrik analiz yoluyla sunulacak olan haritalama çalışmasının da dijital dönüşüm süreçlerinde sosyal adaletçi bakış açısını pekiştirmesini hedefliyoruz.

Kaynakça

Borg, K., & Smith, L. (2018). Digital inclusion and online behaviour: five typologies of Australian internet users. *Behaviour & information technology*, 37(4), 367-380.

Nguyen, A. (2020). Digital inclusion: Social inclusion in the digital age. *In Handbook of social inclusion: Research and practices in health and social sciences* (pp. 1-15). Cham: Springer International Publishing.

OECD (2001). "Understanding the Digital Divide", *OECD Digital Economy Papers*, No. 49, OECD Publishing, http://dx.doi.org/10.1787/236405667766.

Mboob, I. S., Osam, E. K. A., & Robinson, D. S. (2022). For Women, By Women, With Women: Bridging the Gender Digital Divide.

E-Devlet Hizmetlerinde İdarenin Sorumluluğu: Hizmet Kusurundan Sosyal Riske Sistematik Bir İnceleme

Liability of the Administration in e-Government Services: A Systematic Analysis from Service Fault to Social Risk

Cengiz Ergün[1]

Öz

Bu çalışma, e-devlet hizmetlerinden kaynaklanan zararlar bakımından idarenin tazmin sorumluluğunu Türk idare hukukunun mevcut araçlarıyla analiz etmektedir. Hizmet kusurunun anonim niteliğinin sonuçları, idarenin mücbir sebep, beklenmeyen hal ve üçüncü kişinin kusuru savunmalarının sınırları, kusurun tespit edilememesi halinde kusursuz sorumluluk ilkelerinin nasıl devreye girebileceği ve manevi zararların giderimi konuları ele alınmaktadır. XXI. yüzyılın hukuk düşüncesinde "her dönüşüm karşısında hukukun temel kavramsal mimarisinin yeniden inşa edilmesi gerekir" gibi bir refleks yer etmiştir. Bu çalışmanın temel tezi ise hizmetin dijital olarak yürütülmesinin yeni bir sorumluluk teorisi ihtiyacı ortaya çıkarmadığıdır. Doktrinde ve içtihatta hizmet kusuru "*soyut, esnek ve değişken*" olarak tanımlanır. Esnek, değişken olması, onun her teknolojik dönüşüm karşısında yeniden inşa edilmek zorunda kalmaması; soyut olması ise her yeni olgusal duruma uyarlanabilmesi anlamına gelir.

Anahtar Kelimeler: e-devlet, hizmet kusuru, kusursuz sorumluluk, sosyal risk, manevi zarar

JEL Kodları: H83, K23, K24, L86

Abstract

This study analyzes the liability of administration for damages arising from e-government services using the existing tools of Turkish administrative law. It examines the consequences of the anonymous nature of service fault, the limits of the administration's defenses based on force majeure, fortuitous event, and third-party fault, as well as the conditions under which liability without fault principles may be invoked in cases where fault cannot be established. The issue of compensation for non-pecuniary damage is also addressed. In twenty-first-century legal thought, a reflex has emerged suggesting that 'with every transformation, the fundamental conceptual architecture of law must be reconstructed.' The core thesis of this study, however, is that the digital execution of services does not generate a need for a new theory of liability. In doctrine and jurisprudence, service fault is defined as "abstract, flexible, and variable." Its flexible and variable nature implies that it does not have to be reconstructed in the face of every technological transformation, while its abstract character means it can be adapted to any new factual situation.

Keywords: e-government, service fault, liability without fault, social risk, non-pecuniary damage

JEL Codes: H83, K23, K24, L86

Genişletilmiş Özet

Amaç

2008 yılında yirmi iki hizmet ve dokuz kurumla hizmete açılan e-Devlet Kapısı, bugün binden fazla kamu kurumunun, dokuz binin üzerinde hizmetini, altmış sekiz milyonu aşan kullanıcıya sunan devasa bir sistemdir (e-Devlet Kapısı, 2026). Bu genişleme, bilinçli politika tercihleri, yasal yükümlülükler ve kamu kaynaklarıyla inşa edilen bir kamu düzenidir. Nitekim belli mükelleflere e-fatura ve e-defter zorunluluğu getirilmiş, SGK ve UYAP gibi sistemlerle kâğıt evrak dönemi neredeyse kapatılmıştır. Artık hizmetlere katılım bir seçenek değil;

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri A.B.D., cengizergun@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1762-6993

kamu hizmetinden yararlanabilmenin adeta zorunlu koşuludur.[2] Bu hızlı dijitalleşme; sistem kesintileri, altyapı yetersizlikleri, veri ihlalleri, siber saldırılar gibi ciddi güvenlik risklerini ve bunlardan kaynaklanan zararları idare hukukunun gündemine taşımıştır. Son yıllarda milyonlarca vatandaşa ait kişisel verilerin yetkisiz ellere geçtiğine dair iddialar ve e-imza altyapısını hedef alan saldırılar bu tehdidin kullanıcılar üzerindeki yıkıcı etkilerini somut biçimde göstermiştir. Devlet bu riskleri 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanunu (2025) ile normatif düzeyde açıkça kabul etmiş, önlenmesini yasal bir yükümlülük olarak belirlemiştir.[3] Bununla birlikte, kanunun uygulanması için öngördüğü ve 19 Mart 2026 tarihine kadar yürürlüğe girmesi gereken düzenlemeler henüz çıkarılmamıştır. Bu çalışmanın amacı, e-devlet hizmetlerinden kaynaklanan zararlar karşısında idarenin sorumluluk rejimini Danıştay içtihadı, yürürlükteki mevzuat ve doktrin araştırmasına dayanan nitel yöntemle analiz etmektir.

Bulgular

Araştırma kapsamında e-devlet hizmetlerinden kaynaklanan zararlar, idarenin sorumluluktan kurtulabileceği teorik ihtimaller ve bu ihtimallerin hukuki sınırları üzerinden analiz edilmiştir. E-devlet hizmetlerinden kaynaklanan zararlar tek tip değildir. Bu nedenle hangi sorumluluk teorisinin uygulanacağı ve idarenin savunma imkânlarının ne ölçüde işlev göreceği zararın kaynağına göre oluşturulan bir sınıflandırma çerçevesinde sunulmuştur.

Birinci ve en az tartışmalı kategori, sistem tasarım hataları, kapasite yetersizlikleri, yazılım güncellemelerinin gecikmesi, yedekleme protokollerinin eksikliği gibi idarenin doğrudan kontrolündeki teknik aksaklıklardan kaynaklanan zararlardır. Bu durumda zararın hangi birimde, hangi aşamada ortaya çıktığını belirlemeye gerek yoktur. Hizmetin kuruluşunda veya işleyişindeki herhangi bir aksaklık, (kötü işleme, geç işleme veya hiç işlememe) idarenin tazmin yükümlülüğünün doğması için yeterlidir. İdare, kendisinin değil, kamu görevlisinin kusurlu olduğunu iddia ederek sorumluluktan kurtulamaz. Kusur anonimdir, sorumluluğu idare üstlenir (Ergün, 2024). Kaldı ki, e-Devlet'in geliştirilmesi ve işletilmesi 406 sayılı Kanun'un (1924) Ek 33. maddesiyle kurulan TÜRKSAT A.Ş. (e-Devlet Kapısı, 2026); e-imza ve kriptografik altyapı ise TÜBİTAK bünyesindeki KamuSM hizmetleri aracılığıyla sağlanmaktadır (Başbakanlık, 2004; TÜBİTAK BİLGEM Kamu SM, t.y.). Her iki aktör de idarenin örgütsel yapısının organik uzantısıdır. Diğer yandan tazmin talebinde bulunabilmek için zararın ve illiyet bağının iddia sahibi tarafından açıkça ortaya konması gerekmekteyse de mahkemeye kanıt başlangıcı sayılabilecek ipuçlarının verilmesi yeterlidir. İdari yargıcın re'sen araştırma yetkisi, sistem kayıtları ve güvenlik denetim raporları gibi teknik delillere erişim sağlayarak ispat güçlüğünü büyük ölçüde giderir. Dolayısıyla "e-devlet"in karmaşık teknik yapısı, idareyi sorumluluktan kurtaracak bir ispat kalkanına dönüşemez.

İkinci kategori, kurum içi bilişim sistemlerinde özel sektörden temin edilen yazılımlardan kaynaklanan aksaklıklardır. Yazılım türleri bakımından tablo oldukça geniştir. Üniversitelerdeki öğrenci bilgi sistemlerinden (OBS) kamu hastanelerindeki hasta yönetim yazılımlarına (HBYS), belediyelerin imar ve ruhsat süreçlerini yürüten yazılımlardan tapu müdürlüklerinin taşınmaz kayıt sistemlerine, SGK prim ve bordro entegrasyon altyapısından kamu kurumlarının elektronik belge yönetim sistemlerine (EBYS) kadar kamu hizmetlerinin büyük bölümü, çeşitli firmalardan ihaleyle temin edilen yazılımlar aracılığıyla yürütülmektedir. Bu yazılımların neredeyse tamamı e-devlet yapısıyla zorunlu ve anlık entegrasyon ilişkisi içindedir ve entegrasyonun mimarisi çeşitli katmanlardan oluşur. Örneğin kullanıcı kimlik doğrulama e-devlet SSO, Kişisel veri sorguları KPS, Öğrenci verileri YÖKSİS, üzerinden yürütülmektedir. Özel sektör aktörleri ilk bakışta "üçüncü kişi" gibi görünse de verinin kaynağı kamusal veri tabanları, kimlik doğrulama mekanizması e-devlet altyapısı ve veri sahibi yine idaredir. Bu zincirde idare, "üçüncü kişinin kusuru" savunmasına dayanarak sorumluluktan kurtulamaz. Bu savunmanın işleyebilmesi için zarar doğurucu faaliyeti

[2] Bkz. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (2011), md. 445; 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006), md. 100 ve bu kanuna dayanılarak çıkarılan Sosyal Güvenlik Kurumu İşveren Uygulama Tebliği (2012).
[3] Kanun'un gerekçesi için bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi (2025), Genel Gerekçe.

tesis eden üçüncü kişinin idare ile hiçbir şekilde hukuki ilişkisi bulunmadığının, üçüncü kişinin kusurunun, idarenin faaliyeti ile zarar arasındaki illiyet bağını kestiğinin ve idarenin söz konusu eylemi önleyecek konumda olmadığının kanıtlanması gerekir.

Üçüncü kategori, bilinen bir güvenlik açığından yararlanılarak gerçekleştirilen siber saldırılardır. Bu durumda zararın kaynağı idareye "dışsal" görünse de idarenin sorumluluğu ortadan kalkmaz. İdare, bu senaryoda "mücbir sebep" ve "beklenmeyen hal" savunmasına başvuramaz. Nitekim her ikisinin de "öngörülemezlik" ve "önlenemezlik" koşullarını gerektirmesi bu sonucu zorunlu kılmaktadır. 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanunu'nun hem metni hem de gerekçesinde, siber tehditler öngörülemez olmaktan çıkarılıp bunların önlenmesi idareye yüklenen bir yükümlülük olarak kurala bağlanmıştır. Dolayısıyla İdare, bizzat öngördüğü ve önlenmesini yasal olarak üstlendiği bir riski, uyuşmazlık anında "beklenmeyen hal " veya "mücbir sebep" olarak niteleyemez. "Üçüncü kişinin kusuru" savunması da benzer biçimde tutunamaz. e-fatura, e-defter e-tebligat gibi uygulamalar, vatandaşlar açısından artık bir tercih değil, yasal yaptırımlarla desteklenen bir zorunluluk haline getirilmiştir. Kişiyi sisteme girmeye zorlayan idare, bu sistemin ürettiği her türlü riski, en yüksek özen standardıyla bertaraf etmek zorundadır. Hatta saldırgan eylemi idareye yabancı dışsal bir unsur olarak sunmaya çalışsa dahi idarenin bilinen açıkları kapatıcı önlemleri almaması, saldırıyı pasif biçimde kolaylaştırması anlamına gelir. Bu durum, illiyet bağını kesen bir dış etken değil, hizmet kusurunu tetikleyen bir unsurdur. Zarar görenin kendi kusuru da bu kategoride ayrıca değerlendirilebilir. Oltalama saldırısına yanıt verme, şifreyi üçüncü kişilerle paylaşma gibi kullanıcı kaynaklı tedbirsizlikler idarenin sorumluluğunu oransal olarak azaltabilir. Öte yandan idare, güvenlik mimarisini kullanıcıların makul tedbirsizliklerini telafi edecek biçimde tasarlamakla yükümlüdür. İki aşamalı doğrulama, anormal oturum tespiti ve otomatik engelleme gibi mekanizmaların kurulması bu yükümlülüğün somut gerekleridir. Bu önlemlerin yokluğunda idarenin hizmet kusuru doğar.

Dördüncü kategori, "sıfırıncı gün açığı" olarak adlandırılan, kullanıcılara sunulmadan önce yazılım üreticisi veya siber güvenlik otoriteleri tarafından tespit edilememiş, saldırganlar tarafından keşfedilene kadar da bilinemeyen güvenlik açıklarıdır. Bu kategoride mücbir sebep savunması güçlü bir zemin bulmuş gibi görünebilir. Keza saldırı öngörülemez ve önlenemez niteliktedir ve saldırganın eylemi idareye dışsaldır. Ancak önlenemezlik kriteri, yalnızca zarar doğuran olayın önlenememesi olarak değil, ortaya çıkan zararlı sonuçların en aza indirilmesi için gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı biçiminde de değerlendirilir. Veri izolasyonu, ağ segmentasyonu ve felaket kurtarma, ihlal bildirim protokolleri gibi yapılar açığın kendisi bilinmese dahi zararın yayılımını doğrudan belirleyen teknik yapılardır. İdarenin bu önleyici mekanizmaları kurmaktaki eksikliği önlenemezlik kriterini zayıflatır ve mücbir sebep savunması işlevsizleşir. Diğer yandan, saldırı dışsal görünmekle birlikte zararın yayılma kanalının idarenin kendi altyapısı oluşu, "beklenmeyen hal" izlenimi verir. Çünkü, dışsal olarak tetiklenen ancak idarenin kendi faaliyetinin bünyesinden akan bir zarar söz konusudur. Bu durumda illiyet bağı kesilmez fakat idare elinden geleni yağmasına rağmen olayın önlenemez olduğunu kanıtlayabilirse sorumluluktan da kurtulabilir. Diğer yandan, kusursuz sorumluluk çerçevesinde idarenin tazmin yükümlülüğü devam eder. İlliyet bağının gerçekten kurulamadığı uç senaryolarda, yani idare ile hiçbir organik bağı bulunmayan, alınan tüm teknik önlemlere karşın önlenemeyen ve zararı idarenin altyapısına bağlanamayan saldırılarda, sosyal risk ilkesi ikincil güvence olarak gündeme gelebilir. İdare, milyonlarca vatandaşın kişisel verisini tek bir havuzda toplayarak olağanüstü cazip bir hedef yaratmıştır. Sisteme zorunlu katılım bu riski bireyselleştirmiştir. Ayrıca toplumun geri kalanının taşımadığı bir yükü tek başına üstlenen birey(ler), kamu külfetine eşitsiz biçimde katlanmaktadır. Bu ilkelerin e-devlet hizmetlerinden kaynaklanan zararlar için uygulanıp uygulanamayacağı henüz idari yargı yerlerince olgunlaştırılmış değildir. Bununla birlikte söz konusu hizmetin, doğası gereği "tehlikeli faaliyet" olarak nitelendirilebileceği yönündeki teorik tutarlılık yadsınamaz.

Son olarak manevi tazminat sorunu, her bir kategoride ayrıca gündeme gelebilir. Danıştay içtihadı, manevi tazminata hükmedilebilmesi için çoğu durumda ağır hizmet kusurunu aramaktadır. Kanımızca bilinen açıkların görmezden gelinmesi, saldırı sonrası kullanıcıların bilgilendirilmemesi, e-imzanın sahte işlemlerde

kullanılması gibi hizmetin yürütülmesi sırasında yaşanan aksaklıklar, ağır kusur eşiğini karşılayabilecek niteliktedir.

Sonuç

Çalışma, kamu hizmetinin fiziki veya dijital olarak yürütülmesinin idarenin tazmin sorumluluğunun özünü değiştirmediğini, yalnızca sorumluluğun teorik zemininin zararın kaynağına göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu çerçevede yeni bir sorumluluk teorisine ihtiyaç yoktur; mevcut idari yargı içtihadı yeterlidir. Ne var ki bu hukuki çerçeve iki yapısal sorunla karşı karşıyadır: 7545 sayılı Kanun'un ikincil mevzuatla tamamlanmamış olmasından kaynaklanan ölçüt boşluğu ve etkin bir merkezi denetim mekanizmasının kurulmasındaki kararsızlık. Manevi zararların giderimi ile illiyet bağının kurulamadığı durumlarda sosyal risk ilkesinin uygulanabilirliği ise Danıştay içtihadıyla olgunlaştırılmayı bekleyen teorik tutarlılığı yüksek bir güvence alanı olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

Başbakanlık. (2004). *Kamu Sertifikasyon Merkezi oluşturulmasına ilişkin genelge* (Genelge No. 2004/21). Resmî Gazete, 25565.

e-Devlet Kapısı. (2026). *e-Devlet istatistikleri*. https://www.turkiye.gov.tr/edevlet-istatistikleri

Ergün, C. (2024). *Hizmet kusurundan kaynaklanan sorumluluk*. Yetkin Yayınları.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu. (2011). Resmî Gazete, 27836.

Siber Güvenlik Kanunu. (2025). Resmî Gazete, 32846.

Sosyal Güvenlik Kurumu. (2012). *İşveren uygulama tebliği*. Resmî Gazete, 28398.

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). Resmî Gazete, 26200.

Telgraf ve Telefon Kanunu. (1924). Resmî Gazete, 59.

TÜBİTAK BİLGEM Kamu SM. (t.y.). https://kamusm.bilgem.tubitak.gov.tr/kurumsal/hakkimizda/

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2025). *Siber güvenlik kanunu teklifi ve milli savunma komisyonu raporu.* https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y3/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/0a552c17-b237-40a6-bca9-369ce58c50ee.pdf

Yapay Zekânın Kamu Hizmetlerinde Kullanılmasının Sosyal Adalet Üzerindeki Etkileri: PEST Analizi Kapsamında Bir İnceleme[1]

The Impact of Artificial Intelligence on Social Justice in Public Services: An Analysis within the Framework of a PEST Analysis

Hülya Özçağlar Eroğlu[2]

Öz

Bu çalışma, yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılmasının sosyal adalet üzerindeki etkilerini PEST (politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik) analizi kapsamında incelemeyi amaçlamaktadır. Yapay zekâ uygulamalarının son dönemde artan bir hızla yaygınlaşması sonucunda, yapay zekânın kamu hizmetlerine erişimi kolaylaştıracağı, böylece kamu yönetiminde sosyal adaletin görece sağlanacağı yönündeki beklenti ve iddiaların yanı sıra, bu durumun sosyal adaletsizliğe neden olup olmadığının analiz edilmesi çalışma konusunu araştırmaya değer kılmaktadır. Çalışmada, kamu yönetimi ile kamu hizmeti arasındaki ilişkinin varlığı, kamu yönetimi disiplininin paradigma dönüşümü bağlamında ortaya konmaktadır. Böylece, kamu yönetiminin dijitalleşmesinin kamu hizmetlerine yansıması ve bu yansımanın yapay zekâ vasıtasıyla sosyal adalet üzerindeki etkisi incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Kamu Hizmeti, Sosyal Adalet ve Pest Analizi

JEL Kodları: H11, H83, O17

Abstract

This study examines the effects of artificial intelligence (AI) on public services on social justice through a PEST (political, economic, social, and technological) analysis. The rapid rise of AI in recent years has raised expectations that it will improve access to public services and promote social justice. However, there are also concerns about whether these changes might lead to new inequalities. The research explores the evolving relationship between public administration and public services amid digital transformation. It analyzes how the digitalization of public administration is reflected in service provision and how the use of AI in these services influences social justice, aiming to clarify both the opportunities and challenges posed by technological advancement.

Keywords: Artificial Intelligence, Public Service, Social Justice and Pest Analysis

JEL Codes: H11, H83, O17

Genişletilmiş Özet

Amaç

Sürdürülebilir bir gelecek ancak insanla ve insanca yaşamakla mümkündür. Yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılması bu türden bir geleceğe hizmet edebileceği gibi distopyaya da neden olabilir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'de yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılmasının sosyal adalet üzerindeki etkilerini PEST (Politik, Ekonomik, Sosyal ve Teknolojik) analizi kapsamında incelemektir. Bunun için araştırma bağlamında çeşitli hedeflere ulaşmak gerekir. Bu hedeflerden ilki, kamu hizmetleri ile sosyal adalet arasındaki ilişkiyi kurmaktır. Bu ilişkinin kurulması ise kamu hizmeti ve sosyal adalet kavramlarının

[1] Bu çalışma Karabük Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir. Proje Numarası: KBÜBAP-24-DS-159. Ayrıca bu çalışmada, İngilizce özet redaksiyonu için yapay zekâ aracından yararlanılmıştır.

[2] Dr. Öğretim Üyesi, Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hulyaozcaglar@karabuk.edu.tr. https://orcid.org/0000-0003-1861-3721

kavramsal analiz kapsamında ayrı ayrı incelenmesine ve kamu hizmetlerinin sosyal adaleti ne ölçüde sağladığının/sağlamadığının tespit edilmesine bağlıdır.

Çalışma kapsamına giren hedeflerden ikincisi yapay zekânın kavramsal ve tarihsel incelemesini yapmaktır. Bu incelemede, Türkiye'de dijital kamu yönetimi süreci kavramsal ve tarihsel bir perspektifte, kamu hizmeti ve sosyal adalet ekseninde ele alınmaktadır. Ayrıca çalışma dahilinde yapay zekânın Türkiye'de eğitim, sağlık, maliye, adalet, sosyal yardımlar ve destek hizmetlerinde nasıl ve ne şekilde kullanıldığının tespiti hedeflenmektedir. Bu nedenle, ihtiyaç sahibi vatandaşlara zamanında ve yerinde hizmetin götürülmesi projesi olan Hızır, Güvenlik ve Acil Durumlar Koordinasyon Merkezi Başkanlığı (GAMER), Analiz Sistemleri Narkotik Ağı (ASENA), MEB asistan, EBA sanal asistan, teknolojik imkânlar aracılığıyla uyuşturucu ile mücadele etmeyi amaçlayan UYUMA projesi, kadınların ve çocukların maruz kaldığı şiddet, taciz gibi kötü eylemleri engellemek adına kullanıcılara sunulmuş resmi bir uygulama olan KADES, Dijital vergi asistanı GİBİ, çocuk, kadın, aile, sosyal yardımlar, sosyal hizmetler, sosyal politikalar gibi birçok kategoride yer alan dergi, kitap, broşür, rehber, bülten gibi onlarca içeriğe telefonlarından veya tabletlerinden kolaylıkla erişebilecek ortamı sağlayan DİJİTAL AİLE, Neyim Var, UYAP gibi yapay zekâ destekli uygulamalar çalışmanın kapsamı içerisindedir.

Çalışmanın üçüncü hedefi ise yapay zekânın ilgili kamu hizmetlerindeki kullanımlarının sosyal adalet üzerindeki etkilerini PEST analizi ile ele almaktır. İlgili çalışma, yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılmasının sosyal adalet üzerindeki etkilerini incelerken sosyal adaletin ne ölçüde sağlandığına ya da sağlanamadığına dair herhangi bir ölçek sunmamakta; bu durum çalışmanın sınırını/sınırlılığını oluşturmaktadır. Çalışmada kamu yönetimi ile kamu hizmeti arasındaki organik bağ, kamu yönetimi disiplininin paradigma dönüşümü üzerinden kurulmaktadır. Böylece kamu yönetiminin dijitalleşmesinin kamu hizmetlerine nasıl yansıdığını ve yapay zekânın kamu hizmetlerindeki kullanımının sosyal adaleti nasıl etkilediğini inceleme fırsatı doğmaktadır. Bu inceleme, yapay zekânın eğitim, sağlık, maliye, adalet, sosyal yardımlar ve destek hizmetlerinde nasıl ve hangi şekilde kullanıldığını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Yapay zekâ kullanımının bahsi geçen alanlardaki kamu hizmetlerinde sosyal adaleti politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik anlamda nasıl ya da ne şekilde sağladığı ya da sağlayamadığı önemlidir.

Yöntem

PEST analizi, stratejik yönetim yazınında politik, ekonomik, sosyal ve teknolojik dış çevresel faktörlerin pazar analizi çerçevesinde gözden geçirilmesini sağlayan bir analiz yöntemidir (Carr ve Nanni, 2009). Bu çalışmada PEST analizi kapsamında nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden biri olan belge incelemesi yöntemi kullanılacaktır. Çalışmanın amacı, konusu, kapsamı ve araştırma sorusu ekseninde çalışmaya katkı sağlayacak nitel ve nicel veriler içeren akademik çalışmalardan, mevzuat belgelerinden ve ilgili kurumların politika, strateji, plan vb. metinlerinden yararlanılacaktır. Bu çalışmada Türkiye'de yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılmasının sosyal adalet üzerindeki etkileri temelde ele alınmaktadır. PEST analizi ilk olarak 1967 yılında Francis J. Aguilar tarafından kaleme alınan "Scanning the Business Environment" adlı kitapta yer almıştır. PEST analizi yöntemi, her ne kadar işletme alanına ait bir yöntem olsa da, uygulanacak ya da uygulanan bir politikanın potansiyel etkilerini anlamak için kullanılabilmektedir.

1. Politik faktörler: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yapay zekâ teknolojilerinin kamu hizmetlerinde hangi hukuki altyapıda ve politika çerçevesinde kullanılacağını ve bunların sosyal adalet üzerinde nasıl etkiler yaratacağını belirlemektedir.

2. Ekonomik faktörler: Yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılmasının ekonomik eşitsizlikleri nasıl etkileyebileceğini değerlendirmektedir. Bu kapsamda, ekonomik erişim eşitsizliklerinin; istihdam ve işsizliğin; verimlilik artışının ve kaynak dağılımının sosyal adaleti nasıl etkilediği sorusuna yanıt aranacaktır.

3. Sosyal faktörler: Yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılmasının sosyal adalet, erişim ve toplumsal gruplar arasındaki ilişkileri ne yönde ve nasıl etkilediğine odaklanmaktadır. Bu kapsamda sosyal adaletin

sağlanmamasının nedenlerinden biri toplumdaki ırk, cinsiyet, etnik köken, engellilik durumu gibi sebeplerle oluşan eşitsizliklerdir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanılmasının dezavantajlı gruplar için mevcut eşitsizlikleri gidermedeki etkisi, incelenmesi gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Teknolojik faktörler: Kamu hizmetlerinin yapay zekâ aracılığıyla dijital platformlarda sunulmasını ve bunun için gerekli altyapı çalışmalarını değerlendirmektedir. Kamu hizmetlerinin yapay zekâ aracılığıyla dijital platformlarda sunulmasının iki boyutu vardır. Bunlardan ilki, kamu hizmetlerine erişim hızının artması; diğeri ise ekonomik eşitsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan teknolojiye erişim sorunudur. Buna göre dijital eşitsizlik kavramı bağlamında Türkiye'deki durum incelenecek ve bu durumun sosyal adaleti ne yönde etkilediği ortaya konulacaktır.

Bulgular

Yapay zekânın Türkiye'de ilgili kamu hizmetlerindeki (özellikle eğitim, sağlık, maliye, adalet, sosyal yardımlar ve destek hizmetlerinde) kullanımlarının sosyal adalet üzerindeki etkilerini PEST analizi kapsamında ele aldığımızda aşağıdaki bulgulara ulaşmak mümkündür.

Politik Faktörler: Türkiye'nin yapay zekâ politikalarının temel taşı 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi belgesidir. Bu strateji belgesiyle Türkiye'de Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması, girişimciliğin teşvik edilmesi, kaliteli veri ve teknik altyapıya erişimin sağlanması; uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesi, istihdam ve meslekler üzerindeki etkilerin yönetilmesi, kamu kurumlarının yapay zekâ uygulamalarıyla dönüşümü, etik ve hukuki çerçevenin oluşturulması ve veriye erişimin kolaylaştırılması hedeflenmektedir (Güven, 2024; Karabulut, 2025). Türkiye'deki yasal altyapı şu an için "etik ilkeler" ve "veri koruma" ekseninde geniş bir etki alanına sahip olsa da sosyal adaletin tam anlamıyla korunması için yüksek riskli yapay zekâ uygulamalarına yönelik zorunlu etki analizlerine ve daha net şeffaflık standartlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Karabulut, 2025; Mutlu ve Öncü, 2024).

Ekonomik Faktörler: Bireyler arasındaki gelir ve kültür düzeyinden kaynaklanan farklılıklar, kamu hizmetlerine internet yoluyla erişimde bir tür "dijital bölünme"ye (digital divide) yol açmakta ve bu durum toplumsal yapıdaki eşitsizliklerin daha da artmasına neden olmaktadır (Öktem ve Aydın, 2005). Bunun yanı sıra, yapay zekâ araçlarının yaygınlaşması, internet erişimi, donanım ve dijital okuryazarlık düzeyi düşük olan kesimler için kamu hizmetlerine erişimde yeni bir engel oluşturabilir (Güven, 2024).

Türkiye'yi dijital bölünme açısından ele aldığımızda, bölgeler ve şehirler arasında dijital altyapı ve beceri düzeyinde belirgin farklar bulunduğunu söylemek mümkündür (Kozaman-Aygün ve Çekiç, 2025; Alp Özcan ve Baycan, 2023).

Sosyal Faktörler: Sosyal adalet, erişim ve toplumsal gruplar arasındaki ilişkiler üzerinden analiz edilebilir. Yapay zekânın kamu yönetimindeki rolü, sosyal adaleti hem pekiştirme hem de zayıflatma potansiyeline sahiptir. Türkiye'de internete erişimin ötesinde, yapay zekâ tabanlı hizmetlerden fayda sağlama becerisi toplumsal gruplar arasında yeni bir eşitsizlik alanı oluşturmaktadır (Kavut, 2024). Bölgesel farklılıklar nedeniyle eğitim seviyesi düşük gruplar ve yaşlılar kamu hizmetlerinden dışlanabilmektedir. Ayrıca yapay zekâ uygulamaları devlet ile farklı toplumsal gruplar arasındaki ilişkiyi yeniden inşa edebilmektedir. Örneğin KADES, Hızır, ASENA ve MEB Asistan gibi vatandaş odaklı ve yapay zekâ tabanlı araçlar, belirli toplumsal grupların (kadınlar, öğrenciler, hastalar) kamu hizmetlerine daha hızlı ve etkin erişimini sağlayarak toplumsal faydayı gözetmektedir (Yalçın, 2024). Bunun yanı sıra, vatandaşlar yapay zekânın karar alma süreçlerindeki rolüne ilişkin yaygın endişe duymakta; kamu yönetiminde yapay zekânın "şeffaf olmayan" kullanımı, vatandaşın devlete olan güvenini sarsabilmekte ve toplumsal kabulü zorlaştırmaktadır (Kavut, 2024 ve Karabulut, 2025). Ayrıca kamu sektöründe yapay zekâ kullanımı nedeniyle oluşabilecek iş kayıpları, çalışan kesim ile kamu yönetimi arasındaki ilişkiyi gerginleştirebilmekte; bu durumun sosyal koruma politikalarıyla dengelenmesi gerekmektedir (Ulaşan, 2023).

Teknolojik Faktörler: Teknolojik imkânlar bir yandan verimliliği artırırken, diğer yandan teknik kısıtlar nedeniyle yeni eşitsizlik biçimleri yaratabilmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin kamu hizmetlerinde etkin bir şekilde çalışabilmesi için güçlü bir teknik altyapı gereklidir. Yapay zekâ sistemleri büyük veri setlerini hızlı bir biçimde işleyebilmek için yüksek işlemci hızı ve bellek kapasitesine ihtiyaç duymaktadır (Alhosani ve Alhashmi, 2024). Kamu hizmetlerinde veri toplama süreçlerindeki gecikmeler veya eksik/yanlış veriler, yapay zekâ çıktılarında tutarsızlıklara ve önyargılara yol açabilmekte ve doğrudan yönetişim kalitesini düşürmektedir (Alhosani ve Alhashmi, 2024). Ayrıca algoritmalar, eğitildikleri geçmiş verilerdeki sosyal önyargıları (cinsiyet, ırk, etnik köken gibi) devralarak bu eşitsizlikleri otomatik kararlara yansıtabilmektedir (Chen vd. 2023; Dwivedi vd. 2019). Bu durum, sosyal yardım dağıtımı gibi alanlarda dezavantajlı grupların sistematik olarak haksızlığa uğramasına yol açabilir (Dwivedi vd., 2019). Farklı kamu kurumları arasındaki veri paylaşımı ve sistemlerin birbiriyle konuşabilmesi, yapay zekânın bütüncül bir hizmet sunabilmesi için kritik bir teknik engeldir (Dwivedi vd., 2019).

Sonuç ve Tartışma

Çalışma kapsamında Türkiye'de yapay zekânın eğitim, sağlık, maliye, adalet, sosyal yardımlar ve destek hizmetlerinde nasıl ve ne şekilde kullanıldığı tespit edilmiş; yapay zekânın ilgili kamu hizmetlerindeki kullanımlarının sosyal adalet üzerindeki etkileri ise PEST analizi kapsamında ele alınmıştır. Buna göre, politik faktörler kapsamında Türkiye'de yapay zekâ alanında yasal altyapının sosyal adaleti sağlamaktan ziyade etik ilkeler ve veri koruma ekseninde olduğu belirtilmiştir. Türkiye'de yapay zekâ uygulamalarıyla kamu hizmetlerinin sunulması yoluyla sosyal adaletin tam anlamıyla sağlanabilmesi için yüksek riskli yapay zekâ uygulamalarına yönelik zorunlu etki analizlerine ve daha net şeffaflık standartlarına ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir. Ekonomik faktörler kısmında küresel yönetişimin ana aktörlerinin (OECD, BM, AB, IMF, DB vb.) yapay zekânın ekonomi üzerindeki etkilerini verimlilik ve büyümenin yanı sıra sosyal hakkaniyet ve kapsayıcılık çerçevesinde ele aldıkları belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye'de yapay zekâya dair dijital altyapı yetersizliğinin ve algoritmik önyargıların kamu hizmetlerinde dijital bölünmeye yol açabileceği ifade edilmiştir. Bu durumun ortadan kalkması için güçlü hukuki düzenlemelerin ve sürekli denetimin gerekli olduğu belirtilmiştir. Sosyal faktörler alanında ise yapay zekânın kamu hizmetlerinde kullanımının, özellikle otomatik karar verme mekanizmaları üzerinden, algoritmik ayrımcılığı doğurma riski olduğu ifade edilmiştir. Son olarak teknoloji faktörü ele alındığında, yapay zekâ sistemlerinin yüksek kapasiteli veri merkezlerine ihtiyaç duyduğu ve kamu hizmetlerinin sağlıklı bir şekilde iletilebilmesi için veri güvenliğinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Aksi durumda ise kamu hizmetlerinin yapay zekâ destekli bir şekilde sunulmasının sosyal adaleti sağlamayacağı, tam tersine algoritmalar üzerinden ayrımcılığa neden olabileceği belirtilmiştir.

Kaynakça

Aguilar, F. J. (1967). *Scanning the business environment*. Macmillan.

Alhosani, K., ve Alhashmi, S. M. (2024). Opportunities, challenges, and benefits of AI innovation in government services: A review. *Discover Artificial Intelligence*, *4*(1), Article 18. https://doi.org/10.1007/s44163-024-00111-w

Alp Özcan, G. ve Baycan, T. (2023). Assessment of regional digital divide in Türkiye. *Quaestiones Geographicae*, *42*(4), 43–61. https://doi.org/10.14746/quageo-2023-0042.

Carr, L. P. ve Nanni, A. J., Jr. (2009). *Delivering results: Managing what matters*. Springer.

Chen, Y.-C., Ahn, M. J. ve Wang, Y.-F. (2023). Artificial intelligence and public values: Value impacts and governance in the public sector. *Sustainability*, *15*(6), Article 4796, 1–22. https://doi.org/10.3390/su15064796

Dwivedi, Y. K., Hughes, L., Ismagilova, E., Aarts, G., Coombs, C., Crick, T., ... & Williams, M. D. (2021). Artificial Intelligence (AI): Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice, and policy. *International Journal of Information Management, 57,* Article 101994, 1-47 https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.08.002

Güven, A. (2024). Yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetimindeki rolü ve önemi. *Enderun*, *8*(2), 127–151. https://doi.org/10.59274/enderun.1524152

Karabulut, N. (2025). Kamu yönetiminde yapay zekâ destekli otomatik karar verme: Türkiye bağlamında bir değerlendirme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. 7*(1), 151–183. https://izlik.org/JA43XG87BM

Kavut, S. (2024). Toplumların dijital dönüşüm aracı olarak yapay zekâ çalışmaları: Türkiye'nin ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın yapay zekâ kullanımı üzerine bir analiz. *Erciyes İletişim Dergisi. 11*(1), 325-344. https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1346576

Kozaman Aygün, S. ve İnal Çekiç, T. (2025). Sustainable urban governance and the digital divide: Patterns of e-participation in Istanbul. *Sustainability. 17*(11), Article 4913, 1–19. https://doi.org/10.3390/su17114913

Mutlu, A. E., ve Öncü, R. N. (2024). İdarenin eylem ve işlemlerinin öngörülebilirliği ve yapay zekâ kullanımı. *Balıkesir Üniversitesi Hukuk Dergisi. 1*(2), 186–213. https://izlik.org/JA83JU72SN

Öktem, M. K., ve Aydın, M. D. (2005). Bilgi teknolojileri ve Türk kamu yönetiminde dönüşüm. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23*(2), 257–282. https://izlik.org/JA32HU96XD

Ulaşan, F. (2023). The dark side of artificial intelligence on the basis of public administration. *Toplum Ekonomi ve Yönetim Dergisi. 4*(Özel Sayı), 301–323. https://doi.org/10.58702/teyd.1345570

Yalçın, A. (2024). Türkiye'de kamu kurumlarının toplum için geliştirdiği yapay zekâ uygulamaları. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 16*(2), 185–215. https://izlik.org/JA64TY98KH

Belediyelerin Karar Alma ve Uygulama Süreçlerinde Yapay Zekâ Kullanımına Yönelik Yerel Yöneticilerin Algı ve Yaklaşımları: Avanos Belediyesi Örneği

Local Administrators' Perceptions and Approaches Regarding the Use of Artificial Intelligence in Municipal Decision-Making and Implementation Processes: The Case of Avanos Municipality

Mustafa Gökberk Ertan[1], Memişcan Turak[2]

Öz

Bu araştırmada yerel yöneticilerin yapay zekâ teknolojilerine yönelik algılarının ve bu teknolojilerin belediyecilik faaliyetlerinde kullanılmasına ilişkin değerlendirmelerinin Avanos Belediyesi örneği üzerinden incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma nitel yöntem çerçevesinde tasarlanmış ve veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, yerel yöneticilerin yapay zekâyı özellikle veri analizi, hizmet planlaması ve karar destek süreçlerinde faydalı bir araç olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Bununla birlikte yapay zekânın karar verici bir mekanizma olmaktan ziyade yöneticilerin karar alma süreçlerini destekleyen bir teknoloji olarak görülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Araştırma, Avanos Belediyesi örneğinde yerel yönetimlerde dijital dönüşüm süreçlerine ilişkin önemli değerlendirmeler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yerel Yönetimler, Dijital Yönetişim, Belediye Yönetimi, Avanos Belediyesi

JEL Kodları: H83, O33

Abstract

This study aims to examine local administrators' perceptions of artificial intelligence technologies and their assessments of the use of these technologies in municipal activities, using the example of Avanos Municipality. The research was designed within a qualitative framework, and semi-structured interviews were used as the data collection method. The findings reveal that local administrators perceive artificial intelligence as a useful tool, particularly in data analysis, service planning, and decision support processes. However, it is emphasized that artificial intelligence should be seen as a technology that supports administrators' decision-making processes rather than as a decision-making mechanism itself. The study provides important insights into digital transformation processes in local administrations, using the example of Avanos Municipality.

Keywords: Artificial Intelligence, Local Governments, Digital Governance, Municipal Management, Avanos Municipality

JEL Codes: H83, O33

Genişletilmiş Özet

Dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişmeler kamu yönetiminde önemli dönüşümler yaratmaktadır. Özellikle yapay zekâ teknolojileri son yıllarda veri analizi, karar destek sistemleri ve kamu hizmetlerinin planlanması gibi alanlarda yeni olanaklar sunmaktadır. Kamu kurumlarının dijitalleşme süreçleri içerisinde yerel yönetimler de önemli bir konumda bulunmaktadır. Belediyeler, vatandaşların günlük yaşamını doğrudan etkileyen hizmetleri sunmaları nedeniyle teknolojik yeniliklerin uygulanabileceği yönetim düzeylerinden biridir. Bu bağlamda yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimlerde nasıl algılandığı, hangi alanlarda kullanılabileceği ve karar alma süreçlerini nasıl etkileyebileceği önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir.

[1] Araştırma Görevlisi, Kapadokya Üniversitesi, gokberk.ertan@kapadokya.edu.tr , ORCID ID: 0000-0001-9484-4463
[2] Lisans Öğrencisi, Kapadokya Üniversitesi, m.canturak@icloud.com, ORCID: 0009-0000-4815-3696

Bununla birlikte Türkiye'de yerel yönetimlerde yapay zekâ kullanımına ilişkin akademik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle saha verilerine dayalı araştırmaların önemini artırmaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, yerel yöneticilerin yapay zekâ teknolojilerine yönelik algılarını ve bu teknolojilerin belediyecilik faaliyetlerinde kullanılmasına ilişkin yaklaşımlarını Avanos Belediyesi örneği üzerinden incelemektir. Araştırmada yerel yöneticilerin yapay zekâyı nasıl tanımladıkları, bu teknolojiyi belediye hizmetlerinde hangi alanlarda kullanılabilir gördükleri, yapay zekânın karar alma süreçlerine nasıl katkı sağlayabileceğine ilişkin değerlendirmeleri ve kurumsal kapasite açısından bu teknolojiye yönelik beklentileri analiz edilmektedir. Araştırmada ayrıca yapay zekâ kullanımının vatandaş katılımı, yönetsel şeffaflık, hizmet önceliklendirme ve kurumsal verimlilik gibi konular üzerindeki potansiyel etkilerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede araştırma, yerel yönetimlerde dijital dönüşüm tartışmalarına Avanos Belediyesi'nde gerçekleştirilen saha verileri üzerinden katkı sunmayı hedeflemektedir.

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Avanos Belediyesi'nde görev yapan yerel yöneticilerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. Görüşme formunda yapay zekânın tanımı, yerel yönetimlerde kullanım potansiyeli, belediye hizmetlerinde uygulanabileceği alanlar, karar alma süreçlerine etkisi, vatandaş katılımı, kurumsal direnç, çalışanların rolü ve geleceğe yönelik beklentiler gibi temalara ilişkin sorular yer almaktadır. Elde edilen veriler betimsel ve tematik analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu yöntem sayesinde yerel yöneticilerin yapay zekâya ilişkin algıları, kullanım alanlarına yönelik değerlendirmeleri ve kurumsal dönüşüm beklentileri belirli temalar altında incelenmiştir.

Araştırma bulguları, Avanos Belediyesi'nde görev yapan yerel yöneticilerin yapay zekâyı genel olarak hizmet süreçlerini hızlandıran, bilgiye erişimi kolaylaştıran ve veri analizinde pratiklik sağlayan bir teknoloji olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Yapay zekâ özellikle bilgiye hızlı erişim, veri analizinin kolaylaştırılması ve planlama süreçlerinin desteklenmesi açısından faydalı bir araç olarak görülmektedir. Yerel yöneticiler, yapay zekânın doğru ve bilinçli kullanılması durumunda belediye hizmetlerinin planlanması ve uygulanması süreçlerinde önemli katkılar sağlayabileceğini ifade etmektedir. Bununla birlikte yapay zekânın tek başına tüm sorunları çözebilecek bir teknoloji olmadığı ve insan unsurunun karar süreçlerindeki merkezi rolünün devam ettiği görüşü de vurgulanmaktadır. Bu değerlendirmeler, yerel yöneticilerin yapay zekâyı daha çok karar destek aracı olarak gördüklerini ortaya koymaktadır.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli bulgu, yapay zekânın belediyecilik faaliyetlerinde kullanılabileceği çeşitli alanlara ilişkin değerlendirmelerdir. Görüşmelerde özellikle şehir planlaması, altyapı hizmetleri, çevresel düzenlemeler, stratejik planlama, bütçe hazırlama ve veri analizine dayalı karar süreçleri gibi alanlarda yapay zekâdan yararlanılabileceği ifade edilmiştir. Bunun yanında atık yönetimi, nüfus tahminleri, hizmet önceliklendirme ve belediye kaynaklarının daha verimli kullanılması gibi konularda yapay zekâ destekli sistemlerin yerel yönetimlere önemli katkılar sağlayabileceği belirtilmektedir. Veri odaklı analizlerin belediyelerin hizmet planlamasını daha sistematik hale getirebileceği ve karar süreçlerinde yöneticilere destek sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bulgular ayrıca yapay zekânın yerel kültürel mirasın korunması ve yerel kimliğin yaşatılması gibi alanlarda da kullanılabileceğine işaret etmektedir. Yerel yöneticiler, Avanos'a özgü kültürel değerlerin, geleneksel üretim biçimlerinin ve yerel kavramların dijital ortamda kayıt altına alınması ve analiz edilmesi süreçlerinde yapay zekâ teknolojilerinden yararlanılabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ teknik hizmet süreçlerine ek olarak yerel kültürel değerlerin korunması ve aktarılması açısından da potansiyel bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma bulguları, yapay zekânın vatandaş katılımını artırabilecek bir araç olarak da değerlendirildiğini göstermektedir. Yapay zekâ destekli sistemler aracılığıyla vatandaşların taleplerinin, şikâyetlerinin ve önerilerinin daha hızlı biçimde yerel yöneticilere iletilebileceği ifade edilmektedir. Bu durum, yerel yönetimlerde katılımcı yönetim anlayışının güçlenmesine katkı sağlayabilecek bir gelişme olarak

görülmektedir. Ayrıca vatandaşlardan gelen geri bildirimlerin algoritmik analizlerle değerlendirilmesi, belediye hizmetlerinin önceliklendirilmesi sürecinde yöneticilere önemli veri sağlayabilir. Bu tür sistemler, hizmet taleplerinin yoğunluğunu ve önceliğini analiz ederek kaynakların daha verimli kullanılmasına yardımcı olma potansiyeli taşımaktadır. Bununla birlikte araştırma kapsamında yapay zekâ kullanımına ilişkin bazı sınırlılıklar ve riskler de dile getirilmiştir. Özellikle veri güvenliği, kişisel verilerin korunması ve yapay zekânın yanlış veya eksik veri üzerinden analiz yapabilmesi gibi konular potansiyel risk alanları olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca yapay zekâ sistemlerinin yerel dinamikleri, toplumsal beklentileri ve insani değerleri tam anlamıyla analiz edemeyebileceği ifade edilmektedir. Bu nedenle yerel yöneticiler yapay zekânın karar verici bir mekanizma haline gelmesinden ziyade karar alma süreçlerini destekleyen bir araç olarak kullanılmasının daha uygun olacağını vurgulamaktadır.

Kurumsal kapasite açısından değerlendirildiğinde, yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimlerde etkin biçimde kullanılabilmesi için öncelikle insan kaynağının bu dönüşüme uyum sağlaması gerektiği görülmektedir. Yerel yöneticiler, belediye personelinin yapay zekâ teknolojileri konusunda eğitim almasının ve dijital becerilerinin geliştirilmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Hizmet içi eğitim programları, teknolojik altyapının güçlendirilmesi ve personelin dijital sistemlere adaptasyonunun sağlanması bu süreçte önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda yapay zekânın yerel yönetimlerde etkin biçimde kullanılabilmesi için hem teknolojik altyapının hem de kurumsal kültürün dijital dönüşüme uyum sağlaması gerekmektedir.

Sonuç olarak araştırma, Avanos Belediyesi örneğinde yerel yöneticilerin yapay zekâ teknolojilerine yönelik algılarını ve bu teknolojilerin belediyecilik faaliyetlerinde kullanılmasına ilişkin yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları yapay zekânın yerel yönetimlerde özellikle veri analizi, hizmet planlaması, karar destek sistemleri ve vatandaş geri bildirimlerinin değerlendirilmesi gibi alanlarda önemli fırsatlar sunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte yapay zekânın yerel yönetimlerde etkin biçimde kullanılabilmesi için güçlü bir teknolojik altyapı, nitelikli insan kaynağı ve uygun kurumsal düzenlemelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Yapay zekânın yerel yönetimlerde karar verici bir mekanizma yerine yöneticilerin karar alma süreçlerini destekleyen bir araç olarak kullanılması, hem yönetsel sorumluluk hem de demokratik yönetim ilkeleri açısından daha uygun bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli belediyelerde yapay zekâ kullanımına ilişkin yönetsel yaklaşımların anlaşılmasına yardımcı olması açısından literatüre katkı sağlanmaktadır. Gelecekte farklı belediyelerde gerçekleştirilecek karşılaştırmalı çalışmaların, yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimlerdeki etkilerini daha kapsamlı biçimde ortaya koyabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Banazılı, A. M. (2025). Yapay Zekânın Kamu Yönetiminde Kullanımı Üzerine Nitel Bir İnceleme: Faydalar, Riskler ve Türk Kamu Yönetimi Bağlamında Çıkarımlar. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34(Uygarlığın Dönüşümü: Yapay Zekâ), 538-563.

Boyalı, H. (2025). Yeni Kamu Yönetimi Perspektifiyle Dijitalleşmenin Son Evresi: Yapay Zekâ. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 6(2), 207-227.

Bozdoğanoğlu, B. (2025). Kamu Yönetiminde Dijitalleşme Sürecinin Bireylerin İyi Yönetim Hakkına Etkisi: Akıllı Yönetimlerde Yapay Zeka Teknolojisi Kullanımının Değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, 36(139), 743-770.

Efe, A., & Özdemir, G. (2021). Yapay Zekâ Ortamında Kamu Yönetiminin Geleceği Üzerinde Bir Değerlendirme. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 3(1), 34-60.

Ekinci, E. (2025). Yerel Yönetimlerde Yapay Zekâ Algısı: Yozgat Belediyesi Örneği. *Turkish Studies-Economics, Finance, Politics*, 20(3).

Erol, V. (2024). Yapay Zekânın Kamu Yönetimine Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (82), 11-25.

Gül, S. K., & Yazkan, K. A. (2025). Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm: Yapay Zekâ ve Büyük Verinin Rolü ve Etkileri. *Proceedıngs Book*, 224.

Güven, A. (2024). Yapay Zeka Uygulamalarinin Kamu Yönetimindeki Rolü ve Önemi. *Enderun*, 8(2), 127-151.

Hergüner, B. (2024). Kamu Yönetiminde Üçüncü Dikotomiye Doğru: Bürokraside Yapay Zekâ Kullanımının Ontolojik Temellerinin Analizi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(Özel Sayı: Endüstri 4.0 ve Dijitalleşmenin Sosyal Bilimlerde Yansımaları), 1569-1584.

Karabulut, N. (2025). Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Destekli Otomatik Karar Verme: Türkiye Bağlamında Bir Değerlendirme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 151-183.

Karataş, A. (2025). Yapay Zekânın Kamu Kurumlarının İdari Kapasitesine Etkisi: Ulusal Ve Uluslararası Literatür Çerçevesinde Bir Analiz.

Kayacı, M. (2025). Yapay Zekâ Teknolojisinin Kamu Yönetimine Etkileri: Fırsatlar Açısından Bir Değerlendirme. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 9(1), 408-426.

Kayan, A., & Mardinli, İ. (2025). Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı: Fırsatlar, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, (16), 119-128.

Kocaman, O. (2024). Yapay Zekâ Uygulamalarinin Kamu Yönetiminde Karar Almaya Etkisi. *Yasama Dergisi*, (49), 153-192.

Köseoğlu, İ., & Gürcüoğlu, S. (2024). Kamu Çalışanlarında Yapay Zekâ Algısını Ölçmeye Yönelik Ölçek Geliştirme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 26(47), 1009-1024.

Sevinç, H. G. (2025). Dijitalleşme Çağında Yapay Zeka Destekli Yönetişim. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(53), 798-832.

Ulaşan, F. (2023). Yapay Zekânın Amerikan Kamu Yönetimi Üzerindeki Rolü ve Kamu Politikalarına Etkisi. *Teori ve Uygulamada Siyaset Bilimi*. 61.

Kentsel Dönüşüm Süreçlerinde Dijital Tartışma Alanları: Fikirtepe Örneği

Digital Discussion Spaces in Urban Transformation Processes: The Case of Fikirtepe

Bahriye Eseler[1], Fatma Nalbant[2]

Öz

Bu çalışma, kentsel dönüşüm süreçlerinde sosyal medyanın yerel katılım üzerindeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında İstanbul'da gerçekleştirilen Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi örnek olay olarak ele alınmıştır. Çalışmada, projeye ilişkin Facebook, Instagram ve YouTube platformlarında 2020-2025 yılları arasında paylaşılan kullanıcı yorumları incelenmiş ve nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz sürecinde kullanıcıların dönüşüm sürecine ilişkin görüşleri, beklentileri, eleştirileri ve deneyimleri değerlendirilmiştir. Bulgular, sosyal medyanın vatandaşların kentsel dönüşüm süreçlerine ilişkin düşüncelerini ifade ettikleri alternatif bir katılım alanı oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca sosyal medya platformlarının, yerel aktörler ile vatandaşlar arasında etkileşim ve kamusal tartışma ortamı sağladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, dijitalleşme sosyal medya, yerel katılım, Fikirtepe.

JEL Kodları: R58, R23, H70, D83

Abstract

This study aims to examine the role of social media in local participation during urban transformation processes. The Fikirtepe Urban Transformation Project in Istanbul is selected as the case study of the research. Within the scope of the study, user comments shared on Facebook, Instagram, and YouTube regarding the project were analyzed using qualitative content analysis. The analysis focuses on how users express their opinions, expectations, criticisms, and experiences about the urban transformation process on social media platforms. The findings indicate that social media functions as an alternative participatory space where citizens publicly discuss urban transformation and share their reactions to the process. Moreover, these platforms contribute to the emergence of digital public discussions between local actors and residents.

Keywords: Urban transformation, digitalization social media, local participation, Fikirtepe.

JEL Codes: R58, R23, H70, D83

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı; kentsel dönüşüm süreçlerinde sosyal medyanın yerel katılım üzerindeki etkisini incelemektir. Günümüzde sosyal medya platformları, vatandaşların rahatça görüşlerini ifade edebildiği, deneyimlerini paylaşabildiği ve kamusal tartışmalara katılabildiği önemli dijital alanlar hâline gelmiştir. Özellikle kentsel dönüşüm gibi doğrudan yerel halkı etkileyen süreçlerde sosyal medya, vatandaşların sürece ilişkin düşüncelerini, beklentilerini ve eleştirilerini dile getirdikleri önemli bir katılım kanalı olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, kentsel dönüşüm projelerine yönelik toplumsal algının ve yerel katılım dinamiklerinin sosyal medya üzerinden nasıl şekillendiği ele alınmaktadır.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, bahriye.eseler@uskudar.edu.tr
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Yusufeli Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, fatmanalbant@artvin.edu.tr

Araştırma kapsamında İstanbul'da gerçekleştirilen Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi örnek olay olarak seçilmiştir. Fikirtepe, Türkiye'de en çok tartışılan ve uzun yıllara yayılan kentsel dönüşüm projelerinden biri olması nedeniyle sosyal medyada yoğun biçimde gündeme gelmiş ve farklı aktörlerin görüşlerini ifade ettiği bir tartışma alanı oluşturmuştur. Bu nedenle Fikirtepe örneği, kentsel dönüşüm süreçlerinin sosyal medya üzerinden nasıl tartışıldığını ve yerel katılımın dijital ortamlarda nasıl ortaya çıktığını analiz etmek açısından önemli bir araştırma alanı sunmaktadır. Çalışmanın bir diğer amacı ise sosyal medyanın yerel yönetimler, yatırımcılar ve vatandaşlar arasındaki iletişim ve etkileşim süreçlerindeki rolünü değerlendirmektir. Sosyal medya platformlarının, vatandaşların sorunlarını dile getirdiği, bilgi paylaştığı ve kolektif tepkilerin görünür hale geldiği bir kamusal alan oluşturduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışma sosyal medyanın kentsel dönüşüm süreçlerinde katılımcı yönetim anlayışına nasıl katkı sağlayabileceğini tartışmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak bu çalışma, kentsel dönüşüm süreçlerinde sosyal medyanın yerel katılım açısından nasıl bir işlev gördüğünü ortaya koymayı amaçlamakta ve dijital ortamların kent yönetimi ve yerel demokrasi açısından taşıdığı potansiyeli değerlendirmektedir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi temel araştırma metodolojisi olarak kullanılmış ve araştırma deseni olarak örnek olay incelemesi belirlenmiştir. Bu kapsamda İstanbul'da gerçekleştirilen Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi örnek olay olarak ele alınmıştır. Araştırmanın verileri; 2020-2025 yılları arasında Fikirtepe Kentsel Dönüşüm Projesi'ni konu alan Facebook, Instagram ve YouTube platformlarında paylaşılan kullanıcı yorumlarından elde edilmiştir. Bu tarih aralığının seçilmesinin temel nedeni ise Fikirtepe kentsel dönüşüm sürecinin bu dönemde sosyal medyada yoğun biçimde tartışılması ve kullanıcıların projeye ilişkin görüşlerini daha görünür biçimde ifade etmeleridir. Çalışmada belirlenen platformlarda projeye ilişkin içeriklerin altına yazılan yorumlar taranmış ve araştırma kapsamına uygun olan yorumlar veri setine dâhil edilmiştir.

Verilerin analizinde nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem sayesinde kullanıcı yorumlarında yer alan ortak temalar, görüşler ve eleştiriler sistematik biçimde incelenmiştir (Saldana, 2024: 52). Analiz sürecinde öncelikle kullanıcı yorumları taranmış, benzer ifadeler ve tekrar eden konular belirlenmiştir. Elde edilen ifadeler belirli temalar altında sınıflandırılmıştır (Eseler, 2016: 60). Böylece sosyal medya kullanıcılarının kentsel dönüşüm sürecine ilişkin görüşleri, beklentileri ve eleştirileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. İlgili sosyal medya platformlarında paylaşılan kullanıcı yorumları anonim veriler olarak değerlendirilmiş ve kullanıcıların kişisel bilgileri araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Bu doğrultuda araştırma sürecinde etik ilkelere uygun hareket edilmiştir. Elde edilen bulgular, sosyal medyanın kentsel dönüşüm süreçlerinin kamuoyunda nasıl tartışıldığını ve dijital ortamların bu süreçte nasıl bir tartışma alanı oluşturduğunu ortaya koymak amacıyla yorumlanmıştır.

Bulgular

Çalışmada elde edilen verilerin içerik analizi sonucunda, sosyal medyada paylaşılan kullanıcı yorumlarında belirli temaların öne çıktığı görülmüştür. Bu temalar; "mahalle aidiyeti ve nostalji", "mağduriyet ve belirsizlik algısı", "komşuluk ilişkilerindeki değişim", "ekonomik sorunlar" ve "siyasal beklentiler ve yönetime yönelik değerlendirmeler" şeklinde sınıflandırılmıştır.

İlk olarak kullanıcı yorumlarında en sık karşılaşılan temalardan biri "mahalle aidiyeti ve geçmişe duyulan özlem"dir. Kullanıcıların önemli bir kısmı Fikirtepe'de geçirdikleri çocukluk ve gençlik yıllarına atıfta bulunarak mahalle kültürünün kaybolduğunu ifade etmektedir. Yorumlarda mahallede yaşanan dayanışma, komşuluk ilişkileri ve sosyal bağların kentsel dönüşüm süreciyle birlikte zayıfladığı vurgulanmaktadır. Bazı kullanıcılar çocukluk anılarının ve mahalle kültürünün yıkılan binalarla birlikte ortadan kalktığını dile getirmektedir.

İkinci olarak kullanıcı yorumlarında "mağduriyet ve belirsizlik algısı"nın güçlü bir biçimde ortaya çıktığı görülmektedir. Özellikle uzun süren inşaat süreçleri, projelerin gecikmesi ve yerinden edilme deneyimi, kullanıcıların sıklıkla dile getirdiği konular arasında yer almaktadır. Bazı yorumlarda bireylerin uzun yıllar yaşadıkları evlerini terk etmek zorunda kaldıkları ve bu durumun psikolojik etkiler yarattığı ifade edilmektedir. Kentsel dönüşüm sürecinin bazı kullanıcılar tarafından travmatik bir deneyim olarak değerlendirildiği görülmektedir (Eseler, 2024: 59).

Üçüncü olarak "komşuluk ilişkilerindeki değişim" teması ortaya çıkmıştır. Kullanıcı yorumlarında kentsel dönüşüm sürecinin mahalle içindeki sosyal ilişkileri olumsuz etkilediği ve bazı durumlarda komşular arasında anlaşmazlıklara yol açtığı ifade edilmektedir. Özellikle çıkar çatışmaları ve farklı beklentilerin mahalle dayanışmasını zayıflattığı yönünde değerlendirmeler bulunmaktadır. Bu durum kullanıcıların ifadelerinde mahalle kültürünün çözülmesi olarak tanımlanmaktadır.

Dördüncü olarak "ekonomik sorunlar" da yorumlarda dikkat çeken bir diğer bulgudur. Kullanıcılar yeni konutlarda ortaya çıkan aidat giderleri, artan emlak vergileri ve kira benzeri ödemeler gibi ekonomik yüklerden söz etmektedir. Bazı kullanıcılar kentsel dönüşüm sürecinin ekonomik açıdan beklenen faydayı sağlamadığını ifade etmektedir.

Son olarak kullanıcı yorumlarında "siyasal beklentiler ve yönetime yönelik değerlendirmeler"in de yer aldığı görülmektedir. Bazı kullanıcılar dönüşüm sürecinin tamamlanmasına yönelik siyasi beklentilerini dile getirirken bazıları ise sürecin planlanma ve uygulanma biçimine eleştirel yaklaşmaktadır. Bu durum sosyal medyanın kentsel dönüşüm süreçlerinin tartışıldığı ve farklı görüşlerin ifade edildiği bir kamusal tartışma alanı hâline geldiğini göstermektedir (Keleş, 2012: 386).

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, kentsel dönüşüm süreçlerinin sosyal medya platformlarında nasıl tartışıldığını ve bu tartışmaların yerel katılım açısından ne tür anlamlar taşıdığını ortaya koymayı amaçlamıştır. Fikirtepe kentsel dönüşüm projesine ilişkin 2020-2025 yılları arasında Facebook, Instagram ve YouTube platformlarında paylaşılan kullanıcı yorumlarının incelenmesi sonucunda sosyal medyanın kentsel dönüşüm süreçlerine ilişkin önemli bir tartışma alanı oluşturduğu görülmüştür. Çalışma bulguları, kullanıcıların kentsel dönüşüm sürecini yalnızca fiziksel bir mekânsal değişim olarak değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik boyutları olan bir dönüşüm olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Çalışma sonuçları, kullanıcı yorumlarında mahalle aidiyeti, geçmişe duyulan özlem, komşuluk ilişkilerindeki değişim, ekonomik sorunlar ve belirsizlik algısının öne çıktığını ortaya koymuştur. Özellikle mahalle kültürünün kaybolması, komşuluk ilişkilerinin zayıflaması ve yerinden edilme deneyimi gibi konuların kullanıcılar tarafından yoğun biçimde dile getirildiği görülmüştür. Bu durum, kentsel dönüşüm süreçlerinin yalnızca fiziksel mekânların yeniden düzenlenmesiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda yerel toplumsal ilişkileri ve mahalle kimliğini de doğrudan etkilediğini göstermektedir. Sosyal medya üzerinden yapılan yorumlar, vatandaşların dönüşüm sürecine ilişkin memnuniyetlerini, eleştirilerini ve beklentilerini görünür hâle getirmektedir. Bu bağlamda sosyal medyanın, geleneksel katılım mekanizmalarının dışında kalan bireylerin de görüşlerini ifade edebildiği alternatif bir yerel katılım alanı oluşturduğu söylenebilir.

Bulgular yerel katılım açısından değerlendirildiğinde, sosyal medya platformlarında ortaya çıkan tartışmaların kent yönetimi ve yerel yönetimler için önemli bir geri bildirim kaynağı oluşturduğu görülmektedir. Vatandaşların dönüşüm sürecine ilişkin deneyimleri, talepleri ve eleştirileri bu platformlar aracılığıyla daha geniş kitlelere ulaşmakta ve kamusal tartışmanın bir parçası hâline gelmektedir. Bu durum, sosyal medyanın kentsel dönüşüm süreçlerinde katılımcı yönetim anlayışını destekleyebilecek bir araç olarak değerlendirilebileceğini göstermektedir (Ökmen ve Yurtsever, 2010: 62).

Sonuç olarak çalışma, sosyal medya platformlarının kentsel dönüşüm süreçlerinde ortaya çıkan toplumsal algının anlaşılması ve yerel katılımın görünür hâle gelmesi açısından önemli bir rol oynadığını ortaya

koymaktadır. Özellikle Fikirtepe örneği, vatandaşların bu platformlar üzerinden sürece aktif biçimde katıldığını göstermektedir. Bu bağlamda gelecekte gerçekleştirilecek kentsel dönüşüm projelerinde yerel halkın görüş ve beklentilerinin dikkate alınması, katılımcı planlama süreçlerinin güçlendirilmesi ve sosyal medya gibi dijital platformların vatandaşlarla iletişim kurmada daha etkin biçimde kullanılması önerilmektedir.

Kaynakça

Eseler, B. (2016). *Rumeli göçmenlerinin siyasal katılım ve davranışları: Bayrampaşa İlçesi örneği,* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Eseler, B. (2024). *İstanbul'da kentsel dönüşümün oy verme davranışına etkisi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Keleş, R. (2012). *"Kent"*. M. Ersoy (Der.), *Kentsel planlama ansiklopedik sözlük* (183-184) içinde. Ninov Yayınları.

Öktem, B. (2011). İstanbul'da neoliberal kentleşme modelinin sosyo-mekansal izdüşümleri. İ.Ü. *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 44*(0), 23-40.

Saldana, J. (2024). *Nitel araştırmacılar için kodlama el kitabı*, (A. Tüfekci Akcan ve S. Nihat Şad, Çev). Pegem Akademi.

Yapay Zekâ Destekli Kamu Hizmetlerinin Dijital Çağ Yönetişimi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği

Evaluation of AI-Powered Public Services within the Framework of Digital Age Governance: The Case of Türkiye

Gülfer Büyüktaş Gayır[1]

Öz

Dijital teknolojilerdeki hızlı gelişmeler, kamu yönetiminde hizmet sunumu, karar alma süreçleri ve yönetişim mekanizmalarında önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Yapay zekâ uygulamaları, kamu kurumlarının veri temelli karar alma kapasitesini artırmakta, hizmet süreçlerinin otomasyonunu mümkün kılmakta ve vatandaşlara sunulan hizmetlerin hız ve etkinliğini artırmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'de kamu kurumlarında uygulanan yapay zekâ destekli hizmetleri Dijital Çağ Yönetişimi (Digital Era Governance – DEG) yaklaşımı çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış ve resmî strateji belgeleri ile politika dokümanları doküman analizi yoluyla incelenmiştir. Bulgular, yapay zekâ uygulamalarının hizmet sunumunda hız ve verimlilik sağladığını; ancak kurumsal entegrasyon, veri yönetişimi ve etik düzenleme açısından bazı sınırlılıklar içerdiğini göstermektedir. Çalışma, dijital dönüşümün yalnızca teknik değil aynı zamanda yönetsel bir yeniden yapılanma süreci gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, Dijital Çağ Yönetişimi, Dijital Devlet, Algoritmik Yönetişim, Kamu Hizmetleri

JEL Kodları: H83, H13, O22, D83, H75, O33

Abstract

Rapid developments in digital technologies have led to significant transformations in public administration, especially in service delivery, decision-making processes, and governance mechanisms. Artificial intelligence applications enhance data-driven decision-making capacity, enable automation of service processes, and increase efficiency and speed in public services. This study aims to evaluate artificial intelligence-supported public services in Türkiye within the framework of Digital Era Governance (DEG). A qualitative research design was adopted, and official strategy documents and policy reports were analyzed through document analysis. Findings indicate that AI applications improve efficiency but have limitations in institutional integration, data governance, and ethical regulation. The study concludes that digital transformation requires not only technological capacity but also administrative and institutional restructuring.

Keywords: Artificial intelligence, Digital Era Governance, Digital Government, Algorithmic Governance, Public Services

JEL Codes: H83, H13, O22, D83,H75,O33

Genişletilmiş Özet

Konu ve Amaç

Kamu yönetimi alanında dijital dönüşüm, özellikle büyük veri, bulut bilişim, nesnelerin interneti ve yapay zekâ teknolojilerinin kamu hizmetlerinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte giderek artan bir önem kazanmıştır. Dijital teknolojiler, kamu kurumlarının hizmet sunum biçimlerini yeniden şekillendirirken karar alma süreçlerinin daha hızlı, veriye dayalı ve etkin bir şekilde yürütülmesine olanak sağlamaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca teknolojik altyapının geliştirilmesini değil, aynı zamanda kamu yönetiminin organizasyon yapısının, yönetişim anlayışının ve hizmet sunum modellerinin yeniden değerlendirilmesini de gerekli kılmaktadır. Yapay zekâ, kamu kurumlarının veri analizi kapasitesini artırmakta, otomatik karar destek

[1] Dr., Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü Kamu Hastaneleri Hizmetleri Başkanlığı, gulfermegalit@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5064-0549

sistemleri sunmakta ve vatandaş odaklı hizmetlerin hız ve etkinliğini geliştirmektedir (Wirtz, Weyerer & Geyer, 2019). Bu teknolojiler aynı zamanda kurumlar arası veri paylaşımını kolaylaştırarak kurumsal entegrasyonun sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır (Zuiderwijk, Chen & Salem, 2021).

1980'lerden itibaren kamu yönetimi literatürü, Yeni Kamu İşletmeciliği (New Public Management – NPM) paradigması ile şekillenmiş; verimlilik, performans ölçümü ve rekabetçi mekanizmaları ön plana çıkarmıştır. Ancak NPM'in vatandaş odaklılık, bütünleşik hizmet sunumu ve kurumsal entegrasyon açısından sınırlı kaldığı yönündeki eleştiriler, Dijital Çağ Yönetişimi (Digital Era Governance – DEG) yaklaşımının geliştirilmesine zemin hazırlamıştır (Dunleavy, Margetts, Bastow & Tinkler, 2006). DEG yaklaşımı, kamu hizmetlerinin dijital teknolojiler aracılığıyla yeniden yapılandırılmasını üç temel ilke üzerinden ele almaktadır: (i) kurumsal yeniden entegrasyon, (ii) ihtiyaç temelli bütünleşme ve (iii) dijitalleşme (Ravšelj, 2022). Bu çerçevede yapay zekâ uygulamaları yalnızca teknolojik bir yenilik olarak değil; kamu yönetiminde yönetişim kapasitesini güçlendiren, kurumlar arası koordinasyonu artıran ve vatandaş odaklı hizmet sunumunu destekleyen stratejik bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'de kamu kurumlarında uygulanan yapay zekâ destekli hizmetlerin Dijital Çağ Yönetişimi yaklaşımına uygunluğunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde kurumsal dönüşüme, hizmet bütünleşmesine ve yönetişim ilkelerine olan katkısının ortaya konulması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın temel soruları şunlardır:

1. Türkiye'deki yapay zekâ temelli kamu hizmetleri DEG'in hangi boyutlarıyla uyumludur?
2. Yapay zekâ uygulamaları kurumsal entegrasyon ve ihtiyaç temelli hizmet bütünleşmesine nasıl katkı sağlamaktadır?
3. Algoritmik karar süreçleri ve yapay zekâ uygulamalarında şeffaflık ve hesap verebilirlik açısından hangi sorunlar ortaya çıkmaktadır?

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve durum çalışması (case study) deseni kullanılmıştır. Bu yöntem, kamu yönetiminde dijital dönüşüm süreçlerinin mevcut uygulamalar üzerinden ayrıntılı biçimde değerlendirilmesine olanak sağlamaktadır. Veri toplama sürecinde doküman analizi yöntemi uygulanmış; Türkiye'de kamu yönetiminin dijital dönüşümüne ilişkin politika belgeleri, strateji dokümanları, mevzuat düzenlemeleri, ulusal eylem planları ve kamu kurumları tarafından geliştirilen yapay zekâ uygulamalarına ilişkin kurumsal raporlar incelenmiştir (Karaçorlu, 2021; Çeliksoy & Akça, 2024; Uysal & Malkoç Yılmaz, 2025; Yıldırım & Şimşek, 2018).

Elde edilen veriler tematik içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş ve analiz süreci DEG yaklaşımının üç temel boyutu olan kurumsal yeniden entegrasyon, ihtiyaç temelli bütünleşme ve dijitalleşme ekseninde yürütülmüştür. Böylece yapay zekâ uygulamalarının yalnızca teknolojik yönleri değil, aynı zamanda kurumsal, yönetsel ve yönetişim boyutları da sistematik olarak analiz edilmiştir. Bu yaklaşım, kamu kurumlarının dijital dönüşüm kapasitesini bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeye imkân sağlamaktadır.

Bulgular

Araştırma bulguları, Türkiye'de yapay zekâ uygulamalarının kamu hizmetlerinin hızını, etkinliğini ve hizmet kalitesini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Özellikle başvuru süreçlerinin otomatik değerlendirilmesi, büyük veri analitiğinin kullanılması ve karar destek mekanizmalarının geliştirilmesi sayesinde hizmet sunumunda zaman tasarrufu sağlandığı ve süreçlerin daha verimli hale geldiği görülmektedir (Yılmaz & Alkan, 2022; Demir, 2023). Ayrıca dijital uygulamaların vatandaşların kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırdığı ve işlem süreçlerinde standartlaşmayı desteklediği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte

yapay zekâ uygulamalarının kurumsal entegrasyon açısından bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Kurumlar arasında veri standartlarının farklı olması, bilgi sistemlerinin tam anlamıyla bütünleşememesi ve dijital altyapılar arasındaki uyumsuzluklar, kamu hizmetlerinin bütünleşik biçimde sunulmasını güçleştirmektedir. Dijitalleşme süreçlerinde veri altyapısı farklılıkları ve kurumsal koordinasyon sorunları önemli sınırlılıklar yaratmaktadır (Meijer et al., 2021). Bunun yanında algoritmik karar verme süreçlerinde şeffaflığın yeterince sağlanamaması, kararların açıklanabilirliği ve hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu durum aynı zamanda kurum içi hesap verebilirlik ve yönetişim etik ilkeleri açısından riskler barındırmaktadır (Çelik, 2019; Kaya, 2021).

Araştırma bulguları, dijital dönüşümün yalnızca yeni teknolojilerin kullanılmasından ibaret olmadığını; aynı zamanda organizasyon yapılarının, yönetim süreçlerinin ve kurumsal kültürün de dönüşümünü gerektirdiğini göstermektedir. Veri yönetişimi, kurumsal entegrasyon, etik ilkeler ve algoritmik hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesi, yapay zekâ temelli kamu hizmetlerinin etkinliğini artıracaktır (Zuiderwijk et al., 2021). Bu nedenle dijital dönüşüm sürecinin sürdürülebilirliği için teknolojik yatırımların yanında yönetsel kapasitenin de geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Çalışma, Türkiye'de kamu yönetiminde dijital dönüşümün önemli ilerlemeler kaydettiğini ve yapay zekâ uygulamalarının hizmet etkinliğini artırdığını ortaya koymaktadır. DEG yaklaşımı, yapay zekâ temelli kamu hizmetlerini değerlendirmede açıklayıcı ve bütüncül bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte dijital dönüşümün başarılı olabilmesi için yalnızca teknolojik altyapının güçlendirilmesi yeterli olmayıp, kurumsal yapıların yeniden düzenlenmesi, kurumlar arası iş birliğinin geliştirilmesi ve yönetişim mekanizmalarının güçlendirilmesi de gerekmektedir (Yılmaz & Alkan, 2022; Akın & Sözen, 2021). Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda aşağıdaki politika önerileri geliştirilmiştir:

1. Kurumlar arası veri paylaşımını güçlendirecek ortak veri standartları ve yönetişim mekanizmalarının oluşturulması.
2. Algoritmik karar süreçlerinde şeffaflık, açıklanabilirlik ve hesap verebilirlik standartlarının geliştirilmesi.
3. Yapay zekâ uygulamalarına ilişkin etik ilkelerin ve hukuki düzenlemelerin uygulamaya aktarılması.
4. Kamu kurumlarında dijital dönüşümü destekleyecek insan kaynağı kapasitesinin ve dijital yetkinliklerin artırılması.

Sonuç olarak, yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde etkin biçimde kullanılabilmesi yalnızca teknolojik yatırımlara değil, aynı zamanda güçlü veri yönetişimi, kurumsal entegrasyon, etik yönetim anlayışı ve hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşturulmasına bağlıdır. Bu bağlamda Dijital Çağ Yönetişimi yaklaşımı, Türkiye'de kamu yönetiminde yürütülen dijital reformların değerlendirilmesi ve gelecekte geliştirilecek yapay zekâ temelli kamu politikalarının şekillendirilmesi açısından önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır.

Kaynakça

Akın, E., & Sözen, A. (2021). Dijital dönüşüm ve kamu yönetimi: E-Devlet uygulamaları. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Çelik, H. (2019). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve etik ilkeler. Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, 22(3), 89–105.

Çeliksoy, E., & Akça, A. (2024). Türkiye'de kamu yönetiminde yaşanan dijital dönüşüm süreci. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 445–486.* https://doi.org/10.54558/jiss.1426480

Demir, S. (2023). Kamu sektöründe teknolojik yenilikler ve algoritmik yönetim. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 78(1), 125–144.

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New public management is dead—long live digital-era governance. Journal of Public Administration Research and Theory, 16(3), 467–494.

Karaçorlu, A. (2021). Türk kamu yönetim sisteminde dijital dönüşüm. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 6(1), 163–178.* https://doi.org/10.52539/mad.894922

Kaya, M. (2021). Şeffaflık ve e-devlet: Türkiye'de dijital yönetişim uygulamaları. İstanbul: Beta Yayınları.

Meijer, A., Lorenz, L., & Wessels, M. (2021). Algorithmization of bureaucratic organizations: Using a practice lens to study how context shapes predictive policing systems. *Public Administration Review, 81*(5), 837–846. https://doi.org/10.1111/puar.13391

Özer, B. (2020). Kamu yönetiminde dijitalleşme stratejileri. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Uysal, Y., & Malkoç Yılmaz, K. (2025). Türkiye'de kamu yönetiminin dijital kültür üzerine etkileri. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, 7(1), 74–102.* https://doi.org/10.58307/kaytek.1523213

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial intelligence and the public sector—Applications and challenges. *International Journal of Public Administration*, 42(7), 596–615. https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1498103

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, F., & Alkan, A. (2022). Yapay zekâ uygulamalarının kamu hizmetlerine etkileri. İdare Hukuku Dergisi, 31(2), 45–68.

Zuiderwijk, A., Chen, Y., & Salem, F. (2021). Implications of AI for digital government. Government Information Quarterly.

Yerel Yönetimlerde Dijital Belediyecilik Uygulamaları: Aydın, Muğla ve Denizli Büyükşehir Belediyeleri Örneği[1]

Digital Municipality Practices In Local Governments: The Example of Aydin, Mugla, Denizli Metropolitan Municipalities

Prof. Dr. Fatma Neval Genç[2], Enes Aktaş[3]

Öz

Bu çalışma, Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA) bölgesindeki Aydın, Muğla ve Denizli Büyükşehir Belediyelerinin dijital belediyecilik uygulamalarını karşılaştırmalı bir perspektifle ele almaktadır. Çalışmada, belediye portalları Birleşmiş Milletler Yerel Çevrimiçi Hizmet Dizini (LOSI) kriterlerine göre içerik analizine tabi tutulmuş; eş zamanlı olarak ilgili birimlerde görevli personel ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulguları kapsamında, dijitalleşme düzeyinin belediyeler arasında eşit gelişim göstermediği; Muğla'nın kurumsal çerçeve, Denizli'nin ise e-ödeme süreçlerinde öne çıktığını göstermektedir. Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin teknolojik altyapı ve içerik sağlama boyutlarında iyileştirme ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir. Veri güvenliği, mevzuat eksikliği ve dijital okuryazarlık düzeyi e-hizmet sunumundaki temel engeller olarak ön plana çıkmaktadır. Çalışma, vatandaş katılımını artıracak kullanıcı merkezli tasarımlar ve dijital araçların bütüncül bir portalda birleştirilmesi önerileriyle sonuçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Belediyecilik, LOSI, e-Hizmet

JEL Kodları: H83, H70

Abstract

This study examines the digital municipal practices of Aydın, Mugla, and Denizli Metropolitan Municipalities within the Southern Aegean Development Agency (GEKA) region through a comparative perspective. In the study, municipal portals were subjected to content analysis based on the United Nations Local Online Service Index (LOSI) criteria; simultaneously, semi-structured interviews were conducted with personnel working in the relevant departments. Within the scope of the research findings, it is indicated that the level of digitalization does not show equal development among the municipalities; Mugla stands out in the institutional framework, while Denizli stands out in e-payment processes. It has been determined that Aydın Metropolitan Municipality needs improvement in the dimensions of technological infrastructure and content provision. Data security, lack of legislation, and the level of digital literacy emerge as the primary obstacles in e-service delivery. The study concludes with suggestions for user-centered designs that will increase citizen participation and the integration of digital tools into a holistic portal.

Keywords: Digital Municipality, LOSI, e-Service

JEL Codes: H83, H70

Genişletilmiş Özet

1. Amaç

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşme sürecinin yerel yönetimler bazındaki yansımasını ve özellikle Türkiye'de 2008 yılında e-Devlet Kapısı'nın hizmete girmesiyle hız kazanan dijital dönüşümün belediyelerdeki uygulama düzeyini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temelini, Güney Ege Kalkınma

[1] Bu çalışma, 872107 numaralı Yüksek Lisans tezi kapsamında hazırlanmış olup; araştırmanın etik kurul izni Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 29.04.2024 tarihli ve 13/21 numaralı kararı ile alınmıştır.

[2] Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, fngenc@adu.edu.tr, 0000-0003-2014-2113

[3] Yüksek Lisans Mezunu, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü enessaktas0@gmail.com, 0000-0003-3888-7199

Ajansı (GEKA) bölgesinde yer alan Aydın, Muğla ve Denizli Büyükşehir Belediyelerinin dijital belediyecilik faaliyetlerinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında, söz konusu belediyelerin sunduğu çevrimiçi hizmetlerin mevcut durumu, vatandaşların taleplerini karşılama kapasitesi ve dijitalleşme sürecinde karşılaşılan yapısal engellerin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, belediyelerin e-belediye uygulamalarının vatandaş katılımını artırmaya yönelik içeriğe sahip olup olmadığı sorusuna yanıt aranırken hem personelin hem de vatandaşın dijital sürece adaptasyonu için somut öneriler sunulması amaçlanmıştır.

Teorik ve pratik düzeyde e-belediyecilik olgusunu irdeleyen çalışma, yerel hizmet kalitesinde sürdürülebilir iyileşme sağlanması ve kamu kaynaklarının verimli kullanılması adına mihenk taşı niteliğinde veriler sunmayı hedeflemektedir (Aktaş,2024). Bu doğrultuda, belediyelerin kurumsal stratejileri ile dijitalleşme vizyonları arasındaki uyumun sorgulanması ve yerel yönetim yapılanmalarının teknolojik transformasyona entegrasyon seviyesinin bilimsel bir zeminde ortaya konulması araştırmanın ana eksenini teşkil etmektedir.

2. Yöntem

Araştırma, nitel araştırma ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır ve bu kapsamda çalışmalar yürütülmüştür. Çalışmanın temelini iki aşama oluşturmaktadır;

İçerik Analizi: Birinci aşamada, örneklem olarak seçilen üç büyükşehir belediyesinin resmî web portalları, Birleşmiş Milletler'in Yerel Çevrimiçi Hizmet Dizini (LOSI, 2022) kriterleri temel alınarak incelenmiştir. LOSI bünyesindeki 86 gösterge; Türkiye'deki yerel yönetimlerin üniter yapısı ve hizmet alanları dikkate alınarak sadeleştirilmiş; kurumsal çerçeve, içerik sağlama, hizmet sunumu, katılım-etkileşim ve teknoloji boyutlarında "var (+)" veya "yok (-)" şeklinde kodlanmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler: İkinci aşamada, dijital hizmetlerin uygulanması ve karşılaşılan engeller hakkında bilgi edinmek amacıyla 22-28 Mayıs 2024 tarihleri arasında ilgili belediyelerin bilgi işlem ve ilgili idari birimlerinden toplam 9 personel ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Örneklem seçiminde; Aydın, Muğla ve Denizli illerinin 2012 yılında 6360 sayılı kanunla büyükşehir statüsü kazanmaları, GEKA bölgesinde yer almaları ve benzer sosyo-ekonomik özellikler taşımaları belirleyici olmuştur.

3. Bulgular

Yapılan içerik analizi ve bire bir görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular, belediyeler arasında dijital gelişmişlik düzeyi bakımından belirgin farklar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle;

Kurumsal ve Teknolojik Altyapı: Muğla ve Denizli Büyükşehir Belediyelerinin e-yönetim stratejileri ve stratejik plan hedefleri doğrultusunda güçlü bir dijital altyapıya sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin açık veri politikası, e-yönetim stratejisi ve erişilebilirlik standartları gibi temel teknolojik kriterlerde kapsamlı eksiklikleri bulunduğu belirlenmiştir.

Hizmet ve İçerik Sunumu: Muğla Büyükşehir Belediyesi istihdam, eğitim ve çevre verileri (toprak verimlilik haritası gibi) sunumunda en kapsamlı hizmeti sağlayan belediye olarak öne çıkmaktadır. Denizli Büyükşehir Belediyesi özellikle mali işlemler (e-ödeme) ve e-ihale süreçlerinde (EKAP entegrasyonu) etkin bir performans sergilemektedir. Aydın Büyükşehir Belediyesi ise içerik sağlama boyutunda dijital platformları yeterince aktif kullanmadığı görülmüştür.

Katılım ve Etkileşim: Her üç büyükşehir belediyesi için de en zayıf alanın "vatandaş katılımı" olduğu saptanmıştır. E-oylama, gerçek zamanlı iletişim ve katılımcı bütçeleme gibi etkileşimli mekanizmaların dijital mecraya yeterince taşınmadığı tespit edilmiştir.

Personel Deneyimleri: Görüşme bulgularına göre en sık kullanılan dijital hizmetler; vergi/borç ödemeleri ve ulaşım hizmetleridir. Dönüşüm sürecindeki temel sorunlar; teknolojik altyapı yetersizliği, veri güvenliği endişeleri, mevzuat eksikliği ve personelin eğitim ihtiyacı olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Araştırma sonuçları, GEKA bölgesindeki büyükşehir belediyelerinde dijital belediyecilik performansının aynı oranda dağılım sağlamadığını, Muğla ve Denizli Büyükşehir Belediyesi'nin birçok kriterde daha gelişmiş bir yapı sergilediğini, Aydın Büyükşehir Belediyesi'nin ise teknolojik altyapı ve kurumsal iyileştirmeye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Literatürle paralel olarak, belediye web sitelerinin bilgi sunumu noktasında belirli bir düzeye ulaştığı ancak interaktif katılım (e-katılım) noktasında hala başlangıç aşamasında olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma neticesinde ulaşılan veriler, dijitalleşmenin yerel düzeyde teknolojik bir yatırım değil, toplumsal katılımı ve hizmet verimliliğini artıran yapısal bir paradigma değişimi olduğunu göstermektedir. Belediyelerin, bilgilendirme odaklı pasif yönetim modellerinden, vatandaşın karar alma süreçlerine dijital olarak katılabildiği e-katılım modellerine geçiş yapması; yerel demokrasinin dijitalleşen dünyada varlığını koruması adına stratejik bir gereklilik olduğu görülmüştür. Özellikle "Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi" ile entegre edilmiş politikaların geliştirilmesi ve Ulusal Şehir Endeksi kriterleri doğrultusunda düzenli performans ölçümlerinin yapılması, kentsel kaynakların etkin kullanımını ve yönetimsel şeffaflığı sağlayacaktır (Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019).

Dijital dönüşümün sürdürülebilirliği; yasal mevzuatın teknolojik hıza uyarlanması, siber güvenlik protokollerinin siber tehditlere karşı güçlendirilmesi ve personel ile vatandaş özelinde dijital okuryazarlık seviyesinin sistematik eğitimlerle yükseltilmesi şartına bağlıdır. Bu doğrultuda dijital belediyeciliğin sadece web tabanlı değil, mobil odaklı ve kullanıcı deneyimini merkeze alan yenilikçi çözümler üretmesi, yerel hizmet kalitesinde kalıcı bir iyileşme sağlaması hedeflenmektedir (Aktel, 2009). Sonuç olarak dijital belediyecilik, yerel yönetimlerin vatandaş odaklı hizmet anlayışını güçlendiren ve bürokratik engelleri minimuma indiren bir yönetişim kültürü olarak içselleştirilmelidir.

Dijital dönüşümün önündeki en büyük engel; hem personelin bilgi ve iletişim teknolojilerine hakimiyetindeki yetersizlik hem de vatandaşların dijital okuryazarlık seviyesindeki eksikliklerdir. Bu bağlamda şu stratejik öneriler geliştirilmiştir:

Mevzuat ve Strateji: Dijital hizmetlerin yasal zeminini güçlendirecek özel yönetmelikler ve kurumsal strateji belgeleri oluşturulmalıdır.

E-Katılımın Güçlendirilmesi: Bilgilendirme odaklı pasif yönetimden; e-oylama ve forumlar gibi araçlarla vatandaşın karar alma sürecine dahil edildiği aktif bir yapıya geçilmelidir.

Eğitim ve Güvenlik: Hem hizmet içi eğitimlerle personelin yetkinliği artırılmalı hem de veri güvenliği ve siber savunma protokolleri tahkim edilmelidir.

Entegrasyon: Vatandaş erişimi konusunda dağınık haldeki hizmetlerin tek bir portal/mobil uygulama üzerinden kullanıcı merkezli bir tasarımla sadeleştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak bu çalışma ile yerel yönetimlerde dijitalleşmenin sadece teknik bir dönüşüm değil, stratejik bir yönetişim kültürü olarak ele alınması gerektiğini ele alınmaktadır.

Kaynakça

Aktaş, E. (2024). Yerel yönetimlerde dijital belediyecilik uygulamaları: aydın, muğla, denizli büyükşehir belediyeleri örneği (Yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Aktel, M. (2009). İl Belediye Web Sitelerinin İşlevselliği Üzerine Bir Araştırma, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:14, Sayı:2, ss.225-226.

Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2019). *2020-2023* Ulusal akıllı şehirler stratejisi ve eylem planı. Erişim tarihi: 4 Nisan 2026, https://akillisehirler.csb.gov.tr/wp-content/uploads/EylemPlani.pdf

United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2022.). Local Online Service Index (LOSI). United Nations E-Government Knowledgebase. Erişim tarihi: 4 Nisan 2026, https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/E-Government-at-Local-Level/Local-Online-Service-Index-LOSI

Dijital Çağda Bilgi Savaşları ve Stratejik Anlatılar: Dijital Kriz Yönetimi Üzerine Teorik Bir Model Önerisi

Information Wars and Strategic Narratives in the Digital Age: A Theoretical Model Proposal for Digital Crisis Management

Ali Fuat Gökçe[1], Mehmet Şerif Çiçek[2]

Öz

Bu çalışma, dijitalleşen çatışma ekosisteminde bilgi savaşlarının ve stratejik anlatıların kriz yönetimindeki belirleyici rolünü teorik bir düzlemde analiz etmektedir. Castells'in ağ toplumu ve Miskimmon'un stratejik anlatı teorilerinden hareketle, krizlerin artık fiziksel aksamalardan ziyade dijital ağlar üzerinden yürütülen birer "anlam mücadelesi" olduğu vurgulanmaktadır.

Araştırma sonucunda, dezenformasyonun hızına karşı koyabilmek amacıyla özgün bir **"Entegre Dijital Direnç Döngüsü (EDDD)"** modeli önerilmektedir. Beş aşamadan oluşan bu model; önleyici hazırlık, erken uyarı, stratejik anlatı tasarımı, koordineli müdahale ve toplumsal direnç süreçlerini kapsar. Çalışma, kriz anlarında sadece bilgi yalanlamanın yetersiz olduğunu; sistemik, kimliksel ve politik anlatılarla inşa edilen bir "bilişsel kale"nin stratejik bir zorunluluk haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Bilgi Savaşları, Stratejik Anlatı, Kriz Yönetimi, Entegre Dijital Direnç

JEL Kodları: F51, H12, D83

Abstract

This study theoretically analyzes the decisive role of **information warfare** and **strategic narratives** in crisis management within the digitalized conflict ecosystem. Drawing upon Castells' **network society** and Miskimmon's **strategic narrative theories**, it emphasizes that crises have evolved from physical disruptions into a "struggle over meaning" conducted through digital networks.

As a result of the research, an original **"Integrated Digital Resilience Cycle (IDRC)"** model is proposed to counter the rapid spread of disinformation. This five-stage model encompasses preventive preparedness, early warning, strategic narrative design, coordinated response, and social resilience processes. The study reveals that merely debunking information during crises is insufficient; constructing a "cognitive fortress" built upon systemic, identity, and policy narratives has become a strategic necessity.

Keywords: Digital Information Warfare, Strategic Narratives, Crisis Management, Integrated Digital Resilience

JEL Codes: F51, H12, D83

Genişletilmiş Özet

Dijital iletişim teknolojilerinin gelişimi, uluslararası ilişkilerde güç kullanımının doğasını önemli ölçüde değiştirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojileri, devletlerin ve diğer aktörlerin yalnızca fiziksel güç değil, aynı zamanda bilişsel ve algısal güç kullanmasını mümkün hale getirmiştir. Castells'e göre ağ toplumu içerisinde güç, bilgi akışlarını kontrol etme kapasitesi ile doğrudan ilişkilidir ve bu durum bilgi kontrolünü stratejik bir unsur haline getirmiştir (Castells, 2005, s. 6-8).

Bilgi savaşları, bu bağlamda, aktörlerin hedef kitlelerin algılarını etkilemek ve siyasi sonuçlar elde etmek amacıyla bilgi üretimi, manipülasyonu ve yayılımını stratejik bir araç olarak kullandığı süreçleri ifade

[1] Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, afgokce@gantep.edu.tr
[2] Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, mehmet_serif_cicek@hotmail.com

etmektedir (Rid, 2020, s. 7-14). Dijital ortamın hız, erişim ve etkileşim özellikleri, bilgi savaşlarının etkinliğini artırmış ve kriz süreçlerinin önemli bir bileşeni haline gelmesini sağlamıştır.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, dijitalleşen çatışma ekosisteminde **bilgi savaşları** ve **stratejik anlatıların** kriz yönetimindeki belirleyici rolünü teorik bir düzlemde analiz etmek; bu doğrultuda dijital kriz süreçlerini özgün bir **"Dijital Bilgi Savaşları Kriz Yönetimi Modeli"** ile açıklamak ve ve teorik sentez sonucunda "**Entegre Dijital Direnç Döngüsü Modeli (EDDD)"** önermektir.

Günümüzde krizler, sadece fiziksel birer aksama değil, aynı zamanda Castells'in (2005) ifadesiyle iletişim ağları üzerinden yürütülen birer "anlam mücadelesi"dir. Bu bağlamda çalışma, kriz yönetiminin geleneksel lojistik/operasyonel yaklaşımından sıyrılarak; **bilgi üretimi, stratejik anlatı inşası, dijital yayılım** ve **algı yönetimi** arasındaki doğrusal olmayan ilişkileri sistematik bir çerçevede açıklamayı hedeflemektedir.

Çalışmanın bir diğer temel amacı, kriz yönetiminin yalnızca kurumsal bir "hasar kontrolü" değil, aynı zamanda **bilişsel** ve **iletişimsel** bir süreç olduğunu ortaya koymaktır. Bilgi savaşları çağında krizin yönetilmesi, hedef kitlenin zihnindeki belirsizliğin ve dezenformasyonun stratejik bir anlatıyla ikame edilmesini gerektirmektedir.

Libicki'nin (1995) vurguladığı üzere, bilgi savaşları "hasmın bilgi sistemlerini bozma veya kendi sistemini koruma" amacının ötesine geçerek doğrudan "algıların manipülasyonu" aşamasına evrilmiştir. Bu çalışma, önerilen model aracılığıyla bu manipülasyonlara karşı nasıl bir **stratejik anlatı kalkanı** oluşturulabileceğini kuramsallaştırmayı amaçlamaktadır. Önerilen modelin odak noktası, dijital kriz anlarında bilginin üretim hızının kontrol edilememesi karşısında, stratejik anlatıların bir "doğruluk çapası" işlevi görüp göremeyeceğidir. Bu kapsamda araştırma literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma teknikleri içerisinde yer alan teorik analiz ve kavramsal model geliştirme yaklaşımına dayanmaktadır. Nitel araştırmalar, sosyal olguların anlamını, yapısını ve ilişkisel boyutlarını derinlemesine analiz etmeyi amaçlayan araştırma yöntemleridir (Neuman, 2014, s. 167–169). Bu bağlamda çalışma, dijital çağda bilgi savaşları ve stratejik anlatıların kriz yönetimindeki rolünü açıklamak amacıyla mevcut teorik yaklaşımların sistematik bir analizine dayanmaktadır. Çalışmanın metodolojik çatısı, literatür taraması, kavramsal analiz ve sentez süreçlerinden oluşmaktadır. Modelin teorik altyapısını oluşturmak amacıyla; "bilgi savaşı", "stratejik anlatı", "dijital kriz yönetimi" ve "algı yönetimi" anahtar kelimeleri üzerinden disiplinlerarası bir literatür taraması yapılmıştır. Toplanan veriler, İçerik Analizi ve Söylem Analizi teknikleri kullanılarak incelenmiştir.

Teorik analiz ve kavramsal model geliştirme yaklaşımı mevcut literatürdeki boşlukları belirleyerek, dağınık haldeki teorik verileri yeni ve bütüncül bir çerçevede birleştirmeyi hedefler. Jaakkola (2020) tarafından vurgulandığı üzere, kavramsal makaleler ampirik veri toplamak yerine, mevcut teorileri yeni bir bakış açısıyla sentezleyerek literatüre değer katar. Bu kapsamda araştırma sürecinde üç temel teorik yaklaşım analitik çerçeve olarak kullanılmıştır. Bunlardan ilki, bilginin dijital ağlar aracılığıyla üretimi, dağıtımı ve kontrolünün güç ilişkileri üzerindeki etkisini açıklayan **ağ toplumu teorisidir**. Castells'e göre dijital ağlar, modern toplumlarda güç ilişkilerinin yeniden yapılandırılmasında merkezi bir rol oynamaktadır ve bilgi akışlarının kontrolü stratejik bir güç unsuru haline gelmiştir (Castells, 2005, s. 6-8).

İkinci olarak, uluslararası aktörlerin hedef kitlelerin algılarını etkilemek amacıyla oluşturduğu söylem yapılarını açıklayan **stratejik anlatı teorisi** kullanılmıştır. Stratejik anlatılar, aktörlerin uluslararası olayları belirli bir çerçevede sunarak meşruiyet oluşturmasını ve hedef kitlelerin algısını yönlendirmesini sağlamaktadır Özellikle Miskimmon, O'Loughlin ve Roselle (2013) tarafından geliştirilen stratejik anlatı

kodlama parametreleri, önerilen modelin "Anlatı İnşası" evresinin metodolojik temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede, dijital kriz anlarında üretilen bilgiler şu üç ana parametre üzerinden kodlanarak analiz edilmiştir:

1. **Sistem Anlatıları:** Uluslararası düzenin yapısı ve bu yapının kriz anındaki işleyişine dair anlatılar
2. **Kimlik Anlatıları:** Krizin aktörlerinin (devlet, kurum veya birey) değerlerini, geçmişini ve karakterini kurgulayan anlatılar
3. **Politika Anlatıları:** Krizin neden çıktığına ve nasıl çözülmesi gerektiğine dair spesifik eylem planlarını meşrulaştıran anlatılar

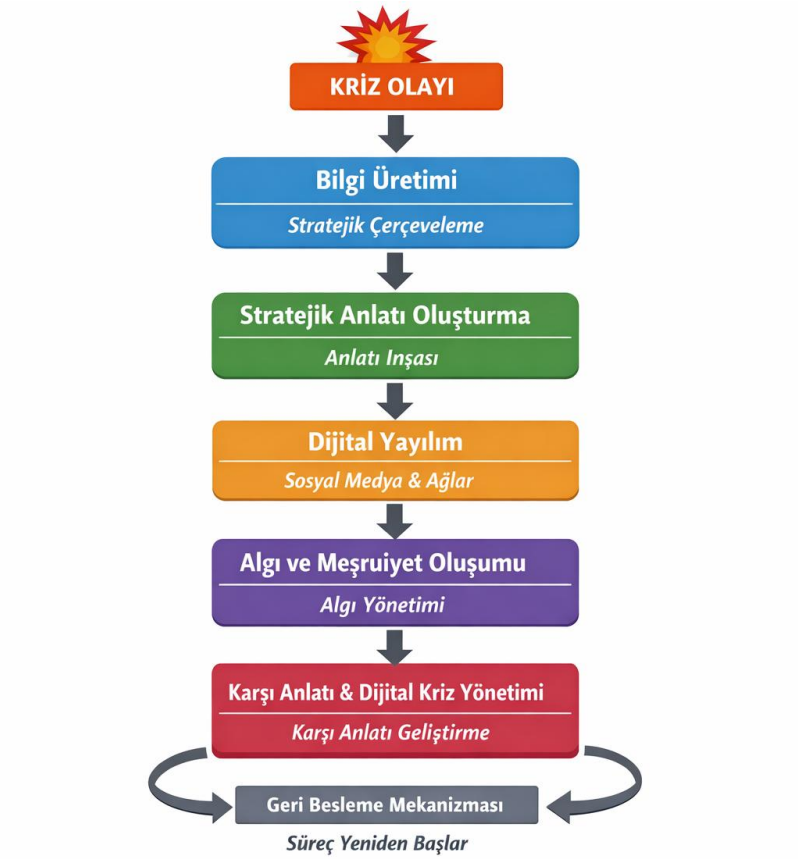
Bu kodlama parametreleri, önerilen "Dijital Bilgi Savaşları Kriz Yönetimi Modeli"nin dezenformasyonla mücadele ve proaktif anlatı inşası aşamalarında, bilginin hangi düzeyde manipüle edildiğini tespit etmek amacıyla kullanılmıştır (Miskimmon vd., 2013, s. 7-9).

Üçüncü olarak, dijital iletişim ortamında bilgi manipülasyonu, dezenformasyon ve algı yönetimi süreçlerini açıklayan **dezenformasyon ve dijital iletişim yaklaşımı** analiz edilmiştir. Dijital platformlar, bilgi yayılımını hızlandırmakta ve bu durum kriz süreçlerinde algı yönetiminin stratejik önemini artırmaktadır (Bennett ve Livingston, 2018, s. 125–128).

Bulgular

Dijital Bilgi Savaşları Kriz Yönetimi Modeli, dijital çağda krizlerin yalnızca fiziksel veya operasyonel boyutta değil, aynı zamanda bilgi, algı ve anlatı düzeyinde yönetildiğini açıklayan teorik bir çerçevedir. Bu model, kriz süreçlerinde aktörlerin bilgi üretimi, stratejik anlatı oluşturma, dijital yayılım ve karşı anlatı geliştirme faaliyetleri yoluyla kriz ortamını ve kamuoyu algısını yönetmeye çalıştığını ortaya koymaktadır.

Şekil 1: Dijital Bilgi Savaşları Kriz Yönetimi

Yapılan kavramsal analiz ve teorik sentez sonucunda, dijital kriz yönetimi süreçlerinin artık doğrusal bir kriz iletişiminden ziyade, çok katmanlı bir **bilgi savaşı savunması** gerektirdiği tespit edilmiştir. Stratejik anlatılar, bilgi savaşlarının yarattığı "hakikat sonrası" (post-truth) sisini dağıtmak için kullanılan en güçlü araçtır. Bu bulgular ışığında geliştireln "**Dinamik Dijital Direnç Modeli (EDDD)**" olarak adlandırılan teorik model önerisi aşağıda detaylandırılmıştır:

1-Ağ Yapılarında Bilgi Akışı ve Müdahale Noktaları

Ağ toplumu teorisi çerçevesinde yapılan incelemeler, dijital krizlerin yayılım hızının "hiper-bağlantısallık" nedeniyle kontrol edilemez olduğunu göstermektedir.

- **Bulgu:** Castells'in (2005) vurguladığı iletişim ağları, kriz anlarında dezenformasyonun otobanlarına dönüşmektedir.
- **Model Çıktısı:** Önerilen model, kriz yönetiminin ilk aşamasını "teknik müdahale" değil, ağ üzerindeki **düğüm noktalarının (key influencers ve bot ağları)** haritalanması olarak belirler.

2-Anlatı İnşası: Bilişsel Üstünlük Sağlama

Miskimmon ve ark. (2013) tarafından geliştirilen parametrelerin kriz anlarına uygulanması sonucunda, bilginin doğruluğundan ziyade **"anlatısal tutarlılığın"** algı yönetiminde daha etkili olduğu bulgulanmıştır.

Tablo 1: Kriz Yönetiminde Stratejik Anlatı Katmanlarının Bulguları

Analiz Katmanı	Krizdeki Karşılığı (Bulgu)	Modelin Eylem Önerisi
Sistemik Anlatı	Krizin meşruiyet zemini (Neden oldu?).	Küresel ve yerel normlara atıf yaparak meşruiyet inşası.
Kimlik Anlatısı	Aktörün güvenilirliği (Kim suçlu?).	Kurumsal değerlerin ve geçmiş başarıların hatırlatılması.
Politika Anlatısı	Krizden çıkış yolu (Ne yapılacak?).	Net, kanıta dayalı ve çözüm odaklı dijital içerik üretimi.

3-Dezenformasyonla Mücadele: Reaktiften Proaktife Geçiş

Dezenformasyon ve bilgi savaşları yaklaşımları ışığında, kriz anında sadece yalanlama yapmanın yetersiz kaldığı bulgulanmıştır.

- **Bulgu:** 'Gerçeklik Yanılsaması', etkisi nedeniyle, bir kez yayılan yanlış bilgi, doğrulanmasından daha kalıcı izler bırakmaktadır.
- **Model Çıktısı:** Model, 'Önleyici Bilgilendirme' aşamasını zorunlu kılar. Bu, Wardle ve Derakhshan'ın (2017) belirttiği bilgi kirliliğine karşı kamusal bir "bilişsel aşı" işlevi görür.

Önerilen Model: Entegre Dijital Direnç Döngüsü (EDDD)

Entegre Dijital Direnç Döngüsü, dijital bilgi savaşları bağlamında kriz yönetimini önleyici kapasite inşası, erken uyarı mekanizmaları, stratejik anlatı pozisyonlama, koordineli dijital müdahale, toplumsal direnç güçlendirme ve adaptif öğrenme süreçlerinden oluşan döngüsel ve çok katmanlı bir direnç sistemi olarak tanımlayan bütüncül bir modeldir.

Model, birbirini besleyen beş aşamadan oluşmaktadır:

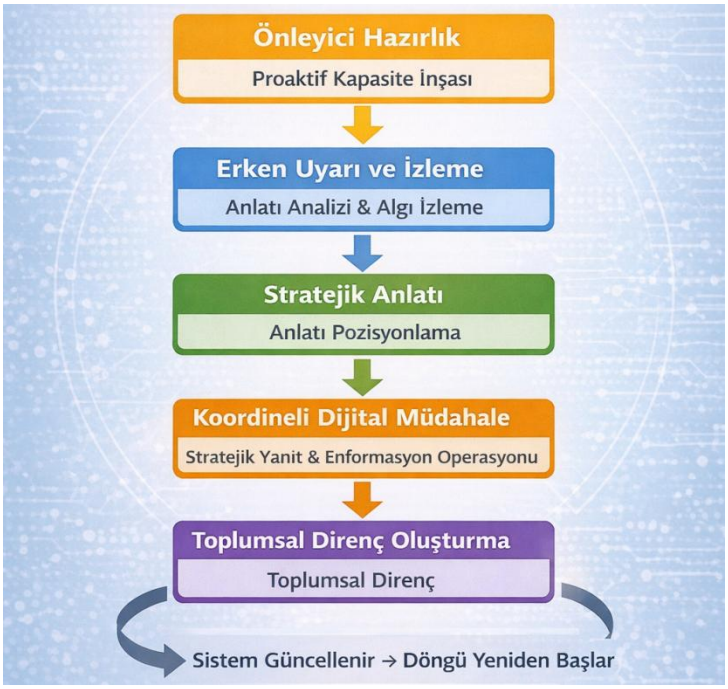
1. **Önleyici Hazırlık:** Döngünün ilke aşamasıdır ve kriz öncesi dönemi kapsar. Modelin direnç temelli boyutunu oluşturur. Amaç:

- Dijital risk haritalaması yapmak
- Olası dezenformasyon senaryolarını analiz etmek
- Stratejik iletişim kapasitesi oluşturmak

- Kurumsal dijital farkındalık geliştirmek

2. **Erken Uyarı ve Ağ Gözlemi:** Castells ekseninde dijital ortam ve dezenformasyon akışının yapay zeka ile sürekli izlenmesi.
3. **Stratejik Anlatı Tasarımı:** Kriz başladığında ilk müdahale aşamasıdır. Miskimmon ekseninde krizin türüne göre (sistem, kimlik veya politika) karşı-anlatının kurgulanması. Bu aşamada hız kritik bir faktördür.
4. **Koordineli Dijital Müdahale:** Bu aşama aktif kriz yönetimini kapsar**.** Dijital iletişim kanalları üzerinden anlatının, yankı odalarını kıracak şekilde optimize edilerek yayılması. Bu aşama algı üstünlüğünü hedefler.
5. **Toplumsal Direnç Oluşturma ve Geri Besleme:** Bu aşama krizden bağımsız uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlama amacı güder. Medya okuryazarlığını arttırmak, güvenilir bilgi ağları oluşturmak, kriz sonrası performans analizi yapmak, anlatı etkisini ölçmek ve stratejik güncellemeyi içeren ve sistemi sürekli geliştiren bir aşamadır. Geri besleme ile hedef kitlenin bilişsel tepkilerinin ölçülerek anlatının güncellenmesi.

Şekil 2: Entegre Dijital Direnç Dögüsü (EDDD)

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, dijital çağda kriz yönetiminin artık sadece kurumsal bir iletişim faaliyeti değil, stratejik anlatılar üzerinden yürütülen bir **bilgi savaşı savunması** olduğunu ortaya koymuştur. Önerilen "Entegre Dijital Direnç Modeli" (EDDD), bilginin silah haline getirildiği bir ekosistemde kurum ve devletlerin nasıl bir bilişsel kale inşa edebileceğini kuramsallaştırmaktadır.

Tartışılması gereken en kritik husus, Yapay Zekanın (YZ) bilgi savaşlarındaki çarpan etkisidir. Üretken YZ araçları, dezenformasyonun üretim maliyetini sıfıra indirirken yayılım hızını ve inandırıcılığını maksimize etmiştir. EDDD modeli, bu noktada sadece insan odaklı bir müdahaleyi değil, 'Yapay Zekaya karşı Yapay Zeka' stratejisini zorunlu kılar. Castells'in (2005) ağ yapıları artık algoritmik birer savaş alanıdır; bu nedenle kriz yönetimi, algoritmik dezenformasyona karşı ancak **algoritmik bir anlatı difüzyonu** ile başarılı olabilir.

Miskimmon ve ark. (2013) tarafından savunulan anlatısal tutarlılığın, hakikat sonrası dönemde bir "güven çapası" işlevi olduğu savunulmaktadır. Bilgi savaşlarında karşı tarafın amacı her zaman kendi yalanına inandırmak değildir; bazen temel amaç, "neyin doğru olduğunu bilinemez hale getirmek"tir. Bu kaosta, önerdiğimiz modelin **Kimlik ve Sistem Anlatıları**, hedef kitleye sığınılacak bir rasyonel liman sunar.

Çalışmanın çıktıları doğrultusunda şu stratejik öneriler sunulmaktadır:

1. **Bilişsel Bağışıklama:** Devletler ve kurumlar, kriz anını beklemeden Wardle ve Derakhshan'ın (2017) "pre-bunking" stratejisini bir kamu politikası haline getirmeli, dijital okuryazarlığı bir savunma hattı olarak görmelidir.
2. **Multidisipliner Kriz Masaları:** Kriz yönetim ekipleri sadece iletişimcilerden değil; veri bilimciler, siyaset bilimciler ve psikologlardan oluşan hibrit bir yapıya kavuşturulmalıdır.
3. **Anlatı Arşivleri:** Olası kriz senaryolarına karşı önceden hazırlanmış, tutarlı ve değer odaklı anlatı depoları oluşturulmalıdır.

Kaynakça

Bennett, W. L. ve Livingston, S. (2018). The Disinformation Order: Disruptive Communicaion and The Decline of Democratic Institutions. *European Journal of Communication*, 33(2), 122–139.

Castells, M. (2005). *Ağ Toplumunun Yükselişi* (Çev. Kılıç, E.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Jaakkola, E. (2020). Designing Conceptual Articles: Four Approaches. *AMS Review*, 10(1-2), s. 18-20.

Libicki, M. C. (1995). *What is Information Warfare?*. Washington D.C.: National Defence University Press

Miskimmon, A., O'Loughlin, B., ve Roselle, L. (2013). *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. New York: Routledge.

Neuman, W. L. (2014). *Social Research Methods*. Pearson.

Rid, T. (2020). *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Wardle, C., ve Derakhshan, H. (2017). *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policymaking*. Strasbourg: Council of Europe Report.

Yapay Zekâ ve Su: Riskler ve Tehditler

Artificial Intelligence and Water: Risks and Threats

Soner Göktaş[1], Şermin Atak Çobanoğlu[2]

Öz

Bu çalışma yapay zekanın (YZ) fırsatlarından ziyade çevrede ve özellikle suyun geleceğine ilişkin oluşturduğu riskleri ve tehditleri incelemektedir. Genel olarak dijitalleşme ve YZ modelleri verimlilik, karbon ayak izi, atık yönetimi gibi konularda avantajlar sunsa da veri merkezlerinin soğutulması ve enerji altyapılarının etkin bir şekilde çalışabilmesi için devasa miktarlarda tatlı suya ihtiyaç duymaktadır. AB YZ Tüzüğü ile uluslararası örgütlerin (BM, UNESCO, OECD) raporları bir taraftan YZ'nin fırsatlarına değinirken diğer taraftan sebep olduğu çevresel zararların altını çizmektedir. YZ sistemlerinin artan su talebi, suyun kâr odaklı aşırı kullanımı ve suyun adil olmayan tahsisi çevresel dengeyi tehdit eden başlıca unsurlardır. Bu doğrultuda çalışma, sürdürülebilir bir YZ-çevre ilişkisi adına şeffaflık, hesap verebilirlik ve çok paydaşlı katılım ilkelerine dayanan bir su yönetişimi modelinin benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler: Yapay Zekâ, Su, Su Yönetişimi, Çevre, Sürdürülebilirlik

JEL Kodları: Q25, Q56, O33

Abstract

This study examines the risks and threats that artificial intelligence (AI) poses to the environment particularly to the future of water rather than its opportunities. In general, although digitalization and AI models offer advantages in areas such as efficiency, carbon footprint, and waste management, they require vast amounts of freshwater to cool data centers and to ensure the efficient functioning of energy infrastructures. Reports by the EU AI Act as well as international organizations (the UN, UNESCO, and the OECD) highlight not only the opportunities presented by AI but also the environmental harms it causes. The growing water demand of AI systems, the profit-driven overuse of water, and the inequitable allocation of water are among the main factors threatening ecological balance. In this context, the study emphasizes the need to adopt a water governance model grounded in the principles of transparency, accountability, and multi-stakeholder participation to ensure a sustainable relationship between AI and the environment.

Keywords: Artificial Intelligence, Water, Water Governance, Environment, Sustainability

JEL Codes: Q25, Q56, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmada amaç YZ sistemlerinin çevre üzerinde oluşturduğu baskıyı su tüketimi üzerinden incelemek ve bu baskının su yönetişimi açısından ortaya çıkardığı sorunları analiz etmektir. Son yıllarda YZ'nin veri merkezlerinde bulunan karmaşık sistemlerin soğutulması amacıyla kullanılan su miktarındaki büyük artışlar su kaynakları üzerinde yeni baskılar yaratmaktadır. Bu durum suyun aşırı kullanımını ve tahsis biçimlerini gündeme getirerek çevrenin sürdürülebilirliği açısından önemli risklere sebep olmaktadır. Bu çerçevede çalışma, YZ sistemlerinin artan su tüketiminin su yönetişimi için neden kritik bir sorun haline geldiğini ve sürdürülebilir bir YZ-çevre ilişkisinin nasıl kurulabileceğini tartışmaktadır.

Uluslararası raporlar, YZ sistemlerinin hızla yaygınlaştığını ve bu sebeple YZ altyapıların önemli ölçüde büyüdüğünü ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler (BM), UNESCO ve OECD tarafından hazırlanan

[1] Araştırma Görevlisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, soner.goktas@comu.edu.tr, ORCID: 0009-0003-3847-0075

[2] Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sermin.atak@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6174-5722

çalışmalar YZ'nin verimlilik ve inovasyon gibi fırsatlarına değinirken diğer taraftan bu sistemlerin artan enerji ve su tüketimi sebebiyle çevresel baskılarına da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda çalışma, dijital ve maddi olmayan bir görünüme sahip YZ sistemlerinin aslında yoğun enerji ve su tüketimiyle ilişkisini kurarak görünmeyen bir çevre sorununa işaret etmektedir. YZ'nin birçok alanda yoğun kullanımı enerji tüketimini hızlandırmış ve bu durum sistemlerin enerji üretme ve soğutma işlerinde kullanılan su miktarını arttırmaktadır.

Çalışmanın özgün değeri, YZ sistemlerinin risk ve tehditlerini ön plana alarak çevresel riskleri uluslararası raporların verileri ışığında görünür kılması ve sürdürülebilir bir su yönetişimi çerçevesini önermesidir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı takip edilmiş ve bunun yanı sıra ikincil verileri kullanarak belge analizi yapılmıştır. Veriler; AB, Birleşmiş Milletler, UNESCO, OECD gibi uluslararası örgütlerin yayınladığı düzenlemeler ve raporlardan elde edilmiştir. Araştırmada veri kaynağı ilk olarak AB Yapay Zekâ Tüzüğü (EU AI Act) incelenmiştir. Bunun sebebi tüzüğün YZ modellerini risk gruplarına ayırarak "kabul edilemez", "yüksek", "sınırlı" ve "asgari" şeklinde kapsamlı bir uluslararası çerçeve metin sunmasıdır. AB YZ Tüzüğü genel olarak riskleri toplumsal ve temel haklara yönelik sınıflandırmıştır. Bunun yanı sıra BM, OECD ve UNESCO tarafından hazırlanan raporlar YZ sistemlerinin çevresel boyutunu ve su tüketim miktarlarını ele alan veri setini oluşturmuştur. Aynı zamanda, veri merkezlerinin tükettiği enerji ve su tüketim miktarları üzerine tematik araştırma yapan uluslararası çevre enstitüleri raporları ve haber kaynakları (AA, BBC vb.) veri kaynaklarına eklenerek veri çeşitliliği arttırılmıştır.

Dökümanlar, nitel içerik analizi yöntemiyle incelenmiş ve veriler açık kodlama ile kategorize edilmiştir. Araştırma, daha çok YZ'nin getirebileceği risk ve tehditlere odaklandığı için bunların hangi temalar olabileceğine yönelik raporlar incelenmiştir. İlk olarak, temel haklar ve sosyo-ekonomik hakları riske eden durumlar ön plana alınmıştır. Bu kapsamda, "manipülatif ve aldatıcı teknikler", "ayrımcılık", "hak ihlalleri", "mesleki izolasyon" gibi alt kategoriler oluşturulmuştur. İkinci olarak, çalışmanın YZ-çevre boyutunu ortaya koyan "su tüketimi", "su ayak izi", "su kıtlığı" temaları analiz edilmiştir. Son olarak ise, bu risk ve tehditlere karşı geliştirilebilecek biri olan yönetişim yaklaşımlarını yansıtan "şeffaflık", "hesap verebilirlik", "adil kullanım" temaları ele alınmıştır.

Bulgular

Analiz sonuçları, YZ sistemlerinin yarattığı çevresel ve toplumsal risklerin üç ana boyutta ele alınabileceğini göstermektedir. Birinci risk alanını, YZ sistemlerinin temel haklar ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkileri oluşturmaktadır. AB YZ Tüzüğü (EU AI Act, 2024) bu anlamda fırsatlardan çok risklere odaklanarak YZ sistemlerini dört farklı risk grubuna ayırmaktadır: kabul edilemez derecede riskli, yüksek riskli, sınırlı riskli ve asgari riskli YZ sistemleri. Buna göre, kabul edilemez derecede olan riskler tamamen yasaklıdır ve bu uygulamalar kişilerin bilinçaltını hedef alan manipülatif veya aldatıcı teknikler kullanarak bireysel davranışları önemli ölçüde çarpıtan; kişileri ırk, siyasi görüş, dini inanç veya cinsel yönelim gibi hassas özelliklere göre sınıflandıran YZ sistemleri tarafından üretilir. Yüksek riskli YZ sistemleri, kullanımı tamamen yasak olmasa da sağlık, güvenlik ve temel haklar gibi alanlarda önemli ölçüde riskli uygulamalar barındıran sistemlerdir. Sınırlı risk barındıran YZ sistemleri yasaklanmamış olmakla birlikte şeffaflık ve kullanıcı bilgilendirmesi açısından bazı yükümlülükler içermektedir. Son olarak, asgari riskteki YZ modelleri çok küçük ya da minimum oranda risk barındıran modelleri içermektedir.

Yukarıdaki riskler YZ kullanıcılarını ilgilendiren riskli durumlardır fakat sadece YZ kullanıcılarını değil dolaylı olarak tüm insanlığı tehdit edebilecek riskler de bulunmaktadır. Bu bağlamda ikinci ve daha az görünür risk alanını çevresel baskı ve artan su tüketimi oluşturmaktadır. YZ sistemlerinin aktif bir şekilde çalışabilmesi için suya ihtiyaç duyması çevresel zararı sebep olmaktadır. Uluslararası örgütlerin su kaynaklarının

kullanımına yönelik verileri mevcut ve olası riskleri ortaya koymaktadır. UNESCO'nun paylaştığı verilere göre tatlı su kaynakları kullanımının sektörel dağılımı şu şekildedir: %70 tarım, %20 sanayi ve %10-12 evsel kullanımlar (UNESCO, 2024). Bu raporda 1980'lerden itibaren tatlı su talebinin yılda yaklaşık %1 arttığı paylaşılmaktadır. Nüfusun sürekli artışı, ekonomik faaliyetlerin ve üretim süreçlerinin yoğunlaşması gibi sebepler su talebini arttırırken mevcut su kaynakları üzerindeki bu kullanım baskısı küresel ölçekte su yönetişimi kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlamış, suyun tahsisi, adil kullanımı ve yönetimi önem kazanmıştır.

Bu çerçevede, dijital altyapıların ve YZ sistemlerinin su tüketimi üzerindeki etkisi dikkat çekmektedir. YZ sistemlerinin su kullanımı ile ilişkisi kullandığı enerji sistemlerini soğutma sebebiyle gerçekleşmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) Google veri merkezlerinin 2024'te 37 milyar litre su kullandığını ve 2030 itibarıyla bu talebin iki katına çıkacağını belirtmektedir (Ibrahim, 2025). Google'ın 2022 yılında tükettiği yıllık su miktarı Türkiye'nin yıllık toplamda tükettiği miktarın (63 milyar litre) üçte biri olduğunu düşündüğümüzde ortaya çıkan tablo daha net anlaşılabilir (Günyol, 2025). Daha çarpıcı ve günlük bir kullanımda veriler şu şekildedir: 20 soruluk bir ChatGPT çalışması minimum yarım litre yani orta boy bir su şişesi kadar su sarfiyatına sebep olmaktadır (Özbakır, 2024). Bunların yanı sıra, YZ sistemlerinin soğutulmasında kullanılan su miktarı kadar bu sistemlerin çalışması için gerekli olan elektriğin üretiminde su harcanmaktadır. ABD'deki veri merkezlerinin soğutma sistemleri için doğrudan harcadığı su miktarı 66 milyar litre iken bu sistemlerin çalışabilmesi için kullanılan elektriğin üretimi için 800 milyar litre su tüketilmiştir (Environmental Law Institute, 2026). Birleşik Krallık'ta yapılan projeksiyonlar ise, 2050'ye gelindiğinde iklim değişikliği ve nüfus artışı sebebiyle ülkede günlük yaklaşık 5 milyar litre su açığı yaşanacağını öngörmekte ve YZ veri merkezlerinin yaratacağı ek talebin bu açığı daha da derinleştirebileceğini ortaya koymaktadır (Department for Science, Innovation and Technology, 2025).

Üçüncü boyut ise bu risklere karşı geliştirilen yönetişim yaklaşımlarıdır. Bulgular, su kaynaklarının yönetiminin yalnızca teknik bir mesele olmadığını bunun yanı sıra suyun tahsis, adil kullanımı, birlikte karar alma gibi unsurları içinde barındıran yönetişimsel bir sorun olduğunu gösterir niteliktedir. OECD Water Governance (2018) raporunda suyun ortak kullanım kaynağı olduğunu ve su yönetiminden sorumlu olan karar alıcıların paydaşların endişelerini dikkate aldığı, yalnız kamu ya da özel sektörün değil sivil toplumun tüm kesimlerinin karar alma süreçlerinde bulunduğu çok paydaşlı bir yaklaşımın benimsenmesini önermektedir. Yani rapor yalnızca su tüketim miktarlarına değil suyun öncelik kullanım hakkının kime verilmesi gerektiğine, su kullanan paydaşların karar süreçlerine dahil olup olmadığına, özel şirketlerin su kullanımı ile ilgili hesap verebilirlik ölçütlerine uyup uymadığına dikkat çekmektedir. Su yönetişimi, suyun tahsisi, su kullanan şirketlerin şeffaflığı, suyun herhangi bir yerel noktada ne ölçüde kullanıldığı, kamu-özel iş birliği ile ekolojik yıkımların önlenmesi ve suyun adil bir şekilde kullanılması gibi ilkeler belirleyerek sürdürülebilir çevrenin esasları üzerinde durulmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Uluslararası raporların analizi, YZ sistemlerinin sunduğu fırsatlardan çok risk ve tehditlerin önemli olduğunun altını çizmektedir. Bu durum artan su tüketimi sonucunda gelecekte geri dönüşü zor çevresel sonuçlar doğruma potansiyeline sahip olmasıyla ilişkilidir. Bu noktada, YZ sistemlerinin su ihtiyacı sebebiyle artan su tüketimine sebep olduğu açıktır fakat duruma yalnızca tüketim zararlıdır şeklinde kategorik olarak bakılamaz. Önemli olan artan su talebi karşısında yerel ve merkezi yönetimlerin bu konudaki kararlarıdır. Su yönetişimi; suyun tahsisi, adil kullanımı, ne ölçüde kullanılması gerektiği gibi noktalarda yönetim ilkeleri belirleyerek mevcut sorunu sürdürülebilir kılmak adına gündeme taşınmıştır. Başka bir deyişle, YZ sistemlerinin artan su tüketimi ve bu tüketimin gelecekte tamiri mümkün olmayan sorunlara yol açmaması adına su kullanımının paydaşlar arasında belirli yönetim ilkeleriyle etkin kullanımının sağlanması gerekmektedir. Bu anlamda, suyun sadece yönetimi değil iyi yönetilmesi için belirli ilkeler gereklidir. Bu da yalnızca yerel ve merkezi hükümetlerin karar alıcıların uhdesinde değil, kamu-özel iş birliği, sivil toplum temsilcileri, paydaş kesimler, yerel halk gibi

grupların birlikte hareket edebileceği duruma işaret eder. Adından da anlaşılacağı üzere yönetişim birlikte yönetim anlamına gelmektedir. Dolayısıyla su yönetişimi ortak ve vazgeçilmez bir kaynak olan suyun geleceğine tüm paydaşların karar vermesi, özel şirketlerin su kaynaklarını salt kâr odaklı tüketiminin önüne geçilmesi, tüketiminden sorumlu olmayanların sonuçlarına katlanmak zorunda oldukları bir dünyanın önüne geçilmesi, şirketlerin ne ölçüde su tükettiklerini şeffaf bir şekilde paylaştıkları, suyun hangi kesime hangi öncelik sıralamasına göre verilmesi gerektiği gibi durumları birlikte karar alma ve yönetme sayesinde mümkün olabilir. Dolayısıyla, yalnızca tüketen suçludur gibi bir bakış açısıyla değil doğal kaynakların geleceğini tehlikeye atarak bugünü tüketmeleri sorunlu gözükmektedir. Burada amaç sürdürülebilir çevrenin bugünden planlanması yönetimin birlikte planlanmasıyla gerçekleştirmesine bağlıdır.

Sonuç olarak, YZ sistemlerinin tehdit oluşturduğu su kaynaklarına yönelik tedbirlerin alınması suyun tahsisinin ve yönetiminin tek bir yönetim biriminde değil; sivil toplum, yerel halk ve kamu-özel iş birliği gibi çok paydaşlı katılım ile planlanmalıdır. Aynı zamanda, su tüketimi yapan YZ şirketlerinin hangi bölgede ne ölçüde su tükettiklerini şeffaf bir şekilde paylaşmaları, önceden önlem alınması gereken durumları bildirmeleri ve tüketimin çevresel sonuçlarına katlanmaları sağlanmalıdır. Diğer önemli bir konu ise adil kullanım ve önceliklerin belirlenmesidir. Suyun hangi kesime ne öncelikte verileceği ve tüketimden sorumlu olmayan yerel halkın dezavantajlı duruma düşmesinin önüne geçilmelidir.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler. (t.y.*). SDG 6 Data: Indicator 6.4.2.* https://sdg6data.org/en/indicator/6.4.2

Birleşmiş Milletler. (2018). *SDG 6 indicator report 6.4.2: Progress on level of stress*. https://www.unwater.org/sites/default/files/app/uploads/2019/06/SDG6_Indicator_Report_642_Progress-on-Level-of-Water-Stress_2018_ENGLISH_LR.pdf.pdf

Department for Science, Innovation and Technology. (2025). *Water use in data centres and artificial intelligence systems.* UK Government. https://assets.publishing.service.gov./media/688cb407dc6688ed50878367/Water_use_in_data_centre_and_AI_report.pdf

Environmental Law Institute. (2026, January). *Data centers and water use: Fact sheet.* https://www.eli.org/sites/default/files/files-pdf/Data%20Centers%20and%20Water%20Fact%20Sheet%20ELI%20January%202026%20%281%29.pdf

European Union. (2024, July 12). *EU AI Act*. https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj

Günyol, A. (2025, 11 Şubat). *Google'ın veri merkezleri Türkiye'nin tüketiminin üçte biri kadar su harcıyor*. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/googlein-veri-merkezleri-turkiyenin-tuketiminin-ucte-biri-kadar-su-harciyor/3478212

Ibrahim, S. (2025, Temmuz 13). *Yapay zeka ne kadar su harcıyor?* BBC News Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/articles/cp3kl6eql3lo

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018). *Implementing the OECD principles on water governance: Indicator framework and evolving practices.* https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2018/03/implementing-the-oecd-principles-on-water-governance_g1g8b14c/9789264292659-en.pdf

Özbakır, B. (2024, 11 Şubat). *Yapay zekâ çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlayabilir.* Anadolu Ajansı. *https://www.aa.com.tr/tr/yesilhat/iklim-degisikligi/yapay-zeka-cevre-sorunlarinin-cozumune-katki-saglayabilir/1822376*

UNESCO. (2024). *Statistics – The state of the world's freshwater resources.* https://www.unesco.org/reports/wwdr/en/wwdr/en/2024/statistics

Düzenleyici Devlet, Dijitalleşme ve Yapay Zekâ Bağlamında TAREKS (Dış Ticarette Risk Esaslı Kontrol Sistemi) Örneği

The Regulatory State, Digitalization and Artificial Intelligence: The Case of TAREKS (Risk-Based Control System in Foreign Trade)

Alper Güneş[1] , Prof. Dr. Burak Hergüner[2]

Öz

Bu çalışmada bazı çevrelerce devlet aygıtının yeni biçimi olarak kabul edilen düzenleyici devletin kamu hizmetlerindeki etkinliğini ve idari kapasitesini web tabanlı uygulamalar, risk analizli otomasyon sistemleri ve yapay zekâ teknolojileri gibi dijitalleşme araçlarıyla artırmasına, Türk Kamu Yönetiminden bir örnek teşkil eden TAREKS-Dış Ticarette Risk Esaslı Kontrol Sistemi adlı uygulamayı ele alacaktır. Çalışma düzenleyici devlet biçiminin öne çıkan niteliği olarak dijital yöntemlerin etkin kullanımının önemini ve yönetsel faaliyetlerin daha teknokratik, hızlı, önleyici şekilde gerçekleştirme eğilimini göstermeyi hedeflemektedir. Çalışma vaka seçimi olarak özellikle yapay zekâ entegrasyonuyla güçlendirilmiş bir e-denetim yapısı olan TAREKS'i ele alarak kamuda yapay zekâ bağlamındaki çok paydaşlılık, karar alıcı özne, etik sorunlar, fırsat ve tehditler gibi güncel tartışmalardan beslenmeyi ve katkı sunmayı amaçlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Düzenleyici Devlet, Kamu yönetimi, Tareks, Yapay Zekâ

JEL Kodları: D73, H11**,** H83, O33

Abstract

This study examines the regulatory state, considered by some as the new form of state apparatus, and its capacity to enhance public service efficiency and administrative capacity through digitalization tools like web-based applications, risk-analysis automation systems, and artificial intelligence technologies, focusing on TAREKS—the Risk-Based Control System in Foreign Trade—as a case from Turkish Public Administration. The study aims to demonstrate the importance of utilizing digital methods as a prominent feature of the regulatory state and the tendency to perform administrative activities in a more technocratic, rapid, and preventive manner. By selecting TAREKS, an e-inspection structure reinforced with AI integration, this paper intends to contribute to contemporary debates regarding multi-stakeholderism, decision-making agents, ethical issues, opportunities, and threats within public sector AI contexts.

Keywords: Digitalization, Regulatory State, Public Administration, Tareks, Artificial Intelligence

JEL Codes: D73, H11**,** H83, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç ve Kapsam

Yapay zekâ teknolojilerine yönelik yatırımlar, ar-ge çalışmaları ve hukuksal düzenlemeler ABD, Çin ve AB ülkeleri başta olmak üzere ağırlıklı olarak kamu finasmanları ve kamu politikaları aracılığıyla ilerlemektedir (Gezici, 2023). Ülkeler yapay zekâ nesnelerin interneti, makine öğrenmesi ve bulut teknolojisi gibi yenilikleri stratejik meseleler olarak ele almakta ve rekabetçi yaklaşımlarla merkezi olarak koordine etme eğilimi göstermektediler (Hergüner, 2024: 1579). İnovatif teknolojilerin son birkaç on yılda kamu hizmetlerini de dijital bir dönüşüme uğrattığı aşikardır (Göçoğlu, 2020: 615). Bu minvalde çalışmanın amacı kapitalist devlet mekanizmasının özellikle 1990'lı ve 2000'li yıllardan sonra kamu hizmetlerinin sunumuna ve piyasa işleyişine

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı, alpergunes44@gmail.com , İzmir, Türkiye
[2] Prof. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, burak.herguner@idu.edu.tr , İzmir, Türkiye

yönelik rolünün düzenleyici, tamamlayıcı ve koordine edici nitelikte (Övgün ve Tamer, 2020) dönüşmekte olduğunu savunan düzenleyici devlet kuramını (Majone, 1996) temel alarak, Türkiye'de kamu yönetiminin dijitalleşme sürecini ve kamuda yapay zekâ kullanımını -düzenleme kapasitesi olarak- Ticaret Bakanlığı'nın TAREKS (Dış Ticarette Risk Esaslı Kontrol Sistemi) uygulaması üzerinden örneklendirerek açıklamaktır.

Çalışma hazırlanırken yapılan literatür taraması sonucunda TAREKS uygulamasının yapay zekâ kullanımına dair büyük potansiyel barındıran hem iş dünyasını hem kamu bürokrasisini yakından ilgilendiren, aktif bir e-devlet uygulaması olmasına rağmen diğer kurumsal yapılara nazaran akademik alanda yeterince incelenmediği tespit edilmiştir. Çalışma bu boşluğu kamu yönetimi ve yönetim felsefesi bağlamında, en azından giriş mahiyetinde doldurmayı hedeflemiştir. Türkiye'nin yasal düzenlemelerini AB mevzuatı ile uzun süredir uyumlaştırma sürecinde olduğu alanlardan biri olan ürün güvenliği konusunda geniş bir ürün yelpazesi ve idari düzenleme bulunmaktadır. Ancak çalışmanın amacı ürün güvenliği, ürün sorumluluğu, dış ticarette standardizasyon veya teknik düzenleme gibi nosyonları irdelemek değil, TAREKS uygulamasını siyaset bilimi, iktisat ve kamu yönetimi disiplinleriyle ilişkili bir yaklaşım olan düzenleyici devlet teorisi ve onun bir aracı olarak dijitalizasyon süreciyle ilişkilendirmektir. Çalışma, Türkiye'de düzenleyici devlet anlayışının ve tamamlayıcı, koordine edici kamu yönetimi politikasının dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojileriyle güçlendiğini ve belirli alanlarda etkin bir düzenleyici kapasiteye dönüştüğünü TAREKS örneği üzerinden ortaya koymaktadır.

TAREKS uygulaması Türkiye'nin dış ticarette kalite, standardizasyon ve ürün güvenliği denetimlerinde 2011 yılından beri kullandığı risk analizine dayalı web tabanlı sistemdir. Dış ticaret yapan yaklaşık 120.000 firmanın kayıtlı olduğu ve yaklaşık 16.000 kullanıcısı olan sistemin kamu yönetimi açısından önemi etkin bir e-yönetim ve e-denetim mekanizması özelliği taşımasıdır. Geleneksel bürokratik yöntemlerle aşırı kaynak kullanımına ve verimsizliğe yol açacak ithalat-ihracat denetimlerinin elektronik ortama taşınması, başvuru ve değerlendirme süreçlerinin hızlı ve verimli şekilde sonuçlandırılmasını sağlamaktadır. 2025 yılında hizmete sunulan *Yeni TAREKS* 'in risk algoritması yapay zekâ ile güçlendirilmiştir.

Bu bağlamda TAREKS uygulaması düzenleyici devlet biçiminin öne çıkan niteliği olarak dijital yöntemlerin etkin kullanımının önemini ve yönetsel faaliyetlerin daha teknokratik, hızlı ve önleyici şekilde gerçekleştirme eğilimini göstermektir. Çalışmada TAREKS uygulamasının düzenleyici devlet nosyonu ile kamu yönetiminde verimlilik, dijitalleşme, otomasyon ve yapay zekâ kullanımı gibi ölçütler çerçevesinde bir değerlendirilmesi sunulmuş, TAREKS uygulamasının devletin dijital denetim kapasitesi ve klasik idari fonksiyonlarının dönüşümü açısından önemli bir vaka olduğu ortaya konulmak istenmiştir. Çalışma hazırlanırken yapılan literatür taraması sonucunda TAREKS uygulamasının yapay zekâ kullanımına dair büyük potansiyel barındıran hem iş dünyasını hem kamu bürokrasisini yakından ilgilendiren, aktif bir e-devlet uygulaması olmasına rağmen diğer kurumsal yapılara nazaran akademik alanda yeterince incelenmediği tespit edilmiştir. Çalışma bu boşluğu kamu yönetimi ve yönetim felsefesi bağlamında, en azından giriş mahiyetinde doldurmayı hedeflemiştir.

Araştırma Soruları

a) TAREKS gibi risk algoritmalarına ve otomasyona dayalı e-devlet sistemleri, yapay zekâ potansiyelleri de değerlendirildiğinde, devletin düzenleyici kapasitesini ne boyutlarda dönüştürecektir?

b) Yapay zekâ ve risk analizine dayalı teknolojilerin kamu yönetimi örgütlenmesinde karar alıcı nitelikteki görevler ya da denetim ve izleme süreçlerinde kullanılması ne gibi riskler ve olumlu potansiyeller barındırmaktadır.

c) Bu risk ve fırsatlar nasıl bir devlet biçimi ya da yönetim tarzına işaret eder.

d) Türkiye'de risk esaslı algortimalarla çalışan yapay zekâ destekli kamu yönetimi araçlarının etkinlik düzeyi, Ticaret Bakanlığı'nın TAREKS uygulaması örneği üzerinden anlaşılabilir mi?

Yöntem

Çalışma, amacı yönünden tanımlayıcı/betimleyici (descriptive), tekniği yönünden nitel/yorumsamacı (qualitative) araştırma yöntemiyle hazırlanmıştır. Çalışmanın ana hedefi düzenleyici / koordinatör devlet kuramı çerçevesinde, kamu hizmetlerinin sunumunda dijitalleşmenin yaygınlaşması olgusundan hareketle bir e-devlet ve e-denetim aracı olarak TAREKS- Dış Ticarette Risk Esaslı Kontrol Sistemi'nin incelenmesi, Türk kamu yönetimi açısından getirdiği yenilikler ile uygulamanın yapay zekâ ile desteklenmesi bağlamında taşıdığı potansiyelin analiz edilmesidir. Araştırma katkı olarak, dünyada ve Türkiye'de bürokratik mekanizmaların hızla dijitalleştiği bir çağda, devlet aygıtının sosyal ve ekonomik alanı regüle etmeye yönelik düzenleyici/koordinatör rolünü otomasyon süreçlerini etkin kullanarak gerçekleştirme eğiliminde olduğunu söz konusu örnek üzerinden göstermeyi amaçlamıştır. Bu sebeple araştırma analitik bir nitelik taşımakta ve ele aldığı vakayı, *düzenleyici devlet pratiği olarak dijitalizasyon* hipotezi içinde konumlandırmayı denemektedir. Çalışma bu bakımdan, yalnızca kamudaki dijitalleşme sürecini betimlemeyi değil, bu sürecin aynı zamanda kapitalist devletin yeni koordine edici fonksiyonuyla ilişkili ve etkileşim halinde olduğunu da örnek uygulama üzerinden açıklamaya çalışmıştır.

Sonuç ve Bulgular

Bu çalışma, kapitalist devletin dönüşen yapısı çerçevesinde düzenleyici devlet anlayışının dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojileriyle nasıl yeniden biçimlendiğini, Türk kamu yönetiminden bir örnek olan TAREKS (Dış Ticarette Risk Esaslı Kontrol Sistemi) üzerinden incelemiştir. Ekonomik küreselleşme, dış ticaret hacmindeki artış ve ürün güvenliğine ilişkin risklerin çeşitlenmesi, devletin klasik denetim ve kamu hizmeti sunum yöntemlerinin yetersiz kalmasına neden olmuş; bu durum düzenleyici ve koordine edici devlet modelini öne çıkarmıştır. TAREKS, bu dönüşümün somut ve işlevsel bir örneği olarak ele alınmıştır. TAREKS uygulaması, devletin piyasa üzerindeki rolünün klasik müdahaleci denetim anlayışından uzaklaşarak, veri temelli, seçici ve koordine edici bir yönetsel modele evrildiğini göstermektedir. Sistem, tüm aktörlere aynı yoğunlukta denetim uygulamak yerine, firma ve ürünlere ilişkin risk profillerine göre farklılaştırılmış işlem süreçleri üretmekte; bu durum düzenleyici devletin teknik ve yönetsel kapasitesini güçlendirmektedir.

Çalışmada ulaşılan temel bulgu, Türk Kamu Yönetiminde dijitalleşmenin yalnızca söylemsel bir politika alanı olmaktan çıkıp, belirli kamu hizmetlerinde düzenleyici kapasiteye dönüştüğünü göstermesidir. TAREKS, risk esaslı denetim yaklaşımı, elektronik başvuru ve e-denetim mekanizmaları aracılığıyla kamu yönetiminde hız, etkinlik ve kaynak kullanımında rasyonelleşme sağlamaktadır. Bu yönüyle sistem, devletin piyasa üzerindeki rolünü doğrudan müdahaleden ziyade kural koyan, izleyen ve yönlendiren bir yapıya taşıyan düzenleyici devlet anlayışıyla uyumlu bir işleyiş sergilemektedir.

Kaynakça

Gezici, H. S. (2023). "Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ: Avrupa Birliği". Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, cilt 6, sayı 2, ss. 111–128. https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Göçoğlu, V. (2020). "Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Dijital Dönüşüm: Nesnelerin İnterneti Üzerine Bir İnceleme." MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(1), 615-628. https://doi.org/10.33206/mjss.538784

Hergüner, B. (2024). "Kamu Yönetiminde Üçüncü Dikotomiye Doğru: Bürokraside Yapay Zekâ Kullanımının Ontolojik Temellerinin Analizi". Yönetim Bilimleri Dergisi. (Özel Sayı: Endüstri 4.0 ve Dijitalleşmenin Sosyal Bilimlerde Yansımaları), cilt 22, özel sayı, ss. 1569–1584. https://doi.org/10.35408/comuybd.1516742

Majone, G. (1996). Regulating Europe. 1. Baskı, Routledge: London.

Övgün, B. ve Tamer, H. Y. (2020). "Yapay Zekâ Bağlamında Dijital Dönüşüm Ofisi". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt 75, sayı 2, ss. 775–803. https://doi.org/10.33630/ausbf.691119

Who Governs Outer Space? NGOs, Soft Law, and the Limits of the Outer Space Treaty

Uzayı Kim Yönetir? STK'lar, Yumuşak Hukuk ve 1967 Dış Uzay Antlaşması'nın Yetersizliği

Sevil Zengin Gupta[1]

Öz

Uzay yönetişimi, ticarileşme, yörüngesel yoğunluk ve mevcut uluslararası uzay hukukunun sınırlı uyum kapasitesi nedeniyle giderek daha fazla zorlanmaktadır. 1967 tarihli Dış Uzay Antlaşması (OST) temel hukuki çerçeveyi oluştursa da, uzay trafik yönetimi, yörünge enkazının azaltılması ve ticari yörüngede servis faaliyetleri gibi güncel sorunlara ilişkin sınırlı düzenleme sunmaktadır. Bu çalışma, hükümet dışı kuruluşların yumuşak hukuk mekanizmaları aracılığıyla uzay yönetişimi normlarının gelişimine nasıl katkı sunduğunu, Ulusötesi Savunuculuk Ağları (TAN) kuramı ve çok merkezli yönetişim yaklaşımları çerçevesinde incelemektedir. Secure World Foundation (SWF) örneğine dayanan tek durum çalışması ve belge temelli süreç izleme yöntemi kullanılarak, kuruluşun 2018- 2024 yılları arasında yayımladığı raporlar analiz edilmiştir. Bulgular, STK'ların teknik bilgi üretimi, politika sorunlarını yeniden çerçevelendirme ve standartların ulusal ile uluslararası düzenleyici ortamlara yayılımını kolaylaştırma yoluyla yönetişim süreçlerine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu aktörler, devlet otoritesinin yerini almaktan ziyade, yumuşak hukukun antlaşma temelli rejimleri tamamladığı hibrit bir yönetişim yapısının parçası hâline gelmektedir. Bu yapı, çağdaş uzay faaliyetlerinin kurumsal ve teknik karmaşıklığına daha uyarlanabilir bir yanıt sunma potansiyeli taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uzay Yönetişimi, Yumuşak Hukuk, Norm Girişimciliği, Ulusötesi Savunucu Ağlar, Yörünge Sürdürülebilirliği

JEL Kodları: F53, K33, D73, Q58, Z18

Abstract

The governance of outer space is challenged by commercialization, orbital congestion, and the limited adaptability of existing international space law. While the 1967 Outer Space Treaty (OST) provides the legal framework, it offers limited guidance for contemporary issues such as space traffic management, orbital debris mitigation, and commercial on-orbit servicing. This article examines how non-governmental organizations contribute to the evolution of governance norms in outer space through soft law mechanisms, drawing on Transnational Advocacy Network (TAN) theory and polycentric governance approaches. Using a single-case study of the Secure World Foundation (SWF) and a document-based process-tracing design, the study analyzes reports published between 2018 and 2024 to trace how the organization frames orbital sustainability, produces technical knowledge, and engages with multilateral institutions such as the UN Committee on the Peaceful Uses of Outer Space. The findings indicate that NGOs contribute to governance development by producing technical knowledge, reframing policy problems, and facilitating the diffusion of standards into national and international regulatory environments. Rather than replacing government authority, these actors participate in an emerging hybrid governance structure in which soft law complements treaty-based regimes. This hybrid arrangement may offer a more adaptive response to the institutional and complexity of contemporary space activities.

Keywords: Space Governance, Soft Law, Norm Entrepreneurship, Transnational Advocacy Networks, Orbital Sustainability

JEL Codes: F53, K33, D73, Q58, Z18

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi/ Anglia Ruskin University, sevil.zengin@yobu.edu.tr/ sz18@aru.ac.uk

Extended Abstract

Introduction and Problem Statement: The governance of outer space has historically been structured around government sovereignty and formal international treaty law, particularly the 1967 Outer Space Treaty (OST), which emerged during a Cold War context characterized by limited actors and primarily government-led space activities (Burke-White & Williams, 2025, p. 4). The treaty established key principles such as the non-appropriation of celestial bodies, state responsibility for national space activities, and liability for space objects. However, these provisions were designed for a technological and institutional environment that differs substantially from today's increasingly commercial and congested orbital domain.

In the contemporary "New Space" era, declining launch costs and advances in satellite miniaturization have enabled the rapid entry of private actors into orbital activity (Bousedra, 2023, p. 7; Ferrer, 2019, p. 258). Large-scale commercial satellite constellations operated by firms such as SpaceX and Amazon's Project Kuiper now constitute a growing share of active satellites in low Earth orbit (Yolusever, 2025, p. 15). Moreover, this expansion has intensified concerns related to orbital congestion, space debris accumulation, and space traffic management, exposing a structural mismatch between the OST's state-centric architecture and current operational realities (Viterale, 2023, p. 30).

At the same time, multilateral governance responses have remained limited. The UN Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (COPUOS) operates on a consensus basis, which often results in incremental rather than binding regulatory outcomes (Martinez, 2021, p. 99). As a result, key areas such as debris mitigation and space traffic coordination remain governed primarily through non-binding guidelines and voluntary standards. In other words, this has produced a regulatory gap in a domain that is both economically significant and environmentally fragile.

In response to this gap, non-governmental organizations (NGOs) have increasingly taken on governance-relevant roles. Rather than acting solely as advocacy actors, certain specialized NGOs engage in the production and dissemination of technical knowledge and contribute to the formation of soft law norms that influence both state and private behavior. This article[2] asks: Through what mechanisms do NGOs act as norm entrepreneurs in outer space governance, and how do their soft law contributions acquire normative influence in the absence of binding international regulation?

Theoretical Framework This research is grounded in the theory of Transnational Advocacy Networks (TANs) as proposed by Keck and Sikkink (1998), which posits that non-state actors can influence state behavior through information politics, symbolic politics, and leverage politics. Furthermore, the study utilizes the concept of polycentric governance (Ostrom, 2010), suggesting that the management of common-pool resources like the Low Earth Orbit (LEO) requires multi-layered governance structures rather than a single central authority.

The study argues that space NGOs are not merely observers but are actively constructing a soft law regime. Soft law refers to quasi-legal instruments which do not have any legally binding force, or whose binding force is somewhat weaker than the binding force of traditional law, such as guidelines, codes of conduct, and best practice standards (Abbott & Snidal, 2000). By focusing on the interplay between these theoretical constructs, the research elucidates how NGOs are shifting the normative landscape of space governance from a top-down, state-led model to a bottom-up, multi-stakeholder approach.

Methodology This study adopts a qualitative single-case research design and employs document-based process tracing as its primary analytical method (Beach & Pedersen, 2013, p. 3; Yin, 2018, p. 15). The empirical focus is the Secure World Foundation (SWF), selected based on three criteria. First, its sustained and well-documented engagement in space governance debates throughout the study period. Second, its demonstrable role as a technical knowledge intermediary between the private sector, national agencies, and

[2] Çalışmada İngilizce çeviri ve gramer konusunda yapay zeka araçlarından yararlanılmıştır.

multilateral institutions. Third, the availability of consistent, policy-oriented documentary outputs that enable the temporal reconstruction of norm development. Alternative candidates, including the Union of Concerned Scientists and Bryce Space and Technology, were considered but excluded because their primary orientations toward advocacy and market analysis, respectively, are less directly aligned with the norm entrepreneurship mechanisms under examination.

The study follows analytical rather than statistical generalization logic, seeking to identify causal mechanisms through which norm entrepreneurship operates in a specific governance context. This approach is appropriate given that the aim is explanatory depth rather than cross-case frequency.

Findings The preliminary findings of this study indicate that Public Policy NGOs are fulfilling three critical functions that states are currently neglecting:

- **1. Norm Setting and Standardization:** In the absence of a global space traffic authority, NGOs are effectively writing the rules of the road. For instance, the Secure World Foundation's *Guidelines for the Long-term Sustainability of Outer Space Activities* have served as a foundational text for national legislators. The study finds that commercial actors often voluntarily adopt these NGO-driven standards to reduce insurance premiums and ensure operational safety, effectively granting these soft rules a hard impact (Potoski & Prakash, 2005).
- **2. The Watchdog Function and Attribution:** The study identifies a growing role for NGOs in independent verification. With the proliferation of dual-use technologies (assets that can be used for both civilian and military purposes), states often hesitate to accuse one another of aggressive maneuvers due to diplomatic sensitivities. NGOs, utilizing open-source data (SSA), act as independent arbiters, calling out irresponsible behavior in orbit and thereby raising the reputational costs of non-compliance for both states and corporations.
- **3. Inclusivity and Capacity Building:** The research highlights that the current space governance dialogue is heavily dominated by space-faring powers (USA, China, Russia, EU). Findings suggest that NGOs act as critical bridges for the "Global South," providing technical expertise and policy capacity to developing nations, ensuring that the governance of space resources is not monopolized by a few wealthy nations.

Significance and Conclusion This study contributes to the public policy literature by extending the concept of governance without government (Rosenau, 1992) to the extraterrestrial domain. The significance of this research lies in its identification of a shifting power dynamic: the future of space governance will likely not be determined solely by treaties signed in Geneva, but by technical standards and codes of conduct developed by expert communities and civil society.

The conclusion posits that while soft law is an effective stopgap measure, it is ultimately insufficient to prevent a catastrophic Kessler Syndrome (collisional cascading) event. Therefore, the study recommends a hybrid governance model where NGO-driven norms are formally integrated into national licensing regimes. This bottom-up integration offers a pragmatic pathway to regulating the New Space economy, ensuring that Earth's orbit remains a sustainable environment for future generations. The research underscores that disregarding the role of civil society in space governance is no longer a viable diplomatic stance; rather, these actors are now indispensable architects of the orbital order.

References

Abbott, K. W., & Snidal, D. (2000). Hard and soft law in international governance. *International Organization, 54*(3), 421- 456.

Beach, D., & Pedersen, R. B. (2013). *Process-tracing methods: Foundations and guidelines.* University of Michigan Press.

Bland, J. (2025). Futures governance: The case of outer space technology. J. Glückler, M. Garschagen, & R. Panitz (Eds.), In *Placing the future* (pp. 289- 308). Springer Publications.

Bousedra, K. (2023). Downstream space activities in the new space era: paradigm shift and evaluation challenges. *Space Policy, 64*, 1- 11.

Burke-White, W. & Williams, B. G. (2025). Geopolitical ambitions and rule contestations in space governance. *Centre for International Governance Innovation (CIGI) Papers, 317*, 1- 22.

Carlarne, C. & Carlarne, J. (2006). In-credible government: legitimacy, democracy, and non-governmental organizations. *Public Organization Review, 6*, 347- 371.

Ferrer, A. F. (2019). Toward a democratization of the public space? Challenges for the twenty-first century. J. Retis & R. Tsagarousianou (Ed.), In *The handbook of diasporas, media, and culture* (1. Edition, pp. 255- 267). John Wiley & Sons Publications.

Finnemore, M. & Sikkink, K. (1998). International norm dynamics and political change. *International Organization, 52*(4), 887- 917.

Frandsen, H. O. (2022). Looking for the rules-of-the-road of outer space: A search for basic traffic rules in treaties, guidelines and standards. *Journal of Space Safety Engineering*, *9*, 231- 238.

Gaubert, A., & Lebeau, A. (2009). Reforming European space governance. *Space Policy*, *25*(1), 37- 44.

Keck, M. E., & Sikkink, K. (1999). Transnational advocacy networks in international and regional politics. *International Social Science Journal, 51*(159), 89- 101.

Leib, K. (2015). State sovereignty in space: Current models and possible futures. *Astropolitics*, *13*(1), 1- 24.

Lukaszczyk, A., & Williamson, R. (2010). The role of space related non-governmental organizations (NGOs) in capacity building. *Advances in Space Research*, *45*(3), 468- 472.

Martinez, P. (2021). The UN COPUOS guidelines for the long-term sustainability of outer space activities. *Journal of Space Safety Engineering, 8*(1), 98- 107.

McKnight, D. (2019). A practical perspective on space traffic management. *The Journal of Space Safety Engineering, 6*, 101- 107.

Migaud, M. R., Greer, R. A., & Bullock, J. B. (2021). Developing an adaptive space governance framework. *Space Policy*, *55*, 1- 9.

Oltrogge, D. L., & Christensen, I. A. (2020). Space governance in the new space era. *Journal of Space Safety Engineering*, *7*(4), 432- 438.

Ostrom, E. (2010). Beyond markets and states: Polycentric governance of complex economic systems. *American Economic Review, 100*(3), 641- 672.

Peters, B. G., & Pierre, J. (1998). Governance without government? Rethinking public administration. *Journal of Public Administration Research and Theory, 8*(2), 223- 243.

Reibaldi, G., & Grimard, M. (2015). Non-governmental organizations importance and future role in space exploration. *Acta Astronautica*, *114*, 130- 137.

Viterale, F. D. C. (2023). Transitioning to a new space age in the 21st century: A systemic-level approach. *Systems, 11*, 1- 38.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

Yolusever, A. (2025). The space economy: a new frontier for economic growth and innovation. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(1), 15- 31.

E-Planlama ile Üniversite Kampüslerinde Dijital Kamusal Alan Üretiminin Gelişimi: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Örneği

The Development of Digital Public Space Production on University Campuses through E-Planning: The Case of Kırşehir Ahi Evran University[1]

Albeniz Tuğçe Ezme Gürlek[2]

Öz

Üniversite kampüsleri, yalnızca eğitim-öğretim-araştırma faaliyetlerinin yürütüldüğü fiziksel mekânlar değil, aynı zamanda farklı toplumsal grupların karşılaştığı, bilgiye eriştiği, hizmet kullandığı ve katılım pratikleri geliştirdiği önemli kamusal alanlardır. Dolayısıyla kampüsler, kent içindeki kamusal mekânların özgül bir türünü oluşturmaktadır. Günümüzde dijitalleşmenin etkisiyle kamusal hizmetlerin önemli bir kısmı çevrim içi ortama taşınmış; bilgiye erişim, başvuru, izleme, geri bildirim ve karar verme süreçlerine dolaylı katılım gibi çok sayıda pratik internet tabanlı sistemler üzerinden yürütülmeye başlanmıştır. Özellikle yükseköğretim düzeyindeki bireylerin internet kullanım oranlarının ve çevrim içi kamusal hizmetlerden yararlanma kapasitelerinin daha yüksek olduğu düşünüldüğünde, üniversite kampüsleri e-planlama hizmetlerinin değerlendirilmesi açısından önemli bir araştırma alanı sunar. Bu çalışma, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi örneğinden hareketle üniversite kampüsünde sunulan e-planlama hizmetlerini incelemekte ve bu hizmetlerin kullanıcılar tarafından nasıl değerlendirildiğini 2022-2026 yılları arası, zamansal karşılaştırmalı bir çerçevede ortaya koymaktadır. Çalışmanın temel problemi, üniversite kampüslerinde dijitalleşen planlama ve hizmet sunumu pratiklerinin kullanıcı ihtiyaçları, memnuniyeti, erişilebilirlik düzeyi ve katılım olanakları açısından ne ölçüde yeterli olduğunun belirlenmesidir. Bu problem çerçevesinde araştırma, e-planlama hizmetlerini yalnızca teknik bir hizmet sunum mekanizması olarak değil, aynı zamanda kamusal alanın dijitalleşmesi, yönetişim süreçlerinin dönüşümü ve kullanıcı odaklı katılım biçimlerinin yeniden üretilmesi bağlamında ele almakta; dolayısıyla

Abstract

University campuses are not merely physical spaces where education, training, and research activities are carried out; they are also important public spaces in which different social groups encounter one another, access information, use services, and develop practices of participation. In this sense, campuses constitute a distinct type of public space within the city. Today, under the influence of digitalization, a significant portion of public services has moved to online environments; numerous practices such as access to information, application procedures, monitoring, feedback, and indirect participation in decision-making processes are increasingly conducted through internet-based systems. Considering that individuals in higher education tend to have higher rates of internet use and greater capacity to benefit from online public services, university campuses offer an especially significant field of inquiry for the evaluation of e-planning services. Drawing on the case of Kırşehir Ahi Evran University, this study examines the e-planning services provided on a university campus and reveals how these services are evaluated by users within a temporally comparative framework covering the period from 2022 to 2026. The central problem of the study is to determine to what extent digitalized planning and service delivery practices on university campuses are adequate in terms of user needs, satisfaction, accessibility, and opportunities for participation. Within this framework, the research approaches e-planning services not merely as a technical mechanism of service delivery, but also in relation to the digitalization of public space, the transformation of governance processes, and the reconfiguration of user-oriented forms of participation. Accordingly, the campus is conceptualized as a hybrid

[1] Zamansal karşılaştırmalı bir çerçeve sunan bu çalışmanın 2022 yılına ilişkin ilk bulguları, 7-12 Nisan 2022 tarihlerinde gerçekleştirilen 6. Uluslararası Kentsel E-Planlama Konferansı'nda *"University Campuses as an Urban Public Space and E-Planning as a Tool to Create a Public Sphere: The Case of Kırşehir Ahi Evran University Turkey"* başlığıyla sözlü bildiri olarak yer almıştır.

[2] Dr. Arş. Gör., Kırşehir Ani Evran Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı, 0000-0002-5818-2471, atugceezme@ahievran.edu.tr

kampüsü fiziksel ve dijital katmanların iç içe geçtiği hibrit bir kamusal alan olarak kavramsallaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kırşehir, Üniversite kampüsü, E-planlama, Dijital kamusal alan, Kamusal katılım

JEL Kodları: H11, H83, Z18

public space in which physical and digital layers are intertwined.

Keywords: Kırşehir, University campus, E-planning, Digital public sphere, Public participation

JEL Codes: H11, H83, Z18

Genişletilmiş Özet

Amaç

Üniversite kampüsleri yalnızca eğitim, öğretim ve araştırma faaliyetlerinin yürütüldüğü kurumsal yerleşkeler değildir; aynı zamanda farklı toplumsal grupların karşılaştığı, bilgiye eriştiği, hizmet kullandığı, gündelik ihtiyaçlarını karşıladığı ve çeşitli katılım pratikleri geliştirdiği özgül kamusal alanlardır. Bu nedenle kampüs, yalnızca fiziksel altyapısı ve mekânsal organizasyonuyla değil, aynı zamanda bilgi sistemleri ve çevrim içi hizmetler üzerinden yeniden üretilen çok katmanlı bir kamusallık biçimi olarak değerlendirilmelidir. Özellikle internet tabanlı kamu hizmetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte bilgi edinme, başvuru yapma, izleme, geri bildirim ve karar verme süreçlerinden haberdar olma gibi pratikler giderek daha fazla dijital ortamlara taşınmıştır. Bu dönüşüm, kampüsleri yalnızca fiziksel olarak deneyimlenen alanlar olmaktan çıkarıp fiziksel ve dijital katmanların iç içe geçtiği hibrit kamusal alanlar hâline getirmektedir. Kampüsün bu hibrit niteliği, üniversite yönetimi ile kullanıcılar arasındaki ilişkinin de yeniden düşünülmesini gerekli kılar. Literatür, kampüslerin özellikle orta ve küçük ölçekli kentlerde daha geniş bir bölgesel kamusallık üretebildiğini; dijitalleşme literatürü ise kamu hizmetlerinin yalnızca çevrimiçine taşınmasının yeterli olmadığını, asıl meselenin kullanıcı odaklı, katılımcı, erişilebilir ve güvenilir hizmet tasarımı olduğunu göstermektedir (Ali & Kim, 2020; Gumprecht, 2007; OECD, 2014, 2023).

Kuramsal olarak bu çalışma; kamusal alan, dijital kamusal alan, katılım, yönetişim, e-planlama ve mekânın toplumsal üretimi tartışmalarından beslenmektedir. Bu bağlamda e-planlama, planlamaya ve kamusal hizmet sunumuna ilişkin bilgi, işlem ve iletişim süreçlerinin dijital ortamlar üzerinden yürütülmesi olarak ele alınmaktadır. Ancak çalışma, dijitalleşmenin kendiliğinden demokratikleşme üretmediği varsayımından hareket eder. Tersine, dijital uygulamaların erişilebilirlik, kullanıcı deneyimi, arayüz tasarımı, geri bildirim kapasitesi ve kurumsal şeffaflık bakımından nasıl kurgulandığı, bu hizmetlerin kapsayıcı mı yoksa dışlayıcı mı sonuçlar doğuracağını belirlemektedir. Bu nedenle araştırmanın temel amacı, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi örneğinden hareketle kampüs ölçeğinde sunulan e-planlama hizmetlerinin nasıl işlediğini, öğrenciler tarafından nasıl kullanıldığını, 2022-2026 döneminde nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ve bu dönüşümün kamusal katılım, kullanıcı memnuniyeti ve dijital kamusallık açısından ne anlama geldiğini ortaya koymaya çalışır. Bu amaç doğrultusunda çalışma, e-planlama hizmetlerini yalnızca teknik bir hizmet sunumu meselesi olarak değil, kampüs yaşamının örgütlenmesini, kullanıcıların kurumsal yapıyla etkileşimini ve yönetişim süreçlerine dahil olma biçimlerini dönüştüren bir kamusal alan üretim mekanizması olarak tartışır (Ali & Kim, 2020; Evans-Cowley & Hollander, 2010; Gumprecht, 2007). Dolayısıyla e-planlamayı salt teknik bir dijitalleşme süreci olarak değil; hizmet sunumu, bilgiye erişim, gündelik kampüs deneyimi ve karar süreçlerine katılım arasındaki ilişkileri yeniden tanımlayan bir kamusallık üretim aracı olarak kavramsallaştırır.

Yöntem

Araştırma, nitel ve nicel veri toplama tekniklerini bir araya getiren karma yöntem yaklaşımına dayalı tekrarlanan kesitsel-karşılaştırmalı bir desenle kurgulanmıştır. İlk saha araştırması, 2022 yılında gerçekleştirilmiş; bu aşamada Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nin web sitesi ve buna bağlı e-planlama

uygulamaları incelenmiş, bu inceleme sonrasında oluşturulan anket soruları ile 250 öğrenciye çevrim içi anket uygulanmış ve anket sonuçları 20 öğrenciyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler ile derinleştirilmiştir. 2026 yılında gerçekleştirilen ikinci saha araştırmasında ise, farklı fakat benzer özellikler taşıyan öğrenci örneklemi üzerinden aynı araştırma deseni tekrar edilmiştir. Böylece araştırma, aynı bireyleri zaman içinde takip eden boylamsal bir tasarım yerine, iki ayrı tarihsel momentte benzer kullanıcı grubunun dijital hizmetlere ilişkin değerlendirmelerini karşılaştıran bir yaklaşım benimsemektedir. Bu tercih, özellikle üniversite öğrenci nüfusunun devingen yapısı düşünüldüğünde yöntemsel olarak isabetlidir; çünkü burada amaç bireysel süreklilikten çok, kampüs kullanıcılarının dijital hizmet algılarındaki, beklentilerindeki ve memnuniyet düzeylerindeki dönemsel değişimi ortaya koymak ve kamusallığın dönüşümünü takip etmektir.

Çalışmadaki katılımcıların büyük çoğunluğu lisans eğitimine devam eden öğrencilerden oluşmaktadır ve yaş aralığı 18–21 arasında değişmektedir. Bu durum, kampüs hizmetlerinin aktif kullanıcı grubunun değerlendirmeye güçlü biçimde yansıdığını göstermektedir. Araştırmanın çoklu veri toplama stratejisi ise hem kullanım alışkanlıklarını sayısal olarak görünür kılmakta hem de öğrencilerin gündelik deneyimlerini, taleplerini ve sorun algılarını yorumlamaya imkân vermektedir. Yöntemsel olarak çalışmanın en önemli katkısı ise kampüs hizmetlerini yalnızca web tabanlı araçların teknik performansı üzerinden değil, "çevrimiçi + çevrimdışı" bütünleşik hizmet modeli üzerinden değerlendirmesidir. Bu yaklaşım, e-katılım ve çevrimiçi planlama yazınındaki temel tartışmalarla uyumludur; çünkü internet tabanlı araçların planlama ve karar süreçlerinde katılımı genişletme potansiyeli taşıdığı, fakat bu potansiyelin kullanıcı deneyimi, erişilebilirlik ve kurumsal tasarım kalitesiyle doğrudan ilişkili olduğu uzun süredir vurgulanmaktadır (Evans-Cowley & Hollander, 2010; Kingston et al., 2000).

Bulgular

Araştırmanın ilk önemli bulgusu, Türkiye'de internet kullanımındaki artışın ve geçmiş kuşaklara kıyasla yeni neslin dijital uygulamalara yüksek uyum sağlama kapasitesini görünür kılmaktadır. Öğrenciler dijital kampüs hizmetlerine yabancı değildir; ancak buna rağmen, hizmetleri kesintisiz ve etkin kullandıklarını söylemek güçtür. 2022-2026 verileri kıyaslandığında, üniversitenin resmî internet adresini bilen katılımcı sayısında artış görülür; buna karşın, öğrencilerin yalnızca yarısı aradıkları bilgiye üniversite web sitesinde kolayca ulaştığını belirtmektedir. Benzer bir durum bölüm web sayfalarında da görülmektedir; burada da "kolay erişim" yanıtı düşük, "bazen" yanıtı yüksektir. Dolayısıyla kullanım düzeyi ile arayüz başarısı arasında belirgin bir fark vardır. Sosyal medya boyutunda ise Instagram açık ara öne çıkmaktadır. Bu sonuç, öğrencilerin kurumsal dijital iletişimde görsel ve akışkan platformları tercih ettiğini göstermektedir.

İkinci önemli bulgu, öğrencilerin dijital hizmetleri ağırlıkla gündelik akademik işleyişi yönetmek için kullandıklarıdır. Üniversite ana sayfasında en çok kullanılan menüler akademik takvim, öğrenci bilgi sistemi ve öğrenci duyurularıdır. Akademik takvim içinde en çok takip edilen başlıklar ise sınav takvimleri, ders programları ve not girişine ilişkin son tarihlerdir. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğu akademik takvim hazırlanırken kendi görüşlerinin alınmasını talep etmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin yalnızca bilgi alan pasif kullanıcılar değil, akademik zamanın planlanmasına katılmak isteyen aktörler olduğunu göstermektedir. Bölüm sayfalarında ise en çok kullanılan sekmeler 2022 yılında Uzaktan Eğitim Sistemi (AYDEP), Öğrenci Bilgi Sistemi (OBS) ve Akademik Takvim olarak öne çıkarken; 2026 yılı itibari ile AYDEP sistemine ilişkin kullanımın azaldığı görülmektedir. Öğrenci Bilgi Sistemi özellikle not öğrenme, ders kayıt işlemleri, ders programını görme ve transkript görüntüleme amaçlarıyla kullanılmakta; kullanım sıklığında haftada bir kullanım öne çıkmaktadır. Bu tablo, kampüs dijitalleşmesinin en başarılı olduğu alanın rutin akademik hizmetlerin yönetimi olduğunu düşündürmektedir.

Üçüncü bulgu özellikle 2022 verileri üzerinden ortaya çıkmaktadır. Pandemi döneminin hızlandırdığı dijitalleşmenin bazı alanlarda güçlü bir kabul üretmiş olmasına rağmen, eşitsizlikleri ve eksikleri de görünür kıldığıdır. Öğrenciler uzaktan eğitimin özellikle kalabalık derslerde ve pandemi koşullarında önemli kolaylık sağladığını, öğrenci belgesi, transkript ve bazı başvuru süreçlerinin dijitalleşmesinin bürokratik yükü

azalttığını ifade etmişlerdir. Bununla birlikte kırsal alanlarda veya internet erişimi zayıf yerlerde yaşayan öğrenciler için bağlantı sorunları önemli bir engel olarak belirtilmiştir. 2026 verileri ise bu sorunların görece azaldığına işaret etmektedir. Fakat yine de sistem, işlevsellik bakımından güçlü olsa da kapsayıcılık bakımından eşitsiz sonuçlar üretebilmektedir. Bu bulgu, dijital hizmet tasarımında teknik varlığın tek başına yeterli olmadığını, erişim adaleti ve çok kanallı hizmet tasarımının da merkezi olduğunu gösteren dijital hükümet yaklaşımıyla örtüşmektedir (OECD, 2014, 2023).

Dördüncü olarak çalışma, katılım ve geri bildirim araçlarının bilgi hizmetlerine göre daha zayıf çalıştığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin yaklaşık yarısı üniversitede bir Memnuniyet Yönetim Sistemi bulunduğunu bilmemektedir. Sistemi hiç kullanmamış olanların oranı da bu grup içinde dikkate değerdir. Sistemi kullanmama nedenleri arasında en sık belirtilen hususlar, sistemin varlığından haberdar olmamak ve sisteme ihtiyaç duymadığını düşünmektir; ayrıca adla başvuru yapma konusundaki çekinceler de söz konusudur. Sistemi kullananlar arasında geri bildirimden memnun olanlar çoğunlukta olsa da, hiç geri dönüş alamadığını belirtenler de mevcuttur. Benzer şekilde çevrimiçi kütüphane sekmesinin de etkili kullanılmadığı görülmektedir. Öğrencilerin büyük kısmı bu sekmeyi kullanmamakta ve akademik kaynak taramasını burada düzenli biçimde yürütmemektedir. Bu bulgular, kampüs e-planlamasının yalnızca bilgi sağlama değil, görünürlük, kullanıcı eğitimi, güven ve geri besleme döngüsü üretme kapasitesi üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Görüşmelerden çıkan nitel bulgular ise öğrencilerin e-planlamayı çok daha geniş bir yaşam dünyası içinde düşündüğünü göstermektedir. Öğrenciler; barınma, ev eşyası paylaşımı ve ev arkadaşı bulma için kampüs destekli bir uygulama; şehir merkezi-kampüs arasında çalışan minibüslerin saat ve konumlarını izleyebilecekleri bir ulaşım modülü; yaz döneminde de sürdürülebilecek çevrimiçi psikolojik danışmanlık; kampüs etkinlikleri ve dijital kültürel kaynakların daha görünür biçimde paylaşılması gibi talepleri dile getirmiştir. Buna karşılık bazı işlemlerde dilekçelerin hâlâ fiziksel teslim gerektirmesi, dijitalleşmenin kimi alanlarda yarım kaldığını düşündürmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin beklentisi, yalnızca mevcut sistemlerin sürdürülmesi değil; kampüs yaşamının bütününü kapsayan, günlük ihtiyaçları azaltan ve katılımı kolaylaştıran kapsamlı bir e-kampüs modelidir.

Sonuç

Çalışmanın vardığı temel sonuç ise Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi örneğinde e-planlamanın kampüste "dijital kamusal alan" üretme potansiyelinin açık olduğu, ancak bu potansiyelin henüz tam anlamıyla kurumsallaşmadığı yönündedir. Güçlü alanlar; akademik bilgilendirme, etkinlik takibi, öğrenci bilgi sistemi, uzaktan eğitim ve belli belge işlemlerinin dijitalleşmesidir. Buna karşın zayıf alanlar ise kullanıcı deneyimi, mobil erişim, çevrimiçi kütüphane kullanımı, geri bildirim mekanizmalarının görünürlüğü ve karar süreçlerine öğrencilerin düzenli katılımıdır. Bu yönüyle çalışma, dijital planlamanın başarılı olabilmesi için sadece teknik altyapının değil, kullanıcı odaklı arayüzlerin, düzenli bilgilendirmenin, kapsayıcı erişimin ve katılımcı yönetişimin birlikte düşünülmesi gerektiğini göstermektedir. Bu değerlendirme, dijital hükümet stratejilerinin açıklık, katılım, kullanıcı beklentilerine uyum ve hizmet tasarımında bütüncül dönüşüm vurgusuyla da uyumludur (Evans-Cowley & Hollander, 2010; OECD, 2014; OECD, 2023).

Bu çerçevede kampüs ölçeğinde geliştirilebilecek bir e-planlama politikası için en az beş öncelik öne çıkmaktadır: mobil uygulama tabanlı bütünleşik hizmet mimarisi; akademik takvim ve duyurular için proaktif bildirim sistemi; öğrencilerin anonim ya da izlenebilir biçimde geri bildirim verebileceği güven artırıcı mekanizmalar; dijital kütüphane ve memnuniyet sistemi için kullanıcı rehberleri ve eğitimleri; ulaşım, barınma ve danışmanlık gibi gündelik yaşam hizmetlerini de kapsayan genişletilmiş e-kampüs yaklaşımı. Bununla birlikte çalışmanın bulguları, tek bir üniversiteye ait verilere dayandığı için genellenebilirlik bakımından sınırlı olsa da kampüs ölçeğinde dijitalleşmenin temel sorun alanlarını görünür kılması açısından önem taşımaktadır. Yanı sıra, hem 2022 hem 2026 momentlerini karşılaştırması nedeniyle, Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında dijital hizmet sunumunun dönüşümünü değerlendirmek için önemli bir örnek oluşturmaktadır.

Ayrıca çalışma, üniversite kampüsünü fiziksel mekân ile dijital hizmet ağlarının kesiştiği bir kamusal alan olarak kavramsallaştırması bakımından güçlü ve geliştirilebilir bir çerçeve sunmakta; e-planlama literatürüne zamansal karşılaştırmalı bir katkı sunarak üniversite kampüslerinde yaşanan dijital dönüşümü kamusal katılım ve yönetişim bağlamında yeniden düşünmeye davet etmektedir (Ali & Kim, 2020; Gumprecht, 2007).

Kaynakça

Ali, M., & Kim, Y. (2020). Can a university campus work as a public space in the metropolis of a developing country? The case of Ain-Shams University, Cairo, Egypt. *Sustainability, 12*(17), Article 7229. https://doi.org/10.3390/su12177229

Evans-Cowley, J., & Hollander, J. (2010). The new generation of public participation: Internet-based participation tools. *Planning Practice & Research, 25*(3), 397–408. https://doi.org/10.1080/02697459.2010.503432

Ezme Gürlek, A. T. (2022, April 12). *University campuses as an urban public space and e-planning as a tool to create a public sphere: The case of Kirsehir Ahi Evran University (Turkey)* [Conference presentation]. 6th International Conference Urban E-Planning / IJEPR Annual Conference 2022, Institute of Geography and Spatial Planning, University of Lisbon, Lisbon, Portugal.

Gumprecht, B. (2007). The campus as a public space in the American college town. *Journal of Historical Geography, 33*(1), 72–103. https://doi.org/10.1016/j.jhg.2005.12.001

Kingston, R., Carver, S., Evans, A., & Turton, I. (2000). Web-based public participation geographical information systems: An aid to local environmental decision-making. *Computers, Environment and Urban Systems, 24*(2), 109–125. https://doi.org/10.1016/S0198-9715(99)00049-6

OECD. (2014). *Recommendation of the Council on Digital Government Strategies*. OECD Legal Instruments. https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0406

OECD. (2023). *Digital government review of Türkiye: Towards a digitally-enabled government*. OECD Publishing.https://www.oecd.org/en/publications/digital-government-review-of-turkiye_3958d102-en.html

Mısır'da E-Devlet Uygulamalarının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

The Emergence and Development of E-Government Applications in Egypt

Sami Hasan [1], Masouda Esmati Sadat [2], Bayram Coşkun [3]

Öz

Bu çalışma, Mısır'da e-devlet uygulamalarının ortaya çıkışını ve gelişim düzeyini incelemekte ve değerlendirmektedir. Mısır Arap Cumhuriyeti, gelişmiş ülkelerdeki dijitalleşme sürecine uyum sağlayabilmek amacıyla e-devlet uygulamalarının hayata geçirilmesine yönelik çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Mısır'da e-devlet uygulamalarına yönelik ilk adımlar 2000'li yılların öncesine dayanmaktadır. Bu çalışmada, özellikle 2014–2024 dönemini kapsayan BM E-Devlet Gelişim Endeksi (EGDI) verileri incelenerek Mısır'ın bu alandaki gelişim düzeyi değerlendirilmiştir. 2024 yılı verilerine göre, Mısır e-devlet gelişmişliği açısından dünya genelinde ilk 100 ülke arasında yer almakta ve Afrika kıtasında ilk altı ülke içinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, ülkede e-devlet uygulamalarının geliştirilmesi sürecinde çeşitli alanlarda birçok zorlukla karşılaşıldığı görülmektedir. Çalışmada temel yöntem olarak doküman analizi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: E-devlet, Mısır'da E-devlet, Mısır

JEL Kodları: H83, O33, O38

Abstract

This study examines and evaluates the emergence and development level of e-government applications in Egypt. The Arab Republic of Egypt has undertaken various initiatives to implement e-government applications in order to keep pace with the digitalization process in developed countries. The first steps towards e-government applications in Egypt date back to before the 2000s. This study evaluates Egypt's development level in this area, particularly by examining data from the UN E-Government Development Index (EGDI) covering the period 2014–2024. According to 2024 data, Egypt ranks among the top 100 countries globally and among the top six countries in Africa in terms of e-government development. However, it is observed that the country faces numerous challenges in various areas during the development process of e-government applications. Document analysis was used as the primary method in this study.

Keywords: E-government, E-government in Egypt, Egypt

JEL Codes: H83, O33, O38

Genişletilmiş Özet

Amaç

Küreselleşme süreci ile bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) alanında yaşanan muazzam gelişmeler, geleneksel kamu yönetimi anlayışını köklü bir biçimde değişime zorlamıştır. Bu dönüşüm; idari ve bürokratik yapılardan kamu hizmetlerinin sunum biçimlerine, ekonomik kalkınma modellerinden günlük sosyal ve kültürel yaşam pratiklerine kadar hayatın her alanını derinden etkilemiştir.

Kamu hizmetlerinin BİT aracılığıyla sunumu olarak tanımlanan e-devlet olgusu, bu teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Karasoy ve Babaoğlu, 2020: 115). Dijitalleşme ile ortaya çıkan e-devlet uygulamaları; yalnızca iş süreçlerinin ve bilgi paylaşım biçimlerinin değişimini değil, aynı zamanda vatandaş

[1] Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, e-posta: samighanemalihasan@posta.mu.edu.tr, ORCID: 0009-0002-4310-1752
[2] Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, masouda.sadat.1991@gmail.com, ORCID: 0009-0001-2614-6863
[3] Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: bcoskun@edu.tr, ORCID: 0000-0002-6803-7534

memnuniyeti ve hizmet kalitesi gibi alanlarda dönüştürücü bir etkiyi de temsil etmektedir (Dalyan ve Kaplan, 2025: 235).

E-devlet, yalnızca teknolojiyi kullanmak değildir, aynı zamanda yönetimi daha basit, hızlı ve etkin hale getirerek vatandaş memnuniyetini artırma fırsatı sunar. Bunun yanında şeffaflık, katılım ve paydaşlık gibi demokratik değerler için de bir olanak sağlar (Coşkun ve Pank Yıldırım, 2018:151-152). Dolayısıyla dijital çağda, dünya genelindeki hükümetler, kamu hizmeti sunumunu iyileştirmek, şeffaflığı artırmak, bürokratik verimsizlikleri azaltmak ve vatandaş katılımını geliştirmek amacıyla giderek daha fazla elektronik yönetim (e-devlet) sistemlerine yönelmektedir (Nabous, 2025: 51). Yapılan istatistiki Analizlere göre e-devlet uygulamalarının bir ülkedeki ekonomik kalkınmaya da katkı sağladığı görülmektedir (Almalı, 2021; Yıldırım ve Almalı, 2024).

Günümüzde e-devlet uygulamalarının kamu yönetimi açısından vazgeçilmez nitelik kazanması, her devleti sahip olduğu teknik ve mali imkanlar ölçüsünde e-devlet uygulamalarını oluşturma ve geliştirmeye yöneltmiştir. Küresel bir mahiyet kazanan bu gelişmenin dışında kalmayan Mısır Arap Cumhuriyeti de gelişmiş ülkelerdeki dijitalleşme ivmesine ayak uydurabilmek adına e-devlet uygulamalarının hayata geçirilmesine yönelik birçok girişimde bulunmuştur.

Mısır Arap Cumhuriyeti; kalabalık nüfusu, geniş yüzölçümü ve stratejik coğrafi konumuyla Afrika ve Orta Doğu'nun en önemli ülkelerinden biridir. Afrika kıtasının kuzeydoğusunda yer alan ülkenin kuzeyinde Akdeniz, doğusunda Kızıldeniz, güneyinde Sudan, batısında Libya ve kuzeydoğusunda İsrail bulunmaktadır. İnsanlığın en eski uygarlıklarından birine ev sahipliği yapan Mısır, 1517 yılında Osmanlı İmparatorluğu idaresine geçmiş ve 1914 yılına kadar resmen İmparatorluğun bir parçası olarak kalmıştır (www.mfa.gov.tr).

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde Mısır; Arap coğrafyasında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin ardından üçüncü, Afrika kıtasında ise Güney Afrika Cumhuriyeti'ni takiben ikinci büyük ekonomi konumundadır (Aksu ve Akman, 2023: 58-59). Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) 2025 yılı raporuna göre, ülkenin 2026 yılı ortası nüfusunun 120 milyonu aşması beklenmektedir. 2025 yılı itibarıyla kişi başına düşen GSYİH'nin ise 2024 yılına kıyasla 379 ABD doları azalarak 3.191 ABD doları olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir (www.worldometers.info).

Üniter bir devlet yapısına sahip olan Mısır Arap Cumhuriyeti, yarı başkanlık sistemi ile yönetilmektedir (Aksu ve Akman, 2023: 59). Yasama organı, Temsilciler Meclisi ve Senato[4] olmak üzere iki kanattan oluşurken; yürütme organı Cumhurbaşkanı ve hükümetten oluşan çift başlı bir yapı sergilemektedir (Mısır Anayasası md. 139-163). Ülkenin yerel yönetim sistemi ise iller (muhafazalar), ilçeler (mudunlar) ve köyler olmak üzere üç kademeli bir idari bölünmeye dayanmaktadır (Mısır Anayasası md. 175–180).

Mısır'da e-devlet uygulamalarına yönelik atılan ilk adımlar 1980'li yıllara kadar uzanmaktadır. Bu erken başlangıç Mısır'ı, kamu yönetiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı bağlamında öncü Arap ülkelerinden biri yapmıştır. Bu kapsamda karar destek altyapısını güçlendirmek amacıyla 1985 yılında Bilgi ve Karar Destek Merkezi kurulmuştur (Ismail, 2022: 169–170). Devam eden süreçte 1999 yılında İletişim ve Bilgi Teknolojileri Bakanlığı ihdas edilmiş ve bakanlık, stratejik planlamanın bir parçası olarak 2001 yılında E-Devlet Programı'nı başlatmıştır (El-Safi, 2020: 141; Abdelsalam vd., 2012: 5). Kamu hizmetlerinin dijitalleştirilmesine yönelik artan talep doğrultusunda, Mısır hükümeti 2020 yılında, çeşitli alanlardaki kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasına imkân sağlayan ve merkezi bir geçit işlevi gören "Dijital Mısır" platformunu hayata geçirmiştir (Karime, 2023: 1294). Bu çalışmanın amacı, gelişmekte olan bir ülke olarak Mısır'da e-devlet uygulamalarının ortaya çıkışını ve gelişim düzeyini kapsamlı bir şekilde incelemek ve değerlendirmektir.

[4] Mısır Anayasası'nın 248. maddesinde yasamanın bu kanadı "Meclis-i Şuyuh" adıyla düzenlenmiştir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda çalışma ağırlıklı olarak akademik kaynaklardan, Mısır Devletine ait resmî belgeler ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan raporlardan yararlanılacaktır.

Bu çalışmada, öncelikle Mısır'ın genel sosyo-ekonomik, idari ve demografik yapısı tanıtılacak; ardından Mısır'daki e-devletin ortaya çıkışı ve gelişimi ile hükümetin bu süreçte attığı adımlar ve gerçekleştirdiği girişimler incelenecektir. Bu inceleme için doküman analizi ve veri toplama tekniği kullanılacaktır. Veri toplama, konu hakkında diğer kişi veya kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış veya üretilmiş çeşitli yazı, belge, yapıt veya kalıntıların toplanması ve incelenmesini ifade eder. Yazılı kaynaklar arasında, konuyla ilgili olmak koşuluyla her türlü kitap, makale, istatistik, gazete yazısı, yasal belge, tutanak, biyografi, kişisel anı, mektup, resmî web siteleri ile tarihi ve idari literatür, mevzuat ve kanunlar sayılabilir (Seyidoğlu, 2009: 46).

Ayrıca diğer veri kaynağı olarak, Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan E-Devlet Gelişim Endeksi (EGDI) raporları kullanılacaktır. EGDI, BM tarafından üye ülkelerin e-devlet alanındaki gelişmişlik düzeylerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek amacıyla oluşturulmuştur. Endeks, bir ülkenin eğitim ve altyapı düzeyi gibi erişim koşullarını dikkate alarak bilgi ve iletişim teknolojilerini, vatandaşların kamu hizmetlerine erişimini ve katılımını artırmak amacıyla ne ölçüde kullandığını göstermektedir. 2001 yılından bu yana iki yılda bir yayımlanan EGDI, ülkelerin e-devlet düzeylerini: Çevrimiçi Hizmet Endeksi (OSI), Telekomünikasyon Altyapı Endeksi (TII) ve İnsan Sermayesi Endeksi (HCI) üç alt bileşen üzerinden ölçmektedir (BM, 2024). Bu doğrultuda, Mısır'ın küresel sıralamadaki yeri ve rekabet gücünü belirlemek amacıyla, BM tarafından yayımlanan ve 2014–2024 dönemini kapsayan E-Devlet Gelişim Endeksi'ndeki Mısır ile ilgili veriler incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Bulgular

Mısır, kamu hizmetlerinin niteliğini artırmak amacıyla bilgi ve iletişim teknolojileri sektörünü öncelikli bir alan olarak görüp, bu konuda ilk adımları 1980'li yıllarda atmasına rağmen, daha sonraki dönemlerde bu ivmeyi sürdürememiştir. Günümüzde Mısır dijital dönüşüm kapsamında e-devlet uygulamalarını hayata geçirmede bazı sorunlara da sahiptir.

Ayrıca çalışmada BM tarafından yayımlanan ve 2014–2024 dönemini kapsayan E-Devlet Gelişim Endeksi'ndeki raporu analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu konudaki temel veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1: Mısır'ın BM E-Devlet Gelişmişlik Endeksindeki Son 10 Yıla Ait Sırası

Yıl	E-Devlet Gelişim Endeksi	Çevrimiçi hizmetler endeksi	Telekomünikasyon altyapısı endeksi	İnsan sermayesi endeksi	Sırlama
2014	0.5129	0.5906	0.3571	0.5912	80
2016	0.4594	0.4710	0.3025	0.6048	108
2018	0.4880	0.5347	0.3222	0.6072	114
2020	0.5527	0.5706	0.4683	0.6192	111
2022	0.5895	0.573	0.5579	0.6375	103
2024	0.6699	0.7002	0.6946	0.6150	95

Kaynak: BM E-Devlet Gelişmişlik Endeksi Raporları (2014, 2016, 2018, 2020, 2022, 2024)

Tablo Mısır'ın e-devlet gelişmişlik endeksine ilişkin 2014–2024 yılları arasındaki küresel düzeydeki sırsını ve bu sıralamadaki değişimi göstermektedir. Tablodaki veriler 2014 yılında Mısır'ın 193 ülke arasında nispeten iyi konunda olduğunu göstermektedir. 2014 yılında Mısır, 0,51 puanla 193 ülke arasında 80. sırada yer almıştır. Ancak ilerleyen yıllarda Mısır bu konumunu koruyarak geliştirememiş ve 2016 ve 2018 yıllarında sırlamada önemli bir gerileme yaşamıştır. 2020 yılından sonra ortaya çıkan nispi iyileşme 2014 yılı düzeyini yakalamaktan uzak kalmıştır. Ancak, Tablodaki veriler e-devletin geliştirilmesi bakımından Mısır'ın tekrar bir yükselme trendine girdiğini göstermektedir.

Bunun yanında BM E-Devlet Gelişim Endeksi (EGDI) 2024 verileri dikkate alındığında Mısır'ın, Afrika kıtasında e-devletin gelişimi bakımından öne çıkan ülkeler arasında yer aldığı görülmektedir. Rapora göre Mısır, e-devlet gelişmişliği açısından dünya genelinde ilk 100 ülke arasında yer alırken, Afrika kıtasında ilk altı ülke içinde yer almaktadır. Mısır'ın son raporda ilk 100 ülke arasında yer alması ve e-devlet gelişmişliği sınıflandırmasında yüksek "3H" kategorisinde bulunması, ülkenin dijitalleşmede orta düzeyde bir istikrarlı bir yapı kazandığını göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Yine Mısır'da son yıllar itibariyle telekomünikasyon altyapısında gerçekleştirilen iyileştirmeler, ülkenin önümüzdeki yıllarda e-devlet uygulamalarını daha da güçlendirme ve ileri götürme potansiyeline işaret etmektedir.

Sonuç

Mısır'da e-devlet uygulamalarına yönelik atılan ilk adımlar 1980'li yıllara kadar uzanmakta olup, bu durum Mısır'ı kamu yönetiminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı bağlamında öncü Arap ülkelerinden biri hâline getirmiştir. Ancak Mısır, kamu hizmetlerinin niteliğini artırmak amacıyla dijital dönüşümü öncelikli bir alan olarak belirlemesine rağmen, e-devlet uygulamalarının hayata geçirilmesi sürecinde çeşitli yapısal, yönetsel ve toplumsal engellerle karşılaşılmaktadır.

Yukarıda ifade edilen veriler, Mısır'ın 2024 yılında E-Devlet Hazırlık Endeksi'nde önemli bir iyileşme kaydettiğini ve "orta performans" kategorisinden "yüksek performans" kategorisine geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Mısır'ın dijital dönüşüme yatırım yapmaya ve bu süreçlere aktif olarak katılmaya devam ettiği takdirde e-devlet gelişimini sağlamak açısından olumlu bir konumda olduğunu göstermektedir. Ancak bu iyileşmeye rağmen, Mısır'ın e-devlet alanındaki gelişimi küresel ölçeğe göre görece yavaş ve istikrarsız bir seyir izlemekte; özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri başta olmak üzere bazı Arap ülkelerinin oldukça gerisinde kalmaktadır. Bu durum Mısır'ın, bilişim altyapısı, çevrimiçi hizmetler ve insan sermayesinin geliştirilmesi alanlarında önemli eksikliklerin bulunduğunu göstermekte ve bu alanlarda daha kapsamlı politikaların uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Sonuç olarak, Mısır'daki e-devlet gelişiminin sınırlı da olsa önemli bir iyileşme kaydettiği; ancak bilişim altyapısı, yönetsel kapasite ve toplumsal beceriler açısından dönüşüm süreçlerinin daha da geliştirilmesi gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

Abdelsalam, H. M., Reddick, C. G., El Kadi, H. A. (2012). Success and Failure of Local E- Government Projects: Lessons Learned from Egypt. *IGI Global Scientific Publishing*, 183-201.

Aksu, D., Akman, Ç. (2023). Mısır Arap Cumhuriyeti'nin Yerel Yönetim Yapısı: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(28), 57-76.

Almalı, V. (2021). *Standart Maliyet Modeli Bağlamında E-Devlet Uygulamalarının Yönetiminin İyileştirilmesi ve Refah Üzerindeki Etkileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Muğla Sıtkı Koçamn Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

Almotawkel, N. A. A., Qureshi, E. A. (2021). Analytical Comparison of the Performance Efficiency of The Administrative System Of E-Government in the Arab Countries. *IJRAR21B1208 International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR)*, 8(2), 761-774.

Coşkun, B., Yıldırım, Ç. P. (2018). Kamu Yönetimi Açısından Dijital Zekanın İyi Yönetime Etkisi. *Ombudsman Akademik*, (1), 141-162.

Dalyan, Ş., Kaplan, Ç. (2025, Mayıs) Dijitalleşme Kapsaminda Değişen Kamu Yönetimi Anlayişi: E-Devlet. *II. Uluslararasi İktisadi ve İdari Çalışmalar Kongresi*, Tokat /Türkiye

El-Safi, H. (2020). The E-Government And Its Application In Egypt. *The International Journal of Advanced Research on Law and Governance*, 2(1), 117-166.

Karasoy, H., Babaoğlu, P. (2020). Türkiye'de Elektronik Devletten Dijital Devlete Doğru. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (23), 397-416.

Karime, M. A. (2023). Ehemmiyet'l-Hükûmeti'-Dijitaliyye fi Mısır fi Tahkik Ehdef't-Tenmiye'l-Müstedame. *Mecelle Kuliyetü'l-Adab bi'l-Vadi'l-Cedid* , 9(18), 1273-1313.

Khashaba, M., El Gohary, E., Dessouki, A. (2022). Takyim Tecrübe el-Hükümet el-Elektroniyye ve e-Tahavvül e-Rakamı fi Mısır. *El-Mecelle el-Mısri'ye li'-Tenmiye ve't-Tahtit*, 30(4), 85-119.

Ismail, H. M. (2022). The Emergence and Development of E-Government in Egypt. *Journal of the Faculty of Arts*, 23(36), 163-186.

Mısır Arap Cumhuriyeti Anayasası (2014-2019). https://www.presidency.eg/ar/, erişim tarihi: 27.02.2026.

Nabous, N. S., Amrouni, K. I., Allah, K. M. A. K., Nabus, H. S. (2025). Acceptance and Usage of E-Government in Developing and Developed Countries. *Derna Academy Journal for Applied Sciences*, 4(2), 51-58.

Salem, M. A. (2024). Suubet e-Teşriiye fi Tatbik el-Hükûmet el-Elektroniyye fi Nizam el-İdari el-Mısri. *Mecelletu - Dirâsât el-Kanuniye*, 66(3), 1428-1467.

Seyidoğlu, H. (2009). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabi* (10. Baskı). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Yıldırım, A., Almalı, V. (2024). Does E-Government Foster Welfare? An Empırıcal Investıgatıon For Developıng Countrıes. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (67), 177 - 182.

BM (2014). https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2014 , erişim tarihi: 04.03.2026.

BM (2016). https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2016 , erişim tarihi: 04.03.2026.

BM (2018). https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2018 , erişim tarihi: 04.03.2026.

BM (2020). https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2020 , erişim tarihi: 04.03.2026.

BM (2022). https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2022 , erişim tarihi: 04.03.2026.

BM (2024). https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024, erişim tarihi: 04.03.2026.

https://www.mfa.gov.tr/misir-siyasi-gorunumu.tr.mfa, erişim tarihi: 06.03.2026.

https://www.worldometers.info/tr/gsyih/misir/, erişim tarihi: 06.02.2026.

EK

Yerel Yönetimlerde Kurum İçi Dijital Entegrasyon: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği[1]

Intra-Institutional Digital Integration in Local Governments: The Case of Istanbul Metropolitan Municipality

Şerife Şevval Hasanusta[2], Betül Ulaş[3], Aydın Akpınar[4]

Öz

Bu çalışma, Post-Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımı çerçevesinde yerel yönetimlerde dijitalleşmenin yönetsel, teknik ve kültürel boyutlarını incelemektedir. Araştırma, 2025 yılında belge yönetiminde dijital dönüşüm sürecini başlatan İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yazı İşleri ve Kararlar Daire Başkanlığı örneği üzerinden nitel yöntemle yürütülmüştür. Farklı idari pozisyonlardaki 15 kişiyle gerçekleştirilen mülakatlar ve katılımcı gözlem bulguları, dijitalleşmenin yalnızca teknik bir yenilik değil, kurumsal koordinasyon, kullanıcı sahiplenmesi ve örgütsel öğrenmeyle şekillenen bütüncül bir dönüşüm olduğunu göstermektedir. Entegrasyon sürecinde kullanıcı birimlerinin aktif rolü belirleyici olmuş; ancak sistemler arası uyumsuzluklar ve kültürel direnç tam entegrasyonu sınırlandırmıştır. Bulgular, dijitalleşmenin Post-YKY ilkeleri doğrultusunda daha katılımcı ve bütünleşik bir yönetişim anlayışıyla kurgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Post-Yeni Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm, Kurumsal Entegrasyon ve Yönetişim

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study examines the managerial, technical, and cultural dimensions of digitalization in local governments within the framework of Post-New Public Management. The research uses a qualitative approach, focusing on the Istanbul Metropolitan Municipality's Department of Council and Decisions Affairs, which initiated a digital transformation in document management in 2025. Interviews with 15 individuals in different administrative positions, along with participant observation, show that digitalization is not merely a technical innovation but a holistic transformation shaped by institutional coordination, user ownership, and organizational learning. The active involvement of user units played a decisive role in the integration process; however, system incompatibilities and cultural resistance limited full integration. The findings indicate that digitalization should be designed in line with Post-NPM principles, adopting a more participatory and integrated governance approach.

Keywords: Post-New Public Management, Digital Transformation in Local Government,Institutional Integration and Governance

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Toplumsal ve teknolojik gelişmeler, kamu yönetiminin yalnızca işleyiş biçimini değil, aynı zamanda düşünsel ve kuramsal temellerini de derinden dönüştürmektedir. 21. yüzyılın son çeyreğinde benimsenen Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışı, piyasa odaklı, rekabetçi ve performans temelli yapısıyla kamu hizmetlerinde

[1] Bu çalışma, yürütücülüğünü Şerife Şevval Hasanusta'nın yaptığı ve TÜBİTAK 2209-A – Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenen "Yerel Yönetimlerde Kurum İçi Dijital Entegrasyon: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği" başlıklı projeden üretilmiştir. Proje, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Etik Kurulu, 19.11.2025 tarihli, 2025-6/1 protokol numaralı kararıyla etik açıdan uygun bulmuştur.

[2] Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yerel Yönetimler Bölümü, sevvalhasanusta@marun.edu.tr, 0009-0003-6184-1858

[3] Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, betululas@marun.edu.tr, 0000-0003-3355-1717

[4] Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yerel Yönetimler Bölümü, aydin.akpinar@marmara.edu.tr, 0000-0002-7392-6205

verimliliği ön plana çıkarırken; denetim, sorumluluk ve koordinasyon gibi yönetimin temel ilkelerinin geri planda kalmasına yol açmıştır. Bu durum, literatürde Post-Yeni Kamu Yönetimi (Post-YKY) olarak adlandırılan, daha bütüncül, katılımcı ve iş birliğine dayalı bir yönetim anlayışının doğmasına zemin hazırlamıştır. Post-YKY, merkeziyetçiliğin yerini koordinasyona, rekabetin yerini ortaklığa bıraktığı; etkinliğin yanı sıra şeffaflık, hesap verebilirlik, açıklık ve katılımcılığı da ön plana alan yeni bir yönetişim paradigmasını temsil etmektedir. Bilgi çağının dinamikleriyle biçimlenen bu yaklaşım, kamu yönetiminde uzun süredir var olan parçalanmış işlevlerin yeniden bütünleştirilmesini, veriye dayalı karar alma süreçlerinin güçlendirilmesini ve kurumlar arası etkileşimin dijital araçlar aracılığıyla hızlandırılmasını öngörmektedir. Bu yönüyle Post-YKY, kamu yönetiminde yıllardır gözlemlenen koordinasyon eksikliği, çok merkezlilik ve işlevsel dağınıklık gibi sorunlara karşı daha bütünleşik, esnek ve etkileşim temelli bir yönetim anlayışını beraberinde getirmiştir (Christensen, Lægreid 2007; Lodge, Gill 2011).

Post-Yeni Kamu Yönetimi (Post-YKY) yaklaşımı, Geleneksel Kamu Yönetimi ve Yeni Kamu Yönetimi (YKY) modellerinin eksikliklerinin ele alınarak, kamu hizmetlerinde vatandaş odaklı ve iş birliğine dayalı bir yönetim anlayışının geliştirilmesini hedeflemektedir. Yeni Kamu Yönetimi'nin verimlilik odaklı yaklaşımının aksine, Post-Yeni Kamu Yönetiminde toplumsal fayda ve katılımcılık ön planda tutulmaktadır. Bu yönetim modeli ile kamu hizmetlerinin şeffaf, hesap verebilir ve sürdürülebilir bir çerçevede sunulması amaçlanmakta; hizmet süreçlerinin daha etkin ve toplumun ihtiyaçlarına duyarlı hale getirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Post-Yeni Kamu Yönetiminin katılımcılık, şeffaflık ve toplumsal fayda odaklılık gibi temel ilkeleri, dijital entegrasyon süreçlerinde yönetimsel bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçevede, dijitalleşmenin yerel yönetimlerdeki süreçlerin hem çalışanlar hem de vatandaşlar açısından daha erişilebilir, etkileşimli ve şeffaf hale getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Böylece dijitalleşmenin, yalnızca kurum içi verimliliği artırmakla kalmayıp kamu hizmetlerine olan vatandaş güvenini ve katılımını da yükseltilebileceği öngörülmektedir. Post-Yeni Kamu Yönetiminin şekillenmekte olan bu yeni dönemin, bilgi teknolojisi odaklı ve bütüncül yaklaşımların kamu yönetiminde kritik bir rol oynayacağı "dijital çağ yönetimi" dalgasını ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Dijital Çağ Yönetiminin, kamu sektöründe işlevlerin yeniden entegre edilmesini, ihtiyaç odaklı bütünsel yapılara geçişi ve dijitalleşme içereceği ifade edilmektedir (Dunleavy, Margetts, Bastow & Tinkler, 2006).

Yerel yönetimlerde dijitalleşme süreçleri inceleyen birçok çalışma mevcuttur ancak Post-Yeni Kamu Yönetim anlayışına referansla kurum içi dijital dönüşümün incelenmesi oldukça sınırlıdır. Bu açıdan bakıldığında çalışma, kurum içi dijital dönüşüme atıfta bulunması yönünden diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Bu bağlamda, dijitalleşme sürecini henüz yeni tecrübe eden bir kurum üzerinden yapılan incelemeler, bu süreci deneyimlemeyi ve iyileştirmeyi hedefleyen başka yerel yönetim birimleri için bir rehber kaynak oluşturulabilir mi? araştırma sorusuna yanıt aramaktadır.

Amaç

Post-Yeni Kamu Yönetimi anlayışı gerek dünya literatüründe gerekse Türkiye'de teorik düzeyde sıklıkla tartışılsa da ampirik verilere dayalı araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın temel motivasyonu, kamudaki dijitalleşme sürecinin yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda yönetim kültürü, örgütsel davranış ve kurumsal işleyiş açısından çok boyutlu bir dönüşüm süreci olduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda, 2025 yılında belge yönetim sisteminde dijitalleşme sürecini başlatan İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Yazı İşleri ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, yerel yönetimlerde kurum içi dijital entegrasyonun yönetimsel, teknik ve kültürel boyutlarını incelemek amacıyla örneklem olarak ele alınmıştır.

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımıyla tasarlanmış olup veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış mülakat formu ile katılımlı gözlem teknikleri birlikte kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış sorular, kurum içi dijitalleşmenin üç temel boyutunu; yönetimsel koordinasyon, teknik süreçler ve çalışan deneyimi anlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Örneklem olarak İBB Yazı İşleri ve Kararlar Dairesi Başkanlığı'na bağlı Yazı İşleri, Encümen, Meclis ve Arşiv Şube Müdürlükleri seçilmiştir. Veri toplama süreci boyunca düzenli biçimde encümen toplantıları ve evrak süreçleri izlenmiş; ayrıca müdür, müdür yardımcısı ve şef düzeyinde toplam 15 kişiyle yüz yüze mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları, İBB'nin Yazı İşleri ve Kararlar Dairesi Başkanlığı bünyesinde kapsamlı bir dönüşüm gerçekleştirdiğini ortaya koymuştur. Mülakat verilerine göre; dijitalleşme fikrinin ilk olarak 2015 yılında e-imza uygulamasıyla gündeme geldiğini; ancak teknik altyapı yetersizlikleri, yönetimsel direnç ve kurumsal adaptasyon eksikliği nedeniyle e-yazışma sistemine tam geçişin sağlanamadığını göstermektedir. 2019 yılı sonrasında dijitalleşme süreci kurumsal bir politika haline gelmiş, ilgili birimlerin oluşturulması ve e-yazışma paketlerinin geliştirilmesiyle süreç hız kazanmıştır. Güncel olarak e-yazışma sisteminin 2.0 sürümünün kullanılması, dönüşümün teknik olarak olgunlaşma aşamasına ulaştığını göstermektedir. Sistem, Bilgi İşlem Birimi tarafından değil, doğrudan Yazı İşleri Şube Müdürlüğü koordinasyonunda yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum, dijitalleşme sürecinin hizmet sunan teknik birimlerden ziyade kullanıcı birimlerinin ihtiyaç ve deneyimleri doğrultusunda şekillendiğini; dolayısıyla kurum içi sahiplenme, katılım ve uyumun sürecin başarısında belirleyici bir unsur olduğunu göstermiştir. Mülakatlar, resmi yazışma standartlarının yazılımcılara kullanıcı birimler tarafından aktarılması, editör altyapısının mevzuata uygun biçimde tasarlanması ve yaklaşık iki yıllık geliştirme sürecinin bu doğrultuda yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Sistemin ilk dönemlerinde sunucu yetersizliği nedeniyle kopmalar ve editör hataları yaşanmış; altyapı iyileştirmeleriyle bu sorunların giderildiği belirtilmiştir. Yapılan dijital iyileştirmelerde mevcut mevzuata tam uyumun sağlanması önceliklendirilmiş, böylece hem yasal bütünlük hem de idari güvenilirlik güçlendirilmiştir. Birimlerden elde edilen bulgular, dijitalleşme sürecinin henüz tam entegrasyon düzeyine ulaşmadığını göstermektedir. Farklı zamanlarda geliştirilen sistemler arasındaki uyumsuzluklar, aynı işin birden fazla platformda yapılmasına ve iş yükünün artmasına neden olmaktadır. Ayrıca encümen süreçlerinin klasik yazışma statüsünde değerlendirilmesi, sürecin hukuki ve teknik niteliğiyle tam örtüşmemektedir. Bu durum, dijitalleşmenin yalnızca teknik araçların varlığıyla değil, bütüncül ve süreç odaklı bir entegrasyonla etkinleşebileceğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bazı yöneticilerin hâlen evrakların fiziksel çıktısını alma eğiliminde olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, dijital sistemlere yönelik güvenin ve alışkanlık dönüşümünün henüz tam olarak yerleşmediğini göstermektedir. Kurum, bu sorunu aşmak amacıyla kullanıcı farkındalığını artırmaya yönelik eğitim programları düzenlemekte ve bilgi güvenliğini sağlamak için çoklu yedekleme stratejileri geliştirmektedir. Eğitimlerin yerinde ve uygulamalı şekilde gerçekleştirildiği, özellikle pandemi döneminde müdürlük toplantı salonlarında eğitimler düzenlendiği belirtilmiştir. Kullanılan sistemlere genç personelin sisteme hızlı uyum sağladığı; 45 yaş üstü ve lise mezunu personelin uyum sürecinde zorlandığı ifade edilmiştir. Bu bulgu, dijitalleşmenin yalnızca teknik değil aynı zamanda kültürel bir dönüşüm gerektirdiğini göstermektedir.

Geliştirilen sistemler sayesinde kurum bütçesine ve iş akışına büyük katkı sağlanmıştır. E-tebligat entegrasyonu sayesinde geleneksel yollarla 240 TL maliyeti olan bir gönderim 15 TL'ye düşürülmüş, haftalık 800'ün üzerinde işlemle yüksek oranda kamu tasarrufu elde edilmiştir.

Bu olumlu bulguların yanı sıra, kurum içi entegrasyonun henüz tam anlamıyla sağlanamadığı gözlemlenmiştir. Özellikle Encümen Müdürlüğü'nde, 20 yıllık bir geçmişe sahip Encümen Takip Sistemi ile ana sistem olan DAYSİS entegre çalışmamaktadır. Dosyaların önce Word ortamında hazırlanıp sonra sisteme ayrı ayrı

girilmesi iş yükünü iki katına çıkarmaktadır. Ayrıca, encümen kararlarının müdürlükler arası "idari yazışma" statüsünde görülmesi teknik ve hukuki uyumsuzluklara yol açmaktadır.

Mülakatlar, dijitalleşmenin ve entegrasyonun önündeki olumsuz bulgulardan birinin kültürel direnç olduğunu göstermiştir. Pandemi döneminde başlanan müdürlük içi yüz yüze eğitimlerle sisteme geçiş desteklenmiştir. Bu süreçte teknolojiye yatkın genç personel hızlı bir şekilde sisteme adapte olurken, özellikle 45 yaş üstü ve lise mezunu çalışan grubunda yeniliğe kapalılık, direnç ve öğrenme zorlukları yaşanmıştır. Son olarak, birimler arasında bu teknolojiye yönelik farklı yaklaşımlar tespit edilmiştir: Yazı İşleri Müdürlüğü, yapay zekâ (YZ) entegrasyonunu iki personelin işini tek başına yapabilecek, vatandaşın dilekçesini otomatik şablonlara döküp ilgili birime aktaracak "kaçınılmaz, çağ atlatıcı" bir verimlilik aracı olarak görmektedir. Encümen Müdürlüğü ise YZ'nin iş süreçlerini hızlandırma potansiyelini kabul etmekle birlikte, işsizlik ve sosyolojik etkiler gibi riskleri göz önünde bulundurarak çok daha temkinli yaklaşmaktadır. YZ'nin kontrolü ele almasından ziyade kademeli ve destekleyici bir "karar destek mekanizması" olarak kullanılması gerektiği görüşü bulgular arasındadır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın genel bulguları, dijitalleşme sürecinin “Post-Yeni Kamu Yönetimi” anlayışı çerçevesinde değerlendirilebileceğini göstermektedir. Yapılan dijital iyileştirmelerin, karşılıklı öğrenme ve kurumsal deneyim paylaşımı ilkelerine hizmet ettiği; elde edilen kazanımların diğer belediyelere örnek teşkil ederek yerel yönetimler arasında bilgi ve tecrübe paylaşımını teşvik ettiği belirlenmiştir. Son olarak, yapay zekâ entegrasyonuna ilişkin farkındalığın kurum içinde giderek arttığı, yapay zekânın istihdamı doğrudan tehdit etmeyeceği ancak teknolojiyi etkin biçimde kullanan çalışanlara önemli avantajlar sağlayacağı yönünde bir algının güçlendiği tespit edilmiştir. Yazı İşleri biriminde yapay zekâ, iş süreçlerini hızlandıracak kaçınılmaz bir gereklilik olarak görülmekte ve e-dilekçe gibi otomasyon projeleri planlanmaktadır. Buna karşılık encümen biriminde yapay zekânın iş gücü ve sosyolojik etkileri konusunda daha temkinli bir yaklaşım bulunmaktadır. Bu durum, kurum içinde teknoloji algısının farklılaştığını ancak kontrollü entegrasyon konusunda ortak bir eğilim olduğunu göstermektedir. Kurum, geleceğe dönük stratejik planlarında yapay zekâ tabanlı otomasyon sistemlerinin entegrasyonunu kaçınılmaz bir gereklilik olarak görmektedir. Sonuç olarak, bu bulgular dijitalleşmenin yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda insan-teknoloji etkileşimini, örgütsel öğrenmeyi ve kurumsal kültürü yeniden tanımlayan derin bir değişim süreci olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Dijital Dönüşüm, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Goverment-to-Goverment, Post-Yeni Kamu Yönetimi (Post-YKY)

Kaynaklar

Christensen, T. & Lægreid, P. (2007). The whole-of-government approach to public sector reform. Public Administration Review, 67(6), 1057–1064.

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New public management is dead: Long live digital-era governance. Journal of Public Administration Research and Theory, 16(3), 467–494.

Lodge, M. & Gill, D. (2011). Toward a new era of administrative reform? The myth of post-NPM in New Zealand. Governance, 24(1), 141–166.

Dünyada E-Devlet Uygulamaları: Demokrasi ve Etkinlik Dengesi (ABD, Güney Kore ve Singapur örnekleri)

E-Government Applications around the World: The Balance between Democracy and Efficiency (The Cases of the USA, South Korea, and Singapore)

Ileskhan Ibyzhan[1], Doç. Dr. Cenk Aygül[2]

Öz

Bu çalışma, ABD, Güney Kore ve Singapur'un e-devlet uygulamalarında demokrasi ile etkinlik arasındaki dengeyi karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Araştırmanın temel problemi, e-devlet sistemlerinin kamu hizmetlerinde etkinliği artırırken aynı zamanda dijital uçurum, mahremiyet endişeleri ve katılım sınırlılığı gibi demokratik riskleri de beraberinde getirmesidir. Karşılaştırmalı vaka analizi yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada, Birleşmiş Milletler (BM) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) raporları ile ilgili ulusal politika dokümanları detaylı biçimde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Güney Kore'nin e-People platformu aracılığıyla en dengeli modeli sunduğunu; Singapur'un "Smart Nation" girişimiyle etkinlik odağını önceliklendirdiğini; ABD'nin ise federal yapısının etkisiyle daha parçalı ve farklılaşmış bir görünüm sergilediğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, yalnızca etkinlik odaklı e-devlet politikalarının demokratik meşruiyet ve katılım açısından önemli sorunlara yol açabileceği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: E-devlet, demokrasi, etkinlik, ABD, Güney Kore, Singapur.

Abstract

This study conducts a comparative analysis of the balance between democracy and efficiency in the e-government practices of the United States, South Korea, and Singapore. The central issue addressed is that, although e-government systems enhance efficiency in public service delivery, they simultaneously pose democratic risks such as the digital divide, privacy concerns, and limited citizen participation. Employing a comparative case analysis methodology, the research examines United Nations and OECD reports, official e-government portals, and national policy documents. The findings indicate that South Korea provides the most balanced model through its e-People platform and integrated services. In contrast, Singapore prioritizes efficiency over democratic participation via its "Smart Nation" initiative. The United States exhibits a fragmented structure due to its federal system, resulting in variability in the democracy-efficiency balance across states. Ultimately, the study suggests that policies focusing solely on efficiency may give rise to long-term challenges in democratic legitimacy.

Keywords: E-government, democracy, efficiency, USA, South Korea, Singapore.

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, dünya genelindeki e-devlet uygulamalarını demokrasi ve etkinlik dengesi çerçevesinde inceleyerek, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore ve Singapur örnekleri üzerinden karşılaştırmalı bir analiz sunmaktır. Farklı yönetim modelleri, siyasi kültürler ve idari geleneklere sahip bu üç ülkenin e-devlet uygulamalarında demokratik katılım ile yönetsel etkinlik arasında nasıl bir denge kurdukları ortaya konulacaktır. Araştırmada, e-devlet kavramının teorik çerçevesi, tarihsel gelişimi ve temel bileşenleri detaylandırılarak demokrasi ve etkinlik kavramlarıyla ilişkisi açıklanacaktır. E-devletin çeşitli etkileşim

[1] Ondokuz Mayıs Üniversitesi, ileskhanibyzhan@gmail.com.
[2] Doç. Dr. (Danışman).

modelleri ve gelişim aşamaları incelenirken, demokrasi kavramının dijital çağdaki dönüşümü çerçevesinde e-katılım, dijital demokrasi, şeffaflık, hesap verebilirlik ve dijital haklar gibi alt kavramlar analiz edilecektir. Kamu yönetiminde etkinlik kavramı ise dijitalleşmenin kamu hizmetlerinin sunumunda verimlilik, hız, maliyet tasarrufu ve kalite üzerindeki etkileri ile proaktif hizmet sunumu, entegre hizmet modelleri ve kurumlar arası veri paylaşımı gibi unsurlar bağlamında ele alınacaktır. Çalışma, demokrasi ile etkinlik arasındaki teorik gerilimi ve bu iki değer arasında kurulması gereken optimal dengeyi tartışarak, dijital otoriteryanizm, mahremiyet-güvenlik ikiliği, dijital uçurum ve eşitsizlik gibi güncel sorunları bu perspektiften değerlendirecektir. ABD, Güney Kore ve Singapur'un e-devlet uygulamaları demokrasi ve etkinlik boyutlarıyla derinlemesine analiz edilirken, her ülkenin ulusal e-devlet stratejileri ve politika belgeleri, e-devlet gelişim tarihçesi ve aşamaları, dijital katılım mekanizmaları ve e-demokrasi uygulamaları, kamu hizmetlerinde dijitalleşme düzeyi ve etkinlik göstergeleri, veri koruma ve mahremiyete ilişkin yasal düzenlemeler, dijital uçurum ve kapsayıcılık politikaları, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmaları ile kurumlar arası entegrasyon düzeyi detaylı biçimde incelenecektir. Üç ülkenin deneyimlerinden hareketle, e-devlet politikaları geliştiren diğer ülkelere yol gösterici öneriler sunulacak; bu öneriler demokratik katılım mekanizmalarının güçlendirilmesi, veri mahremiyeti ve güvenliğinin sağlanması, dijital uçurumun azaltılması ve kapsayıcılığın artırılması, şeffaflık ve hesap verebilirliğin geliştirilmesi ile etkinlik ve demokrasi arasında optimal dengenin kurulması başlıklarında yoğunlaşacaktır. Çalışmanın nihai hedefi, demokratik değerler ile yönetsel verimlilik arasında denge arayışında olan politika yapıcılar, kamu yöneticileri ve akademisyenlere karşılaştırmalı ve bütüncül bir çerçeve sunmak; üç farklı modelin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve risklerini detaylı şekilde analiz ederek her bir modelin farklı bağlamlarda uygulanabilirliğini değerlendirmektir.

Yöntem

Bu çalışma, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore ve Singapur'un e-devlet uygulamalarında demokrasi ve etkinlik dengesini karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden karşılaştırmalı vaka analizi yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemin seçilme sebebi, farklı ülkelerin e-devlet uygulamalarını derinlemesine inceleyerek benzerlik ve farklılıkları sistematik biçimde ortaya koyma imkânı sunmasıdır. Araştırmanın evrenini, gelişmiş e-devlet uygulamalarına sahip ülkeler oluştururken; örneklemini, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi'nde üst sıralarda yer alan ABD, Güney Kore ve Singapur oluşturmaktadır. Bu ülkelerin seçilmesinde, federal, üniter ve şehir devleti olmak üzere farklı yönetim modellerine; farklı siyasi kültürlere ve e-devlet yaklaşımlarına sahip olmaları belirleyici olmuştur. Veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi raporları, OECD Dijital Hükümet Çalışmaları, Dünya Bankası raporları, ilgili ülkelerin resmi e-devlet portalları (USA.gov, Gov24, Gov.sg), ulusal dijital dönüşüm strateji belgeleri, veri koruma ve bilgi edinme yasaları gibi konuyla ilgili yasal düzenlemeler ile akademik literatür detaylı biçimde incelenmiştir. Verilerin analizinde tematik içerik analizi yöntemi uygulanmış; demokrasi ve etkinlik temaları altında katılımcılık, şeffaflık, hesap verebilirlik, mahremiyet, hız, verimlilik, maliyet tasarrufu ve entegrasyon gibi alt kodlar oluşturularak ülkeler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın geçerliliğini artırmak amacıyla veri çeşitlemesine gidilmiş, farklı kaynaklardan elde edilen veriler karşılaştırılarak tutarlılık kontrolü yapılmıştır. Güvenilirliği sağlamak için veri toplama ve analiz süreçleri ayrıntılı şekilde tanımlanmış, araştırmanın tüm aşamaları şeffaf biçimde raporlanmıştır. Ayrıca, çalışma etik ilkeler doğrultusunda yürütülmüş ve kullanılan tüm kaynaklar eksiksiz olarak referans gösterilmiştir. Bu yöntemsel çerçeve, üç ülkenin e-devlet uygulamalarında demokrasi ve etkinlik dengesini karşılaştırmalı olarak analiz etmeye ve literatüre anlamlı katkılar sunmaya olanak sağlayan sağlam bir temel teşkil etmektedir.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore ve Singapur'un e-devlet uygulamalarında demokrasi ve etkinlik dengesi açısından farklı modeller benimsediğini ortaya koymaktadır. Güney Kore, Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi ve E-Katılım Endeksi'nde 2010 ve 2012 yıllarında dünya birinciliği elde ederek, demokrasi ile etkinlik arasında en dengeli modeli sunduğunu kanıtlamıştır (United Nations, 2010, 2012). Ülkede yönetim faaliyetlerinin verimliliği ve şeffaflığı önemli ölçüde artmış, kamu hizmetlerinin kalitesi iyileştirilmiş ve vatandaşların politika oluşturma süreçlerine katılım olanakları genişletilmiştir (OECD, 2013). Kore'nin e-devlet sisteminin başarısı uluslararası düzeyde geniş kabul görmüş ve çeşitli e-devlet uygulamaları yabancı ülkelere ihraç edilmeye başlanmıştır (Song, 2012). Singapur ise "Smart Nation" girişimi kapsamında etkinliği maksimize eden bir model geliştirmiş olup, Moments of Life programı aracılığıyla vatandaşların ihtiyaçlarını önceden öngörerek proaktif hizmet sunumu gerçekleştirmektedir (Government of Singapore, 2018; Woo, 2020). ABD'de ise federal yapının etkisiyle eyaletler arasında önemli farklılıklar gözlenmekte; bazı eyaletler ileri düzeyde entegre e-devlet hizmetleri sunarken, diğerleri bu alanda geride kalmaktadır (Chen & Hsieh, 2019; Moon, 2002). Bununla birlikte, her üç ülkede de e-devlet uygulamalarının klasik devlet anlayışından farklı olarak; bürokratik kontroller yerine bireye hizmeti, izole edilmiş idari fonksiyonlar yerine entegre kaynak hizmetlerini, kağıt tabanlı işlemler yerine elektronik hizmet sunumunu, zaman alıcı süreçler yerine hızlı iş akışlarını, elle düzenlenen finansal sözleşmeler yerine elektronik fon transferini ve bağlantısız bilgi teknolojileri yerine bütünleşmiş ağ çözümlerini benimsediği görülmektedir (Gupta & Jana, 2003; Yıldız, 2007).

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, Amerika Birleşik Devletleri, Güney Kore ve Singapur'un e-devlet uygulamalarında demokrasi ile etkinlik arasındaki dengeyi karşılaştırmalı bir bakış açısıyla analiz etmiştir. Araştırma bulguları, üç ülkenin e-devlet gelişimi açısından ileri düzeyde olmasına rağmen, demokrasi ve etkinlik dengesine ilişkin farklı modeller benimsediğini göstermektedir. Güney Kore, merkezi planlama ile katılımcı mekanizmaları başarılı şekilde bütünleştirerek demokrasi ve etkinlik arasında en dengeli modeli sunmaktadır. Birleşmiş Milletler E-Devlet Gelişmişlik Endeksi'nde elde ettiği birincilikler ve e-People platformu aracılığıyla sağlanan güçlü vatandaş katılımı, bu dengenin somut göstergeleri olarak öne çıkmaktadır. Güney Kore modeli, yüksek etkinlik düzeyini güçlü katılım mekanizmalarıyla birleştirebilen nadir örneklerden biri olup, diğer ülkelere ilham vermektedir. Singapur ise "Smart Nation" girişimi ve Moments of Life programı ile etkinliği maksimize eden ancak demokratik katılımı ikincil planda tutan bir modeli temsil etmektedir. Bu yaklaşım kısa vadede yüksek verimlilik ve vatandaş memnuniyeti sağlamakla birlikte, uzun vadede demokratik meşruiyet, hesap verebilirlik ve mahremiyet alanlarında ciddi riskler barındırmaktadır. Singapur'un proaktif hizmet anlayışı, vatandaşların ihtiyaçlarını önceden öngörerek hizmet sunma kapasitesi açısından örnek teşkil etmekle birlikte, bu yaklaşımın vatandaşları pasif hizmet alıcı konumuna indirgeme potansiyeli bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ise federal yapısı, özel sektör etkisi ve eyaletler arası farklılıklar nedeniyle parçalı ve heterojen bir görünüm sergilemekte; demokrasi ile etkinlik dengesi eyaletten eyalete ve hizmet türüne göre değişiklik göstermektedir. ABD'nin açık veri politikaları ve şeffaflık girişimleri güçlü olmakla birlikte, federal düzeyde kapsamlı bir veri koruma yasasının bulunmaması ve dijital uçurumun belirginliği önemli zayıflıklar olarak dikkat çekmektedir. Araştırma bulguları, e-devlet uygulamalarının klasik devlet anlayışından farklı olarak bürokratik kontroller yerine bireye hizmeti; izole edilmiş idari fonksiyonlar yerine entegre kaynak hizmetlerini; kağıt tabanlı işlemler yerine elektronik hizmet sunumunu; zaman alan süreçler yerine hızlı iş akışlarını ve bağlantısız bilgi teknolojileri yerine bütünleşmiş ağ çözümlerini ön plana çıkardığını göstermektedir. Ancak, yalnızca etkinlik odaklı yaklaşımların dijital uçurum, mahremiyet endişeleri, gözetim toplumu riski ve vatandaş katılımının kısıtlanması gibi demokratik riskleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu bağlamda, başarılı bir e-devlet dönüşümü için teknolojik altyapının güçlendirilmesi kadar demokratik değerlerin korunması, dijital katılım mekanizmalarının geliştirilmesi, veri mahremiyetinin güvence altına alınması ve dijital kapsayıcılık

politiklarının hayata geçirilmesi son derece önemlidir. E-devlet politikaları oluşturulurken, teknolojik boyutun yanı sıra hukuki, etik, sosyal ve demokratik boyutların da dikkate alınması gerekmektedir. Özellikle dijital katılım mekanizmalarının güçlendirilmesi, kişisel verilerin korunmasına yönelik sağlam yasal çerçevelerin oluşturulması, dijital kapsayıcılıkla dijital uçurumun azaltılması ve şeffaflık ile hesap verebilirlik mekanizmalarının e-devlet sistemlerine entegre edilmesi zorunlu hususlar arasında yer almaktadır.

Kaynakça

Chen, Y. C., & Hsieh, J. Y. (2019). E-government adoption in the United States: A comparative study of state-level digital government services. *Government Information Quarterly*, 36(3), 456-468. https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.03.005

Gupta, M. P., & Jana, D. (2003). E-government evaluation: A framework and case study. *Government Information Quarterly,* 20(4), 365-387. https://doi.org/10.1016/j.giq.2003.08.002

Moon, M. J. (2002). The evolution of e-government among municipalities: Rhetoric or reality? *Public Administration Review,* 62(4), 424-433. https://doi.org/10.1111/0033-3352.00196

Riley, T. B. (2001). The United States of America: Electronic government within the world's largest internet economy. In T. B. Riley & R. W'O. Okot-Uma (Eds.), Electronic governance: Living and working in the wired world (pp. 45-68). Commonwealth Secretariat.

Song, H. J. (2012). E-government in South Korea: Achievements and challenges. Korean Journal of Policy Studies, 27(2), 89-112.

United Nations. (2012). United Nations e-government survey 2012: E-government for the people. United Nations Department of Economic and Social Affairs. https://publicadministration.un.org/egovkb/Reports/UN-E-Government-Survey-2012

Woo, J. (2020). Smart Nation Singapore: A critical review of digital government development. Asian Journal of Political Science, 28(3), 267-285. https://doi.org/10.1080/02185377.2020.1816205

Yıldız, M. (2007). E-government research: Reviewing the literature, limitations, and ways forward. Government Information Quarterly, 24(3), 646-665. https://doi.org/10.1016/j.giq.2007.01.002

Dijital Bürokrasi Bağlamında Kamu Yöneticilerinin Yeni Yetkinlikleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği

New Competencies of Public Administrators in the Context of Digital Bureaucracy: The Case of Istanbul Metropolitan Municipality

Nahide Işıl Çetinkaya İstikbal[1] Muhammed Enes Aygün[2]

Öz

Dijital teknolojilerdeki hızlı gelişmelerin ve algoritmaların gitgide önem kazandığı yönetsel yapılarda bürokrasinin de dijitalleşmesi kaçınılmazdır. Bu çalışmada kamu yöneticilerinin sahip olması gereken yeni yönetsel niteliklerin analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Yerel yönetimler kamuya en yakın hizmet birimleri olduğundan dijital dönüşüm sürecinin etkilerinin doğrudan tespit edilebilmesi mümkündür. Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm yalnızca teknolojik altyapı gelişmeleri ile sınırlı değildir. Bu dönüşüm ancak yönetsel kapasite ve beşeri sermaye de bir parçası haline geldiğinde tamamlanacaktır. Bu anlayışla, dijital belediyecilik uygulamalarının geniş yer kapladığı İstanbul Büyükşehir Belediyesi çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Çalışmada hem mevcut dokümanların incelenmesi hem de kamu yöneticileri ile yapılacak yarı yapılandırılmış mülakatlar ile dijital kamu yöneticisinde sahip olması beklenen nitelikler ortaya koyularak bir yetkinlik modeli geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İBB, Kamu Yöneticileri, Dijital Belediyecilik, Dijital Dönüşüm, Dijital Bürokrasi

JEL Kodları: H83, O33

Abstract

In administrative structures where rapid advancements in digital technologies and algorithms are gaining increasing importance, the digitalization of bureaucracy is inevitable. This study aims to analyze the new managerial qualities that public administrators should possess. Digital transformation in local governments is not limited solely to technological infrastructure developments. This transformation will only be complete when managerial capacity and human capital become an integral part of it. With this understanding, Istanbul Metropolitan Municipality, where digital municipality applications are widely implemented, constitutes the sample of the study. The study aims to develop a competency model by examining existing documents and conducting semi-structured interviews with public administrators to identify the qualities expected of a digital public administrator.

Keywords: Istanbul Metropolitan Municipality, Public Administrators, Digital Municipalities, Digital Transformation, Digital Bureaucracy

JEL Codes: H83, O33

Extended Abstract

The rapid advancements in digital technologies in recent years are significantly transforming the structural and functional characteristics of public administration. The widespread adoption of information and communication technologies, big data analytics, artificial intelligence systems, and the integration of algorithmic decision-making mechanisms into public administration are reshaping not only service delivery processes but also the decision-making mechanisms of public institutions. This transformation process has made the integration of traditional bureaucratic structures with digital technologies imperative. Thus, a new managerial paradigm, which can be called "digital bureaucracy," is emerging in public administration (Yalin et al., 2025).

[1] Associate Professor, Istanbul Medeniyet University, isil.istikbal@medeniyet.edu.tr
[2] Research Assistant, Istanbul Beykent University, enesaygun@beykent.edu.tr

The classical understanding of bureaucracy is based on rational rules, hierarchical structures, and specialized administrative personnel. However, with the digitalization process, data-driven management approaches, algorithmic decision support systems, and digital platforms are increasingly being used in public institutions. These developments, rather than eliminating the role of public bureaucracy, are bringing about a transformation process that redefines the job descriptions and managerial competencies of bureaucrats. In particular, the integration of artificial intelligence and automation technologies into public decision-making processes is leading to a restructuring of the bureaucrats' areas of responsibility. This situation makes it imperative for public administrators to work interactively with technology and to effectively utilize data-driven decision-making mechanisms.

The transformation that digitalization has created in public administration necessitates a reassessment of administrative capacity. Today, it is no longer considered sufficient for public administrators to possess only traditional management skills. Instead, there is a need for administrators who understand digital technologies, can perform data-driven analysis, and grasp the relationship between technology and governance. In this context, new competencies that public administrators should possess include digital literacy, data literacy, artificial intelligence literacy, data analytics knowledge, data-driven policy development capacity, and digital governance knowledge.

The digital transformation process in public administration is not limited to the increased use of technological tools. This process also leads to fundamental changes in the understanding of management. The use of digital platforms in public institutions has made it possible to accelerate services, reduce bureaucratic processes, and strengthen a citizen-centric service approach. This transformation ensures that public administration becomes more transparent, accountable, and efficient.

The integration of digital technologies into public administration significantly contributes to the development of a data-driven management approach. Thanks to big data analytics, public institutions can better analyze citizen behavior and design policy processes more effectively. In this context, data analytics has become a crucial component of strategic decision-making processes in public institutions. The effective use of big data analytics capacity in public institutions contributes to increased administrative efficiency, improved service delivery, and reduced bureaucratic processes.

It should be underlined that digital transformation may also cause some new governance challenges in public administration. The use of artificial intelligence and algorithmic decision-making systems raises new debates on issues such as accountability, ethics, and human control. Maintaining transparency and human oversight in the decision-making processes of algorithmic systems used in public institutions is of paramount importance. Therefore, for the effective functioning of digital bureaucracy, public administrators need to possess the competencies to understand and manage technological systems (Toledo, 2026).

REQUIRED COMPETENCIES OF A DIGITAL PUBLIC ADMINISTRATOR

The competencies that public administrators need to possess during the digital transformation process differ from the traditional management approach. In this context, the essential competencies that a digital public administrator should possess can be listed as follows:

1. **Digital literacy:** Public administrators need to be able to effectively use digital platforms, information systems, and technological infrastructures. Digital literacy enables administrators to plan and manage technology-based services.
2. **Data literacy and data analytics skills:** Analyzing data produced in public institutions and using it in policy processes is becoming increasingly important. Data literacy enables administrators to make strategic decisions by correctly interpreting data.

3. **Artificial intelligence literacy:** The widespread use of artificial intelligence systems in public services necessitates that administrators understand the operation of these systems at a basic level. This competency ensures the effective management of AI-supported decision-making systems.
4. **Data-driven policy development capacity:** With digitalization, the use of data-driven analyses in policy-making processes has gained importance. Therefore, public administrators need to have the ability to produce policies based on data analysis.
5. **Digital Governance Knowledge:** New governance relationships are emerging between public institutions, the private sector, and citizens during the digitalization process. Therefore, it is important for managers to understand digital governance models.

These competencies are critical for public administrators to effectively manage their institutions during the digital transformation process. At the same time, these competencies play a strategic role in enabling public institutions to adapt to the changing technological environment.

DIGITAL TRANSFORMATION IN LOCAL GOVERNMENTS

Local governments are the administrative units where public services are delivered to citizens at the closest level. Therefore, they are among the institutions where the effects of digital transformation processes can be observed most quickly and concretely. Smart city applications, digital municipal services, and data management systems constitute important elements of digital transformation in local governments.

Digital transformation in local governments is not limited solely to technological infrastructure investments. For this transformation to be successful, it is also necessary to develop administrative capacity and strengthen human capital with digital competencies. Therefore, the digitalization process represents an integrated transformation between technological infrastructure and human resources.

In this context, one of the local governments in Türkiye where digital municipal applications are most intensively observed is the Istanbul Metropolitan Municipality. With its extensive data infrastructure and technology-based services, the Istanbul Metropolitan Municipality stands out as one of the largest local government institutions in Türkiye.

RESEARCH SAMPLE: ISTANBUL METROPOLITAN MUNICIPALITY

One of the main reasons for selecting the Istanbul Metropolitan Municipality as the sample in this study is that the institution is one of the local governments with the largest data capacity in Türkiye. Furthermore, it possesses extensive experience in smart city applications, data management, digital service platforms, and technology-based municipal practices.

Technology subsidiaries operating within the Istanbul Metropolitan Municipality also strengthen the institution's role in the digital transformation process. In particular, technology companies such as İSBAK, İSTTELKOM, and BELBİM AŞ are carrying out significant projects in areas such as data management, transportation systems, and digital payment infrastructure. These institutions play a critical role in the implementation of the municipality's digital transformation strategies. Therefore, the Istanbul Metropolitan Municipality constitutes a suitable research area for examining the impact of digital municipal practices on administrative capacity.

Method

This study will utilize a qualitative research method. Two main data collection techniques are planned within the scope of the research.

Firstly, a literature review and document analysis method will be used. Official reports, strategic plans, and corporate documents related to the Istanbul Metropolitan Municipality's digital transformation strategies, smart city applications, and data management policies will be examined.

Secondly, a semi-structured interview method will be applied. Approximately 10-15 semi-structured interviews will be conducted with public administrators and digital transformation experts working within the Istanbul Metropolitan Municipality. This research will reveal the managerial qualities that public administrators should possess during the digital transformation process through interviews.

The main objective of the research is to determine the competencies that a digital public administrator should have and to develop a digital public administrator competency model based on the case of İstanbul Metropolitan Municipality.

Conclusion

The integration of digital technologies into public administration is leading to significant transformation in bureaucratic structures, administrative processes, and decision making mechanisms. In this transformation process, the role of public administrators is also being redefined. Traditional managerial competencies based primarily on legal knowledge, administrative coordination and hierarchical control are no longer sufficient for managing increasingly complex and technology-driven public organizations. Instead, public administrators are expected to possess that enable them to understand digital technologies, perform data-driven analysis, and manage digital governance processes effectively (Eaves et al., 2026).

Local governments constitute one of the most dynamic areas where the effects of digital transformation can be observed. Large-scale local governments such as the Istanbul Metropolitan Municipality have become important actors in this transformation process thanks to digital municipality applications and technology investments. Determining the competencies that a digital public administrator should possess is of critical importance for public institutions to adapt to the digital transformation process.

The study aims to contribute the public administration literature by identifying the key competencies that public administrators in digital bureaucracy era and proposing a digital competency framework. The findings of the study are expected to highlight the importance of digital, data, AI literacy and data driven policy development capacity for public administrators.

References

Eaves, D., Mergel, I., Clarke, A., Fetter, J., & Steinberg, T. (2026). Teaching Public Service in the Digital Age: Collectively Building a Global Curriculum to Teach Digital-era Competencies to Public Managers. *Information Polity*, 15701255251382598.

TOLEDO, R. (2026). Algorithmic Accountability in Public Administration: A Systematic Review and Conceptual Framework for Responsible AI Governance.

Yalin, K., Xuyu, C., & Yuxuan, C. (2025). The Impact of AI Technology Application on Street-Level Bureaucratic Decision-Making: A Moderated Mediation Experimental Analysis. *Available at SSRN 5378518*.

Sosyal Medyanın Gençlerin Siyasal Bilincine Etkisi: Demokratik Katılımın Sürdürülebilirlik Perspektifinden İncelenmesi

The Impact of Social Media on the Political Consciousness of Youth: An Examination of Democratic Participation from a Sustainability Perspective

Mehmet Burkay Jurnal[1]

Öz

Günümüzde sosyal medya uygulamaları, siyasi figürlerin hedef seçmenlerle doğrudan etkileşim kurabildiği, mesajlarını hızla yayabildiği ve tepkilerini anlık olarak ölçebildiği platformlar haline gelmiştir. Seçmenlerle doğrudan iletişim kurma fırsatı sağlayan sosyal medya, bireylerin siyasi bilincinin artırılmasına ve seçmenlerin daha bilinçli tercihler yapmasına katkı sağlayabilir, ayrıca siyasal pazarlama stratejilerinin uygulanmasının yanında bireylerin siyasi bilinçlerinin ve demokratik katılım düzeylerinin şekillendirilmesinde önemlidir. Özellikle gençler sosyal medya aracılığıyla daha geniş bilgiye erişebilmekte, farklı siyasi görüşleri tartışma ve değerlendirme imkanına sahip olmakta, dolayısıyla bilinçli tercihler yapma yolunda algoritmalar aracılığıyla desteklenmektedir. Böylece sosyal medyanın demokratik katılımı artıran sürdürülebilir bir platform olarak karşımıza çıkması, yakın gelecekte dijital vatandaşlık ve siyasal kimlik oluşum sürecinde baş role sahip olacak ve kamusal karar alma mekanizmalarında daha aktif bir şekilde kullanımı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Katılımcı Demokrasi, Siyasal Kimlik, Sosyal Medya, Kamusal Algı, Dijital Vatandaşlık

JEL Kodları: H83, D72, L86

Abstract

Social media applications have evolved into platforms where political figures can directly interact with target audiences, disseminate their messages rapidly and measure reactions instantaneously, contributing to enhancing political awareness and facilitating more informed decision-making among the electorate the digital age of today. These platforms foster informed choices while shaping individuals' political consciousness and democratic participation levels alongside marketing strategies. Young people navigate diverse ideological spectrums via social media, increasingly mediated by algorithms in their level of political awareness. The emergence of social media as a sustainable democratic platform will undoubtedly enable it to play a pioneering role in the development of digital citizenship and political identity and facilitate more active integration of digital tools into public decision-making mechanisms.

Keywords: Participatory Democracy, Political Identity, Social Media, Public Perception, Digital Citizenship

JEL Codes: H83, D72, L86

Genişletilmiş Özet

Amaç

Sosyal medya kanalları, gençlerin akranlarıyla düzenli olarak iletişim kurmasına, siyasi fikirlerin özgürce paylaşılmasına, yeni toplumsal hareketler için dinamik platformlara ulaşılmasına, halka yönelik kamu politikalarının oluşturulmasına dair birçok gelişmenin yaşanmasını sağlayarak küresel ve siyasal bir kültür oluşturmuştur. Bireyin istediği şekilde anonim kimlik yaratabilmesine olanak sunarak dijital dünyada aktif siyasal katılımı pekiştirmiş ve demokratik bir ortam sağlamıştır (Aydoğan, 2022). Yurttaşların siyasal figürlere

[1] Öğrenci, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, burkayjurnal@gmail.com, ORCID ID: 0009-0008-7388-7737

yönelik duydukları bilgi ihtiyaçları da kitle iletişim araçları aracılığıyla karşılanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının aracılık rolü, zamanla siyasal alanda kamuoyunun rızasını kazanma çabalarıyla örtüşen bir işlev kazanmasına neden olmaktadır. Demokratik sistemlerde iktidar olmanın temel şartı ise yurttaşların desteğini elde etmektir. Yurttaşların siyasal katılım aracılığıyla istek ve beklentilerini dile getirmesi, çağdaş demokrasilerin temel yapı taşını oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, siyasi partiler hem seçim kampanyalarında hem de parlamentodaki faaliyetlerinde yurttaşların desteğini kazanmak amacıyla iletişim tekniklerine büyük önem vermektedir (Üzümlü, 2019). Siyasal bilinç yalnızca bireysel bir farkındalık değil, demokratik bir rejimin sürdürülebilirliğini sağlayan temel dinamiklerden biridir. Demokrasinin sürdürülebilirliği, siyasal kültürün kamusal alana yayılarak yurttaşlık bilincinin güçlenmesi ve genç kuşakların aktif katılımıyla mümkündür. Bu nedenle gençlerin siyasal bilinçlenme düzeylerinin ve kimlik oluşumunun sosyal medya gibi yeni medya platformlarında nasıl şekillendiğini anlamak, sürdürülebilir demokratik katılım açısından da hayati önem taşımaktadır. Türkiye gibi ülkelerde demokratik bir ortam, ekonomik istikrarın korunmasına katkıda bulunur ve farklılıkları kucaklayarak toplumsal uyumun ve dayanışmanın güçlenmesine katkıda bulunur (Karadağ, 2006). Bu araştırmanın temel amacı, sosyal medyanın gençlerin siyasi kimlik oluşturma süreçlerine ve demokratik katılım düzeylerine olan etkisini sürdürülebilirlik perspektifinde incelemektir. Gençlerin sosyal medya üzerinden yürütülen siyasi kampanyalara ve içeriklere erişim şekilleri, bu içerikleri nasıl algıladıkları ve tüm bunların demokratik tutumları ve siyasi bilinç düzeyleri üzerindeki etkileri değerlendirilecektir, sosyal medyanın gençlerin siyasal katılımı üzerindeki olumsuz etkileri de analiz edilerek demokratik süreçlerde sağlıklı bir iletişim ortamının korunmasına katkıda bulunmak için çözümler üretilmesi hedeflenmektedir. Sürdürülebilirlik ve demokrasi kavramları, bu araştırmanın temelini oluşturan önemli bileşenlerdir. Gençlerin demokratik süreçlere etkin bir şekilde katılmalarını sağlamak ve sürdürülebilir demokratik süreçleri desteklemek, bu araştırmanın öncelikli amaçlarından biridir. Sosyal medyanın gençlerin siyasal katılımına olan etkisi, demokratik süreçlerin ve kurumların sürdürülebilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Eğer gençler demokratik süreçlere etkin bir şekilde katılamazlarsa, demokratik yönetimlerin geleceği ciddi şekilde sorgulanabilir hale gelebilir. Dolayısıyla, sosyal medyanın gençlerin siyasi katılımı üzerindeki etkilerinin derinlemesine anlaşılması ve bu etkilerin sürdürülebilirliği için stratejilerin geliştirilmesine rehberlik etme potansiyeline sahip olan bu araştırma toplumsal refahın artırılması, demokratik değerlerin korunması ve siyasal istikrarın sağlanması için son derece kritik bir öneme sahiptir.

Yöntem

Araştırmanın temeli gençlerin siyasal bilinç düzeylerinin sosyal medyadaki sistemsel yönlendirmelere ve güç ilişkilerine bağlı olarak şekillendiği varsayımına dayanmaktadır. Bundan dolayı araştırmada eleştirel sosyal bilim yaklaşımı benimsenmiştir. Böylece sosyal medya aracılığıyla oluşan siyasal farkındalık yalnızca bireyin etkileşimiyle değil, platformların algoritmik yapılarıyla da ilişkilendirilmektedir. Araştırma türü olarak betimleyici ve açıklayıcı araştırma tasarlanmıştır. Betimleyici yönüyle sosyal medya kullanım alışkanlıkları, siyasal katılım davranışları ve demokratik tutumlar tanımlanmakta, açıklayıcı yönüyle ise bu değişkenler arasındaki ilişkiler ve nedensel bağlantılar ortaya konulmaktadır. Açıklayıcı durum çalışması, ele alınan konuyu derinlemesine inceleyerek hem bilgi sunmakta hem de söz konusu olguyu günlük yaşam ile ilişkilendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma sorularının hem istatistiksel olarak ölçülmesini hem de bireysel deneyimlerin detaylı analizini mümkün kılmak amacıyla araştırmada karma araştırma deseni benimsenmiştir. Bu desen, sosyal medya ile siyasal katılım arasındaki çok boyutlu ilişkileri kapsamlı bir şekilde inceleyebilmek amacıyla seçilmiştir. Bu yöntem, tek başına nicel veya nitel yaklaşımların sağlayabileceğinden daha zengin ve ayrıntılı bilgiler sunar. Araştırmada nitel veri toplama tekniği uygulanmıştır. Belirlenen alt örneklem gruplarıyla yapılacak olan yarı-yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar, gençlerin sosyal medyayı nasıl kullandıkları, demokratik tutumları ve siyasi katılım algıları gibi konularda derinlemesine anlayış sağlayacaktır. Örneklem seçiminde temsil gücü, çeşitlilik ve veri doygunluğu ilkeleri gözetilmiştir. Bağımlı değişken, gençlerin siyasi katılım düzeyidir. Bağımsız değişkenler ise, gençlerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları, demokratik tutumları, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet gibi faktörlerdir. Toplanan veriler, ilişkisel

tarama modeli ile, katılımcıların sosyal medya etkileşimlerini, siyasi içeriklere verdikleri tepkileri ve siyasi katılım düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemek için analiz edilecektir. İlişkisel tarama modeli, değişkenler arasındaki birlikte değişim ilişkisini ve bu değişimin yönünü veya etkisini anlamayı kapsamaktadır (Karasar, 2011). İlişkisel tarama yöntemiyle elde edilen bulgular ve ilişkiler, araştırmanın amaçlarına göre yorumlanacak ve anlamlandırılacaktır. Bu yöntem, sosyal medyanın gençlerin siyasi katılımına etkisi hakkında daha kapsamlı bir anlayış sunacaktır. Veri analizi sonucunda, sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve siyasal katılım düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler ve trendler belirlenecektir. Hangi sosyal medya etkileşimlerinin siyasal katılım düzeyini etkilediği, hangi demokratik faktörlerin daha etkili olduğu gibi konular incelenecek ve böylece sosyal medya platformlarının katılımcı demokrasiye nasıl katkıda bulunabileceği konusunda çıkarımlar yapılabilecektir. Bu bulgular, gençlerin, sosyal medya kullanımı ile siyasal bilinç geliştirme süreçleri arasındaki ilişkilerin sürdürülebilirlik perspektifinden incelenmesini sağlayacaktır.

Bulgular

Gençlerin sosyal medya platformlarıyla aktivizmi dijital mecralara taşımasıyla "dijital aktivizm" kavramı ortaya çıkmıştır. Çalışmada edinilen bulguların gösterdiği üzere gençler, siyasal katılım düzeyleriyle sosyal medya arasında anlamlı bir ilişki kurmakta, özellikle anlık yorum yapma özelliği ile sosyal medyada yürütülen dijital kampanyalara katılım, geleneksel siyasi kampanyalara katılıma kıyasla daha aktif bir şekilde yürütülmektedir. Sosyal medya gençlerin kimlik oluşumunu siyasal açıdan da destekleyen, onların demokratik süreçlere daha bilinçli katılım göstermelerini teşvik eden bir araç haline gelmiştir. 21. yüzyılda dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte gelişen, geleneksel yapılardan uzak olan ve zaman-mekan sınırının tanınmadığı sosyal medya ağları, bireylerin yaşamlarında dijital aktivizm ilkelerini oluşturarak siyasal katılım biçimlerinin zeminini inşa etmiş ve siyasal bilincin oluşum süreçlerini de alternatif bir kamusal alan anlayışıyla köklü biçimde dönüştürmüştür (Akman, 2021). Pazarlamanın birçok özelliği siyasal iletişimde de kendini göstermektedir. Siyasi partilerin ve adayların, benimsediği fikirleri bir ürün olarak sunduğu ve bu düşüncelerin parasal bir karşılık olmaksızın takas süreci içinde yer aldığı kabul edilmektedir. Seçmenler, oyları ve zamanları karşılığında, oy verdikleri siyasi partilerin meclise bağlı olarak gerçekleştireceği yasama kararlarını elde ederler. Bu süreçte, seçmenler ile siyasi aktörler arasındaki etkileşim, pazarlama dinamiklerine benzer bir şekilde şekillenir ve yönlendirilir. Siyasi partilerin seçim dönemlerinde yürüttükleri çeşitli sosyal medya kampanyaları, kitlelerin algı yönetiminde ve siyasal katılımın oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, siyasal kampanyaların sadece seçmenleri ikna etmekle kalmayıp onların siyasal kimliklerini oluşturmalarına da katkı sağladığını göstermektedir. Kampanya sürecinde kullanılan söylemler, politik figürlerin ve partilerin seçmenler üzerindeki algılarını şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Toplumlarda sürdürülebilir demokrasi, toplumun her kesiminin sesini duyurabilmesini, hak ve özgürlüklerinin korunmasını, adaletin sağlanmasını ve toplumsal adaletin tesis edilmesini sağladığından dolayı toplumun daha adil, özgür ve demokratik bir ortamda yaşamasını ve gelişmesini sağlayarak ülkenin kamusal ve siyasal istikrarını, refahını artıracaktır. Bu bağlamda Türkiye'nin demokratik yapısının sürdürülebilir olması adına sosyal medyanın önemi büyüktür. Türkiye'de sosyal medya, ana akım medyanın yerini alarak gençlerin siyasi katılımını artıracak, demokratik süreçlerin daha kapsayıcı ve temsilci olmasını sağlayacaktır. Gençler için sosyal medya, yalnızca bir bilgi edinme aracı olmaktan çıkmış, kimlik oluşumunu siyasal açıdan destekleyen, onları demokratik süreçlere entegre eden temel bir aygıt haline gelmiştir. Gençler tarafından sıkla kullanılan X platformunun siyasi içeriklerin yayılımındaki öncü rolü ve Instagram'ın görsel/hikaye tabanlı yapısı ve algoritma sistemi, gençlerin bu mecralarda siyaset ile temas kurmasını sağlamaktadır. Bu durum, pasif seçmen profilinden, siyasi içeriklere her defasında tepki veren ve etkileşime giren aktif 'dijital vatandaş' profiline geçişi simgelemektedir. Sosyal medya kullanımı, vatandaşlar için günlük rutinin ayrılmaz bir parçası haline geldiği için, siyasi içerikler yüksek etkileşimlere ve görüntülenmelere sahiptir. Sosyal medyada tartışmaya giren katılımcıların bir kısmında görüş değişikliği yaşanabildiği, bu tartışmaların düşünce yapılarını değiştirerek bireylere yeni bir perspektif kazandırdığı görülmüştür. Gençlerin siyasal katılım biçimlerinin fazlasıyla sosyal medya platformlarında yoğunlaştığı, siyaset meydanındaki aktif fiziksel katılımın ise dijital

mecralara kıyasla çok daha sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Sosyal medyanın yarattığı dijital aktivizm illüzyonu, bireylerin sanal alemde siyasal eylemde bulundukları tatminini yaratarak meydanlardaki aktif fiziksel katılımı sınırlandırmaktadır. Ulaşılan bu çarpıcı bulgu, kamusal figürler ve karar alıcılar için hayati bir uyarı niteliğindedir. Siyasal katılımın ölçütü artık sandıklardan, miting ve eylemlerden ibaret değildir, dijital vatandaşlarla sosyal medyadaki iletişim şekli, demokratik katılımın meşru bir boyutu olarak gün yüzüne çıkmıştır.

Sonuç

Çalışmada gençlerin sosyal medya üzerinden nasıl bilgi edindiği, siyasi liderleri ve partileri nasıl algıladığı, siyasi olaylara nasıl tepki verdiği, kısacası sosyal medyanın gençlerin siyasi algıları ve demokratik katılım düzeyleri üzerindeki uzun vadeli etkileri kapsamlı bir şekilde incelenmiş, sürdürülebilir demokratik katılım kavramı geliştirilerek bu kavram sosyal medya ve siyasi katılım arasındaki ilişkilere yeni bir perspektif kazandırmış ve bu bağlamda gençlerin siyasi kimliklerinin oluşum sürecinde sosyal medyanın rolünü öne çıkararak demokratik tutumlarının daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Gençlerin, dijital vatandaşlar olarak sosyal medya üzerinden kalıcı bir siyasal bilinç kazanmaları adına dijital mecralar üzerinden demokratik sürece katılımının ve ifade özgürlüğünün desteklenmesi, bununla birlikte bilgi kirliliği, siyasi kutuplaşma ve siber zorbalığa karşı gerekli önlemler alınması, Türkiye'nin katılımcı demokrasi idealine ulaşması yolunda kritik bir adım olacaktır. Dijital çağın genç yurttaşları, mevcut demokratik süreçleri sosyal medya aracılığıyla derinleştirme potansiyeline sahiptir. Sosyal medya uygulamaları bir propaganda aracından öte, eleştirel düşünmenin, katılımcı yurttaşlığın, toplum kültürünün ve farkındalığının gelişimi açısından stratejik bir meydan haline gelmiştir. Siyasi partilerin, sivil toplum kuruluşlarının ve kamusal aktörlerin gençlerle kurduğu dijital iletişim stratejilerinin üzerine uzun yıllar düşünülmesi gerektiği açıktır. Gelecek gençlerde, gençler sosyal medyadadır.

Dipnot: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 30.05.2025 tarihli ve 2025-836 sayılı kararı ile etik açıdan uygun bulunmuştur. Araştırma süreci, bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak yürütülmüştür.

Kaynakça

Akman, K. (2021). Türkiye'de Gençlik ve Siyaset: Gelecek İçin Nasıl Bir Katılım. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi, 4*(1), 157–181

Aydoğan, E. (2022). Yeni Medya, Kimlik ve Zihinsel Dönüşüm. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*(10), 12–25.

Karadağ, A. (2006). Sürdürülebilir Demokrasi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 7*(1), 75-101.

Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemi.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Üzümlü, A. M. (2019). Genç Seçmenin Siyasal Kimlik Oluşumuna Yeni Siyasetin Etkisi. *Journal of International Social Research, 12*(63), 1122–1136.

Türk Siyasal Sisteminde Dijitalleşmenin Merkez–Çevre İlişkilerine Etkisi

The Impact of Digitalization on Center–Periphery Relations in the Turkish Political System

Mehmet Kapusızoğlu[1]

Öz

Günümüz toplumlarında yapay zeka sistemlerinin hayatın her alanında kullanılmaya başlanması devlet – toplum ilişkilerinde de önemli bir değişim yaratmıştır. Bu çalışma dijitalleşmenin devlet – toplum ilişkileri ortaya çıkardığı değişimi, siyasal ve sosyal yapının açıklanmasında kullanılan merkez – çevre kuramı ekseninde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taramasına dayalı olarak yürütülmüş; bu kapsamda yapay zekâ ve toplumsal yapı ilişkisine dair çalışmalar incelenmiş; e-devlet uygulamaları ve dijital platformların siyasal süreçler üzerindeki etkileri kuramsal bir çerçevede analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre yapay zekâ sistemlerinin kamusal hizmetlerde kullanımının çevresel faktörlerin siyasal sürece katılımını artırarak devlet – toplum ilişkilerindeki mesafeyi azalttığı, buna karşılık siyasal iktidarın algoritmik tasarım üzerinde karar sahibi olması ve veri toplama-işleme kapasitesi sebebiyle daha yoğun bir biçimde merkezde konumlandığı tespit edilmiştir.

.**Anahtar Kelimeler:** Yapay Zekâ, Merkez-Çevre, Siyasal Katılım.

JEL Kodları: D73, D72, H11.

Abstract

The widespread adoption of artificial intelligence systems across contemporary society has significantly altered the relationship between the state and society. This study examines the impact of digitalization on these relations using the centre–periphery theoretical framework. Using a qualitative research design grounded in a thorough literature review, the study analyzes the influence of e-government applications and digital platforms on political processes in Turkey. The findings suggest that AI-supported public services can increase the political participation of peripheral actors and reduce the gap between the state and society. However, political authorities' control over algorithmic design, together with their extensive data-collection and processing capacity, further reinforces the state's central position within the political system.

Keywords: Artificial Intelligence, Center–Periphery, Political Participation.

JEL Codes: D73, D72, H11.

Genişletilmiş Özet

Araştırmanın Amacı, Problemi ve Araştırma Soruları

Algoritmik karar mekanizmaları ve dijital uygulamaların kamusal hizmetlerde kullanımı, vatandaşların kamusal alandaki konumunu ve süreçler üzerindeki etkisini yeniden tanımlamış ve veri temelli sistemler çerçevesinde ele alınmasına neden olmuştur (Cheney-Lippold, 2011).

Bu çalışmanın amacı, yapay zekâ temelli uygulamaların devlet – toplum ilişkisi üzerindeki etkisini merkez-çevre yaklaşımı perspektifinde ortaya koymaktır. Türkiye'de özellikle modernleşme sürecinde siyasal ve sosyal yapının açıklanmasında önemli bir yaklaşım olan merkez-çevre kuramı, her toplumun bir merkezi ve çevresi olduğu varsayımından yola çıkarak toplumsal değerlerin, sembollerin ve inanç düzeyinin toplumu yöneten merkez tarafından belirlendiği, bu sürece dahil olmayan/olamayan ve merkezin belirlediği esaslara

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, mkapusiz@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1496-1286

uymak zorunda kalan diğer kesimlerin ise çevre unsurunu oluşturduğu düşüncesine dayanmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmelere paralel olarak algoritmik sistemlerin karar alma mekanizmalarında kullanılması çevrenin siyasal süreçlere aktif katılımını beraberinde getirmiştir. Ancak siyasal iktidarın algoritmik sistemin tasarımcısı olarak önceliklere dayalı karar kriterlerini belirleme ve veri akışını denetleme yetkilerine sahip olması merkezde daha da yoğunlaşmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum, yapay zekâ tabanlı sistemlerin kamusal hizmet ve süreçlerde kullanımının demokratik bir etki yaratıp yaratmadığı, merkez – çevre ilişkilerinde bir güç dengesi oluşturup oluşturmadığını tartışmaya açmaktadır.

Bu kapsamda çalışmada, yapay zekâ temelli mekanizmaların merkez – çevre arasındaki güç dengeleri üzerinde nasıl bir etki yarattığı sorusuna yanıt aranmıştır.

Yöntem

Bu çalışma, yapay zekâ ve algoritmik sistemlerin karar alma süreçlerinin merkez – çevre ilişkisi üzerindeki etkilerini inceleyen kuramsal nitel bir araştırma niteliğindedir. Araştırma mevcut literatürün sistematik biçimde incelenmesine dayanmış ve doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın özgün değeri, mevcut literatürde dijitalleşmenin merkez-çevre yaklaşımı perspektifinden daha önce ele alınmamış olmasıdır.

Bulgular

Toplumsal ilişkilerin analizi için kullanılan merkez-çevre yaklaşımı, ilk kez Edward Shlis tarafından 1961 tarihli "Center and Periphery" isimli makale ile ortaya çıkmıştır. Shils'e göre (2002) toplumsal ve siyasal yapı merkez ile çevre arasındaki ilişkiler üzerinden şekillenmektedir. Bu yaklaşımda merkez ile çevre arasındaki ilişki karşılıklı bağımlılığa dayanmaktadır. Merkez çevre olmadan çevre de merkez olmadan tanımlanamaz. Shlis makalesinde her toplumun kendine özgü bir merkezi yapıya sahip olduğunu, bu merkezi yapının coğrafi nitelikten ziyade değerler, inançlar ve semboller açısından merkezi konumda bulunduğunu belirtmektedir. Merkez, toplumu yönlendiren temel değerlerin ve siyasal otoritenin yoğunlaştığı bir alanda konumlanmakla birlikte (Tuncel ve Gündoğmuş, 2012), yalnızca iktidarın bulunduğu yer değil, toplumsal düzenin anlam dünyasını oluşturan temel unsurların da odak noktasıdır (Gülener, 2007). Bu aşamada merkezi kurumlar olarak merkez ve değerler olarak merkez şeklinde ayırabilmek mümkündür. Kurumlar olarak merkez, devleti, yani bürokrasi ve siyasal iktidarı, değerler olarak merkez ise toplumun etrafından birleştiği normları, inançları ve semboller bütününü ifade etmektedir. Buna karşılık, çevre merkezin dışında ancak sürekli merkezle ilişki halinde olan toplumsal kesimleri kapsamaktadır (Akyol, 2013). Bu toplumsal kesimler merkeze kıyasla daha az güç ve kaynak sahibi olmasına rağmen tamamen pasif bir yapı da değildir. Çevre, bazen merkezin değerlerini benimseyerek sisteme entegre olurken, bazen merkeze karşı alternatif kimlikler ve söylemler üretebilme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle merkez-çevre ilişkisi hem karşılıklı etkileşim hem de çatışma içermektedir.

Türk siyasetinin yapısını Osmanlı döneminden başlayarak Cumhuriyet'e uzanan süreçte merkez-çevre yaklaşımı üzerinden açıklamaya çalışan Şerif Mardin (2017), yöneten ve yönetilen ilişkisinde merkezin daha çok siyasal elitler ve bürokrasi, çevrenin ise yerel, geleneksel ve merkezin dışında kalan toplumsal kesimler tarafından temsil edildiğini belirtmiştir. Mardin'e göre (2017) Türk siyaseti, Batı'da yaşanan sınıf çatışmalarından ziyade merkez-çevre arasında yaşanan gerilimler üzerinden şekillenmiştir. Bu gerilimin sebebi, merkezin merkeziyetçi, laik ve devletçi bir karaktere sahip olmasına karşılık çevrenin daha gelenekçi ve dini değerlere yakın bir yapı sergilemesinden kaynaklanmaktadır.

Türk siyasetinde merkez – çevre ilişkisi, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar geçen süreç içerisinde çeşitli değişimler yaşamıştır. 1950'de çok partili siyasal hayata geçiş, 1970'te Milli Nizam Partisi'nin kuruluşu, 1980 darbesi sonrası Anavatan Partisi'nin iktidar yılları, 1996 Refah-Yol koalisyonu ve 2002 seçimleri sonrasında Ak Parti iktidarı merkez-çevre ilişkilerini yeni boyutlara taşımıştır (Tuncel ve Gündoğmuş, 2012).

Ancak yalnızca iktidar değişimleriyle açıklanması yetersiz kalan merkez – çevre ilişkileri yeni toplumsal koşulların oluşmasına bağlı olarak açıklanması gereken hususları içinde barındırmaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişim, devletlerin ve dolayısıyla siyasal iktidarların yeni şartlara uyum sağlamalarını gerekli kılmaktadır. Özellikle yapay zekâ ve algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde yaygınlaşması, siyasal iktidarın kullanım tarzını da dönüştürmektedir (Önder ve Saygılı, 2018). Bu dönüşüm, klasik bürokratik yönetim anlayışından veri temelli, tahmine dayalı ve kısmen otomatikleşmiş bir yönetişim modeline geçişi ifade etmektedir. "Algokrasi" (Polat, 2024), "verici devlet", "veri odaklı devlet" (Coşkuner, 2025) ve "algoritmik iktidar" (Akay, 2025) kavramları ile açıklanmaya çalışılan bu yeni yönetim modeli bir taraftan siyasal iktidarın karar alma süreçlerinde başat aktörü olan bürokrasinin yeni bir biçime evrilmesine neden olmakta diğer taraftan algoritmik sistemlerin temel dayanağı olan veri kaynağının çevre olması nedeniyle çevrenin görünür kılınmasına olanak sağlamaktadır.

Günümüz toplumlarında merkez yalnızca geleneksel devlet kurumlarıyla sınırlı olmayıp veri üreten, işleyen ve algoritmalar aracılığıyla toplumsal davranışları yönlendirebilme kapasitesine sahip bir yapı niteliğindedir. Ayrıca merkezin asli unsurları geleneksel yapıdaki gibi yalnızca seçkin elitler ve bürokratlardan oluşmamakta, teknoloji şirketleri ve dijital platformlar da asli bileşenler arasında yer almaktadır. Bu haliyle merkez toplumu yönlendiren temel değerlerin yoğunlaştığı bir alan olmaktan çıkarak bilgiye, veriye ve algoritmik denetim kapasitesine sahip olan aktörlerin yoğunlaştığı dijital bir iktidar alanına dönüşmektedir (Gençay, 2025).

Yapay zekâ sistemleri, bireylerin tercihlerini, eğilimlerini ve davranış kalıplarını analiz ederek merkezin çevre üzerindeki denetimini daha sürekli ve görünmez hale getirebilmektedir. Bu durum, klasik merkez-çevre ilişkisindeki bürokratik tahakkümün dijitalleşmiş bir biçimde devam etme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu süreçte merkez çevreyi yalnızca toplumsal değerler, inançlar ve sembollerle değil, algoritmalar, öneri sistemleri, gözetim mekanizmaları ve veri temelli sınıflandırmalar yoluyla şekillendirebilmektedir. Böylece çevre, merkezin dışında pasif bir alan olmaktan öte, merkezin sürekli gözlemlediği, çözümlediği ve yönlendirdiği bir toplumsal veri havuzuna dönüşmektedir. Bu da merkez-çevre ilişkisinin dijital çağda daha asimetrik bir karakter kazanmasına yol açmaktadır.

Yapay zekâ sistemlerinin merkezi güçlendirme potansiyelinin yanı sıra çevreyi daha görünür kılma olanağı da bulunmaktadır. Dijital teknolojiler ve yapay zekâ destekli platformlar, çevrede yer alan birey ve grupların bilgiye erişimini önemli ölçüde kolaylaştırarak merkez karşısındaki bilgi asimetrisini azaltabilmektedir. Bu durum, siyasal farkındalığın artmasına ve bireylerin kamusal meseleler hakkında daha bilinçli pozisyonlar geliştirmesine olanak tanımaktadır (Göz, 2025). Bu sayede çevre, pasif bir konumda bulunan bir toplumsal kesim olmaktan çıkarak, taleplerini doğrudan ifade edebilen ve gündem oluşturabilen bir aktöre dönüşmektedir. Özellikle çevrimiçi kampanyalar, dijital aktivizm ve ağ temelli hareketler, çevrenin merkeze karşı kolektif biçimde mobilize olabilmesini mümkün kılabilmektedir.

Dijitalleşme ve yapay zekâ temelli dönüşüm, çevre açısından yalnızca katılım ve erişim imkânlarını artırmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda çevrenin yapısal konumunu dönüştürebilecek yeni güç kaynakları da üretmektedir. Algoritmik sistemlerde veri üretiminin merkezî bir iktidar unsuru hâline gelmesi, çevrede yer alan bireylerin ve toplulukların da dolaylı biçimde iktidar ilişkilerinin parçası hâline gelmesine yol açmaktadır. Bu durumda, çevre veri üreten, geri bildirim sağlayan ve sistemin işleyişine katkıda bulunan aktif bir bileşen olarak, merkezin karar süreçlerini dolaylı biçimde etkileyebilen bir aktöre dönüşmektedir.

Sonuç

Merkez-çevre ilişkisi, tarihsel süreç içerisinde farklı biçimlerde yeniden üretilmiş olmakla birlikte, günümüzde dijitalleşme ve yapay zekâ temelli dönüşümle birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Geleneksel olarak siyasal elitler ve bürokrasi etrafında şekillenen merkez, artık veri üretme, işleme ve algoritmik denetim kapasitesine sahip aktörlerin yoğunlaştığı dijital bir iktidar alanına dönüşürken; çevre de yalnızca merkezin dışında kalan pasif bir toplumsal kesim olmaktan çıkarak veri üreten, geri bildirim sağlayan ve dolaylı biçimde karar

süreçlerini etkileyebilen bir yapıya evrilmiştir. Bununla birlikte yapay zekâ sistemleri, birey davranışlarını analiz ederek merkezin çevre üzerindeki denetimini daha sürekli ve görünmez hâle getirmekte, böylece klasik merkez-çevre ilişkisindeki güç asimetrisini dijital düzlemde yeniden üretmektedir. Ancak aynı süreç, çevrenin görünürlüğünü artırma, bilgiye erişimini kolaylaştırma ve kolektif mobilizasyon kapasitesini güçlendirme potansiyeli de taşımaktadır. Dolayısıyla dijital çağda merkez-çevre ilişkisi, bir yandan algoritmik denetim ve veri temelli tahakküm aracılığıyla daha asimetrik bir yapı kazanırken, diğer yandan çevrenin daha etkin ve görünür bir aktör hâline gelmesine imkân tanıyan çift yönlü bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

Akay, H. (2025). Yeni kamu işletmeciliği ve algoritmik iktidar: devletin karar verme süreçlerinde yapay zekânın rolü. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, *Sosyal Bilimlerde Yapay Zekâ: Kuram, Uygulama ve Gelecek Perspektifleri Özel Sayısı*, 336-351.

Akyol, E. (2013). Merkez-çevre ilişkileri ve modelin geçerliliği. (Ed. Ahmet Karadağ). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Siyasal Hayat* içinde (ss.393- 451). Orion Yayınları.

Cheney-Lippold, J. (2011). A new algorithmic ıdentity: soft biopolitics and the modulation of control: soft biopolitics and the modulation of control. *Theory, Culture & Society, 28*(6), 164-181.

Coşkuner, M. (2025). Devlet gibi görmek: büyük veri çağında devlet nasıl görecek? *Amme İdaresi Dergisi, 58*(2), 215-232.

Gençay, Y. (2025). Yapay zekâ çağında siyasal iktidarın dönüşümü: dijital otoriteryanizm ve e-demokrasi bağlamında bir inceleme. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15*(30), 1078-1107. https://doi.org/10.53092/duiibfd.1717176

Göz, M. M. (2025). Yapay zekânın demokrasiye etkileri: fırsatlar ve tehditler. *Akademik İzdüşüm Dergisi, 10*(2), 629-660. https://izlik.org/JA46AX99HH

Gülener, S. (2007). Türk siyaseti'nde merkez-çevre ilişkilerinin seyri ve 27 mayıs 1960 darbesi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi,* 1, 36-67. https://izlik.org/JA58TM55JP

Mardin, Ş. (2017). Türk siyasasını açıklayabilecek bir anahtar: merkez-çevre ilişkileri. (Der. Mümtaz'er Türköne ve Tuncay Önder). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset - Makaleler 1* içinde. İletişim Yayınları.

Önder, M. ve Saygılı, H. (2018). Yapay zekâ ve kamu yönetimine yansımaları. *Türk İdare Dergisi, 2*(487), 629-670.

Polat, M. (2024). Kamu yönetiminde algoritmaların egemenliği: algokrasi ve tehditleri. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, *6*(2), 194-219. https://doi.org/10.58307/kaytek.1495010

Shils, E. (2002). Merkez ve çevre. (Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya). *Türkiye Günlüğü*, 70, 86-96.

Tuncel, G. ve Gündoğmuş, B. (2012). Türkiye siyasetinde merkez-çevrenin dönüşümü ve geleneksel merkezin konumlanma sorunu. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14*(3), 137-158. https://izlik.org/JA35US34UE

Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin 2025–2029 Stratejik Planlarında Dijital Kapsayıcılık: Dezavantajlı Grupların Dijital Kamu Hizmetlerine Katılımı

Digital Inclusion in the 2025–2029 Strategic Plans of Metropolitan Municipalities in Türkiye: The Participation of Disadvantaged Groups in Digital Public Services

Osman Karacan[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesinin 2025–2029 stratejik planlarında dijital kapsayıcılığın, dezavantajlı grupların dijital kamu hizmetlerine katılımı bağlamında nasıl kurgulandığını incelemektedir. Nitel doküman analizi çerçevesinde stratejik planlar; hedef gruplar, dijital hizmet kanalları, erişilebilirlik ve tasarım, dijital okuryazarlık ve beceri ile risk ve güvenlik boyutları (dijital uçurum ve dışlanma, veri güvenliği, siber güvenlik) temelinde sistematik olarak kodlanmıştır. Bulgular, dijital kapsayıcılığın çoğunlukla hizmete erişim ve işlem kolaylığı çerçevesinde ele alındığını, katılım boyutunun ise görece zayıf kaldığını göstermektedir. Stratejik planlarda engelli bireyler çok daha görünürken, dezavantajlı kesimlerin karar süreçlerine katılımı çoğu zaman geri bildirim ve başvuru mekanizmalarıyla sınırlı kalmaktadır. Çalışma, yerel yönetimlerde kapsayıcı dijital dönüşümün ölçülebilir hedefler, erişilebilir tasarım, dijital okuryazarlık ve risklere duyarlı politikalarla güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Kapsayıcılık, Büyükşehir Belediyeleri, Stratejik Planlar, Dijital Kamu Hizmetleri, Dezavantajlı Gruplar

JEL Kodları: H70, H83, D63, O38, I38

Abstract

This study examines how digital inclusion is framed in the 2025–2029 strategic plans of Türkiye's 30 metropolitan municipalities, focusing on disadvantaged groups' participation in digital public services. Using qualitative document analysis, the plans were coded according to target groups, digital service channels, accessibility and design, digital literacy and skills, and risks concerning the digital divide, data security, and cybersecurity. The findings indicate that digital inclusion is framed primarily around service access and ease of use, while participation remains largely limited to service requests and feedback. Persons with disabilities are the most visible group. The study highlights the need for measurable targets, accessible design, digital literacy initiatives, and risk-sensitive policies to strengthen inclusive digital transformation in local governments.

Keywords: Digital Inclusion, Metropolitan Municipalities, Strategic Plans, Digital Public Services, Disadvantaged Groups

JEL Codes: H70, H83, D63, O38, I38

Genişletilmiş Özet

Konunun Amacı ve Önemi

Kamu yönetiminde dijitalleşme, yerel düzeyde hizmetlere erişimi kolaylaştırma, işlem sürelerini kısaltma ve vatandaş–belediye etkileşimini güçlendirme potansiyeli taşımaktadır. Ancak dönüşüm kapsayıcı biçimde tasarlanmadığında engelliler, yaşlılar, düşük gelirli gruplar ve kırsal bölgelerde yaşayanlar açısından dijital dışlanma ve hizmet eşitsizliği derinleşebilmektedir. E-belediye portalları, mobil uygulamalar, ALO 153/çağrı

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, osmankaracan@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8250-1981

merkezleri/çözüm merkezleri ve çevrim içi başvuru sistemleri erişim ve verimlilik fırsatları yaratırken; erişilebilirlik, dijital okuryazarlık, veri mahremiyeti ve siber güvenlik bakımından yeni risk alanları da üretmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesinin 2025–2029 stratejik planlarında dijital kapsayıcılığın, dezavantajlı grupların dijital kamu hizmetlerine katılımı bağlamında nasıl kurgulandığını ortaya koymaktır. Dijital kapsayıcılık, bireylerin yalnızca teknolojiye erişimini değil; teknolojiyi etkili, güvenli ve anlamlı biçimde kullanabilmesini de kapsar. Bu çerçeve uygun fiyatlı ve kesintisiz internet erişimini, ihtiyaca uygun cihazları, dijital becerileri, teknik desteği ve kullanıcı gereksinimlerine uygun içerik ile hizmetleri birlikte ele almaktadır (Seale, Draffan & Wald, 2010).

Literatürde dijital kapsayıcılık; erişim, yetenek, içerik, güven ve süreklilik unsurlarıyla açıklanmakta (Bradbrook ve Fisher, 2004'ten aktaran Helsper, 2008), bilgi ve iletişim teknolojilerine erişim, kullanım becerileri, internetin fayda ve risklerine ilişkin tutumlar ile teknolojiyle etkileşim boyutları üzerinden değerlendirilmektedir (Helsper, 2008). Bu yaklaşımlar, kapsayıcılığın teknik altyapıyla sınırlı olmadığını; beceri, tutum, güven ve kullanım pratiğiyle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Araştırmanın temel sorusu şudur: Büyükşehir belediyelerinin 2025–2029 stratejik planlarında dezavantajlı grupların dijital kamu hizmetlerine erişimi ve katılımı nasıl ele alınmakta, hangi uygulama ve araçlarla desteklenmektedir? Bu soru; dijital hizmetlerle ilişkilendirilen hedef gruplar, kullanılan politika ve hizmet araçları ile katılımın erişim, kullanım, geri bildirim ve karar süreçlerine dâhil olma boyutları üzerinden incelenmiştir.

Çalışma, yerel dijitalleşmeyi yalnızca hız, verimlilik ve erişim sağlayan bir modernleşme aracı olarak değil; fırsat, tehdit ve riskleri görünür kılan bir yönetişim alanı olarak ele almaktadır. Stratejik planlar, kurumların mevcut durum analizlerini, hedeflerini, performans göstergelerini, risk öngörülerini ve kapasite varsayımlarını bir araya getirdiğinden, dijital kapsayıcılığın kurumsal düzeyde nasıl tanımlandığını izlemeye elverişlidir (Usta, 2014; Bianchi & Tomaselli, 2015). Çalışma ayrıca planların hizmete erişim odaklı araçsal bir yaklaşımı mı, yoksa hak temelli katılım, erişilebilirlik ve eşitlik perspektifini mi benimsediğini tartışmaktadır.

Yöntem

Araştırma, nitel doküman analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Veri setini Türkiye'deki 30 büyükşehir belediyesinin 2025–2029 dönemine ait stratejik planları oluşturmakta; belediyelerin tamamının analize alınması nedeniyle çalışma tam sayıma dayanmaktadır. Planların vizyon ve misyon, amaç-hedef-faaliyet, performans göstergeleri ve risk değerlendirmeleri bölümleri birlikte incelenmiştir.

Yönlendirilmiş tematik kodlama sürecinde beş ana tema kullanılmıştır: (i) hedef gruplar, (ii) dijital hizmet kanalları, (iii) erişilebilirlik ve tasarım, (iv) kapasite ve beceri, (v) risk ve güvenlik. Hedef gruplar kapsamında engelliler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar, gençler, düşük gelirli kesimler ve kırsal nüfus; hizmet kanalları kapsamında e-belediye/e-hizmet uygulamaları, mobil uygulamalar, ALO 153/çağrı merkezi/çözüm merkezi ile çevrim içi randevu, başvuru ve ödeme süreçleri kodlanmıştır. Diğer temalarda erişilebilir web ve mobil hizmetler, erişilebilirlik haritaları, çok kanallı hizmet yapıları, dijital okuryazarlık ve beceri eğitimleri, rehberli kullanım desteği, dijital uçurum, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK), veri güvenliği, siber güvenlik ve hizmet kesintisi riskleri değerlendirilmiştir.

Bulgular belediyeler arası karşılaştırmayı güçlendirmek üzere dört analitik eksende yorumlanmıştır: araç yoğunluğu, dezavantajlı grup görünürlüğü, risk duyarlılığı ve somutlaştırma düzeyi.

Bulgular

Bulgular, dijital kapsayıcılığın stratejik planlarda çoğunlukla hizmete erişim ve işlem kolaylığı ekseninde kurgulandığını göstermektedir. Dijitalleşme; e-belediye platformlarının geliştirilmesi, hizmetlerin çevrim içi ortama taşınması, mobil uygulamalar ve ALO 153/çağrı merkezi/çözüm merkezi kanallarıyla talep-şikâyet yönetiminin güçlendirilmesi üzerinden tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, kanal çeşitliliği, erişim hızı ve işlem verimliliğini öne çıkarmaktadır.

Dezavantajlı gruplar içinde engelliler en görünür kesimdir. Planlarda bu grup eşit hizmet ve erişilebilirlik söylemiyle, erişilebilir kentsel mekânlar, sosyal destekler ve hizmete ulaşmayı kolaylaştıran uygulamalarla ilişkilendirilmektedir. Antalya, Diyarbakır, Erzurum, İstanbul, Kayseri, Konya, Manisa, Ordu, Samsun ve Tekirdağ Büyükşehir Belediyelerinin girişimleri bu açıdan dikkat çekmektedir. Yaşlılar, kadınlar, çocuklar ve gençler de hedef gruplar arasında yer almakla birlikte, bu gruplara özgü erişilebilir arayüzler, rehberli kullanım veya hedefli dijital destek programları her belediyede aynı ölçüde somutlaştırılmamıştır. Adana, Antalya ve İzmir Büyükşehir Belediyelerinin aktif yaşlanma politikaları; Adana, Diyarbakır ve Gaziantep Büyükşehir Belediyelerinin kadınlara yönelik dijital okuryazarlık ve güvenlik eğitimleri; Kocaeli ve Malatya Büyükşehir Belediyelerinin çocuklar ile gençlere yönelik dijital beceri hedefleri öne çıkmaktadır. Kırsal nüfus ve düşük gelirli gruplar ise en sınırlı görünürlüğe sahip kesimlerdir. Bu gruplar için ücretsiz ve güvenli Wi-Fi noktalarının artırılması planlanmakta; İzmir'in kırsal internet altyapısını güçlendirme hedefi öne çıkmaktadır.

Katılım iki düzlemde görünmektedir: plan hazırlığında kullanılan paydaş toplantıları, anketler ve çalıştaylar ile vatandaşların dijital kanallardan başvuru yapması, süreci izlemesi ve geri bildirim sunması. Buna karşılık ortak karar alma, birlikte tasarım ve dijital eş-yönetişim mekanizmaları sınırlıdır. Dolayısıyla katılım, çoğu planda karar süreçlerine ortak olmaktan çok etkileşimli hizmet kullanımı ve geri bildirim düzeyinde kalmaktadır.

Öne çıkan araç seti; e-hizmet ve mobil uygulamalar, ALO 153/çağrı merkezi/çözüm merkezi, ücretsiz internet/Wi-Fi noktaları, dijital erişim altyapısı, açık veri ve veri yönetimi bileşenleri ile erişilebilirlik haritalarından oluşmaktadır. Ücretsiz internet özellikle düşük gelirli ve kırsal mahallelerde katılımın ön koşulu olarak görülürken, insan aracılı çağrı merkezi kanalları dijital araçları kullanmakta zorlananlar için geçiş ve destek işlevi görmektedir. Bununla birlikte bu araçların performans göstergeleriyle izlenmesi ve ölçülebilir hedeflerle desteklenmesi belediyeler arasında farklılaşmaktadır.

Planlarda KVKK uyumu, veri güvenliği ve siber güvenlik önlemlerine sıklıkla yer verilirken, dijital uçurum ve dijital dışlanma daha az sayıda planda doğrudan risk olarak tanımlanmaktadır. Bu tablo, belediyelerin dijitalleşmeyi yalnızca yeni hizmet kanalları geliştirme meselesi olarak değil, eşitsizlik üretmeme, hak kaybını önleme ve güven tesis etme sorumluluğu çerçevesinde de ele almaya başladığını göstermektedir.

Karşılaştırma üç baskın yaklaşımı ortaya çıkarmaktadır: erişim odaklı planlar dijital kanalları ve işlem kolaylığını genişletmekte; sosyal kapsayıcılık odaklı planlar erişilebilirlik ve dezavantajlı grupları daha güçlü vurgulamakta; risklere duyarlı planlar ise dijital uçurum, veri güvenliği, KVKK ve siber güvenlik bileşenlerini görünür kılmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Büyükşehir belediyelerinin stratejik planlarında dijital kapsayıcılık ağırlıklı biçimde hizmete erişimi artırma ve işlem kolaylığı sağlama yaklaşımıyla ele alınmaktadır. Dezavantajlı gruplar görünür olmakla birlikte dijital katılım çoğu zaman erişim, başvuru ve geri bildirim düzeyini aşmamakta; ortak karar alma, birlikte tasarım ve etkileşimli yönetişim sınırlı kalmaktadır. Dijital okuryazarlık, rehberli kullanım ve kullanıcı kapasitesini güçlendiren uygulamalar da çoğunlukla asli değil, tamamlayıcı unsurlar olarak konumlandırılmaktadır. Bu durum hak temelli katılımdan çok hizmet sunumunun dijital kanallarla genişletildiğine işaret etmektedir.

Dijitalleşme belediye hizmetlerine erişimi hızlandırmakta, hizmet kanallarını çeşitlendirmekte ve vatandaş-belediye etkileşimini güçlendirmektedir. Buna karşılık dijital uçurum, düşük dijital okuryazarlık, erişilebilir tasarım eksikleri, veri güvenliği açıkları ve siber kırılganlıklar yeni dışlanma biçimleri üretebilir. Yapay zekâ tabanlı otomasyonun başvuruları sınıflandırma, önceliklendirme ve değerlendirme süreçlerinde kullanılması da algoritmik dışlanma, önyargı, şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunlarını gündeme getirebilir. Bu nedenle kapsayıcı dijitalleşme; erişim kadar hak, güven, adalet ve hesap verebilirliği de içeren bütüncül bir yönetişim çerçevesi olarak tasarlanmalıdır.

Bulgular dört politika önerisine işaret etmektedir. Birincisi, kapsayıcılık hedefleri erişilebilir içerik oranı, destek hattı çözüm süresi, dijital okuryazarlık eğitimlerinin kapsamı ve erişim noktalarının sayısı gibi performans göstergeleriyle izlenmelidir. İkincisi, dijitalleşme derinleşirken yüz yüze ve telefon destekli hizmetleri içeren çok kanallı hizmet güvencesi korunmalıdır. Üçüncüsü, erişilebilir tasarım standartları dijital hizmet mimarisinin kurumsal ilkesi hâline getirilmelidir. Dördüncüsü, veri güvenliği, mahremiyet, siber güvenlik ve algoritmik hesap verebilirlik kapsayıcılık politikasının doğrudan bileşenleri olarak ele alınmalıdır.

Çalışma yalnızca stratejik plan metinlerine dayandığından bulgular büyükşehir belediyelerinin niyetlerini, yönelimlerini ve kurumsal söylemlerini yansıtmakta; uygulamanın niteliği ve etkisi hakkında doğrudan kanıt sunmamaktadır. Gelecek araştırmalarda performans programları, faaliyet raporları ve kullanıcı deneyimi verileri üzerinden plan-uygulama uyumunun incelenmesi; farklı dezavantajlı grupların dijital kamu hizmetlerine erişim deneyimlerinin saha verileriyle değerlendirilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

Bianchi, C., & Tomaselli, S. (2015). A dynamic performance management approach to support local strategic planning. *International Review of Public Administration*, *20*(4), 370–385. https://doi.org/10.1080/12294659.2015.1088687

Helsper, E. (2008, October). *Digital inclusion: An analysis of social disadvantage and the information society*. Department for Communities and Local Government, London, United Kingdom. https://researchonline.lse.ac.uk/id/eprint/26938/1/__libfile_REPOSITORY_Content_Helsper%2C%20E_Digital%20inclusion_Helsper_Digital%20inclusion_2013.pdf

Seale, J., Draffan, E. A., & Wald, M. (2010). Digital agility and digital decision-making: Conceptualising digital inclusion in the context of disabled learners in higher education. *Studies in Higher Education*, *35*(4), 445–461. https://doi.org/10.1080/03075070903131628

Usta, A. (2014). Kamu kurumlarında stratejik planlama: Önemi, bileşenleri, evreleri ve uygulanabilirliği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, (2), 31–53.

Kadına Yönelik Şiddete Maruz Kalmış Kadınların KADES Uygulamasına İlişkin Bilgi, Algı ve Deneyimleri: Nitel Bir Araştırma

Knowledge, Perceptions and Experiences of Women Exposed to Violence Regarding the KADES Application: A Qualitative Study

Selma Karatepe[1], Aysel Akbeniz[2], A. Muhammet Banazılı[3]

Öz

Bu araştırma şiddet mağduru kadınların yardım arama davranışlarını ve Kadın Destek Uygulamasına (KADES) ilişkin algılarını yerel bağlamda incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın Türkiye'nin güneyinde yer alan bir büyükşehrin sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı ilçelerinden birinde yürütülmesi planlanmaktadır. Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılacak; elde edilen nitel veriler tematik analiz yöntemi kullanılarak çözümlenecektir. Çalışmada kadınların şiddet mağduriyeti, yardım arama yolları, kurumsal destek mekanizmalarına başvuru süreçleri ve KADES uygulamasına ilişkin farkındalık ile kullanım deneyimleri analiz edilecektir. Araştırmanın kadına yönelik şiddetle mücadelede dijital güvenlik araçlarının kullanımını etkileyen sosyal, kültürel ve kurumsal dinamikleri ortaya koyarak literatüre katkı sağlaması ve yerel düzeyde geliştirilecek kamu politikalarına analitik bir perspektif sunması beklenmektedir. Ayrıca araştırma dijital müdahale araçlarının toplumsal bağlam içinde nasıl işlev kazandığını anlamaya yönelik yeni araştırmalara da zemin hazırlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Yardım Arama Davranışı, Dijital Güvenlik Mekanizmaları, KADES Uygulaması

JEL Kodları: J12, I38, K42

Abstract

This study aims to examine the help-seeking behaviors of women who have experienced violence and their perceptions of the Women Support Application (KADES) within a local context. The research is planned to be conducted in one of the socio-economically disadvantaged districts of a metropolitan city located in southern Türkiye. Data will be collected through semi-structured interviews, and the qualitative data obtained will be analysed using the thematic analysis method. The study will analyse women's experiences of violence, their help-seeking pathways, their processes of applying to institutional support mechanisms, and their awareness and usage experiences regarding the KADES application. The research is expected to contribute to the literature by revealing the social, cultural, and institutional dynamics that shape the use of digital safety tools in combating violence against women, and to provide an analytical perspective for public policies to be developed at the local level. Furthermore, the study is anticipated to lay the groundwork for future research aimed at understanding how digital intervention tools gain functionality within their broader social context.

Keywords: Violence Against Women, Help-Seeking Behaviour, Digital Safety Mechanisms, KADES Application

JEL Codes: J12, I38, K42

Genişletilmiş Özet

Amaç

Kadına yönelik şiddet yalnızca bireysel düzeyde ortaya çıkan bir sorun değil toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, ekonomik bağımlılık ilişkileri, kültürel normlar ve kurumsal mekanizmalarla iç içe geçmiş çok boyutlu bir toplumsal olgudur. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan küresel raporlar kadınların önemli bir

[1] Prof. Dr., İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, selma.karatepe@nisantasi.edu.tr
[2] Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, ayselakbeniz@tarsus.edu.tr
[3] Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muhammetbanazili@tarsus.edu.tr

bölümünün yaşamlarının farklı dönemlerinde fiziksel, psikolojik, ekonomik veya cinsel şiddetin çeşitli biçimlerine maruz kaldığını ortaya koymaktadır (WHO, 2021). Türkiye'de de kadına yönelik şiddet olgusu önemli bir toplumsal sorun olarak varlığını sürdürmektedir ve ulusal politika belgelerinde şiddetin farklı türlerinin birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır.

Kadına yönelik şiddet araştırmalarında karşılaşılan temel metodolojik sorunlardan biri şiddet mağduru kadınların yeterince rapor edilmemesidir. Damgalanma korkusu, ekonomik bağımlılık ilişkileri, failin misilleme ihtimali veya şiddetin aile içi mesele olarak görülmesi gibi faktörler kadınların yaşadıklarını resmi kurumlara bildirmelerini zorlaştırabilmektedir (Cullen, 2023; WHO, 2019). Bu nedenle literatürde şiddet gören kadınların yardım arama davranışlarının incelenmesi önemli bir araştırma alanı olarak kabul edilmektedir.

Yardım arama davranışı çoğu zaman doğrusal ve tek aşamalı bir süreç değildir. Nitel çalışmalar kadınların şiddeti tanımlama, dış destek ihtiyacını kabul etme ve hangi kurumsal ya da sosyal kaynağa başvuracaklarını belirleme aşamalarında karmaşık bir karar süreci yaşadıklarını göstermektedir (Rohn & Tenkorang, 2024). Bu süreçte kadınların ilk olarak aile üyeleri veya yakın arkadaşlar gibi informel destek ağlarına yöneldiği, resmi kurumlara başvurunun ise çoğu zaman ikinci aşamada gerçekleştiği görülmektedir (Keskin & Karaman, 2021).

Son yıllarda kadına yönelik şiddetle mücadelede dijital teknolojiler de önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de bu kapsamda geliştirilen Kadın Destek Uygulaması (KADES), şiddet veya taciz riski altındaki kadınların mobil cihazları aracılığıyla hızlı biçimde kolluk kuvvetlerine ulaşabilmelerini sağlayan bir dijital destek mekanizmasıdır. İçişleri Bakanlığı tarafından paylaşılan verilere göre uygulama milyonlarca kullanıcı tarafından indirilmiş ve yüz binlerce ihbar bu sistem üzerinden yapılmıştır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2018).

Bununla birlikte dijital güvenlik araçlarının etkinliğinin yalnızca teknolojik altyapıya bağlı olmadığı; sosyal bağlam, dijital erişim imkânları ve kurumsal güven düzeyi gibi faktörlerden etkilendiği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (UN Women, 2020; Council of Europe, 2022). Bu bağlamda kadınların KADES uygulamasını nasıl algıladıkları ve hangi koşullarda kullanabildikleri önemli bir araştırma sorusu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı şiddet gören kadınların yardım arama davranışlarını ve KADES uygulamasına ilişkin bilgi, algı ve deneyimlerini yerel bir bağlamda incelemektir. Araştırma özellikle şu sorulara odaklanmaktadır:

- **i.** Kadınların şiddet karşısında yardım arama davranışları nasıl şekillenmektedir?
- **ii.** İnformel ve formel destek mekanizmalarının rolü nedir?
- **iii.** KADES uygulaması kadınlar tarafından nasıl algılanmakta ve kullanılmaktadır?
- **iv.** Dijital erişim koşulları ve sosyal faktörler uygulamanın kullanımını nasıl etkilemektedir?

Bu yönüyle çalışma kadına yönelik şiddet literatürüne yerel düzeyde durum temelli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Nitel araştırma yöntemleri bireylerin süreçlerini, algılarını ve anlamlandırma aşamalarını derinlemesine inceleme imkânı sunduğu için özellikle toplumsal sorunların analizinde önemli bir metodolojik araç olarak kabul edilmektedir (Creswell & Poth, 2018).

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem, araştırmacıya belirli bir soru çerçevesi sunmakla birlikte katılımcıların yaşadıkları süreçleri kendi ifadeleriyle detaylandırabilmelerine imkân tanıyan esnek bir veri toplama tekniğidir (Kvale & Brinkmann, 2009).

Araştırma Türkiye'nin güneyinde yer alan bir büyükşehrin sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı ilçelerinden birinde gerçekleştirilmiştir. İlçe, sosyoekonomik kırılganlıkların ve göç hareketlerinin yoğun olduğu bir

yerleşim alanı olması nedeniyle de kadına yönelik şiddet araştırmaları açısından anlamlı bir saha sunabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın örneklemi kartopu (*snowball*) örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Kartopu örnekleme, özellikle ulaşılması güç veya hassas gruplarla yürütülen araştırmalarda sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir (Patton, 2015). Bu kapsamda farklı türlerde şiddet mağduru kadınlara ulaşılmış ve toplam 17 katılımcı ile mülakat gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların yaşları 17 ile 62 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 32,65'tir. Katılımcıların yarısından fazlasının evli ve çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi bakımından örneklem heterojen bir yapı sergilemekte; ilkokul, ortaokul ve lisans mezunları örneklem içinde yer almaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun çalışmıyor olması dikkat çekici bir sosyoekonomik göstergedir.

Veri analizi sürecinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel veri setlerinde tekrar eden anlam örüntülerinin belirlenmesi ve bu örüntülerin temalar altında sınıflandırılması sürecini ifade etmektedir (Braun & Clarke, 2006). Analiz sürecinde şu aşamalar izlenmiştir:

- Görüşme verilerinin ayrıntılı okunması,
- Anlamlı veri parçalarının kodlanması,
- Kodların tematik kategoriler altında gruplanması,
- Temalar arası ilişkilerin kavramsal olarak modellenmesi.

Bu süreç sonucunda yardım arama davranışı, yardım aramayı engelleyen faktörler, KADES'e yönelik algılar, risk değerlendirmeleri ve dijital erişim sorunları gibi temel temalar belirlenmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları kadına yönelik şiddetin katılımcılar tarafından çok katmanlı bir süreç olarak yaşandığını göstermektedir. Katılımcılar en sık fiziksel şiddete maruz kaldıklarını dile getirmiştir. Bunun yanında ısrarlı takip, sözlü şiddet, psikolojik şiddet ve cinsel taciz gibi farklı şiddet türlerinin de katılımcılar tarafından raporlandığı görülmektedir.

Yardım Arama Davranışı

Araştırmanın en önemli bulgularından biri, kadınların şiddet olgusu karşısında ilk olarak informel sosyal ağlara yönelmesidir. Katılımcıların önemli bir bölümü yaşadıkları durumu aile üyeleri veya yakın arkadaşlarıyla paylaştıklarını ifade etmiştir.

Buna karşılık formel kurumlara başvuru daha sınırlı düzeyde gerçekleşmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası daha önce herhangi bir kuruma başvurmadığını ifade etmiştir. Kurumsal başvuru yapan katılımcılar ise çoğunlukla polis veya jandarma gibi kolluk kuvvetlerine yönelmiştir.

Yardım Aramayı Engelleyen Faktörler

Araştırmada yardım arama davranışını sınırlayan çeşitli faktörler tespit edilmiştir. Bunlar arasında özellikle:

- Şiddetin başlangıçta yeterince ciddi görülmemesi,
- Failden gelebilecek misilleme korkusu,
- Sosyal çevre baskısı,
- Ekonomik bağımlılık gibi unsurlar öne çıkmaktadır.

Katılımcı ifadelerinde "çocukların var, yuvanı dağıtma" gibi toplumsal normların yardım arama davranışını geciktirdiği görülmektedir.

KADES Uygulamasına Yönelik Algılar

Katılımcıların önemli bir bölümü KADES uygulamasını olumlu bir güvenlik mekanizması olarak değerlendirmektedir. Uygulamanın özellikle hızlı müdahale imkânı sağlayabileceği ve kadınlara psikolojik güven hissi verdiği ifade edilmiştir.

Bununla birlikte bazı katılımcılar uygulamanın kullanımına ilişkin çeşitli riskler de dile getirmiştir. Bunlar arasında özellikle:

- Failin uygulamayı fark etmesi,
- Yanlış alarm verilmesi,
- Müdahalenin yeterince hızlı olmayabileceği gibi endişeler öne çıkmaktadır.

Dijital Erişim Sorunları

Araştırma bulguları ayrıca KADES kullanımının dijital erişim koşullarından bağımsız olmadığını göstermektedir. Katılımcıların büyük bölümünün akıllı telefon sahibi olmasına rağmen internet erişimi veya dijital okuryazarlık düzeyi gibi faktörler uygulamanın kullanımını sınırlayabilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Araştırma bulguları şiddet olgusunun kadınların yardım arama süreçlerinin doğrusal bir mekanizma değil; sosyal ilişkiler, korku, ekonomik bağımlılık ve kurumsal güven gibi çok sayıda faktörün etkisi altında şekillenen karmaşık bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Bulgular kadınların şiddet karşısında ilk olarak informel sosyal ağlara yöneldiğini, kurumsal başvuruların ise çeşitli sosyal ve psikolojik engeller nedeniyle sınırlı kaldığını göstermektedir. KADES uygulaması ise katılımcılar tarafından genel olarak olumlu bir güvenlik mekanizması olarak algılanmakla birlikte uygulamanın kullanımının dijital erişim imkânları ve sosyal koşullardan etkilendiği görülmektedir.

Bu bulgular kadına yönelik şiddetle mücadelede dijital güvenlik araçlarının etkinliğinin yalnızca teknolojik altyapıya bağlı olmadığını; aynı zamanda toplumsal bağlam, kurumsal güven ve dijital erişim koşullarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla politika yapıcıların yalnızca teknolojik çözümlere odaklanmak yerine dijital araçların kullanımını destekleyecek toplumsal farkındalık, dijital erişim ve kurumsal güven mekanizmalarını güçlendiren bütüncül politikalar geliştirmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2018). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (4th ed.). Sage.

Council of Europe. (2022). *Digital violence against women*. https://www.coe.int

Cullen, F. (2023). Reporting barriers in violence against women research. *Journal of Interpersonal Violence*.

Heron, R., & Eisma, M. (2021). Help-seeking behaviour among victims of domestic violence. *Violence Against Women*.

Keskin, G., & Karaman, N. (2021). Kadına yönelik şiddet ve yardım arama davranışı üzerine bir inceleme.

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *InterViews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage.

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods*. Sage.

Rohn, J., & Tenkorang, E. (2024). Help-seeking pathways of women experiencing violence. *Violence Against Women*.

UN Women. (2020). *Online violence against women*. https://www.unwomen.org

WHO. (2019). *RESPECT women: Preventing violence against women*. https://www.who.int

WHO. (2021). *Violence against women prevalence estimates*. https://www.who.int

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2018). *KADES uygulaması resmi verileri*. https://www.icisleri.gov.tr

Belediyelerin Sosyal Politikalarında Kent Bilgi Sistemlerinin Yeri: Trabzon Büyükşehir Belediyesi Örneği[1]

The Place of Urban Information Systems in Municipalities' Social Policies: The Case of Trabzon Metropolitan Municipality

Suna Ersavaş Kavanoz[2], Merve Deniz Tahmaz[3]

Öz

Çalışmanın amacı, belediyelerin sosyal politika üretim süreçlerinde kent bilgi sistemlerinin rolünü değerlendirmek ve bu sistemlerin sosyal belediyecilik uygulamalarına olan etkisini ortaya koymaktır. Bu kapsamda Trabzon Büyükşehir Belediyesi örneklem olarak seçilmiş ve belediyenin sosyal politika uygulamaları kent bilgi sistemleri perspektifinden analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimlerinde görev yapan yetkililerle gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla, kent bilgi sistemlerinin sosyal politika üretim sürecindeki kullanımı hakkında detaylı bilgiler elde edilmiştir. Bunun yanı sıra belediyeye ait stratejik planlar, faaliyet raporları ve ilgili dokümanlar incelenerek elde edilen bulgular desteklenmiştir. Bu yönüyle çalışma, yerel yönetimlerde dijitalleşmenin sosyal politika üretimine etkisini ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Belediyecilik, Dijital Belediyecilik, Veri Altyapısı, Kent Bilgi Sistemleri, Trabzon Büyükşehir Belediyesi

JEL Kodları: H75,R58, O38

Abstract

This study aims to evaluate the role of urban information systems in the social policy-making processes of municipalities and reveal their impact on municipal social services. Trabzon Metropolitan Municipality was selected as a case study in this context, with the municipality's social policy practices analysed from the perspective of urban information systems. This study employed the semi-structured interview technique, a qualitative research method. Through interviews with officials from the relevant departments of Trabzon Metropolitan Municipality, detailed information was obtained about the use of urban information systems in social policy-making. Additionally, the findings were supported by examining the municipality's strategic plans, activity reports and related documents. The study therefore aims to contribute to the literature by revealing the impact of digitalisation on social policy-making in local governments.

Keywords: Social Municipalism, Digital Municipal Governance, Data Infrastructure, Urban Information Systems (UIS), Trabzon Metropolitan Municipality

JEL Codes: H75, R58, O38

Genişletilmiş Özet

Toplumun yapı taşı ve ayrılmaz bir parçası olan bireylerin; hukuki düzlemde olduğu kadar ekonomik, siyasal ve sosyal süreçlerde de tam anlamıyla eşit ve özgür bir biçimde kendini ifade edebilmesi, devletin öncelikli hedeflerindendir. Bu doğrultuda 20. yüzyılda olgunlaşmış olan sosyal devlet anlayışı; kamu hizmetlerinin sınırlarını genişleterek, dezavantajlı gruplar başta olmak toplumun bir parçası olan tüm kesimlerin insan onuruna yaraşır bir refah düzeyine ulaşmasını merkeze almıştır (Durdu, 2009:48-49). Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde üstlenilmiş olan bu sorumluluklar, yerel yönetim düzeyinde ise sosyal belediyecilik anlayışıyla

[1] Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır. (07.04.2026 tarihli ve E-26014373-050.01.04-799436 no'lu karar).

[2] Doç.Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, suna.ersavaskavanoz@ktu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-1162-2537.
[3] Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, m.deniztahmaz28@gmail.com, Orcid: 0009-0006-9895-9050

somutlaşmaktadır. Bu bağlamda, merkezi yönetim tarafından geliştirilen sosyal politikaların yerelde de etkin bir biçimde uygulanması, yerel yönetimlerin aktif rol üstlenmesini gerekli kılmaktadır.

Belediyelerin temel altyapı sağlayıcısı rolünden sıyrılarak belde halkının sosyal ve kültürel yaşamına doğrudan temas eden, sorumluluk sahibi ve çözüm odaklı kurumlar haline gelmesi, modern sosyal belediyecilik kavramıyla ifade edilmektedir (Sezer ve Önder, 2012: 257). Sosyal devlet ilkesini mikro ölçekte hayata geçiren bu yerel aktörler; kent sakinlerinin yaşam standartlarını iyileştirme, dezavantajlı grupları koruma ve sosyal adaleti pekiştirme işlevleriyle hareket ederken, geliştirdikleri etkili sosyal hizmet mekanizmaları aracılığıyla yerel ve bölgesel kalkınma gelişimlerini de çok yönlü bir biçimde desteklemektedir (Pektaş, 2014). Bu kapsamda sosyal belediyecilik, beklenenin aksine sadece yardım temelli uygulamalarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bireylerin sosyal hayata katılımını artırmayı, fırsat eşitliğini sağlamayı ve toplumsal bütünleşmeyi güçlendirmeyi amaçlayan çok boyutlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Kentsel hizmetlerin üretilmesinden sorumlu olan yerel yönetimlerin politikaları sosyal belediyecilik anlayışı kapsamında hak temelli/insan odaklı hizmet anlayışı ile hareket etmesi gerekliliği üzerinden sıkça tartışma konusu edilmektedir (Söğüt ve İslam, 2024).

Politika geliştirme süreçlerinde giderek artan oranda teknolojinin kullanımının sosyal hizmet anlayışına etkileri çok fazla tartışılmamış bir alandır. Teknoloji ve dijitalleşme birçok alanda olduğu gibi kamu politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması süreçlerinde de önemli dönüşümler yaratmıştır. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kamu hizmetlerinin daha hızlı, şeffaf ve etkin bir şekilde sunulmasına olanak sağlamıştır. Bu çerçevede teknoloji destekli uygulamalar, belediyelerde veriye dayalı karar alma süreçlerini güçlendiren önemli araçlar haline gelmiştir. Çevrimiçi veri toplama araçları sayesinde elde edilen verilerin analiz sürecinin hızlanması, karar alma süreçlerini daha etkin ve rasyonel hale getirmiştir. Aynı zamanda bu süreç, kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasına da katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda dijital belediyecilik, yerel yönetimlerin çalışmaları sürecinde edindiği verilerin dijital ortamda muhafaza edilmesi ve sonrasında bu verilerin oluşturmuş olduğu altyapının ileriki dönemde gelecek olan yerel yönetim birimlerince kullanılması olarak ifade edilebilir (Akdoğan, 2006: 45). Bu kapsamda geçmiş dönem faaliyetleri ile gelecek dönem planlarının aynı dijital sistem üzerinde muhafaza edilmesi, kurumsal hafızanın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu dijital altyapı, farklı birimler arasında veri paylaşımını kolaylaştırarak kurum içi koordinasyonu güçlendirmektedir.

Dijital belediyecilik dönüşümünün en stratejik unsurları arasında Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yer almaktadır (Nişancı vd., 2010). CBS, hizmet sunduğu kurumun hedefleri ekseninde coğrafi ve mekânsal verilerin entegrasyonunu, depolanmasını ve işlenerek raporlanmasını sağlayan, böylece yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine doğrudan kılavuzluk eden ve bu sayede şeffaf, bütüncül bir karar alma mekanizması haline gelmesine olanak sağlayan dijital platformdur. CBS uygulamaları, günümüzde yerel yönetimlerde Kent Bilgi Sistemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent Bilgi Sistemleri, mekânsal alan üzerinde hizmet sağlama üzerine yoğunlaşan yerel yönetim birimleri tarafından kullanılan ve bu kullanım sonucunda yerel halkın ihtiyaçlarını tespit ederek bu ihtiyaçlar çerçevesinde kullanılacak olan bir karar destekleme sistemi olarak düşünülebilir (Çabuk, 2015). Kentin veya bölgenin tüm ihtiyaçlarının gerek duyduğu verilerin bir araya geldiği bu sistemler, dijital belediyecilik anlayışı ile veri altyapısına dayandırılarak işlemlerin gerçekleştirilebilmesini sağlamaktadır.

Kent Bilgi Sistemleri, kentin tüm ihtiyaç olgusunu analiz etme sürecinde kullanılacak olan ve sonrasında politika üretiminde veri olarak değerlendirilecek yapının oluşmasında kullanılacak sistemdir. Bununla birlikte, Kent Bilgi Sistemleri, yerel yönetim birimlerine kentin demografik yapısının yanı sıra bu bölgede yaşayan yerel halkın her türlü ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarını da gözlemleme imkânı sunar. Bu sistemler sayesinde belediyeler, kentte yaşayan bireylerin ihtiyaçlarını daha doğru bir şekilde analiz edebilmekte ve buna uygun politikalar geliştirebilmektedir. Özellikle sosyal belediyecilik uygulamaları açısından Kent Bilgi Sistemleri, dezavantajlı grupların tespit edilmesi, sosyal yardım programlarının planlanması ve kamu kaynaklarının etkin bir şekilde dağıtılması açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Kent Bilgi Sistemleri; sadece veri depolama merkezi değil aynı zamanda belediyeler tarafından yürütülen birer hizmet verimliliği

artırıcı, karar mekanizmasını hızlandırıcı bir unsur olarak kabul edilmektedir. Büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere yerel yönetim birimleri, sosyal politika üretim süreçlerinde daha hızlı, etkili ve eşitlikçi sonuçlar elde edebilmek amacıyla Kent Bilgi Sistemleri'nden giderek daha fazla yararlanmaktadır. Bu durum, veri temelli yönetim anlayışının yerel yönetimlerde giderek daha fazla önem kazandığını göstermektedir. Aynı zamanda bu sistemler, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin güçlendirilmesine de katkı sağlamaktadır.

Tüm bu çerçevede bu çalışmanın amacı, belediyelerin sosyal politika üretim süreçlerinde kent bilgi sistemlerinin rolünü değerlendirmek ve bu sistemlerin sosyal belediyecilik uygulamalarına olan etkisini ortaya koyup tartışmaktır. Bu kapsamda Trabzon Büyükşehir Belediyesi örneklem olarak seçilmiş ve belediyenin sosyal politika uygulamaları kent bilgi sistemleri perspektifinden analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Trabzon Büyükşehir Belediyesi'nin ilgili birimlerinde görev yapan yetkililerle gerçekleştirilen görüşmeler aracılığıyla, kent bilgi sistemlerinin sosyal politika üretim sürecindeki kullanımı hakkında detaylı bilgiler elde edilmiştir. Bunun yanı sıra belediyeye ait stratejik planlar, faaliyet raporları ve ilgili dokümanlar incelenerek elde edilen bulgular desteklenmiştir. Bu yönüyle çalışma, yerel yönetimlerde dijitalleşmenin sosyal politika üretimine etkisini ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Kaynakça

Akdoğan, Y. (2006, Mart). Sosyal belediyecilik. *Yerel Siyaset Dergisi*, (3), 55–57.

Çabuk, S. (2015). CBS'nin yerel yönetimlerde kullanımı ve kent bilgi sistemleri. *Harita Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 7(3), 69–87.

Durdu, Z. (2009). Modern devletin dönüşümünde bir ara dönem: Sosyal refah devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (22), 37–50.

Nişancı, R., Yıldırım, V., & Çolak, H. E. (2010). Coğrafi bilgi sistem uygulamaları. *Bilim ve Teknik*, (514), 58–63.

Pektaş, E. K. (2014). Türkiye'de sosyal belediyecilik uygulamaları ve temel sorunlar. *Journal of Academic Inquiries*, 5(1), 4–22.

Söğüt, M., & İslam, M. (2024). Göç politikalarının kapsayıcılığı ve sosyal belediyecilik anlayışı açısından yerel yönetimlerin rolü: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Academy Journal of Social Sciences*, 14(2), 557–585.

Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm ve Akıllı Şehir Uygulamaları: Londra Büyükşehir Belediyesi Örneği

Digital Transformation and Smart City Applications in Local Governments: The Case of the Greater London Authority

Selahattin Kavut[1]

Öz

Dijital dönüşüm ve akıllı şehir uygulamaları, yerel yönetimlerin kamusal hizmet sunumunda etkinlik ve verimliliği artırmaya yönelik temel politika alanlarından biri hâline gelmiştir. Özellikle metropol kentlerde bu dönüşüm, önemli fırsatlar sunmasının yanı sıra veri güvenliği, toplumsal eşitsizlik ve etik sorunlar gibi çeşitli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, Londra Büyükşehir Belediyesi (Greater London Authority [GLA]) örneği üzerinden dijital dönüşüm stratejileri ve akıllı şehir uygulamalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş, ilgili belgeler doküman analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Londra Büyükşehir Belediyesi'nin dijital dönüşüm sürecini açık veri yönetimi, akıllı ulaşım sistemleri ve katılımcı vatandaş platformları üzerinden şekillendirdiğini ve bu uygulamaların akıllı şehir vizyonunu desteklediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Şehir, Dijital Dönüşüm, Londra Büyükşehir Belediyesi

JEL Kodları: H70, R58, Q33

Abstract

Digital transformation and smart city practices have become one of the fundamental policy areas for local governments aimed at increasing efficiency and productivity in public service delivery. Especially in metropolitan cities, while this transformation offers significant opportunities, it also brings along various challenges such as data security, social inequality, and ethical issues. This study aims to examine digital transformation strategies and smart city practices through the example of the Greater London Authority. A qualitative method was adopted in the research, and the relevant documents were evaluated using the document analysis technique. The findings obtained reveal that the Greater London Authority shapes its digital transformation process through open data management, smart transportation systems, and participatory citizen platforms, and that these practices support its smart city vision.

Keywords: Smart City, Digital Transformation, Greater London Authority

JEL Codes: H70, R58, Q33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, yerel yönetimlerde dijital dönüşüm sürecini ve akıllı şehir uygulamalarını inceleyerek veri odaklı altyapılar, akıllı ulaşım sistemleri, kamu hizmetlerinde dijitalleşme ve vatandaş katılımını artıran uygulamaların kent yönetimleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Günümüzde hızlı kentleşme, nüfus artışı, kaynakların kısıtlı olması ve vatandaş beklentilerinin artması gibi faktörlere bağlı olarak yerel yönetimler; veri odaklı karar alma, nesnelerin interneti tabanlı altyapı, yapay zekâ destekli hizmet modellerine yönelmektedir. Ancak bu dijital dönüşüm, hem fırsatları hem de çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, Londra Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden akıllı şehir hizmetlerinin planlanması, uygulanması ve yönetilmesinde karşılaşılan fırsatları ve zorlukları ortaya koymayı hedeflemekte ve yerel yönetimlerin veri ve teknoloji stratejilerini geliştirmelerine ilişkin çıkarımda bulunmayı amaçlamaktadır.

[1] Dr., Bingöl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Kavut_s@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3876-1203.

Dijital dönüşüm, sadece teknolojik araçların kullanılması ya da dijital sistemlerin uygulanmasıyla sınırlı bir süreç olmayıp, kurumların rekabet gücünü artırmak amacıyla bilgi ve ağ temelli teknolojileri kullanarak kendilerini yeniden yapılandırmalarını ifade eden kapsamlı bir değişim sürecidir. Bu bağlamda dijital dönüşüm, sadece verilerin dijital ortamda işlenmesi anlamına gelmeyip, organizasyonların çalışma biçimlerini, stratejilerini ve hizmet sunum modellerini dönüştüren ve dönüşümü gerçekleştiremeyen kurumların rekabet gücünü zamanla zayıflatan yapısal bir dönüşümü ifade etmektedir (Baker, 2014).

Yerel yönetim faaliyetlerinde dijital teknolojinin kullanımında ve benimsenmesinde, çeşitli fırsatlarla birlikte bir takım zorluklardan da söz edilebilir. Fırsatlar arasında, vatandaşların hizmetlere erişiminin ve katılımının artması, karar vericiler arasında hesap verebilirliğin güçlenmesi, maliyet etkin finansal yönetim uygulamalarının geliştirilmesi, hizmet sunum süreçlerinin iyileştirilmesi, kullanıcı dostu tasarımın desteklenmesi ve işlem karmaşıklığının azaltılması yer almaktadır. Öte yandan, zorluklar arasında teknik personel ve bilgi eksikliği, karar vericilerin desteğinin sınırlı olması, toplumsal eşitsizliklerin derinleşme riski, yetersiz planlama, iç ve dış paydaşlarla iş birliği eksikliği, etik çerçevenin oluşturulmaması, teknik altyapının hazır olmaması, güvenlik ve gizlilik sorunları ile veri yönetimine ilişkin güçlükler öne çıkmaktadır (David vd., 2023, s. 21).

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı tasarımıyla yürütülmüştür (Kurtuluş, 2010; Yıldırım ve Şimşek, 2011; Büyüköztürk vd., 2014). Nitel yaklaşım, dijital dönüşüm ve akıllı şehir uygulamalarının karmaşıklığı ile bağlamsal faktörlerini ve dinamiklerini derinlemesine anlamayı mümkün kılmaktadır. Araştırma, iki temel aşamada gerçekleştirilmiştir. Birincisi, yerel yönetimlerde dijital dönüşüm ve akıllı şehir uygulamalarına ilişkin sistematik literatür taraması yapılmıştır. İkincisi, Londra Büyükşehir Belediyesi özelinde doküman taraması yapılmıştır. Doküman seçimi yapılırken güncellik, resmiyet ve kapsayıcılık kriterlerine dikkat edilmiştir. Bu dokümanlar; açık veri ve veri yönetim sistemi, dijital belediye hizmetleri, akıllı ulaşım sistemleri, vatandaş katılım platformları, yapay zekâ ve veri analitiği kullanımı vb. uygulamaları ve içerikleri kapsamaktadır.

Bu çalışmada veri kaynakları, literatür taramasının yanı sıra Londra Büyükşehir Belediyesi'nin dijital dönüşüm ve akıllı şehre ilişkin politika belgeleri ile dijital veri platformlarından elde edilmiştir. Çalışmada öncelikle Londra'nın akıllı şehir stratejisini ortaya koyan politika dokümanlarından olan Akıllı Londra Planı (Smart London Plan) ile Birlikte Daha Akıllı Londra (Smarter London Together) yol haritası belgeleri incelenmiştir (GLA, 2013; GLA, 2018). Bunun yanında açık veri ve dijital yönetim uygulamalarını analiz edebilmek amacıyla Londra'nın açık veri platformu olan ve ulaşım, hava kalitesi, enerji, çevre, nüfus, planlama gibi alanlara ilişkin veri setlerini ihtiva eden Londra Veri Deposu (London Datastore) tetkik edilmiştir (GLA, 2026a). Ayrıca, vatandaş katılımı ve dijital yönetişim uygulamalarını değerlendirebilmek amacıyla Londra Büyükşehir Belediyesi'nin çevrim içi katılım platformu olan Londra'yı Konuş (Talk London) incelenmiştir (GLA, 2026b). Bu veri kaynakları, Londra'nın dijital dönüşüm ve akıllı şehir uygulamalarını politika, veri yönetimi ve vatandaş katılımı boyutlarıyla analiz etmek amacıyla sistematik biçimde değerlendirilmiştir. Elde edilen dokümanlar, tematik içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Önceden belirlenen temalar (akıllı şehir stratejisi, açık veri, dijital hizmetler, akıllı ulaşım, vatandaş katılımı, yapay zekâ uygulamaları) altında kodlama yapılmış; çapraz karşılaştırma ve örnek olay eşleştirmesiyle Londra Büyükşehir Belediyesi'nin izlenebilir uygulamaları belirlenmiştir[2].

[2] Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde ChatGPT, Google Gemini ve Grok yapay zekâ araçlarından metinlerin dil ve anlatım açısından gözden geçirilmesi, yazım düzeltmeleri ile literatür taramasında ilgili kaynaklara erişimin desteklenmesi amacıyla yararlanılmıştır.

Bulgular

Londra Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen dijital dönüşüm ve akıllı şehir uygulamaları, veri temelli yönetişim ve yenilikçi kamu hizmetleri açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Açık veri platformları ve dijital altyapıların geliştirilmesi sayesinde kent yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik ve veri odaklı karar alma süreçleri güçlenmektedir. Özellikle Londra Veri Deposu gibi açık veri platformları, kamu verilerinin araştırmacılar, girişimciler ve vatandaşlar tarafından kullanılmasına olanak sağlayarak yenilikçi uygulamaların geliştirilmesini ve kentsel problemlere veri temelli çözümler üretilmesini desteklemektedir.

Ayrıca dijital platformlar ve katılım araçları, vatandaşların karar alma süreçlerine daha aktif biçimde katılmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda Londra'yı Konuş çevrim içi katılım platformu aracılığıyla vatandaşların görüşlerinin alınması, kentsel politikaların daha katılımcı ve kapsayıcı biçimde şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Bunun yanında akıllı ulaşım sistemleri, veri analitiği ve dijital altyapılar**,** trafik yönetimi, çevresel izleme, kentsel planlama ve kamu hizmetlerinin etkinliği açısından verimlilik artışına katkı sağlama potansiyeli bulunmaktadır.

Bununla birlikte akıllı şehir uygulamalarının hayata geçirilmesi çeşitli kurumsal ve teknolojik zorlukları da beraberinde getirmektedir. Öncelikle veri güvenliği, gizlilik ve etik yönetim konuları dijital kent yönetiminin en önemli risk alanlarından biridir. Büyük ölçekli veri paylaşımı ve analiz süreçleri, vatandaş verilerinin korunması ve güvenliğinin sağlanması konusunda güçlü yönetişim mekanizmalarının oluşturulmasını gerektirmektedir. Bir diğer önemli zorluk ise kurumsal kapasite ve teknik uzmanlık eksikliğidir**.** Dijital dönüşüm süreçlerinin başarılı olabilmesi için yerel yönetimlerde veri yönetimi, yapay zekâ ve dijital altyapı alanlarında nitelikli insan kaynağına ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca farklı kurumlar arasında veri paylaşımı ve koordinasyonun sağlanması da yönetsel açıdan önemli bir güçlük oluşturabilmektedir. Bunun yanında dijital teknolojilerin yaygınlaşmasının, dijital uçurum ve toplumsal eşitsizlikleri derinleştirme riski de bulunmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Londra Büyükşehir Belediyesi örneğinde görüldüğü üzere açık veri platformları ve dijital katılım araçları, şeffaflık ve vatandaş katılımını destekleyen önemli araçlardır. Bununla birlikte veri güvenliği, teknik kapasite eksikliği ve dijital eşitsizlikler, bu dönüşüm sürecinin önündeki temel zorluklar olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin dijital dönüşüm süreçlerinde teknolojik yatırımların yanı sıra kurumsal kapasite, etik yönetim ve kapsayıcı politikalar geliştirmeleri önem arz etmektedir.

Londra örneği üzerinden diğer kentler önemli çıkarımlarda bulunabilir. Kentler, dijital dönüşüm stratejilerini tasarlarken teknolojik altyapı yatırımlarını, insan kaynağı geliştirme programları ve etik yönetişim çerçeveleriyle bütünleştirmelidir. Dijital uçurum riskini azaltmak için kapsayıcı politikalar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, veri paylaşım standartlarının ve birlikte çalışabilirlik ilkelerinin yaygınlaştırılması, kurumlar arası koordinasyonu kolaylaştırarak daha bütüncül çözümler üretilmesini mümkün kılacaktır.

Sonuç olarak, akıllı şehir uygulamaları yerel yönetimlere hem büyük fırsatlar sunmakta hem de ciddi sorumluluklar yüklemektedir. Londra Büyükşehir Belediyesi'nin izlediği yol veri temelli, katılımcı ve sürdürülebilir bir kent yönetim modelinin mümkün olduğunu kanıtlamakta; ancak bu dönüşümün başarılı olabilmesi için teknolojik yeniliklerin toplumsal eşitlik, etik değerler ve kurumsal kapasite ile dengelenmesi gerekmektedir. Gelecek çalışmalar, bu çalışmada incelenen Londra deneyimini diğer küresel kentlerle karşılaştırmalı olarak ele alabilir veya dijital dönüşümün uzun vadeli sosyoekonomik etkilerini ölçmeye yönelik nicel yaklaşımlar benimseyebilir. Böylece, yerel yönetimlerin dijital çağda daha dirençli, kapsayıcı ve akıllı kentler oluşturma kapasitesi daha iyi anlaşılabilecektir.

Kaynakça

Baker, M. (2014). *Digital transformation*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. baskı). Pegem Akademi.

David, A., Yiğitcanlar, T., Li, R. Y. M., Corchado, J. M., Cheong, P. H., Mossberger, K., & Mehmood, R. (2023). Understanding local government digital technology adoption strategies: A PRISMA review. *Sustainability, 15*(12), 9645. https://doi.org/10.3390/su15129645

Greater London Authority. (2013). *Smart London Plan.* https://www.london.gov.uk/sites/default/files/smart_london_plan.pdf

Greater London Authority. (2018). *Smarter London Together.* https://www.london.gov.uk/sites/default/files/smarter_london_together_v1.66_-_published.pdf

Greater London Authority. (2026a). *London Datastore.* Erişim tarihi: 08 Mart 2026, https://data.london.gov.uk/

Greater London Authority. (2026b). *Talk London.* Erişim tarihi: 06 Mart 2026, https://www.london.gov.uk/talk-london/

Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma yöntemleri*. Türkmen Kitabevi.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Türk Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Kaynaklı Beceri Erozyonu (Deskilling): Kamu Görevlileri İçin Kavramsal Bir Çerçeve

Artificial Intelligence-Induced Deskilling in Turkish Public Administration: A Conceptual Framework for Public Officials

Ali Kaya[1], Fatma Kısır[2]

Öz

Bu çalışma, yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin Türk kamu yönetimindeki yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan beceri erozyonu (deskilling) olgusunu kavramsal düzeyde ele almaktadır. Kamu görevlilerinin mesleki yetkinliklerinin yapay zekâ destekli sistemlere devredilmesi sürecinde yaşanan bilişsel ve kurumsal dönüşümler, literatürde oldukça sınırlı biçimde ele alınmış ve incelenmiştir. Sistematik literatür taraması ve kavramsal analiz yöntemiyle yürütülen çalışmada üç temel bulgu öne çıkmaktadır: (1) Otomatik karar alma mekanizmaları, ön-cephe bürokratlarının takdir yetkisini daraltmaktadır; (2) yapay zekâ sistemleri uzman bilgisinin kurumsal değerini aşındırarak para-profesyonelleşme riskini güçlendirmektedir; (3) Bürokratik zihniyetten veri temelli zihniyete geçiş, kurumsal dirençle karşılaşmaktadır. Bulgular Türkiye bağlamında değerlendirilerek kamu insan kaynakları yönetimi için politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Beceri Erozyonu, Kamu Yönetimi, İnsan Kaynakları, Dijital Dönüşüm

JEL Kodları: H11, H83, O33

Abstract

This study examines the deskilling phenomenon arising from the proliferation of artificial intelligence (AI) technologies in Turkish public administration. The cognitive and institutional transformations occurring as public employees transfer their professional competencies to AI-assisted systems remain insufficiently studied in the literature. Employing systematic literature review and conceptual analysis, the study yields three key findings: (1) automated decision-making mechanisms narrow the discretionary authority of street-level bureaucrats; (2) AI systems erode the institutional value of expert knowledge, intensifying the risk of para-professionalization; and (3) the transition from a bureaucratic to a data-driven mindset encounters significant institutional resistance. Findings are evaluated within the Turkish context and policy recommendations for public human resources management are presented.

Keywords: Artificial Intelligence, Deskilling, Public Administration, Human Resources, Digital Transformation

JEL Codes: H11, H83, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimine entegrasyonu, hizmet sunumundan karar alma süreçlerine kadar pek çok alanda köklü dönüşümlere yol açmaktadır. Bu dönüşüm; verimlilik artışı ve süreç otomasyonu gibi kazanımların yanı sıra, henüz yeterince ele alınmamış bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu risklerden biri, kamu görevlilerinin mesleki becerilerinde yaşanabilecek beceri erozyonu olgusudur.

[1] Prof. Dr., Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, akaya@nny.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9815-6446

[2] Arş. Gör., Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, fkisir@nny.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1300-9894

Akıllı (2024), kamu kurumlarında yapay zekânın insan kaynakları üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında, kamu görevlilerinin mesleki yetkinliklerinde yaşanan bu gerilemeyi deskilling ya da dequalification kavramlarıyla ele almaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, yapay zekâ kaynaklı beceri erozyonu kavramını Türk kamu yönetimi bağlamında kavramsal düzeyde çerçevelemektir. Çalışma; olgunun mekanizmalarını açıklamayı, kamu görevlileri için doğurduğu riskleri ortaya koymayı ve insan kaynakları yönetimine yönelik politika önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir.

Yöntem

Çalışma, sistematik literatür taraması ve kavramsal analiz yöntemlerine dayanmaktadır. Birincil kaynaklar olarak Web of Science, Scopus ve Google Scholar veri tabanlarında "deskilling", "artificial intelligence", "public sector", "bureaucracy" ve "skill erosion" anahtar kelimeleriyle tarama yapılmıştır. İkincil kaynaklar arasında OECD ve Brookings Institution raporları ile Türkiye Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025 belgesi yer almaktadır.

Çalışma ampirik veri içermemekte olup nitel ve teorik bir nitelik taşımaktadır. Elde edilen kavramsal bulgular, Türk kamu yönetimine özgü kurumsal ve yapısal özellikler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bulgular

Beceri erozyonu (deskilling), daha önce edinilmiş mesleki becerilerin yeterince kullanılmaması ya da teknoloji ve otomasyon kaynaklı nedenlerle bozulması ya da tamamen yitirilmesidir (Natali vd., 2025). Kavram köken itibarıyla Harry Braverman'ın 1974 tarihli "Labor and Monopoly Capital" çalışmasına dayanmaktadır. Braverman'a göre (1974), makineleşmenin ilerlemesi işçinin üretim sürecini daha az anlamasına neden olmakta ve iş üzerindeki denetimini zayıflatmaktadır. Beceri erozyonunu bir süreç olarak tanımlayan yazara göre bu süreçte bilgi bir azınlığın elinde yoğunlaşırken işçi sınıfının mesleki yetkinliği azalmaktadır.

Günümüzde bu kaygı, kamu görevlileri de dahil olmak üzere uzmanlık gerektiren görevlerde çalışanlara yönelmiş durumdadır. Nitekim Rinta-Kahila vd. (2023), bir muhasebe firmasında yürüttükleri vaka çalışmasında, 2008-2015 yılları arasında kullanılan ve belirli muhasebe işlemlerini otomatikleştiren bir yazılım sisteminin, devre dışı bırakıldığında muhasebecilerin aynı işlemleri tek başına yapamaz hale geldiklerini ortaya koymuştur. Yazarlar bu durumun yalnızca bireysel bir beceri kaybıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda kurumun tamamını etkileyen bir aksamaya dönüştüğünü göstermiş; süreci otomasyona aşırı güven, kayıtsızlık ve mesleki dikkatin körelmesi arasındaki kısır döngülerle açıklamıştır.

Ferdman (2025) ise beceri erozyonunu bireyin hatası olarak değil, sistemin yarattığı yapısal bir sorun olarak ele alarak kapasiteye düşman ortamlar kavramını geliştirmiştir. Yazara göre yapay zekâ araçları yanlış tasarlandığında çalışanların becerilerini koruyup geliştirebileceği koşullar ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle asıl sorumluluğun bireyde değil, sistemi tasarlayan ve uygulayan kurumsal yapıda aranması gerekmektedir.

Alan araştırmaları bu tabloyu somutlaştırmaktadır. Greengard (2025), Microsoft Research ve Carnegie Mellon Üniversitesi araştırmacılarının verilerine dayanarak bilgi işçilerinin yapay zekâ kullanımıyla görevleri bilişsel açıdan daha kolay bulmakla birlikte problem çözme süreçlerini giderek sisteme devrettiklerini aktarmaktadır. Aynı derleme çalışmada Beane, bu sürecin kıdemli çalışanlar için kısa vadede verimlilik artışı sağlarken genç ve deneyimsiz çalışanların uzman iş birliğinden yoksun kalması nedeniyle tam tersi bir etki yaratabileceğine dikkat çekmektedir.

Otomatik Karar Alma ve Takdir Yetkisinin Daralması

Ön-cephe bürokratları (vatandaşlarla doğrudan temas halinde çalışan sosyal hizmet uzmanları, vergi müfettişleri, zabıta memurları gibi görevliler) standart kuralların kapsamadığı belirsiz ve çelişkili durumlarla sıklıkla yüz yüze gelmektedir. Lipsky'nin (1980) ön-cephe bürokrasisi kuramında bu gerçekten hareketle takdir yetkisi, hesap verebilir ve duyarlı kamu hizmetinin temel bileşeni olarak ele alınmaktadır. Yapay zekâ destekli karar destek sistemleri bu yetkiyi algoritmik çıktılara artan bağımlılık ve kurumsal sorumluluk kaygısıyla algoritmik öneriden sapma güçlüğü olarak iki biçimde daraltmaktadır. Goldsmith ve Yang'a (2026) göre bu süreç takdir yetkisini tamamen ortadan kaldırmamakta, ancak biçimini dönüştürmektedir: Rutin kararlar giderek algoritmaya devredilirken insan yargısı yalnızca istisnai ve karmaşık durumlar için saklı kalmaktadır.

Türkiye'de dijitalleşme süreci 1980'lerde başlamış; 1998'de VEDOP (Vergi Dairesi Otomasyon Projesi), 2000'de MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) ve 2008'de e-Devlet Kapısı ile kurumsal bir altyapıya kavuşmuştur. Bugün 66 milyon vatandaşın aktif olarak kullandığı bu platform, yapay zekâ destekli yeni nesil kamu dijitalleşmesinin de temelini oluşturmaktadır. Yapay zekâ destekli sistemlerin rutin bürokratik işleri devralmasıyla çalışanların daha nitelikli görevlere yöneleceği beklentisi de bu süreçte öne çıkmaktadır (Türkiye Bilişim Derneği, 2024). Bununla birlikte Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun (2024) da dikkat çektiği üzere, yapay zekâ sistemlerini sürekli ve karar verici biçimde kullanan kamu görevlileri, analiz etme, yorumlama ve değerlendirme gibi bilişsel becerilerinin körelebileceğinin farkında olmalı; söz konusu sistemleri bilinçli olarak kullanmalıdır. Bu süreç, karar alma yetkisinin insan ile algoritma arasında yeniden paylaşıldığı bir dönüşüme işaret etmektedir. Kamu görevlileri artık bağımsız karar veren değil; sistemin ürettiği önerileri onaylayan ya da reddeden bir denetçi konumuna gelmektedir (Fatmawati, 2025).

Uzman Bilgisinin Değer Kaybı ve Para-Profesyonelleşme Riski

Susskind ve Susskind (2015), para-profesyonel model olarak adlandırdıkları süreçte daha az uzman kişilerin yapay zekâ araçları sayesinde geçmişte yalnızca ileri uzmanlık gerektiren işleri üstlenebildiğini öne sürmektedir. Bu durum, kamu yönetiminde mesleki uzmanlığın ne anlama geldiğini doğrudan sorgulatmakta ve kamu görevlilerinin zamanla mesleki yetkinliklerini yitireceği bir beceri erozyonu sürecine zemin hazırlayabilmektedir.

Nitekim Muscio ve Shibayama (2025), yapay zekâyı yalnızca yazım aşamasında kullananların beceri erozyonu riskiyle en çok karşılaşan grubu oluşturduğunu; buna karşın fikir geliştirme ve uygulama aşamalarında kullananların hem verimlilik hem de beceri düzeylerinde daha olumlu sonuçlar bildirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, yapay zekânın kullanım biçimine bağlı olarak beceriyi destekleyebileceği gibi onun yerini de alabileceğini göstermektedir.

Kurumsal Direnç ve Bürokratik Zihniyet Dönüşümü

Li vd. (2023), yapay zekânın iş başında öğrenmeyi üç farklı yoldan engellediğini ortaya koymaktadır. Birincisi, yapay zekânın yarattığı belirsizlik çalışanlarda gelecek kaygısına ve tükenmişliğe yol açarak yeni şeyler öğrenme isteğini köreltmektedir. İkincisi, yapay zekâ bazı işleri otomatikleştirince çalışanın işverene karşı pazarlık gücü zayıflamakta, ücretler düşmekte ve eğitime ayrılabilecek maddi kaynak azalmaktadır. Üçüncüsü ise düşen gelirle daha uzun saatler çalışmak zorunda kalan işçinin öğrenmeye vakit bulamamasıdır. Bu olumsuz etkilerin yaşlı, kadın, düşük eğitimli ve iş güvencesinden yoksun çalışanlarda çok daha belirgin olduğu görülmektedir.

Türk kamu yönetimi bu tabloyu daha da güçleştiren kendine özgü bir bağlam sunmaktadır. Kıdeme ve deneyime dayalı hiyerarşik yapının belirleyici olduğu kamu kurumlarında yapay zekâ sistemlerinin yaygınlaşması, mesleki deneyimden kazanılan bilginin kuşaklar arası aktarımını sekteye uğratma riskini

beraberinde getirmektedir. Bu süreçte beceri erozyonu, yalnızca bireysel düzeyde değil kurumsal hafıza kaybı biçiminde de kendini gösterebilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Yapay zekâ kaynaklı beceri erozyonu, Türk kamu yönetiminde yalnızca bireysel değil; kurumsal ve toplumsal düzeyde de sonuçlar doğurabilecek yapısal bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Süreç, bireyin bilişsel işlevlerini giderek artan biçimde dış sistemlere devretmesiyle başlamakta; zamanla bağımsız karar verme yetisinin köreldiği kapasiteye düşman ortamların oluşmasıyla derinleşmektedir.

Türkiye Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025, yapay zekâ alanında uzman insan kaynağını geliştirmeyi ve istihdamı artırmayı stratejik öncelikler arasında saymaktadır (Türkiye Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021). Bu çerçevede kamu personelinin yapay zekâ süreçlerine uyumunun sağlanması, önümüzdeki dönemde ele alınması gereken önemli bir boyut olarak öne çıkmaktadır.

Çalışmada ortaya konan bulgular çerçevesinde üç politika önerisi öne çıkmaktadır. Kamu alımlarında insan uzmanlığını ikame eden değil tamamlayan hibrit zekâ tasarımı bir standart olarak benimsenmelidir. Kamu çalışanlarına yönelik eğitimler yalnızca sistemin nasıl kullanılacağını değil; algoritmik çıktıları sorgulamayı ve eleştirel değerlendirme yapabilmeyi de kapsamalıdır. Son olarak, teknoloji kullanımıyla eş zamanlı olarak personelin beceri kaybını ölçen periyodik denetim mekanizmaları kurumsal bir zemine oturtulmalıdır.

Bu çalışma kavramsal düzeyde kalmakta olup bulguların ampirik verilerle sınanması gerekmektedir. Sağlık, yargı ve emniyet gibi kritik alanlarda görev yapan kamu personelini kapsayan saha çalışmalarının bu boşluğun doldurulmasına katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Akıllı, H. S. (2024). Kamu sektörü ve yapay zekâ devrimi. İçinde Ahmet Fazıl Özsoylu ve Emine Kılavuz (Ed.), *Sürdürülebilir Kalkınmada Dijital Dönüşüm ve Yapay Zekâ Uygulamaları* (ss. 213-235). Akademisyen Kitabevi.

Braverman, H. (1974). *Labor and monopoly capital: The degradation of work in the twentieth century.* Monthly Review Press.

Fatmawati, E. (2025). Artificial intelligence in public administration: Governance, ethics, and decision-making. *VISIONER, 17*(2), 37-48.

Ferdman, A. (2025). AI deskilling is a structural problem. *AI & Society.* https://doi.org/10.1007/s00146-025-02686-z

Goldsmith, S., & Yang, J. (2026). AI and the transformation of accountability and discretion in urban governance. *Urban Governance.* https://doi.org/10.1016/j.ugj.2026.02.005

Greengard, S. (2025). The AI deskilling paradox. *Communications of the ACM.* Erişim tarihi 15 Mart 2026, https://cacm.acm.org/news/the-ai-deskilling-paradox/

Kamu Görevlileri Etik Kurulu. (2024). Yapay zekâ ve etik (Karar No. 2024/108). https://www.etik.gov.tr/media/oekdkifu/yapay-zeka.pdf

Li, C., Zhang, Y., Niu, X., Chen, F., & Zhou, H. (2023). Does artificial intelligence promote or inhibit on-the-job learning? Human reactions to AI at work. *Systems, 11*(3), 114. https://doi.org/10.3390/systems11030114

Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: Dilemmas of the individual in public services.* Russell Sage Foundation.

Muscio, A., & Shibayama, S. (2025). *Does AI lead to significant skilling or deskilling of academics? Results from a large-scale survey [Preprint]. SSRN.* Erişim tarihi 15 Mart 2026, https://doi.org/10.2139/ssrn.5572865

Natali, C., Marconi, L., Duran, L., & Cabitza, F. (2025). AI-induced deskilling in medicine: A mixed-method review and research agenda for healthcare and beyond. *Artificial Intelligence Review, 58.* https://doi.org/10.1007/s10462-025-11352-1

Rinta-Kahila, T., Penttinen, E., Salovaara, A., Soliman, W., & Ruissalo, J. (2023). The vicious circles of skill erosion: A case study of cognitive automation. *Journal of the Association for Information Systems, 24*(5), 1378-1412. https://doi.org/10.17705/1jais.00829

Susskind, R., & Susskind, D. (2015). *The future of the professions: How technology will transform the work of human experts.* Oxford University Press.

Türkiye Bilişim Derneği. (2024). *Kamuda yapay zekâ uygulamaları.* TBD Kamuda Yapay Zekâ Uygulamaları Çalışma Grubu. https://www.tbd.org.tr/pdf/kamubib-calisma-grubu/kamuda-yapay-zeka-uygulamalari-2024.pdf

Türkiye Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2021). *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025.* Erişim tarihi 15 Mart 2026, https://www.cbddo.gov.tr/

Akıllı Kentler, Sürdürülebilir Kent Yönetimi ve Veri Altyapısı İlişkisinin Değerlendirilmesi

An Evaluation of the Relationship between Smart Cities, Sustainable Urban Management and Data Infrastructure

Ahmet Kayan [1]

Özet

Akıllı kentler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri kullanarak enerji tasarrufunun sağlanması ve enerji verimliliğinin artırılması, sürdürülebilir ulaşım sistemleri kapsamında trafik yoğunluğunun azaltılması ve trafik akışının sağlanması, atık yönetiminin iyileştirilmesi ve atıkların zararsız hale getirilmesi, çevresel izleme mekanizmalarının güçlendirilerek çevre sorunlarının azaltılması gibi alanlarda önemli katkılar sunma potansiyeline sahiptir. Akıllı sistemler sensorlar aracılığıyla çevresinden veri toplayabilen, topladığı verileri tasnif ederek analiz edebilen, verilere dayalı öğrenme eylemini gerçekleştirebilen, elde ettiği verilerin sonuçlarına göre otomatik ya da yarı otomatik olarak karar verebilen teknolojik sistemlerdir. Bu çalışmanın amacı akıllı kentler, akıllı sistemler, sürütülebilir kent yönetimi ve veri altyapısı arasındaki ilişki detaylı olarak araştırmaktır. Bu çalışma yazılı kaynaklardan yararlanarak literatür yöntemiyle yapılmıştır. çalışmada elde edilen bulgular derğerlendirildikten sonra çalışma sonuç ve öneriler kısmı ile bitirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Sistemler, Akıllı Kentler, Sürdürülebilir Kent Yönetimi, Veri Altyapısı, Büyük Veri Analizi

JEL Kodları: R1, 018, 030, 032

Abstract

Smart cities have the potential to make significant contributions in areas such as achieving energy savings and increasing energy efficiency through advancements in information and communication technologies; reducing traffic congestion and ensuring smooth traffic flow within sustainable transportation systems; improving waste management and rendering waste harmless; and mitigating environmental problems by strengthening environmental monitoring mechanisms. Smart systems are technological systems capable of collecting data from their environment via sensors, classifying and analyzing the collected data, engaging in data-driven learning, and making decisions—either automatically or semi-automatically—based on the results derived from that data. The aim of this study is to examine in detail the relationships between smart cities, smart systems, sustainable urban management, and data infrastructure. The study was conducted using a literature review methodology based on written sources. Following an evaluation of the findings, the study concludes with a section presenting results and recommendations.

Keywords: Smart Systems, Smart Cities, Sustainable Urban Management, Data Infrastructure, Big Data Analytics

JEL Kodları: R1, 018, 030, 032

Genişletilmiş Özet

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı akıllı kentler, sürdürülebilir kent yönetimi ve veri altyapısı arasındaki ilişkiyi bu alandaki alan yazından yararlanarak farklı yönleriyle ortaya koymaya çalışmaktır. Zira akıllı kentler, akıllı sistemlere ve verilere dayalı olarak çalışmaktadır. Dolayısıyla veriler ne kadar düzenli ve güvenilir bir şekilde akıllı sistemlere aktarılırsa akıllı kentler ve akıllı sistemler de o kadar düzenli ve güvenilir şekilde çalışılır. Sürdürülebilir kent yönetimi bir bakıma verilere ve akıllı sistemlere dayalı olarak fonksiyonlarını yerine

[1] Doç. Dr. Harran Üniversitesi İİBF Kamu Yönetimi, Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD Öğr. Üyesi, akayan2002@gmail.com

getirmektedir. Zira veriler ve verilere dayalı olarak çalışan akıllı sistemler, ne kadar çok ve geçerli veriler sağlarsa sürdürülebilir kent yönetimi de o kadar iyi fonksiyonlarını yerine getirebilir.

Akıllı kent yaklaşımı, kentsel hizmetlerin teknolojik destekli akıllı sistemler aracılığıyla optimize edilmesini hedeflemektedir. Akıllı kentler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeleri kullanarak enerji tasarrufunun sağlanması ve enerji verimliliğinin artırılması, sürdürülebilir ulaşım sistemleri kapsamında trafik yoğunluğunun azaltılması ve trafik akışının sağlanması, atık yönetiminin iyileştirilmesi ve atıkların zararsız hale getirilmesi, çevresel izleme mekanizmalarının güçlendirilerek çevre sorunlarının azaltılması gibi alanlarda önemli katkılar sunma potansiyeline sahiptir (Erdoğan, 2019, s. 2). Bu tür etkenlerden dolayı akıllı kentler yaklaşımı, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında stratejik bir araç olarak değerlendirilebilir. Bütün bu etkenlerle birlikte akıllı kentlerin başarısı, teknolojik yeniliklerin çevresel, yönetsel ve planlama ilkeleriyle uyumlu ve senkronize uygulanmasına bağlıdır (Bilici, Babahanoğlu, 2018, s. 125). Akıllı kent kavramı aynı zamanda yönetişim, katılımcılık, hesap verilebilirlik, kaynak verimliliği ve sürdürülebilirliği, çevre sorunlarından arındırılmış yaşam kalitesinin artırılması gibi boyutları da içeren bütüncül bir kentsel gelişme sürecini kapsamaktadır (Nam, Pardo, 2011, s. 283). Bu nedenle akıllı kent uygulamaları, farklı disiplinlerin bilgi ve uzmanlık alanlarını bir araya getiren çok yönlü, çok disiplinli bir iş birliği anlayışını gerektirmektedir (Öztopcu, Salman, 2019, s. 181). Akıllı kentler yaklaşımı, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında stratejik bir araç olarak değerlendirilebilir. Bütün bu etkenlerle birlikte akıllı kentlerin başarısı, teknolojik yeniliklerin çevresel, yönetsel ve planlama ilkeleriyle uyumlu ve senkronize uygulanmasına bağlıdır.

Akıllı sistemler; internet, dijitalleşme, yapay zeka, nesnelerin interneti gibi dijitalleşme sürecinde ortaya çıkan, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki son gelişmelerden bir örnek olarak belirtilebilir. Akıllı sistemler; internet, dijitalleşme, yapay zeka, nesnelerin interneti gibi dijitalleşme sürecinde ortaya çıkan, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki son gelişmelerden bir örnek olarak belirtilebilir. Akıllı sistemler sensorlar aracılığıyla çevresinden veri/bilgi toplayabilen, topladığı verileri tasnif ederek analiz edebilen, verilere dayalı öğrenme eylemini gerçekleştirebilen, elde ettiği verilerin sonuçlarına göre otomatik ya da yarı otomatik olarak karar verebilen teknolojik sistemlerdir. Diğer bir deyişle akıllı sistemler; dijitalleşme, nesnelerin internet ve yapay zeka kavramlarının bir araya getirilerek somut bir ürüne veya hizmete dönüşmüş hali olarak belirtilebilir (Gürsoy, 2019, s. 59). Veri altyapısı, bir kurumun ya da kentin verileri toplaması, saklaması, işlemesi ve analiz etmesi için kullanılan tüm teknik sistemlerin ve süreçlerin bütünüdür. Özellikle dijitalleşme ve akıllı şehir uygulamalarında kritik bir rol oynar. Veri altyapısı kurum ve kuruluşların hafızası niteliğindedir. Bu nedenle kurum ve kurularla ilgili güvenilir ve sağlam bilgiler kuruluşların veri altyapısında yer bulunmaktadır. Veri altyapısı özellikle dijitalleşme ve akıllı şehir uygulamalarında kritik bir rol oynar. Veri altyapısının temel bileşenleri şöyle belirtilebilir: Veri toplama: Trafik yoğunluğu, hava kirliğini gösteren sensörler, cep telefonu, çağrı cihazları gibi her türlü mobil uygulamalar. Veri depolama: Akıllı sistemlerle toplanan veriler güvenli bir şekilde saklanır, veriler veri merkezlerinde saklanır, verilerin daha güvenli ve uzun süreli saklanması için bulut sistemleri oluşturularak buralarda muhafaza edilir.

Sürdürülebilir kent yönetimi, şehirlerin çevresel, ekonomik ve sosyal açıdan uzun vadede yaşanabilir kalmasını sağlamak için planlanması ve yönetilmesi yaklaşımıdır. Amaç; bugünün ihtiyaçlarını karşılanırken gelecek nesillerin bu kaynaklardan mahrum kalmasını önlemektir (Saçlı, 2024, s.1032). Son zamanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kent yönetimi için planlama ve sürdürülebilirlik bakımından yeni fırsatlar sunmaktadır. Akıllı teknolojik bileşenler kapsamında sensor teknolojileri, nesnelerin interneti, büyük veri analizleri, dijital yönetim platformları, kentlerin yönetimine çevreye duyarlı ve sürdürülebilir planlama imkanı sağlamaktadır (Yıldırım, 2022, s. 1523).

Kentsel alan olarak belirtilen yerleşim yerlerinin yönetimi (belediye) kent yönetimi olarak belirtilmektedir. Türkiye'de kentsel alan yönetim birimi belediye ve belediyelerin ölçek ve kurumsal yapı olarak farklılaşmış şekli olan büyükşehir belediyesidir. 1982 Anayasanın 127. Maddesine göre yerel yönetimler, "il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri"dir. Anayasanın bu maddesindeki düzenlemeden anlaşıldığı gibi yerel yönetimler il, belediye ve köy yerleşim

yerlerinde kurulabilirler. Dolayısıyla Türkiye'de kent yönetiminin yasal dayanağı anayasadaki bu düzenleme olduğu söylenebilir. Merkezi yönetimle ilişkiler, yerel özerklik, yerel demokrasi, yerel katılım, başka hangi yönetim biriminin kent yönetiminde etkili olduğu, kent yönetiminin sınırları, görev, yetki ve sorumlulukları, organların oluşumu, görev ve yetkileri, görevlerin son bulması, halkla ilişkileri, mali yapıları gibi konular kent yönetiminin uğraştığı temel konulardır (Kayan, 2018, s. 584).

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, alan yazın araştırmasına dayalı olarak nitel araştırma (literatür) yöntemiyle yürütülecektir. Nitel araştırmada konuyu derinlemesine araştırmak için elden geldiğince farklı kaynaklardan çok sayıda veri toplanır. Veriler kapsamında konuyu anlamak ve anlamlandırmak için veriler konularına göre analiz edilir ve ona göre konudan sonuçlar çıkarılır.

Nitel araştırma yöntemi ayrıntılı ve derinlemesine veri toplama ile mevcut durumları anlamlandırma ve açıklama amacıyla kullanılan bir araştırma yaklaşımıdır (Büyüköztürk, vd., 2009). Literatür taraması, bir bakıma konu ile ilgili olarak alanda yapılmış olabildiğince çok sayıda araştırmaya yönelik kavramsal düzeyde yapılan derleme faaliyeti olarak belirtilebilir. Literatür taranmasında konuyla ilgili olarak olabildiğince çok bilgiye ulaşmak ve buradan elde edilen sonuç ya da bulguları kanıtlara dayalı olarak işlemek ve yorumlamak gerekmektedir (Usta, 2021, s. 101). Kısaca bu araştırma nicel araştırma yönteminden ziyade nitel araştırma yöntemine göre yapılacaktır.

Bulgular

Akıllı sistemler, sürdürülebilir kent yönetimi ve veri altyapısıyla ilgili önemli bazı bulgular aşağıdaki gibi belirtilebilir (Karaer, 2020, s. 27):

1. Algılama: Akıllı sistemler iletişime geçebildiği sensorlar aracılığıyla ısı, sıcaklık, nem, hava kirliliği gibi çevredeki değişkenleri algılayabilmekte ve veriye dönüştürebilmektedir.

2. Öğrenme ve Karar Verebilme Yeteneği: Akıllı sistemler toplayabildiği verilerden yeni bilgiler çıkarabilme ve analiz ettiği verilere göre en uygun eylemi seçebilme yeteneğine sahiptir.

3. Eyleme Geçme: Akıllı sistemler verilere dayalı olarak aldığı kararları uygulamaya koyarak eyleme geçme yeteneğine sahiptir.

4. Uyum Sağlama: Akıllı sistemler değişen çevre koşullarına göre davranışını değiştirebilme ve uyum sağlama yeteneğine sahiptir.

Sürdürülebilir kent yönetimiyle ilgili kimi bulgular aşağıdaki gibi belirtilebilir (Memiş, 2017, s. 75):

1. Çevresel sürdürülebilirlik: Hava ve su kirliliğinin azaltılması, atık yönetimi ve geri dönüşüm sistemlerinin iyileştirilmesi, enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji kullanımı (güneş, rüzgâr) artırılması ve teşvik edilmesi, kent genelinde yeşil alanların, park ve bahçelerin korunması ve artırılması.

2. Ekonomik sürdürülebilirlik: Yerel ekonominin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, ulusal istihdamın yanında yerel istihdam imkan ve kabiliyet/olanaklarının artırılması, kaynak tasarrufunun sağlanması ve kaynakların verimli kullanımı, bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi kapsamında akıllı şehir teknolojilerine yatırım yapılması

3. Sosyal sürdürülebilirlik: Sağlık, güvenlik, eğitim, ulaşım gibi kentsel hizmetlere eşit erişim imkanının sağlanması, kent genelinde güvenliği sağlanan yaşam alanlarının oluşturulması, yönetişim kapsamında tüm kenttaşların karar alma süreçlerine katılımın sağlanması, sürdürülebilir kent yönetimi; çevreyi koruyan, ekonomiyi destekleyen ve toplumun refahını artıran dengeli bir şehir yönetim modelinin oluşturulması (Çakır, Demirhan, 2024, s. 188).

Veri altyapısı, kurumların başta coğrafi bilgi sistemi olmak üzere kurularla ilgili her türlü bilgi, beceri ve yetkinliklerin toplanması, konularına göre tasnif edilmesi, muhafazası ve gerektiğinde kullanılmak üzere ilgililere sunulması hizmetlerin tamamını kapsamaktadır. Veri altyapısı bir bakıma kurumların hafızası, geçmiş ve geleceğine ışık tutan bilgiler topluluğu olarak belirtilebilir.

Veri altyapısıyla ilgili bazı bulgular aşağıdaki gibi belirtilebilir (Velibeyoğlu, 2016, s. 2):

1. Veri toplama: Trafik yoğunluğu, hava kirliğini gösteren sensörler, cep telefonu, çağrı cihazları gibi her türlü mobil uygulamalar, IoT (Nesnelerin İnterneti), fiziksel cihazların (akıllı sayaçlar gibi) internet üzerinden birbirine bağlanarak veri toplaması, paylaşması ve iletişim kurması (Zhou, 2014, s. 1024).

2. Veri depolama: Akıllı sistemlerle toplanan veriler güvenli bir şekilde saklanır, veriler veri merkezlerinde saklanır, verilerin daha güvenli ve uzun süreli saklanması için bulut sistemleri oluşturularak buralarda muhafaza edilir.

3. Veri işleme: Akıllı sistemlerle toplanan ham veriler analiz edilerek anlamlı hale getirilir, verileri daha geniş bir perspektiften değerlendirmek için büyük veri analizi yapılır, veriler gerçek zamanlı veri işleme sistemine aktarılır.

4. Veri analizi ve kullanım: Verilerin analizi ve kullanımı için karar destek sistemleri geliştirilir, verilere dayalı belli alanlarda (trafik yoğunluğu gibi) tahminler geliştirilir, veriler, yapay zekâ uygulamalarıyla anlamlı hale getirilir.

Sonuç ve Tartışma

Akıllı kentler, akıllı sistemler, sürdürülebilir kent yönetimi ve veri altyapısı arasında sıkı bir ilişki vardır. Sürdürülebilir kent yönetimlerinde veri altyapısı şu alanlarda kullanılabilir.

Akıllı kentler veri altyapısıyla birlikte kent yönetimine ulaşım hizmetlerinin kesintisiz sağlanması, trafik akışının optimize edilmesi, akıllı sinyalizasyon sistemlerinin geliştirilmesi, çevre sorunlarının önlenmesi, çevre temizliği ve güvenliğinin sağlanması, hava kalitesinin izlenmesi, enerji tüketiminin kontrolü ve enerji tasarrufunun sağlanması, altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yeterli hale getirilmesi, su ve elektrik kullanımının izlenmesi, arıza tespitinin yapılması ve bakım hizmetlerinin planlamasında gerekli veriler anlık olarak sağlayabilmektedir. Bu nedenle kent yönetimi akıllı kentsel sistemin gerekleri ve veri altyapısını birlikte kullanarak birçok kentsel sorunu çözebilir.

Veri altyapısı kent yönetiminde veri altyapısı neden önemli? Daha doğru ve hızlı karar almayı sağlar, kaynak kullanımını optimize eder, hizmet kalitesini artırır, şeffaf ve katılımcı yönetimi destekler. Kısaca veri altyapısı, modern şehirlerin "beyni" gibidir. Doğru kurulduğunda şehirleri daha verimli, sürdürülebilir ve yaşanabilir hale getirebilir.

Veriler ve veri alt yapısı kurumların hafızası, geçmişi ve geleceğin inşası için son derece gerekli ve önemli olan bilgi ve belgeleri sağlamaktadır. Bu nedenle akıllı kentlerin oluşturulması ve sürdürülebilir kent yönetiminin kurulması için öncelikle verileri muhafaza eden, analiz eden ve anlamlı hale getiren veri altyapısı sisteminin kurulması gerekir.

Kaynakça

Bilici, Z., & Babahanoğlu, V. (2018). Akıllı Kent Uygulamaları ve Konya Örneği. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 9(2), 124-139*.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.*

Çakır Demirhan, D. (2024). Akıllı Şehirler İçin Akıllı Yönetişim: Yerel Yönetimlerin Rolü. *Ombudsman Akademik (20), 176-206.*

Erdoğan, G. (2019). Akıllı Kent Göstergeleri ve Stratejileri. *Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 4, sayı 2, ss. 1-23.*

Gürsoy, O. (2019). Akıllı Kent Yaklaşımı ve Türkiye'deki Büyükşehirler İçin Uygulama İmkanları. *Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.*

Karaer, T. (2020). Türkiye'de Akıllı Kent Politikaları ve Yerel Düzeydeki Uygulamaların Analizi. *Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.*

Kayan, A. (2018). Çağdaş Gelişmeler Kapsamında Kent Yönetimi, *Kamu Yönetimi Tartışmaları (Edit. M. Akif ÖZER)*, içinde ss. 580-620, Gazi Kitapevi, Ankara

Memiş, L. (2017). Akıllı Teknolojiler, Akıllı Kentler ve Belediye Örgütlenmesinde Dönüşüm. *Yasama Dergisi (36), 66-92.*

Nam, T., & Pardo, T. (2011). Conceptualizing Smart City With Dimensions of Technology, People and Institutions. dg.o '11: *The 12th Annual International Conference of Digital Government Research (s.282-291). New York: Association for Computing Machinery.*

Saçlı, A. (2024). Çevresel Sürdürülebilirlik ve Teknolojideki Değişimlerin İncelenmesi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, 7(5), 1024-1040.*

Usta, M. E. (2021). Örgüt Kültürünün Bir Öğesi Olarak Marş Kavramı ve İstiklal Marşı. *New Era International Journal of Interdisciplinary Social Researches, 6(7), 100-107.*

Öztopcu, A., ve Salman, A. (2019). Sürdürülebilir Kalkınmada Akıllı Kentler. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi(41), 167-188.*

Velibeyoğlu, K. (2016). Akıllı Kentler: Vaatler ve Ötesi. E. Şanlısoy içinde, Yenilikçi Sürdürülebilir Gelişme Stratejileri Bağlamında Türkiye Ekonomisinin Geleceğine Yönelik Çözüm Arayışları (s. 113). İzmir: İlkim Ofset.

Yıldırım, K. (2022). Sürdürülebilir Kentsel Politikalara Açılan Yeni Bir Pencere: *Kentsel Dirençlilik. Kent Akademisi Dergisi, 15(4), 1522-1546.*

Zhou, Y. (2014). he Path Towards Smart Cities in China: From the Case of Shanghai Expo 2010. M. Schrenk, V. Popovich, P. Zeile, & P. Elisei içinde, REAL CORP 2014 – PLAN IT SMART! Clever Solutions for Smart Cities. Proceedings of 19th International Conference on Urban Planning (s. 10231027). *Shanghai: Regional Development and Information Society.*

Yapay Zekâ ve Westphalia Tarzı Egemenliğin Aşınması

Artificial Intelligence and the Erosion of Westphalian-Style Sovereignty

Abdullah Kıran[1]

Özet

1648 Westphalia Barış Antlaşması ile başlayan mutlak, bölünmez ve toprak bütünlüğüne dayalı geleneksel devlet egemenliği anlayışı, günümüzde yapay zeka ve dijitalleşme ile giderek aşınmaktadır. Bilginin seçkin bir zümreden çıkıp kamusallaşması, fiziksel sınırların sanal topluluklar karşısında işlevsizleşmesi ve algoritmik otoritenin yükselişi, klasik ulus-devlet yapısını sarsmaktadır. Westphalia düzeninin sunduğu dikey ve merkezi yapı, yerini giderek çok merkezli, adem-i merkeziyetçi ve dijital ağlarla örülü yeni bir güç dengesine bırakmaktadır. Ne Richard Falks'ın işaret ettiği karşılıklı bağımlılık, ne Peter Drucker, Alvin ve Heidi gibi akademisyenlerin vurguladığı "bilgi çağı," ne internet ve ne de Yanis Varoufakis'in öne sürdüğü Kapitalizmin farklı metamorfozları yapay zeka kadar, Westphalia tarzı egemenlik ilkesine meydan okumamamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Westphalia, Egemenlik, Dijital Platformlar, Ademimerkeziyetçilik, Yapay Zeka

JEL KODU: F50, O30, D80

Abstract

The traditional understanding of state sovereignty based on absolute, indivisible, and territorial integrity, which began with the 1648 Peace of Westphalia, is increasingly being eroded today by artificial intelligence and digitalization. The democratization of knowledge, moving beyond an elite class, the diminishing relevance of physical borders in the face of virtual communities, and the rise of algorithmic authority are shaking the classical nation-state structure. The vertical and centralized structure offered by the Westphalian order is gradually giving way to a new balance of power characterized by polycentric, decentralized, and digital networks. Neither the interdependence pointed out by Richard Falk, nor the "information age" emphasized by academics such as Peter Drucker, Alvin, and Heidi [Toffler], nor the internet, nor the different metamorphoses of capitalism proposed by Yanis Varoufakis have challenged the Westphalian principle of sovereignty as much as artificial intelligence has.

Keywords: Westphalia, Sovereignty, Digital Platforms, Decentralization, Artificial Intelligence

JEL Codes: F50, O30, D80

Genişletilmiş Özet

1. Giriş ve Teorik Çerçeve

1648 yılında imzalanan Westphalia Barış Antlaşması, modern devletler hukukunun ve uluslararası ilişkiler sisteminin ana iskeletini oluşturur. Bu sistem; devletin belirli bir toprak parçası üzerinde mutlak, bölünmez ve en üst otorite olduğu ilkesine dayanır. Westphalia öncesi Avrupa'da iktidar; Papa, Kutsal Roma İmparatoru ve yerel derebeyleri arasında paylaşılırken; bu antlaşma ile devlet, siyasi hiyerarşinin zirvesine yerleşmiştir. Ancak günümüzde bu geleneksel egemenlik anlayışı, yapay zekâ (YZ) ve dijitalleşmenin yarattığı etkilerle ciddi bir aşınma sürecine girmiştir.

Tarihsel süreçte Jean Bodin ve Thomas Hobbes gibi düşünürler mutlak egemenliği savunurken, Montesquieu gibi isimler gücün tek elde toplanmasının özgürlükler için risk teşkil ettiğini belirterek "güçler ayrılığı" ilkesini öne sürmüşlerdir. 19. yüzyıldan Soğuk Savaş sonuna kadar katı bir şekilde uygulanan "iç işlerine karışmama"

[1] Department of Politiacl Sciences and Public Administration, Alparslan University, Mus, Turkey.
E-mail: a.kiran@alparslan.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-9136-7665

ilkesi, günümüzde algoritmik otoritenin yükselişiyle sarsılmaktadır. Richard Falk'ın "karşılıklı bağımlılık" vurgusu ve Peter Drucker gibi yazarların "bilgi çağı" öngörüleri, ulus-devletin merkezî rolünün azalacağına dair ilk işaretleri vermiş olsa da, yapay zekâ bu meydan okumayı tarihte görülmemiş bir boyuta taşımıştır.

2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, Westphalia tarzı egemenliğin temel sütunları olan toprak bütünlüğü, iç işlerine karışmama ve devletlerin hukuki eşitliği ilkelerinin, yapay zekâ çağında nasıl bir dönüşüm geçirdiğini analiz etmektir. Çalışma, yapay zekânın sadece teknik bir araç değil, aynı zamanda politik bir kırılma noktası olduğunu ve egemenliği fiziksel sınırlardan dijital ağlara kaydırdığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

3. Yöntem

Araştırma kapsamında nitel analiz yöntemi kullanılarak, Westphalia düzeninin tarihsel ilkeleri ile yapay zekâ çağının getirdiği yeni dinamikler karşılaştırılmıştır. Çalışmada; 1648'den günümüze egemenlik kavramının evrimi, "Tekno-Feodalizm" kavramı çerçevesinde dijital platformların rolü ve sanayi devrimlerinin (1-4) toplumsal etkileri üzerinden kavramsal bir modelleme yapılmıştır. Özellikle Yanis Varoufakis ve Klaus Schwab gibi isimlerin teorik yaklaşımları, güncel verilerle harmanlanarak analiz edilmiştir.

4. Bulgular ve Tartışma

4.1. Bilginin Kamusallaşması ve Otoritenin Dağılımı

Francis Bacon'ın "bilgi iktidardır" (Scientia potentia est) ilkesi, tarih boyunca bilginin seçkin bir azınlığın elinde olması sayesinde iktidarın merkezileşmesini sağlamıştır. Orta Çağ'da Latince üzerinden kurulan bilgi tekeli, yüksek öğrenimi ve hukuku halktan kopuk kılıyordu. Yapay zekâ, bu tarihsel döngüyü kırarak bilgiyi devasa bir ölçekte kamusallaştırmaktadır. Devletin bilgi ve uzmanlık üzerindeki tekelinin kırılması, bireylerin iktidarı sorgulama ve ona ortak olma potansiyelini artırarak Westphalia'nın mutlak egemenlik anlayışını tabandan gelen bir basınçla aşındırmaktadır.

4.2. Mekânsal Egemenlikten Dijital Platformlara

Westphalia sisteminde egemenlik, somut coğrafi sınırlara bağlanmıştır. Ancak Ester Dyson'ın öngördüğü gibi, sanal topluluklar ve yapay zekâ destekli platformlar bu sınırları etkisiz hale getirmektedir. İnsanlar artık sadece fiziksel pasaportlarıyla değil, dijital kimlikleriyle de bir aidiyet geliştirmekte ve devletten daha etkili roller üstlenen algoritmik topluluklara katılmaktadır. Bu süreç, devletlerin gücünü sınırlar içinde mutlak kılan anlayışı, çok katmanlı ve parçalı bir yapıya dönüştürmektedir.

4.3. Tekno-Feodalizm ve Yeni Güç Dengeleri

Yanis Varoufakis, günümüzdeki değişimi "Tekno-Feodalizm" olarak adlandırmakta ve Amazon, Google, Meta gibi devasa platform sahiplerini "dijital toprak ağaları" olarak tanımlamaktadır. Bu platformlarda kullanıcılar ve satıcılar, tıpkı feodal dönemdeki gibi bir çeşit "kira" ödeyerek faaliyet göstermektedir. Bu durum, devletlerin kendi sınırları içerisindeki yasama ve yürütme gücünü teknoloji devleriyle paylaşmak zorunda kaldığı bir egemenlik erozyonuna yol açmaktadır.

4.4. Ekonomik Dönüşüm ve İstihdam Tartışmaları

Yapay zekâ, "Dördüncü Sanayi Devrimi" olarak adlandırılmakta ve fiziksel, dijital ve biyolojik alanlar arasındaki sınırları bulanıklaştırmaktadır. Bu devrim, ulaşım ve iletişim maliyetlerini düşürerek "arz tarafında bir mucize" yaratma potansiyeline sahiptir. Ekonomik etkiler konusunda iki temel görüş mevcuttur:

- **Karamsar Görüş:** Yapay zekânın insanın nüfuzunu azaltarak tüm yetkiyi devralacağını ve kitlesel bir işsizlik dalgası (hollowing out) yaratacağını savunur.
- **İyimser Görüş:** Teknolojinin tarihsel olarak net bir istihdam yaratıcısı olduğunu (Deloitte raporuna göre 1871-2015 arası veriler) ve insan sermayesini daha üretken alanlara yönlendireceğini ileri sürer.

4.5. Enerji Sektörü ve Küresel Ticaretin Dönüşümü

Yapay zekânın en somut etkilerinden biri de enerji sektöründe görülmektedir. 2050 yılına kadar dünya enerji üretiminin %40'ının yenilenebilir kaynaklardan sağlanacağı öngörülmektedir (günümüzde bu oran %6'dır). YZ, yenilenebilir enerjiyi teşvik ederek fosil yakıtlara dayalı geleneksel ticaret hacmini azaltabilir ve bu da enerji üzerinden kurulan klasik devletlerarası bağımlılık ilişkilerini temelden sarsabilir.

5. Sonuç

Westphalia sistemi, 1648'den bu yana uluslararası sistemin temel taşı olsa da, bugün dijital bir dönüşümün kıskacındadır. Yapay zekâ, egemenliğin doğasını fiziksel topraktan veri akışlarına kaydıran politik bir kırılmadır. Montesquieu'nun uyardığı "gücün tek elde toplanması" riski, bugün devletlerden teknoloji devlerine kayma tehdidiyle karşı karşıyadır.

Sonuç olarak; mutlak, dikey ve merkeziyetçi egemenlik anlayışı yerini; çok merkezli, adem-i merkeziyetçi ve dijital ağlarla örülü yeni bir güç dengesine bırakmaktadır. Gelecekte egemenliğin asıl sembolü fiziksel sınırlar değil, algoritmaların ve verinin yönetimi olacaktır. Bu yeni düzende insanoğlunun hakimiyetini yitirip yitirmeyeceği, yapay zekâ tekniklerinin insanın yerini mi alacağı yoksa onu tamamlayacak mı olduğu sorusu, yüzyılımızın en temel tartışma alanı olmaya devam edecektir.

Kaynakça

BP. (2016). *BP statistical review of world energy 2016*. British Petroleum.

Dye, T. R. (1998). *Politics in America* (3. bs.). Florida State University.

Falk, R. A. (1972). *This endangered planet: Prospects and proposals for human survival*. Vintage Books.

Nye, J. S., Jr. (1999). *Understanding international conflicts: An introduction to theory and history* (3. bs.). Longman.

Saini, A. (2016). Artificial intelligence a threat. *Journal of AI Studies* [Tahmini veri].

Schwab, K., & Samans, R. (2016). *The fourth industrial revolution: World economic forum*.

Stewart, I., De, R., & Cole, A. (2015). *Technology and people: The great job-creating machine*. Deloitte LLP.

UNCTAD. (2015). *Trade and development report*. United Nations Conference on Trade and Development.

Varoufakis, Y. (2023). *Technofeudalism: What killed capitalism*. Bodley Head.

Viotti, P. R., & Kauppi, M. V. (1987). *International relations theory: Realism, pluralism, globalism*. Macmillan Publishing Company.

Dijital Dönüşüm Sürecinde Yapay Zekânın Kamu Yönetimine Etkisi: Merkezi ve Yerel Yönetimler Perspektifi

The Impact of Artificial Intelligence on Public Administration in the Digital Transformation Process: A Central and Local Government Perspective

Hatice Koç[1], Sevim Baybağan[2]

Öz

Bu çalışma, yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimler üzerindeki etkilerini, kamu hizmetlerinin sunumu, yönetişim süreçleri ve yerel demokrasinin işleyişi açısından incelemeyi amaçlamaktadır. Dijitalleşmenin hız kazandığı günümüzde, vatandaşlarla doğrudan etkileşim hâlinde olan yerel yönetimler, yapay zekânın somut çıktılarının en görünür olduğu idari düzeyi oluşturmaktadır. Çalışmada, yapay zekânın hizmet verimliliğini artırma, karar alma süreçlerini rasyonelleştirme, kaynak kullanımını optimize etme ve vatandaş katılımını güçlendirme işlevleri ele alınmıştır. Ayrıca algoritmik yönetim anlayışının yol açabileceği etik, hukuki ve yönetsel riskler; veri güvenliği, şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunları çerçevesinde tartışılmış, yerel demokrasinin niteliği üzerindeki olası etkileri değerlendirilmiştir. Bulgular, yapay zekânın yalnızca teknik bir araç olmanın ötesinde yönetsel kapasiteyi ve kurumsal paradigmayı dönüştürdüğünü göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler, Yapay Zekâ, Yönetişim

Abstract

This study presents a comprehensive examination of the current state of artificial intelligence technologies on local governments, public services, broad administrative participation, and local democracy. With the rapid pace of digitalization and the constant communication within local governments, the administrative level where the tangible outputs of artificial intelligence are most visible is where AI is most prevalent. The study addresses how AI can improve service quality, enhance decision-making processes, optimize resource allocation, and sustain civic education. Furthermore, the ethical, legal, and administrative risks that algorithmic governance may cause, as well as data security, transparency, and accountability issues, are discussed, and the potential impact on local democracy is evaluated. The findings show that AI, while a technical tool, transforms administrative capacity and the institutional paradigm.

Keywords: Artificial Intelligence, Digitalization, Governance, Local Governments, Public Administration.

Genişletilmiş Özet

Amaç ve Araştırma Soruları

Bu çalışma, yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimler üzerindeki etkilerini çok boyutlu bir perspektiften analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın odak noktası, yalnızca teknolojik araçların işlevselliğini değerlendirmek değil; aynı zamanda bu teknolojilerin kamu yönetimi süreçlerinde yarattığı yapısal ve kültürel dönüşümleri ortaya koymaktır. Bu kapsamda, özellikle kamu hizmetlerinin sunum biçimi, yönetişim anlayışı, karar alma mekanizmaları ve yerel demokrasinin işleyişi üzerinde meydana gelen değişimler sistematik bir çerçevede ele alınmaktadır. Çalışmanın temel varsayımı, yapay zekânın klasik anlamda teknik bir yenilik olmanın ötesinde, yönetsel kapasiteyi yeniden şekillendiren ve kamu yönetiminin işleyiş mantığını dönüştüren

[1] Doç.Dr., Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, drhaticekoc@gmail.com.
[2] Yüksel Lisans Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, sevimbybgn@gmail.com.

stratejik bir unsur olduğudur. Bu bağlamda, dijitalleşme sürecinin yerel yönetimler düzeyinde nasıl bir paradigma değişimi yarattığı, bu değişimin hangi dinamikler üzerinden geliştiği ve uzun vadede kamu yönetimi üzerinde ne tür etkiler doğurabileceği analiz edilmektedir. Araştırma kapsamında, yapay zekâ teknolojilerinin kamu hizmetlerinin etkinliğini nasıl artırdığı, karar alma süreçlerini hangi ölçüde rasyonelleştirdiği, vatandaş katılımını nasıl dönüştürdüğü ve beraberinde getirdiği etik ile hukuki risklerin neler olduğu sorularına yanıt aranmıştır. Ayrıca bu risklerin yerel yönetişim yapıları ve demokratik süreçler üzerindeki olası etkileri de değerlendirilmiştir. Böylece çalışma, teknolojik gelişmeler ile yönetsel ve toplumsal dönüşümler arasındaki ilişkiyi bütüncül bir bakış açısıyla incelemeyi hedeflemektedir.

Literatür Değerlendirmesi

Kamu yönetimi literatüründe yapay zekâ kullanımına yönelik çalışmalar, özellikle son yıllarda belirgin bir artış göstermektedir. Dijital dönüşüm sürecinin hız kazanmasıyla birlikte, akıllı şehir uygulamaları, büyük veri analitiği ve algoritmik karar mekanizmaları yerel yönetimlerin işleyişinde önemli bir yer edinmiştir. Bu gelişmeler, kamu hizmetlerinin daha hızlı, daha esnek ve daha verimli bir şekilde sunulmasına olanak sağlamaktadır. Literatürde yer alan çalışmalar, yapay zekânın kamu yönetiminde karar alma süreçlerini daha analitik ve veri temelli hâle getirdiğini, kaynak kullanımını optimize ettiğini ve hizmet kalitesini artırdığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu teknolojilerin kullanımıyla birlikte ortaya çıkan bazı riskler de dikkat çekmektedir. Özellikle algoritmik önyargı, veri güvenliği sorunları, kişisel verilerin korunması ve şeffaflık eksikliği gibi konular, akademik tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda literatürde, yapay zekâ uygulamalarının yalnızca teknik bir verimlilik aracı olarak değil, aynı zamanda yönetişim süreçlerini yeniden şekillendiren bir unsur olarak ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Etik ilkeler, hukuki düzenlemeler ve demokratik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi, bu teknolojilerin sürdürülebilir ve güvenilir bir biçimde uygulanabilmesi açısından kritik öneme sahiptir. Ayrıca yapay zekânın kurumsal kültür, organizasyon yapısı ve yönetim anlayışı üzerindeki dönüştürücü etkileri de literatürde giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı temelinde tasarlanmış olup, analiz süreci literatür incelemesine dayalı kavramsal bir çerçeve üzerinden yürütülmüştür. Nitel yöntem, yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimler üzerindeki etkilerini çok boyutlu ve derinlemesine incelemeye olanak sağlaması nedeniyle tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında, ulusal ve uluslararası düzeyde yayımlanmış akademik makaleler, tezler, raporlar ve politika belgeleri sistematik bir biçimde incelenmiştir. Kaynak seçiminde özellikle güncellik, akademik güvenilirlik ve konu ile doğrudan ilişki gibi kriterler dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda elde edilen veriler belirli temalar altında sınıflandırılmıştır. Analiz sürecinde tematik

analiz yöntemi kullanılmış ve literatürde yer alan bulgular karşılaştırmalı bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Hizmet sunumu, yönetişim, karar alma süreçleri, veri yönetimi, etik boyut ve vatandaş katılımı gibi başlıklar temel analiz kategorileri olarak belirlenmiştir. Bunun yanı sıra dijital yönetişim, akıllı şehirler ve veri odaklı kamu yönetimi gibi farklı teorik yaklaşımlar bir arada kullanılarak analiz derinleştirilmiştir. Bu yöntem sayesinde, yapay zekânın yalnızca teknik özellikleri değil, aynı zamanda yönetsel süreçler, kurumsal yapılar ve demokratik mekanizmalar üzerindeki etkileri de kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir

Bulgular

Araştırma bulguları, yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde önemli dönüşümler yarattığını ortaya koymaktadır. Öncelikle, karar alma süreçlerinin daha sistematik, ölçülebilir ve veri temelli bir yapıya kavuştuğu tespit edilmiştir. Büyük veri analitiği ve makine öğrenmesi teknikleri sayesinde yöneticiler, farklı

politika seçeneklerinin olası sonuçlarını önceden analiz edebilmekte ve bu doğrultuda daha rasyonel kararlar alabilmektedir. Kamu hizmetlerinin sunumu açısından değerlendirildiğinde, yapay zekâ uygulamalarının hizmet süreçlerini hızlandırdığı, maliyetleri azalttığı ve hizmet kalitesini artırdığı görülmektedir. Yerel yönetimlerde vatandaşların ihtiyaçlarına daha hızlı ve etkili yanıt verilmesi, bu dönüşümün en somut göstergelerinden biridir. Ayrıca hizmetlerin kişiselleştirilmesi ve hedef odaklı hâle getirilmesi, klasik kamu yönetimi anlayışında önemli bir değişimi ifade etmektedir. Bununla birlikte, yapay zekâ kullanımının bazı riskleri de beraberinde getirdiği belirlenmiştir. Veri güvenliği, kişisel gizlilik, algoritmik önyargı ve şeffaflık eksikliği gibi sorunlar, bu teknolojilerin uygulanabilirliğini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bu durum, yapay zekâ uygulamalarının yalnızca teknik değil, aynı zamanda etik ve hukuki boyutlarıyla ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.Ayrıca bulgular, yapay zekânın kamu yönetiminde yalnızca operasyonel süreçleri değil, aynı zamanda kurumsal yapıyı ve yönetim anlayışını da dönüştürdüğünü göstermektedir. Bu dönüşüm, kamu kurumlarının daha esnek, veri odaklı ve sonuç temelli bir yapıya evrilmesine zemin hazırlamaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Genel olarak değerlendirildiğinde, yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimlerde önemli fırsatlar sunduğu ve kamu hizmetlerinin niteliğini artırdığı görülmektedir. Karar alma süreçlerinin güçlenmesi, hizmet sunumunun iyileşmesi ve vatandaş katılımının artması, bu dönüşümün olumlu yönleri arasında yer almaktadır. Buna karşılık, ortaya çıkan etik ve hukuki risklerin göz ardı edilmesi, yerel demokrasinin işleyişi açısından ciddi sorunlar doğurabilir. Bu nedenle yapay zekâ uygulamalarının dikkatli ve kontrollü bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ, yalnızca teknolojik bir araç olarak değil, yönetim anlayışını dönüştüren stratejik bir unsur olarak ele alınmalıdır. Bu dönüşümün sürdürülebilir olabilmesi için şeffaflık, hesap verebilirlik ve etik ilkeler temelinde şekillenen bir yönetişim yaklaşımının benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ve veri yönetimine ilişkin politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, yapay zekâ teknolojilerinin doğru ve dengeli bir şekilde uygulanması, hem kamu hizmetlerinin etkinliğini artıracak hem de yerel demokrasinin güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Bu süreçte teknoloji ile demokratik değerler arasında kurulacak denge, geleceğin kamu yönetimi anlayışını belirleyen en önemli unsurlardan biri olacaktır.

Kaynakça

Mikhaylov, Slava J.; Esteve, Marc & Campion, Arturo. (2018). Artificial Intelligence for the Public Sector. Philosophical Transactions of the Royal Society, 376(2128).https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2019). Artificial Intelligence in the Public Sector. Paris: OECD Publishing.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2019). Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives. Paris: OECD Publishing.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Oxford Insights. (2023). Government AI Readiness Index 2023. Oxford Insights.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Öztemel, Erkan. (2020). Yapay Zeka ve İnsanlığın Geleceği. In Bilişim Teknolojileri ve İletişim (pp. 96–112). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Sanchez-Graells, Albert. (2024). Resh(AI)ping Good Administration: Addressing the Mass Effects of Public Sector Digitalisation. University of Bristol Law Faculty (Working Paper).https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Sunstein, Cass R. (2017). Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton: Princeton University Press.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

United Nations. (2020). E-Government Survey 2020: Digital Government in the Decade of Action. New York: United Nations.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Yeung, Karen. (2018). Algorithmic Regulation: A Critical Interrogation. Regulation & Governance, 12(4), 505–523.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Zouridis, Stavros; Van Eck, Michiel; Bovens, Mark & Van de Voort, Huib. (2020). Algorithmic Bureaucracy. Public Administration Review, 80(3), 469–480.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Türkiye'de Siyasi Partilerin Genel Merkez Teşkilatları: Parti Tüzükleri ve Siyasi Partiler Kanunu Çerçevesinde Karşılaştırmalı Bir Analiz

Headquarters Organizations of Political Parties in Turkey: A Comparative Analysis Based on Party Statutes and the Political Parties Law

Mesut Koç[1]

Öz

Siyasi partilerin örgütlenme yapısı, parti içi karar alma süreçlerini ve liderlik otoritesinin sınırlarını belirleyen temel kurumsal unsurlardan biridir. Türkiye'de siyasi partilerin genel merkez teşkilatlanmaları farklı terminolojiler kullanmakla birlikte benzer işlevlere sahip kurumsal organlardan oluşmaktadır. Bu çalışma, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 28. yasama döneminde temsil edilen siyasi partilerin genel merkez örgütlenmesini parti tüzükleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve parti tüzükleri doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analizde özellikle kongreler arası karar organları, yürütme organları ve genel başkanın kurumsal konumu dikkate alınmıştır. Ayrıca bulgular 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun öngördüğü kurumsal çerçeve bağlamında değerlendirilmiştir. Bulgular, farklı terminolojilere rağmen siyasi partilerin genel merkez teşkilatlarının büyük ölçüde benzer kurumsal düzenlemeler üzerinden şekillendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Parti Tüzükleri, Parti Örgütlenmesi, Genel Merkez

JEL Kodları: D72, H11

Abstract

The organizational structure of political parties constitutes a key institutional component shaping internal decision-making processes and leadership authority. Although political parties in Turkey employ different terminologies for their headquarters organizations, these structures largely perform similar institutional functions. This study aims to comparatively analyze the headquarters organizations of political parties represented in the 28th legislative term of the Turkish Grand National Assembly based on their party statutes. The research adopts a qualitative approach and employs document analysis to examine party statutes. The findings are also evaluated within the framework of the Political Parties Law No. 2820. The findings indicate that despite differences in terminology, the headquarters structures of political parties in Turkey are largely organized through similar institutional arrangements.

Keywords: Political Parties, Party Statutes, Party Organization, Headquarters

JEL Codes: D72, H11

Genişletilmiş Özet

Amaç

Siyasi partiler, modern demokratik sistemlerin temel kurumsal aktörleri olup yalnızca seçim rekabetinin yürütülmesini sağlayan örgütler değil, aynı zamanda siyasal elitlerin yetiştiği, politika önerilerinin geliştirildiği ve karar alma süreçlerinin şekillendiği yapılardır. Siyaset bilimi literatüründe modern partilerin doğuşu ve içsel hiyerarşileri; Duverger (1993), Michels (2023) ve Sartori (1976) gibi temel kuramcıların perspektifinden geniş bir analiz alanı bulmuştur. Bu bağlamda parti örgütlenmesi, parti içi karar alma mekanizmaları ve liderlik otoritesinin kurumsallaşması ile doğrudan ilişkili bir çalışma alanıdır. Siyaset bilimi literatüründe parti

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, mesutkoc@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0231-747X

örgütlenmesi, parti içi karar alma mekanizmaları ve liderlik yapısı ile doğrudan ilişkili bir analiz alanı olarak ele alınmaktadır. Parti merkezinin örgütlenme yapısı, karar organlarının oluşumu ve yürütme mekanizmalarının işleyişi, parti içi demokrasinin düzeyini ve liderlik otoritesinin sınırlarını belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda parti tüzükleri, siyasi partilerin örgütsel yapısını ve kurumsal işleyişini ortaya koyan temel metinler olarak önemli bir inceleme alanı sunmaktadır.

Türkiye'de siyasi partilerin genel merkez örgütlenmeleri incelendiğinde dikkat çekici bir durum ortaya çıkmaktadır. Partiler benzer işlevlere sahip kurumsal organlar oluşturmakla birlikte bu organları farklı terminolojilerle adlandırmaktadır. Örneğin bazı partilerde "Merkez Karar ve Yönetim Kurulu", bazı partilerde "Parti Meclisi", bazı partilerde ise "Genel İdare Kurulu" gibi farklı adlandırmalar kullanılmaktadır. İlk bakışta bu durum yalnızca terminolojik bir farklılık gibi görünse de örgütsel yapı ve yetki dağılımı açısından belirli kurumsal farklılıklara ve ideolojik zeminlerine işaret edebilir.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 28. yasama döneminde temsil edilen siyasi partilerin genel merkez örgütlenmesini parti tüzükleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektir. TBMM'de en az 1 milletvekili olanlar dahil temsil edilen 13 siyasi parti bulunmaktadır. Bu kapsamda çalışma şu araştırma sorusuna yanıt aramaktadır:

Türkiye'de siyasi partilerin genel merkez teşkilatları parti tüzüklerinde nasıl düzenlenmektedir ve bu düzenlemeler partiler arasında hangi kurumsal benzerlik ve farklılıkları ortaya koymaktadır?

Türkiye'de siyasi partilerin örgütlenme yapısı temel olarak, 1982 darbesi sonrası Kenan Evren'in Cumhurbaşkanlığı döneminde çıkarılan 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu tarafından düzenlenmektedir (Zürcher, 2022). Kanuna göre siyasi partilerin teşkilatı merkez organları ile il, ilçe ve belde teşkilatlarından oluşmaktadır. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi grubu ile yerel meclis grupları da parti teşkilatının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte kanun, merkez organlarının adlandırılması veya iç yapısı konusunda ayrıntılı bir düzenleme getirmemektedir (Siyasi Partiler Kanunu, 1983). Bu durum siyasi partilere örgütsel tasarım konusunda belirli bir esneklik sağlamaktadır. Dolayısıyla partiler, benzer işlevlere sahip organları yaslandıkları siyasal kulvar veya geçmişlerinden gelen farklı terminolojiler kullanarak düzenleyebilmektedir. Bu kurumsal esneklik Türkiye'de siyasi partilerin genel merkez örgütlenmesinde farklı modellerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve doküman analizi yöntemi (Yıldırım ve Şimşek, 2013) kullanılmıştır. Veri kaynağını Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 28. yasama döneminde temsil edilen siyasi partilerin güncel parti tüzükleri oluşturmaktadır. Parti tüzükleri siyasi partilerin örgütsel yapısını belirleyen temel kurumsal belgeler olduğu için bu tür çalışmalar açısından önemli bir veri kaynağıdır.

Analiz sürecinde parti tüzüklerinde yer alan kurumsal düzenlemeler karşılaştırmalı içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu kapsamda özellikle aşağıdaki değişkenler dikkate alınmıştır:

- partinin en yüksek organı (kongre veya kurultay)
- kongreler arası karar organı
- merkez yürütme organı
- genel başkanın kurumsal konumu
- merkez teşkilat ile yerel örgütler arasındaki ilişkiler

Bu değişkenler temelinde siyasi partilerin merkez teşkilat yapıları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Analiz sonuçları Türkiye'de siyasi partilerin genel merkez örgütlenmesinin bazı temel kurumsal özellikler etrafında şekillendiğini göstermektedir. İncelenen tüm partilerde kongre veya kurultay en yüksek karar organı olarak düzenlenmiştir. Kongreler arasında partinin en yüksek karar organı olarak işlev gören bir yapı ise farklı adlarla düzenlenmektedir.

Parti tüzüklerinin incelenmesi sonucunda Türkiye'de siyasi partilerin genel merkez örgütlenmesinin üç temel model etrafında toplandığı görülmektedir:

1. MKYK modeli (Ak Parti, EMEP, MHP, YRP, 2026)
2. Parti Meclisi modeli (CHP, DEM, TİP, DBP, DSP, 2026)
3. Genel İdare Kurulu modeli (DP, HÜDA PAR, İYİ, SP, 2026)

MKYK modelinde karar organı Merkez Karar ve Yönetim Kurulu olarak adlandırılmaktadır. Parti Meclisi modelinde kongreler arası en yüksek karar organı Parti Meclisi olarak düzenlenmiştir. Genel İdare Kurulu modelinde ise karar organı Genel İdare Kurulu olarak adlandırılmakta ve yürütme organı çoğunlukla Başkanlık Divanı şeklinde örgütlenmektedir.

Bununla birlikte farklı terminolojilere rağmen bu organların çoğu zaman benzer kurumsal işlevleri yerine getirdiği görülmektedir. Kongreler arası karar organları parti politikalarının belirlenmesinde rol oynarken yürütme organları günlük parti faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumludur.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları Türkiye'de siyasi partilerin genel merkez örgütlenmelerinin terminolojik farklılıklara rağmen büyük ölçüde benzer kurumsal şemalar üzerinden şekillendiğini göstermektedir. Kongre, karar organı ve yürütme organı arasında hiyerarşik bir yapı hemen tüm partilerde görülmektedir. Bununla birlikte bazı partilerde liderlik modeli, organ isimleri ve merkez-yerel ilişkileri açısından belirli farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların ideolojik yönelimler, tarihsel parti gelenekleri ve liderlik kültürü gibi faktörlerle ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Çalışma Türkiye'de siyasi partilerin örgütsel yapısını parti tüzükleri üzerinden karşılaştırmalı olarak inceleyerek literatüre kurumsal bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte araştırma yalnızca parti tüzüklerinin analizine dayanmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmaların parti yapılanmalarının farklı ülkelerle karşılaştırmaları, parti içi karar alma süreçlerinin fiili işleyişini saha araştırmaları ve mülakatlar aracılığıyla incelemesi, Türkiye'de parti içi demokrasi ve parti örgütlenmesi konusundaki literatüre katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu. (1983). T.C. Resmî Gazete, 18027, 24 Nisan 1983.

Adalet ve Kalkınma Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Cumhuriyet Halk Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Demokrat Parti. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Demokratik Bölgeler Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Demokratik Sol Parti. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Duverger, M. (1993). Siyasi partiler. (Çev. Ergun Özbudun). Bilgi Yayınevi.

Emek Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Hür Dava Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

İyi Parti. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Michels, R. (2024). Siyasal partiler, Çağdaş Kitap.

Milliyetçi Hareket Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Rahman, H., & Kızılkaya, S. B. (2024). Duverger ve Sartori'nin Sınıflandırması Çerçevesinde Türkiye'de Parti Sistemleri. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 16(30), 229-254. https://doi.org/10.38155/ksbd.1388536

Saadet Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Sartori, G. (1976). Parties and party systems. Cambridge University Press.

Türkiye İşçi Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Yeniden Refah Partisi. (2026). Parti Tüzüğü. Ankara.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zürcher, E. J. (2022). Modernleşen Türkiye'nin tarihi. (Çev. Yasemin Saner). İletişim Yayınları.

Bir Görüntülenme Aracı Olarak Popüler Mekân İcadı: Sosyal Medyada Kent Kimliğinin Yeniden Üretimi

The Invention of Popular Space as a Tool of Visibility: The Reproduction of Urban Identity on Social Media

Ahmet Vedat Koçal[1]

Öz

İnternet ağının ve özellikle sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte, insanların mekânla ilişkileri, onu kullanmaktan ibaret olmaktan çıkıp, kullanma deneyiminin temsilinin tüketimini de içerir olmaya başlamış, bu da mekânın kullanımını bir tür sosyalleşme aracı kılarak, fiziksel eylemden, kültürel sermaye ve sosyal statü gösterisine dayalı bir performatif eyleme dönüştürmüştür. Bu çalışma, mekânsal algı ve davranışın, sosyal medyada paylaşılan görseller yoluyla yönlendirilişini tanımlayan "selfie turizmi" veya "Instagram turizmi"nin kent kimliği üzerindeki etkilerini, dünyada ve Türkiye'de gözlenen bazı örnekleri üzerinden, Veblen'in "gösterişçi tüketim", Baudrillard'ın "gösteri değeri" ve Bourdieu'nün "farklılaşma arzusu" kavramlarının kuramsal ışığı altında tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Selfie Turizmi, Instagram Turizmi, Gösterişçi Tüketim, Kent Kimliği

JEL Kodları: R1, Z1

Abstract

With the widespread of the internet, and especially social media, people's relationship with space has evolved from the mere use of space to the consumption of representations of spatial experience, and it has transformed the use of space into a tool for socialization, shifting it from physical activity to a performative act based on the display of cultural capital and social status. This study aims to discuss the effects of "selfie tourism" or "Instagram tourism", which refers to the manipulation of spatial perception and behavior through images shared on social media, on urban identity, through selected cases from around the world and Türkiye, within the theoretical framework of concepts of Veblen's "conspicuous consumption", Baudrillard's "spectacle value" and Bourdieu's "the desire for differentiation."

Keywords: Social Media, Selfie Tourism, Instagram Tourism, Conspicuous Consumption, Urban Identity

JEL Codes: R1, Z1

Genişletilmiş Özet

21. Yüzyıl'ın "bilgi çağı" veya "dijital çağ" diye betimlenmesine gerekçe gösterilen teknolojik gelişme ve özellikle internet ağı, insanların birbirleriyle olduğu gibi, çevreleriyle de ilişkilerini köktenci biçimde değişikliğe uğratmaktadır.

Fiziksel mekânın bir görsel olarak ağ üzerinde dolaşır hâle gelmesi, kişilerin mekânı kullanmakla kalmayıp, aynı zamanda onu kullanma deneyimlerini belgeleme ve diğerleriyle paylaşmalarına da imkân sağlamıştır. Kişilerin mekânsal deneyimlerini internet ortamında paylaştıkları yazılı bloglar ve videolar ile özellikle görseller, diğerlerinin mekân algıları ve karar alma süreçleri üstünde belirleyici düzeyde etkili olabilmektedir. Öyle ki, Facebook, Instagram ve Youtube gibi görsel odaklı dijital platformlarda yapılan paylaşımlar, mekânın turistik değerini belirleyen bir dijital araç hâline gelmekte, profesyonel turistik tanıtım ve rehberlik hizmetlerinin yerini almaktadır. Örneğin, sosyal medya kullanıcılarının, deneyimledikleri belirli

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD., ahmetvedatk@gmail.com, orcid.org/0000-0003-3017-5832.

yerlere veya konaklama, yeme-içme, alışveriş gibi turistik mekânlara yönelik "gidilmesi/ görülmesi / yapılması/ yenilmesi gereken" gibi yönlendirici söylemlerle sundukları görsel mesajlar, buraları, ağ üzerinde dolaşarak yayılan bir popülerlik nesnesi olarak yeniden üretmektedir (Zheng vd., 2026).

İnternet ağının ve özellikle sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, insanların mekânla ilişkileri, onu kullanmaktan ibaret olmaktan çıkıp, kullanma deneyiminin temsilinin tüketimini de içerir olmaya başlamış, bu da mekânın kullanımını bir tür sosyalleşme aracı kılarak, fiziksel eylemden, kültürel sermaye ve sosyal statü gösterisine dayalı bir performatif eyleme dönüştürmüştür. Nitekim Instagram başta olmak üzere, sosyal medya platformlarında üretilip dolaşıma sokulan fotoğraf ve videolar, yalnızca kişilerin günlük yaşam deneyimlerinin görsel kayıtları olmanın ötesinde, ağ üzerinde görünürlük ve etkileşim elde etmeye yönelik bilinçli performanslar biçiminde tasarlandığı ve kullanıldığı gözlenmektedir. Kendisini ağ üzerinde küresel dolaşıma açık bir özne olarak konumlandıran sosyal medya kullanıcısının, öznesini ve odak nesnesini kendisi olarak belirlediği bu tip görsel tasarımında mekân, görünürlüğü artırmaya yönelik etki kaynağı işlevi gören bir arka plan fonu olarak sunulmaktadır. Bir imaj unsuruna indirgenen mekân, kişiden bağımsız varlığından ve anlamından soyutlanarak, bir yerin temsil nesnesi olma işlevini ve anlamını yitirmekte, her bir sosyal medya kullanıcısının tercih ve stratejisine göre farklı biçimlerde kurgulanabilen bir "görünürlük sahnesi"ni tanımlar hâle gelmektedir. Pisa Kulesi'nin, sosyal medya kullanıcısı ziyaretçilerinin çoğunluğu tarafından, tarihsel, kültürel ve mimarî özelliklerine ilişkin ilgiden bağımsız olarak, eğimli olduğu yönün tersine itiliyormuş gibi, sadece Paris'in ve Fransa'nın değil, dünyanın en çok ziyaret edilen turistik mekânlarından biri olan Eyfel Kulesi'nin, aynı biçimde Louvre Müzesi'nin tarihsel ve sanatsal koleksiyonlarından ziyade avlusundaki cam piramidin ve Mısır'da Giza Piramitleri'nin, parmakların ucuyla tutuluyormuş gibi resmedildikleri görseller, mekânın sosyal medya imajı nesnesi olarak kullanımının, dijital yeniden üretiminin başlıca örnekleridir.

İnternet söyleminde, bir sosyal medya gönderisinin değerinin öngörülen ilgi ve etkileşim düzeyiyle belirlenir oluşunu ifade etmek üzere kullanılan "Instagrammable" sözcüğünün ifade ettiği anlama uygun olarak, dijital dolaşımda yoğun görüntülenen görseller ve söylemler, tanınır hâle gelmesine aracı oldukları mekânların popülerleşmesini ve giderek markalaşmasını da sağlamaktadır. Nitekim dijital ortamda içerik üretimini bir iş olarak yürüten ve "influencer" olarak adlandırılan profesyonellerin, gelir elde etmek amacıyla reklâm anlaşmaları ve sponsorluklar gibi ticarî işbirliği faaliyetleri kapsamında gerçekleştirdikleri sosyal medya paylaşımları, muhataplarınca görüntülenmeyi, onları müşteri olarak belirli tercihlere yönlendirme amaçlı reklâm-pazarlama aracı olarak kullanan ve literatürde "görünürlük ekonomisi" diye adlandırılan, küresel bir endüstriye dönüşmüş durumdadır (Zulli, 2017).

Diğer yandan, paylaşılan video ve fotoğraflarda, görsel kompozisyon, filtre kullanımı ve dijital manipülasyon gibi estetik müdahaleler, bir yandan mekân algısını kullanıcının tercihlerine göre kurgulanabilir hâle getirirken, bir yandan da, konum servisleri, "hashtag" etiketleri ve algoritmik görünürlük gibi dijital mekanizmalar, belirli mekânları turistik bakımdan öne çıkarmada kullanılabilmektedir. Ayrıca, görsel üstündeki teknik müdahalenin ve yönlendirici söylemin ötesinde, amacı sadece kullanıcıları belirli bir web sayfasını açmak üzere manipüle etmek olan "tıklama tuzağı (click bailt)" yönteminde de, mekânın, görünüm, manzara, gizem, merak, sansasyon gibi psikolojik etkenler etrafında dikkat çekici bir görsel unsur olarak kullanıldığı, yaygın biçimde gözlenmektedir. Bu bağlamda, dijital müdahale ve manipülasyonlarla türetilen görsellerle oluşturulup ağ üzerinde popülerleşen kurgulanmış mekân temsilleri, turistik algıyı ve hareketliliği doğrudan etkileyerek, sosyal medyada görünürlük düzeyi bakımından öne çıkan bazı yerlerin aşırı turizm sorununa marûz kalmasında belirleyici rol oynayabilmektedir.

Sonuçta, turizm, yalnızca fiziksel bir hareketlilik olmaktan çıkıp, çevrimiçi görsel temsiller üzerinden inşa edilen bir tüketim alanına dönüşmektedir. Amsterdam'daki Mannaken Pis, Kopenhag'daki deniz kızı heykeli, Rio de Janerio'daki Hz. İsa anıtı gibi, insanların, çevrelerinde poz vererek sosyal medyada paylaşmayı, dijital popüler kültürün "trend"lerini yerine getirme gösterisi olarak gerçekleştirdikleri yığınsal davranış kalıbının nesnelerine dönüşen "ikonik mekânlar", bulundukları kentlerin kimlikleriyle bütünleşerek, birer kentsel sembol hâline gelmektedirler. Böylece, sosyal medya ağı üstünde oluşan dijital popüler kültür,

kentlerin geleneksel kimliklerini değişikliğe uğratmakta, hatta daha önce var olmayan kent kimlikleri üretmektedir (Törnberg, 2025).

Mekânın, kişisel görünürlüğü destekleyen bir imaj öğesi olarak kullanılan bir dijital görsele indirgendiği popüler sosyal medya gönderileri, turistik deneyimin kültürel amaçlı bireysel bir etkinlik olmaktan çıkıp sosyal statü ve prestij edinimine yönelik tüketim gösterisi aracına dönüşümün temsili bakımından, Veblen'in "gösterişçi tüketim" (Veblen, 1995; Açıkalın & Erdoğan, 2005; Güleç, 2015) , Bourdieu'nün (2021) "farklılaşma arzusu" ve Baudrillard'ın "gösterge değeri" (Baudrillard, 2008, 2009, 2010; Anık, 2016; Metin & Karakaya, 2017) olarak tanımladıkları kuramsal açıklamalara uygun bir davranışsal temele dayanmaktadır. Buna göre, özellikle yüksek satın alma gücünü temsil eden, seçkin turistik konumlar, lüks oteller ve pahalı restoranlar gibi prestij ima eden mekânlar içeren görseller, bir deneyimin başkalarıyla paylaşımından çok, esasen, sınıfsal farklılığı temsil eden bir sosyal statü gösterisini sergilemektedir (Marwick, 2015).

Bu çalışma, mekânsal algı ve davranışın, sosyal medyada paylaşılan görseller yoluyla yönlendirilişini tanımlayan "selfie turizmi" veya "instagram turizmi"nin kent kimliği üzerindeki dönüştürücü etkilerini, dünyada ve Türkiye'de gözlenen bazı örnekleri üzerinden, Veblen'in "gösterişçi tüketim", Bourdieu'nün "farklılaşma arzusu" ve Baudrillard'ın "gösteri değeri" kavramlarının kuramsal ışığı altında tartışmayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

Açıkalın, S. & Erdoğan, L. (2005). Veblen'ci gösteriş amaçlı tüketim. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, *4*(7), 1-18.

Anık, M. (2016). Aykırı bir düşünür olarak j. Baudrillard ve gösteriş amaçlı tüketim. *Journal of International Social Research, 9*(47), 441-453.

Baudrillard, J. (2008). Tüketim toplumu, söylenceleri ve yapıları, (Çev. Hazal Deliceçaylı ve Ferda Keskin), Istanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baudrillard, J. (2009). Gösterge ekonomi politiği hakkında bir eleştiri. 2. Baskı, (Çev. Oğuz Adanır ve Ali Bilgin), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Baudrillard, J. (2010). Nesneler sistemi. (Çev. O. Adanır ve A. Karamollaoğlu). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Bourdieu, P. (2021). Ayrım, Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi. (Çev. Derya Fırat ve Günce Berkkut), Ankara: Nika Yayınevi.

Güleç, C. (2015). Thorstein Veblen ve gösterişçi tüketim kavramı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(38), 62-82.

Marwick, A. E. (2015). Instafame: luxury selfies in the attention economy. *Public Culture, 1*(75), 137-160.

Metin, O. & Karakaya, Ş. (2017). Jean Baudrillard perspektifinden sosyal medya analizi denemesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 109-121.

Törnberg, P. (2025). Social media ımaginaries and the city: how the attention economy is reshaping urban built environments. *Social Media + Society*, *11*(1), 1-12.

Veblen, T. (1995). Aylak sınıf. (Çev. İnci User), İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası.

Zheng, Y. & Lou, Q. &, Wang, J. (2026). Becoming famous: Producing platform-mediated destination visibility. *Annals of Tourism Research,* 117.

Zulli, D. (2017). Capitalizing on the look: insights into the glance, attention economy, and Instagram. *Critical Studies in Media Communication, 35*(2), 137-150.

Dijitalleşme ve Kamusal Alanın Dönüşümü

Digitalization and the Transformation of the Public Sphere

Ayşe Küçük[1], Vahap Uluç[2],

Öz

Günümüzde bilginin üretimi, bilginin işlenmesi, paylaşılması ve aktarılmasında dijital teknolojilerin benimsendiği bir değişim yaşanmaktadır. Dijitalleşme, genelde kamu yönetimi ve siyaseti, özelde kamusal alanı etkileyen en önemli dinamiklerden biridir. Bu çalışmanın amacı; dijitalleşmenin bir ürünü olan sosyal medyanın, demokratik ve dijital bir kamusal alan oluşturup oluşturmadığını incelemektir. Sosyal medyanın kamusal alan üzerindeki etkisinin betimsel yöntem kullanarak açıklamaya çalışan bu çalışmada; dezavantajlarına rağmen günümüzde sosyal medyanın, zaman ve mekân sınırlaması olmadan özgür bir tartışma ortamı yaratarak, bireylerde direniş ve umut mekanları oluşturarak demokratik bir dijital kamusal alan yaratma misyonu bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, İnternet, Sosyal Medya, Kamusal Alan

JEL Kodları: D83, L86, O33, Z13

Abstract

Today, digital technologies have transformed the production, sharing, and dissemination of information. Digitalization is one of the most important dynamics affecting public administration, politics, and the public sphere. This study examines whether social media, as a product of digitalization, creates a democratic digital public sphere. Using a descriptive method, it analyzes the impact of social media on the public sphere. The findings suggest that, despite its disadvantages, social media contributes to a democratic digital public sphere by providing a free space for discussion beyond time and place constraints while creating spaces of resistance and hope for individuals.

Keywords: Digitalization, the Internet, Social Media, Public Space

JEL Codes: D83, L86, O33, Z13

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşmenin sosyal yaşamdan iletişim araçlarına, ekonomik alandan siyasal alana kadar pek çok alanda hüküm sürdüğü bir çağda yaşamaktayız. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme aynı zamanda, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi pek çok alanı etkileyen en önemli faktörlerdendir. Özellikle sosyal yaşamın en dinamik alanlarından biri olan siyaset, sosyal yaşamda meydana gelen her türlü değişim ve gelişmeden etkilenmektedir.

Geleneksel medyadan yeni yani sosyal medyaya geçişle birlikte, vatandaşların kamusal tartışmalara katılım biçimleri de değişmiştir. Dijital çağda vatandaşlar, kamusal bir tartışma başlatmak, kamuoyu oluşturmak ve kamusal bir alan yaratmak için sosyal medya platformlarını kullanmaktadırlar.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda yarattığı dönüşümler, sosyal bilimler literatüründe bazı kavramların yeniden yorumlanmasını gerekli kılmıştır. Dijitalleşme ve kitle iletişim araçlarındaki yapısal dönüşüm ile yeniden tartışılan kamusal alan kavramı, bunlardan bir tanesidir. Özellikle günümüzde demokratikleşmenin ve bireysel özgürlüklerin bir alanı olarak görülen ve dünya genelinde geniş kitleler tarafından yaygın olarak kullanılan yeni (sosyal) medyanın yeni bir dijital kamusal alan yaratıp

[1] Doktor, Bağımsız Araştırmacı, ayse91kucuk@gmail.com
[2] Doç. Dr., Harran Üniversitesi İ.İ.B.F., ulucvahap@harran.edu.tr

yaratmayacağı birçok açıdan tartışılmaktadır. Bu tartışmalar çerçevesinde bu çalışmanın amacı; dijitalleşmenin ve sosyal medyanın, demokratik bir kamusal alan oluşturup oluşturmadığını incelemektir.

Yöntem

Çalışmanın amacına yönelik olarak betimleyici araştırma yöntemi, veri toplama aracı olarak literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın temel problemi şu şekildedir: "Sosyal medya demokratik bir kamusal alan oluşturabilir mi?" Bu çerçevede çalışmada dijitalleşmenin ve onun bir ürünü olan sosyal medyanın demokrasi ve kamusal alan üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Çalışmada, dijitalleşme ve kamusal alan ilişkisine dair mevcut akademik literatür taranmış ve bu ilişki bilimsel bir şekilde analiz edilmiştir.

Bulgular

Antik Yunan kültüründe agora şekliyle görülen kamusal alan, 18. yüzyılda meydana gelen teknolojik ilerlemeler ve sonrasında 20. yüzyılda kitle iletişim araçlarındaki dönüşüme paralel olarak dönüşüme uğramış; devlet-toplum ilişkilerinin bir etkileşim alanı olarak devletlerin ortaya koyduğu politikaları etkileyen önemli bir katalizör işlevi görmüştür.

Habermas, kamusal alanı "kamusal topluluk olarak bir araya toplanmış özel şahısların, kamu erkini, kamuoyu önünde meşrulaşmaya zorlamaya yöneldikleri bir forum" (Habermas, 2021: 90) olarak tanımlamaktadır. Modern toplumların devlet-sivil toplum mahremiyet gibi farklı alanlara ayrılması, özel alan ve kamusal alan olarak kabul edilen alanlar arasında da bir bölünmeye yol açmıştır. Bu toplumlarda, mahremiyet/aile ve ekonomi, özel alanla; devlet, sivil toplum ve medya ise kamusal alanla ilişkilendirilmektedir (Fuchs, 2014: 483).

Kamusal alan, toplumda herkesin erişimine açık olan ve bireylerin söz alıp kendilerini ifade edebildiği ortak bir alanı ifade eder. Özel alanın karşıtı olarak konumlanan bu alan, sivil ve toplumsal bir nitelik taşır. Tüm vatandaşlar burada özgürce yer alabilir, kendilerini konumlandırabilir, düşüncelerini dile getirebilir ve iletişim kurabilir. Bireylerin bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunduğu, tartışmalar yürüttüğü ve kamuoyu oluşturduğu bu ortam, kamusal alan olarak adlandırılmaktadır (Okumuş, 2022: 332-333).

21. yüzyılda kamusal alanı etkileyen en önemli gelişmelerden biri olarak dijitalleşme gösterilmektedir. Kamusal alan kapsamında yürütülen çalışmalarda, özellikle iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan dönüşümler, bu alana yeni bir boyut kazandırmıştır. Enformasyon Çağı ve Ağ Toplumu kavramlarına 20. yüzyılın sonlarına doğru dijitalleşme ve yeni medya kavramı da dahil olmuştur. Yaşanan bu teknolojik dönüşüm, iletişim alanında bir devrim yaratarak, geleneksel medyaya atfedilen kamusal alan olma niteliği yeni (sosyal) medyaya devredilmiştir (Çalışkan, 2014: 42).

Kamusal alan, bireylerin daha iyi bir toplum için mücadele ettikleri yerde ortaya çıkar ve onların bu mücadeleleri kamuda mekânsal direniş alanları yaratan bir süreçtir (Fuchs, 2020: 321). Günümüzde dijitalleşmenin de etkisi ile bu mekanlar sosyal medya platformları olmaktadır. Bu bağlamda dijital kamusal alan, bilginin dijital ortamlarda üretilip yayıldığı ve bu içeriklerin bireyler tarafından erişilerek yorumlandığı, paylaşıldığı ve tartışmaya açıldığı kamusal alanın bir uzantısını ifade eder. Sosyal medya platformları, haber siteleri ve çevrimiçi forumlar aracılığıyla dolaşıma giren bu bilgiler, kullanıcıların eleştirel değerlendirmeler yapmasına ve kamusal tartışmalara aktif biçimde katılmasına imkân tanır. (Mousavi, 2023: 84). İnternet ve özellikle sosyal medya, dijital bir kamusal alan yaratma konusunda oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal medya, bir anlamda modern çağın agoraları olarak düşünülebilir. Bu dijital mekân, sıradan vatandaşların, seçkinlerin veya siyasiler gibi her kesimden insanın bir araya gelip fikirlerini beyan ettiği bir meydan gibidir.

Bununla birlikte, sosyal medyanın yeni bir kamusal alan yaratıp yaratmadığı konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Kamusal alan konusunda liberal medya kuramcıları, internetin ve sosyal medyanın özgür düşünmeye ve demokratikleşmeye katkısı ile internet ve sosyal medyanın yeni bir kamusal alan yaratma potansiyeline işaret etmektedirler. Eleştirel kuramcılar ise, sosyal medyanın özgür bir kamusal alan yaratmanın

ötesinde, şirketler ve devletler tarafından kısmen denetlenen sanal bir mekân olduğunu ve iletişimin ticarileşip bir meta haline geldiğini ifade etmektedirler (Topbaş ve Doğan, 2016: 133).

Kamusal alan kavramı, iletişim ve demokrasi arasındaki ilişki ile yeni bir boyut kazanmıştır. Liberal kuramcılar, internetin ve sosyal medyanın görece daha özgür bir kamusal alan oluşturduğunu ileri sürmektedirler. Toplumsal yapıda önemli değişim ve dönüşümlere yol açtığı düşünülen bu dijital ortamlar, enformasyonu küresel ölçekte erişime açarak çoğaltmakta ve etkileşim temelli yapıları sayesinde siyasal alanı da yeniden şekillendirmektedir. Zaman ve mekân sınırlılıklarını büyük ölçüde ortadan kaldırarak bireylerin istedikleri bilgiye hızlı ve doğrudan ulaşabilmelerini sağlaması, vatandaşların siyasal süreçlere katılımını teknik açıdan kolaylaştırmaktadır. Ayrıca sunduğu sanal tartışma platformları aracılığıyla kamusal müzakere zemini oluşturmakta; muhalif ve alternatif gruplara, geleneksel medya araçlarına kıyasla daha düşük maliyetli iletişim ve örgütlenme imkânı sunmaktadır. Bu özellikleri nedeniyle internet ve sosyal medyanın, sivil toplumun güçlenmesine katkı sağlayarak toplumsal yapıyı daha demokratik bir niteliğe kavuşturabileceği ve hatta doğrudan demokrasi uygulamalarına zemin hazırlayabileceği ileri sürülmektedir (Armağan ve Onur, 2012: 153-155). Dolayısıyla, internetin ve sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşması ile birlikte kamusal alan kavramı, yeniden gündeme getirilmekte; internet ve sosyal medya, kamusal alanın yeni mecrası olarak değerlendirilmektedir.

Eleştirel kuramcılar ise, interneti ve sosyal medyayı tekelci güçlerin ortaya çıkmasını veya yayılmasını sağlayan bir güç olarak nitelendirmektedir. Bu anlamda internet ve sosyal medyanın, zamanla tahakküm ve baskı üretme araçlarına dönüşebildiği ileri sürülmektedir. Ayrıca internete erişim konusunda bireyler arasında yaratacağı muhtemel eşitsizlikler de internet ve sosyal medyanın kamusal alan yaratma tartışmalarına getirilen eleştirilerden biridir. Bu nedenle günümüz sosyal medyası, bütünlüklü ve özgür bir kamusal alan oluşturmaktan ziyade, şirketler ve devlet tarafından kısmen denetlenen bir yapıya sahiptir. Sosyal medyanın bu çelişkili yapısı, klasik liberalizmin özgür ve eşit kamusal tartışma varsayımını da sorgulanır hâle getirmektedir (Fuchs, 2014: 489).

Habermas (1991: 1), bir şeyin kamusal olması için "herkese açık" olması gerektiğini vurgulamaktadır. Günümüzde bu aleniyet ilkesini yerine getiren mecra sosyal medya platformları olmaktadır. Sosyal medya, bilgiyi kamuya açık hale getirmektedir. Sosyal medya sayesinde kamusal bir bilgi, özel yaşama kadar girmekte ve özel meseleler, kamusal hale gelmektedir.

Sosyal medyanın siyasal iletişimde, siyasal örgütlenmelerde ve haberleşmede etkili bir iletişim aracı olarak kullanılması, sosyal ve siyasal yaşamda önemli sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. ABD ve İspanya örneklerinde görüldüğü gibi, sosyal medya üzerinden gerçekleştirilen toplumsal örgütlenmeler ve direniş çağrıları, toplumsal eylemlerin söz konusu ülkelerin en önemli kamusal alanları olarak görülen kent merkezlerinin "işgali" ile sonuçlanmıştır. "Wall Street'i İşgal Et" ve "İspanyol Öfkeliler Hareketi", sosyal medya platformları üzerinden sokaklara dökülme çağrılarının kent meydanlarına akın eden bireyleri etkilediğini göstermiştir. Bu örneklerde görüldüğü gibi, sosyal medya, önemli ölçüde bir kamuoyu yaratıp, sosyal ağlar üzerinden gösterilen dijital eylemlerin sokak hareketlerine dönüşmesinde etkili olmaktadır (Gümüş, 2023: 39-41). Zira dijital aktivistler, kamusal protesto alanları yaratmak ve siyasal taleplerini dile getirmek için dijital medyadan yararlanmaktadırlar (Fuchs, 2014: 498). Dolayısıyla sosyal medyanın kamusal alan yaratmadaki rolü ve etkisi yadsınamaz hale gelmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, yeni bir dijital kamusal alan olarak tanımlanan sosyal medyanın toplumun her kesiminden insanı sanal bir ortamda buluşturduğu ve iletişim biçimini tümüyle değiştirdiği bir gerçek olarak ortadadır. Dezavantajlarına rağmen günümüzde sosyal medya platformlarının, bireylerde direniş ve umut mekanları oluşturarak özgür bir dijital kamusal alan yaratma misyonu bulunmaktadır. Sosyal medya kamusal bir alan ve iletişimsel eylemin gerçekleşebileceği bir "yaşam dünyası" olma potansiyeline sahiptir.

İnternet ve sosyal medya gerçekten de dijitalleşme öncesi döneme kıyasla, kendilerine yer bulamayan dezavantajlı gruplar için kamusal alanı erişilebilir kılmaktadır. Sosyal medya, fiziksel mekanlarda bir araya gelemeyen insan topluluklarının dijital ortamlarda iletişim kurmalarını kolaylaştırmıştır.

Sonuçta; internetin ve sosyal medyanın tıpkı gerçek bir kamusal alan gibi bireylerin ortak sorunlar etrafında bir araya gelip, çözüm arayışları geliştirebildikleri dijital bir kamusal alan haline geldiğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

Armağan, A. ve Onur, N. (2012). Küresel kamuoyunun yükselişinde internet kullanım pratikleri: üniversite gençliğinin farkındalığı üzerine yapılan bir araştırma. *Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi, II Uluslararası İletişim Sempozyumu* içinde (ss. 153-166). Manas, Kırgızistan.

Çalışkan, A. (2014). Kamusal alan bağlamında ağ toplumu ve yeni kamusal alan arayışı. *Maltepe Üniversitesi · İletişim Fakültesi Dergisi, 1*(1), 41-62. https://izlik.org/JA45MY78RN

Fuchs, C. (2014). Sosyal medya ve kamusal alan (Çev. Şeyda Koçak Kurt). *Yeni Medya Dergisi,* (18), 466-513. https://doi.org/10.31269/triplec.v12i1.552

Gümüş, S. (2023). Sosyal medyanın kamusal alan temsiliyeti üzerine bir tartışma. *4. Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi,* (22), 21-48. https://doi.org/10.26650/4boyut.2023.1264171

Habermas, J. (1991). *The structural transformation of the public sphere an inquiry into a category of bourgeois society.* MIT Press.

Habermas, J. (2021). *Kamusallığın yapısal dönüşümü* (T. Bora ve M. Sancar Çev.). İletişim Yayınları.

Mousavi, S. (2023). *Yeni-sosyal medya ve demokrasi.* Ütopya Yayınevi.

Okumuş, E. (2022). Yeni medya, kamusal alan ve kamuoyu. H. Hülür ve C. Yaşın (Ed.), *Yeni medya, toplum ve kamusal alan içinde* (s. 331-352). Ütopya Yayınevi.

Topbaş, H. ve Doğan, A. (2016). Toplumsalın yeni agorası olarak sosyal medya: eleştirel yaklaşım. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4*(1), 124-148. https://doi.org/10.19145/guifd.53226

Yerel Yönetimlerde Yapay Zekâ Kullanımı: Büyükşehir Belediyelerine Yönelik Nitel Bir İnceleme

The Use of Artificial Intelligence in Local Government: A Qualitative Study of Metropolitan Municipalities

Zehra Kurt[1]

Öz

Yerel yönetimlerde yapay zekâ uygulamalarını konu edinen bu çalışma, yerel yönetimlerde yapay zekâ uygulamalarının mevcut durumunu ve dijital hizmet sunumundaki yansımalarını büyükşehir belediyelerinin web siteleri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, belediyelerin dijital dönüşüm süreçlerinde yapay zekâ temelli araçların kullanım düzeyini, hizmet çeşitliliğini ve vatandaş odaklılık yaklaşımını değerlendirmeye odaklanmaktadır. Bu kapsamda çalışma, nitel araştırma deseni ile yürütülmüş olup veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi kapsamında 10 büyükşehir belediyesinin resmi web siteleri, çevrim içi hizmet portalları, dijital uygulama alanları ve duyuru sistemleri sistematik biçimde analiz edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiş, yapay zekâ kullanımına işaret eden chatbot sistemleri, akıllı yönlendirme araçları, veri temelli hizmetler ve otomasyon uygulamaları kategoriler halinde değerlendirilmiştir. Bu çalışma, belediyeler arasında dijitalleşme düzeylerinin farklılaştığını ve yapay zekâ uygulamalarının çoğunlukla vatandaş iletişimi ve hizmet erişilebilirliğini artırmaya yönelik olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte bazı belediyelerde daha gelişmiş veri analitiği ve akıllı şehir entegrasyonlarının bulunduğu, ancak genel olarak yapay zekâ kullanımının henüz sınırlı ve gelişim aşamasında olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler, Yapay Zekâ, Dijital Belediyecilik, Kentsel Politika.

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study, which focuses on artificial intelligence (AI) applications in local governments, aims to examine the current state of AI applications in local governments and their implications for digital service delivery through the websites of metropolitan municipalities. The study focuses on evaluating the level of use of AI-based tools, the diversity of services, and the citizen-centered approach in municipalities' digital transformation processes. In this context, the study was conducted using a qualitative research design, with document analysis employed as the data collection technique. As part of the document analysis, the official websites, online service portals, digital application platforms, and announcement systems of 10 metropolitan municipalities were systematically analyzed. The data obtained was analyzed using content analysis, and AI-related systems-such as chatbots, smart navigation tools, data-driven services, and automation applications-were evaluated by category. This study reveals that the levels of digitalization vary among municipalities and that AI applications are primarily aimed at enhancing citizen communication and service accessibility. However, while some municipalities have more advanced data analytics and smart city integrations, it was determined that, overall, the use of AI remains limited and is still in its developmental stage.

Keywords: Public Administration, Local Governments, Artificial Intelligence, Digital Municipal Governance, Urban Policy.

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, yerel yönetimlerde yapay zekâ uygulamalarının mevcut durumunu ve dijital hizmet sunumuna yansımalarını büyükşehir belediyelerinin web siteleri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi, Türkiye'de büyükşehir belediyelerinde yapay zekâ temelli dijital hizmetlerin

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, zkurt@mku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7252-6501.

hangi düzeyde geliştiği ve bu teknolojilerin kurumsal dijital dönüşüm süreçlerine nasıl yansıdığıdır. Bu problem çerçevesinde çalışma, belediyeler arasında dijitalleşme ve yapay zekâ entegrasyonu bakımından ortaya çıkan farklılaşmanın nedenlerini ve görünüm biçimlerini açıklamayı hedeflemektedir.

Günümüzde kamu yönetimi alanında yaşanan dijital dönüşüm süreci, hem hizmetlerin elektronik ortama aktarılmasıyla hem de veri temelli yönetim anlayışı, otomasyon sistemleri, karar destek mekanizmaları ve yapay zekâ tabanlı uygulamalar ile daha karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya dönüşmektedir (Yigitcanlar et al., 2023; Yigitcanlar et al., 2024). Bu dönüşüm sürecinde yerel yönetimler, vatandaşla en yakın temas noktası olmaları nedeniyle dijitalleşmenin en görünür ve en hızlı etki yaratan aktörleri arasında yer almaktadır (Sandoval-Almazan et al., 2024). Bu kapsamda araştırma, büyükşehir belediyelerinde yapay zekâ uygulamalarının hangi alanlarda yoğunlaştığı, vatandaş etkileşiminde nasıl kullanıldığı ve hizmet süreçlerine hangi düzeyde entegre edildiği sorularına odaklanmaktadır

Çalışma, nitel araştırma deseni çerçevesinde tasarlanmış olup veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini Türkiye'de nüfus büyüklüğü, hizmet kapasitesi ve dijital altyapı gelişmişliği açısından öne çıkan 10 büyükşehir belediyesi oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde Türkiye İstatistik Kurumu'nun nüfus verileri ve illerin idari-kentsel büyüklükleri dikkate alınmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Bu kapsamda İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Antalya, Adana, Konya, Şanlıurfa, Gaziantep ve Kocaeli büyükşehir belediyeleri araştırmaya dahil edilmiştir. Bu illerin seçilmesinin temel gerekçesi, Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerini temsil etmeleri, farklı sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerine sahip olmaları ve dijital kamu hizmetlerinin çeşitliliğini karşılaştırmalı olarak analiz etmeye imkân tanımalarıdır. Özellikle yüksek nüfuslu ve ekonomik açıdan gelişmiş şehirlerde dijital hizmet talebinin artması, bu belediyelerde yapay zekâ uygulamalarının daha görünür hale gelmesini sağlamaktadır (Leoni et al., 2021).

Çalışma verilerini toplama sürecinde belediyelerin resmi web siteleri, e-belediye sistemleri, çevrim içi hizmet portalları, dijital başvuru formları, duyuru sistemleri ve vatandaş etkileşim alanları incelenmiştir. İnceleme sürecinde özellikle yapay zekâ kullanımına işaret eden teknolojik bileşenler belirlenmiştir. Bu kapsamda chatbot sistemleri (Özcan & Parlak, 2026), otomatik yanıt mekanizmaları (Yılmaztürk, 2025), veri analitiği tabanlı hizmet altyapıları (Mete, 2023) ve süreç otomasyonu (Büyükarıkan, 2022) gibi uygulamalar analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında elde edilen veriler, içerik analizi yaklaşımıyla çözümlenmiş ve belirli temalar altında sınıflandırılmıştır.

Çalışma bulguları, incelenen büyükşehir belediyeleri arasında dijitalleşme ve yapay zekâ uygulamaları açısından önemli farklılıklar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve İzmir Büyükşehir Belediyesi gibi büyük ölçekli belediyelerde yapay zekâ destekli sistemlerin daha yaygın olduğu, vatandaş hizmetlerinde chatbot uygulamalarının, dijital asistanların ve veri temelli yönlendirme sistemlerinin aktif olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu belediyelerde ayrıca ulaşım yönetimi, trafik analizi, çevre izleme ve şehir planlama süreçlerinde yapay zekâ destekli veri analiz sistemlerinin de kısmen entegre edildiği görülmektedir. Bursa, Konya ve Gaziantep büyükşehir belediyelerinde ise akıllı şehir uygulamalarının özellikle ulaşım yönetimi, çevre düzenlemesi ve enerji verimliliği gibi alanlarda yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu belediyelerde yapay zekâ uygulamalarının daha çok operasyonel süreçlerin iyileştirilmesine odaklandığı, vatandaşla doğrudan etkileşim sağlayan sistemlerin ise sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Antalya, Adana, Şanlıurfa ve Kocaeli gibi belediyelerde ise dijital dönüşümün daha çok e-belediyecilik hizmetleri çerçevesinde geliştiği, yapay zekâ entegrasyonunun henüz başlangıç aşamasında olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılıkların temel nedenleri arasında belediyelerin kurumsal kapasitesi, mali kaynaklarının yeterliliği (Özer, 2024), teknik insan kaynağı düzeyi (Distor et al., 2021), teknoloji firmalarıyla iş birliği kapasitesi (Mikhaylov et al., 2018) ve dijital dönüşüm stratejilerinin kurumsallaşma düzeyi (Androniceanu, 2023) yer almaktadır. Ayrıca merkezi yönetim politikaları, akıllı şehir projelerine katılım düzeyi (Suhendarto, 2025) ve ulusal dijital dönüşüm stratejilerine (Gasco Hernandez, 2024) uyum da bu süreç üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Çalışma bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de büyükşehir belediyelerinde yapay zekâ uygulamalarının henüz tam anlamıyla olgunlaşmış bir sistem düzeyine ulaşmadığı saptanmaktadır. Özellikle

vatandaş hizmetlerinin dijitalleştirilmesi, iletişim süreçlerinin hızlandırılması ve hizmet erişilebilirliğinin artırılması yönünde önemli bir gelişim sürecine girildiği görülmektedir. Yapay zekâ uygulamaları ağırlıklı olarak vatandaş ile belediye arasındaki iletişimi kolaylaştıran araçlar olarak kullanılmakta, stratejik yönetim, öngörücü analiz ve bütünleşik akıllı şehir sistemleri alanında ise sınırlı düzeyde kalmaktadır.

Bu çalışma, yerel yönetimlerde yapay zekâ uygulamalarının mevcut durumunu büyükşehir belediyelerinin web siteleri üzerinden ortaya koyarak dijital dönüşüm sürecinin farklı düzeylerde ilerlediğini göstermektedir. Çalışma ayrıca konunun kamu yönetimi ve dijitalleşme literatürüne katkı sunmasının yanı sıra yerel yönetimlerde yapay zekâ temelli hizmet tasarımının geliştirilmesine yönelik politika üretimine de zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle elde edilen bulgular, sadece betimleyici bir analiz sunmakla kalmayıp aynı zamanda karar vericiler için stratejik bir değerlendirme çerçevesi de oluşturmaktadır.

Konuyla ilgili gelecekte yapılacak araştırmalarda daha geniş örneklemlerle karşılaştırmalı analizlerin yapılması, farklı veri kaynaklarının kullanılması ve yapay zekâ uygulamalarının vatandaş memnuniyeti, hizmet kalitesi ve yönetişim etkinliği üzerindeki etkilerinin daha derinlemesine incelenmesi gerektiği ortaya konmaktadır. Bu çalışmanın yalnızca web siteleri ve dijital platformlar üzerinden gerçekleştirilmiş olması, belediyelerin iç süreçlerine ve kapalı veri sistemlerine ilişkin sınırlı bir görünürlük sağlamaktadır. Bu nedenle ilerleyen araştırmalarda saha çalışmaları, derinlemesine görüşmeler ve nicel veri analizleriyle desteklenen karma yöntem tasarımlarının kullanılması, elde edilecek bulguların kapsamını genişletecektir. Ayrıca vatandaş deneyimi, dijital eşitsizlik ve yapay zekâ okuryazarlığı gibi değişkenlerin dahil edilmesi, yerel yönetimlerde dijital dönüşümün toplumsal boyutunu daha görünür kılacaktır. Bununla birlikte, belediyeler arası karşılaştırmalı analizlerin yalnızca büyükşehirlerle sınırlı kalmayıp ilçe belediyelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi, Türkiye genelinde daha bütüncül bir değerlendirme yapılmasına imkân sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışma, hem literatüre kavramsal bir katkı sunmakta hem de yerel yönetimlerde yapay zekâ uygulamalarının gelişim yönüne ilişkin geleceğe dönük araştırmalar için bir çerçeve önermektedir.

Kaynakça

Androniceanu, A. (2023). The new trends of digital transformation and artificial intelligence in public administration. *Revista Administratie si Management Public (RAMP)*(40), 147-155.

Büyükarıkan, U. (2022). Muhasebe bilgi sisteminde robotik süreç otomasyonu. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, *7*(1), 25-32. https://doi.org/10.53839/aifd.1088979.

Distor, C., Khaltar, O., & Moon, M. J. (2021). Adoption of artificial intelligence (AI) in local governments: an exploratory study on the attitudes and perceptions of officials in a municipal government in the Philippines. *Journal of Public Affairs and Development*, *8*, 33-65.

Gasco Hernandez, M. (2024). Reflections on three decades of digital transformation in local governments. *Local Government Studies*, *50*(6), 1028-1040. https://doi.org/10.1080/03003930.2024.2410830.

Leoni, G., Bergamaschi, F., & Maione, G. (2021). Artificial intelligence and local governments: The case of strategic performance management systems and accountability. In *Artificial Intelligence and Its Contexts: Security, Business and Governance* (pp. 145-157). Springer.

Mete, M. H. (2023). Sosyal bilimlerde büyük veri analitiği, yapay zekâ ve makine öğreniminin kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *23*(1), 99-120. https://doi.org/10.18037/ausbd.1272565.

Mikhaylov, S. J., Esteve, M., & Campion, A. (2018). Artificial intelligence for the public sector: opportunities and challenges of cross-sector collaboration. *Philosophical transactions of the royal society a: mathematical, physical and engineering sciences*, *376*(2128). https://doi.org/10.1098/rsta.2017.0357.

Özcan, K. E., & Parlak, B. (2026). Büyükşehir belediyelerinde yapay zeka kullanımı. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, *8*(1), 114-131. https://doi.org/10.58307/kaytek.1830789.

Özer, T. (2024). Yerel Yönetimler Bakış Açısıyla Yapay Zekâ.

Sandoval-Almazan, R., Millan-Vargas, A. O., & Garcia-Contreras, R. (2024). Examining public managers' competencies of artificial intelligence implementation in local government: A quantitative study. *Government Information Quarterly*, *41*(4), 101986.

Suhendarto, B. P. (2025). Integration of e-government and artificial intelligence to increase public participation in local governance. *Law and Justice*, *10*(1), 1-10. https://doi.org/10.23917/laj.v10i1.8295.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Türkiye Nüfus Sayımı*. https://nip.tuik.gov.tr/

Yigitcanlar, T., Agdas, D., & Degirmenci, K. (2023). Artificial intelligence in local governments: perceptions of city managers on prospects, constraints and choices. *Ai & Society*, *38*(3), 1135-1150.

Yigitcanlar, T., David, A., Li, W., Fookes, C., Bibri, S. E., & Ye, X. (2024). Unlocking artificial intelligence adoption in local governments: Best practice lessons from real-world implementations. *Smart Cities*, *7*(4), 1576-1625.

Yılmaztürk, A. (2025). Deprem felaketlerinde akıllı maliye politikası ve istikrar sağlayıcı mali mekanizmalar: 6 şubat depremleri bağlamında otomatik istikrar unsurlarının uygulanabilirliği. *Türk Deprem Araştırma Dergisi*, *7*(Özel Sayı-6 Şubat 2023 Depremlerinin İktisadi ve Yönetsel Analizi), 45-58. https://doi.org/10.46464/tdad.1753227.

Yapay Zekâ Çağında Elektronik Oy ve Demokrasinin Geleceği

The Future of Electronic Voting and Democracy in the Age of Artificial Intelligence

Aydoğan Kutlu[1]

Öz

Elektronik oy, gelişen dijital teknolojilerle birlikte seçim süreçlerinde giderek daha fazla tartışılan bir yöntemdir. Literatürde çoğunlukla işlevsellik çerçevesinde ele alınan bu sistemler, katılımı artırma, maliyetleri azaltma ve sayım süreçlerini hızlandırma gibi avantajlar sunarken; güvenlik, denetlenebilirlik, mahremiyet ve dijital eşitsizlik gibi riskler de barındırmaktadır. Bu çalışma, elektronik oy vermeyi salt teknik bir araç olarak ele alan yaklaşımların ötesine geçerek, konuyu dijital demokrasi ve demokrasi kuramı bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yaklaşımıyla literatür incelemesi ve doküman analizine dayanan çalışmada, elektronik oy sistemleri yurttaşlık, kamusallık, müzakere ve meşruiyet kavramlarıyla ilişkilendirilmekte; ayrıca yapay zekânın bu süreçlere olası etkileri tartışılmaktadır. Çalışmanın temel tezi, elektronik oyun yalnızca teknik bir yenilik değil, siyasal katılımın biçimini ve demokrasinin kuramsal çerçevesini dönüştürebilecek bir gelişme olduğudur.

Anahtar Kelimeler: elektronik oy, dijital demokrasi, akışkan demokrasi, kamusallık, yapay zekâ

JEL Kodları: D72, O30, Z00

Abstract

Electronic voting is a method that has become increasingly debated in electoral processes alongside advancing digital technologies. While these systems—which are primarily discussed in the literature in terms of functionality—offer advantages such as increased participation, reduced costs, and faster vote-counting processes, they also entail risks related to security, auditability, privacy, and digital inequality. This study aims to go beyond approaches that treat electronic voting as merely a technical tool, evaluating the subject within the context of digital democracy and democratic theory. Based on a qualitative research approach involving literature review and document analysis, the study relates electronic voting systems to concepts such as citizenship, public sphere, deliberation, and legitimacy; it also discusses the potential impacts of artificial intelligence on these processes. The study's central thesis is that electronic voting is not merely a technical innovation but a development capable of transforming the form of political participation and the theoretical framework of democracy.

Keywords: electronic voting, digital democracy, liquid democracy, publicity, artificial intelligence

JEL Codes: D72, O30, Z00

Genişletilmiş Özet

Konu ve Amaç

Elektronik oy, gelişen teknolojik imkânlarla birlikte yurttaşların elektronik araçlar aracılığıyla gerçekleştirdikleri oy verme türüdür. Elektronik oy vermenin kullanılan araç veya yönteme göre farklılaşan türleri bulunmaktadır. Bu türleri iki ana grupta toplamak mümkündür: "e-oy verme" sistemleri, çeşitli dijital oy verme makineleri kullanarak gerçekleştirilen oy vermeyi; "i-oy verme" sistemleri ise, internet üzerinden bağlanarak oy kullanmayı ifade etmektedir (Bayram, 2023). Tarihsel olarak, önce e-oy verme sistemleri, ardından i-oy verme sistemleri gelişmiştir. Mekanik kollu oylama makinelerinin tarihi ABD'de 1892'ye kadar geriye gitmektedir. Ancak oylama makinelerinin yaygınlaşması 1960'lar ve 70'lerde görülmüştür. İnternet üzerinden oy vermeyi sağlayan yazılım sistemleri ise ilk kez 1986'da ortaya çıkmış ve giderek yaygınlaşmıştır.

[1] Doç. Dr, Kastamonu Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, akutlu@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8462-2610.

Elektronik oy uygulaması açısından en ünlü örnek Estonya'dır. Bu ülkede 2005'ten beri yerel ve genel seçimlerde uygulanmaktadır (Elçiçeği, 2024: 329).

Elektronik oy verme sistemleri literatürde genellikle işlevsellikleri üzerinden tartışılmaktadır. Geleneksel oylama yöntemleriyle karşılaştırma içinde, yeni teknolojilerin sunduğu avantajlar ve riskler irdelenmektedir. Avantajlar açısından bakıldığında, öncelikle katılımı kolaylaştırmakta ve oranını yükseltmektedir. Yaşlılar, engelliler gibi dezavantajlı bireylere rahatça oy kullanma imkânı sunmakta ve yurttaşlara zaman ve mekân kısıtı olmadan kolayca oy kullanma fırsatı sağlamakta ve böylece katılım oranını artırmaktadır (McCormack, 2016a: 7). İkinci olarak, oy sayımını otomatik biçimde gerçekleştirip sonuçların dakikalar içinde ilanını mümkün kılarak seçimlere hız ve kesinlik sağlamaktadır (Akın, 2002: 404). Üçüncüsü, maliyetlerin azaltılmasıdır. Elektronik oy sistemleriyle birlikte personel, lojistik ve seçim malzemesi (kâğıt, sandık vb.) masraflarından kurtularak ciddi bir tasarruf sağlanabileceği düşünülmektedir (Hall, 2012: 155). Son olarak, insan kaynaklı hataların ve hilelerin önlenmesi bakımından da elektronik oy vermenin yararlı olacağı öngörülmektedir (Moynihan, 2004: 517). Elektronik oy verme sistemlerinin risk ve dezavantajlarına bakıldığında, güvenlikle ilgili riskler başta gelmektedir. Bilgisayar virüsleri, kötü amaçlı yazılımlar, hizmet reddi (DOS) saldırıları gibi siber tehditler elektronik oy vermenin güvenilirliği açısından en önemli sorundur (Hall, 2012: 168 vd.). Nitekim Hollanda'da güvenlik açıkları, elektronik oylamadan vazgeçilmesine yol açmıştır (McCormick, 2016b: 11). Güvenlikle bağlantılı bir başka sorun, denetlenebilirliktir. Dijital veri olarak toplanan oyların kısmen veya tamamen, bir saldırı veya kaza sonucu kaybolması halinde yeniden derlenip sayılması ve sonuçların doğrulanması mümkün olmamaktadır. Üçüncü olarak, oy verme ediminin mahremiyeti ve gizliliği de önemli bir sorun teşkil edebilir. Aile büyükleri, işverenler gibi otorite figürleri oy kullanımına müdahil olmak isteyebilirler (Bayram, 2023). Dördüncüsü, her ne kadar internet kullanımı toplum içinde yaygınlaşsa da, yeni teknolojilere erişim ve kullanma becerisi açısından mahrum durumda olan kesimler bulunmaktadır. Bu bakımdan elektronik oy verme, bu kesimlerin dışlanmasına ve çevrimiçi olanlarla çevrimdışı kalanlar arasında bir dijital uçurumun doğmasına neden olabilir (Kersting, 2012: 36). Son olarak "kara kutu" olarak adlandırılan soruna da dikkat çekilebilir: Kullanılan yazılımların kapalı kaynak kodlu olması ve özel bir şirketin fikri mülkiyeti olarak görülmesi, denetlenmesini ve doğrulanmasını engellemektedir.

Elektronik oy verme sistemleri, literatürde avantaj ve riskleriyle tartışıldığı gibi, güncel siyasal tartışmalarda da esasen bu bağlamda gündeme gelmektedir. Türkiye'de 2008 yılında yurt dışında yaşayan yurttaşlar için mektupla oy verme usulü yasalaşmış ancak Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. 2010'larda engelliler için elektronik oy verme imkânı tartışılmış ve 2023'te de YSK başkanının bir demecinde elektronik seçim sistemine geçiş çalışmalarına başlanacağı belirtilmiştir (Güler, 2021: 214-15; Bayram, 2023). Özellikle sonuncusu, güvenlik endişeleriyle birlikte kamuoyunda tartışmalara neden olmuştur.

Elektronik oy vermeyle ilgili tartışmaların teknolojik ilerlemecilik ve işlevsellik çerçevesiyle kısıtlı biçimde tartışılması, bu konunun daha geniş bir bağlamda dijital demokrasiyle ilişkisinin ihmaline yol açmaktadır. Özellikle yerli literatürde elektronik oy vermenin araçsallaştırılması, onun yurttaşlık, kamusallık, müzakere, meşruiyet gibi kavramlardan yalıtılıp salt bir yönteme indirgenmesini getirmektedir. Bu bakımdan bu çalışmanın amacı, elektronik oy vermenin teknik yönlerini tartışmanın ötesinde, demokrasinin geleceği açısından kuramsal sorunlara dikkat çekmektir.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde literatür incelemesi ve doküman analizi yöntemiyle yürütülmüştür. Elektronik oy vermeyle ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış; temel tartışmalar eleştirel bir perspektifle incelenmiş ve demokrasi kuramları bağlamında daha kuramsal bir düzlemle ilişkilendirilmiştir. Bu bakımdan çalışmanın özgünlüğünü güçlendirmek için yapay zekâ uygulamalarının karmaşık sonuçları da çözümlemeye dahil edilmeye çalışılmıştır. Genel olarak bakıldığında, literatürde elektronik oy vermenin avantaj ve riskleri irdelenmekte; riskleri giderebilecek yöntemler tartışılmakta ve ülke uygulamaları hakkında

bilgiler verilmektedir. Literatürde yapay zekânın (YZ) etkileri ise henüz yeterince çalışılmamıştır. İlk bakışta YZ'nin hem olumlu hem de olumsuz etkileri öngörülebilir. Olumlu açıdan, oyların algoritmik dağılımlarını daha incelikli biçimde çözümleyerek olağandışı yani hatalı ve hileli durumların daha kolay tespitine yardımcı olabilir. Olumsuz açıdan ise, belirli bir algoritma üzerinden daha derin bir manipülasyona aracılık edebilir. YZ'nin elektronik oy vermeyle ilişkisi, iki yanı keskin yeni bir alet gibi görülmenin ötesinde, daha geniş biçimde demokrasiyi, kamusal alanı, yurttaş özgürlüğünü ilgilendiren çok-boyutlu bir çerçevede düşünülmelidir.

Tespitler ve Tartışma

Elektronik oy verme, salt yeni bir teknolojik yöntem olmanın ötesinde, toplumun siyasetle ilişkisini değiştirebilecek ve dijital demokrasinin içeriğini etkileyebilecek bir husus olarak görülmelidir. Öncelikle oy vermenin salt bir karar edimi olmadığı hatırlanmalıdır. Bu bakımdan sandığa gitmenin toplu bir aidiyet eylemi olarak simgesel ve ritüel anlamlarını göz ardı etmemek gerekmektedir (Kersting, 2012: 31). İkinci olarak, elektronik oy vermeyle ilişkili mahremiyet sorunları, demokrasilerde seçimlerin meşruiyetinin temelini oluşturan özgür iradenin sakatlanmasına yol açmaktadır. Seçimlerin özgür yurttaşların tercih ve eylemleri olmaktan uzaklaşması, ciddi bir meşruiyet sorununu tetikleyecektir. Üçüncü olarak, elektronik oy vermenin teknik bir araç olarak vurgulanması, oy vermenin seçim anıyla özdeşleştirilmesine neden olmaktadır. Hâlbuki seçimler, birbirinden yalıtık yurttaşların vicdanlarında beliren mistik bir yönelimin yansıması değil, kamusal meseleler konusunda akılcı ve aleni tartışmalar içinde biçimlenen tercihlerin tezahürüdür. Bu yüzden yurttaşlar arasındaki müzakere ve kamusal tartışmalardan yalıtılmış bir oylamanın, seçimin mahiyetini dönüştüreceğine; kamusallıktan çıkarıp onu özel bir tercih haline getirebileceğine dikkat etmek gerekmektedir. Dördüncüsü, doğrudan ve temsilî demokrasi arasındaki ayrımı zorunlu kılan ölçek sorununun yani coğrafî olarak dağınık ve kalabalık bir nüfusun karar ve oylamalara mütemadiyen katılamayacağı olgusunun elektronik oy vermeyle geçersizleşebileceğini de hesaba katmak gerekmektedir. Bu gelişme, demokrasi kuramlarındaki klasik kavramların da gözden geçirilmesini getirecektir. Nitekim akışkan demokrasi kavramı, yeni dijital teknolojiler aracılığıyla doğrudan ve temsilî demokrasi arasında hibrit bir model olarak seçmenlerin siyasal karar süreçlerinde doğrudan oy kullanma ile oy verme hakkını temsilcisine devretme arasında esnek biçimde geçiş yapabilmesini ifade etmektedir. Akışkan demokrasi gibi yeni kavramlar, parlamentarizmin krizi, temsil krizi, meşruiyet krizi, siyasal partilerin aşınması gibi çağdaş demokrasiyle ilgili kuramsal sorunlar açısından elektronik oy vermenin güçlü potansiyeline işaret etmektedir. Son olarak, YZ'yle birlikte giderek karmaşıklaşan teknik ayrıntılar, kamusal düşünüm ve tartışma düzeylerinin de algoritma tarafından biçimlendirilmesi tehlikesini getirmektedir. Dolayısıyla elektronik oy vermenin ötesinde bir bütün olarak dijital demokrasinin şeffaflık, denetlenebilirlik ve epistemik bütünlük açılarından korunarak demokratik meşruiyetin tahkim edilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, elektronik oyla ilgili tartışmaları demokrasi kuramının daha genel sorunlarıyla ve YZ koşullarıyla ilişkilendirerek incelemeyi hedeflemektedir. Bununla birlikte, çalışmanın belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. İlkin, elektronik oy verme sistemlerinin farklı türleri, bunlarda yaşanan sorunlar ve alternatif çözümler, siyaset biliminden çok mühendislik bilimlerinin konusudur. Dolayısıyla teknik boyutlar yazarın uzmanlığının dışında kalmaktadır. İkinci olarak, elektronik oyla YZ arasındaki ilişki henüz yeterince incelenmemiştir. Dolayısıyla bu konudaki yorum ve değerlendirmeleri destekleyecek literatür kısıtlı kalacaktır. Üçüncüsü, akışkan demokrasi gibi yeni kavramların bilinirliği düşüktür. Son olarak çalışma, nitel araştırma yöntemlerine ve kuramsal tartışmaya dayanmaktadır. Daha derinlikli katkılar için elektronik oy uygulamalarına dair nicel verilerle desteklenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Kaynakça

Akın, Melda (2002), "Seçimlerde Elektronik Oy Kullanma", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 15, 401-15.

Bayram, İsmail Gökhan (2023, 17 Haziran), "Elektronik Oy, Seçimleri Güvenli Kılar mı?", *Evrensel Gazetesi*, Erişim: https://www.evrensel.net/yazi/93171/elektronik-oy-secimleri-guvenli-kilar-mi (13.03.2026).

Dilaveroğlu, Arzu (2020, 7 Kasım), "Avantaj ve Dezavantajlarıyla Dijital Oy Verme Süreçleri", *Vatan Gazetesi*, Erişim: https://www.gazetevatan.com/bilim-ve-teknoloji/avantajlari-ve-dezavantajlariyla-dijital-oy-verme-surecleri-1352989 (13.03.2026).

Elçiçeği, Büşra (2024), "E-Demokrasi Uygulamalarından Elektronik Oy Kullanımının Türkiye'de Uygulanabilirliğine Yönelik Vatandaş Görüşlerinin İncelenmesi", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1), 324-48.

Güler, Fatih (2021), "3 Kasım 2020 Tarihinde Gerçekleşen ABD Başkanlık Seçiminin Ardından Yaşanan Tartışmalar Işığında Mektupla Oy Verme ve Elektronik Oy Verme Usulleri", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 4 (1), 212-18.

Hall, Thad (2012), "Electronic Voting", içinde *Electronic Democracy* (ed. N. Kersting, M. Stein & J. Trent), Barbara Budrich Publishers, Berlin, 153-76.

Kersting, Norbert (2012), "The Future of Electronic Democracy", içinde *Electronic Democracy* (ed. N. Kersting, M. Stein & J. Trent), Barbara Budrich Publishers, Berlin, 11-54.

McCormack, Conny B. (2016a), "Why Use Electronic Voting?", *Atlantic Council: The Future of Technology in Elections*, 6-8, Erişim: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/Democracy_Rebooted_0323_web_Updated.pdf, (11.03.2026).

McCormack, Conny B. (2016b), "Electronic Voting Around the World", *Atlantic Council: The Future of Technology in Elections*, 9-14, Erişim: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2016/03/Democracy_Rebooted_0323_web_Updated.pdf, (11.03.2026).

Moynihan, Donald P. (2004), "Building Secure Elections: E-Voting, Security and Systems Theory", *Public Administration Review*, 64 (5), 515-28.

Telciler, Coşkun (2017), "Elektronik Seçim Sistemleri, Sorunlar, Çözüm Önerileri", *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 106-22.

Dijitalleşen Kamu Yönetiminde Etik, Kapsayıcılık ve Demokratik Denetim

Ethics, Inclusiveness and Democratic Oversight in Digitalizing Public Administration

Doğan Nadi Leblebici[1]

Öz

Dijitalleşme, kamu yönetiminde hizmet sunum biçimlerini, karar alma süreçlerini ve yönetişim anlayışını derinlemesine dönüştürmektedir. Yapay zekâ, büyük veri ve algoritmik karar sistemlerinin yaygınlaşması, kamu hizmetlerinde etkinlik ve verimliliği artırırken aynı zamanda etik sorunları, kapsayıcılık eksikliklerini ve demokratik denetim zafiyetlerini de beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, dijitalleşen kamu yönetiminde etik ilkelerin korunması, dezavantajlı grupların sürece etkin ve eşit biçimde dahil edilmesi ve demokratik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekliliğini incelemektedir. Literatüre dayalı kavramsal analiz yöntemi kullanılarak, etik, kapsayıcılık ve demokratik denetim boyutları bütüncül bir çerçevede ele alınmakta ve bu üç unsur arasında dengeli bir yönetişim modeli önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital kamu yönetimi, etik, kapsayıcılık, demokratik denetim, yapay zekâ

JEL Kodları: H83, H11, O33

Abstract

Digitalization is profoundly transforming public administration by reshaping service delivery, decision-making processes, and governance structures. The growing use of artificial intelligence, big data, and algorithmic decision systems increases efficiency and effectiveness in public services while also introducing ethical concerns, inclusiveness challenges, and risks to democratic oversight. This study examines the need to protect ethical principles, ensure the fair and active inclusion of disadvantaged groups, and strengthen democratic accountability mechanisms in digital public administration. Using a conceptual approach based on an extensive literature review, the study analyzes ethics, inclusiveness, and democratic oversight within an integrated framework and proposes a governance model that aims to balance these three dimensions effectively.

Keywords: Digital public administration, ethics, inclusiveness, democratic oversight, artificial intelligence

JEL Codes: H83, H11, O33

Genişletilmiş Özet

Dijitalleşme, kamu yönetimini yalnızca teknik araçlar düzeyinde dönüştüren bir süreç olmanın ötesinde, karar alma mekanizmalarını, kurumsal işleyişi ve devlet–vatandaş ilişkisini yeniden yapılandıran kapsamlı bir paradigma değişimine işaret etmektedir. E-devlet uygulamalarıyla başlayan bu dönüşüm, günümüzde yapay zekâ (YZ), büyük veri analitiği ve algoritmik karar sistemlerinin yaygınlaşmasıyla daha karmaşık ve çok katmanlı bir yapıya evrilmiştir. Bu gelişmeler kamu hizmetlerinde hız, etkinlik ve maliyet avantajı sağlarken, aynı zamanda etik sınırlar, toplumsal kapsayıcılık ve demokratik denetim açısından yeni gerilim alanları üretmektedir (Margetts & Dorobantu, 2019; OECD, 2020). Bu nedenle dijitalleşme, yalnızca yönetsel kapasiteyi artıran bir araç değil, kamu yönetiminin normatif temellerini yeniden tartışmaya açan çok boyutlu bir dönüşüm süreci olarak ele alınmalıdır.

Bu çalışmanın amacı, dijitalleşen kamu yönetiminde etik, kapsayıcılık ve demokratik denetim boyutlarını birlikte ele alan bütüncül bir analiz geliştirmek ve bu üç alan arasında denge kurmaya yönelik kavramsal bir yönetişim çerçevesi önermektir. Bu doğrultuda çalışma şu araştırma sorularına odaklanmaktadır: (i)

[1] Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, nadi@hacettepe.edu.tr ORCID: 0000-0002-7666-3623

Dijitalleşme süreçleri kamu yönetiminde hangi etik sorunları ortaya çıkarmaktadır? (ii) Bu süreçler toplumsal kapsayıcılığı nasıl etkilemektedir? (iii) Algoritmik karar verme mekanizmaları demokratik denetim kapasitesini nasıl dönüştürmektedir? (iv) Bu üç boyut arasında sürdürülebilir ve dengeli bir yönetişim modeli nasıl kurulabilir? Bu sorular, dijitalleşmenin teknik bir ilerleme olmanın ötesinde, aynı zamanda politik ve etik sonuçlar doğuran bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma, yöntem olarak sistematik bir literatür incelemesine dayalı kavramsal analiz yaklaşımını benimsemektedir. Bu kapsamda kamu yönetimi, dijital yönetişim ve yapay zekâ etiği alanlarında öne çıkan temel çalışmalar incelenmiş; etik, kapsayıcılık ve demokratik denetim boyutları analitik kategoriler halinde sınıflandırılmıştır. Literatürde yer alan kavramlar karşılaştırmalı biçimde değerlendirilerek bu üç boyut arasındaki ilişkiler ortaya konulmuş ve kavramsal bir model geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, farklı literatür kümeleri arasında köprü kurarak parçalı tartışmaları bütüncül bir çerçevede birleştirmeyi amaçlamaktadır.

Dijitalleşmenin etik boyutu, özellikle algoritmik sistemlerin kamu karar alma süreçlerine entegre edilmesiyle daha görünür hale gelmektedir. Yapay zekâ uygulamaları, geçmiş veriler üzerinden öğrenerek karar üretmekte; ancak bu veriler çoğu zaman toplumsal eşitsizlikleri yeniden üreten bir yapı sergilemektedir. Bu durum, kamu politikalarının tarafsızlığı ve adaleti açısından ciddi sorunlar doğurmaktadır (O'Neil, 2016). Bunun yanı sıra, algoritmaların kapalı ve teknik olarak karmaşık yapısı, karar süreçlerinin şeffaflığını ve hesap verebilirliğini sınırlamaktadır (Pasquale, 2015). Bu nedenle etik tartışma yalnızca önyargı meselesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda açıklanabilirlik, sorumluluk ve denetlenebilirlik gibi ilkeleri de kapsamaktadır (European Commission, 2019).

Kapsayıcılık boyutu, dijitalleşmenin toplumsal etkilerini değerlendirmek açısından belirleyici bir eksen sunmaktadır. Dijital kamu hizmetlerine erişim, bireylerin teknik becerileri, ekonomik kaynakları ve yaşadıkları coğrafi koşullara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu durum, dijital dönüşümün bazı kesimler için fırsat yaratırken diğerleri için dışlanma riskini artırdığını göstermektedir (van Dijk, 2020). Özellikle yaşlı bireyler, düşük gelir grupları ve dijital altyapının sınırlı olduğu bölgelerde yaşayan vatandaşlar, bu süreçten eşit ölçüde faydalanamamaktadır. Bu nedenle kapsayıcılık, yalnızca erişim meselesi değil; aynı zamanda hizmet tasarımı, kullanıcı deneyimi ve dijital okuryazarlık gibi unsurları içeren çok boyutlu bir politika alanıdır (OECD, 2020).

Demokratik denetim açısından dijitalleşme, hem yeni fırsatlar hem de önemli riskler barındırmaktadır. Dijital teknolojiler, açık veri ve katılım platformları aracılığıyla yönetişim süreçlerini daha şeffaf ve katılımcı hale getirme potansiyeline sahiptir (Janssen & Helbig, 2018). Ancak algoritmik karar süreçlerinin teknik doğası, bu süreçlerin demokratik denetimini zorlaştırmaktadır. Kararların nasıl üretildiğinin anlaşılmasının güçleşmesi, vatandaşların ve siyasal aktörlerin denetim kapasitesini sınırlamakta ve teknik uzmanlık ile demokratik meşruiyet arasında yeni bir gerilim alanı yaratmaktadır (Danaher et al., 2017).

Çalışmanın bulguları, dijitalleşme sürecinin bu üç boyut arasında güçlü ve karşılıklı bir etkileşim yarattığını göstermektedir. Buna göre, etik ilkelere dayanmayan dijital uygulamalar, kapsayıcılığı zayıflatmakta ve demokratik denetimi sınırlandırmaktadır. Benzer şekilde kapsayıcılığı gözetmeyen dijital hizmetler, toplumsal eşitsizlikleri artırarak kamu yönetimine duyulan güveni azaltmaktadır. Demokratik denetimin zayıf olduğu durumlarda ise algoritmik karar süreçleri daha opak hale gelmekte ve etik riskler artmaktadır. Bu bulgular, etik, kapsayıcılık ve demokratik denetimin birbirinden bağımsız değil, birbirini tamamlayan ve karşılıklı olarak güçlendiren unsurlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu doğrultuda çalışma, üç bileşenli bir yönetişim modeli önermektedir. Birinci bileşen olan etik altyapı, algoritmik şeffaflık, veri etiği ve hesap verebilirlik mekanizmalarını içermektedir (European Commission, 2019). İkinci bileşen olan kapsayıcı tasarım, dijital hizmetlerin tüm vatandaşlar için erişilebilir olmasını sağlayacak politika ve uygulamaları kapsamaktadır (OECD, 2020). Üçüncü bileşen olan demokratik denetim ise karar süreçlerinin yalnızca teknik aktörlere değil, aynı zamanda vatandaşlara ve sivil topluma da açık olmasını sağlayan mekanizmaları içermektedir (Janssen & Helbig, 2018). Bu üç bileşen arasındaki denge, dijital kamu yönetiminin hem etkin hem de meşru bir şekilde işlemesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, dijitalleşme kamu yönetimine önemli fırsatlar sunmakla birlikte, bu fırsatların sürdürülebilir ve meşru bir şekilde değerlendirilebilmesi, etik, kapsayıcılık ve demokratik denetim ilkelerinin birlikte ele alınmasına bağlıdır. Bu çalışma, söz konusu üç boyutu bütünleştiren kavramsal bir çerçeve sunarak literatüre katkıda bulunmaktadır. Gelecek çalışmaların, önerilen modelin ampirik olarak test edilmesine ve farklı ülke örnekleri üzerinden karşılaştırmalı analizler yapılmasına odaklanması önerilmektedir.

Kaynakça

Danaher, J., Hogan, M. J., Noone, C., Kennedy, R., Behan, A., De Paor, A., Felzmann, H., Haklay, M., Khoo, S. M., Morison, J., Murphy, M. H., O'Brolcháin, F., Schafer, B., & Shankar, K. (2017). Algorithmic governance: Developing a research agenda through the power of collective intelligence. Big Data & Society, 4(2).

European Commission. (2019). Ethics guidelines for trustworthy artificial intelligence. Publications Office of the European Union.

Janssen, M., & Helbig, N. (2018). Innovating and changing the policy-cycle: Policy-makers be prepared! Government Information Quarterly, 35(4), S99–S105.

Margetts, H., & Dorobantu, C. (2019). Rethink government with AI. Nature, 568, 163–165.

OECD. (2020). The OECD digital government policy framework: Six dimensions of a digital government. OECD Publishing.

O'Neil, C. (2016). Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy. Crown.

Pasquale, F. (2015). The black box society: The secret algorithms that control money and information. Harvard University Press.

van Dijk, J. (2020). The digital divide. Cambridge, UK: Polity Press.

Algoritmik Yönetim ve Kurumsal Meşruiyet: Fransa ve Avrupa Birliği'nde Kamu Kararlarının Dijitalleşmesi

Algorithmic Management and Institutional Legitimacy: The Digitalization of Public Decisions in France and the European Union

Temel Meri[1]

Öz

Bu çalışma, dijital yönetişim çağında kamu otoritesi meşruiyetinin "bürokratik meşruiyet" modelinden "algoritmik meşruiyet" modeline doğru evrildiğini ileri sürmektedir. Çalışmanın temel varsayımı, otomatik karar alma süreçlerinde kamu kararlarının meşruiyetinin algoritmik şeffaflık, veri yönetimi, hesap verebilirlik, hukuki denetim ve demokratik gözetim mekanizmalarına dayanan yeni bir kurumsal çerçevede inşa edildiğidir. Bu dönüşüm, kamu yönetiminde karar üretiminin teknik/dijital araçları ile meşruiyet ilkeleri arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede çalışma, otomatik karar sistemlerinin kamu yönetiminde yaygınlaşmasının klasik bürokratik meşruiyet modelini nasıl dönüştürdüğünü incelemektedir. Ayrıca dijital yönetişim koşullarında kamu otoritesinin meşruiyetinin hangi kurumsal ve normatif mekanizmalara dayandığını tartışmaktadır. Çalışma, dijital devlet için kurumsal meşruiyet modelini Fransa ve Avrupa Birliği örnekleri üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Algoritmik Yönetim, Dijital Devlet, Kurumsal Meşruiyet, Avrupa Birliği ve Fransa, Algoritmik Kurumsal Meşruiyet

JEL Kodları: D73, H83, H11, H83

Abstract

This study argues that public authority is evolving from a 'bureaucratic legitimacy' to an 'algorithmic legitimacy' model in the age of digital governance. The study assumes that the legitimacy of public decisions is constructed within a new institutional framework based on transparency, data management, accountability, legal responsibility, and democratic control mechanisms. This necessitates a redefinition of the relationship between technical/digital tools of decision-making in public administration and the principles of legitimacy. The study examines how the widespread adoption of automated decision-making systems in public administration transforms the classical bureaucratic legitimacy model. It also discusses the mechanisms upon which the legitimacy of public authority rests under digital governance conditions. The study aims to analyse the institutional legitimacy model for the digital state through the examples of France and the European Union.

Keywords: Algorithmic Governance, Digital Government, Institutional Legitimacy, European Union and France, Algorithmic Legitimacy.

JEL Codes: D73, H83, H11, H83

Genişletilmiş Özet

Dijitalleşme ile birlikte kamu kararları giderek algoritmik sistemler ve yapay zekâ tarafından desteklenir hale gelmektedir. Bu durum, kamu yönetiminin kurumsal yapısını ve karar alma süreçlerini köklü biçimde dönüştürmekte ve algoritmik bir yönetim modeli (algokrasi) ortaya çıkarmaktadır. Bu yeni yönetim modeli, kamu politikalarının tasarımından kamu hizmetlerinin sunumuna kadar birçok alanda veri analitiği, yapay zekâ ve otomatik karar sistemlerinin kullanımını yaygınlaştırmaktadır. Algoritmik yönetim modeli ise klasik bürokratik rasyonaliteyi veri temelli bir karar süreciyle tamamlamakta ve yeni bir yönetsel paradigma

[1] Dr. Ögr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, temel.meri@hbv.edu.tr, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-0314-0784

oluşturmaktadır (Wirtz, Weyerer & Geyer, 2019: 596-7; Kuziemski & Misuraca, 2020: 2). Bu paradigma, kamu kararlarının veri analitiği ve otomatik işlem süreçleri aracılığıyla üretilmesini mümkün kılmaktadır.

Klasik bürokratik devlette kurumsal meşruiyet ve karar alma süreci Weberyen anlamda hukuka bağlılık, bürokratik prosedür, hukuki-idari-siyasi sorumluluk üzerine kuruludur. Max Weber'in tanımladığı rasyonel-hukuki otorite modelinde kamu yönetiminin meşruiyeti, kurallara bağlı bürokratik örgütlenme ve hukuki yetki üzerinden üretilmesi üzerinden tanımlanmaktadır (Weber, 1978). Karar verme mekanizması içerisinde kamu görevlisi bulunur ve bu kararı verme sürecinin kurumsallaşması ve meşruiyet kazanması açısından anlamlıdır. Ancak otomatik karar sistemlerine dayalı kamu yönetimi, meşruiyet bağlamında yeni sorunlar üretmektedir: Kararı veren kişi değil, algoritmadır. Karar mekanizması veri ve algoritmaya dayanır (Rouvroy, 2013). Bu yalnızca teknik bir dönüşüm değildir. Aynı zamanda kamu yönetimi açısından, karar süreçlerinin şeffaflığı, algoritmaların hesap verebilirliği ve demokratik denetim bağlamında normatif temellerine ilişkin meşruiyet sorunu tartışmalarını da beraberinde getirmektedir (Yeung, 2018: 505-7; Veale & Brass, 2019: 123-4; Oberdorff, 2017: 248-9; Chevallier, 2018: 628). Algoritmik devletin yükselişinin getirdiği bu yeni süreç, kamu kararlarının meşruiyetinin artık yalnızca demokratik temsil ve hukuki yetkiyle sınırlı olduğu meşruiyet anlayışını zorlamaktadır. Bunun yanı sıra veri yönetimi, algoritmik şeffaflık ve kurumsal denetim mekanizmalarına dayanan yeni bir kurumsal çerçeveyi ortaya çıkarmaktadır. Nitekim dijital devletin gelişimi, bazı yazarlar tarafından devletin örgütsel yapısında "platform devleti" (Government as a Platform/L'État-plateforme) olarak tanımlanan yeni bir dönüşüm süreci olarak analiz edildiğini vurgulamak yerindedir (O'Reilley, 2011; Chevallier, 2018).

Bu çalışma, dijital yönetişim çağında kamu otoritesi meşruiyetinin "bürokratik meşruiyet" modelinden "algoritmik meşruiyet" modeline doğru evrildiğini ileri sürmektedir. Klasik bürokratik modelde kamu otoritesinin meşruiyeti esas olarak hukuki yetki, kurallara bağlı bürokratik rasyonalite ve idari sorumluluk mekanizmalarına dayanmakta iken; dijitalleşme ve veri temelli karar sistemlerinin gelişmesi bu meşruiyet modelinin kurumsal temellerini sorgulamaya açmakta ve yeniden şekillendirmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel varsayımı, otomatik karar alma süreçleri koşullarında alınan kamu kararlarının meşruiyet açısından algoritmik şeffaflık, veri yönetimi, hesap verebilirlik, hukuki denetim ve demokratik gözetim mekanizmalarına dayanan yeni bir kurumsal çerçeve içinde inşa edildiğidir. Bu dönüşümün getirdiği zorunlu sonuç, kamu yönetiminde karar üretiminin teknik/dijital araçları ile meşruiyet ilkeleri arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlama ihtiyacıdır.

Bu çerçevede çalışmanın ana sorusu, otomatik karar sistemlerinin kamu yönetiminde yaygınlaşması ve klasik bürokratik meşruiyet modelini nasıl dönüştürdüğünü ele almaktadır. Bunun yanı sıra çalışmanın alt tezi, dijital yönetişim koşullarında kamu otoritesinin meşruiyetini hangi kurumsal ve normatif mekanizmalara dayandırdığını tartışmak ve göstermektir. Bu sorular üzerinden çalışma, algoritmik kamu yönetiminin yalnızca teknik bir yönetsel dönüşüm olmadığını; bununla birlikte kamu otoritesinin meşruiyet temellerini yeniden yapılandıran kurumsal bir dönüşüm olduğunu iddia etmektedir. Bu kapsamda çalışma, dijital devlet için kurumsal meşruiyet modelini Fransa ve Avrupa Birliği (AB)'nin ampirik örnekleri üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. İlgili alanda gelişmiş düzenlemelere sahip bu iki örnek, algoritmik karar sistemlerini ele alan hukuki ve kurumsal denetim mekanizmaları açısından incelenecektir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

AB, son yıllarda yapay zekâ ve otomatik karar sistemlerinin kamu yönetiminde kullanımına ilişkin kapsamlı bir düzenleyici çerçeve geliştirmektedir. Özellikle AI Act, GDPR ve Digital Services Act, algoritmik yönetimi hukuki anlamda düzenleyen ve sınırlayan normların başında gelmektedir. Bu hukuki düzenlemeler kapsamında otomatik karar almanın sınırları, veri koruma ve dijital şeffaflık boyutunda hukuki çerçeve oluşturulmaktadır. Özellikle AI Act (Artificial Intelligence Act), kamu otoriteleri tarafından kullanılan yapay zekâ sistemlerini risk temelli bir düzenleme modeli üzerinden ele almaktadır. Bu yapay zekâ düzenlemesi, kolluk faaliyetleri ve kamu hizmetlerinin sunumunda kullanılan yüksek riskli otomatik karar alma sistemleri için denetim mekanizmaları öngörmekte ve dijital karar sistemlerinin hukuki sınırlarını belirleyerek, şeffaflık, güvenlik ve hesap verebilirlik ilkelerine uygun biçimde kullanılmasını amaçlamaktadır (European Commission, 2021).

AB'nin algoritmik yönetişime ilişkin düzenleyici çerçevesinin ikinci önemli ayağını Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR, EU Regulation 2016/679) oluşturmaktadır. Genel itibariyle GDPR, 'bireylerin yalnızca otomatik işleme dayalı kararların konusu olmaması' ilkesini benimsemiştir. Özellikle GDPR'nin 22. maddesi, bireylere otomatik karar sistemlerine karşı itiraz etme ve insan müdahalesi talep etme hakkı tanımakta ve otomatik karar sistemlerine karşı önemli bir hukuki koruma sağlamaktadır.

Fransa'da ise algoritmik kamu yönetimine ilişkin tartışmalar hem kurumsal düzenlemeler hem de idare hukuku literatürü içinde gelişmektedir. CNIL (Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés - Ulusal Bilişim ve Özgürlükler Komisyonu) kişisel verilerin korunması ve algoritmik sistemlerin denetlenmesi konusunda merkezi bir rol üstlenmektedir ve idari kurumsal denetimin başında yer almaktadır. 1978 tarihli "Informatique et Libertés" yasasıyla kurulmuş olan kurum, Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü'nün (GDPR) uygulanmasını da denetler. CNIL, kamu kurumları ve özel aktörler tarafından kullanılan veri işleme ve otomatik karar sistemlerini denetleyerek kişisel verilerin korunmasını, şeffaflığı ve hesap verebilirliği güvence altına almayı amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, rehber ilkeler geliştirmekte ve ihlaller durumunda yaptırımlar uygulayabilmektedir. Bu yönüyle kurum, dijital kamu yönetiminin yalnızca teknik etkinlik temelinde değil, aynı zamanda şeffaflık, hesap verebilirlik ve temel hakların korunması ilkeleri üzerinden kurumsal meşruiyet kazanmasını sağlayan bir denetim mekanizması olarak değerlendirilebilir (CNIL, 2017). Bunun yanı sıra Conseil d'État (Fransız Danıştayı) tarafından yayımlanan raporlar, dijital platformların ve otomatik karar sistemlerinin kamu yönetiminde yarattığı dönüşümü analiz ederek algoritmik kararların hukuki denetimi ve demokratik gözetimi konusunda önemli ilkeler ortaya koymuştur (Conseil d'État, 2017). Bu çerçevede AB ve Fransa örnekleri, algoritmik yönetişimin yalnızca teknolojik bir dönüşüm değil, aynı zamanda yeni bir kurumsal meşruiyet ve regülasyon modeli ortaya çıkarmaktadır. Bu model, kamu hukuku ve kamu yönetimi bağlamında yeni bir kurumsal yönetişim anlayışının ve pratiğini çerçevesini adım adım inşa etmektedir.

Otomatik karar alma sistemleri kamu yönetiminde yaygınlaştıkça meşruiyet ve hesap verebilirlik sorunu ortaya çıkmaktadır. Dijital kararlar geleneksel bürokratik sorumluluğu zayıflatabilmekte ve sonuç olarak şeffaflık ve sorumluluk mekanizmaları açısından meşruiyet açığı yaratmaktadır. Bu nedenle bu çalışma, dijital devlette meşruiyeti yeniden kuran mekanizmaları incelemektedir. Çalışmanın teorik boyutu dijital devlet literatürüne dayandırılacak, ampirik boyutu ise AB ve Fransa'daki hukuki ve idari düzenlemelere odaklanacaktır. Sonuç itibariyle bu çalışmanın temel iddiası, kamu yönetimi açısından dijital karar sistemlerinin denetim boyutunun kurumsallaşmakta olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle veri temelli yönetişim anlayışını kapsayan yeni kurumsal meşruiyet modeli ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma bu yeni meşruiyet biçimini "algoritmik kurumsal meşruiyet" kavramıyla tanımlamaktadır. Çalışmanın yazarı, algoritmik kurumsal meşruiyeti, kamu kararlarının dijital sistemler tarafından üretildiği koşullarda meşruiyetin şeffaflık, hukuki denetim ve demokratik gözetim mekanizmaları üzerinden yeniden kurulması olarak tanımlanmaktadır.

Kaynakça

Antoinette Rouvroy. (2013). La gouvernementalité algorithmique et les perspectives d'émancipation. *Réseaux*, (177), 163–196.

Chevallier, J. (2018). Vers l'État-plateforme ? *Revue française d'administration publique*, (167), 627–637.

Commission nationale de l'informatique et des libertés (CNIL). (2017). *Comment permettre à l'homme de garder la main ? Les enjeux éthiques des algorithmes et de l'intelligence artificielle*. CNIL.

Conseil d'État. (2017). *Puissance publique et plateformes numériques* (Rapport annuel). La Documentation française.

European Commission. (2021). *Proposal for a regulation laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*.

Kuziemski, M., & Misuraca, G. (2020). AI governance in the public sector: Three tales from the frontiers of automated decision-making in democratic settings. *Telecommunications Policy*, (44), 1-13.

Oberdorff, H. (2017). Les territoires de l'État à l'ère numérique. *Droit et gestion des collectivités territoriales*, 37, 247–257.

Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data (General Data Protection Regulation). (2016). *Official Journal of the European Union*, L119.

O'Reilley, T. (2011). Government as a platform. *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 6(1), 13–40.

Veale, M., & Brass, I. (2019). Administration by algorithm? Public management meets public sector machine learning. In K. Yeung & M. Lodge (Eds.), *Algorithmic regulation.* Oxford University Press, 121-149.

Weber, M. (1978). *Economy and society*. University of California Press.

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial intelligence and the public sector—Applications and challenges. *International Journal of Public Administration*, 42(7), 596–615.

Yeung, K. (2018). Algorithmic regulation. *Regulation & Governance*, 12, 505–523.

Dijitalleşme, Sürdürülebilir Kalkınma ve Kamu Politikaları

Digitalization, Sustainable Development and Public Policies

Mustafa Fahri Mirhanoğulları[1]

Öz

Çalışma, dijitalleşme ile sürdürülebilir kalkınma arasındak ilişkiyikamu politikaları bağlamında incelemey amaçlamaktadır. Dijital dönüşüm, kamu yönetimind hizmet sunum süreçlerini yeniden yapılandırmakta ve ver temelli karar alma, şeffaflık ile katılımcılık mekanizmaların güçlendirmektedir. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin çevr esel ve sosyal boyutlarla dengeli biçimd yürütülmesini gerektiren bütüncül bir kalkınma anlayışın ifade etmektedir. Literatür taramasına dayalı olarak hazırlanan bu çalışma, dijitalleşmenin sürdürülebili kalkınma hedeflerine katkılarını çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar çerçevesinde analiz etmektedir. Bulgular dijital kamu politikalarının yönetişim kalitesini artırdığını ve kaynak verimliliğine katkı sunduğunu göstermektedir Bununla birlikte dijital uçurum, kurumsal kapasite eksikliğ ve mevzuat uyumsuzlukları önemli sınırlılıkla oluşturmaktadır. Çalışmanın sonucunda, dijitalleşme il sürdürülebilir kalkınma politikalarının entegre bi perspektifle planlanmasının önemi vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Sürdürülebilir kalkınma, Kamu politikaları, Dijital yönetişim

JEL Kodları: 033, Q01, H11, H83, O38

Abstract

This study aims to examine the relationship between digitalization and sustainable development within the context of public policies. Digital transformation restructures service delivery processes in public administration and strengthens data-driven decision-making, transparency, and participatory mechanisms Sustainable development refers to a holistic understanding of development that requires balanced economic growth with environmental and social dimensions. Based on a literature review, this study analyzes the contributions of digitalization to sustainable development goals within the framework of environmental, economic, and social dimensions. The findings show that digital public policies improve governance quality and contribute to resource efficiency. However, the digital divide, lack of institutional capacity, and legislative inconsistencies pose significan limitations. The study concludes by emphasizing the importance of planning digitalization and sustainable development policies from an integrated perspective.

Keywords: Digitalization, Sustainable development, Public policies, Digital governance

JEL Codes: 033, Q01, H11, H83, O38

Genişletilmiş Özet

Çalışmanın Konusu

21. yüzyılda dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişmeler, kamu yönetimi ve politika oluşturma süreçlerini derinden dönüştürmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte kamu kurumlarının hizmet sunma biçimleri değişmekte; yönetim süreçleri giderek daha veri odaklı, bütünleşik ve dijital platformlara dayalı bir yapıya evrilmektedir. Bu dönüşüm, kamu yönetiminin yeni dijital çağa uyum sağlamasını zorunlu kılarken, karar alma süreçlerinin hızlanmasına ve hizmetlerin etkinlik ile erişilebilirliğinin artmasına önemli ölçüde katkı sunmaktadır (Gül, 2018).

Dijital dönüşüm, yalnızca teknolojik yeniliklerin benimsenmesini değil, aynı zamanda devletlerin yönetişim anlayışının köklü biçimde yeniden şekillenmesini de beraberinde getirmektedir. Bilgi ve iletişim

[1] Öğretim Görevlisi, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Programı, mf.mirhanogullari@alparslan.edu.tr, Orcid: 0000-0003-3866-1616.

teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, kamu hizmetlerinin sunumunda verimlilik, kalite ve vatandaş katılımını önceleyen yeni bir yaklaşımı zorunlu kılmakta; bu süreç, kamu hizmetlerinin daha bütüncül, erişilebilir ve vatandaş odaklı bir yapıda yeniden yapılandırılmasına imkân tanımaktadır (Uslu, 2023).

Dijitalleşmenin kamu yönetimi üzerindeki etkileri, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından da önemli bir rol oynamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyümenin çevresel koruma ve sosyal refah ile dengeli bir şekilde yürütülmesini amaçlayan bir kalkınma yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, doğal kaynakların korunması, ekonomik gelişmenin sürdürülebilir şekilde sağlanması ve toplumsal refahın artırılması gibi temel hedefleri içermektedir (Öztürk, Yılmaz, & Arslan, 2024). Dijital teknolojiler ise sürdürülebilir kalkınma politikalarının uygulanmasında önemli araçlar sunarak enerji yönetimi, çevresel izleme ve kaynak kullanımının optimize edilmesi gibi alanlarda yeni fırsatlar ortaya çıkarmaktadır.

Dijitalleşme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini destekleyen akıllı şehir uygulamalarının temelini oluşturarak enerji yönetimi, ulaşım ve çevresel planlama süreçlerinin daha verimli yürütülmesini sağlamaktadır. Akıllı şebekeler, coğrafi bilgi sistemleri ve akıllı ulaşım yönetim sistemleri gibi dijital çözümler, kentlerde kaynak kullanımını optimize ederek çevresel etkilerin azaltılmasına ve sürdürülebilir kent yönetiminin güçlenmesine katkı sunmaktadır (Gökşen, 2024). Bu nedenle dijitalleşme, yalnızca teknolojik bir gelişme olarak değil, aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma politikalarının önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

"Dijitalleşme, Sürdürülebilir Kalkınma ve Kamu Politikaları" başlıklı bu bildirinin temel amacı, dijitalleşme süreçlerinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmadaki rolünü incelemek ve kamu politikalarının bu süreçte nasıl şekillendiğini değerlendirmektir. Günümüzde dijital teknolojilerin ekonomik, sosyal ve yönetsel alanlarda yarattığı dönüşüm, kamu yönetimi açısından yeni fırsatlar ve politika gereksinimleri ortaya çıkarmaktadır. Özellikle dijital dönüşüm süreçleri, kamu hizmetlerinin sunumunda verimliliğin artırılması ve politika üretim süreçlerinde veri temelli yaklaşımların geliştirilmesi açısından önemli katkılar sağlamaktadır (Kaya, 2024).

Bu doğrultuda çalışmanın amacı, dijitalleşmenin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini değerlendirmek, kamu politikalarının dijital dönüşüm sürecini nasıl yönlendirdiğini analiz etmek ve dijitalleşme ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişkinin daha etkin bir şekilde yönetilmesine yönelik öneriler geliştirmektir. Dijitalleşme süreci aynı zamanda kamu politikalarında yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına ve politika üretim süreçlerinde paradigma değişimlerinin yaşanmasına neden olmaktadır (Mıynat & Cüre, 2023).

Bu kapsamda çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir: - Dijitalleşme süreçleri sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde nasıl bir rol oynamakta ve kamu politikaları bu süreci nasıl yönlendirmektedir?

Alt araştırma soruları:

1. Dijitalleşme süreçleri ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik üzerinde nasıl etkiler yaratmaktadır?
2. Kamu politikaları dijital dönüşümün sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle uyumlu şekilde ilerlemesini nasıl desteklemektedir?
3. Dijital teknolojilerin sürdürülebilir kalkınma politikalarına entegrasyonunda karşılaşılan fırsatlar ve zorluklar nelerdir?

Çalışmanın Önemi

Dijitalleşme, günümüzde kamu yönetiminde verimlilik, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi yönetsel değerlerin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Dijital yönetişim uygulamaları, kamu hizmetlerinin daha hızlı ve erişilebilir şekilde sunulmasına olanak tanırken, vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını artırmaktadır (Yıldız & Kocaoğlu, 2024). Bu durum, kamu yönetiminde demokratik katılımın güçlenmesine ve yönetişim anlayışının gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Ayrıca dijital teknolojiler, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde de önemli fırsatlar sunmaktadır. Dijital veri analitiği, büyük veri ve yapay zekâ uygulamaları sayesinde kamu politikaları daha etkin bir şekilde tasarlanabilmekte ve kaynakların daha verimli kullanılması mümkün hale gelmektedir (Kaya, 2024). Dijital ekonomi göstergelerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri incelendiğinde, dijital teknolojilerin ekonomik büyüme ve çevresel sürdürülebilirlik açısından olumlu katkılar sunduğu görülmektedir (Topcu, 2021).

Öte yandan dijitalleşme sürecinin bazı zorlukları da bulunmaktadır. Kamu kurumlarında dijital dönüşüm sürecine yönelik kurumsal direnç ve dijital kültür eksikliği bu süreçte karşılaşılan önemli sorunlar arasında yer almaktadır (Çelik, 2023). Bu nedenle dijital dönüşümün başarılı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için hem teknolojik altyapının hem de kurumsal kapasitenin geliştirilmesi gerekmektedir.

Çalışma Yöntemi

Bu çalışma nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında dijitalleşme, sürdürülebilir kalkınma ve kamu politikaları alanındaki akademik çalışmalar incelenmiş ve ilgili literatür doküman analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda kitaplar, akademik makaleler ve politika belgeleri incelenerek dijitalleşme ile sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki analiz edilmiştir.

Literatür incelemesi sürecinde dijital dönüşümün kamu yönetimi üzerindeki etkileri, sürdürülebilir kalkınma politikalarıyla ilişkisi ve kamu politikalarının bu süreçteki rolü karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ayrıca Türkiye'de dijital dönüşüm politikalarının yönünü belirleyen kalkınma planları ve stratejik belgeler de değerlendirme kapsamına dahil edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Bulgular ve Sonuç

Çalışma kapsamında yapılan değerlendirmeler, dijitalleşmenin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, kamu hizmetlerinin daha hızlı ve etkin bir şekilde sunulmasına katkı sağlamaktadır. Dijital dönüşüm sayesinde kamu kurumları hizmet sunum süreçlerini modernize etmekte ve vatandaşların kamu hizmetlerine erişimi kolaylaşmaktadır (Çeliksoy & Akça, 2024).

Dijitalleşme aynı zamanda ekonomik büyüme ve sosyal refah üzerinde de olumlu etkiler yaratmaktadır. Dijital teknolojilerin kullanımı sayesinde üretim süreçleri daha verimli hale gelmekte, enerji tüketimi daha etkin bir şekilde yönetilmekte ve çevresel etkiler azaltılabilmektedir (Tekdemir & Çakmakoğlu, 2024). Dijital dönüşüm sürecinin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için dijital altyapının güçlendirilmesi ve dijital becerilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Uysal & Malkoç Yılmaz, 2024).

Sonuç olarak dijitalleşme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılmasında önemli bir potansiyel sunmaktadır. Ancak bu potansiyelin etkin bir şekilde değerlendirilebilmesi için kamu politikalarının dijital dönüşüm süreçlerini destekleyecek şekilde tasarlanması gerekmektedir. Dijital teknolojilerin kamu yönetimine entegrasyonu, sürdürülebilir kalkınma politikalarının daha etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayarak ekonomik, çevresel ve sosyal kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine önemli katkılar sunacaktır (Şeker, Aydın & Erdem, 2025).

Kaynakça

Çelik, D. (2023). Kamu yönetiminde dijital dönüşümde bir sorun alanı: Dijital kültüre yönelik direnç.

KAYTEK Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, *5*(1), 75-96.

Çeliksoy, E., & Akça, A. (2024). Türkiye'de kamu yönetiminde yaşanan dijital dönüşüm süreci. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *15*(2), 445-486.

Gökşen, H. (2024). Sürdürülebilirlik perspektifinde akıllı kentlerde akıllı yönetişim uygulamalarının rolü ve insani gelişime etkisi. *Kent Akademisi*, *17*(Sürdürülebilir İnsani Kalkınma ve Kent), 174-194.

Gül, H. (2018). Dijitalleşmenin kamu yönetimi ve politikaları ile bu alanlardaki araştırmalara etkileri. *Yasama Dergisi*, (36), 5-26.

Gün, A., & Akgül, O. (2024). *Dijitalleşme sürecinde sosyal politikada güncel gelişmeler*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Kaya, E. (2024). Kamu yönetiminde dijital dönüşüm ve yapay zekâ uygulamaları. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, *4*(2), 126-141.

Mıynat, M., & Cüre, M. F. (2023). Dijitalleşme sürecinde kamusal politikaların oluşumunda paradigma değişimi: Dijital kamusal mallar. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, *5*(2), 41-63.

Öztürk, A. C., Ertekin, A., Balcılar, A. N., Yılmaz, B. T., Sönmez, B. E., İlhan, B. Y., ... & Özer, G. (2024).

Farklı perspektiflerden sürdürülebilir kalkınma amaçları. Nobel Akademik Yayıncılık.

Şeker, N., Başpınarlı, B. A., Cankara, Ç., Üngör, İ., & Müftüoğulları, M. (2025). Dijital dönüşümün devlet yapısına etkisi: The effect of digital transformation on the state structure. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, *11*(50), 69-86.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On birinci kalkınma planı (2019-2023)*.

Tekdemir, N., & Çakmakoğlu, D. (2024). AB ülkelerinde dijital dönüşümün sürdürülebilir kalkınmaya yansımaları: Kamusal politikalar açısından bir değerlendirme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *22*(1), 149-166.

Topcu, B. A. (2021). Dijital ekonomi ve göstergelerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkisi: AB ülkeleri örneği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, *4*(2), 455-465.

Uslu, H. (2023). Dijital dönüşüm ve kamu hizmetleri: Yönetimde yenilikçi yaklaşımlar ve zorluklar.

Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, *9*(3), 15-31.

Uysal, Y., & Malkoç Yılmaz, K. (2024). Türkiye'de kamu yönetiminin dijital kültür üzerine etkileri.

KAYTEK Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, *7*(1), 74-102.

Yıldız, M., & Kocaoğlu, M. (2024). Türkiye'de dijital devletin yapısı ve işleyişi: OECD perspektifinden bir değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, *7*(1), 47-57.

Kamu Yönetimi Eğitiminde Dijitalleşme Uygulamaları Üzerine Bir Tartışma

Digitalization Practices in Public Administration Education: A Discussion

Mustafa Ökmen[1]

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, kamu yönetimi alanında hem kurumsal yapıların hem de eğitim süreçlerinin dönüşmesine yol açmaktadır. Kamu hizmetlerinin dijital platformlar aracılığıyla sunulması, veri temelli yönetim anlayışının yaygınlaşması ve e-devlet uygulamalarının gelişmesi, kamu yöneticilerinin sahip olması gereken bilgi ve becerilerin yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Bu durum, kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme konusunun giderek daha önemli hale gelmesine neden olmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme uygulamalarını incelemek ve bu dönüşümün eğitim süreçlerine olan etkilerini değerlendirmektir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve literatür taraması yöntemiyle konuya ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir. Çalışmanın bulguları, dijital öğrenme araçlarının eğitim süreçlerini daha erişilebilir hale getirdiğini, kamu yönetimi müfredatında e-devlet ve dijital yönetişim konularının giderek daha fazla yer aldığını ve uzaktan eğitim platformlarının eğitim süreçlerinde önemli bir rol oynamaya başladığını göstermektedir. Bununla birlikte dijitalleşmenin eğitim süreçlerinde bazı sınırlılıklar da ortaya çıkardığı görülmektedir. Sonuç olarak kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme, yalnızca teknolojik araçların kullanımını artıran bir süreç değil; eğitim anlayışını/öğretim yöntemlerini dönüştüren kapsamlı bir değişim olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu yönetimi eğitimi, dijitalleşme, e-devlet, dijital yönetişim, yükseköğretim

JEL Kodları: H83, I23, O33

Abstract

Rapid developments in information and communication technologies have led to significant transformations in public administration systems as well as in the educational processes related to this field. The increasing use of digital platforms in public service delivery, the rise of data-driven governance models, and the expansion of e-government applications have redefined the competencies expected from public administrators. Consequently, digitalization has become an increasingly important issue in public administration education. The aim of this study is to examine digitalization practices in public administration education and to evaluate their impact on educational processes. The study employs a qualitative research approach based on a literature review of national and international studies related to the topic. The findings indicate that digital learning tools make education more accessible, that topics such as e-government and digital governance are increasingly integrated into public administration curricula, and that online learning platforms have gained a significant role in higher education. However, digitalization also introduces certain limitations in educational practices. In conclusion, digitalization in public administration education should be considered not merely as the use of technological tools but as a comprehensive transformation that reshapes educational approaches teaching methods.

Keywords: Public administration education, digitalization, e-government, digital governance, higher education

JEL Codes: H83, I23, O33

[1] Prof. Dr. (Emekli), Manisa Celal Bayar Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, mokmen1968@gmail.com, ORCID ID: 0009-0009-3869-5518

Genişletilmiş Özet

Çalışmanın Konusu ve Önemi

Dijital teknolojilerin gelişimi kamu yönetimi alanında başta yapısal, işlevsel olmak üzere çok boyutlu ve önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Günümüzde kamu kurumlarının geleneksel bürokratik yapıların yanı sıra, dijital platformlar aracılığıyla hizmet sunması bağlamında, E-devlet uygulamaları, açık veri politikaları ve dijital yönetişim araçlarının kamu yönetiminin işleyişinde giderek daha merkezi bir rol oynamaya başladığı görülmektedir.

Kamu yönetimi alanında çalışan profesyonellerin sahip olması gereken becerileri de köklü bir şekilde değiştiren bu dönüşüm süreci, günümüz kamu yöneticilerinin idari ve hukuki bilgi-beceri donanımının ötesinde dijital sistemleri yönetebilme, veri analizi yapabilme ve teknoloji temelli kamu politikalarını anlayabilme gibi yetkinliklere de sahip olmalarını gerekli kılmaktadır.

Literatürde bu dönüşüm çoğunlukla "dijital çağ yönetişimi" kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Dijital transformasyon olarak da adlandırabileceğimiz bu dönüşüm sürecinde dijital teknolojiler, kamu yönetimi anlayışında yeni bir yönetişim modelinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Dunleavy vd., 2006: 472). Benzer şekilde dijital dönüşümün kamu yönetimi alanındaki etkileri üzerine yapılan çalışmalar, kamu kurumlarında dijital teknolojilerin yaygınlaşmasının kamu yönetimi eğitiminde de yeni pedagojik yaklaşımların geliştirilmesini gerekli kıldığını göstermektedir (Mergel, Edelmann ve Haug, 2019: 6).

Dijital kamu yönetimi anlayışı, yönetsel süreçlerde veri kullanımını artırmakta ve kamu hizmetlerinin daha hızlı, şeffaf ve erişilebilir bir şekilde sunulmasını mümkün kılmaktadır (Janssen ve Estevez, 2013: 5). Bu nedenle kamu yönetimi eğitiminin dijital dönüşüm sürecine uyum sağlaması, kamu kurumlarının etkinliği açısından büyük önem taşımaktadır (Kaya, 2024: 126).

Türkiye pratiği bağlamında da e-devlet uygulamalarının gelişmesi, dijital kamu hizmetlerinin yaygınlaşması ve kamu yönetimi reformlarının teknoloji odaklı hale gelmesi gibi hususlar, kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme konusunun daha fazla tartışılmasına yol açmıştır (Eryılmaz, 2019: 243). Bu kapsamda kamu yönetimi eğitiminin dijital dönüşüm sürecine uyum sağlaması hem akademik hem de yönetsel açıdan önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Türkiye'de kamu yönetimi alanında yapılan çalışmalar da dijitalleşmenin kamu hizmetlerinin sunumunda yeni bir yönetim paradigması ortaya çıkardığını göstermektedir (Yıldırım ve Önder, 2015: 118). Bu bağlamda kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme konusunun incelenmesi, hem akademik literatür hem de kamu yönetimi uygulamaları açısından önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır.

Giderek karmaşıklaşan ve bir o kadar da yeni yaklaşımları-donanımları gerekli kılan bu gelişmeler bağlamında, kamu yönetimi eğitiminin dijital dönüşüm sürecine uyum sağlaması konusu hızla önem kazanmakta, teoride ve pratikte tartışmalara konu olmaktadır. Sorunlar, tartışmalar ve çözüm arayışları çerçevesinde dijitalleşme süreçlerinin kamu yönetimine etkileri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı, kamu yönetimi eğitiminde giderek öne çıkan ve tartışmalara konu olan dijitalleşme uygulamalarının eğitim süreçlerini nasıl dönüştürdüğünü incelemek ve bu dönüşümün kamu yöneticilerinin yetiştirilmesine olan etkilerini değerlendirmektir. Diğer bir deyişle çalışma, kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme uygulamalarını ele alarak söz konusu dönüşümün eğitim süreçleri üzerindeki etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda çalışma aşağıdaki araştırma sorularına odaklanmaktadır:

1. Dijitalleşme kamu yönetimi eğitiminde nasıl bir dönüşüm yaratmaktadır?
2. Dijital öğrenme araçları öğrencilerin öğrenme süreçlerini nasıl etkilemektedir?
3. Kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşmenin avantajları ve sınırlılıkları nelerdir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemine dayanmaktadır. Araştırma kapsamında kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme konusunu ele alan akademik çalışmalar incelenmiştir. Literatür taraması yöntemi kullanılarak dijitalleşmenin kamu yönetimi eğitimine etkileri değerlendirilerek analiz edilmiştir.

Literatür incelemesi üç temel başlık altında gerçekleştirilmiştir:

- Dijital öğrenme araçlarının eğitim süreçlerinde kullanımı
- E-devlet ve dijital yönetişim konularının müfredata entegrasyonu
- Uzaktan eğitim uygulamalarının yaygınlaşması

Bulgular

Araştırma bulguları kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşmenin üç temel alanda etkili olduğunu göstermektedir.

Dijital Öğrenme Araçları

Dijital öğrenme araçları bir taraftan öğrencilerin bilgiye erişimini kolaylaştırır diğer taraftan öğrenme süreçlerini daha esnek hale getirmekte ve bu bağlamda çevrimiçi öğrenme platformları, video dersler ve dijital veri tabanları öğrencilerin öğrenme deneyimini daha da zenginleştirmektedir. Araştırmalar, dijital öğrenme ortamlarının öğrenci katılımını artırdığını ve öğrenme motivasyonunu olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (Selwyn, 2016: 91).

Müfredatta Dijital Kamu Yönetimi

Dijital dönüşümle birlikte kamu yönetimi müfredatında e-devlet, açık veri yönetimi ve dijital yönetişim konuları daha fazla yer almaya başlamış olup, teoriden pratiğe konuyla ilgili çalışmalar daha da yoğunlaşmaktadır. Günümüzde üniversitelerde kamu yönetimi müfredatına dijital kamu politikaları veya e-devlet yönetimi gibi derslerin eklenmesi, bu alandaki dönüşümün önemli göstergelerinden biri (Mergel vd., 2019: 8) olarak ele alınabilir. Sözü edilen bu durum öğrencilerin kamu yönetimi alanındaki dijital dönüşümü daha iyi anlamalarına katkı sağlarken, mezuniyet sonrası istihdam, rekabet edebilirlik ve mesleki başarı gibi konularda önemli avantajlar sunacaktır.

Uzaktan Eğitim

Pandemi süreci ile birlikte yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim uygulamaları yaygınlaşmıştır. Kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşmenin hızlanmasına katkı sağlayan bu gelişmeler çerçevesinde, online eğitim ve sosyal medya uygulamaları gibi araç/yöntemler giderek ön plana çıkmakta ve daha bir yaygın hale gelmektedir.

Ancak uzaktan eğitim uygulamalarının bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Teknolojik altyapı eksiklikleri, dijital eşitsizlikler ve öğretim elemanlarının dijital pedagojik becerilerindeki farklılıklar bu sınırlılıklar arasında sayılabilir (Williamson, Eynon ve Potter, 2020: 110).

Tartışma

Araştırma bulguları, kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşmenin önemli fırsatlar sunduğunu göstermektedir. Dijital teknolojiler eğitim süreçlerini daha erişilebilir hale getirirken aynı zamanda yeni öğrenme yöntemlerinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Ancak dijital dönüşüm sürecinin başarılı olabilmesi için eğitim kurumlarının dijital altyapılarını güçlendirmesi ve öğretim elemanlarının dijital pedagojik becerilerini geliştirmesi ve yanı sıra müfredatın dijital yönetişim ve veri yönetimi konularını içerecek şekilde güncellenmesi gerekmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşmenin eğitim süreçlerini önemli ölçüde dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Dijital öğrenme araçlarının kullanımı, e-devlet ve dijital yönetişim konularının müfredata entegrasyonu ve çevrimiçi eğitim platformlarının yaygınlaşması kamu yönetimi eğitiminde yeni bir öğrenme paradigmasının ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Farklı bir deyişle kamu yönetimi eğitiminde dijitalleşme, eğitim süreçlerini dönüştüren önemli bir gelişme olarak karşımızda durmaktadır.

Diğer taraftan bu paradigma değişimi ile aynı bağamda birtakım adımların atılması ve teoriden pratiğe eğitim süreçlerinin güncel hale getirilmesi zorunlu hale gelmiş bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu dönüşüm sürecinin başarılı olabilmesi için eğitim programlarının dijital çağın gerekliliklerine uygun şekilde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

Kaynakça

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New public management is dead—long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 16(3), 467-494.

Eryılmaz, B. (2019). *Kamu Yönetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Janssen, M., & Estevez, E. (2013). Lean government and platform-based governance. *Government Information Quarterly*, 30 (1), 1-8.

Kaya, E. (2024). Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm ve Yapay Zekâ Uygulamaları. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, Cilt No 4/Sayı No 2 (Aralık 2024), 126-141.

Mergel, I., Edelmann, N., & Haug, N. (2019). Defining digital transformation. *Government Information Quarterly*, 36 (4).

Selwyn, N. (2016). *Education and technology: Key issues and debates*. Bloomsbury.

Yıldırım, R., & Önder, M. (2015). *Kamu yönetimi*. Ankara: Nobel Akademik.

Williamson, B., Eynon, R., & Potter, J. (2020). Pandemic politics, pedagogies and practices. *Learning, Media and Technology*, 45(2), 107-114.

Dijitalleşme Sürecinin Dijital Vatandaşlığa Etkisi: Estonya Örneği

The Impact of Digitalization on Digital Citizenship: The Case of Estonia

Yücel Özden[1], Ceylin Tokat[2]

Öz

Bu çalışma, dijitalleşmenin kamu yönetimi ve dijital vatandaşlık üzerindeki etkilerini Estonya örneği üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemi, literatür taraması ve doküman analizi kullanılarak Estonya'nın e-devlet politikaları, veri altyapısı, dijital kimlik ve e-oylama uygulamaları analiz edilmiştir. Bulgular, Estonya'nın sınırlı kaynaklarına rağmen güçlü bir siyasi iradeyle kamu hizmetlerinin yüzde doksan dokuzunu çevrimiçi ortama taşıdığını ve e-vatandaşlık ile sınır ötesi bir dijital ekosistem kurduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, dijital dönüşümün sadece teknik bir yenilik değil; şeffaflığı, hesap verebilirliği ve vatandaş katılımını artıran çok boyutlu bir yönetişim reformu olduğu vurgulanmaktadır. Başarılı bir dijitalleşme için teknolojik altyapı, yasal düzenleme ve toplumsal uyumun bütünleşik bir şekilde sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Demokrasi, E-vatandaşlık, Estonya.

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study aims to examine the impacts of digitalization on public administration and digital citizenship through the case of Estonia. Using qualitative research methods, literature review, and document analysis, Estonia's e-government policies, data infrastructure, digital identity, and e-voting systems were analyzed. Findings demonstrate that despite limited resources, Estonia transferred ninety-nine percent of its public services online through strong political will, establishing a transnational digital ecosystem via e-Residency. Consequently, the digital transformation is highlighted not merely as a technical innovation, but as a multidimensional governance reform that enhances transparency, accountability, and citizen participation. Integrating technological infrastructure, legal regulation, and social cohesion is essential for successful digitalization.

Keywords: Digitalization, Democracy, E-citizenship, Estonia.

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler, devletlerin kurumsal yapılarını, kamu hizmeti sunma biçimlerini ve vatandaşlarla olan ilişkilerini köklü bir şekilde değiştirmektedir. Bu dönüşüm süreci, kamu yönetiminde "dijital vatandaşlık" adı verilen yeni bir paradigmanın doğmasına zemin hazırlamıştır. Dijital vatandaşlık; bireylerin devletle olan tüm etkileşimlerini, çevrimiçi platformlar aracılığıyla hızlı, şeffaf ve güvenli bir biçimde gerçekleştirebilmesini ifade etmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, dijitalleşme sürecinin dijital vatandaşlık kavramı üzerindeki etkilerini, küresel literatürde dijital devlet modeliyle "parlayan yıldız" olarak nitelendirilen Estonya örneği üzerinden derinlemesine incelemektir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanan Estonya'nın, oldukça sınırlı altyapı ve ekonomik imkânlara sahip olmasına rağmen dijital teknolojileri devlet stratejisinin merkezine nasıl yerleştirdiği ve kamu hizmetlerini nasıl dönüştürdüğü çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır (Espinosa ve Pino, 2024, s. 5).

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, yozden@beu.edu.tr ORCID: 0000-0003-2455-9151
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ceylantokat63@gmail.com
ORCID: 0009-0003-0360-2701

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri benimsenmiştir. Konunun tarihsel ve güncel boyutlarını kapsayıcı bir şekilde ele alabilmek için kapsamlı bir literatür taraması ve doküman analizi gerçekleştirilmiştir. Estonya'nın tarihsel ve kurumsal çerçevesi, kamu yönetiminin işleyişi ve İkinci Dünya Savaşı sonrası gelişen karşılaştırmalı kamu yönetimi anlayışı (Schiavo-Campo ve McFerson, 2014, s. 4) bağlamında diğer ülke deneyimleriyle kıyaslanabilmesi için incelenmiştir. İnceleme sürecinde, özellikle Estonya'nın "e-devlet" politikasını oluşturan dijital kimlik sistemi (Isikukood), kurumlar arası veri entegrasyonunu sağlayan X-Road altyapısı, yapay zekâ girişimi Kratt AI, E-Vatandaşlık (e-Residency) vizyonu ve e-oylama mekanizmaları sistematik olarak analiz edilmiştir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Estonya'nın tarihsel ve kurumsal çerçevesi ele alınmakta; ikinci bölümde dijital dönüşüm politikaları ve uygulama araçları incelenmektedir. Üçüncü bölümde dijitalleşmenin dijital vatandaşlık üzerindeki etkileri yönetişim ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir. Son bölümde ise elde edilen bulgular ışığında genel bir değerlendirme yapılarak Estonya deneyiminin karşılaştırmalı kamu yönetimi literatürüne katkısı tartışılmaktadır.

Çalışmada elde edilen bulgular, Estonya'nın e-devlet başarısının yalnızca teknolojik bir yatırım değil; aynı zamanda güçlü bir siyasal irade, yasal düzenleme ve toplumsal uyumun bir sentezi olduğunu ortaya koymaktadır. Estonya, e-devlet temellerini 1997 yılında eğitimde bilgisayar okuryazarlığını artırmayı hedefleyen Tiigrihüppe (Kaplan Sıçraması) programı ile atmıştır (Republic of Estonia, 2022). Bu süreç, 2000 yılında internet erişiminin temel bir insan hakkı olarak kabul edilmesiyle genişletilmiş (Björklund, 2016, s. 914) ve ülkede ücretsiz Wi-Fi ağları hızla yaygınlaştırılmıştır.

Estonya'nın dijital kamu hizmetleri modelinin temelini, doğumdan itibaren her vatandaşa verilen eşsiz kişisel kimlik kodu olan "isikukood" ve dijital kimlik kartları oluşturmaktadır (Kotka, vd., 2015, s. 2). Bu sistem sayesinde vatandaşlar, dijital imza üreterek sağlık, eğitim, bankacılık ve vergi beyanı gibi kamu hizmetlerine tam erişim sağlayabilmektedir. Estonya'da günümüzde kamu hizmetlerinin %99'u çevrimiçi olarak sunulmaktadır. Bu devasa hizmet ağının arka planında ise 2001'den beri faaliyet gösteren "X-Road" veri değişim altyapısı bulunmaktadır (European Commission, 2018). Açık kaynaklı bir yapı olan X-Road, 3000'den fazla e-hizmetin birbiriyle uyumlu ve güvenli çalışmasını sağlarken, aynı zamanda blockchain teknolojisi kullanılarak verilerin bütünlüğü ve şeffaflığı siber saldırılara karşı güvence altına alınmaktadır (Kassen, 2022, s. 1; Allen vd., 2020, s. 6).

Bulgular ayrıca Estonya'nın "e-Residency" (e-vatandaşlık) programı ile "ulus markalama" stratejisini (Polese, vd., 2020, s. 22) birleştirerek yabancı sermayeyi ülkeye çektiğini göstermektedir. 2014 yılında başlatılan bu sistemle, fiziksel olarak Estonya'da yaşamayan kişilere dijital bir kimlik verilerek Avrupa Birliği sınırları içinde şirket kurma, banka hesabı açma ve yönetme imkânı tanınmıştır (Kälin, 2021). E-vatandaşlığın en yoğun kullanıldığı alanlar şirket yönetimi, danışmanlık faaliyetleri ve yazılım sektörü olup; başvuruların büyük bölümü Finlandiya, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri, Ukrayna ve Birleşik Krallık kaynaklıdır. (Kimmo vd., 2018, s. 420-425). Bunun yanında Estonya, karar destek mekanizmalarına yapay zekâyı da dâhil etmiş ve vatandaş memnuniyetini artırmayı hedefleyen "Kratt AI" sistemini devreye almıştır (E-Estonia, 2020). Ancak bulgular, bu yapay zekâ sisteminde henüz vatandaş katılımının sınırlı olduğunu ve olası ayrımcılık risklerine karşı bağımsız etki değerlendirme süreçlerinin yetersiz kaldığını göstermektedir (Asula vd., 2021). Son olarak demokratik katılım açısından devrim niteliğinde olan elektronik oylama (e-voting) modeli incelenmiş, şifreleme ve iki aşamalı güvenlik doğrulamasının, dijital seçim sisteminin temel güven unsurunu oluşturduğu tespit edilmiştir

Elde edilen bulgular doğrultusunda, küçük bir Baltık ülkesi olan Estonya'nın kamu yönetimini teknoloji temelinde tamamen yeniden inşa ettiği ve başarılı bir e-devlet ekosistemi kurduğu sonucuna varılmıştır. Sınırlı ekonomik altyapıya rağmen devletin izlediği istikrarlı politika tercihleri, bürokrasinin en aza indirilmesi ve işlemlerin çok yüksek bir otomasyon oranına kavuşmasını sağlamıştır. Tallinn Science Park Tehnopol gibi kuluçka merkezlerinin desteklenmesiyle Skype gibi küresel ölçekli şirketler yaratılmış, teknolojik gelişime kamu-özel sektör iş birliğiyle hız verilmiştir. Sonuç olarak dijitalleşme, vatandaş katılımını güçlendiren bir yönetişim modeline dönüşmüş; kamu yönetimi daha şeffaf, hesap verebilir ve vatandaş odaklı bir yapıya evrilmiştir.

Estonya deneyimi, dijital devlet mekanizmasının yalnızca fiziksel sınırlarla kısıtlı bir kamu hizmeti sunumu olmadığını, aksine e-vatandaşlık (e-Residency) uygulamasıyla "sanal yurttaşlık" adı verilen küresel bir boyut kazandığını göstermektedir. Bu sistemin sağladığı şeffaflık ve bürokratik hız inkâr edilemezken, özellikle elektronik oylama (Kersting ve Baldersheim, 2004, s. 3) ve yapay zekâ destekli otomasyonlar bağlamında veri gizliliği, güvenlik ve ayrımcılık risklerinin sürekli olarak tartışılması gerekmektedir. Kratt AI örneğinde görüldüğü gibi (Asula vd., 2021), vatandaşların sisteme aktif katılımı sağlanmadan tam otomasyona geçilmesi durumunda kamu hizmetlerinde insan odaklılık zedelenebilir. Diğer ülkelerin (Finlandiya, İzlanda, Tunus vb.) X-Road gibi altyapıları örnek alması, Estonya modelinin karşılaştırmalı kamu yönetimi disiplini açısından evrensel bir geçerliliğe sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Modern devletlerin, Estonya örneğini incelerken hem elde edilen teknik ve ekonomik başarıları hem de güvenlik ve siber denetim risklerini eşzamanlı olarak değerlendirmesi gerekliliği tartışılmaktadır.

Kaynakça

Allen, D. W., Berg, C., Lane, A. M. ve Potts, J. (2020). Cryp to Democracy and Its Institutional Possibilities. The Review of Austrian Economics, 33(3), 363–374. https://doi.org/10.1007/s11138-018-0423-6

Asula, M., Makke, J., Freienthal, L., Kuulmets, H. A. ve Sirel, R. (2021). Kratt: Developing an Automatic Subject Indexing Tool for The National Library of Estonia. Cataloging & Classification Quarterly, 59(8), 775-793. https://doi.org/10.1080/01639374.2021.1998283

Björklund, F. (2016). E-government and moral Citizenship: The Case of Estonia. Citizenship Studies, 20(6-7), 914-931.

E-Estonia. (2020). New e-Estonia factsheet: National AI “Kratt” strategy. https://e-estonia.com/newe-estonia-factsheet-national-ai-kratt-strategy/

Espinosa, V. I. ve Pino, A. (2024). E-government as a Development Strategy: The Case of Estonia. International Journal of Public Administration, 48(29), 1-14. https://doi.org/10.1080/01900692.2024.2316128

European Commission. (2018). X-Road – Cross-border Co-development of National Data Exchange Platform.

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/europe/x-roadcross-border-co-development-of-national-data-exchange-platform

Kälin, W. (2021). Digital Nomads and State Responses: Between Migration and Innovation. Global Public Policy Review, 4(2), 85–103.

Kassen, M. (2022). Blockchain and E-government Innovation: Automation of Public Information Processes. Information Systems, 103, 1-11. https://doi.org/10.1016/j.is.2021.101862

Kersting, N. ve Baldersheim, H. (2004). Electronic Voting and Democratic Issues: An Introduction. In N. Kersting & H. Baldersheim (Eds.), Electronic Voting and Democracy: A Comparative Analysis (s. 3). Palgrave Macmillan.

Kimmo, M.,Pappel, I., ve Draheim, D. (2018). E-residency as a Nation Branding Case. Proceedings of the 11th International Conference on Theoryand Practice of Electronic Governance (s. 419-428).

Kotka, T.,Vargas, C., ve Korjus, K. (2015). Estonian E-Residency: Redefining The Nation-state in The Digitalera.University of Oxford Cyber Studies Programme working paper, 3.

Polese, A., Ambrosio, T. ve Kerikmäe, T. (2020). Estonian Identity Construction Between Nation Branding and Building. Czech Journal of International Relations, 55(2), 22-46.

Republic of Estonia. (2022). Valmis Esimene Põhjalik Tiigrihüppe Ajaloo Ülevaade. https://www.harno.ee/udised/valmis-esimene-pohjalik-tiigrihuppe-ajaloo-ulevaade

Schiavo-Campo, S. ve McFerson, H. M. (2014). Public Management in Global Perspective. Routledge.

Dijital Eşitsizlik ve Afet Okuryazarlığı: Kamu Yönetimi Açısından Yeni Bir Risk Alanı

Digital Inequality and Disaster Literacy: A New Risk Area From The Perspective Of Public Administration

Yücel Özden[1], Faruk Erkoyuncu[2]

Öz

Bu çalışma, kamu yönetimindeki dijital dönüşümün afet risk yönetimi üzerindeki asimetrik etkilerini "dijital eşitsizlik" ve "afet okuryazarlığı" ekseninde incelemektedir. Yapay zekâ destekli çoklu tehlike erken uyarı sistemlerinin (MHEWS) karar alma mekanizmalarına entegrasyonu kriz iletişimini hızlandırsa da, teknolojik imkânlardan yoksun kırılgan gruplar (düşük gelirli bireyler, engelliler, yaşlılar ve kırsal nüfus) için yeni bir idari dışlanma alanı yaratmaktadır. Araştırmada, birinci ve ikinci düzey dijital bölünmenin bireylerin kriz uyarılarını eyleme dönüştürme kapasitesini nasıl felç ettiği tartışılmış; ayrıca yapay zekâ algoritmalarının dijital ayak izi zayıf kesimleri risk haritalarında nasıl "görünmez" kıldığı analiz edilmiştir. Sonuç olarak, erken uyarı süreçlerinin salt teknoloji odaklı kurgulanmasının kamu hizmetinde eşitlik ilkesini zedelediği belirlenmiş; yerel dinamikleri ve evrensel tasarım ilkelerini merkeze alan "insan odaklı" kapsayıcı yönetişim politikalarının geliştirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler Kamu Yönetimi, Dijital Eşitsizlik, Afet Okuryazarlığı, Erken Uyarı Sistemleri

JEL Kodları: H83, H84, O33

Abstract

This study examines the asymmetric impacts of digital transformation in public administration on disaster risk management, focusing on "digital inequality" and "disaster literacy." While integrating artificial intelligence-supported multi-hazard early warning systems (MHEWS) into decision-making accelerates crisis communication, it creates a new exclusion zone for vulnerable groups (low-income individuals, persons with disabilities, the elderly, and rural populations) lacking technological capabilities. The research discusses how first and second-level digital divides paralyze individuals' capacity to act upon crisis warnings. Additionally, it analyzes how artificial intelligence algorithms render segments with weak digital footprints "invisible" in risk mapping. Consequently, designing early warning processes purely with a techno-centric approach undermines equality in public service. The study recommends developing "people-centered" inclusive governance policies that prioritize local dynamics and universal design principles.

Keywords: Public Administration, Digital Inequality, Disaster Literacy, Early Warning Systems

JEL Codes: H83, H84, O33

Genişletilmiş Özet

Kamu yönetimi disiplini, son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişimle birlikte geleneksel ve hiyerarşik yapısından sıyrılarak ağ bağlantılı, veri odaklı ve esnek bir yönetişim modeline doğru evrilmektedir. Elektronik devlet (e-devlet) uygulamalarından "dijital devlet" aşamasına geçiş süreci, kamu hizmetlerinin daha hızlı, daha şeffaf ve maliyet açısından daha etkin sunulmasına katkı sağlamaktadır. Dijitalleşmenin idari kapasite üzerindeki bu dönüştürücü etkisi, özellikle zaman baskısının ve belirsizliğin en yoğun yaşandığı afet ve acil durum yönetimi alanında stratejik bir merkeze yerleşmiştir. Nesnelerin interneti, bulut bilişim, büyük veri analitiği ve yapay zekâ destekli çoklu tehlike erken uyarı sistemleri (MHEWS); afet

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, yozden@beu.edu.tr ORCID: 0000-0003-2455-9151
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Bitlis Eren Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, farukerkoyuncu11256@gmail.com ORCID: 0009-0006-7474-6798

risklerinin önceden öngörülmesi ve kriz anlarında kaynakların anlık olarak en uygun şekilde dağıtılması konusunda kamu idarelerine önemli fırsatlar sağlamaktadır.

Ancak bu derin teknolojik modernizasyon, kamu yönetiminin karşı karşıya kaldığı risklerin doğasını da değiştirerek yepyeni bir "problem durumu" ortaya çıkarmıştır: Afet yönetim süreçlerinin dijitalleşmesi, teknolojik imkânlara erişimi kısıtlı olan ve bu araçları kullanma becerisinden yoksun kitleleri kriz iletişiminin bütünüyle dışına itmektedir. Literatürde "dijital bölünme" (digital divide) olarak tanımlanan bu eşitsizlik durumu, kriz anlarında bireylerin kamu otoritesi tarafından sunulan hayati verilere ulaşmasını ve bu verileri refleksif eylemlere dönüştürmesini (afet okuryazarlığı) yapısal olarak engellemektedir (Partigöç & Tarhan, 2019; Van Dijk, 2020). Bu bağlamda çalışmanın temel amacı; kamu yönetiminde hızla ivme kazanan dijitalleşme süreçlerinin afet risk yönetimi üzerindeki asimetrik etkilerini incelemek, dijital eşitsizliğin afet okuryazarlığı üzerindeki kısıtlayıcı rolünü kırılgan gruplar (yaşlılar, düşük gelirli bireyler, engelliler ve kırsal nüfus) ekseninde analiz etmek ve bu teknolojik dışlanma mekanizmasına karşı kapsayıcı kamu politikası önerileri geliştirmektir.

Çalışmanın önemi, afet yönetimindeki teknolojik determinist (teknoloji odaklı) yaklaşımların gizlediği sosyal adalet ve idari eşitlik sorunlarını gün yüzüne çıkarmasında yatmaktadır. Uluslararası vizyon belgeleri (örneğin "Herkes İçin Erken Uyarı" girişimi) teknik altyapıların küresel ölçekte yaygınlaştırılmasını hedeflerken, bu sistemlerin hedef kitle tarafından ne ölçüde anlaşıldığı ve içselleştirildiği genellikle göz ardı edilmektedir (UNDRR & WMO, 2025). Bu araştırma, dijitalleşmeyi salt bir donanım başarısı olarak gören idari anlayışı eleştirerek; risk yönetiminin sosyo-kültürel dinamikleri, yerel kırılganlıkları ve evrensel tasarım ilkelerini merkeze alan "insan odaklı" (people-centered) bir perspektifle yeniden kurgulanması gerektiğini akademik bir zeminde tartışmaya açmaktadır (Budimir ve ark., 2025). Ayrıca, yapay zekâ tabanlı karar destek sistemlerinin kriz anında yarattığı "algoritmik görünmezlik" kavramını kamu yönetimi etiği çerçevesinde ele alması, çalışmayı literatürdeki diğer teknik çalışmalardan ayırmaktadır.

Bu doğrultuda çalışmanın teorik çerçevesi ve analizleri şu temel araştırma soruları etrafında şekillenmiştir: Kamu yönetiminde afet süreçlerinin dijitalleşmesi, toplumun dezavantajlı kesimleri için ne tür yeni idari ve yaşamsal riskler üretmektedir? Birinci (fiziksel erişim) ve ikinci düzey (kullanım becerisi) dijital bölünme, bireylerin afet okuryazarlığı kapasitesini nasıl etkilemektedir? Yapay zekâ ve büyük veri algoritmaları, afet anındaki kamu karar alma mekanizmalarında kırılgan grupları nasıl "görünmez" kılmakta ve sosyal eşitsizlikleri yeniden üretmektedir? Kamu idareleri, teknolojik dışlanma riskine karşı kapsayıcı ve insan odaklı bir afet okuryazarlığı inşası için hangi politika araçlarını devreye sokmalıdır?

Bu çalışma, kamu yönetimi ve afet sosyolojisi alanlarındaki güncel literatürün sistematik bir biçimde incelendiği kavramsal ve eleştirel bir derleme (review) niteliği taşımaktadır. Araştırmanın yöntemi; dijital eşitsizlik olgusunu teorik boyutlarıyla ele alan akademik çalışmalar (Van Dijk ark.) ile afet yönetimi, yapay zekâ etiği ve kriz iletişimi üzerine odaklanan ampirik ve kuramsal araştırmaların (AlHinai ark, Çapuk ark, Zwitter ark.) sentezlenmesine dayanmaktadır. Buna ek olarak, problemin küresel ve ulusal boyutlarını ortaya koyabilmek amacıyla, Birleşmiş Milletler Afet Riskini Azaltma Ofisi (UNDRR), Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) gibi uluslararası otoritelerin 2023-2025 yıllarına ait güncel strateji raporları ve durum değerlendirmeleri analiz edilmiştir. Elde edilen veriler, kamu yönetimi disiplininin sosyal devlet, eşitlik, hesap verebilirlik ve kapsayıcılık ilkeleri süzgecinden geçirilerek tematik başlıklar altında tartışılmıştır.

Yapılan kuramsal incelemeler ve rapor analizleri sonucunda araştırmanın temel bulguları üç ana başlık altında toplanmıştır:

İlk olarak, dijital eşitsizlik salt bir teknolojik donanım ve internet bağlantısı (birinci düzey bölünme) eksikliği değil, afet anında bireyin yaşamını koruma kapasitesini doğrudan felç eden sistematik bir bilişsel bariyerdir. Afet okuryazarlığı; bilginin kaynağına erişim, teknik veriyi anlama, kişisel bağlama göre değerlendirme ve eyleme geçme aşamalarından oluşur (Tepetaş ve ark., 2024). Ancak kamu otoritesinin erken uyarı süreçlerini e-devlet kapıları, mobil uygulamalar ve anlık sosyal medya mesajları üzerinden kurgulaması; düşük gelirli

kitlelerin, yaşlıların ve engellilerin bu döngünün daha en başında sistem dışı kalmasına neden olmaktadır. Fiziksel donanıma sahip olunsa dahi, kriz stresi altında iletilen karmaşık sismik veya hidrolojik algoritmik verileri saniyeler içerisinde anlamlandırabilmek yüksek bir dijital beceri (ikinci düzey dijital bölünme) gerektirmektedir (Hargittai, 2002). Bu beceriden yoksun kitleler, idarenin ürettiği risk iletişiminden kopmakta ve manipülatif bilgi kirliliğine karşı savunmasız kalarak ölümcül sonuçlarla karşılaşmaktadır.

İkinci olarak, çoklu tehlike erken uyarı sistemleri (MHEWS) teknik altyapı açısından ne kadar kusursuz tasarlanırsa tasarlansın, "son kilometre" (last mile) iletişiminde sosyo-kültürel dinamikleri hesaba katmadığı için operasyonel bir başarısızlık yaşamaktadır (Budimir ve ark., 2025). Standart ve teknik ağırlıklı dijital mesajlar; yerel toplulukların dil engellerini, eğitim düzeylerini ve fiziksel engellilik durumlarını (örneğin görme veya işitme kayıplarını) kapsayacak bir evrensel tasarım (universal design) ilkelerinden yoksundur (Izutsu, 2019). İletilen uyarının risk altındaki bireyler tarafından içselleştirilememesi, erken uyarı sistemini yalnızca teknik bir "bildirim" mekanizmasına indirgemekte, toplumsal direnci (resilience) artıramamaktadır.

Üçüncü ve en çarpıcı bulgu ise, afet yönetimi karar destek sistemlerine entegre edilen yapay zekâ (YZ) ve büyük veri teknolojilerinin yarattığı "algoritmik görünmezlik" (algorithmic invisibility) sorunudur. Makine öğrenmesi modelleri risk analizlerini, bireylerin sosyal medya kullanımından, konum verilerinden ve çevrimiçi ayak izlerinden elde ettikleri büyük verilerle gerçekleştirmektedir. Ancak dijital ekosistemde yeterli veri üretemeyen yoksul mahalleler, kırsal kesimler veya teknolojiye uzak yaşlı nüfus, bu algoritmaların analiz setlerinde temsil edilememektedir (Wood, 2025). Bu durum, kamu otoritelerinin kriz müdahale önceliklerini, sistemde daha fazla veri üreten sosyo-ekonomik açıdan avantajlı gruplar lehine saptırmasına yol açarak, mevcut sosyal adaletsizlikleri teknolojik bir otomasyonla yeniden üretmekte ve insani yardımın tarafsızlık ilkesini zedelemektedir (Zwitter ark, 2024).

Kamu yönetiminde dijitalleşme, devletin afetlere müdahale refleksini hızlandıran kritik bir unsur olmakla birlikte; dijital uçurumu hesaba katmayan teknoloji odaklı (techno-centric) stratejiler kriz yönetiminde telafisi güç bir zafiyet ve sosyal adaletsizlik yaratmaktadır. Afet okuryazarlığının tesisi, bireylerin teknolojik araçlara adaptasyonundan ziyade kamu yönetiminin dijital kapsayıcılık politikalarıyla doğrudan ilişkilidir. Teknolojik otomasyon, idarenin kriz anındaki "yaşam hakkını koruma" yükümlülüğünü algoritmik modellere devrederek sorumluluktan kaçmasına gerekçe oluşturamaz.

Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında, kapsayıcı bir risk yönetimi için kamu idarelerine şu politika önerileri sunulmaktadır:

Evrensel ve İnsan Odaklı Tasarım: Erken uyarı sistemleri, salt teknik meteorolojik veri iletmek yerine; toplumun bilişsel ve fiziksel farklılıklarını, dil engellerini ve yaş faktörünü dikkate alan evrensel ara yüzlerle yeniden kurgulanmalıdır. Çok Kanallı İletişim Ağı: Dijital altyapı yatırımlarına ek olarak hücresel yayın (cell broadcast) gibi mobil ağ teknolojileri genişletilmeli (ITU, 2025); ancak dijital dışlanmayı önlemek adına geleneksel uyarı sistemleri (sirenler, radyo, mahalle bazlı fiziki bilgilendirme ağları) dijital sistemlerle eşgüdümlü olarak çalıştırılmalıdır. Algoritmik Şeffaflık ve Sivil Denetim: Afet anında kaynak tahsisini belirleyen yapay zekâ modellerini besleyen veri setleri, dezavantajlı kitleleri (geleneksel saha verileriyle desteklenerek) kapsayacak şekilde çeşitlendirilmelidir. Algoritmaların ürettiği sonuçlar mutlak doğru kabul edilmemeli, insan yargısı ve sivil denetim mekanizmalarıyla mutlaka dengelenmelidir. Kapsayıcı Eğitim Politikaları: Afet okuryazarlığı eğitimleri merkeziyetçi ve dijital platformlara hapsedilmiş bir yapıdan kurtarılıp; yerel yönetimler ve taban örgütlenmeleri aracılığıyla, bireylerin kendi kırılganlık bağlamlarına uygun yüz yüze eğitim modülleriyle desteklenmelidir.

Kaynakça

AlHinai, Y. S. (2020). Disaster Management Digitally Transformed: Exploring The Impact and Key Determinants from The UK National Disaster Management Experience. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 51, 101851.

Budimir, M., Sakić Trogrlić, R., Almeida, C., Arestegui, M., Chuquisengo Vásquez, O., Cisneros, A., ... & McQuistan, C. (2025). Opportunities and Challenges for People-centered Multi-hazard Early Warning Systems: Perspectives from The Global South. *iScience*, 28(112353).

Hargittai, E. (2002). Second-level Digital Divide: Differences in People's Online Skills. *First Monday*, 7(4).

International Telecommunication Union [ITU]. (2025). *Scaling up Cell Broadcast for Last-mile Early Warning Delivery: Progress, Barriers and Enabling Mechanisms*. G20 Disaster Risk Reduction Working Group.

Izutsu, T. (2019). *Disability-inclusive Disaster Risk Reduction and Humanitarian Action: An Urgent Global Imperative*. The University of Tokyo.

Karasoy, H. A., & Babaoğlu, P. (2020). Türkiye'de Elektronik Devletten Dijital Devlete Doğru. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(23), 115-134.

Partigöç, N. S., & Tarhan, Ç. (2019). Dijital Çağda Afet Yönetimi: Dijital Bölünme Perspektifinden Bir İnceleme. *Dirençlilik Dergisi (Resilience Journal)*, 3(2), 301-306.

Tepetaş, M., Arslantaş, D., Yücel, E., Akdağ, Z., & Ünsal, A. (2024). Belediye Çalışanlarında Afet Okuryazarlığı ve Bireysel Afet Direncinin Değerlendirilmesi. *Resilience Journal*, 8(2), 139-149.

United Nations Office for Disaster Risk Reduction [UNDRR] & World Meteorological Organization [WMO]. (2025). *Global Status of Multi-hazard Early Warning Systems 2025*. Geneva: United Nations.

Van Dijk, J. A. G. M. (2020). *Closing The Digital Divide: The Role of Digital Technologies on Social Development, Well-being of all and The Approach of The Covid-19 Pandemic*. Twente: University of Twente.

Wood, E. X. (2025). AI and Big Data in Disaster Response: Ethical and Practical Challenges. *Journal of Dynamic Disasters*, 1(100041).

Zwitter, A., & Landicho, K. P. C. (2024). *AI in Humanitarian Action: Understanding The Digital Divide and Humanitarian Principles*. RSIS IDSS Paper, No. 105. Nanyang Technological University.

Yeni Kamu Yönetimi Bağlamında Müdahalecilik, Serbestlik ve Dijitalleşme

Interventionism, Liberality and Digitalization In The Context Of New Public Administration

Selami Özkan[1,2]

Öz

Bu çalışmanın amacı Yeni Kamu Yönetimi anlayışının Dijital Çağ Yönetişimi anlayışının ileri sürülmesiyle etkinliğini bir bütün olarak yitirmediğini ortaya koymaktır. Nitel araştırma yaklaşımının tercih edildiği çalışmada, ilgili yazın incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Merkantilist dönemden günümüze doğru bakıldığında devletlerin, müdahaleciliği veya serbestliği tercih ettikleri görülmektedir. Günümüze yakın dönemde serbestliğin örneği olan Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ortaya atıldıktan sonra onu eleştiren veya katkı sunan yaklaşımlar da ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi de Dijital Çağ Yönetişimi'dir. Bu yaklaşımı ortaya getirenler, onun Yeni Kamu Yönetimi'nin alternatifi olabilecek bir yetkinliğe sahip olduğunu savunurlar. Ancak Yeni Kamu Yönetimi'nin terk edilmesi ancak müdahaleciliğin uygulanmasıyla nispeten söz konusu olabilir. Bu doğrultuda dijital gelişmeler ancak Yeni veya Klasik Kamu Yönetimi yaklaşımlarının (günün dünyasında) hayata geçirilmelerini sağlayan birer kolaylaştırıcı olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Kamu Yönetimi, Klasik Kamu Yönetimi, Müdahalecilik, Serbestlik, Dijitalleşme.

JEL Kodları: H83, P16, O33.

Abstract

The purpose of this study is to demonstrate that the sense of New Public Administration has not completely lost its effectiveness with the rise of Digital Era Governance. In this study, where a qualitative research approach is preferred, the relevant literature review method has been adopted. Upon examining the period starting from the Mercantilist era until today, it is seen that the states prefer interventionism or liberality. After the recent assertion of the New Public Administration idea, which is an example of libarality, gave way to new approaches that both criticize it and contribute to it. One of those approaches is Digital Age Governance. Those asserting this approach, argue that it has the capability to become an alternative to the New Pubic Administration. However, abandoning the New Public Administration can only be relativelty possible by implementing interventionism. Accordingly, digital developments can only be regarded as facilitators of the implementation of New or Classical Public Administration approaches (in today's world).

Keywords: New Public Administration, Classical Public Administration, Interventionism, Liberality, Digitalization.

JEL Codes: H83, P16, O33.

Genişletilmiş Özet

1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan sonra genel olarak ekonomilerde müdahalecilik söz konusu olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla da bu müdahalecilik anlayışı daha da belirginleşmiştir. Bu dönemlerden başlamak üzere yetmişli yıllarda yaşanan petrol krizine kadar devlet, hemen her şeye koşturan ve her görevi üstlenen bir refah devletine dönüşmüştür (Bilgiç, 2013 s. 27). Refah devleti uygulamalarıyla genişleyen kamu örgütünde 1980'lere kadar, Weberyen bürokratik yönetim düşüncesinin geniş bir alanda uygulandığı söylenebilir (Bilgiç, 2013, s. 30). Weber'in de aralarında bulunduğu klasik dönemin meşhur düşünürlerinden birisi de W. Wilson'dur. Wilson'un "İdarenin İncelenmesi" makalesi, yönetim ve onun başlığı altında kamu yönetiminin siyaset biliminden ayrı, bilimsel bir disiplin olarak değerlendirilmesinde büyük etki yapmıştır

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, s.ozkan@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0575-8887

[2] Bu çalışmanın dil bilgisi, imla ve noktalama kontrolleri ile kaynakçasının APA 7 standartlarına uygun olarak düzenlenmesi sürecinde yapay zekâ araçlarından yararlanılmıştır.

(Özer, 2012a, s. 40). Hatta söz konusu dönemde kamu yönetimi alanında bazı düşünürler (F. J. Goodnow ve L. D. White gibi) kamu yönetiminin müstakil ve siyasetten ayrı bir disiplin olarak ele alınması gerektiğini ileri sürerek Wilson'un yönetim ve siyaset ayrımını desteklemişlerdir (Aydın, 2012, ss. 59-60). Yine aynı dönemlerde yönetim alanında tanınır isimler, yönetimin (dolayısıyla onun başlığı altında kamu yönetiminin) gelişmesi adına çalışmalar yapmışlardır. Bu düşünürlerin en bilinenleri F. W. Taylor, H. Fayol ve M. Weber'dir. Yönetimi belli standartlara kavuşturma gayretindeki Taylor'un fikirlerine paralel olarak Fayol, yönetim süreçleri aracılığıyla yönetime evrensel ilkeler getirme gayretini göstermiştir. Bu dönemde Weber ise yasal-ussal yetkinin kullanılması adına en uygun yönetim biçiminin bürokrasi olduğunu ileri sürmüştür. Taylor'un öncüsü olduğu bilimsel yönetim kuramı "işin incelenmesine," Fayol ile bilinen yönetsel kuram "yönetimin incelenmesine" ve Weber'in savunduğu bürokratik örgüt kuramı ise "yapının incelenmesine" daha çok dikkat çekmiştir. Dolayısıyla, bu üç yaklaşım, adeta birbirini tamamlar biçimde Klasik Örgüt Kuramı'nı oluşturmuştur (Öztaş, 2014, s. 161). 20. yüzyılın yaklaşık olarak ilk çeyreğine tekabül eden bu faaliyetlerin yönetim alanında hem evrensel ilkelere ulaşma hem de rasyonelleşme girişimleri olarak ifade edilmesi mümkündür. Dolayısıyla bu gelişmeler yönetimin müstakil bir bilim olmasını destekleyen çaba ve faaliyetlerdir. Ancak bu çaba ve faaliyetler daha sonra eleştiriye tabi tutulacak ve yönetim ile siyasetin birbirinden tamamen ayrı değerlendirilemeyeceği daha otuzlu yıllarda ileri sürülecektir. Örneğin F. Demir "Herring 1936'da kamu yönetiminin siyaset ve partizanlıktan ayrı olamayacağını" savunduğunu ileri sürer (Demir, 2011, s. 69).

Yine siyaset yönetim ayrılığına karşı fikirleriyle H. Simon ve D. Waldo örnek gösterilebilir (Eryılmaz, 2012, s. 42; Özer, 2012b, s. 220). Kamu yönetimi için bilimdi bilim değildi tartışmalarının söz konusu olduğu otuzlu yıllardan yetmişli yıllara kadarki dönemde kamu ve devlet, dolayısıyla karar alıcılar ile uygulayıcılar çok yakın hareket etmişlerdir. Bunun anlamı da siyaset ve yönetimin birbirinden ayrılmayı bırakıp birleşme yoluna girmiş olmasıdır. Bilimsel ve müstakil bir bilim olma çabası bu dönemde kamu yönetimi için arka plana atılmıştır (Demir, 2011, s. 69). Diğer taraftan 1973 petrol krizi ve komplikasyonları, hükümetleri başta İngiltere olmak üzere yeni tedbirler almaya yönlendirmiştir. Bu itibarla kamu yönetiminin yönü müdahalecilikten serbestleşmeye doğru dönmeye başlamıştır. Bu dönüşümün neticesinin literatürdeki ifadesi Yeni Kamu Yönetimi veya Yeni Kamu İşletmeciliği olmuştur (Kutlu, 2012, ss. 67-70; Usta ve Bilici, 2021, ss. 2343-2345). Gerçekten de klasik dönemin daha çok Weber'le özdeşleştirilmiş bürokrasisi bir nevi kamu yönetimi adına bu yeni dönemde klasik kalmış, yerini yeni olan kamu yönetimine bırakmıştır. Bu yaklaşımlar arası görev değişiminin belirleyici noktası devletin piyasaya müdahale edip etmemesi olarak ifade edilebilir. Nitekim otuzlu yıllardan itibaren ekonomilerin devletleşmeye başladığı dolayısıyla müdahaleciliğin söz konusu olduğu görülmektedir (Duman ve Suntur, 2025, s. 47). Aslında müdahalecilik anlayışı ne 1929'daki ekonomik buhranla ne de onun akabinde 1939'da başlayan II. Dünya Savaşı'yla başlar. Müdahaleciliğin kökleri merkantilist döneme, hatta belki daha eskilere götürülebilir. Batı Roma İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Avrupa'da feodal düzen oluşmaya başlamıştır (Ağaoğulları ve Kökler, 2011'den aktaran Parlak ve Doğan, 2016, s. 51). XV. yüzyılın ikinci yarısından sonra (veba salgınından sonra) uluslararası ticari ilişkiler artmış, feodal düzen yerini "kentleşme, parasallaşma ve ticarileşmeye bırakarak; iktisadi ve sosyal yaşamı kökten değişikliklere uğratmıştır." Bu güçlü değişim ile merkantilist dönemin fitilinin ateşlendiği söylenebilir (Verburg, 2012'den aktaran Yasa, 2017, s. 283). Bu dönemi, aynı zamanda feodalitenin yerini güçlü merkezi krallıklara bıraktığı bir dönem olarak da ifade etmek mümkündür (Aydemir ve Güneş, 2006, s. 140).

Bilindiği üzere merkantilist düşüncede, eldeki altın ve gümüş rezervlerinin korunması gerekir. Zira zenginliğin kaynağı paradır. Para da o dönemde altın ve gümüştü. Aynı zamanda o dönemde iki ekonomi politikası öne plana çıkıyordu: Altın ve gümüşün ülke içinde tutulması ve merkantilistlerin sağlama gayretinde oldukları dış ticaret dengesinin tutturulabilmesi. Bu hedeflerini sağlamak üzere de piyasaya müdahale kaçınılmaz görünüyordu. Dolayısıyla bu dönemden A. Smith'in "görünmez el" fikrine kadar müdahalecilikten bahsetmek mümkündür. A. Smith'in üretim ve mübadeleyi zenginliğin kaynağı olarak kabul ettiği ve bireysel ve rasyonel eylemleri görünmez bir elin yönlendirdiği, dolayısıyla bireyin kendi menfaati peşinde koşarken toplumun da menfaatine katkı sağlıyor olması fikri (Skousen, 2005, ss. 15-18; Gündoğdu, 2017, s. 270), devletin müdahalecilik anlayışını klasik müdahale sınırlarına geriletmiştir. Ancak bu anlayış, 1929 Dünya Ekonomik

Buhranı'nın gerçekleştiği dönemde J. M. Keynes tarafından eleştirilmiş ve kendisi devletin piyasaya müdahale etmesi gerektiğini ileri sürmüştür (Skousen, 2005, s. 347). Görüldüğü üzere serbestlik ve müdahalecilik birbirini takip eden dönemler boyunca devletlerin başvurdukları iki önemli araç olmuştur. Nihayet müdahale ve serbestliğin de avantaj ve dezavantajları vardır. Dolayısıyla kullanımda dönem dönem tercih edilebilirlikleri değişebilir. İşte görünmez el ve "bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler" düşünceleri nasıl merkantilist dönemdeki müdahaleciliği geriletmişse, Keynesyen dönemde de piyasa serbestliği gerilemiştir. Yine yetmişli yıllarda tekrar serbestlik politikalarına bir dönüş söz konusu olmuştur (Dereli, 2023, s. 91). Bu dönemdeki serbestliğin kamu yönetimine yansıması da Yeni Kamu Yönetimi (veya İşletmeciliği) ile ifade edilebilir. Yeni Kamu Yönetimi'ni takiben birçok yaklaşımın ortaya atıldığını söylemek mümkündür. Bunlardan birisi de P. Dunleavy ve beraberlerindekilerin ortaya attığı Dijital Çağ Yönetişimi yaklaşımıdır. Bu düşünürler, Dijital Çağ Yönetişimi'nin Yeni Kamu Yönetimi'ni destekleyen veya onunla beraber değerlendirilebilecek bir yaklaşım olmasından ziyade, kamu yönetiminin altyapısını "bilişsel, davranışsal, örgütsel, politik ve kültürel değişiklikler yoluyla" etkileyecek güç ve yeterlilikte olduğunu ileri sürerler (Dunleavy vd., 2006, s. 468). Dolayısıyla Dijital Çağ Yönetişimi'nin bu yazarlar tarafından Yeni Kamu Yönetimi'ne alternatif bir paradigma potansiyeline sahip olarak ileri sürüldüğü söylenebilir (Yavuz, 2015; 275). Hatta bu yazarlar makalelerinin başlığını da "Yeni Kamu Yönetimi Öldü, Yaşasın Dijital Çağ Yönetişimi / New Public Management Is Dead—Long Live Digital-Era Governance)" diye adlandırmışlardır (Dunleavy vd., 2006, s. 467).

Gerçekten dijitalleşme süreci uzun bir geçmişe uzanır. İlk Sanayi Devri'nden günümüze kadar yapılan buluşlar insanların yaşam kalitelerini hatta yaşam formlarını değiştirmiştir. Buhar ile çalışan makinelerle gerçekleştirilen üretim, elektriğin sanayide kullanılması, bilgisayarların insan hayatına girmesi ve nesnelerin interneti (internet ile veri alıp gönderebilecek hale getirilmiş nesneler) gibi dört dönemden sırayla birer örnek verilirse (Dengiz, 2017, ss. 38-39) gerçekten (tasavvur edilince) ne kadar büyük etki oluşturabilecek bir gelişme dizisinden söz edildiği daha kolay anlaşılabilecektir. Bir zamanlar konulmak için oda büyüklüğündeki yerlere ihtiyaç duyulan bilgisayarlar, günümüzde mobil (telefon ve saat gibi) cihazlarda taşınabilmekte (Baranseli, 2018, s. 298), hatta günümüzde yapay zekâ ile insanlara bilgisayarlar tabir yerinde ise yarenlik edebilmektedir. Bu söylenenlerden sonra dijital gelişmeler için Yeni Kamu Yönetimi anlayışını bitirdi demek hala çok güçtür. Zira ekonomiye müdahale edip etmemek dijitallikle büsbütün örtüştürülemez. Dolayısıyla hükümet kamu harcamalarını kısıp özelleştirmeyi teşvik ettiğinde serbestliği, kamu harcamalarını artırıp devletleşmeye gittiğinde müdahaleciliği uygulamış olur.

Bu minvalde, bu çalışmanın amacını vurgulamak üzere denilebilir ki yönetim ve bilhassa onun bir alt bileşeni olan kamu yönetimi için dijitalleşme, herhangi bir felsefe veya yaklaşımın oluşturulmasından çok, herhangi bir felsefe veya yaklaşımın oluşumuna destek sağlayabilecek bir kolaylaştırıcıdır. Bununla beraber, dünya durdukça dijitalleşmenin gelişme sınırları bu dediklerimize büyük ölçüde yer bırakmayabilir.

Kaynakça

Aydemir, C., & Güneş, H. H. (2006). Merkantilizmin ortaya çıkışı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(15), 136–158.

Aydın, A. H. (2012). *Kamu yönetimine giriş*. Seçkin Yayıncılık.

Baranseli, E. S. (2018). Ekrandan günlük hayatımıza sızan yeni gerçeklik: Arttırılmış gerçeklik. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 66*, 297–309.

Bilgiç, V. (2013). Yeni kamu yönetimi. İçinde A. Balcı, A. Nohutçu, N. K. Öztürk, & B. Coşkun (Ed.), *Kamu yönetiminde çağdaş yaklaşımlar* (3. bs., ss. 27–46). Seçkin Yayıncılık.

Demir, F. (2011). Bürokrasi-demokrasi ilişkisi ve bürokratların seçilmişlerce kontrolü sorunu. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 18*(2), 63–84.

Dengiz, O. (2017). Endüstri 4.0: Üretimde kavram ve algı devrimi. *Makina Tasarım ve İmalat Dergisi, 15*(1), 38–45.

Dereli, S. (2023). Refah anlayışında dönüşüm: Liberal bir yönelim olarak refah devletinden çalışma devletine. *Sosyal Güvenlik Dergisi, 13*(1), 91–112.

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New public management is dead—Long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory, 16*(3), 467–494.

Eryılmaz, B. (2012). *Kamu yönetimi: Düşünceler, yapılar, fonksiyonlar, politikalar* (5. bs.). Umuttepe Yayınları.

Gündoğdu, H. G. (2017). Smith'te tutarlılık tartışması bağlamında görünmez el metaforu ve kendiliğinden doğan düzenin iktisat ve toplum açısından önemi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 5*(2), 263–276.

Kutlu, Ö. (2012). *Karşılaştırmalı kamu yönetimi: Teorik çerçeve ve ülke uygulamaları* (2. bs.). Çizgi Kitabevi.

Özer, M. A. (2012a). *Yeni kamu yönetimi* (2. bs.). Barış Kitabevi.

Özer, M. A. (2012b). *21. yüzyılın modern yönetimi için geleceğe yön veren yönetim guruları*. Gazi Kitabevi.

Öztaş, N. (2014). *Yönetim, örgüt ve yönetim kuramları* (2. bs.). Otorite Yayınları.

Parlak, B., & Doğan, K. C. (2016). *Kamu yönetimi: Kamu yönetimi disiplininin gelişmesinde rol oynayan kuramsal yönler üzerine bir giriş*. Beta Basım Yayım.

Skousen, M. (2005). *İktisadi düşünce tarihi: Modern iktisadın inşası* (M. Acar, E. Erdem, & M. Toprak, Çev.; Türkçe ed. M. Acar & Ö. Demir). Adres Yayınları.

Duman, D. A., & Suntur, O. (2025). 1929 Büyük Buhran'ın Türkiye'ye yansımaları ve yeni ekonomi politikalarında öne çıkan iki büyük banka (Sümerbank ve Etibank). *Telakki Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(6), 42–72.

Usta, S., & Bilici, G. (2021). Yeni kamu işletmeciliği anlayışının unsurları ve düşünsel arka planı. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences (JOSHAS), 7*(46), 2341–2351.

Yasa, B. D. (2017). İktisat düşüncesinde devlet müdahaleciliği kuramının evrimi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(2), 281–298.

Yavuz, N. (2015). Dijital çağ yönetişimi: Kamu yönetiminde ihtiyaç temelli bütünleşme çabası. İçinde Ö. Köseoğlu & M. Z. Sobacı (Ed.), *Kamu yönetiminde paradigma arayışları* (ss. 273–293). Dora Yayınları.

Yerel Yönetimlerde Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Kapsayıcı Bir Dijitalleşmenin Sağlanmasında Yapay Zekânın Olanak(sızlık)ları

The Possibilities (and Impossibilities) of Artificial Intelligence in Achieving Gender-Sensitive and Inclusive Digitalization in Local Governments

M. Busem Öztekin [1]

Öz

Dünyada 2000li yıllar itibariyle benimsenen dijitalleşmeyle birlikte ekonomik, siyasal ve toplumsal tüm alanlarda deneyimlenen dönüşüm, yapay zekâ (YZ) uygulamalarının yaygınlaşmasıyla yeni bir boyuta ulaşmış; bu çerçevede yönetim işinin de her kademesinde YZ'den faydalanılmaya başlanmıştır. Bu durum, özellikle yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi açısından birçok imkânı beraberinde getirmiş, dünyada öncelikle gelişmiş ülkelerde olmak üzere, YZ'nin toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasında işlevsel hale getirilmesine yönelik uygulamalar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada da, ilk olarak dijitalleşmenin Türkiye'deki serüveni ortaya koyulmuş, ikinci olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik yereldeki dijitalleşme deneyimleri ele alınmıştır. Son olarak ise, karşılaştırmalı analiz yöntemiyle Barselona/İspanya ile Türkiye'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ndeki uygulamalar incelenerek, Türkiye'deki yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyete duyarlı kapsayıcı bir dijitalleşmenin sağlanmasında YZ'nin sunacağı olanaklar ve mevcut durumdaki olanaksızlıklar araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Toplumsal Cinsiyet, Yapay Zekâ

JEL Kodları: H83

Abstract

The transformation across all economic, political, and social spheres with the digitalization worldwide since the 2000s has reached a new dimension with the use of artificial intelligence (AI) applications; AI has begun to be utilized at every level of administration. This has brought many opportunities, particularly for achieving gender equality in local governments; and applications aimed at making AI functional in gender mainstreaming have emerged in the world, primarily in developed countries. This study presents the journey of digitalization in Turkey, examines local digitalization experiences aimed at gender equality and using comparative analysis, the applications in Barcelona and Istanbul are examined to investigate the opportunities and limitations that AI offers in ensuring gender-sensitive digitalization in local governments in Turkey.

Keywords: Local Administrations, Gender, Artificial Intelligence

JEL Codes: H83

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşmenin çalışma yaşamı başta olmak üzere birçok alanı yeniden yapılanmaya ittiği ortadadır. Bu çerçevede e-hizmetler gerek merkezi gerekse de yerel düzeylerde dünyada 2000li yıllar itibariyle görünürlük kazanmaya başlamıştır. Türkiye'de ise bu süreç, 2003 yılında yaşama geçirilen e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile bütüncül hale getirilmeye başlanmış, ilk Bilgi Toplumu Stratejisi ve Eylem Planı (2006-2010)'nın 2006'da uygulamaya konulmasından sonra 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın "(…) bilgi

[1] Araştırma Görevlisi Dr., Trakya Üniversitesi, mbusemoztekin@trakya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9408-9840

toplumuna dönüşen bir Türkiye" vizyonu çerçevesinde e-Devlet uygulamalarının yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi ekseninde somutlaştırılmıştır (Devlet Planlama Teşkilatı, 2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın açıklanmasını takiben 18 Aralık 2008 tarihinde ilk olarak 22 hizmet sunmak üzere e-Devlet Kapısı uygulamaya sokulmuştur. Ardından, dönemin Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde hazırlanan "Türkiye'nin Sanayi Devrimi: Dijital Türkiye Yol Haritası" belgesi ve 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçilmesinin hemen ardından kurulan ve Mart 2025'e kadar faaliyet gösteren eski bir kurum olan Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi'nin benimsediği "Dijital Türkiye Projesi Yol Haritasının Oluşturulması" vizyonu gibi çalışmalarla da devam ettirilen dijitalleşme hızla benimsenmiş ve nihayet Covid-19 pandemisi nedeniyle yaşanan kapanmalar sırasında vatandaşların kullanım alışkanlıklarına ve toplumsal yaşama iyice sirayet etmiştir. Günümüzde artık dijital okur-yazarlık ve vatandaşların e-hizmetlere erişimi konularında önemli sonuçlar elde edilmiş bulunulmaktadır. E-Devlet Kapısı'nın yayınladığı güncel veri 33.628.256'sı kadın, 35.204.457'si erkek olmak üzere toplam 68.822.713 vatandaşın verilen 9.181 hizmetten aktif olarak faydalandığını ortaya koymaktadır. Aynı veriye göre, e-Devlet kapısı üzerinden hizmet veren merkezi kamu kurumu sayısı 205 iken, belediye sayısı 547 olarak belirlenmiştir (E-Devlet Kapısı, 2026). Türkiye'de 2024 yerel seçimleri itibariyle toplam 1393 belediyenin bulunduğu ve söz konusu veriye göre bunlardan 547'sinin merkezi bir elektronik belge yönetim sistemi (EBYS) olarak e-Devlet Kapısı üzerinden hizmet veren e-Belediye Sistemi'ni kullandığı görülmektedir (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2026). Birçoğu büyükşehir belediyesi olmak üzere kalan belediyelerin ise CityPlus, çeşitli firmaların ürettiği kent bilgi sistemleri ya da kendi geliştirdikleri sistemleri kullandıkları göz önünde bulundurulduğunda; yerel yönetimlerde kamu hizmetlerinin sunulmasında dijitalleşmenin gittikçe sürdürülebilir ve kapsayıcı hale getirildiğini söylemek mümkündür. Nitekim bu bağlamda öne çıkan örneklerden biri İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)'dir. İBB'nin kendi bünyesinde geliştirdiği "İstanbul Senin" adlı uygulama, İstanbullu vatandaşların ihtiyaç duydukları hizmetlere tek bir platform üzerinden erişmelerini sağlamak amacıyla yeni nesil bir akıllı kent uygulaması olarak 18 Kasım 2021 tarihinde resmen kullanıma açılmıştır (İBB, 2026). Bu uygulama ile büyükşehir belediyesi etkinliklerine kayıt, çeşitli belediye hizmetlerine erişim ve İBB'ye bağlı mekânlara giriş gibi işlevler tek bir dijital arayüzde bir araya getirilmiş ve kentsel hizmetlerin sunumunda kapsayıcı bir dijital deneyim inşa edilmesi hedeflenmiştir. Bu açıdan İstanbul Senin örneği, büyükşehir belediyelerinin merkezi e-Belediye sisteminden bağımsız olarak kendi nüfus ölçeklerine uygun dijital çözümler geliştirebileceklerini göstermesi açısından önem arz etmektedir. Ancak, özellikle kapsayıcılık konusunda gelişmiş ülkelerdeki standartları yakalayabilmek için atılması gereken başka adımlar da bulunmaktadır. Ayrımcılıkla karşılaşan ya da hizmetlere erişimde dezavantajlı durumda bulunan pek çok toplumsal grup varlığını sürdürmektedir (Yeşil vd., 2019). Engelli, kadın, LGBTQIA+, yaşlı ya da farklı dini ya da etnik kimliklerden olabilen bu vatandaşlara yönelik eşitsizliklerin belirlenip ortadan kaldırılabilmesi için Türkiye'de yürütülen çalışmalar çeşitli belediyelerde gerçekleştirilen toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme (TCDB) çalışmaları ya da Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun öncülüğünde başlatılan Kadın Dostu Kentler gibi programlarla sınırlı olagelmiştir. Her ne kadar bu çalışma ve programların önemi ve etkisi göz ardı edilemezse de toplumsal cinsiyete duyarlı daha kapsayıcı hizmetleri mümkün kılabilecek başka araçlara da ihtiyaç duyulmaktadır. Yapay zekânın (YZ) bu araçların başında geldiğini söylemek mümkündür. İşte bu arka planda çalışmanın konusu, yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasında YZ'nin gerçekten işlevsel olup olmayacağıdır. Bu bağlamda; Barselona ve İstanbul örnekleri karşılaştırmalı olarak ortaya koyularak YZ'nin toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasında nasıl kullanıldığının araştırılması ve bu konuda Türkiye'deki olanakların ve olanaksızlıkların değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Çalışmanın önemi, YZ'nin toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri nasıl görünür kılabildiğine ve aynı zamanda mevcut önyargıları nasıl yeniden üretebildiğine yönelik literatürü Türkçede tanıtmasında ve Türkiye'de özellikle kadınların ekonomik, siyasal, toplumsal her alandaki düşük temsiline ek olarak dijital veri setlerindeki düşük temsillerine dikkat çekmesinde yatmaktadır (Ho vd., 2025; OECD, 2025). Barselona

belediyesindeki ilgili uygulama "Decidim" adlı uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Decidim ile karşılaştırmalı olarak İBB'nin İstanbul Senin uygulamasının ele alınması, hem mevcut hem de geleceğe yönelik olanak(sızlık)ların ortaya çıkarılması da bu çalışmayı özgün kılan önemli bir yandır (Barandiaral vd., 2024; McCord ve Becker, 2023). Çalışmada nitel araştırma geleneğine dayanan karşılaştırmalı analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Böylece İspanya'daki uygulamayla Türkiye'deki durum benzerlikler ve farklılıklar üzerinden karşılaştırmalı olarak anlaşılmaya çalışılmış ve söz konusu örneğin Türkiye'deki uygulanabilirliğe ilişkin olanak(sızlık)lar ortaya koyulmuştur.

Bulgular

Araştırmanın bulguları, Türkiye'deki yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyete duyarlı YZ kullanımının yaygınlaştırılması için merkezi iradenin dijitalleşme vizyonu ekseninde atılması gereken altyapısal adımlar olduğunu ortaya koymuştur. Bunun içinse öncelikle her bir coğrafi bölgeden seçilecek belediyelerde olmak üzere pilot uygulamaların denenebileceği görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

YZ'nin toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri ve bu konudaki önyargıları yeniden üretme potansiyeli yüksektir. Çalışmada YZ'nin bu yönüyle eleştirel bir şekilde ele alınmasının gelecekte yapılacak akademik çalışmalara ve uygulamalara ışık tutacağı öngörülmektedir. Türkiye'de günümüzde artık dijital çağa uyum sağlandığını söylemek mümkünse de bunun çok katmanlı ve süreğen bir olgu olduğunu akılda tutmak ve dünyadaki gelişmeleri takip ederek kapsayıcılık açısından güçlendirilmiş çalışmalara devam etmek gerektiği ortadadır. Bu nedenle, algoritmayı toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılmasına yönelik eğitmek hem yöneticilerin hem de vatandaşların sorumluluğundadır. Bunun içinse, temelden bir söylem değişikliğine ihtiyaç bulunmaktadır.

Kaynakça

Barandiaran, X. E., Calleja-López, A., Monterde, A., Romero, C. (2024). Decidim, a technopolitical network for participatory democracy: Philosophy, practice and autonomy of a collective platform in the of dijital intelligence. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-50784-7

Ho, J. Q. H., Hartanto, A., Koh, A., Majeed, N. M. (2025). Gender biases within artificial intelligence and ChatGPT: Evidence, sources of biases and solutions. Computers in Human Behaviour: Artificial Humans, 1, 100145. https://doi.org/10.1016/j.chbah.2025.100145

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. 2026. İstanbul Senin uygulaması web sitesi, https://istanbulsenin.istanbul/hakkimizda.

Nesti, G. (2019). Mainstreaming gender equality in smart cities: Theoretical, methodological and empirical challenges. *Information Polity*, 24(3), 289-304. https://doi.org/10.3233/IP-190134

McCord, C. W., Becker, C. (2023). Beyond transactional democracy: A study of civic tech in Canada. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction*, 7(CSCW1), Article 29, 1-37. https://doi.org/10.1145/3579462

OECD (2025). Artificial intelligence for advancing smart cities (Issue note). https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/programmes/cfe/the-oecd-programme-on-smart-cities-and-inclusive-growth/Issues-Note-AI-for-advancing-smart-cities.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. 2006. Dokuzuncu kalkınma planı (2007-2013).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. 2026. e-Devlet kapısı istatistikleri. https://turkiye.gov.tr

Yeşil, Y., Horuzoğlu, M., Koç, B. (2019). Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde Türkiye'de dezavantajlı gruplara yönelik faaliyetlerin değerlendirilmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(37), 255-273. https://doi.org/10.16990/SOBIDER.5012

Tapu İşlemlerinde Dijitalleşme ve Yolsuzlukla Mücadelede Web Tapu Uygulamasının Rolü

The Role of The Web Tapu Application in Digitalization of Land Registry Transactions and Combating Corruption

Bekir Parlak[1], Melisa Sumel[2]

Öz

Tapu sicili, taşınmaz mülkiyetinin kayda geçirilmesi ve mülkiyet hakkının korunması açısından temel bir kurumsal mekanizmadır. Geleneksel tapu işlemlerinde çok aktörlü süreç yapısı, fiziksel belge dolaşımı ve sınırlı izlenebilirlik; işlem maliyetlerini ve yolsuzluk riskini artıran belirsizlik alanları üretebilmektedir. Bu çalışma, Türkiye'de Web Tapu uygulamasını esas alarak tapu işlemlerinde dijitalleşmenin yolsuzlukla mücadeleye hangi yollarla katkı sağladığını değerlendirmeyi hedeflemektedir. Web Tapu'nun Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) altyapısı ile birlikte ele alınması, başvuru ve takip süreçlerinin elektronik ortama taşınması yoluyla işlem akışını daha görünür hâle getirdiğini ve şeffaflığı desteklediğini göstermektedir. Bununla birlikte erişilebilirlik, kullanıcı deneyimi ve hukukî sınırlılıklar, dijitalleşmenin etkisini belirleyen başlıca unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tapu, Web Tapu, Dijitalleşme, Yolsuzlukla Mücadele, TAKBİS

JEL Kodları: D73, O33, H11

Abstract

The land registry is a fundamental institutional mechanism for the registration of real property and the protection of property rights. In traditional land registry processes, the multi-stakeholder process structure, the circulation of physical documents, and limited traceability can create areas of uncertainty that increase transaction costs and the risk of corruption. This study aims to evaluate how the digitization of land registry transactions, based on the Web Tapu application in Turkey, contributes to the fight against corruption. The integration of Web Tapu with the Land Registry and Cadastre Information System (TAKBİS) infrastructure demonstrates that it has made the transaction workflow more visible and supported transparency by transferring application and tracking processes to an electronic environment. However, accessibility, user experience, and legal limitations emerge as the primary

Keywords: Land Registry, Web Land Registry, Digitalization, Fighting Corruption, TAKBİS

JEL Codes: D73, O33, H11

Genişletilmiş Özet

Kamu hizmetlerinin dijital dönüşümü, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerini güçlendirerek yolsuzlukla mücadelede kritik bir araç haline gelmiştir. Türkiye'de Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM), bu dönüşümün öncü kurumlarından biri olarak öne çıkmaktadır (Ayber, 2018, s. 112). Bu genişletilmiş özet, TKGM'nin e-Devlet kapısı üzerinden sunduğu Web Tapu uygulamasının, tapu işlemlerinde dijitalleşmeyi sağlama ve bu sayede yolsuzluk, sahtecilik ve usulsüzlüklerin önüne geçmedeki rolünü incelemektedir.

Tapu işlemlerinin güvenli, şeffaf ve düzenli biçimde yürütülmesi, mülkiyet hakkının korunmasının temel koşullarından biridir. Taşınmaz mülkiyeti, bireylere hukuki güvence sağlayan ve modern toplumların ekonomik işleyişinde merkezi bir rol oynayan kritik bir alandır. Bu nedenle devletlerin temel görevlerinden biri, bireylerin mülkiyet haklarını tapu sicil sistemi aracılığıyla güvence altına almaktır. Tapu sicil sisteminin şeffaf, adil ve güvenli bir yapıya sahip olmaması ise yalnızca yönetsel verimsizliklere yol açmamakta, aynı zamanda mülkiyet hakkına duyulan toplumsal güveni de zedelemektedir. Bu noktada söz konusu güven, tapu

[1] Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, e-posta: bparlak21@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9173-7563
[2]Doktora öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, e-posta: 712315004@ogr.uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1022-2881

sicilinin nasıl tutulduğu ve işlemlerin hangi araçlarla yürütüldüğüyle doğrudan ilişkilidir. Geleneksel tapu sicil sisteminde mülkiyet kayıtları, kamu personeli tarafından kâğıt tabanlı defterler aracılığıyla muhafaza edilmektedir (Benbunan-Fich ve Castellanos, 2018, s. 25). Ancak bu arşivleme anlayışının merkezi bir yapı göstermesi ve yoğun insan emeğine dayanması, kayıtların korunması ve güncellenmesi süreçlerinde çeşitli operasyonel riskler doğurmaktadır (Ekmekçi, 2019, s. 3). Her ne kadar bu sistem belirli ölçüde kurumsal süreklilik sağlasa da işlem hacminin artmasıyla birlikte süreçlerin yavaşlamasına, hata ihtimalinin yükselmesine ve çok aktörlü işlem zinciri nedeniyle güvenlik açıklarının daha görünür hale gelmesine neden olmuştur.

Bu çalışmada, geleneksel tapu işlemlerinde yolsuzluk riskini artıran yapısal unsurlar analiz edilmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de tapu hizmetlerinin dijital dönüşümünde merkezi bir yer tutan TAKBİS ve Web Tapu uygulamaları, süreçlerin şeffaflığı, izlenebilirliği ve standartlaşması bakımından değerlendirilmektedir. Ayrıca blokzincir teknolojisinin tapu sistemine olası katkıları ele alınmakta ancak bu olasılık yalnızca teknik imkânlar üzerinden değil, resmî şekil şartı, tescilin sebebe bağlılığı ve aleniyet–kişisel veri dengesi gibi hukukî ve kurumsal sınırlar çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu yönüyle araştırma, dijitalleşmenin tapu işlemlerindeki risk alanlarını dönüştürme kapasitesini kamu yönetimi perspektifiyle incelemektedir.

Araştırmanın odaklandığı bu dijital dönüşüm sürecinin Türkiye'deki kurumsal temeli, tapu bilgilerinin elektronik ortama aktarılmasını sağlayan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS) ile atılmıştır. 2012 yılı itibarıyla 957 tapu müdürlüğünün sisteme entegre edilmesiyle kişilere ait taşınmazların envanterinin çıkarılması ve takibi mümkün hale gelmiştir (Kanal, 2012, s. 5). Bu altyapı, yolsuzlukla mücadele açısından da önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Zira geçmişte, özellikle 2001 yılında yaşanan TAKBİS ihalesi sürecindeki usulsüzlük iddiaları, sistemin ne denli kırılgan olabileceğini göstermiş ve dijitalleşmenin denetim mekanizmalarıyla eşgüdümlü yürütülmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Milliyet, 2001). TAKBİS'in oluşturduğu bu kurumsal zemin, daha sonra vatandaş odaklı hizmet sunumunu mümkün kılan Web Tapu uygulamasının da altyapısını hazırlamıştır. Web Tapu, vatandaşların tapu işlemlerini elektronik ortamdan başlatmasına ve yürütmesine olanak tanıyan bir platformdur. Uygulama, çevrimiçi başvuru, evrak yükleme ve randevu alma imkânı sunarak vatandaşın tapu dairesine fiziki geliş sayısını ek bir ziyarete indirgemektedir (Ayber, 2018, s. 114). Bu durum, aracı kişi ve kurumların devre dışı kalmasını sağlayarak gayrimeşru ilişkilerin önünü kesmektedir. Nitekim TKGM yetkilileri, akit masalarına yerleştirilen güvenlik kameraları ve çevrimiçi randevu sistemi sayesinde eski dönemlerdeki rüşvet ve yolsuzluk görüntülerinin artık tarihe karıştığını ifade etmektedir (Kanal, 2012).

Araştırmanın temel sorunsalı, geleneksel tapu kayıt sisteminin güvenlik, şeffaflık ve kayıtların sürdürülebilirliği bakımından ortaya çıkan yapısal sınırlılıklarının nasıl aşılabileceği sorusuna dayanmaktadır. Tapu kayıtlarının fiziksel arşivlerde ve merkezi bir yetki tarafından korunması, sistemi kötü niyetli müdahalelere ve deprem, yangın gibi afetlere karşı savunmasız bırakmaktadır (Shuaib vd., 2020, s. 2562-2563). Bu hassasiyet, yalnızca bürokratik süreçleri aksatmamakta; aynı zamanda bireylerin mülkiyet haklarını korumayı güçleştirerek yolsuzluk riskini artırmaktadır. Nitekim 2010 yılında Haiti'de meydana gelen deprem felaketi sonrasında tapu kayıtlarının fiziksel olarak kaybolması, mülk sahiplerinin belirlenmesini zorlaştırmış ve ülkenin yeniden inşa sürecine ciddi bir engel oluşturmuştur (Themistocleous, 2018, s. 197). Bu örnek, tapu sicilinin yalnızca bir kayıt sistemi olmadığını hukukî güvenlik ve toplumsal düzen açısından önemli bir işlev gördüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu bulgular çerçevesinde çalışma, dijitalleşme ve blokzincir teknolojisi gibi araçların geleneksel sistemdeki bu eksiklikleri ne ölçüde telafi edebileceğini incelemektedir.

Çalışmanın önemi, tapu işlemlerinde dijitalleşmenin yolsuzlukla mücadele açısından nasıl bir etki üretebileceğini Web Tapu uygulaması üzerinden değerlendirmesinde yatmaktadır. Bu çerçevede yolsuzluk, yalnızca etik ihlaller veya denetim zafiyetleri bağlamında değil; işlem adımlarının kurgusu, süreçteki temas noktaları ve izlenebilirlik düzeyiyle ilişkili bir yönetsel sorun alanı olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla çalışma, yolsuzluğu azaltmaya yönelik stratejilerde süreç tasarımının rolünü görünür kılmayı ve dijitalleşmenin şeffaflık, hesap verebilirlik ve standartlaşma aracılığıyla risk alanlarını hangi mekanizmalarla daraltabileceğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Literatürde tapu sicil sistemlerinde yolsuzluk riskleri ile blokzincir teknolojisinin katkılarına ilişkin çalışmalar bulunmakla birlikte, mevcut tartışmaların bir kısmı blokzincir temelli öneri modelleri ve karşılaştırmalı dijital tapu sistemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Türkiye'de kullanılan TAKBİS ve Web Tapu uygulamalarının yolsuzlukla mücadele bakımından nasıl bir işlev gördüğünü merkeze alan çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle araştırma, Web Tapu'nun süreçleri elektronik ortama taşımasıyla oluşan izlenebilirlik ve standartlaşma kapasitesini TAKBİS altyapısı ile birlikte değerlendirmekte; ayrıca blokzincirin entegrasyonu gündeme geldiğinde resmî şekil şartı, tescilin sebebe bağlılığı ve aleniyet–kişisel veri dengesi gibi hukukî sınırların bu dönüşümü nasıl çerçevelediğini tartışmaktadır. Araştırmanın özgünlüğü, Türkiye'de uygulanmakta olan dijital tapu sistemini yalnızca hukukî ya da teknik bir yenilik olarak değil, aynı zamanda yolsuzlukla mücadele ve kamu yönetimi perspektifleriyle birlikte ele almasında yatmaktadır. Bu yönüyle çalışma, Web Tapu ve TAKBİS uygulamalarının işlem süreçlerinde şeffaflık, izlenebilirlik ve standartlaşma sağlayarak yolsuzluk riskini azaltma potansiyelini ortaya koyarak literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmada nitel bir yaklaşım benimsenmiş ve veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda dijitalleşme, yolsuzlukla mücadele ve tapu sicil sistemlerine ilişkin yayımlanmış akademik çalışmalar, resmî raporlar ve ilgili mevzuat belgeleri incelenmiştir. Türkiye'deki TAKBİS ve Web Tapu uygulamalarının mevcut durumu dikkate alınarak, blokzincir teknolojisini tapu sistemine entegre eden ülkelerin deneyimleri karşılaştırmalı bir analiz çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiş; geleneksel sistemin yapısal sorunları ile dijital çözümlerin bu sorunları giderme potansiyeli araştırma soruları doğrultusunda ortaya konulmuştur.

İnceleme, tapu işlemlerinde dijitalleşmenin yolsuzluk riskini azaltma yönünde anlamlı bir kapasite taşıdığını göstermektedir. Geleneksel işleyişte işlem akışının çok aktörlü olması; zaman baskısı, tekrar eden belge kontrolleri ve fiziksel belge dolaşımı gibi unsurlarla birleştiğinde belirsizlik ve maliyet üretmekte, bu durum ise rüşvet, kayırmacılık ve benzeri yolsuzluk pratiklerinin ortaya çıkmasına elverişli alanlar yaratabilmektedir. Web Tapu, başvuru ve takip süreçlerini elektronik ortama taşıyarak fiziksel teması azaltmakta; işlem adımlarını daha görünür hâle getirerek izlenebilirlik ve standardizasyonu güçlendirmektedir. Blokzincir ise kayıt bütünlüğünü artıran ve geriye dönük manipülasyonu teknik olarak zorlaştıran özellikleriyle tapu sicili açısından daha ileri bir güven altyapısı tartışmasını mümkün kılmaktadır.

Bu genel çerçeve içinde, Web Tapu bünyesinde sunulan "İşlem Yapılamaz Beyan Tesisi", dijitalleşmenin yolsuzluk ve dolandırıcılık risklerini azaltmadaki somut araçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Halk arasında "tapu kilitleme" olarak da anılan bu uygulama, sahte vekâletnameler ve kimlik hırsızlığı yoluyla gerçekleştirilen dolandırıcılık vakalarına karşı geliştirilmiş etkili bir mekanizmadır (Altınay, 2025). Vatandaş, e-Devlet üzerinden Web Tapu'ya girerek taşınmazını kilitlediğinde, tapu siciline "malik rızası olmadan işlem yapılamaz" beyanı düşülmektedir (JADMag, 2025). Bu beyan tesis edildikten sonra, malikin bizzat tapu dairesine gitmesi veya kilidi dijital ortamda kaldırması dışında satış, ipotek veya devir gibi hiçbir hukukî işlem gerçekleştirilememektedir. Bu durum, özellikle yaşlı ve dijital okuryazarlığı düşük bireylerin hedef alındığı dolandırıcılık girişimlerine karşı güçlü bir koruma sağlamaktadır (Akçam, 2025).

Bununla birlikte bulgular, dijitalleşmenin yolsuzluk risklerini azaltıcı etkisinin kendiliğinden ortaya çıkmadığını, uygulamanın tasarımı ve erişilebilirlik koşullarına bağlı olduğunu da göstermektedir. Yalnızca çevrimiçi başvuruya dayalı yapı, internet erişimi sınırlı veya dijital okuryazarlığı düşük gruplar için güçlük yaratabilmekte; arayüzün karmaşıklığı ise başvuru hatalarını artırabilmektedir. Bazı işlemlerde tarafların ayrı ayrı adım yürütmesi pratikte koordinasyonu zorlaştırarak iş yükünü azaltma hedefini zayıflatabilmektedir. Ayrıca e-Devlet üzerinden giriş zorunluluğunun bazı kullanıcıları şifre paylaşımına yöneltmesi, yetkisiz erişim ve temsil sorunları bakımından yeni güvenlik riskleri doğurabilmektedir. Blokzincirin tam entegrasyonu açısından ise resmî şekil şartı, tescilin sebebe bağlılığı ve aleniyet gibi ilkeler belirleyici sınırlılıklar olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan dijitalleşmenin etkisi yalnızca bireysel güvenlik önlemleriyle sınırlı değildir; denetim ve kurumsal şeffaflık bakımından da önemli sonuçlar üretmektedir. E-Haciz, E-İpotek ve E-Terkin uygulamaları sayesinde icra daireleri ve bankalar işlemlerini sistem üzerinden yevmiye alarak gerçekleştirebilmekte, bu da kayıt dışı

işlem ihtimalini önemli ölçüde azaltmaktadır (Ayber, 2018, s. 115). Ayrıca her işlemin dijital olarak kayıt altına alınması, denetim mekanizmalarının geçmişe dönük incelemeleri daha hızlı ve etkin biçimde yapmasına imkân tanımaktadır. QR kodlu yeni tapular ise herhangi bir akıllı telefonla okutulduğunda taşınmazın güncel durumu ve konumuna ilişkin bilgi sunarak bilgi kirliliğini ve mükerrer kayıt riskini azaltmaktadır (Ayber, 2018, s. 113).

Genel değerlendirme olarak çalışma, tapu işlemlerinde yolsuzluğun yalnızca bireysel davranışlardan değil, süreç kurgusu ile denetim ve izlenebilirlik kapasitesinden de beslendiğini ortaya koymaktadır. Web Tapu, doğrudan blokzincir tabanlı bir sistem olmasa da şeffaflık, izlenebilirlik ve standardizasyon yönünden yolsuzluk risk alanlarını daraltabilecek yönetsel bir araç niteliği taşımaktadır; ancak bu etkinin sürdürülebilirliği sistemin erişilebilir ve güvenli biçimde tasarlanmasına bağlıdır. "İşlem Yapılamaz Beyan Tesisi" gibi araçlarla vatandaşın mülkiyet hakkı sahtecilik ve dolandırıcılığa karşı korunurken, e-imza, e-tebligat ve e-tahsilat gibi uygulamalar da bürokratik süreçleri sadeleştirerek insan faktöründen kaynaklanan usulsüzlük ihtimalini azaltmaktadır. Bu yönüyle TKGM'nin dijitalleşme hamleleri yalnızca operasyonel verimliliği artırmakla kalmamakta, aynı zamanda kamu hizmetlerine duyulan güveni güçlendirerek yolsuzlukla mücadelede kurumsal kapasiteyi de desteklemektedir.

Bu çerçevede, Web Tapu'da kullanıcı akışını sadeleştirecek arayüz iyileştirmeleri yapılması ve başvuru adımlarını açık biçimde yönlendiren destekleyici mekanizmaların güçlendirilmesi önerilmektedir. Dijital okuryazarlığı sınırlı gruplar için rehberlik kanallarının geliştirilmesi erişilebilirliği artıracaktır. Kimlik doğrulama süreçlerinde şifre paylaşımını caydıracak güvenlik ve farkındalık önlemleri güçlendirilmeli; blokzincir tartışmaları ise hukukî çerçeveyle uyumlu, kademeli pilot uygulamalar üzerinden ilerletilmelidir.

Kaynakça

Akçam, H. (2025, 12 Ağustos). *Tapu işlemlerinde dolandırıcılığı bitirecek e-Devlet kilidi devrede* (Röportaj). CUMHA. https://cumha.com.tr/tapu-islemlerinde-dolandiriciligi-bitirecek-e-devlet-kilidi-devrede

Altınay, S. (2025, 10 Ağustos). *Tapu dolandırıcılarına karşı e-Devlet üzerinden kilit* (Röportaj). İhlas Haber Ajansı. https://www.iha.com.tr/konya-haberleri/tapu-dolandiricilarina-karsi-e-devlet-uzerinden-kilit-282394308

Ayber, A. H. (2018, 25–27 Nisan). *Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün e-devlet uygulamalarındaki rolü* (Konferans Bildirisi). 17. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, Ankara.

Benbunan-Fich, R., & Castellanos, A. (2018). Digitalization of land records: From paper to blockchain. In Proceedings of the 39th International Conference on Information Systems (ICIS 2018) (pp. 1-9). Association for Information Systems.

Ekmekçi, H. S. (2019). *Applicability of blockchain technology to Turkish land registry system* (Master's thesis). Tilburg University.

JADMag. (2025, 14 Kasım). *Mülkünüzü kilit altına alın! Tapulu mülkünüzün vekaletle bile satışını engelleyen yeni sistem: WebTapu "işlem yapılmaz beyan tesisi" rehberi*. https://www.jadmag.org/mulkunuzu-kilit-altina-alin-tapulu-mulkunuzun-vekaletle-bile-satisini-engelleyen-yeni-sistem-webtapu-islem-yapilmaz-beyan-tesisi-rehberi-h292

Kanal, H. (2012, 11 Ocak). *25 ülkenin tapu kayıtları Türkiye'de* (Röportaj). Hürriyet. https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25-ulkenin-tapu-kayitlari-turkiye-de-19652895

Milliyet. (2001, 10 Haziran). *Tapu ve kadastro yolsuzluğuna dur*. https://www.milliyet.com.tr/siyaset/tapu-ve-kadastro-yolsuzluguna-dur-5281142

Shuaib, M., Mohd Daud, S., Alam, S., & Khan, W. Z. (2020). Blockchain-based framework for secure and reliable land registry system. *TELKOMNIKA Telecommunication, Computing, Electronics and Control, 18*(5), 2560–2571. http://doi.org/10.12928/telkomnika.v18i5.15787

Themistocleous, M. (2018). Blockchain technology and land registry. *Cyprus Review*, *30*(2), 195-202. https://cyprusreview.org/index.php/cr/article/view/579

Kamu Yönetiminin Dijital Dönüşümünde Yapay Zekâ, Etik ve Yönetişim: UNESCO'nun 2021 İlkeleri Çerçevesinde İnsan Merkezli Bir Yaklaşım

Artificial Intelligence, Ethics, and Governance in the Digital Transformation of Public Administration: A Human-Centered Approach within the Framework of UNESCO's 2021 AI Ethics Principles

Hüseyin Parlak[1]

Öz

Yapay zeka teknolojilerindeki hızlı gelişmeler kamu yönetimi alanında önemli dönüşümlere yol açmaktadır. Bununla birlikte yapay zekanın kamu yönetiminde kullanımı yalnızca teknik bir yenilik olarak değerlendirilmemekte; aynı zamanda etik, hukuki ve yönetişim boyutlarıyla çok yönlü bir dönüşüm süreci olarak ele alınmaktadır. Özellikle algoritmik karar verme süreçlerinde şeffaflık eksikliği, veri güvenliği sorunları ve ayrımcılık riski gibi konular yapay zekanın kamu yönetiminde kullanımına ilişkin önemli tartışma alanlarıdır. UNESCO tarafından ortaya konulan yapay zeka etik ilkeleri, teknolojik gelişmelerin insan hakları, toplumsal eşitlik ve demokratik değerlerle uyumlu şekilde uygulanmasını hedeflemektedir. Bu çalışmanın amacı, UNESCO'nun yapay zeka etik ilkeleri doğrultusunda kamu yönetiminde yapay zeka kullanımını incelemek ve insan-merkezli yönetişim yaklaşımının bu süreçteki rolünü değerlendirmektir. Araştırma nitel araştırma yöntemi temelinde literatür taramasına dayanmaktadır. Bulgular, yapay zekanın kamu hizmetlerinin etkinliğini artırma potansiyeline sahip olduğunu ancak etik ilkeler ve yönetişim mekanizmaları olmadan kullanıldığında önemli riskler doğurabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak insan-merkezli yönetişim yaklaşımı, yapay zekanın kamu yönetiminde etik ve sorumlu şekilde kullanılabilmesi için önemli bir normatif çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Kamu Yönetimi, İnsan-merkezli Yönetişim, Etik, UNESCO

JEL Kodları: H83, O33, D73

Abstract

Rapid advancements in artificial intelligence technologies have created significant transformations in public administration systems. However, the integration of artificial intelligence into public administration is not merely a technological innovation; it also involves ethical, legal, and governance-related challenges. Issues such as lack of transparency in algorithmic decision-making, data security concerns, and risks of algorithmic bias have become key topics in discussions on AI in the public sector. The ethical principles for artificial intelligence proposed by UNESCO emphasize that technological developments should be aligned with human rights, social justice, and democratic values. The aim of this study is to examine the use of artificial intelligence in public administration within the framework of UNESCO's ethical principles and to analyze the role of human-centered governance in this process. The research is based on a qualitative research design using a literature review method. The findings indicate that artificial intelligence has the potential to increase efficiency in public services, but it may also create significant risks if implemented without appropriate ethical and governance frameworks. In conclusion, the concept of human-centered governance provides an important normative approach for ensuring the ethical and responsible use of artificial intelligence in public administration.

Keywords: Artificial intelligence, public administration, human-centered governance, ethics, UNESCO

JEL Codes: H83, O33, D73

[1] Av., Ankara Barosu / İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, av.huseyinparlak@gmail.com, Orcid: 0009-000-1252-570.

Genişletilmiş Özet

Çalışmanın Konusu ve Önemi

Dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişim kamu yönetimi alanında da önemli yapısal değişimleri beraberinde getirmektedir. Özellikle yapay zekâ teknolojilerinin, kamu kurumlarını karar alma süreçlerinden hizmet sunumuna kadar geniş bir yelpazede etkilediği hususu dikkatleri çekmektedir. Bu kapsamda günümüzde büyük veri analitiği, algoritmik karar destek sistemleri ve otomatik hizmet platformları gibi araçların kamu yönetiminde giderek daha yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir (Kaya, 2024: 126).

Söz konusu bu gelişmeler her ne kadar kamu yönetiminin verimliliğini artırma potansiyeline sahip olsa da bazı önemli etik ve yönetişim sorunları da aynı bağlamda önemle gündeme gelmektedir. Algoritmik karar verme süreçlerinin şeffaf olmaması, veri güvenliği sorunları ve algoritmik ayrımcılık riski gibi konular bu tartışmalar içerisinde öne çıkan belli başlı başlıklar olarak (Cath vd., 2018: 506) ele alınabilir.

Tam da bu noktada uluslararası kuruluşların yapay zekanın etik kullanımına ilişkin çeşitli normatif çerçeveler geliştirmek suretiyle sürece müdahil oldukları gözlenmektedir. Bu alandaki en kapsamlı uluslararası düzenleyici referanslardan biri olarak kabul edilen UNESCO'nun yapay zeka etik ilkelerinin (UNESCO, 2021: 14) konuyla ilgili oluşturduğu çerçeve ve içerik bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı, UNESCO'nun yapay zekâ etik ilkeleri çerçevesinde kamu yönetimi alanında yapay zekâ kullanımına ilişkin hususları farklı boyutlarıyla incelemek ve insan-merkezli yönetişim yaklaşımı odaklı olarak konuyu analiz etmek ve bu süreçteki rolünü değerlendirmektir.

Araştırma şu sorulara odaklanmaktadır:

1. Yapay zekâ teknolojileri kamu yönetimi süreçlerini nasıl dönüştürmektedir?
2. UNESCO'nun yapay zekâ etik ilkeleri kamu yönetiminde yapay zeka kullanımına nasıl bir normatif çerçeve sunmaktadır?
3. İnsan-merkezli yönetişim yaklaşımı yapay zekanın kamu yönetiminde kullanılmasında nasıl bir rol oynayabilir?

Yöntem

Bu çalışma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında kamu yönetiminde yapay zekâ, algoritmik yönetişim ve etik yapay zekâ konularını ele alan akademik çalışmalar incelenmiştir. Literatür taraması yöntemi kullanılarak UNESCO'nun yapay zekâ etik ilkeleri doğrultusunda kamu yönetiminde yapay zekâ uygulamaları analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları üç temel başlık altında değerlendirilebilir.

Yapay Zeka ve Kamu Hizmetleri

Yapay zekâ teknolojileri kamu hizmetlerinin sunumunda önemli avantajlar sağlamaktadır. Özellikle veri analitiği ve algoritmik karar destek sistemleri kamu kurumlarının karar alma süreçlerini daha veriye dayalı hale getirmektedir (Janssen ve Kuk, 2016: 372).

Algoritmik Yönetişim ve Etik Riskler

Yapay zekanın kamu yönetiminde kullanımı bazı etik sorunlar ortaya çıkarabilir. Algoritmik sistemlerin karar alma süreçlerinin şeffaf olmaması, vatandaşların yönetsel süreçlere olan güvenini zayıflatabilir.

İnsan-Merkezli Yapay Zeka

UNESCO'nun yapay zekâ etik ilkeleri, teknolojinin insan refahını artıracak şekilde geliştirilmesi gerektiği hususuna vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım, yapay zekanın insan hakları ve demokratik değerlerle uyumlu şekilde kullanılması amacını öne çıkaran bir dizi ilke ve prensibi içermektedir.

Tartışma

Araştırma bulguları yapay zekanın kamu yönetiminde çok önemli sayılabilecek fırsatlar sunduğunu göstermektedir. Ancak bu teknolojilerin yönetişim süreçlerine entegrasyonu ile ilgili süreçler dikkatli bir şekilde yönetilmelidir. İnsan-merkezli yönetişim yaklaşımı, yapay zekanın etik ve sorumlu şekilde kullanılmasını temin etmeyi amaçlayan önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma UNESCO'nun yapay zekâ etik ilkeleri çerçevesinde kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımını incelemiştir. Bulgular yapay zekanın kamu yönetiminde önemli fırsatlar sunduğunu ancak etik ve yönetişim mekanizmaları olmadan kullanıldığında önemli riskler yaratabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda insan-merkezli yönetişim yaklaşımı, yapay zekanın kamu yönetiminde etik ve sorumlu bir şekilde kullanılabilmesi için önemli bir normatif çerçeve sunmaktadır.

Kaynakça

Cath, C., Wachter, S., Mittelstadt, B., Taddeo, M., & Floridi, L. (2018). Artificial intelligence and the good society. *Science and Engineering Ethics*, 24(2), 505–528.

Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., vd. (2018). AI4People—An ethical framework for a good AI society. *Minds and Machines*, 28(4), 689–707.

Janssen, M., & Kuk, G. (2016). The challenges and limits of big data algorithms in public administration. *Government Information Quarterly*, 33(3), 371–377.

Kaya, E. (2024). Kamu Yönetiminde Dijital Dönüşüm ve Yapay Zekâ Uygulamaları. *Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi*, Cilt No 4/Sayı No 2 (Aralık 2024), 126-141.

UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence*. Paris: UNESCO.

Bibliometric Analysis of Academic Studies on Local Governments and Artificial Intelligence

Yerel Yönetimler ve Yapay Zeka Konusunda Yapılan Akademik Çalışmalara Yönelik Bibliyometrik Analiz

Mehmet Polat[1]

Öz

Günümüzde artık yapay zekanın kamu hizmetlerinin özellikle de yerel hizmetlerin verimliliğini ve etkinliğini artırma, süreçleri otomatikleştirme yoluyla vatandaş memnuniyetini artırabileceği genel olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte yapay zekanın kamu hizmetlerinde kullanılmasının beraberinde bir takım ciddi riskleri de getirdiği tartışılmaktadır. Bu durum yerel yönetim ve yapay zeka ile ilgili literatürün detaylı bir şekilde analiz edilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle çalışma, yerel yönetim ve yapay zeka alanında ortaya konulan akademik çalışmaların bibliyometrik analizini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, Web of Science veritabanından elde edilen yayınlar analiz edilerek alanın gelişim trendleri, kavramsal yapısı, öncü yazarlar, dergiler ve ülkeler ortaya koyulmaktadır. Sonuç olarak konuya akademik ilginin özellikle 2020 sonrası dönemde hızlı artış gösterdiği ve konunun genellikle yönetişim, şeffaflık ve etik boyutlarla birlikte çalışıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Yapay Zeka, Bibliyometrik Analiz, Çin

JEL Kodları: C38, H83, O33

Abstract

Artificial intelligence is widely recognized for improving the efficiency and effectiveness of public services, particularly local services, by automating processes and enhancing citizen satisfaction. However, its use in public administration also raises significant risks and challenges, highlighting the need for a comprehensive review of the existing literature. Accordingly, this study conducts a bibliometric analysis of academic publications on artificial intelligence and local governments. Publications retrieved from the Web of Science database are examined to identify research trends, the conceptual structure of the field, and the leading authors, journals, and countries contributing to the literature. The findings indicate that scholarly interest has grown rapidly, particularly since 2020, with research increasingly focusing on governance, transparency, and ethical issues related to the adoption of artificial intelligence in local government.

Keywords: Local Governments, Artificial Intelligence, Bibliometric Analysis, China

JEL Codes: C38, H83, O33

Extended Abstract

Aim

The main objective of this study is to systematically examine the development dynamics of academic literature produced at the intersection of local governments and artificial intelligence through bibliometric analysis. Artificial intelligence is known to have the potential to increase the efficiency of public services, automate processes, and improve citizen-centric service delivery (Ahn & Chen, 2020). However, it is also emphasized that these technologies may lead to an increase in the weight of algorithmic structures in decision-making processes, a decrease in human interaction, and an increase in the risks of surveillance and manipulation (Sandoval-Almazan et al., 2024).

[1] Asist. Prof., Karamanoğlu Mehmetbey University, Technical Sciences Vocational School, Property Protection and Security Department, mehmetpolat@kmu.edu.tr, 0000-0002-7153-9738

In this context, this study, based on the importance of bibliometric analysis in revealing the structural characteristics and trends of research fields in the rapidly growing scientific production environment (Hassan & Duarte, 2024), aims to analyze the quantitative and qualitative development of the local government and artificial intelligence literature. Accordingly, this research aims to identify prominent themes, influential authors, journals, countries, and collaboration networks in the relevant literature; and to reveal the conceptual framework and knowledge production patterns of the field. Furthermore, the aim is to contribute to the disciplines of local government, political science, and public administration through the findings obtained, and to develop guiding scientific inferences for future studies.

Method

This study utilized bibliometric analysis as its methodology. According to Pritchard, bibliometric analysis is the quantitative and qualitative analysis of the development of published academic literature on a particular research topic over a long period (Pritchard, 1969). The dataset used in this study was compiled from the Web of Science data collection (WoS Core Collection - SCI-Expanded, SSCI, A&HCI, CPCI-S, CPCI-SSH, BKCI-S, BKCI-SSH, ESCI) on December 9, 2025, and downloaded in the appropriate format. The keywords ‘artificial intelligence’, ‘AI’, ‘deep learning’, ‘generative AI’, ‘machine learning’, ‘natural language processing’, ‘NLP’, and ‘local government’, ‘local governance’, ‘municipality’, ‘city government’, ‘urban government’, ‘local politics’, ‘local democracy’ were searched across all fields of the WoS database in two groups. In the second stage, to exclude results unrelated to the subject matter, the field restrictions of ‘public administration’, ‘political science’, and ‘urban studies’, which are included in the WoS categories, were applied. Academic publications in the fields of political science and public administration constitute the limitation of this study. During the data import, processing, and scientific visualization phases, the Biblioshiny application was used, which includes analytics for four different levels of metrics (sources, authors, documents, linkage clustering) and structural triple analyses (conceptual, intellectual, and social).

Findings

In this study, 91 academic publications obtained from the Web of Science database were analyzed using bibliometric methods. The findings show that the topic of local government and artificial intelligence has received limited academic attention for many years; however, it has entered a rapid upward trend, especially in the period after 2020. This increase, which began in 2020, shows that the field is now starting to feature in research trends. The findings highlight publications on the subject such as Cities, Urban Forestry & Urban Greening, and Public Management Review. Citation analysis shows that journals such as Government Information Quarterly and Public Administration Review have set the theoretical framework in the field. This reveals that the data field is still in its early stages of development, and therefore, for now, only a limited number of authors and countries stand out. However, it is also clear that the field is developing. Although the findings show that China and the US are prominent in the field, the analysis trends also indicate a tendency towards internationalization in the field.

Conceptual analysis findings indicate that artificial intelligence, machine learning, local government, administration, transparency, and accountability are prominent concepts in the field. These prominent concepts demonstrate that the field is being discussed not only from a technical perspective but also in terms of issues such as governance, ethics, and public value. Network and clustering analyses reveal that although the domain appears thematically fragmented, it also possesses a strong core structure. Furthermore, research focusing on public policy, digital governance, and urban technology is prominent in the analysis.

Conclusions

This study, which focuses on the development trends in local government and artificial intelligence literature from a holistic perspective, reveals that the field is still in its developmental stages. However, the findings also indicate that the field is maturing rapidly. Indeed, the increasing number of publications and the developing collaboration networks suggest that the field will develop significantly in the future. The fact that the issue is frequently addressed in the literature not only from a technical standpoint but also in terms of transparency, accountability, and ethics demonstrates that the field is developing in a manner sensitive to public values. It should also be emphasised that the literature addresses artificial intelligence as a strategic transformation tool for local governments.

The study also reveals significant gaps in the literature regarding this field. Indeed, there is a limited number of studies addressing the incomplete integration of artificial intelligence and local government literature, as well as contextual analyses related to developing countries. This situation shows that there will be a need for such research in the future. In conclusion, in order for studies that address local governments and artificial intelligence together to comprehensively examine the issue from both its technical and social dimensions, more multidisciplinary research is needed. It is believed that empirical studies that address the issue from both technical and ethical perspectives will contribute to both the literature and policymakers.

References

Ahn, M. J., & Chen, Y. C. (2020). Artificial intelligence in government: Potentials, challenges, and the future. In S.-J. Eom & J. Lee (Eds.), Proceedings of the 21st Annual International Conference on Digital Government Research (DGO 2020) (pp. 243–252). https://doi.org/10.1145/3396956.3398260

Hassan, W.,Duarte, A. E. (2024). Bibliometric analysis: A few suggestions. Current Problems in Cardiology, 49(8), 102640. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.cpcardiol.2024.102640

Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. Journal of Documentation, 25, 348-349.

Sandoval-Almazan, R., Millan-Vargas, A. O., & Garcia-Contreras, R. (2024). Examining public managers' competencies of artificial intelligence implementation in local government: A quantitative study. Government Information Quarterly, 41(4), 101986.

Sustainable Smart Cities and Ethical Issues in the Age of Artificial Intelligence

Yapay Zeka Çağında Sürdürülebilir Akıllı Kentler ve Etik Sorunlar

Mehmet Polat[1], Sefa Usta[2]

Öz

Günümüzde baş döndürücü bir hızla gelişen bilgi iletişim teknolojileri beraberinde birçok alanda ciddi dönüşümler meydana getirmektedir. Özellikle yapay zekâ teknolojileri başta olmak üzere yaşanan bu gelişme kentlerin sorunlarının çözümünde etkili olarak akıllı kent uygulamalarının yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Akıllı kent uygulamaları ise kentsel sorunlara çözümler üretmekle birlikte beraberinde birtakım tartışmaları da getirmektedir. Bu bağlamda gündeme getirilen en önemli tartışma konularından biri hiç şüphesiz etik sorunlardır. Bu çerçevede çalışmada yapay zekâ teknolojisinin de entegre edildiği akıllı kent sistemlerinin yol açtığı mahremiyet, gizlilik, eşitsizlik, ön yargı gibi bazı etik sorunların sistematik literatür taraması yöntemiyle ele alınmaktadır. Sonuç olarak başta yapay zekâ olmak üzere akıllı kent teknolojileri kullanılırken yol açtığı etik sorunlar da göz önünde bulundurularak dikkatli kullanılmalıdır. Bunun yanında geliştiricilerin sadece teknolojiye odaklanmak yerine aynı zamanda ürettikleri teknolojilerin sosyal çıktılarıyla da ilgilenmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kent, Yapay Zekâ, Etik Sorunlar, Ön Yargı

JEL Kodları: O33, D63, O31

Abstract

Information and communication technologies are advancing rapidly, transforming many aspects of society. In particular, artificial intelligence has become an important tool for addressing urban challenges and accelerating the adoption of smart city applications. While these technologies offer innovative solutions, they also generate significant ethical concerns. This study examines ethical issues associated with AI-enabled smart city systems, including privacy, data protection, inequality, and algorithmic bias, through a systematic literature review. The findings suggest that although artificial intelligence can enhance urban governance and service delivery, its implementation must carefully address ethical risks. Furthermore, developers and policymakers should consider not only technological innovation but also the broader social consequences of smart city technologies to ensure responsible, inclusive, and trustworthy urban development.

Keywords: Smart City, Artificial Intelligence, Ethical Issues, Prejudice

JEL Codes: O33, D63, O31

Extended Abstract

Aim

Increased urbanization worldwide, environmental problems, and the limited availability of natural resources have made it imperative for city administrations to develop more efficient, sustainable, and technology-based solutions. According to United Nations data, a large portion of the world's population now lives in cities, and this proportion is expected to increase further in the coming years. This situation is increasing the need for new governance models in areas such as energy consumption, transportation, environmental pollution, infrastructure management, and the efficiency of public services. The smart city approach that emerged in this

[1] Asist. Prof., Karamanoğlu Mehmetbey University, Technical Sciences Vocational College, Property Protection and Security Department, mehmetpolat@kmu.edu.tr, 0000-0002-7153-9738

[2] Prof. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Political Science and Public Administration, sefausta@kmu.edu.tr, 0000-0003-3846-7987

context refers to the use of information and communication technologies, big data analytics, sensor networks, and artificial intelligence-based systems in city management (Caragliu, Del Bo & Nijkamp, 2011).

Smart cities aim to make cities more sustainable and livable by using digital technologies in many areas such as transportation, energy, environmental management, security and public services (Albino, Berardi & Dangelico, 2015). However, smart city applications should not be viewed solely as a technical and managerial transformation. Indeed, smart city applications have also brought with them serious ethical debates. Sensor systems, data collection mechanisms, and algorithmic decision-making processes, particularly those used in cities, pose various risks to individual privacy, data security, and democratic oversight (Kitchin, 2016). The aim of this study is to examine the ethical issues arising from sustainable smart city applications based on the literature and to evaluate the effects of these issues in the context of urban management, individual rights, and social equality. The study also aims to offer recommendations for making smart city policies more ethically sustainable.

Method

This study utilized a comprehensive systematic literature review, a qualitative research method. A literature review was conducted in the WoS and Scopus databases using the concepts of smart city, sustainable smart city, technology ethics, and artificial intelligence. The studies used in the literature review consist of peer-reviewed journal articles and international books.

This study focuses specifically on the ethical dimensions of sustainable smart cities. Therefore, studies conducted within this scope have been specifically addressed and classified. In this context, the findings were classified and evaluated under themes such as privacy and data security, surveillance and control, algorithmic bias, digital inequality, and transparency in governance processes. Thanks to this thematic approach, the smart city concept has been addressed comprehensively and holistically, not only from a technical perspective but also from an ethical one.

Findings

The common emphasis of the studies examined is that smart cities offer significant opportunities in terms of sustainability. Smart transportation systems regulate traffic flow, reduce waiting times, save fuel, and decrease carbon emissions. Smart energy management systems not only contribute to the sustainable use of limited resources but also support environmental protection through eco-friendly solutions. The literature also extensively details many other contributions made by smart city technologies. However, it is also observed that smart city technologies, especially those integrated with artificial intelligence, have initiated serious ethical debates in the literature.

Firstly, smart city systems generate a large amount of data through cameras and sensors used throughout the cities. The collection of this vast amount of data from cities through technology is causing serious controversy because of its potential to violate citizens' privacy. Indeed, there are criticisms that these sophisticated monitoring devices could turn cities into surveillance centers (Kitchin, 2016). The uncertainty surrounding who collects and processes this big data, with whom it is shared, and for what purposes it is used, further fuels these debates. Indeed, given that smart city technologies are often established and overseen by commercial companies, it becomes quite difficult to guarantee that data will not be misused by these companies (Polat, 2024; Townsend, 2013).

On the other hand, another important ethical issue, frequently highlighted in the literature, is biased algorithms. Artificial intelligence and algorithmic decision support systems used to transform big data into decision-making in city administration may employ biased algorithms. Indeed, since the training datasets used in these systems are often based on data previously collected from the field, they can perpetuate existing biases,

inequalities, and injustices (O'Neil, 2016). In addition, the digital divide (digital inequality) is also seen as a significant problem. For city residents (such as the elderly, the poor, and the disabled) who have little or no access to smart city technologies, this situation can lead to social injustice and inequalities (Van Dijk, 2020). In conclusion, although it is claimed that smart cities will increase participation, their technology-focused design actually makes citizen participation more difficult (Hollands, 2008).

Conclusion

Research shows that smart city technologies offer significant advantages in terms of sustainability. However, the ethical issues that smart city technologies bring with them should not be ignored. The main reason for this is said to be that smart city technologies are being developed solely with a technology-focused approach, disregarding the social and ethical dimensions of the issue. In this context, smart city technologies must be designed using transparent and unbiased algorithms, focusing on participation, and ensuring a high level of data security to protect data privacy.

To achieve this, a multi-stakeholder smart city governance approach should be adopted, involving local administrators, academics, citizens, and technology developers. In this context, empirical research examining the governance and ethical dimensions of smart cities is needed. Therefore, it is believed that empirical studies that will reveal the ethical implications of smart cities for different groups in the future will fill an important gap in the literature. In this way, a responsible and sustainable smart city can be achieved that focuses not only on technology but also puts people at the centre.

References

Albino, V., Berardi, U., & Dangelico, R. M. (2015). Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives. Journal of Urban Technology, 22(1), 3–21. https://doi.org/10.1080/10630732.2014.942092

Caragliu, A., Del Bo, C., & Nijkamp, P. (2011). Smart Cities in Europe. Journal of Urban Technology, 18(2), 65–82. https://doi.org/10.1080/10630732.2011.601117

Hollands, R. G. (2008). Will the real smart city please stand up? Intelligent, progressive or entrepreneurial? City, 12(3), 303–320. https://doi.org/10.1080/13604810802479126

Kitchin, R. (2016). The ethics of smart cities and urban science. Philosophical Transactions of the Royal Society A, 374(2083), 1–15. https://doi.org/10.1098/rsta.2016.0115

O'Neil, C. (2016) Weapons of Math Destruction: How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy. Crown Publishing Group.

Polat, M. (2024a). Yapay zekânın denetimde kullanılması ve etik sorunlar. Sayıştay Dergisi. 35(134), 395-423.

Townsend, A. (2013). Smart Cities: Big Data, Civic Hackers, and the Quest for a New Utopia. WW Norton & Company.

Van Dijk, J. (2020). The digital divide. Polity Press

.

Türkiye'deki E-Devlet Sistemi Uygulamaları: Fırat Üniversitesi Örneği

E-Government System Applications in Turkey: The Case of Fırat University

Yeliz Polat[1], Eda Nur Erşen[2]

Öz

Araştırma kapsamında Türkiye'de uygulanmakta olan e-devlet sisteminin akademisyenler ve öğrenciler üzerindeki etkisini analiz etmek sistemin eğitim süreçlerine ve günlük yaşama olan katkılarını detaylı bir şekilde analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu çalışma da e-devlet sisteminin ne olduğunun tanımı yapılacak avantajları ve dezavantajlarının nelerdir tespiti yapılacak, ardından bu sistemin akademisyenler ve öğrencilerin akademik süreçlerde katkıları ve aldığı verim değerlendirilmiştir. Araştırmada, kamu hizmetlerinin yalnızca etkinlik ve verimlilik ilkelerine göre değil, aynı zamanda toplumsal değer üretme amacıyla yönetilmesi gerektiğini anlayışı benimsenmiştir. Bu bağlamda, araştırmada e-devlet sistemlerinin vatandaşlara ne ölçüde "kamu değeri" sunduğu, dikkate alınmıştır. Araştırmada, fenomenolojik yöntem ile Fırat Üniversitesi İİBF bölümündeki akademisyen ve öğrencilerin Türkiye'de uygulanan e-devlet sistemi hakkındaki görüşleri ve uygulama deneyimleri analiz edilmiştir. 14 akademisyen ile 50 öğrenciyle yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yönlendirilerek derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, E-devlet sisteminin her iki kullanıcı grubu için de bir 'yaşam alanı' olmaktan ziyade, 'gereklilik odaklı bir işlem noktası' olarak konumlandığını tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: E-devlet, E-hizmet, Ögretim Üyesi, Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi.

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

Within the scope of the research, it is aimed to analyze the impact of the e-government system implemented in Turkey on academics and students and to examine in detail the contributions of the system to educational processes and daily life. In this study, the definition of the e-government system will be made, its advantages and disadvantages will be identified, and then the contributions and efficiency gains of this system for academics and students in academic processes will be evaluated. In the research, it was adopted that public services should be managed not only according to the principles of effectiveness and efficiency, but also with the aim of creating social value. In this context, the research took into account the extent to which e-government systems deliver "public value" to citizens. In the research, using the phenomenological method, the views and experiences of academics and students at the Faculty of Economics and Administrative Sciences at Fırat University regarding the e-government system implemented in Turkey were analyzed. In-depth interviews were conducted with 14 academics and 50 students using semi-structured, open-ended questions. As a result, it was determined that the e-government system is positioned as a 'transaction point focused on requirements' rather than a 'living space' for both user groups.

Keywords: E-government, E-services, Faculty Member, Undergraduate Student, Fırat University.

JEL Codes: H83, H13, O22

[1] Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ylzaktas@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6980-5742.
[2] Lisans Öğrencisi, Fırat Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Orcid: 0009-0003-1230-7026.

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu araştırma ile Türkiye'de uygulanmakta olan e-devlet sisteminin akademisyenler ve öğrenciler üzerindeki etkisini analiz etmek sistemin eğitim süreçlerine ve günlük yaşama olan katkılarını detaylı bir şekilde analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu çalışma da e-devlet sisteminin ne olduğunun tanımı yapılacak avantajları ve dezavantajlarının nelerdir tespiti yapılacak, ardından bu sistemin akademisyenler ve öğrencilerin akademik süreçlerde katkıları ve aldığı verim değerlendirilecek ve Elazığ Fırat Üniversitesi özelinde e-devletin en çok hangi alanda kullanıldığını analiz etmek amacıyla araştırma yapılacaktır. Araştırmanın ana amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- Lisans düzeyinde e-devlet sisteminin etkinliğini analiz etmek,
- Lisans düzeyinde e-devlet sisteminin eğitim süreçlerine katkısı incelenmesi eğitimde nasıl kolaylık sağladığını ve süreçlerini nasıl hızlandırdığını değerlendirmek,
- Lisans düzeyinde eğitim politikalarının gelişmesine katkı sağlamak elde edilen sonuçlarda öneri sunmak,
- Sistemin akademisyenler ve öğrenciler üzerindeki rolünü belirlemek,
- Akademik bürokrasinin dijitalleşmesi, belge işlemleri ders kayıtları mezuniyet süreçleri ve diğer akademik bürokratik işlemlerde sunduğu avantajlar analiz etmek,
- Dijital yeterlilik ve erişim engellerinin sorunların belirlemesi, sorunların giderilmesi için çözüm önerilmesi,

Hedefler

Bu araştırma kapsamında Fırat Üniversitesi İİBF bölümündeki akademisyen ve öğrencilerin Türkiye'de uygulanan e-devlet sistemi hakkındaki görüşlerinin ve uygulama deneyimlerinin ortaya çıkarılması planlanmaktadır. Ayrıca öğrenciler ve akademisyenler bu sistemin sunduğu hizmetlerin ne kadar farkında olduğunu bu süreçte ortaya çıkan sorunları sisteme ne kadar ihtiyaç duyulduğu da araştırılacaktır. Bu bağlamda e-devlet sisteminin eğitim süreçlerindeki etkilerini somut örneklerle desteklenecektir. Sonuçta, elde edilen bulgulara dayanarak sistemin ne derecede önemli olduğunu verilen hizmetin farkındalığını ve gelecekte nasıl hizmetler sunabileceğini değerlendirerek bu alanda öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Genel olarak araştırma dijitalleşmenin eğitim alanındaki etkilerini anlamak ve e-devlet sisteminin potansiyelini artırmak için önemli bir kaynak oluşturma çalışması yürütülecektir. Projenin ana hedefleri şu şekilde özetlenebilir:

- E-devlet uygulamalarının akademisyenler ve öğrenciler arasında ne kadar bilindiğini tespit edilmesi hizmet farkındalığının incelenmesi öğrencilerin ve akademisyenlerin e-devlet hizmetlerine yönelik farkındalığın araştırılması ve bu farkındalığın artmasını sağlanması,
- İyileştirme alanlarının belirlenmesi e-devlet sisteminin daha işlevsel hale getirilmesi için hangi alanda iyileştirmeler yapılması gerektiğinin tespit edilmesi,
- Kullanım sıklığının ve alanların araştırılması e-devlet sisteminin en sık hangi amaçlarla kullanıldığı belirlenmesi ve özellikle hangi hizmetlerin daha fazla tercih edildiği üzerine veriler toplanması hizmetlerin geliştirilmesi için gerekli yönlendirmeler yapılması,
- Kamu idareleriyle olan iletişim süreçlerini geliştirerek kullanıcıların daha etkili bir iletişim kurmasını sağlaması,
- E-devlet sisteminin akademik araştırmalar için sunduğu desteklerin ve fırsatların incelenmesi,

Yöntem

Bu araştırma, dijital kamu hizmetlerinin bireyler üzerindeki etkilerini daha kapsamlı bir biçimde analiz edebilmek amacıyla, Yenilik Yayılım Kuramı (Diffusion of Innovations Theory), Eleştirel Teori, Sosyo-Teknik Sistem Kuramı ve Kamu Değeri Yönetimi Kuramı gibi farklı kuramsal çerçevelere dayandırılmıştır. Bu kuramlar, bireylerin e-devlet uygulamalarını nasıl algıladıklarını, nasıl kullandıklarını ve bu uygulamaların kamu hizmetlerinde ne tür dönüşümlere neden olduğunu açıklamak için önemlidir.

Araştırma kapsamında Sosyo-Teknik Sistem Kuram esas alınmıştır. Bu kurama göre örgütsel değişimlerle baş edebilecek, kontrol altına alınabilecek yönetilebilir örgütsel etkenliği ve çalışanların doyumunu sağlayabilecek esnek ve organik yapılar oluşturmak üzere örgütün sosyal ve teknolojik yönlerinin birleştirilmesini öngören bir örgütsel desenleme olarak açıklanabilir (Balcı, 2005: 173). Teknolojik sistemlerin sadece teknik araçlar değil, aynı zamanda sosyal yapılarla iç içe geçmiş bileşenler olduğunu ifade eder. Bu kurama göre, e-devlet sistemlerinin başarısı yalnızca teknolojik altyapıya değil, aynı zamanda kullanıcıların sosyal ve kültürel özelliklerine de bağlıdır. Bu nedenle araştırmada, Fırat Üniversitesi'ndeki öğrenciler ve akademisyenlerin toplumsal bağlamda e-devlet sistemlerini nasıl deneyimledikleri sorgulanmaktadır.

Kamu Değeri Yönetimi Yaklaşımı ise kamu yönetiminde ekonomik verimlilik, örgütsel uygulamalar, rasyonellik ve bağımsızlık gibi konularda kapsayıcı, toplumun tüm kesimlerine hitap eden bir açıdan kamusal değerlerin ve çıkarların yaratılmasına ve korunmasına odaklanmaktadır (Turkel ve Turkel, 2016, s. 1). Genel olarak belirtilen bu odak çerçevesinde kamu değeri yaklaşımının, geleneksel kamu yönetimi ve YKİ yaklaşımlarına bir tepki olarak ortaya çıktığı ifade etmektedir (Karkın, 2015: 252). Kamu hizmetlerinin yalnızca etkinlik ve verimlilik ilkelerine göre değil, aynı zamanda toplumsal değer üretme amacıyla yönetilmesi gerektiğini savunur. E-devlet sistemlerinin vatandaşlara ne ölçüde "kamu değeri" sunduğu, bu çerçeve ile analiz edilmiştir. Özellikle yükseköğretim alanında öğrencilerin ve akademisyenlerin bu sistemlerden duydukları memnuniyet ve beklentiler bu bağlamda değerlendirilmiştir. Bu kuramsal çerçeve sayesinde araştırma, e-devlet sistemlerinin teknik boyutlarının ötesine geçerek, bireylerin deneyimlerine ve toplumsal etkilerine odaklanmaktadır. Böylece sistemin sadece nasıl çalıştığı değil, aynı zamanda nasıl algılandığı ve dönüştürdüğü de analiz edilebilmektedir.

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği uygulanmıştır. Morgan (1996)'ın ifade ettiği gibi, nitel araştırma yöntemi, insanın kendi potansiyelini anlaması, sırlarını çözmesi ve çabasıyla inşa ettiği sosyal yapı ve sistemlerin derinliklerini keşfetmek ve analiz etmek için geliştirdiği bilgi üretme biçimlerindendir. Bu yöntemle desenlenmiş araştırmalarda incelenen olay veya olgu hakkında derin bir algıya ulaşma gayreti söz konusudur. Proje kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) kullanılmıştır. Bu bağlamda, hazırlanan yarı yapılandırılmış sorular, Elazığ Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görev yapan öğretim üyelerine ve öğretim gören öğrencilere uygulanmıştır. Görüşme yapılacak akademisyen ve öğrenciler amaca yönelik olarak İİBF kapsamında lisans düzeyinde aktif programlar olan "iktisat", "işletme", "sosyal hizmet", "maliye", "yönetim bilişim sistemleri", "çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri" ile "siyaset bilimi ve kamu yönetimi" bölümlerinden rastgele örneklem yöntemiyle belirlenen her bölümden iki akademisyene ve her bölümden birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü öğrencilerinden iki öğrenciye uygulanmıştır. Böylece toplamda 14 akademisyen ve 50 öğrenci ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze görüşmelerle ve yarı yapılandırılmış görüşme formuyla planlanan mülakatlar gerçekleştirilmiştir. E-devlet sistemi alanında yapılan çalışmanın evrenini Elazığ ilinde bulunun Fırat Üniversitesi örneklemini de İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde görevli 14 akademisyen ve 50 lisans öğrencisi oluşturmaktadır.

Elazığ'da bulunan Fırat Üniversitesi'nde 42.246 öğrenci 2.258 akademisyen ve 17 fakülte mevcuttur. Fırat Üniversitesinde 17 fakültede 1469 akademisyen görev yapmaktadır ve 33.096 lisans öğrencisi öğrenim görmektedir (www.ubys.firat.edu.tr). İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde toplam 7 bölüm bulunmaktadır. Bunlar: "İktisat", "İşletme", "Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi", "Sosyal Hizmet", "Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri", "Maliye" ve "Yönetim Bilişim" sistemleridir. Derinlemesine görüşme

yapılırken amaca yönelik her bölümden ikisi öğretim üyesi ikisi öğretim elemanı olmak üzere dört akademisyen ve her bölümün birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıflarından en az iki öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. "Yönetim Bilişim Sistemleri" Bölümü'nün 1. Sınıf öğrencileri mevcut olduğu için yalnızca birinci sınıftan iki öğrenci ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerde farklı sınıf düzeylerinden (1.2.3.4.) öğrencilerin e-devlet kullanımına dair deneyimleri ve algıları karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırma kapsamında, fenomenolojik yöntem ile Fırat Üniversitesi İİBF bölümündeki akademisyen ve öğrencilerin Türkiye'de uygulanan e-devlet sistemi hakkındaki görüşleri ve uygulama deneyimleri araştırılmıştır. Creswell (2020: 80, 81)'in de belirttiği gibi grup 3-4 kişi ile 10-15 kişi arasında değişen heterojen bir grup belirlenmiştir. Bu araştırmada, 14 akademisyen ve 50 öğrenci ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem ile birey ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilebilir. Görüşmeyi yapanın gözlemleri de veri olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda da görüşme yapan kişinin görüşmecinin yaşanmış deneyimlerini ve yaşama ilişkin metinleri yorumlamasına olanak sağlayan "yorumlayıcı fenomoloji" yöntemi araştımada uygulanmıştır. Bu bağlamda da grup görüşmeleri sonucunda da bireylerin deneyimlerinin özünün tartışıldığı betimleyici bir bölümü içermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştıma kapsamında elde edilen sonuçlar;

- Öğrenciler e-devleti en çok KYK ve öğrenci belgesi gibi zorunlu işlemler için kullanmaktadır. E-Nabız ve diğer hizmetler daha orta düzeyde kalırken bazı işlemler düşük oranda kullanılmaktadır. Lisans öğrencilerinin e-devlet kullanımın çoğunlukla ihtiyaç temelli olduğu görülmektedir.
- İİBF'deki bölümler arasında E-Devlet kullanımında belirgin farklılıklar vardır. SBK, IKT ve ÇEK bölümleri daha yüksek kullanım gösterirken İŞL ve MALY bölümlerinde kullanım daha düşüktür. Bu durum bölümlerin ders içeriklerini ihtiyaç duyulan resmi işlemlerle ilişkilendirilebilir genel olarak bölümün farklılıkların kullanım düzeyine etkilediği söylenebilir.
- Lisans öğrencilerinin birçoğu teknik sorun yaşamadığını belirtmiştir. Yaşanan sorunlar genellikle yoğunluk kaynaklı yavaşlama ve giriş problemleridir. Genel olarak sistemimiz stabil çalıştığı söylenebilir.
- Lisans öğrencilerinin genel memnuniyet düzeyi yüksektir öğrencilerin büyük kısmı sistemi memnun edici bulmaktadır memnuniyetsizlik oranı oldukça düşüktür ve bu durum sistemin genel başarısını göstermektedir.
- Lisans öğrencileri tarafından çok kullanılan hizmetler SGK, Vergi ve Belge sorgulama işlemleridir. Bu üç hizmet toplamda kullanımın %37'sini oluşturuyor ve akademisyenlerin resmi/idari işlemler üzerine yoğunlaştığını gösteriyor. Orta düzeyde kullanım: e-Nabız ve Nüfus işlemleri (%14 toplam), akademisyenlerin kişisel veya dijital günlük işlemler için sistemi sınırlı kullandığını gösteriyor. Az kullanılan hizmetler: YÖK / Akademik işlemler ve Trafik (%10 toplam), akademisyenlerin akademik belge veya öğrenciye yönelik işlemleri için e-devleti daha az tercih ettiğini işaret ediyor. Diğer hizmetler (%3), sistemin çoğunlukla resmi ve mesleki ihtiyaçlar için optimize edildiğini ortaya koymaktadır.
- Akademisyenlerin birçoğu sistemi oldukça faydalı buluyor. Akademisyenlere göre, sistemin akademik kullanım için işlevsel olarak görülmektedir.
- Akademisyenlerin e-devlet kullanımında karşılaştıkları teknik sorunlar incelendiğinde en yaygın problemin sistemde yaşanan yavaşlama olduğu görülmektedir. Bunu sistem hataları ve giriş problemleri izlemekte, bazı katılımcılar ise belirli durumlarda erişim ve işlem sırasında çeşitli teknik aksaklıklar yaşadıklarını belirtmektedir. Buna karşılık önemli bir kısmın herhangi bir sorun

yaşamadığı da görülmekte, bu durum sistemin genel olarak stabil çalıştığını ancak yoğun kullanım dönemlerinde performans düşüşleri ve zaman zaman erişim kaynaklı sorunların ortaya çıktığını göstermektedir. Daha spesifik olarak belge yükleme ve çift doğrulama gibi işlemlerde yaşanan sorunların ise daha sınırlı bir kullanıcı grubunu etkilediği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak hem akademisyenler hem de lisans öğrencileri bağlamında;

- E-devlet sisteminin her iki kullanıcı grubu için de bir 'yaşam alanı' olmaktan ziyade, 'gereklilik odaklı bir işlem noktası' olarak konumlandığını tespit edilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun sistemi sadece somut bir ihtiyaç anında ziyaret etmesi, dijital devletin 'aktif bir vatandaşlık platformundan ziyade bir 'dijital arşiv' olarak algılandığını göstermektedir. Özellikle 'hizmetleri merak edip inceleme' oranının her iki grupta da en düşük seviyede kalması, kullanıcıların sistemle kurduğu bağın proaktif değil, tamamen operasyonel ve sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

- E-devlet sistemin 'Güven Duygusu' noktasında her iki gruptan da (özellikle akademisyenlerden) tam not aldığı görülmektedir. Ancak 'Arayüz Kullanım Kolaylığı' verileri, kullanıcıların sistemin karmaşık yapısı içerisinde bazen kaybolduğunu ve aradıkları hizmete ulaşmakta zorluk çektiklerini göstermektedir. Akademisyenlerin genel memnuniyet oranının daha yüksek olması, bu grubun sistemi daha çok masaüstü ve yerleşik cihazlardan, yani daha stabil bir arayüzden kullanmasıyla ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin memnuniyetindeki dalgalanma ise mobil arayüzdeki beklentilerin tam karşılanmamasından kaynaklanmaktadır.

- Bilinç düzeyine dair veriler, kullanıcıların sistemin teknik kapasitesinden ziyade 'resmi gücüne' odaklandığını ıspatlamaktadır. Akademisyenlerin Yasal Geçerlilik Bilincindeki mutlak hakimiyeti, sistemin hukuki bir otorite olarak kabul gördüğünü kanıtlar. Öte yandan, her iki grubun da 'Yeni Hizmet Takibi' konusunda zayıf kalması, kullanıcıların sistemdeki gelişimleri izlemediğini, sadece bildikleri klasik yolları kullandıklarını göstermektedir. Bu bulgu, e-Devlet bilincinin derinlemesine ama dar bir alanda' (sadece bilinen hizmetler özelinde) hapsolduğunu ortaya koymaktadır.

- Kullanıcıların sistemden 'etkileşim' beklediğini açıkça göstermektedir. Öğrencilerin ezici çoğunlukla 'Yapay Zekâ Desteği' istemesi, dijital süreçlerin kendilerine rehberlik etmesi arzusunu yansıtmaktadır. Akademisyenlerin 'Kurumsal Veri Entegrasyonu' talebi ise, e-Devlet'in tüm kamu bürokrasisini tek bir çatı altında kusursuzca birleştirmesi gerektiği beklentisini vurgular. Her iki grubun ortak talebi olan 'Kişiselleştirilmiş Bildirimler', sistemin pasif bir depodan, kullanıcıyı uyaran ve yönlendiren aktif bir asistan yapısına dönüşmesi yönündeki güçlü ihtiyacı kanıtlamaktadır.

Kaynakça

Balcı, A. (2013), "E- Devlet: Kamu Yönetiminde Yeni Perspektifler, Fırsatlar ve Zorluklar", Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar İçinde A. Balcı, A. Nohutçu, N. K. Öztürk ve B. Coşkun (derleyenler), 318-338, Seçkin Yayıncılık.

Karkın, N. (2015). "Kamu Değeri Kavramı ve Kamu Değeri Yönetiminin Kamu Yönetimi Kuramı Bağlamındaki Yeri". Kamu Yönetiminde Pradigma Arayışları: Yeni Kamu Yönetimi İşletmeciliği ve Ötesi, Ö. Köseoğlu ve M. Z. Sobacı (derleyenler), 249-272, Dora Yayıncılık.

Morgan, D. L. (1996). Focus groups as qualitative research (C. 16). New York: Sage publications.

Turkel, E. ve Turkel, G. (2016). Public value theory: reconciling public ınterests, administrative autonomy and efficiency. Review of public administration and management, 4(2), 1-7.

Kamu Hizmetlerinde Dijital Bölünme: Yeni Bir Eşitsizlik Ekseni ve Çözüm Arayışları

Digital Divide in Public Services: A New Axis of Inequality and the Search for Solutions

Ahsen Saçlı[1]

Öz

21. yüzyıldaki teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak kamu yönetiminin dijital dönüşümü çerçevesinde kamu hizmetlerinin dijital teknoloji içeren sunumundan beklenen verimlilik ve hızlanma istenilen oranda sağlanamamaktadır. Teknolojiye erişim ya da teknolojiyi kullanma yetisi konusunda önemli eksiklikler mevcuttur. Bu eksiklikler dijital bölünmeyi olarak nitelendirilen yeni bir eşitsizlik ekseni yaratmaktadır. Bilinen bürokratik işlemlerin yerini e-devlet uygulamalarının alması, yeterli teknolojik alt yapı ya da donanıma sahip olmayan insanları sistem dışı bırakarak görünmez vatandaş haline gelinmesi riski taşımaktadır. Bu çalışmada dijital bölünmenin sosyo-ekonomik boyutları açısından kamu hizmetlerinden beklenilen kapsayıcılığın sağlanması durumu analiz edilecektir. Kamu yönetiminde dijitalleşmenin, hizmetler açısından dışlanma aracı değil, sosyal adaleti kuvvetlendiren bir araç olarak tasarlanması gerektiği vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Hizmeti, Dijital Bölünme, Sosyal Eşitsizlik, E-Devlet, Dijital Teknolojiler

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

As a result of 21st century technological developments, within the framework of digital transformation of public administration, the efficiency and acceleration expected from the provision of public services with digital technology cannot be achieved at the desired rate. There are significant deficiencies in access to technology or the ability to use technology. These deficiencies create a new axis of inequality characterised as the digital divide. The replacement of familiar bureaucratic procedures by e-government applications carries the risk of excluding people who do not have sufficient technological infrastructure or equipment from the system and becoming invisible citizens. In this study, the expected inclusiveness of public services will be analysed in terms of socio-economic dimensions of the digital divide. It will be emphasised that digitalisation in public administration should be designed as a tool that strengthens social justice, not as a tool of exclusion in terms of services.

Keywords: Public Service, Digital Divide, Social Inequality, E-Government, Digital Technologies

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Amaç

İnsanlık tarihinin başlangıcı aynı zamanda teknolojinin tarihinin başlangıcıdır. Çünkü insan yaşamak için doğayı değiştirmek ve dönüştürmek zorundadır. Bu değişim ve dönüşümde tarihin en başından itibaren insanın en büyük yardımcısı teknoloji olmuştur. Taş aletlerden bugünün dijital teknolojilerine[2] kadar her düzeyde teknolojinin gelişiminin sebebini insanın ihtiyaçlarına bağlasak da özellikle 21. yüzyılda bu durum biraz amacından ayrılmış görünmektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinde başlayan gelişmelerin neticesi olarak 21. yüzyılda teknoloji hem olağanüstü hızla gelişmelere sahne olmakta hem de insana dair olan her şeyi değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu bağlamda 21. yüzyılın kamu yönetimi paradigması da önemli değişimler geçirmektedir. Bilinen bürokratik sistem yerini dijital yönetişim ve akıllı devlet sistemlerine

[1] Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: ahsen.sacli@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5665-2855.

[2] Bu çalışmada 21. yüzyılın teknolojileri olan bilgi, iletişim, yapay zeka dahil tüm teknolojilerin ortak adı olan "dijital teknolojiler" terimi kullanılacaktır.

bırakmaya hazırlanmaktadır. Dijital teknolojilerin kamu hizmetlerine entegre edilmesi ile verimliliğin ve şeffaflığın artması, hizmete sürekli erişilebilir olması, maliyetlerin düşmesi gibi pek çok önemli avantajlar elde edilmektedir. Ancak dijital teknolojilerinin kamu hizmetlerinde kullanılabilir hale getirilmesiyle birlikte yeni bir eşitsizlik ekseni yaratılmıştır. Bu eşitsizlik ekseni dijital bölünme olarak adlandırılmaktadır.

Dijital bölünme, bir toplumdaki farklı kesimlerin dijital teknolojilere erişimi, teknolojilerden faydalanma düzeyi, kullanım yeterliliği ya da tamamen dijital teknolojilere olan güvensizlik gibi olanaklardaki dengesizliği ifade etmektedir. Kamunun sunduğu hizmetlerin sadece dijital olarak sunulmaya başlanması, özellikle internet ya da cihaz sahipliği imkanından yoksun olan vatandaşlar ile kullanım yetenekleri kısıtlı olan (örneğin yaşlı yahut okuma yazması olmayan gibi) veya yalnızca güvensizlik nedeniyle vatandaşların kamusal haklarından yoksun kalmasına neden olunmaktadır. Bu da dijital hak mahrumiyeti yaratarak sosyal adaletsizliğe neden olmaktadır. Dolayısıyla kamu hizmetlerinde dijitalleşme, hizmetin yaygınlaşması ve kolaylaştırılmasından çok yeni bir toplumsal dışlanma şekli yaratmaktadır.

Kamu hizmetleri kendi doğal yapısı gereği hem kapsayıcı olmalı hem de evrensel olmalıdır. Dijitalleşme ile dijital kısıtlılığı olan tüm vatandaşlara, anayasal bir hak olan kamu hizmetine erişim hakkına engel olunmaktadır. Sosyal yardım başvurularının dahi dijital ortamda yapılmasının yarattığı ironi dikkate değerdir. Sadece dijital olarak sunulan kamu hizmetleri özellikle toplumun kırılgan kesimlerini görünmez vatandaş haline getirmektedir. Böylece sınıf ayrımına yeni bir sınıf daha eklenmektedir. Bu sınıfın adı "dijital sınıf" olarak konulmuştur. Bu durum hem toplumsal tabakalaşmanın artmasına hem de toplumsal kutuplaşmanın artmasına hizmet etmektedir. Dolayısıyla toplumsal tabakalaşmanın ya da sınıf ayrımcılığının analiz edilerek, kamu hizmetlerine erişimdeki zorlanmalarda dijital teknolojilerin rolünü incelemek ve analiz etmek bu çalışmanın temel amacıdır. 21. yüzyılda artık bilgiye erişimin en temel insan hakkı olduğu kabul edilmiştir. Dolayısıyla bizzat kamu eliyle yaratılan dijital yarılmanın ya da uçurumun ortadan kaldırılması veya en azından daraltılması gerekmektedir. Bu da dijitalleşmenin yalnızca bir teknik altyapı konusu değil, aynı zamanda bir sosyal adalet konusu olduğunu vurgulamak önem arz etmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan literatür taraması ve çeşitli doküman analizleri kullanılacaktır. Özellikle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan "Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması", T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi verileri ile Birleşmiş Milletler e- Devlet Endeksleri kullanılarak küresel anlamda daha iyi durumda olan devletlerin uygulama örneklerine bakılarak gelinen durum analiz edilecektir.

Bulgular

21. yüzyılın kamu yönetimi verimlilik ve hızlı olmak merkezli bir dijital dönüşümden geçmektedir. Bu dönüşüm her açıdan devrim niteliğindedir. e- Devlet, mobil uygulamalar ve en sonunda da yapay zekadan yararlanılarak kamu hizmeti sunmak gün geçtikçe daha fazla yaygınlaşmaktadır. İşlemlerin hızlanmasının yanında verimliliği artıran bir süreç olarak nitelendirilen dijitalleşmenin bir de görülmek istenmeyen tarafı vardır. Dünyada internete erişimi olmayan, cihaza ulaşamayan ya da dijital teknolojileri kullanma yetisinden yoksun olan oldukça kalabalık bir nüfus bulunmaktadır. Yoksulluğun getirdiği yoksunluk yanında yaşlı veya dijital okuryazarlığı olmayan kesimler bu kalabalığın içinde devlet tarafından görünmez vatandaş olarak en temel sağlık hizmetleri ya da hak arama gibi, bilgiye ulaşma gibi pek çok imkândan yoksun bırakılmaktadır. Burada kamu hizmetleri ile vatandaş arasında bir uçurum yaratılarak eşitsizliğe yol açılmaktadır. Literatürde dijital bölünme kavramı üç başlık altında incelenmektedir. Birinci seviye dijital bölünme erişim engeli, internet bağlantısı sorunları, fiziksel altyapı yetersizliği ya da gerekli teknolojik araçlara ulaşamama durumunu ifade etmektedir. Burada kentsel ve kırsal alanlardaki fiziki yetersizlik yanında yoksulluktan kaynaklanan imkansızlıklarda analiz edilmektedir. İkinci seviye dijital bölünme dijital okur yazarlık yetisinden mahrum

kalmak olarak nitelendirilmektedir. Vatandaşların dijital okur yazarlıktan yoksun olması dijital teknoloji araçlarından ya da yeterli donanımdan yoksunluğunu ifade etmektedir. Özellikle yaşlı nüfus ile eğitimi hiç olmayan veya eğitim düzeyi düşük olan kesimlerin dijital sistemleri kullanamayışından kaynaklanmaktadır. Üçüncü seviye dijital bölünme fayda ve çıktı eşitsizliği olarak ele alınmaktadır. Bu da vatandaşların dijital teknolojileri kullanabilme kapasitelerinden kaynaklanan bu teknolojileri kullanamayanlara kıyasla elde ettikleri avantajlı durumun yarattığı eşitsizliktir. Mesela sağlık sisteminden doğrudan randevu alabilen vatandaş ile alamayan diğer vatandaş arasındaki kamu hizmetinden yararlanmanın yarattığı fark açıkça görülebilmektedir. Bu aradaki farklılıkların yarattığı dijital uçurumun kapanması için çeşitli politika önerileri bulunmaktadır. Bu önerilere çalışmanın bütününde yer verilecektir. Ayrıca burada veri güvensizliği nedeniyle dijital teknolojilerin kullanımını reddeden önemli oranda büyük bir kitle daha bulunmaktadır. Ek olarak dijital teknolojileri kullanamayan ya da gerekli teknolojik donanıma sahip olmayan vatandaşların başkalarına geliştirdiği bağımlılık konusundan söz etmek gerekmektedir. Bu konu da veri güvenliğini riske atan önemli bir bileşen olarak tespit edilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Kamu yönetiminin önemli bir bileşeni olan kamu hizmeti konusu vatandaş hakları açısından üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. 21. yüzyılın sistemsel gereği olarak zorunlu hale gelen dijital teknolojilerin kamu hizmetlerinde kullanılması elbette pek çok açıdan avantaj sağlamaktadır. Ancak yarattığı veya yaratabileceği dijital bölünme yalnızca teknik bir sorun olmayıp aynı zamanda önemli bir demokratik yönetim sorunu olarak görülmektedir. Kamu hizmetleri dijitalleştirirken hem bir kısım vatandaşı görünmez kılmakta hem de yeni bir sınıf yaratmaktadır. Bu sınıf dijital sınıf olarak nitelendirilmektedir. Bunlar her türlü dijital teknolojiyi kullanma yetisine sahip olan, kullanırken aynı zamanda hem büyük veriyi besleyen hem de yeni bir şeyler yaratabilen sınıftır. Üstelik e- Devlet bir arayüz iken yapay zeka tamamıyla bir program olduğundan arayüz olan bir teknolojiyi dahi kullanamayan vatandaştan yapay zeka ürünlerini kullanması doğal olarak beklenemez. Bunun tam karşısında yoksulluk, yaşlılık ve düşük düzeyli eğitim nedeniyle bunların hiçbirinden yararlanamayan bir sınıf bulunmaktadır. Belki de toplumsal sınıfları 21. yüzyılın verilerine göre yeniden tanımlamak gerekecektir. Sonuç olarak dijital teknolojilerin kullanımındaki amaçlardan biri de sosyal adaleti sağlamak ise bunun en azından şimdilik gerçekleşmediği söylenebilir. Dolayısıyla devletlerin kamu hizmeti sunarken dijital bölünme nedeniyle toplumsal sınıflar arasındaki uçurumun kapatılarak toplumsal kalkınmanın sağlanması için çabalaması gerekmektedir.

Kaynakça

Acemoğlu, D. & Johnson, S. (2023). İktidar ve Teknoloji – Bin Yıllık Mücadele - . Doğan Yayınları, İstanbul.

Karakulaoğlu, Ersöz, S. (2020). Dijital Toplum: Kavram, Kuram ve Yöntem. Nobel Akademik Yayınları, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Raporları. https://cbddo.gov.tr/arastirma-raporlari/.

Türkiye İstatistik Kurumu (2024). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması. https://veriportali.tuik.gov.tr/tr/press/53492.

Tosun, A. (2024). Kamu Yönetiminde Hizmet Sunumunda Bir Paradigma Değişimi: E-Devlet. *International Journal of Social Sciences*, Volume & Issue 33, 137-154. https://www.researchgate.net/publication/377604567_Kamu_Yonetiminde_Hizmet_Sunumunda_Bir_Paradigma_Degisimi_E-Devlet.

United Nations (2024). UN E-Government Knowledgebase. https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024.

We Are Social (2025). Dijital 2025: Dijitalin Küresel Durumuna Dair Temel Rehber. https://wearesocial.com/uk/blog/2025/02/digital-2025-the-essential-guide-to-the-global-state-of-digital/.

Yönetişim Kalitesi ve Yapay Zekâ Hazırlığı: Ülke Karşılaştırmalı Analizde Hükümet Etkililiğinin Aracı Rolü

Governance Quality and Artificial Intelligence Readiness: The Mediating Role of Government Effectiveness in a Cross-Country Analysis

Gülhan Şen[1]

Öz

Bu çalışma, yönetişim kalitesi göstergelerinin ülkelerin Yapay Zekâ Hazırlık Endeksi (Government AI Readiness Index) üzerindeki etkisini ve bu ilişkide hükümet etkililiğinin aracı rolünü incelemektedir. Kesitsel karşılaştırmalı tasarımda 144 ülkeye ait ikincil veriler kullanılmış, analizler R programında çoklu doğrusal regresyon ve 1000 bootstrap örneklemeli aracılık testi ile yürütülmüştür. Bulgular, yapay zekâ hazırlık düzeyi ile en güçlü ilişkinin hükümet etkililiğinde ortaya çıktığını ve modelin açıklayıcılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Normatif yönetişim göstergelerinin etkisi, büyük ölçüde uygulama kapasitesi kanalı üzerinden dolaylı biçimde gerçekleşmektedir. Sonuçlar, dijital devlet kapasitesinin teknoloji kadar kurumsal uygulama gücüne dayandığını vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ Hazırlığı, Yönetişim Kalitesi, Hükümet Etkililiği, Devlet Kapasitesi

JEL Kodları: H11, H83, O33

Abstract

This study investigates the influence of governance quality indicators on the Government AI Readiness Index across countries, with particular attention to the mediating role of government effectiveness. Secondary data from 144 countries were analyzed using a cross-sectional comparative design. Multiple linear regression and a 1000-sample bootstrap mediation test were conducted in R. The results indicate that government effectiveness exhibits the strongest association with AI readiness, and the model demonstrates substantial explanatory power. The effect of normative governance indicators is primarily indirect, operating through the implementation capacity channel. These findings underscore that digital government capacity depends on institutional implementation power as well as technological advancement.

Keywords: Artificial Intelligence Readiness, Governance Quality, Government Effectiveness, State Capacity

JEL Codes: H11, H83, O33

Genişletilmiş Özet

Giriş

Dijital devletin elektronik hizmet sunumundan veri temelli karar alma ve yapay zekâ destekli kamu yönetimi aşamasına doğru ilerlemesi, kamu örgütlerinin yalnızca teknik altyapılarını değil, aynı zamanda kurumsal tasarım ve icra kapasitelerini de yeniden değerlendirmelerini gerektirmektedir. Birleşmiş Milletler E-Devlet Araştırması, dijital dönüşümün artık hizmet sunumunun ötesine geçerek veri yönetişimi, kurumsal koordinasyon ve politika üretim süreçlerini dönüştüren bir kapasite meselesine dönüştüğünü vurgulamaktadır (United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2024). Bu dönüşüm çerçevesinde yapay zekâ uygulamaları, kamu sektöründe otomatik karar verme sistemleri ve algoritmik yönetişim pratikleri üzerinden somutlaşmaktadır. Algoritmik sistemlerin idari süreçlere gömülmesi, verimlilik artışının yanı sıra hesap

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Acil Yardım ve Afet Yönetimi Bölümü, gulhansen@mehmetakif.edu.tr , ORCID: 0000-0002-9080-2546

verebilirlik, şeffaflık ve meşruiyet gibi temel kamu yönetimi ilkeleri açısından yeni gerilimler üretmektedir (Gritsenko et al., 2022; Srivastava, 2021).

Ülkelerin yapay zekâya hazırlık düzeyi, son yıllarda küresel endeksler aracılığıyla ölçülmektedir. Yapay Zekâ Hazırlık Endeksi (Government AI Readiness Index), hükümetlerin yapay zekâyı kamusal faydaya dönüştürme kapasitesini karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Oxford Insights, 2026). Bununla birlikte endeksler yalnızca teknik ölçüm araçları değildir; politika alanını çerçeveleyen ve ülkeleri belirli reform gündemlerine yönlendirebilen araçlar olarak da işlev görebilir (Erkkilä, 2023). Ayrıca hazırlık düzeyinin yüksek görünmesinin sorumlu ve meşru yönetişimi kendiliğinden garanti etmediği yönünde eleştiriler bulunmaktadır (Nzobonimpa & Savard, 2023).

Bu bağlamda temel sorun şudur: Yapay zekâ hazırlık düzeyi normatif demokratik yönetişim göstergeleriyle doğrudan mı ilişkilidir, yoksa bu ilişki kamu yönetiminin merkezinde yer alan uygulama kapasitesi üzerinden dolaylı biçimde mi ortaya çıkmaktadır. Dünya Bankası'nın Worldwide Governance Indicators veri seti, hükümet etkililiği, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü ve söz hakkı ile hesap verebilirlik gibi boyutlar üzerinden yönetişim kalitesini ölçmektedir (World Bank, 2025a). Hükümet etkililiği, kamu politikalarının tasarımdan uygulamaya taşınabilme kapasitesini temsil eden bir uygulama kapasitesi göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın kuramsal çıkış noktası, normatif demokratik yönetişim boyutları ile uygulama kapasitesinin aynı kavram alanına indirgenemeyeceğidir. Literatürde devlet kapasitesi tartışmaları, normatif kalite ile icra gücü arasında ayrım yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Dijital dönüşümün başarıya ulaşması için liderlik, kurumsal koordinasyon, insan sermayesi ve uygulama disiplini gibi unsurların belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Dzulkifli et al., 2023). Bu nedenle çalışmada şu hipotezler geliştirilmiştir:

H1: Hükümet etkililiği, yapay zekâ hazırlık düzeyi ile pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki gösterir.

H2: Hukukun üstünlüğü, yapay zekâ hazırlık düzeyi ile doğrudan ve pozitif yönlü bir ilişki gösterir.

H3: Yolsuzluğun kontrolü, yapay zekâ hazırlık düzeyi ile doğrudan ve pozitif yönlü bir ilişki gösterir.

H4: Söz hakkı ve hesap verebilirlik, yapay zekâ hazırlık düzeyi ile doğrudan anlamlı bir ilişki gösterir.

H5: Hukukun üstünlüğü ile yapay zekâ hazırlık düzeyi arasındaki ilişkide hükümet etkililiği aracılık rolü üstlenir.

H6: Yolsuzluğun kontrolü ile yapay zekâ hazırlık düzeyi arasındaki ilişkide hükümet etkililiği aracılık rolü üstlenir.

H7: Söz hakkı ve hesap verebilirlik ile yapay zekâ hazırlık düzeyi arasındaki ilişkide hükümet etkililiği aracılık rolü üstlenir.

Yöntem

Bu çalışma ülkeler arası karşılaştırmalı kesitsel veri kullanılarak yürütülmüş nicel bir analizdir. Bağımlı değişken olan yapay zekâ hazırlık düzeyi, Yapay Zekâ Hazırlık Endeksi 2025 verisinden elde edilmiştir (Oxford Insights, 2026). Bağımsız değişkenler, Dünya Bankası Worldwide Governance Indicators veri setinden alınan hükümet etkililiği, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü ve söz hakkı ile hesap verebilirlik göstergeleridir (World Bank, 2025a). Kontrol değişkenleri olarak kişi başına düşen gelirin doğal logaritmik dönüşümü ve İnsan Sermayesi Endeksi kullanılmıştır (World Bank, 2025b; World Bank, 2025c).

Veriler ISO3 ülke kodları üzerinden eşleştirilmiştir. Yalnızca hükümet etkililiğinin yer aldığı Model 1'de veri kaybı oluşmadığından gözlem sayısı 167'dir. Kontrol değişkenleri ve diğer yönetişim göstergelerinin eklenmesiyle birlikte eksik gözlemler nedeniyle örneklem 144 ülkeye düşmüş ve sonraki analizler bu örneklem üzerinden yürütülmüştür.

Analizler R istatistik programında gerçekleştirilmiştir. Doğrusal regresyon modelleri en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilmiştir. Aracılık analizi 1000 bootstrap tekrarı ile yürütülmüş ve yüzde 95 güven aralıkları hesaplanmıştır (Tingley et al., 2014).

Modelleme aşamalı olarak gerçekleştirilmiş. Önce hükümet etkililiğinin tek başına etkisi test edilmiş, ardından kontrol değişkenleri eklenmiş, daha sonra normatif yönetişim boyutları modele dâhil edilmiştir. Son aşamada hükümet etkililiği aracı değişken olarak test edilmiştir.

Bulgular

Yapay zekâ hazırlık düzeyi ile yönetişim göstergeleri arasındaki ilişki aşamalı doğrusal regresyon modelleri ile test edilmiştir.

Model 1'de yalnızca hükümet etkililiği değişkeni yer almaktadır. Hükümet etkililiği katsayısı 15.24 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Modelin açıklayıcılık düzeyi $R^2 = 0.60$'tır. Gözlem sayısı 167'dir.

Model 2'de kontrol değişkenleri eklenmiştir. Hükümet etkililiği katsayısı 10.29 olarak hesaplanmış ve anlamlılığını korumuştur ($p < .001$). Beşerî sermaye endeksi katsayısı 72.69 olup istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .001$). Kişi başına gelir değişkeni anlamlı değildir. Modelin açıklayıcılığı $R^2 = 0.72$'dir. Gözlem sayısı 144'tür.

Model 3'te hükümet etkililiği değişkeni çıkarılmış ve hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü ile söz hakkı ve hesap verebilirlik değişkenleri modele dahil edilmiştir. Bu modelde söz konusu yönetişim değişkenlerinin hiçbirinin katsayısı istatistiksel olarak anlamlı değildir. Beşerî sermaye endeksi 94.30 katsayısı ile anlamlıdır ($p < .001$). Modelin açıklayıcılığı $R^2 = 0.67$'dir. Gözlem sayısı 144'tür.

Model 4'te tüm değişkenler birlikte yer almaktadır. Hükümet etkililiği katsayısı 19.38 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$). Hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü ve söz hakkı ile hesap verebilirlik değişkenlerinin doğrudan etkileri anlamlı değildir. Beşerî sermaye endeksi 66.09 katsayısı ile anlamlıdır ($p < .001$). Modelin açıklayıcılığı $R^2 = 0.75$'tir. Gözlem sayısı 144'tür.

Aracı modelde hükümet etkililiği bağımlı değişken olarak analiz edilmiştir. Hukukun üstünlüğü katsayısı 0.46 ($p < .001$), yolsuzluğun kontrolü katsayısı 0.31 ($p < .001$) ve söz hakkı ile hesap verebilirlik katsayısı -0.18 ($p < .001$) olarak hesaplanmıştır. Beşerî sermaye endeksi ve kişi başına gelir değişkenleri de anlamlıdır. Modelin açıklayıcılığı $R^2 = 0.91$'dir.

Bootstrap temelli aracılık analizinde hukukun üstünlüğünün dolaylı etkisi 8.82 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .001$; %95 GA [3.63, 15.44]). Doğrudan etki anlamlı değildir ($p = .124$). Toplam etki anlamlı değildir.

Yolsuzluğun kontrolü için dolaylı etki 5.95 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .001$; %95 GA [2.23, 9.97]). Doğrudan ve toplam etkiler anlamlı değildir.

Söz hakkı ve hesap verebilirlik değişkeni için dolaylı etki -3.43 olarak hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < .001$; %95 GA [-5.95, -1.71]). Doğrudan ve toplam etkiler anlamlı değildir.

Tartışma

Elde edilen bulgular kamu yönetimi literatürü açısından üç düzeyde değerlendirilebilir.

İlk olarak sonuçlar, yapay zekâ hazırlık düzeyinin normatif demokratik yönetişim göstergelerinden ziyade uygulama kapasitesi göstergeleriyle daha güçlü biçimde ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Hükümet etkililiğinin tüm model spesifikasyonlarında istatistiksel olarak güçlü kalması, dijital kapasitenin teknik

altyapıdan ziyade kurumsal icra gücü ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, dijital dönüşümün liderlik, koordinasyon, bütçe sürekliliği ve idari disiplin gibi faktörlere bağlı olduğunu vurgulayan kapasite literatürü ile uyumludur (Dzulkifli et al., 2023).

İkinci olarak normatif yönetişim göstergelerinin doğrudan etkisizliği, iyi yönetişim ile devlet kapasitesinin aynı kavram alanına indirgenemeyeceğini göstermektedir. WGI göstergeleri ülkelerin normatif-demokratik kalitesine ilişkin geniş bir çerçeve sunmaktadır (World Bank, 2025a). Ancak bu göstergelerin yapay zekâ hazırlık düzeyi üzerinde doğrudan etki üretmemesi, normatif kalite ile icra kapasitesi arasında yapısal bir ayrım bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgu, devlet kapasitesi literatüründe normatif demokrasi ile uygulama gücü arasındaki gerilim tartışmalarıyla örtüşmektedir.

Üçüncü olarak aracılık sonuçları, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü gibi boyutların hazırlık düzeyine doğrudan değil, hükümet etkililiği üzerinden etki ettiğini göstermektedir. Bu örüntü, normatif kalite göstergelerinin sonuç üretmesinin çoğu zaman kurumsal icra kapasitesine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, kamu politikalarının tasarım aşamasından uygulama aşamasına geçiş sürecinde idari kapasitenin belirleyici rolünü vurgulamaktadır.

Söz hakkı ve hesap verebilirlik değişkeninde gözlenen negatif dolaylı örüntü, demokratik katılımın normatif değerine ilişkin bir değerlendirme sunmamaktadır. Bu sonuç, katılım ve hesap verebilirlik boyutlarının farklı kurumsal bağlamlarda uygulama kapasitesiyle farklı biçimlerde etkileşime girebileceğini göstermektedir. Rejim tipi, bürokratik profesyonellik ve koordinasyon mimarisi gibi bağlamsal özellikler bu örüntüyü koşullandırabilir. Algoritmik yönetişim literatürü, dijital sistemlerin etkilerinin bağlama duyarlı olduğunu ve tek yönlü sonuçlar üretmediğini vurgulamaktadır (Gritsenko et al., 2022). Bu nedenle söz konusu örüntü, bağlamsal kurumsal yapıların ayrıca incelenmesini gerektiren bir araştırma gündemine işaret etmektedir.

Endeks tartışması açısından bulgular önemli bir uyarı sunmaktadır. Yapay Zekâ Hazırlık Endeksi (Government AI Readiness Index), hükümetlerin yapay zekâ kapasitesini ölçmeyi amaçlamaktadır (Oxford Insights, 2026). Ancak bu çalışmanın sonuçları, hazırlık skorlarının esas olarak uygulama kapasitesine yakın göstergelerle birlikte hareket ettiğini göstermektedir. Bu durum, endekslerin yalnızca teknik modernizasyon göstergeleri olarak değil, kurumsal kapasite göstergeleri olarak okunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca "hazır ama sorumsuz" gerilimi bağlamında, yüksek hazırlık skorlarının meşruiyet ve hesap verebilirlik standartlarını otomatik olarak garanti etmediği yönündeki literatürle de uyumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır (Nzobonimpa & Savard, 2023).

Sonuç olarak bu çalışma, yapay zekâ hazırlığının normatif-demokratik kalite göstergeleriyle doğrudan değil, kamu politikalarını tasarımdan uygulamaya taşıyan kurumsal icra kapasitesi kanalı üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, dijital devlet kapasitesini teknik modernizasyon anlatısından çıkararak kamu yönetimi disiplininin merkezindeki devlet kapasitesi tartışmasına yerleştirmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, yapay zekâ hazırlık düzeyinin ülkelerde en güçlü biçimde hükümet etkililiği ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü gibi normatif göstergeler hazırlık düzeyini doğrudan değil, uygulama kapasitesi üzerinden dolaylı biçimde etkilemektedir. Bu bulgular, dijital devlet kapasitesinin kurumsal icra gücü temelinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Politika açısından temel öneri, yapay zekâ stratejilerinin yalnızca teknik yatırım ve yenilikçilik hedefleriyle sınırlı kalmaması gerektiğidir. Veri yönetişimi, kurumlar arası eşgüdüm, performans izleme, hesap verebilirlik mekanizmaları ve kurumsal öğrenme kapasitesi birlikte güçlendirilmelidir. Endeks skorlarının yükseltilmesi amaç değil, kurumsal kapasite inşasının bir yan ürünü olarak değerlendirilmelidir.

Gelecek araştırmaların panel veri tasarımları ile zaman boyutunu dikkate alması ve farklı rejim tiplerinde mekanizma örüntülerini karşılaştırması önerilmektedir. Böylece normatif kalite ile uygulama kapasitesi arasındaki ilişkinin daha derinlemesine anlaşılması mümkün olacaktır.

Kaynakça

Dzulkifli, N., Nurdin, N. H., & Purna, Z. A. (2023). Unleashing the power of capacity building: Transforming governance and policy implementation in the digital era. *KNE Social Sciences.* https://doi.org/10.18502/kss.v8i17.14121

Erkkilä, T. (2023). Global indicators and AI policy: Metrics, policy scripts, and narratives. *Review of Policy Research, 40*(5), 811–839. https://doi.org/10.1111/ropr.12556

Gritsenko, D., Markham, A., Pötzsch, H., & Wijermars, M. (2022). Algorithms, contexts, governance: An introduction to the special issue. *New Media & Society, 24*(4), 835–844. https://doi.org/10.1177/14614448221079037

Nzobonimpa, S., & Savard, J.-F. (2023). Ready but irresponsible? Analysis of the Government Artificial Intelligence Readiness Index. *Policy & Internet, 15*(3), 397–414. https://doi.org/10.1002/poi3.351

Oxford Insights. (2026). *Government AI Readiness Index 2025 (January 2026 release).* https://oxfordinsights.com/ai-readiness/government-ai-readiness-index-2025/

Srivastava, S. (2021). Algorithmic governance and the international politics of Big Tech. *Perspectives on Politics, 21*(3), 989–1000. https://doi.org/10.1017/S1537592721003145

Tingley, D., Yamamoto, T., Hirose, K., Keele, L., & Imai, K. (2014). mediation: R package for causal mediation analysis. *Journal of Statistical Software, 59*(5), 1–38. https://doi.org/10.18637/jss.v059.i05

United Nations Department of Economic and Social Affairs. (2024). *United Nations E-Government Survey 2024.* United Nations. https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2024

World Bank. (2025a). *The Worldwide Governance Indicators: Revised methodology for measuring governance using perception data.* World Bank Group. https://www.worldbank.org/en/publication/worldwide-governance-indicators

World Bank. (2025b). *GDP per capita (current US$) (NY.GDP.PCAP.CD) [Data set].* https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD

World Bank. (2025c). *Human Capital Index (HCI) (WB_HCP_HCI) [Data set].* https://humancapital.worldbank.org/en/indicator/WB_HCP_HCI

Afet Zararlarının Azaltılmasında Yapay Zekanın Rolü

The Role of Artificial Intelligence in Reducing Disaster Damages

Hayriye Şengün[1]

Öz

Afetler, fiziksel, ekonomik, sosyal, psikolojik zararların yanı sıra siyasal sonuçlara neden olan, bir topluluğun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma kapasitesini aşan, yaşamın işleyişinde ciddi aksamalara yol açan olaylardır. Afetlerin neden olduğu zararların Türkiye'nin ve dünyanın en önemli sorunları arasında olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Afetlerin zararlarının azaltılması için köktenci bir anlayış değişikliği ile risk yönetiminin önemi kavranmaya başlanmıştır. Diğer yandan, afet zararlarının azaltılmasında gelişen teknolojilerden yararlanmak yönetimlerin tercih ettiği vazgeçilmez bir olgu olarak kendini hissettirmektedir.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler ve bu teknolojilerin çıktılarının afet yönetimi süreçlerinde kullanılması can ve mal kayıplarının azaltılmasında büyük öneme sahiptir. Teknolojideki gelişmelere paralel olarak, her geçen gün afet yönetiminde de yeni yöntemler ve teknikler kullanılmaktadır. Bu yeni yöntem ve teknikler arasında yapay zekâ her alanda öne çıkarak farklı bir konuma erişmiştir. Bu çalışmada yapay zekanın afet zararlarını azaltmada kullanılması ve etkilerinin ne olduğunun araştırılması amaçlanmaktadır. Bu çalışmada büyük ölçüde yıkımlara neden olan afet zararlarının azaltılmasında yapay zekanın nasıl kullanılabileceğine odaklanılmaktadır. Literatürden yararlanılarak yapay zekanın afet zararlarının azaltılması sürecine ilişkin katkıları ve etkileri değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Afet, Afet yönetimi, Yapay zekâ.

Abstract

Disasters are events that cause physical, economic, social, and psychological damages, as well as political consequences, exceeding a community's capacity to cope using its own resources and leading to serious disruptions in the functioning of life. It is an undeniable fact that the damages caused by disasters are among the most important problems of Turkey and the world. A radical change in understanding and the importance of risk management has begun to be understood in order to reduce the damage of disasters. On the other hand, utilizing developing technologies in reducing disaster damages is becoming an indispensable phenomenon preferred by administrations.

Advances in information technology and the use of their outputs in disaster management processes are of great importance in reducing loss of life and property. In parallel with developments in technology, new methods and techniques are used in disaster management every day. Among these new methods and techniques, artificial intelligence has reached a different position by standing out in every field. This study aims to investigate the use of artificial intelligence in reducing disaster damage and what its effects are. This study focuses on how artificial intelligence can be used to mitigate the damage caused by disasters that cause widespread destruction. Using the literature, the contributions and impacts of artificial intelligence on the disaster damage mitigation process are evaluated.

Keywords: Disaster, Disaster management, Artificial intelligence

Genişletilmiş Özet

Giriş

Afet kavramı, insanlar için süregiden yaşamı sekteye uğratan, fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik zararlara yol açan, yerel halkın kendi gücüyle baş edemediği, doğa veya insan kaynaklı olayların sonuçları olarak ifade edilmektedir. Afet yönetimi ise bir kamu yönetimi etkinliği olarak eldeki kaynakların afet zararlarının azaltılması, olası afetlere hazırlık yapılması, olay gerçekleştiğinde en kısa sürede en fazla insanı canlı olarak

[1] Prof. Dr. Bayburt Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hsengun@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1899-8329.

kurtarmak, afetzedelerin yiyecek, giyecek, barınma ve yaşamsal diğer ihtiyaçlarını gidermek ve yine mümkün olan en kısa sürede kalıcı olarak yaşam alanlarının yeniden yapımını sağlamak amacıyla kullanılması olarak ifade edilebilir. Kaynakların etkin ve verimli kullanımı afet yönetimi süreçlerinde daha başarılı olunmasını sağlamaktadır. Geleneksel olarak, afet yönetimi, acil durum planları, risk analizleri ve insan deneyimine dayalı karar alma süreçleri gibi kanıtlanmış yöntemlere dayanmaktadır. Bu, risklerin erken belirlenmesi, olası senaryolara hazırlık, afetlere hızlı müdahale ve etkilenen bölgelerin uzun vadeli iyileşme sürecini de içermektedir. Afet yönetimi süreçlerinin her aşamasında bilişim teknolojilerindeki son gelişmelerden yararlanmak, özellikle yapay zekâ kullanımının giderek daha da önem kazanması deprem ve diğer afetlerin zararlarının azaltılmasında birincil öncelik haline gelmiştir. 1990'lı yıllardan sonra Birleşmiş Milletler'in öncülüğünde uluslararası süreçte reaktif afet yönetimi anlayışından proaktif, yani önlem almayı önceleyen anlayışa evrilmesi, bu anlayışı gerçekleştirmek için bilişim teknolojilerinin sağladığı olanakları kullanmayı da gerekli kılmıştır. Bu teknolojiler arasında özellikle meteorolojik afetlerde erken uyarı sistemleri, manuel kaynak tahsisi ve istatistiksel tehlike değerlendirme modelleri, hassas arama-kurtarma donanımları, bilişim teknolojileri ile hızlı analiz yapma, sosyal medya araçları ile iletişim kolaylığı sağlanması gibi uygulamalar ve araçlar sayılabilir.

Türkiye'nin deprem riskleri ve diğer afetler açısından riskler içeren önemli bir coğrafi konuma sahip olması, bununla birlikte, sınırlı veri mevcudiyeti ve afet olaylarının karmaşıklığı sıklıkla çözüm üretmede sınırlayıcı olmaktadır. Yapay zekâ (YZ) ve derin öğrenme (Deep Learning, DL) son yıllarda afet yönetimini değiştirmiştir. Büyük verilerin mevcudiyetindeki hızlı ilerleme ve modern sistemlerin işlem gücü sayesinde, YZ tabanlı yaklaşımlar tamamen yeni olanaklar açmaktadır. Makine öğrenimi (Machine Learning (ML)) ve derin öğrenme (DL) yöntemleri, büyük ve heterojen veri kümelerinin gerçek zamanlı analizini mümkün kılmakta ve geleneksel istatistiksel yaklaşımların kapasitesinin çok ötesine geçen gelişmiş tahmin modelleri sunmaktadır (Thekdi vd., 2024: 1641). Bu teknolojiler, risk tahmini ve değerlendirmesinden acil müdahalenin ve kaynak tahsisinin optimizasyonuna kadar afet yönetiminde kullanılmaktadır (Tablo 1) (Yu vd., 2024: 7; Albahri vd., 2024: 21).

Tablo 1. Afet tahmini ve yönetiminde derin öğrenmedeki (DL) gelişmeler

Zorluklar & gelişmeler	**Derin öğrenme teknikleri**	**Gerçek dünya uygulamalarına katkı**	**Referans çalışmalar**
Deprem tahmini	Akıllı Telefon Sismik Ağı; SVM; DNN	Erken deprem uyarısı; yeni "Fay Yoğunluğu" parametresine dayalı geliştirilmiş büyüklük tahmini	Kong, Martin-Short ve Allen (2020); Yousefzadeh, Hosseini ve Farnaghi (2021)
Sel tahmini	STGCN; LSTM-ROM; ConvLSTM	Yol ağı sel durumu; gerçek zamanlı sel tahmini; gelişmiş varış süreleri ve pik debi tahmini	Yuan ve ark. (2022); Hu ve ark. (2019); Chen ve ark. (2022)
Orman yangını tahmini	Zamansal ve Uzamsal-Zamansal DL modelleri; CNN2D-LSTM	Geliştirilmiş yangın tehlike tahmini; gelişmiş küresel yanmış alan tahmini	Kondylatos ve ark. (2022); Zhang, Wang ve Liu (2022)
Heyelan tahmini	Attention-TGCN; Grafik Evrişim Ağları	Heyelan yer değiştirmesi için yüksek uzamsal-zamansal tahmin doğruluğu	Xi ve ark. (2023)
Uzamsal-zamansal karmaşıklık	STGCN; Attention-TGCN	Sel ve heyelan tahmininde gelişmiş uzamsal ve zamansal özellikler	Yuan ve ark. (2022); Xi ve ark. (2023)
Model kapasitesi ve hibrit modeller	LSTM-ROM; CNN2D-LSTM	Gerçek zamanlı sel tahmini; etkili ve geliştirilmiş orman yangını tahmini	Hu ve ark. (2019); Zhang, Liu ve Wang (2022)

Yapay zeka (AI), mevcut birçok zorluğun üstesinden gelebildiği için afet yönetimi süreçlerinde çok önemli hale gelmiştir. Depremler, seller, kuraklıklar, orman yangınları ve pandemiler gibi afetler, artan sıklıkta ve yoğunlukta meydana gelmekte ve insan yaşamı, altyapı ve çevre için yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. Bununla birlikte, geleneksel afet yönetimi yöntemleri, özellikle karmaşık, dinamik ve büyük ölçekli afet senaryolarına hızlı ve hassas bir şekilde yanıt verme söz konusu olduğunda, gerçek ve uygulanabilir sonuçlara ulaşmak zorlaşmaktadır. Bu zorluğun aşılmasında yapay zekâ önemli bir araç olarak devreye girmektedir: Gerçek zamanlı olarak büyük miktarda veriyi işleme ve insanların erişmesi zor olan kalıpları tanıma yeteneğiyle yapay zekâ, müdahale ve kurtarma çalışmalarının verimliliğini ve doğruluğunu önemli ölçüde artırabilmektedir.

Afet yönetiminde, özellikle afet zararlarının azaltılmasında temel sorun, afet olaylarının erken uyarısı ve tahmini olmaktadır. Geleneksel modeller, iklim verileri, jeolojik koşullar ve insan faaliyetleri gibi risk faktörleri arasındaki karmaşık etkileşimleri yeterince yakalamak için genellikle yardıma ihtiyaç duymaktadır. Yapay zekâ tabanlı yaklaşımlar, yoğun öğrenme ve diğer gelişmiş makine öğrenme teknikleri, daha kapsamlı ve doğru tahmin modelleri sağlayarak bu boşluğu kapatabilmektedir. Bu, özellikle afet zararlarının ortaya çıkmadan önlenmesi için önemlidir, çünkü daha iyi tahminler riskleri erken belirlemeyi ve afetler meydana gelmeden önce harekete geçmeyi olanaklı kılmaktadır.

Bir diğer önemli zorluk ise, afetler sırasında gerçek zamanlı olarak üretilen muazzam miktardaki veriyi - sosyal medya (Devaraj vd., 2020: 6), sensörler veya uydu görüntüleri aracılığıyla - verimli bir şekilde işlemek ve bundan eyleme geçirilebilir bilgiler elde etmektir. İnsan karar vericiler, bu veri hacimlerini yeterince hızlı bir şekilde değerlendirmek için genellikle yardıma ihtiyaç duyarlar. Ancak yapay zeka, kritik bilgileri gerçek zamanlı olarak filtrelemeye, acil durumları önceliklendirmeye ve kaynak tahsisini optimize etmeye yardımcı olabilmekte; bu da hayat kurtarıcı bir etkiyi ortaya çıkarabilmektedir (Albahri vd., 2024: 5).

Sonuç

Afet yönetimi süreçlerinde teknolojinin bütün olanaklarından yararlanarak insan yaşamını daha güvenli hale getirebilmek, fiziksel, ekonomik vb. zararların oluşmadan önlenmesini veya en az kayıpla olayın etkisinin atlatılmasını sağlamak amacıyla kullanmak artık bir zorunluluk olmuştur. Bununla birlikte, yapay zekâ destekli afet yönetimi alanındaki araştırmaların hâlâ cevaplanması gereken sorular ve zorluklar içerdiği de gözden uzak tutulmamalıdır. Örneğin, çoklu duyusal veri kaynaklarının daha fazla entegrasyonuna, gerçek zamanlı işlemeye ve yapay zekâ modellerinin farklı afet türlerine ve coğrafi bölgelere aktarılabilirliğine hâlâ ihtiyaç bulunmaktadır. Ancak dijital dünyanın ürünlerini kullanırken afet durumlarında sağlam bir dijital teknoloji altyapısına duyulan ihtiyaç ihmal edilmemesi gereken temel olgudur. Ayrıca kişisel verilerin korunması ve algoritmalarda önyargıdan kaçınma gibi etik konular da bir başka dikkate alınması gereken noktalar arasındadır.

Kaynakça

Albahri, A. S., Khaleel, Y. L., Habeeb, M. A., Ismael, R. D., Hameed, Q. A., and Deveci, M. et al. (2024). "A systematic review of trustworthy artificial intelligence applications in natural disasters". *Computers and Electrical Engineering*, 118 (B), 109409. https://doi.org/10.1016/j.compeleceng.2024.109409.

Chen, C., Jiang, J., Liao, Z., Zhou, Y., Wang, H., and Pei. Q., (2022). "A Short-Term Flood Prediction Based on Spatial Deep Learning Network: A Case Study for Xi County, China." *Journal of Hydrology* 607:127535. https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2022.127535.

Devaraj, A., Murthy, D., and Dontula, A., (2020). "Machine-Learning Methods For Identifying Social Media-Based Requests For Urgent Help During Hurricanes.International". *Journal of Disaster Risk Reduction*, 51, 101757. 10.1016/j.ijdrr.2020.101757

Hu, R., Fang, F., Pain, C. C., and Navon, I. M., (2019), "Rapid Spatio-Temporal Flood Prediction and Uncertainty Quantification Using a Deep Learning Method." *Journal of Hydrology* 575:911–920. https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2019.05.087.

Kondylatos, S., Prapas, I., Ronco, M., Papoutsis, I., Camps-Valls, G., Piles, M., Fernández-Torres, M.-Á., and Carvalhais, N., (2022), "Wildfire danger prediction and understanding with deep learning." *Geophysical Research Letters* 49 (17): e2022GL099368. https://doi.org/10.1029/2022GL099368.

Kong, Q., Martin-Short, R., and Allen. R. M., (2020), "Toward global earthquake early warning with the My Shake smartphone seismic network, Part 1: Simulation Platform and Detection Algorithm." *Seismological Research Letters,* 91 (4): 2206–2217. https://doi.org/10.1785/0220190177.

Thekdi, S., Tatar, U, Santos, J., and Chatterjee, S., (2023), "Disaster risk and artificial intelligence: A framework to characterize conceptual synergies and future opportunities", *Risk Analysis.* 2023;43:1641–1656, DOI: 10.1111/risa.14038

Xi, N., Zang, M., Lin, R., Sun, Y. and Mei. G., (2023), "Spatiotemporal prediction of landslide displacement using deep learning approaches based on monitored time-series displacement data: a case in the Huanglianshu landslide".*Georisk*. https://doi.org/10.1080/17499518.2023.2172186

Yousefzadeh, M., Hosseini, S. A., and Farnaghi M., (2021). "Spatiotemporally explicit earthquake prediction using deep neural network." *Soil Dynamics and Earthquake Engineering,* 144: 106663. https://doi.org/10.1016/j.soildyn.2021.106663.

Yu, M., Huang, Q. and Li, Z., (2024). "Deep learning for spatiotemporal forecasting in earth system science: a review". *International Journal of Digital Earth,* 17(1), 2391952. 10.1080/17538947.2024.2391952

Yuan, F., Xu, Y., Li, Q., and Mostafavi, A., (2022), "Spatio-temporal graph convolutional networks for road network inundation status prediction during urban flooding." *Computers, Environment and Urban Systems*, 97: 101870.https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2022.101870.

Zhang, G., M. Wang, and K. Liu., (2022), "Dynamic prediction of global monthly burned area with hybrid deep neural networks." *Ecological Applications* 32 (5): e2610. https://doi.org/10.1002/eap.2610.

Zhang, T., Liu, J., and Wang, J., (2022), "Rainstorm prediction via a deep spatio-temporal-attributed affinity network." *Geocarto International* 37 (26): 13079–13097. https://doi.org/10.1080/10106049.2022.2076914.

Dijitalleşen Devletin Tarımsal Yüzü: Çiftçi Kayıt Sistemi'nin Yeni Ekonomi-Politik Perspektifinden Analizi

The Agricultural Face of the Digitalizing State: An Analysis of the Farmer Registration System from a New Political-Economy Perspective

Erol Subaşi[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de tarımsal yönetişimde dijitalleşmenin bir örneği olarak Çiftçi Kayıt Sistemi'ni (ÇKS) incelemektedir. Çalışma, dijital kayıt sistemlerinin yalnızca teknik ya da idari reformlar olarak değil, devlet-çiftçi ilişkilerini yeniden şekillendiren ekonomi-politik mekanizmalar olarak anlaşılması gerektiğini ileri sürmektedir. Dijitalleşme, devletin arazi kullanımı, ürün deseni ve tarımsal üretime ilişkin verileri toplama ve yönetme kapasitesini artırırken; aynı zamanda seçici görünürlükler ve yeni dışlanma biçimleri üretmektedir. Tarımsal desteklere erişim, kayıt ve dijital olarak tanımlanan kategorilere uyum sağlama koşuluna bağlanmaktadır. Yeni Ekonomi-Politik perspektiften hareketle çalışma, ÇKS'yi tarımsal desteklerin dağıtımını yeniden düzenleyen ve devlet ile üreticiler arasındaki ilişkiyi emtia temelli bir zeminde yeniden yapılandıran bir yönetişim aracı olarak kavramsallaştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Devletin Dijitalleşmesi, Tarımsal Üretim, Yeni Ekonomi-Politik, Çiftçi Kayıt Sistemi.

JEL Kodları: Q18, H83, O33, P16

Abstract

This paper examines the Farmer Registration System (FRS) as a case of digitalization in agricultural governance in Turkey. It argues that digital registration systems should not be understood merely as technical or administrative reforms but as political-economic mechanisms that reshape state-farmer relations. While digitalization increases the state's capacity to collect and manage data on land use, crop patterns, and agricultural production, it simultaneously produces selective visibility and new forms of exclusion. Access to agricultural subsidies becomes conditional upon registration and compliance with digitally defined categories. Drawing on the New Political Economy perspective, the paper conceptualizes FRS as a governance instrument that reorganizes the distribution of agricultural support and reconfigures the relationship between the state and producers on a commodity-based basis.

Keywords: Digitalisation, Digitalisation of the State, Agricultural Production, New Political Economy, Farmer Registration System.

JEL Codes: Q18, H83, O33, P16

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de tarımsal desteklerin dağıtımında merkezi bir rol oynayan Çiftçi Kayıt Sistemi'ni (ÇKS), kamu yönetiminde dijitalleşme süreçleri bağlamında Yeni Ekonomi-Politik perspektiften analiz etmektir. Türkiye'de tarımsal destekler yalnızca ÇKS'ye kayıtlı üreticilere verilmektedir. Bu bağlamda ÇKS, tarımsal üretim alanında kaynak tahsisini düzenleyen ve üretici statüsünü tanımlayan stratejik bir kurumsal mekanizma olarak önem kazanmaktadır. ÇKS literatürde, genellikle tarımsal üretimin kayıt altına alınmasını sağlayan teknik bir veri alt yapısı ve desteklerin etkin bir şekilde dağıtılmasını mümkün kılan idari bir reform olarak sunulmaktadır (Aydoğdu vd., 2011; Halil İbrahim, 2006; Nazlı, 2006; Tunç vd., 2017; Yıldırım, 2019; Yılmaz, 2024). Ne ki bu çalışma, ÇKS'nin salt teknik/idari bir araç olmadığını; tarımsal üretim

[1] Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim dalı, erol.subasi@erdogan.edu.tr, https://orcid.org/0000-0001-5710-9988.

alanını yeniden yapılandıran, desteklere erişimi dijital kayıt üzerinden koşullu hale getiren ve devlet-çiftçi ilişkisini kurumsal olarak yeniden tanımlayan bir tarımsal yönetişim mekanizması olduğunu ileri sürmektedir.

Dijitalleşme literatüründe hâkim anlatı, e-Devlet uygulamalarının verimlilik, şeffaflık ve hesap verebilirlik üzerinden olumlu bir idari modernizasyon süreci olarak sunmaktadır (Çarıkçı, 2010; Demirel, 2006; Demirhan & Türkoğlu, 2014). Bu yaklaşım, dijital teknolojileri kamu hizmetlerinin hızlandırılması ve kaynak dağıtımının rasyonelleştirilmesi bakımından teknik araçlar olarak ele alma eğilimindedir. Oysa dijital kayıt sistemleri, salt idari süreçleri iyileştiren nötr altyapılar değildir; toplumsal gerçekliği belirli kategoriler altında sınıflandıran, hangi aktörlerin tanınabilir ve desteklenebilir sayılacağını belirleyen kurumsal mekanizmalardır. Bu sistemler, görünürlük ve görünmezlikler üreterek kamu kaynaklarının dağıtımını bu sınıflandırmalar üzerinden yeniden düzenlemekte; böylece devlet ile yurttaş arasındaki ilişkiyi veri-temelli ölçütler üzerinden yeniden yapılandırmaktadır.

Bu bağlamda çalışma şu temel soruya odaklanmaktadır: ÇKS, kamu yönetiminde dijitalleşmenin ampirik bir örneği olarak tarımsal üretim ilişkilerini ve devlet-çiftçi ilişkisini nasıl yeniden yapılandırmaktadır? Bu soru doğrultusunda ÇKS'nin üç boyutu analiz edilmektedir:

1-) Kurumsallaşmış dijital görünürlük ve devlet kapasitesi

2-) Stratejik seçicilik ve dışlama mekanizmaları

3-) Koşulluluk rejimi ve emtia-dolayımlı yurttaşlık

Yöntem

Çalışma nitel ve kuramsal bir analiz üzerine kuruludur. Yöntemsel olarak ekonomi-politika, devlet-piyasa, yapı-aktör, küresel-yerel gibi ikilikleri aşan; disiplinler ötesi ve eleştirel bir yönelime sahip Yeni Ekonomi-Politik yaklaşım benimsenmiştir (Gamble vd., 1996). Buna göre devlet uygulamaları yalnızca tarafsız düzenleyici mekanizmalar olmaktan ziyade; belirli aktörleri ve üretim biçimlerini yapısal olarak avantajlı kılan; diğerlerini ise çoğu durumda kurumsal seçicilik ve uyum maliyetleri yoluyla marjinalleştiren stratejik müdahale biçimleridir (Jessop, 1990, 2007). Bu bakımdan, devletin dijitalleşme pratikleri, tarafsız teknik modernizasyon adımları olmaktan ziyade; kaynak tahsisini, görünürlük rejimlerini ve destek mekanizmalarını yeniden yapılandıran stratejik kurumsal düzenlemeler olarak işlev görmektedir. Bu düzenlemeler, belirli üretim biçimlerini veri-temelli yönetişim içinde avantajlı kılarken, diğerlerini kayıt, uyum ve sertifikasyon maliyetleri aracılığıyla marjinalleştirmektedir. Nitekim, ÇKS'nin hukuki düzenlemeleri, işleyiş mantığı ve uygulama pratikleri bu analitik mercek ışığında değerlendirilmektedir. Analiz, genel olarak dijitalleşme süreçlerinin politik karakterden yoksun teknik reformlar olarak sunulmasının güçlü bir depolitizasyon etkisi yarattığını ileri sürmekte; (depolitizasyon kavramı için bkz. Fawcett vd., 2017; Hay, 2007, 2014) bu nedenle söz konusu süreçlerin ekonomi-politik müdahale biçimleri olarak kavramsallaştırılması gerektiği iddia edilmektedir.

Bulgular

ÇKS, tarımsal üretimi sayısallaştırarak devlet için okunabilir ve izlenebilir kılmaktadır. Hangi arazide hangi ürünün üretildiği, arazinin ürün deseni, üreticinin kim olduğu ve hangi destek kalemlerine uygunluk sağlandığı dijital veri kategorileri üzerinden kayıt altına alınmaktadır. Böylece ulusal tarım politikasının ana çerçevesini belirlemeye imkân tanıyan bir enformasyon alt yapısı inşa edilmekte; tarımsal alan devletin yönetsel rasyonalitesi içinde yeniden haritalandırılmaktadır. Bu durum devlet kapasitesinin artışı olarak sunulmaktadır. Bununla birlikte analiz, söz konusu görünürlüğün seçici bir karakter taşıdığını göstermektedir. Kayıtlı üreticiler destek sisteminin doğrudan muhatabı haline gelirken, kayıt dışı ya da formel kriterlere uymayan üretim biçimleri sistem dışına itilebilmektedir. Bu anlamda dijitalleşme yalnızca görünürlük üretmekle kalmamakta; aynı zamanda kurumsal görünmezlik alanları da inşa etmektedir. Nitekim bazı bölgelerde ziraat

odasına kayıtlı çiftçi sayısı ile ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayısı arasında kayda değer farklılıklar ortaya çıkabilmektedir.

ÇKS'nin teknik kriterleri (tapu kaydı, kira sözleşmesi, ürün beyanı gibi) son yönetmelikle birlikte sadeleştirilmekle ve e-Devlet entegrasyonu kolaylaştırılmakla birlikte (Çiftçi Kayıt Sisteminde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2022; Yılmaz, 2024) yine de esas itibariyle formel mülkiyet ilişkilerini temel almaktadır. Oysa kırsal alanda yarıcılık, hisseli tapu sorunları ve parçalı arazi yapıları yaygındır. Bu durum küçük ve kırılgan üreticilerin sisteme uyum sağlamasını zorlaştırabilmektedir. Dolayısıyla dijitalleşme süreci nötr bir şekilde işlememektedir. ÇKS idari uyum kapasitesi yüksek ve formel mülkiyet ilişkilerine sahip üreticiler için daha elverişli bir fırsat yapısı yaratırken, diğer üreticiler için erişim maliyetini artırmaktadır. Bu durum, dijitalleşmenin teknik ölçütler aracılığıyla sosyal eşitsizlikleri yeniden üretme potansiyeline işaret etmektedir.

ÇKS ile birlikte tarımsal desteklere erişim, doğrudan çiftçi statüsüne değil, kayıtlı üretim birimine bağlanmıştır. Destekler, belirli ürünler ve beyanlar üzerinden dağıtılmaktadır. Bu durum hak temelli bir destek anlayışından uygunluk temelli bir rejime geçiş anlamına gelmektedir. Analiz bu durumu emtia-aracılı yurttaşlık kavramı ile açıklamaktadır. Devlet-çiftçi ilişkisi, yurttaşlık statüsünden ziyade kayıtlı üretim üzerinden kurulmaktadır. Yurttaşlık, üretim performansı ve uygunluk kriterleri aracılığıyla tanımlanan koşullu bir niteliğe bürünmektedir. Böylece devlet ile üretici arasındaki ilişki anayasal yurttaşlık bağından ziyade kayıtlı üretim ve emtia temelli faaliyetler üzerinden kurulan yeni bir yönetişim mantığına dayanmaktadır.

ÇKS, merkezileştirilmiş bir dijital sistem kurmuş görünmektedir. Ne var ki, sisteme kayıt ve uygulama süreci pratikte yerel düzeyde gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, il ve ilçe tarım müdürlükleri, ziraat odaları ve çeşitli aracı aktörler sistemin işleyişinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin ÇKS'ye ilk defa kaydolabilmek için çiftçinin öncelikle ziraat odasına kayıt yaptırarak çiftçi belgesi alması gerekmektedir. Bu durum, dijitalleşmenin bürokratik aracılığı tam anlamıyla ortadan kaldırmadığını; ancak biçimini dönüştürdüğünü göstermektedir. Dahası, dijitalleşme otomatik olarak bürokratik süreçlerin karmaşıklığını ortadan kaldırmamaktadır. Çiftçi yine ilk kayıt sırasında şahsen muhtara, ziraat odasına ve il ilçe tarım müdürlüklerine gerekli belgelerle birlikte müracaat etmek durumundadır. Bu prosedürel yük kimi çiftçilerin sistemden uzak kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca, ÇKS'ye yapılan ilk kayıt tek başına sürekli bir hak doğurmamakta; üreticilerin sistem içindeki statülerini koruyabilmeleri için her yıl kayıt yenilemeleri zorunlu kılınmaktadır. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi durumunda üretici kaydı bir yıl süreyle askıya alınmakta ve destek mekanizmalarına erişim kesintiye uğramaktadır. Erişim kapasitesi, teknik bilgi ve başvuru süreçlerini yönetebilme becerisi eşitsiz dağıldığı için dijitalleşme yerel düzeyde farklılaşan uygulama sonuçları üretebilmektedir.

Ayrıca, küresel ölçekte gözlemlendiği üzere dijitalleşme süreçleri, finansallaşma dinamikleriyle iç içe ilerlemekte; veri temelli kayıt sistemleri krediye erişim, sigorta mekanizmaları ve destek koşulları üzerinden üretim alanını finansal ölçütlerle yeniden yapılandırmaktadır. Gerçekten de ziraat odasına kayıt, Tarım Bağ-Kur sistemine dahil olmayı ve tarım primi kesintilerini kabul etmeyi zorunlu kılan bir kurumsal koşulluluk mekanizması olarak işlemektedir. Bunun dışında, ÇKS kaydı, Ziraat Bankası tarafından sağlanan sıfır faizli kredi imkanlarına erişimin önkoşulu haline gelmiştir. Bu çerçevede, üretim faaliyetinden ziyade krediye erişim motivasyonuyla sisteme dahil olan çiftçilerin bulunduğu görülmektedir. Böylece, dijital kayıt rejimi ile finansal entegrasyon süreci arasında karşılıklı pekiştirici bir kurumsal bağ tesis edilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma ÇKS örneği üzerinden kamu yönetiminde dijitalleşmenin teknik bir reformdan ibaret olmadığını göstermektedir. ÇKS gibi dijital kayıt sistemleri bir yandan devletin veri toplama ve izleme kapasitesini artırarak tarımsal üretim alanında daha kapsamlı bir bilgi alt yapısı oluşturmakta; diğer yandan ise üretim faaliyetlerini belirli kategoriler altında sınıflandırarak tarımsal desteklerin dağıtımını yeniden

yapılandırmaktadır. Bu süreç, dijitalleşmenin salt verimlilik ve şeffaflık gibi normatif hedefler üzerinden anlaşılmasının yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Aksine, dijital kayıt sistemleri toplumsal ve ekonomik gerçekliği belirli veri kategorileri aracılığıyla yeniden tanımlamakta ve böylece devletin müdahale biçimlerini yeniden kurmaktadır.

Bu bulgular, kamu yönetiminde dijitalleşmenin depolitize edilmiş, kaçınılmaz ve geri döndürülemez, doğal bir teknik reform süreci olarak sunulmasının önemli analitik sınırlılıklar içerdiğini göstermektedir. Dijital yönetişim araçları, yalnızca idari verimlilik sağlayan teknolojik alt yapılar değil; aynı zamanda devletin ekonomik alanı düzenleme biçimlerini dönüştüren ekonomi-politik müdahale araçlarıdır. Dolayısıyla dijitalleşme süreçlerinin analizi, bu araçların hangi aktörleri görünür kıldığı, hangi üretim biçimlerini teşvik ettiği ve hangi toplumsal grupları dışarıda bıraktığı sorularını içeren daha geniş bir ekonomi-politik çerçeve içinden ele alınmalıdır.

Bu çalışma, ÇKS'nin tarımsal yönetişimde oynadığı rolü ortaya koyarak kamu yönetiminin dijitalleşmesine dair tartışmalara analitik bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Gelecek çalışmaların, dijital kayıt sistemlerinin farklı sektörlerde nasıl benzer seçicilikler ürettiğini ve bu süreçlerin devlet-toplum ilişkilerini nasıl yeniden şekillendirdiğini karşılaştırmalı olarak incelemesi dijitalleşen devlet tartışmalarını daha kapsamlı bir analitik zemine taşıyacaktır.

Kaynakça

Aydoğdu, M., Akçar, H. T., & Çullu, M. A. (2011). Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Ve Uzaktan Algılama (UA) Kullanılarak Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) Verilerinin Analizi İle Pamuk Ve Mısır Primlerinin Ödenmesi (Şanlıurfa-Harran İlçesi Örneği). *Journal of Geodesy and Geoinformation*, (104), 47-52.

Çarıkçı, O. (2010). *Türkiye'de E-Devlet Uygulamaları Üzerine Bir Araştırma*. *2*(12), 95-122.

Çiftçi Kayıt Sisteminde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2022).

Demirel, D. (2006). E-Devlet ve Dünya Örnekleri. *Sayıştay Dergisi*, (61), 83-118.

Demirhan, Y., & Türkoğlu, İ. (2014). Türkiye'de e-Devlet Uygulamalarının Bazı Yönetim Süreçlerine Etkisinin Örnek Projeler Bağlamında Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, *10*(22), 235-256.

Fawcett, P., Flinders, M. V., Hay, C., & Wood, M. (Ed.). (2017). *Anti-politics, depoliticization, and governance* (First edition). Oxford University Press.

Gamble, A., Payne, A., Hoogvelt, A., Dietrich, M., & Kenny, M. (1996). Editorial: New political economy. *New Political Economy*, *1*(1), 5-11. https://doi.org/10.1080/13563469608406234

Halil İbrahim, İn. (2006). Türkiye'de Tarım Reformu Uygulamalarının Konumsal Veri ve Bilgi İhtiyacı Açısından İrdelenmesi: Trabzon Örneği. *Tarım Bilimleri Dergisi*, *12*(4), 313-322. https://doi.org/10.1501/Tarimbil_0000000381

Hay, C. (2007). *Why we hate politics*. Polity Press.

Hay, C. (2014). Depoliticisation as process, governance as practice: What did the 'first wave' get wrong and do we need a 'second wave' to put it right? *Policy & Politics*, *42*(2), 293-311. https://doi.org/10.1332/030557314X13959960668217

Jessop, B. (1990). *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*. Polity Press.

Jessop, B. (2007). *State Power: A Strategic-Relational Approach*. Polity.

Nazlı, C. (2006). *Avrupa Birliği Tarım Muhasebesi Veri Ağı (FADN) Sistemi Çerçevesinde Türkiye'de Çiftçi Kayıt Sisteminin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Tunç, A., Belli, A., & Aydoğdu, Y. (2017). Dijitalleşen Kamu Hizmetleri Açısından Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Değerlendirmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *22*(Kayfor15 Özel Sayısı), 1921-1931.

Yıldırım, Ö. A. (2019). *Arazi Kullanımının Çok Zamanlı Uydu Görüntüleri Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Çiftçi Kayıt Sistemi Analizleri İle Haritalanması* [Yüksek Lisans Tezi]. Harran Üniversitesi.

Yılmaz, D. (2024). *Çiftçi Kayıt Sistemi'ne E-Devlet ile Başvurunun Desteklemeler Üzerindeki Etkisi Ezine İlçesi Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Çevrimiçi Aşırı Sağ Ağlar, Dijital Regülasyon ve Kamu Güvenliği: Terrorgram Örneği

Online Far-Right Networks, Digital Regulation, and Public Safety: The Case of Terrorgram

Osman Tekelioğlu[1]

Öz

Bu çalışma, çevrimiçi aşırı sağ ağların dijital platformlar üzerinden ürettiği güvenlik risklerini ve bu risklerin regülasyon boyutunu Terrorgram örneği üzerinden analiz etmektedir. Telegram merkezli bir ağ olarak Terrorgram, ideolojik içerik üreten bir yanı olmakla birlikte propaganda dolaşımı, ağ temelli örgütlenme ve şiddeti teşvik eden içeriklerin yayılımı bakımından da önem taşımaktadır. Çalışma, bu yapının klasik terör örgütlenmelerinden ayrışan dağınık, esnek ve sınır aşan karakterinin, kamu otoritelerinin müdahale kapasitesini zorlaştırdığını savunmaktadır. Bu bağlamda, dijital platformların denetimi, içerik kaldırma süreçleri ve kamu güvenliğinin korunmasına ilişkin mevcut regülasyon araçlarının yeterliliği tartışılmaktadır. Ayrıca çalışmada çevrimiçi aşırı sağ ağların aynı zamanda bir dijital yönetişim sorunu olduğu ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terrorgram, Telegram, çevrimiçi aşırı sağ ağlar, dijital regülasyon, kamu güvenliği

JEL Kodları: K24, K42, L86

Abstract

This study analyses the security risks posed by online far-right networks through digital platforms and the regulatory dimension of these risks, using the example of Terrorgram. As a Telegram-based network, Terrorgram is significant not only for producing ideological content but also for the circulation of propaganda, network-based organisation, and the spread of content that incites violence. The study argues that the dispersed, flexible and transnational character of this structure, which differs from traditional terrorist organisations, makes it difficult for public authorities to intervene. In this context, the adequacy of existing regulatory tools for the control of digital platforms, content removal processes and the protection of public safety is discussed. Furthermore, the study argues that online far-right networks also constitute a digital governance issue.

Keywords: Terrorgram, Telegram, online far-right networks, digital regulation, public security

JEL Codes: K24, K42, L86

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışma, çevrimiçi aşırı sağ ağların dijital platformlar aracılığıyla ürettiği güvenlik risklerini ve bu risklerin kamu otoriteleri açısından ortaya çıkardığı regülasyon sorunlarını Terrorgram örneği üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Son yıllarda özellikle Telegram merkezli aşırı sağ ağların, propaganda üretimi, içerik dolaşımı, şiddet çağrısı ve radikalleşme süreçleri bakımından güvenlik kurumlarının ve araştırmacıların dikkatini giderek daha fazla çektiği görülmektedir. Birleşik Krallık hükümetinin Nisan 2024'te Terrorgram'ı yasaklı terör örgütleri kapsamına alması dikkat çekicidir. Bu karar, söz konusu yapının ideolojik aşırılık meselesinin ötesinde, kamu güvenliği ve dijital yönetişim açısından da önemli bir sorun alanı oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmanın temel araştırma sorusu şudur: Terrorgram örneği, çevrimiçi aşırı sağ ağların kamu güvenliği için nasıl bir tehdit oluşturduğunu ve bu tehdidin neden dijital regülasyon açısından güç bir müdahale alanı yarattığını nasıl göstermektedir? Bu ana soruya bağlı olarak dört alt soruya odaklanılmaktadır: Terrorgram

[1] Öğr. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, tekelioglu_osman@hotmail.com, https://orcid.org/0000-0002-0130-559X

nasıl bir çevrimiçi ağ mantığıyla işlemektedir? Bu tür ağlar kamu güvenliği açısından hangi riskleri üretmektedir? Dijital platformlarda bu ağların denetlenmesi neden güçleşmektedir? Mevcut hukuki ve kurumsal müdahale araçları bu tür yapılar karşısında hangi sınırlılıklara sahiptir? Bu çerçevede çalışma, Terrorgram'ı yalnızca bir aşırı sağ propaganda mecrası olarak değil, dijitalleşen kamusal alanın düzenlenmesine ilişkin daha geniş bir yönetişim problemi olarak değerlendirmektedir.

Bu bağlamda çalışmanın önemi üç noktada toplanmaktadır. İlk olarak, çevrimiçi aşırı sağ ağlar artık marjinal dijital topluluklar olmanın ötesine geçerek şiddeti teşvik edebilen ve sınır aşan etki üretebilen yapılar olarak görülmektedir. İkinci olarak, Terrorgram klasik hiyerarşik örgüt modelinden ayrışan, gevşek bağlara dayalı ve platform mimarisiyle uyumlu bir ağ yapılanmasını temsil ettiği için terörizm, kamu güvenliği ve dijital regülasyon ilişkisini yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Üçüncü olarak ise Terrorgram örneği, kamu yönetiminde dijitalleşmenin risk, denetim ve kurumsal kapasite sorunları bakımından da tartışılması gerektiğini göstermektedir.

Yöntem

Çalışma, nitel bir örnek olay incelemesi olarak tasarlanmıştır. Araştırmada Terrorgram'ın örgütlenme biçimini, propaganda dolaşımını ve kamu güvenliği bakımından ortaya çıkardığı sorunları incelemek amacıyla açık kaynak resmî belgeler, araştırma raporları ve ikincil literatür birlikte değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Birleşik Krallık hükümetinin proscription kararına ilişkin açıklamaları ve açıklayıcı düzenleme metni, ABD Adalet Bakanlığı'nın 2024 tarihli suçlama duyurusu, 2025 tarihli ABD yaptırım/designation açıklamalarına ilişkin resmî ve haber kaynakları ile Institute for Strategic Dialogue'nun Terrorgram üzerine analizleri temel veri kaynaklarını oluşturmuştur.

Yöntemsel olarak çalışma iki aşamalı bir analitik çerçeve izlemektedir. İlk aşamada Terrorgram'ın nasıl bir dijital ağ olarak işlediği betimlenmektedir. Bu bölümde platform temelli örgütlenme, içerik dolaşımı, anonimlik, çoğaltılabilir kanal yapıları ve sınır aşan etkileşim gibi unsurlar dikkate alınmaktadır. İkinci aşamada ise bu ağ yapısının kamu güvenliği ve dijital regülasyon açısından doğurduğu sonuçlar tartışılmaktadır. Dolayısıyla çalışma, doğrudan Telegram içeriği toplayan nicel bir ağ analizi sunmaktan ziyade, açık kaynaklara dayalı kavramsal ve analitik bir değerlendirme yapmaktadır. Bu tercih, bildirinin amacına uygun olarak, Terrorgram'ı ayrıntılı bir ideolojik inceleme nesnesi olmaktan çok, dijital regülasyon ve kamu güvenliği açısından öğretici bir vaka olarak ele almasına imkân vermektedir.

Bulgular

Çalışmanın ilk bulgusu, Terrorgram'ın klasik üyelik, komuta ve hiyerarşi mantığıyla işleyen kapalı bir örgütten ziyade, Telegram üzerinde birbirine eklemlenen kanallar, grup sohbetleri ve propaganda hesaplarından oluşan dağınık bir dijital ağ görünümü sergilediğidir. Birleşik Krallık hükümeti yapıyı "çevrimiçi bir neo-faşist terör ağı" olarak tanımlarken, ISD de Terrorgram'ın geç 2010'larda Telegram üzerinde iç içe geçmiş kanal ve sohbetlerden oluşan yaygın bir ağ biçiminde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu yapı, merkezî olmayan karakteri sayesinde hem içerik dolaşımını hızlandırmakta hem de müdahale süreçlerini zorlaştırmaktadır. Örgütsel sürekliliğin tek bir komuta merkezinden değil, dijital yeniden üretim kapasitesinden beslenmesi, Terrorgram'ı klasik örgüt modellerinden ayıran temel özelliklerden biridir.

İkinci bulgu, Terrorgram'ın yalnızca ideolojik paylaşım yapan bir dijital topluluk olmaktan ziyade kamu güvenliği açısından somut riskler üreten bir yapı olduğunu göstermektedir. Birleşik Krallık'ın açıklayıcı düzenleme metninde Terrorgram'ın şiddet içerikli propaganda ürettiği, okuyucuları radikalleştirmeyi ve terör eylemlerine yönlendirmeyi hedeflediği, ayrıca silah kullanımı ve saldırı benzeri eylemler için yönlendirici içerikler yayımladığı belirtilmektedir. Benzer biçimde ABD Adalet Bakanlığı'nın Eylül 2024 tarihli açıklaması, Terrorgram liderleri hakkında nefret suçlarını teşvik etme, federal yetkililerin öldürülmesini

isteme, bombalama talimatları dağıtma ve teröristlere maddi destek sağlamaya yönelik komplo suçlamaları yöneltildiğini göstermektedir. Bu veriler, çevrimiçi aşırı sağ ağların yalnızca söylemsel bir radikalleşme alanının ötesine geçerek çevrimdışı şiddet riskini de besleyebilen bir dijital etkileşim zemini olduğunu ortaya koymaktadır.

Üçüncü bulgu, kamu güvenliği açısından asıl sorunun yalnızca belirli içeriklerin varlığından değil, bu içeriklerin ağ mantığı içinde sürekli yeniden üretilebilmesinden kaynaklandığıdır. Araştırma bulguları, müdahale edilen hesapların ve içeriklerin yeni kanallar, varyasyonlar ve örtük bağlantılar üzerinden yeniden dolaşıma sokulabildiğini göstermektedir. ISD, 2025 tarihli değerlendirmesinde, ağın 2024 sonu itibarıyla etkili ölçüde dağılmış olmasına rağmen Terrorgram'ın dünya genelinde şiddete ilham vermeyi sürdürdüğünü vurgulamaktadır. Bu durum, kamu güvenliği tehdidinin tek tek gönderilerden çok, baskı altında biçim değiştirebilen ve dağınık biçimde varlığını sürdürebilen dijital ağ yapılanmasında yattığını düşündürmektedir.

Dördüncü bulgu, Terrorgram örneğinin dijital regülasyon mekanizmalarının sınırlarını belirgin biçimde görünür kılmasıdır. Birleşik Krallık metinleri, Terrorgram'ın "tamamen çevrimiçi" bir ağ olduğunu ve bu nedenle mevcut terörle mücadele araçlarının çevrimiçi ağlara da uygulanabildiğini göstermeyi amaçladığını açıkça belirtmektedir. Bununla birlikte anonimlik, hızlı yeniden örgütlenme, platformlar arası geçiş ve sınır aşan içerik dolaşımı gibi unsurlar, devletlerin ve platformların müdahale kapasitesini sınırlamaktadır. Nitekim ABD'nin Ocak 2025'te Terrorgram Collective ve üç liderini Specially Designated Global Terrorists kapsamında yaptırıma tabi tutması da geleneksel güvenlik araçlarının dijital ağlara uyarlanma ihtiyacının bir göstergesi olarak okunabilir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın ulaştığı temel sonuç, çevrimiçi aşırı sağ ağların kamu güvenliği tartışmalarında marjinal ya da ikincil yapılar olarak ele alınamayacağıdır. Terrorgram örneği, dijital platformların sunduğu iletişim, görünürlük ve ağ kurma imkânlarının şiddet yanlısı aktörler tarafından propaganda, radikalleştirme ve saldırı teşviki amacıyla etkili biçimde kullanılabildiğini göstermektedir. Bu nedenle kamu güvenliği politikalarının yalnızca olay sonrası cezai müdahale ya da tekil içerik kaldırma mekanizmalarıyla sınırlı kalması yeterli görünmemektedir. Sorunun yapısal niteliği, dijital regülasyon, platform sorumluluğu, uluslararası iş birliği ve erken müdahale kapasitesinin birlikte düşünülmesini gerektirmektedir.

Tartışma düzeyinde bu çalışma, Terrorgram'ın kamu yönetiminde dijitalleşme tartışmalarına dijital yönetişim kapasitesinin sınırlarını gösteren bir vaka olarak katkı sunduğunu ileri sürmektedir. Dijital platformlar çoğu zaman erişim, hız ve yenilik üzerinden değerlendirilmektedir ancak aynı altyapılar, kamusal düzeni ve toplumsal güvenliği tehdit edebilecek ağ yapılanmalarına da zemin hazırlayabilmektedir. Bu nedenle kamu yönetiminde dijitalleşmenin yalnızca fırsatlar ekseninde değerlendirilmesinin yanında tehditler, riskler ve kurumsal müdahale kapasitesi ekseninde de ele alınması gerektiği ihmal edilmemelidir. Terrorgram vakası, çevrimiçi aşırı sağ ağların kamu güvenliği ile dijital regülasyon arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmeye zorlayan güncel ve öğretici bir örnek sunmaktadır.

Kaynakça

Birleşik Krallık Hükümeti. Terrorgram added to list of proscribed terrorist organisations. 22 Nisan 2024.

Birleşik Krallık Hükümeti. The Terrorism Act 2000 (Proscribed Organisations) (Amendment) (No. 2) Order 2024: Explanatory Memorandum. 2024.

ABD Adalet Bakanlığı. Leaders of Transnational Terrorist Group Charged with Soliciting Hate Crimes, Soliciting the Murder of Federal Officials, and Conspiring to Provide Material Support to Terrorists. 9 Eylül 2024.

ABD Dışişleri Bakanlığı / Reuters. Terrorist Designations of The Terrorgram Collective and Three Leaders; Reuters haberi: US designates extreme right-wing "Terrorgram" network as terrorist group. 13 Ocak 2025.

Institute for Strategic Dialogue (ISD). Dismantling Digital Terror: Lessons Learned from the Collapse of Terrorgram. 31 Mart 2025.

Yerel Yönetişimde Yapay Zekâ Kullanımının Kamu Politikası Üzerinden İncelenmesi: Tallinn, Singapur ve Helsinki Karşılaştırması

Examining the Use of Artificial Intelligence in Local Governance Through Public Policy: A Comparison of Tallinn, Singapore, and Helsinki

Cüneyt Telsaç [1], Ferhat Arı [2], Ömer Çamur [3]

Öz

Yapılan bu çalışma, yapay zekâ (YZ) kullanımının yerel yönetişim süreçlerinde kamu politikası döngüsü üzerindeki etkilerini Tallinn, Singapur ve Helsinki örnekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışma, YZ'nın politika oluşturma süreçlerinde veriye dayalı ve proaktif bir ekosistem oluşturduğunu savunmaktadır. Nitel araştırma yöntemiyle analiz edilen vakalar, Tallinn'in dijital otomasyonu "görünmez devlet" (invisible government), Singapur'un teknokratik verimlilik ve Helsinki'nin etik şeffaflık odaklı yaklaşımlarını ortaya koymaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, bir yandan YZ'nın yerel politikaları kişiselleştirme ve bürokratik süreçleri azaltma potansiyelini vurgularken diğer yandan, algoritmaların başarısının veri entegrasyonu, hesap verebilirlik ve katılımcı yönetim anlayışına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda çalışmada, Türkiye'deki yerel yönetimlerin küresel modellerden çıkarabileceği stratejik dersler ve akıllı katılım mekanizmalarının demokratik meşruiyet üzerindeki rolü tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yerel Yönetişim, Kamu Politikası, Algoritmik Hesap Verebilirlik, Dijital İkiz.

JEL Kodları: H70, 033, R58

Abstract

This study comparatively examines the effects of artificial intelligence (AI) use on the public policy cycle in local governance processes, using examples from Tallinn, Singapore, and Helsinki. The study argues that AI creates a data-driven and proactive ecosystem in policy-making processes. Analyzed using qualitative research methods, the cases highlight Tallinn's digital automation as an "invisible government," Singapore's technocratic efficiency approach, and Helsinki's ethical transparency focus. The findings emphasize AI's potential to personalize local policies and reduce bureaucratic processes, while also demonstrating that the success of algorithms depends on data integration, accountability, and participatory governance. Based on this information, the study will discuss strategic lessons that local governments in Turkey can learn from global models and the role of intelligent participation mechanisms on democratic legitimacy.

Keywords: Artificial Intelligence, Local Governance, Public Policy, Algorithmic Accountability, Digital Twin.

JEL Codes: H70, 033, R58

Genişletilmiş Özet

1. Giriş

Teknolojinin baş döndürücü bir hızda yaşandığı günümüz dünyasında, her geçen gün yeni teknolojiler ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda insan yaşamını ve tüm yönetsel süreçleri etkileyen gelişmelerin başında ise yapay zekâ (YZ) gelmektedir. YZ alanında yaşanan gelişmeler, günlük rutin aktivitelerden iş yaşamına ve

[1] Dr., Bağımsız Araştırmacı, cuneyttelsac@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4133-4846.
[2] Dr. Öğr. Üyesi., Bingöl Üniversitesi, fari@bingol.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6397-1398.
[3] Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, omercamur44@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6447-1475.

nihayetinde devletin yönetsel işleyişine kadar etkili olmaya başlamıştır. Yapay zekanın etkisini hissettirmeye başladığı alanların başında ise yerel yönetimler gelmektedir.

21. yüzyılda kentlerde yaşanan kaynak yetersizliği, hızlı nüfus artışı, iklim krizi ve artan toplumsal beklentiler karşısında geleneksel yerel yönetim modelleri yetersiz kalmaktadır (Sun ve Huang, 2026). Sanayi devrimi sonrasında yaygın bir anlayış halini alan bürokratik ve reaktif yönetim anlayışı günümüzde yerini veriye dayalı, dinamik ve proaktif bir yapıya bırakmaktadır (Hodgkinson vd., 2026; Magakwe, 2025). Bu dönüşümün merkezinde yer alan YZ, yerel yönetişimi sadece teknik bir kapasite artışı olarak değil, kamu politikası oluşturma süreçlerini köklü bir şekilde değiştiren bir paradigma değişimi olarak etkilemektedir (Dei, 2025; Çamur, 2025; Telsaç ve Arı, 2025). Bu doğrultuda hazırlanan bu çalışmanın amacı, YZ'nın yerel yönetimlerde kamu kamu politikası oluşturma süreçlerinde nasıl dönüştürücü bir role sahip olduğunun ve farklı siyasal-kültürel coğrafyalarda nasıl farklı meşruiyet temellerine oturduğunun incelenmesidir.

2. Metodoloji

Araştırmada, dijital dönüşüm süreçlerinin yerel yönetişim üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemek amacıyla nitel araştırma desenlerinden "Karşılaştırmalı Vaka Analizi" benimsenmiştir (Thomann et al., 2022). Karşılaştırmalı vaka analizi yöntemi, farklı siyasal ve idari kültürel yapılarda YZ uygulamalarının nasıl sonuçlar doğurduğunu analiz etmeyi mümkün kılmaktadır (Ragin, 1999; Onwuegbuzie & Weinbaum, 2017). Örneklem seçiminde "maksimum çeşitleme" stratejisi kullanılarak (Lucas & Szatrowski, 2014; Fischer & Maggetti, 2017), dijital olgunluk seviyeleri benzer olsa da yönetim felsefeleri ve hedefleri açısından birbirine zıt kutupları temsil eden üç şehir seçilmiştir. Bu doğrultuda örnekleme alınan şehirler Tallinn, Singapur ve Helsinki'dir. Araştırmanın veri setini, 2020-2025 yıllarını kapsayan etik kılavuzlar, belediye meclis kararları, stratejik planlar, OECD ve Birleşmiş Milletler gibi bağımsız kuruluşların raporları oluşturmaktadır.

3. Vaka Analizi

3.1. Tallinn (Dijital Otomasyon ve Görünmez Devlet Modeli): Tallinn, YZ'yi proaktif bir araç olarak konumlandırmaktadır. Bu doğrultuda Tallinn'in YZ stratejisi, kamu hizmetlerinin üretilmesinde vatandaşların başvurusuna ihtiyaç duyulmadan "görünmez devlet" konseptinin uygulanmasıdır. Şehirlerdeki veriler X-Road altyapısı üzerinden güvenli ve entegre bir şekilde paylaşılmaktadır ve YZ sistemleriyle ihtiyaçlar otomatik olarak tanımlanmaktadır. Proaktif kamu politikası anlayışının bir göstergesi olan bu durum, vatandaşlara hizmet sunumunun algoritmalar tarafından üretilmesini sonuç vermektedir. Ayrıca "Bürokratt" adı verilen YZ asistanı, vatandaşların kamu hizmetlerine tek bir arayüz üzerinden ve sesli olarak etkileşime girmelerini sağlamaktadır. Bu durum bürokrasinin kişiselleştirilmesine ve bürokratik süreçlerin daha kolay bir şekilde gerçekleştirilmesine imkân vermektedir. Dolayısıyla Tallinn, YZ teknolojilerini sadece verimliliği artırmak için değil, devlet-vatandaş ilişkilerini maksimum düzeye çıkarmak ve daha az çaba ile daha etkin hizmetlerin sunulmasını sağlamak için kullanmaktadır (international.gebruikercentraal.nl, 10.03.2026; www.tallinn.ee, 10.03.2026; cities-today.com, 11.03.2026).

3.2. Singapur (Tekno-Verimlilik Modeli): Singapur, Virtual Singapore projesiyle şehri YZ'yı kusursuz bir kentsel işletim sistemi olarak kurgulayan dinamik bir laboratuvara dönüştürmüştür. Öne çıkan özelliklerin başında hız ve verimlilik olan bu projede vatandaşın rolü, sistemden hızlı ve yüksek kalitede hizmet alma olarak konumlandırılmıştır. Proje kapsamında oluşturulan üç boyutlu dijital ikiz platformu ile altyapı, nüfus hareketleri ve çevresel faktörler gerçek zamanlı verilerle entegre edilerek kentsel planlama ve kaynak yönetiminin karmaşık zorluklarını aşmaya yardımcı olmaktadır. Devlet kurumları, işletmeler ve araştırmacılar arasında veri temelli iş birliğini kolaylaştıran bu yapı, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda koordineli ve stratejik kararların alınmasını mümkün kılmaktadır (oecd-opsi.org, 05.03.2026; experionglobal.com, 01.05.2026; www.imda.gov.sg, 06.03.2026; www.mddi.gov.sg, 06.03.2026).

3.3. Helsinki (Etik Meşruiyet Modeli): Helsinki, YZ uygulamalarında "etik meşruiyet" kriterini temel referans noktası olarak belirlemiştir. Bu doğrultuda Helsinki, "Yapay Zekâ Sicili (AI Register)" ile dünyada bir ilke imza atmış ve yapay zekayı demokratik bir denetim mekanizmasına dönüştürmüştür. Belediye, vatandaşların hayatlarını doğrudan ilgilendiren tüm kararları veren algoritmaların nasıl çalıştığını, hangi verileri kullandığını ve insan müdahalesinin nerede devreye girdiğini şeffaf bir şekilde açıklamaktadır. Bu modeldeki temel amaç, algoritmaların şeffaf olmayan ve açıklanabilirliği olumsuz etkileyen "kara kutu (black box)" (ten Vergert, 2022) doğasını engelleyerek kamu güvenini inşa etmektir. Helsinki'de YZ, vatandaşların mahremiyetini koruyan "MyData" prensibiyle entegre çalışır ve veri kullanımı vatandaşların rızası ve etik kuralların denetimi altında gerçekleşir. Burada amaç sadece hizmetlerin hızlı bir şekilde üretilmesi değil, sunulan hizmetin hukuki ve ahlaki meşruiyetinin de sağlanmasıdır (ai.hel.fi, 01.03.2026; interoperable-europe.ec.europa.eu, 01.03.2026; pointly.ai, 02.03.2026).

4. Bulgular

Çalışmanın bulguları, YZ'nın kamu politikası oluşturma sürecinde dört temel aşamada dönüşüme neden olduğunu göstermektedir. Gündem belirleme aşamasında YZ, IoT sensörler ve veri analitiği ile kentsel sorunların kriz oluşmadan tespit edilmesini sağlamaktadır. Bu süreç, Tallinn örneğinde olduğu gibi, sosyal ihtiyaçların vatandaşlar tarafından henüz talep edilmeden belediye gündemine öncelikli madde olarak düşmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Politika tasarımı aşamasında, dijital ikiz teknolojisi devreye girmektedir ve politika etkileri sanal ortamda simüle edilebilmektedir. Singapur'un Virtual Singapore projesinde görüldüğü üzere, bir imar değişikliğinin ya da ulaşım politikasının uzun vadeli etkileri sanal ortamda simüle edilerek deneme-yanılma maliyeti ortadan kaldırılmakta ve kanıt temelli politikalar üretilmektedir. Uygulama aşamasında, herkese aynı standartta hizmet sunma anlayışı yerine kişiselleştirilmiş hizmetler ön plana çıkmaktadır. Tallinn'in YZ temelli proaktif hizmet üretme anlayışı, vatandaş başvurusuna ihtiyaç duyulmadan hizmetlerin kendilerine ulaştırılmasını sağlamakta ve bürokratik engelleri en düşük seviyede tutmaktadır. Değerlendirme aşamasında ise, YZ ile politika sonuçlarının statik raporlar üzerinden değil, anlık veri akışıyla gerçekleşmesi mümkün hale gelmektedir. Helsinki'nin YZ Sicili ile başarısız veya etik olmayan sonuçlar üreten uygulamaların anında tespit edilmesi ve hataların giderilmesi mümkün hale gelmektedir. Bu durum, YZ kullanımı ile yerel yönetimlerin politika üretme süreçlerinde statik bir yapıdan dinamik bir yönetim modeline geçişini doğrulamaktadır.

5. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmada elde edilen bulgular, yerel yönetimlerde YZ kullanımının teknik bir tercihten ziyade siyasal ve etik bir duruşu temsil ettiğini göstermektedir. Tallinn'in Görünmez Devlet Modeli, proaktif hizmet sunma anlayışı ile vatandaşların hayatından bürokrasinin çıkarılmasını ve devletin hizmet üretme otomasyonuna dönüşmesini sağlamaktadır. Singapur'un Dijital İkiz yaklaşımı, verimlilik elde etmek amacıyla kullanılan YZ'nın mahremiyetin ne derecede esnetilebileceği konusunda soru işaretleri içermektedir. Helsinki'nin YZ Sicili ise, algoritmaları kara kutu olmaktan çıkarıp demokratik denetim anlayışının ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Yerel yönetişimde YZ kullanımı, kamu politikası süreçlerini sadece hızlandırmakla kalmamakta, aynı zamanda vatandaşlar ile devlet arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlamaktadır. Çalışmada, Tallinn'in bürokrasiyi ortadan kaldıran otomasyon mimarisi, Singapur'un veri odaklı teknokratik verimliliği ve Helsinki'nin etik şeffaflık üzerine kurulu demokratik modeli incelenerek, YZ'nın farklı siyasal-kültürel önceliklerle nasıl araçsallaştırılabileceği ortaya konmuştur. Küresel modellerden elde edilen bulgular, Türkiye'deki yerel yönetimler için önemli çıkarımlar içermektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda Türkiye için hibrit bir model önerisinde bulunmak mümkündür. Türkiye açısından Tallinn'in teknik entegrasyon modeli, Singapur'un dijital ikiz modeli ve Helsinki'nin etik denetim mekanizması birleştirilmelidir. Bu doğrultuda rutin belediye işlemleri için proaktif modele geçilmesi, kentsel planlama konusunda dijital ikiz

simülasyonunun hayata geçirilmesi ve belediyeler bünyesinde YZ Sicilinin oluşturulması, yerel yönetişimde YZ kullanımı açısından oldukça önemlidir.

Kaynakça

Çamur, Ö. (2025). Kamu yönetiminde dijital dönüşümün değişime açıklık ve çalışan performansı arasındaki ilişkideki aracılık rolü. *EKEV Akademi Dergisi*, *104*, 263-277.

Dei, H. (2025). Artificial intelligence in public administration: benefits and risks. *Management (Montevideo)*, *3*, 137-137.

Fischer, M., & Maggetti, M. (2017). Qualitative comparative analysis and the study of policy processes. *Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice*, *19*(4), 345-361.

Hodgkinson, I. R., Hughes, P., Leite, H., & Lee, Y. (2026). Entrepreneurial orientation, proactive market orientation and society: evidence from public service organizations in Brazil. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, *32*(3), 701-719.

Lucas, S. R., & Szatrowski, A. (2014). Qualitative comparative analysis in critical perspective. *Sociological Methodology*, *44*(1), 1-79.

Magakwe, J. (2025). Advancing Governance: Role of Data Analytics in Driving Evidence-Based Decision-Making in Public Administration. Chapter 3. In *Recent Advances in Public Sector Management*. IntechOpen. Pp. 45-65.

Onwuegbuzie, A. J., & Weinbaum, R. (2017). A Framework for Using Qualitative Comparative Analysis for the Review of the Literature. *Qualitative Report*, *22*(2).

Ragin, C. C. (1999). Using qualitative comparative analysis to study causal complexity. *Health services research*, *34*(5 Pt 2), 1225.

Sun, S., & Huang, Y. (2026). Declaring the chain mechanism between change events strength and proactive behavior: an observation for Chinese public sector. Journal of Organizational Change Management, 39(1), 18-46.

Telsaç, C., & Arı, F. (2025). Yapay zekâ çağında akıllı kentler. Paradigma Akademi.

ten Vergert, T. J. H. (2022). *Using AI in performance feedback systems: How do ethics affect integration?* (Bachelor's thesis, University of Twente). University of Twente Repository.

Thomann, E., Ege, J., & Paustyan, E. (2022). Approaches to Qualitative Comparative Analysis and good practices: A systematic review. *Swiss Political Science Review*, *28*(3), 557-580.

https://ai.hel.fi/en/ai-register/ Erişim Tarihi: 01.03.2026

https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/public-sector-tech-watch/reimagining-helsinki-participatory-urban-planning-generative-ai Erişim Tarihi: 01.03.2026

https://pointly.ai/ai-generated-digital-twin-city-of-helsinki/ Erişim Tarihi: 02.03.2026

https://oecd-opsi.org/innovations/virtual-twin-singapore/ Erişim Tarihi: 05.03.2026

https://experionglobal.com/virtual-singapore/ Erişim Tarihi: 01.05.2026

https://www.imda.gov.sg/about-imda/emerging-technologies-and-research/artificial-intelligence Erişim Tarihi: 06.03.2026

https://www.mddi.gov.sg/newsroom/singapore-launches-new-model-ai-governance-framework-for-agentic-ai--/ Erişim Tarihi: 06.03.2026

https://international.gebruikercentraal.nl/how-the-city-of-tallinn-uses-digital-twins/ Erişim Tarihi: 10. 03.2026

https://www.tallinn.ee/en/tallinnovation/test-projects Erişim Tarihi: 10.03.2026

https://cities-today.com/tallinn-introduces-predictive-digital-transport-model/ Erişim Tarihi: 11.03.2026

Kamu Yönetiminde Yapay Zeka ve Hesap Verebilirliğin Yeniden Düşünülmesi

Artificial Intelligence in Public Administration and Rethinking Accountability

Ali Can Tonka[1], Mısra Ciğeroğlu Öztepe[2]

Öz

Bu çalışma, kamu yönetiminde yapay zeka (YZ) tabanlı sistemlerin yarattığı hesap verebilirlik krizini ve bu krizin çözüm yollarını sistematik literatür analizi yöntemiyle incelemektedir. Seçilen 21 makalenin karşılaştırmalı analizi, sorunun sadece teknik bir "kara kutu" veya şeffaflık eksikliği olmadığını; hukuki, örgütsel ve siyasal boyutları olan yapısal bir yönetişim sorunu olduğunu göstermektedir. YZ, karar alma sorumluluğunu teknoloji sağlayıcıları lehine asimetrik bir biçimde dağıtırken, klasik bürokratik denetim mekanizmalarını zayıflatmaktadır. Bildiri, hesap verebilirliğin yeniden inşası için biçimsel insan denetiminin veya basit şeffaflığın ötesine geçilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, algoritmik etki değerlendirmeleri, bağımsız denetimler ve demokratik katılımı içeren çok katmanlı bir "gözden geçirilebilirlik" mimarisi önerilmekte; asıl hedefin "daha akıllı" değil, demokratik meşruiyete dayalı "daha sorumlu bir devlet" olduğu savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yapay Zeka, Hesap Verebilirlik, Yönetişim

JEL Kodları: H11, H83, O33

Abstract

This study examines the accountability crisis generated by artificial intelligence (AI)-based systems in public administration and explores potential solutions through a systematic literature review method. A comparative analysis of the 21 selected articles demonstrates that the issue extends beyond a mere technical "black box" or a lack of transparency; it is a structural governance problem with legal, organizational, and political dimensions. While AI asymmetrically redistributes decision-making responsibility in favor of technology providers, it undermines classical bureaucratic oversight mechanisms. The paper emphasizes that reconstructing accountability requires moving beyond nominal human oversight or basic transparency. Consequently, a multi-layered "reviewability" architecture encompassing algorithmic impact assessments, independent audits, and democratic participation is proposed; arguing that the primary objective is not to establish a "smarter" state, but rather a "more accountable state" founded on democratic legitimacy.

Keywords: Public Administration, Artificial Intelligence, Accountability, Governance

JEL Codes: H11, H83, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bildirinin amacı, kamu yönetiminde kullanılan yapay zeka (YZ) tabanlı sistemlerde hesap verebilirliğin neden zayıfladığını ve bu zayıflamaya karşı hesap verebilirliğin hangi aktör ve mekanizmalar üzerinden yeniden inşa edilebileceğini ortaya koymaktır. Çalışma, özellikle algoritmik karar süreçlerinde beliren kara kutu problemi, kararların hukuki ve yönetsel olarak gerekçelendirilmesindeki güçlükler, sorumluluğun kamu kurumları ile özel sektör arasında dağılması ve insan takdir yetkisinin giderek daralması gibi sorunlara odaklanmaktadır

[1] Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, actonka@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1657-8136.
[2] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, mcigeroglu@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6305-604X.

(Busuioc, 2021; Cerrillo, 2019; C. Wang vd., 2026). Bu çerçevede hesap verebilirlik, yalnızca teknik bir şeffaflık meselesi değil; aynı zamanda idari meşruiyet, kamusal denetim ve demokratik sorumluluk meselesi olarak ele alınmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın önemi, YZ'nin kamu hizmetlerinde verimlilik, hız ve öngörü kapasitesi sağlarken, aynı anda klasik bürokratik hesap verme düzeneklerini zayıflatabilmesinden kaynaklanmaktadır. Literatüre bakıldığında, kamu kurumlarının "insan denetimi vardır" savunusunun tek başına yeterli olmadığını, çünkü insan denetiminin çoğu durumda biçimsel kaldığını, teknik karmaşıklığın ise gerçek sorumluluğu görünmez hale getirdiğini göstermektedir (Cobbe & Singh, 2020; Green, 2022).

Bu nedenle bildiri, Web of Science (WoS) veri tabanında PRISMA yaklaşımıyla yürütülen sistematik literatür analizi (SLA) kapsamında ulaşılan ve analize dahil edilen 21 makaleden hareketle, kamu yönetiminde hesap verebilirliğin yeniden inşasını tartışmayı hedeflemektedir. Böylece çalışma, açıklanabilirlik, gözden geçirilebilirlik, kurumsal denetim, anlamlı insan kontrolü, etki değerlendirmesi ve toplumsal güven gibi unsurların, YZ tabanlı kamusal karar süreçlerinde nasıl bütüncül bir hesap verebilirlik çerçevesi ve/veya potansiyeli oluşturabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır (S. Wang vd., 2025; Wilson & van der Velden, 2022).

Yöntem

Bu çalışma, kamu yönetiminde YZ tabanlı sistemlerde hesap verebilirliğin yeniden inşasına ilişkin literatürü sistematik ve izlenebilir bir biçimde değerlendirmek amacıyla SLA yöntemiyle tasarlanmıştır. Araştırma sürecinde veri kaynağı olarak WoS veri tabanı kullanılmış; tarama, 2018-2026 yılları arasında yayımlanan hakemli ve İngilizce makalelerle sınırlandırılmıştır. Arama sürecinde kamu yönetimi, YZ ve hesap verebilirlik kavramlarının farklı birleşimlerine odaklanılmış; böylece konunun hem yönetsel hem de normatif boyutlarını birlikte içeren bir literatür odağına ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışma seçimi PRISMA yaklaşımı doğrultusunda yürütülmüş; ilk taramada 165 yayına ulaşılmış, ön eleme sürecinin ardından 35 makale tam metin olarak incelenmiş, son aşamada araştırmanın amacıyla doğrudan ilişkili bulunan 21 makale analize dahil edilmiştir.

Seçilen çalışmaların analizinde MAXQDA programından yararlanılmıştır. Makaleler programa aktarıldıktan sonra nitel veri analizi çerçevesinde kodlama ve tematik çözümleme yapılmıştır. Bu süreçte, bir yandan araştırmanın kavramsal çerçevesinden hareket eden bir yaklaşım benimsenmiş, diğer yandan metinlerde tekrar eden temaların ve özgün vurguların ortaya çıkarılmasına imkan veren bir okuma sürdürülmeye çalışılmıştır. Böylece analiz yalnızca önceden belirlenmiş kavramlarla sınırlı tutulmamış, literatürün kendi içinden yükselen tartışmaların da görünür hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Kodlama sürecinde özellikle hesap verebilirlik krizinin kaynakları, hesap verebilirliğin başlıca aktörleri, yeniden inşa mekanizmaları ve bu tartışmaların kamu yönetimi açısından doğurduğu sonuçlar üzerinde durulmuştur. Bu yaklaşım sayesinde, tek tek çalışmaların özetlenmesinin ötesine geçilerek, literatürde öne çıkan ortak eğilimler, kavramsal ayrışmalar ve çözüm önerileri karşılaştırmalı biçimde değerlendirilmiştir. Dolayısıyla çalışma, yalnızca betimleyici bir tarama sunmamakta, kamu yönetiminde YZ tabanlı sistemlerde hesap verebilirliğin nasıl yeniden düşünülmesi gerektiğine ilişkin analitik bir sentez üretmeyi hedeflemektedir.

Bulgular

İncelenen 21 makalenin karşılaştırmalı analizi, kamu yönetiminde YZ tabanlı sistemlerde ortaya çıkan hesap verebilirlik krizinin tek bir teknik sorundan değil, birbirini besleyen teknik, hukuki, örgütsel ve siyasal kırılmalardan kaynaklandığını göstermektedir. Literatürde en güçlü ortaklaşma noktası, algoritmik karar süreçlerinin "kara kutu" niteliğinin hesap verebilirlik sorununu derinleştirmesidir. Ancak bulgular, bu sorunun yalnızca teknik açıklanamazlıkla sınırlı olmadığını; ticari sır rejimleri, kamu-özel sektör bağımlılığı, veri

kalitesi sorunları, otomasyon yanlılığı ve kamu kurumlarının sınırlı denetim kapasitesiyle birlikte daha yapısal bir nitelik kazandığını ortaya koymaktadır (Busuioc, 2021; Chandra & Feng, 2026; Sætra, 2020; C. Wang vd., 2026; Wilson & van der Velden, 2022). Bu nedenle kriz, sadece algoritmanın nasıl çalıştığının bilinmemesi değil, kamusal kararın kim adına, hangi değer tercihleriyle ve hangi denetim zinciri içinde üretildiğinin belirsizleşmesidir.

İkinci temel bulgu, YZ çağında hesap verebilirliğin klasik hiyerarşik bürokratik modelden çıkarak çok aktörlü ve dağınık bir sorumluluk ağına dönüşmesidir. Kamu kurumları, bürokratlar, yazılım geliştiricileri, veri bilimciler, özel şirketler, düzenleyici kurumlar, denetim organları ve vatandaşlar aynı hesap verebilirlik alanının parçası haline gelmektedir. Fakat bu çoğullaşma simetrik değildir; çalışmalar, karar gücünün tasarımcılara ve teknoloji sağlayıcılarına kaydığını, buna karşın hatalı çıktılarla yüzleşen memurların ve vatandaşların daha ağır sonuçlarla karşılaştığını göstermektedir (Al-Dulaimi & Mohammed, 2025; Busuioc, 2021; Green, 2022; Smuha, 2021; C. Wang vd., 2026). Böylece literatür, YZ'nin hesap verebilirliği ortadan kaldırmaktan ziyade onu asimetrik biçimde yeniden dağıttığını göstermektedir. Özellikle vatandaşların yalnızca "etkilenenler" değil, aynı zamanda hesap soran ve meşruiyet talep eden öznelere dönüşmesi gerektiği meselesi, bu tartışmanın demokratik boyutunu güçlendirmektedir (Cheong, 2024; James vd., 2023; Sætra, 2020).

Üçüncü olarak, bulgular literatürde uzun süre baskın olan "şeffaflık = hesap verebilirlik" varsayımının ciddi biçimde sorgulandığını göstermektedir. Çalışmaların önemli bir kısmı, yalnızca kaynak kodunun açılması, açıklama sunulması ya da açıklanabilir YZ tekniklerinin devreye sokulmasının tek başına yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Çünkü sorun sadece belirli bir çıktının neden üretildiği değil; o çıktıyı mümkün kılan veri toplama, model kurma, satın alma, uygulama, kayıt tutma, itiraz ve revizyon süreçlerinin bütünüdür (Cobbe & Singh, 2020; Green, 2022; James vd., 2023). Bu nedenle bazı çalışmalar, açıklanabilirlikten daha geniş bir çerçeve sunan "gözden geçirilebilirlik" yaklaşımını öne çıkarmakta; iyi yönetişim için kararın öncesini ve sonrasını kapsayan bütüncül bir denetim süreci önermektedir (Cobbe & Singh, 2020). Buna paralel olarak literatür, biçimsel insan denetiminin çoğu durumda sembolik kaldığını ve gerçek hesap verebilirlik üretmediğini de vurgulamaktadır (Green, 2022).

Dördüncü bulgu, hesap verebilirliğin yeniden inşasının tek bir araçla değil, çeşitli ve çok katmanlı mekanizmalarla mümkün görüldüğüdür. İncelenen makaleler; açıklanabilir YZ, algoritmik etki değerlendirmeleri, kayıt ve günlükleme sistemleri, bağımsız üçüncü taraf denetimleri, anlamlı insan kontrolü, veri adaleti, kamusal katılım, açık standartlar, ihbarcı korumaları ve bağlayıcı hukuki yaptırımlar gibi araçları birlikte düşünmektedir (Cheong, 2024; Dylag, 2025; Smuha, 2021; Teo, 2025; Wilson & van der Velden, 2022; Zhao, 2024). Buradaki mesele, literatürün teknik çözümleri gerekli görmekle birlikte yeterli bulmamasıdır. Özellikle bazı çalışmalar, açıklanabilir YZ, açıklama hakkı ve klasik algoritmik etki değerlendirmelerinin güç asimetrilerini dönüştürmeden sadece sistemi meşrulaştırabileceğini ileri sürmektedir (James vd., 2023). Bu nedenle yeniden inşa, teknik araçların hukuki yaptırımlar, kurumsal kapasite ve demokratik denetimle tamamlandığı çok boyutlu bir yönetişim mimarisi olarak düşünülmektedir.

Son olarak, kamu yönetimi açısından en güçlü çıkarım, YZ'nin yalnızca hizmet sunumunu hızlandıran tarafsız bir araç olmadığı; takdir yetkisini, bürokratik rollerin dağılımını ve devlet-vatandaş ilişkisini dönüştüren yapısal bir yönetim teknolojisi olduğudur. Literatür, düşük karmaşıklıktaki işlemlerde insan takdir yetkisinin daraldığını, yüksek karmaşıklıktaki alanlarda ise YZ'nin analitik destek sunarken karar sorumluluğunu belirsizleştirdiğini göstermektedir (Chandra & Feng, 2026; David, 2024; Weerheijm vd., 2026). Bu dönüşüm, verimlilik ile demokratik meşruiyet arasında kalıcı bir gerilim üretmektedir. SyRI, Robodebt ve benzeri örnekler üzerinden tartışılan ortak sonuç, hesap verebilirliğin zayıfladığı her durumda ayrımcılık, hak kaybı, kamu güveninin aşınması ve hukuk devleti ilkesinin zedelenmesi riskinin arttığıdır (Mark & Morison, 2025; Smuha, 2021; C. Wang vd., 2026). Dolayısıyla bulgular, hesap verebilirliğin yeniden inşasını daha fazla teknik açıklamadan ziyade daha açık bir sorumluluk zinciri, daha güçlü kamusal denetim ve daha katılımcı bir yönetişim çerçevesiyle ilişkilendirmektedir (Busuioc, 2021; Green, 2022; Wilson & van der Velden, 2022).

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın ulaştığı temel sonuç, kamu yönetiminde YZ tabanlı sistemlerde hesap verebilirlik sorununun yalnızca teknik bir "şeffaflık eksikliği" meselesi olmadığı, aynı zamanda kamusal yetkinin yeniden dağıtılmasıyla ilgili yapısal bir yönetişim sorunu olduğudur. İncelenen makaleler birlikte değerlendirildiğinde, hesap verebilirlik krizinin başlıca kaynakları kara kutu niteliği, çok aktörlü sorumluluk zincirinin bulanıklaşması, kamu kurumlarının teknik kapasite yetersizliği, ticari sır ve tedarik bağımlılığı, veri yanlılıkları ve otomasyon yanlılığı olarak öne çıkmaktadır (Busuioc, 2021; Cerrillo, 2019; Green, 2022; Smuha, 2021; C. Wang vd., 2026). Buradan hareketle tartışmanın en önemli çıktısı, YZ'nin kamu yönetiminde sadece yeni bir araç olarak değil, takdir yetkisini, kararın gerekçelendirilmesini ve devlet-vatandaş ilişkisini dönüştüren bir yönetim teknolojisi olarak ele alınması gerektiğidir. Dolayısıyla hesap verebilirliğin yeniden inşası, mevcut idari ve hukuki kurumların dijital bağlama uyarlanmasını gerektiren bir kurumsal dönüşüm meselesi olarak görünmektedir.

Bununla birlikte, literatürde dikkat çeken önemli bir tartışma, "açıklanabilirlik" ile "hesap verebilirlik" arasındaki ilişkinin sanıldığı kadar doğrusal olmamasıdır. Bazı çalışmalar şeffaf ve yorumlanabilir modellerin, açıklanabilir YZ'nin tekniklerinin ve doğal dilde açıklamaların hesap verebilirliği güçlendireceğini savunurken (Busuioc, 2021; Cerrillo, 2019; Hauer vd., 2023), başka çalışmalar bunun tek başına yeterli olmadığını, hatta bazen bir "şeffaflık illüzyonu" üreterek sistemi meşrulaştırabileceğini ileri sürmektedir(Cobbe & Singh, 2020; James vd., 2023). Benzer biçimde "human-in-the-loop" yaklaşımı da literatürde tartışmalıdır. Bir yandan insan denetimi anayasal ve ahlaki sorumluluğun korunması için gerekli görülmekte; öte yandan, Green (2022) ve C. Wang vd. (2026) gibi çalışmalar biçimsel insan denetiminin çoğu zaman alt kademe memurları günah keçisine dönüştürdüğünü ve gerçek sorumluluğu üst yönetsel ve teknolojik aktörlerden uzaklaştırdığını göstermektedir. Bu nedenle sistematik analizden çıkan tartışmalı ama güçlü sonuç şudur: hesap verebilirlik ne salt teknik açıklama ne de salt insan varlığı ile sağlanabilir; asıl ihtiyaç, karar öncesi ve karar sonrası süreçleri birlikte kapsayan kurumsal bir "gözden geçirilebilirlik" ve denetim mimarisidir.

Çalışmanın bir diğer önemli sonucu, hesap verebilirliğin artık tek merkezli bir hiyerarşi içinde değil, çok aktörlü ve çok düzeyli bir ağ içinde düşünülmesi gerektiğidir. Kamu yöneticileri, bürokratlar, yazılım geliştiricileri, dış yükleniciler, regülatörler, yargı organları, bağımsız denetçiler, sivil toplum ve vatandaşlar aynı hesap verebilirlik ekosisteminin parçalarıdır (Al-Dulaimi & Mohammed, 2025; Cheong, 2024; Wilson & van der Velden, 2022; Zhao, 2024). Ancak bu çoğulluk, sorumluluğun gerçekten paylaşıldığı anlamına gelmemektedir. Tersine, literatür karar gücünün tasarımcılara, teknoloji şirketlerine ve düzenleyici çerçeveleri belirleyen güçlü kurumsal aktörlere kaydığını; risk ve zararın ise çoğu zaman vatandaşlar ile alt kademe kamu görevlilerinin üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Buradan hareketle tartışılabilecek temel çıkarım, YZ çağında hesap verebilirliğin dağıtılmış değil, çoğu durumda asimetrik olarak yeniden dağıtılmış olduğudur. Bu da kamu yönetiminde hesap verebilirlik tartışmasını teknik doğruluk ekseninden çıkarıp güç, meşruiyet ve demokratik denetim eksenine taşımaktadır.

Sonuç olarak, sistematik analiz, kamu yönetiminde YZ tabanlı sistemlerde hesap verebilirliğin yeniden inşasının hibrit bir yönetişim modelini gerekli kıldığını göstermektedir. Bu model; öncül algoritmik etki değerlendirmelerini, bağımsız denetimleri, kayıt ve belgelendirme yükümlülüklerini, anlamlı insan kontrolünü, kamusal katılımı, açık itiraz ve telafi mekanizmalarını, kamu satın alma süreçlerinin etik standartlarla yeniden tasarlanmasını ve gerektiğinde bağlayıcı yasal yaptırımları birlikte içermelidir (Adeleke, 2025; Dylag, 2025; Smuha, 2021; Teo, 2025). Tartışmanın normatif sonucu ise daha açıktır: kamu yönetiminde amaç, YZ'yi her durumda daha fazla kullanmak değil; hangi alanlarda, hangi koşullarda ve hangi sınırlar içinde kullanılabileceğini demokratik meşruiyet, hukuk devleti ve insan hakları ilkeleriyle uyumlu biçimde belirlemektir. Bu nedenle hesap verebilirliğin yeniden inşası, teknik kapasite artırımı kadar siyasal tercih, kurumsal cesaret ve kamusal değerlerin açık biçimde savunulmasını da zorunlu kılmaktadır. Başka bir ifadeyle, YZ tabanlı kamu yönetimi uygulamalarında asıl mesele "daha akıllı devlet" değil, "daha sorumlu ve denetlenebilir devlet" olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Adeleke, F. (2025). Reinstating trust in elections in the era of artificial intelligence and emerging technologies. *Data & Policy*, *7*, e38. https://doi.org/10.1017/dap.2025.14

Al-Dulaimi, A. O. M., & Mohammed, M. A.-A. W. (2025). Legal responsibility for errors caused by artificial intelligence (AI) in the public sector. *International Journal of Law and Management*. https://doi.org/10.1108/IJLMA-08-2024-0295

Busuioc, M. (2021). Accountable Artificial Intelligence: Holding Algorithms to Account. *Public Administration Review*, *81*(5), 825-836. https://doi.org/10.1111/puar.13293

Cerrillo, A. (2019). Com obrir les caixes negres de les Administracions públiques? Transparència i rendició de comptes en l'ús dels algoritmes. *Revista Catalana de Dret Públic*, (58), 13-28. https://doi.org/10.2436/rcdp.i58.2019.3277

Chandra, Y., & Feng, N. (2026). Algorithms for a new season? Mapping a decade of research on the artificial intelligence-driven digital transformation of public administration. *Public Management Review*, *28*(3), 620-654. https://doi.org/10.1080/14719037.2025.2450680

Cheong, B. C. (2024). Transparency and accountability in AI systems: Safeguarding wellbeing in the age of algorithmic decision-making. *Frontiers in Human Dynamics*, *6*, 1421273. https://doi.org/10.3389/fhumd.2024.1421273

Cobbe, J., & Singh, J. (2020). Reviewable Automated Decision-Making. *Computer Law & Security Review*, *39*, 105475. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2020.105475

David, G. (2024). Artificial Intelligence: Opportunities and Challenges for Public Administration. *Canadian Public Administration*, *67*(3), 388-406. https://doi.org/10.1111/capa.12580

Dylag, M. (2025). How and why governments are regulating AI: A comparison of legislative frameworks. *Information, Communication & Society*, 1-17. https://doi.org/10.1080/1369118X.2025.2556745

Green, B. (2022). The flaws of policies requiring human oversight of government algorithms. *Computer Law & Security Review*, *45*, 105681. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2022.105681

Hauer, M. P., Krafft, T. D., & Zweig, K. (2023). Overview of transparency and inspectability mechanisms to achieve accountability of artificial intelligence systems. *Data & Policy*, *5*, e36. https://doi.org/10.1017/dap.2023.30

James, A., Hynes, D., Whelan, A., Dreher, T., & Humphry, J. (2023). From access and transparency to refusal: Three responses to algorithmic governance. *Internet Policy Review*, *12*(2). https://doi.org/10.14763/2023.2.1691

Mark, D., & Morison, J. (2025). Governing AI Decision-Making: Balancing Innovation and Accountability. *Politics and Governance*, *13*, 1-27. https://doi.org/10.17645/pag.10245

Sætra, H. S. (2020). A shallow defence of a technocracy of artificial intelligence: Examining the political harms of algorithmic governance in the domain of government. *Technology in Society*, *62*, 101283. https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101283

Smuha, N. A. (2021). Beyond the individual: Governing AI's societal harm. *Internet Policy Review*, *10*(3). https://doi.org/10.14763/2021.3.1574

Teo, S. A. (2025). Artificial intelligence, human vulnerability and multi-level resilience. *Computer Law & Security Review*, *57*, 106134. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2025.106134

Wang, C., Yin, Y., & Hu, H. (2026). The rise of algorithmic governance and the dual revolution: Applications, challenges, and governance of artificial intelligence in public administration. *Technology in Society*, *86*, 103264. https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2026.103264

Wang, S., Zhang, Y., Xiao, Y., & Liang, Z. (2025). When artificial intelligence meets accountability: Who holds legitimacy as account givers and holders? *Big Data & Society*, *12*(4), 20539517251392100. https://doi.org/10.1177/20539517251392100

Weerheijm, B., Galdames, M., & Giest, S. (2026). Bureaucratic accountability: Enabler or barrier for algorithm use? *Policy Design and Practice*, *9*(1), 16-52. https://doi.org/10.1080/25741292.2025.2578064

Wilson, C., & van der Velden, M. (2022). Sustainable AI: An integrated model to guide public sector decision-making. *Technology in Society*, *68*, 101926. https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.101926

Zhao, J. (2024). Promoting more accountable AI in the boardroom through smart regulation. *Computer Law & Security Review*, *52*, 105939. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2024.105939

Yerel Yönetimlerde E-Yönetişim Modelleri: Türkiye ve Dünyadaki Kentler Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz

E-Governance Models in Local Governments: A Comparative Analysis of Cities in Turkey and Around the World

Ali Tosun[1]

Öz

Bu çalışma, yerel yönetimlerde e-yönetişim uygulamalarını Türkiye ve dünyadaki kentler üzerinden karşılaştırmalı olarak ele almayı amaçlamaktadır. Araştırmada dijital katılım mekanizmaları, çevrim içi kamu hizmetleri, açık veri uygulamaları ve vatandaş-yönetim etkileşimi temel değerlendirme kriterleri olarak kullanılmıştır. Bulgular, e-yönetişim uygulamalarının katılımcı, hizmet odaklı, açık veri ve akıllı kent modelleri çerçevesinde şekillendiğini ve geçmişten günümüze doğru hızlı bir şekilde geliştiğini göstermektedir. Gerek Türkiye'deki bazı kent uygulamaları gerekse de Barcelona, Seoul ve Tallinn gibi kent örneklerinde dijital katılım ve veri temelli yönetim ön plana çıkarken, Türkiye'de e-belediye hizmetleri artmakta, ancak katılım mekanizmaları hâlâ sınırlıdır. Çalışma, yerel yönetimlerin dijital yönetişim kapasitesini artırmaya yönelik öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, E-yönetişim, Dijitalleşme, Teknoloji.

JEL Kodları: H83, H11, O33

Abstract

This study aims to provide a comparative analysis of e-governance practices in local governments across cities in Turkey and around the world. The research utilized digital participation mechanisms, online public services, open data applications, and citizen-government interaction as key evaluation criteria. The findings indicate that e-governance applications have evolved rapidly from the past to the present, taking shape within the frameworks of participatory, service-oriented, open data, and smart city models. While digital participation and data-driven governance take center stage in both certain municipal applications in Turkey and examples such as Barcelona, Seoul, and Tallinn, e-municipal services are increasing in Turkey, yet participation mechanisms remain limited. The study offers recommendations aimed at enhancing local governments' digital governance capacity.

Keywords: Public Administration, E-Governance, Digital Transformation, Technology.

JEL Codes: H83, H11, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç: Son yıllarda dijital teknolojiler, kamu yönetimi süreçlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, yalnızca hizmet sunumunu dijitalleştirmekle kalmamış yönetişim anlayışını da daha katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir hâle getirmiştir. Şehirlerin akıllı bir poziyona evrilmesi, vatandaşların hayatlarını korumak ve geliştirmek adına teknolojilerden yararlanmaktadır (Alpago vd., 2025). Bu dönüşüm sürecinde e-devlet uygulamaları, kamu hizmetlerinin dijital platformlara taşınmasını sağlarken, e-yönetişim yaklaşımı ise vatandaşların karar alma süreçlerine aktif katılımını ve yönetimde çok aktörlü etkileşimi desteklemektedir. Dünyanın hızla değişmesi ve bu değişimden kaynaklanan gelişmelere kayıtsız kalmamanın devletin başlıca görevlerinden biri haline gelmesi, bu gelişmelere ayak uydurabilmeyi ve bu bağlamda, katılım ve etkileşime dayalı bir anlayışı ortaya çıkarmıştır (Ozan, 2020). Özellikle yerel yönetimler, vatandaşla doğrudan temas kuran birimler oldukları için e-yönetişim uygulamalarının en yoğun şekilde görüldüğü alanlardan biridir. Yerel yönetimlerde e-yönetişim uygulamaları yalnızca dijital hizmet sunumuyla sınırlı olmamaktadır. Katılımı artırmak, yönetimde şeffaflığı güçlendirmek ve hesap verebilirliği

[1] Dr., Bağımsız Araştırmacı, alitosunn@yahoo.com

destekleme yönüyle de yerel birimler önem taşımaktadır. Açıklık, hesapverebilirlik, katılımcılık, stratejik planlama, etkinlik ve verimlilik gibi yönetişim ilkelerinin (Dilaveroğlu, 2020) bu noktada ön plana çıkan unsurlardır. Farklı ülkelerde geliştirilen uygulamaların farklı modeller çerçevesinde şekillendiği gözlemlenmektedir. Dünyada yaşanan değişim ve dönüşümler pek çok alanda etkili olduğu gibi kamu yönetiminde de etkisini hissettirmekte (Şengül & Balıkçı, 2021), bu da özellikle yerel alanda yönetişim çok boyutlu olmasıyla ifade edilmektedir. Ancak literatürde bu uygulamaların karşılaştırmalı olarak ele alındığı çalışmalar sınırlıdır ve farklı kentlerin e-yönetişim uygulamalarının sistematik şekilde sınıflandırılmasına yönelik araştırmalar yetersizdir. Zira katılımcılığın en etkin işletileceği yönetim kademeleri olan yerel yönetim kademelerindeki değişimi küresel düşünüp yerel davranabilmek sloganı iyi şekilde özetlemiştir (Erdem & Çiçekli, 2023). Bu çalışma, yerel yönetimlerde uygulanan e-yönetişim modellerini ortaya koymayı ve bunları Türkiye ile dünyadaki kent örnekleri üzerinden karşılaştırmalı bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda yerel yönetişim önem taşımaktadır. Yerel yönetişim kentsel yönetişimin farklı ölçeklerde gerçekleşmesidir ki yerel yönetimler en alt yönetim birimleri olarak mahallelerden başlayarak ulusal, bölgesel ve uluslararası iş birliklerine kadar gidebilmesi, özel ve kamusal çıkarların kaynaştırılarak toplumsal çıkarın elde edildiği bir süreç niteliğinde olması ile yerel yönetimlerin daha etkin olduğu bir yönetim sürecinde kaynakların daha etkin ve verimli kullanılıp daha yaratıcı sonuçların çıkarılmasına imkân tanıması bu bağlamda üç özellik olarak ortay konulabilir (Yıldırım, 2024). Dijital katılım mekanizmaları, çevrim içi kamu hizmetleri, açık veri uygulamaları ve vatandaş-yönetim etkileşimi temel kriterler ele alınmıştır. Bu bağlamda, dünyada e-yönetişim alanında öne çıkan kentler olan Barcelona, Seoul, Tallinn ve Amsterdam gibi şehirler ile Türkiye'den seçilen büyükşehir belediyeleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Özellikle Avrupa'nın bazı kentlerinin bu noktada yönetişim ilkelerine uygun olarak tasarlandığı ifade edilebilir (Gül & Atak Çobanoğlu, 2017). Kentlerin kıyaslanması, bu sayede farklı e-yönetişim yaklaşımlarının hangi açılardan benzerlik ve farklılık gösterdiğini belirlemekte ve yerel yönetimlerin dijital yönetişim kapasitelerini artıracak bir çerçeve önerilmektedir. Çünkü bir şehirdeki etkili yönetişim, şehir sakinlerinin ve paydaşların günlük yaşamına doğrudan etki etmekte (Koçar Uzan, 2017) ve işbirliğine dayalı kent tasarımının ortaya çıkmasına etki etmektedir (Meijer & Bolívar, (2016).

Yöntem: Araştırmada nitel yöntem tercih edilmiştir. Farklı ülkelerdeki kentlerin e-yönetişim uygulamalarını derinlemesine incelemek için karşılaştırmalı durum analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşım, farklı uygulamaların benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak açısından uygun bir yöntemdir. Veri toplama sürecinde, incelenen kentlerin dijital platformları, açık veri portalları ve resmi internet siteleri değerlendirilmiştir. Ayrıca akademik yayınlar da bu çerçevede ele alınmıştır. Belediyelerin sunduğu dijital hizmetler, vatandaş katılım platformları, mobil uygulamalar ve açık veri uygulamaları özellikle incelenen öğeler arasında yer almıştır. Veri analizi sürecinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Yerel e-yönetişim uygulamaları dört boyut altında sınıflandırılmıştır: dijital hizmet sunumu, vatandaş katılımı, açık veri ve şeffaflık ve dijital etkileşim/geri bildirim mekanizmaları. Her kentteki uygulamalar bu boyutlara göre değerlendirilmiş ve farklı kentlerdeki uygulamalar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırma bulguları, yerel yönetimlerde e-yönetişim uygulamalarının genel olarak dört model çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir: katılımcı e-yönetişim modeli, hizmet odaklı e-yönetişim modeli, açık veri yönetişim modeli ve akıllı kent yönetişim modeli. Farklı kentler bu modelleri farklı düzeylerde uygulamakta ve bazı kentler belirli modellerde daha ileri uygulamalara sahiptir. Örneğin, Barcelona dijital katılım platformları ve katılımcı bütçeleme uygulamaları ile öne çıkmaktadır. Kentte vatandaşlar, yerel politika önerileri sunabilmekte ve belirli karar alma süreçlerine doğrudan katılım sağlamaktadır. Bu durum, katılımcı yönetişim anlayışının güçlenmesine önemli bir katkı sunmaktadır. Seoul ise gelişmiş dijital altyapısı ve akıllı kent uygulamalarıyla dikkat çekmektedir. Kentin dijital teknolojilerle birçok yönden ihtiyaçlara cevap verecek şekilde bir planlamaya sahip olduğu ifade edilebilir. Mobil uygulamalar ve çevrim içi platformlar sayesinde vatandaşlar kamu hizmetlerine kolay erişim sağlamakta ve kent yönetimi ile etkileşimlerini artırabilmektedir. Ayrıca veri temelli karar alma süreçleri, yönetimde etkinliği ve verimliliği artıran önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Tallinn'da dijital kimlik sistemi ve kapsamlı çevrim içi hizmetler, e-yönetişimin etkin bir örneğini sunmaktadır. Kentte kamu hizmetlerinin büyük bir kısmı dijital ortamda sunulmakta ve vatandaşlar hızlı ve

güvenli bir şekilde hizmetlere erişebilmektedir. Türkiye'deki kentlerde ise e-belediye hizmetleri ve dijital platformlar yaygınlaşmış olsa da, dijital katılım mekanizmaları uluslararası örneklerin gerisinde kalmaktadır. Bununla birlikte, açık veri uygulamaları ve çevrim içi hizmetlerin geliştirilmesi, Türkiye'deki yerel yönetimlerin e-yönetişim kapasitesinin giderek arttığını göstermektedir.

Tartışma: Araştırma bulguları, yerel yönetimlerde e-yönetişim uygulamalarının yalnızca teknolojik altyapıya bağlı olmadığını, aynı zamanda yönetim kültürü, kurumsal kapasite ve vatandaş katılımı gibi faktörlerden de ciddi biçimde etkilendiğini göstermektedir. İncelenen kentlerde, dijital katılım mekanizmalarının güçlü olduğu örneklerde vatandaşlar, yerel karar alma süreçlerine daha aktif biçimde dahil olmakta ve yönetimde şeffaflık ile hesap verebilirlik artmaktadır. Öte yandan, gelişmiş dijital altyapıya sahip bazı kentlerde bile katılım mekanizmalarının sınırlı kaldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, e-yönetişim uygulamalarının yalnızca teknolojik araçların geliştirilmesiyle sınırlı kalamayacağını, aynı zamanda demokratik katılımı teşvik eden kurumsal düzenlemelerle desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle e-belediye hizmetlerinin yaygınlaşması, açık veri uygulamalarının geliştirilmesi ve çevrim içi hizmetlerin artması, dijital yönetişim kapasitesinin güçlendiğini göstermektedir. Yönetişimde güçlü bir sivil toplum ve yönetsel yapıya katkı sağlayan kavram (Demirel, 2010) bu yönüyle kentsel alanda önemli bir faktör haline gelmiştir. Türkiye'deki yerel yönetimlerin e-yönetişim uygulamalarında son yıllarda kayda değer ilerlemeler kaydedilmiştir. Akıllı yönetişime uygun bir yapılanma ön plana çıkmıştır (Kürkcüoğlu & Baş, 2025). Yönetsel karar ve eylemlerin bilgisine erişebilirlik noktasında gelişmeler söz konusudur (Çiftçi & Çiftçi, 2023). Ancak dijital katılım ve vatandaş etkileşimi açısından uluslararası örneklerle kıyaslandığında hâlâ bazı eksiklikler bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'de yerel yönetimlerin dijital yönetişim stratejilerini geliştirmeye yönelik daha kapsamlı politikalar ve uygulamalar geliştirmesi gerektiğini işaret etmektedir. Uluslararası örnekler, farklı e-yönetişim modellerinin uygulanabilirliğini ve etkilerini anlamak açısından yol gösterici niteliktedir. Örneğin Barcelona'da katılımcı bütçeleme ve dijital katılım platformları, Seoul'de akıllı kent uygulamaları ve veri temelli karar alma süreçleri (Erkek, 2023), Tallinn'de (Kemeç, 2022) dijital kimlik ve çevrim içi hizmetler, e-yönetişim uygulamalarının çeşitliliğini ve kapsamını göstermektedir. Bu bağlamda çalışma, yerel yönetimlerde e-yönetişim uygulamalarının sistematik biçimde sınıflandırılmasına ve Türkiye'de yönetişim kapasitesinin artırılmasına yönelik somut öneriler sunmaktadır. Sonuç olarak, e-yönetişim uygulamaları sadece teknolojik bir dönüşüm değil, aynı zamanda demokratik ve katılımcı bir yönetim anlayışının güçlendirilmesini sağlayan kritik bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, katılım boyutunda bireylerin daha aktif olmasına katkı sağlayacak alt yapı ve politikaların izlenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Alpago, H., Mussa, M. O. M. & Alshrife, F. M. (2025). Dijitalleşme, Teknolojik Gelişmeler ve Yapay Zekâ Destekli Bilgi Teknolojisi Çağının Yaşam Modeli Olarak Akıllı Şehirler, *İmgelem*, 16, 377-408.

Çiftçi, S. & Çiftçi, L. (2023). Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinde E-Belediye Uygulamaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(87), 714-730. https://doi.org/10.17755/esosder.1181306.

Demirel, D. (2010). Yönetişimde Yeni Bir Boyut: E-yönetişim, *Türk İdare Dergisi*, 446, 65-94.

Dilaveroğlu, A. (2020). Yönetişim İlkeleri ve Yerel Yönetimler Mevzuatına Yansımalar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 45-63. https://izlik.org/JA64RL36SA.

Erdem, A. & Çiçekli, A. (2023). Yönetişim Yaklaşımının Kuramsal Değerlendirilmesi ve İdare Hukuku Bağlamında Analizi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 59, 283–303.

Erkek, S. (2023). Citizen Participation in A Smart City: The Seoul Case. *Kent Akademisi*, 16(4), 2595-2610. https://doi.org/10.35674/kent.1367710.

Gül, A. & Atak Çobanoğlu, Ş. (2017). Avrupa'da Akıllı Kent Uygulamalarının Değerlendirilmesi ve Çanakkale'nin Akıllı Kente Dönüşümünün Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, (Kayfor15 Özel Sayısı), 1543-1565.

Kemeç, A. (2022). Akıllı Ülke Deneyimlerinin Karşılaştırılması: Estonya ve Singapur Örnekleri, *Kent Akademisi Dergisi*, 15(2), 630-647. https://doi.org/10.35674/kent.1063765.

Koçar Uzan, H. (2024). Akıllı Şehir ve Yönetişim Temalı Makaleler Üzerine Bibliyometrik Analiz. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 22(53), 938-960. https://doi.org/10.35408/comuybd.1398105.

Kürkcüoğlu, N. Z. & Baş, M. (2025). Marka Yönetiminde Akıllı Şehirler ve Türkiye'deki Büyükşehirlerin Akıllı Şehir Sıralaması. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 17 (1), 440-458.

Meijer, A. & Bolívar, M. P. R. (2016). Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance. *International Review of Administrative Sciences*, 82(2), 392-408. https://doi.org/10.1177/0020852314564308.

Ozan, M. S. (2020). E-Government in Turkey: An Assessment for Public Administration. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*,7(63), 3733-3739.

Şengül R. & Balıkçı Ö. (2021). Yerel Yönetimlerde E-Yönetişim Üzerine Bir Araştırma. *ODÜSOBİAD*, 11(2), 417-436, Doi: 10.48146/odusobiad.866733.

Yıldırım, S. (2024). Yerel Demokrasi: Katılım Mekanizmalarının Yerel Yönetişim Yaklaşımı Açısından İncelenmesi. *Mukaddime*, 2024, 15(2), s. 384-415.

Belediye Çalışanlarında Yapay Zekâ Kaygısı ve Teknolojik Kabulün Kurumsal Aidiyet Üzerindeki Etkisi: İzmir Aliağa Belediyesi Örneği

Artificial Intelligence Anxiety Among Municipal Employees and the Impact of Technological Acceptance on Corporate Belonging: The Case of Aliağa Municipality, İzmir

Durmuş Ali Ülkü[1], Meltem Karameşe[2], Mehmet Mecek[3]

Öz

Bu çalışma, kamu sektöründe giderek yaygınlaşan yapay zekâ teknolojilerinin çalışanlar üzerindeki psikolojik ve davranışsal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında, İzmir Aliağa Belediyesi çalışanlarının yapay zekâ kaygısı ve teknolojik kabul düzeylerinin kurumsal aidiyet duygusu üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Nicel araştırma yönteminin benimsendiği çalışmada, veriler belediye bünyesinde görev yapan farklı birimlerdeki çalışanlara uygulanan anket tekniği ile toplanmıştır. Araştırmada "*Yapay Zekâ Kaygısı Ölçeği*", "*Teknoloji Kabul Modeli Ölçeği*" ve "*Kurumsal Aidiyet/Örgütsel Bağlılık Ölçeği*" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda; yapay zekâ kaygısının kurumsal aidiyeti olumsuz yönde etkilediği, teknolojik kabulün ise bu ilişki üzerinde düzenleyici bir rol oynadığı öngörülmektedir. Çalışma, yerel yönetimlerde insan kaynakları yönetimi konusunda stratejik öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Belediye Çalışanları, Yapay Zekâ Kaygısı, Teknolojik Kabul, Kurumsal Aidiyet, Aliağa Belediyesi.

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study aims to examine the psychological and behavioral effects of increasingly widespread artificial intelligence (AI) technologies in the public sector on employees. Within the scope of the study, the impact of AI anxiety and technological acceptance levels on the sense of organizational belonging among employees of Aliağa Municipality in İzmir was investigated. Adopting a quantitative research method, data was collected through a survey technique applied to employees in different units within the municipality. The "*Artificial Intelligence Anxiety Scale*," the "*Technology Acceptance Model Scale*," and the "*Organizational Belonging/Commitment Scale*" were used in the research. Statistical analysis of the obtained data suggests that AI anxiety negatively affects organizational belonging, while technological acceptance plays a moderating role in this relationship. The study offers strategic recommendations on human resources management in local governments.

Keywords: Municipal Employees, Artificial Intelligence Concerns, Technological Acceptance, Corporate Belonging, Aliağa Municipality.

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

Çalışmanın konusu, İzmir Aliağa Belediyesi özelinde çalışanların yapay zekâ kaygısı ve teknolojik kabulün kurumsal aidiyet üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Makalenin temel odağı, dördüncü sanayi devrimiyle birlikte kamu hizmetlerinin sunumunda kullanılmaya başlanan yapay zekâ sistemlerinin, belediye çalışanları özelinde yarattığı "*işini kaybetme*" ve/veya "*yetersizlik*" korkusu (kaygı) ile bu sistemleri benimseme

[1] Şef, İzmir Aliağa Belediyesi, ORCID: 0009-0008-1145-8101, daliulku@gmail.com
[2] Uzman, Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0009-0006-6945-0247, karamesemeltem@gmail.com
[3] Öğr. Gör., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Emirdağ MYO, ORCID: 0000-0001-7173-8254, meceklife@gmail.com

eğilimlerinin (teknolojik kabul), çalışanın kurumuna duyduğu sadakat ve bağ (kurumsal aidiyet) ile olan etkileşimidir.

Bu çalışma, kamu sektöründe giderek yaygınlaşan yapay zekâ teknolojilerinin çalışanlar üzerindeki psikolojik ve davranışsal etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Belediye çalışanlarının teknolojik dönüşüme karşı tutumlarını ölçmek ve yapay zekâ kaygısının kurumsal bağlılığı zayıflatıp zayıflatmadığını, teknolojik kabulün bu süreci nasıl iyileştirdiğini bilimsel verilerle ortaya koymaktır.

Özellikle kamu sektöründe dijital dönüşümün ve yapay zekâ (YZ) entegrasyonunun tartışıldığı günümüzde, bu teknolojik değişimin çalışan psikolojisi ve kurumsal bağlılık üzerindeki etkisini incelemek hem literatür hem de uygulama açısından oldukça önemlidir. Literatür Açısından; genelde yerel yönetimler özelde ise belediyeler düzeyinde yapay zekâ ve çalışan psikolojisi ilişkisini inceleyen kısıtlı sayıdaki çalışmaya veri oluşturarak katkı sağlar. Uygulama Açısından ise İzmir Aliağa Belediyesi özelinde, dijitalleşme sürecinde çalışan verimliliğini ve motivasyonunu korumak isteyen yöneticilere rehberlik eder. Genelde kamu yönetiminde özelde ise belediyelerde "*teknoloji - insan*" dengesinin nasıl kurulması gerektiği konusunda veriler ortaya koyar ve öneriler de bulunur.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışma kapsamında, İzmir Aliağa Belediyesi çalışanlarının yapay zekâ kaygısı ve teknolojik kabul düzeylerinin kurumsal aidiyet duygusu üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Nicel araştırma yönteminin (ilişkisel tarama modeli) benimsendiği çalışmada, veriler belediye bünyesinde görev yapan farklı birimlerdeki çalışanlara uygulanan anket tekniği ile toplanmıştır.

Araştırmanın evrenini, İzmir Aliağa Belediyesi'nin tüm çalışanları (memur, işçi, sözleşmeli personel) oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu evrenden kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen gönüllü katılımcılar meydana getirmektedir. Esasen veri toplamada tabakalı örnekleme yöntemi esas alınmış ve buna göre veri toplanmak istenmiştir. Ancak bazı alt birimlerden veri toplamak çok zor olduğu için bu yöntem tam olarak uygulanamamıştır. Dolayısıyla da daha genel olması nedeniyle kolayda örnekleme yöntemi olarak tanımlama yapılmıştır.

Araştırmada Kaya vd. (2026) tarafından geliştirilen "*Yapay Zekâ Kaygısı Ölçeği*"; Ursavaş ve Karal (2009) tarafından geliştirilen "*Teknoloji Kabul Modeli Ölçeği*"; ile Allen ve Meyer (1990) tarafından geliştirilen "*Örgütsel Aidiyet Algısı Ölçeği*" kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde SPSS veya AMOS programları kullanılmıştır. Bu kapsamda güvenirlik analizi, korelasyon analizi ve değişkenler arasındaki etkiyi ölçmek için regresyon analizleri yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan "*Yapay Zekâ Kaygısı Ölçeği*", araştırmanın bağımsız değişkenidir. Araştırma modeli kapsamında "*Kurumsal Aidiyet/Örgütsel Bağlılık Ölçeği*", çalışmanın bağımlı değişkeni; "*Teknoloji Kabul Modeli Ölçeği*" de ara değişken olarak rol almaktadır.

Sonuç

Yapay zekâ, belirsizlik içeren durumlarda konuşma yapanı tanıma, görsel algı ve karar verme gibi insan zekâsı gerektiren görevleri yapabilen bilgisayar sistemlerini içine alan geniş bir alan olarak tanımlanmaktadır (Rossi, 2018). Yapay zekâ ile ilgili güncel bir tanımlamada, insan zekâsının gerçekleştirdiği süreçlerinden öğrenme, akıl yürütme ve kendi kendini düzeltmeyi de içine alan bir alan olarak vurgulandığı anlaşılmaktadır (Gillath vd., 2021). En basit haliyle yapay zekâ, insanlara özgü öğrenme, problem çözme gibi bilişsel işlevlere sahip makine zekâsı (Le Berre vd., 2020) olarak tanımlanmaktadır. Daha kapsamlı bir anlatımla yapay zekâ (YZ), insan zekâsını taklit edebilen, öğrenme, problem çözme, mantık yürütme, dil işleme ve karar verme gibi bilişsel işlevleri makineler aracılığıyla gerçekleştirebilen sistemler bütünü olarak tanımlanmaktadır (Russell ve Norvig, 2020).

Yapay zekâ teknolojisi, internet teknolojisinin yeni bir köklü boyut kazanmış formudur. Yeni, çok boyutlu ve hızlı gelişimi bir merakın ve talebin yanı sıra bir bilinmezliği ve öngörülemezliği de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla internetin kullanımı ile birlikte ortaya çıkan değişimler, dönüşümler, kolaylıklar, fırsatlar, teknikler, tehditler, korkular, hayaller, beklentiler vd. unsurlar yapay zekâ teknolojisinin kullanılması ve yaygınlaşması ile birlikte de ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu teknolojinin geliştirilmesinin yanı sıra optimal bir gelişim ve boyutta kullanımı ile ilgili de muhtelif bilim dalları tarafından yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Bu kapsamda yapay zekâ teknolojisi her boyutu ile çok fazla araştırılan bir konu haline gelmiştir.

Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri sonucunda; yapay zekâ kaygısının kurumsal aidiyeti olumsuz yönde etkilediği, teknolojik kabulün ise bu ilişki üzerinde düzenleyici bir rol oynadığı öngörülmektedir. Dijital dönüşüm süreçleri ve yapay zekâ teknolojilerinin belediyelerde yoğun bir şekilde kullanılması sonucunda insan kaynağı kullanımında tasarruf sağlanılmaktadır. Daha yalın bir ifade ile belediye çalışanlarının çoğunun yaptığı işler artık bu teknolojiler ile çok daha kısa sürede ve minimum hata payı ile hayata geçirilmektedir. Aynı doğrultuda insan kaynağı giderlerini de azaltmaktadır. Ayrıca insan kaynağı yönetimine göre çok daha kolay ve sistematik olan dijital kaynak yönetimine olanak sağlamaktadır. Bu durum, belediyelerde çalışan birçok kişinin işsiz kalmasına ve/veya çok daha farklı görevlere atanmasına neden olmaktadır. Bu sonuç, çalışanların iş güvencesi açısından korku/kaygı yaşamalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla yapay zekâ kaygısı arttıkça, çalışanların kurumsal aidiyet duygusu azalmaktadır. Değişkenler arasında negatif bir ilişki ortaya çıkmıştır.

Teknolojik kabul (*faydayı görme ve kolay kullanımı benimseme*) etkisi ise daha farklı ilişki ortaya koymaktadır. Bu kapsamda teknolojik kabulü yüksek olan çalışanların, kurumsal aidiyetlerinin daha dirençli olduğu ortaya çıkmıştır. Söz konusu sonuca göre değişkenler arasında pozitif bir ilişki söz konusu olmaktadır.

Çalışanların demografik özelliklerinin ortaya çıkan sonuçlarda belirli düzeylerde etkili olduğu tespit edilmiştir. Örneğin yaşça daha büyük veya teknoloji kullanımı düşük birimlerde çalışan personelin yapay zekâ kaygısının daha yüksek çıkdığı görülmüştür.

Çalışma ile teknolojik kabulün, yapay zekâ kaygısının kurumsal aidiyet üzerindeki olumsuz etkisini azaltan bir "*tampon*" veya "*aracı*" değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Teknolojik gelişmeler ve bu kapsamda yaşanan dönüşümler günümüz iş hayatının yadsınamaz bir gerçeğini oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışma hayatı içerisinde kariyer ilerlemesine devam etmek isteyen tüm çalışanların kendi iş/meslekleri kapsamında bu teknolojileri yakından takip etmeleri ve etkin/verimli bir şekilde kullanabilmeleri gerekmektedir. Bu da öncelikle bu durumu kabullenmekle söz konusu olacaktır.

Çalışma 2026 yılında Aliağa Belediyesi çalışanlarının belirli bir örneklem grubu ile sınırlıdır. Yine veriler geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiş hazır ölçek (anket) soruları ile sınırlı tutulmuştur. Bu nedenle ileri dönemlerde aynı evren-örneklem içerisinde çalışmanın tekrar edilmesi ilgili konudaki gelişmelerin ölçümü açısından tavsiye edilmektedir. Yine araştırma kısıtları dikkate alınarak farklı gruplar üzerinden bu çalışmanın yenilenmesi sonuçların genele yayılabilmesine önemli katkılar sağlayacaktır. Aynı evren-örneklem grubu üzerinde farklı ölçek (anket) soruları ile de çalışmanın tekrarlanması sonuçların karşılaştırılması açısından önemli veriler ortaya koyacaktır.

Kaynaklar

Allen, N. J. & Meyer, J. P. (1990). Organizational commitment: Evidence of career stage effects. *Journal of Business Research*, 26(1), 46-91.

Gillath, O., Ai, T., Branicky, M. S., Keshmiri, S., Davison, R. B. & Spaulding, R. (2021). Attachment and trust in artificial intelligence. *Computers in Human Behavior*, 115, 106607, https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106607

Kaya, B., Güme, S. & Ergün, N. (2026). The age of human comparison with AI: Development of AI competence anxiety scale and AI optimism scale and their relationship with generative AI literacy and AI Self-Efficacy. *International Journal of Human–Computer Interaction*, 2026, 19, https://doi.org/10.1080/10447318.2025.2609913

Le Berre, C., Sandborn, W. J., Aridhi, S., Devignes, M. D., Fournier, L., Smail-Tabbone, M., Danese, S. & Peyrin-Biroulet, L. (2020). Application of artificial intelligence to gastroenterology and hepatology. *Reviews and Perspectives Reviews in Basic and Clinical Gastroenterology and Hepatology*, 158(1), 76-94, https://doi.org/10.1053/j.gastro.2019.08.058

Rossi, F. (2018). Building trust in artificial intelligence. *Journal of international Affairs*, 72(1), 127–134.

Russell, S. & Norvig, P. (2020). *Artificial Intelligence: A Modern Approach*, Pearson Publishing, London, 4th Edition.

Ursavas, O. F. & Karal, H. (2009). Teknoloji kabul modeli ölçeğinin gelistirilmesi. *Anadolu Universitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 109-124.

Sosyal Medya ve Dijital Demokrasinin Geleceği

Social Media and The Future of Dijital Democracy

Vahap Uluç[1], Ayşe Küçük[2]

Öz

Sosyal medyanın sosyal yaşamı olduğu gibi siyasal yaşamı da etkileme özelliği bulunmaktadır. Sosyal medyanın demokrasiyi daha işlevsel hale getirmesiyle dijital demokrasi kavramı gündeme gelmektedir. Bu çalışmanın amacı farklı platformlardan oluşan ve hızlı, anlık ve herkese açık sosyal medyanın demokrasiyi ne şekilde etkilediğini ortaya koymaktır. Sosyal medya ve demokrasi arasındaki ilişkiyi literatür taramasına dayanan veri toplama tekniği ile açıklamaya çalışan bu çalışmada zaman ve mekan sınırlaması olmadan paylaşım ve tartışma ortamı yaratan sosyal medyanın - bazı olumsuzluklarına rağmen - vatandaşların daha doğrudan katılımına olanak sağlayarak dijital demokrasiyi gündeme getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: İnternet, sosyal medya, siyaset, demokrasi, dijital demokrasi

JEL Kodları: D72, D71

Abstract

Social media has the ability to influence not only social life but also political life. As social media makes democracy more functional, the concept of digital democracy has come to the forefront. The aim of this study is to reveal how social media—comprising various platforms and characterized by its rapid, real-time, and open nature—affects democracy. This study, which seeks to explain the relationship between social media and democracy using a data collection technique based on a literature review, concludes that social media -despite certain drawbacks- brings digital democracy to the forefront by creating an environment for sharing and discussion without time or location constraints, thereby enabling more direct citizen participation.

Keywords: The Internet, social media, politics, democracy, digital democracy

JEL Codes: D72, D71

Genişletilmiş Özet

Amaç

Teknolojik değişimi takip etmekte insanların zorlandığı bir çağda yaşamaktayız. Teknoloji alanında yaşanan bu hızlı değişim iletişim teknolojisinde de etkisini göstermektedir. Günümüzde klasik medya yerini büyük ölçüde sosyal medyaya bıraktı. Sosyal medya toplum, kültür ve ekonomi alanında olduğu gibi siyasette de aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Sosyal medyaya ait X (Twitter), Facebook, Instagram, Youtube ve Whatsapp gibi çevrimiçi platformalar üzerinden insanlar; siyasete ilişkin bilgilenmekte, yazılı ve görsel paylaşımlarda bulunmakta, bir paylaşımı beğenmekte. Sanal ortamda yapılan bu paylaşımlar hem kamuoyu oluşturabilmekte hem de siyasal otoritelerin aldığı kararları etkileyebilmekte. Sosyal medyanın bu özelliği onu siyaset biliminin de araştırma konusu haline getirmektedir.

Birçok araştırmacı, kriz içindeki demokrasinin sosyal medya sayesinde temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye doğru bir dönüşüm yaşadığını, bu anlamda demokrasinin de dijital demokrasi kimliği kazandığını iddia etmektedir. Demokrasinin günümüzde içinde düştüğü meşruiyet krizinin sosyal medya ile aşılabileceğini ifade etmektedir. Bilim çevrelerinde bu bağlamda yürütülen tartışmalar çerçevesinde bu çalışmanın amacı sosyal medya platformlarının demokrasiye katkısının neler olabileceğini ortaya koymaktır.

[1] Doç. Dr. Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ulucvahap@harran.edu.tr
[2] Doktor, Bağımsız Araştırmacı, ayse91kucuk@gmail.com

Yöntem

Bu çalışma, sosyal medya ile demokrasi arasındaki ilişkiyi anlamaya çalışan betimsel bir nitelik taşımaktadır. Çalışma "Sosyal medya demokrasiyi olumlu yönde etkilemektedir." varsayımına dayanmaktadır. Sosyal medya ve demokrasi olgularına ilişkin literatür taramasına dayalı veriler toplanmış, veriler ile ilgili okumalar yapılmıştır. Önce sosyal medya ve demokrasi kavramları tanımlanmış, daha sonra iki olgu arasındaki nedensellik ilişkisi bilimsel bir teknik ile objektif bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda çeşitli derecelerde ortaya çıkan ilişkiler analiz edilmiştir.

Bulgular

İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler iletişim biçimlerini, sosyal ilişkileri, sosyalleşme biçimlerini ve yanı sıra devlet toplum ilişkilerini değiştirmektedir. İletişim teknolojisinin en önemli aracı olan internet gün geçtikçe daha yeni amaçlar için kullanılır hale gelmektedir. Günümüzde gün geçtikçe daha fazla kendisinden bahsettiren ve küresel bir özellik taşıyan dijitalleşme toplum, kültür, siyaset, ekonomi, hukuk, eğitim ve sağlığa kadar hayatın bütün alanlarını değişime uğratmaktadır. İnternet tabanlı iletişim teknolojisinin kullanılmak zorunda kalındığı günümüzde neredeyse her şey dijital teknolojiye bağımlı hale gelmektedir (Şüküroğlu, 2023: 113). İnternetin sunmuş olduğu imkanlar sayesinde bireyler, birçok konuda içerik üreticisi olarak sosyal ve siyasal konularda aktif hale gelmektedirler.

Dijitalleşmenin meydana getirdiği bu yeni durumun en önemli araçlarından biri sosyal medyadır. Böylece 20. yüzyılın sonlarına doğru Enformasyon Çağı ve Ağ Toplumu kavramlarına dijitalleşme ve yeni medya kavramları da girmiştir. Sosyal medya olarak ifade edilen bu yeni medya, iletişim ağının ötesinde insanların bilgilendikleri, bilgi paylaşımında bulundukları, tepkilerini ortaya koydukları bir platform özelliği taşımaktadır. Bu teknolojik dönüşüm iletişim alanında devrim yaratmış, geleneksel medya yerini toplumun geniş kesiminin içinde aktif hale gelebildiği sosyal medyaya bırakmıştır (Çalışkan, 2014: 42). Dünya çapında 2024 verilerine göre insanların %67,9'u internet kullanmaktadır. Bu verilere göre kullanıcı sayısı 5 milyar sınırını geçmiştir. Yine bu verilere göre kullanıcılar günde 6 saat 38 dakikalarını sosyal medyada geçirmektedir (We Are Social, 2025).

Sosyal medya bilginin, kişisel görüş ve yorumların anlık, basit ve diğer düşüncelerin açık bir çerçevede ifade edilmesine olanak sağlayan bir platformdur (Dursunoğlu, 2017: 1582). Youtube, Whatsapp, X (Twitter) ve Instagram gibi platformlar, bireyin içerik oluşturabilmesine, arkadaşlar edinebilmesine, tartışma ortamlarına katılmasına, yeni şeyler öğrenmesine, sosyalleşebilmesine, görüşler ortaya koyarak beğenilmesine, yeteneklerini ortaya koymasına ve takdir edilmesine imkân sağlamaktadır.

Mobil araçlarla sosyal konuşmalar ve etkileşimler konusunda uygun ortamlar oluşturan, sanal bir mecra olma özelliği taşıyan sosyal medya, genel anlamda eğlenme, sosyalleşme ve bilgilenme olmak üzere üç etkinlik gerçekleştirmektedir. Zaman ve mekân sınırlaması olmadan paylaşım ve tartışmanın yapılabildiği sosyal medya, kullanıcıların çevrimiçi içerikler yayınlamasına olanak sağlayan, yanı sıra diğer kullanıcılar ve kurumlar arasında filtresiz, doğrudan iletişim imkanları sunan bir iletişim türünü ifade etmektedir (Yazıcı ve Karlı, 2016; Çetin, 2017: 152). Yukarıda anlatılanlardan hareketle sosyal medyanın beş temel özelliği olduğu söylenebilir. Bunlar herkesin katkı ve geri bildirimine dayanan katılım, geri bildirime ve katılıma imkân sağlayan açıklık, çift yönlü iletişim özelliği olan diyalog, yeni grupların oluşumuna imkân sağlayan topluluk ve sosyal medya platformlarının karşılıklı birbirlerine ait bağlantı paylaşma özelliği olan bağlantılılıktır (Mayfield, 2008: 5).

Dijitalleşme, sosyal medya üzerinden zaman ve mekânın sınırlamalarını ortadan kaldırarak bireyin istediği an bilgiye ulaşmasını sağlamakta ve herhangi bir siyasal sürece katılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca sanal platformlar aracılığıyla bir konu ya da sorun için tartışma ortamı yaratmakta, muhalif gruplara düşük maliyetli iletişim ve örgütlenme olanakları sunmaktadır. Sosyal medya, vatandaşların sanal ortamlarda siyasi süreçlere katılımını sağlayarak sivil toplumun güçlenmesine, toplumsal duyarlılığın artmasına katkıda bulunmaktadır.

Günümüzde, temsili demokrasinin toplumsal ve siyasal beklentilere yeterince cevap vermediğinin düşünüldüğü bir ortamda sosyal medya, yarattığı bu ortam ile doğrudan demokrasinin zeminini oluşturmaktadır (Topbaş ve Doğan, 2016: 131-132). Bir başka ifadeyle sosyal medya, sanal ortamda oluşturduğu tartışma, kendini ifade etme ve siyasi bir karara tepki verme gibi imkanlarla temsili demokrasiyi dijital demokrasiye doğru dönüştürmektedir.

Dijital demokrasi, genel anlamıyla siyasal iletişim, siyasal örgütlenme ve siyasal kampanya süreçlerinde çevrimdışı ve çevrimiçi olarak dijital ya da sosyal medyanın kullanılmasıdır. Benzer bir tanımla dijital demokrasi, siyasal otorite ve güç merkezlerine karşı bireylerin temel hak ve özgürlüklerini meşrulaştırmak için sosyal medya denilen yeni medya araçlarını kullanmayı ifade etmektedir (Gürbüz, 2022: 109; Fermanoğlu, 2019: 71).

Dijital demokrasiye itiraz eden bazı çevreler sosyal medyanın demokratikleşmeyi güçlendirmek yerine tekelci güçleri ortaya çıkarmakta ve güçlendirmekte olduğunu iddia etmektedirler. Sosyal medyanın özgür bir ortam yaratmaktan ziyade şirketler ve devletler tarafından denetlenen sanal bir ortam olduğu ve iletişimin meta haline gelip ticarileştiği ifade edilmektedir. Bundan dolayı, sosyal medyanın zamanla baskı ve tahakküm aracına dönüşebileceği düşünülmektedir (Fuchs; 2014: 489; Topbaş ve Doğan, 2016: 133).

Dezavantajlarına rağmen sosyal medya, klasik demokrasinin daha çok seçimden seçime dayanan siyasal sürece katılımı, yarattığı sanal ortamda çok daha geniş kesime mal etmekte ve dijitalleşmeyi daha ileri bir demokrasi için bir fırsata dönüştürmektedir. Sosyal medya, daha kolay iletişimi ve örgütlenmeyi daha mümkün hale getirerek demokratik katılımı güçlendirmektedir.

Bu bağlamda, sosyal medyanın demokratikleşmeye olan olumlu etkileri, somut olarak, toplumsal hareketler alanında görülebilmektedir. Farklı çıkar ve düşünsel gruplardan oluşan sosyal hareketler tek bir şikâyet etrafında bir araya gelmektedirler. Sosyal hareketlerin yaşanan eşitsizliklere, ayırımcılıklara ve hukuksuzluklara yönelik talepleri siyasal iktidar üzerinde bir baskı unsuruna dönüşebilmektedir (Tilly, 2008: 13). "Wall Street'i İşgal Et" ve İspanyol Öfkeliler Hareketi" ya da Arap Baharı bu toplumsal hareketlere örnek verilebilir. Toplumsal hareketlerin yeni bir demokrasi anlayışına kapı açtığının örneklerinden biri olan Arap Baharı sürecinde sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımlar, hashtag ve retweet'ler, birçok ülkede protesto hareketlerine ciddi katkılar sundu. Bu protesto hareketlerinin sonucunda bazı ülkelerde siyasal sistemler çöktü, yeni rejimler kuruldu (Durdu, 2024: 519). Hüsnü Mübarek'i deviren ve Tahrir Meydanı ile özdeşleşen gösteriler sosyal medyanın siyasal iletişim, kamuoyu oluşturma, örgütlenme ve siyasal katılım konusundaki etkisini ortaya koyarak dijital demokrasinin ne düzeyde ete kemiğe büründüğünün somut örneklerinden biridir.

Sonuç ve Tartışma

Sosyal medya, bireylerin eşit bir şekilde bilgiye ulaşması ve ifade özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırması bağlamında temsili demokrasinin zayıf yönlerini ortadan kaldırarak demokrasiyi daha işlevsel bir rejime dönüştürmektedir. Sosyal medya, elverişli bir tartışma ortamı yaratmaktadır. Sosyal ağlar üzerinden vatandaşların sorunları tanımlaması ve tartışması kolaylaşmaktadır. Müzakere sonucu ortaya çıkan kararlar arasında bir tercih yapabilmekte ve bu tercihleri eyleme dönüştürebilmektedirler.

Yeni katılım olanakları sunan sosyal ağlar sayesinde vatandaşlar, siyasal bilgiye daha kolay ulaşmakta, siyasal kurumlarla bağlantı kurmakta ve konu ile ilgili görüşlerini paylaşarak hükümetin karar ve eylemlerini etkileyebilmektedirler.

Son kertede, mekândan bağımsız, büyük kitleleri farklı alternatifler ve araçlar ile çok hızlı ve etkin biçimde bir araya getiren sosyal medya gibi ağlar, kararların alınma sürecinde yarattığı tartışma ortamı ile demokratik bir alan yaratmaktadır. Dijital demokrasinin en önemli özelliği toplumu ilgilendiren sosyal, ekonomik ve siyasal konularda çoğulculuğun olmasıdır. Çok sesliliği beraberinde getiren sosyal medya, demokrasinin en çok ihtiyaç hissettiği çok sesliliği beraberinde getirmektedir. İnsan, kadın, çevre ve hayvan hakları konusunda fotoğraf ve video paylaşarak, hashtag açarak ve retweet ederek görüşlerini beyan edebilen vatandaşlar gündemi

belirlemeye katkı sunarak, kamuoyu oluşturarak demokrasiyi bu yeni araçlarla yeniden tartışılır hale getirmektedir.

Kaynakça

Çalışkan, A. (2014). Kamusal alan bağlamında ağ toplumu ve yeni kamusal alan arayışı. *Maltepe Üniversitesi · İletişim Fakültesi Dergisi, 1*(1), 41-62. https://izlik.org/JA45MY78RN

Çetin, E. (2017). *Gündelik hayata sosyolojik bakmak.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Durdu, Z. (2024). Dijital demokrasi: olanaklar ve riskler. *Sosyolojikbağlam, 5*(3), 504-530. https://ror.org/05n2cz17

Dursunoğlu, İ. (2017). Sosyal medya ve siyasal davranış ilişkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* (22), 1579-1585. https://izlik.org/JA36CC73NB

Fermanoğlu, Ö.M. (2019). *Yeni medya siyasal iletişim ve dijital demokrasi.* Ankara: Nobel Kitabevi.

Fuchs, C. (2014). Sosyal medya ve kamusal alan (Çev. Şeyda Koçak Kurt). *Yeni Medya Dergisi,* (18), 466-513. https://doi.org/10.31269/triplec.v12i1.552

Gürbüz, G. (2022). *Yeni medya ve siyasal iletişim bağlamında Türkiye'de siyasal katılımın demokratikleşme sürecine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Mayfield, A. (2008). *What is social media?*. http://crmxchange.com/uploadedFiles/White_Papers/PDF/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf

Şüküroğlu, V.K. (2023). Hakikat sonrası çağ ve dijital kültür (Ed. İ. Karakule ve A. Çakır). *Dijital Çağda İletişim İmkânı ve Sınırlılıklar* (ss. 103-119). Konya: Eğitim Yayınevi.

Tilly, C. (2008). *Toplumsal Hareketler.* İstanbul: Babil Yayınları.

Topbaş, H. ve Doğan, A. (2016). Toplumsalın yeni agorası olarak sosyal medya: eleştirel yaklaşım. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 4*(1), 124-148. https://doi.org/10.19145/guifd.53226

We Are Social (2025). *Digital 2025: The essential guide to the global state of digital. https*://wearesocial.com/uk/blog/2025/02/digital-2025-the-essential-guide-to-the-global-state-of-digital/

Yazıcı, T. ve Karlı, İ. (2016). *Bilgi toplumunda teknoloji, medya ve siyaset.* İstanbul: Volga Yayıncılık.

Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm ve Katılım: Akıllı Şehir Politikalarında Kent Konseyleri

Digital Transformation and Participation in Local Governments: City Councils in Smart City Policies

Mustafa Ünal[1]

Öz

Akıllı şehirler, dijital teknolojiler ve veri odaklı yönetim yaklaşımları aracılığı ile kentsel hizmetlerin etkinliğini arttırmayı amaçlayan bütüncül bir model sunmaktadır. Bu çerçevede sürdürülebilir kent yönetimi, çevresel, ekonomik ve toplumsal boyutları dengeleyen stratejik planlama süreçlerini içerir. Güçlü bir veri altyapısı; sensörler, açık veri platformları ve coğrafi bilgi sistemleri üzerinden toplanan verilerin analiz edilmesini sağlayarak karar alma süreçlerini nesnel temellere oturtur. Kent konseyi ise katılımcı yönetim mekanizması olarak paydaşlar arası iletişimi güçlendirir ve veri temelli politikaların toplumsal kabulünü arttırır. Bu bağlamda veri altyapısı ile desteklenen akıllı şehir uygulamaları, kent konseyleri aracılığıyla demokratik katılımı oluşturarak sürdürülebilir ve dirençli kentsel ekosistemlerin oluşumuna katkı sağlar.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Şehirler, Sürdürülebilir Kent Yönetimi, Veri Altyapısı, Katılımcı Yönetişim, Kent Konseyi.

JEL Kodları: H13, H83, O22

Abstract

Smart cities offer a holistic model aimed at increasing the efficiency of urban services through digital technologies and data-driven management approaches. Within this framework, sustainable urban management includes strategic planning processes that balance environmental, economic, and social dimensions. A robust data infrastructure enables the analysis of data collected through sensors, open data platforms, and geographic information systems, placing decision-making processes on an objective basis. The city council, as a participatory governance mechanism, strengthens communication among stakeholders and increases the social acceptance of data-driven policies. In this context, smart city applications supported by data infrastructure contribute to the formation of sustainable and resilient urban ecosystems by creating democratic participation through city councils.

Keywords: Smart Cities, Sustainable Urban Management, Data Infrastructure, Participatory Governance, City Council.

JEL Codes: H13, H83, O22

Genişletilmiş Özet

Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmeler, hızlı kentleşme ve nüfus artışı kent yönetiminde yeni yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler yalnızca kentlerin fiziksel altyapısını değil, aynı zamanda yönetim süreçlerini de dönüştürmektedir. Bu dönüşüm süreci literatürde "akıllı şehir" kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Akıllı şehir yaklaşımı; dijital teknolojilerin kullanımı, veri temelli yönetim anlayışı ve yenilikçi uygulamalar aracılığıyla kentsel hizmetlerin daha etkin, verimli ve sürdürülebilir biçimde sunulmasını amaçlayan bir yönetim modeli olarak tanımlanmaktadır (Bulut, 2002).

Türkiye'de akıllı şehir politikalarının kurumsal çerçevesi *2020–2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı* ile belirlenmiştir. Kamu kurumları, yerel yönetimler, özel sektör, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının katkılarıyla hazırlanan bu strateji belgesi, Türkiye'de akıllı şehir alanında oluşturulan ilk

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, 244108002@tarsus.edu.tr, Orcid: 0009-0004-5872-0657.

kapsamlı ulusal politika dokümanı olma özelliğini taşımaktadır. 2019/29 sayılı Cumhurbaşkanlığı Genelgesi kapsamında hazırlanan söz konusu plan, 24 Aralık 2019 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2019).

Akıllı şehir kavramı yalnızca teknolojik altyapıyı ifade etmemektedir. Bunun yanında çevresel sürdürülebilirlik, insan odaklı hizmet anlayışı, kaynakların etkin kullanımı ve katılımcı yönetişim gibi unsurları da kapsayan bütüncül bir kent yönetimi yaklaşımını temsil etmektedir. Bu nedenle akıllı şehir uygulamalarının başarısı yalnızca teknolojik yatırımlara değil, aynı zamanda yerel yönetimlerin yönetişim kapasitesine ve toplumun katılım düzeyine de bağlıdır (Kemeç & Gül, 2021).

Yerel yönetimler, kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen kamu kurumlarıdır. Bu hedefe ulaşabilmek için kent sakinlerinin beklenti ve ihtiyaçlarının doğru biçimde belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu noktada yönetişim yaklaşımı, farklı paydaşların karar alma süreçlerine katılımını teşvik ederek yerel demokrasinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu katılım mekanizmaları, akıllı şehir uygulamalarının toplumsal kabul görmesini ve meşruiyet kazanmasını kolaylaştırmaktadır (Demirkıran et al., 2020).

Amaç

Bu çalışmanın amacı, akıllı şehir yaklaşımı ile sürdürülebilir kent yönetimi arasındaki ilişkiyi veri altyapısı ve kent konseyleri bağlamında incelemektir. Çalışmada dijital teknolojiler ve veri temelli karar alma süreçlerinin yerel yönetimlerin planlama, uygulama ve izleme kapasitesine sağladığı katkılar değerlendirilmektedir. Ayrıca veri altyapısının şeffaflık, hesap verebilirlik ve kaynakların etkin kullanımı üzerindeki etkileri analiz edilmekte; kent konseyleri aracılığıyla gerçekleştirilen katılımcı yönetişim mekanizmalarının bu süreçteki rolü ele alınmaktadır (Gökşen, 2024).

Araştırma Soruları

Bu çalışma aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aramaktadır:

1. Akıllı şehir uygulamaları sürdürülebilir kent yönetimine nasıl katkı sağlamaktadır?
2. Veri temelli yönetim anlayışı yerel yönetimlerin karar alma süreçlerini nasıl etkilemektedir?
3. Kent konseyleri akıllı şehir uygulamalarının toplumsal meşruiyet kazanmasında nasıl bir rol oynamaktadır?

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi çerçevesinde tasarlanmıştır. Çalışmanın evrenini Türkiye'de akıllı şehir uygulamalarının gerçekleştirildiği kentler oluştururken, araştırmanın örneklemi Mersin iline bağlı Tarsus ilçesi olarak belirlenmiştir.

Araştırmada veri toplama sürecinde literatür taraması, doküman incelemesi ve gözlem yöntemlerinden yararlanılmıştır. Akıllı şehir uygulamaları, sürdürülebilir kent yönetimi yaklaşımları ve veri altyapısı modellerine ilişkin akademik çalışmalar incelenmiş; ilgili kurum raporları ve proje dokümanları analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen akıllı şehir uygulamalarından *Temassız Card ve VR Mersin* projeleri ile Tarsus Kent Konseyi'nin faaliyetleri doküman analizi yöntemi kapsamında değerlendirilmiştir.

Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda veriler belirli tematik başlıklar altında sınıflandırılmış ve akıllı şehir uygulamaları ile katılımcı yönetişim mekanizmaları arasındaki ilişki yorumlanmıştır.

Bulgular

Temassız Card Uygulaması

Mersin'de akıllı ulaşım alanında hayata geçirilen Temassız Mastercard sistemi, toplu taşıma araçlarında ödeme işlemlerinin kolaylaştırılmasını amaçlayan bir uygulamadır. Bu sistem sayesinde kullanıcılar, toplu taşıma ücretlerini temassız ödeme özelliğine sahip banka kartları aracılığıyla araç içinde bulunan ödeme cihazları üzerinden gerçekleştirebilmektedir. Uygulama ile birlikte ulaşım kartı yükleme gereksinimi önemli ölçüde azalmış ve ödeme işlemleri daha hızlı ve pratik hale gelmiştir. Ayrıca farklı şehirlerde kullanılan benzer temassız ödeme sistemleri ile uyumlu olması, kullanıcıların diğer kentlerdeki ulaşım sistemlerine daha kolay adapte olmasına katkı sağlamaktadır (Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2017).

VR Mersin Projesi

Mersin'de uygulanan bir diğer akıllı şehir projesi VR Mersin uygulamasıdır. Akıllı yaşam alanı kapsamında geliştirilen bu proje, kentin sahip olduğu tarihî, doğal ve kültürel değerlerin dijital ortamda tanıtılmasını amaçlamaktadır. Proje kapsamında kentte bulunan 250'den fazla nokta dijital ortama aktarılmış ve 360 derece sanal tur teknolojisi aracılığıyla kullanıcıların erişimine sunulmuştur. Bu uygulama sayesinde kentin turizm potansiyeli dijital platformlar üzerinden tanıtılmakta ve kentin marka değerinin artırılmasına katkı sağlanmaktadır (Mersin Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Tarsus Kent Konseyi

Yerel yönetişimin önemli bileşenlerinden biri olan kent konseyleri, yerel düzeyde katılımcı demokrasi mekanizmalarının geliştirilmesine katkı sağlayan kurumsal yapılardır. Tarsus Kent Konseyi, 2 Ekim 2001 tarihinde Yerel Gündem 21 girişimi kapsamında kurulmuş olup sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yerel düzeyde hayata geçirilmesini amaçlamaktadır. Konsey bünyesinde kent meclisi, gençlik meclisi, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve mahalle muhtarlıkları gibi farklı paydaşlar yer almakta ve yerel yönetişim süreçlerine katkı sunmaktadır (Emrealp, 2005).

5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 76. maddesi doğrultusunda faaliyet gösteren kent konseyleri, yerel halkın karar alma süreçlerine katılımını destekleyen önemli kurumsal mekanizmalar arasında yer almaktadır. Tarsus Kent Konseyi'nin faaliyetleri incelendiğinde çevre, sağlık ve kentleşme gibi konulara yönelik çeşitli çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir.

Bisiklet Yolu Projesi ve Katılımcı Süreç

Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından kentte artan nüfus ve trafik yoğunluğunu azaltmak amacıyla geliştirilen bisiklet yolu projesi sürdürülebilir ulaşım politikalarının önemli örneklerinden biridir. Tarsus Kent Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren gönüllü bisiklet topluluğu, bu projeye yönelik farkındalık çalışmaları gerçekleştirerek toplumun projeyi benimsemesine katkı sağlamıştır. Bu sayede proje yalnızca bir ulaşım düzenlemesi olmanın ötesine geçmiş, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik ve sağlıklı yaşam açısından toplumsal destek kazanmıştır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, akıllı şehir yaklaşımı ile sürdürülebilir kent yönetimi arasındaki ilişkiyi veri altyapısı ve katılımcı yönetişim mekanizmaları çerçevesinde incelemiştir. Araştırma bulguları, dijital teknolojiler ve veri temelli uygulamaların yerel yönetimlerin hizmet sunum kapasitesini artırdığını ve planlama süreçlerinde daha hızlı ve etkin karar alınmasına katkı sağladığını göstermektedir (Memiş, 2017).

Mersin örneğinde incelenen akıllı ulaşım ve dijital turizm uygulamaları, teknolojik altyapının kentsel hizmetlerin kalitesini artırmada önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte akıllı şehir uygulamalarının sürdürülebilir kent yönetimine katkısı yalnızca teknolojik kapasite ile sınırlı değildir. Bu uygulamaların toplumsal kabul görmesi ve sürdürülebilir hale gelmesi için katılımcı yönetişim mekanizmalarının etkin şekilde işletilmesi gerekmektedir.

Tarsus Kent Konseyi örneği, yerel halkın karar alma süreçlerine katılımının akıllı şehir projelerinin toplumsal meşruiyet kazanmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle bisiklet yolu projesi gibi uygulamalarda katılımcı süreçler sayesinde proje toplum tarafından benimsenmiş ve sürdürülebilir ulaşım politikalarına destek sağlanmıştır.

Bu bağlamda veri temelli yönetişim anlayışı ile katılımcı demokrasi mekanizmalarının birlikte işletilmesi sürdürülebilir kent yönetimi açısından önemli bir sinerji yaratmaktadır. Veri altyapısı şeffaflık ve hesap verebilirliği güçlendirirken, kent konseyleri bu verilerin toplumun ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak akıllı şehir uygulamalarının başarılı olabilmesi için teknolojik altyapı yatırımlarının yanı sıra katılımcı yönetişim mekanizmalarının da güçlendirilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimlerde açık veri politikalarının yaygınlaştırılması, veri temelli karar alma süreçlerinin kurumsallaştırılması ve kent konseylerinin stratejik planlama süreçlerine daha aktif katılımının sağlanması sürdürülebilir kent yönetimi açısından önemli katkılar sunacaktır.

Kaynakça

Bulut, Y. (2002). Yerel yönetimlerin teknolojiye entegrasyonu. *I. Uluslararası Yerel Yönetimler, Üniversite ve Sanayi İşbirliği Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 337–351). Gazi Üniversitesi Yayınları.

Çakır Demirhan, D. (2024). Akıllı şehirler için akıllı yönetişim: Yerel yönetimlerin rolü. *Ombudsman Akademik*, (20), 179–206.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2019). *2020–2023 Ulusal akıllı şehirler stratejisi ve eylem planı*. https://www.csb.gov.tr

Demirkıran, S., Yücel, M. A., Terzioğlu, M. K., & Selvi, A. (2020). Dijital dönüşüm sürecinde akıllı yönetişim. *Tesam Akademi Dergisi*, 8(2), 489–519.

Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21*. IULA–EMME Yayını.

Gökşen, H. (2024). Sürdürülebilirlik perspektifinde akıllı kentlerde akıllı yönetişim uygulamalarının rolü ve insani gelişime etkisi. *Kent Akademisi*, 17(Özel Sayı), 174–194.

Kemeç, A., & Gül, H. (2021). Antalya Büyükşehir Belediyesi örneğinde akıllı kent uygulamaları. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*, 3(2), 355–382.

Memiş, L. (2017). Akıllı teknolojiler, akıllı kentler ve belediyelerde dönüşüm. *Yasama Dergisi*, (36), 66–92.

Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2017). *Temassız card Mersin projesi*. https://www.mersin.bel.tr

Mersin Büyükşehir Belediyesi. (2024). *VR Mersin projesi*. https://vr.mersin.bel.tr

Türkiye Cumhuriyeti. (2005). *Belediye Kanunu (Kanun No. 5393)*. Resmî Gazete (Sayı: 25874). https://www.resmigazete.gov.tr

Muhtarlık Kurumunun Dijitalleşemeyen Bir İşlevi Olarak Sosyal Yardım Hizmetleri: Trabzon Ortahisar Örneği

Social Assistance Services as a Non-Digitizable Function of the Muhtarlık Institution: The Case of Ortahisar, Trabzon

Abdullah Uzun[1], Kübra Özdemir[2], Aslıhan Özkan[3]

Öz

Çalışma, sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşmeyle birlikte yaşadığı dönüşümü ve bu dönüşümden muhtarlık kurumunun nasıl etkilendiğini incelemektedir. Dijitalleşmeye karşın yaşlılık, engellilik ve dijital okuryazarlıktan yoksun olma durumuna sahip dezavantajlı vatandaşların sosyal yardım hizmetlerine erişememesi çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, muhtarlık kurumunun resmi görev tanımı dışında fiilen üstlenmek durumunda kaldığı sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde nasıl konumlandığını incelemektir. Çalışmada Trabzon/Ortahisar'dan altı mahalle muhtarıyla yarı yapılandırılmış mülakat görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, muhtarların ekonomik ve sosyal olarak farklı imkanlara sahip olmasının dijitalleşmeden yararlanamayan dezavantajlı grupların sosyal yardım hizmetlerine erişiminde eşitsizlikler yarattığını göstermektedir. Çalışma, dijitalleşmenin sosyolojik boyutunun göz ardı edilmesinin toplumsal eşitsizlikleri derinleştirdiğini ortaya koyarak literatüre katkı sunmakta ve politika yapıcıların dijitalleşmeyle ilişkili olarak sosyal yardım hizmetlerini sunmada daha kapsayıcı olmalarının gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Sosyal Yardım Hizmetleri, Dezavantajlı Gruplar, Toplumsal Eşitsizlik

Jel Kodları: H83, I38, 033

Abstract

The study examines the transformation of social assistance services with the process of digitalization and how the muhtarlık (neighborhood headman's office) institution has been affected by this transformation. Despite digitalization, the inability of disadvantaged individuals, such as the elderly, people with disabilities, and those lacking digital literacy, to access social assistance services constitutes the significance of the study. In this context, the study aims to analyze how the social assistance functions that the muhtarlık institution de facto undertakes beyond its formal duties are positioned within the process of digitalization. The study is based on semi-structured interviews conducted with six neighborhood muhtars (headmen) in Ortahisar, Trabzon. The findings indicate that differences in the economic and social capacities of muhtars create inequalities in access to social assistance services for disadvantaged groups who cannot benefit from digitalization. The study contributes to the literature by demonstrating that neglecting the sociological dimension of digitalization deepens social inequalities and emphasizes the need for more inclusive social assistance policies.

Keywords: Digitalization, Social Assistance Services, Disadvantaged Groups, Social Inequality

Jel Codes: H83, I38, 033

[1] Doç. Dr, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, abdullahuzun@ktu.edu.tr
[2] Doktora Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, 441103@ogr.ktu.edu.tr
[3] Araştırma Görevlisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, aslihanozkan@ktu.edu.tr

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışma, muhtarlık kurumunun resmi görev tanımı dışında fiilen üstlenmek durumunda kaldığı sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşme sürecinde nasıl konumlandığını incelemeyi amaçlamaktadır. Küreselleşen dünyanın getirdiği dijital düzenden kamu kurumları da etkilenmiş ve yönetim alanında gerçekleştirdiği hizmetleri dijital ortama taşımışlardır. Kamu hizmetlerinden biri olan sosyal yardım hizmetleri (ayni, nakdi yardımlar ve benzeri) günümüzde büyük ölçüde dijital ortamlarda gerçekleştirilirken toplum içerisinde yaşlılık, engellilik, dijital okuryazarlıktan yoksun olma gibi dezavantaja sahip vatandaşlar hizmete erişimde zorlanmaktadırlar. Bu zorluklarla mücadelede önemli aktörlerden biri olan muhtarlık kurumu ise geleneksel iletişim mekanizmalarını kullanarak devlet ve vatandaş arasında aracı aktör olarak varlığını sürdürmek durumunda kalmıştır. Muhtarlık kurumunun mahalle kapsamında ihtiyaç sahiplerinin tespiti ve gerekli kurumlara başvurmada aracı aktör olarak görevleri bulunurken doğrudan sosyal yardım faaliyeti gerçekleştirme durumu kanuni olarak görev tanımlarında bulunmamaktadır. Bu bağlamda çalışma, bir kamu hizmeti olan sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşme sürecinden nasıl etkilendiğini inceleyerek dezavantajları nedeniyle dijitalleşemeyen grupların sosyal yardım hizmetlerine erişimde ne gibi sonuçlarla karşılaştıklarını mahalle kapsamında ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda çalışma soruları;

- Dijitalleşme süreciyle birlikte sosyal yardım hizmetlerini sağlamada kurumların yaşadığı dönüşüm nasıldır?
- Muhtarlık kurumu sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşmesinden nasıl etkilenmiştir?
- Hangi vatandaşlar ve neden sosyal yardım hizmetlerine erişimde dijital sistemler yerine muhtarlık kurumuna başvurmayı tercih etmektedir?
- Sosyal yardımlara erişimle ilişkili olarak dijitalleşme sürecinin dışında kalan vatandaşlar hangi sonuçlarla karşılaşmaktadırlar-? olarak belirlenmiştir.

Çalışma sorularına yanıt aramak adına literatüre bakıldığında sosyal yardım hizmetlerinin merkezi kurumlar başta olmak üzere, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve benzeri birçok aktör tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Örneğin, Yılmaz ve Bozkurt (2014), 'Türkiye'de E-Devlet Pratiğinin Atipik Bir Örneği: Tek Adımda Hizmet Birimleri' çalışmasında dijitalleşme ile geliştirilen e-devlet uygulamalarının beraberinde getirdiği vatandaş odaklı hizmet sunumunun tek bir noktadan hızlı bir şekilde yapılmasını incelemiş ve merkezi yönetimin sosyal yardım başta olmak üzere birçok hizmetini dijitalleşmeye ilişkili olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte Ünlü (2016), Sosyal Belediyecilik Anlayışının E-Belediyecilik Uygulamalarına Entegre Edilmesi' adlı çalışmasında yerel yönetimlerin sosyal belediyecilikle ilişkili olarak sunulan hizmetlerinin dijital dönüşümle bir arada kullanılmasının hizmetleri sağlamada daha etken olduğunu göstererek belediyelerin dijitalleşme sürecindeki konumunu değerlendirmiştir. Bu bağlamda sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşmesi, vatandaşların hizmetlere erişimini hızlı ve etken hale getirmiştir. Fakat günümüzde hala yaşlılık, engellilik, dijital okuryazarlığın olmaması gibi nedenlerle dezavantajlı durumda bulunan grupların hizmetlere erişimde zorlandıkları görülmüştür. Bu zorluklarla mücadele için İştar Işıklı (2024), 'Dijitalleşme Sürecinde Yaşlı Bireylerin Karşılaştığı Zorluklar ve Çözüm Önerileri' çalışmasında dijitalleşme ile ilişkili olarak öğrenmenin kuşaklar arası aktarımı, yapay zeka destekli araçlar ve dijital okuryazarlık eğitimlerinin verilmesi gibi öneriler sunmaktadır. Bu önerilerin yanı sıra Birinci (2023), 'Dijitalleşme ve Sosyal Hizmet: Sosyal Hizmet Yönetiminde Dijitalleşme' adlı çalışmasında dijitalleşmenin sağladığı avantajlardan bahsederken insanla kurulan doğrudan ve etik ilişkilerin göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamış, sosyal hizmetlerin bu etkenler göz önüne alınarak dijital ortama uyarlanması gerektiğini belirtmiştir. Storer vd. (2023)'nin teknolojinin sosyal hizmet alanında yenilikçi çözümler üretirken yetersiz kalacağı alanları iyi anlamak zorunda olmasından bahsettiği 'Reimagining Social Work's Digital Future: The Critical Role of Interdisciplinary Tech Partnerships' adlı çalışması, teknolojinin sosyal hizmetleri sağlamadaki rolünün daha kapsamlı değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda

teknolojinin sınırlı kaldığı durumlarda hala geleneksel yöntemlerin kullanıldığını ise Öksüzoğlu (2023) 'Muhtarların Sosyal Yardımların Ulaştırılmasındaki Rolü' adlı çalışmasında muhtarların ihtiyaç sahipleri bireylerin tespitinde, yardım için gerekli kuruluşlara başvurmada ve süreç takibinde aracı işleviyle etken konumda olduklarını tespit ederek göstermiştir. Muhtarların dijitalleşmeyle ilişkili olarak belge temini başta olmak üzere birçok görevi dijital ortama aktarılırken sosyal yardım hizmetlerindeki aracı rolü hala önemini korumaktadır. Literatürde sosyal yardım hizmetlerinin dijital ortamlarda farklı aktörler eliyle gerçekleştirildiğini ifade eden birçok çalışma bulunurken dezavantajlı grupların dijitalleşme sürecinden sosyolojik olarak nasıl etkilendiklerini ve bu bağlamda muhtarların rolünü tartışan çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Çalışmanın özgün değeri, dijitalleşme sürecinin sadece teknolojik bir süreç olmayıp sosyolojik bir süreç olarak da değerlendirilmesi gerekliliğini muhtarlık kurumunun fiilen gerçekleştirdiği sosyal yardım hizmetleri üzerinden değerlendirmesidir. Bu çalışma muhtarlık kurumunun görev tanımının dışında olmasına karşın fiilen üstlendiği sosyal yardım hizmetlerinin günümüzde hala muhtarın devlet ve vatandaş arasında aracı aktör olmasıyla sağlandığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın getirdiği öneri ve alana katkısı dijitalleşme sürecinin sadece teknolojik bir dönüşüm olarak değil yerel kurumların rolünü düzenleyen ve kamu hizmetlerin erişim dinamiklerini yeniden yapılandıran sosyolojik bir süreç olarak ele alınmasının gerekliliği yönündedir.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Trabzon'a bağlı Ortahisar ilçesinden örneklem olarak 2 Nolu Beşirli, 3 Nolu Erdoğdu, Karşıyaka, Yenicuma, 1 Nolu Bostancı ve Pazarkapı mahalleleri ele alınmıştır. Bu kapsam doğrultusunda belirlenen mahallelerin muhtarları ile dijitalleşmeden muhtarlık kurumunun gerçekleştirdiği sosyal yardım hizmetlerinin ne doğrultuda etkilendiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Muhtarlar ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda amaçlı örnekleme yönteminin kullanıldığı çalışma kapsamında değerlendirilen mahallelerin seçilmesinde, mahallenin nüfus olarak büyüklüğü-küçüklüğü ve muhtarların şahsen sosyal yardım alanında imkanlara erişimleri gibi kriterler dikkate alınmıştır. Ele alınan kriterler sonucunda çalışma, muhtarların görev tanımlarında olmamasına karşın fiilen üstlenmek durumunda kaldıkları sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşmeden nasıl etkilendiğini, hizmetin dijitalleşmediği durumlarda muhtarların ürettiği alternatif mekanizmaları ve üretilen bu mekanizmaların ortaya çıkardığı sonuçları derinlemesine incelemiştir. Görüşmeler hakkında bilgiler verilirken etik ilkeler gereği muhtarların görüşleri, bireysel atıflar yapılmaksızın genel eğilimler üzerinden değerlendirilmiştir.

Bulgular

Çalışma, sosyal yardım hizmetlerinin dijitalleşme sürecinin sağladığı avantajlar kullanılarak merkezi, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve benzeri birçok aktör tarafından yerine getirildiğini ortaya koymuş, bu kurumların kendi bütçelerini ve dijital ortamları kullanarak hizmetleri daha kurumsal ve teknoloji temelli sunduklarını tespit etmiştir. Buna karşın dezavantajlı grupların bu hizmetlere erişmede sürecin dışına itildiği tespit edilmiştir. Dijitalleşme süreciyle yaşanan bu toplumsal dönüşüm, her ne kadar hızlı ve etken hizmet sunumu sağlasa da teknolojinin kamu yönetimine araçsalcı bir bakış açısıyla doğrudan entegre edilmesinin tek başına yeterli ve anlamlı olmadığını göstermektedir. Yapılan incelemelerde muhtarlarının tamamı kendi mahalleleri özelinde yaşlılık, engellilik ve dijital okur yazarlıktan yoksun olan vatandaşların bulunduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca muhtarlar, dezavantajlı gruplar olarak adlandırdıkları bu grupların merkezi ve yerel kurumların sosyal yardım hizmetlerine ilişkin gerçekleştirdikleri faaliyetlerden haberdar olmadıklarını ve bu nedenle kendilerine başvurduklarını belirtmişlerdir. Bu durum, dijitalleşme sürecinin toplumun her kesimini kapsamadığını göstermektedir. Dijitalleşemeyen dezavantajlı grupların sıklıkla başvurdukları muhtarlık kurumu, sosyal yardım hizmetlerini gerçekleştirmede bütçe, personel ve benzeri imkanlara sahip değildir. Kanunen mahalle kapsamında ihtiyaç sahiplerinin tespitini sağlama ve kurumlar ile vatandaş arasında aracı aktör olmakla görevli olan muhtarlar, sosyal yardım hizmetlerinde dijitalleşme sürecinin göz ardı edilen

sosyolojik boyutunun tamamlayıcısı olmaktadırlar. Muhtarların kaymakamlık, sosyal hizmetler ve belediye gibi kurumlarla iş birliği içerisinde olmalarına karşın sosyal yardım hizmetlerinde ekonomik olarak güçlü aktörlere ya da kendi imkanlarına dayanarak kaynak yaratmaya çalıştıkları tespit edilmiştir. Kaynak yaratamayan muhtarların ise bu durumdan olumsuz etkilendikleri ve kendi mahallelerindeki dezavantajlı bireylerin sosyal yardım hizmetleri ile ilişkili olarak eşitsizliğe maruz kaldıkları görülmüştür. Bu durum, muhtarlar arasında güç asimetrisi oluşturmaktadır. Dijitalleşmeden yararlanamayan vatandaşların sosyal yardım hizmetlerine erişme düzeyleri muhtarın sahip olduğu imkanlarla orantılı hale gelmektedir. Muhtarların sosyal yardım hizmetlerini gerçekleştirmede sahip oldukları sosyal ağlar, yerel dayanışma ve güç ilişkilerinin yanı sıra dezavantajlı vatandaşların eşitsizliğe maruz kalmasına neden olan bir diğer etken mahalle ölçeğidir. Yapılan incelemelerde nüfus olarak küçük mahallede görev yapan muhtarların sosyal yardım hizmetleri ile ilişkili olarak dezavantajlı bireylere erişimi daha hızlı ve etken olurken orta ve büyük ölçekli mahalle muhtarlarının dezavantajlı vatandaşlara erişiminin sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum da dezavantajlı vatandaşların sosyal yardım hizmetlerine erişimde mahalle ölçeğinden kaynaklı eşitsizliğe uğradığını göstermektedir. Her iki durumda da dijitalleşme sürecinin sosyolojik boyutunun göz ardı edilmesi toplumsal eşitsizlikleri derinleştirmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma sonuçları, dijitalleşmenin sosyal yardım hizmetlerinin hızlı ve verimli bir şekilde vatandaşlara ulaşmasında etken durumda olmasına karşın dezavantajlı bireyler açısından düşünüldüğünde muhtarlık kurumunun dijitalleşmenin göz ardı edilen sosyolojik boyutunun tamamlayıcısı olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda tam olarak bir dijitalleşme durumundan bahsedilemediği gibi muhtarın ve mahallenin sosyolojik durumları doğrultusunda vatandaşların sosyal yardım hizmetlerine erişimde eşitsizlikler yaşamasına neden olduğu görülmüştür. Sonuç olarak dijitalleşme, kamu yönetiminde hizmet sağlamada verimlilik, şeffaflık ve etken bir dönüşüm süreci sağlarken, dijitalleşmeye uyum sağlayamayan dezavantajlı grupların göz ardı edilerek eşitsizliklerin ortaya çıkmasına ve yerel düzeyde alternatif geleneksel aracılık mekanizmalarının önemini korumasına neden olmaktadır. Bu nedenle dijitalleşme sürecinin yalnızca teknolojik bir süreç olarak değil sosyolojik bir süreç olarak da ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

Birinci, M. (2023). Dijitalleşme ve sosyal hizmet: Sosyal hizmet yönetiminde dijitalleşme. Çekmece Sosyal Bilimler Dergisi, 11(22), 1-28.

İştar-Işıklı, E. (2024). Dijitalleşme sürecinde yaşlı bireylerin karşılaştığı zorluklar ve çözüm önerileri. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 23(92), 1773-1788.

Öksüzoğlu, A. (2023). Muhtarların Sosyal Yardımların Ulaştırılmasındaki Rolü. Sosyal Sağlık Dergisi, 3(2), 118-137.

Storer, H. L., Scott, C. F., Eggleston, M., Shulruff, T., & Rodriguez, M. Y. (2023). Reimagining social work's digital future: the critical role of interdisciplinary tech partnerships. Journal of Social Work Education, 59(sup1), S105-S120.

Ünlü, U. (2016). Sosyal belediyecilik anlayışının e-belediyecilik uygulamalarına entegre edilmesi. Sayıştay Dergisi, (102), 63-89.

Yılmaz, A., & Bozkurt, Y. (2014). Türkiye'de e-devlet pratiğinin atipik bir örneği: tek adımda hizmet birimleri. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15(1), 293-311.

Akıllı Kentin Görünmez Bedeli: Özgürlüğün ve Özgünlüğün Tasfiyesi

The Invisible Cost of the Smart City: The Liquidation of Freedom and Authenticity

Refik Yaslıkaya[1], Ayten Vahide Arslan[2]

Öz

Bu bildiri, dijitalleşme ve algoritmik rasyonalitenin kamu yönetimi ile kent mekanı üzerindeki sosyolojik ve etik etkilerini incelemektedir. Akıllı kent vizyonu ve veri temelli politikalar, mutlak verimlilik hedefiyle kentsel yaşamı kusursuz bir denetim mekanizmasına dönüştürmektedir. Ancak inşa edilen bu gözetim süreci, insanın iradesini sınırlandırarak hata yapma özgürlüğünü elinden alırken; kentin tarihsel hafızasını ve organik dokusunu silerek mekanları tehlikeli bir tek tipleşme sarmalına sürüklemektedir. Bireyi edilgen bir sayısal veriye, kenti ise algoritmalarla yönlendirilen standart bir görünürlük sahnesine indirgeyen bu radikal dönüşüm, idari mekanizmaları algoritmik otoriterliğe itmektedir. Çalışma, geleceğin kamu politikalarının asıl başarısının kusursuz bir hayatta kalma makinesi inşa etmekte değil, sistemin devasa aklı karşısında insanın yaşama hakkını ve kentin özgün ruhunu koruyabilmesinde yattığını iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı kent, Veri temelli politikalar, Gözetim toplumu, Algoritmik otoriterlik

JEL Kodları: H83, R58, O33

Abstract

This paper examines the sociological and ethical impact of digitalization and algorithmic rationality on public administration and urban space. Pursuing absolute efficiency, the smart city vision and data-driven policies transform urban life into a flawless control mechanism. This surveillance process restricts human will, denies the freedom to err, and erases the city's historical memory and organic fabric, driving urban space toward dangerous standardization. It reduces the individual to passive data and the city to a standardized stage of algorithmic visibility, pushing administration toward algorithmic authoritarianism. The study argues that future public policy's true success lies not in building a flawless survival machine, but in protecting the human right to live and the city's authentic soul against the system's colossal mind.

Keywords: Smart City, Data-Driven Public Policies, Surveillance Society, Algorithmic Authoritarianism

JEL Codes: H83, R58, O33

Genişletilmiş Özet

Modernitenin temelini oluşturan rasyonelleşme süreci, 21. yüzyılda dijitalleşme ile yeni bir boyuta evrilerek geleneksel yönetimin sınırlarını zorlayan bir dönüşüm evresine girmiştir. Bu radikal dönüşüm kamu yönetimi anlayışını da değiştirmekte; vatandaş-devlet ve insan-mekan ilişkilerini klasik hizmet modellerinden uzaklaştırarak veri temelli bir mimariyle yeniden kurgulamaktadır. Söz konusu dönüşümün etkileri, merkezi yönetimlerin yanı sıra yerel düzeyde de yeni bir değişimin kapısını aralamıştır. Hatta öyle ki, kentlerin artan karmaşıklığına yanıt verebilmek adına bilgi ve iletişim teknolojilerinin yönetim süreçlerine entegre edilmesiyle birlikte; ‘akıllı şehir’, ‘dijital kent’, ‘bilgi kenti’ veya ‘öğrenen kent’ gibi özel tanımlamalar üretilmiştir.

Örneğin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından hazırlanan Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı’nda (T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019) akıllı kent, yönetimden eğitime, sağlıktan ulaşıma kadar kentin farklı alanlarında paydaşlar arası iş birliğiyle yürütülen, bilgi ve iletişim teknolojileri,

[1] Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, refik@kku.edu.tr, Orcid: 0000-0002-4419-2388
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, aytenarslan.97@gmail.com, Orcid: 0000-0001-5853-4134

büyük veri ve veri analitiği gibi dijital araçlardan yararlanan yani uzmanlığa dayalı bir yönetişim yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır.

Akıllı kent ya da diğer tanımlama biçimleri, esas itibarıyla veri ve gözetim temelli sistemlerdir. Bu çalışmanın bütününde eleştirel bir analize tabi tutulan bu mekanizmalar; kentin fiziksel ve sosyal dokusunu anlık olarak ölçülebilir devasa bir veri havuzuna dönüştüren teknolojik bir altyapıyı ifade eder. Sokaklardaki sensörler, güvenlik kameraları, navigasyon cihazları ve bireylerin günlük yaşantılarında bıraktıkları dijital izler aracılığıyla kentsel mekan kesintisiz biçimde izlenmekte ve elde edilen büyük veri (big data) yapay zeka aracılığıyla işlenmektedir. Amaç, geleneksel kamu yönetiminin hantal ve statik planlamalarının ötesine geçerek; kentsel-toplumsal dinamikleri sürekli ölçmek ve gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları henüz yaşanmadan tahmin ederek önlemektir. Çoğu kez etkinlik, verimlilik, sürdürülebilirlik ya da güvenlik gerekçesine dayandırılan bu sistemler; çöp toplama rotalarından trafik akışına, bireylerin tüketim alışkanlıklarından potansiyel suç eğilimlerine kadar kente dair her türlü dinamiği mutlak bir "verimlilik" adına optimize etmeyi amaçlar. Nihayetinde bu kusursuzluk vaadi, kentsel yönetimin giderek daha fazla öngörü, hesaplama ve planlama araçları üzerinden organize edildiği çok katmanlı bir ilişkisel ağ ortamı ve yeni nesil kamu politikaları yaratmaktadır

Ancak akıllı kent vizyonunun ve veri temelli politikaların inşa ettiği bu kusursuzluk vaadinin arkasında, insan doğasını ve kentsel yaşamı derinden sarsan sosyolojik ve etik bir boyut bulunmaktadır. Bu görünmez boyutun merkezinde, algoritmik denetim ve kesintisiz gözetim mekanizmalarının hem bireysel özgürlükler hem de kentin özgün yapısı üzerinde eş zamanlı olarak yarattığı tahribat yer alır. Her adımın hesaplandığı ve öngörüldüğü bu yeni düzende birey; kentin rastlantısallığı içinde kendi yönünü bulma ve mekanı keşfetme özgürlüğünü yitirerek sistemin çizdiği dar sınırlara hapsedilir. Üstelik teknolojik ağların kenti tamamen kuşattığı bu dönüşümün tek kurbanı insan iradesi de değildir; kentsel mekanın bizzat kendisi de bu sürecin nesnesi haline gelir. Bireyi tekdüze bir sayısal veriye indirgeyen düzen, kenti de hesaplanabilir ve hızlıca tüketilebilir bir yapıya dönüştürerek onun özgün ruhunu silmekte ve kentleri giderek birbirinin kopyası haline getirmektedir

Kentsel ve insani varoluşu derinden sarsan bu yapısal dönüşümü merkezine alan bildiri; modern kentlerin algoritmik bir denetim ağına evrilme sürecinde, insanın kendi iradesiyle mekanı deneyimleme özgürlüğünün ve kentlerin tarihsel hafızasıyla şekillenen mekansal kimliğinin nasıl tasfiye edildiğini tartışmaya açmaktadır. Çalışmanın temel amacı, kamu yönetiminde kusursuzluk ve verimlilik vaadiyle meşrulaştırılan veri temelli politikaların, bireydeki aidiyet duygusunu zayıflatarak mekanı ve insanı nasıl tehlikeli bir tek tipleşme sarmalına sürüklediğini ortaya koymaktır.

Kent pek çok düşünüre göre her şeyden önce bir keşif ve rastlantı mekanıdır. Örneğin Guy Debord kentin gerçek keşfini, "kentsel dekorun dayattığı yolların dışına sapıp kentin psiko-coğrafyasında kaybolmakla" açıklar (Debord, 1996). Walter Benjamin ise meşhur eseri 'Pasajlar'da (2014) "flanör" olarak tanımladığı aylak kişi üzerinden kenti, her köşesi ayrı bir hikaye barındıran bir rastlantısallık mekanı olarak tanımlar. Flanör figürü kalabalıklar içinde amaçsızca dolaşır, kenti bir metin gibi gezerek okur, tüketim toplumumun tüketme hızına ısrarla direnir (Benjamin, 2014). İki düşünürün cümleleri de kentin bilinmezliğine yönelik bir övgü olarak okunabilir. Ancak kent bir fenomen (bilinmez) olmaktan çıkıp nomen (bilinen) olmaya başladıkça kendine özgü aurası zayıflamaya ve sıradanlaşmaya başlar. Kenti nomenleştiren, bilinenlerin mekanı haline dönüştüren en önemli araçların başında ise akıllı kent uygulamaları, dijital teknolojiler ve veri temelli politikalar gelmektedir.

Geçmişte kent yaşamında bireylerin bir mekanda buluşmak üzere sözleşmeleri, zaman ve rota açısından belirli bir esnekliği ve belirsizliği barındırırdı. Gecikmeler veya erken varmalar, kentin doğal akışı içinde olağan karşılanan olasılıklardı. Oysa günümüzde cep telefonları ve onların ayrılmaz bir parçası olan navigasyon sistemleri, bir noktaya ne zaman ve hangi yoldan varılacağını kusursuz bir kesinlikle hesaplayarak bu esnekliği ortadan kaldırmıştır. Artık alternatif güzergahlar bile sistem tarafından önceden çizilmiş seçeneklerden ibarettir. Bu düzende birey, kenti kendi içgüdüleriyle keşfeden bir özne olmaktan çıkıp, sistemin yönlendirmelerini takip eden bir kullanıcıya dönüşmüştür. Kişi görünürde kendi güzergahını belirleme

özgürlüğüne sahip olsa da zaman kaybından ve belirsizlikten kaçınma güdüsüyle algoritmanın önerdiği "en rasyonel ve güvenli" yolu gönüllü olarak kabullenir. Akıllı kentin bu rasyonel bireyi, daha hızlı ve sorunsuz bir ulaşım uğruna farkında olmadan kendi yolunu seçme iradesinden feragat etmektedir. Dahası, sistemin hesapladığı bu pürüzsüz rotalara sadık kalmak, bireyi kentin rastlantısallığının karşısına çıkarabileceği tüm o yeni deneyimlerden ve mekansal sürprizlerden de mahrum bırakmaktadır

Algoritma ve veri temelli akıllı kent uygulamaları, yalnızca şehir içindeki akışı düzenleme işlevi görmekle kalmaz; aynı zamanda birer gözetim mekanizması olarak da çalışır. Kentin tüm noktalarının kameralarla izlenebildiği ve özellikle suç ihtimali taşıyan eylemlerin önceden tespit edilip müdahale edilebildiği bir düzen, pek çok kişiye cazip gelebilir. Ancak bu durum, insanı özünden uzaklaştıran bir süreçtir. Yüz tanıma kameralarıyla donatılmış caddelerde yürüyen bir kişi, her adımının kaydedildiğini bilir ve bu durum; anlık sokak sohbetlerinin, çocuk parkındaki tesadüfi karşılaşmaların veya hiç tanımadığı kişilerle kurulan spontane iletişimlerin artık çekimser bir ruh haliyle gerçekleşmesine neden olur. Başka bir deyişle, gözetim toplumunda birey izlendiğini bildiği zaman doğal davranışlarından sapma eğilimi gösterir. Bu işleyiş, kuantum fiziğindeki meşhur çifte yarık deneyine oldukça benzemektedir. Tıpkı söz konusu deneydeki elektronların gözlemlenmeye başlandığı anda dalga formunu bırakıp tek bir noktaya (parçacığa) hapsolması gibi insan da algoritmik bir sistem tarafından ölçüldüğünü ve izlendiğini fark ettiğinde kendi doğal, öngörülemez akışını terk eder. Böylece birey, kendi iradesiyle hareket eden bir özne olmaktan çıkıp; sistemin mutlak "verimlilik" dayatmasına uygun davranmaya çalışan, tekdüze ve tahmin edilebilir bir sayısal veriye dönüşmek zorunda kalır.

Her şeyi ölçülebilir bir veriye dönüştüren algoritmik akıl, kentlerin yüzyıllar içinde oluşan karmaşık ve derin kültürel dokusunu da risksiz, standart ve kolay tüketilebilir formlara indirgeme eğilimindedir. Oysa kentlerin her birinin kendine has bir özgünlüğü, yerel halkın tarihsel hafızasıyla yoğrulan organik bir ruhu ve mekana sirayet eden kültürel bir derinliği bulunur. Söz konusu kültürel derinlik ve tarihsel hafıza, yalnızca soyut bir anlatı olarak kalmaz; zaman içinde somutlaşarak kentin silüetine ve meydanlarına özgün semboller olarak kazınır. Ziyaretçiler, kentin bu görünmez ruhunu ancak mekana kimlik kazandıran bu tarihi semboller üzerinden deneyimleme fırsatı bulur. Nitekim Denizli'deki horoz figürü, İzmir'deki Saat Kulesi veya Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese gibi yapılar, ziyaretçilere o kentin kimliğini hissettiren ve mekanla bağ kurmasını sağlayan bu organik değerlerin en somut örnekleridir. Ancak kenti algoritmik bir düzene hapseden yeni tek tipleşme dalgası, mekana ruh katan bu tarihsel sembolleri yavaş yavaş tasfiye etmektedir. Son yıllarda yerel yönetimlerin, kentin özgün dokusunu yansıtan anıtsal yapılar yerine, neredeyse tüm dünyada birbirinin kopyası olarak hızla yaygınlaşan standart 'I Love...' tabelalarını tercih etmesi bu durumun açık bir göstergesidir. Kentsel mekanı yüzeyselleştiren bu tek tipleşme; birbirinin aynısı olan peyzaj tercihleri, benzer sokak tasarımları ve standart meydan düzenlemeleri gibi uygulamalarla kentin bütününe yayılmaktadır

Kentsel mekanın algoritmik bir mantıkla yüzeyselleştirilmesi ve tek tipleşme, beraberinde iki önemli sonucu getirmektedir. İlk olarak, kenti ziyaret edenler artık mekanı organik bir biçimde keşfetmekten ziyade; binlerce kişinin aynı poz ve efektlerle fotoğraf çektirdiği popüler noktalarda bu dijital ritüeli tekrar etmeye yönelmektedir. Başka bir ifadeyle kent, yaşanılan bir "deneyim mekanı" olmaktan çıkarak sosyal medya algoritmalarına hizmet eden bir "görünürlük sahnesine" dönüşmektedir. Sosyal medyanın yönlendirdiği bu yeni pratik, kenti bir sinoptikona yani çoğunluğun azınlığı izlediği ve her şeyin sergilendiği dijital bir tüketim alanına çevirmektedir. İkinci önemli sonuç ise, yerel yönetimlerin politika önceliklerinde yaşanan eksen kaymasıdır. Kentsel altyapı, ulaşım, çevre veya sosyal hizmetler gibi temel ve hayati ihtiyaçlara odaklanması beklenen yerel yönetimler; bu yeni düzende enerjilerini sosyal medyada hızla yayılabilecek, anlık etkileşim yaratacak görsel ve sembolik projelere harcamaya yönelmektedir. Bu dönüşüm, yerel yöneticileri kamusal hizmet sunan aktörler olmaktan çıkarıp adeta birer "içerik üreticisine" dönüştürürken; kent mekanlarını da yalnızca dijital ağlarda paylaşılmaya uygun, viral vitrinlere indirgemektedir.

Sonuç olarak, kamu yönetiminin algoritmik bir rasyonaliteye evrilmesi, yalnızca idari ve teknik bir dönüşüm değil, insanın ontolojik konumunu ve kentsel mekanın doğasını kökten sarsan etik bir kırılmadır. Veri temelli politikaların dayattığı mutlak verimlilik ve pürüzsüzlük arayışı, bireyin kendi seçimleriyle hata yapma özgürlüğünü ve kentin organik, öngörülemez dokusunu dijital bir denetim mekanizmasına feda etme riski

taşımaktadır. Akıllı kent vizyonunun bireyi edilgen bir veri setine, yaşam alanlarını ise standartlaşmış birer görünürlük sahnesine indirgemesi, idari mekanizmaları yeni nesil bir algoritmik otoriterliğe sürüklemektedir. Bu otoriterleşme sarmalından ve teknolojik vesayetten çıkışın yolu, dijitalleşmeyi tamamen reddetmek değil, aksine yeni yönetim araçlarını insan iradesini yok eden birer tahakküm mekanizması olmaktan çıkarmaktır. Nihayetinde geleceğin veri temelli kamu politikalarının amacı, krizleri ve hataları tamamen ortadan kaldıran kusursuz bir 'hayatta kalma' makinesi inşa etmek olmamalıdır. Bu politikaların asıl başarısı, sistemin devasa aklı karşısında insanın çelişkileriyle 'yaşama' hakkını ve kentin özgün ruhunu ne ölçüde koruyabileceği olmalıdır.

Kaynakça

Benjamin, W. (2014). *Pasajlar* (A. Cemal, Çev.; 11. bs). Yapı Kredi Yayınları.

Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu ve Yorumlar* (A. Emekçi & O. Taşkent, Çev.; 1. bs). Ayrıntı Yayınları.

T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). *2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı* [Strateji ve Eylem Planı]. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

Kanıta Dayalı Yönetişim Bağlamında Üniversitelerin Kalite Süreçleri ve Kurumsal Etkileri

Evidence-Based Governance and the Institutional Effects of Quality Assurance Processes in Universities

Hasan Yaylı[1], Kübra Erdem Demirci[2]

Öz

Bu çalışma, üniversitelerde yürütülen kalite güvencesi süreçlerini kanıta dayalı yönetişim perspektifinden ele almaktadır. Yükseköğretim kurumlarında Kurum İç Değerlendirme Raporu, dış değerlendirme, akreditasyon ve paydaş geri bildirim mekanizmaları; hesap verebilirlik, şeffaflık ve kurumsal öğrenme açısından önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir. Kalite süreçleri, yalnızca raporlama ve mevzuata uyum işlevi taşımamakta; doğru işletildiğinde yönetsel kararları destekleyen bir yönetişim mekanizmasına dönüşebilmektedir. Bununla birlikte veri üretimi ile karar alma süreçleri arasındaki kopukluk, bürokratikleşme ve kalite kültürünün yeterince içselleştirilememesi gibi sorunlar bu potansiyeli sınırlamaktadır. Çalışma, kalite süreçlerinin etkisinin, üretilen kanıtın stratejik planlama ve kurumsal karar alma mekanizmalarına yansıma düzeyi üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kanıta Dayalı Yönetişim, Yükseköğretim, Kalite Güvencesi, Hesap Verebilirlik, Kurumsal Öğrenme

JEL Kodları: H83, I23, D83

Abstract

This study examines quality assurance processes conducted at universities from an evidence-based governance perspective. In higher education institutions, the Institutional Self-Evaluation Report, external evaluation, accreditation, and stakeholder feedback mechanisms are considered important tools in terms of accountability, transparency, and organizational learning. Quality processes do not merely serve the function of reporting and regulatory compliance; when properly implemented, they can become a governance mechanism that supports managerial decisions. However, issues such as the disconnect between data production and decision-making processes, bureaucratization, and the insufficient internalization of a quality culture limit this potential. The study emphasizes that the impact of quality processes should be evaluated based on the extent to which the evidence produced is reflected in strategic planning and corporate decision-making mechanisms.

Keywords: Evidence-Based Governance, Higher Education, Quality Assurance, Accountability, Institutional Learning

JEL Codes: H83, I23, D83

Genişletilmiş Özet

Yükseköğretim kurumları, günümüz kamu yönetimi anlayışı içinde akademik çıktı üretmenin yanında ayrıca kamusal kaynak kullanan, çok paydaşlı ilişkiler yürüten ve toplumsal meşruiyet üretmek zorunda olan kurumlardır. Dolayısıyla üniversite yönetiminde "iyi yönetişim" tartışmaları, son yıllarda kalite güvencesi, performans yönetimi, stratejik planlama ve hesap verebilirlik çerçevesinde daha görünür hale gelmiştir. Özellikle kalite güvencesi uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte üniversitelerin karar alma süreçlerinin ölçülebilir, izlenebilir ve değerlendirilebilir verilere dayanması yönünde güçlü bir beklenti oluşmuştur.

[1] Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hyayli@hotmail.com , ORCID: 0000-0002-9567-6382

[2] Öğr. Gör., Ardahan Üniversitesi, Posof Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, kubraerdem@ardahan.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7129-8890

Bu beklentinin teorik karşılığı, kanıta dayalı yönetişim yaklaşımında bulunmaktadır. Kanıta dayalı yönetişim, kararların sadece geleneksel idari alışkanlıklar ya da yönetsel kanaatler üzerinden değil; ayrıca sistematik veri, değerlendirme bulguları, paydaş geri bildirimleri ve performans göstergeleri temelinde alınmasını ifade etmektedir. OECD'nin kanıta dayalı politika yapımına ilişkin çalışmaları da, iyi yönetişim için hem veri üretiminin hem de kanıt arzı ile karar talebi arasındaki ilişkinin güçlendirilmesinin kritik olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurgu, üniversiteler açısından oldukça anlamlıdır; çünkü yükseköğretim kurumları çok sayıda veri üretmekte, ancak bu verilerin karar süreçlerine etkisi her zaman aynı ölçüde güçlü olmamaktadır.

Bu çalışmanın temel problemi tam da burada ortaya çıkmaktadır: Üniversitelerde kalite süreçleri gerçekten kanıta dayalı yönetişimi güçlendiren bir mekanizma mıdır, yoksa çoğu zaman biçimsel raporlama faaliyetlerine mi indirgenmektedir? Çalışma, bu soruya kavramsal ve kurumsal düzeyde yanıt üretmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup kavramsal inceleme ve doküman analizi yöntemlerine dayanmaktadır. Araştırmada, üniversitelerde yürütülen kalite güvencesi süreçlerinin kanıta dayalı yönetişim bakımından ne tür kurumsal etkiler üretebileceği, mevcut kurumsal metinler ve ulusal/uluslararası çerçeve belgeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda çalışma, saha araştırmasından ziyade, yükseköğretimde kalite güvencesi ile yönetişim ilişkisini açıklamaya yönelik analitik ve yorumlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Kanıta dayalı yönetişim yaklaşımı, kamu yönetiminde karar kalitesini yükseltmeye yönelik bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, karar vericilerin sadece sayısal istatistiklerden değil; ayrıca araştırma sonuçları, kurumsal değerlendirmeler, uzman görüşleri ve paydaş deneyimlerinden de yararlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla "kanıt", nicel veriyle sınırlı olmayıp nitel geri bildirimler ve değerlendirme raporlarını da kapsamaktadır. Bu geniş kanıt anlayışı, üniversiteler gibi çok boyutlu yapılarda daha işlevseldir.

Yükseköğretimde kalite güvencesi ise bu kanıt üretiminin kurumsal araçlarını sağlamaktadır. Avrupa Yükseköğretim Alanı'nda kalite güvencesini için önemli bir referans olan ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area), iç ve dış kalite güvencesi için ortak standartlar sunmakta ve kalite süreçlerinin kurumsal güven, tanınma ve sürekli iyileştirme ile ilişkilendirilmesini hedeflemektedir. ENQA (European Association for Quality Assurance in Higher Education)'nın da belirttiği üzere ESG, iç ve dış kalite güvencesine yönelik çerçeveyi tanımlamaktadır ve bu yönüyle yükseköğretim kurumlarında kalite süreçlerinin yönetişim boyutunu güçlendirmektedir (ENQA, 2025).

Türkiye'de bu çerçevenin kurumsal karşılığı YÖKAK(Yükseköğretim Kalite Kurulu) tarafından yürütülen kalite güvencesi sistemidir. YÖKAK'ın kurumsal yapısında KİDR(Kurum İç Değerlendirme Raporu), KGBR(Kurumsal Geri Bildirim Raporu), izleme raporları, kurumsal akreditasyon karar ve raporları ile kurum gösterge raporları gibi farklı araçlar birlikte yer almaktadır. Bu da kalite süreçlerinin tek seferlik bir değerlendirme olmadığını, süreklilik taşıyan bir veri ve değerlendirme döngüsü olarak tasarlandığını göstermektedir. Ayrıca YÖKAK'ın 2025 yılında KİDR Hazırlama Kılavuzu'nun 3.2.1 sürümünü yayımlaması ve özellikle "kanıt başlıklarının yazımı"na ilişkin düzenleme yapması, kalite süreçlerinde kanıtın sistematik kullanımının kurumsal düzeyde önceliklendirildiğini göstermektedir (YÖKAK, 2025).

Üniversitelerde yürütülen kalite güvencesi süreçlerinin ilk kurumsal etkisi, yönetsel karar alma süreçlerinde rasyonelliği güçlendirme potansiyeli taşımasıdır. İç değerlendirme raporları, performans göstergeleri, öğrenci memnuniyeti sonuçları, mezun izleme verileri ve paydaş geri bildirimleri birlikte ele alındığında, yönetsel kararların daha güçlü gerekçelere dayanması mümkün hale gelmektedir. Böylece akademik programların güncellenmesi, kaynak tahsisi, araştırma önceliklerinin belirlenmesi ya da iyileştirme alanlarının tespiti gibi kararlar yalnızca yönetsel kanaate değil, ayrıca çoklu kanıt setlerine dayandırılabilmektedir. Bu durum, kurumsal kararların savunulabilirliğini ve tutarlılığını artırmaktadır.

İkinci olarak kalite süreçleri, üniversitelerde hesap verebilirlik ve şeffaflık kapasitesini güçlendirmektedir. Üniversiteler, devletin yanı sıra öğrenciler, akademik personel, mezunlar ve topluma karşı da sorumluluk taşıyan kurumlardır. Bu nedenle kurumsal performansın sistematik biçimde raporlanması ve paylaşılması,

üniversitenin meşruiyetini destekleyen bir unsur haline gelmektedir. Kalite süreçleri sayesinde hedefler, gerçekleşmeler, güçlü yönler ve iyileştirmeye açık alanlar görünür olmaktadır. Ancak bu etkinin ortaya çıkabilmesi için kalite raporlarının yalnızca olumlu yönleri vurgulayan belgeler olmaması, sorun alanlarını da analitik biçimde ortaya koyması gerekmektedir.

Üçüncü olarak kalite süreçleri, kurumsal öğrenme ve örgütsel hafıza oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Üniversitelerde yöneticiler ve komisyonlar zamanla değişse de kurumsal sorunlar ve gelişim hedefleri süreklilik göstermektedir. Düzenli öz değerlendirme ve izleme döngüleri, hangi uygulamaların sonuç verdiğini, hangi alanlarda tekrar eden sorunlar yaşandığını ve hangi müdahalelerin etkili olduğunu kayda geçirmektedir. Bu da kalite süreçlerini yalnızca denetim aracı olmaktan çıkararak kurumsal öğrenmenin taşıyıcısı haline getirmektedir. Kanıta dayalı yönetişim açısından bakıldığında, bu durum veri üretimi ile kurumsal öğrenme arasındaki ilişkinin kurulması anlamına gelmektedir.

Kalite süreçlerinin taşıdığı yönetişim potansiyeline rağmen, uygulamada bazı yapısal sorunlar bu etkinin zayıflamasına yol açabilmektedir. Bunların başında veri üretimi ile karar üretimi arasındaki kopukluk gelmektedir. Pek çok üniversitede kalite raporları düzenli hazırlanmakta, göstergeler derlenmekte ve komisyon toplantıları yapılmaktadır. Yükseköğretim kalite raporları, kurum iç değerlendirme raporları ve ilgili literatürün doküman analizi incelendiğinde bu kanıt setlerinin senato kararlarına, bütçe önceliklerine ya da akademik program tasarımına ne ölçüde yansıdığı her zaman açık değildir. Bu durumda kalite süreçleri, yönetişim aracı olmaktan çok biçimsel bir raporlama pratiğine dönüşebilmektedir.

İkinci önemli sorun, süreçlerin bürokratikleşmesi ve akademik/idari personelde "süreç yorgunluğu" yaratmasıdır. Kalite güvencesi uygulamaları, iyileştirme ve öğrenme amacıyla tasarlansa da aşırı form odaklılık ve tekrar eden belge üretimi, süreçlerin anlamını zayıflatabilmektedir. Kurum içindeki aktörler kalite süreçlerini gelişim aracı değil, ek iş yükü olarak gördüğü zaman, veri üretiminin niteliği düşmekte, geri bildirimler yüzeyselleşmekte ve raporlar biçimselleşmektedir. Bu nedenle kalite kültürünün kurumsal düzeyde içselleştirilmesi, teknik prosedürler kadar önem arz etmektedir.

Üçüncü sorun ise veri kalitesi ve veri okuryazarlığı kapasitesindeki farklılıklardır. Üniversitelerde kalite süreçleri çoğu zaman farklı birimlerden gelen verilerin birleştirilmesine dayanmaktadır. Eğer veri tanımları standart değilse, ölçüm yöntemleri farklılaşıyorsa veya göstergeler stratejik hedeflerle yeterince uyumlu değilse, üretilen raporlar karar destek işlevini sınırlı ölçüde yerine getirebilmektedir. Benzer şekilde yöneticilerin ve komisyon üyelerinin veriyi yorumlama ve karar diline dönüştürme kapasitesi zayıfsa, kalite süreçleri kanıt üretse bile yönetişim etkisi sınırlı kalmaktadır. Bu nokta, OECD'nin kanıta dayalı karar alma için vurguladığı "kurumsal kapasite" meselesiyle örtüşmektedir (OECD, 2020).

Üniversitelerde kalite süreçleri, kanıta dayalı yönetişimin kurumsallaşması açısından güçlü bir imkân sunmaktadır. İç değerlendirme raporları, dış değerlendirme mekanizmaları, gösterge sistemleri ve paydaş geri bildirimleri; doğru tasarlandığında ve karar süreçleriyle bütünleştirildiğinde üniversitelerde daha rasyonel karar alma, daha yüksek hesap verebilirlik ve daha güçlü kurumsal öğrenme kapasitesi sağlayabilmektedir. Bu yönüyle kalite güvencesini, denetim ve uyum mekanizmasının yanında yönetsel kapasiteyi geliştiren bir kurumsal araç olarak da değerlendirmek gerekmektedir.

Bununla birlikte bu potansiyelin kendiliğinden ortaya çıkmadığı açıktır. Kalite süreçlerinin gerçek kurumsal etki üretmesi için veri üretiminin karar süreçlerine sistematik biçimde bağlanması, nicel göstergelerin nitel kanıtlarla birlikte yorumlanması, birimler arası ortak veri dili oluşturulması ve üst yönetimin kalite süreçlerine fiilî sahiplik göstermesi gerekmektedir. Aksi halde kalite süreçleri, rapor üretme kapasitesini artırsa da yönetişim kalitesine sınırlı katkı sunan biçimsel yapılara dönüşebilmektedir.

KAYFOR 2026 bağlamında bu tartışma, yükseköğretim yönetiminde kalite süreçlerinin yeniden düşünülmesi açısından önemlidir. Asıl mesele, üniversitelerin kalite raporu üretip üretmemesi değil; bu raporlar aracılığıyla kanıtla yönetim kapasitesi geliştirip geliştirememesidir. Dolayısıyla yükseköğretimde nitelikli yönetişim, kalite süreçlerinin "rapor üretme" işlevinden "kanıtla karar üretme" işlevine evrilmesiyle mümkün olacaktır.

Kaynakça

European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). (2015). *Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area (ESG).* Brussels, Belgium: ENQA.

OECD. (2020). Building capacity for evidence-informed policy making: Lessons from country experiences. *OECD Publishing*. https://doi.org/10.1787/86331250-en

Yükseköğretim Kalite Kurulu. (2025). *Kurum iç değerlendirme raporu hazırlama kılavuzu (Sürüm3.2.1).* https://www.yokak.gov.tr/documents/nationaldoc/KIDR_Haz%C4%B1rlama_K%C4%B1lavuzu_3.2.1_yeni.pdf

Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Akıllı Kent Uygulamaları: Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Örneği

Digitalization and Smart City Applications in Public Administration: The Case of Kahramanmaraş Metropolitan Municipality

Rahime Nazlı Yazıcı[1]

Öz

Kamu yönetiminde dijitalleşme önemli dönüşümlere yol açmakta ve hizmetlerin işleyişinde etkiler göstermektedir. Bu çalışmanın konusu, kamu yönetiminde ön plana çıkan dijitalleşme ve akıllı kent uygulamalarının Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi üzerinden incelenmesi ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin kent yönetimine entegrasyonundan oluşmaktadır. Bu çalışmanın amacı akıllı kent uygulamalarının yerel yönetim hizmetlerinde dijitalleşmedeki dönüşümünün Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi üzerinden etkilerinin incelenmesidir. Bu kapsamda araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak tasarlanmıştır. Araştırmada doküman analizi yapılarak belgeler incelenmiş ve veriler analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, hizmetlerin verimliliğini artırdığı, vatandaş katılımın desteklendiğini göstermektedir. Bu çalışmanın sonucunda akıllı kent uygulamaları sadece dijital teknolojilerin kullanılması olarak değil vatandaş katılımını güçlendiren, veri güvenliği ve dijital eşitsizlikler gibi fırsat ve risklerin beraberinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Kent, Dijitalleşme, Kamu Yönetimi

JEL Kodları: H70, O03, R53, R58

Abstract

Digitalization is driving significant transformations in public administration and affecting service delivery. This study examines digitalization, smart city applications, and the integration of information and communication technologies into urban management through the case of Kahramanmaraş Metropolitan Municipality. It aims to evaluate the effects of smart city applications on the digital transformation of local government services. The research was designed using a qualitative approach, and data were collected through document analysis. The findings indicate that smart city applications improve service efficiency and support citizen participation. The study concludes that smart city applications involve not only the use of digital technologies but also stronger citizen participation while bringing both opportunities and challenges, including data security and digital inequalities.

Keywords: Smart City, Digitalization, Public Administration

JEL Codes: H70, O03, R53, R58

Genişletilmiş Özet

Giriş

Küreselleşen dünya ile birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle kamu yönetiminde de dijital dönüşüm süreci başlamıştır. Bu dijital dönüşümün önemli yansımalarından biri akıllı kentler üzerine olmuştur. Akıllı kent yaklaşımı, kentte yaşam süren insan hayatının kolaylaştırılmasında, etkin ve verimliliği yüksek hizmet sunumu, bürokratik süreçleri ve kırtasiyeciliği azaltmasıyla dikkat çeken, kentsel planlama uygulamasıdır (Şen, 2023).

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, rahimenazliyazici19@gmail.com, Orcid: 0000-0003-1867-3513.

Yerel yönetimler, akıllı kent yaklaşımının uygulanmasında önemli aktörlerdir. Belediyeler, dijital teknolojik araçlarla kent yönetimini daha verimli hale getirmeye çalışırlar. Bu kapsamda birçok belediyede akıllı kent uygulamaları hayata entegre edilmiştir.

Bu kapsamda çalışmanın amacı, akıllı kent uygulamalarının yerel yönetim hizmetlerinde dijitalleşmedeki dönüşümünün Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi üzerinden etkilerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda çalışma şu araştırma sorularına odaklanmaktadır:

Kamu yönetiminde dijitalleşme süreci akıllı kent uygulamalarıyla nasıl değerlendirilmektedir?

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinin akıllı kent kapsamında hizmetleri nelerdir?

Bu hizmetlerin uygulanması ne tür katkılar sunmuştur?

Akıllı kent uygulamaları dijitalleşmede ortaya çıkardığı fırsatlar, riskler ve tehditler nelerdir?

Bu çalışmanın önemi yerel düzeyde dijital dönüşümlerin kamu yönetimindeki etkilerini ortaya koyması açısından önemli taşımaktadır. Bu yönüyle çalışma dijital dönüşüm süreçlerinin ve akıllı kent uygulamalarının anlaşılmasına ve literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmanın alanı Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi ile sınırlıdır.

Kavramsal ve Kuramsal Boyut

Dijitalleşme, yapılacak hizmetleri hızlandırarak niteliğinin artırılması ve verimliliğin sağlanması amacıyla dijital teknolojilerin kullanılması ile kamu yönetimi literatürüne girmiştir (Bozdoğanoğlu, 2025).

Akıllı kent kavramı ise dijital teknolojilerin gelişmesiyle kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitesi açısından ulaşım, altyapı, enerji, güvenlik, eğitim, sosyal hizmet ve yönetim gibi faaliyetlerin bilişim teknolojileri ile entegre edildiği ve refah seviyesinin artırılmasını amaçlayan kentler olarak tanımlanır (Yılmaz & Telsaç, 2021). Nam ve Pardo (2011) akıllı kenti üç ana faktörün beraber kullanılması çerçevesinde ele alır. Bunlardan biri teknoloji faktörü, bilgi ve iletişim teknolojilerin (BİT) kullanımıyla altyapıyı oluşturur. İkinci faktör olan insan faktörü, kentte yaşayan bireylerin katılımlarını oluşturur. Son faktör olan kurumsal faktörler de yönetişim anlayışı, kamu politikaları gibi unsurları oluşturur.

Bu bağlamda akıllı kent yaklaşımı, sadece teknolojinin kullanılmasıyla değil yönetişim, kentte yaşayan vatandaşların katılımı gibi çoklu yapıların beraber kullanılmasıdır. Akıllı kent uygulamaları, kentte yaşam kalitesini artırmak amacıyla dijital teknolojiler aracılığıyla kaynakların daha verimli kullanılarak etkinliğini artıran önemli unsurlardır.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi ile tasarlanmıştır. Nitel araştırma, bireyin, toplumsal yapıları ve sistemleri daha iyi anlaması için geliştirilmiş bir bilgi üretim yaklaşımıdır (Baltacı, 2019). Bu sebeple bu çalışmada akıllı kent uygulamalarının kamu yönetimine etkisi daha iyi anlaşılması için tercih edilmiştir.

İnsanların gündelik yaşamlarını ve iş–özel hayatlarına dair çabalarını etkileyen güncel durumları inceleyen bir nitel araştırma yaklaşımı olan durum çalışması deseni, tek bir olgu ya da birden fazla olay ve fenomen ayrıntılı biçimde ele alınarak derinlemesine analiz yapılmasıdır (Tutar, 2023). Çalışmada Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinin akıllı kent uygulamaları incelendiği için durum çalışması modeli ile araştırma tasarımı yapılmıştır.

Araştırmanın evreni, Türkiye'deki akıllı kent uygulamalarında bulunan yerel yönetimlerden oluşmakta ve örneklemi ise amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, dijital belediyecilik ve akıllı kent çalışmaları sebebiyle seçilmiştir.

Araştırma veri toplama yöntemi olarak doküman analizi tercih edilmiştir. Doküman analizi kapsamında belediyenin resmî web sitesi, stratejik planı, faaliyet raporları, akıllı kent çalışmalarına ilişkin belgeler, mobil uygulamalar, ulusal akıllı şehirler stratejisi ve eylem planı incelenmiştir.

Araştırma da veri analizi betimsel analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Betimsel analiz de daha önceden temalar belirlenir ve veriler bu temalara göre yorumlanır (Karataş, 2017). Bu kapsamda dijital belediye hizmeti, trafik ve ulaşım hizmeti, altyapı ve enerji hizmeti, afet yönetimi, vatandaş katılımı gibi temalar oluşturulmuş ve akıllı kent uygulamaları bu temalara göre analiz yapılmıştır.

Araştırmanın geçerliliği sağlanmak amacıyla veriler çeşitlendirilmiş ve elde edilen veriler ile literatür karşılaştırması yapılarak yorumlanmıştır.

Sonuç ve Bulgular

Analiz sonuçlarına göre Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından geliştirilen dijitalleşme ve akıllı kent uygulamalarının bulunduğu tespit edilmiştir. Doküman analizi kapsamında toplanan stratejik plan, faaliyet raporları, belediyenin dijital hizmet sunumu, mobil uygulamalar teknoloji temelli akıllı uygulamalar olarak geliştirildiği görülmektedir. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi (n.d.) tarafından sunulan, E-Belediye'si kapsamında çözüm masası, cenaze hizmetleri, mezarlık ve taziye evleri, borç sorgu/ödeme, toplu taşıma, şehir kameraları, Ukome Ticari plaka yönetimi gibi dijital hizmetler sunmakta ve belediye işlemlerini dijital ortamlarda faaliyet göstermesini sağlamaktadır. Kent bilgi sistemleri, altyapı, trafik ve enerji verilerini toplamakta ve karar vericilere veri odaklı planlama imkânı sunmaktadır.

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi 2025-2029 Stratejik Planında dijitalleşme ve akıllı şehir uygulamalarının geliştirilmesi sıklıkla planda yer verilmekte ve bu kapsamda akıllı trafik sistemi, Coğrafi Bilgi Sistemi ve akıllı plan arşiv sisteminin kurulması, Ulusal akıllı EA entegre şarj ve parklanma yönetimi ara yüzü geliştirilmesi, erken uyarı ve ulaşım bilgilendirme sistemlerinin geliştirilmesi, akıllı bina uygulamaları, sensörler vasıtasıyla izleme yapan akıllı sistemlerin uygulanması, katılımcı ulusal akıllı ulaşım sistemi (K-AUS) gibi projeler bulunmaktadır (Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Yerel yönetimlerde dijitalleşmenin önemli aracı olan mobil belediyecilik uygulamaları hizmet sunumunu kolaylaştırmaktadır. Örneğin Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi tarafından geliştirilen mobil uygulamalar Google Play platformunda, Kahraman Kadın (KBB, 2025) uygulaması ile kadınların kişisel gelişimi desteklemek amacıyla çeşitli eğitimlerin verildiği bir uygulamadır.

Belediyenin sunmuş olduğu hizmetler, ''Dijital Belediye Hizmetleri'', ''Kent Bilgi Sistemi'', ''Akıllı Ulaşım Sistemleri'', ''Dijital Sosyal Hizmet Uygulamaları'', ''Erken Uyarı Sistemleri'' ve ''Mobil Belediyecilik ve Dijital Hizmet Uygulamaları'' temalarında bulgulara ulaşılmış ve bu bulgular sonucunda Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesinde dijital teknolojilerin kullanımı kamu hizmetlerinde etkin ve verimli sunulmasını sağlamıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde akıllı kent uygulamaları fırsatlar boyutunda ''Yönetimde Etkinlik ve Verimlilik'' başlığında kamu hizmetlerine erişimin kolaylığı, vatandaşların hizmetlerden daha hızlı yararlanması gibi etkileri olmuştur. Dijitalde sunulan hizmetler belediye faaliyetlerinin erişim kolaylığı ''Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik'' boyutuna katkı sağlamakta ve ''Vatandaş Katılımı ve Dijital Demokrasi'' boyutuyla imkanlar sunmaktadır. Ancak dijitalleşme süreci bazı riskleri de beraberinde getirmektedir. Dijitalde toplanan verilerin korunması ''Veri Güvenliği ve Etik Sorunlar'' açısından dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra erişim imkanlarının vatandaşlara eşit imkân sunmamakta ve ''Dijital Eşitsizlik'' ortaya çıkmaktadır.

Son olarak dijitalleşme kamu yönetiminde önemli yapısal dönüşümler sağlamakta ve yerel yönetimlerin hizmet sunumunu yeniden inşa etmektedir. Bu çalışmada Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi örneği, Türkiye'de benzer şehirlere akıllı kent uygulamalarının kamu yönetimine entegrasyonu açısında rehber niteliği

taşımaktadır. Fırsat ve risklerin değerlendirmesi sonucunda dijital hizmetlerin ve akıllı kent uygulamaları, katılımcı yönetişim anlayışını desteklemektedir. Bu hizmetlerin devamlılığın sağlanması ve kapsayıcı olarak hayata entegre edilmesi için altyapının güçlendirilmesi, politikaların geliştirilmesi ve uygulanması önem taşımaktadır. Bu çerçevede yerel yönetimler, sadece dijital yenilik olarak değil, toplumsal, yönetsel ve etik boyutları beraber kullanılarak ele alınması gerekmektedir.

Kaynakça

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388. https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299

Bozdoğanoğlu, B. (2025). Kamu Yönetiminde Dijitalleşme Sürecinin Bireylerin İyi Yönetim Hakkına Etkisi: Akıllı Yönetimlerde Yapay Zeka Teknolojisi Kullanımının Değerlendirilmesi. Sayıştay Dergisi, 36(139), 743-770. https://doi.org/10.52836/sayistay.1771754

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. (n.d.). *E-belediye hizmetleri*. https://kahramanmaras.bel.tr/

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. (2024). *2025–2029 stratejik planı*. Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. https://kahramanmaras.bel.tr/stratejik-plan

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi. (2025). Kahraman Kadın. https://play.google.com/store/apps/details?id=com.kka.kahramanmaras&hl=tr

Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Yaklaşımın Yükselişi. Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1(1), 68-86. https://izlik.org/JA59EF89MH

Nam, T., & Pardo, T. A. (2011, June). Conceptualizing smart city with dimensions of technology, people, and institutions. In *Proceedings of the 12th annual international digital government research conference: digital government innovation in challenging times* (pp. 282-291). https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/2037556.2037602

Şen, E. (2023). Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm ve Akıllı Kent Uygulamaları: Eleştirel Bir Bakış. Ekonomi İşletme Siyaseti Ve Uluslararası İlişkiler Dergisi, 9 (2-1), 141-165. https://izlik.org/JA74US59WU

Tutar, H. (2023). Nitel Araştırma Desen Belirleme Ölçütleri ve Gerektirilmesi. Kastamonu Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 25 (1), 334-355. https://doi.org/10.21180/iibfdkastamonu.1190123

Yılmaz, V., & Telsaç, C. (2021). Akıllı kent ve dijitalleşme. Y. Bulut & M. M. Aslan (Edt.), *Akıllı Kentler (Uygulamalar, Sorunlar ve Çözümler*) (ss. 139–166). Ekin Yayınevi.

Kamu Yönetiminde "Dijital Değer Rejimi": Etkinlik, Doğrudanlık ve Demokratik Hesap Verebilirlik Arasındaki Gerilim

The Digital Value Regime in Public Administration: Tensions Between Efficiency, Directness, and Democratic Accountability

Onur Yıldız[1]

Öz

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşmenin teknik bir modernizasyon süreci olmanın ötesinde, belirli siyasal değerleri önceliklendiren bir "dijital değer rejimi" oluşturduğunu ileri sürmektedir. Dijital dönüşüm, hız, etkinlik, ölçülebilirlik ve doğrudanlık gibi kriterleri öne çıkararak kamu performansını yeniden tanımlamakta; buna karşılık şeffaflık, kurumsal denetim ve demokratik hesap verebilirlik gibi değerler üzerinde gerilimler yaratmaktadır. Eleştirel politika analizi ve söylem analizi yöntemleriyle çalışma, dijitalleşmeye eşlik eden siyasal ve idari söylemleri inceleyerek bu değer dönüşümünü ortaya koymaktadır. CİMER örneği, dijital araçların erişilebilirlik ve hız sağlarken karar süreçlerinde opaklık yaratabildiğini göstermektedir. Çalışma, dijital kamu araçlarının performansın ötesinde normatif etkileri açısından değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: dijital değer rejimi, dijital dönüşüm, kamu değeri, Cimer,, idari merkezileşme

JEL Kodları: -

Abstract

This paper argues that digitalization in public administration constitutes not merely a technical modernization process but a normative framework that prioritizes specific political values, conceptualized here as a "digital value regime." By emphasizing speed, efficiency, measurability, and directness, digital transformation redefines public performance while generating tensions with transparency, institutional oversight, and democratic accountability. Drawing on critical policy analysis and discourse analysis, the study examines the political and administrative narratives accompanying digitalization to reveal this shift in governing values. The case of CİMER illustrates how digital tools enhance accessibility and responsiveness while potentially producing opacity in decision-making processes. The paper concludes that digital governance should be evaluated not only through performance indicators but in terms of its normative and democratic implications.

Keywords: digital value regime, digital transformation, public value, CİMER administrative centralization

JEL Codes: -

Genişletilmiş Özet

Kamu yönetiminde dijitalleşme çoğu zaman teknik bir modernizasyon süreci olarak sunulmaktadır. Dijitalleşmeye eşlik eden söylemler hız, etkinlik, erişilebilirlik ve vatandaş odaklılık gibi değerler üzerinden nesnel bir iyileşme anlatısı kurmaktadır. Bu anlatı dijital teknolojileri kamu yönetiminin farklı mecralarında kullanıldığında vatandaşın faydasına olan, yönetimi teknik olarak iyileştiren süreçler olarak resmetmekte; dijitalleşmenin bir tür modernleşme olduğu ve teknoloji aracılığıyla kamu yönetiminin iyileştirilmesi için kullanıldığını öne sürmektedir (Dunleavy et al., 2006). Fakat dijital dönüşüm yalnızca idari kapasiteyi artıran tarafsız bir araç olarak görülemez. Kamu yönetiminin dijital dönüşümü bu teknik dönüşüme eşlik eden siyasal söylemler ve belirli değer yargıları etrafında gerçekleşmektedir. Dijital dönüşüme eşlik eden politik söylem belirli yönetsel öncelikleri ve siyasal değerleri öne çıkaran normatif bir çerçeve olarak görülmelidir. Bu çerçeve etrafında kamu yönetiminin dijitalleşmesi süreci yalnızca bir teknik dönüşüm olmanın ötesinde belirli siyasal

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Yalova Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, onur.yildiz@yalova.edu.tr, https://orcid.org/0009-0002-1136-155X

hedefler ve yargılar ile tanımlanan, bu hedef ve yargılara uygun idari mekanizmaların işlev kazandığı bir süreçtir.

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşmenin "dijital değerler rejimi" olarak adlandırılabilecek yeni bir yönetim paradigması oluşturduğunu ileri sürmektedir. Dijital değerler rejimi, kamu performansını hız, etkinlik, anlık geri bildirim, ölçülebilirlik ve bireyselleştirilmiş etkileşim gibi kriterler üzerinden tanımlama eğilimini güçlendirmektedir. Bu eğilimle birlikte kamu yönetimine biçim veren hedefler ve değerler yeniden tanımlanmaktadır. Bu durum aynı zamanda kamu yönetiminin ve kamusal faaliyetin içeriğini yeniden tanımlamakta ve katılımcı yönetim, kurumsal işleyiş ve yatay denetim gibi demokratik değerlerin göreli ağırlığını azaltma potansiyeli taşımaktadır.

Bu çalışmada kamu yönetiminde yaşanan dijital dönüşüme eşlik eden söylemlerin analiziyle, bu dönüşüm kapsamında hangi siyasal hedeflerin, önceliklerin ve değerlerin ön plana çıkarıldığı, "dijital değer rejiminin" kamu yönetimin biçimlendirilmesinde nasıl bir işlev üstlendiği ve dijitalleşme süreçlerinin kamu yönetiminin demokratik işleyişi bakımından yarattığı sonuçlar incelenecektir.

Çalışma "dijital değer rejimi" adını verdiği paradigmanın koordinatlarını ve işleyişini analiz ederken, eleştirel politika (policy) analizi yaklaşımı çerçevesinde hareket etmektedir. Eleştirel politika analizi, kamu politikalarını nesnel olarak tanımlanmış toplumsal sorunlara verilen nötr ve teknik bir yanıt olarak ele alan geleneksel yaklaşımlardan bilinçli biçimde ayrılır. Bunun yerine politikayı, siyasal hedefler ve değerlerin etrafında biçimlenen, bu hedef ve değerlere uygun işleyiş, mekanizma, kurum ve aktörlüklerin aktif olarak üretildiği bir inşa süreci olarak kavrar (Bozeman, 2007). Bu perspektiften bakıldığında kamu politikaları, önceden var olan sorunları düzenlemekle yetinmez; neyin sorun olarak tanımlanacağına, kimin konuşma yetkisine sahip olacağına ve hangi çözümlerin düşünülebilir ya da meşru görüneceğine de bizzat katkıda bulunur (Bacchi, 2009; Fischer and Forester, 1993; Fischer, 2003). Dolayısıyla siyasal hedef ve yargılar politikanın dışsal unsurları değil, onun kurucu bileşenleridir. Bu yönelimiyle eleştirel politika analizi, kamu yönetimi politikalarının ve düzenlemelerinin teknik ve tarafsız temellere sahip olduğu varsayımını reddeden bir bakış açısıdır.

Bu yaklaşıma eşlik edecek yöntemsel araç ise söylem analizi olacaktır (Fairclough, 1995). Çalışma, kamu yönetiminin dijital araç ve teknolojileri kullanmaya başladığı alanlarda, bu dönüşüme eşlik eden idari ve siyasal söylemi odağına alarak, siyasetçi, kamu idarecisi ve kamu idarelerinin söylemleri içerisinde bu dijital dönüşümü tarif eden, çerçevesini çizen, bu dönüşümü belirli hedef ve değerlerle ilşikilendiren söylemleri odağına alacaktır. Bu kapsamda dijital dönüşüm etrafında gerçekleşen siyasetçilerin konuşma ve demeçleri, kamu idarecilerinin kamuoyu açıklamaları, beyanları ve demeçleri, kamu idaresi tarafından dijital dönüşüm kapsamında yayınlanmış olan politika belgeleri, kamuoyu açıklamaları, raporlar ve diğer ilgili belgeler analiz edilecektir.

Çalışmanın odağında yer alacak olan Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), Türkiye'de kamu yönetiminin dijitalleşmesi sürecinde öne çıkan mekanizmalardan biridir. İlk olarak 2006'da Başbakanlık İletişim Merkezi (BİMER) adıyla kurulan bu mekanizma, 2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçişle birlikte Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde yeniden yapılandırılmıştır. Vatandaşın kamu yönetimine dair fikir, öneri, yorum ve şikayetlerini iletebilecekleri dijital bir platform olan CİMER vatandaşların devlet kurum ve yöneticilerine doğrudan, hızlı ve etkin bir biçimde ulaşabilecekleri bir araç olarak sunulmuştur. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), resmi yayın organlarında tanımlandığı üzere, doğrudan Cumhurbaşkanlığı makamının merkezde yer aldığı bir başvuru sistemi olarak kurgulanmıştır. Kurumun kendi tanıtım metinlerinde CİMER, vatandaşların kamu yönetimine dair şikâyetlerini ilettikleri ve çözüm arayışına katıldıkları bir araç olarak tasvir edilmektedir (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 50 Sorunda CİMER). Bu bağlamda, CİMER yalnızca bireysel başvuruların sonuçlandırıldığı bir idari kanal değil, aynı zamanda devlet ile toplum arasındaki etkileşimi güçlendiren bir katılım mekanizması olarak sunulmaktadır. CİMER'in öne çıkarılan temel nitelikleri arasında "hız" ve "yakınlık" kavramları bulunmaktadır. Bu iki unsur, söz konusu mekanizmayı diğer geleneksel kurumsal kanallardan ayıran başlıca özellikler olarak değerlendirilir. Dijital altyapıya dayalı işleyişi sayesinde CİMER, vatandaşların idare ile

kuracakları teması daha erişilebilir, pratik ve etkin bir hale getirmektedir. Bu yönüyle CİMER, klasik dilekçe veya bilgi edinme başvurularına kıyasla daha doğrudan ve hızlı işleyen bir alternatif sunmaktadır.

CİMER'in dijital araçlara dayanan yapısı kurumsal ve prosedürel işleyişe göre hız ve erişilebilirlik değerlerini görünür biçimde ön plana çıkarırken, karar süreçlerinin nasıl işlendiğine dair sınırlı kamusal bilgi nedeniyle şeffaflık ve demokratik hesap verebilirlik açısından yeni gerilimler üretmektedir. Bu gerilimler bir kamusal hizmet olan ve devlet ile vatandaş arasındaki ilişki kanallarından en önemlilerinden biri olan bilgi edinme ve yönetime katılma hakkının hangi değerler etrafında tanımlandığına ve işlediğine dair önemli sonuçlar yaratmaktadır. Başta da söylendiği gibi dijitalleşme bazı değerleri ön plana çıkarıp kamu yönetimi pratiğini bu değerler etrafında tanımlarken aynı zamanda başka bazı değerleri dışarıda bırakmakta ya da önemsizleştirmektedir.

Bu çerçevede çalışma, dijital kamu araçlarının yalnızca performans göstergeleri üzerinden değil, değer tercihleri ve demokratik kurumsallık üzerindeki etkileri üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Dijitalleşmenin kamu yönetiminde hangi değerler setini güçlendirdiği ve hangilerini zayıflattığı sorusu, kamu değeri üretimi ve demokratik meşruiyet açısından merkezi bir önem taşımaktadır. Kamu yönetiminde dijital dönüşüm, ancak farklı değer paradigmaları arasındaki gerilimin açık biçimde tanınması ve kurumsal tasarımın bu gerilimi dengeleyecek şekilde yapılandırılması halinde demokratik ve şeffaf bir kamu değeri üretimi sağlayabilir.

Kaynakça:

Bacchi, C. (2009). *Analysing policy: What's the problem represented to be?* Pearson.

Bozeman, B. (2007). *Public values and public interest: Counterbalancing economic individualism*. Georgetown University Press

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, *50 Soruda CİMER.* (https://www.cimer.gov.tr/50sorudacimer.pdf)

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S., & Tinkler, J. (2006). New public management is dead—Long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory,* 16(3), 467–494.

Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language.* Longman.

Fischer, F., & Forester, J. (Eds.). (1993). *The argumentative turn in policy analysis and planning*. Duke University Press.

Fischer, F. (2003). *Reframing public policy: Discursive politics and deliberative practices.* Oxford University Press.

Düzce Belediyesi'nin Dijital Dönüşümünde Hemşehri Derneklerinin Yeri: Dijital Erişilebilirlik ve Hizmet Beklentileri Üzerine Nitel Bir Analiz[1]

The Role of Local Associations in Düzce Municipality's Digital Transformation: A Qualitative Analysis of Digital Accessibility and Service Expectations

Kübra Yüksel[2]

Öz

Bu çalışma, çok kültürlü ve göçle şekillenmiş ve gelişmiş bir kent olan Düzce'de faaliyet gösteren hemşehri derneklerini kapsamaktadır. Çalışmanın amacı, hemşehri derneklerinin Düzce belediyesi'nin dijital hizmetlerine yaklaşımını, dijital erişim düzeylerini, belediyeden aldıkları hizmetleri (varsa) ve dijital hizmetlere ilişkin beklentilerini analiz etmek ve ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak ise doküman analizi ve derinlemesine mülakatlardan faydalanılmıştır. Araştırmada Düzce Belediyesi'nin ve hemşehri derneklerin internet siteleri ve sosyal medya hesapları incelenmiştir. Derinlemesine görüşme yöntemi, katılımcıların belediyenin dijital ortamındaki deneyimlerini ve beklentilerini derinlemesine analiz edebilmek amacıyla tercih edilmiştir. Çalışma, Düzce'de belediye ile hemşehri dernekleri arasında dijital uçurumlar/boşluklar olduğunu, bunun da bilgi paylaşımı, iş birliği ve beklentilerin karşılanmaması gibi eksikliklere işaret ettiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Dijital Erişilebilirlik, Düzce Belediyesi, Hemşehri Dernekleri, Düzce

JEL Kodları: H83, 033, R590

Abstract

This study encompasses the hometown associations operating in Düzce, a province that embraces multiple cultures and has been shaped and developed through migration. The aim of the study is to analyze and reveal the approach of hometown associations to the municipality's digital services, their level of digital accessibility, the services they receive from the municipality (if any), and their expectations regarding digital services. A qualitative research method was used in this study. The study revealed that there are digital divides/gaps between the municipality and local associations in Düzce, indicating a lack of information sharing, collaborative work, and the fulfillment of expectations.

Keywords: Digital Accessibility, Düzce Municipality, Citizen Associations, Düzce

JEL Codes: H83, O33, R590

Genişletilmiş Özet

Amaç

Sivil toplum kuruluşları (STK), toplumun faydası olacak faaliyetlerde bulunan, kâr amacı olmayan ve gönüllüler ile oluşmuş yapılardır (Putnam, 1993: 90; Alyakut, 2013: 9; Acar, 2015: 63). T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün sınıflandırmasına göre STK'lar 4 kısma ayrılmaktadır.

[1] Bu çalışma, 124C459 numaralı ve "Göç İle Değişen Kent Kimliği" başlıklı TÜBİTAK 2218 projesi kapsamında sürdürülen saha araştırmalarının bulgularına dayanmaktadır. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım. Çalışma için gerekli etik kurul izni alınmıştır.

[2] Dr., Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi-Misafir Araştırmacı, kubrayuksel@duzce.edu.tr.

Dernekler, Yabancı STK'lar, Siyasi Partiler ve Sendikalar. Çalışma kapsamında Dernek bünyesindeki hemşehri STK'ları seçilmiştir.

Kentler farklı sosyo kültürel özellikteki insanların bir arada yaşadıkları yerlerdir. Kentler zaman içerisinde farklı nedenlerden ötürü göçler almaktadır. Göçlerle gelen bireylerin kentsel alanlara katılımı için hemşehri dernekleri tampon kuruluşlar olarak ortaya çıkmaktadır. Kıray (2006), tampon kuruluşları şu şekilde açıklamaktadır:

> Değişim nispeten yavaş bir seyir takip ettiğinde eski veya yeni düzenin kurum ve değerleri verili toplumsal yapıların sağladığı çerçeve içinde yeni anlamlar ve işlevler kazanırlar ve yeniden yorumlanırlar. Bu basit bir değişikliktir ve yapısal bir değişime yol açmaz. Ama değişim görece hızlı ya da geniş çaplıysa ve özellikle iki farklı yapı birbiriyle çarpışmaya başlamışsa, temel yapıların her ikisine de yabancı olan, bütünleştirici yeni kurum ve ilişkiler ortaya çıkar. Bu durum, süreç içinde tüm kurum, ilişki ve değerlerin aynı zamanda ve aynı hızla değişmemesinden kaynaklanır; bu olgu da tüm sistemin aynı zaman dilimi içinde yeni bir yapıya dönüşmesini engeller. Ne yeni ne de eski yapıya ait olan, ama bunalımın ve düzensizliğin hafifletilmesine yardım eden bu yeni kurum, ilişki, değer ve işlevler, "tampon mekanizmalar" ya da ara formlar olarak adlandırılabilir (Kıray, 2006: 330).

İlk olarak hemşehri kavramı *"aynı şehirden, aynı köy ve kasabadan olan"* kişilere dair kullanılmıştır (Bağdatlı, 2002: 266). Hemşehri Dernekleri ise, kent hayatında bireylerin sosyalleşmelerini sağlayan, sosyal bağlarını güçlendiren, kişilerin birbirlerine destek sağlayarak korumacı bir düzen oluşturma etkisine sahip kuruluşlardır (Tekeli, 2002: 23). Bu kuruluşlar birlikteliği sağlayarak kişilerin bireyselleşmelerinin ötesinde ortak toplumsal dayanışmanın ve aidiyet hislerine dayalı bir yapı ortaya koymaktadırlar. Bu noktada Weber'in toplumsal statü kavramı bir adım öne çıkmaktadır. Weber'e göre (1947), toplumda bireylerin statülerini belirleyen tek etmen ekonomik durumları değildir. Aynı zamanda bireylerin statülerini hayat tarzları, kültürel geçmişleri ve yaşantıları, sosyal ortamdaki yerleri de belirlemektedir. Düzce gibi geçmişi ve bugünü göçlerle oluşmuş bir kentte, bireylerin hemşehri dernekleri ile toplumsal hayata dahil olmakta ve ortak kültürel bağlar canlı kalmaktadır. Hemşehri derneklerinin, psikolojik, ekonomik, sosyal altyapı kültürel ve politik olmak üzere 5 işlevi bulunmaktadır. Bireylerin kentlerde yaşadıkları çeşitli sorunlara çözüm üretmeyi hedefleyen hemşehri dernekleri bu 5 işlevi üstlendiği ifade edilmiştir (Kazan, 2025: 80). Birden fazla işleve sahip bu kuruluşların yerelde etkin hizmet verebilmelerinde belediyeler önemli kurumlar olmaktadır. Belediyeler değişen ve gelişen dünyada sundukları hizmetlerde hem verimliliği artırmak hem de katılımcılığı sağlamayı hedeflemektedir. Dijital dönüşüm süreçlerine hız vermeleri bu hedeflerine ulaşmada önemli bir etken olmaktadır. Bu dönüşümün başarılı sayılabilmesi için yalnızca teknolojik altyapı yeterli olmamakta, aynı zamanda mevcut dijital kanalların ne ölçüde ve hangi sıklıkla kullanıldığı, hizmetin etkin ve verimliliği ön plana çıkmaktadır. Dijital kanalların halkın beklentilerini karşılama düzeyi de önemlidir. Bu çalışma, birden fazla kültürü içerisinde barındıran, göçlerle kurulan ve gelişen kentlerden biri olan Düzce'de faaliyet gösteren hemşehri derneklerini kapsamaktadır. Çalışmanın amacı, hemşehri derneklerinin, belediyenin dijital hizmetlerine yaklaşımını, dijital erişilebilirlik düzeyini, belediyeden varsa aldıkları hizmetleri ve dijital hizmet beklentilerini analiz ederek ortaya koymaktır.

Yöntem

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak ise doküman analizi ve derinlemesine mülakatlardan faydalanılmıştır. Araştırmada Düzce Belediyesi'nin ve hemşehri derneklerin internet siteleri ve sosyal medya hesapları incelenmiştir. İnceleme, Düzce Belediyesi internet sitesi ve dijital hizmet sayfaları, sosyal medya hesapları ve Derneklerin dijital hesapları (internet sitesi, sosyal medya vb.) üzerinden gerçekleşmiştir. Derinlemesine görüşme yöntemi, katılımcıların belediyenin dijital ortamındaki deneyimlerini ve beklentilerini derinlemesine analiz edebilmek amacıyla tercih edilmiştir. Böylelikle dijital uçurumun (digital gap) olup olmadığı varsa boyutu anlaşılmaya çalışılmıştır. Böylelikle, belediyenin internet sitesinde sunduğu hizmetler ile yerel halkın ya da kişilerin (çalışma kapsamında hemşehri derneklerinin)

belediye tarafından sunulan hizmetlere olan erişimleri arasındaki farklar daha net şekilde anlaşılacağı öngörülmektedir.

Çalışma kapsamında, Düzce Valiliği İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğü'nden Düzce'de faaliyet gösteren hemşehri derneklerinin listesi alınmıştır. Listede Düzce'de toplam 25 hemşehri derneğinin bulunduğu görülmüştür. Listede yer alan 5 farklı (Gürcü, Çerkes, Roman, Haymanalılar, Balkanlar) hemşehri derneklerinden toplam 9 yetkili ile görüşme randevuları oluşturulmuştur. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır. Görüşmeler yüz yüze ve internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme yaklaşık olarak 2,5 saat sürmüştür. Gerçekleştirilen uzun süreli görüşmeler, elde edilen bulgular sonucunda, verilerin doygunluğa ulaştığı ve dernek yetkililerinin mevcut dijitalleşme algısını ayrıntılı bir şekilde araştırmacıya aktardıkları yönünde kanıya varılmıştır. Görüşmecilerden ses kaydı izni alınmış, izin vermeyenlerde ise not tutulmuştur. Elde edilen görüşme notları kelime işlemci programı kullanılarak aktarılmıştır. Aktarım sonrası deşifreler okunmuş ve temalara ayrılmıştır. Görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular 3 ana temaya ayrılmıştır. Temalar; "Geleneksel Tercihler ve Dijital Erişim", "Belediye ile Etkileşim", "Hizmet Beklentisi ve Katılımcılık" olarak belirlenmiştir. Öncelikle, görüşme sağlanan dernek yetkililerinin belediyenin internet sitesini ve Beyaz Masa uygulamasını kullanmadıkları ortaya çıkmıştır. Belediye ile ilgili taleplerini geleneksel yöntem olan yüz yüze görüşmeler aracılığı ile sağlamışlardır.

Bulgular ve Tartışma

Bulgular, Düzce Belediyesi'nde dijital arayüzlerin hemşehri dernekleri bazında kullanıcı dostu olmaması ve bu alışkanlığın dernek yetkilileri tarafından edinilmediği yönünde olmuştur. İkinci olarak, hemşehri derneklerinin belediye ile işbirliğinin sınırlı düzeyde (mekân ayarlama ve etkinliklerde yer gösterilmesi gibi) kaldığıdır. Üçüncü olarak ise hemşehri derneklerinin belediyenin internet sayfasında kendilerinin etkinliklerinin görmek istedikleri alanların var olmasıdır. Burada hemşehri derneklerinin ortak görüşü olarak "temsili alan" beklentileri en dikkat çekici bulgu olarak ortaya çıkmıştır. Dijital temsili alan ile hemşehri dernekleri, kendi kültürlerini tanıtabilecekleri, dernek faaliyetlerini daha geniş kitlelere ulaşabilecekleri bir platform ihtiyacını ifade etmişlerdir.

Belediyeler derneklere her ne kadar hizmet verme zorunluluğunda olmasalar da kamu yararı ve 5393 sayılı Belediye Kanunu 75. Maddesinde yer aldığı üzere ortak projeler geliştirilerek destek sağlamaları mümkün olmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışma soncunda belediye için öneriler geliştirilmiştir. İlk öneri, belediye internet sitesinden derneklere ait bir "Dernek Paneli" sisteminin geliştirilmesidir. Bu sistemde dernekler kendi kültürlerini tanıtabilecek, farklı illerden hatta ülkelerden soydaşları ile iletişim kurabileceklerdir. İkinci olarak, belediye internet sitesinde "Kent Arşivi" kısmı oluşturulmasıdır. Bu arşivde hemşehri dernekleri kültürlerine ait kitap, dokümanlarını dijital ortamda başka kişilerle paylaşabileceklerdir. Böylelikle dijital kütüphane ile erişim sağlayabilecekleri kitleler artacaktır. Üçüncü olarak ise belediye internet sitesinde bulunan "Kent Rehberi" kısmıdır. Burada sosyal-kültürel alanlarda hemşehri derneklerinin yerlerinin işaretlenmesi ile derneklere ulaşım sağlayacak kişileri yönlendirme adına önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada, hemşehri derneklerinin Düzce Belediyesi'nin dijital hizmetlerine yaklaşımı, dijital erişilebilirlik düzeyi, belediyeden varsa aldıkları hizmetleri ve dijital hizmet beklentileri analiz edilerek tek taraflı bir analiz ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, hemşehri dernekleri, Düzce Belediyesi ile aralarında bir dijital uçurumun varlığından söz etmiş, tanımlanmış bilgi paylaşımı, ortak çalışmalar ve beklentilerin karşılanması gibi taleplerin zayıf kaldığını ifade etmişlerdir. Dijital dönüşümün salt teknik bir süreç olmadığı, kültür ve geleneksellikle beslendiğinde kullanıcıların daha çok benimseyecekleri anlaşılmıştır.

Gelecek çalışmalar için önerilen ise hemşehri derneklerinin beklentilerine karşın Düzce Belediyesi dijital dönüşüm birimlerinin kurumsal kapasitesinin ölçülmesi ve karşılıklı dijital etkileşimi artırmak amacıyla Düzce Belediyesi yetkilileri ile derinlemesine görüşmelerin yapılmasıdır.

Kaynakça

Acar, M. (2015). Kamu politikası perspektifinden sivil toplum-devlet ilişkileri: bir çerçeve önerisi. *Yasama Dergisi*, 29, 58-83.

Alyakut, B. (2013). *Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları için stratejik yönetim.* İstanbul. Cinius Yayınları.

Bağdatlı, S. (2002), Hukuk Sözlüğü, İstanbul, Derin Yayınları.

Kazan, B. (2025): Çoklu Kent Kimliğinin Oluşmasında Hemşehri Derneklerinin Etkisi: Samsun İli Örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Doktora Tezi.

Kıray, M. (2006). *Toplumsal yapı, toplumsal değişme* (2. baskı). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Putnam, R. D. (1993). *The prosperous community: social capital and public life*. The American Prospect 4.

Tekeli, İ. (2002). Türkiye'de çoğulculuk arayışları ve kent yönetimi üstüne. F. Yıldırım (Ed.), *Kentte birlikte yaşamak üstüne*. Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.

BÖLÜM 2
KAMU YÖNETİMİ VE YAPAY ZEKA

Yapay Zekâ Çağında Yönetimin Üç Atlısı: İş bölümü, Otorite ve Hiyerarşi

The Three Horsemen of Administration in the Age of Artificial Intelligence: Division of Labour, Authority and Hierarchy

Akif Argun Akdoğan[1], Nuran Savaşkan Akdoğan[2]

Öz

Yapay zekânın kamu yönetiminde giderek yaygınlaşması, kamu yönetimi disiplininde ontolojik bir soruna yol açmaktadır. Bu çalışma, Kurthan Fişek'in yarım asır önce ortaya koyduğu iş bölümü, otorite ve hiyerarşi kavramlarından yola çıkarak yapay zekanın idarede kullanılmasının bu kavramları nasıl dönüştürdüğünü tartışmaktadır. Fişek'e göre söz konusu kavramlar her büyük üretim tarzı değişimiyle yeniden biçimlenir. Yapay zekâ bu tarihsel evrime yeni bir aşama eklemekle birlikte öncekilerden niteliksel olarak ayrışmaktadır: İş bölümü insan ile makine arasında yeniden kurulmakta, otorite algoritmik çıktılara devredilmekte ve hiyerarşik sorumluluk zinciri işlevsizleşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ ve Kamu Yönetimi, Algoritmik Otorite, İş bölümünün Dönüşümü, Bürokratik Hiyerarşi

JEL Kodları: H83, O33, J24

Abstract

The growing use of artificial intelligence in public administration poses an ontological challenge to the discipline itself. Drawing on Kurthan Fişek's conceptual framework developed half a century ago, this study examines how the use of AI in public administration transforms the three foundational concepts public administration, i.e., division of labor, authority, and hierarchy. According to Fişek, these concepts are reshaped by each major shift in the mode of production. While AI represents a new stage in this historical evolution, it differs qualitatively from all preceding transitions: the division of labor is being reconstituted between humans and machines, authority is being transferred to algorithmic outputs, and the hierarchical chain of responsibility is rendered dysfunctional.

Keywords: Artificial Intelligence and Public Administration, Algorithmic Authority, Transformation of Division of Labour

JEL Codes: H83, O33, J24

Genişletilmiş Özet

Yirmi yıl kadar önce Sosyal Güvenlik Kurumunda çalışan bir müfettişin doktorların elle yazdıkları reçeteler ile dolu bir çuvalın içerisinden tesadüfi olarak seçtiği örnekler üzerinden mevzuata uygunluk denetimi yapması olağan sayılıyordu. Günümüzde aynı kurumda Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) esas alınarak elektronik ortamda hazırlanan reçeteler yapay zekâ tarafından taranarak uygunluk raporları otomatik olarak üretilmektedir. Böylece hangi ilacın usulüne uygun verilip verilmediği kararı liyakat sahibi, işinin ehli bürokratların takdirinden, sunucularda çalışan yapay zekâ algoritmalarının inisiyatifine bırakılmıştır. Hala, bir bürokrat bu raporları imza atarak resmi hale getirmekle yükümlü olmakla birlikte önceki usulle karşılaştırıldığında önemli niteliksel farklar vardır. Bürokrat algoritma tarafından verilen bir karara imzasını atmaktadır. Artık vatandaşın karşısındaki otorite bürokrat değil, gözle görülmeyen ve doğrudan muhatap olunamayan yapay zekadır. İş bölümü tekilleşmiş, otorite belirsizleşmiş ve hiyerarşik ilişki tersyüz edilmiştir. Bu yeni gelişme iş bölümü, otorite ve hiyerarşi kavramları saç ayakları üstüne kurulan kamu yönetiminde hem ontolojik bir soruna hem de toplumsal anlamda güven sorununa işaret eder. Bu örneğin de gösterdiği gibi alınan

[1] Prof. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, argun.akdogan@asbu.edu.tr
[2] Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, nsakdogan@ankara.edu.tr

idari karardaki görev tanımlarının nasıl yapıldığı, kararın meşruiyetinin kaynağı ve karardaki hiyerarşik sorumluluğun nasıl kurulacağı muğlaklaşmıştır.

Bu çalışma, Kurthan Fişek'in (1975) yarım asır önce ortaya koyduğu kavramsal çerçeve üzerinden bu değişikliği yorumlamaktadır. Fişek'e göre iş bölümü, otorite ve hiyerarşi üretim tarzında yaşanan değişikliklerle birlikte yeniden tanımlanır. Taş devrinden Sanayi Devrimine dek süregelen üretim araçlarındaki değişimlerde makineler insan emeğini destekleyerek verimliliği artırmış ancak yönetimin öznesi daima insan olmuştur. Yapay zekâ ise kamu yönetiminde verimliliği artırmakla birlikte tarihte ilk kez iş bölümü, otorite ve hiyerarşiyi anlamsızlaştırma potansiyeli taşıyan yapısal bir kırılmaya yol açmaktadır. Bu nedenle kamu yönetimi disiplini bu dönüşümü teknik bir mesele olarak değil, kuramsal, toplumsal ve siyasal bir sorun olarak ele almak zorundadır.

Fişek'in Kavramsal Üçlüsü: İş Bölümü, Otorite ve Hiyerarşi

Kurthan Fişek'in "Yönetim" kitabı elli yıl kadar önce yayınlanmasına rağmen Türk kamu yönetimi disiplindeki en özgün eserlerden biri olarak Mülkiye eğitim geleneğinde önemli bir yer tuttuğu gibi birçok üniversitede ders kitabı olarak okutulmaya devam etmektedir. Fişek'e göre iş bölümü, otorite ve hiyerarşi insanların neden yönetilmeyi kabul ettiklerini açıklayan temel üç kavramdır. Yönetimin "doğum sancısı" olarak gördüğü iş bölümü yöneten-yönetilen ayrımının başlangıcını oluşturması düşünen ve planlayan yöneticiler ile yönetilenler arasındaki ilişkinin başlangıcını oluşturur. "Birinin bir başkasına bir şeyi yaptırabilme gücünün" hukuksal ve siyasal niteliğe bürünmüş hali olan otorite karar alma ve uygulatmayı ifade eder. Kararlar ancak otorite ile bağlayıcılık ve meşruiyet kazanır. Hiyerarşi ise iş bölümü sayesinde birbirinden ayrıştırılmış görevleri yürüten otoriteye sahip kişilerin bir sıradüzen içerisinde yer almasını ifade eder. Yönetimin sürekliliğini ve denetimini sağlayan hiyerarşi yukarıdan aşağıya doğru yapılanmış bir "sorumluluk ve itaat" mekanizmasıdır. Aynı zamanda toplumun kamusal hizmetlere güven duymasını sağlayan hukuki ve meşru bir zemini hazırlar.

Amerikan Kamu Yönetimi ekolünün yalnızca verimliliğin sağlanması için gerekli gördüğü bu üç kavram, Fişek'in kuramsal çerçevesinde toplumsal denetim ve sınıfsal egemenliğin sürdürülmesinin zorunlu araçlarıdır. İş bölümü, otorite ve hiyerarşi zaman ve mekâna bağlı olarak üretim tarzı ve ilişkilerindeki değişimle birlikte evrilir ve giderek daha karmaşık hale gelir. Bu nedenle Taş Devrinden 1970'lere kadar bu kavramların nasıl evirildiğini tarihsel perspektifte inceleyen Fişek'e göre üretim araçlarının değişmesi ile birlikte insanlar arasındaki ilişkiler de değişmekte ve bunun sonucunda yönetim de yeniden biçimlenmektedir. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte iş bölümü iyice karmaşıklaşarak hiper uzmanlaşma olarak adlandırılabilecek bir düzeye ulaşmıştır. Her ne kadar Fişek Marksist literatürden yararlansa da Adam Smith 18. yüzyılın sonunda *Ulusların Zenginliği* kitabında sıklıkla referans verilen iğne fabrikası örneği ile iş bölümünün, verimliliğin ve aynı zamanda insanın kendisine yabancılaşmasının temeli olduğun argümanını yıllar önce dile getirmiştir. Weberyen kamu yönetiminde de verimliliğin özü iş bölümünün ve uzmanlaşmanın giderek artmasına dayalıdır.

Yapay Zekanın İş Bölümünü Dönüştürmesi

Fişek'in kitabının yayınlanmasından günümüze yaklaşık elli yıl geçtikten sonra yapay zekanın geldiği seviye sanayi devriminden farklı olarak yalnızca kol kuvvetine dayalı mekanik üretim tarzını değil, düşünsel üretim tarzını da değiştirerek yönetimde yeni bir kırılmaya yol açmaktadır. Sanayi devrimi, kamu yönetimi kuramında geleneksel kamu yönetimini temsil eden Taylor, White gibi birçok düşünürün eserinde görülebileceği üzere kol kuvveti ile üreten işçiler ile düşünen ve planlayan yöneticiler arasındaki ayrıma ya da bir başka ifadeyle zihinsel emek ile bedensel emeğin birbirinden koparılmasına dayanmaktadır. Yapay zekâ bu temel ayrımı tersine çevirmektedir. Artık algoritmik sistemler yalnızca tekrarlayan bedensel görevleri değil, veri analizi, karar destek, hatta politika önerisi gibi geleneksel olarak "yönetsel düşünce" kapsamında değerlendirilen işlevleri de üstlenmektedir (Brynjolfsson ve McAfee, 2014). Bir diğer ifade ile zihinsel emek ile eylem arasına bir algoritma tarafından yaratılmış yapay zekâ müdahil olmaktadır.

Kamu yönetiminde vergi denetim algoritmaları, sosyal yardım yararlanıcı profilleme sistemleri, risk skorlama modelleri gibi uygulamalarla birlikte yöneticilerin işlevlerini yapay zekâ tarafından üstlenilmektedir. Sözgelimi on farklı uzmanın yaptığı analiz, veri girişi ve raporlama süreçlerinin bu tür yöntemlerle birlikte tek bir yapay zekâ modeli tarafından yerine getirilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu durum, iş bölümünü insanlar arasındaki bir ilişki olmaktan çıkararak insan ile makine arasında yeniden kurmaktadır. Artık sorulması gereken soru iş bölümünün nasıl arttığı ve kimler arasında nasıl gerçekleştiği değil, insan ile hangi işlerin yapay zekâ tarafından üstlenebileceği ve insan ile nesne arasındaki ilişkinin nasıl kurulması gerektiğidir. Kamu örgütlerindeki iş bölümün ve görev tanımlarının enformasyon teknolojileri aracılığıyla nasıl yeniden şekillendiğini bir süreden beri literatürde tartışılmaktadır (Dunleavy, vd. 2006). Yapay zekâ, karmaşık görevleri otomatize ederek, bu görevi yerine getirmek üzere farklı konularda uzmanlaşmış insanlar arasında yapılan görev tanım ve dağılımını birleştirebilmekte ve hatta tamamen devralabilmektedir. Literatürde bu tartışmalar "de-skilling" (vasıfsızlaşma) ya da "re-skilling" (yeniden vasıf kazanma) kavramlarıyla ele alınmaktadır. Acemoğlu ve Restrepo (2019) otomasyonun iş bölümünü "yerinden etme etkisi" (displacement effect) ile nasıl daralttığını teknik ve ekonomik açıdan tartışmaktadırlar. Kapitalist üretim tarzının bir zorunluluğu olarak iş bölümünün giderek artması ve gittikçe küçük parçalara bölünmesi yapay zekâ ile birlikte burjuvazinin ya da bürokrasinin yönetilenler, yani toplumun üzerindeki kontrolünü artırması için bir zorunluluk olmaktan çıkar. İş bölümünün artması da emeğin yabancılaşmasına yol açarken, yapay zekanın işleri tekilleştirerek devralması emeği gereksiz kılar ve iş sürecinden dışlar.

Algoritmik Otorite

Kamu yönetiminin ikinci temel kavramı olan otorite Fişek'e göre "birinin bir başkasına bir şeyi yaptırabilme gücünün" hukuksal ve siyasal bir nitelik kazanmış hâlidir. Geleneksel kamu yönetiminde hukuki normlarla belirlenen otorite idarenin her kademesinde görevli bulunan yöneticiler tarafından kullanılır. Örneğin bir kurumun müdürünün görev tanımları içerisinde yer alan bir konuda mevzuattan aldığı yetki aldığı kararın yasal sorumluluğunu taşır. İdare hukukunda da belirtildiği gibi yetki, görev ve sorumluluk ayrılmaz bir üçlüdür. Yapay zekâ ise otoriteyi idari yapıda tanımlanan otorite yapılarından alarak veri temelli çalışan algoritmalara aktarır. Pasquale (2015), *Kara Kutu Toplumu* adlı kitabında verinin ve algoritmaların otoriteyi nasıl gizli bir şekilde devraldığını vurgular. Anesh (2009) otoritenin yerine kodların ve algoritmanın aldığı algokrasi olarak tanımladığı yeni bir yönetim biçiminin ortaya çıktığın ileri sürer. Algoritmik yönetişimde kararlar, otorite sahibi yöneticilerin doğrudan müdahalesi olmada ya da oldukça sınırlı bir müdahale ile yapay zekâ tarafında alınır. Algoritmanın hangi veriyle, kimin adına karar verdiğinin belirsizleşmesi otoritenin meşruluğunun sorgulanmasına neden olur. Görev ve yetkinin odağının belirlenememesi sorunu aynı zamanda sorumluluğun da kime ait olduğunun belirlenememesine yol açar. Makine tarafından alınan kamusal bir kararın toplumsal kesimler üzerinde olumsuz sonuçlar yaratması durumunda sorumluluğu kim üstlenecektir? Bu tür konular Türk kamu yönetiminde de tartışılmaya başlanmıştır. Örneğin, Yıldız (2019) yapay zekanın idari karar alma süreçlerine entegrasyonunun hukuki ve etik boyutlarını ele almaktadır.

Hiyerarşinin Çözülmesi

Fişek'in analizinde hiyerarşi, iş bölümü ile otoritenin örgütsel iskeleti olarak nitelendirilebilir. Hiyerarşi, iş bölümüyle dağılan yetkilerin merkezde toplanmasını sağlayan bir denetim mekanizması (piramit) olarak değerlendirilir. Her ast, bir üstün denetimindedir. Sorumluluk, itaat ve disiplinin yanı sıra koordinasyonu da sağlayan hiyerarşi bürokratik örgütlerin vazgeçilmez bir ilkesidir. Yapay zekanın bir sonucu olarak ortaya çıkan ağ tabanlı ve algoritma güdümlü yapılar, hiyerarşik koordinasyonu işlevsiz kılacak yeni örgütlenme biçimlerini mümkün hâle getirmektedir. Bu yeni yapılarla birlikte kararların merkezi bir otorite yerine farklı yerlerde çalışan algoritmalarca birlikte üretildiği yeni karar alma ve denetim sistemleri ortaya çıkmaktadır. Böylece bir kamu kurumunda işleyen bir karar alma algoritması örgütteki her kademeden istediği verileri hiçbir kademedeki yöneticiden onaya gerek duymadan çekerek rapor oluşturabilmektedir. Alt ve orta kademe

yöneticilerinin onayı ve bilgisi dışında onların sorumlu olduğu birimlerden veri toplanarak rapor oluşturulması geleneksel hiyerarşik kademelenmeyi anlamsız hale getirmekle kalmamakta idarecileri de işlevsizleştirmektedir. Fişek'in vurguladığı "emir-komuta" zinciri, yerini verilerin anlık olarak işlendiği ve talimatın sistem tarafından üretildiği bir "algoritmik ağ" yapısına yani hiyerarşiyi ve yönetim aşamalarını muğlaklaştıran bir yapı bırakmaktadır.

Sonuç: Yönetimin Öznesi Hala İnsan mı?

Yukarıda tartışılan dönüşümler, iş bölümü, otorite ve hiyerarşinin Fişek'in de vurguladığı gibi her büyük üretim tarzı değişimiyle yeniden biçimlenen kavramlar olduğunu tekrar ortaya koymaktadır. Bununla birlikte son iki üretim tarzı değişiklerinin simgesi olan buhar makinası ile yapay zekanın kullanılmaya başlaması ile ortaya çıkan verimlilik artışı birbirinden niteliksel olan ayrışmakta ve kamunun yönetimini ve toplumsal işlevlerini yapısal ve ontolojik olarak dönüştürmektedir. Sanayi devrimi ve öncesindeki teknolojik devrimlerde araçlar insanın uzantısı olarak kalırken yönetimin öznesi daima insan olmuştur. Yapay zekanın idarede yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte insanın yönetimin öznesi olma niteliğinin tartışmaya açık hale gelmesi iş bölümünün içeriğinin, otorite biçimlerinin ve hiyerarşinin kademelerinin de sorgulanmasına neden olmaktadır. Bu dönüşüm kamu yönetimi disiplinin verimlilik amacına destek vermekle birlikte disiplini tanımlayan bu üç kavramın tarihte ilk kez değersizleşmesine ve anlamsızlaşmasına yol açan yapay zekâ daha fazla sorgulanmaya ve tartışılmaya değer bir konu olarak gözükmektedir.

Kaynakça:

Acemoğlu, D. ve Restrepo, P. (2019). Automation and new tasks: How technology displaces and reinstates labor. *Journal of Economic Perspectives*, 33(2), 3–30. https://doi.org/10.1257/jep.33.2.3

Aneesh, A. (2009). Global labor: Algocratic modes of organization. *Sociological Theory*, 27(4), 347–370. https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2009.01352.x

Brynjolfsson, E. ve McAfee, A. (2014). *The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies*. W. W. Norton.

Dunleavy, P., Margetts, H., Bastow, S. ve Tinkler, J. (2006). New public management is dead - long live digital-era governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 16(3), 467–494. https://doi.org/10.1093/jopart/mui057

Fişek, K. (1975). *Yönetim*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Pasquale, F. (2015). *The black box society: The secret algorithms that control money and information*. Harvard University Press.

Yıldız, M. (2019). Yapay zekâ ve kamu yönetimi: Fırsatlar, riskler ve politika önerileri. *Amme İdaresi Dergisi*, 52(4), 1–28.

Kamuda Algoritmik Karar Verme ve Etik: Ampirik Bulgulara Dayalı Teori Geliştirme Yaklaşımıyla Bir Değerlendirme

Algorithmic Decision-Making and Ethics in the Public Sector: An Evaluation Based on Empirical Findings through a Theory-Building Approach

Nazlı Nalcı Arıbaş[1], Elif Miray Kasap[2]

Öz

Bu çalışma, kamuda giderek yaygınlaşmakta olan algoritmik karar verme sistemlerinin yarattığı etik sorunları seçilen üç vaka üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Algoritmik sistemler, karar verme süreçlerini hızlandırmakta ve verimliliği arttırmaktadır ancak bir takım etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Veri kullanımı, karar süreçlerinin şeffaflığı ve hesap verebilirlik mekanizmaları bağlamında ortaya çıkan sorunlar önemli tartışma alanı oluşturmuştur. Çalışmada, kamuda kullanılan algoritmik karar sistemlerinin yol açtığı etik sorunlar incelenmektedir. Çalışmada, farklı politika alanlarında kullanılan uluslararası düzeyde üç vaka (Avustralya'da uygulanan Robodebt sistemi, Hollanda'da geliştirilen SyRI sistemi ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan PredPol uygulaması) analiz edilmiştir. Vakalar, Ampirik Bulgulara Dayalı Teori Geliştirme yaklaşımıyla Değerlendirilmiştir. Bulgular, algoritmik karar verme sistemlerinin veri temelli ön yargıları yeniden üretmek, karar süreçlerinde şeffaflığını sınırlamak ve hesap verebilirlik mekanizmalarını zayıflatmak gibi etik riskler taşıdığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Algoritmik Karar Verme, Etik

JEL Kodları: D73, O33, H83

Abstract

This study analyzes the ethical issues raised by algorithmic decision-making systems in the public sector through three case studies. While these systems accelerate decision-making and increase efficiency, they also bring significant ethical challenges. Issues regarding data usage, transparency, and accountability mechanisms have become major areas of debate. This research examines the ethical risks caused by these algorithmic systems across different policy fields. There international cases (The Robodebt system implemented in Australia, the SyRI system developed in the Netherlands, and the PredPol application used in the United States) were analyzed using the Empirically Informed Theorizing. The findings show that these systems can reproduce data-based biases and limit transparency. Furthermore, they tend to weaken exiting accountability mechanism in public administration.

Keywords: Public Administration, Algorithmic Decision-Making, Ethics.

JEL Codes: D73, O33, H83

[1] Doç. Dr. İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, nazli.aribas@inonu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-4001-7363

[2]Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, elifmiraykasap1@gmail.com. ORCID: 0009-0007-1872-0638

Genişletilmiş Özet

Amaç

Çalışmanın temel amacı, kamuda dijitalleşme ve algoritmik karar verme süreçlerinden doğan etik çıkmazları sistematik bir şekilde incelemektir. Geleneksel idari işlem ve eylemlerde kamu görevlilerinin aldığı kararlar mevzuat, kamu etiği ve denetim sistemleri çerçevesinde şekillenmektedir. Ancak yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte karar verme süreçlerinin algoritmalara devri, birtakım etik tartışmaları beraberinde getirmektedir. Algoritmalar aracılığıyla karar verme, görünüşte nesnel ve etkin etkili ve verimli hizmet sunumu vaat etmektedir. Bununla birlikte uygulamada, ön yargıları ve eşitsizlikleri yeniden gündeme getirme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda çalışma, gelişen teknolojilere etik açıdan bakmakta ve dünya genelinde yaşanmış, algoritmik karar vermeyi içeren, üç vakayı (Avustralya'da uygulanan Robodebt sistemi, Hollanda'da geliştirilen SyRI sistemi ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan PredPol uygulaması) analiz etmektedir. Çalışmada, kamu idaresi tarafından kullanılan algoritmik karar verme sistemlerinin ortaya çıkardığı etik sorunlar incelenmiştir. Çalışma, yalnızca soyut etik kuralları tartışmak yerine gerçek vakalardan hareket eden ampirik bilgiye dayalı teori inşası yaklaşımı çerçevesinde algoritmik karar süreçlerinin kamudaki etkilerini etik açıdan incelemeyi hedeflemektedir. Çalışma, yalnızca betimleme yapmaz teori geliştirmeyi amaçlar.

Yöntem

Çalışmada, kamuda algoritmik karar verme süreçlerinden doğan etik sorunları incelemek amacıyla ampirik bulgulara dayalı teori geliştirme yaklaşımı (empirically informed theorizing) benimsenmiştir. Çalışma, ampirik bulgular üzerinden kavramsal çıkarımlar üretmeyi amaçlayan bu yaklaşıma dayanmaktadır. Araştırmada model olarak karşılaştırmalı çoklu vaka analizi tercih edilmiştir. Ragin (1987), karşılaştırmalı çoklu vaka analiz yaklaşımının sosyal bilimlerde karmaşık nedensellik ilişkilerinin açıklanmasında önemli rol oynadığını belirtmektedir. Bu yöntemde araştırmacı birden fazla vaka inceler, vakalar arasında benzerlik ve farklılıklar karşılaştırılır, bu karşılaştırmadan nedensel kombinasyonlar çıkarılır, bu kombinasyonlar teorik açıklamalara dönüştürülür. Kamu politikaları süreçlerinde ortaya çıkan sorunların anlaşılmasında vaka analizleri önemli bir metodolojik araç olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde, George ve Bennett (2004), vaka çalışmalarının sistematik analiz yoluyla teorik çıkarımlar üretmeye imkân tanıdığının altını çizmektedir. Örgüt ve yönetim araştırmalarında ise Eisenhardt (1989) çoklu vaka çalışmaları üzerinden teori inşasını sistematik bir araştırma stratejisi olarak geliştirmiştir.

Vaka seçimi, amaçlı örnekleme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Seçilen algoritmik karar verme uygulamalarının etik boyutları analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında; Avustralya'da uygulanan Robodebt sistemi, Hollanda'da geliştirilen SyRI sistemi ve Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanılan PredPol uygulaması ele alınmıştır. Bunlar uluslararası alanda algoritmaların etik açıdan değerlendirilmesinin önemini vurgulayan önemli üç vakadır. Bu vakalar, kamuda algoritmik karar verme uygulamalarının yol açtığı etik tartışmaları temsil eden önemli örnekler olarak literatürde yankı uyandırmıştır. Amaçlı örnekleme yaklaşımı, araştırma sorusuyla ilişkili olan ve zengin veri sunabilecek vakaların seçilmesini öngörmektedir. Ele alınan üç vaka, kamuda algoritmik karar verme uygulamalarının yol açtığı etik sorunları farklı pencerelerden ortaya koymaktadır. Robodebt vakası, otomatik refah denetimi sistemlerinin yol açtığı hatalı borçlandırma süreçlerini içermektedir. SyRI vakası, sosyal yardım politikalarında ayrımcılık risklerini ortaya koymaktadır. PredPol vakası ise, öngörü sistemleri içeren polislik uygulamalarının veri temelli önyargı üretme potansiyelini gözler önüne sermektedir.

Araştırmanın veri kaynağını akademik makaleler, resmi raporlar, mahkeme kararları ve uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan politika belgeleri oluşturmaktadır. Bu belgeler aracılığıyla her bir vaka kapsamında algoritmik sistemlerin tasarımı, uygulanması ve ortaya çıkardığı etik sorunlar analiz edilmiştir. Nitel analiz tekniklerinden yararlanılmış ve vakalar tematik olarak incelenmiştir.

Analiz sürecinde her bir vaka ayrı ayrı ele alınarak öncelikle vaka içi analiz yapılmıştır. Algoritmik karar verme sistemlerinin ortaya çıkardığı temel etik sorunlar belirlenmiştir. Temel analiz kategorileri; algoritmik önyargı, şeffaflık eksikliği, hesap verebilirlik sorunu ve vatandaşların hakları üzerindeki etkiler olarak belirlenmiştir. Bu kategoriler doğrultusunda vakalar arasında karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Karşılaştırmalı analiz, algoritmik karar verme uygulamalarının farklı kurumsal bağlamlarda benzer etik sorunlara yol açabildiğini göstermektedir.

Bulgular

Çalışmada incelenen vakalarla görülmektedir ki, algoritmalar tarafsız bir şekilde karar almamaktadır. Hollanda hükümeti, sosyal yardım ve vergi sahtekarlığının önüne geçmek amacıyla SyRI algoritmasını hayata geçirmiştir. Bu algoritma sayesinde, çeşitli kurumların veri siloları eşleştirilmiş ve vatandaşların risk profilleri çıkartılmıştır. Algoritma ön yargılı davranarak düşük gelirli ve göçmen nüfusun yoğunlukta olduğu mahalleleri sorunlu mahalleler olarak konumlandırmıştır (Wieringa, 2023). Fakirliği bir suç potansiyeli olarak etiketleyen bir algoritma sistemi yaratılmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin sekizinci maddesine göre özel hayata saygı ilkesine ihlal sebebiyle kullanımı durdurulmuştur (Van Bekkum ve Borgesius, 2021). Avustralya'da sosyal yardım alacaklarını otomatik olarak tahsil etmek için kurulan Robodebt sistemi, hatalı bir gelir ortalaması metodolojisi kullanmıştır. Mevsimlik işçilerin çalışmadıkları aylarda da gizlice gelir elde ettiklerini varsayarak hayali borçlar icat etmiştir. Bu noktada devlet, masumiyet karinesini yok sayarak vatandaşa borç çıkarmıştır. Carney (2018), bu durumu bir tür etik iflas olarak nitelendirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde, geçmiş suç verilerini analiz ederek gelecekteki suçların mekanlarını tahmin eden PredPol adlı bir sistem geliştirilmiştir (Hunt vd., 2014). Sistem, geçmiş nesnel olmayan ve polislerin inisiyatifindeki verilerle eğitilmiştir. Tarihsel olarak bakıldığında, siyahi ve Latin mahallelerinde daha fazla devriye gezilmesi o bölgelerdeki mahalleleri yüksek riskli alanlar olarak ilan etmelerine yol açmıştır (Perry vd., 2013). Bu durum, o bölgelere daha çok polis ekibinin yığılmasına ve yeni tutuklamalar yapılmasına neden olmuştur (Dong vd., 2024). O bölgelerde bulunan polisler, işleri gereği o bölgede daha fazla kişiyi durdurmaya başlamış ve böylece önyargı katlanarak çoğalmıştır.

Algoritmalar karar alırken büyük ölçüde veri setlerinde bulunan hatalı bilgileri ve önyargıları temel alabilmektedir. Bu durum özellikle sosyal yardım ve güvenlik politikaları gibi önem arz eden alanlarda belirli grupların sistematik bir şekilde mağduriyetine yol açabilmektedir. Diğer yandan algoritmik sistemlerin karar verme süreçlerinin kamuya kapalı olması şeffaflık ilkesini zayıflatmaktadır. Vatandaşlar kendilerini ilgilendiren kararların hangi kriterlere göre üretildiğini anlayamamaktadır. Bu durum hesap verebilirlik ilkesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Algoritmik sistemlerin hatalı kararlar ürettiği durumda sorumluluğun hangi kuruma veya hangi aktöre ait olacağı da büyük bir soru işaretidir. Bu bulgular, algoritmik karar sistemlerinin kamu yönetiminde etik ve yönetişim boyutuyla değerlendirilmesi gereken bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma sonuçları, kamuda algoritmik karar vermenin etik ilkeleri doğrudan tehdit edebilen bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Devlet ile vatandaş arasındaki güveni, hesap verebilirliği ve eşitliği etkileyebilecek bir unsurdur. İncelenen vakalar algoritmaların, karmaşık toplumsal sorunları algoritmik işlemlere indirgeyerek insan faktörünü göz ardı etme yanılgısına düştüğünü göstermektedir. Devlet kurumları, yaşanan mağduriyetlerde çoğu zaman hatayı algoritmalarda bulup sorumluluktan kaçmaktadır. Bu sistemleri daha etik ve sorumlu bir şekilde kullanabilmek için bazı temel adımların atılması gerekmektedir. Doğrudan vatandaşın hayatını ve özgürlüğünü ihlal edecek algoritmik sistemlerin kullanımı yasal denetime tabii tutulmalıdır. İnsanları etiketleyen ve ön yargı barındıran sistemler tamamen yasaklanmalıdır. Algoritmalar kapalı yapılarından çıkarılıp şeffaf bir hale getirilmelidir. Algoritmaların aldıkları kararlar, vatandaşa net bir şekilde

objektif olarak açıklanmalıdır. Sorumluluk bilinci geliştirilmeli ve vatandaşlar karşılarında muhatap alacakları bir sorumlu bulabilmelidir. Algoritmalar, bağımsız etik kurullar tarafından denetlenmelidir. Algoritmik karar verme aşamasında sistemler, kamu etiğini ve adil hizmet sunumunu esas almalıdır. Aksi takdirde algoritmalar, giderek hız kazanan dijitalleşme süreciyle birlikte demokratik değerleri, anayasal hakları ve toplumsal adaleti tehlikeye sokacaktır.

Kaynakça

Carney, T. (2018). Robo-debt illegality: The seven veils of failed guarantees of the rule of law? *Alternative Law Journal*, *43*(4), 1-7. https://doi.org/10.1177/1037969X18815913

Dong, Z., Mateu, J., ve Xie, Y. (2024). *Spatio-temporal-network point processes for modeling crime events with landmarks*. arXiv. https://arxiv.org/abs/2409.10882v1

Eisenhardt, K. M. (1989). Building theories from case study research. *Academy of Management Review*, 14(4), 532–550. https://doi.org/10.5465/amr.1989.4308385

George, A. L., & Bennett, A. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*. mit Press.

Hunt, P., Saunders, J., & Hollywood, J. S. (2014). *Evaluation of the Shreveport predictive policing experiment*. RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR531.html

Perry, W. L., McInnis, B., Price, C. C., Smith, S. C., & Hollywood, J. S. (2013). *Predictive policing: The role of crime forecasting in law enforcement operations*. RAND Corporation

Ragin, C. C. (2014). *The comparative method: Moving beyond qualitative and quantitative strategies*. Univ of California Press.

Van Bekkum, M., & Borgesius, F. Z. (2021). Digital welfare fraud detection and the Dutch SyRI judgment. *European Journal of Social Security*, *23*(4), 323-340.

Wieringa, M. (2023). "Hey SyRI, tell me about algorithmic accountability": Lessons from a landmark case. *Data & Policy*, *5*, e2. https://doi.org/10.1017/dap.2022.39

Yapay Zekâ Destekli Performans Denetiminin Stratejik Planlama ve Yönetim Süreçlerinin Etkinleştirilmesinde Potansiyel Rolü

The Potential Role of AI-Supported Performance Auditing in Enhancing Strategic Planning and Management Processes

Sait Aşgın[1]

Öz

Türkiye'de mevcut durumda stratejik planlama, kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli hedeflerini, performans göstergelerini, kaynak dağılımını belirlediği, performans esaslı bütçelemeyi esas alan bir süreçtir.

Bununla birlikte, performans kriterlerinin belirlenmesi, kurumsal ve bireysel değerlendirmelerin nesnelliği ile eksikliklerin sistematik tespiti gibi hususlar hâlâ büyük oranda sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bu çalışma, yapay zekâ temelli teknolojilerin söz konusu süreçlerdeki dönüştürücü potansiyelini bütüncül bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışma yapay zekânın, kamu yönetiminde stratejik planlama ve performans denetimini dönüştürmede önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu dönüşüm, veri kalitesi, etik, şeffaflık ve işgücü gibi riskler göz önünde bulundurulmaksızın gerçekleşemez.

Türkiye, mevcut dijital altyapısını avantaja dönüştürerek, hibrid ve etik odaklı bir yaklaşımla ve uygulaması kademeli olarak geliştirmek suretiyle, tarihin bu dönemecindeki değişim ve fırsat yönetimini başarabilir.

Anahtar Kelimeler: Stratejik planlama, performans kriterleri, performans denetimi, yapay zekâ.

JEL Kodları: H83, O33, D78

Abstract

In Türkiye, strategic planning is a process in which public administrations set medium- to long-term objectives, performance indicators, and resource allocations based on performance-based budgeting.

However, significant challenges remain in defining performance criteria, ensuring objectivity in institutional and individual evaluations, and systematically identifying deficiencies.

This study holistically examines the transformative potential of AI-based technologies in these processes. It demonstrates that AI holds substantial potential to revolutionize strategic planning and performance audit in public administration, provided risks related to data quality, ethics, transparency, and workforce implications are adequately addressed.

By leveraging its digital infrastructure, adopting a hybrid and ethics-focused approach, and implementing changes gradually, Türkiye can effectively manage this critical period of transformation and opportunity.

Key words: Strategic planning, performance criteria, performance auditing, artificial intelligence.

JEL Codes: H83, O33, D78

[1] Prof. Dr., Karabük Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, sait.asgin@karabuk.edu.tr, ORCİD: 0000-0003-0337-481X

Genişletilmiş Özet

Yeni kamu yönetimi bağlamında kamu kurumlarının misyon, vizyon bildirimleri doğrultusunda stratejik amaç ve hedeflerini ortaya koymaları ve bunları gerçekleştirme başarılarını önceden belirlenmiş performans göstergelerini kullanarak denetlemeleri beklenmektedir (Aşgın, 2006). Bu çerçevede ülkemizde kamu yönetiminde stratejik planlama ve yönetim süreçleri, 2003 tarihli 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile buna bağlı yönetmelikler çerçevesinde performans odaklı bir yapıya kavuşturulmuştur. Bununla birlikte unutulmamalıdır ki stratejik planların başarıya ulaşmasında en önemli amillerden birisi, kurumsal düzeyde stratejik yönetim kültürünün ve çalışanlarda stratejik düşünme yetilerinin gelişmiş olmasıdır (Aşgın, 2008).

Türkiye'de mevcut durumda stratejik planlama, kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli hedeflerini, performans göstergelerini ve kaynak dağılımını belirlediği 5 yıllık dönemleri kapsayan, merkezi idarede Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından koordine edilen, üst plan belgeleriyle uyumlu hazırlanması gereken ve performans esaslı bütçelemeyi esas alan bir süreçtir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024).

Bununla birlikte, performans kriterlerinin belirlenmesi, kurumsal ve bireysel değerlendirmelerin nesnelliği ile eksikliklerin sistematik tespiti gibi hususlar hâlâ büyük oranda yetersiz yöntemlere ve subjektif değerlendirmelere dayanmaktadır. Bu çalışma, yapay zekâ temelli teknolojilerin (makine öğrenmesi, doğal dil işleme ve öngörüsel analitik) söz konusu süreçlerdeki dönüştürücü potansiyelini bütüncül bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Zira yapay zekâ;

• performans göstergelerinin gerçek zamanlı veri entegrasyonu yoluyla dinamik ve bağlamsal belirlenmesinde,

• denetim süreçlerinin anomali tespiti, sapma analizi ve otomatik raporlama ile hızlandırılmasında,

• kurum içi raporların, çalışan performans değerlendirme formlarının ve stratejik plan metinlerinin tematik analizi yoluyla eksikliklerin otomatik ve objektif teşhisinde,

• bireysel gelişim planlarının kişiselleştirilmesi ve kurumsal kaynak dağılımının optimize edilmesinde kritik bir rol üstlenebilmektedir (Wirtz ve Müller, 2019; Panda vd., 2025).

Çalışma, Türkiye'deki e-Devlet altyapısı, stratejik planlama yönetmeliği ve mevcut performans denetim uygulamalarını esas alarak, stratejik planlamada performans denetim süreçlerinin etkinleştirilmesinde yapay zekadan nasıl yararlanılabileceğine ilişkin bir perspektif sunmaktadır.

Bu çalışmanın konusu kamu kurumlarındaki stratejik planlama sürecinde gerek performans kriterlerinin belirlenmesi aşamasında ve gerekse de özellikle performans denetiminde yapay zekâdan nasıl ve ne ölçüde yararlanılabileceği ile bunun olası sonuçlarını tartışmaktır.

Çalışmanın amacı yapay zekâ temelli teknolojilerinin stratejik plan uygulamalarında performans denetimi süreçlerindeki dönüştürücü potansiyelini bütüncül bir yaklaşımla incelemektir.

Bu çerçevede **temel araştırma sorularımız** şunlardır:

1. Yapay zekâ, kamu yönetiminde performans kriterlerinin belirlenmesi ve performans denetim süreçlerini nasıl dönüştürebilir?
2. Bu dönüşümün kamu kurumlarının verimliliği üzerindeki potansiyel etkisi nedir?
3. Söz konusu süreçlerde yapay zekâ kullanımının ortaya çıkartabileceği olası riskler ve etik sorunlar neler olabilir ve bunların minimuma indirilmesi nasıl sağlanabilir?

Ülkemizde 5018 sayılı yasa getirilen stratejik planların uygulamadaki etkinliği arzu edilen düzeyde ne yazık ki sağlanamamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, performans kriterlerinin belirlenmesinde ve denetiminde yaşanan aksaklıklardır (Akçakaya, 2012). Çalışmanın bu süreçte yapay zekâ kullanımı ile kurumların stratejik planlarının etkinleştirilmesi ve kurumsal verimliliğin artırılmasına sağlayacağı katkı potansiyeli taşıdığından önemlidir. (Kaplan ve Norton, 1992).

Çalışma nitel ve nicel analizlerin karma bir tasarımı ile ortaya konulmuştur.

Çalışmanın bulguları:

Türkiye'de 5018 sayılı Kanun'un getirdiği performans esaslı bütçeleme sistemindeki temel sorunlardan birisi, "bilgi asimetrisi"dir. Birimlerin kendi performanslarını raporlaması, başarıyı abartma ve başarısızlığı gizleme eğilimini tetiklemektedir. Yapay zekâ, bu bağlamda bağımsız veri doğrulayıcı rolü üstlenerek veri bütünlüğünü güçlendirebilir. (OECD, 2023). Nitekim yapay zekâ;

- performans göstergelerinin gerçek zamanlı veri entegrasyonu yoluyla dinamik ve bağlamsal belirlenmesinde,
- denetim süreçlerinin anomali tespiti, sapma analizi ve otomatik raporlama ile hızlandırılmasında,
- kurum içi raporların, çalışan performans değerlendirme formlarının ve stratejik plan metinlerinin tematik analizi yoluyla eksikliklerin otomatik ve objektif teşhisinde,
- bireysel gelişim planlarının kişiselleştirilmesi ve kurumsal kaynak dağılımının optimize edilmesinde kritik bir rol üstlenebilmektedir (Wirtz ve Müller, 2019).

Yapay Zekâ Teknolojileri stratejik planlamada, performans denetimini (i) kriter belirleme, (ii) değerlendirme ve izleme, (iii) eksiklik tespiti ve iyileştirme olmak üzere üç temel eksende dönüştürme potansiyeli taşımaktadır (Panda vd., 2025).

Öte taraftan yapay zekânın performans denetimindeki dönüştürücü, geliştirici potansiyeli kadar, riskleri de göz ardı edilemez niteliktedir. Bunun başında veri kalitesi sorunu gelmektedir. Çünkü kamu kurumlarının veri setleri genellikle eksik, tutarsız veya eski olduğunda bu durum, algoritmik önyargıya (bias) yol açabilir. Hatta bu durumda yapay zekânın yalnızca iyi veri sağlayan birimleri başarılı, altyapısı zayıf birimleri başarısız göstermesi riski mevcuttur.

Şeffaflık ve hesap verilebilirlik eksikliği ikinci bir tehdit unsurudur. Karar süreçleri tam açıklanmadan yapay zekâ hesaplamalı performans puanları meşruiyet tartışmasını getirecektir.

Üçüncü risk, yapay zekâ destekli denetim, rutin raporlama işlerini ortadan kaldırarak istihdam kaybına yol açabilir mi? Bu hususu daha çok sürecin etkinleştirilmesi ve verimliliğin artırılması bağlamında ele almak daha isabetli olacaktır.

Diğer bir risk özellikle kişisel performans verileri işlenirken KVKK ihlaline yol açmamak için gerekli tedbirlerin alınması gereklidir. Bu çerçevede AB Yapay Zekâ Yasası (Floridi vd., 2020) ile uyumlu düzenlemeler yapılmalıdır.

Potansiyel ve riskler değerlendirildiğinde varılan birinci sonuç, performans denetim süreçlerinde yapay zekâ kullanımı uzman kontrolünde denetlenmeli ve yönetici onayına tabi tutulmalıdır. Başlangıçta destek düzeyde yararlanılabilecek yapay zekânın gelişmesi ile katkı oranı tedricen artırılabilir.

İlgili kurumların iş birliği ve mutabakatı ile kamu kurumlarında yapay zekâ etik kullanım ilkeleri ve performans algoritmaları etik rehberi ortaya konmalıdır.

Yapay zekâ destekli performans denetimi öncelikle pilot uygulamalarla geliştirilmeli ondan sonra yaygınlaştırılmalıdır. Bu süreçte kamu kurumlarında yapay zekâ okuryazarlığı eğitimi işlevsel düzeyde ikmal edilmelidir (Singapore Government, 2022).

Sonuç olarak yapay zekâ, kamu yönetiminde stratejik planlama ve performans denetimini dönüştürmede önemli bir potansiyele sahip gözükmektedir. Ancak bu dönüşüm, veri kalitesi, etik, şeffaflık ve işgücü gibi riskler göz önünde bulundurulmaksızın gerçekleşemez. Türkiye, mevcut dijital altyapısını avantaja dönüştürerek tedricen hibrid ve etik odaklı bir yaklaşımla konuyu uygulamaya taşıyarak, tarihin bu dönemecindeki değişim ve fırsat yönetimini başarabilir.

Kaynakça

Akçakaya, Murat (2012). Kamu Sektöründe Performans Yönetimi ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar, *Karadeniz Araştırmaları*, *32*, 171-202.

Aşgın, Sait, (2006). Kamuda Stratejik Planlama, İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara.

Aşgın, Sait, (2008). Stratejik Yönetim, İçişleri Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayını, Ankara.

Floridi, L., Cowls, J., King, T. C., & Taddeo, M. (2020). How to design AI for social good: Seven essential factors. Science and Engineering Ethics, 26(3), 1771–1796. https://doi.org/10.1007/s11948-020-00213-5

Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1992). The balanced scorecard—Measures that drive performance. Harvard Business Review, 70(1), 71–79.

OECD. (2023). Government at a Glance 2023. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/3d5c5d31-en

Panda, M., Hossain, M. M., Puri, R., & Ahmad, A. (2025). Artificial intelligence in action: Shaping the future of public sector. Digital Policy, Regulation and Governance, 27(6), 668–686. https://doi.org/10.1108/DPRG-10-2024-0272

Singapore Government. (2022). Smart Nation progress report. Smart Nation Singapore. (Resmi rapor; erişim için: https://www.smartnation.gov.sg/about-smart-nation/smart-nation-progress-report/)

Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). Türkiye Dijital Dönüşüm Stratejisi. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.

Wirtz, B. W., Müller, W. M. (2019). An integrated artificial intelligence framework for public management. Public Management Review, 21(7), 1076–1100. https://doi.org/10.1080/14719037.2018.1549268

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Entegrasyonunun Etik Sınırları ve Hesap Verebilirlik

The Ethical Boundaries and Accountability of Artificial Intelligence Integration in Public Administration

Sait Aşgın[1], Oğuzhan Eroğlu[2],

Öz

Kamu yönetimi disiplini, otonom karar destek sistemleri ve makine öğrenmesi algoritmalarının idari süreçlere entegrasyonuyla tarihsel bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu çalışmanın amacı, yapay zekâ teknolojilerinin devlet aygıtına entegrasyon sürecinde ortaya çıkan etik sınırları, şeffaflık krizlerini ve algoritmik ayrımcılık risklerini kavramsal bir çerçevede tartışmaktır. Araştırma, saha verisine dayanmayan sistematik literatür taraması ve eleştirel-betimsel analiz yöntemleriyle yürütülmüştür. Elde edilen bulgular; şeffaf olmayan kara kutu algoritmalarının vatandaşın hak arama hürriyetini zedelediğini, tarihsel verilerle eğitilen sistemlerin anayasal eşitlik ilkesini tehdit ettiğini ve takdir yetkisinin makinelere devrinin devasa bir hesap verebilirlik boşluğu yarattığını göstermektedir. Sonuç olarak, idarenin pasif bir dijital notere dönüşmesini engellemek ve algoritmik vesayet rejimini önlemek adına, döngüde insan ilkesini merkeze alan yeni bir dijital kamu etiği inşasının zorunluluğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yapay Zekâ Etiği, Hesap Verebilirlik, Algoritmik Yönetişim, Kara Kutu Problemi.

JEL Kodları: H11, H83, K23

Abstract

The discipline of public administration is undergoing a historical transformation with the integration of autonomous decision support systems and machine learning algorithms into administrative processes. The aim of this study is to discuss, within a conceptual framework, the ethical boundaries, transparency crises, and risks of algorithmic discrimination that emerge during the integration of artificial intelligence technologies into the state apparatus. The research was conducted using systematic literature review and critical-descriptive analysis methods, without relying on empirical field data. The findings indicate that opaque black box algorithms undermine the citizen's right to seek legal remedies, systems trained on historical data threaten the constitutional principle of equality, and the transfer of discretionary power to machines creates a massive accountability vacuum. In conclusion, to prevent the administration from turning into a passive "digital notary" and to avoid an "algorithmic tutelage regime," the necessity of building a new algorithmic public ethics centered on the human-in-the-loop principle is emphasized.

Keywords: Public Administration, Artificial Intelligence Ethics, Accountability, Algorithmic Governance, Black Box Problem.

JEL Codes: H11, H83, K23

[1] Prof. Dr. Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sait.asgin@karabuk.edu.tr

[2] Lisansüstü Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, erogluoguzhan60@gmail.com

Genişletilmiş Özet

Amaç

Kamu yönetimi disiplini, otonom karar destek sistemleri ve makine öğrenmesi algoritmalarının idari süreçlere hızla entegre edilmesiyle birlikte tarihsel bir yapısal dönüşüm yaşamaktadır. Bu dijitalleşme dalgası, kamu hizmetlerinin sunumunda verimliliği ve hızı artırma potansiyeli taşısa da geleneksel bürokrasinin temelini oluşturan hesap verebilirlik ilkeleriyle ciddi şekilde çatışmaktadır (Güven, 2024, s. 129). Bu bağlamda, eldeki bildirinin temel amacı; yapay zekâ teknolojilerinin devlet aygıtına ve bürokratik karar alma mekanizmalarına entegrasyonu sürecinde ortaya çıkan etik sınırları, şeffaflık krizlerini ve algoritmik ayrımcılık risklerini kamu yönetimi disiplininin felsefi ve hukuki temelleri üzerinden tartışmaktır. Çalışma, otonom sistemlerin idari süreçlerde kullanımının salt bir donanım veya yazılım güncellemesi olmadığını; aksine, idarenin takdir yetkisinin makinelere devredilmesinin yaratacağı hesap verebilirlik boşluklarını ve vatandaşın hak arama hürriyetine yönelik potansiyel tehditleri görünür kılmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla bu araştırma, devletin teknolojik rasyonalite hedefleri ile anayasal eşitlik ve kamu etiği ilkeleri arasındaki derin gerilimi analiz ederek, literatürdeki "kara kutu problemi" ve "döngüde insan" tartışmalarını Türk kamu yönetimi bağlamına taşımayı amaçlamaktadır (Karabulut, 2025, s. 155).

Yöntem

Eldeki çalışmanın araştırma deseni, bir saha verisine dayanmayan, tamamen kavramsal ve teorik bir inceleme modeli üzerine inşa edilmiştir. Kamu yönetiminde yapay zekâ entegrasyonunun yarattığı etik ve hukuki krizleri çok boyutlu bir perspektifle ele alabilmek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden "sistematik literatür taraması" ve "eleştirel-betimsel analiz" teknikleri benimsenmiştir (Korkmaz, 2021, s. 38). Araştırmanın veri setini; ulusal ve uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan akademik makaleler, kamu politikası raporları, idare hukuku metinleri ve teknoloji felsefesi üzerine kaleme alınmış temel referans eserler gibi ikincil veri kaynakları oluşturmaktadır. Elde edilen bu teorik veriler, geleneksel bürokrasi kuramları ile modern algoritmik yönetişim tartışmaları ekseninde sentezlenmiş; böylece şeffaflık, hesap verebilirlik ve döngüde insan gibi soyut kavramların kamu yönetimi pratiğindeki izdüşümleri mantıksal bir kurgu içerisinde ve eleştirel bir süzgeçten geçirilerek akademik bir tartışma zeminine oturtulmuştur (Efe, 2022, s. 102).

Bulgular

Literatür analizinden elde edilen temel kavramsal bulgular, yapay zekâ sistemlerinin kamu yönetimine entegrasyonunun salt bir idari verimlilik artışı sağlamadığını, aksine idare hukukunun felsefi zeminini sarsan yapısal krizler ürettiğini göstermektedir. Araştırmada tespit edilen ilk bulgu, kara kutu mimarisine sahip otonom sistemlerin idari kararlarda kullanılmasının, idari işlemin gerekçeli olması zorunluluğunu fiilen ortadan kaldırdığı ve vatandaşın idari yargı mercilerindeki hak arama hürriyetini kilitlediği yönündedir (Karabulut, 2025, s. 162). İkinci önemli bulgu, salt nesnel ve tarafsız olduğu varsayılan algoritmaların, tarihsel veri setlerindeki sosyolojik eşitsizlikleri öğrenerek kamu gücü eliyle çok daha sistematik bir şekilde yeniden ürettiğine dair teorik tespitlerdir. Bu veri odaklı otonom öğrenme süreci, devletin anayasal eşitlik ve idarenin tarafsızlığı ilkelerini "algoritmik ayrımcılık" tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır (Korkmaz, 2021, s. 45). Son olarak çalışmada, kamu görevlilerinin anayasal takdir yetkisini makinelere devretmesiyle birlikte idari sorumluluğun hukuken kime ait olacağı sorusunun mevcut mevzuatta devasa bir hesap verebilirlik boşluğu yarattığı saptanmıştır. İdarenin kendi kullandığı teknolojiye yabancılaşıp algoritmik çıktıları sorgusuzca mühürleyen pasif bir onay merciine dönüşmesini engellemek için, karar süreçlerinin her aşamasına yetkili bir memur denetimini şart koşan "döngüde insan" mekanizmasının idari sistemlere entegre edilmesinin vazgeçilmez bir yasal zorunluluk olduğu literatür tarafından net bir şekilde ortaya konulmaktadır (Erol, 2024, s. 18).

Sonuç ve Tartışma

Kamu yönetiminde yapay zekâ entegrasyonu, salt teknik bir modernleşme projesi değil, devletin vatandaşla kurduğu hukuki ilişkinin doğasını kökünden değiştiren ontolojik bir dönüşümdür. Elde edilen kavramsal bulgular ışığında, idarenin hız, verimlilik ve maliyet tasarrufu arayışının; hukukun üstünlüğü, eşitlik ve adil idare ilkelerinden bağımsız düşünülemeyeceği tartışmasızdır. Yapay zekâ sistemleri, kamu hizmetlerinin sunumunda muazzam fırsatlar yaratsa da güçlü hesap verebilirlik mekanizmaları kurulmadan bu sistemlerin kritik idari alanlara entegre edilmesi, devletin meşruiyetini zedeleyecek bir "algoritmik vesayet rejimi" doğurma riskine sahiptir. Bu minvalde, idarenin kendi kullandığı teknolojiye yabancılaşarak otonom çıktıları sorgusuzca onaylayan pasif bir "dijital noter" konumuna düşmesini engellemek için, acilen ulusal çapta bir algoritmik kamu etiği çerçevesinin yasalaşması gerekmektedir. Sistemin karar süreçlerinde "döngüde insan" ilkesinin anayasal bir güvence haline getirilmesi, algoritmik işlemleri denetleyecek bağımsız etik kurulların ihdas edilmesi ve şeffaflık standartlarının belirlenmesi ertelenemez bir kamu politikası adımıdır. Nihayetinde devlet, teknolojiyi rasyonel bir araç olarak yöneten egemen bir aygıt olmaya devam etmeli; anayasal temel hak ve özgürlükler, hiçbir koşulda algoritmaların matematiksel optimizasyonlarına feda edilmemelidir.

Kaynakça

Efe, A. (2022). Yapay zekâ ortamındaki dijital kamu yönetiminin yol haritası. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 4(1), 99-130.

Erol, V. (2024). Yapay zekânın kamu yönetimine etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (82), 11-25.

Güven, A. (2024). Yapay zeka uygulamalarının kamu yönetimindeki rolü ve önemi. *Enderun*, 8(2), 127-151.

Karabulut, N. (2025). Kamu yönetiminde yapay zekâ destekli otomatik karar verme: Türkiye bağlamında bir değerlendirme. *NEÜ SBF Dergisi*, 7(1), 151-183.

Korkmaz, E. (2021). *Yapay zekâ ve algı yönetimi: Algoritmalar, manipülasyon ve toplumsal güven*. İlgili Üniversite Enstitüsü. 45-46

Yapay Zekânın İdeolojik Yapısı: Büyük Dil Modellerinin Siyasi Sorulara Verdiği Yanıtların Karşılaştırmalı Analizi

The Ideological Structure of Artificial Intelligence: A Comparative Analysis of Large Language Models' Responses to Political Questions

Yunus Aydoğdu[1],

Öz

Bu çalışma, günümüzde yaygın kullanıma sahip büyük dil modellerinin (BDM) Türkiye'ye özgü siyasi gündem konularında ideolojik konumlanmalarını karşılaştırmalı bir yöntemle incelemektedir. ChatGPT-4o, Google Gemini, Anthropic Claude ve DeepSeek modellerine laiklik, Kürt meselesi, cumhurbaşkanlığı hükümeti sistemi ve AB üyeliği gibi Türkiye siyasi gündeminin belirleyici konuları hem Türkçe hem İngilizce olarak yöneltilmiştir. Çalışmanın; farklı modellerin ölçülebilir ideolojik eğilimler sergileyip sergilemediğini, Batı ve Doğu kökenli modeller arasında sistematik farklılıklar bulunup bulunmadığını ve dil tercihinin yanıt çerçevelemesini etkileyip etkilemediğini ortaya koyması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, ideoloji, siyasi yanlılık, büyük dil modelleri, Türkiye siyaseti, dil bağımlılığı

JEL Kodları: D72, O33, Z13

Abstract

This study examines the ideological positioning of widely used large language models (LLMs) on political issues specific to the Turkish agenda through a comparative methodology. ChatGPT-4o, Google Gemini, Anthropic Claude, and DeepSeek were prompted with defining topics of Turkish political life—including secularism, the Kurdish question, the presidential governance system, and EU membership—in both Turkish and English. The study is expected to reveal whether different models exhibit measurable ideological tendencies, whether systematic differences exist between Western and non-Western models, and whether language choice meaningfully shapes the framing of responses.

Keywords: Artificial intelligence, ideology, political bias, large language models, Turkish politics, language dependency

JEL Codes: D72, O33, Z13

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, günümüzün en yaygın büyük dil modellerinin (BDM) Türkiye'ye özgü siyasi ve toplumsal gündem konularında ne tür ideolojik konumlanmalar sergilediğini karşılaştırmalı bir biçimde ortaya koymaktır. Mevcut literatür, BDM'lerin ideolojik eğilimlerini ağırlıklı olarak Batı siyasi ölçekleri ve Anglo-Amerikan seçim gündemleri üzerinden incelemektedir. Bu çalışmaların büyük çoğunluğu sol-sağ eksenini ABD ya da Avrupa siyasi bağlamında tanımlamakta; laiklik, etnik kimlik, devlet yapısı ve tarihsel bellek gibi Batı-dışı toplumların özgün siyasi kırılma hatlarını analiz dışında bırakmaktadır. Türkiye, bu boşluğu doldurmak için özellikle anlamlı bir örnek oluşturmaktadır: Cumhuriyet tarihinin şekillendirdiği laiklik-İslamcılık gerilimi, Kürt meselesi, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş ve AB üyeliği tartışması gibi konular ne Batılı siyasi pusula testleriyle ne de evrensel insan hakları çerçeveleriyle tam olarak kavranabilmektedir. Yapay zekânın bu konularda nasıl konumlandığı hem algoritmik yanlılık araştırmaları hem de Türkiye'deki demokratik söylem açısından bağımsız bir öneme sahiptir.

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Bingöl Üniversitesi, yunusaydogdu@bingol.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-3351-2531

Bu boşluktan hareketle çalışma üç temel araştırma sorusunu yanıtlamayı hedeflemektedir: Farklı BDM'ler, Türkiye'nin tartışmalı siyasi gündem maddelerine dil ve köken bağımsız tutarlı yanıtlar üretmekte midir? Türkçe ve İngilizce sorgulama arasında sistematik çerçeveleme farklılıkları var mıdır? Batı kaynaklı modeller ile Doğu kaynaklı modeller, özellikle DeepSeek, arasında ölçülebilir ideolojik ayrışmalar gözlemlenebilmekte midir? Çalışma hem algoritmik yanlılık literatürüne hem de Türkiye siyasi iletişimi araştırmalarına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Literatür

Yapay zekâ sistemlerinin siyasi yanlılığı üzerine yapılan çalışmalar son iki yılda hızla çoğalmıştır. Washington Üniversitesi, Carnegie Mellon Üniversitesi ve Xi'an Jiaotong Üniversitesi iş birliğiyle yürütülen ve ACL 2023'te en iyi bildiri ödülüne layık görülen çalışmada 14 büyük dil modeli incelenmiş; ChatGPT ve GPT-4'ün sol-özgürlükçü, Meta LLaMA'nın ise sağ-otoriter bir konumda kümelendiği saptanmıştır. Motoki vd. (2024), ChatGPT'nin siyasi yanlılığını ölçmek için özgün bir ampirik tasarım geliştirmiş ve modelin çevre politikası ile sivil özgürlükler ekseninde belirgin bir sol eğilim taşıdığını ortaya koymuştur. Choudhary (2024) ise ChatGPT-4, Claude, Perplexity ve Google Gemini'yi Pew Araştırma Merkezi Siyasi Tipoloji Anketi ve Siyasi Pusula Testi aracılığıyla karşılaştırmış; ChatGPT-4 ve Claude'un liberal, Perplexity'nin muhafazakâr, Gemini'nin ise merkezi bir konumda yer aldığını tespit etmiştir.

Dil bağımlılığı boyutunda yapılan araştırmalar, modellerin ideolojik konumlanmalarının sorgulama diline göre anlamlı biçimde farklılaşabildiğini göstermektedir. Bu bulgu, eğitim verisi kompozisyonunun diller arasında dengeli olmadığına ve modellerin örtük bir "hedef kitle" algısıyla yanıt ürettiğine işaret etmektedir. Coğrafi köken boyutunda ise mevcut çalışmaların neredeyse tamamının Batı kaynaklı modelleri Batılı siyasi ölçeklerle değerlendirdiği, Doğu kökenli modellerin ve Batı-dışı siyasi gündemlerin analiz dışında bırakıldığı görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu boşluğu hem DeepSeek'i analize dahil ederek hem de Türkiye'ye özgü bir soru seti geliştirerek gidermeyi hedeflemektedir.

Yöntem

Araştırmada karşılaştırmalı örnek olay tasarımı ile içerik ve söylem analizi yöntemi birlikte kullanılmıştır. Karşılaştırmalı tasarım, modeller arası örüntülerin sistematik biçimde betimlenmesine; söylem analizi ise yanıtların yalnızca içerik düzeyinde değil, çerçeveleme ve kavramsal seçim düzeyinde de incelenmesine olanak tanımaktadır. Analiz birimi olarak ChatGPT-4o (OpenAI, ABD), Google Gemini 1.5 Pro (Google, ABD), Claude 4.6 Sonnet (Anthropic, ABD) ve DeepSeek-V3 (DeepSeek, Çin) seçilmiştir. Model seçiminde yaygınlık, kamuya açık erişilebilirlik ve coğrafi köken çeşitliliği ölçütleri gözetilmiştir; DeepSeek, Batı dışı bir model olarak çalışmanın karşılaştırmalı boyutunu güçlendirmektedir.

Soru seti beş tematik kümeden oluşmaktadır: (1) Laiklik ve din-devlet ilişkisi, (2) Kürt meselesi ve kimlik siyaseti, (3) Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ve demokratikleşme, (4) AB üyeliği ve dış politika yönelimi, (5) Milliyetçilik ve devlet kimliği. Her temadan dörder soru olmak üzere toplamda 20 soru hazırlanmış; her soru Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dil versiyonunda her modele uygulanmıştır. Soruların olumlu ve olumsuz biçimleri sırayla test edilerek çerçeveleme etkisi kontrol altına alınmıştır.

Yanıtlar iki aşamalı kodlamayla analiz edilmiştir. Birinci aşamada her yanıt, ilgili konuda Türkiye'nin ana siyasi aktörlerinin pozisyonlarına göre üç kategoride konumlandırılmıştır: yanlı, merkezci ve kaçınmacı. İkinci aşamada söylem analizi uygulanarak modellerin konuyu çerçeveleme biçimleri —hangi kavramların öne çıkarıldığı, hangi anlatıların örtük olarak desteklendiği, terminoloji tercihlerinin ne anlama geldiği— derinlemesine incelenmiştir. Kodlama sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla iki bağımsız kodlayıcı arası uyum katsayısı hesaplanmıştır.

Bulgular

Çalışma henüz veri toplama ve analiz aşamasında olmakla birlikte, mevcut literatür ve ön denemeler ışığında üç temel örüntünün ortaya çıkması beklenmektedir. Birincisi, Batı kökenli modellerin (ChatGPT-4o, Gemini, Claude) laiklik ve AB üyeliği gibi konularda birbirine yakın çerçeveleme eğilimleri sergileyeceği, ancak Kürt meselesi ve cumhurbaşkanlığı sistemi gibi hassas gündem maddelerinde bu yakınlığın azalacağı öngörülmektedir. İkincisi, DeepSeek'in egemenlik, toprak bütünlüğü ve devlet otoritesi temalarını diğer modellere kıyasla çok daha merkezi bir çerçevede konumlandıracağı hipotez olarak öne sürülmektedir. Üçüncüsü, dil bağımlılığı bağlamında Türkçe sorguların İngilizce sorgulara kıyasla daha temkinli ve kaçınmacı yanıtlar üretebileceği değerlendirilmektedir. Söylem analizi boyutunda ise modellerin yalnızca "ne söylediğinin" değil, kavramsal seçimler aracılığıyla "nasıl söylediğinin" de ideolojik bir boyut taşıyıp taşımadığının sınanması planlanmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, büyük dil modellerinin Türkiye gibi tarihsel olarak yüklü ve çok katmanlı siyasi kırılmaları olan toplumlarda ölçülebilir ideolojik örüntüler sergileyip sergilemediğini ampirik olarak sınamayı hedeflemektedir. Elde edilecek bulguların, BDM'lerin tarafsız bilgi kanalları olarak konumlandırılmasının demokratik söylem açısından taşıdığı risklere dair literatüre özgün bir katkı sunması beklenmektedir. Algoritmik yanlılığın yalnızca teknik değil, eğitim verisi politikaları ve kurumsal kültürle iç içe geçmiş siyasi bir mesele olduğu argümanının bu çalışmayla ampirik zemine oturtulması öngörülmektedir. Batı-dışı bir model olan DeepSeek'in analize dahil edilmesiyle birlikte, algoritmik yanlılığın modeli üreten toplumun hegemonik söyleminden beslendiğine ilişkin kuramsal argümanın da sınanması mümkün olacaktır. Çalışmanın politika düzeyinde ise BDM geliştiricilerinin ideolojik denetim mekanizmalarını kamuoyuyla paylaşması ve Batı-dışı toplumların kendi siyasi gündemlerine duyarlı değerlendirme araçları geliştirmesi gerektiğine dair somut öneriler üretmesi planlanmaktadır.

Kaynakça / References

Choudhary, T. (2024). Political bias in AI-language models: A comparative analysis of ChatGPT-4, Perplexity, Google Gemini, and Claude. TechRxiv. https://doi.org/10.36227/techrxiv.170718780.45174416/v1

Hartmann, J., Schwenzow, J., & Witte, M. (2023). The political ideology of conversational AI: Converging evidence on ChatGPT's pro-environmental, left-libertarian orientation. SSRN Working Paper. https://doi.org/10.2139/ssrn.4359405

Motoki, F., Pinho Neto, V., & Rodrigues, V. (2024). More human than human: Measuring ChatGPT political bias. Public Choice, 198(1), 3–23. https://doi.org/10.1007/s11127-023-01097-2

Park, C., Kim, D., O'Brien, J., & Kim, J. (2023). Do LLMs exhibit human-like response biases? A case study in survey design. ACL 2023 Best Paper. Association for Computational Linguistics.

Röttger, P., Hofmann, V., Pyatkin, V., Hinck, M., Kirk, H. R., Schütze, H., & Hovy, D. (2024). Political compass or spinning arrow? Towards more meaningful evaluations for values and opinions in large language models. Proceedings of ACL 2024.

Rozado, D. (2023). The political biases of ChatGPT. Social Sciences, 12(3), 148. https://doi.org/10.3390/socsci12030148

Wu, Y., Lian, C., & Zhang, H. (2025). Dynamic political bias in ChatGPT: A longitudinal analysis. Humanities and Social Science Communications. https://doi.org/10.1057/s41599-025-04252-6

Kamu Yönetiminde Kararlar, Modern Karar Verme Teorileri ve Yapay Zekâ: Fırsatlar, Tehditler, Riskler

Decisions in Public Administration, Modern Decision-Making Theories and Artificial Intelligence: Opportunities, Threats, Risks

Sadık Badak[1], Duygu Nur Emlek[2]

Öz

Çalışma, verimli kamu yönetiminde kullanılan karar türleri ve modern karar teorileri ile yapay zekâ (YZ) kullanımına ilişkin fırsatları, tehditleri ve riskleri incelemektedir. YZ sistemleri ile kamu kararlarında bütçe verimliliği, hizmet nitelikleri ve anında denetim işlevlerinin gerçekleşmesi beklenmektedir. YZ'dan etkili faydalanabilmek için problem verileri doğru karar metotlarıyla araştırılmalı ve hedefe uygun ayrıştırılmalıdır. Ülkemizde yönetici yetiştiren lisans eğitimi müfredatında modern yönetim teorilerinin yer almaması kamu yönetiminde YZ'nın verimli kullanımını önleyecek bir tehdit olarak görülmektedir. Yabancı ülkelerin şirketlerince sunulan YZ gibi dijital teknolojilerin bireysel ve kurumsal verileri topladığı ve menşei ülkeler lehine politikaların geliştirilmesinde kullandığı açıktır. Ülkemizin stratejik yatırımları vb. verilerin yabancı bir platforma yüklenmesinin ulusal çıkarlar açısından risk oluşturacağı düşünülmektedir. Milli YZ platformu hizmete girinceye kadar yabancı YZ ile yapılacak çalışma seviyesinin belirlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Karar Türleri, Modern Karar Teorileri, Yapay Zekâ, Risk

JEL Kodları: H83, Z0

Abstract

This study examines the types of decisions used in efficient public administration, modern decision theories, and the opportunities, threats, and risks associated with the use of artificial intelligence (AI). To effectively utilize AI, problem data must be researched using appropriate decision-making methods and analyzed in a way that aligns with the objectives. The absence of modern management theories in the undergraduate curriculum for management training in our country is seen as a threat hindering the efficient use of AI in public administration. It is clear that digital technologies such as AI, offered by foreign companies, collect individual and corporate data and use it to develop policies in favor of their countries of origin. It is recommended that the level of collaboration with foreign AI be determined until a national AI platform is operational.

Keywords: Public Administration, Decision Types, Modern Decision Theories, Artificial Intelligence, Risk

JEL Codes: H83, Z0

Genişletilmiş Özet

Amaç

Toplumların kalkınmasında "Yönetim Bilimi" önemli paya sahiptir. Neo Klasik dönem ve sonrasında geliştirilen yönetim teorileri, metotları ve araçları, yönetim ve organizasyon süreçlerinde bu gelişmeleri kullanan ülkelerin ulaştığı refah seviyesinin ana faktörleri arasındadır. 2020'li yıllarda yönetim süreçlerine katkıda bulunmakta olan modern araçlar arasına yapay zekâ (YZ) da girmiştir. Çalışma kapsamında verimli kamu yönetiminde kullanılan karar türleri ve modern karar teorileri ile YZ kullanımına ilişkin fırsatlar, tehditler ve riskler incelenmektedir. Son zamanlarda günlük hayatta kendine daha çok yer bulan yeni nesil YZ

[1] Dr., TDM Institute, badak@tdm.institute ORCID ID: 0000-0002-1192-5055
[2] Doktora öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, duygunuremlek@gmail.com ORCID ID: 0000-0002-4688-8637

algoritmaları ve ürünleri kamu yönetimini etkilemektedir. Adalet, emniyet, bankacılık, finans ve sağlık gibi birbirinden farklı sektörlerdeki karar verme senaryolarında YZ modellerine ve algoritmalarına yer verildiği gözlemlenmektedir. Kamu yönetiminde özellikle karar alma aşamasında YZ teknolojisinin verimlilik açısından dikkat çekici fırsatlar ortaya koyduğu görülmektedir. Ancak kamu-özel-sivil fark etmeksizin toplumsal yaşamda giderek yerleşen YZ temelli otomatik karar alma sistemleri fırsatlar yanında çeşitli tehditleri ve riskleri de içermektedir (Schreiber, 1968 :77-86; Wu, vd., 2020: 302; Emlek, 2024: 62).

Çalışmada, örgütlerde karşılaşılan problemlere göre beş farklı karar türü ile hem kamuda hem özel sektörde uygulama alanı bulmuş yirmiden fazla modern karar verme teorisi ve YZ unsurunun kamu yönetiminde kullanılması konusu incelenmiştir. Söz konusu karar türleri ve teorilerinin örgütler ve yönetici bireyler tarafından uygulandığı örnek vakalarda kayda değer kazanımlar sağlandığı izlenmektedir. İçinde bulunduğumuz yıllarda yönetim süreçlerinde kullanılmaya başlanan YZ unsuru ise bilgileri otomatik bir şekilde seçen ve filtreleyen periyotlar inşa ederek, bilgiyi depolamakla birlikte "sorun çözme, çözümleri yorumlama ve karar alma kabiliyeti olan analitik ve sentetik modeller geliştirme" gibi amaçlarla bu bilgilerden faydalanmaktadır. Dolayısıyla YZ bilgilerin birbirleriyle ilişkilendirilmesinde ve yönetsel verimlilik açısından anlam kazanmalarında etkili bir teknoloji olarak kabul edilmektedir (Simon, 1973: 274; Simon, 1967: 29).

Yöntem

Gerçekleştirilen çalışma kapsamında yazılı ve basılı kaynaklardan faydalanılmıştır. Özellikle çalışmanın "karar verme teorileri ve türleri" adlı başlıklarında Prof. Dr. Mehmet Akif Özer'in Yönetim Teorileri eseri ile Doç. Dr. Handan Boyalı'nın Kamu Denetçiliği Kurumunda Karar Verme Süreci başlıklı eserinden faydalanılmıştır. Bunların yanında konuya dair çeşitli akademik yayınlar, kurumsal raporlar ve kamu yatırımları çalışma kapsamında başvurulan yazılı kaynaklar arasındadır.

Bulgular

Yönetimde verimlilik ve YZ teknolojisi arasında bağlantı kuran ilk isim Herbert A. Simon'dır. Simon'a göre endüstri ve sosyal sistemlerde üretilen veriler insan beyni ile analiz edilebilecek miktarı fazlasıyla aşmaktadır. Örgüt yönetimlerinde verilerin işlenmesinde bireye yardımcı olacak yapay beyin geliştirilmesi verimliliği artırmanın esas unsurlarından birisi olacaktır, üniversiteler yapay beyin tasarımı ve inşası için enstitüler kurmalıdır (Simon, 1996: 137).

YZ teknolojisinin karar verme sistemleri açısından revaçta olmasının çeşitli sebepleri vardır ve bu sebepler YZ'nın sahip olduğu avantajlar şeklinde genellenmektedir. YZ'nın bu avantajları "nesnelerin interneti"ni geliştirebilme potansiyeli, kullanılmakta olan algoritmaların yapısal özellikleri bakımından ciddi değişiklikler gerektirmeden de faaliyet gösterebilmesi, şeffaf bir yapıya sahip olması ve tek bir sistem özelinde tasarlanmamış olduğundan esnek bir yapıya sahip olması şeklinde özetlenebilmektedir. Bu anlamda hali hazırda uygulanan karar verme sistemlerinde bütünleşme, bilgi paylaşımı ve şeffaflık gibi hususları güçlendirici nitelikte olan YZ, mevcut sistemin daha verimli bir forma kavuşmasında etkili kabul edilmektedir (Sayler ve Hoadley, 2020; Working Group on AI – Artificial Intellegince, 2018: 63).

YZ teknolojisi, kamu yönetiminde hizmet sunumunda eğitimden sağlığa güvenlikten savunmaya pek çok farklı sahada kullanılabilmektedir. Örneğin sağlık alanında radyoloji ve patoloji gibi tıbbi görüntüleme işlemleri ile erken teşhis ve tedavi ve ilaç sektörü gibi alanlarda YZ uygulama çalışmaları geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bir diğer kamusal hizmet alanı olan eğitim sektöründe de başta Çin ve ABD olmak üzere çeşitli coğrafyalarda YZ destekli eğitim sağlayıcısı programlardan faydalanılmaktadır. Bu anlamda menşei Çin olan SquirrelAI ile ABD'den ALEKS ve Watson isimli YZ programları bu eğitim sağlayıcılarına örnek teşkil etmektedir (Uzun, 2020: 86, 89; İşler ve Kılıç, 2021: 6).

İdari bireye kıyasla veri analizlerini YZ'nın daha kısa süre içerisinde gerçekleştirebilmesi, karmaşık nitelikli analizleri kolayca tamamlayabilmesi, aynı anda birden fazla işlevi yerine getirebilmesi, düşük hata oranına sahip olması, daha az alan ve boyut kapsıyor oluşu YZ'nın sunduğu fırsatlar olarak görülmektedir. Buna karşın toplumsal yıkımı doğurabilecek şekilde kötüye kullanılabilir olması, program uyuşmazlığı gibi nedenlerle komutun tersini yapması, duygusal algılardan yoksun olması, yüksek nitelikli ve ileri eğitimli insan kaynağı ile çok fazla zaman ve para gerektirmesi ve teknolojik bağımlılığı artırır özellikte oluşu YZ'nın beraberinde getirdiği riskler ve tehditler olarak belirtilmektedir (Ekinci ve Karakoyunlu, 2022: 80; Khanzode ve Sarode, 2020: 34; Emlek, 2024: 62-63).

Ancak, YZ kullanılmasıyla beraber kamu yönetiminde karşılaşılan stratejik, karmaşık, uzun evreli veya programlanmamış problemlerin çözümüne yönelik karar süreçlerinde yöneylem araştırması, altı sigma yöntemi, toplam kalite metodu, kıyaslama yöntemi, maliyet fayda analizi ve tasarım yönetimi gibi modern karar verme teorilerinin kullanılması da büyük önem taşımaktadır. Kamu yönetimiyle ilgili yüksek öğretim programları müfredatlarında modern yönetim teori ve metotlarının yeteri kadar yer bulamaması da ülkemiz açısından zayıf yön olarak kabul edilmektedir. Örneğin kamu yönetimine insan kaynağı yetiştiren Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin (SBF) dört sınıfın sekiz öğrenim dönemi ders programlarında modern "Yönetim ve Organizasyon" dersleri bulunmamaktadır. Bugün kişi başı yıllık 40.000$ gelire ulaşılmış ülkelerde modern yönetim teorilerinin örgün eğitim programlarında yoğun şekilde veriliyor olması; buna karşılık anılan bilgilerin yönetici yetiştiren fakültelerin müfredatlarında verilmeyen ülkelerde yıllık 10.000$ gelir düzeyinde kalınması, gelişmişlik farkını meydana getiren unsurlardan birisinin modern yönetim ve karar teorilerinin kullanılması olduğunu ampirik olarak açıklamaktadır. Bu anlamda Antalya-Konya karayolunun Eynif Ovası'ndan geçen bölümünün 2 metreden fazla su altında kalması, lisans eğitiminde "modern yönetim teorileri" öğretilmeyen Karayolları Genel Müdürlüğü yöneticilerinin bir uygulama örneği olarak kabul edilebilir niteliktedir. Adı geçen karayolu Eynif Ovası mevkiinde ve Antalya tarafından Konya istikametine gidiş yönünde Eynif Ovası'nın İbradı tarafında rakım 1020 ile başlıyor, dört km boyunca 990'a (40m.) düşerek Beyşehir tarafında tekrar 1200'e yükseliyor. Bu mevki söz konusu coğrafi değişkenlikten kaynaklı yağmurlu yıllarda kış döneminde su altında kalmaktadır (Ankara Üniversitesi SBKY Mülkiye, 2026; Gün, 2026).

Öte yandan, kamu hizmetleri arasında önemli bir diğer alan olan güvenlik ve savunma konusunda devletler kamusal hizmetlere dair karar aşamalarında YZ'dan gittikçe daha fazla faydalanmaktadır. Özellikle ABD'nin Raven, Mosaic Warfare, LOGSA, ORCA, Sea Hunter, Spot/LS3 ve Çin'in JARI isimli projeleri bu alanda sürdürülen YZ temelli araştırma ve geliştirme çalışmalarına örnek teşkil etmektedir. Diğer yandan hızlı ve verimli çalışmak için YZ sistemine yüklenen verilerin, sistemin sahibi olan ülkeler tarafından kendi ticari, sosyal, siyasi ve askeri çıkarları için kullanılmak üzere depo edileceğine dair kuşkular bulunmaktadır (Temuçin, 2020: 32-39).

Tartışma ve Sonuç

İncelenen bulgulara göre, devletlerin uluslararası arenada siyasi amaçlarını gerçekleştirebilmek için özellikle askeri alanda karar destek, siber tehditlere ilişkin tedbirler ve istihbarat bilgilerine vâkıf olunması noktasında YZ teknolojilerinden yararlandıkları bilinmektedir. Bu durumun önde gelen motivasyonlarından biri YZ teknolojilerinin devletlerarasında asimetrik üstünlükler sağlayabilecek nitelikte olmasıdır. Böylece teknolojinin pozitif etkisiyle daha az nüfuslu küçük devletler, büyük ve güçlü devletlere karşı rekabetçi bir konuma sahip olabileceklerdir. Kamu yönetiminin asıl görevi olan toplumun refahını artırma yolunda etkin ve verimli yönetim uygulamalarına daima ihtiyaç bulunmaktadır. Son 70 yıldır yönetim süreçlerinde kullanılmakta olan bilgisayar 2020'li yıllarda YZ ile ileri düzeyde bir aracı kamu yönetimine sunmuştur. Ancak bütün araçların etkin ve verimli yönetimde kullanılabilmesinin temel koşulu ileri yönetim metotlarını iyi derecede bilen ve kullanabilen insan kaynağına sahip olmaktır (Allen ve Chan, 2017: 2-5).

Kamu yönetimi bir yandan YZ aracının kullanılabileceği öncelikli alanları belirlerken aynı zamanda karmaşık, stratejik, uzun evreli ve programlanmamış karar türleri ile seviyelerine göre karar türlerini öğreten dersler, fen

ve sosyal bilimlerde yönetici yetiştiren lisans okullarının eğitim programlarına acil olarak yerleştirmelidir. Kamuda alt, orta ve üst düzey idari birey rasyonele en yakın tercihe ulaşabilmek için karşılaştığı problemin nasıl bir karar türüne girdiğini bilmelidir. Bununla birlikte kamu yönetiminin her seviyesinde yetki kullanan idari bireylerin hangi karar türlerine göre hangi karar (yöneylem, fayda-maliyet, girdi-çıktı, 5n1k, vb.) teorisine ihtiyaç bulunduğunu ve karar teorisi uygulama sürecinde YZ kullanma metodunu da bilmesi gereklidir. Aksi halde kamu yönetimi kararlarını "olsa olsa" metodu ile verecektir.

Diğer yandan YZ'ya yüklenen verilerin teknolojinin menşei ülke tarafından analiz edilerek herhangi bir şekilde ülkemizin menfaatlerine aykırı şekilde kullanılma ihtimali çalışmanın bulguları arasındadır. Bu nedenlerle; Milli teknoloji geliştirilinceye kadar kamu yönetiminde YZ kullanımında ülkemize zarar vermeyecek alanların belirlenmesi, lisans programlarında ve mevcut kamu yöneticilerine, karar türleri ve modern karar teorileri ile metotlarına dair eğitimlerin planlanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Allen, G. ve Chan, T. (2017). Artificial Intelligence and National Security. Harvard Kennedy School: Belfer Center for Science and International Affairs, USA.

Ankara Üniversitesi SBKY Mülkiye (2026). *Dersler.* https://sbkymulkiye.ankara.edu.tr/dersler/ 10.02.2026 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Ekinci, E. ve Karakoyunlu, İ. (2022). Verimlilik ve Yapay Zekâ Arasındaki İlişki: Herbert A. Simon'un Yönetim Düşüncesi Üzerinden Bir İnceleme. *Türk İdare Dergisi,* 94(495), 65-88.

Emlek, D. N. (2024). *Yapay Zekâ Yönetişimi ve Kamu Hizmetleri: Kavramlar, Teoriler ve Uygulamalar.* (Yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eskişehir.

Gün, E. (2026). Antalya-Konya Yolu Nisana Kadar Açılmayabilir! 1988 Haritası Ortaya Çıktı. *Antalya Körfez,* 19 Şubat.

İşler, B. ve Kılıç, M.Y. (2021). Eğitimde Yapay Zekâ Kullanımı ve Gelişimi. *Yeni Medya Elektronik Dergi,* 5(1), 1-11.

Khanzode, C. A. ve Sarode, R. D. (2020). Advantages and Disadvantages Of Artificıal Intelligence and Machine Learning: A Literature Review. *International Journal of Library & Information Science (IJLIS),* 9(1), 30-36.

Sayler, K. M. ve Hoadley, D. S. (2020). Artificial Intelligence and National Security. Washington, DC: Congressional Research Service. CRS Report No. R45178.

Schreiber, J.J. Servan. (1968). *Amerika Meydan Okuyor*. İstanbul: Sander Kitabevi.

Simon, H. (1996). *The Sciences Of The Artificial.* Third Edition. Science-Philosophy Pitsburg Pensilvanya Mit Press.

Simon, H. A. (1973). Applying Information Technology To Organizational Design. *Public Administration Review,* 33(3), 268-278.

Simon, H. A. (1967). Motivational and Emotional Controls Of Cognition. *Carnegie Institute of Technology Psychological Review,* 74(1), 29-39.

Temuçin, T. (2020). Yapay Zekâ Bilgi Kitapçığı. *Deniz Kuvvetleri Dergisi Eki,* Sayı 630.

Uzun, T. (2020). Yapay Zekâ ve Sağlık Uygulamaları. *Kâtip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 3(1), 80-92.

Working Group on AI. (2018). Mauritius Artificial Intelligence Strategy. https://ncb.govmu.org/ncb/strategicplans/MauritiusAIStrategy2018.pdf

Wu, W., Huang, T. ve Gong, K. (2020). Ethical Principles and Governance Technology Development Of AI In China. *Engineering,* 6(3), 302-309.

Yapay Zekanın Kamu Yönetimi Disiplini İçindeki Yeri: Bibliyometrik Bir Analiz

The Place of Artificial Intelligence in the Discipline of Public Administration: A Bibliometric Analysis

Serhat Başaran[1], Mustafa Güngör[2]

Öz

Bu çalışmanın amacı kamu yönetimi disiplininde yapay zekâ konulu lisansüstü düzeyde hazırlanmış tezleri incelemektedir. YÖK Tez üzerinden incelenecek olan lisansüstü tezlerin türünü, hangi yıllarda hazırlandığını, hangi anabilim dalında üretildiğini ve diğer disiplinlerle olan ilişkisini ortaya koymak çalışmanın başlıca hedeflerindendir. 10/03/2026 tarihinde YÖK Tez üzerinde dizin yapay zekâ ve konu olarak kamu yönetimi şeklinde tarama yapıldığında 24 adet lisansüstü teze ulaşılmıştır. Erişim sağlanan tezler bibliyometrik analiz yöntemi ile 8 kategoriye ayrılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde kamu yönetimi disiplininde yapay zekâ konusuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili lisansüstü çalışmaların diğer disiplinlerle kıyaslandığında sayıca az olduğu ve üzerinde daha fazla düşünülmesi gereken bir alan olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yapay Zekâ, Bibliyometrik Analiz

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

The purpose of this study is to examine graduate theses on the topic of artificial intelligence within the discipline of public administration. One of the primary objectives of this study is to identify the types of graduate theses to be examined via YÖK Tez, the years in which they were prepared, the sub-disciplines in which they were produced, and their relationship with other disciplines. When a search was conducted on YÖK Tez on March 10, 2026, using the keywords “artificial intelligence” and “public administration,” 24 graduate theses were identified. The accessible theses were categorized into 8 groups using bibliometric analysis methods and evaluated accordingly. The findings revealed that, compared to other disciplines, the number of graduate studies in the field of public administration directly or indirectly related to the topic of artificial intelligence is relatively low, indicating that this is an area requiring further consideration.

Keywords: Public Administration, Artificial Intelligence, Bibliometric Analysis

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı kamu yönetimi disiplini içinde yapay zekâ üzerine yazılmış lisansüstü tezleri incelemektir. Avantajları ve dezavantajları bir yana hayatımızın her alanında nüfuz eden yapay zekanın akademik disiplinler içerisindeki etkisinde de artış yaşanmaktadır. Başta mühendislik, tıp ve teknoloji fakültelerinde gördüğümüz yapay zekâ konulu akademik çalışmalar sosyal bilimlerde de görülmeye başlanmıştır. Özellikle ekonomik modellemeleri kullanan iktisat ve ekonometri gibi akademik programlarının yanı sıra reklam, satış ve pazarlama gibi anabilim dallarına ayrılan işletme akademik programı içinde de yapay zekayla ilişkili lisansüstü tezler ve projeler yapılmaktadır.

[1] Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, serhat.basaran@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6809-255X

[2] Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, mustafagungor@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8502-8103

Bu bağlamda bu çalışma, kamu yönetimi disiplininde yapay zekâ ile ilgili hazırlanmış lisansüstü tezlerin yılını, türünü, sayısını, anabilim dallarını ve diğer disiplinlerle olan ilişkisini göstermeyi hedeflemektedir. Çalışmamızın özgün değeri kamu yönetimi disiplini içinde yapay zekâ konulu akademik çalışmaların hangi aşamada olduğunu tespit etmektir.

Araştırmanın özgün katkısı bu alanda çalışan her araştırmacıya kamu yönetimi disiplini içinde yapay zekâ konulu çalışmaların ulaştığı seviyeye yönelik kuramsal bir çerçeve geliştirmesidir. Bu sayede bu çalışma hem kamu yönetimi alanında çalışan akademisyenlere hem de bu alanda akademik çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılar için rehber olacaktır.

Bu çalışmanın sınırlılığı yapay zekâ ile ilişkili olabilecek ‘‘akıllı kent’’ ve ‘‘dijitalleşme’’ gibi başlıkların kapsam dışında tutulmasıdır. Ayrıca dizinleme sırasında tezleri hazırlayan kişilerin anahtar kelimeleri kullanırken kişisel tercih veya hata yapma olasılıklarının göz ardı edilmesi çalışmanın bir başka sınırlılığıdır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. İncelenecek olan veriler Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’nin (YÖK Tez) internet sayfasında mevcut olan yüksek lisans ve doktora tezleridir. Tezlere ulaşmak için YÖK Tez’in internet sayfasında bulunan arama motorunda dizin (anahtar kelime) kısmı ‘‘yapay zekâ’’, konu kısmı ise ‘‘kamu yönetimi’’ şeklinde ayarlanarak filtre işlemi yapılmıştır.

Elde edilen dokümanları incelemek için bibliyometrik analiz kullanılmıştır. Bibliyometrik analiz belirli bir alanın analizini yapmak için kullanılan bir yöntemdir (Aslancı, 2022: 4). Bu analiz için 8 kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler kamu yönetimi disiplini altında kaç adet tez üretildiği, hangi yıllarda üretildiği, bu tezlerin lisansüstü kategorisinin ne olduğu, hangi tür üniversitelerde hazırlandığı, proje bazlı üretilip üretilmediği, yayın dilinin ne olduğu, hangi anabilim dallarında üretildiği ve hangi diğer disiplinlerle beraber hazırlandığı şeklindedir.

Bulgular

İncelenecek lisansüstü tezler Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi’nden elde edilecek yüksek lisans ve doktora seviyesindeki tüm tezlerdir. Dizin (anahtar kelime) olarak yapay zekâ kelimesi kullanılarak 10/03/2026 tarihinde yapılan taramalarda 2362 adet lisansüstü teze erişim sağlanmıştır. Arama konusunu ‘‘kamu yönetimi’’ şeklinde sınırlandırdığımızda ise karşımıza 24 adet lisansüstü tez çıkmaktadır. Bu tezlerin en eskisi 2019 yılında yazılmış olmakla beraber en yenisi 2025 yılında yapılmıştır. Yapılan lisansüstü tezlerin türleri bakımından incelendiğinde 19 yüksek lisans tezi mevcutken 5 doktora tezi mevcuttur. Yapay zekâ konusu multidisipliner bir konu olduğu için yazılan lisansüstü tezlerin birçoğu diğer disiplinlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Tezlerin konu dizinlemeleri (anahtar kelimeleri) üzerinde filtreleme yapıldığında 24 lisansüstü tezin 7’sinin siyaset bilimi, 4’ünün uluslararası ilişkiler, 2’si hukuk, 1’i işletme ve yönetim bilişim sistemleri gibi sosyal bilimleri ilgilendiren alanlarda üretilmişken, diğer tezlerin 2’si deprem mühendisliği, bilim ve teknoloji ve ilk ve acil yardım, 1’i ise endüstri mühendisliği, bilgisayar mühendisliği ve coğrafya gibi fen bilimlerini ilgilendiren alanlarda üretilmiştir. Üretilen tezlerin dili incelendiğinde 19 tez Türkçe olarak hazırlanmışken yabancı dilde üretilen tezlerin hepsi İngilizce olup sayısı 5’tir. Tezlerin teşekkür kısımları incelendiğinde hiçbir tezin TÜBİTAK ya da herhangi bir bilimsel proje kapsamında üretilmediği tespit edilmiştir. Üniversite türlerine bakıldığında tezlerin 5’i vakıf üniversitelerinde hazırlandığı geri kalan 19’u ise devlet üniversitesi ve çeşitli devlet kurumlarında hazırlandığı görülmüştür. Yapılan tezler anabilim dallarına göre tasnif edildiğinde ilk olarak siyaset bilimi ve kamu yönetimi anabilim dalında daha sonra ise kamu yönetimi anabilim dalında tezlerin hazırlandığı tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın sonucunda kamu yönetimi disiplininde yapay zekâ konulu lisansüstü çalışmaların yetersiz olduğunu ifade edebiliriz. Yapay zekâ dizini ile YÖK Tez üzerinden yapılan taramalarda 2362 lisansüstü çalışmaların sadece 24'ü (%1,01) kamu yönetimi disiplini ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilidir. Bu da yapay zekâ ile ilgili çalışmaların çok daha ağırlıklı olarak kamu yönetimi disiplini dışındaki alanlarda çalışıldığının işaretidir.

İkinci olarak yapılan lisansüstü çalışmalardan hiçbirinin bilimsel bir proje sonucu üretilmemiş olması kamu yönetimi disiplininin hem akademik açıdan hem de kamu hizmeti sunan bir yönetsel bir birim olarak hizmet üretme anlamında diğer disiplinlere göre geride olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak yapay zekâ ile ilgili kamu yönetimi disiplininde akademik düzeyde yapılacak olan çalışmalardaki artış hem kamu hizmeti sunumunda iyileşme meydana getirecektir hem de bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara yol gösterici olacaktır.

Kaynakça

Aslancı, S., (2022). Araştırma Sorgulamaya Dayalı Öğrenme: Bibliyometrik Bir Analiz.

Bilimsel Eğitim Araştırmaları. Cilt 6. Sayı 1. 1-25. https: // doi.org / 10.31798/ ses. 1068633

Yapay Zekâ ve Veri Güvenliği Bağlamında AB Yapay Zekâ Yasası ve Türkiye Açısından Bir Analiz

The EU Artificial Intelligence Act in the Context of Artificial Intelligence and Data Security: An Analysis from Türkiye's Perspective

Yakup Bulut[1], Eren Kum[2]

Öz

Bu çalışmanın *konusu,* yapay zekâ ve veri güvenliği çerçevesinde AB Yapay Zekâ Yasası'nın Türkiye açısından ne ifade ettiğini ortaya koymaktır. Bu açıdan çalışmanın *temel amacı,* AB Yapay Zekâ Yasası'nın veri güvenliğine ilişkin ortaya koyduğu normatif çerçevenin Türkiye'deki yapay zekâ uygulamaları ve yasal düzenlemeler üzerindeki muhtemel yansımalarını kapsamlı bir biçimde incelemektir. Bu bağlamda, yapay zekâ teknolojilerinin sadece teknik bir inovasyon değil, dijital dönüşümün toplumsal ve kurumsal boyutlarını şekillendiren stratejik bir unsur olduğu görülmektedir. Söz konusu teknolojiler; kamu hizmetlerinden temel hak ve özgürlüklere kadar pek çok alanı kapsarken, beraberinde etik, hukuki ve idari riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu açıdan bu çalışma, betimleyici bir yöntemle yapay zekanın toplumsal ve idari yapılar üzerindeki etkilerini özellikle veri güvenliği açısından analiz etmeye odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Veri Güvenliği, Yapay Zekâ

JEL Kodları: H83, K24, L52, O33

Abstract

The purpose of this study is to examine what the EU AI Act means for Turkey in the context of artificial intelligence and data security. From this perspective, the primary objective of this study is to comprehensively examine the potential implications of the normative framework established by the EU AI Act regarding data security on artificial intelligence applications and legal regulations in Turkey. In this context, it is evident that artificial intelligence technologies are not merely a technical innovation, but a strategic element that shapes the social and organizational dimensions of digital transformation. These technologies encompass many areas, from public services to fundamental rights and freedoms, but they also bring with them ethical, legal, and administrative risks. From this perspective, this study focuses on analyzing the effects of artificial intelligence on social and administrative structures using a descriptive approach, with a particular emphasis on data security.

Keywords: European Union, Data Security, Artificial Intelligence

JEL Codes: H83, K24, L52, O33

Genişletilmiş Özet

Bu çalışmanın konusu, yapay zekâ ve veri güvenliği çerçevesinde Avrupa Birliği (AB) Yapay Zekâ Yasası'nın Türkiye açısından ne ifade ettiğini ortaya koymaktır. Bu açıdan çalışmanın temel amacı, AB Yapay Zekâ Yasası'nın veri güvenliğine ilişkin ortaya koyduğu normatif çerçevenin Türkiye'deki yapay zekâ uygulamaları ve yasal düzenlemeler üzerindeki muhtemel yansımalarını kapsamlı bir biçimde incelemektir. Dijitalleşmenin hızla yaygınlaşması, yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi, ekonomi, sağlık, güvenlik ve iletişim gibi toplumsal yaşamın farklı alanlarında sistematik bir biçimde kullanılmasını sağlamıştır. Büyük ölçekli veri analitiği ve otomatik karar destek mekanizmaları aracılığıyla geliştirilen bu teknolojiler, kurumsal etkinliğin

[1] Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yakupbulut@gantep.edu.tr, ORCID: 000-0002-0838-4200

[2] Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ek211002@mail2.gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7673-6319

en üst düzeye çıkarılmasına ve işleyişte iyileştirmeler sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan yapay zekâ; yalnızca teknik bir inovasyon olarak değil, aynı zamanda dijital dönüşümün toplumsal ve kurumsal boyutlarını şekillendiren stratejik bir unsur olarak görülebilir. Nitekim yapay zekâ, kamu hizmetlerinin sunumunda operasyonel verimliliği artırma ve kamusal karar alma süreçlerini iyileştirme noktasında önemli fırsatlar sunmaktadır. Yapılan çalışmalar (McAfee ve Brynjolfsson, 2017; Floridi, 2019), yapay zekâ sistemlerinin kurumsal verimlilik ve toplumsal fayda üretme kapasitesini ortaya koymaktadır. Bununla beraber, konuyu hukuki ve etik tartışmaların merkezine de taşımaktadır. Çünkü yapay zekâ teknolojilerinin kişisel verilerin güvenliği, bireysel mahremiyetin korunması, temel hak ve özgürlüklerin kullanımı gibi çok boyutlu bir içeriğe sahip olduğu ve ciddi etik, hukuki ve idari riskleri de beraberinde getirdiği görülmektedir. Bu riskleri yönetebilmek amacıyla birçok devlet ve uluslararası kuruluş, yapay zekâ sistemlerinin tasarımı ve kullanımına yönelik normatif düzenlemeler ile kurumsal ve hukuki çerçeveler oluşturma yönünde çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. Bu düzenleyici çabalar; bir yandan yapay zekâ uygulamalarının toplumsal fayda üretme kapasitesini korumayı, diğer yandan da bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına almayı amaçlamaktadır. Nitekim literatürde geniş biçimde tartışılan (Mittelstadt ve ark., 2016; Jobin ve ark., 2019) yapay zekâ yönetişimi, teknolojik ilerlemenin sunduğu fırsatlar ile temel hakların korunmasına yönelik gereklilikler arasında hassas bir denge kurma çabasının odak noktasında yer almaktadır. Bu açıdan, yapay zekâ sistemlerinin etik, hukuki ve toplumsal etkileri üzerine yürütülen araştırmaların, düzenleyici çerçevelerin oluşturulmasında ve politika geliştirme süreçlerinde oldukça önemli bir role sahip olduğu söylenebilir.

Bu bağlamda uluslararası düzeyde, yapay zekâ teknolojilerinin güvenli, etik ilkelere uygun ve temel hak ve özgürlükleri gözeten bir biçimde geliştirilmesini ve uygulanmasını sağlamak amacıyla yasal arayışlar ortaya çıkmıştır. İşte bunlardan biri de 1 Ağustos 2024 tarihinde yürürlüğe giren ve dünyanın ilk kapsamlı yapay zekâ mevzuatı olma özelliğini taşıyan AB Yapay Zekâ Yasası'dır. AB Yapay Zekâ Yasası, yapay zekâ teknolojilerini tamamen sınırlamak yerine riskleri yönetmeyi hedefleyen bir yaklaşımı benimsemektedir. Nitekim yasanın genel gerekçesinde de belirtildiği üzere düzenlemenin amacı: "*Birlik değerlerine uygun olarak yapay zekâ sistemlerinin geliştirilmesi, piyasaya sürülmesi, hizmete alınması ve Birlik içinde kullanılması için tek tip bir yasal çerçeve oluşturarak iç pazarın işleyişini iyileştirmek, insan merkezli ve güvenilir yapay zekânın benimsenmesini teşvik etmek ve aynı zamanda sağlık, güvenlik ve temel hakların yüksek düzeyde korunmasını sağlamaktır*" (European Union, 2024, s. 1).

Yasa kapsamında yapay zekâ sistemleri; oluşturabilecekleri risk düzeyine göre "kabul edilemez risk", "yüksek risk", "sınırlı risk" ve "asgari risk" olmak üzere dört temel kategori altında sınıflandırılmaktadır (European Union, 2024). Bu sınıflandırma; yapay zekâ uygulamalarının birey ve toplum üzerindeki potansiyel etkilerini dikkate alarak, farklı düzeylerde hukuki ve teknik yükümlülükler öngören risk temelli bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

İnsan hakları ve temel özgürlükler üzerinde ciddi tehditler oluşturma potansiyeline sahip olan sosyal puanlama sistemleri ya da bireylerin davranışlarını manipüle etmeyi amaçlayan belirli yapay zekâ uygulamaları, *"kabul edilemez risk"* kategorisinde değerlendirilmekte ve bu nedenle tamamen yasaklanmaktadır. Buna karşılık *"yüksek risk"* kategorisinde yer alan yapay zekâ sistemlerinin kullanımı; belirli güvenlik, denetim, veri yönetişimi ve şeffaflık standartlarının yerine getirilmesi koşuluyla mümkün kılınmaktadır. *"Sınırlı risk"* kategorisinde ise kullanıcıların yapay zekâ ile etkileşim içinde olduklarının açık bir biçimde bilgilendirilmesini sağlayan şeffaflık yükümlülükleri öngörülmekte; böylece kullanıcıların bilinçli karar verme süreçlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. *"Asgari risk"* kategorisine giren uygulamalar ise görece daha esnek bir düzenleme çerçevesi içinde ele alınmakta; bu alanda yenilikçi teknolojilerin geliştirilmesini teşvik eden ve düzenleyici yükleri sınırlı tutan bir yaklaşım benimsenmektedir.

Yukarıda sayılan risk grupları bütüncül bir biçimde değerlendirildiğinde, AB Yapay Zekâ Yasası'nın temelini veri yönetişimi, şeffaflık, insan denetimi, hesap verebilirlik ve güvenlik gibi temel ilkelerin oluşturduğu söylenebilir. AB Yapay Zekâ Yasası, yalnızca Avrupa içi düzenleyici bir çerçeve oluşturmakla sınırlı kalmayıp küresel ölçekte de "*Brüksel Etkisi*" (Bradford, 2020, s. 3-4) olarak tanımlanan normatif bir etki kapasitesine sahiptir. Bu etki**;** AB'nin iç hukuk düzenlemelerinin, Birliğin ekonomik ağırlığı ve piyasa büyüklüğü sayesinde

uluslararası standartlara dönüşmesiyle ortaya çıkmakta, böylece diğer devletlerin ve bölgesel örgütlerin benzer düzenlemeler geliştirmesini teşvik etmektedir. Dolayısıyla söz konusu yasa; yapay zekâ yönetişimi alanında yalnızca Avrupa için değil, küresel ölçekte de bir referans noktası niteliği taşımaktadır.

Avrupa Birliği'nin yapay zekâ mevzuatı alanındaki bu öncü ve kural koyucu düzenlemesinden Türkiye de doğrudan etkilenmektedir. Yasa, Türkiye açısından yalnızca dışsal bir düzenleme değil; aynı zamanda iç hukuk ve strateji ekosistemini doğrudan etkileyen normatif bir çerçeve niteliği taşımaktadır. Türkiye'nin 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, AB'nin "güvenilir yapay zekâ" ve "risk temelli yaklaşım" ilkeleriyle büyük ölçüde örtüşmekte; veri güvenliği, etik ilkeler ve insan haklarının korunması gibi alanlarda AB standartlarını referans almaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021). Bu paralellik; Türkiye merkezli teknoloji girişimlerinin AB pazarındaki rekabet gücünü koruması, uluslararası yatırımcılar açısından hukuki öngörülebilirliğin sağlanması ve küresel ölçekte uyumlu bir yapay zekâ ekosisteminin inşa edilmesi bakımından kritik bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla Türkiye'nin ulusal stratejisinin, yalnızca iç politika açısından değil, aynı zamanda AB ile bütünleşik bir dijital ekonomi ve teknoloji yönetişimi perspektifi açısından da stratejik bir değer taşıdığı söylenebilir.

Betimleyici bir yöntemle ele alınan bu çalışmada öncelikle literatür çerçevesinde doküman analizi yapılmaktadır. Bu doğrultuda yapay zekâ ve veri güvenliği konularında ulusal ve uluslararası güncel literatür sistematik bir biçimde analiz edilmiştir. Bu çerçevede AB Yapay Zekâ Yasası'nın temelini oluşturan "risk temelli yaklaşım" ve "veri yönetişimi" gibi kavramların kuramsal zemini ve teorik çerçevesi ortaya konulmuştur. İkinci olarak, doküman analizi tekniğiyle yasal ve stratejik metinler üzerinde derinlemesine bir inceleme yürütülmüştür. Bu doğrultuda AB Yapay Zekâ Yasası, Türkiye'nin 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Strateji Belgesi ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu özellikle dikkate alınmıştır. Bu belgeler arasındaki normatif benzerlikler, farklar ve olası etkileşimler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenerek Türkiye açısından stratejik bir çıkarım yapılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, AB normlarının Türkiye'nin yapay zekâ mevzuat ve uygulamaları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin saptanması ve mevcut durumun Türkiye özelinde somutlaştırılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede elde edilen teorik bilgi ve verilerle, Türkiye'nin yapay zekâ ve veri güvenliği ekosisteminin AB'nin normatif çerçevesiyle uyum potansiyeli de ortaya konmaktadır. Ayrıca söz konusu potansiyelin operasyonel bir düzleme aktarılabilmesinin; uygulama, denetim ve sertifikasyon süreçlerinde kapsamlı yapısal reformları zorunlu kıldığına dikkat çekilmiştir. Çünkü ulusal politika metinlerinde AB müktesebatıyla örtüşen ilkeler benimsenmiş olsa da bu ilkelerin uygulama esaslarına dönüştürülmesi ve kurumların denetim kabiliyetlerinin artırılması temel bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda çalışmada; yasal düzenlemelerin birbiriyle uyumlu hale getirilmesi, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve uluslararası iş birliklerini temel alan çok katmanlı stratejik öngörüler ortaya konmaktadır. Bu stratejilerin uygulanması ve Türkiye'nin AB dijital pazarıyla bütünleşmesini kolaylaştırmanın önemi dikkate alınarak, küresel güvenilir yapay zekâ ekosistemindeki stratejilerin sağlamlaştırılması bağlamında bazı öneri ve yaklaşımlara yer verilmektedir.

Kaynakça

Bradford, A. (2020). *The Brussels effect: How the European Union rules the world*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/oso/9780190088583.001.0001

European Union. (2024). *Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*. http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj

Floridi, L. (2019). Establishing the rules for building trustworthy AI. *Nature Machine Intelligence*, *1*(6), 261–262. https://doi.org/10.1038/s42256-019-0055-y

Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. *Nature Machine Intelligence*, *1*(9), 389–399. https://doi.org/10.1038/s42256-019-0088-2

McAfee, A., & Brynjolfsson, E. (2017). *Machine, platform, crowd: Harnessing our digital future*. W. W. Norton & Company.

Mittelstadt, B. D., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., & Floridi, L. (2016). The ethics of algorithms: Mapping the debate. *Big Data & Society*, *3*(2). https://doi.org/10.1177/2053951716679679

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2021). *Ulusal yapay zekâ stratejisi 2021-2025*. https://bilgem.tubitak.gov.tr/wp-content/uploads/sites/8/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025-1.pdf

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Teknolojilerinin Kullanımı: Etik Sorunlar ve Çözüm Önerileri

The Use of Artificial Intelligence Technologies in Public Administration: Ethical Issues and Proposed Solutions

Abdullah Çelik[1], İsmail Mardinli[2]

Öz

Bu çalışma, kamu yönetiminde yapay zekâ teknolojilerinin kullanılması ile ortaya çıkabilecek etik sorunlara odaklanmakta ve bu sorunlara ilişkin çözümler önermeyi amaçlamaktadır. Son yıllarda yönetim süreçlerini dönüştürme anlamında ortaya çıkan en etkili teknolojik gelişmelerden biri yapay zekâ teknolojisi olmuştur. Yapay zekâ teknolojileri, kamu hizmetlerinin sunumu, örgütsel yapının ve işleyişin dönüştürülmesi, verimliliğin artırılması, insan kaynaklı hataların azaltılması ve karar süreçlerinin hızlanması gibi önemli avantajlar sağlamaktadır. Ancak yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi alanında kullanımı sayılan bu faydaları ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda önemli etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, ortaya çıkabilecek etik sorunları tespit etmek ve bu sorunlara çözümler önermek kamu yönetimi açısından büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yapay Zeka Teknolojileri, Etik.

JEL Kodları: H83, O30,

Abstract

This study focuses on the ethical issues that may arise from the use of artificial intelligence technologies in public administration and aims to propose solutions to these issues. Artificial intelligence technology has been one of the most effective technological developments in recent years in terms of transforming management processes. Artificial intelligence technologies offer significant advantages such as the delivery of public services, the transformation of organizational structure and operations, increased efficiency, reduced human error, and accelerated decision-making processes. However, the use of artificial intelligence technologies in public administration is not limited to these benefits; it also brings significant ethical issues. Therefore, identifying potential ethical issues and developing solutions to these issues is of great importance for public administration.

Keywords: Public Administration, Artificial Intelligence Technologies, Ethics.

JEL Codes: H83, O30,

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, yapay zeka teknolojilerinin kamu yönetimi sürecine entegre edilmesi ve kullanılması sürecinde ortaya çıkabilecek etik sorunlara odaklanmakta ve bu sorunlara ilişkin çözümler önermeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi alanında kullanımının getirmiş olduğu olumlu ve olumsuz yönler ele alınarak, söz konusu bu teknolojilerin ne tür etik sorunlara yol açtığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın yöntemi, ulusal ve uluslararası alanda bu konuda yapılmış olan kuramsal ve ampirik verilere ve yapay zeka teknolojilerine ilişkin uluslararası kurum ve kuruluşlarca belirlenen etik ilkelere dayandırılarak yürütülecektir. Bu doğrultuda yapay zekâ teknolojilerinin yönetim bilimi alanında kullanımına ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde yer alan çalışmaların ve Avrupa Komisyonu gibi uluslararası kuruluşların belirlemiş olduğu yapay zekâ kullanımında etik ilkeler incelenerek konunun önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

[1] Prof. Dr., Harran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü acelik@harran.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9413-7918.

[2] Dr., Bağımsız Araştırması, ismailmardinli63@gmail.com, Orcid: 0000-0002-5138-7474.

Bilgi iletişim teknolojilerinde meydana gelen hızlı gelişmeler birçok alanda olduğu gibi kamu yönetimi alanında da önemli dönüşümlere ve yeniliklere yol açmıştır. Bu süreçte kamu yönetimi sahip olduğu görev ve sorumluluklarını dijital çağın gereklilikleri doğrultusunda yeniden dönüştürmeye başlamıştır. Bu kapsamda yapay zekâ teknolojileri kamu yönetimi açısından önemli bir dönüşüm aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapay zekâ, son yıllarda ortaya çıkan en önemli teknolojik gelişmelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Günümüzün ileri düzey teknolojileri arasında yer alan yapay zekâ, bilgisayarların ve robotik sistemlerin insan benzeri zekâ, öğrenme ve problem çözme yeteneklerini taklit edebilme kapasitesine dayanan bir teknoloji olarak tanımlanmaktadır. Yapay zekâ teknolojileri eğitim, sağlık, finans ve yönetim gibi birçok sektörde kullanılmakta ve bu alanlarda önemli yapısal ve işlevsel dönüşümlere öncülük etmektedir (Altıntop, 2023: 182-183). Yapay zekâ temelli teknolojilerin kamu yönetimi alanında kullanılmaya başlaması birçok avantajı beraberinde getirmiştir. Söz konusu yapay zekâ sistemleri, kurumsal verimliliğin artmasına, yönetimde şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin güçlenmesine ve karar alma süreçlerinin desteklenmesine önemli katkılar sağlayan teknolojiler olarak öne çıkmaktadır. Kamu yönetiminde yapay zekâ temelli teknolojilerin benimsenmesi, teknik süreçlerin modernizasyonu, örgütsel verimliliğinin artırılması ve paydaş katılımının güçlendirilmesi amacıyla stratejik bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Pasenko, 2022: 48). Bu bağlamda, kamu sektöründe yapay zekâ uygulamaları, vatandaşlar ile idare arasındaki etkileşimi geliştirme ve kamu hizmetlerinin etkinlik ve kalitesini artırma potansiyeli nedeniyle giderek önem kazanmaktadır.

Yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi alanında artan ve yaygınlık kazanan kullanımı sağlamış olduğu faydaların yanı sıra, birçok önemli sorunu da beraberinde getirmiştir. Bunların başında gelen en önemli sorunlardan biri etik ihlalleridir. Etik, yapay zekâ teknolojilerinin, tarafsız, şeffaf ve hesap verebilir şekilde çalışmasını sağlamada kritik bir görev üstlenmektedir. Özellikle algoritmik yanlılık ve ayrımcılık gibi unsurlar yapay zekâ teknolojilerinin yönetim sürecinde yanlış kararlar verebilmesine sebep olabilmektedir. Bu durum yapay zekâ teknolojilerinin kullanılmasında etik ilkelerin belirlenmesini ve uygulanması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Yapay zekâ temelli teknolojiler sadece ortaya koymuş oldukları teknik ve işlevsel avantajları ile değil, bunun yanında sosyal ve ahlaki sonuçları ile de değerlendirilmelidir. Yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi alanında kullanımı algoritmik yanlılık ve ayrımcılık gibi nedenlerle olumsuz sonuçlar ortaya çıkarma potansiyeli bulunmaktadır. Dolayısıyla yapay zekâ teknolojilerinin kullanımında etik prensiplerin belirlenerek uygulamaların söz konusu bu prensipler çerçevesinde şekillendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu da yapay zekâ etiği kavramını kamu yönetimi alanında önemli ve yeni bir araştırma alanı olarak ortaya koymaktadır. Bu kapsamda söz konusu bu çalışmanın, kamu yönetimi alanında yapay zekâ teknolojilerinin kullanımını etik sorunlar özelinde ele alması çalışmanın önemini ve özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Yapay zekâ uygulamalarına ilişkin yasal statü ve etik sorumluluklar, günümüzde çeşitli belirsizlikleri beraberinde getirmektedir. Bu alanda kapsamlı bir hukuki çerçevenin bulunmaması, yapay zekâ kullanımına bağlı önemli risklerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Özellikle yapay zekâ teknolojileri kullanılarak verilen kararların hesap verebilirliği ve sorumluluğu bağlamında, hangi aktörlerin sorumlu tutulacağına ilişkin net düzenlemelerin bulunmaması dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra, yapay zekâ kullanımını yönlendirecek etik ilkelerin de henüz tam anlamıyla belirginleşmediği görülmektedir. Bu sorunların giderilebilmesi için, yapay zekâ sistemlerinin insan hakları ve adalet ilkeleriyle uyumlu biçimde çalışmasını güvence altına alacak etik standartların geliştirilmesi ve bu doğrultuda gerekli yasal düzenlemelerin hazırlanarak uygulanması önem taşımaktadır (Rudd ve Igbrude, 2023).

Yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi alanında kullanımında istenilen faydayı sağlayabilmek için etik konusuna gerekli özenin gösterilmesi gerekmektedir. Özellikle algoritmik yanlılık ve ayrımcılık gibi unsurların yapay zekâ teknolojilerinin tarafsızlık ilkesine uygun şekilde çalışmasına engel olduğu düşünüldüğünde, bu durumun sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı durumda olan grupların olumsuz etkilenmesine neden olacaktır (Aksu ve Yıldız, 2024: 170). Dolayısıyla yapay zeka teknolojilerinin sisteme entegre edilmesi ve kullanımında etik konusuna gerekli hassasiyetin gösterilmesi, teknolojinin sunmuş olduğu olanakların daha etkin kullanılmasına katkı sağlarken, aynı zamanda muhtemel risk ve zararların da sınırlandırılmasına yardımcı

olacaktır. Bu doğrultuda yapay zekâ teknolojilerinin kullanımına ilişkin ulusal ve uluslararası etik ilkeler temel alınarak gerekli politikalar oluşturulmalıdır. Yapay zekâ uygulamaları, barındırdığı potansiyel risklere rağmen bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin bir sonucu olarak dijital çağın gereklilikleri doğrultusunda kamu yönetiminde giderek daha fazla kullanılmaktadır. Bu nedenle söz konusu uygulamaların, güçlü yasal bir etik çerçeve ile desteklenmesi; ayrıca sürekli izleme, değerlendirme ve iyileştirme mekanizmalarıyla denetlenmesi gerekmektedir. Yapay zekânın kamu hizmetlerinin sunumunda kullanımı, modern yönetim anlayışı doğrultusunda maliyet etkinliği, verimlilik, şeffaflık ve insan odaklılık ilkeleri temelinde hayata geçirilmelidir. Bu doğrultuda geliştirilecek bir yaklaşım, yapay zekâ teknolojilerinden beklenen faydaları en üst düzeye çıkarırken, etik anlamında ortaya çıkabilecek olumsuz etkilerin de asgari düzeyde tutulmasına katkı sağlayabilecektir.

Kaynakça

Aksu, D. ve Yıldız, M. (2024). Yönetimde Yapay Zekâ Etik ve Mahremiyet Sorunları: Denge ve Uyum. (Ed. Şengül, R. ve Günal, C. N.), Yapay Zeka Çağında Farklı Boyutlarıyla Kamu Yönetimi. Ankara: Gazi Kitapevi.

Altıntop, M. (2023). Yapay Zeka/Akıllı Öğrenme Teknolojileriyle Akademik Metin Yazma: Chatgpt Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(46), 186-211.

Pasenko, N.K. (2022). Current trends in digital transformation of public administration. Scientific Bulletin of Mukachevo State University. *Series Economics* 9(2), 46-51. https://doi.org/10.52566/msu-econ.

Rudd, J. ve Igbrude, C. (2023). A global perspective on data powering responsible AI solutions in health applications. *AI and Ethics*. https://doi.org/10.1007/s43681-023-00302-8

Kamu Yönetiminde Dijitalleşme Çağında Yapay Zekâ: Yönetişim Sorunları ve Risk Analizi

Artificial Intelligence in the Age of Digitalization in Public Administration: Governance Problems and Risk Analysis

Hasibe Ceyhan[1]

Öz

1980'li yıllardan itibaren teknolojik ilerlemelerin etkisiyle ivme kazanan dijitalleşme süreci pek çok disiplini etkilediği gibi kamu yönetimi disiplininde de yapısal ve işlevsel değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur ve bu dönüşüm karşısında devletler, kamu yönetimi mekanizması içerisinde çağın gerekliliklerine uygun hizmet sunum modellerini benimsemişlerdir. Bu bağlamda özellikle yapay zekâ (YZ) temelli sistemlerin kamu politikalarının oluşturulması, uygulanması ve denetimindeki rolünün artmasıyla birlikte yapay zekâ destekli uygulamalar dünyanın hemen her yerinde kullanılmaya başlanmıştır. Yapay zekâ (YZ) kamu yönetimine yenilikçi çözümler sunarak, devletin işleyişinde görmezden gelinemeyecek kolaylıklar sunmakla birlikte, aynı zamanda ciddi yönetişim sorunlarını ve risk alanlarını da beraberinde getirmektedir. Çalışmamızın temel amacı kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının faydalarının yanı sıra, ortaya çıkardığı yönetişim sorunlarını risk analizi yaparak incelemektir. Araştırma kapsamında yapay zekânın kamu yönetiminde kullanımına dair ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar, raporlar ve politika belgeleri incelenerek, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde hazırlanmış olup literatür taraması ve doküman analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yönetişim Yapay Zekâ, Risk Analizi

JEL Kodları: H83, D73, O33

Abstract

Since the 1980s, the process of digitalization, which has accelerated with the impact of technological advancements, has affected many disciplines and has led to structural and functional transformations in the field of public administration. In response to this transformation, states have adopted service delivery models within public administration mechanisms that are compatible with the requirements of the contemporary era. In this context, as the role of artificial intelligence (AI)-based systems in the formulation, implementation, and supervision of public policies has increased, AI-supported applications have begun to be widely used across the world. While artificial intelligence offers innovative solutions to public administration and provides significant conveniences in the functioning of the state, it also brings about serious governance problems and risk areas. The main objective of this study is to examine not only the benefits of the use of artificial intelligence in public administration but also the governance challenges it generates through a risk analysis perspective. Within the scope of the research, national and international academic studies, reports, and policy documents on the use of artificial intelligence in public administration were examined, and the study was prepared within the framework of qualitative research methods by employing literature review and document analysis techniques.

Keywords: Public Administration, Governance, Artificial Intelligence, Risk Analysis

JEL Codes: H83, D73, O33

Genişletilmiş Özet

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak hız kazanan dijitalleşme süreci pek çok disiplini etkilediği gibi kamu yönetimi disiplininde de yapısal ve işlevsel değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bütün bu değişimler küresel ölçekte kamu yönetim mekanizması içinde hizmet sunum modellerini,

[1] Dr.Öğr. Üyesi Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, hasibeceyhan@kmu.edu.tr, ORCİD: 0000-0002-6551-0787

karar alma mekanizmalarını ve yönetişim anlayışını köklü biçimde değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Devletler bu değişim karşısında kamu yönetim mekanizması çerçevesinde içinde bulunulan çağa uygun hizmet anlayışını tercih etmektedirler. Bu anlamda bilhassa yapay zekâ (YZ) temelli sistemlerin kamu politikalarının oluşturulması, uygulanması ve denetiminde artan rolü nedeniyle yapay zekâ (YZ) destekli uygulamalar sıkça kullanılır hale gelmiştir. Çok önemli avantajları olan ve günümüz dünyasının son teknoloji ürünü olan yapay zekâ (YZ) derin öğrenme ve makine öğrenme algoritmalarını temel aldığı için kamu hizmetlerinin sunumunda vazgeçilmez bir noktaya ulaşmıştır. Günümüz itibariyle bakıldığında 60'tan fazla ülkenin yapay zekâya ilişkin politika ve strateji belgeleri 2016 yılından itibaren yayımlanmaya başlamış ve bu istikamette sosyoekonomik getirilerini arttırmaya çalıştıkları gözlemlenmiştir (Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021-2025), 2021). Yapay zekâ (YZ) kamu yönetimine yenilikçi çözümler sunarak, devletin işleyişinde yeni fırsatlar ortaya koymakla birlikte, aynı zamanda ciddi yönetişim sorunlarını ve risk alanlarını da beraberinde getirmektedir. Bu minvalde çalışmamızın temel amacı kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının faydalarının yanı sıra, ortaya çıkardığı yönetişim sorunlarını çok yönlü bir çerçevede ele alarak, risk analizi perspektifiyle değerlendirmektir. Araştırma kapsamında yapay zekânın kamu yönetiminde kullanımına ilişkin ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar, kitaplar, makaleler, raporlar ve politika belgeleri incelenerek, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde hazırlanmış olup literatür taraması ve doküman analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Günümüzde akıllı şehir uygulamaları, sosyal yardım sistemleri, vergi denetimi ve güvenlik politikaları, sağlık ve kentsel planlama gibi birçok alanda kullanılan yapay zekâ (YZ) OECD tarafından "*YZ sistemi, açık veya örtük hedefler doğrultusunda aldığı girdilerden, tahminler, içerikler, öneriler veya kararlar gibi çıktılar üreten ve bunların fiziksel ya da sanal ortamları etkileyebileceği makine tabanlı bir sistemdir"* (https://oecd.ai/en/wonk/definition) şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım ışığında kamu yönetimi alanında dijital dönüşümün benimsenmesi, devletin verimliliğini artırmak ve paydaşların katılımını güçlendirmek amacıyla yapay zekâ uygulamaları kamu hizmetlerinin sunumunda karar vericilere destek olmak, vatandaşların mevcut yasal düzenlemelere uymasını sağlamak, kurum ve kuruluşların işleyişinde verimliliği en üst seviyeye çıkarmak, kamu politikalarının tasarlanması için verilerin izlenmesi, toplanması ve analiz edilmesi, vatandaşlara sosyal yardımların tahsis edilmesinin belirlenmesi gibi bir çok amaca hizmet etmektedir (Misuraca ve Van Noordt, 2020). Birçok alanda aktif olarak kullanılan yapay zekâ (YZ) örneğin Estonya e-Devlet Sistemi dijital kamu hizmetlerinde otomasyon ve veri entegrasyonunu ileri bir düzeye taşımış; Singapur Smart Nation Programı ise yapay zekâ destekli kamu hizmetleriyle yönetsel etkinliği artırmayı hedeflemiştir. Benzer biçimde, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan Yapay Zekâ Yasası, kamu kurumlarının yüksek riskli yapay zekâ uygulamalarına yönelik düzenleyici çerçeve oluşturma çabasının somut bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye özelinde ele alındığında ilk olarak e-devlet uygulamaları ile başlanmış, 2000'li yıllarda kamu hizmetlerini kağıt tabanlı sistemlerden çevrimiçi ortama taşınmıştır. Böylece vatandaşlar, e-posta ve çevrimiçi platformlar aracılığıyla kamusal işlemlerini hızlıca yapmaya başlamış; bilgisayar, mobil telefon aracılığı ile e-devletin kullanıcı sayısı hızla artmıştır. AB üyelik süreci, verimliliği artırma ve kamu hizmetlerinde vatandaş memnuniyeti gibi sebeplerle e-devlet uygulamaları kamu yönetiminde kullanılmaya başlanmıştır (Üstüner ve Yavuz, 2018). Daha sonraki süreçte ilk Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından ortaklaşa hazırlanmıştır. Strateji, 20 Ağustos 2021 tarihinde (31574 sayılı) Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetişim mekanizmaları geliştirmek amacıyla kapsamlı bir şekilde tasarlanan ve bu kapsamda "*Refah içinde bir Türkiye için çevik ve sürdürülebilir bir yapay zekâ ekosistemi aracılığıyla küresel ölçekte değer yaratmak*" şeklinde ulusal bir vizyon ortaya koyan Türkiye Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi'nde 6 temel stratejik öncelik belirlemiştir (Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021-2025), 2021):

- Nitelikli yapay zekâ uzmanları yetiştirmek ve bu alanda istihdam olanaklarını artırmak,
- Araştırma, girişimcilik ve inovasyonu desteklemek,
- Yüksek kaliteli verilere erişimin genişletilmesi ve teknik altyapının güçlendirilmesi,
- Sosyoekonomik uyumu sağlayacak düzenleyici çerçevelerin uygulanması,
- Uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi,

- Yapısal dönüşümün ve işgücünün uyumunun hızlandırılması.

Yapay zekâ teknolojileri kamu yönetiminde önemli bir rol oynamakta ve bu uygulamalar sayesinde kamu hizmetlerinde hız, maliyet etkinliği ve verimlilik sağlamaktadır. Ayrıca "*yönetişim boyutunda, temel yetkinliklerin sürekli olarak geliştirilmesine yönelik kurum içi ve kurumlar arası idari ve teknik koordinasyonun sağlanması*" (Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021-2025), 2021) fikri esas alınmıştır. İfade ettiğimiz bu gelişmeler, yapay zekânın kamu yönetiminde kurumsal kapasiteyi artırma potansiyelini ortaya koyarken, aynı zamanda normatif ve etik tartışmaları da derinleştirmektedir.

Geldiğimiz noktada ortaya konan teknolojik uygulamaların kamu yönetimine entegrasyonu yalnızca teknik bir dönüşüm değil aynı zamanda yönetişim açısından da yeni sorunlara yıl açtığı gözlenmektedir. Örneğin algoritmik karar verme süreçlerinin şeffaf olmaması, veri gizliliği ihlalleri, etik sorunlar ve demokratik denetim mekanizmalarının zayıflaması gibi riskler tartışma konusu olmuştur. Yapay zekâ temelli karar sistemlerinin en önemli yönetişim sorunlarından biri şeffaflık eksikliğidir. "Kara kutu" olarak nitelenen algoritmik modeller, bilhassa derin öğrenme tekniklerinde, kararın nasıl üretildiğini açıklamada yetersiz kalmaktadır. Çünkü kamu yönetimi disiplininde hesap verebilirliğin temel ilke olduğu düşüncesi çerçevesinde, algoritmik kararların izlenebilir ve denetlenebilir olması zorunludur. Aksi takdirde, idarenin işlem ve eylemlerinin hukuki denetimi zayıflamakta; bireylerin hak arama özgürlüğü sınırlanabilmektedir. Bir diğer yönetişim sorunu, algoritmik önyargı ve ayrımcılık riskidir. Sosyal yardım, kredi değerlendirme ya da suç tahmini gibi alanlarda kullanılan algoritmalar, belirli sosyoekonomik grupları sistematik olarak dezavantajlı konuma düşürebilme ihtimali oluşacağından, bu durum kamu yönetiminde eşitlik ve tarafsızlık ilkelerini ihlal etmektedir. Risk analizi açısından bakıldığında ise veri kalitesi, temsil gücü ve model doğrulama süreçleri yüksek risk kategorisinde değerlendirilmelidir. Ek olarak vatandaşlara ait büyük ölçekli verileri işlendiği için, bu verilerin kötüye kullanımı ihtimali göz önüne alındığında, siber saldırılar ya da yetkisiz erişim durumunda, bireysel haklar ve ulusal güvenlik açısından ciddi sonuçlar doğabilir. Özellikle biyometrik veriler, sağlık kayıtları ve sosyal güvenlik bilgileri gibi hassas veri kategorisinde olduğundan güçlü bir hukuki koruma gerektirmektedir (Barocas, & Selbst, 2016).

Risk analizi çerçevesinde yapay zekâ uygulamaları teknik, etik ve yönetsel olmak üzere üç ana başlık altında incelenmekle birlikte stratejik, operasyonel, hukuki, etik ve toplumsal risk boyutlarıyla da ele alınmalıdır. Stratejik riskler, teknolojik bağımlılık ve dijital egemenlik sorunlarını içerirken; operasyonel riskler sistem hataları, yanlış sınıflandırmalar ve teknik arızalarla ilişkilidir. Hukuki riskler, mevcut mevzuatın yetersizliği ya da uygulamadaki belirsizliklerden kaynaklanır. Etik riskler ise insan onuru, mahremiyet, insan haklarının ihlali, otomatik kararların bireyler üzerindeki etkileri ve adalet ilkeleri bağlamında ortaya çıkar. Toplumsal riskler ise dijital uçurumun derinleşmesi ve vatandaş-devlet ilişkilerinde güven kaybı, kamuda çalışan personelin teknoloji kullanım becerisinin yetersizliği, denetimin zayıflaması gibi sonuçlar doğurabilir (World Economic Forum, 2020).

Yukarıda ifade edilen risklerin doğru şekilde yönetilmemesi, kamu yönetiminde güven kaybına ve toplumsal tepkiye yol açabileceğinden riskleri azaltmak için çeşitli politika önlemleri alınmalıdır. Kamu kurumlarında yapay zekâ kullanımına yönelik etik rehberler oluşturularak algoritmik karar verme süreçleri denetlenebilir olmalıdır. Kişisel verilerin korunmasına yönelik güçlü güvenlik önlemleri uygulanmalı, kamu çalışanlarının dijital beceriye sahip olmalı ve yapay zekâ konusunda uzman kadrolar oluşturulmalıdır. Ayrıca yapay zekâ kullanımına ilişkin sorumluluk ve hesap verebilirlik mekanizmaları yasal çerçevede açık şekilde tanımlanmalı, vatandaş katılımını güçlendiren politikalar teşvik edilmelidir. Sonuç olarak, yapay zekâ kamu yönetiminde etkinlik, hız ve maliyet avantajı sağlama potansiyeline sahip olmakla birlikte, yönetişim ilkeleri gözetilmeden uygulandığında demokratik meşruiyet ve temel haklar açısından ciddi riskler barındırdığını söylemek mümkündür.

Kaynakça

Barocas, S., & Selbst, A. D. (2016). Big data's disparate impact. *California Law Review, 104*(3), 671–732.

Misuraca, G., & Van Noordt, C. (2020). *Overview of the use and impact of artificial intelligence in public services in the EU*. Publications Office of the European Union.

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). *OECD definition of an AI system*. https://oecd.ai/en/wonk/definition, Erişim tarihi: 10.03.2026.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Ulusal yapay zekâ stratejisi (2021–2025)*. https://www.bilgem.tubitak.gov.tr/wp-content/uploads/sites/8/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025-1.pdf, Erişim tarihi: 10.03.2026.

Üstüner, Y., & Yavuz, N. (2018). Turkey's public administration today: An overview and appraisal. *International Journal of Public Administration, 41*(10), 820–831. https://doi.org/10.1080/01900692.2017.1387147

World Economic Forum. (2020). *Global AI Action Alliance – Responsible use of AI*. https://reports.weforum.org/docs/WEF_AI_in_Action_Beyond_Experimentation_to_Transform_Industry_2025.pdf, Erişim tarihi: 10.03.2026.

Türkiye'deki Siyasi Partilerin Parti Programlarında Yapay Zekâ Kavramına Yaklaşımlarına İlişkin Bir Değerlendirme

An Evaluation of How Political Parties in Turkey Approach the Concept of Artificial Intelligence in Their Party Programs

Zeynep Yıldırım Çığman[1]

Öz

Yapay zekâ giderek artan bir hızla hayatın her alanına dahil olmaya devam etmektedir. Kayıtsız kalınamayacak bu durum karşısında ülkeler ulusal yapay zekâ strateji belgelerini bir taraftan yayınlarken diğer taraftan siyasi partilerin konu hakkındaki yaklaşımları merak konusu olmuştur. TBMM'de tek başına grubu bulunan siyasi partilerin parti programları incelenmiş ve partilerin yapay zekâya ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Partilerin yapay zekâ kavramına ilişkin yaklaşımları; küresel düzeyde rekabet edebilecek güce erişmiş ulusal yapay zekâ programları, insan kaynağının yapay zekâya uygun eğitimi, kamu kurum ve kuruluşlarında dijital dönüşümü, yapay zekânın denetimi ve ulusal güvenlik temaları üzerinden değerlendirilmiştir. Siyasi partileri ulusal yapay zekâ atılımında, yapay zekanın güvenliği ve denetimi konusunda hem benzer hem de farklı ölçülerde değerlendirmede bulundukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Partiler, Parti Programları, Yapay Zekâ

JEL Kodları: H83, O32, O33

Abstract

As artificial intelligence rapidly integrates into daily life, the AI approaches of political parties represented in the Turkish Grand National Assembly have gained significance. The party programs of political parties with a single representation in the Turkish Grand National Assembly were examined, and their views on artificial intelligence were evaluated. The parties' approaches to the concept of artificial intelligence were assessed through the themes of: national AI programs capable of competing globally, AI-appropriate training of human resources, digital transformation in public institutions and organizations, AI oversight, and national security. Political parties have been observed to have similar or different assessments regarding the safety and oversight of artificial intelligence in the national AI initiative.

Keywords: Political Parties, Party Programs, Artificial Intelligence

JEL Codes: H83, O32, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı yapay zekâ ekosistemiyle ilgili ve ilişkili olan yapay zekâ, dijitalleşme, teknoloji gibi kavramların Türkiye'deki siyasi partilerin parti programlarında kullanımları ve yapay zekâ evrenine yaklaşımları değerlendirmektir. Birkaç on yıl önce "geleceğin teknolojisi" olarak nitelenen yapay zekâ ve yapay zekâ evrenine ilişkin kavramlar baş döndüren bir hızla gelişerek bugünümüzü sarıp sarmalar hale gelmiştir. Eğitimden sağlığa, savunmadan sanayiye, ekonomiden enerjiye kadar pek çok ulusal ve uluslararası politikalarda etkin olan yapay zekâ uygulamaları artık göz ardı edilemeyecek ya da kayıtsız kalınamayacak kadar üzerinde durulması düşünülmesi gereken bir durumdadır, zira toplumsal ve bireysel yaşamı pek çok alanda etkilemektedir. Avantajlarıyla ve dezavantajlarıyla karşımızda duran yapay zekâ evreninde belirleyici

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü, zeynep.yildirim@dpu.edu.tr, ORCİD: 0000-0003-4431-9374

olmak, sistemin işleyişinde ortak olmak ya da sistemin dışında kalmamak için pek çok ülke yapay zekâ çalışmalarını hızlandırmıştır.

Yaşamı bu kadar saran, yaşamın her alanında yer bulan ya da kendisine yer açan yapay zekâ karşısında Türkiye'nin ilk Ulusal Yapay Zekâ Strateji Belgesi (2021-2025) Cumhurbaşkanlığı Genelgesi ile yayınlanmıştır. Bu belge yapay zekâ çalışmalarının geliştirilmesi ve kullanılmasına ilişkin ulusal politikaları kapsamaktadır. Ulusal yapay zekâ strateji belgesi konu hakkında ulusal politikaların anlaşılması bakımından temel bir belgedir. Ancak yapay zekâya ilişkin farklı bakış açılarını görebilmek için siyasi partilerin yapay zekâya ilişkin yaklaşımlarına bakmak gerekli görülmüştür. Araştırmanın özgün katkısı, Türkiye'deki siyasi partilerin parti programlarında yapay zekâya yaklaşımları hakkında kuramsal bir çerçeve sunmasıdır.

Yöntem

Nitel araştırma yaklaşımı benimsenen çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri kaynağını siyasi partilerin yayınlanmış güncel parti programları oluşturmaktadır. Ancak Türkiye'de bulunan tüm siyasi partilerin değil, mecliste tek başına grup kurmuş siyasi partilerin parti programlarına bakılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel kaynaklarını Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti)'nin, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)'nin, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin ve İyi Parti (İYİ Parti)'nin parti programları oluşturmaktadır. Mecliste grubu bulunan Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi (DEM)'nin yayınlanmış bir parti programına ulaşılamamıştır. Eldeki kaynaklar, siyasi partilerin yapay zekâ evrenine ilişkin güncel politika vaatlerini içermesi bakımından, araştırmanın birinci kaynaklara dayalı sağlam bir içeriğe sahip olmasını sağlamıştır.

Kaynaklar, tematik analiz tekniği ile incelenmiştir. Veriler, küresel düzeyde rekabet edebilecek güce erişmiş ulusal yapay zekâ programları, insan kaynağının yapay zekâya uygun eğitimi, kamu kurum ve kuruluşlarında dijital dönüşüm, yapay zekânın denetimi ve ulusal güvenlik temaları üzerinden değerlendirilmiştir.

Bulgular

Ak Parti'nin parti programında (2002), yapay zekâ ekosistemindeki gelişmelerin bugünkü hızda ve kapsamda olmamasının etkisiyle olsa gerek; yapay zekâ, dijital, dijitalleşme, vb kavramların kullanılmadığı görülür. Fakat "teknoloji" kavramı programda defalarca farklı konu başlıkları altında geçmektedir. Teknolojinin yargı kurumlarından tarım ve hayvancılık, enerji, merkezi yönetim, eğitim, yüksek öğretim, sağlık alanlarına geniş bir sahada kullanılacağı ifade edilmiştir. Eğitim sisteminde teknolojileri öğreten bir sisteme geçileceği ve üniversitelerin teknoloji geliştirme programlarının destekleneceği, internet ve enformasyon teknolojilerinin üretilmesinin ve kullanımının yaygınlaşmasının destekleneceği belirtilmiştir. Programda "bilim ve teknoloji" şeklinde müstakil bir başlık açılmış ve bilim ve teknolojinin toplumsal ve ekonomik alana entegresinin sağlanması, özel sektör, üniversiteler ve teknoloji alanındaki diğer aktörlerin destekleneceği, ulusal enformasyon ağının alt yapısının ve teknoparkların kurulacağı, teknolojik buluşların üretime dönüştürülmesinin teşvik edileceği, nitelikli iş gücünün ülkede kalmasının ve dış dünyadan nitelikli iş gücünün ülkeye çekilmesinin sağlanacağı belirtilmiştir. Türkiye'nin dost ve müttefik ülkelerle ve ABD ile diğer alanların yanı sıra bilim ve teknoloji alanındaki iş birliklerinin yoğunlaşacağından bahsedilmiştir.

CHP'nin parti programında (2025) yapay zekâ ve yapay zekâyla ilişkili birden fazla kavram (uzay teknolojisi, dijitalleşme, dijital teknolojiler, yerli büyük dil modelleri vb.) kullanılmıştır. Programda teknolojinin ekonomik, toplumsal ve siyasal yapıyı dönüştürme etkisinden bahsedilmektedir ve günümüzde yapay zekâ, büyük veri, siber güvenlik, bulut bilişim, kuantum bilişim, nesnelerin interneti, biyoteknoloji gibi teknolojilerin bu değişimin öncüsü olduğu, veri egemenliğini koruyacak yerli bir yapay zekâ alt yapısının oluşturulacağı ve gelişen teknolojiler kapsamında uygulayacağı politikalarla ulusal egemenlik ve bağımsızlığın güvence altına alınıp güçlendirileceği vurgulanmaktadır. Gelişen teknolojilerin eğitimden sağlığa, çevreden, tarıma kadar geniş alanda toplumsal refahın artmasında önemli bir araç olarak görülmesinin yanı sıra bu

teknolojilere ilişkin bir denetim mekanizmasının ve etik ilkelerin belirlenerek, insan onuru başta olmak üzere, temel hak ve hürriyetleri, demokratik değerleri ve adaleti gözeterek, teknolojilerin etik, şeffaf ve hesap verebilir şekilde geliştirileceği belirtilmiştir. Yapay zekânın toplumda dezavantajlı bulunan gruplar için fırsat eşitliği sağlayacak bir araca dönüşeceği, özel sektör ve üniversitelerle yapay zekâya ilişkin iş birliğine gidileceği, KOBİ'lerin destekleneceği, yerli yapay zekâ sistemlerinin küresel ölçeğe taşınmasının hedeflendiği ve devlet projelerinde yabancı yapay zekâ sistemlerinin yerine yerli ürünler kullanılacağı ifade edilmiştir.

MHP'nin parti programında (2024) yapay zekâ kavramı, nesnelerin interneti, bulut teknolojisi, blok zincir ve dijital kavramları geçmektedir. Bu alanlara yatırımların artırılmasına yönelik gerekli hamlelerin yapılması gerekli görülmektedir. Bilgi üretim teknolojileri, yazılım, yapay zekâ, bilişim teknolojileri, vb. alanlarda özel destekleme programlarının uygulanacağı ve önceliğin bu alanlarda yapılacak Ar-Ge faaliyetlerine ve bu faaliyetlerin sonuçlarının üretime dönüştürülmesine verileceği belirtilmiştir. Yapay zekâ teknolojisindeki gelişmelerin takip edilip yakalanabilmesi, yapay zekâ çalışmalarında gelişmiş ülkeler arasına girip rekabet edilebilmesi ve güçlü bir yapay zekâ ekosistemi kurulabilmesi için "Yapay Zekâ Çalışmaları Merkezi"nin kurulacağı ifade edilmiştir. MHP'nin parti programında "dijital" kavramı en fazla kullanılan ilgili kavram olmuştur. Dijital platformların kurumsallaşması ve denetlenmesi vurgulanmış, kamu yönetiminin ve kamu hizmetlerinin sağlanmasında artan dijitalleşmeden faydalanırken dijital güvenliğin sağlanmasına da önem verileceği belirtilmiştir. Bilgi toplumunun gereklerini yerine getiren dijital ekonomiye uyumu dikkate alan bir kapasite geliştirileceği belirtilmiştir. İhracatın iyileştirilmesinde ve geliştirilmesinde güvenli dijital alanlardan yararlanılacağı, dijital ekonominin yaygın olduğu alanlarda güvenlik endişelerini gidermek için dijitalleşmeye uygun yöntem araç ve mevzuatın düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kişisel verileri korumacı, bilgi güvenliği sağlayıcı, dijital platformlarda dezenformasyonu önleyici, siber güvenlik tedbirlerine ilişkin teknik ve kurumsal kapasitenin oluşturulacağı, öğrenci ve öğretmenlerin dijitalleşmeye bağlı olarak eğitim sürecinde destekleneceği ve çağdaş gelişmelerle çocukların buluşacağı, gençliği, sosyal medyanın, internet ve teknoloji kullanımının olumsuz dijital risklerinden korumak için hukuki ve idari önlemlere ek olarak teknoloji okuryazarlığı, eğitim ve bilgilendirme faaliyetleriyle farkındalığın arttıracağı belirtilmiştir. Ayrıca, sosyal medya ve dijital platformalar dahil olmak üzere kültürel değerlerin yaşanmasına uygun programların yayınlanacağı ve böylece çocukların, dijital mecradaki oyunlar yoluyla kültürel bozulmalarını önlenmek için "Milli Bilgisayar Oyunları Yazılım Endüstrisi"nin geliştirilmesinin destekleneceği ifade edilmiştir.

İYİ Partinin parti programında (2017) yapay zekâ kavramı kullanılmıştır. Programda ülke gündemi ve hassasiyetler gözetilerek yapay zekâ istihbaratı olarak nitelendirilen bir istihbarat ağının kurulacağı belirtilmiştir. İyi parti programında "siber" kavramı ilişkili kavram olarak kullanılmıştır. Siber dünyada yaşanan dijital ve uzay teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin yeni harp alanı yarattığı fakat bu alanın bilinmezliklerle dolu olduğu yani siber tehdit ve siber savaş alanıyla tüm dünyayı karşı karşıya bıraktığı belirtilmiş ve bu alandaki mücadelenin karmaşık ve zor olduğunun altı çizilmiştir. Siber tehdide tek bir ülkenin yalnız başına karşılık vermesinin mümkün olmadığı, dolayısıyla ikili veya çoklu bölgesel ve küresel iş birliklerine müracaatı zorunlu görülmüştür. Ayrıca, ulusal bilgi sistemlerine ve bu sistemlerin güvenliğine yönelik teknik, yasa ve idari altyapıların oluşturularak, siber saldırı ve tehditlere hazırlıklı olunacağı belirtilmiştir. Ülke güvenliğinden kişisel güvenliğine kadar geniş bir alanı kapsayacak siber güvenlik politikası, üniversite-özel sektör-kamu kurum ve kuruluşları tarafından birlikte belirleneceği, siber güvenlik konusunda Ankara ve İstanbul'da teknokentler kurulacağı ve buraya kabul edilen firmaların %100 destekleneceği ifade edilmiştir. Yine Ankara ve İstanbul'da bu teknokentlerde, Siber Güvenlik Teknoloji Liselerinin açılacağı ve bir yıl süreyle bu okullarda İngilizce hazırlık sınıfları okutulacağı, Ankara ve İstanbul'da belirlenen iki üniversiteye Siber Güvenlik Bölümü açılacağı ve özel fonla destekleneceği ifade edilmiştir. Yurt dışına siber güvenlik ürünleri satan şirketlerin tüm yurt dışı satış pazarlama faaliyetlerinde destekleneceği belirtilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları siyasi partilerin, parti programlarında yapay zekâya ilişkin benzer ve / veya farklı yaklaşımlar sergilediklerini göstermektedir. Teknolojik ilerleme ve rekabet, siyasi partilerin ortak temalarından birisidir. Teknolojik ilerlemede, sanayileşme atılımında ve küresel rekabette yapay zekâ vazgeçilmez bir ortaktır. Yerli teknolojilerin üretilmesi, Ar-Ge çalışmalarının arttırılması ve dışa bağımlılığın azaltılması vurgulanmaktadır. İnsan kaynağı ve eğitim ortak temasında ise partilerin insan kaynağı geliştirme ve eğitme noktasında benzer görüşler sergiledikleri görülmektedir. Öğrenci ve öğretmenlerin desteklenmesi, okullaşma ve özel sektörle iş birlikleri öngörülmektedir. Kamu hizmetleri ve dijital dönüşüm temasında, yönetimin verimli hale getirilmesi için yapay zekâ araçlarından faydalanılacağı görüşü siyasi partilerde ortak bir anlayışı oluşturmaktadır. Yapay zekâ etiği ve denetimi konusunda partilerin ilerleme ve güçlenme perspektifinden bakmalarının yanında toplumsal dönüşüm ve etik problemlerinde de sınırlandırıcı ve yasaklayıcı tedbirlere başvuracağı görülmektedir. Yapay zeka evreniyle ilişkili olarak partilerin güvenlik ve siber saldırılar karşısında daha temkinli bir yaklaşım sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca ulusal güvenliğin sağlanması, etik ilkelerin oluşturulması, bireysel ve kamusal güvenin tesis edilmesi programlarda dikkat çeken yönlerdendir.

Kaynakça

Adalet ve Kalkınma Partisi. (2002). *Adalet ve Kalkınma Partisi programı*. https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/

Cumhuriyet Halk Partisi. (2025). *Parti programı 2025*. https://program.chp.org.tr/

Milliyetçi Hareket Partisi. (2024). *MHP Parti programı 2024*. https://www.mhp.org.tr/usr_img/_mhp2007/kitaplar/mhp_partiprogrami_2024.pdf

İYİ Parti. (2017). *İYİ Parti programı*. https://iyiparti.org.tr/parti-programi

Vergi İdaresinde Yapay Zekâ Uygulamaları: Hazine ve Maliye Bakanlığı Örneği

Artificial Intelligence Applications in Tax Administration: The Case of the Ministry of Treasury and Finance

Bayram Coşkun[1], Ceren Demir[2]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de Hazine ve Maliye Bakanlığı bünyesinde yürütülen yapay zekâ destekli vergi denetimi uygulamalarını kamu yönetimi perspektifinden incelemektedir. KAŞİF, KURGAN ve VEDAS sistemleri ile Dijital Vergi Dairesi altyapısının işlevsel boyutları, OECD'nin Vergi İdaresi 3.0 çerçevesiyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Nitel araştırma desenine dayanan çalışmada doküman analizi yöntemi benimsenmiştir. Bu kapsamda; Bakanlık stratejik planları, performans programları, mevzuat düzenlemeleri ve akademik literatür incelenmiştir. Bulgular, söz konusu sistemlerin vergi tahsilatı ve denetim etkinliğine katkı sağlarken denetim anlayışını geriye dönük tepkisel yaklaşımdan öngörüye dayalı bir modele taşıdığını ortaya koymaktadır. Öte yandan çalışma; algoritmik şeffaflık eksikliği, veri mahremiyeti kaygıları ve kurumsal kapasite yetersizliği başlıklarında üç temel yönetişim riski tespit etmekte ve bu risklerin giderilmesine yönelik politika önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Makine Öğrenmesi, Vergi İdaresi, Dijitalleşme, Kamu Yönetimi

JEL Kodları: H83, O33, H21

Abstract

This study examines AI-assisted tax audit applications implemented by Türkiye's Ministry of Treasury and Finance from a public administration perspective. The functional dimensions of the KAŞİF, KURGAN, and VEDAS systems, together with the Digital Tax Office infrastructure, are comparatively assessed within the OECD's Tax Administration 3.0 framework. The study adopts a qualitative research design based on document analysis. In this context, the Ministry's strategic plans, performance programmes, regulatory documents, and academic literature are examined. The findings reveal that these systems contribute to tax collection and audit efficiency while shifting the audit approach from a reactive model toward a predictive one. The study identifies three core governance risks concerning algorithmic transparency, data privacy and institutional capacity, and offers corresponding policy recommendations.

Keywords: Artificial Intelligence, Machine Learning, Tax Administration, Digitalization, Public Administration

JEL Codes: H83, O33, H21

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışma, Türkiye'de Hazine ve Maliye Bakanlığı bünyesindeki vergi idaresinin yapay zekâ (YZ) ve ilişkili dijital teknolojileri nasıl ve ne ölçüde benimsediğini, bu süreçte geliştirilen sistemlerin vergi denetimi ile uyum kültürü üzerindeki işlevsel etkilerini ve son olarak da söz konusu dönüşümün algoritmik şeffaflık, veri mahremiyeti ve kurumsal kapasite boyutlarında doğurduğu yönetişim risklerini kamu yönetimi kapsamında bir bütün halinde ele almaktadır. Çalışmanın kuramsal çerçevesini OECD'nin Vergi İdaresi 3.0 (Tax Administration 3.0) kavramsal modeli oluşturmaktadır. Bu model, Türkiye'deki politika tercihlerinin

[1] Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, bcoskun@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6803-7534

[2] Dr. Programı Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü, cerendemir3@posta.mu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8721-8261

uluslararası bağlamdaki konumunu belirlemek açısından belirleyici bir işlev üstlenmektedir (OECD, 2025c). Söz konusu dönüşüm, vergi idaresini yalnızca teknik bir yenileşme süreci olarak değil; kurumsal kapasite, etik sınırlar ve kamu yararı ekseninde değerlendirilmesi gereken çok boyutlu bir yönetişim meselesi olarak da öne çıkarmaktadır (Coşkun vd., 2023, s. 57).

Çalışma üç temel araştırma sorusu etrafında kurgulanmıştır. İlk olarak, OECD'nin Vergi İdaresi 3.0 yaklaşımının Türkiye'deki dijitalleşme politikaları için nasıl bir kuramsal zemin sunduğu incelenmektedir. İkinci olarak, KAŞİF, KURGAN ve VEDAS gibi sistemlerin vergi tahsilatı ve denetim etkinliğini hangi mekanizmalar aracılığıyla etkilediği sorgulanmaktadır. Son olarak, bu teknolojik dönüşümün beraberinde getirdiği riskler ve bu risklere karşı geliştirilebilecek politika seçenekleri tartışılmaktadır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırmaya dayalı doküman analizi yöntemi benimsenmiştir. Birincil kaynaklar; OECD'nin Vergi İdaresi 3.0 raporu (2020), Yapay Zekâyla Yönetmek başlıklı raporu (2025a) ve Vergi İdaresi 2025 karşılaştırmalı değerlendirmesi (2025b) ile Türkiye'nin 552 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Gelir İdaresi Başkanlığı [GİB], 2023) ve ilgili kurumsal belgelerden oluşmaktadır. Bunlara ek olarak sektörel yayın organlarında yer alan haber ve değerlendirme metinleri ile Maliye Dergisi'nde yayımlanmış akademik çalışmalar ikincil kaynak olarak kullanılmıştır.

Derlenen belgeler, konu bütünlüğü gözetilerek sistematik bir literatür taraması yaklaşımıyla okunmuş ve yorumlanmıştır. Her kaynak vergi idaresinde yapay zekâ uygulamaları, yönetişim riskleri ve politika önerileri ekseninde değerlendirilmiş, ardından elde edilen bulgular birbiriyle ilişkilendirilerek bir yapı oluşturulmuştur. Bu sayede hem ulusal hem de uluslararası düzeydeki gelişmeler karşılaştırmalı bir perspektiften ele alınmıştır.

Bulgular

Çalışma kapsamında incelenen uygulamalar, yapay zekânın vergi idaresindeki kullanımını birbirini tamamlayan dört katman üzerinden somutlaştırmaktadır. Birinci katmanı oluşturan Dijital Vergi Dairesi altyapısı ve robotik süreç otomasyonu (RPA), rutin işlemleri otomatikleştirerek hem insan kaynaklı hata oranını azaltmakta hem de denetçilerin analitik değer taşıyan işlere yönlendirilmesine olanak tanımaktadır. Nitekim OECD, bu tür RPA uygulamalarını küresel ölçekte iyi uygulama örneği olarak değerlendirmekte ve bunları vergi idarelerinde personelin tekrarlayan görevlerden kurtarılmasını sağlayan temel mekanizma olarak tanımlamaktadır (OECD, 2025b, s. 85-86).

İkinci katmanda yer alan KAŞİF sistemi, yaklaşık dört milyon mükellefi günlük bazda tarayarak makine öğrenmesi algoritmaları aracılığıyla sahte belge ve kayıt dışı faaliyet örüntülerini kural tabanlı yaklaşımların çok ötesinde bir doğrulukla tespit edebilmektedir. Sistem, önceden tanımlanmış herhangi bir karar kuralına ya da eşik değerine ihtiyaç duymaksızın veriyi kendi başına analiz ederek henüz tanımlanmamış risk örüntülerini bağımsız biçimde keşfedebilmektedir. Bu özellik, KAŞİF'i geleneksel kural tabanlı sistemlerden köklü biçimde ayıran temel unsur olarak öne çıkarmaktadır (Anadolu Ajansı [AA], 2026).

Üçüncü katmanı temsil eden KURGAN sistemi ise e-fatura, e-defter ve banka hareketi verilerini eş zamanlı olarak çapraz doğrulayarak uyumsuzlukları oluşum aşamasında saptamaktadır. Daha da önemlisi, KURGAN geleneksel denetim anlayışındaki "ceza kes, düzeltme bekle" mantığından koparak mükellefleri cezalandırmak yerine gönüllü uyuma yönlendiren "akıllı uyum" felsefesini kurumsal düzeyde hayata geçirmektedir (Ekonomim, 2026; İndigo Dergisi, 2025). Bu ayrım, sistemin yalnızca bir tespit aracı olmaktan öte, vergi uyum kültürünü dönüştürmeye yönelik risk önleyici bir denetim modelinin temsilcisi olduğunu göstermektedir.

Bireysel mükellef analitiği boyutunda bu üç katmanı tamamlayan VEDAS ise Vergi Denetim Kurulu denetçilerine sahaya çıkmadan önce her mükellef hakkında kapsamlı bir ön değerlendirme imkânı sunmaktadır (Vergi Denetim Kurulu, 2025). KURGAN'ın şirketler arası işlem ağlarını mercek altına almasıyla VEDAS'ın

bireysel odaklı derinlemesine incelemesi, birbirini güçlendiren iki tamamlayıcı denetim katmanı olarak çalışmaktadır (AKEAD Yazılım, 2025). Birlikte değerlendirildiğinde bu sistemler, Türkiye'nin hem makro ölçekli ağ analizini hem de bireysel düzeyde derin incelemeyi eş zamanlı yürütebilen bütünleşik bir denetim mimarisine kavuştuğuna işaret etmektedir.

Öte yandan çalışma, bu işlevsel kazanımlarla birlikte üç temel risk alanını da tespit etmektedir. Bunlardan ilki algoritmik şeffaflık ve açıklanabilirlik meselesidir. Makine öğrenmesi modellerinin "kara kutu" niteliği taşıması, bir mükellefi riskli olarak sınıflandıran gerekçenin hukuki açıdan denetlenebilir biçimde ortaya konulamaması sonucunu doğurmaktadır. Bu durum idari yargının denetim işlevini ve mükelleflerin itiraz haklarını fiilen kısıtlamaktadır. Nitekim Hollanda'daki SyRI davası, şeffaflıktan yoksun algoritmik risk skorlama sistemlerinin temel haklarla doğrudan çelişebileceğini mahkeme kararıyla belgelemiştir (Fieldfisher, 2025). İkinci risk alanı olan veri mahremiyeti bağlamında ise milyonlarca mükellefi kapsayan otomatik profilleme süreçlerinin kişisel verilerin korunması mevzuatıyla nasıl bağdaştırıldığının şeffaf biçimde ortaya konulması giderek zorunluluk hâline gelmektedir. Kurumsal kapasite ise üçüncü ve çoğu zaman görece ihmal edilen risk alanını oluşturmaktadır. Müfettiş kadrosunun azaldığı bir ortamda yapay zekâ sistemlerinin etkin biçimde işletilebilmesi ve çıktılarının doğru yorumlanabilmesi için veri bilimi, hukuk ve kamu maliyesini buluşturan çok disiplinli uzmanlık altyapısının inşası kaçınılmaz görünmektedir (OECD, 2025b, s. 160-162).

Sonuç ve Tartışma

Türkiye'nin vergi idaresinde ulaştığı dijital olgunluk düzeyi, OECD'nin Vergi İdaresi 3.0 vizyonuyla örtüşen bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte bu dönüşümün kalıcı ve meşru bir zemine oturtulabilmesi, teknolojik etkinliğin yönetişim güvencesiyle dengelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda OECD'nin tavsiye ettiği insan gözetimi, model dokümantasyonu ve bağımsız denetim mekanizmalarının yasal çerçeveye işlenmesi öncelikli bir gereksinim olarak öne çıkmaktadır (OECD, 2025c, s. 19-22). Kamu yönetimi alan yazınında da altı çizildiği üzere, yapay zekânın kötü niyetle kullanımının engellenmesi ve algoritmik kararların hukuki denetiminin sağlanabilmesi için şeffaflık ve denetim ilkelerinin sistemin tasarım aşamasından itibaren işlevsel kılınması öncelik taşımaktadır (Coşkun vd., 2023, s. 77).

Bunun yanı sıra veri yönetişimi standartlarının kişisel verilerin korunması mevzuatıyla uyumlaştırılması ve kurumsal kapasitenin yalnızca teknolojiye değil eş zamanlı olarak insan kaynağı yatırımına da dayandırılması, bu dönüşümün sürdürülebilirliğini belirleyecek önemli etkenler arasındadır. Nitekim denetim kapasitesindeki niceliksel kayıpların yapay zekâ yatırımları sayesinde telafi edildiğine dair mevcut bulgular, bu dengeyi korumanın önemine ayrıca işaret etmektedir (Keskin Çakmak, 2025).

Dolayısıyla yapay zekâ destekli vergi denetimi; algoritmik etkinlikle hukuki güvencenin, veri kapasitesiyle mahremiyet standartlarının ve teknolojik yatırımla kurumsal hesap verebilirliğin eş zamanlı gözetildiği bütüncül bir yönetişim çerçevesi üzerine inşa edildiğinde, hem sürdürülebilir hem de meşru bir kamu yönetimi pratiğine dönüşebilecektir. Bu çalışma, söz konusu çerçevenin nasıl tasarlanabileceğine ilişkin bir başlangıç noktası sunmayı amaçlamakta ve konuyu daha kapsamlı ele alacak araştırmalara zemin hazırlamaktadır.

Kaynakça

AKEAD Yazılım. (2025). VEDAS nedir? https://www.akead.com/tr/blog/vedas-nedir/

Anadolu Ajansı. (2026, 20 Ocak). Naylon fatura, yapay zeka tabanlı KAŞİF ile anında yakalanıyor. https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/naylon-fatura-yapay-zeka-tabanli-kasif-ile-aninda-yakalaniyor/3804685

Coşkun, B., Aktaş, M. & Sarcan, N. (2023). Kamu yönetiminde yapay zekâ uygulamaları. M. Aktaş (Ed.), *Yapay Zekâ Yönetim ve Eğitim* (1. Basım, ss. 55-83) içinde. Nobel Yayıncılık. https://www.researchgate.net/publication/383414845

Ekonomim. (2026, 19 Şubat). İZTO'da KURGAN zirvesi: Vergi denetiminde "yapay zekâ" dönemi. https://www.ekonomim.com/sehirler/iztoda-kurgan-zirvesi-vergi-denetiminde-yapay-zeka-donemi-haberi-876733

Fieldfisher. (2025, 21 Ekim). AI and tax: Litigation, risk, use cases. https://www.fieldfisher.com/en/insights/ai-and-tax-litigation-risk-use-cases

Gelir İdaresi Başkanlığı. (2023). 552 Sıra No'lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Resmî Gazete Tarih: 07.10.2023, Sayı: 32332). https://www.gib.gov.tr

İndigo Dergisi. (2025, 28 Ekim). KURGAN nedir? Yapay zekâ destekli vergi denetimi, riskli mükellef ve sahte belge. https://indigodergisi.com/2025/10/kurgan-nedir-yapay-zeka-vergi-denetimi-riskli-mukellef/

Keskin Çakmak, E. (2025). Dijital çağda vergi idareleri. *Maliye Dergisi*, 188, 215-250. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2025/07/09-188-Dijital-Cagda-Vergi-Idareleri-6d26e326dd2d2966.pdf

OECD. (2020). *Tax administration 3.0: The digital transformation of tax administration.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/ca274cc5-en

OECD. (2025a). *Governing with artificial intelligence: The state of play and way forward in core government functions.* OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/795de142-en

OECD. (2025b). *Tax administration 2025: Comparative information on OECD and other advanced and emerging economies.* OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/11/tax-administration-2025_6360fad8/cc015ce8-en.pdf

OECD. (2025c). *Tax administration 3.0: From vision to strategy.* OECD. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-administration/tax-administration-3-0-from-vision-to-strategy.pdf

Vergi Denetim Kurulu. (2025). KURGAN (Kuruluş Gözetimli Analiz Sistemi) mükellef ve meslek mensupları rehberi. Hazine ve Maliye Bakanlığı. https://vdk.hmb.gov.tr

Kolluk Uygulamalarında Yapay Zekâ Kullanımı

The Use of Artificial Intelligence in Law Enforcement Practices

Abdullah Taner Demiroğlu[1]

Öz

Bu çalışma, kolluk teşkilatlarında yapay zekâ kullanımını inceleyerek yapay zekâ kullanımının hukuki ve etik boyutlarını fırsatlar, tehditler çerçevesinde değerlendirip, kolluğun suçla mücadelesinde sürdürülebilir yapay zekâ politikaları önermeyi amaçlamaktadır. Yapay zekâ uygulamalarının suçla mücadelede sağladığı operasyonel avantajlar; veri analizi, tahmine dayalı polislik ve gözetim teknolojileri üzerinden değerlendirilirken, bu teknolojilerin mahremiyet, ayrımcılık, hesap verebilirlik ve insan hakları üzerindeki etkileri de ele alınmaktadır. Çalışma, yapay zekânın kolluk faaliyetlerinde etkinliği artıran bir araç olmasının yanı sıra, kontrolsüz kullanım durumunda ciddi hukuki ve etik riskler doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, yapay zekânın sürdürülebilir ve meşru kullanımını sağlamak amacıyla hukuki, etik ve kurumsal politika önerileri geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Polis ve İç Güvenlik Araştırmaları, Dijitalleşme, Öngörücü Kolluk, Kolluk ve Yapay Zekâ,

JEL Kodları: K42, H56, O33, C55, K24

Abstract

This study examines the use of artificial intelligence (AI) in law enforcement agencies, evaluating its legal and ethical dimensions in terms of opportunities and threats, and aims to propose sustainable AI policies for law enforcement's fight against crime. The operational advantages of AI applications in crime prevention are evaluated through data analytics, predictive policing, and surveillance technologies, while their implications for privacy, discrimination, accountability, and fundamental human rights are also addressed. The study demonstrates that, although AI serves as a powerful tool for enhancing the effectiveness of law enforcement activities, its uncontrolled use may lead to significant legal and ethical risks. In this context, the study seeks to develop legal, ethical, and institutional policy recommendations to ensure the sustainable and legitimate use of artificial intelligence.

Keywords: Police and Internal Security Studies, Digitalization, Predictive Policing, Law Enforcement and Artificial Intelligence

JEL Codes: K42, H56, O33, C55, K24

Genişletilmiş Özet

Amaç ve Önemi

Tarihsel süreç içerisinde kolluk pratikleri, telgraf sistemlerinden radyo iletişimine kadar uzanan teknolojik yenilikler aracılığıyla sürekli bir dönüşüm geçirmiş; her bir teknolojik sıçrama, kolluk kuvvetlerinin operasyonel kapasitesinde ve müdahale hızında yeni bir paradigmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Davies & Krame, 2023).

Kolluk teşkilatları, emniyet ve asayişin sağlanması görevini yerine getirirken giderek artan oranda yapay zekâ (YZ) uygulamalarından yararlanmaktadır. Şüpheli profilleme, trafik kontrolü, karanlık ağdaki para akışlarının analizi, çocuk pornografisi tespiti, kamuya açık alanlardaki gözetim görüntülerinde anormallik tespiti vb. birçok alanda yapay zeka kolluk personeline yardımcı olmaktadır (Raaijmakers, 2019, s. 74). Büyük miktarda bilginin çok hızlı bir şekilde analiz edilerek karar almanın çok kritik olduğu dijital çağda, özellikle kolluğun muhatap olduğu olaylarda insan eliyle yapılan bir analizin oldukça yavaş ve yetersiz kalacağı oldukça açıktır (Europol, 2024). Ancak suçla mücadele kapsamında sağladığı avantajlarının yanı sıra YZ destekli tahmine dayalı polislik uygulamaları, yüz tanıma ve davranış analizi gibi araçlar; mahremiyet, ayrımcılık, algoritmik

[1] Dr.,Jandarma Genel Komutanlığı,abdullahdemiroglu@jandarma.gov.tr, , ORCİD: 0000-0002-8604-798X.

önyargı, hesap verebilirlik ve demokratik denetim açısından ciddi tartışmaları da beraberinde getirmektedir (Babuta & Oswald, 2019; Zerilli vd., 2019)

YZ, kolluk kuvvetlerinin suçla mücadelede etkililiğini ve kapasitesini önemli ölçüde artırabilecek güçlü bir araçtır; ancak yapay zekâ, kolluk faaliyetlerinde yüksek fayda potansiyeline sahip olmakla birlikte, dikkatli, ölçülü ve güçlü hukuki-etik denetim mekanizmaları altında kullanılması gereken "iki ucu keskin bir kılıç" olarak nitelendirilmektedir (UNICRI & INTERPOL, 2020).

Meşruiyetini, halkını ve dolayısıyla ülkesini iç ve dış tehlikelerden korumakla sağlayan devletin iç güvenlik anlamında suç ve suçlulardan her zaman bir adım önde olmak için teknolojiden ve yapay zekadan faydalanması beklenen bir hareket tarzıdır. Bununla birlikte devlet-toplum ilişkilerini doğrudan etkileme potansiyeline sahip, hızlı gelişen ve yönetilmesi zor bir alan olan YZ'nin stratejik olarak ele alınması ve hukuki, etik ve kurumsal çerçevelerle sınırlandırılarak şeffaf, hesap verebilir ve insan haklarına uygun biçimde kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda bu çalışmanın temel amacı, kolluk teşkilatlarında yapay zekâ kullanımını analiz ederek:

- Yapay zekanın suçla mücadelede etkililiğe katkılarını tespit etmek,
- Kolluğun yapay zekâ kullanımının hukuki ve etik boyutlarını fırsatlar, tehditler çerçevesinde sistematik biçimde değerlendirmek,
- Kolluğun suçla mücadelesinde sürdürülebilir yapay zekâ politikaları önermektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları yönlendirici olmuştur:

1. Kolluk teşkilatında yapay zekânın başlıca kullanım alanları ve fonksiyonları nelerdir?
2. Bu teknolojilerin operasyonel kapasite, karar verme süreçleri ve kaynak yönetimine etkileri nelerdir?
3. Dijitalleşme sürecinde bu teknolojiler hangi fırsatları ve tehditleri beraberinde getirmektedir?
4. Teknik, hukuki ve sosyal anlamda ortaya çıkan riskler nelerdir ve bu riskleri azaltmaya yönelik hangi politika önerileri geliştirilebilir?

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve doküman analizi tekniklerini kullanarak gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, araştırma kapsamında kaynakların incelenmesine dayanan bir nitel veri toplama tekniğidir. Bu yöntemde araştırmacı; makale, kitap, rapor, röportaj, harita, çizelge, mektup, senaryo, kurumsal belgeler ve benzeri dokümanları analiz ederek çalıştığı konuya ilişkin kapsamlı ve derinlikli bir anlayış geliştirmeyi hedefler. Süreç, yalnızca belgelerin toplanmasını değil, aynı zamanda bu materyallerin belirli bir sistematik çerçevede değerlendirilmesini, anlam çıkarılmasını ve anlayış kazanmayı da içermektedir. Bu bağlamda hem basılı hem de dijital ortamdaki kaynaklar araştırma verisi olarak ele alınmakta ve analitik bir yaklaşımla yorumlanmaktadır (Bowen, 2009, ss. 27-28)

Araştırma kapsamında ulusal ve uluslararası literatürde yer alan akademik makaleler, kurum raporları (Europol, INTERPOL vb.) ve politika belgeleri (AB Yapay Zekâ Tüzüğü, Türk Mevzuatı) sistematik bir şekilde analiz edilmiştir. Bu analizler, konuya ilişkin teorik çerçevenin oluşturulmasına ve mevcut durumun anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Bu yöntem sayesinde çalışmanın araştırma sorularına yönelik kavramsal çıkarımlar yapılmıştır.

Bulgular

Analiz sonuçlarına göre; kolluk kuvvetlerinin giderek daha akıllı sistemlere yöneldiği görülmektedir. Bu çerçevede, dünya genelindeki kolluk teşkilatları, yapay zekâ teknolojisinden yararlanarak görme ile işitme yeteneklerini, koku alma duyularını ve hafızalarını geliştirmeye güçlendirmeye çalışmaktadır (Rademacher, 2020, s. 226). Bu dönüşüm kolluk faaliyetlerinin daha kapsamlı ve etkin yürütülmesine imkân sağlamaktadır. Dünya genelinde kolluk birimleri tarafından suçla mücadele kapsamından sıklıkla kullanılan YZ uygulamaları şu şekilde ortaya çıkmaktadır;

- İnsan eliyle/gücüyle incelenmesi çok uzun sürecek büyük ve karmaşık verilerin (banka hesap hareketleri, laptop/tablet/telefondan ele geçirilen fotoğraflar, uzun süreli kamera kayıtları vb) çok hızlı bir şekilde incelenebilmesi,
- Eldeki verilerin çok hızlı bir şekilde analiz edilip suç örüntülerinin ortaya çıkarılması ve tarihsel verilerden de yararlanarak istatistiksel yöntemlerle meydana gelebilecek suçların tahmin edilmesi (öngörücü polislik),
- Açık kaynak ve sosyal medya istihbaratı maksatlı kullanımlar (dezenformasyon, terörist propaganda, nefret suçları ve illegal içerik vb. tespiti)
- Metin analizi ve özetlenmesi, rapor yazımı için konuşmaların metne dönüştürülmesi, çeviri yapılması ve suç faaliyet belgelerinin hazırlanması maksadıyla NLP (doğal dil işleme) kullanımı,
- Görüntü işleme (video analizi) ve biyometrik uygulamalar (yüz tanıma, parmak izi tanıma, yürüyüş tanıma vb.) (Europol, 2024).

Kolluğun suçla mücadelesinde bahsi geçen YZ uygulamalarından yararlandığı alanlar ise;

- Siber suç, çevrimiçi dolandırıcılık, çocuk istismarı, kara para aklama (büyük veri analitiği, anomali tespiti, metin/görsel analizi, yurtdışı/yurtiçi para trafiği izleme sistemleri vasıtasıyla)
- Terörist faaliyetler, radikalleşme (Açık kaynak ve sosyal medya istihbaratı vasıtasıyla),
- Uyuşturucu kaçakçılığı, insan ticareti, organize suç ağları ve sınır-aşan suçlar (finans, seyahat, gümrük, haberleşme örüntü analizi vasıtasıyla),
- Adi suçlar;(öngörücü polislik ile hırsızlık, yağma, saldırı gibi suçların yer-zaman sıcak noktaları tahmin edilerek devriye planlaması yapılması, akıllı kamera ağları ile görüntü işleme/biyometrik analizi vasıtasıyla),
- Dijital adli bilişim (olay yerinin dijitalleştirilmesi, silinmiş verilerin geri getirilmesi vb.)

Dijitalleşme ve YZ uygulamaları kolluğa suçla mücadelesinde önemli faydalar sağlamaktadır. Bu teknolojinin sağladığı başlıca faydalar hızlı olması, operasyonel etkililiği arttırması ve maliyetlerin azaltılması olarak göze çarpmaktadır (Hayward & Maas, 2021). Yukarıda bahsi geçen uygulamalar ve uygulandıkları suç türleri de göz önünde bulundurulduğunda kolluğa daha ortaya çıkmadan suçu önleme, gerçekleşmiş bir suça hızla müdahale etme, insan/finans kaynaklarını etkili ve verimli kullanma ile kurumun stratejik yönetimi fırsatlarını sunmaktadır.

Diğer yandan, yapay zekâ teknolojilerinin kullanımına ilişkin hukuki ve etik tartışmalar, literatürde geniş bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda hukuk alanındaki çalışmalar; algoritmik önyargı, kişisel verilerin korunması, hesap verebilirlik mekanizmalarının yetersizliği, sistemlerin açıklanabilirliği (kara kutu çıkmazı) ve şeffaflık sorunları ile yapay zekânın temel hak ve özgürlükler üzerindeki olası etkilerini ele almaktadır. (Matulionyte & Hanif, 2021). Özellikle öngörücü polislik uygulamasının verilerdeki önyargılar üzerinden belirli gruplara yönelik orantısız denetim ve müdahaleye yol açma riskinin bulunması (Lum & Isaac, 2016) ile yüz tanıma teknolojilerinin bireyin mahremiyetini ve kişisel haklarını ihlal etmesi (Zalnieriute, 2021) YZ uygulamalarının temel hak ve özgürlüklere yönelik ciddi tehditler barındırdığını ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, kolluk teşkilatlarında yapay zekâ kullanımının suçla mücadelede önemli operasyonel avantajlar sağladığını; ancak aynı zamanda temel hak ve özgürlükler açısından ciddi riskler barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yapay zekâ, kolluk faaliyetlerinde etkinliği artıran stratejik bir araç olmakla birlikte, kontrolsüz kullanım durumunda hukuki meşruiyet ve toplumsal güven açısından sorunlar doğurabilecek "iki ucu keskin bir kılıç" niteliği taşımaktadır.

Europol'ün yapay zekâya ilişkin yaklaşımı dikkate alındığında, bu risklerin azaltılması için bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu görülmektedir. Öncelikle, yapay zekâ sistemlerinin kullanımında insan denetimi esas alınmalı ve otomatik karar verme süreçleri mutlaka yetkilendirilen personel tarafından kontrol edilmelidir. İkinci olarak, algoritmik sistemlerin şeffaf, denetlenebilir ve açıklanabilir olması sağlanarak hesap verebilirlik güçlendirilmelidir. Üçüncü olarak, algoritmik önyargıyı azaltmaya yönelik sürekli veri denetimi ve test mekanizmaları kurularak veri setlerinin kalitesi artırılmalıdır.

Bunun yanında, yapay zekâ uygulamaları için risk temelli düzenlemeler oluşturulmalı ve bu sistemler sürekli denetime tabi tutulmalıdır. Kolluk personelinin yapay zekâ okuryazarlığının artırılması ve teknolojinin doğru kullanımına yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması da kritik önem taşımaktadır. Son olarak, yapay zekâ kullanımına ilişkin süreçlerin kamuoyuyla şeffaf biçimde paylaşılması, devlet (kolluk)–toplum ilişkilerinde güven ortamının korunması açısından gereklidir.

Bu doğrultuda, yapay zekânın kolluk faaliyetlerinde sürdürülebilir, meşru ve etkili kullanımının ancak güçlü hukuki, etik ve kurumsal çerçevelerle mümkün olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

Babuta, A., & Oswald, M. (2019). *Data Analytics and Algorithmic Bias in Policing*. The Royal United Services Institute (RUSI).

Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, *9*(2), 27-40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027

Davies, A., & Krame, G. (2023). Integrating body-worn cameras, drones, and AI: A framework for enhancing police readiness and response. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, *17*, paad083. https://doi.org/10.1093/police/paad083

Europol. (2024). *AI and Policing: The Benefits and Challenges of Artificial Intelligence for Law Enforcement.* Publications Office. https://doi.org/10.2813/0321023

Hayward, K. J., & Maas, M. M. (2021). Artificial Intelligence and Crime: A Primer for Criminologists. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, *17*(2), 209-233. https://doi.org/10.1177/1741659020917434

Lum, K., & Isaac, W. (2016). To Predict and Serve? *Significance*, *13*(5), 14-19. https://doi.org/10.1111/j.1740-9713.2016.00960.x

Matulionyte, R., & Hanif, A. (2021). A Call for More Explainable AI in Law Enforcement. *2021 IEEE 25th International Enterprise Distributed Object Computing Workshop (EDOCW)*, 75-80. https://doi.org/10.1109/EDOCW52865.2021.00035

Raaijmakers, S. (2019). Artificial Intelligence for Law Enforcement: Challenges and Opportunities. *IEEE Security & Privacy*, *17*(5), 74-77. https://doi.org/10.1109/MSEC.2019.2925649

Rademacher, T. (2020). Artificial Intelligence and Law Enforcement. Içinde T. Wischmeyer & T. Rademacher (Ed.), *Regulating Artificial Intelligence* (ss. 225-254). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-32361-5_10

UNICRI & INTERPOL. (2020). *Towards Responsible AI Innovation:Second Interpol-Unicri Report On Artificial Intelligence For Law Enforcement*.

Zalnieriute, M. (2021). Burning Bridges: The Automated Facial Recognition Technology and Public Space Surveillance in the Modern State. *Science and Technology Law Review*, *22*(2), 284-307. https://doi.org/10.52214/stlr.v22i2.8666

Zerilli, J., Knott, A., Maclaurin, J., & Gavaghan, C. (2019). Transparency in Algorithmic and Human Decision-Making: Is There a Double Standard? *Philosophy & Technology*, *32*(4), 661-683. https://doi.org/10.1007/s13347-018-0330-6

Yapay Zekâ Destekli Karar Verme Süreçlerinde Demokratik Meşruiyet Sorunu Üzerine Bir Tartışma

A Discussion on the Problem of Democratic Legitimacy in AI-Supported Decision-Making Processes

Mehmet Duyar[1]

Öz

Yapay zekâ ve algoritmik sistemlerin kamu yönetiminde karar süreçlerine giderek daha fazla entegre edilmesi, demokratik meşruiyetin nasıl üretildiği ve denetlendiği sorusunu yeniden tartışmaya açmaktadır. Büyük veri analitiği ve algoritmik karar mekanizmaları kamu politikalarının tasarımı ve uygulanmasında hız ve etkinlik sağlarken, demokratik meşruiyet açısından yeni tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Bu çalışma, kamu yönetiminde yapay zekâ destekli algoritmik karar sistemlerinin demokratik meşruiyet üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. Kavramsal analiz ve literatür incelemesine dayanan araştırmada algoritmik yönetişim uygulamalarının şeffaflık, hesap verebilirlik ve demokratik denetim açısından ortaya çıkardığı sorunlar ele alınmaktadır. Bulgular, algoritmik karar verme süreçlerinin kamu yönetiminde teknik bir değişimin ötesine geçtiğini ve demokratik meşruiyet ile yönetişim ilişkileri açısından yeni tartışma alanları açtığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Algoritmik Yönetişim, Demokratik Meşruiyet, Yapay Zekâ, Kamu Yönetimi, Algoritmik Karar Verme

JEL Kodları: D73, H83, O33

Abstract

The increasing integration of artificial intelligence and algorithmic systems into decision-making processes in public administration raises renewed questions about how democratic legitimacy is produced and exercised. While big data analytics and algorithmic decision mechanisms enhance speed and efficiency in the design and implementation of public policies, they also generate new debates regarding democratic legitimacy. This study examines the implications of AI-supported algorithmic decision systems for democratic legitimacy in public administration. Based on conceptual analysis and a review of the relevant literature, the research addresses the challenges that algorithmic governance poses in terms of transparency, accountability, and democratic oversight. The findings indicate that algorithmic decision-making processes in public administration extend beyond a merely technical change and open new debates concerning democratic legitimacy and governance relations.

Keywords: Algorithmic Governance, Democratic Legitimacy, Artificial Intelligence, Public Administration, Algorithmic Decision-Making

JEL Codes: D73, H83, O33

Genişletilmiş Özet

Konu

Dijital teknolojiler ve yapay zekâ uygulamalarındaki hızlı gelişim, kamu yönetiminin örgütlenme biçimini ve karar alma süreçlerini önemli ölçüde dönüştürmektedir. Büyük veri analitiği, makine öğrenmesi ve algoritmik karar destek sistemleri günümüzde kamu politikalarının tasarlanması, kamu hizmetlerinin sunulması ve idari kararların alınması süreçlerinde giderek daha yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu dönüşüm literatürde çoğu zaman algoritmik yönetişim (algorithmic governance) kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Algoritmik

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke Meslek Yüksekokulu, mehmet.duyar@adu.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-6699-3920

yönetişim, kamusal kararların üretilmesi ve uygulanması süreçlerinde algoritmaların ve veri temelli sistemlerin merkezi bir rol üstlenmesini ifade etmektedir (Danaher vd., 2017, s. 3).

Kamu yönetiminde algoritmik sistemlerin kullanımı karar süreçlerinin hızlanmasına, kamu hizmetlerinin daha etkin planlanmasına ve kaynak kullanımının optimize edilmesine katkı sağladığı söylenebilir. Özellikle veri temelli politika üretimi ve kamu hizmetlerinin otomasyonu gibi alanlarda yapay zekâ uygulamaları, kamu yönetiminde yeni bir yönetişim modelinin ortaya çıktığını göstermektedir.

Bununla birlikte algoritmik karar sistemlerinin kamu yönetiminde giderek daha belirleyici hâle gelmesi demokratik yönetim açısından çeşitli tartışmaları da beraberinde getirdiği söylenebilir. Karar süreçlerinde teknik sistemlerin artan rolü, şeffaflık, hesap verebilirlik ve demokratik denetim açısından yeni sorunlar doğurabilmektedir. Özellikle algoritmaların çoğu zaman "kara kutu" niteliğinde çalışması, kamu kararlarının hangi kriterlere dayanarak üretildiğinin anlaşılmasını zorlaştırmakta ve bu durum kamu politikalarının üretiminde demokratik denetimin sınırlarını tartışmalı hâle getirmektedir (Pasquale, 2015, s. 8). Bu nedenle algoritmik yönetişim uygulamalarını salt teknik bir yenilik olarak görmek yeterli olmayabilir. Bu nedenle süreç esasen siyasal ve kurumsal sonuçlar doğuran bir yönetişim dönüşümüne de işaret etmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, kamu yönetiminde yapay zekâ destekli algoritmik karar sistemlerinin yaygınlaşmasının demokratik meşruiyet üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Dijital dönüşüm süreciyle birlikte kamu kurumlarında veri temelli karar mekanizmalarının ve algoritmik sistemlerin kullanımı giderek artmaktadır. Büyük veri analitiği, makine öğrenmesi ve otomatik karar destek sistemleri kamu politikalarının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde önemli bir rol üstlenmeye başlamıştır. Bu gelişmeler literatürde çoğu zaman algoritmik yönetişim (algorithmic governance) kavramı çerçevesinde ele alınmaktadır. Algoritmik yönetişim, kamusal karar süreçlerinin veri temelli algoritmalar ve otomatik sistemler aracılığıyla yönlendirilmesini ifade etmektedir (Danaher vd., 2017, s. 3).

Yapay zekâ destekli karar sistemleri kamu yönetiminde yönetsel etkinliğin artırılması ve politika süreçlerinin veri temelli hâle getirilmesi açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte algoritmik sistemlerin kamu karar süreçlerinde artan rolü, karar alma mekanizmalarının şeffaflığı, hesap verebilirliği ve demokratik denetimi açısından yeni sorunları da gündeme getirmektedir. Algoritmaların çoğu zaman 'kara kutu' niteliğinde çalışması, kamu kararlarının hangi ölçütlere dayanarak üretildiğinin anlaşılmasını güçleştirmektedir.

Bu bağlamda çalışma aşağıdaki araştırma sorularına odaklanmaktadır:

- Yapay zekâ destekli algoritmik sistemler kamu yönetiminde karar alma süreçlerini nasıl dönüştürmektedir?
- Algoritmik yönetişim uygulamaları kamu kararlarının demokratik meşruiyetini hangi açılardan tartışmalı hâle getirmektedir?
- Yapay zekâ destekli kamu kararlarının demokratik denetim ve hesap verebilirlik ilkeleriyle uyumlu hâle getirilmesi için hangi yönetişim mekanizmaları gereklidir?

Kamu yönetiminde dijitalleşme ve yapay zekâ uygulamalarına ilişkin çalışmaların önemli bir bölümü bu teknolojilerin yönetsel kapasite ve politika etkinliği üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Bununla birlikte algoritmik karar sistemlerinin demokratik meşruiyet üzerindeki etkileri henüz yeterince tartışılmış değildir. Mevcut literatürde algoritmik yönetişim çoğu zaman teknik ve yönetsel bir dönüşüm olarak ele alınmakta; ancak bu dönüşümün kamu kararlarının siyasal meşruiyeti ve demokratik denetim mekanizmaları üzerindeki etkileri sınırlı sayıda çalışmada incelenmektedir (Yeung, 2018, s. 509; Beer, 2017, s. 5; Sun & Medaglia, 2019, s. 377).

Bu çalışma, algoritmik karar alma süreçlerini demokratik meşruiyet perspektifi üzerinden ele alarak bu literatür boşluğunu tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel argümanı, algoritmik karar mekanizmalarının kamu yönetiminde yönetsel etkinlik sağlamakla birlikte, demokratik meşruiyetin korunabilmesi için bu sistemlerin şeffaflık, hesap verebilirlik ve siyasal denetim ilkeleri çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerektiğidir. Bu çerçevede algoritmik yönetişim uygulamalarının kamu yönetiminde siyasal ve kurumsal sonuçları olan bir yönetişim dönüşümü olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir.

Yöntem

Bu çalışma nitel bir araştırma tasarımına dayanmaktadır ve temel olarak kavramsal analiz ile sistematik literatür incelemesi kullanılarak hazırlanmıştır. Araştırmanın ilk aşamasında algoritmik yönetişim, yapay zekâ ve dijital devlet literatüründe yer alan kuramsal tartışmalar incelenmiş ve kamu yönetiminde algoritmik karar mekanizmalarının ortaya çıkardığı yönetişim sorunları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda özellikle algoritmik yönetişim literatüründe öne çıkan çalışmalar analiz edilerek yapay zekâ destekli karar süreçlerinin kamu yönetimi bağlamında nasıl ele alındığı ortaya konulmuştur.

Çalışmanın analitik çerçevesi, demokratik yönetimin temel ilkeleri olarak kabul edilen şeffaflık, hesap verebilirlik ve demokratik denetim kavramları üzerine kurulmuştur. Bu kavramlar, kamu kararlarının demokratik meşruiyetinin değerlendirilmesinde temel referans noktaları olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada yapay zekâ destekli kamu kararlarının söz konusu ilkelerle nasıl ilişkilendiği incelenmiş ve algoritmik karar süreçlerinin kamu yönetiminde demokratik yönetişim açısından doğurduğu yapısal sorunlar analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında ayrıca algoritmik karar sistemlerinin kamu yönetiminde kullanımına ilişkin uluslararası literatürde yer alan örnekler değerlendirilmiş ve bu uygulamaların yönetişim süreçleri üzerindeki etkileri karşılaştırmalı bir perspektifle tartışılmıştır. Böylece algoritmik yönetişim uygulamalarının teknik bir dönüşüm olduğu kadar kurumsal sorumluluk, siyasal denetim ve demokratik meşruiyet açısından da yeni tartışma alanları ortaya çıkardığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Bulgular

Yapılan literatür incelemesi ve kavramsal analiz sonucunda, kamu yönetiminde yapay zekâ destekli algoritmik karar sistemlerinin yaygınlaşmasının demokratik meşruiyet açısından üç temel sorun alanı etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sorunlar genel olarak karar süreçlerinin şeffaflığı, yönetsel hesap verebilirlik ve demokratik denetim mekanizmalarının işleyişiyle ilişkilidir.

İlk olarak algoritmik karar mekanizmalarının kamu yönetiminde yaygınlaşması, karar süreçlerinin şeffaflığı açısından önemli tartışmalar doğurmaktadır. Geleneksel bürokratik karar alma süreçlerinde kararların hangi gerekçelere dayandığı belirli ölçüde izlenebilir ve denetlenebilir durumdadır. Buna karşılık makine öğrenmesi ve büyük veri analitiğine dayanan algoritmik sistemlerin karar üretme mantığı çoğu zaman kamuoyu açısından anlaşılması güç teknik süreçlere dönüşebilmektedir. Karar süreçlerinin bu şekilde teknik sistemler içinde görünmez hâle gelmesi, kamu politikalarının üretiminde şeffaflık ilkesinin zayıflaması riskini beraberinde getirmektedir.

İkinci olarak algoritmik yönetişim uygulamalarının hesap verebilirlik mekanizmaları üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Demokratik yönetim sistemlerinde kamu kararlarının sorumluluğu belirli kurumsal aktörlere atfedilebilir durumdadır. Ancak algoritmik karar süreçlerinin kullanılması, kararların üretiminde teknik sistemlerin ve veri modellerinin belirleyici rol oynamasına yol açarak sorumluluğun kim tarafından üstlenileceği konusunda yeni belirsizlikler ortaya çıkarabilmektedir. Bir algoritmanın hatalı veya ayrımcı bir karar üretmesi durumunda sorumluluğun yazılım geliştiriciler, kamu kurumları veya algoritmik sistemi kullanan bürokratlar arasında nasıl paylaşılacağı çoğu zaman açık değildir. Bu nedenle algoritmik karar

sistemleri, kamu yönetiminde klasik sorumluluk ve hesap verebilirlik ilişkilerini yeniden tanımlayan bir yönetişim sorunu ortaya çıkarmaktadır (Sun & Medaglia, 2019, s. 377).

Üçüncü olarak algoritmik yönetişim uygulamalarının demokratik denetim mekanizmaları üzerinde dönüştürücü etkiler yarattığı görülmektedir. Kamu politikalarının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde teknik sistemlerin artan rolü, karar süreçlerinin giderek daha fazla teknik uzmanlık alanına dönüşmesine yol açabilmektedir. Bu durum kamu politikalarının siyasal tartışma alanından kısmen uzaklaşmasına ve karar süreçlerinin teknik uzmanlık çerçevesinde şekillenmesine neden olabilmektedir. Veri temelli algoritmik karar sistemleri bürokratik karar süreçlerinin rasyonelleştirilmesi açısından avantajlar sağlasa da aynı zamanda kamu politikalarının demokratik tartışma alanını daraltma potansiyeline sahiptir.

Bu bulgular, algoritmik yönetişim uygulamalarının kamu yönetiminde tek başına teknolojik bir yenilik olarak değerlendirilmesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Yapay zekâ destekli karar sistemleri yönetsel etkinliği artıran araçlar olmakla birlikte, aynı zamanda kamu kararlarının üretiminde yeni kurumsal güç ilişkilerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu nedenle algoritmik yönetişim süreçlerinin demokratik yönetim ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi ve kamu kararlarının meşruiyeti açısından yeniden tartışılması gerekmektedir. Bu bağlamda algoritmik yönetişim uygulamalarının kamu yönetimi literatüründe teknik inovasyon boyutunun yanında, demokratik yönetişim tartışmalarının önemli bir boyutu olarak da ele alınması gerekmektedir.

Sonuç

Dijital teknolojiler ve yapay zekâ sistemlerinin kamu yönetiminde giderek daha fazla kullanılması, kamu politikalarının üretim ve uygulanma biçimlerinde önemli bir dönüşüme işaret etmektedir. Büyük veri analitiği ve algoritmik karar mekanizmaları karar süreçlerinin hızlanmasına, kaynak kullanımının optimize edilmesine ve veri temelli politika üretiminin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle yapay zekâ destekli karar sistemleri kamu yönetiminde yönetsel etkinliği artırma potansiyeline sahip önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte bu çalışma kapsamında yapılan kavramsal analiz, algoritmik yönetişim uygulamalarının salt bir şekilde teknik dönüşümü ifade etmediğini, bununla beraber demokratik meşruiyet açısından yeni tartışma alanları ortaya çıkardığını göstermektedir. Algoritmik karar mekanizmalarının kamu politikalarının üretiminde artan rolü, karar süreçlerinin şeffaflığı, hesap verebilirliği ve demokratik denetimi açısından çeşitli sorunlar doğurabilmektedir. Özellikle algoritmik sistemlerin karmaşık yapısı, kamu kararlarının hangi kriterlere dayanarak üretildiğinin anlaşılmasını zorlaştırmakta ve bu durum demokratik denetim kapasitesini sınırlayabilmektedir.

Bu çerçevede algoritmik yönetişim uygulamalarının kamu yönetiminde yeni bir teknokratik karar modeli oluşturma potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Veri temelli karar sistemleri kamu politikalarının daha rasyonel biçimde üretilmesine katkı sağlarken, aynı zamanda karar süreçlerinin giderek daha fazla teknik uzmanlık alanına dönüşmesine yol açabilmektedir. Bu durum kamu politikalarının üretiminde siyasal aktörlerin ve kamusal tartışma mekanizmalarının rolünün zayıflaması riskini beraberinde getirmektedir.

Çalışmanın bulguları, yapay zekâ destekli karar sistemlerinin kamu yönetiminde kullanılmasının demokratik meşruiyet açısından dikkatli bir biçimde değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda algoritmik karar mekanizmalarının şeffaflığı, kararların açıklanabilirliği ve kamu kurumlarının bu kararlar karşısındaki sorumluluklarının açık biçimde tanımlanması büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla kamu yönetiminde kullanılan yapay zekâ sistemlerinin şeffaflık, hesap verebilirlik ve demokratik denetim ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak kamu yönetiminde dijital dönüşüm süreçleri, teknolojik kapasite ve yönetsel etkinliğin ötesinde demokratik yönetişim ve siyasal meşruiyet boyutlarıyla birlikte ele alınmalıdır. Yapay zekâ destekli karar sistemlerinin kamu yönetiminde sürdürülebilir ve meşru bir yönetişim modeli oluşturabilmesi için bu

sistemlerin kurumsal denetim mekanizmalarıyla uyumlu hâle getirilmesi ve demokratik denetim kapasitesinin güçlendirilmesi kritik önem taşımaktadır.

Kaynakça

Beer, D. (2017). The social power of algorithms. *Information, Communication & Society*, 20(1), 1–13. https://doi.org/10.1080/1369118x.2016.1216147

Danaher, J., Hogan, M. J., Noone, C., Kennedy, R., Behan, A., De Paor, A., Felzmann, H., Haklay, M., Khoo, S. M., Morison, J., Murphy, M. H., O'Brolcháin, F., Schafer, B., & Shankar, K. (2017). Algorithmic governance: Developing a research agenda through the power of collective intelligence. *Big Data & Society*, 4(2), 1–21. https://doi.org/10.1177/2053951717726554

Pasquale, F. (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information.* Harvard University Press.

Sun, T. Q., & Medaglia, R. (2019). Mapping the challenges of artificial intelligence in the public sector: Evidence from public healthcare. *Government Information Quarterly*, 36(2), 368–383. https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.09.008

Yeung, K. (2018). Algorithmic regulation: A critical interrogation. *Regulation & Governance*, 12(4), 505–523. https://doi.org/ 10.1111/rego.12158

Yapay Zekâ Algoritmalarında Önyargı, Etik ve Hesap Verebilirlik: Küresel Politikalar ve Yasal Düzenlemeler Üzerine Bir Değerlendirme

Bias, Ethics, and Accountability in Artificial Intelligence Algorithms: An Evaluation of Global Policies and Legal Regulations

Zeynep Eraldemir[1], Mehmet Tamer[2]

Öz

Bu çalışma, yapay zekâ yönetişimi alanında öne çıkan OECD, UNESCO, AB Yapay Zekâ Yasası, Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi ve YÖK Etik Rehberi'ni etik, algoritmik önyargı ve hesap verebilirlik ekseninde karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Nitel doküman analizi yaklaşımıyla yürütülen araştırmada, belgeler yönlendirilmiş içerik analizi ve destekleyici frekans analiziyle çözümlenmiştir. Bulgular, belgelerde şeffaflık, insan denetimi, veri koruma, risk değerlendirmesi ve sorumluluk etrafında ortak bir etik çekirdek bulunduğunu göstermektedir. Ancak bu çekirdek her metinde farklı biçimde işlemektedir. AB düzenleyici ve bağlayıcı bir çerçeve sunarken; UNESCO insan hakları temelli, OECD ilke odaklı, Avrupa Konseyi hak temelli, YÖK ise akademik etik odaklı bir yaklaşım geliştirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ yönetişimi, algoritmik önyargı, etik, hesap verebilirlik, şeffaflık

JEL Kodları: H83

Abstract

This study comparatively examines the OECD Recommendation, UNESCO Recommendation, EU Artificial Intelligence Act, Council of Europe Framework Convention, and the Turkish Council of Higher Education's AI ethics guideline through the lenses of ethics, algorithmic bias, and accountability. Designed as a qualitative document analysis, the study uses directed content analysis supported by frequency-based analysis. The findings show that the documents share a common ethical core around transparency, human oversight, data protection, risk assessment, and responsibility. However, this core is operationalized differently across documents. The EU AI Act offers a binding regulatory framework, UNESCO emphasizes human rights and social inclusion, the OECD adopts a principle-based governance approach, the Council of Europe foregrounds rights and democracy, and the Turkish guideline focuses on academic ethics.

Keywords: Artificial intelligence governance, algorithmic bias, ethics, accountability, transparency

JEL Codes: H83

Genişletilmiş Özet

Yapay zekâ teknolojileri, kamu yönetimi, sağlık, finans, mühendislik ve eğitim gibi bir çok kritik alanda karar alma süreçlerinde önemli hale gelmiştir. Bu teknolojik dönüşüm büyük veriye dayalı sistemlerin verimliliğini artırırken, yönetsel ve etik bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle algoritma içine yazılımcının etkisinden dolayı katılabilecek algoritma tabanlı önyargı, şeffaflık eksikliği, kişisel verilerin güvenliği ve hesap verebilirlik gibi konular, yapay zekâ uygulamalarının etik yönetiminde en önemli zorluklar olarak ortaya çıkmaktadır. Yönetimsel açıdan, yapay zekânın etik kullanımı için karar alma süreçlerinde şeffaflık ve sorumluluk mekanizmalarının kurulması gerekmekte; bu da organizasyonlarda etik liderlik ve çok disiplinli iş birliğini zorunlu kılmaktadır (Brendel et al., 2021; F.O. Bannor, J.O. Baysah, 2025). Ayrıca, yapay zekânın insan kaynakları ve muhasebe gibi alanlarda kullanımı sırasında ortaya çıkan veri gizliliği, adalet ve güvenilirlik sorunları da etik yönetim kapsamında ele alınmaktadır (Zhang et al., 2023; Tambe et al., 2019). Bu nedenle, yapay zekâ teknolojilerinin hem teknik hem de etik boyutlarıyla bütüncül bir şekilde yönetilmesi,

[1] Öğr. Gör. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, zeyneperaldemir@mku.edu.tr.
[2] Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, drmehmettamer1984@gmail.com.

sürdürülebilir ve özellikle güvenilir uygulamalar için kritik öneme sahiptir (Huang et al., 2023; Rezaei et al., 2024).

Bu çalışmanın amacı; hesap verebilirlik ve etik sorunsalı bağlamında yapay zeka algoritmalarından kaynaklanan önyargıları, uluslararası örgütler ve küresel politika belgeleri ile yasal düzenlemeler çerçevesinde analiz etmektir. Çalışmanın özgün değeri, farklı uluslararası normatif perspektiflerin önyargı, hesap verebilirlik ve etik sorunsallarını ele alış biçimlerini karşılaştırmalı olarak incelemesinden ve incelenen yaklaşımların ortak payda ve özgün niteliklerini ortaya koymasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda yapay zeka yönetişimi konusu salt teknik bir mesele olmaktan çıkmakta beraberinde hukuksal, politik, ekonomik ve sosyal boyutları da olan çok katmanlı bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışma belgeler, büyük dil modeli destekli nitel doküman analizi yaklaşımıyla incelenecek; önceden belirlenen tematik çerçeve doğrultusunda yapay zekâdan ilk kodlama ve içerik sınıflandırması desteği alınacak, ardından bulgular araştırmacı tarafından gözden geçirilerek nihai temalar oluşturulacaktır. Araştırmada küresel ölçekte etkili politika yapım belgeleri olan Avrupa Birliği'nin Yapay Zeka Yasası (Avrupa Birliği, 2021), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO)'nün Yapay Zekâ Etiği Tavsiye Kararı (UNESCO, 2021) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nün Yapay Zekâ İlkeleri ele alınmıştır (OECD, 2019). Bu belgelerde etik ilkeler, hesap verebilirlik ve algoritma kaynaklı önyargı mekanizmaları açısından nasıl tanımlandığı ve yapılandırıldığı analiz edilmiştir. Bu süreçte belgeler tematik kodlamayla analiz edilerek karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Algoritma kaynaklı önyargı olarak bilinen kavram, yapay zekanın algoritmayı oluşturan kişi veya kişilerin ideolojik yapısından veya kendini eğitmek için kullandığı büyük veriden etkilendiği anlatmak için kullanılır. Yapay zekâ sistemlerinin eğitildiği büyük veri setlerinin içerisine konulabilecek ideolojik yaklaşımlar belirli grupların aleyhine sonuçlar doğuracak şekilde sistemin çalışmasını sağlayabilir. Bazı kaynaklarda, bu tür önyargıların içinde bulunduğu sistemlerin özellikle yüz tanıma sistemleri, kredi değerlendirme algoritmaları ve işe alım süreçlerinde belirgin olduğu vurgulanmaktadır. Bu durma en iyi örnek Amazon tarafından kullanılan işe alım algoritmasının, geçmiş işe alım verilerinden öğrenme algoritmasına göre kadın adayları sistematik biçimde dezavantajlı konuma düşürdüğü ortaya konmuştur. Bu sistem, erkek adayların daha yoğun olduğu geçmiş veri setlerine dayandığı için "kadın" kelimesi geçen özgeçmişleri daha düşük puanlama eğilimi göstermiş ve sonuç olarak algoritmik önyargının kurumsal ölçekte nasıl ortaya çıkabileceğine dair önemli bir örnek teşkil etmiştir (Dastin, J., 2018). Avrupa Birliği'nin AI Act düzenlemesi, yüksek riskli yapay zekâ sistemlerinde veri kalitesi ve ayrımcılık riskine karşı sıkı önlemler getirmekte; birlik düzeyinde bu kapsamda ayrımcılığın önlenmesi için tasarım ve organizasyonel tedbirler talep edilmektedir (Cerezo-Martínez et al., 2024; Deck et al., 2024). UNESCO'nun yapay zeka kullanımında daha çok insan hakları perspektifinden önyargıyı ele alarak eşitlik ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması ilkelerine vurgu yapmaktadır (Rospigliosi, 2025). OECD'de, daha çok adalet ve kapsayıcılık perspektifi üzerinden algoritmik önyargıya dikkat çekmekte ve bu konuda rehberlik sunmaktadır (Corrêa et al., 2022). Bu politika belgeleri, algoritmik önyargının önemli bir risk faktörü olduğunu kabul etmekte ve farklı normatif çerçevelerle bu sorunun azaltılmasına yönelik stratejiler önermektedir (Álvarez et al., 2024; Lendvai & Gosztonyi, 2025).

Yapay zekâ yönetiminde etik boyut, insan yaşamı üzerindeki doğrudan etkisi nedeniyle kritik öneme sahiptir ve etik ilkelerin geliştirilmesi ile uygulanması gerekmektedir. Literatürde adalet, şeffaflık, güvenlik, insan kontrolü ve hesap verebilirlik gibi temel etik kavramların küresel ölçekte yaygın olarak benimsendiği görülmektedir (Jobin et al., 2019). Avrupa Birliği, bu ilkeleri yasal yükümlülüklerle destekleyerek yapay zekâ sistemlerinin güvenilirliğini ve sorumluluğunu artırmayı hedeflemektedir (Rodríguez et al., 2023; Rotenberg, 2025). UNESCO AI kullanımını daha normatif ve değer temelli bir yaklaşım benimseyerek insan hakları, eşitlik ve kapsayıcılık çerçevesinde etik rehberlik sunmaktadır (Allahrakha, 2024; Kandeel et al., 2024). OECD'de AI için politika yapıcılar için esnek ve yol gösterici ilkeler sağlayarak adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi prensiplerin pratikte uygulanmasına odaklanmaktadır (Corrêa et al., 2022). Bu üç kurumun yaklaşımları arasında temel etik değerlerde bir uzlaşma bulunmakla birlikte, uygulama yöntemleri ve önceliklendirmelerde farklılıklar mevcuttur (Fjeld et al., 2020). Küresel politika belgelerinin yanı sıra, yapay

zekâ ve etik konularında kurumsal düzeyde çalışmalar Türkiye'de de yürütülmektedir. Bu durum, Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan yapay zekâ ve etik odaklı rehber dokümanlarla ortaya konulmaktadır (Yükseköğretim Kurulu, 2023). Bu belgelerde, üniversitelerde yapay zekâ uygulamalarının etik ilkeler doğrultusunda geliştirilmesi ve kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca, bu dokümanlarda veri güvenliği, akademik dürüstlük, şeffaflık ve insan denetimi gibi kavramların öne çıkarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, Yükseköğretim Kurulu'nun yaklaşımı küresel politika belgeleri ile paralellik göstermekte olup, aynı zamanda Türkiye bağlamında etik yönetişim anlayışını güçlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın bulguları, incelenen tüm politika belgelerinin yapay zekâ sistemlerinde adalet, şeffaflık ve insan denetimi ilkeleri etrafında ortaklaştığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bu ilkelerin uygulanma biçimleri açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nin yaklaşımı daha çok bağlayıcı ve düzenleyici bir çerçeve sunarken, UNESCO ve OECD daha esnek ve rehber niteliğinde yaklaşımlar benimsemektedir. Bu durum, küresel ölçekte yapay zekâ yönetişiminin henüz tam anlamıyla standartlaşmadığını ve farklı bölgelerde farklı önceliklerin ön plana çıktığını göstermektedir.

Tartışma bölümünde, mevcut düzenlemelerin etkinliği ve uygulanabilirliği sorgulanmıştır. Politika belgeleri kapsamlı ilkeler ve düzenlemeleri sağlasa da, bu çerçevelerin hangi dereceye kadar pratikte uygulanabileceği sorusu önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Son yıllarda teknolojinin hızlı değişimi karşısında, yasadışı davrananlar için yetersiz kalması bir risk teşkil etmektedir. Buna ek olarak, yapay zeka sistemlerinin küresel ölçekte hareket etmesi, ulusal çerçeveleri aşar ve uluslararası iş birliğine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Ayrıca YÖK'ün AI kullanımının etik rehberi, sadece akademik dürüstlüğü korumakla kalmayıp, aynı zamanda geleceğin karar vericileri olan öğrencilerin “algoritmik okuryazarlık” kazanmasını hedeflemektedir. Türkiye bağlamında, bu tür rehberler yerel akademik kültürün dijital dönüşüme adaptasyonunda kritik bir köprü görevi görmektedir.

Sonuç olarak; algoritmik önyargı, etik ve hesap verebilirlik gibi kavramlar artık sadece teknik birer detay değil; birer insan hakkı, demokrasi ve kamu politikası meselesi olarak kabul edilmelidir. Bu çalışma, yapay zekâ yönetişimine dair politika geliştirme süreçlerinde insan odaklı, şeffaf ve sorumlu bir felsefeyi hakim kılmak amacıyla farklı küresel çerçeveleri karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir. Literatürde vurguladığı üzere, bu tür düzenlemelerin sadece teorik düzlemde değil, somut toplumsal etkileri üzerinden de değerlendirileceği gelecek çalışmalar; yapay zekâ teknolojilerinin denetimine yönelik reform süreçlerinde karar vericilere stratejik bir rehberlik sunacaktır.

Kaynakça

Allahrakha, N. (2024). UNESCO's AI Ethics Principles: Challenges and Opportunities. International Journal of Law and Policy. https://doi.org/10.59022/ijlp.225https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Álvarez, J., Colmenarejo, A., Elobaid, A., Fabbrizzi, S., Fahimi, M., Ferrara, A., Ghodsi, S., Mougan, C., Papageorgiou, I., Lobo, P., Russo, M., Scott, K., State, L., Zhao, X., & Ruggieri, S. (2024). Policy advice and best practices on bias and fairness in AI. Ethics and Information Technology, 26. https://doi.org/10.1007/s10676-024-09746-whttps://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Avrupa Birliği Yapay Zeka Yasası: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Bannor, F. O., & Baysah, J. O. (2025). Ethical leadership challenges in the age of artificial intelligence: An in-depth analysis. Pan-African Journal of Education and Social Sciences, 6(2), 76–88. https://doi.org/10.56893/pajes2025v06i02.06https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Brendel, A., Mirbabaie, M., Lembcke, T., & Hofeditz, L. (2021). Ethical Management of Artificial Intelligence. Sustainability. https://doi.org/10.3390/su13041974https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Cerezo-Martínez, P., Nicolás-Sánchez, A., & Castro-Toledo, F. (2024). Analyzing the European institutional response to ethical and regulatory challenges of artificial intelligence in addressing discriminatory bias. Frontiers in Artificial Intelligence, 7. https://doi.org/10.3389/frai.2024.1393259https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Corrêa, N., Galvão, C., Santos, J., Pino, C., Pinto, E., Barbosa, C., Massmann, D., Mambrini, R., Galvao, L., & Terem, E. (2022). Worldwide AI ethics: A review of 200 guidelines and recommendations for AI governance. Patterns, 4. https://doi.org/10.1016/j.patter.2023.100857https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Dastin, J. (2018, 9 Ekim). Amazon scraps secret AI recruiting tool that showed bias against women. Reuters. https://www.reuters.com/article/us-amazon-com-jobs-automation-insight/https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Deck, L., Müller, J., Braun, C., Zipperling, D., & Kühl, N. (2024). Implications of the AI Act for Non-Discrimination Law and Algorithmic Fairness. ArXiv, abs/2403.20089. https://doi.org/10.48550/arxiv.2403.20089https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Fjeld, J., Achten, N., Hilligoss, H., Nagy, Á., & Srikumar, M. (2020). Principled Artificial Intelligence: Mapping Consensus in Ethical and Rights-Based Approaches to Principles for AI. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.3518482https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Huang, C., Zhang, Z., Mao, B., & Yao, X. (2023). An Overview of Artificial Intelligence Ethics. IEEE Transactions on Artificial Intelligence, 4, 799-819. https://doi.org/10.1109/tai.2022.3194503https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Jobin, A., Ienca, M., & Vayena, E. (2019). The global landscape of AI ethics guidelines. Nature Machine Intelligence, 1, 389-399. https://doi.org/10.1038/s42256-019-0088-2https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Kandeel, M., Hamza, E., & Elrefae, G. (2024). AI Governance: A General Perspective. Global Congress on Emerging Technologies (GCET-2024), 195-201. https://doi.org/10.1109/gcet64327.2024.10934585https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Lendvai, G., & Gosztonyi, G. (2025). Algorithmic Bias as a Core Legal Dilemma in the Age of Artificial Intelligence: Conceptual Basis and the Current State of Regulation. Laws. https://doi.org/10.3390/laws14030041https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

OECD Yapay Zekâ İlkeleri: https://www.oecd.org/going-digital/ai/principles/https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Rezaei, M., Pironti, M., & Quaglia, R. (2024). AI in knowledge sharing, which ethical challenges are raised in decision-making processes for organisations? Management Decision. https://doi.org/10.1108/md-10-2023-2023https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Rodríguez, N., Ser, J., Coeckelbergh, M., De Prado, M., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2023). Connecting the Dots in Trustworthy Artificial Intelligence: From AI Principles, Ethics, and Key Requirements to Responsible AI Systems and Regulation. Information Fusion, 99, 101896. https://doi.org/10.48550/arxiv.2305.02231https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Rospigliosi, P. (2025). AI Ethics and Regulations: Ensuring Trustworthy AI. International Journal of Artificial Intelligence for Science (IJAI4S). https://doi.org/10.63619/ijai4s.v1i2.004https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Rotenberg, M. (2025). Framework Convention on Artificial Intelligence and Human Rights, Democracy and the Rule of Law (Council Eur.). International Legal Materials, 64, 859-902. https://doi.org/10.1017/ilm.2025.1https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Tambe, P., Cappelli, P., & Yakubovich, V. (2019). Artificial Intelligence in Human Resources Management: Challenges and a Path Forward. California Management Review, 61, 15-42. https://doi.org/10.1177/0008125619867910https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

UNESCO Yapay Zekâ Etiği Tavsiye Kararı: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373434https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Yükseköğretim Kurulu. (2023). Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber. https://proje.yok.gov.tr/https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Zhang, C., Zhu, W., Dai, J., Wu, Y., & Chen, X. (2023). Ethical impact of artificial intelligence in managerial accounting. International Journal of Accounting Information Systems, 49, 100619. https://doi.org/10.1016/j.accinf.2023.100619https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Üretken Yapay Zekâ Tabanlı Sohbet Robotlarında Halüsinasyon Performans Analizi: ChatGPT Üzerine Deneysel Bir Araştırma

Hallucination Performance Analysis in Generative AI-Based Chatbots: An Experimental Study on ChatGPT

Veysel Eren[1], Hasret Duman[2], Soner Akın[3]

Öz

Yapay zekâ teknolojilerindeki gelişmeler, özellikle büyük dil modellerine dayalı üretken sistemlerin ortaya çıkmasıyla birlikte kamu yönetiminde yeni uygulama alanları yaratmıştır. Bu kapsamda sohbet robotları, doğal dil işleme teknikleri aracılığıyla kullanıcılarla etkileşim kurabilen ve bilgi sağlama süreçlerini otomatikleştirebilen sistemler olarak kamu kurumlarında giderek daha yaygın kullanılmaktadır. Ancak bu sistemlerin ürettikleri bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği önemli bir araştırma konusu hâline gelmiştir. Bu nedenle bu çalışma, üretken yapay zekâ tabanlı bir sohbet robotu olan ChatGPT'nin kamu mevzuatına ilişkin sorulara verdiği yanıtların doğruluk performansını incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın temel amacı, halüsinasyon performans analizi olarak adlandırılabilecek bir değerlendirme çerçevesi geliştirmek ve üretken yapay zekâ tabanlı sohbet robotlarının sorulara verdikleri yanıtları doğruluk, tutarlılık ve normatif uygunluk kriterleri çerçevesinde ampirik olarak ölçmektir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, Sohbet robotları, Halüsinasyon, kamu yönetimi.

JEL Kodları: H83, O33, D83

Abstract

Recent advancements in artificial intelligence - particularly the emergence of generative systems based on large language models- have created new application areas within public administration. In this context, chatbots have increasingly been adopted by public institutions as tools that interact with users through natural language processing and automate information provision processes. However, the accuracy and reliability of the information produced by these systems have become an important subject of scholarly inquiry. Accordingly, this study aims to examine the accuracy of ChatGPT, an artificial intelligence–based chatbot, in answering questions about public legislation. The primary objective of the research is to develop an analytical framework, referred to as hallucination performance analysis, and to empirically evaluate chatbot responses against three key criteria: accuracy, consistency, and normative compliance. Through this framework, the study seeks to contribute to ongoing discussions on the reliability of generative AI systems in legally sensitive contexts such as public administration and governance.

Keywords: Artificial intelligence, Chatbots, Hallucination, Public administration.

JEL Codes: H83, O33, D83

Genişletilmiş Özet

Amaç

1940'larda sinirbilim çalışmalarından doğan ve 1950'lerde literatüre terim olarak giren yapay zekâ kavramı (Hassabis vd., 2017), veri altyapıları, algoritmalar, iletişim sistemleri, robotik teknolojiler ve küresel dijital ağların gelişimiyle birlikte hem kapsamını hem de kullanım alanlarını önemli ölçüde genişletmiştir. Özellikle

[1]Prof. Dr, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, veysel@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3607-1583
[2]Araş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hasret.duman@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7187-7729
[3]Doç. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bolümü, sakin77@gmail.com -ORCID: 0000-0002-2403-8041

büyük dil modelleri ve üretken yapay zekâ mimarilerinin gelişimi, insan–makine etkileşimini doğrudan mümkün kılan yeni uygulama biçimlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda günümüzde yapay zekâ teknolojileri kamu hizmetlerinin sunumu, politika analizi ve idari karar süreçlerinde potansiyel bir destek mekanizması olarak değerlendirilmektedir.

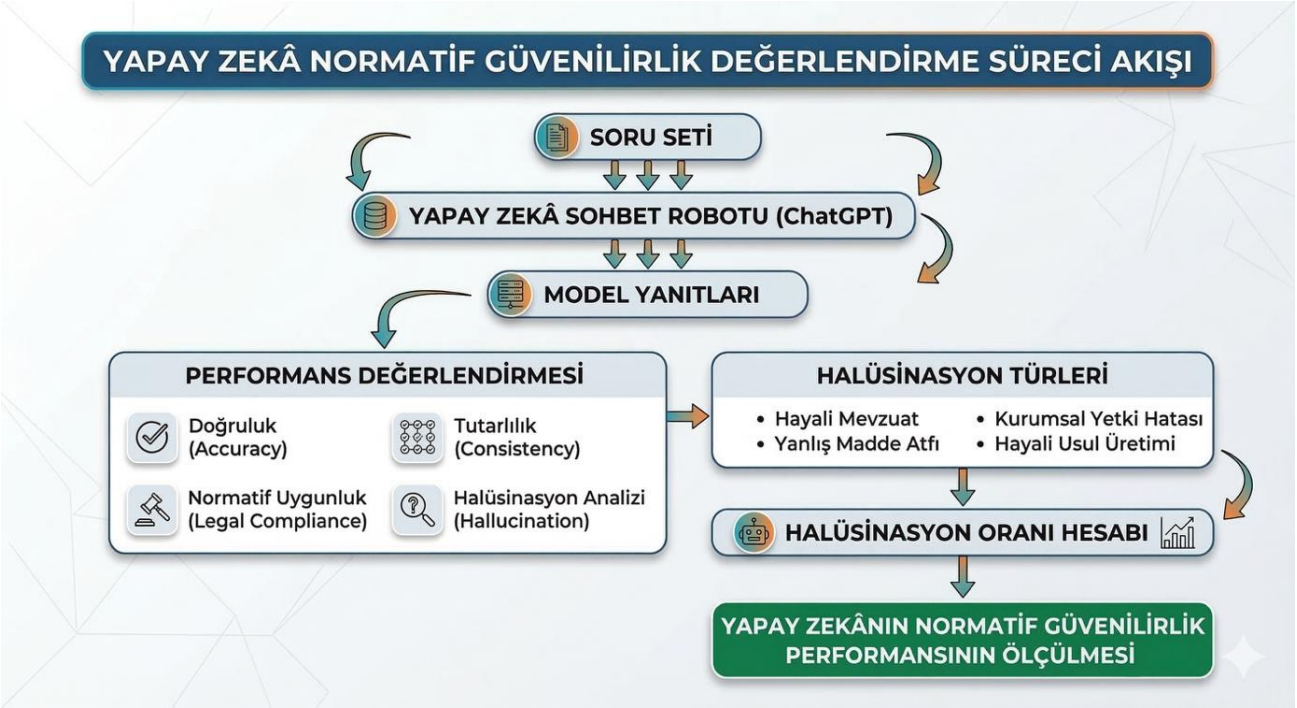
Yapay zekâ uygulamaları içerisinde önemli bir yer tutan sohbet robotları, doğal dil işleme teknikleri kullanarak kullanıcılarla metin veya ses aracılığıyla etkileşim kurabilen sistemlerdir. Bu sistemler kullanıcı sorularını yanıtlayabilmekte, bilgi sağlayabilmekte ve çeşitli hizmet süreçlerinin otomatikleştirilmesini mümkün kılmaktadır (Adamopoulou & Moussiades, 2020). Son yıllarda hem kamu kurumları hem de özel sektör kuruluşları tarafından bilgi sağlama, yönlendirme ve vatandaşlarla iletişimi kolaylaştırma amacıyla sohbet robotlarının kullanımında belirgin bir artış yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler E-Devlet Anketi verilerine göre, ulusal hükümet portallarında sohbet robotu özelliği sunan ülke sayısı 2019'da 45 iken 2022'de 78'e yükselmiştir. Bu gelişme, kamu yönetiminde yapay zekâ tabanlı iletişim araçlarının giderek kurumsallaştığını ortaya koymaktadır.

Literatüre bakıldığında kamu sektöründe yapay zekâ tabanlı sohbet botlarını ele alan çalışmaların çeşitli alanlarda şekillendiği görülmektedir (Chen vd., 2024): Bazı çalışmalar sohbet robotlarını teknik ve işlevsel özelliklerine göre sınıflandırmaktadır. Bu kapsamda sohbet robotları teknik karmaşıklık düzeyi, duygusal etkileşim kapasitesi ve işlevsel kullanım alanları gibi ölçütler üzerinden kategorize edilmektedir. Basit kural tabanlı sistemlerden üretken algoritmalar kullanan gelişmiş modellere kadar uzanan bu sınıflandırmalar, sohbet robotları teknolojilerinin evrimini ortaya koymaktadır. Bazı araştırmalar, sohbet robotlarının kamu kurumlarında benimsenme ve uygulanma süreçlerini incelemekte, çeşitli kuramsal yaklaşımlar ile yapay zekâ uygulamalarının benimsenmesinde etkili olan teknik, örgütsel, bireysel ve hukuki değişkenleri analiz etmektedir (Makasi vd., 2021). Diğer bir araştırma odağı, vatandaş güveni ve kullanım niyeti üzerine odaklanmaktadır (Androutsopoulou vd., 2019; Aoki, 2020). Mevcut literatürde ele alınan bir diğer konu da sohbet robotlarının uygulanma süreci ve kamu kuruluşlarının karşılaşabileceği ve ele alması gereken potansiyel zorluklar üzerinedir.

Kamu sektöründe sohbet robotlarının potansiyel faydaları arasında hizmet maliyetlerinin düşmesi, tekrarlayan iş yükünün azalması, vatandaşlarla iletişimin güçlenmesi ve karar alma süreçlerinin desteklenmesi sayılmaktadır. Bununla birlikte, Chen ve arkadaşları (2025) ampirik bulguların bu olumlu beklentileri tam anlamıyla doğrulamadığını, çoğu durumda sohbet robotlarının mevcut faaliyetlerin otomasyonuna katkı sağladığını ancak yapısal dönüşüm yaratmadığını belirtmektedir. Vatandaş etkileşimindeki potansiyel faydalara bakıldığında, 7/24 bilgi erişimi, bekleme sürelerinin azalması ve idari yükün hafiflemesi gibi avantajlar öne çıkmaktadır. Ancak sohbet robotlarının talepleri doğru anlayamaması veya yetersiz yanıt üretmesi durumunda memnuniyetin düştüğü ve insan etkileşiminin tercih edildiği de vurgulanmaktadır (Chen vd., 2024). Bu noktadan hareketle bu çalışma, üretken yapay zekâ sistemlerinin kamu mevzuatı bağlamındaki doğruluk performansını incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel amacı, "kamu mevzuatında halüsinasyon performans analizi" olarak adlandırılabilecek bir değerlendirme çerçevesi geliştirmek ve üretken yapay zekâ sistemlerinin mevzuat temelli sorulara verdikleri yanıtları doğruluk, tutarlılık ve normatif uygunluk kriterleri çerçevesinde ampirik olarak ölçmektir.

Yöntem

Bu araştırma, yapay zekâ tabanlı sohbet robotlarının kamu mevzuatına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların güvenilirliğini değerlendirmeyi amaçlayan deneysel bir performans analizine dayanmaktadır. Araştırmada inceleme nesnesi olarak büyük dil modeli tabanlı bir sohbet robotu olan ChatGPT seçilmiştir.

Kaynak: Yazarlar tarafından Gemini 3 Flash modeli aracılığıyla, 01.03.2026 tarihinde oluşturulmuştur.

Araştırmanın deneysel çerçevesi, duygusal veya yorumlayıcı içerik barındırmayan, doğrudan mevzuata dayalı sorular üzerinden oluşturulmuştur. Bu yaklaşımın temel amacı, modelin empatik dil üretimi veya politika yorumu kapasitesinden kaynaklanabilecek varyasyonları dışarıda bırakarak sistemin hukuki doğruluk ve normatif uygunluk performansını değerlendirebilmektir. Bu kapsamda oluşturulan test seti, Türkiye'de yürürlükte bulunan kamu mevzuatı temel alınarak hazırlanmış ve içerik bakımından beş ana kategoriye ayrılmıştır: (i) kavramsal tanım soruları, (ii) kurum ve yetki belirleme soruları, (iii) süre ve usul hükümlerine ilişkin sorular, (iv) hak ve yükümlülük rejimine ilişkin sorular ve (v) madde doğrulama soruları.

Araştırma tasarımında ayrıca modele yönelik kontrol sorularına da yer verilmiştir. Bu sorular, gerçekte yürürlükte bulunmayan bir düzenlemeye, kuruma veya madde numarasına atıf içeren ifadelerden oluşmaktadır. Kontrol sorularının amacı, üretken yapay zekâ sistemlerinin var olmayan normatif referanslar üretme eğilimini tespit etmek ve literatürde "halüsinasyon" olarak tanımlanan hata türünü ölçmektir.

Çalışmada model performansını değerlendirmek amacıyla dört temel ölçüt kullanılacaktır. İlk olarak, doğruluk metriği ile üretilen yanıtın yürürlükteki mevzuat hükümleriyle ne ölçüde örtüştüğünü ifade etmektedir. Bu değerlendirme, yanıtın normatif içeriğinin ilgili hukuki düzenlemelerle tam uyumlu olup olmadığı temelinde yapılmıştır. İkinci ölçüt olan tutarlılık, aynı sorunun farklı zamanlarda yöneltilmesi durumunda modelin verdiği yanıtların içerik bakımından değişip değişmediğini incelemektedir. Bu metrik, modelin yanıt üretiminde istikrarlı bir bilgi üretip üretmediğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Üçüncü performans ölçütü normatif uygunluk olup, model tarafından üretilen yanıtın hukuki hiyerarşiye uygunluğu, doğru kurum yetkilendirmesi yapması, hak kaybına yol açabilecek hatalı yönlendirmeler içermemesi ve kamu yönetimi etik ilkeleriyle uyumlu olması gibi kriterler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Dördüncü ölçüt ise halüsinasyon skorudur. Toplam halüsinasyon oranı, sistemin normatif bilgi üretimindeki güvenilirlik risk düzeyini nicel olarak ortaya koyacaktır.

Araştırma kapsamında sohbet robotunun mevzuat sorularına verdiği yanıtlarda ortaya çıkabilecek halüsinasyonlar dört temel kategori altında değerlendirilecektir:

1. Hayali Mevzuat: Gerçekte yürürlükte bulunmayan bir kanun, yönetmelik veya düzenleyici metnin varmış gibi üretilmesi.
2. Yanlış Madde Atfı: Mevzuatta yer alan bir düzenlemeye ilişkin hatalı madde numarası verilmesi veya ilgili hükmün yanlış maddede gösterilmesi.
3. Kurumsal Yetki Hatası: Bir kamu kurumuna gerçekte sahip olmadığı bir görev veya yetkinin atfedilmesi.
4. Hayali Usul Üretimi: Mevzuatta yer almayan bir idari işlem süreci, prosedür veya uygulama adımının oluşturulması.

Model tarafından üretilen tüm yanıtlar alan bilgisine sahip bağımsız uzman tarafından değerlendirilecektir. Değerlendirme sürecinde ortaya çıkabilecek yorum farklılıklarını gidermek amacıyla, görüş ayrılığı yaşanan durumlarda ikinci bir uzman görüşüne başvurulacaktır. Bu yöntem, analiz sürecinin nesnelliğini ve metodolojik güvenilirliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Bu yöntemsel yaklaşım, üretken yapay zekâ sistemlerinin kamu mevzuatı gibi hukuki kesinlik gerektiren alanlarda ne ölçüde güvenilir sonuçlar üretebildiğini deneysel olarak test etmeyi amaçlamaktadır. Böylece çalışma, kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımına ilişkin tartışmalara, özellikle normatif doğruluk, kurumsal güvenilirlik ve yönetişim risklerinin değerlendirilmesi bağlamında ampirik bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Kaynakça

Adamopoulou, E., & Moussiades, L. (2020). Chatbots: History, technology, and applications. *Machine Learning with Applications*, *2*, 100006.

Androutsopoulou, A., Karacapilidis, N., Loukis, E., & Charalabidis, Y. (2019). Transforming the communication between citizens and government through AI-guided chatbots. *Government Information Quarterly*, *36*(2), 358-367.

Aoki, N. (2020). An experimental study of public trust in AI chatbots in the public sector. *Government Information Quarterly*, *37*(4), 101490.

Chen, T., Gascó-Hernandez, M., & Esteve, M. (2024). The adoption and implementation of artificial intelligence chatbots in public organizations: Evidence from US state governments. *The American Review of Public Administration*, *54*(3), 255-270.

Hassabis, D., Kumaran, D., Summerfield, C., & Botvinick, M. (2017). Neuroscience-inspired artificial intelligence. *Neuron*, *95*(2), 245-258.

Makasi, T., Nili, A., Desouza, K. C., & Tate, M. (2021). A typology of chatbots in public service delivery. *IEEE Software*, *39*(3), 58-66.

Yapay Zekâ Destekli Akademik Üretim: Sosyal Bilimlerde Etik Sorunlar ve Normatif Bir Değerlendirme

AI-Supported Academic Production: Ethical Issues and a Normative Assessment in the Social Sciences

Mert Mahir Göz[1], Yunus Koç[2]

Öz

Bu çalışma, yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin akademik yazım süreçlerindeki kullanımını ve doğurduğu etik sorunları sosyal bilimler perspektifinden incelemektedir. Büyük dil modellerine dayalı YZ araçları, sundukları işlevler sayesinde akademik üretime giderek daha fazla entegre olmakta ve bu durum özgünlük, yazarlık sorumluluğu, bilgi güvenilirliği ile şeffaflık gibi temel etik ilkeler açısından yeni tartışmalar doğurmaktadır. Nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman analizi yöntemi kullanılarak yürütülen çalışmada, YZ kullanımının verimlilik sağlamakla birlikte; özgünlük ve intihal, yazar katkısı ve sorumluluk, bilgi güvenilirliği, şeffaflık ve fırsat eşitsizliği olmak üzere beş temel etik risk alanı doğurduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak, YZ'nin akademik süreçlerden tamamen dışlanması yerine, etik ilkelere dayalı, şeffaf, hesap verebilir ve denetlenebilir bir kullanım çerçevesi oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Akademik Yazım, Etik, İntihal, Bilimsel Sorumluluk

JEL Kodları: O33, D83, I23, K42

Abstract

This study examines the use of artificial intelligence (AI) technologies in academic writing processes and the ethical issues arising from this use, from a social sciences perspective. AI tools based on large language models are increasingly integrated into academic production through the functions they offer, and this situation raises new debates concerning fundamental ethical principles such as originality, authorship responsibility, information reliability, and transparency. Conducted through document analysis within a qualitative research approach, the study finds that while AI use enhances efficiency, it also gives rise to five key ethical risk areas: originality and plagiarism, authorial contribution and responsibility, information reliability, transparency, and inequality of opportunity. Consequently, rather than excluding AI entirely from academic processes, the study emphasizes the need to establish an ethically grounded, transparent, accountable, and auditable framework for its use.

Keywords: Artificial Intelligence, Academic Writing, Ethic, Plagiarism, Scientific Responsibility

JEL Codes: O33, D83, I23, K42

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, YZ destekli akademik üretimin sosyal bilimler bağlamında doğurduğu etik sorunları analiz etmek ve bu sorunlara ilişkin normatif bir çerçeve sunmaktır. Akademik araştırma, bilimsel yöntemler dahilinde belirli bir konu ya da problemin sistematik biçimde ele alınmasını, verilerin toplanmasını, çözümlenmesini ve yorumlanmasını ifade eden bir süreçtir; nihai amacı ise yeni bilgiler ortaya koyarak mevcut bilgi birikimine katkı sunmaktır (Leedy & Ormrod, 2013). Araştırmanın başat aktörü olan araştırmacının yararlandığı ekipman ve veriler sürekli değişime uğramaktadır. Son olarak YZ teknolojisiyle birlikte akademik

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Güroymak Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, mmgoz@beu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2563-7126

[2] Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, y.koc@alparslan.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9453-2910

yazım süreçlerinde yaşanan dönüşüm, bilgi üretiminin doğasını, bilimsel otoritenin sınırlarını ve araştırmacının rolü ile kullandığı araçları yeniden belirlemeye başlamıştır.

Araştırmacılara metin üretimi/denetimi, atıf ve kaynakça biçimlendirmesi, literatür taraması, dil düzenlemesi ve anlam netleştirmesi gibi konularda büyük kolaylıklar sunan YZ (Güler vd., 2025; Başaran & Yeşilbaş Özenç, 2024), akademik üretim süreçlerini hızlandırmakta ve araştırmacıların daha verimli çalışmasına imkan vermektedir. Nitekim akademik üretimde YZ kullanımı giderek artmaktadır; son yıllardaki araştırmalar da bu durumu doğrulamaktadır. Örneğin Crompton ve Burke'un (2023) çalışması, 2020-2022 döneminde YZ teknolojilerinden yararlanılarak yapılan yayınların oranında yaklaşık %150'lik bir artış olduğunu ortaya koymuştur.

YZ teknolojilerinin yazarlar tarafından bu denli hızlı benimsenmesi, sağladığı pratik faydaları açıkça ortaya koysa da YZ'nin salt bir teknik gelişme olmadığı ve beraberinde etik, metodolojik ve akademik sorumluluklara dair tartışmaları (Floridi & Cowls, 2019) gündeme getirdiği unutulmamalıdır. Akademik özgünlük, yazarlık sorumluluğu, bilgi güvenilirliği ve şeffaflık gibi hususlarda ciddi soru işaretlerine yol açan YZ araçları; yalnızca verimlilik ve zaman tasarrufu değil, epistemolojik güvenilirlik, etik uygunluk ve bilimsel bütünlük çerçevesinde de değerlendirilmelidir. Nitekim bu çalışma, bir yandan YZ'nin akademik yazım süreçlerindeki avantajlarını ortaya koymaya çalışırken, diğer yandan bu kullanımın etik sorumluluklar ve metodolojik doğruluk bağlamında ele alınmasının önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır.

YZ kullanımına ilişkin akademik yükümlülükler, metodolojik hassasiyetler ve etik ilkelerin sistematik bir biçimde sınıflandırılarak kavramsal bir netlik ortaya konulması ve buradan hareketle, YZ destekli akademik üretim süreçlerinde özgünlük ve intihal, yazar katkısı ve sorumluluk, bilgi güvenilirliği, şeffaflık ve fırsat eşitsizliği gibi hususlara dair normatif bir çerçevenin sunulması bu çalışmanın özgün katkısını oluşturmaktadır. Bu yönüyle çalışma, yalnızca mevcut tartışmaları derleyen bir yaklaşımın ötesine geçerek, YZ'nin akademik üretim süreçlerindeki kullanımına ilişkin ilkesel ve uygulanabilir bir referans çerçevesi geliştirmektedir. Böylece, YZ araçlarının akademik yazım/üretim süreçlerindeki kullanımı ve etkisi, çok boyutlu bir perspektifle ele alınarak literatürdeki önemli bir eksikliğin giderileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup doküman analizi yöntemine dayanmaktadır. Nitel araştırma, farklı disiplinleri ve çok sayıda kavramsal yaklaşımı kapsadığı için, onu tek ve kesin bir tanımla ifade etmek oldukça güçtür. Bununla birlikte gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama tekniklerinin kullanıldığı nitel araştırma, genellikle kuram geliştirmeyi esas alan bir yaklaşımdır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Nitel araştırma türlerinden biri olan doküman analizi ise yazılı belgelerin içeriğini, titizlik ve sistematik olarak analiz etmek için başvurulan bir yöntemdir (Wach & Ward, 2013).

Ele alınan konuya dair anlam üretmeyi, derinlemesine bir kavrayış geliştirmeyi ve ampirik bilgi elde etmeyi sağlayan doküman analizi yöntemi (Corbin & Strauss, 2008), zaman kullanımı açısından verimli bir yöntem olmanın yanı sıra düşük maliyetli olması, yeniden kullanılabilir olması ve net veriler sunması bakımından araştırma süreçlerinde sıklıkla tercih edilmektedir (Merriam, 1988; Corbetta, 2003). Bu bağlamda, araştırma konusu ile ilgili literatürü sistematik biçimde incelemek, etik sorunları çok boyutlu olarak ele almak ve normatif bir çerçeve oluşturmak amacıyla doküman analizi yönteminin kullanıldığı çalışmada, ulusal ve uluslararası etik kılavuzlar, akademik dergi politikaları ve YZ kullanımına ilişkin düzenleyici metinler analiz edilmiştir. Analiz sürecinde, YZ'nin akademik yazım süreçlerindeki rolü ve bu rolün doğurduğu etik sorunlar tematik olarak sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler, akademik etik ilkeler doğrultusunda yorumlanarak, YZ kullanımına ilişkin etik sorunlara yönelik normatif bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Çalışmada, YZ destekli akademik üretime ilişkin özgünlük ve intihal sorunu, yazar katkısı ve sorumluluk, bilgi güvenirliliği ve doğruma, şeffaflık ve beyan yükümlülüğü ile fırsat eşitsizliği riski olmak üzere beş temel etik sorun alanı tespit edilmiştir.

Özgünlük ve intihal sorunu, akademik üretim süreçlerinde YZ araçlarının etik kurallar çerçevesinde kullanılmadığı takdirde intihal riskini doğurabileceği gibi, araştırmacının entelektüel katkısının belirsizleşmesine de yol açabileceğini göstermektedir. Bu durum ise bir yandan akademik dürüstlük prensibini zedelerken diğer yandan ortaya konulan bilginin doğruluğunu tartışmalı hale getirecektir. Akademik dürüstlük ile özgünlük kavramlarının, akademik yazımın başat unsurları olduğu kabulünden yola çıkılacak olursa, YZ destekli akademik üretiminin bu iki temel prensip bağlamında yeniden tanımlanması zorunlu hâle gelmektedir.

İkinci sorun alanı olan yazar katkısı ve sorumluluk hususu, akademik üretim süreçlerinde YZ'nin rolü ile ilgilidir. YZ araçlarından metin üretimi, veri analizi ve literatür derleme gibi konularda destek alınması, "yazarlık" rolünün tanım ve sınırlarını tartışmaya açmaktadır. Geleneksel akademik normlarda yazarlık, özgün katkı, entelektüel emek ve sorumluluk alma prensipleri bağlamında tanımlanırken, YZ'nin bu süreçlere doğrudan dâhil olması katkının kaynağını muğlaklaştırabilmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular, yazarların YZ tarafından üretilen içerikleri ne kadar sahipleneceği ya da ne kadar sahiplenmesi gerektiği konusunda belirgin bir belirsizlik yaşandığını ortaya koymaktadır. Bilhassa YZ'nin ürettiği akademik metinlerdeki önyargılı ya da hatalı bilgilerin sorumluluğun kime ait olacağı hususu, etik açıdan ciddi bir sorunu gündeme getirmektedir. Dolayısıyla bu durum, akademik hesap verebilirlik ilkesinin yeniden tanımlanması gerekliliğine dikkat çekmektedir.

YZ'nin asılsız atıf vermesi, yanlış kaynak sunması ve geçerliliği olmayan bilgileri doğruymuş gibi göstermesi nedeniyle oluşan bir diğer sorun alanı bilgi güvenirliliği ve doğrulama hususudur. YZ araçlarının, bilimsel güvenirliliği tehdit eden birer aktör mü olduğu tartışmalarına yol açan bu durum, akademik bilginin ontolojisi, üretim süreçleri ve bilimsel etik ilkeleri bağlamında ele alınması gereken çok boyutlu bir problem alanı hâline dönüşmüştür. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, YZ'nin kaynak gösterme pratiklerinde ortaya çıkan "halüsinasyon" olgusu, teknik bir hata olmanın ötesinde epistemolojik bir kırılma olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla, YZ tarafından üretilen bilgilerin ve sunulan kaynakların sistematik bir şekilde titizce denetlenmesi bilimsel bilginin güvenilirliğini korumak açısından kritik öneme sahiptir.

Akademik yazım süreçlerinde YZ araçlarından kaynaklanan dördüncü sorun alanı ise şeffaflık ve beyan yükümlülüğü hususudur. Çalışmadan elde edilen bulgular, YZ destekli içerik üretiminin açık biçimde beyan edilmediği hallerde, üretilen bilginin ne düzeyde insan muhakemesine dayandığı muğlaklaştırdığını göstermektedir. Bu durum ise akademik sorumluluk ve hesap verebilirlik prensipleri zaviyesinden ciddi bir gerilim oluşturmakta ve şeffaflık sorununu daha da görünür hâle getirmektedir. Özellikle hakemli yayıncılıkta, akademik üretimin özgün katkısının ve yazar emeğinin sınırlarının muğlaklaşması, etik ihlal risklerini ciddi oranda artırmaktadır. Dolayısıyla, YZ destekli akademik üretimin kapsamı, hasiyeti ve düzeyi konusunda standartlaştırılmış beyan mekanizmalarının geliştirilmesi, akademik güvenin tesisi açısından elzem görünmektedir.

YZ araçlarının akademik yazım faaliyetlerine entegre edilmesi bağlamında ortaya çıkan beşinci sorun alanı fırsat eşitsizliği riskidir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre YZ araçlarına erişimin herkes için aynı kolaylıkta olmaması, akademik üretimde yeni türden bir dijital eşitsizlik riskini doğurmaktadır. Öyle ki gelişmiş kurumsal altyapıya ve ücretli YZ araçlarına sahip araştırmacıların, söz konusu olanaklara daha sınırlı düzeyde sahip olabilen araştırmacılara kıyasla akademik üretim süreçlerinde daha hızlı ve etkin performans göstermesi, bilimsel rekabet ortamında asimetrik avantajların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu çerçevede üniversiteler, araştırma kurumları ve politika yapıcıların, YZ araçlarının erişilebilirliğini artırmaya yönelik politikalar ortaya koyması ve araştırmacılar arasında dijital kapasiteyi konsolide edecek eğitim programlarının gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilimler bağlamında YZ destekli akademik üretimin doğurabileceği etik sorunları kapsamlı biçimde ele alan bu çalışma, akademik üretim süreçlerine dair normatif bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bulgular, YZ kullanımının verimlilik ve zaman açısından önemli faydalar sağladığını, ancak özgünlük, yazar sorumluluğu, bilgi güvenilirliği, şeffaflık ve fırsat eşitsizliği gibi kritik etik boyutları da beraberinde getirdiğini göstermektedir. Örneğin özgünlük ve intihal sorunu, YZ'nin etik kurallar dahilinde kullanılmaması halinde araştırmacının entelektüel katkısını muğlaklaştırarak akademik dürüstlük ve bilginin doğruluğu açısından ciddi riskler doğurabilmektedir. Dolayısıyla akademik üretimde YZ araçlarının kullanım sınırlarının ve sorumluluk mekanizmalarının net biçimde belirlenmesi gerekmektedir.

Yazar katkısı ve sorumluluk hususu, YZ kullanımının akademik rol ve hesap verebilirlik anlayışını dönüştürdüğünü göstermektedir. YZ'nin akademik metin üretimi, veri analizi ve literatür derleme gibi süreçlerde doğrudan rol oynaması, geleneksel yazarlık rolünün sınırlarını muğlaklaştırmakta; bu durum akademik hesap verebilirliğin yeniden tanımlanmasını ve YZ katkısının şeffaf biçimde beyan edilmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Nitekim bulgular, YZ katkısının gizli tutulduğu hallerde araştırmacının özgün katkı düzeyinin ölçülmesinde önemli bir belirsizlik oluştuğunu göstermektedir. Bu sorunun aşılması için standartlaştırılmış beyan mekanizmalarının geliştirilerek akademik güvenin tesis edilmesi büyük önem taşımaktadır.

YZ destekli akademik üretimin epistemolojik boyutunu tartışmaya açan bilgi güvenirliği ve doğrulama hususu da özellikle "halüsinasyon" etkisi bağlamında bilimsel güvenilirliğe doğrudan bir tehdit arz etmektedir. Bu nedenle, YZ tarafından sunulan bilgilerin ve üretilen içeriklerin denetlenmesi, akademik bilgi üretiminin doğruluğu açısından kritik öneme sahiptir.

Son olarak fırsat eşitsizliği riski, YZ teknolojilerine erişimdeki farklılıkların akademik üretimde dijital bir uçurum yaratabileceğini ortaya koymaktadır. YZ araçlarına kolay erişebilen yazarlarla erişimi sınırlı olan yazarlar arasında ciddi bir eşitsizlik doğmakta; bu durum araştırma üretkenliği, yayın sayısı ve bilimsel etki açısından belirgin farklılaşmalara yol açabilmektedir. Bu nedenle YZ teknolojilerine erişimin azami ölçüde sağlanması, dijital kapasiteyi artıracak eğitim programlarının uygulanması ve akademik üretimde eşitlikçi politikaların yürütülmesi hem akademik eşitlik hem de akademik etik açısından son derece yararlı olacaktır.

Sonuç olarak, YZ destekli akademik üretim süreçlerinin etik, epistemolojik ve metodolojik boyutları bir bütün olarak ele alınmalıdır. Nitekim bu çalışma, özgünlük, yazar sorumluluğu, bilgi güvenilirliği, şeffaflık ve fırsat eşitsizliği alanlarında normatif bir değerlendirme sunarak, sosyal bilimler bağlamında YZ kullanımına dair ilkesel bir referans çerçeve ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili gelecekteki çalışmalar, bu çerçevenin uygulanabilirliğini farklı disiplinler ve akademik ortamlar bağlamında test ederek, YZ destekli akademik üretimin etik ve bilimsel standartlarını güçlendirebilir.

Kaynakça

Başaran, R., & Yeşilbaş Özenç, Y. (2024). Bilimsel araştırma sürecinde yapay zekâ araçlarının kullanımı. *Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Arayışı Dergisi* (UEMAD), 4(1), 35-53. https://izlik.org/JA45TZ79UT

Corbetta, P. (2003). *Social research: Theory, methods and techniques*. Thousand Oaks, CA: Sage. https://www.academia.edu/41774702/Corbetta_Social_Research

Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research (3rd ed.): Techniques and procedures for developing grounded theory*. SAGE Publications. https://library.atu.edu.kz/files/50909.pdf

Crompton, H., & Burke, D. (2023). Artificial intelligence in higher education: The state of the field. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 20(1), 22. https://doi.org/10.1186/s41239-023-00392-8

Floridi, L., & Cowls, J. (2019). A unified framework of five principles for AI in society. *Harvard Data Science Review*, 1(1). https://doi.org/10.1162/99608f92.8cd550d1

Güler, P., Gülşenoğlu, S., & Sayılır, M. (2025). Akademik yazmada kullanılabilecek yapay zekâ araçlarının sınıflandırılması. *Eğitim Bilimleri Tematik Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 76-97. https://izlik.org/JA96UD57DW

Merriam, S. (1988) *Case Study Research in Education: A Qualitative Approach*. Jossey-Bass, San Francisco.

Leedy, P. D., & Ormrod, J. E. (2013). *Practical research: Planning and design* (10th ed.). Pearson Education.

Wach, E., & Ward, R., (2013). *Learning about Qualitative Document Analysis*. The Institute of Development Studies and Partner Organisations. Report. https://hdl.handle.net/20.500.12413/2989

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. basım). Ankara, Türkiye: Seçkin Yayıncılık.

Türkiye'de Yapay Zekâ Teknolojilerinin Kurumsallaşması: Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü

The Institutionalization of Artificial Intelligence Technologies in Turkey: General Directorate of National Technology and Artificial Intelligence

Kübra Gümüş[1]

Öz

Türkiye'de yapay zekâ teknolojileri, son yıllarda kamu politikalarının stratejik bir bileşeni haline gelmiş ve bu alanda kurumsallaşma süreci hız kazanmıştır. Bu çalışma, yapay zekâ politikalarının kamu yönetimi içerisindeki kurumsal yapılanmasını incelemekte ve bu süreçte Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü'nün rolünü analiz etmektedir. Doküman analizi yöntemiyle yürütülen bu çalışmada, ulusal strateji belgeleri ve ilgili mevzuat değerlendirilmiştir. Bulgular, söz konusu Genel Müdürlüğün politika koordinasyonu, kurumsal kapasite geliştirme ve kamu-özel sektör iş birliklerinin artırılması açısından merkezi bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, insan kaynağı, veri yönetişimi ve etik düzenlemeler gibi alanlarda geliştirilmesi gereken yönler bulunmaktadır. Çalışma, Türkiye'de yapay zekâ politikalarının kurumsallaşma sürecine analitik bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Yapay Zekâ, Kamu Politikası

JEL Kodları: K2, O3, Z0

Abstract

In Turkey, artificial intelligence technologies have become a strategic component of public policy in recent years, and the process of institutionalization in this field has gained momentum. This study examines the institutional structure of artificial intelligence policies within public administration and analyzes the role of the General Directorate of National Technology and Artificial Intelligence in this process. Conducted using document analysis, the research evaluates national strategy documents and relevant legislation. The findings indicate that the General Directorate plays a central role in policy coordination, institutional capacity building, and enhancing public-private sector collaborations. However, there are areas that require further development, such as human resources, data governance, and ethical regulations. The study aims to provide an analytical contribution to the institutionalization process of artificial intelligence policies in Turkey.

Keywords: Technology, Artificial Intelligence, Public Policy

JEL Codes: K2, O3, Z0

Genişletilmiş Özet

Yapay zekâ, insanın bilişsel süreçlerini makine ortamında modellemeyi amaçlayan uzun soluklu bilimsel ve teknolojik bir arayışın ürünüdür. İnsan benzeri düşünme ve karar verme mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar, bilgisayar bilimleri, matematik, bilişsel psikoloji ve mühendislik disiplinlerinin ortak katkılarıyla 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sistematik bir araştırma alanına dönüşmüştür. Özellikle Alan Turing'in makine zekâsına ilişkin çalışmaları ve John McCarthy tarafından 1956 yılında "yapay zekâ" kavramının bilimsel literatüre kazandırılması, bu alanın kurumsal gelişiminin başlangıç noktaları arasında kabul edilmektedir (Russell ve Norvig, 2021). Günümüzde ise yapay zekâ yalnızca teknolojik bir yenilik değil, ekonomik büyüme, ulusal güvenlik, kamu yönetimi, eğitim, sağlık ve dış politika gibi pek çok alanda devletlerin stratejik kapasitesini belirleyen temel unsurlardan biri hâline gelmiştir (OECD, 2024).

[1] Dr. Öğr. Ü., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, k.koroglu@yyu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2813-9704

Dijital dönüşümün hız kazanmasıyla birlikte devletlerin yapay zekâya yönelik yaklaşımları da teknolojik yenilik üretmenin ötesine geçmiştir. Bu teknolojilerin hukuki, idari ve kurumsal boyutlarını kapsayan bütüncül politika çerçeveleri oluşturulmaya başlanmıştır. Nitekim günümüzde yapay zekâ alanındaki rekabet yalnızca algoritmaların geliştirilmesiyle değil, bu teknolojileri yönetecek kurumsal kapasitenin oluşturulmasıyla da yakından ilişkilidir. Bu nedenle birçok ülke ulusal yapay zekâ stratejileri hazırlamakta, veri yönetişimini güçlendirmekte ve kamu kurumları arasında koordinasyonu sağlayacak yeni idari yapılanmalar oluşturmaktadır (UNESCO, 2021; OECD, 2024).

Literatürde kurumsallaşma, belirli bir politika alanının geçici uygulamalardan çıkarılarak süreklilik kazanan, hukuki zemine oturtulan ve örgütsel yapılar tarafından desteklenen bir yönetişim modeline dönüşmesi olarak değerlendirilmektedir (Scott, 2014). Yapay zekâ politikalarının başarısı da yalnızca teknik altyapının geliştirilmesine değil, karar alma süreçlerinin kurumsal mekanizmalarla desteklenmesine, kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasına, nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesine ve etik ilkelerin yönetsel süreçlere entegre edilmesine bağlıdır (Floridi ve Cowls, 2019). Dolayısıyla yapay zekâ alanındaki kurumsallaşma, dijital devlet anlayışının sürdürülebilirliği açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Türkiye'de yapay zekâ alanındaki kurumsal dönüşüm özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sonrasında hız kazanmıştır. Kamu yönetiminde dijitalleşmeyi hızlandırmak amacıyla kurulan Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, yapay zekâ, büyük veri, siber güvenlik ve dijital devlet uygulamalarının koordinasyonunda önemli görevler üstlenmiştir (Okçu ve Akman, 2022). Bu süreçte hazırlanan Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021–2025) ile Türkiye'nin yapay zekâ ekosisteminin geliştirilmesi, araştırma kapasitesinin artırılması, kamu hizmetlerinde verimliliğin yükseltilmesi ve uluslararası rekabet gücünün desteklenmesi temel politika hedefleri olarak belirlenmiştir (Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021). Ardından yayımlanan On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028) da yapay zekâyı dijital dönüşümün temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirmiş ve kamu yönetiminde veri temelli karar alma süreçlerinin yaygınlaştırılmasını öngörmüştür.

Türkiye'de yapay zekâ politikalarının kurumsallaşması bakımından en dikkat çekici gelişmelerden biri ise 2025 yılında gerçekleştirilen idari yeniden yapılanmadır. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisinin kapatılması sonrasında, yapay zekâ alanındaki görev ve yetkilerin Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde oluşturulan Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü çatısı altında yeniden örgütlenmesi, yapay zekâ politikalarının daha merkezi ve koordineli bir idari yapıya kavuşturulması bakımından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilir. Böylece teknoloji geliştirme politikaları ile kamu yönetiminin dijital dönüşüm hedefleri aynı kurumsal yapı içerisinde bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yapay zekâ politikalarının kamu yönetimi içerisinde kurumsallaşma sürecini incelemek ve bu kapsamda Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğünün üstlendiği rolü yönetişim ve kurumsallaşma perspektifinden analiz etmektir. Çalışma, yapay zekâ alanında gerçekleştirilen son idari dönüşümü yalnızca örgütsel bir değişiklik olarak değil, devletin dijital kapasitesini artırmaya yönelik stratejik bir kamu politikası tercihi olarak ele almaktadır.

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniğine dayanmaktadır. Doküman analizi kapsamında Türkiye'nin yapay zekâ politikalarına yön veren temel politika belgeleri, kalkınma planları, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, Resmî Gazete'de yayımlanan düzenlemeler ve ilgili kamu kurumlarının stratejik dokümanları incelenmiştir. Bunun yanında yapay zekâ yönetişimi, dijital devlet ve kurumsallaşma literatürü değerlendirilerek kavramsal bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım sayesinde Türkiye'de yapay zekâ politikalarının kurumsal gelişim süreci tarihsel bir perspektifle ele alınmış, kamu yönetimindeki yapısal dönüşüm politika belgeleri üzerinden analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları, Türkiye'de yapay zekâ alanındaki kurumsallaşmanın yalnızca teknolojik gelişmelerin doğal bir sonucu olmadığını, aynı zamanda kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması süreciyle yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Özellikle Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sonrasında dijital dönüşüm politikalarının merkezileşmesi, yapay zekâ alanındaki karar alma süreçlerinde daha koordineli bir yönetişim

modelinin benimsenmesini sağlamıştır. Bu süreçte hazırlanan Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021–2025), yapay zekâ politikalarının yalnızca teknik boyutuna değil, insan kaynağının geliştirilmesi, araştırma kapasitesinin artırılması, veri yönetişimi, etik ilkeler ve uluslararası iş birlikleri gibi tamamlayıcı unsurlara da vurgu yaparak bütüncül bir politika çerçevesi ortaya koymuştur.

Çalışmanın en önemli bulgularından biri, 2025 yılında gerçekleştirilen kurumsal yeniden yapılanmanın yapay zekâ yönetişiminde yeni bir dönemin başlangıcını temsil etmesidir. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisinin görevlerinin Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü bünyesinde yeniden yapılandırılması, yapay zekâ politikalarının teknoloji üretimi ile kamu yönetimi uygulamalarını aynı kurumsal çatı altında bütünleştirme amacını yansıtmaktadır. Bu dönüşüm, kamu kurumları arasında koordinasyonun artırılması, politika üretim süreçlerinin hızlandırılması ve kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması bakımından önemli bir kurumsal kapasite oluşturma girişimi olarak değerlendirilebilir.

Bununla birlikte, kurumsal yapılanmanın tek başına başarılı bir yapay zekâ ekosistemi oluşturmak için yeterli olmadığı da görülmektedir. Uluslararası deneyimler incelendiğinde, yapay zekâ alanında sürdürülebilir başarı elde eden ülkelerin güçlü veri altyapıları oluşturdukları, etik yönetişim ilkelerini benimsedikleri, üniversite-sanayi-kamu iş birliklerini geliştirdikleri ve nitelikli insan kaynağına uzun vadeli yatırım yaptıkları görülmektedir (OECD, 2024; UNESCO, 2021). Dolayısıyla Türkiye'de oluşturulan yeni kurumsal yapının başarısı yalnızca idari organizasyonun yeniden düzenlenmesine değil, aynı zamanda veri paylaşım mekanizmalarının geliştirilmesine, algoritmik şeffaflığın sağlanmasına, kişisel verilerin korunmasına ilişkin hukuki altyapının güçlendirilmesine ve disiplinler arası araştırma kapasitesinin artırılmasına bağlıdır.

Diğer taraftan yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde yaygınlaşması beraberinde etik ve yönetsel bazı tartışmaları da gündeme getirmektedir. Özellikle algoritmik önyargılar, hesap verebilirlik, şeffaflık, veri güvenliği ve bireysel hakların korunması gibi konular, yapay zekâ yönetişiminin temel sorun alanları arasında yer almaktadır (Floridi ve Cowls, 2019). Bu nedenle kurumsallaşma sürecinin yalnızca idari yapıların oluşturulmasıyla sınırlı kalmaması etik standartların geliştirilmesi, hukuki düzenlemelerin güncellenmesi ve kamuoyunun güvenini artıracak denetim mekanizmalarının oluşturulmasıyla desteklenmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak araştırma, Türkiye'de yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde kurumsallaşmasının giderek daha sistematik ve merkezi bir yapıya kavuştuğunu ortaya koymaktadır. Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü'nün kurulması, yapay zekâ politikalarının tek merkezden koordinasyonu açısından önemli bir kurumsal dönüşümü ifade etmektedir. Bununla birlikte bu dönüşümün sürdürülebilir başarıya ulaşabilmesi kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi, veri yönetişimi mekanizmalarının geliştirilmesi, etik ilkelerin uygulamaya aktarılması ve uluslararası iş birliklerinin artırılmasıyla mümkün olacaktır. Bu yönüyle çalışma, Türkiye'de yapay zekâ politikalarının yalnızca teknolojik gelişmeler bağlamında değil, kamu yönetiminde kurumsal dönüşüm ve yönetişim perspektifi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyarak literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2021). *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021–2025*. Ankara.

Floridi, L., & Cowls, J. (2019). A Unified Framework Of Five Principles For AI İn Society. *Harvard Data Science Review*, 1(1), 1–15.

OECD. (2024). *OECD Artificial Intelligence Review*. Paris: OECD Publishing.

Okçu, M., & Akman, E. (2022). Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde Dijital Dönüşüm Ofisi ve Kamu Yönetiminde Dijitalleşme. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 3(2), 45–68.

Resmî Gazete. (2025). *183 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*. Ankara.

Russell, S., & Norvig, P. (2021). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson.

Scott, W. R. (2014). *Institutions and Organizations: Ideas, Interests and Identities* (4th ed.). Sage.

UNESCO. (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. Paris.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*. Ankara.

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ: Fırsat, Zorluk ve Risklerin Yönetsel ve Örgütsel Perspektiften Meta-Sentezi

Artificial Intelligence in Public Administration: A Meta-Synthesis of Opportunities, Challenges and Risks from a Managerial and Organizational Perspective

Seher Polat Güven[1] İhsan Eken[2]

Öz

Çalışmanın amacı, kamu yönetiminde yapay zekâ (YZ) uygulamalarını ele alan akademik çalışmaların bulgularını meta-sentez yöntemiyle inceleyerek, ortaya çıkan fırsat, zorluk ve riskleri yönetsel ve örgütsel açıdan değerlendirmektir. 2024–2026 arasında yayımlanan on akademik çalışma, belirlenen kriterlere uygun nitel ve karma çalışmalar olarak çeşitli veri tabanlarından sistematik şekilde seçilmiştir. Bulgular, YZ'nin kamu hizmetlerinde karar alma, hizmet kalitesi ve risk yönetiminde fırsatlar sunduğunu göstermektedir. Ancak kurumsal direnç, dijital beceri eksikliği, etik ve veri güvenliği ile tarafsızlık, hesap verebilirlik ve güven riskleri de belirlenmiştir. Bu doğrultuda insan destekli kullanım, kurumsal uyum, etik ve veri güvenliği ile şeffaflık önerilmektedir (Ç1, Ç10).

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yapay zekâ, Fırsat ve Riskler, Meta-Sentez

Jel Kodu: H83, M12, O33, B41

Abstract

This study aims to examine academic research on artificial intelligence (AI) applications in public administration using a meta-synthesis approach and to evaluate the resulting opportunities, challenges, and risks from managerial and organizational perspectives. Ten studies published between 2024 and 2026 were systematically selected from various databases based on qualitative and mixed-method criteria. Findings show that AI provides opportunities in decision-making, service quality, and risk management. However, organizational resistance, digital skill gaps, ethical and data security issues, and risks related to bias, accountability, and public trust were also identified. Human-supported use, organizational alignment, ethics, data security, and transparency are recommended (Ç1, Ç10).

Keywords: Public Administration, Artificial Intelligence, Opportunities and Risks, Meta-Synthesis

Jel Codes: H83, M12, O33, B41

Genişletilmiş Özet

Bu çalışmanın amacı, kamu yönetiminde yapay zekâ uygulamalarını ele alan akademik çalışmaların bulgularını nitel bir meta-sentez yöntemiyle inceleyerek, YZ'nin ortaya çıkardığı fırsat, zorluk ve riskleri yönetsel ve örgütsel perspektiften bütüncül bir şekilde değerlendirmektir. Dijitalleşme süreciyle birlikte yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin kamu yönetiminde kullanımının giderek yaygınlaşması, karar alma süreçlerinden hizmet sunumuna kadar birçok alanda önemli dönüşümleri beraberinde getirmiştir (Brynjolfsson & McAfee, 2017; Soner & Karabacak, 2025). Ancak bu dönüşüm, yalnızca fırsatlar üretmekle kalmamakta; aynı zamanda etik, yönetsel ve örgütsel düzeyde çeşitli zorluklar ve riskler de ortaya çıkarmaktadır. Özellikle algoritmik önyargı, veri gizliliği, hesap verebilirlik, kurumsal uyum ve toplumsal güven gibi konular, YZ'nin kamu yönetimindeki kullanımını tartışmalı hâle getirmektedir (Kayacı, 2025).

[1] Dr., Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü, seherpolatguven@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3165-3544.
[2] Doç.Dr., Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü, mehmetihsaneken.021@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9429-9872

Mevcut literatür incelendiğinde, yapay zekâya ilişkin çalışmaların çoğunlukla belirli boyutlara odaklandığı ve bu nedenle parçalı bir yapı sergilediği görülmektedir. YZ'nin kamu yönetimindeki etkilerini fırsatlar, zorluklar ve riskler bağlamında yönetsel ve örgütsel perspektiften bütüncül olarak ele alan çalışmaların sınırlı olması, önemli bir araştırma boşluğu oluşturmaktadır. Bu durum, farklı çalışmaların bulgularının sistematik biçimde bir araya getirilerek değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, mevcut literatürdeki dağınık bulguları sistematik olarak bir araya getirerek, kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının çok boyutlu etkilerini ortaya koymayı ve bu alanda kavramsal bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.
Bu çalışmanın özgün katkısı, yöneticiler için yapay zekâ (YZ) uygulamalarında karşılaşılabilecek yönetsel ve örgütsel riskleri öngörmeye, fırsatları maksimize etmeye ve uygulamaları sorumlu bir şekilde planlamaya imkân tanıyan yol gösterici bir rehber sunmasıdır; aynı zamanda, fırsat, zorluk ve risklerin birlikte değerlendirilmesi sayesinde YZ'nin kamu yönetiminde daha etkin, etik ve sürdürülebilir kullanımına yönelik önemli çıkarımlar sağlamaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve kamu yönetiminde dijitalleşme ile yapay zekâ uygulamalarının ortaya çıkardığı fırsat, zorluk ve tehditleri ele alan akademik çalışmaların sistematik biçimde incelenmesini amaçlayan meta-sentez yöntemi uygulanmıştır (George W. Noblit & R. Dwight Hare, 1988; Akt., Polat & Ay, 2016). Meta-sentez yöntemi, farklı nitel araştırmalardan elde edilen bulguları bir araya getirerek olguyu daha derinlemesine anlamayı ve kavramsal bütünlük içinde yeniden yorumlamayı amaçlayan sistematik bir analiz yaklaşımıdır.

Araştırmada literatür taraması yapmak için "kamu yönetimi", "yapay zekâ", "risk", "fırsat" ve "tehditler" anahtar sözcükleri kullanılmıştır. Veri kaynakları olarak SAGE Journals, Web of Science, DergiPark, Google Akademik ve ResearchGate veri tabanları seçilmiş ve taramalar sonucunda toplam 38 akademik yayına ulaşılmıştır. Belirlenen dâhil etme ve hariç tutma kriterleri doğrultusunda, kamu yönetiminde dijitalleşme ve yapay zekâ uygulamalarının fırsat, zorluk ve tehdit boyutlarını ele alan tam metnine erişilebilen nitel veya karma yöntemle yürütülmüş 10 çalışma meta-senteze dâhil edilmiştir. Her bir çalışma analiz sürecinde kolay referans sağlamak amacıyla Ç1–Ç10 kodlarıyla sınıflandırılmıştır.

Verilerin analizi, literatürde önerilen yöntemler doğrultusunda açık kodlama yoluyla gerçekleştirilmiş ve benzer kavramsal vurgular bir araya getirilerek alt temalar oluşturulmuştur. Ardından bu alt temalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve araştırmanın amacı doğrultusunda ana temalar altında bütünleştirilmiştir. Bu sistematik analiz süreci, kamu yönetiminde yapay zekâ uygulamalarının yönetsel ve örgütsel etkilerinin bütüncül bir şekilde değerlendirilmesini sağlamış ve literatürdeki bulguların yeniden yorumlanarak karşılaştırılmasına imkân tanımıştır.

Bulgular

Meta-sentez çalışmasına dâhil edilen on araştırma, kamu yönetiminde yapay zekâ uygulamalarının yönetimsel ve örgütsel etkilerini üç ana tema altında ortaya koymaktadır: fırsatlar, zorluklar ve riskler. Yönetimsel perspektiften bakıldığında, yapay zekâ, hizmet sunum süreçlerini otomatikleştirerek verimliliği artırmakta, karar alma süreçlerinde veri temelli analizler ve alternatif senaryolar sunarak yöneticilerin etkinliğini desteklemektedir (Ç1, Ç2, Ç4, Ç7). Ayrıca stratejik risk yönetimi ve denetim süreçlerinde YZ'nin sunduğu araçlar, kamu kurumlarının hizmet kalitesi, hız ve doğruluğunu artırmakta, yönetsel planlama ve kaynak kullanımında iyileştirmeler sağlamaktadır (Ç5, Ç6).

Örgütsel perspektiften ise YZ, kurumsal yapıları ve iş akışlarını dönüştürerek insan kaynakları yönetimi, performans takibi ve iş yükü dağılımı gibi süreçlerde etkinlik yaratmaktadır (Ç4, Ç8). Bununla birlikte, çalışmalar, YZ uygulamalarının entegrasyonu sürecinde ortaya çıkan etik, veri gizliliği, algoritmik önyargı ve hesap verebilirlik sorunlarının kurum içi işleyişi ve yönetsel kararları etkileyebileceğini göstermektedir (Ç1,

Ç2, Ç3, Ç6, Ç7). Ayrıca siber güvenlik tehditleri, altyapı farklılıkları ve dijital okuryazarlık eksiklikleri, YZ'nin örgütsel uyumunu ve sürdürülebilir kullanımını sınırlandıran riskler olarak öne çıkmaktadır (Ç5, Ç9, Ç10).

Bulgular, yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde hem yönetimsel araç olarak fırsatlar sunduğunu, hem de örgütsel yapılar ve süreçler üzerinde risk ve zorluklar yaratabileceğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, YZ'nin etkin ve güvenli entegrasyonu için etik ilkeler, insan denetimi, kapasite geliştirme ve güçlü kurumsal düzenlemelerin kritik olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Bu meta-sentez çalışması kapsamında incelenen araştırmalar (Ç1–Ç10), kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının yönetsel ve örgütsel düzeyde çok katmanlı bir dönüşüm yarattığını göstermektedir. Çalışmalar, yapay zekânın yalnızca teknik bir yenilik değil, aynı zamanda kurumsal süreçleri yeniden şekillendiren, karar alma mekanizmalarını güçlendiren ve örgütsel performansı artıran bir stratejik araç olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak dönüşüm, doğrusal bir ilerleme sürecinden ziyade, fırsatlar ile risklerin eş zamanlı olarak ortaya çıktığı ikili bir yapı sergilemektedir.

Benzerlik–farklılık analizleri çerçevesinde, Ç1, Ç2, Ç8, Ç9 ve Ç10, yapay zekânın verimlilik, hizmet kalitesi ve karar alma kapasitesini artıran bir "yönetsel güçlendirici" rol oynadığını vurgularken; Ç7, Ç4 ve Ç5, özellikle insan kaynakları yönetimi ve denetim süreçlerinde sağladığı otomasyon ve analiz imkânlarının örgütsel performansı güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan, Ç1, Ç2, Ç5, Ç6 ve Ç7'de öne çıkan algoritmik önyargı, veri gizliliği ihlalleri ve şeffaflık eksikliği gibi riskler, teknolojinin potansiyel faydalarını sınırlayan yönetsel kırılganlıklar olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, yapay zekânın kamu yönetiminde teknik bir araç olmanın ötesinde, etik ve politik sonuçlar doğuran bir yönetişim meselesi olduğunu göstermektedir.

Çalışmalar ayrıca çelişkili bulgulara da işaret etmektedir. Örneğin, Ç3 yapay zekânın demokratik değerler ve insan hakları üzerinde yaratabileceği olumsuz etkileri vurgularken; diğer çalışmalar (Ç1, Ç2, Ç9) teknolojinin hizmet kalitesi ve etkinliğe sağladığı katkıları öne çıkarmaktadır. Bu durum, yapay zekânın etkilerinin bağlama, kurumun dijital olgunluğuna ve yönetsel kapasitesine bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Örgütsel perspektiften ise Ç1, Ç6 ve Ç8, başarılı yapay zekâ entegrasyonunun önündeki en önemli engellerin teknik yetersizliklerden ziyade kurumsal uyum, insan kaynağı ve örgütsel direnç ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, yapay zekâ uygulamalarının yalnızca teknolojik altyapıya değil, aynı zamanda kurumların öğrenme kapasitesine, dijital yetkinliklerine ve değişim yönetimi becerilerine bağlı olduğunu göstermektedir.

Meta-sentez, kamu yönetiminde yapay zekânın ne tamamen fırsat ne de yalnızca risk olarak değerlendirilemeyeceğini; aksine, uygun yönetişim mekanizmaları ve örgütsel uyum ile yönlendirildiğinde yüksek fayda üreten, ancak kontrolsüz kullanımda ciddi yönetsel ve toplumsal sorunlara yol açabilen çift yönlü bir dönüşüm aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kamu yönetiminde yapay zekâya ilişkin yaklaşımın teknoloji merkezli değil, insan merkezli, etik temelli ve hesap verebilirlik odaklı bir yönetsel paradigma üzerine inşa edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Kaynakça

Banazılı, A. M. (2025). Yapay zekânın kamu yönetiminde kullanımı üzerine nitel bir inceleme: Faydalar, riskler ve Türk kamu yönetimi bağlamında çıkarımlar. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 34* (Uygarlığın Dönüşümü: Yapay Zekâ), 538–563. https://doi.org/10.35379/cusosbil.1691552 (Ç10)

Brynjolfsson, E. & McAfee, A. (2017). The business of artificial intelligence: What it can—and cannot—do for your organization. *Harvard Business Review*, 45. https://starlab-alliance.com/wp-content/uploads/2017/09/The-Business-of-Artificial-Intelligence.pdf

Dei, H. (2025). Artificial intelligence in public administration: Benefits and risks. *Management (Montevideo), 3,* 137. https://doi.org/10.62486/agma2025137 (Ç2)

Erdem Aladağ, M. T. (2024). Kurumsal Yönetişim ve Yapay Zeka: Potansiyel Fırsatlar ve Zorluklar. *Denetişim, 31*, 18-32. https://doi.org/10.58348/denetisim.1541327 (Ç6)

Gitmez, E. (2025). Yapay zekâ çağında demokrasi: Fırsatlar ve tehditler. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8*(2), 783–815. https://izlik.org/JA58MH54NL. (Ç3)

Kahraman, Ö. F. (2025). Yapay zekâ destekli karar verme: Kamu yönetiminde fırsatlar ve tehditler. In *5. Uluslararası Dijital İşletme, Yönetim ve Ekonomi Kongresi Bildiriler Kitabı* (Tarsus Üniversitesi, Tarsus, Türkiye). https://icdbme2025.tarsus.edu.tr/Files/ckFiles/icdbme2025-tarsus-edu-tr/abstracts/DGR001.pdf (Ç7)

Kayan, A., & Mardinli, İ. (2025). Kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımı: Fırsatlar, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi, 16,* 119–128. https://doi.org/10.58627/dpuiibf.1816577 (Ç8)

Kayacı, M. (2025). Yapay zekâ teknolojisinin kamu yönetimine etkileri: Fırsatlar açısından bir değerlendirme. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, 9*(1), 408–426. https://izlik.org/JA53DP72ZF

Malawani, A. (2025). Kamu yönetiminde yapay zekâ: Fırsatlar, zorluklar ve etik hususlar. *Otoritas: Jurnal Ilmu Pemerintahan, 15*(1), 205–221. https://doi.org/10.26618/ojip.v15i1.17387 (Ç1)

Polat, S. & Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 4*(1), 52–64. https://izlik.org/JA59BT72LL

Serbes, K. (2026). Yapay zeka teknolojilerinin insan kaynakları yönetimine etkisi: Fırsatlar, zorluklar ve tehditler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18*(1), 1–35. https://izlik.org/JA94DC56XF (Ç4)

Soner, M. & Karabacak, H. (2025). Yapay zekâ perspektifinden stratejik yönetim araçlarının kurumsal risk yönetimindeki rolü: Bir model önerisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35*(2), 625–641. https://doi.org/10.18069/firatsbed.1582446

Tamer, O. Ü., McDonald, B. D., Hemici, F., & Kontogeorga, G. (2025). Utilizing artificial intelligence as a strategic risk management tool for public sector operations and auditing processes. *TCA Journal (Sayıştay Dergisi), 36*(139), 659–680. https://doi.org/10.52836/sayistay.1819606 (Ç5)

Taner, D. (2025). An analysis of the impact and reflection of artificial intelligence on public administration. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26*(4), 838–858. https://doi.org/10.37880/cumuiibf.1751812 (Ç9)

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Öğrencilerinin Yapay Zekâ Okuryazarlığı Düzeyi: İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Tarsus Üniversitesi Örneği Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma

Artificial Intelligence Literacy Levels of Political Science and Public Administration Students: A Comparative Study on Istanbul Medeniyet University and Tarsus University

Nahide Işıl Çetinkaya İstikbal[1], A. Muhammet Banazılı[2]

Öz

Yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi, eğitim ve toplumsal yaşamın farklı alanlarında giderek yaygınlaşması bireylerin bu teknolojileri anlama ve kullanma kapasitesini ifade eden yapay zekâ okuryazarlığı kavramını önemli bir araştırma konusu hâline getirmiştir. Özellikle kamu yönetimi alanında görev alacak insan kaynağının dijital teknolojilere ilişkin bilgi, beceri ve farkındalık düzeyi kamu hizmetlerinin etkinliği ve yönetişim süreçlerinin niteliği açısından kritik bir önem taşımaktadır. Bu araştırmanın amacı ise İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Tarsus Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde öğrenim gören lisans öğrencilerinin yapay zekâ okuryazarlığı düzeylerini belirlemektir. Çalışma nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup veriler anket yöntemi aracılığıyla toplanacaktır. Veri toplama aracı olarak farkındalık, kullanım, değerlendirme ve etik boyutlarından oluşan Yapay Zekâ Okuryazarlığı Ölçeği kullanılacaktır. Elde edilecek veriler tanımlayıcı istatistikler, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak analiz edilecektir. Araştırmanın üniversite öğrencilerinin yapay zekâ teknolojilerine ilişkin farkındalık ve kullanım düzeylerini ortaya koyması, ayrıca kamu yönetimi eğitiminin dijital dönüşüm süreçleri bağlamında geliştirilmesine yönelik önemli çıkarımlar sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ Okuryazarlığı, Kamu Yönetimi Öğrencileri, Dijital Yetkinlik

JEL Kodları: I23, I29, O33

Abstract

The increasing diffusion of artificial intelligence technologies across public administration, education, and various domains of social life has brought the concept of artificial intelligence literacy, which refers to individuals' capacity to understand and use these technologies, to the forefront as an important research topic. Particularly in the field of public administration, the level of knowledge, skills, and awareness regarding digital technologies among future public sector professionals is of critical importance for the effectiveness of public services and the quality of governance processes. The aim of this study is to determine the artificial intelligence literacy levels of undergraduate students enrolled in the Departments of Political Science and Public Administration at Istanbul Medeniyet University and Tarsus University. The research is designed within a quantitative research framework, and the data will be collected through a survey method. As a data collection instrument, the Artificial Intelligence Literacy Scale, which consists of the dimensions of awareness, use, evaluation, and ethics, will be employed. The collected data will be analyzed using descriptive statistics, independent samples t-tests, and one-way analysis of variance (ANOVA). The study is expected to reveal the levels of awareness and use of artificial intelligence technologies among university students and to provide important implications for the development of public administration education in the context of digital transformation processes.

Keywords: Artificial Intelligence Literacy, Public Administration Students, Digital Competence

JEL Codes: I23, I29, O33

[1] Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, isil.istikbal@medeniyet.edu.tr

[2] Doç. Dr., Tarsus Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, muhammetbanazili@tarsus.edu.tr

Genişletilmiş Özet

Amaç

Son yıllarda yapay zekâ (YZ) teknolojileri kamu yönetimi, eğitim, sağlık, ekonomi ve güvenlik gibi birçok alanda önemli dönüşümlere yol açan temel bir dijital paradigma olarak öne çıkmaktadır. Büyük veri analitiği, makine öğrenmesi ve algoritmik karar destek sistemlerinin yaygınlaşması kamu kurumlarının karar alma süreçlerini, hizmet sunum modellerini ve politika üretim biçimlerini doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda kamu yönetiminde görev alacak insan kaynağının dijital teknolojilere ilişkin bilgi, beceri ve farkındalık düzeyi giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Yapay zekâ teknolojilerinin kamu sektöründe kullanımı yalnızca teknik kapasite ile sınırlı değildir. Aynı zamanda etik, yönetişim ve hesap verebilirlik gibi boyutları da içermektedir. Bu nedenle geleceğin kamu yöneticilerinin yapay zekâ sistemlerini anlayabilme, kullanabilme ve bu teknolojilerin toplumsal etkilerini değerlendirebilme yetkinliklerine sahip olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda "yapay zekâ okuryazarlığı" kavramı literatürde önemli bir araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır.

Yapay zekâ okuryazarlığı genel olarak bireylerin yapay zekâ teknolojilerini tanıma, kullanma, değerlendirme ve bu teknolojilerin etik boyutlarını kavrama kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Long & Magerko, 2020). Bu yetkinlik hem teknik bilgi düzeyini hem de algoritmik sistemlerin sınırlarını, potansiyel risklerini ve toplumsal etkilerini değerlendirme becerisini de kapsamaktadır. Literatürde yapay zekâ okuryazarlığının dijital çağın temel vatandaşlık becerilerinden biri olarak değerlendirildiği ve bireylerin teknolojik sistemlerle daha bilinçli etkileşim kurmalarını sağladığı belirtilmektedir (Ng vd., 2021).

Bu araştırmanın temel amacı İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Tarsus Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde öğrenim gören lisans öğrencilerinin yapay zekâ okuryazarlığı düzeylerini belirlemektir. Araştırma ayrıca öğrencilerin yapay zekâ teknolojilerine ilişkin farkındalık, kullanım becerisi, değerlendirme kapasitesi ve etik duyarlılık boyutlarını incelemeyi hedeflemektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin yapay zekâ okuryazarlığı düzeylerinin sınıf düzeyi, cinsiyet ve üniversite gibi demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı da analiz edilecektir. Bu yönüyle çalışma kamu yönetimi eğitimi bağlamında üniversite öğrencilerinin dijital yetkinlik düzeylerini ortaya koymayı amaçlamakta ve kamu yönetimi müfredatının dijital dönüşüm süreçlerine uyum kapasitesine ilişkin önemli bulgular sunmayı hedeflemektedir.

Bu hedef doğrultusunda çalışma aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

- İstanbul Medeniyet Üniversitesi ve Tarsus Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde öğrenim gören lisans öğrencilerinin yapay zekâ okuryazarlığı düzeyleri nedir?
- Öğrencilerin yapay zekâ okuryazarlığı düzeyleri farkındalık, kullanım, değerlendirme ve etik boyutları açısından nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Öğrencilerin yapay zekâ okuryazarlığı düzeyleri cinsiyet, sınıf ve üniversite gibi demografik değişkenlere göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Bu araştırma nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Çalışmada tarama modeli kullanılacak ve veriler anket tekniği aracılığıyla toplanacaktır. Araştırmanın evrenini İstanbul Medeniyet Üniversitesi ile Tarsus Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturacaktır. Araştırmanın örneklemi ise araştırmaya gönüllü olarak katılacak 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşacaktır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak yapay zekâ okuryazarlığını ölçmek amacıyla geliştirilen ve geçerlik ile güvenirlik analizleri yapılmış olan "Yapay Zekâ Okuryazarlığı Ölçeği" kullanılacaktır. Ölçek toplam 12

maddeden oluşmakta olup farkındalık, kullanım, değerlendirme ve etik olmak üzere dört boyutu kapsamaktadır. Maddeler 7'li Likert tipi derecelendirme ölçeği kullanılarak ölçülecektir. Ölçekte bazı maddeler ters kodlanmış olup veri analizinde gerekli kodlama işlemleri yapılacaktır. Ölçek, bireylerin yapay zekâ teknolojilerini tanıma, kullanma becerisi geliştirme, bu teknolojilerin sınırlarını değerlendirme ve etik kullanım konusundaki farkındalık düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır (Wang, Myers & Sundaram, 2021).

Verilerin analizinde istatistiksel analiz programlarından yararlanılacaktır. Öncelikle tanımlayıcı istatistikler hesaplanarak öğrencilerin yapay zekâ okuryazarlığına ilişkin genel eğilimleri ortaya konulacaktır. Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı kullanılarak değerlendirilecektir. Bunun yanında öğrencilerin yapay zekâ okuryazarlığı düzeylerinin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanacaktır.

Araştırma sürecinde etik ilkeler gözetilecek ve katılımcıların araştırmaya gönüllü olarak katılması sağlanacaktır. Katılımcılardan elde edilen veriler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak ve kişisel bilgiler gizli tutulacaktır.

Olası Bulgular

Bu araştırma kapsamında elde edilecek bulguların üniversite öğrencilerinin yapay zekâ okuryazarlığı düzeyine ilişkin önemli ipuçları sunması beklenmektedir. Analiz sonuçlarının öğrencilerin yapay zekâ teknolojilerine ilişkin belirli bir farkındalık düzeyine sahip olduklarını ortaya koyacağı öngörülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin yapay zekâ teknolojilerini profesyonel veya akademik amaçlarla kullanma becerilerinin görece daha sınırlı düzeyde olabileceği değerlendirilmektedir.

Ölçeğin boyutları açısından incelendiğinde öğrencilerin özellikle farkındalık boyutunda daha yüksek ortalama puanlara sahip olacağı, buna karşın değerlendirme boyutunda daha düşük ortalamalar elde edilebileceği tahmin edilmektedir. Bu durum öğrencilerin yapay zekâ teknolojilerinin varlığı ve kullanım alanları hakkında bilgi sahibi olmalarına rağmen bu teknolojilerin kapasitesi, sınırları ve potansiyel risklerini değerlendirme konusunda daha sınırlı bir yetkinliğe sahip olabileceklerini düşündürmektedir.

Etik boyutuna ilişkin analizlerin ise öğrenciler arasında yapay zekâ teknolojilerinin etik kullanımı, veri güvenliği ve gizlilik konularında belirli bir farkındalığın oluştuğunu gösterebileceği öngörülmektedir. Bu durum literatürde yapay zekâ teknolojilerinin toplumsal ve etik etkilerine ilişkin artan farkındalıkla paralel bir eğilim gösterebilir (Floridi vd., 2018).

Demografik değişkenlere ilişkin analizlerde üst sınıf öğrencilerinin yapay zekâ teknolojilerini kullanma ve değerlendirme konusunda daha yüksek ortalamalara sahip olabileceği beklenmektedir. Bu durum üniversite eğitimi sürecinde öğrencilerin dijital teknolojilerle etkileşimlerinin artmasının yapay zekâ okuryazarlığını olumlu yönde etkileyebileceğine işaret edebilir. Ayrıca iki üniversite arasında yapılacak karşılaştırmanın öğrencilerin yapay zekâ okuryazarlığı düzeylerinin kurumsal bağlamda nasıl farklılaştığını ortaya koyması beklenmektedir.

Olası Sonuç

Bu araştırmanın sonuçlarının kamu yönetimi alanında eğitim gören üniversite öğrencilerinin yapay zekâ okuryazarlığı düzeylerine ilişkin önemli çıkarımlar sunması beklenmektedir. Çalışmanın bulgularının öğrencilerin yapay zekâ teknolojilerine yönelik farkındalık düzeylerinin belirli bir seviyede olduğunu ancak bu teknolojilerin analitik değerlendirilmesi ve profesyonel amaçlarla kullanılması konusunda gelişime ihtiyaç duyulduğunu ortaya koyabileceği öngörülmektedir.

Bu durum kamu yönetimi eğitiminin dijital dönüşüm süreçleri doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi gerektiğini gösterebilir. Özellikle kamu yönetimi müfredatlarında yapay zekâ, veri analitiği ve dijital yönetişim

konularına daha fazla yer verilmesi öğrencilerin teknolojik yetkinliklerini artırabilir. Nitekim literatürde yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetimi süreçlerinde karar destek mekanizmaları, politika analizi ve kamu hizmetlerinin dijitalleşmesi gibi alanlarda giderek daha fazla kullanılacağı vurgulanmaktadır (Wirtz vd, 2019).

Araştırmanın ayrıca yapay zekâ teknolojilerinin etik boyutuna ilişkin önemli çıkarımlar sunması beklenmektedir. Algoritmik karar sistemlerinin şeffaflığı, veri güvenliği ve mahremiyet gibi konuların kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının en önemli tartışma alanlarından biri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle üniversite eğitiminde yapay zekâ teknolojilerine ilişkin yalnızca teknik becerilere değil aynı zamanda etik ve yönetişim boyutlarına da yer verilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın kamu yönetimi öğrencilerinin yapay zekâ okuryazarlığı düzeylerini ortaya koyarak literatüre ampirik bir katkı sunması ve kamu yönetimi eğitiminin dijital çağın gereklilikleri doğrultusunda geliştirilmesine yönelik önemli öneriler sağlaması beklenmektedir.

Kaynakça

Floridi, L., vd., (2018). AI4People-An ethical framework for a good AI society: Opportunities, Risks, Principles,and Recommendations. *Minds and Machines*, 28(4), 689-707. https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5

Long, D., & Magerko, B. (2020). What is AI literacy? Competencies and design considerations. *CHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. 1-16. https://doi.org/10.1145/3313831.3376727

Ng, D. T. K., Leung, J. K. L., Chu, S. K. W., & Qiao, M. S. (2021). AI literacy: Definition, teaching, evaluation and ethical issues. Computers and Education: *Artificial Intelligence*, 2, 100041. https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041

Wang, Y., Myers, M. D., & Sundaram, D. (2021). Measuring user competence in using artificial intelligence: Validity and reliability of artificial intelligence literacy scale. *Information Systems Frontiers*. https://doi.org/10.1007/s10796-021-10144-1

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial intelligence and the public sector-Applications and challenges. *International Journal of Public Administration*, 42(7), 596-615. https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1498103

Yerel Hizmetlerin Sunulmasında Yapay Zekâ Kullanımının Düzeyi Ve Yönelimi: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Örneği

The Level and Orientation of Artificial Intelligence Use in Local Service Delivery: The Case Of Eskişehir Metropolitan Municipality

Asmin Kavas[1], Bayramcan Işık[2], Hamide Eda Tunçok[3]

Öz

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, yerel yönetimlerde hizmet sunumunun niteliğini dönüştürmekte ve veri temelli yönetişim anlayışını güçlendirmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde giderek daha stratejik bir araç haline gelmesi, yerel hizmetlerin sunumunda kullanım düzeyinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda araştırma, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden yapay zekâ kullanımının mevcut düzeyini ve kurumsal yönelimini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Nitel araştırma yaklaşımına dayanan çalışma, doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla yürütülmüştür. Bulgular, belediyenin dijitalleşme ve akıllı şehir uygulamaları açısından önemli bir altyapı oluşturduğunu, ancak yapay zekâ temelli tahmin ve karar destek mekanizmalarının henüz sınırlı düzeyde kullanıldığını göstermektedir. Çalışma, veri yönetişiminin güçlendirilmesi, uzman insan kaynağının geliştirilmesi ve kurumlar arası iş birliklerinin artırılmasının yerel yönetimlerde yapay zekâ entegrasyonunu destekleyebileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yerel Yönetimler, Yerel Hizmetler, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Dijital Dönüşüm

JEL Kodları: H83, H70, O33

Abstract

Rapid developments in information and communication technologies are transforming service delivery in local governments and strengthen data-driven governance. As artificial intelligence becomes a strategic tool in public administration, examining its usage level in local services is essential. This study aims to analyze the current level and institutional orientation of artificial intelligence use within Eskişehir Metropolitan Municipality. Based on a qualitative approach, the research is conducted through document analysis and semi-structured interviews. Findings indicate that while the municipality establishes a significant infrastructure for digitalization and smart city applications, artificial intelligence-based prediction and decision-support mechanisms remain limited. The study reveals that strengthening data governance, developing specialized human resources, and enhancing inter-institutional cooperation support artificial intelligence integration in local governments.

Keywords: Artificial Intelligence, Local Governments, Local Services, Eskişehir Metropolitan Municipality, Digital Transformation

JEL Codes: H83, H70, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmeler kamu yönetiminin işleyişinde köklü dönüşümlere yol açmakta, özellikle dijital dönüşüm süreci yerel yönetimlerin hizmet sunum biçimlerini yeniden

[1] Doç. Dr. Asmin Kavas, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, asminkavas@gmail.com ORCID: orcid.org/ 0000-0001-8319-7950.
[2] Bayramcan Işık, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Lisans Öğrencisi, isikbayramcan22@gmail.com. ORCID: orcid.org/ 0009-0001-8750-2411
[3] Hamide Eda Tunçok, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Lisans Öğrencisi, eda.tuncok1@icloud.com. ORCID: orcid.org/ 0009-0006-9822-7319

şekillendirmektedir. Büyük veri, nesnelerin interneti, bulut bilişim ve yapay zekâ gibi teknolojiler kamu kurumlarında veri temelli ve öngörücü karar alma yaklaşımlarını giderek daha görünür hale getirmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ teknolojileri, yalnızca teknik bir araç olmanın ötesinde, kamu yönetiminde yeni yönetim anlayışlarının gelişmesine katkı sağlayan stratejik bir unsura dönüşmektedir (Mergel, Edelmann ve Haug, 2019; Wirtz, Weyerer ve Geyer, 2019).

Türkiye'de yerel yönetimlerde akıllı şehir, dijital belediyecilik ve e-belediye uygulamalarına yönelik çalışmaların artmasına karşın, yapay zekânın doğrudan kullanım düzeyi ve yerel hizmetlerin sunumuna somut katkıları sınırlı sayıda ampirik çalışmada ele alınmıştır. Çoğu çalışma, akıllı şehir söylemi altında sensör teknolojileri, coğrafi bilgi sistemleri ve otomasyon çözümlerini birlikte değerlendirirken, yapay zekâ tabanlı öğrenme, tahmin ve karar destek mekanizmalarını ayrıştırarak incelememektedir (Batty, 2018; Meijer ve Rodríguez Bolívar, 2016). Bu çalışmanın temel amacı, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden büyükşehir belediyesinin yerel hizmetlerin sunumunda yapay zekâ kullanımının düzeyini ve yönelimini belirlemektir. Bu doğrultuda çalışma şu araştırma sorusuna yanıt aramaktadır: "Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nde yerel hizmetlerin sunumunda yapay zekâ teknolojilerinin mevcut kullanım düzeyi, farklı hizmet alanlarına göre dağılımı ve gelecekteki entegrasyon potansiyeli nedir?". Bu amaç doğrultusunda çalışma, Türkiye'de yerel yönetim ölçeğinde yapay zekâ kullanımına ilişkin ampirik boşluğu doldurmayı, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi örneği üzerinden hem kuramsal literatüre katkı sunmayı hem de yerel karar alıcılara politika ve uygulama önerileri geliştirmeyi hedeflemektedir.

Yöntem

Araştırma, yerel hizmet sunumunda yapay zekâ kullanım düzeyini ve kurumsal yönelimleri çözümlemek amacıyla nitel araştırma desenine dayalı iki aşamalı bir kurgu üzerine yapılandırılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımları, kamu yönetimi ve yerel hizmet sunumu alanındaki teknolojik dönüşüm ve kurumsal adaptasyon süreçlerinin bağlamsal derinliğini anlamlandırmada açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

İlk aşama kapsamında, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin 2025–2029 Stratejik Planı başta olmak üzere kurumsal politika belgeleri, stratejik programlar, faaliyet raporları ve dijitalleşme ile akıllı şehir uygulamalarına ilişkin çeşitli resmî dokümanlar doküman analizi yöntemiyle sistematik biçimde incelenmiştir. Doküman analizi tekniği, yazılı materyallerin içeriklerinin tematik bir çerçevede çözümlenmesine ve kurumsal yönelimlerin, önceliklerin ve stratejik hedeflerin ortaya konulmasına olanak tanımaktadır (Bowen, 2009). Bu süreçte, yapay zekâ teknolojilerinin doğrudan veya dolaylı biçimde hizmet sunum süreçlerine nasıl konumlandığı; veri yönetimi, dijital altyapı, akıllı uygulamalar ve kurumsal kapasite başlıkları altında değerlendirilmiştir. Kodlama sürecinde özellikle "yapay zekâya geçiş potansiyeli", "veri temelli yönetim", "otomasyon düzeyi" ve "karar destek mekanizmaları" gibi temalar dikkate alınmıştır. İncelenen kurumsal belgeler arasında belediyenin stratejik planı ve performans programı temel başvuru kaynakları olmuştur (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2024a, 2024b).

İkinci aşama kapsamında, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde ilgili birimlerde görev yapan uzman personel ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, belirlenen temalar doğrultusunda derinlemesine bilgi toplama imkânı sunarken, katılımcıların deneyim ve algılarını ayrıntılı biçimde ifade edebilmesine olanak sağlamıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu görüşmeler aracılığıyla, yapay zekâ teknolojilerinin yerel hizmetlerin sunumunda mevcut kullanım biçimleri, uygulama süreçlerinde karşılaşılan kurumsal ve teknik güçlükler, karar alma pratiklerine etkiler ve gelecekteki entegrasyon potansiyeli detaylı biçimde değerlendirilmiştir. Ayrıca, kurumsal belgelerde yer alan hedefler ile uygulamadaki gerçek durum karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın başlıca sınırlılıkları, yalnızca tek bir büyükşehir belediyesi örneğine odaklanması, görüşmelerin belediye bünyesinde görev yapan kurumsal aktörlerle sınırlı kalması ve vatandaşların kullanım deneyimlerine

yer verilmemesidir. Bu durum, araştırmanın öncelikli olarak kurumsal politika belgeleri, stratejik kaygılar ve yönetsel süreçler üzerine odaklanmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla elde edilen bulgular, kurumsal perspektifi yansıtmakta olup genelleme iddiası taşımamaktadır; ancak benzer belediyeler için önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Bulgular

Analiz sonucunda, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin dijital dönüşüm alanında önemli adımlar attığı, ancak yerel hizmetlerin sunumunda doğrudan yapay zekâ kullanımının hâlen sınırlı düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu değerlendirme, belediyenin stratejik planında ve performans programında yer verilen dijitalleşme, veri analitiği, akıllı ulaşım ve hizmet süreçlerinin sayısallaştırılması yönündeki hedeflerle de örtüşmektedir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2024a, 2024b).

İlk olarak, belediyenin e-belediye uygulamaları, çevrimiçi başvuru ve ödeme sistemleri, bilgi edinme platformları ve mobil uygulamalar aracılığıyla vatandaşlara sunduğu hizmetlerde ileri düzeyde bir dijitalleşme ve otomasyon düzeyi bulunduğu görülmüştür. Başvuruların çevrimiçi alınması, süreçlerin elektronik ortamda izlenmesi ve vatandaş geri bildirimlerinin dijital kanallar üzerinden toplanması gibi uygulamalar, hizmet sunumunda hız ve erişilebilirliği artırmaktadır. Bununla birlikte bu sistemlerin büyük ölçüde kural tabanlı çalıştığı, öğrenen ve tahmin üreten yapay zekâ algoritmalarının henüz yaygın biçimde entegre edilmediği gözlemlenmiştir. Bu durum, dijitalleşme ile yapay zekâ temelli dönüşüm arasındaki farkın Eskişehir Büyükşehir Belediyesi örneğinde de belirgin olduğunu göstermektedir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2021, t.y.).

İkinci olarak, akıllı şehir uygulamaları kapsamında özellikle ulaşım ve çevre yönetimi alanlarında yoğun bir veri toplama ve izleme altyapısının oluşturulduğu tespit edilmiştir. Trafik yoğunluğunun izlenmesi, toplu taşıma hatlarının planlanması, otopark doluluk oranlarının takibi ve çevresel göstergelerin ölçülmesi için kullanılan sensör ve bilgi sistemleri, büyük veri odaklı bir altyapının gelişmekte olduğuna işaret etmektedir. Bu yönüyle belediye, akıllı şehirlerin veri temelli yönetişim boyutuna uygun bir yapılanma sergilemektedir. Ancak mevcut sistemlerin çoğunlukla durum tespiti ve izleme amacıyla kullanıldığı, yapay zekâ temelli öngörüsel modellerin ve optimizasyon algoritmalarının henüz sınırlı kaldığı görülmüştür (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2024a, 2024b, 2025a, t.y.).

Üçüncü olarak, vatandaş iletişimi ve katılımı alanında dijital kanalların etkin biçimde kullanıldığı; resmî web sitesi, sosyal medya hesapları ve mobil uygulamalar aracılığıyla vatandaşlardan geri bildirim toplandığı belirlenmiştir. Buna karşın, yapay zekâ destekli sohbet robotları, otomatik sınıflandırma ve kişiselleştirilmiş hizmet öneri sistemleri gibi uygulamaların henüz başlangıç veya pilot düzeyinde olduğu, kurumsal ölçekte yaygınlaşmadığı anlaşılmaktadır. Bu görünüm, belediyenin mevcut dijital temas noktalarını genişlettiğini ancak etkileşimli yapay zekâ kullanımında henüz erken bir aşamada bulunduğunu göstermektedir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2021, 2025a, t.y.).

Son olarak, dokümanlarda veri temelli yönetim anlayışının giderek daha fazla vurgulandığı; stratejik plan ve faaliyet/performans belgelerinde veri analitiği ve ölçülebilir performans göstergelerine atıfların arttığı gözlenmiştir. Bu durum, yapay zekâ entegrasyonu için gerekli olan kurumsal ve teknik altyapının gelişmekte olduğuna işaret etmekte, kurumsal veri olgunluğunun arttığını göstermektedir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2024a, 2024b).

Tartışma ve Sonuç

Elde edilen bulgular, Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin dijital dönüşüm ve akıllı şehir uygulamaları açısından önemli mesafe kat ettiğini; ancak yapay zekâ teknolojilerinin yerel hizmetlerin sunumunda doğrudan ve sistematik kullanımının henüz sınırlı düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır. Bu tablo, birçok yerel yönetimin dijitalleşme ile yapay zekâ temelli dönüşüm arasında bir geçiş aşamasında bulunduğunu gösteren ulusal ve uluslararası eğilimlerle uyumludur (Mergel ve diğerleri, 2019; Wirtz ve diğerleri, 2019).

Teknik uzmanlık eksikliği, yüksek maliyetler, veri yönetişimi standartlarının tam olarak oturmamış olması ve kamu kurumlarındaki kurumsal kültürün yenilikçi teknolojilere uyum sürecinin zaman alması, yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşmasının önündeki başlıca kısıtlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, veri güvenliği, kişisel verilerin korunması ve algoritmik kararların şeffaflığı gibi konular da etik ve hukuksal boyutlarıyla dikkatle ele alınması gereken alanlar olarak öne çıkmaktadır (Sun ve Medaglia, 2019; Wirtz ve diğerleri, 2019). Bununla birlikte Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin dijital altyapısı, veri toplama kapasitesi ve akıllı şehir vizyonu, gelecekte yapay zekâ teknolojilerinin daha yaygın ve derinlikli biçimde kullanılabilmesi için önemli bir potansiyel sunmaktadır. Özellikle ulaşım, çevre yönetimi, afet ve risk yönetimi, enerji verimliliği ve vatandaş iletişimi gibi alanlarda yapay zekâ destekli tahmin ve optimizasyon modellerinin geliştirilmesi, hem hizmet kalitesini artırabilecek hem de kaynak kullanımını daha etkin hale getirebilecektir. Bu çerçevede, yerel yönetimlerde yapay zekâ teknolojilerinin daha etkin biçimde kullanılabilmesi için şu öneriler öne çıkmaktadır: veri yönetimi altyapısının güçlendirilmesi ve yapay zekâ uygulamalarına uygun bütünleşik veri ambarlarının oluşturulması; yapay zekâ ve veri bilimi alanlarında uzman insan kaynağının geliştirilmesi ve belediye bünyesinde bu konularda uzman birimlerin kurulması; üniversiteler, araştırma merkezleri ve özel sektör ile iş birliklerinin artırılarak şehre özgü yapay zekâ temelli pilot projelerin hayata geçirilmesi; etik, hukuksal ve yönetişim boyutlarını içeren bütüncül yapay zekâ stratejilerinin geliştirilmesi.

Sonuç olarak, yapay zekâ teknolojileri, yerel yönetimlerin hizmet sunum kapasitesini ve karar alma süreçlerinin kalitesini artırma potansiyeline sahiptir. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi örneği, dijitalleşme ve veri temelli yönetim bakımından önemli bir zemin oluşturmakta; ancak bu zeminin yapay zekâ ile bütünleştirilmesi için kurumsal kapasite, teknik altyapı ve stratejik yönetişim alanlarında ilave adımların atılmasını gerekli kılmaktadır. Çalışma, söz konusu dönüşüm sürecine ilişkin mevcut durumu ortaya koyarak hem akademik yazına hem de uygulayıcılara yönelik analitik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır (Batty, 2018; Meijer ve Rodríguez Bolívar, 2016).

Kaynakça

Batty, M. (2018). Artificial İntelligence And Smart Cities. *Environment And Planning B: Urban Analytics and City Science, 45*(1), 3–6. https://doi.org/10.1177/2399808317751169.

Bowen, G. A. (2009). Document Analysis As A Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal, 9*(2), 27–40. https://doi.org/10.3316/QRJ0902027.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2021, 24 Aralık). *Eskart İşlemleri Artık Mobil'de!* https://www.eskisehir.bel.tr/icerik- detay.php?cat_icerik=1&icerik_id=7252&menu_id=24 (Erişim tarihi: 12 Şubat 2026).

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2024a). *2025–2029 Dönemi Stratejik Planı*. https://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/stratejik_plan/2025.pdf (Erişim tarihi: 18 Şubat 2026).

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2024b). *2025 Yılı Performans Programı*. https://www.eskisehir.bel.tr/dosyalar/performans_programi/2025.pdf (Erişim tarihi: 25 Şubat 2026).

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2025a, 2 Temmuz). *Akıllı Duraklar Hizmette*. https://www.eskisehir.bel.tr/icerik- detay.php?cat_icerik=1&icerik_id=11336&menu_id=24 (Erişim tarihi: 5 Mart 2026).

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2024). *Akıllı Şehir Uygulamalarımız*. https://smartcity.eskisehir.bel.tr/uygulamalarimiz.php (Erişim tarihi: 9 Mart 2026).

Meijer, A., & Rodríguez Bolívar, M. P. (2016). Governing The Smart City: A Review Of The Literature On Smart Urban Governance. *International Review of Administrative Sciences, 82*(2), 392–408. https://doi.org/10.1177/0020852314564308

Mergel, I., Edelmann, N., & Haug, N. (2019). Defining Digital Transformation: Results From Expert İnterviews. *Government Information Quarterly, 36*(4), Article 101385. https://doi.org/10.1016/j.giq.2019.06.002

Sun, T. Q., & Medaglia, R. (2019). Mapping The Challenges Of Artificial İntelligence İn The Public Sector: Evidence From Public Healthcare. *Government Information Quarterly, 36*(2), 368–383. https://doi.org/10.1016/j.giq.2018.09.008.

Wirtz, B. W., Weyerer, J. C., & Geyer, C. (2019). Artificial İntelligence And The Public Sector—Applications And Challenges. *International Journal of Public Administration, 42*(7), 596–615. https://doi.org/10.1080/01900692.2018.1498103.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Geleceğin Akıllı Kentini İnşa Etmek: Kentleşme Sürecinde Yapay Zekâ ve Kamu Yönetimi

Building the Smart City of the Future: Artificial Intelligence and Public Administration in the Urbanization Process[1]

Dr. Eda Kaya[2]

Öz

Kentleşme süreci, artan nüfus, kaynak yönetimi ve sürdürülebilirlik gibi önemli sorunları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda akıllı kent yaklaşımı, şehirlerin daha verimli, sürdürülebilir ve yaşanabilir hale getirilmesini amaçlayan önemli bir model olarak öne çıkmaktadır. Yapay zekâ teknolojileri ise veri analizi, tahminleme ve karar destek mekanizmaları aracılığıyla kent yönetiminde ve kamu hizmetlerinin sunumunda önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu çalışma, akıllı kentler, yapay zekâ ve kamu yönetimi alanındaki akademik literatürü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak ilgili alandaki yayınların yıllara göre dağılımı, öne çıkan anahtar kavramlar, yazarlar, kurumlar ve ülkeler arasındaki bilimsel ağlar analiz edilmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda literatürdeki eğilimler ve araştırma boşlukları belirlenerek akıllı kent yönetimine yönelik genel bir değerlendirme sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Şehirler, Yapay Zekâ, Kentleşme, Kamu Yönetimi.

JEL Kodları: H83, Q56, O33

Abstract

The urbanization process brings important challenges such as population growth, resource management, and sustainability. In this context, the smart city approach has emerged as an important model aiming to make cities more efficient, sustainable, and livable. Artificial intelligence technologies offer significant opportunities for urban governance and public service delivery through data analysis, forecasting, and decision-support mechanisms. This study aims to examine the academic literature in the fields of smart cities, artificial intelligence, and public administration. Using the bibliometric analysis method, the study analyzes the distribution of publications by years, prominent keywords, authors, institutions, and scientific networks in the field. Based on the findings, trends and research gaps in the literature are identified, providing a general evaluation for smart city governance.

Keywords: Smart Cities, Artificial Intelligence, Urbanization, Public Administration.

JEL Codes: H83, Q56, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç ve Kapsam

Kentleşme, dünya genelinde giderek artan sayıda insanın şehirlerde yaşamasına yol açan küresel bir eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2030 yılına kadar kentsel nüfus yaklaşık 600 milyon kişi artarak 5,2 milyara ulaşacak ve 2023 yılı itibarıyla dünya nüfusunun %57'si şehirlerde yaşamaktadır (Xie vd., 2019; DESTATIS, 2023). Bu hızlı kentleşme süreci, trafik sıkışıklığı, çevresel kirlilik, artan enerji talebi ve sera gazı emisyonları gibi ciddi kentsel sorunları beraberinde getirmektedir (Sun, Yan ve Zhang, 2016; García Fernández ve Peek, 2020). Ayrıca, şehirler küresel doğal kaynak tüketiminin yaklaşık %75'ini gerçekleştirmekte ve sera gazı emisyonlarının %60–80'ine katkıda bulunmaktadır. Bu durum, sürdürülebilir kentsel büyüme ve kamu hizmetlerinin etkin yönetimini hayati bir öncelik haline getirmektedir (United Nations, 2018). Bu bağlamda şehirler, daha sürdürülebilir, verimli ve yaşanabilir kentsel alanlar

[1] Bu çalışma etik kurul izni gerektirmeyen bir çalışmadır.

[2] Dr., Bağımsız Araştırmacı, Düzce Üniversitesi, edakaya.8100@gmail.com. Orcid id: 0000-0003-4539-1685.

yaratmak için dijital teknolojileri ve yenilikçi çözümleri benimsemektedir. Özellikle "akıllı şehir" kavramı, kentsel planlama, altyapı ve hizmetlerin teknoloji destekli bir biçimde iyileştirilmesini ifade etmekte olup, şehirlerin sürdürülebilir ve güvenli ulaşım, enerji yönetimi ve sosyal hizmet alanlarında verimliliğini artırmayı hedeflemektedir (Sokolov vd., 2019; Giffinger, Haindlmaier ve Kramar, 2010).

Bu dönüşümde ön plana çıkan teknolojilerden biri yapay zekâdır (AI). Yapay zekâ, doğal dili anlama, örüntü tanıma, karar alma ve öğrenme gibi insan zekâsı gerektiren görevleri yerine getiren algoritmaları kapsayan disiplinlerarası bir alan olarak, akıllı şehirlerde çeşitli uygulamalara olanak tanımaktadır (Banh ve Strobel, 2023; Castelvecchi, 2016; Winston, 1992). Yapay zekâ, akıllı ulaşım sistemleri, enerji tüketiminin izlenmesi ve optimizasyonu, yangın ve diğer risklerin erken uyarı sistemleri gibi alanlarda şehirlerin daha verimli ve özerk çalışmasını sağlamaktadır (Cugurullo, 2020; Nikitas vd., 2020; Chui, Lytras ve Visvizi, 2018; Zhang vd., 2021; Ullah vd., 2020).

Yapay zekânın akıllı şehirlerdeki bu hızlı gelişimi hem akademik hem de uygulamalı alanlarda disiplinlerarası bir araştırma ortamı yaratmıştır. Eğitim, enerji, sağlık, güvenlik ve ulaşım gibi çeşitli alanlarda AI uygulamaları geliştirilmekte ve bu disiplinlerin kesişimi, araştırma alanının karmaşıklığını artırmaktadır (Mohammadi ve Al-Fuqaha, 2018; Ghazal vd., 2021; Srivastava, Bisht ve Narayan, 2017; Cugurullo, 2020; Ang vd., 2022; Subramanian vd., 2023). Bu durum, alanın kapsamlı ve bütüncül bir bakış açısıyla incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ile birlikte bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında akıllı şehirler, yapay zekâ ve kamu yönetimi konularını ele alan akademik çalışmalar belirli veri tabanlarından taranarak incelenmiştir. Bu çalışma, akıllı şehirlerde yapay zekâya ilişkin bilgi birikimini sistematik bir biçimde incelemeyi ve hem araştırmacılar hem de uygulayıcılar için değerli içgörüler sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada üç temel araştırma sorusu ele alınmaktadır:

(1) Akıllı şehirlerde yapay zekâ araştırmalarının mevcut durumu ve yapısı nedir?

(2) Bu alandaki başlıca araştırma temaları nelerdir?

(3) Gelecekteki araştırmalar hangi alanlarda yoğunlaşmalıdır?

Araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla bibliyometrik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, akademik literatürü nicel olarak inceleyerek yayın eğilimleri, atıf örüntüleri, yazarlık dinamikleri ve araştırma alanlarının entelektüel yapısı hakkında nesnel içgörüler sunmaktadır (Donthu vd., 2021; Rejeb vd., 2022; Casillas ve Acedo, 2007; Kapoor vd., 2018; Rejeb vd., 2021). Ayrıca, 2020–2024 yılları arasında yayımlanan önemli makaleler incelenerek geleceğe yönelik araştırma gündemi oluşturulmuştur. Doküman analizi yöntemi ile ise literatürde yer alan çalışmalar içerik açısından değerlendirilmiş ve araştırma konularındaki eğilimler belirlenmiştir. Bu yöntemler sayesinde hem nicel hem de nitel bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır.

Bulgular

Elde edilen bulgular, yapay zekânın akıllı şehirlerdeki rolünü farklı disiplinler açısından açıklamakta ve teorik ile pratik katkılar sunmaktadır. Çalışma, önde gelen araştırmacıları ve kurumları ortaya koyarak iş birliklerini teşvik edebilir, kritik araştırma boşluklarını tanımlayabilir ve yapay zekâ temelli akıllı şehir çözümlerinin avantajları ile karşılaşılan zorluklar üzerine bilimsel tartışmaları geliştirebilir. Bu çalışma, kentleşme sürecinde yapay zekânın kamu yönetimi paradigmasını nasıl dönüştürdüğünü göstererek, geleceğin akıllı kentlerinin tasarlanmasına ve yönetimine dair hem politika hem de araştırma odaklı kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Şehirler, Yapay Zekâ, Kentleşme, Kamu Yönetimi.

Kaynakça

Ang, K. L.-M., Seng, J. K. P., Ngharamike, E., & Ijemaru, G. K. (2022). Emerging technologies for smart cities' transportation: Geo-information, data analytics and machine learning approaches. *ISPRS International Journal of Geo-Information, 11*(2), 85. https://doi.org/10.3390/ijgi11020085

Banh, L., & Strobel, G. (2023). Generative artificial intelligence. *Electronic Markets, 33*(1), 63–72. https://doi.org/10.1007/s12525-022-00607-5

Casillas, J., & Acedo, F. (2007). Evolution of the intellectual structure of family business literature: A bibliometric study of FBR. *Family Business Review, 20*(2), 141–162. https://doi.org/10.1111/j.1741-6248.2007.00079.x

Castelvecchi, D. (2016). Can we open the black box of AI? *Nature, 538*(7623), 20–23. https://doi.org/10.1038/538020a

Chui, K. T., Lytras, M. D., & Visvizi, A. (2018). Energy sustainability in smart cities: Artificial intelligence, smart monitoring, and optimization of energy consumption. *Energies, 11*(11), 2869. https://doi.org/10.3390/en11112869

Cugurullo, F. (2020). Urban artificial intelligence: From automation to autonomy in the smart city. *Frontiers in Sustainable Cities, 2*, 38. https://doi.org/10.3389/frsc.2020.00038

DESTATIS. (2023). *The largest cities worldwide 2023: International statistics*. https://www.destatis.de/EN/Themes/Countries-Regions/International-Statistics/Data-Topic/Population-Labour-Social-Issues/DemographyMigration/UrbanPopulation.html

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research, 133*, 285–296. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070

García Fernández, C., & Peek, D. (2020). Smart and sustainable? Positioning adaptation to climate change in the European smart city. *Smart Cities, 3*(3), 511–526. https://doi.org/10.3390/smartcities3030029

Ghazal, T. M., Hasan, M. K., Alshurideh, M. T., Alzoubi, H. M., Ahmad, M., Akbar, S. S., Al Kurdi, B., & Akour, I. A. (2021). IoT for smart cities: Machine learning approaches in smart healthcare—A review. *Future Internet, 13*(10), 218. https://doi.org/10.3390/fi13100218

Giffinger, R., Haindlmaier, G., & Kramar, H. (2010). The role of rankings in growing city competition. *Urban Research & Practice, 3*(3), 299–312. https://doi.org/10.1080/17535069.2010.502441

Kapoor, K. K., Tamilmani, K., Rana, N. P., Patil, P., Dwivedi, Y. K., & Nerur, S. (2018). Advances in social media research: Past, present and future. *Information Systems Frontiers, 20*(3), 531–558. https://doi.org/10.1007/s10796-017-9810-y

Mohammadi, M., & Al-Fuqaha, A. (2018). Enabling cognitive smart cities using big data and machine learning: Approaches and challenges. *IEEE Communications Magazine, 56*(2), 94–101. https://doi.org/10.1109/MCOM.2018.1700470

Nikitas, A., Michalakopoulou, K., Njoya, E. T., & Karampatzakis, D. (2020). Artificial intelligence, transport and the smart city: Definitions and dimensions of a new mobility era. *Sustainability, 12*(7), 2789. https://doi.org/10.3390/su12072789

Sun, J., Yan, J., & Zhang, K. (2016). Blockchain-based sharing services: What blockchain technology can contribute to smart cities. *Financial Innovation, 2*(1), 26. https://doi.org/10.1186/s40854-016-0035-0

Sokolov, A., Veselitskaya, N., Carabias, V., & Yildirim, O. (2019). Scenario-based identification of key factors for smart cities development policies. *Technological Forecasting and Social Change, 148*, 119729. https://doi.org/10.1016/j.techfore.2019.119729

Srivastava, S., Bisht, A., & Narayan, N. (2017). Safety and security in smart cities using artificial intelligence—A review. In *Proceedings of the 2017 7th International Conference on Cloud Computing, Data Science & Engineering-Confluence (Confluence)* (pp. 130–133). IEEE. https://doi.org/10.1109/CONFLUENCE.2017.7942849

Subramanian, M., Cho, J., Veerappampalayam Easwaramoorthy, S., Murugesan, A., & Chinnasamy, R. (2023). Enhancing sustainable transportation: AI-driven bike demand forecasting in smart cities. *Sustainability, 15*(18), 13840. https://doi.org/10.3390/su151813840

Ullah, Z., Al-Turjman, F., Mostarda, L., & Gagliardi, R. (2020). Applications of artificial intelligence and machine learning in smart cities. *Computers & Communications, 154*, 313–323. https://doi.org/10.1016/j.comcom.2020.05.012

United Nations. (2018). *World urbanization prospects 2018*. https://population.un.org/wup/publications/

Rejeb, A., Abdollahi, A., Rejeb, K., & Treiblmaier, H. (2022). Drones in agriculture: A review and bibliometric analysis. *Computers and Electronics in Agriculture, 198*, 107017. https://doi.org/10.1016/j.compag.2022.107017

Rejeb, A., Rejeb, K., Simske, S., & Treiblmaier, H. (2021). Blockchain technologies in logistics and supply chain management: A bibliometric review. *Logistics, 5*(3), 72. https://doi.org/10.3390/logistics5030072

Xie, J., Tang, H., Huang, T., Yu, F. R., Xie, R., Liu, J., & Liu, Y. (2019). *A survey of blockchain technology applied to smart cities: Research issues and challenges*. IEEE Communications Surveys & Tutorials, 21, 2794–2830. https://doi.org/10.1109/COMST.2019.2915254

Winston, P. H. (1992). *Artificial intelligence* (3rd ed., reprinted with corrections). Addison-Wesley.

Zhang, Y., Geng, P., Sivaparthipan, C. B., & Muthu, B. A. (2021). Big data and artificial intelligence based early risk warning system of fire hazard for smart cities. *Sustainable Energy Technologies and Assessments, 45*, 100986. https://doi.org/10.1016/j.seta.2021.100986

Türkiye'de Kamu Politikası Aracı Olarak Yapay Zekâ: Kalkınma Ajansları Üzerinden Bir Analiz

Artificial Intelligence as a Public Policy Instrument in Türkiye: An Analysis through Development Agencies

Eren Kum[1], Yakup Bulut[2], Osman Şenocak[3]

Öz

Bu çalışmanın *konusu*, Türkiye'de kamu politikalarının modernizasyonu sürecinde yapay zekânın bir politika aracı olarak üstlendiği rolü, kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma ve planlama faaliyetleri ekseninde değerlendirmektir. Bu açıdan çalışmanın *temel amacı*, Türkiye'nin ulusal kalkınma hedefleri ile yerel uygulama dinamikleri arasında yapay zekânın bir politika aracı olarak etkinliğini ve kurumsal yansımalarını kalkınma ajansları üzerinden analiz etmektir. Bu bağlamda yapay zekâ, sadece teknik bir inovasyon veya verimlilik aracı olmanın ötesinde; kamu kaynaklarının rasyonel dağıtımı ve bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde yeni nesil yönetişim biçimlerini şekillendiren stratejik bir unsur olduğu görülmektedir. Söz konusu teknolojilerin kamu hizmetlerine entegrasyonu, yerel kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli fırsatlar sunarken; beraberinde idari kapasite, algoritmik şeffaflık ve veri yönetişimi gibi yapısal riskleri de getirmektedir. Bu açıdan çalışma, betimleyici bir yöntemle yapay zekânın kamu politikası tasarım ve uygulama aşamalarındaki etkilerini, özellikle kalkınma ajanslarının kurumsal ve işlevsel yapıları üzerinden analiz etmeye odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma Ajansı, Kamu Politikası, Yapay Zekâ

JEL Kodları: H83, O33, O38, R58

Abstract

The focus of this study is to assess the role that artificial intelligence has assumed as a policy tool in the process of modernizing public policies in Turkey, specifically within the context of regional development and planning activities carried out by development agencies. From this perspective, the primary objective of this study is to analyze the effectiveness of artificial intelligence as a policy tool and its institutional implications in relation to Turkey's national development goals and local implementation dynamics, focusing on development agencies. In this context, artificial intelligence is seen not merely as a technical innovation or a tool for increasing efficiency, but as a strategic element that shapes new forms of governance in the rational allocation of public resources and the reduction of regional inequalities. While the integration of these technologies into public services offers significant opportunities for achieving local development goals, it also brings with it structural risks such as administrative capacity, algorithmic transparency, and data governance. From this perspective, the study focuses on analyzing the effects of artificial intelligence on the design and implementation phases of public policy using a descriptive approach, particularly through the institutional and functional structures of development agencies.

Keywords: Development Agency, Public Policy, Artificial Intelligence

JEL Codes: H83, O33, O38, R58

[1] Doktora Öğrencisi, Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ek211002@mail2.gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7673-6319

[2] Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yakupbulut@gantep.edu.tr, ORCID: 000-0002-0838-4200

[3] Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, osmansenocak@gantep.edu.tr, ORCID: 0009-0003-7543-919X

Genişletilmiş Özet

Dördüncü Sanayi Devrimi ile birlikte, dijital teknolojiler yalnızca ekonomik yapıları dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda kamu yönetimi ve politika yapım süreçlerinde de köklü değişimlere yol açmıştır. Bu dönüşümün merkezinde yer alan yapay zekâ (YZ); kamu yönetiminin karar alma süreçlerini yeniden yapılandıran, hizmet sunum kalitesini dönüştüren ve politika oluşturma mekanizmalarını kökten değiştiren stratejik bir aktör hâline gelmiştir. Bu bağlamda yapay zekâ; kamu politikalarının etkinliğini artırmak, karar alma süreçlerini rasyonelleştirmek ve yönetişim mekanizmalarını daha şeffaf ve hesap verebilir kılmak açısından stratejik bir "politika aracı" olarak konumlanmaktadır (Howlett ve Ramesh, 2003).

Kamu politikası literatüründe yapay zekâ, giderek artan biçimde "karar destek sistemi" ve "politika inovasyonu aracı" olarak konumlandırılmaktadır. Özellikle bütçe süreçleri, sosyal politika uygulamaları ve afet yönetimi gibi kritik alanlarda yapay zekânın karar alma mekanizmalarını desteklediği ve kamu kaynaklarının daha etkin tahsisine katkı sunduğu vurgulanmaktadır (Yavuz ve Özgül, 2025, s. 580). Bununla birlikte mevcut çalışmalar, yapay zekânın kamu politikası süreçlerine entegrasyonunun henüz erken aşamada bulunduğunu ve uygulamaların sınırlı sayıda örnek üzerinden ilerlediğini ortaya koymaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD, 2025) yayımladığı *Teknoloji ve İnovasyon Raporu*'nda, yapay zekâ pazarının 2033 yılına kadar 4,8 trilyon dolarlık bir hacme ulaşacağı öngörülmekte ve küresel iş gücünün yaklaşık %40'ının yapay zekâ temelli otomasyon süreçlerinden etkilenmesi beklenmektedir. Bu durum, yapay zekânın yalnızca teknik bir yenilik olarak değil, aynı zamanda derin sosyoekonomik yansımaları bulunan ve kamu politikası perspektifinden stratejik biçimde ele alınması gereken bir alan olduğunu göstermektedir.

Türkiye bağlamında yapay zekâ politikalarının kurumsallaşma süreci, özellikle *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021-2025)* çerçevesinde belirginleşmeye başlamıştır. Söz konusu strateji; kamu kurumlarının veri altyapısının güçlendirilmesi, insan kaynağının geliştirilmesi ve yapay zekâ temelli karar mekanizmalarının yaygınlaştırılması yönünde hedefler ortaya koymaktadır (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, 2021, s. 14-15). Bu strateji belgesi; yapay zekânın ekonomik rekabetin belirleyicisi, ulusal güvenliğin çarpanı ve toplumsal dönüşümün hızlandırıcısı olarak konumlandırıldığı kapsamlı bir yol haritası niteliğindedir. Türkiye'nin yapay zekâ stratejisinin yerel düzeydeki izdüşümleri ise kalkınma ajanslarıdır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı koordinasyonunda çalışan kalkınma ajansları, bölge planlamasından hibe desteklerine kadar geniş bir yelpazede yapay zekâyı hem bir destekleme alanı hem de bir operasyonel araç olarak konumlandırmaktadır.

Avrupa Birliği'nin *Akıllı Uzmanlaşma Stratejisi*'ne benzer biçimde, Türkiye'de kalkınma ajansları, yapay zekâ tabanlı çözümler aracılığıyla bölgesel potansiyellerin harekete geçirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ajansların dijital dönüşüm merkezleri, teknopark iş birlikleri ve beşerî sermaye odaklı mali destek programları, yerel kalkınmanın teknoloji eksenli bir perspektifle yeniden tanımlanmasına imkân tanımaktadır. Bu bağlamda kalkınma ajanslarının; yerel veri kaynaklarını analiz eden, sanayinin dijital dönüşümüne rehberlik eden ve destek programlarında veri odaklı modelleri uygulayan birer "teknoloji katalizörü" kimliği kazanarak yapay zekâ politikalarının bölgesel düzeyde kurumsallaşmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Betimleyici bir yöntemle ele alınan bu çalışmada, öncelikle literatür çerçevesinde doküman analizi yapılmaktadır. Bu kapsamda yapay zekâ ve kamu politikası konularında ulusal ve uluslararası güncel literatür sistematik biçimde analiz edilmiştir. Bu çerçevede kalkınma ajanslarının yapay zekâ tabanlı çözümler aracılığıyla bölgesel kalkınma süreçlerinde üstlenebileceği rollerin kuramsal zemini ortaya konulmuştur. İkinci olarak, doküman analizi tekniğiyle yasal ve stratejik metinler üzerinde derinlemesine bir inceleme yürütülmüştür. Bu doğrultuda Türkiye'nin 2021–2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, kalkınma ajanslarının bölgesel kalkınma vizyonları ve Avrupa Birliği'nin Akıllı Uzmanlaşma stratejisi özellikle dikkate alınmıştır. Söz konusu belgeler arasındaki normatif benzerlikler, farklılıklar ve olası etkileşimler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiş; Türkiye açısından kalkınma ajansları üzerinden yapay zekâ politikalarının kurumsallaşmasına yönelik stratejik çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda yapay zekânın Türkiye'de kamu politikası aracı olarak kullanımının, kalkınma ajansları özelinde doğrudan ve dolaylı etkilerinin saptanması ve mevcut kurumsal durumun bölgesel düzeyde somutlaştırılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede elde edilen teorik bilgi ve veriler ışığında kalkınma ajanslarının yapay zekâ temelli politika üretimi, uygulaması ve veri yönetimi kapasitesi analiz edilmekte; söz konusu kapasitenin ulusal stratejilerle uyum potansiyeli ortaya konmaktadır. Ayrıca bu potansiyelin operasyonel düzleme aktarılabilmesinin, özellikle veri temelli karar alma, proje değerlendirme, izleme ve etki analizi süreçlerinde kurumsal dönüşümü zorunlu kıldığına dikkat çekilmektedir.

Genel olarak, ulusal politika belgelerinde yapay zekâya yönelik hedefler belirlenmiş olmakla birlikte, bu hedeflerin kalkınma ajansları düzeyinde somut uygulama araçlarına dönüştürülmesi ve kurumsal analiz kapasitesinin güçlendirilmesi temel bir ihtiyaç olarak öne çıkmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada; ajanslar arası koordinasyonun artırılması, veri altyapısının güçlendirilmesi ve insan kaynağının yapay zekâ yetkinlikleri doğrultusunda geliştirilmesine yönelik çok katmanlı stratejik öngörüler sunulmaktadır. Son olarak, bölgesel kalkınma politikalarının etkinliğini artırma ve veri güdümlü yönetişim kapasitesini güçlendirme amacıyla kalkınma ajanslarının yapay zekâ ekosistemi içindeki konumunun sağlamlaştırılmasına yönelik çeşitli öneri ve yaklaşımlara yer verilmektedir.

Kaynakça

Howlett, M., & Ramesh, M. (2003). *Studying public policy: Policy cycles and policy subsystems*. Oxford University Press.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2021). *Ulusal yapay zekâ stratejisi 2021-2025*. https://bilgem.tubitak.gov.tr/wp-content/uploads/sites/8/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025-1.pdf

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2025). *Technology and innovation report 2025: Inclusive artificial intelligence for development*. https://unctad.org/system/files/official-document/tir2025_en.pdf

Yavuz, E., & Özgül, H. B. (2025). The role of AI in public budget processes: A comparative evaluation on national AI strategies and practical examples. *Sayıştay Dergisi*, *36*(138), 575–602. https://doi.org/10.52836/sayistay.1717763

Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı: Fırsatlar, Riskler ve Yönetişim Sorunları Üzerine Bir Değerlendirme

Artificial Intelligence in Public Administration: An Evaluation on Opportunities, Risks, and Governance Challenges

Nesrin Özek[1], Zeynep Kılıç[2] Merve Kılıç[3]

Öz

Bu çalışma, kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımını fırsatlar, riskler ve yönetişim sorunları ekseninde incelemektedir. Kamu kurumlarında yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşması hizmet sunumunda hız ve verimlilik sağlarken, algoritmik önyargı, veri güvenliği, açıklanabilirlik ve hesap verebilirlik gibi yeni sorun alanları da doğurmaktadır. Araştırma, nitel yöntem temelinde literatür taraması ve doküman analizine dayanmaktadır. OECD, UNESCO, NIST, Avrupa Birliği ve Türkiye'deki politika belgeleri birlikte değerlendirilmiştir. Bulgular, yapay zekânın kamu yönetiminde yalnızca teknik bir araç olmadığını; aynı zamanda etik, hukuki ve kurumsal yönetişim meselesi olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, yapay zekâ uygulamalarının kamusal fayda üretebilmesi için insan denetimi, güçlü veri yönetişimi ve açık sorumluluk mekanizmaları gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Kamu yönetimi, yapay zekâ, dijitalleşme, yönetişim, hesap verebilirlik

JEL Kodları: H83, O38, D73

Abstract

This study examines the use of artificial intelligence in public administration through the lenses of opportunities, risks, and governance challenges. While AI applications improve efficiency and speed in public service delivery, they also create new concerns such as algorithmic bias, data security, explainability, and accountability. The research is based on a qualitative design using literature review and document analysis. Policy documents and reports published by the OECD, UNESCO, NIST, the European Union, and Türkiye are examined together. The findings show that AI in public administration is not merely a technical instrument but also an ethical, legal, and institutional governance issue. The study concludes that meaningful public value requires human oversight, strong data governance, and clear accountability mechanisms.

Keywords: Public administration, artificial intelligence, digitalisation, governance, accountability

JEL Codes: H83, O38, D73

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımını fırsatlar, riskler ve yönetişim sorunları ekseninde incelemektir. Son yıllarda kamu kurumlarında yapay zekâ temelli uygulamaların giderek yaygınlaşması, kamu hizmetlerinin sunumunda hız, verimlilik ve veri temelli karar alma kapasitesi bakımından önemli imkânlar doğurmuştur. Belge sınıflandırma, başvuru değerlendirme, sosyal yardım hedefleme, vergi denetimi, sağlık planlaması, güvenlik analitiği ve belediye hizmetleri gibi çok sayıda alanda yapay zekâdan yararlanılması, kamu yönetiminde dijital dönüşümün yeni aşamasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu dönüşüm yalnızca teknik bir yenilik süreci olarak değerlendirilemez. Yapay zekâ uygulamaları aynı zamanda algoritmik önyargı, açıklanabilirlik eksikliği, veri güvenliği, mahremiyet, idari sorumluluk ve demokratik denetim gibi sorunları da gündeme getirmektedir. Bu çerçevede çalışmanın temel problemi, kamu

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Munzur Üniversitesi, nesrinozek18@gmail.com, 0009-0007-9948-6977

[2] Lisans Öğrencisi, Munzur üniversitesi, zeynepsevgikilic00@gmail.com, 0009-0009-5785-1678

[3] Lisans Öğrencisi, Munzur Üniversitesi, merveklcklc21@gmail.com, 0009-0005-3227-9936

kurumlarının yapay zekâ teknolojilerini artan ölçüde benimsemesine rağmen, bu dönüşümü yönetecek etik, hukuki ve kurumsal çerçevenin aynı ölçüde gelişip gelişmediğidir. Çalışmanın temel araştırma sorusu, yapay zekâ kamu yönetiminde etkinlik ve verimliliği artırırken şeffaflık, hesap verebilirlik ve vatandaş haklarının korunmasının nasıl güvence altına alınabileceğidir. Bu bağlamda çalışma, yapay zekânın kamu yönetiminde yalnızca dijital kapasiteyi artıran bir araç değil, aynı zamanda iyi yönetişim ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde yeniden düşünülmesi gereken siyasal-idari bir dönüşüm alanı olduğunu savunmaktadır.

Yöntem

Araştırma, nitel yöntem temelinde tasarlanmıştır. Çalışmada literatür taraması ve doküman analizi teknikleri birlikte kullanılmıştır. Öncelikle kamu yönetimi, dijitalleşme, algoritmik yönetişim, yapay zekâ etiği, veri güvenliği ve idari hesap verebilirlik alanındaki kavramsal ve kuramsal çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra uluslararası kuruluşların yapay zekâ yönetişimine ilişkin raporları, etik ilkeleri ve düzenleyici çerçeveleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda özellikle OECD, UNESCO, NIST, Avrupa Birliği ve Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi tarafından yayımlanan politika metinleri ve strateji belgeleri temel referans kaynakları olarak ele alınmıştır. Çalışmanın yöntemsel tercihi, konuyu yalnızca teknik uygulama örnekleri üzerinden değil, aynı zamanda normatif ve kurumsal boyutlarıyla değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Böylece kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının sadece verimlilik boyutu değil; şeffaflık, meşruiyet, insan hakları, etik ilkeler ve yönetsel denetim açısından ortaya çıkardığı etkiler de bütüncül biçimde analiz edilmektedir.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bulguları, kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının çift yönlü bir dönüşüm alanı oluşturduğunu göstermektedir. İlk olarak, yapay zekâ kamu yönetimine önemli fırsatlar sunmaktadır. İdari süreçlerin otomasyonu sayesinde işlem süreleri kısalmakta, rutin bürokratik yük azalmaktadır. Büyük veri analitiği ve karar destek sistemleri sayesinde kamu kurumlarının daha isabetli politika üretme ve karar alma kapasitesi güçlenmektedir. Sağlık, ulaşım, sosyal politika, afet yönetimi ve maliye gibi alanlarda veri odaklı öngörü araçları kamu kaynaklarının daha etkili kullanılmasına katkı sunmaktadır. Ayrıca vatandaş odaklı dijital hizmetlerin yaygınlaşması, kamu hizmetlerine erişimi kolaylaştırmakta ve hizmet sürekliliğini artırmaktadır.

Bununla birlikte, bu olumlu tabloya ciddi riskler eşlik etmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin kullandığı veri setlerinin eksik, yanlı ya da tarihsel eşitsizlikleri yansıtması hâlinde, üretilen sonuçların da ayrımcı ve önyargılı olabileceği görülmektedir. Özellikle sosyal yardım, personel seçimi, güvenlik taraması ve risk puanlaması gibi alanlarda algoritmik önyargıların vatandaşlar arasında eşitsiz uygulamalara yol açma potansiyeli bulunmaktadır. İkinci olarak, birçok yapay zekâ sisteminin "kara kutu" niteliği taşıması, kamu yönetiminde alınan kararların hangi ölçütlere dayandığının açık biçimde ortaya konulmasını zorlaştırmaktadır. Oysa kamu yönetiminde kararların gerekçelendirilebilir, denetlenebilir ve gerektiğinde itiraza açık olması yönetsel meşruiyetin temel koşullarındandır.

Bir diğer önemli bulgu, veri güvenliği ve mahremiyet sorunlarının kamu sektöründe daha hassas bir boyut taşıdığıdır. Sağlık verileri, vergi kayıtları, eğitim bilgileri ve sosyal yardım dosyaları gibi yüksek hassasiyet içeren verilerin yapay zekâ sistemlerinde işlenmesi, kişisel verilerin korunmasına ilişkin güvenceleri daha da önemli hâle getirmektedir. Bu noktada mesele yalnızca teknik güvenlik değildir; verilerin hangi amaçla işlendiği, ne kadar süreyle saklandığı ve bireyin bu süreç üzerinde ne ölçüde bilgi ve denetim hakkına sahip olduğu da temel tartışma alanlarıdır. Tartışma bölümünde öne çıkan bir diğer husus hesap verebilirlik sorunudur. Yapay zekâ destekli karar süreçlerinde sorumluluğun yazılım geliştirici, veri sağlayıcı, kamu kurumu, uygulayıcı memur ve nihai onay makamı arasında dağılabildiği görülmektedir. Bu durum, hata ya da hak ihlali ortaya çıktığında sorumluluğun net biçimde belirlenmesini güçleştirmektedir. Dolayısıyla yapay

zekâ uygulamalarının kamu sektörüne entegrasyonu, yalnızca yeni bir teknoloji edinimi değil; aynı zamanda yeni bir yönetsel sorumluluk mimarisi kurulması anlamına gelmektedir.

Bu çerçevede çalışma, kamu yönetiminde yapay zekânın yalnızca verimlilik sağlayan teknik bir araç olarak değil; hak, adalet, meşruiyet ve kamusal güven bakımından yönetişim sorunu doğuran bir alan olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası düzenlemelerde öne çıkan insan denetimi, etik ilkeler, risk temelli yaklaşım, açıklanabilirlik ve hesap verebilirlik vurgusu da bu değerlendirmeyi desteklemektedir.

Sonuç

Sonuç olarak çalışma, yapay zekânın kamu yönetiminde önemli fırsatlar sunduğunu; ancak bu fırsatların kendiliğinden kamusal faydaya dönüşmeyeceğini göstermektedir. Yapay zekâ, kamu hizmetlerinin hızını artırabilir, kaynak kullanımını optimize edebilir, karar alma süreçlerini daha veri temelli hâle getirebilir ve vatandaş odaklı hizmet sunumunu güçlendirebilir. Buna karşılık algoritmik önyargı, açıklanabilirlik eksikliği, veri güvenliği sorunları, mahremiyet ihlalleri ve hesap verebilirlik boşlukları, kamu yönetiminde yapay zekâ kullanımının ciddi riskler barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle kamu sektöründe yapay zekâ uygulamalarının başarısı, sadece teknik altyapının güçlendirilmesine değil; etik ilkelerin kurumsallaştırılmasına, hukuki çerçevenin netleştirilmesine, insan denetiminin korunmasına ve şeffaf hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşturulmasına bağlıdır. Türkiye açısından da yapay zekâ kullanımının yalnızca dijitalleşme ve verimlilik hedefiyle değil; hukuk devleti, vatandaş hakları ve kamusal güven ilkeleri çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışma, kamu yönetiminde yapay zekânın sürdürülebilir ve meşru biçimde kullanılabilmesi için etik-hukuki düzenlemelerin güçlendirilmesi, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve insan denetimini esas alan vatandaş odaklı bir yönetişim modelinin benimsenmesi gerektiği sonucuna ulaşmaktadır.

Kaynakça

Arthur, W. B. (2011). The second economy. McKinsey Quarterly, 4, 90–99.

Bovens, M. (2007). Analysing and assessing accountability: A conceptual framework. European Law Journal, 13(4), 447–468. https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2007.00378.x

European Commission. (2025). Artificial Intelligence Act. Shaping Europe's digital future. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory-framework-ai

Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., Luetge, C., Madelin, R., Pagallo, U., Rossi, F., Schafer, B., Valcke, P., & Vayena, E. (2018). AI4People—An ethical framework for a good AI society. Minds and Machines, 28(4), 689–707. https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5

Hood, C. (1991). A public management for all seasons? Public Administration, 69(1), 3–19. https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00779.x

National Institute of Standards and Technology. (2023). Artificial intelligence risk management framework (AI RMF 1.0). U.S. Department of Commerce. https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/ai/NIST.AI.100-1.pdf

Nissenbaum, H. (2010). Privacy in context: Technology, policy, and the integrity of social life. Stanford University Press.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2019). OECD principles on artificial intelligence. OECD AI Policy Observatory. https://oecd.ai/en/ai-principles

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). Governing with artificial intelligence: Are governments ready? OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/26324bc2-en

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). Governing with artificial intelligence. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/governing-with-artificial-intelligence_795de142-en.html

O'Neil, C. (2016). Weapons of math destruction: How big data increases inequality and threatens democracy. Crown.

Osborne, D., & Gaebler, T. (1992). Reinventing government: How the entrepreneurial spirit is transforming the public sector. Addison-Wesley.

Pasquale, F. (2015). The black box society: The secret algorithms that control money and information. Harvard University Press.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (2021). Ulusal yapay zekâ stratejisi 2021–2025. https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/File/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025.pdf

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2021). Recommendation on the ethics of artificial intelligence. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455

Zuboff, S. (2019). The age of surveillance capitalism. PublicAffairs.

Klasik Ütopyalarda Toplumsal Mekân Tasarımlarının Akıllı Şehir ve Yapay Zekâ Teknolojileri Bağlamında İncelenmesi

An Examination of Social Space Designs in Classical Utopias in the Context of Smart City and Artificial Intelligence Technologies

O. Erdal Şahin[1]

Öz

Bu çalışma, modern dönemin önemli düşünürleri olan Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın klasik ütopik eserlerini akıllı şehir ve yapay zekâ teknolojileri perspektifinden incelemektedir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek More, Bacon ve Campanella'nın ütopik eserleri üzerinden doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Veri kaynağı olarak, bu üç yazarın ütopik çalışmaları esas alınmıştır. Bu düşünürlerin ideal toplum tasarımlarında yer alan mekânsal düzen, bilgi, teknoloji, kentsel güvenlik ve kontrol mekanizmaları, günümüz akıllı şehir tasarımları ve yapay zekâ sistemlerine işaret etmektedir. More'un kentsel tasarım ve mutlu toplum düzeni, Bacon'ın bilim ve teknolojiyi öne çıkaran yaşanabilir toplumsal mekânı ve Campanella'nın üstün teknolojik vizyonu, günümüzün akıllı şehir ve yapay zekâ teknolojilerinin izlerini taşımaktadır. Ancak günümüzde akıllı şehir ve yapay zekâ teknolojilerinin tüm toplumsal ve mekânsal süreçlerde etkin şekilde yer alması, bu klasik ütopyaların temelinde yer alan ideal mekânsal düzeni ve mutlu toplum vizyonunu sarsmaktadır. Bu durum ütopyaların temelinde yer alan ideal toplumsal mekân tasarımlarını bir dijital panoptikona dönüştürme ve mutlu toplum düşünü sarsma riski taşımaktadır. Sonuç olarak klasik ütopyalar geleceğin toplumsal düzen ve ideal mekân tasarımlarının temelini oluştururken, günümüzün akıllı şehir ve yapay zekâ teknolojilerinin sunduğu risk ve avantajlarla birlikte değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Ütopyalar, İdeal Mekân, Akıllı Şehir, Yapay Zekâ

JEL Kodları: A12, R1, R2, R3

Abstract

This study analyzes the classic utopian works of Thomas More, Francis Bacon, and Tommaso Campanella prominent thinkers of the modern era from the perspective of smart city and artificial intelligence technologies. Adopting a qualitative research approach, the study employs document analysis to examine the utopian works of More, Bacon, and Campanella. The utopian works of these three authors serve as the primary data source. The spatial order, knowledge, technology, urban security, and control mechanisms featured in these thinkers' designs for an ideal society point to contemporary smart city designs and artificial intelligence systems. More's urban design and vision of a happy society, Bacon's livable social space that emphasizes science and technology, and Campanella's vision of superior technology bear the traces of today's smart city and artificial intelligence technologies. However, the active integration of smart city and artificial intelligence technologies into all social and spatial processes today is undermining the ideal spatial order and vision of a happy society that lie at the core of these classical utopias. This situation carries the risk of transforming the ideal social spatial designs inherent in utopias into a digital panopticon and undermining the concept of a happy society. In conclusion, while classical utopias form the foundation of future social order and ideal spatial designs, they must be evaluated in conjunction with the risks and advantages offered by today's smart city and artificial intelligence technologies.

Keywords: Classic Utopias, Ideal Spaces, Smart Cities, Artificial Intelligence

JEL Codes: A12, R1, R2, R3

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, e.sahin@alparslan.edu.tr

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın klasik ütopik mekân tasarımlarını, günümüz yapay zekâ (YZ) teknolojileri ve akıllı şehir stratejileri bağlamında incelemektir. Çalışma, rasyonel yönetim ve şeffaflık, kentsel planlama, toplumsal denetim ve kontrol mekanizmaları ile eğitim ve bilgiye verilen büyük önemle karakterize edilen klasik ütopyalarda tasvir edilen ideal toplumun, günümüzün akıllı şehir sakinleri ve yapay zekâ (YZ) teknolojileriyle önemli benzerlikler taşıdığını ortaya koymaktadır. Örneğin More'un Ütopya adlı eserinde kurgulanan ideal toplumsal mekân ve düzen, kaynakların merkezi planlanması, emeğin optimize edilmesi, insanların gözetlenebilir olmasıyla birlikte şeffaflık ilkeleri üzerine kuruludur. Bu ilkeler günümüzün akıllı şehir ve yapay zekâ (YZ) teknolojileriyle önemli paralellikler göstermektedir. Bacon ve Campanella'nın kurguladıkları toplumsal mekandaki veri odaklı teknolojik gelişmeler, bilginin işetilmesi ve öngörü sistemleri de günümüz akıllı şehir stratejileri ve gelişen bilgi teknolojileriyle de bir derece benzerlik göstermektedir.

Çalışmada esas olarak amaçlanan şey ise Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın eserlerinde betimlenen ideal toplumsal mekân tasarımlarının aslında yüzyıllar önce tasarlanmış akıllı şehir vizyonu, modern veri bilimi ve yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin klasik yansımaları olduğunu göstermeye çalışmaktır. Bu bağlamda çalışma, klasik ütopik eserler ile günümüzün yapay zekâ (YZ) teknolojileriyle şekillenen çağdaş akıllı şehirler, rasyonel planlama ve ideal kentsel tasarımlar arasındaki benzerlikleri vurgulayarak alana mütevazı bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Nitel bir araştırma olan bu çalışma, yorumlayıcı bir yaklaşım benimsemektedir. Nitel araştırmada yorumlama, verilerin daha geniş anlamlarını ortaya çıkarmak için verilerin soyutlanmasını içerir. Ayrıca, nitel araştırmada çalışma konusunun tarihi veya tarihsel bağlamı, "çalışmanın bulgularının yorumlanmasında kritik öneme sahiptir." Çalışmanın konusu için veri toplama tekniği olarak doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi, "araştırılan konuyla ilgili yazılı ve görsel materyallerin incelenmesini içerir" ve daha zengin ve kapsamlı çıkarımlar elde etmek için son derece önemlidir. Doküman analizi ve arşiv incelemesi tekniği kullanılan bu çalışmada, konuya ilişkin kitap, dergi, makale ve internet kaynakları incelenmiştir.

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenerek, Thomas More, Francis Bacon ve Tommaso Campanella'nın klasik ütopik eserleri üzerinden kapsamlı bir doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Veri kaynağı olarak, bu üç yazarın ütopik çalışmaları esas alınmıştır. Bu klasik ütopik eserler, yapay zekâ ve akıllı şehir alanındaki gelişmelerin ve düzenlemelerin tarihsel bir izdüşümü olup, çalışmanın uluslararası standartlara ve çağdaş gelişmelere dayalı sağlam bir temele oturmasını sağlamıştır.

Çalışmanın analiz süreci tematik analiz yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve veriler açık kodlama tekniğiyle ayrıştırılmış ve yorumlanmıştır. Klasik üç ütopik eserden alınan veriler akıllı şehir ve yapay zekâ teknolojileri bağlamında yorumlanmıştır. Bu yorumlama, araştırmanın bulgularının hem sistematik bir şekilde analiz edilmesini hem de uluslararası kaynaklardaki bulgularla karşılaştırılarak doğrulanmasını mümkün kılmıştır.

Bulgular

Bu çalışma, klasik ütopyalar ile günümüzün akıllı şehir ve yapay zekâ (YZ) teknolojileri arasındaki önemli benzerlikleri ortaya koymaktadır. Çalışmanın bulguları, Thomas More'un Ütopya adlı eserindeki kentsel planlama tasarımının yapay zekâ (YZ) temelli kaynak optimizasyonu ve akıllı şehir modelleriyle doğrudan örtüştüğünü göstermektedir. Francis Bacon'ın Yeni Atlantis adlı eserindeki bilgi evi ve veri toplama faaliyetleri, günümüzün büyük veri depolama ve yapay zekâ (YZ) teknolojilerine işaret ederken, doğa

olaylarını önceden tahmin etme yeteneği, bugün gördüğümüz akıllı teknolojilerin erken bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Campanella'nın görselleştirilmiş bilgi sistemi ve eğitim modeli ise modern öğrenme modelleriyle benzerlik taşımaktadır. Dolayısıyla bu ütopik eserler; kentsel tasarım, akıllı planlama, afet ve risk yönetimi, kaynakların etkin dağılımı ve kullanımı için nüfus planlaması, sosyal mühendislik, büyük veri analizi, bilgiye dayalı idari sitem ve toplumsal yapı ve kurumlar, öngörülebilir risk ve afetlere yönelik dirençli kentler ve yaşanabilir ileri teknolojiye dayalı toplumsal düzen ve mekanlar gibi tasarım ve kurgular, günümüz üretken yapay zeka (YZ) teknolojilerine ve akıllı şehir stratejilerine işaret ettiğini söylemek mümkündür.

Sonuç ve Tartışma

Klasik ütopyalarda tasarlanan ideal toplumsal mekanların belirli bir plan dahilinde işlevsel bir şekilde kurgulanması, günümüzde yeni teknolojilerle şekillenen akıllı şehir konseptinin erken bir vizyonudur. Dolayısıyla klasik ütopyalar, rasyonel toplumsal düzen ve ideal mekânsal tasarım kurgularıyla yüzyıllar önce yapay zekanın (YZ) ve modern akıllı şehirlerin temellerini atmışlardır. Klasik ütopyalardaki bilgiye dayalı toplumsal kurum ve düzen, günümüzde akıllı şehir uygulamaları ve yapay zekâ (YZ) çalışmalarıyla teknik bir gerçeklik haline gelmiştir. Ütopyalarda teknolojiye ve yeniliğe yapılan vurgu, insanları fiziksel olarak fazla çalışmaktan kurtarıp, bilgiyi ön planda tutan ve zihinsel yeterliliğe odaklanan bir toplum amaçlamıştır. Bu durum ise, günümüz yapay zekâ (YZ) teknolojileriyle teknik olarak mümkün hale gelmiştir.

Klasik ütopyalarda ideal toplum düzeni içinde akılcı planlama ve kaynak yönetimi, çalışma saatlerinin azaltılması ve otomasyon, dijital gözetim ve şeffaflık, sürekli eğitim ve bilgiye hızlı erişim önemli gelişmeler olarak kurgulanmıştır. Fakat günümüzde ise bu teknolojik gelişmeler kurgudan öteye geçerek gerçekleşen tasarımlar olurken beraberinde ciddi riskler de getirmiştir. Çünkü klasik ütopyalarda toplumsal düzen ve mutluluk için ortaya konan gelişmiş teknolojiler, günümüzün bireysel özgürlük ve mahremiyeti tehdit eden bir mekanizmaya dönüşme riski taşımaktadır. Sonuç olarak klasik ütopyalar geleceğin toplumsal düzen ve ideal mekân tasarımlarının temelini oluştururken, günümüzün akıllı şehir ve yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin sunduğu risk ve avantajlarla birlikte değerlendirilmelidir.

Kaynakça

LOVELL David W., "Utopia", *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, ed. George Ritzer, UK: Blackwell Publishing, 2007, ss. 5164-5167.

CAMPANELLA Tommaso, *Güneş Ülkesi*, çev. Selahattin Bağdatlı, İstanbul: Say Yayınları, 2011.

BACON Francis, *Yeni Atlantis*, çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2008.

MORE Thomas, *Utopia (Mina Urgan'ın incelemesiyle),* 2.b., çev. Vedat Günyol, Sabahattin Eyuboğlu,

Mina Urgan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2000.

MUMFORD Lewis, *Tarih Boyunca Kent*, çev. Gürol Koca, Tamer Tosun, İstanbul: Ayrıntı Yayınları,

2007.

MUMFORD Lewis, *The Story of Utopias*, New York: Boni and Liveright Inc., 1922.

Yapay Zekâ Uygulamaları ve Birey Aleyhine Derinleşen Güç Asimetrisi

Artificial Intelligence Applications and the Deepening Power Asymmetry to the Detriment of the Individual

Sevda Nur Çevik Tekelioğlu[1], Nail Öztaş[2],

Öz

Bu çalışma, yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte birey, teknoloji şirketleri ve devlet arasındaki güç ilişkilerinin nasıl dönüştüğünü ve birey aleyhine derinleşen güç asimetrisini incelemektedir. Yapay zekâ sistemlerinin veri sahipliği, algoritmik tasarım ve karar alma süreçleri üzerinden yeni bir güç üretme mekanizmasına dönüştüğü varsayımından hareketle, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin örnekleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Bulgular, farklı yönetim modellerine rağmen her iki ülkede de bireysel özerkliğin zayıfladığını, mahremiyetin aşındığını ve demokratik hesap verebilirliğin risk altına girdiğini göstermektedir. Çalışma, yapay zekâ politikalarının teknik, siyasi ve ekonomik boyutların yanı sıra güç, insan hakları, etik ve demokratik denge ekseninde yeniden ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ Yönetimi, Güç Asimetrisi, Bireysel Özerklik, Algoritmik Karar Alma

JEL Kodları: O33, H83, D83

Abstract

This study examines how the widespread diffusion of artificial intelligence applications has transformed power relations among individuals, technology companies, and states, leading to a deepening power asymmetry to the detriment of the individual. Building on the assumption that AI systems have evolved into new mechanisms of power production through data ownership, algorithmic design, and decision-making processes, the paper conducts a comparative analysis of the United States and China. The findings demonstrate that despite differing governance models, both cases exhibit a weakening of individual autonomy, erosion of privacy, and growing risks to democratic accountability. The study argues that AI policies should be reconsidered not only through technical, political, and economic dimensions, but also within a framework centered on power, human rights, ethics, and democratic balance.

Keywords: Artificial Intelligence Governance, Power Asymmetry, Individual Autonomy, Algorithmic Decision-Making

JEL Codes: O33, H83, D83

Genişletilmiş Özet

Amaç

Yapay zekâ teknolojileri, son yıllarda toplumsal, siyasal ve ekonomik ilişkileri yeniden yapılandıran dönüştürücü güçler olarak öne çıkmaktadır. Büyük dil modelleri, algoritmik öneri sistemleri, otomatik karar alma mekanizmaları ve veri temelli tahmin araçları; bireylerin gündelik yaşam pratiklerinden kamusal alandaki bilgi akışına, istihdam süreçlerinden siyasal iletişime kadar geniş bir etki alanına sahiptir (Boyd ve Holdon: 2018: 3). Bu dönüşüm, verimlilik, hız ve kişiselleştirme gibi önemli kazanımlar sağlamakla birlikte, bireylerin özerkliği, mahremiyeti ve karar alma kapasitesi açısından yeni riskleri de beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmanın amacı, yapay zekâ uygulamalarının yaygınlaşmasıyla birlikte birey, teknoloji şirketleri ve devlet arasındaki güç ilişkilerinin nasıl yeniden şekillendiğini analiz etmek ve bu süreçte daha çok birey aleyhine

[1] Dr., Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, cevikksevdanurr@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1985-8069
[2] Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, noztas@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-7120-6546

derinleştiği görünen güç asimetrisini ortaya koymaktır. Çalışma, yapay zekânın veri sahipliği, algoritmik tasarım ve yönetim tercihleri üzerinden güç üreten bir mekanizma hâline geldiği varsayımından hareket etmektedir. Kaynak Bağımlılığı Kuramı (Pfeffer 1977, Öztaş, 2015) örgütlerin (firma ya da devlet) stratejik olarak tanımladıkları kaynakları kontrol etmeye çalıştığını varsayar. Stratejik kaynakları kontrol edebilen örgütler bağımsız karar alarak varlıklarını sürdürebilmektedirler. Stratejik kaynağı kontrol edemeyen örgütler ise kaynağı elinde bulunduran örgütlere bağımlı hale gelmektedirler. Yapay zekanın iktisadi, siyasi ve sosyal örgütlerin önemli bir kısmı için "çok stratejik" bir kaynak haline geldiği artık genel kabul görmektedir. Bu "çok stratejik" kaynağın üretimini ve denetimini ise çok sınırlı sayıda devlet ve piyasa aktörü yapmaktadır. Stratejik kaynağın kontrolünü elinde bulunduran az sayıdaki aktörün iktisadi, siyasi ve sosyal alanda muazzam bir güç toplamaya başladığı görülmektedir.

Çalışma YZ kaynaklı gücün ellerinde yoğunlaştığı sayıları az ve çıkarları müşterek (konsantre) aktörlerle bunların karşısında yer alan yapay zekanın kullanıcısı veya nesnesi olan çok sayıdaki, dağınık ve edilgen konumdaki birey ve örgütün durumlarını tahlil etmektedir.

Yapay zekâ sistemlerinin giderek daha fazla alanda karar destekleyici veya doğrudan karar verici konumlara yerleşmesi, temel bir sorunu gündeme getirmektedir: Bu sistemler kimin çıkarlarını öncelemekte ve kimler üzerinde denetimsiz bir etki üretmektedir? Büyük teknoloji şirketlerinin veri toplama, işleme ve model geliştirme süreçleri üzerindeki yoğunlaşmış kontrolü; devletlerin düzenleyici kapasitesini zorlamakta, bireylerin ise çoğu zaman şeffaflıktan ve itiraz mekanizmalarından yoksun bırakıldığı bir dijital ortam yaratmaktadır (Lavrentyeva, vd. 2018: 2). Bu teknolojileri üret(tir)en veya yoğun kullanan devlet aygıtları da benzer şekilde bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlarını yeni ve daha az farkedilir şekilde aşabilir hale gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, yapay zekâ yönetiminden kaynaklanan yeni güç yoğunlaşmasının bireysel haklar ve demokratik hesap verebilirlik üzerindeki etkileridir. Çalışma şu araştırma sorularına yanıt aramaktadır:

- Yapay zekâ uygulamaları birey, teknoloji şirketleri ve devlet arasındaki güç dağılımını nasıl dönüştürmektedir? Hangi yeni kaynak bağımlılıklarını (Pfefer and Salancik, 1978) üretmektedir?
- Veri sahipliği ve algoritmik tasarım süreçleri, birey aleyhine nasıl bir asimetri üretmektedir?
- Algoritmik önyargılar, görünmez gözetim ve dijital manipülasyon pratikleri bireysel özerkliği hangi yollarla zayıflatmaktadır?
- Mevcut düzenleyici yaklaşımlar, bu güç asimetrisini dengelemekte ne ölçüde yeterlidir?

Bu çalışma, yapay zekâ literatüründe çoğunlukla teknik performans, inovasyon ve ekonomik rekabet ekseninde ele alınan tartışmaları, güç, eşitsizlik ve hak temelli bir perspektifle yeniden değerlendirmektedir. Yapay zekâ uygulamalarının toplumsal etkilerini yalnızca etik ilke belgeleriyle açıklamanın yetersiz kaldığı bir dönemde, güç asimetrisi ve kaynak bağımlılığı kavramları; bireyin neden en fazla etkilenen fakat en az söz sahibi olan aktör hâline geldiğini ve devletlerin klasik "düzenleyici ve kontrol edici gücünün" nasıl etkilendiğini açıklamak açısından kritik bir analitik çerçeve sunmaktadır.

Çalışma, özellikle algoritmik karar alma süreçlerinin yaygınlaştığı bir bağlamda, bireysel özerkliğin aşınmasını ve demokratik kamusal alanın dönüşümünü tartışarak kamu yönetimi, siyaset bilimi ve dijital yönetişim literatürlerine disiplinlerarası bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, karşılaştırmalı analiz yapılacaktır. Çalışma, yapay zekâ uygulamalarının birey aleyhine derinleştirdiği varsayılan güç asimetrisini, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin örnekleri üzerinden incelemektedir. Analiz, nicel bir ölçümden ziyade politik-ekonomik ve normatif bir değerlendirme çerçevesinde yürütülmektedir. Veri kaynağını; ABD ve Çin'in yapay zekâ strateji belgeleri, kamuya açık düzenleyici metinler, büyük teknoloji şirketlerinin politika ve uygulamaları, uluslararası kuruluş raporları,

kamuoyuyla paylaşılan uzman değerlendirmeleri ve güncel örnek olaylar oluşturmaktadır. Çalışmada özellikle algoritmik karar alma, veri sahipliği, platform gücü ve siyasal etki kapasitesi gibi başlıklara odaklanılmaktadır.

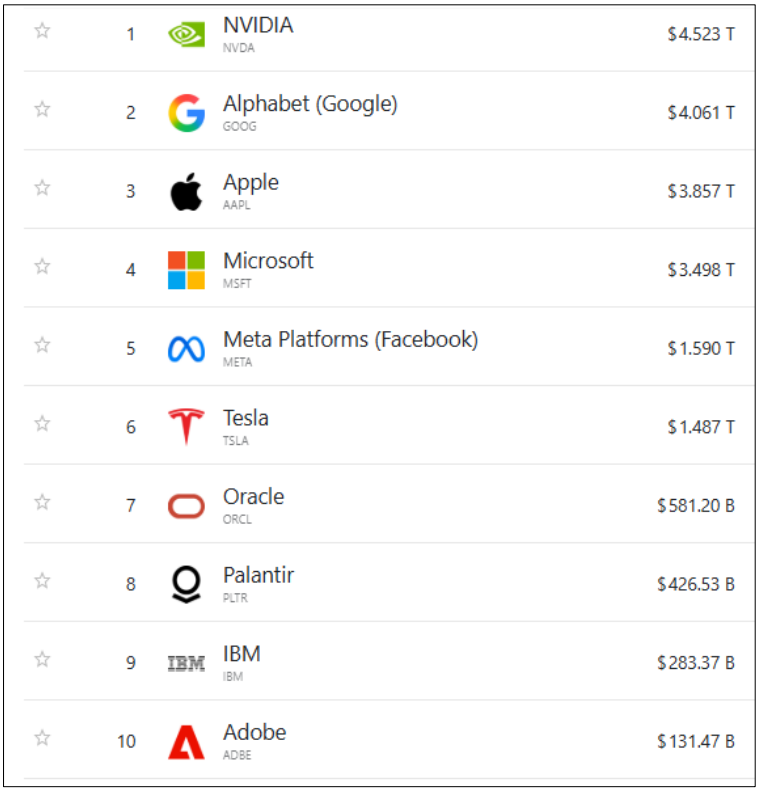
2025'te ABD ve Çin dünyadaki YZ yatırımlarının %70'ini; YZ çalışan nitelikli insan gücünün %61'ini; teknolojik ilerleme meydana getiren YZ alanındaki araştırma yayınlarının %80'ini gerçekleştirmiştir. 2024'te ABD de 4200, Çin'de ise 6800 YZ alanında doktoralı (dünya genelindeki toplamın %34'ü) insan gücü bulunmakta; YZ alanında ortalama mühendis maaşı ABD de 180,000 ABD doları Çinde ise 67,000 ABD doları aşmış bulunmaktadır (https://www.secondtalent.com/resources/usa-vs-china-ai-llm-statistics/).

Bu çalışmada Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'in seçilmesinin bir diğer temel gerekçesi, literatürde yapay zekâ yönetiminde iki karşıt ve küresel ölçekte belirleyici model olarak kabul edilmeleridir (Tamer, 2024; Hine ve Floridi, 2024: 258; Filgueiras, 2022; Saveliev ve Zhurenkov: 659) . ABD, piyasa merkezli, şirket odaklı ve yenilik hızını önceleyen bir yapay zekâ ekosistemi sunarken; Çin, devlet merkezli, güvenlik ve toplumsal kontrol boyutları güçlü bir yaklaşım geliştirmiştir. Her iki ülke de küresel yapay zekâ üretiminde lider konumda olup, geliştirdikleri teknolojiler ve yönetişim pratikleri yalnızca kendi toplumlarını değil, uluslararası normları ve diğer ülkelerin politika tercihlerini de etkilemektedir. Bu nedenle ABD ve Çin, yapay zekâ uygulamalarında bireyin konumunu, veri sahipliğini ve algoritmik gücün siyasal etkilerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek için analitik açıdan en açıklayıcı ideal tipleri sunmaktadır. Bu karşılaştırma, yapay zekâ politikalarında güç asimetrisinin farklı yönetim modelleri altında nasıl üretildiğini ve birey aleyhine nasıl derinleştiğini görünür kılmayı mümkün kılmaktadır.

YZ teknolojilerini geliştiren ve kontrol eden ülke sayısı oldukça sınırlıdır. Bu ülkelerde ise YZ geliştiren ve bunu yoğun kullanan firma sayısı da sınırlıdır. Dolayısıyla YZ kaynaklı iktisadi, siyasi, idari ve toplumsal güç dünya da bazı ülkelerde yoğunlaşmış; bu ülkeler içerisinde de yine konsantre bir biçimde sınırlı sayıda aktörün elinde yoğunlaşmıştır. Bu ülkeler arasında en yukarıda yer alan ABD, Çin gibi ülkeler ve bu ülkelerin sınırlı sayıdaki yapay zeka alanını kontrol eden firmaları dışında yapay zeka teknolojileri üretimi ve kullanımında çok daha zayıf ve "geride" kalan pek çok devlet, toplum ve piyasa aktörü teknolojik, ekonomik, idari, siyasi ve toplumsal olarak iktidar ve kontrol devşiren ilk grup aktörlere "bağımlı" bir pozisyona itilmektedirler.

Dünya genelinde YZ alanında faaliyette bulunan 66 firmanın piyasa değeri 21 trilyon ABD dolarına yaklaşmıştır (Ocak 2026, https://companiesmarketcap.com/artificial-intelligence/largest-ai-companies-by-marketcap/). Aşağıda (Tablo 1 ve Tablo 2) piyasa değeri verilen 10 ABD ve 6 Çin firmasının teknolojik ve iktisadi gücü ve bu gücün toplumsal ve siyasal etki kapasitesi YZ alanının güç asimetrisi üretme kapasitesinin çok açık bir göstergesidir. Ülkelerin Milli Gelir (MG) seviyeleriyle (Tablo 3) mukayese edilerek bakıldığında durum daha net ortaya çıkmaktadır: Dünyada sadece 21 ülke 1 trilyon dolar üstü yıllık MG seviyesine sahipken diğer 180+ ülkenin ekonomik büyüklüğü YZ firmalarının iktisadi büyüklüğünün oldukça gerisinde kalmaktadır.

Tablo 1: YZ alanında faaliyet gösteren en büyük ABD (ve dünya) firmalarının ekonomik büyüklüğü (Ocak 2026)

☆	1	NVIDIA	NVDA	$4.523 T
☆	2	Alphabet (Google)	GOOG	$4.061 T
☆	3	Apple	AAPL	$3.857 T
☆	4	Microsoft	MSFT	$3.498 T
☆	5	Meta Platforms (Facebook)	META	$1.590 T
☆	6	Tesla	TSLA	$1.487 T
☆	7	Oracle	ORCL	$581.20 B
☆	8	Palantir	PLTR	$426.53 B
☆	9	IBM	IBM	$283.37 B
☆	10	Adobe	ADBE	$131.47 B

Tablo 2: YZ alanında faaliyet gösteren en büyük Çin firmalarının piyasa değeri büyüklüğü (Ocak 2026)

☆	11	Cambricon Technologies	688256.SS	$87.04 B
☆	13	SenseTime	0020.HK	$12.85 B
☆	19	Pony AI	PONY	$7.13 B
☆	25	WeRide	WRD	$3.07 B
☆	58	Baijiayun Group	RTC	$9.11 M
☆	62	Lucas GC	LGCL	$5.97 M
☆	↓1 64	Xiao-I	AIXI	$4.52 M

Tablo 3: En Büyük Milli Gelir Sahibi Ülkeler

	Country/Territory	IMF (2025)[6]	World Bank (2024)[7]	United Nations (2023)[8]
	World	**117,165,394**	**111,326,370**	**100,834,796**
1	United States	30,615,743	28,750,956	27,720,700
2	China[n 1]	19,398,577	18,743,803	17,794,782
3	Germany	5,013,574	4,685,593	4,525,704
4	Japan	4,279,828	4,027,598	4,204,495
5	India	4,125,213	3,909,892	3,575,778
6	United Kingdom	3,958,780	3,686,033	3,380,855
7	France	3,361,557	3,160,443	3,051,832
8	Italy	2,543,677	2,380,825	2,300,941
9	Russia	2,540,656	2,173,836	2,008,419
10	Canada	2,283,599	2,243,637	2,142,471
11	Brazil	2,256,910	2,185,822	2,191,132
12	Spain	1,891,371	1,725,672	1,620,091
13	Mexico	1,862,740	1,856,366	1,793,799
14	South Korea	1,858,572	1,875,388	1,839,058
15	Australia	1,829,508	1,757,022	1,775,628
16	Turkey	1,565,471	1,359,124	1,118,253
17	Indonesia	1,443,256	1,396,300	1,371,171
18	Netherlands	1,320,635	1,214,928	1,154,361
19	Saudi Arabia	1,268,535	1,239,805	1,067,583
20	Poland	1,039,619	917,767	809,201
21	Switzerland	1,002,666	936,564	894,425
	Taiwan[n 3]	884,387	—	—

Bulgular

Karşılaştırmalı analiz bulguları, yapay zekâ uygulamalarının Amerika Birleşik Devletleri ve Çin bağlamlarında farklı yönetim modelleri altında gelişmesine rağmen, her iki modelde de birey aleyhine belirgin bir güç asimetrisi ürettiğini ortaya koymaktadır. Bu asimetri, biçimsel olarak farklılaşsa da, sonuçları itibarıyla bireysel özerkliğin zayıflaması, mahremiyetin aşınması ve siyasal etkilenebilirliğin artması şeklinde ortaklaşmaktadır.

ABD örneğinde güç asimetrisi, ağırlıklı olarak piyasa merkezli ve şirket odaklı bir yapı üzerinden şekillenmektedir. Büyük teknoloji şirketleri, veri sahipliği, algoritmik tasarım ve yapay zekâ uygulamalarının ticarileştirilmesi süreçlerinde belirleyici aktörler hâline gelmiştir. Devletin düzenleyici rolü ise çoğu zaman yenilik hızını sekteye uğratmama gerekçesiyle sınırlı kalmaktadır. Bu durum, bireylerin kişisel verilerinin geniş ölçekte toplanması, işlenmesi ve davranışsal profilleme amacıyla kullanılması sonucunu doğurmaktadır. ABD bağlamında birey, hukuki olarak "rızaya dayalı" bir sistem içinde konumlandırılsa da, rızanın çoğu zaman bilgilendirilmiş ve anlamlı olmaktan uzak olduğu görülmektedir. Algoritmik karar alma süreçlerinin şeffaf olmaması, bireyin bu süreçlere itiraz edebilme ve denetleyebilme kapasitesini ciddi biçimde sınırlandırmaktadır.

Çin örneğinde ise güç asimetrisi, devlet merkezli ve güvenlik temelli bir yapay zekâ yönetimi modeli üzerinden ortaya çıkmaktadır. Yapay zekâ uygulamaları, kamu düzeni, toplumsal istikrar ve güvenlik hedefleri doğrultusunda yoğun biçimde kullanılmaktadır. Çin modelinde bireyin konumu, kolektif hedefler ve devlet öncelikleri karşısında ikincil bir düzeye indirgenmektedir. Algoritmik karar alma süreçleri, bireysel haklardan ziyade sistemsel verimlilik ve kontrol ekseninde şekillenmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, yapay zekâ uygulamalarının birey, teknoloji şirketleri ve devlet arasındaki güç ilişkilerini köklü biçimde dönüştürdüğünü ve bu dönüşümün birey aleyhine derinleşen bir güç asimetrisi yarattığını ortaya koymaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Çin örnekleri üzerinden yapılan karşılaştırmalı analiz, yapay zekâ yönetiminde tercih edilen modelin farklılaşmasının, bireyin güçsüzleşmesi sonucunu ortadan kaldırmadığını göstermektedir. Aksine, farklı yönetişim yaklaşımları altında benzer risklerin üretildiği görülmektedir.

ABD'de piyasa merkezli ve şirket odaklı yapı, bireyin verisini ekonomik bir kaynak hâline getirirken; Çin'de devlet merkezli yaklaşım, bireyi güvenlik ve kontrol politikalarının nesnesi konumuna yerleştirmektedir. Her iki durumda da birey, yapay zekâ sistemlerinin tasarımına, işleyişine ve sonuçlarına etki edebilecek mekanizmalardan büyük ölçüde dışlanmaktadır. Bu durum, bireysel özerklik, mahremiyet ve demokratik katılım açısından ciddi yapısal sorunlara işaret etmektedir.

Sonuç olarak, yapay zekâ çağında demokratik toplumların sürdürülebilirliği, teknolojinin hızını sınırlamaktan ziyade, bu teknolojinin kim tarafından, hangi amaçlarla ve hangi denetim mekanizmaları altında kullanıldığının açık biçimde tanımlanmasına bağlıdır. Yapay zekâ uygulamalarında birey aleyhine derinleşen güç asimetrisini görünür kılmak ve bu asimetriyi dengeleyecek yönetişim araçlarını geliştirmek aynı zamanda siyasal ve etik bir zorunluluktur.

Kaynakça

Boyd, R., & Holton, R. J. (2018). Technology, innovation, employment and power: Does robotics and artificial intelligence really mean social transformation?. *Journal of Sociology,* 54(3), 331-345.

Filgueiras, F. (2022). Artificial intelligence policy regimes: comparing politics and policy to national strategies for artificial intelligence. *Global Perspectives,* 3(1), 32362.

Hine, E., & Floridi, L. (2024). Artificial intelligence with American values and Chinese characteristics: a comparative analysis of American and Chinese governmental AI policies. *Ai & society,* 39(1), 257-278.

Lavrentyeva, A. V., Dzikia, A. A., Kalinina, A. E., Frolov, D. P., Akhverdiev, E. A., & Barakova, A. S. (2019, March). Artificial intelligence and digital transformations in the society. In *IOP conference series: Materials science and engineering* (Vol. 483, No. 1, p. 012019). IOP Publishing.

Öztaş, N. (2015) Örgüt: Örgüt ve Yönetim Kuramları, Otorite Yayınları

Pfeffer, J. and G. R. Salancik (1978). The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective. New York, NY, Harper and Row.

Saveliev, A., & Zhurenkov, D. (2021). Artificial intelligence and social responsibility: the case of the artificial intelligence strategies in the United States, Russia, and China. *Kybernetes,* 50(3), 656-675.

Tamer, H. Y. (2024). *Yapay zekâ konulu idari ve yasal düzenlemeler: Ülke örnekleri ve Türkiye için kamu politikası önerileri* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi).

Uluslararası Yapay Zekâ Gelişim Endeksi Raporlarında Türkiye

Türkiye in International Artificial Intelligence Development Index Reports

Yasin TEMEL[1], Bayram COŞKUN[2]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'nin uluslararası yapay zekâ gelişim endekslerinde yer alan durumunu incelemekte ve değerlendirmektedir. Oxford Insights, Stanford Üniversitesi ve OECD yapay zekâ raporlarında, kuruluşlar tarafından belirlenen karşılaştırma bileşenleri doğrultusunda, ülkelerin endeks puanları bulunmaktadır. Raporlarda politika kapasitesi, altyapı, araştırma-geliştirme, işler-beceriler, geliştirme-yaygınlaştırma, eğitim ve ekonomi bileşenleri gibi farklı bileşenler belirlenmiştir. Türkiye, üst politika belgelerinde yapay zekâ çalışmalarına yer vermiş, 2021 yılında Ulusal Yapay Zekâ Strateji Belgesi'ni yayımlamış ve bu doğrultuda çalışmalarını yürütmektedir. Çalışmada, Türkiye'nin özellikle son beş yıl içesinde yapay zekâ alanındaki durumunu gösteren veriler diğer ülke verileriyle de karşılaştırılmış ve değerlendirme yapılmıştır. Endeks raporları, yapay zekâ alanında Türkiye'nin orta düzeyde, sınırlı bir gelişim eğilimi olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Uluslararası, Türkiye, Endeks, Kamu Politikası

JEL Kodları: H11, H83, O32

Abstract

This study examines and evaluates Türkiye's position in international artificial intelligence development indices. The artificial intelligence reports by Oxford Insights, Stanford University, and the OECD contain index scores for countries based on comparison components determined by the organisations. The reports identify various components such as policy capacity, infrastructure, research and development, skills, development and dissemination, education, and economy. Türkiye has included artificial intelligence studies in its high-level policy documents, published the National Artificial Intelligence Strategy Document in 2021, and is conducting its work in line with this. The study compares and evaluates data showing Türkiye's position in the field of artificial intelligence, particularly over the last five years, with data from other countries. The index reports show that Türkiye has a moderate level of development in the field of artificial intelligence with limited growth trends.

Keywords: Artificial Intelligence, International, Türkiye, Index, Public Policy

JEL Codes: H11, H83, O32

Genişletilmiş Özet

Amaç

Yapay zekâ günümüzde devletlerin rekabet unsurlarından biridir. Üretim, sağlık, eğitim, ekonomi, savunma ve sosyal alanlarda kullanılan yapay zekâ ülkelerin ulusal dijital dönüşüm süreçlerinde paradigma değişimini sağlamış ve bu değişim ülkelerin yapay zekâ strateji ve politikalarıyla şekillenmeye başlamıştır.

Ülkelerin gelecek vizyonlarında ön sıralarda yer alan yapay zekâ teknolojileri, uluslararası alanda yaşanan dijitalleşme rekabetine yenisini eklemiştir. Sürekli gelişen teknolojiye uyum sağlamak, ekonomik, bilimsel, toplumsal, akademik, politik ve askeri alanlarda yapay zekânın sunduğu fırsatları değerlendirmek ülkelerin öne çıkan temel amaçlarından biri haline gelmiştir (Akman vd., 2022). Birleşmiş Milletlerin tespitine göre yapay zekâ bir çok alandaki katkısının yanında bilimsel gelişmelere da önemli katkılar yapmaktadır. Bu

[1] Dr., MEB , yasin.temel@outlook.com, 0000-0002-2308-1718

[2] Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, bcoskun@gmail.com, 0000-0002-6803-7534

kapsamda yapay zekâ, kapsamlı veri setlerinin analizini mümkün kılmakta, gizli kalıpları ortaya çıkararak, yeni hipotezler ve ilişkilendirmeler oluşturmakta ve otomatik robotik ile büyük ölçekli deneyler de dahil olmak üzere keşiflerin hızını artırmaktadır (UN, 2024: 25).

Yapan zekânın faydalarından yararlanabilmek için birçok ülke yapay zekâ strateji belgeleri hazırlayarak yapay zekâ ile ilgili ekosistemin geliştirilmesini sağlamaktadırlar. Gelişmiş ülkeler ise yapay zekâya dair farkındalığın yüksek olması ve teknoloji üstünlüğü avantajı ile yapay zekâ teknolojilerin kullanımı ve geliştirilmesi yönünde politikalara öncülük etmektedirler (Coşkun, 2022). Başta ABD, Çin ve bazı Avrupa ülkeleri olmak üzere Singapur ve Güney Kore gibi ülkeler bu yönde mesafe almışlardır.

Türkiye'de ise 11. ve 12. Kalkınma Planlarında, Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programlarında yapay zekâ vurgusuna sıkça rastlanılmaktadır. Özellikle 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişte kurulan Dijital Dönüşüm Ofisi ile dijital süreçlere yön verilmiştir. 2021 yılında Ofis koordinatörlüğünde Ulusal Yapay Zekâ Strateji Belgesi yayımlanmıştır. Türkiye, 2021-2025 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi ile Yapay Zekâyı millî kalkınmanın lokomotif alanlarından biri olarak konumlandırmış ve 2024-2025 Eylem Planı ile bu stratejiye somut kilometre taşları eklemiştir (Rapor, 2025: 13). 2025 yılında 32855 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 183 Numaralı Kararname ile Dijital Dönüşüm Ofis'i kapatılmış, kamuda yapay zekâ uygulamalarına öncülük etme görevi 177 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi[3] ile kurulan Siber Güvenlik Başkanlığı'na verilmiştir. 33118 sayılı Resmî Gazete'de ise 192 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayımlanmış ve Siber Güvenlik Başkanlığı'na dijital devlet ve kamuda yapay zekâ teknolojilerinin kullanımına yönelik görev tanımlamaları yapılmıştır (Resmî Gazete, 2025).

Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülkenin yapay zekâ teknolojileri alanındaki hazır bulunuşlulukları ve gelişimleri uluslararası örgütlerin raporları ve bağımsız kuruluşların endeksleri aracılığıyla değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin yapay zekâ alanında bu rapor ve endekslerdeki yıllar içindeki durumunu incelemek ve değerlendirmektir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı kapsamında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesinde dokümanlara ulaşma, anlama, özgünlüğünü kontrol etme, veriyi analiz etme, veriyi kullanma aşamaları bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Veri kaynağı olarak da Oxford Insights Government AI Readiness Index, Stanford University Artificial Intelligence Index Report 2024, The OECD.AI Index dokümanları seçilmiştir.

Araştırmada ilk ülke yapay zekâ hazırlık endeksini oluşturan Oxford Insights kuruluşunun yayımlamış olduğu raporlar, yine yapay zekâ alanındaki küresel gelişmeleri veriye dayalı bir şekilde sunmayı amaçlayan 2024 yılında yayımlanan Stanford University Human Centered Artificial Intelligence raporu ile aynı kuruluşun The Global AI Vibrancy Tool dokümanı ve OECD tarafından, yapay zekâ yönetimini desteklemek, uluslararası karşılaştırmaları kolaylaştırmak ve yapay zekâ çalışmalarının izlenmesine rehberlik etmek amacıyla 2026 yılında yayımlanan OECD.AI Index' de yer alan Türkiye ile ilgili veriler incelenmiş ve değerlendirilmiştir (OECD, 2026).

Oxford Insights tarafından hazırlanan Yapay Zekâ Hazırlık Endeksi, ülkelerin kamu hizmetlerinin sunumunda yapay zekâyı kullanmaya hazırlıklı olma durumlarını değerlendirmektedir (Oxford Insights, 2019). 2020-2024 yılları arası yayımlanan endekslerde kamu yönetimi, teknoloji sektörü, veri ve altyapı ölçütleri ele alınarak puanlama yapılmıştır. Ancak 2025 yılında yayımlanan raporda ise politika kapasitesi, yapay zekâ altyapısı, yönetişim, kamu sektöründe benimseme, geliştirme ve yaygınlaştırma ve dayanaklılık ölçüt olarak belirlenmiştir (Oxford Insights, 2025).

[3] 08.01.2025 tarih ve 32776 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Stanford University Human Centered Artificial Intelligence 2024 raporu ve The Global AI Vibrancy Tool dokümanı ; ülkelerin sadece teknoloji üretme güçleri değil aynı zamanda yapay zekânın toplumsal, politik ve ekonomik olarak ne kadar etkin bir biçimde entegre edildiğini açıklamaktadır. 36 ülkenin yer aldığı raporda ölçüt olarak araştırma-geliştirme, sorumlu yapay zekâ, ekonomi, eğitim, çeşitlilik, politika ve yönetişim, kamuoyu, altyapı belirlenmiştir (Stanford University, 2024)

OECD tarafından hazırlanan OECD AI Index ise üye ülkelerin ulusal yapay zekâ ekosistemlerine ilişkin karşılaştırmalar yaparak bir bakış sunmaktadır. Karşılaştırmalarda araştırma- geliştirme, altyapıyı etkinleştirme, politik çevre, işler ve beceriler ile uluslararası iş birliği başlıkları kullanılmıştır (OECD, 2026)

Bulgular

Çalışmada 5 yıllık Oxford Insights Goverment AI Readiness Index raporları, Stanford University Human Centered Artificial Intelligence 2024 ve OECD AI Index 2026 raporu analiz edilmiştir.

Oxford Insights Government AI Readiness Index:

Kuruluş tarafından yayımlanan raporlar incelendiğinde Türkiye'nin yıllar içerisindeki sıralamasında az da olsa bir ilerleme olduğu görülmektedir ancak endeks puanları arasında ciddi bir fark olmadığı da açıktır.

Tablo 1. Oxford Insights Tarafından Hazırlanan Kamu Yönetimi Yapay Zekâ Endeks Sıralamasında Türkiye

Yıl	Endekste Yer Alan Ülke Sayısı	Genel Endeks Puanı ve Sırası	Kamu Yönetimi Puanı	Teknoloji Sektörü Puanı	Veri ve Altyapı Puanı
2024	188	60,63 - 53	70,73	45,13	66,02
2023	193	60,51 - 47	75,08	42,32	64,13
2022	181	58.97 - 49	75,48	39,93	61,50
2021	160	55,49 - 53	71,41	39,05	55,99
2020	172	46,01 - 67	43,03	35,46	59,54

Kaynak: (Temel, 2024; Oxford Insights, 2024)

Oxford Insights 2025 yılında yayımladığı raporda önceki yıllarda belirlediği ölçütleri revize etmiştir. Endeks sıralamasında Türkiye bir önceki yıla göre ilerleme kaydedip 48. Sıraya yükselmiştir (Oxford Insights, 2025).

Tablo 2. Oxford Insights Tarafından Hazırlanan Kamu Yönetimi Yapay Zekâ Endeks 2025'de Türkiye

Yıl	Ülke Sayısı	Sıralamadaki Yeri	Politika Kapasitesi	Yapay Zekâ Altyapısı	Yönetişim	Kamu Sektöründe Benimseme	Geliştirme Yaygınlaştma	Dayanaklılk
2025	195	48	77,00	51,08	68,18	77,59	42,70	50,93

Kaynak: (Oxford Insights, 2025)

Stanford University Human Centered Artificial Intelligence:

Stanford Üniversitesi İnsan Merkezli Yapay Zekâ Enstitüsü tarafından 2024 yılında yayımlanan Yapay Zekâ Endeksi Raporunda 7 ayrı bileşene yer verilmiş, Türkiye 36 ülke arasında 31. sırada yer almıştır. Yapılan değerlendirmede Türkiye'nin en fazla puan aldığı başlık politika ve yönetişim olurken en az puan aldığı başlık ise altyapı olmuştur. Sıralamada ABD 70,06 puan ile ilk sırada yer alırken Güney Afrika 3,71 puan ile son sırada yer almıştır (Stanford University, 2024).

OECD AI Index:

19 Şubat 2026 yayımlanan endekste 38 üye ülke arasında doğrudan bir sıralama yapılmamış ancak karşılaştırma yapılan bileşenlerin puanları ile ortalama puanlar verilmiştir. ABD'nin 0,66 puan ile önde yer aldığı raporda 0.17 puan ile Kosta Rika sonda yer almaktadır. Türkiye ise 0,30 ortalama puan ile üye ülkeler arasında yer alan Çek Cumhuriyeti ve Slovenya ile aynı puanı paylaşmıştır. Türkiye'nin uluslararası iş birliği puanı diğer bileşen puanlarının önünde yer almış, altyapıyı etkinleştirme bileşeni en az puanı almıştır (OECD, 2026).

Sonuç ve Tartışma

2020-2025 dönemi içerisinde yayımlanan uluslararası yapay zekâ gelişim endeksleri değerlendirildiğinde, yapay zekâ alanında Türkiye'nin yıllar içerisinde ortalama bir ivme ile çalışmalarını ilerlettiği görülmektedir. Oxford Insights verileri Türkiye'nin özellikle kamu yönetimi ve politikasında ilerleme sağladığını ancak teknoloji ve altyapı açısından durağan bir yapıda olduğunu göstermektedir. Stanford University verileri Türkiye'nin politika oluşturma kapasitesindeki olumlu durumun, araştırma-geliştirme ve yapay zekâ altyapısında çok daha sınırlı olduğunu göstermektedir. OECD göstergelerinde ise Türkiye'nin, yapay zekâ uluslararası puanı ortalama bir seviyede yer alırken, altyapıyı etkinleştirme ile işler-beceriler bileşenlerindeki endeks puanı çok sınırlı kalmıştır. Sonuç olarak yapay zekâ gelişim endeksleri verilerine göre, Türkiye'nin politika oluşturma aşamalarını büyük ölçüde tamamladığı, uluslararası iş birliğini sürdürmekte olduğu ancak araştırma-geliştirme, yapay zekâ altyapısı ve becerilerine ait dönüşüm süreçlerini geliştirmesi gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

Akman, E., Topçu, T.B. ve Chiftchi, A. (2022) *Yapay Zekâ ve Ülkelerin Yapay Zekâ Politikaları,* (1.Baskı) içinde, (1-13). Ankara: Nobel Yayınları.

Coşkun, B. (2022). Almanya'nın Yapay Zekâ Politikası. E. Akman, T. Bayram Topçu, A. Chıftchi (Ed.), *Yapay Zekâ ve Kamu Politikası Ülke İncelemeleri* (1.Baskı) içinde. (15-35). Ankara: Nobel Yayınları

OECD (2026). The OECD.AI Index, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/ publications/reports/2026/02/oecd-ai-observatory-index_8f5fa0f2/32c01014-en.pdf erişim 03.03.2026

Oxford Insights (2019). Goverment Artificial Intelligence Readiness Index 2019, https://www.oecd.org/gov/digital-government-index-4de9f5bb-en.htm, erişim: tarihi: 01.03.2026

Oxford Insights (2024). Government AI Readiness Index 2024, https://oxfordinsights.com/wp-content/uploads/2024/12/2024-Government-AI-Readiness-Index-2.pdf, erişim tarihi: 03.03.2026

Oxford Insights (2025). Government AI Readiness Index 2025, https://oxfordinsights.com/ai-readiness/government-ai-readiness-index-2025/, erişim tarihi: 03.03.2026

Rapor (2025). *Yapay Zekâ, Toplum ve Güvenlik: Durum Analizi ve Türkiye'nin Stratejik Yol Haritası*, Milli İstihbarat Akademisi, https://mia.edu.tr/uploads/f/27062025_1.pdf, erişim tarihi: 08.03.2026.

Resmî Gazete (2025). *Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararları Hakkında Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi* https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/03/20250328-11.pdf erişim tarihi: 02.03.2026

Resmî Gazete (2025). *Siber Güvenlik Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi* https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/12/20251225-13.pdf erişim tarihi: 02.03.2026

Stanford University. (2024). *Artificial Intelligence Index Report 2024*. https://hai.stanford.edu/ai-index/2024-ai-index-report erişim tarihi: 04.03.2026

Stanford University. (2024). *The Global AI Vibrancy Tool.* https://hai.stanford.edu/research/the-global-ai-vibrancy-tool-2024 erişim tarihi: 04.03.2026

Temel, Y. (2024). *E-devlet Uygulamalarında Yapay Zekâ Kullanımı: Millî Eğitim Bakanlığı Örneği.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

UN (2024). Governing AI for Humanity: Final Report https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/governing_ai_for_humanity_final_report_en.pdf, erişim tarihi: 06.03.2026

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5.Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yapay Zekâ Çağında Devletin Görece Özerkliği: Kuramsal Bir Değerlendirme

Relative Autonomy of the State in the Age of Artificial Intelligence: A Theoretical Assessment

İsmail Bahadır Turan[1]

Öz

Bu çalışma, yapay zekânın bürokratik-karar alma süreçlerinde kullanımının devletin olası görece özerkliğini hangi yönde etkileyebileceği tartışılmaktadır. Yapay zekânın ilk aşamada büyük veri setlerini kullanarak sınıflardan ve diğer aracılardan bağımsız ve nesnel olarak kamu politikalarını oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Ancak günümüzde halen kamu çalışanlarının yapay zekâ kullanımında yeterli eğitim ve donanıma sahip olmaması ve yapay zekâ altyapısının üretimi ile geliştirilmesinin büyük ölçüde özel sektör aktörlerinin elinde bulunması önemli sınırlamalardır. Dolayısıyla yapay zekânın bürokrasinin-karar alma süreçlerinin tümüne entegre edildiği bir senaryoda devletin görece özerkliği ne tamamen ortadan kalkmakta ne de mutlak biçimde güçlenmektedir. Aksine görece özerklik çok katmanlı ve hibrit bir yapıya dönüşmektedir. Devlet yapay zekâ aracılığıyla toplumsal baskılardan belirli ölçülerde bağımsızlaşırken, aynı zamanda teknoloji üreticilerine ve veri altyapılarına bağımlı hale gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Görece Özerklik, Yapay Zekâ, Devlet Kuramı, Kamu Yönetimi, Dijital Egemenlik

JEL Kodları: D73, H11, O33

Abstract

This study examines how the use of artificial intelligence in bureaucratic decision-making processes affects the relative autonomy of the state. At the initial stage, AI appears capable of generating public policies in an objective manner, independent of social classes and intermediary actors, by utilizing large-scale datasets. However, significant limitations remain, including the lack of adequate training and expertise among public officials, as well as the fact that the development and production of AI infrastructure are largely controlled by private sector actors. Therefore, in a scenario where AI is fully integrated into bureaucratic decision-making processes, the relative autonomy of the state is neither entirely eliminated nor absolutely strengthened. Rather, it evolves into a multilayered and hybrid structure in which the state becomes relatively independent from social pressures while simultaneously dependent on technology producers and data infrastructures.

Keywords: Relative autonomy, Artificial intelligence, State theory, Public administration, Digital sovereignty

JEL Codes: D73, H11, O33

Genişletilmiş Özet

Bu çalışmanın amacı, yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin ileri düzeyde geliştiği ve devletin tüm işlevsel alanlarında etkin biçimde kullanıldığı bir senaryoda, devletin görece özerkliğinin dönüşümünü incelemektir. Çalışmada klasik devlet kuramları; veri temelli yönetişim, dijital egemenlik ve teknoloji politikaları ile birleştirilerek irdelenecek ve YZ'nin devletin görece özerkliğini hem güçlendiren hem zayıflatan hem de yeni bağımlılık ilişkileri yaratan çok yönlü etkisi irdelenecektir.

Devletin görece özerkliği özellikle Nicos Poulantzas ve Ralph Miliband arasında yürütülen teorik ayrım üzerinden şekillenmiştir. Poulantzas, devleti bir sınıfın doğrudan egemenlik aracı olarak değil, sınıflar arası ilişkilerin yoğunlaşması olarak görmektedir. Kısaca devleti sermaye sahibi sınıfın iktidarını kurmasına ve sürdürmesine yarayan basit bir araç olmaktan çıkarmaktadır. Ancak tümüyle bağımsız da değildir. Devlet,

[1] Doç. Dr., Atılım Üniversitesi, ibahadirturans@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9938-0175

sermaye fraksiyonları arasında bir denge kurarak kapitalist üretim tarzının kendisini yine ve yeniden kurmasını yani uzun vadeli varlığını devam ettirmesini sağlamak ister (Poulantzas, 2003: 297-309). Bu çerçevede de görecelidir. Miliband'a göre ise devlet, devlet elitleriyle olan ilişkileri kapsamında egemen sınıfa derinden bağlı olmakla birlikte, kapitalist sistemin bütününü korumak için kısa vadeli sınıf çıkarlarından sapabilen, sınırlı ölçüde özerk bir siyasal aygıttır. Çünkü devlet elitleri egemen sınıftan gelmektedirler ve kapitalist sistemin uzun vadeli çıkarları için egemen sınıfla aralarında mesafe yaratırlar (Miliband, 1969: 23-67). Miliband, devletin egemen sınıfın kuklası olmadığını söylerken sınırlı ve pratik görece özerklikten söz etmektedir. Poulantzas ise yapısal ve teorik bir görece özerklik görmektedir. Diğer taraftan bu tartışma, devletin kapitalist sistem içerisindeki konumunu anlamaya yönelik olsa da günümüzde YZ ve veri tekelleşmesiyle birlikte yeni bir bağlama taşınmıştır. Ancak YZ teknolojilerinin devletin sadece bürokratik süreçlerinde değil, güvenlik, iktisat politikaları, hukuk, kamu hizmetleri ve refahın dağıtımı gibi tüm alanlarda kullanılmaya başlanması, tartışmayı köklü biçimde değiştirecektir.

YZ teknolojilerinin kamu yönetimine entegrasyonu, devletin karar alma süreçlerinde önemli bir dönüşüm potansiyeli yaratmaktadır. OECD (Organization for Economic Co-operation and Development [OECD], 2023) bulguları, kamu sektöründe YZ kullanımının giderek arttığını, ancak hala sistemik ve bütüncül bir düzeyde olmadığını göstermektedir. OECD (2023) raporu incelendiğinde dijital devlet endeksi verilerine göre ülkelerin yaklaşık % 70'i YZ'yi iç idari süreçleri iyileştirmek amacıyla kullanmaktadırlar. Ancak politika tasarımı ve uygulama süreçlerinde kullanım oranı %33 gibi belirgin ölçüde düşüktür. Kısaca YZ uygulamaları, iç idari süreçlere odaklanmakta, devletin çekirdek karar alma alanlarında ise daha sınırlı ve çoğunlukla pilot uygulama düzeyinde kalmaktadır. Bu tablo, bir yandan YZ'nin yaygınlaşmakta olduğunu, diğer yandan ise karar alma mekanizmalarının çekirdeğinde henüz belirleyici bir konuma ulaşamadığını ortaya koymaktadır. Başka deyişle YZ'nin kamu yönetiminde sistemik bir dönüşüm yaratamadığı, sadece dönüşümün alt yapısını oluşturmaya başladığı görülmektedir. Diğer taraftan günümüzde YZ'nin kamu alanında etkin kullanımının önünde yapısal iki engel bulunmaktadır. Bunlardan ilki kurumsal kapasite ve kurum içi beceri / eğitim eksikliğidir. Birçok ülkede kamu çalışanlarının önemli bir bölümü YZ teknolojilerini kullanabilecek eğitim ve donanıma sahip bulunmamaktadırlar. İkincisi ise veri yönetişimi alanındaki eksikliklerdir. Örneğin veri stratejilerinin yetersizliği, kurumlar arası veri paylaşımının sınırlı kalması ve uygulamaya dönük rehber eksikliği YZ'nin ölçeklenmesini zorlaştırmakta, sınırlı pilot projeler olarak kalmasına yol açmaktadır (OECD, 2023). OECD'nin (2023) vurguladığı veri odaklı kamu sektörü yaklaşımı, YZ temelli dönüşümün merkezinde yer almaktadır. YZ, büyük veri setlerinden anlamlı çıkarımlar üretme kapasitesi sayesinde devletin bilgi toplama, işleme ve analiz etme kapasitesini önemli ölçüde geliştirmektedir. Söz konusu gelişme de devletin, toplumsal ve iktisadi süreçleri daha yakından izleyebilmesi ve politik müdahaleleri daha hedef odaklı biçimde gerçekleştirmesini olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda YZ, devletin karar alma süreçlerini yalnızca kurallara dayalı olmaktan çıkararak olasılıksal analizlere ve veri temelli öngörülere dayalı daha karmaşık bir yapıya dönüştürmektedir.

Dönüşüm, ilk bakışta devletin görece özerkliğini güçlendiren bir gelişme olarak görülebilir. Öncelikle idari yapı ve politika belirleyiciler, daha nesnel ve etkin karar alındığını ileri sürebileceklerdir. Çünkü "YZ'nin kendisi, çeşitli çıkar gruplarının etkisi altında kalmadan karar vermektedir" iddiası inandırıcı ve güçlüdür. Ayrıca veri temelli karar alma kapasitesinin artması, devletin bilgi üretiminde aracı aktörlere olan bağımlılığını azaltma potansiyeli taşımaktadır. OECD (2023) bulgularına göre YZ özellikle iç süreçlerde verimlilik artışı sağlamakta ve kamu kurumlarının operasyonel kapasitesini geliştirmektedir. Bu durum devletin kendi iç dinamikleri üzerinden daha etkin işleyebilen bir yapıya evrilmesine katkıda bulunabilir. Dolayısıyla YZ, devletin görece özerkliğine teknik ve kurumsal bir temel kazandırma potansiyeli taşımaktadır. Ancak yine OECD (2023) verileri bu potansiyelin önemli yapısal sınırlamalarla karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Değinildiği gibi ilk sınırlama, kamu çalışanlarının YZ teknolojilerini kullanacak eğitim ve donanımdan yoksun olmalarıdır. Daha da önemlisi YZ altyapısının üretimi ve geliştirilmesinin büyük ölçüde özel sektör aktörlerinin elinde bulunmasıdır. Kamu sektöründeki kapasite eksiklikleri, devletin bu teknolojileri geliştirmek yerine satın almasına ve dış kaynak kullanımı yoluyla edinmesine yol açmaktadır. Ancak bu görünüm YZ altyapısının üretim ve mülkiyet ilişkileri dikkate alındığında önemli ölçüde karmaşıklaşmaktadır.

Küresel ölçekte YZ teknolojilerinin büyük bölümü OpenAI, Google ve Microsoft gibi özel sektör aktörlerince geliştirilmekte ve kontrol edilmektedir. En gelişmiş büyük modellemelerin büyük çoğunluğu da özel şirketler tarafından yaratılmaktadır (Stanford AI Index, 2024). Böyle bir durum devletin karar alma süreçlerinin teknik altyapısının dış aktörlere bağımlı olması demektir. Bu çerçevede YZ bir yandan devletin bilgi üretme ve müdahale kapasitesini arttırırken diğer yandan da devleti, veri, teknoloji ve uzmanlık alanlarında yeni bağımlılık ilişkilerine sokmaktadır. Başka deyişle devlet karar alma süreçlerinin teknik altyapısında dış aktörlere bağımlıdır. Bağımlılık, yalnızca teknik değil, aynı zamanda epistemik bir bağımlılıktır. YZ sistemleri, hangi verilerin önemli olduğu, hangi değişkenlerin dikkate alınacağı ve hangi sonuçların optimal kabul edileceği gibi temel kararları belirli varsayımlar üzerinden üretmektedirler. Bu varsayımlar da çoğu zaman algoritmaları geliştiren kurumların iktisadi ve ideolojik çerçevesini yansıtmaktadır (Pasquale, 2015: 3-22). O'Neil'in (2016: 21) ifadesiyle modeller, matematiğe gömülmüş görüşlerdir. Dolayısıyla devlet, görünürde daha ussal, nesnel ve veri temelli kararlar alırken aslında bu kararların epistemolojik sınırları özel sektör tarafından çizilmektedir. Bu noktada devletin görece özerkliği paradoksal bir biçim almaktadır. Bir yandan devlet, YZ sayesinde toplumsal sınıflardan ve kısa vadeli politik baskılardan daha bağımsız hareket edebilir. Örneğin seçim döngülerinden bağımsız olarak uzun vadeli politika simülasyonları üretmek olanaklı hale gelebilir. Ancak diğer yandan bu simülasyonların dayandığı modeller ve veri altyapıları üzerinde doğrudan kontrol sahibi olmayan devlet, yeni bir bağımlılık ilişkisi içerisine girecektir. Böylesi bir gelişme de klasik anlamda sınıf bağımlılığının yerini, teknoloji bağımlılığının aldığı yeni bir görece özerklik biçimine işaret etmektedir.

Bu çerçevede YZ'nin kamunun yönetiminde tümüyle ve etkin bir biçimde kullanıldığı bir düzende devletin görece özerkliğinin sağlanmasının üç temel koşula bağlı olduğu görülmektedir. Birincisi devletin veri altyapısını kontrol edebilmesi ve kritik verileri ulusal sınırlar içerisinde işleyebilmesi olarak veri egemenliğidir. İkincisi karar alma süreçlerinde kullanılan YZ sistemlerinin demokratik hesap verebilirlik açısından denetlenebilir olması, yani algoritmik şeffaflıktır. Üçüncüsü ise yerli teknolojik kapasitedir. Çünkü YZ sistemlerinin tümüyle dış kaynaklara bağımlı olduğu bir durumda devletin görece özerkliğinden söz etmek güçleşecektir.

Yukarıda değinilenler bağlamında YZ'nin devletin görece özerkliğini kendiliğinden sağlayamayacağı, aksine görece özerkliği yeniden tanımlayan bir alan açtığı söylenebilir. Artık özerklik sadece sınıflar arasındaki ilişkilerden değil, aynı zamanda veri akışlarının kontrolünden, algoritmik mimarilerin tasarımından ve dijital alt yapıların mülkiyetinden türemektedir. Bu durum da kamu yönetimi bilimi alan yazınında algoritmik devlet ya da dijital egemenlik gibi yeni kavramların önem kazanmasına yol açmaktadır.

Sonuç olarak YZ'nin bürokrasinin-karar alma süreçlerinin tümüne entegre edildiği bir senaryoda devletin görece özerkliği ne tamamen ortadan kalkmakta ne de mutlak biçimde güçlenmektedir. Aksine görece özerklik çok katmanlı ve hibrit bir yapıya dönüşmektedir. Devlet YZ aracılığıyla toplumsal baskılardan belirli ölçülerde bağımsızlaşırken, aynı zamanda teknoloji üreticilerine ve veri altyapılarına bağımlı hale gelmektedir. Bu nedenle geleceğin kamu yönetimi tartışmalarında devletin görece özerkliği sadece politik ve iktisadi bağlamda ele alınamayacaktır. Bunlara ek olarak artık görece özerklik, teknolojik ve veri temelli bir bakış açısıyla incelenmelidir.

Kaynakça

Miliband, R. (1969). *The state in capitalist society*. Weidenfeld and Nicolson.

O'Neil, C. (2016). *Weapons of Math Destruction. How Big Data Increases Inequality and Threatens Democracy*. Crown.

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). (2023). *AI in public governance: State of implementation*. OECD Publishing.

Pasquale, F. (2015). *The Black Box Society: The Secret Algorithms That Control Money and Information*. Harvard University Press.

Poulantzas, N. (2003). *Kapitalist Devlette Siyasi İktidar ve Toplumsal Sınıflar*. Epos Yayınları.

Stanford University. (2024). *AI Index Report 2024*. Stanford Institute for Human-Centered AI.

Su Kirliliği İzlemede Paradigma Değişimi: Yurttaş Bilimi ve Yapay Zekâ Entegrasyonu

A Paradigm Shift in Water Pollution Monitoring: The Integration of Citizen Science and Artificial Intelligence

Talha Turhan[1]

Öz

Tatlı su kaynaklarının yüzde sekseninin kirleticilere maruz kaldığı günümüzde, geleneksel su kalitesi izleme sistemleri yüksek maliyet, sınırlı kapsam ve düşük zamansal çözünürlük gibi yapısal kısıtlar nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Bu boşluğu kapatmak amacıyla yurttaş bilimi ile yapay zekâ entegrasyonuna dayanan bütünleşik bir izleme çerçevesi önerilmektedir. Mobil uygulamalar ve düşük maliyetli sensörler aracılığıyla toplanan vatandaş verileri; derin öğrenme, doğal dil işleme ve anomali tespit algoritmaları ile doğrulanmakta ve analiz edilmektedir. AB, ABD ve Asya'dan küresel vaka çalışmaları ışığında Türkiye'nin hidrolojik yapısı, kentleşme dinamikleri ve dijital altyapısı bağlamında uygulanabilirlik potansiyeli değerlendirilmekte; demokratik çevre yönetişimine katkılar ve politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yurttaş Bilimi, Su Kirliliği İzleme, Yapay Zekâ, Nesnelerin İnterneti, Çevresel Yönetişim

JEL Kodları: C45, C55, Q53, Q55

Abstract

In today's world, where approximately eighty percent of freshwater resources are exposed to pollutants, traditional water quality monitoring systems remain inadequate due to structural constraints such as high costs, limited spatial coverage, and low temporal resolution. To address this gap, an integrated monitoring framework based on the integration of citizen science and artificial intelligence is proposed. Citizen-collected data through mobile applications and low-cost sensors are verified and analyzed using deep learning, natural language processing, and anomaly detection algorithms. Drawing on global case studies from the European Union, the United States, and Asia, the applicability potential is assessed within the context of Turkey's hydrological structure, urbanization dynamics, and digital infrastructure; contributions to democratic environmental governance and policy recommendations are also presented.

Keywords: Citizen Science, Water Pollution Monitoring, Artificial İntelligence, Internet Of Things, Environmental Governance

JEL Codes: C45, C55, Q53, Q55

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışma, geleneksel su kalitesi izleme sistemlerinin yapısal kısıtlarını ele alarak yurttaş bilimi yaklaşımlarının yapay zekâ (YZ) ve nesnelerin interneti (IoT) teknolojileriyle entegrasyonuna dayanan bütünleşik bir çerçeve önermeyi amaçlamaktadır. Dünya genelinde tatlı su kaynaklarının yaklaşık yüzde sekseninin endüstriyel, tarımsal ve kentsel kaynaklı kirleticilere maruz kaldığı bilinmektedir. Resmi izleme ağlarının yetersiz coğrafi dağılımı, yüksek işletim maliyetleri ve düşük zamansal çözünürlük gibi sorunlar, kirlilik olaylarının geç tespit edilmesine ve müdahale süreçlerinin aksamasına yol açmaktadır (Popescu vd., 2024). Bu bağlamda çalışma; topluluk tabanlı veri toplama mekanizmalarını, makine öğrenmesi algoritmalarını ve gerçek zamanlı karar destek sistemlerini bir araya getiren yeni nesil bir izleme

[1] Öğr. Gör. Dr., Erciyes Üniversitesi, talhaturhan@erciyes.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6638-0929.

paradigmasının kavramsal temellerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Ayrıca Türkiye'nin hidrolojik yapısı, kentleşme dinamikleri ve dijital altyapısı çerçevesinde bu paradigmanın uygulanabilirlik potansiyelini değerlendirmek de çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır.

Yöntem

Çalışma, sistematik bir literatür taraması ve karşılaştırmalı vaka analizi yöntemi çerçevesinde tasarlanmıştır. Bu doğrultuda Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve çeşitli Asya ülkelerinden su kalitesi izleme programlarına ait veriler ve uygulama deneyimleri incelenmiştir. Birincil odak noktaları şu üç eksende şekillenmiştir. Yurttaş biliminin veri toplama kapasitesini artırmadaki rolü; derin öğrenme, doğal dil işleme (NLP) ve anomali tespit algoritmalarının kirlilik analitiklerine katkısı ve heterojen veri kaynaklarını bütünleştiren büyük veri altyapılarının sistem entegrasyonundaki işlevi.

IoT teknolojileri; sensörler, uydu sistemleri ve yurttaş bilimi girişimleri dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan su kalitesi verisi toplanmasını mümkün kılmaktadır. Makine öğrenmesi ise geleneksel istatistiksel yöntemlerin kolaylıkla tespit edemeyeceği kalıpları, ilişkileri ve anomalileri belirleme konusunda güçlü bir araç olarak öne çıkmaktadır (Essamlali, vd., 2024). Literatür taramasında Scopus ve Web of Science veritabanları kullanılmış; 2016-2024 yılları arasında yayımlanmış hakemli çalışmalar değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışmalar; rastgele orman, aşırı gradyan artırma, destek vektör makineleri ve sinir ağları gibi makine öğrenmesi modellerinin su kalitesi araştırmalarında giderek daha sık kullanıldığını ve regresyon ile sınıflandırma görevlerinde yüksek doğruluk oranlarına ulaşıldığını ortaya koymaktadır (Jayaraman, 2024).

Bulgular

Geleneksel İzlemenin Kısıtları ve Yurttaş Biliminin Rolü

Geleneksel su kalitesi izleme yöntemleri, belirli konumlarda periyodik örnekleme ve ardından laboratuvar analizi yapılmasını gerektirmektedir. Bu yöntemler değerli veriler sunsa da oldukça pahalıdır, sınırlı coğrafi alanları kapsayabilmektedir, seyrek veri toplama üzerine kuruludur ve uzmanlık bilgisi gerektirmektedir. Bu kısıtlamaları gidermek amacıyla yurttaş bilimi yenilikçi bir yaklaşım olarak öne çıkmıştır; bu yaklaşım, yerel toplulukların veri toplama ve çevre izleme süreçlerine katılımını mümkün kılmaktadır (Sholihah & Gharesifard, 2025).

Mobil uygulamalar, düşük maliyetli sensörler ve görsel raporlama araçlarıyla donatılan vatandaşlar; nehir yataklarından sanayi tesislerine, tarım alanlarından kentsel drenaj noktalarına kadar geniş bir coğrafi ağda veri üretebilmektedir. Bu katılım modeli, tek başına resmi ağların başaramayacağı düzeyde mekânsal yoğunluk ve zamansal süreklilik sağlamaktadır (Ali vd., 2024).

Yapay Zekâ Uygulamaları

Derin öğrenme tabanlı görüntü işleme algoritmaları, kirlilik kaynaklarının tespit edilmesinde belirleyici bir işlev üstlenmektedir. Özellikle Evrişimli Sinir Ağları (CNN), su yüzeyi görüntülerinden alg patlamaları, yağ sızıntıları ve renk anomalileri gibi kirlilik göstergelerini yüksek doğrulukla sınıflandırabilmektedir. Yapay zekâ araçları arasında gradyan artırma yöntemleri ve polinom regresyonu, Su Kalitesi İndeksi (WQI) tahmininde etkinliğini kanıtlamıştır; ancak sonuçlar veri setinin niteliğine ve bölgesel koşullara göre farklılık göstermektedir (Frincu, 2025).

Doğal dil işleme yöntemleri ise vatandaş raporlarının otomatik olarak anlamlandırılmasında kritik bir rol üstlenmektedir. Metin madenciliği ve duygu analizi teknikleri sayesinde, yapılandırılmamış biçimde iletilen vatandaş bildirimleri sistematik veri setlerine dönüştürülmekte; bu sayede insan denetiminin kapsamı daraltılarak süreç otomasyonu artırılmaktadır. Anomali tespit algoritmaları ise gerçek zamanlı uyarı

sistemlerinin bel kemiğini oluşturmakta; sensör akışlarındaki olağandışı sapmaları anlık olarak işaretleyerek yöneticilerin hızlı müdahale kapasitesini güçlendirmektedir (Saleem, 2024).

IoT Entegrasyonu ve Büyük Veri

IoT'nin su kalitesi izlemesine katkıları çok boyutludur. Su arıtma ve pompalama maliyetlerini düşürmekte, su dağıtımında verimliliği artırarak kayıpları azaltmakta, su kalitesine ilişkin gerçek zamanlı veri sunarak daha zamanında müdahaleye olanak tanımakta ve böylece halk sağlığını korumakta ve su kirliliğinin çevresel etkilerini azaltmaktadır (Miller vd., 2023). Heterojen veri kaynaklarının -uydu görüntüleri, saha sensörleri ve vatandaş raporları- bütünleştirilmesi için büyük veri analitiği altyapıları gerekli olmakla birlikte, incelenen çalışmaların yüzde doksanbeşinden fazlasının özel veri kullandığı görülmektedir; açık erişimli ortam suyu kalitesi verisinin yetersizliği ise SDG 6.3.2 hedefi doğrultusunda ilerlemenin izlenmesini güçleştirmektedir (Ngwenya vd., 2025).

Küresel Vaka Çalışmaları

AB Su Çerçeve Direktifi kapsamında yürütülen izleme programları, yurttaş katılımını resmi izleme ağlarıyla sistematik biçimde entegre eden öncü örnekler arasında yer almaktadır. ABD'de EPA destekli platformlar, gönüllü vatandaş verilerini ulusal su kalitesi veri tabanlarıyla birleştiren karma modeller geliştirmiştir. Asya'da ise Çin ve Japonya'da uygulanan akıllı sensör ağları ve gerçek zamanlı kirlilik haritalama kapasitesini önemli ölçüde geliştirmiştir.

Tartışma

Yurttaş bilimi ile yapay zekânın birlikteliği, yalnızca teknik bir ilerleme olarak değil, çevre yönetişiminde demokratik bir dönüşüm olarak da değerlendirilmelidir. Vatandaşların pasif gözlemciden aktif veri üreticisine evrilen rolü, izleme sistemlerinin meşruiyet zeminini güçlendirmekte ve toplumsal çevre farkındalığını beslemektedir. Bununla birlikte sistemin sürdürülebilirliği, bazı yapısal güçlüklerin aşılmasına bağlıdır.

Veri kalitesi güvencesi bu güçlüklerin başında gelmektedir. Vatandaş kaynaklı verilerde ölçüm tutarsızlıkları, eksik bağlam bilgisi ve kasıtsız hatalar kaçınılmazdır. Yapay zeka tabanlı doğrulama mekanizmaları bu soruna kısmi çözüm sunsa da referans veri setleri ile sürekli güncellenen eğitim algoritmaları olmadan doğrulama süreçleri yetersiz kalabilmektedir. Çevre verisi yönetişiminde standardize protokol eksikliği; veri biçimleri, iletişim altyapısı ve sistemler arası birlikte çalışabilirlik konularında ciddi güçlükler doğurmakta; bu da farklı kurumlar ve ülkeler arasında koordineli uygulamayı zorlaştırmaktadır (Yang vd., 2022).

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, ülkenin önemli fırsatlar barındırdığı görülmektedir. Türkiye'nin 25 ana havzayı kapsayan karmaşık hidrolojik yapısı, geniş tarım arazileri, yoğun sanayi bölgeleri ve hızlı kentleşme süreçleri kapsamlı izleme altyapısına olan ihtiyacı artırmaktadır. Mobil internet penetrasyonunun yüksek olması, gençler arasında teknoloji okuryazarlığının güçlü olması ve çevre sivil toplum örgütlerinin geleneksel güçlüklerin aşılmasında potansiyel ortaklar olarak öne çıkması ise bu fırsatlar arasında sayılabilir. Öte yandan veri paylaşımına ilişkin yasal çerçevenin belirsizliği, kurumlar arası koordinasyon eksikliği ve kırsal alanlardaki dijital bölünme, uygulamanın önündeki başlıca engeller olarak öne plana çıkmaktadır.

Sonuç

Su kirliliği izlemede yurttaş bilimi ile yapay zekânın entegrasyonu, geleneksel sistemlerin üstesinden gelemediği mekânsal ve zamansal kısıtları önemli ölçüde aşma potansiyeline sahiptir. Ancak bu potansiyelin gerçeğe dönüşmesi; açık veri politikalarının hayata geçirilmesine, doğrulama metodolojilerinin standardize edilmesine ve toplumsal katılım mekanizmalarının güçlendirilmesine bağlıdır. Türkiye, dijital altyapısı ve coğrafi çeşitliliğiyle bu paradigma değişimine öncülük edebilecek bir konumdadır. Politika yapıcılar açısından

öncelikli adımlar; pilot havzalarda hibrit izleme sistemlerinin kurulması, yurttaş bilimi verilerinin resmi su kalitesi veritabanlarıyla yasal entegrasyonunun sağlanması ve yerel yönetimlerin yapay zeka destekli karar destek araçlarıyla donatılmasıdır. Su yönetişiminin demokratikleşmesi, yalnızca çevresel kazanımlar değil; toplumsal güven, şeffaflık ve sürdürülebilir kalkınma açısından da derin bir anlam taşımaktadır.

Kaynakça

Ali, M. A. J., Jasim, M. N., & Al-Saad, S. N. (2024). IoT-based water quality monitoring for the Tigris River: Addressing pollution challenges. Communications in Computer and Information Science, 2096, 193-206. https://doi.org/10.1007/978-3-031-62814-6_14https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Essamlali, I., Nhaila, H., & El Khaili, M. (2024). Advances in machine learning and IoT for water quality monitoring: A comprehensive review. Heliyon, 10(6), e27920. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e27920https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Frincu, R. M. (2025). Artificial intelligence in water quality monitoring: A review of water quality assessment applications. Water Quality Research Journal, 60(1), 164-176. https://doi.org/10.2166/wqrj.2024.049https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Jayaraman, P., Nagarajan, K. K., Partheeban, P., & Krishnamurthy, V. (2024). Critical review on water quality analysis using IoT and machine learning models. International Journal of Information Management Data Insights, 4(1), 100210. https://doi.org/10.1016/j.jjimei.2023.100210https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Miller, M., Kisiel, A., Cembrowska-Lech, D., Durlik, I., & Miller, T. (2023). IoT in water quality monitoring — Are we really here? Sensors, 23(2), 960. https://doi.org/10.3390/s23020960https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Ngwenya, B., Paepae, T., & Bokoro, P. N. (2025). Monitoring ambient water quality using machine learning and IoT: A review and recommendations for advancing SDG indicator 6.3.2. Journal of Water Process Engineering, 73:107664. https://doi.org/10.1016/j.jwpe.2025.107664https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Popescu, S., et al. (2024). Artificial intelligence and IoT driven technologies for environmental pollution monitoring and management. Frontiers in Environmental Science, 12:1336088. https://doi.org/10.3389/fenvs.2024.1336088https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Saleem, U., Haghighi A. T., Klöve, B., & Oussalah, M. (2024). Citizen science applications for water quality monitoring. A review. EGUsphere Preprint, Preprint egusphere-2024-1170. https://doi.org/10.5194/egusphere-2024-1170https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Sholihah, W., & Gharesifard, M. (2025). Citizen science for water quality monitoring: Analyzing key parameters, success factors, and research gaps for aquaculture. Environmental Management. 75, 2583-2595. https://doi.org/10.1007/s00267-025-02261-8https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Yang, L., Driscol, J., Sarigai, S., Wu, Q., Lippitt, C. D., & Morgan, M. (2022). Towards synoptic water monitoring systems: A review of AI methods for automating water body detection and water quality monitoring using remote sensing. Sensors, 22(6), 2416. https://doi.org/10.3390/s22062416https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Türkiye'de Büyükşehir Belediyelerinin Yerel Hizmetlerde Yapay Zekâ Kullanımına Yönelik Bir Araştırma

A Study on the Use of Artificial Intelligence in Local Services by Metropolitan Municipalities in Türkiye

Abdullah Uzun[1], Beyzanur Virdil[2]

Öz

Bu çalışmada Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin yerel hizmetlerin tasarımı ve sunumunda yapay zekâ teknolojilerinden yararlanma düzeyleri araştırılmaktadır. Çalışmanın temel amacı, büyükşehir belediyelerinin yapay zekâ uygulamalarını ve projelerini hangi hizmet alanlarında hayata geçirdiklerini tespit etmek, bu projelerin hedeflediği faydaları ortaya koymak ve söz konusu uygulamaların yerel hizmet sunumuna katkılarını değerlendirmektir. Çalışma, büyükşehir belediyelerinin yapay zekâ temelli uygulamalarını yerel hizmet alanları açısından sistematik biçimde analiz ederek literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir. Araştırma kapsamında Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin stratejik planları, yıllık faaliyet raporları ve resmi internet sitelerinde yer alan açıklamalar incelenerek yapay zekâya yönelik uygulamaları, projeleri ve kurumsal belgeleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, büyükşehir belediyelerinde yapay zekâ kullanımının artış eğiliminde olduğunu ancak uygulamaların henüz sınırlı düzeyde ve belli alanlarda yoğunlaşmış biçimde olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: yapay zekâ, büyükşehir belediyeleri, yerel hizmet, yerel yönetimler

JEL Kodları: H83, H70, O3.

Abstract

This study investigates the level at which metropolitan municipalities in Türkiye benefit from artificial intelligence technologies in the design and delivery of local services. The main aim of the study is to identify the service areas where AI applications and projects are implemented, reveal their intended benefits, and evaluate their contributions to local service delivery. The study aims to contribute to the literature by systematically analyzing the artificial intelligence–based applications of metropolitan municipalities in terms of local service areas. Within the scope of the research, the strategic plans, annual activity reports, and statements on the official websites of metropolitan municipalities in Türkiye were examined, and their artificial intelligence related applications, projects, and institutional documents were analyzed. The findings show that the use of artificial intelligence in metropolitan municipalities is on the rise, however the applications are still limited and concentrated in certain areas.

Keywords: artificial intelligence, metropolitan municipalities, local service, local governments

JEL Codes: H83, H70. O3.

Genişletilmiş Özet

Amaç:

Bu çalışma, Türkiye'de yerel hizmet sunumunda yapay zekâ teknolojilerinin kullanım düzeyini ve etkinliğini incelemeyi amaçlamaktadır. 21.yüzyılın en önemli teknolojik gelişmelerinden biri olarak kabul edilen yapay zekâ, küresel ölçekte ülkelerin kalkınma vizyonlarını ve kamu yönetiminde hizmet sunumunu dönüştüren en önemli teknolojilerden biridir (Angın ve Doğmazer,2023). Bu dönüşümün arka planında kamu hizmetlerinin sunum süreçlerinin giderek daha karmaşık hale gelmesi bulunmaktadır. Vatandaşlar kamusal taleplerine hızlı,

[1] Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, abdullahuzun@ktu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8657-4587.
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, beyzanur.virdil@gmail.com, Orcid: 0009-0007-9396-5301.

doğru ve yüksek nitelikte yanıtlar beklemekte, bu da yönetim süreçlerinde yeni beklentilerin gerekliliğini doğurmaktadır (Gezici,2023).

Geniş uygulama potansiyeline sahip olan yapay zekâ teknolojilerinin uygulama alanlarından biri yerel hizmetlerin tasarımı ve sunumudur. Yapay zekâ teknolojileri, yerel hizmetlerin daha hızlı sunulması, kaynakların daha etkin kullanılması ve vatandaş ihtiyaçlarına daha duyarlı hizmet sunulabilmesi açısından önemli fırsatlar sunarak uzun vadede tasarruf sağlama potansiyeline sahiptir (Akyol ve Özkan, 2023). Dünya genelinde birçok yerel yönetim yapay zekâyı görüntü ve ses işleme ve metin işleme gibi uygulamalar ile yerel hizmet sunumuna entegre etmektedir (Akyol ve Özkan,2023) Özellikle, trafik, enerji yönetimi, atık toplama, afet öncesi erken uyarı sistemleri gibi alanlarda yapay zekâ destekli sistemlerin kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır (Tuğaç,2025).

Literatürde Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin yapay zekâ kullanımı ile ilgili kapsamlı bir çalışma eksiği bulunmaktadır. Literatürde yapay zekanın yerel hizmetlerde kullanılmasına yönelik algıyı ölçmek üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Uysal ve Öztürk (2024), Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin bilgi işlem birimlerine uygulanan anket aracılığıyla yapay zekâ teknolojilerinin yerel kamu hizmetlerinde kullanım düzeyini ve bu teknolojilere ilişkin bilgi ve beklentileri analiz etmek üzerine bir çalışma yürütmüştür. Ekinci (2025), Yozgat Belediyesi örneklemi üzerinden belediye çalışanlarının yapay zekâya yönelik algılarını incelemek üzere bir çalışma gerçekleştirmiştir. Ayrıca büyükşehir belediyelerindeki yapay zekâ uygulamalarının belirli belediyeler üzerinden ele alındığı çalışmalar mevcuttur. Tuğaç (2025), çalışmasında yapay zekanın yerel yönetimlerde yönetsel verimlilik, vatandaş katılımı ve etik yönetişim üzerindeki etkilerini incelemekte ve uluslararası örnekler üzerinden karşılaştırmalı analizler yapmaktadır. Türkoğlu (2025) ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi üzerinden yapay zekâ teknolojilerinin yerel yönetimlerdeki etkilerini incelemektedir.

Mevcut çalışmalar yapay zekâ uygulamalarını daha çok algı ve farkındalık düzeyinde ele almakta veya uygulamalara sınırlı örneklemler üzerinden değerlendirme yapmaktadır. Söz konusu çalışmalardan farklı olarak bu çalışma, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinde yapay zekâ uygulamalarının ve projelerinin hangi hizmet alanlarında hayata geçirildiğini tespit etmeyi ve bu projelerin hedeflediği faydaları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, yapay zekâ kullanımının mevcut durumunu, uygulama alanlarını ve kurumsal düzeydeki gelişimini kapsamlı bir şekilde inceleyerek literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Çalışmanın Kapsamı ve Önemi:

Araştırma Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin yerel hizmet sunumunda geliştirdikleri yapay zekâ uygulamalarını ve projeleri yerel hizmet alanları çerçevesinde incelemeyi kapsamaktadır. Yerel yönetimlerde dijitalleşme sürecinin hız kazanması, belediyelerin hizmet sunum kapasitesini artırmaya yönelik teknoloji temelli çözümlere yönelmesi ve yapay zekâ uygulamalarının yerel hizmetlerin niteliğini geliştirme potansiyeli taşıması nedeniyle çalışma önem taşımaktadır. Çalışmanın özgün değeri, Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin yapay zekâ temelli uygulamalarını yerel hizmet alanları açısından sistematik biçimde analiz ederek bu teknolojilerin yerel hizmetlerin tasarımı ve sunumundaki kullanım eğilimlerini ortaya koymasıdır.

Literatüre Katkı:

Çalışma, Türkiye'deki büyükşehir belediyeleri üzerinden ülkemizde yerel yönetimlerde dijital dönüşüm sürecinin mevcut durumuna ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır. Çalışmanın yapay zekâ teknolojilerinin yerel hizmetlerin tasarımı ve sunumunda nasıl kullanılabileceğine dair literatüre ampirik bulgular sağlayarak katkı sunması hedeflenmektedir.

Yöntem:

Araştırma nitel yöntem çerçevesinde yürütülmüş olup veri toplama süreci doküman incelemesine dayandırılmıştır. Araştırmanın veri kaynaklarını, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin stratejik planları, yıllık faaliyet raporları, resmi internet sitelerinde yer alan açıklamalar ve haberler ile yapay zekâ uygulamalarına ilişkin yayımlanmış kurumsal bilgiler oluşturmaktadır. Ayrıca konuya ilişkin ulusal ve uluslararası akademik makaleler incelenerek çalışmanın kuramsal ve kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Araştırma kapsamında büyükşehir belediyelerinin gerçekleştirdiği yapay zeka destekli yerel hizmetler ele alınmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu kapsamda, belgelerde tespit edilen yapay zekâ uygulamaları yerel hizmet alanları başlıklarında sınıflandırılmıştır. Analiz sürecinde, büyükşehir belediyelerine ait yapay zekâ destekli uygulamaların hangi hizmet alanlarında yoğunlaştığı ve bu uygulamaların hedeflenen faydaları değerlendirilmiştir.

Bulgular:

Araştırma bulgularına göre büyükşehir belediyelerinde yerel hizmet sunumunda yapay zekâ teknolojilerinin yaygınlaşma sürecinin devam ettiği ancak belediyelerin kurumsal kapasite, teknik altyapı ve stratejik önceliklerine bağlı olarak farklı düzeylerde ilerlediği tespit edilmiştir. Yerel hizmet sunumunda yapay zekâdan yararlanan büyükşehir belediyeleri arasında en çok İstanbul, İzmir, Konya, Manisa ve Gaziantep belediyeleri öne çıkmaktadır. Buna karşılık yerel hizmet sunumunda yapay zekâ kullanımına rastlanmayan büyükşehir belediyeleri ise Aydın, Muğla, Malatya, Ordu, Şanlıurfa ve Mardin olarak tespit edilmiştir. Bu durum söz konusu belediyelerin yatırım önceliklerinin farklı alanlarda yoğunlaşmasından dolayı teknik altyapı ve uzman insan kaynağı olanaklarının görece kısıtlı olmasıyla açıklanabilmektedir.

Yapay zekâ uygulamalarının ulaşım ve yol bakım hizmetleri, çevre ve atık yönetimi, su ve kanalizasyon hizmetleri, vatandaş iletişim hizmetleri, imar ve kentsel altyapı hizmetleri, kültürel hizmetler, afet yönetimi, enerji yönetimi, tarım hizmetleri ve turizm hizmetleri olmak üzere çeşitli başlıklar altında toplandığı tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre yapay zekâ teknolojilerinin en yoğun kullanıldığı hizmet alanı ulaşım ve yol hizmetleri olmuştur. Ulaşım hizmetleri içerisinde trafik hizmetleri büyükşehir belediyelerinin yapay zekayı en çok kullandığı yerel hizmet olarak tespit edilmiştir. Ulaşım hizmetlerinden sonra ise yapay zekâ teknolojilerinin, vatandaş iletişim hizmetlerinde ve afet yönetiminde de diğer hizmetlere nazaran daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer yerel hizmetler ise büyükşehir belediyelerinin yapay zekâya daha sınırlı yer verdiği hizmetler olarak öne çıkmaktadır. Araştırma kapsamında yapay zekâ kullanımının en sınırlı olduğu alanlar ise tarım hizmetleri ve turizm hizmetleri olmuştur. Tarım hizmetlerinde henüz uygulamaya geçilmeyen 1 adet proje mevcutken, turizm hizmetlerinde 1 adet aktif uygulama tespit edilmiştir.

Araştırma bulguları, Türkiye'deki büyükşehir belediyelerinin yapay zekâ teknolojilerine giderek daha fazla yer verdiğini, ancak bu kullanımın henüz sınırlı düzeyde kaldığını göstermektedir. Ayrıca yapay zekâ desteğiyle sunulan ve tasarlanan yerel hizmetlerin belediyelere ait tüm yerel hizmetlere yayılmadığı, belirli hizmet alanlarında yoğunlaştığı tespit edilmiştir.

Sonuç

Araştırma sonuçları, yapay zekâ teknolojilerinin birçok alanda olduğu gibi yerel yönetimlerin hizmet sunum süreçlerini de etkilemeye başlayan önemli bir dönüşüm alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Yapay zekâ teknolojilerinin yerel hizmet sunumuna tam anlamıyla yerleştiğini söylemek henüz mümkün olmasa da trafik, altyapı faaliyetleri, çevre, su ve kanalizasyon, afet yönetimi, enerji, vatandaş katılımı olmak üzere birçok hizmet alanını dönüştürebilecek bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Yapay zekâ uygulamaları yerel hizmetlerin sunumunda etkinlik, verimlilik, hız ve hizmet kalitesinin artırılmasına katkı sağlamakta; aynı zamanda kaynakların daha rasyonel kullanılması ve maliyetlerin azaltılması açısından da önemli fırsatlar

sunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'de büyükşehir belediyelerinin yapay zekâ kullanım düzeylerinin homojen bir dağılım göstermediği görülmektedir. Bazı belediyeler farklı hizmet alanlarında çok sayıda uygulama geliştirirken bazı belediyelerde henüz bu alanda somut uygulamaların bulunmaması, yerel yönetimler arasında dijital dönüşüm kapasitesi açısından farklılıkların bulunduğunu göstermektedir. Belediyeler arasındaki uygulama farklılıkları ise yerel yönetimlerin dijital dönüşüm süreçlerinin kurumsal kapasite, finansal imkânlar ve stratejik vizyon gibi faktörlere bağlı olarak farklı hızlarda ilerlediğini göstermekte ve dijital teknolojilerin yerel yönetimlerde yaygınlaşmasının teknolojik dönüşümün yanı sıra yönetsel ve kurumsal bir dönüşümü de gerektirdiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda yapay zekâ uygulamalarının yerel hizmet sunumunda daha dengeli bir biçimde yaygınlaşabilmesi için belediyeler arasında bilgi paylaşımının artırılması, uygulama örneklerinin yaygınlaştırılması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesine yönelik politika araçlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

Akyol, İ. T., & Özkan, N. A. Ş. (2023). Yapay Zekâ Uygulamalarının Yerel Hizmet Sunumuna Etkisi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *18*(1), 120-134.

Angın, M., & Doğmazer, O. (2023). Hindistan'ın Yapay Zekâ Gelişimi Üzerine Bir İnceleme. *Mevzu–Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 323-349.

Gezici, H. S. (2023). Kamu Yönetiminde Yapay Zeka: Avrupa Birliği. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(2).

Ekinci, E. (2025). Yerel Yönetimlerde Yapay Zekâ Algısı: Yozgat Belediyesi Örneği. Turkish Studies-Economics, Finance, Politics, 20(3).

Tuğaç, Ç. (2025). Yerel Yönetimlerde Yapay Zekâ, Dijitalleşme ve Etik Yönetişim: Barselona, Şanghay ve Ankara Kentleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 160-191.

Türkoğlu, G. (2025). Yerel Yönetimlerde Yapay Zekânın Etkileri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Strategic Public Management Journal*, 11(18), 177-211.

Uysal, Y. Ve Öztürk, K. (2024). Büyükşehir Belediyeleri Perspektifinden Yerel Kamu Hizmetlerinde Yapay Zekâ Kullanımı Üzerine Değerlendirmeler, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 269-287.

Yapay Zekânın Devlet Politikasına Dönüşümü: Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü

The Transformation of Artificial Intelligence into State Policy: General Directorate of National Technology and Artificial Intelligence

Kübra Yandım[1]

Öz

Bu çalışma Türkiye'de yapay zekânın (YZ) bir devlet politikasına nasıl dönüştüğünü incelemektedir. Uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalar, raporlar veya yürürlüğe konulan yasalar ülkelerin idari teşkilatlarında önemli bir etki bırakmıştır. YZ'nin kamu yönetimine etkisi, ülkelerin sunmuş oldukları YZ strateji belgelerinde netleşmiştir. Türk kamu yönetimine YZ'nin entegre edilmesi Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025 kapsamında gerçekleşmiştir. Bu belgede vurgulanan hedefler doğrultusunda Milli Teknoloji Müdürlüğü'nün adı Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. YZ'nin belli bir sistem içerisinde kullanılması ve düzenlenmesi için uluslararası belgelerde vurgulanan ulusal bir kurumun kurulması önem arz etmekte ancak Türkiye'de YZ'nin doğurabileceği riskleri engelleyecek, bu riskler için etkili çözüm yollarını uygulayacak bir idari otorite eksikliğinin olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Yapay Zekâ, Milli Teknoloji

JEL Kodları: H70, H83, K23

Abstract

This study examines how artificial intelligence (AI) has turned into a state policy in Türkiye. Studies carried out at the international level, reports or laws put into effect have left a significant impact on the administrative of countries. The impact of AI on public administration has been clarified in the AI strategy documents submitted by countries. The integration of AI into Turkish public administration was realized within the scope of the National Artificial Intelligence Strategy 2021-2025. In line with the objectives emphasized in this document, the name of the Directorate of National Technology has been changed to the General Directorate of National Technology and Artificial Intelligence. It is important to establish a national institution emphasized in international documents for the use and regulation of AI within a certain system, but it is seen that there is a lack of an administrative authority in Türkiye that will prevent the risks that AI may pose and implement effective solutions for these risks.

Keywords: Public Administration, Artificial Intelligence, National Technology

JEL Codes: H70, H83, K23

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de yapay zekanın (YZ) devlet politikasına dönüşümünü ve bu kapsamda yürütülen faaliyetlerin Türk kamu yönetimini nasıl etkilediğini ortaya koymaktır. Kamu yönetiminde YZ'nin sunmuş olduğu imkanlardan faydalanılarak karar alma ve hizmet sunum aşamalarında köklü değişimler yaşanmıştır. YZ konusunda sistemin bir parçası olmak isteyen ülkeler, kurumsal altyapılarını oluşturmak için önemli adımlar atmaktadır. Uluslararası ve ulusal düzeyde atılan bu adımlar, YZ'nin kamu yönetimi üzerindeki etkisini kaçınılmaz kılmaktadır. Bu nedenle YZ'nin Türk kamu yönetimine nasıl yansıdığının ve değerlendirildiğinin incelenmesi önem arz etmektedir. Türk kamu yönetiminde YZ'nin yansımaları yönünden önemli olan uluslararası ve ulusal nitelikteki gelişmelerden hareketle yönetim alanında meydana gelen

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü, kilhan@beu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4665-9794

dönüşümler incelenecektir. YZ'nin kamu yönetimine getirdiği değişikliklerin daha iyi anlaşılması adına da yabancı ülkelerden faaliyet örnekleri ele alınacaktır.

Yöntem

Çalışma kapsamında kavramsal çerçevesini oluşturan üç ana tema belirlenmiştir. Bunlar: dijital dönüşüm, YZ teknolojisinin uygulama alanları, Türk kamu yönetiminde YZ politikalarıdır. Bu temalar kamu yönetiminde YZ uygulama alanlarını ve kamu politikasına dönüşüm sürecini ele alan akademik çalışmalar temel alınarak oluşturulmuştur.

Çalışmada belirtilen üç ana tema ışığında tematik betimsel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. YZ kavramı, kamu yönetimine entegre süreci, Türkiye'de ve yabancı ülkelerde yürütülen YZ politikaları ve idari teşkilatına etkisi çerçevesinde elde edilen kaynaklar sistematik şekilde manuel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

YZ kullanım alanları çeşitlenmekte, küresel ölçekte pek çok ülkeye yol gösterici politika belgeleri hazırlanmaktadır. YZ uygulamalarının kamu yönetimine nasıl entegre edileceği ve etik ihlallerin yaşanmaması için hangi önlemlerin alınacağı konusuna politika belgelerinde yer verilmiştir. Ülkeler, uluslararası gelişmeler ve ulusal ihtiyaçlar doğrultusunda yol haritası niteliği taşıyan strateji belgelerini oluşturmuştur.

YZ alanında görülen gelişmelerin kamu yönetiminde önemli değişiklikleri beraberinde getirdiği görülmekte ve örneklere rastlanmaktadır. Örneğin 2017 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nde YZ'nin kamu yönetimi üzerindeki etkisi doğrultusunda bu alanda faaliyet gösteren Yapay Zekâ Bakanlığı kurulmasına yol açmıştır. Aynı şekilde 2020 yılında İspanya'da YZ alanındaki gelişmeleri incelemek ve koordine etmek için Ekonomi ve Dijital Dönüşüm Bakanlığı bünyesinde, Dijitalleşme ve Yapay Zekadan Sorumlu Birim oluşturulmuştur (Baydemir, 2024, s. 878- 879).

2024 yılında gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Zirvesi'nde kabul edilen Birleşmiş Milletler Küresel Dijital Sözleşmesi ve Gelecek İçin Pakt: Küresel Dijital Sözleşme ve Gelecek Nesiller Üzerine Bildirisi'nde YZ'nin uluslararası yönetişiminin insanlığın yararına geliştirilmesi vurgulanmıştır (United Nations, 2024). Aynı yıl içerisinde Avrupa Komisyonu'nun yayımladığı Yapay Zekâ Yasası, devletlerin ve yerel yönetimlerin kamu yönetiminde risk temelli bir yaklaşımla YZ sistemleri kullanımında uyması gereken temel ilkeleri ortaya koymuş; hesap verebilirlik, şeffaflık ve insan hakları gibi değerleri vurgulanmıştır (European Commission, 2024). Ayrıca Avrupa Komisyonu, Yapay Zekâ Yasası'nın uygulanmasını, yürütülmesini ve uyum çalışmalarının koordine edilmesini sağlamak amacıyla Avrupa Birliği Yapay Zekâ Ofisi'ni kurmuştur. Ofis, YZ sistemlerinin Avrupa Birliği (AB) genelinde kullanımını izlemek, AB mevzuatına uygun YZ sistemlerini geliştirmek, ulusal düzenleyici kurumlara ve YZ geliştiricilerine rehberlik ve destek sağlamak gibi görevleri benimsemiştir (EU Artificial Intelligence Act, 2024).

Türkiye ekonomik ve sosyal amaçlar ekseninde ve dünyadaki gelişmeleri takip ederek YZ konusunda önemli politikalar geliştiren ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'de YZ kavramı, 2019 yılından sonra Dijital Dönüşüm Ofisi'yle beraber farklı bir boyuta kavuşmuş ve devletle ilişkisi temellenmeye başlamıştır.

On İkinci Kalkınma Planı'nda hizmet sunumunda YZ uygulamalarının geliştirilmesi ve bu süreçte güvenilir YZ etik ilkelerinin benimsenmesi belirtilmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2024, s. 235). Türkiye'nin ulusal strateji belgesi "Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025" başlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi tarafından 2021 senesinde yayımlanmıştır. Stratejide belirlenen öncelikler doğrultusunda amaçlar ve bu amaçlara ulaşmak için öngörülen ana tedbirler tanımlanmıştır. Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi kapsamında, stratejik öncelik olarak nitelikli veri ve teknik altyapıya erişim imkanlarının artırılması benimsenmiştir. Bir diğer hedef olarak ise YZ ve ileri analitik araştırmalarında kullanılacak verilerin güvenli bir biçimde paylaşılmasını sağlayacak etkin bir veri yönetişim

mekanizmasının kurulması gösterilmiştir. Kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör kuruluşları, üniversiteler ve araştırma merkezleri arasında gerçekleşen güvenli ve aralıksız veri paylaşımını kolay bir hale getirecek; kurumların bu hususstaki yetki ve sorumluluklarını saptayacak düzenlemelerin yapılacak olması bu amaç kapsamında öngörülen tedbirlerden biridir (Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, 2021). YZ alanındaki güncel gelişmeler, küresel çalışmalar ve On İkinci Kalkınma Planı'nda belirlenen politika ve tedbirler doğrultusunda hazırlanan Ulusal Yapay Zekâ Strateji 2024-2025 Eylem Planı devreye alınmıştır. Bu Eylem Planı'nda YZ uzmanlarını yetiştirmek ve alanda istihdamı artırmak için ilgili kurumlar belirlenerek görevlendirilmiştir (Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, 2024).

Türkiye'de 2019 yılı itibarıyla kamu yönetimine YZ'nin entegre edilmesi için pek çok devlet politikası hamlesi yapıldığı görülmektedir. Tüm bunlar ışığında ve Türkiye'nin YZ ve veri altyapısını güçlendirmek için 2025 yılında 33118 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi doğrultusunda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı olan Milli Teknoloji Genel Müdürlüğü'nün ismi Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Siber Güvenlik Başkanlığı bünyesinde Kamu Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Millî Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkilerinden bazıları ise şu şekilde sıralanmıştır: YZ alanında bireylerin ve işletmelerin yetkinliklerini geliştirmek maksadıyla tedbirler almak, destek ve teşvik programları düzenlemek, akıllı sistemlerin geliştirilmesi adına projeler yürütmek, siber güvenlikle bilgi güvenliği seviyesini artırmak, siber güvenlik sektöründe yerli ve milli ürünlerin üretilmesini sağlamak, Türkiye'nin dijital dönüşümünde ihtiyaç duyulan insan kaynağını yetiştirmek, YZ konusunda politika önerileri ve stratejileri oluşturmaktır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025).

Milli Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü'nün Türkiye'de YZ'nin kamu yönetimine entegre edilmesi, teknoloji ve yenilik tabanlı girişimcilik faaliyetlerinde dünyanın önde gelen ekonomilerinden biri haline getirilmesi amacıyla pek çok önemli projeye destek sunmaktadır. Teknolojide kadın girişimciliğinin ön plana çıkarılması, yabancı teknoloji uzmanlarının Türkiye istihdamına kazandırılması, yazılım alanındaki kapasitenin artırılması, üniversite öğrencilerinin yapay zekâ uygulamalarında uzmanlaşmalarını sağlayacak Yapay Zekâ ve Teknoloji Akademisi'nin kurulması, Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi belgesinde yer alan eylemlerin yürütülmesi gibi farklı alanlarda uygulamaya konulan projelerin hayata geçirilmesine öncülük etmektedir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2025).

Çalışmada Türkiye'de YZ'nin bir devlet politikası haline gelme serüveni ele alınarak, bu süreçteki en son hamlelerden biri olarak nitelendirilen Millî Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü'nün faaliyetlerini ve katkılarını ortaya koymakta, Türkiye'nin bilhassa Avrupa'da yapay zekaya yönelik gerçekleşen faaliyetleri ne düzeyde izlediği veya etkilendiği incelenmektedir.

Sonuç ve Tartışma

YZ alanında görülen gelişmelerin kamu yönetimine üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler neticesinde YZ alanında idari boyutta yeni adımlar atılmaktadır. Uluslararası ve ulusal metinlerde YZ'nin kamu yönetimine etkisi vurgulanmakta ve ülkelerin idari yapılarında bazı dönüşümlerin yaşanmasına yol açtığı görülmektedir. Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021-2025 kapsamında Türk kamu yönetimine YZ'nin entegre edilmesi süreci başlamıştır. Stratejide vurgulanan yönetişim mekanizması ile YZ alanında faaliyet gösteren, plan ve programlar hazırlayan, YZ'nin etik ilkelere uygun olarak gelişmesini sağlayan ve bu alanda politika önerileri sunan Millî Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü'nün kurulması beklenilen bir netice olmuştur. Millî Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü'nün faaliyetlerinin ve projelerinin incelenmesi neticesinde YZ'nin Türk kamu yönetimine etkisini ve bir devlet politikasına nasıl dönüştüğünü açıkça ortaya koyacaktır. Bu çalışma, Türk kamu yönetimine YZ'nin etkileri ve bunun sonucunda oluşturulan idari kurumun faaliyetleri yabancı ülke örnekleri ekseninde analiz ederek literatüre önemli bir katkı sunmaktadır.

Sonuç olarak, YZ pek çok ülkenin idari teşkilat yapısını ve politikalarını etkilemiştir. Türkiye'de bu alanda yürütülen çalışmalardan, belgelerden, projelerden etkilenerek kendisi için bir yol haritası belirlemiştir. Bu yol haritasının incelenmesi ve değerlendirilmesi Türk kamu yönetiminde YZ'nin geleceği konusunda da önemli izlenimler sunacaktır.

Kaynakça

Baydemir, E. (2024). Türk idari teşkilatında yapay zekâ alanında düzenleyici ve denetleyici kurum ihtiyacı, *Kırıkkale Hukuk Mecmuası*, *4* (2): 869-900, https://doi.org/10.59909/khm.1528254.

EU Artificial Intelligence Act (2024). The EU artificial intelligence act, https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/ai-office.

European Commission (2024). Artificial intelligence act, https://artificialintelligenceact.eu.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2024). On ikinci kalkınma planı 2024-2028. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_20242028_11122023.pdf.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi (2021). Ulusal yapay zekâ stratejisi 2021-2025. Ankara.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2024). Ulusal yapay zekâ stratejisi 2024-2025 eylem planı, https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/UlusalYapayZekaStratejisi2024-2025EylemPlani.pdf.

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2025). Millî Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü, https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/c03f1f3bae27/hakkimizda.

United Nations (2024). Global Digital Compact, https://www.un.org/global-digital-compact/sites/default/files/2024-09/Global%20Digital%20Compact%20-%20English_0.pdf.

Almanya ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Yapay Zekâ Kullanımı: Stuttgart ve Bağcılar Belediyelerinin Karşılaştırmalı Analizi

The Use of Artificial Intelligence in Local Government in Germany and Türkiye: A Comparative Analysis of the Municipalities of Stuttgart and Bağcılar

Ayşe Aktaş Yorgancılar[1]

Öz

Dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojilerindeki gelişmeler kamu yönetimi alanında önemli dönüşümlere sebep olmaktadır. Bu minvalde yerel yönetimler vatandaşlara daha hızlı, etkin ve erişilebilir hizmet sunabilmek amacıyla yapay zekâ uygulamalarını işlemlerinde daha fazla kullanmaktadır. Bu çalışmada Almanya ve Türkiye'deki belediyelerde yapay zekâ kullanımının mevcut durumu karşılaştırmalı perspektifte incelenmektedir. Araştırma kapsamında Almanya'da Stuttgart Belediyesi ile Türkiye'de Bağcılar Belediyesinin yapay zekâ tabanlı hizmet uygulamaları ele alınmıştır. Stuttgart Belediyesi'nin vatandaş hizmetlerinde kullandığı Chatbot sistemi ile Bağcılar Belediyesi'nin geliştirdiği BAGBİ dijital asistanı karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda Almanya'da belediyelerin yapay zekâ uygulamalarını daha kurumsal ve sistematik bir biçimde kullandıkları Türkiye'de ise bu uygulamaların gelişim aşamasında olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Türkiye, Almanya, Chatbot, BAGBİ.

JEL Kodları: K19, K23

Abstract

Developments in digitalization and artificial intelligence technologies are leading to significant transformations in the field of public administration. In this context, local governments are increasingly utilizing artificial intelligence applications in their operations in order to provide faster, more efficient, and more accessible services to citizens. This study examines the current state of artificial intelligence use in municipalities in Germany and Türkiye from a comparative perspective. Within the scope of the research, artificial intelligence–based service applications of the Stuttgart Municipality in Germany and the Bağcılar Municipality in Türkiye are analyzed. The chatbot system used by Stuttgart Municipality in citizen services and the BAGBİ digital assistant developed by Bağcılar Municipality are compared. As a result of the study, it is observed that municipalities in Germany use artificial intelligence applications in a more institutionalized and systematic manner, whereas in Türkiye these applications are still in the stage of development.

Keywords: Artificial Intelligence, Türkiye, Germany, Chatbot, BAGBİ.

JEL Codes: K19, K23

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşme, teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, fiziki dünyada var olan birçok sürecin dijital ortama taşınması anlamına gelmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim kamu yönetiminde önemli değişimlere sebep olmuştur. Dijital dönüşüm süreci kamu hizmetlerinin daha hızlı ve vatandaş odaklı bir biçimde sunulmasını sağlamaktadır. Bu dönüşümün en önemli bileşenlerinden biri yapay zekâ teknolojileridir. Yapay zekanın birden fazla tanımı olsa da kısaca bilginin daha güçlü araç ve argümanlarla incelenmesi olarak

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, av.ayseaktas@outlook.com.tr

tanımlanabilir (Özmen, 2024: 5). Yapay zekâ büyük veri analizi, otomatik karar destek sistemleri ve sohbet robotları (chatbot) aracılığıyla kamu kurumlarının hizmet kapasitelerini artırmaktadır. Bu nedenle dijitalleşme süreci, yerel yönetimlerde hizmet sunumunun etkinliğini artıran bir unsur olup e-belediyecilik ve yapay zekâ dönüşümün temel araçlarından biri haline gelmiştir (Varnalı, 2025: 240). Sonuç olarak dijitalleşme ve yapay zeka, kamu yönetiminde hizmetlerin daha hızlı, etkin ve vatandaş odaklı sunulmasını sağlayarak özellikle yerel yönetimlerde e- belediyeciliğin temelini oluşturmaktadır.

Yerel yönetim "yöresel kamu hizmetlerini gören ve yöresel halkın denetimi altında yürütülen kamu idari birimi" olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2004: 759). Yerel yönetimler vatandaşlarla doğrudan temas halinde olan kurumlar olması nedeniyle dijital dönüşümden fazla etkilenen kamu kurumları arasında yer almaktadır. Belediyeler özellikle e-belediyecilik uygulamaları sayesinde vatandaş taleplerini daha hızlı değerlendirebilmekte ve kamu hizmetlerinin etkinliğini artırabilmektedir (Yıldırım ve Öner, 2004: 49-60). Bu çalışmanın amacı Almanya'da Stuttgart Belediyesi ile Türkiye'de Bağcılar Belediyesinin yapay zekâ tabanlı randevu alma, adres kaydı, kimlik başvuruları ve çevre hizmetleri gibi hizmet uygulamalarını ele almaktır.

Yöntem

Bu çalışma, Almanya ve Türkiye'de yerel yönetimlerde yapay zekâ kullanımını karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçladığından nitel araştırma yöntemlerinden karşılaştırmalı analiz yaklaşımı benimsenmiştir. Karşılaştırmalı analiz yöntemi, farklı olay, olgu ya da birimlerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyarak bu unsurlar arasında açıklama ve genelleme yapmayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Erdoğdu, 2021: 157). Bu sebeple karşılaştırmalı yöntem, farklı idari sistemlere sahip ülkelerde benzer kamu hizmeti uygulamalarının nasıl şekillendiğini ortaya koymak açısından tercih edilmiştir. Özellikle yerel yönetimlerin dijitalleşme düzeylerinin yapay zekâ uygulamalarına etkisini analiz edebilmek için bu yöntem uygun bir çerçeve sunmaktadır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır. Belediyelerin resmi internet siteleri, faaliyet raporları, proje tanıtım içerikleri ve konuya ilişkin akademik çalışmalar incelenerek veriler elde edilmiştir. Bu durum farklı ülkelerdeki uygulamaların karşılaştırılabilirliğini sağlamak açısından da güvenilir ve erişilebilir veri sağlamaktadır.

Çalışmada karşılaştırma belirli kriterler çerçevesinde yapılmıştır. Bu kriterler; yapay zekâ uygulamasının türü (chatbot, dijital asistan vb.), hizmet kapsamı ve kullanım alanı, teknik ve kurumsal altyapı düzeyi, vatandaş etkileşimi ve erişilebilirlik, veri güvenliği ve düzenleyici çerçeveye uyum'dur. Bu kriterlerin seçilme nedeni, yapay zekâ uygulamalarının yalnızca teknik yönünü değil aynı zamanda yönetsel ve hizmet sunumuna ilişkin etkilerini bütüncül biçimde değerlendirebilmektir.

Araştırma kapsamında örneklem olarak Almanya'dan Stuttgart Belediyesi ile Türkiye'den Bağcılar Belediyesi seçilmiştir. Bu belediyelerin tercih edilmesinin temel nedeni, her iki kurumun da kendi ülkelerinde yapay zekâ tabanlı uygulamaları aktif olarak kullanan ve bu alanda görünür projeler geliştiren yerel yönetimler arasında yer almasıdır. Stuttgart Belediyesi, Almanya'da dijitalleşme ve akıllı şehir uygulamaları açısından öne çıkan bir örnek olması nedeniyle seçilmiştir. Bağcılar Belediyesi ise Türkiye'de yapay zekâ temelli dijital asistan (BAGBİ) uygulaması ile dikkat çeken öncü yerel yönetimlerden biri olması sebebiyle araştırma kapsamına dahil edilmiştir.

Bulgular

1. Stuttgart Belediyesi (Almanya) Yapay Zekâ Uygulamaları

Almanya'da yerel yönetimler güçlü mali kaynaklara ve geniş idari özerkliğe sahiptir. Bu durum belediyelerin dijital dönüşüm projelerine daha fazla yatırım yapabilmesine olanak sağlamaktadır (Batal, 2013: 14-15). Almanya'da belediyelerde özellikle akıllı şehir projeleri, veri analizi uygulamaları ve chatbot sistemleri kullanılmaktadır. Stuttgart Belediyesi bu alanda çalışma yapan şehirlerden biridir. Belediye, vatandaşların

belediye hizmetlerine daha kolay erişebilmesi amacıyla yapay zekâ destekli bir chatbot geliştirmiştir. Bu sistem belediyenin resmi internet sitesi üzerinden erişilebilir olup vatandaşların randevu alma, adres kaydı, kimlik başvuruları ve çevre hizmetleri hakkında bilgi almasını sağlamaktadır (Landeshauptstandt Stuttgart, 2025). Söz konusu sistemin özelliklerinden biri birçok dilde çalışabilmesi, bu sayede farklı ülkelerden gelen vatandaşların da belediye hizmetlerinden yararlanması amaçlanmaktadır, ve günün her saatinde hizmet verebilmesidir. Ayrıca Almanya'da veri güvenliği ve kişisel verilerin korunması büyük önem taşıdığı için bu sistemler Avrupa Birliği veri koruma standartlarına uygun şekilde geliştirilmektedir (European Commission Artifical Intelligence in Public Services, 2020).

2. Bağcılar Belediyesi Yapay Zekâ Uygulamaları

Türkiye'de belediye hizmetlerinde yapay zekâ uygulamaları 2018 yılından itibaren gelişmeye başlamıştır (Demirel, 2025: 693). Özellikle büyükşehir ve ilçe belediyeleri dijital hizmetleri geliştirmek amacıyla e-belediyecilik ve yapay zekâ tabanlı sistemlere yönelmektedir (Özcan, 2026: 118).

Bağcılar Belediyesi tarafından geliştirilen BAGBİ adlı dijital asistan Türkiye'de yerel yönetimlerde yapay zekâ kullanımına yönelik dikkat çeken örneklerden biridir. Vatandaşların belediye hizmetleri hakkında bilgi almasını sağlayan bir chatbot uygulaması olan BAGBİ dijital asistanı, belediye hizmetlerinin hızlı, kesintisiz ve kullanıcı dostu biçimde erişimini sağlayan bir yapay zeka uygulaması olması bakımından öne çıkmaktadır. Sistem belediye hizmetleri hakkında bilgi verme, vergi ve ödeme işlemleri hakkında yönlendirme, başvuru süreçleri hakkında rehberlik ve sık sorulan sorulara otomatik cevap üretme gibi işlevler sunmaktadır. Bu uygulama vatandaşların belediye hizmetlerine hızlı erişmesini sağlamaktadır (Bağcılar Belediyesi, 2023). Bu tür sistemler sayesinde kamu hizmetlerinde işlem süresi kısalmakta hem de hizmet kalitesi artmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada elde edilen bulgular, Almanya'da Stuttgart Belediyesi ile Türkiye'de Bağcılar Belediyesi'nin yapay zekâ temelli uygulamalarının benzer amaçlara hizmet etmesine rağmen, uygulama düzeyi ve kurumsal bütünleşme açısından farklılaştığını göstermektedir. Her iki belediyede de chatbot teknolojisinin vatandaş hizmetlerinde aktif olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Stuttgart Belediyesi'nin geliştirdiği sistem ile Bağcılar Belediyesi'nin BAGBİ dijital asistanı; randevu alma, bilgi edinme, başvuru süreçlerine rehberlik etme ve sık sorulan sorulara yanıt verme gibi işlevler bakımından örtüşmektedir. Bu yönüyle bulgular, yapay zekâ uygulamalarının yerel yönetimlerde öncelikli olarak vatandaşla iletişim ve hizmet erişimini kolaylaştırma amacıyla kullanıldığını ortaya koymaktadır. Ancak bulguların daha yakından incelenmesi, iki ülke arasında yapısal farklılıkların belirleyici olduğunu göstermektedir. Stuttgart Belediyesi örneğinde, yapay zekâ uygulamasının çok dilli hizmet sunabilmesi, 7/24 erişilebilir olması ve Avrupa Birliği veri koruma standartlarına uygun şekilde geliştirilmesi, bu sistemin yalnızca bir hizmet aracı değil, aynı zamanda kurumsal dijital dönüşümün entegre bir parçası olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık Bağcılar Belediyesi'nin BAGBİ uygulaması işlevsel açıdan etkili olmakla birlikte, daha çok belirli hizmet alanlarına odaklanan ve gelişimini sürdüren bir yapı sergilemektedir. Bu durum, Türkiye'de yapay zekâ uygulamalarının henüz kurumsal bütünleşme aşamasını tamamlamadığını göstermektedir.

Yapılan araştırmalar neticesinde yapay zekâ teknolojilerinin her iki ülkede de hizmet sunumunu hızlandırdığı, vatandaşların bilgiye erişimini kolaylaştırdığı ve kamu hizmetlerinde etkinliği artırdığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak bu teknolojilerin etkisinin, ülkelerin kurumsal kapasitesi, dijital altyapısı ve veri yönetimi politikaları ile doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Stuttgart Belediyesi örneği yapay zekâ uygulamalarının kurumsallaşmış, sistematik ve bütüncül bir yapıya entegre edildiğini gösterirken; Bağcılar Belediyesi örneği Türkiye'de bu sürecin gelişim aşamasında olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'de yerel yönetimlerde yapay zekâ kullanımının daha ileri bir seviyeye taşınabilmesi için dijital altyapının güçlendirilmesi, veri güvenliği ve yönetimi konusunda standartların

geliştirilmesi, ayrıca üniversite-kamu iş birliklerinin artırılması gerekmektedir. Bu doğrultuda atılacak adımlar, yapay zekâ uygulamalarının yalnızca teknik bir araç olmanın ötesine geçerek, yerel yönetimlerde stratejik bir yönetişim unsuruna dönüşmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Bağcılar Belediyesi. (2023). BAGBİ Yapay Zeka Asistanı Tanıtımı. Erişim tarihi 26 Mart 2026, https://www.bagcilar.bel.tr/haber/5062/undefined/

Batal, S. (2013). Almanya'da Yerel Yönetimler ve Türkiye Yerel Yönetim Yapısı ile Mukayeseli Değerlendirmesi.

Demirel,D. (2025). Türkiye'de Yapay Zeka Uygulamaları. Karadeniz Sosyal Bilimler Kongresi.

Erdoğdu,T. (2021). Karşılaştırmalı Tarih Yöntemi ve Eleştirisi.

European Commission. (2020). Artificial Intelligence in Public Services.

Landeshauptstadt Stuttgart. (2025). Digitalization services. Erişim tarihi 20 Nisan 2026, https://www.stuttgart.de/service/digitalisierung

Özcan,K.E., & Parlak,B. (2026). Büyükşehir belediyelerinde yapay zeka kullanımı. Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, 8(1), 114-131.

Özmen, N. (2024). Üniversite Öğrencilerinin Yapay Zeka Etiğine İlişkin Tutumları Üzerine Bir Karma Yöntem Araştırması.

Varnalı,T. (2025). Türkiye'de e-belediyecilik: Yerel yönetimlerin dijitalleşme yolu ve uygulama analizi". International Anatolia Academic Online Journal, 11(1), 237-259.

Yıldırım, U., & Öner, Ş. (2004). Bilgi toplumu sürecinde yerel yönetimlerde eğitim ve bilişim teknolojilerinden yararlanma: Türkiye'de e-belediye uygulamaları. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3(1), 49–60.

Yılmaz, E. (2004). Hukuk Sözlüğü. Yetkin Basımevi:Ankara.

BÖLÜM 3

RİSKLER, TEHDİTLER VE REGÜLASYON

Siber Alan ve Egemenliğin Geri Dönüşü: Dijital Egemenlik Tartışmalarına Eleştirel Bir Yaklaşım

Cyberspace and the Return of Sovereignty: A Critical Approach to Digital Sovereignty Debates

Engin Abat[1]

Öz

Dijital teknolojilerin yaygınlaşması ve internet altyapılarının küresel ölçekte genişlemesi, egemenlik kavramının dijital çağda geçerliliğini sürdürüp sürdürmediğine ilişkin yoğun akademik tartışmaları beraberinde getirmiştir. Literatürde siber alanın sınır tanımayan yapısının devlet egemenliğini zayıflattığı, egemenliğin küresel teknoloji şirketlerine kaydığı veya çok aktörlü bir yönetişim düzenine dönüştüğü yönünde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu çalışma söz konusu yaklaşımları eleştirel bir biçimde değerlendirerek alternatif bir yorum geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, dijitalleşme sürecinin egemenliği gerçekten aşındırıp aşındırmadığı veya egemenliğin siber alan üzerinden yeniden merkezileşip merkezileşmediğidir. Çalışma, klasik egemenlik teorileri ile dijital egemenlik literatürünü karşılaştırmalı bir biçimde inceleyerek dijitalleşmenin egemenliği ortadan kaldırmadığını, aksine yeni araçlar ve düzenleme mekanizmaları aracılığıyla yeniden yapılandırdığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda siber alan, egemenliğin ortadan kalktığı bir alan olmaktan ziyade egemenliğin yeniden üretildiği yeni bir siyasal mekân olarak değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, Dijital Egemenlik, Siber Güvenlik, Ulus-Devlet, Veri Egemenliği, Dijital Yönetişim

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

The global expansion of digital technologies and internet infrastructures has generated intense debates regarding the future of sovereignty in the digital age. A significant body of literature argues that the borderless nature of cyberspace weakens state sovereignty, shifts power toward global technology corporations, or transforms governance into a fragmented and multi-actor structure. This study critically examines these perspectives and proposes an alternative interpretation. The central research question asks whether digitalization truly erodes sovereignty or whether sovereignty is being re-centralized through cyberspace. By comparatively analyzing classical theories of sovereignty and contemporary debates on digital sovereignty, the study argues that digital transformation does not eliminate sovereignty. Instead, sovereignty is reconfigured through new mechanisms such as data regulation, cybersecurity strategies, and digital infrastructure governance. In this sense, cyberspace should not be interpreted as a domain beyond sovereign authority but rather as a new political arena in which sovereignty is reproduced through technological and regulatory instruments.

Keywords: Sovereignty, Digital Sovereignty, Cybersecurity, Nation-State, Data Governance, Digital Governance

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Problem

Dijital teknolojilerin hızlı gelişimi ve internet altyapılarının küresel ölçekte yaygınlaşması, modern siyasal düzenin temel kavramlarından biri olan egemenliğin dijital çağdaki konumuna ilişkin yoğun akademi ve akademi-dışı tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren internetin sınır

[1] Dr. Öğretim Üyesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, e.abat@alparslan.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-4573-736X

tanımayan yapısı, küresel veri akışları ve dijital platformların artan gücü, ulus-devlet egemenliğinin zayıfladığı veya dönüşüme uğradığı yönündeki iddiaların güç kazanmasına neden olmuştur (özellikle ilk dönemlerde bu görüş ciddi oranda desteklenmekteydi) (Mueller, 2010; DeNardis, 2014). Bu bağlamda dijitalleşmenin modern egemenlik anlayışını aşındırıp aşındırmadığı veya egemenliğin yeni araçlar aracılığıyla yeniden yapılandırılıp yapılandırılmadığı sorusu, siyaset teorisi, devlet/hukuk teorisi ve kamu yönetimi literatüründe giderek daha merkezi bir tartışma alanı haline gelmiştir.

Modern siyasal düzenin kurucu ilkelerinden biri olan egemenlik kavramı, tarihsel olarak, devletin belirli bir toprak parçası üzerindeki karar alma yetkisini ifade etmekle birlikte "zor gücünün meşru kullanımı", "olağanüstü hale karar verme yetkisi", "genel iradeyi temsil etme", "egemen sınıfların aracı gücü" gibi pek çok perspektiften yeniden ve yeniden tanımlanmıştır (Bodin, 1992; Weber, 1978; Schmitt, 2005). Ancak küreselleşme, iletişim teknolojileri ve dijital ağların yaygınlaşması bu klasik ve modern egemenlik anlayışının geçerliliğini sorgulayan yeni tartışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Zira, ilk bakışta, internetin küresel doğası, sınırsız yapısı, ucunun her yöne açık olması vd. unsurlarla birlikte ulus-devletin dijital alan üzerindeki belirleyiciliğini sınırlıyor gibi görünmektedir. Bu nedenle birçok araştırmacı, dijitalleşmenin egemenliğin klasik ve modern biçimini aşındırdığı veya yeni bir yönetişim düzeni ortaya çıkardığı yönünde değerlendirmelerde bulunmaktadır (Couture & Toupin, 2019; Pohle & Thiel, 2020). Aşağıda küresel ve/veya ulusal dijitalleşme sürecinin klasik ve/veya modern egemenlik biçimini aşındırdığını veya iptal ettiğini iddia eden üç temel yaklaşımı özetleyeceğim.

Literatürde Üç Temel Yaklaşım

İlk yaklaşım, siber-libertaryen (özgürlükçü) perspektif olarak adlandırılabilecek görüştür. Bu yaklaşım internetin sınır tanımayan yapısının devlet egemenliğini zayıflattığını savunmaktadır. Bu perspektife göre siber alan coğrafi sınırların ötesinde işleyen küresel bir iletişim ve etkileşim ağıdır ve bu durum devletlerin egemenlik kapasitesini önemli ölçüde sınırlamaktadır. İnternetin erken dönemlerinde ortaya çıkan bu görüş, dijital teknolojilerin bireysel özgürlükleri genişleten ve devlet kontrolünü azaltan bir potansiyele sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Geleneksel liberal görüşün bir uzantısı olarak okunabilecek bu yoruma göre, bireysel özgürlükler ile devlet kontrolü arasındaki ters orantının devamı, dijitalleşme süreciyle iyiden iyiye bireysel özgürlükler lehine artmaktadır (Mueller, 2010).

İkinci yaklaşım, egemenliğin giderek küresel teknoloji şirketlerine kaydığını ileri süren platform egemenliği perspektifidir. Bu yaklaşıma göre Google, Amazon, Apple veya Meta gibi büyük teknoloji şirketleri veri akışlarını, dijital altyapıları ve algoritmik yönetişim mekanizmalarını kontrol ederek klasik devlet otoritesine benzer yeni güç alanları oluşturmaktadır. Bu nedenle egemenliğin giderek platform merkezli bir yönetişim biçimine dönüştüğü ileri sürülmektedir. Bu görüş özellikle dijital kapitalizm ve platform ekonomisi literatüründe geniş bir tartışma alanı bulmuştur. Tekno-feodalizmin bu yaklaşımın bir uzantısı olduğu söylenebilir (Floridi, 2020).

Üçüncü yaklaşım ise dijitalleşmenin egemenliği çok katmanlı ve çok aktörlü bir yönetişim düzenine dönüştürdüğünü savunmaktadır. Bu perspektife göre dijital alan artık yalnızca ulus-devletler tarafından değil, uluslararası örgütler, teknoloji şirketleri ve sivil toplum aktörleri tarafından birlikte şekillendirilmektedir. Bu durum egemenliğin tek bir siyasal otorite tarafından kullanılmasını zorlaştırmakta ve çok aktörlü bir yönetişim yapısının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Pohle & Thiel, 2020).

Her ne kadar bu üç yaklaşım farklı teorik perspektiflere dayansa da ortak bir varsayımı paylaşmaktadır: Dijitalleşme süreci ulus-devlet egemenliğinin geleneksel formunu zayıflatmaktadır. Ancak son yıllarda ortaya çıkan gelişmeler bu varsayımın yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Araştırma Sorusu

Bu çalışma söz konusu literatürü eleştirel bir biçimde değerlendirerek şu temel soruya odaklanmaktadır: Dijitalleşme süreci egemenliği gerçekten aşındırmakta mıdır, yoksa egemenlik siber alan aracılığıyla yeni araçlar ve düzenleme mekanizmaları üzerinden yeniden merkezileşmekte midir? Ya da başka bir deyişle, sürecin başlangıcındaki iyimser, özgürlükçü ve demokratik hava büyük teknolojik şirketler (tekno-feodal merkezler) ve klasik/modern egemenliğin bu gelişmelere verdiği cevaplarla kontrol, denetim, yönlendirme gibi daha az özgürlükçü, daha az demokratik ve daha az iyimser bir yola doğru mu gitmektedir?

Bu araştırma sorusu çerçevesinde çalışma dijital egemenlik tartışmalarını klasik egemenlik teorileriyle birlikte ele almayı amaçlamaktadır. Böylece dijitalleşmenin egemenlik kavramı üzerindeki etkisi daha geniş bir teorik çerçeve içinde değerlendirilmektedir (Krasner, 1999).

Yöntem

Araştırma nitel bir araştırma tasarımına dayanmaktadır ve literatür temelli karşılaştırmalı analiz yöntemi kullanmaktadır. Çalışmada iki temel literatür alanı birlikte incelenmektedir. İlk olarak klasik egemenlik teorileri analiz edilerek egemenlik kavramının tarihsel ve teorik temelleri ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda egemenliğin siyasal otorite, hukuki düzen kurma kapasitesi ve güvenlik üretimi gibi temel boyutları ele alınmaktadır (Hobbes, 1996; Weber, 1978; Schmitt, 2005).

İkinci olarak dijital egemenlik literatürü incelenerek dijitalleşmenin egemenlik kavramı üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Bu analiz sürecinde dijital egemenlik tartışmalarında öne çıkan temel yaklaşımlar karşılaştırmalı bir biçimde incelenmiştir. Bu yöntemsel yaklaşım, dijitalleşmenin egemenliği ortadan kaldırıp kaldırmadığını veya egemenliğin yeni araçlar aracılığıyla yeniden üretildiğini analiz etmeye imkân sağlamaktadır (DeNardis, 2014).

Bulgular

Araştırma bulguları dijital egemenlik literatüründe öne çıkan üç yaklaşımın egemenliğin dönüşümünü açıklamakta sınırlı kaldığını göstermektedir. Başka bir deyişle, egemenliğin klasik/modern biçimlerinin ciddi bir aşınmaya ve hatta yok olma yoluna girdiği yönündeki değerlendirmeleri "aceleci" yorumlar olarak okuyabileceğimizi düşünüyorum.

İlk olarak siber-libertaryen yaklaşım internetin sınır tanımayan yapısını vurgulamakta ancak devletlerin dijital altyapılar üzerindeki düzenleyici kapasitesini yeterince dikkate almamaktadır. Günümüzde birçok devlet veri akışlarını düzenleyen yasalar geliştirmekte, dijital platformları regüle etmekte ve siber güvenlik politikaları aracılığıyla dijital alan üzerinde önemli bir kontrol kurmaktadır. Öte yandan, bu yaklaşım özelinde, internetin özgürleştirici ortamının tam da piyasa ilişkilerince körelebileceğine ve hatta bir tekelleşme eğilimine gireceğine dair aşırı "iyimser"liğin klasik/modern egemenlik biçimlerini geri çağırmakta tersine bir etki yaratacağını vurguluyorum.

İkinci olarak platform egemenliği yaklaşımı teknoloji şirketlerinin artan gücünü doğru biçimde tespit etmekle birlikte devletlerin düzenleyici rolünü yeterince hesaba katmamaktadır. Oysa son yıllarda birçok ülkede teknoloji şirketlerine yönelik rekabet düzenlemeleri, veri koruma yasaları ve içerik düzenlemeleri yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmeler devletlerin dijital alan üzerindeki düzenleyici kapasitesinin devam ettiğini göstermektedir. Öte yandan, bir yaklaşım, bir noktada ilk yaklaşımla bazı kesişen nitelikler barındırmaktadır. Burada ima ettiğim şudur; bu yaklaşımın tekelleşme eğilimini ve tekno-feodalizmi beslediğinin altını çizmek istiyorum.

Üçüncü yaklaşım olan çok katmanlı yönetişim perspektifi dijital alanın çok aktörlü yapısını doğru biçimde tanımlamakla birlikte egemenliğin devlet merkezli karakterinin tamamen ortadan kalktığını varsaymaktadır.

Oysa dijital yönetişim süreçlerinde devletler hâlâ en önemli düzenleyici ve karar verici aktörler arasında yer almaktadır. Aslında tam da alanın çok-aktörlü yapısı gereği, bir egemenlik biçimi olarak devletin de burada kendisine bir yer edinebileceği gerçeğinin göz ardı edildiğini iddia ediyorum.

Katkı ve Sonuç

Bu çalışma dijital egemenlik literatüründe yaygın olan "egemenliğin zayıflaması" tezine eleştirel bir alternatif sunmaktadır. Çalışmanın temel argümanı dijitalleşmenin egemenliği ortadan kaldırmadığı, aksine egemenliğin yeni araçlar aracılığıyla yeniden merkezileşme eğilimi gösterdiğini, kendi alan(lar)ını terk etmek yerine bu yeni alanda kendine yer açmaya çalıştığını ve özellikle kriz ve savaş durumlarında bunun daha da görünür hale geldiğini iddia edeceğim (Kwet, 2019).

Klasik egemenlik teorileri bu dönüşümü anlamak için, bize bir hayli önemli bir çerçeve sunmaktadır. Jean Bodin, egemenliği bölünemez ve üstün bir siyasal otorite (Bodin, 1992), Thomas Hobbes, egemenliği siyasal düzenin ve güvenliğin kurumsal temeli (Hobbes, 1996), Max Weber modern devleti belirli bir toprak parçası üzerinde meşru zor kullanma tekeline sahip siyasal bir örgütlenme (Weber, 1978), Carl Schmitt ise egemenin olağanüstü hale karar veren tek merci (Schmitt, 2005) olarak tanımlamaktadırlar. Egemenlik üzerine bu tarz tanımlamalar başka düşünür ve yaklaşımlarla çoğaltılabilir.

Dijital çağda bu işlevler ortadan kalkmamış, yalnızca farklı araçlar aracılığıyla yeniden uygulanmaya başlamıştır. Veri akışlarının kontrolü, dijital altyapıların yönetimi, algoritmik düzenleme mekanizmaları ve siber güvenlik politikaları günümüzde egemenliğin yeni araçları olarak ortaya çıkmaktadır. Devletlerin dijital platformları düzenlemesi, veri koruma politikaları geliştirmesi ve ulusal siber güvenlik stratejileri oluşturması bu dönüşümün en önemli göstergeleri arasında yer almaktadır. Sonuç olarak, temel iddiam; dijital egemenlik kavramı egemenliğin sonunu değil, modern egemenliğin dijital çağdaki dönüşümünü ifade etmektedir.

Kaynakça

Bodin, J. (1992). *On sovereignty*. Cambridge University Press.

Couture, S., & Toupin, R. (2019). Quo vadis, sovereignty? New conceptual and regulatory boundaries in the age of digital China. M. Timoteo, B. Verri, & R. Nanni (Ed.), *What does the notion of sovereignty mean when referring to the digital?* içinde (ss. 51-75). Springer.

DeNardis, L. (2014). *The global war for internet governance*. Yale University Press.

Floridi, L. (2020). The fight for digital sovereignty: What it is and why it matters, especially for the EU. *Philosophy & Technology*, *33*(3), 369–378. doi.org

Hobbes, T. (1996). *Leviathan*. Cambridge University Press.

Krasner, S. D. (1999). *Sovereignty: Organized hypocrisy*. Princeton University Press.

Kwet, M. (2019). Digital colonialism: US empire and the new imperialism in the Global South. *Race & Class*, *60*(4), 3–26. doi.org

Mueller, M. (2010). *Networks and states: The global politics of internet governance*. MIT Press.

Pohle, J., & Thiel, T. (2020). Digital sovereignty. *Internet Policy Review*, *9*(4), 1–19. doi.org

Schmitt, C. (2005). *Political theology: Four chapters on the concept of sovereignty*. University of Chicago Press.

Weber, M. (1978). *Economy and society*. University of California Press.

Algoritmik Yönetişim Bağlamında Yapay Zekâ: Kamu Yönetiminde Epistemik Meşruiyet Krizi, Riskler Ve Fırsatlar

Artificial Intelligence in the Context of Algorithmic Governance: Epistemic Legitimacy Crisis, Risks, and Opportunities in Public Administration

İsmail Akbal[1], Serdar Gök[2]

Öz

Yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde kullanımı, karar alma süreçlerini hızlandırarak kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmakta ve veri temelli yönetişim anlayışını güçlendirmektedir. Bununla birlikte, algoritmik önyargı, şeffaflık ve gözetim mekanizmaları gibi riskler, bu teknolojilerin demokratik yönetişim üzerindeki etkilerini tartışmalı hale getirmektedir. Bu çalışma, yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde yarattığı dönüşümü epistemik meşruiyet çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel problemi, algoritmik yönetişimin bireyleri bilgi öznesi olmaktan çıkararak veri nesnelerine indirgemesi ve bu süreçte epistemik adaletsizlik üretmesidir. Nitel ve kuramsal bir yaklaşımla yürütülen çalışmada, mevcut literatür üzerinden algoritmik şeffaflık, hesap verebilirlik ve meşruiyet ilişkisi incelenmiştir. Bulgular, algoritmik sistemlerin karar süreçlerinde şeffaflığı azalttığını, hesap verebilirlik mekanizmalarını zayıflattığını ve demokratik meşruiyeti aşındırdığını göstermektedir. Bu çerçevede, yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde sürdürülebilir biçimde kullanılabilmesi için epistemik adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin kurumsallaştırılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, Algoritmik yönetişim, Epistemik adaletsizlik, Hesap verebilirlik, Demokratik meşruiyet

Abstract

The use of artificial intelligence (AI) technologies in public administration accelerates decision-making processes, enhances service efficiency, and strengthens data-driven governance. However, risks such as algorithmic bias, opacity, and surveillance mechanisms raise significant concerns regarding their impact on democratic governance. This study aims to analyze the transformation created by AI applications in public administration within the framework of epistemic legitimacy. The main problem addressed is that algorithmic governance reduces individuals from active knowers to passive data objects, thereby producing epistemic injustice. Employing a qualitative and theoretical approach, the study examines the relationship between algorithmic opacity, accountability, and legitimacy through existing literature. The findings indicate that algorithmic systems diminish transparency in decision-making processes, weaken accountability mechanisms, and erode democratic legitimacy. In this context, the sustainable use of AI in public administration depends on the institutionalization of epistemic justice, transparency, and accountability principles.

Keywords: Artificial intelligence, algorithmic governance, epistemic injustice, accountability, democratic legitimacy

Genişletilmiş Özet

1. Giriş

Yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde kullanımı, son yıllarda hız kazanarak karar alma süreçlerinin doğasını köklü biçimde dönüştürmektedir. Otomatik karar verme (ADM) sistemleri ve makine öğrenmesi uygulamaları, büyük veri setleri üzerinden hızlı, düşük maliyetli ve ölçeklenebilir kararlar alınmasını mümkün

[1] Prof. Dr. Selçuk Üniversitesi Beyşehir Ali Akkanat İşletme Fakültesi, ORCİD: 0000-0003-4703-2766, ismail.akbal@selcuk. edu.tr
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ORCİD: 0009-0005-1661-4458, serdar.gok@selcuk.edu.tr.

kılarak kamu hizmetlerinin etkinliğini artırmaktadır (Rizk & Lindgren, 2025). Bu sistemler, kamu yönetiminde klasik bürokratik süreçlerin yerini giderek daha veri temelli ve otomatik mekanizmalara bırakmasına neden olmaktadır.

Makine öğrenmesi algoritmaları, insan bilişinin fark edemeyeceği örüntüleri analiz ederek karar vericilere "eyleme dönüştürülebilir içgörüler" sunmakta ve yönetişim süreçlerinde veri temelli rasyonaliteyi güçlendirmektedir (Yeung, 2018). Bu bağlamda yapay zekâ, kamu yönetiminde yalnızca bir araç değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinin epistemik temellerini dönüştüren bir yönetişim teknolojisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Ancak bu dönüşüm yalnızca fırsatlar üretmemekte, aynı zamanda önemli riskleri de beraberinde getirmektedir. Mevcut literatürde yapay zekâ çoğunlukla verimlilik ve risk dengesi üzerinden ele alınsa da (Akhter et al., 2024), bu yaklaşım algoritmik yönetişimin epistemik boyutunu yeterince açıklayamamaktadır. Oysa yapay zekâ, yalnızca kararları değil, bilginin nasıl üretildiğini, kimin "bilen" olarak kabul edildiğini ve hangi bilginin geçerli sayıldığını da dönüştürmektedir.

Bu çalışma, yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde yarattığı dönüşümü epistemik meşruiyet kavramı çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Temel iddia şudur: algoritmik yönetişim, epistemik adaletsizlik üreterek kamusal meşruiyeti aşındırmaktadır.

2. Kamu Yönetiminde Yapay Zekâ: Fırsatlar ve Yapısal Dönüşüm

Yapay zekâ teknolojileri, kamu yönetiminde verimlilik ve etkinlik açısından önemli avantajlar sunmaktadır. ADM sistemleri, geniş ölçekli kararların hızlı ve düşük maliyetle alınmasını sağlayarak kamu hizmetlerinin performansını artırmaktadır (Rizk & Lindgren, 2025). Bu sistemler, özellikle sosyal yardım, vergi ve güvenlik politikalarında yaygın olarak kullanılmaktadır.

Ayrıca yapay zekâ destekli sistemler, bireylere yönelik hizmetlerin kişiselleştirilmesine olanak tanımakta ve kamu yönetiminde daha hedef odaklı politikaların geliştirilmesini mümkün kılmaktadır (Castilla Barraza & Romero-Rubio, 2025). Bu durum, kamu yönetiminin klasik standartlaştırılmış hizmet anlayışından veri temelli ve esnek bir modele geçişini ifade etmektedir.

Ancak bu dönüşüm yalnızca teknik bir iyileşme değildir. Algoritmik yönetişim, karar alma süreçlerinde insan faktörünün rolünü azaltarak idari yapının epistemik temelini değiştirmektedir (Katzenbach & Ulbricht, 2019). Bu bağlamda, kamu yönetiminde bilgi üretimi ve otorite ilişkileri yeniden yapılandırılmaktadır.

3. Yapay Zekânın Riskleri: Önyargı, Gözetim ve Şeffaflık

Yapay zekâ sistemlerinin kamu yönetiminde kullanımı, önemli riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu risklerin başında algoritmik önyargı gelmektedir. Algoritmalar, eğitim verilerindeki tarihsel eşitsizlikleri yeniden üreterek belirli gruplar üzerinde sistematik dezavantajlar yaratabilmektedir (Akhter et al., 2024).

Buna ek olarak, yapay zekâ temelli sistemler özellikle dezavantajlı gruplar üzerinde yoğunlaşan gözetim mekanizmaları üretmektedir. Bu durum, "dijital yoksul evi" olarak tanımlanan yeni eşitsizlik biçimlerine yol açarak toplumsal dışlanmayı derinleştirmektedir (Eubanks, 2018).

Algoritmik sistemlerin en kritik risklerinden biri ise şeffaflık sorunudur. Algoritmaların nasıl çalıştığının anlaşılmaması, karar süreçlerinin denetlenmesini zorlaştırmakta ve kamu yönetiminde şeffaflığı azaltmaktadır (Ananny & Crawford, 2018).

4. Epistemik Adaletsizlik ve Algoritmik Bilgi Üretimi

Epistemik adaletsizlik, bireylerin bir "bilen" olarak sahip oldukları kapasitenin sistematik biçimde değersizleştirilmesiyle ortaya çıkan bir haksızlık türüdür (Fricker, 2007). Bu bağlamda, algoritmik yönetişim bireyleri aktif bilgi öznesi olmaktan çıkararak veri nesnelerine indirgeme eğilimi göstermektedir.

Tanıklık adaletsizliği, bireylerin sunduğu bilginin önyargılar nedeniyle daha az güvenilir kabul edilmesiyle ortaya çıkarken (Fricker, 2007), yorumsama adaletsizliği bireylerin deneyimlerini ifade edecek kavramsal araçlardan yoksun bırakılmasıyla ilişkilidir (Fricker, 2007).

Algoritmik sistemler, bu adaletsizlik türlerini yeniden üretmekle kalmamakta, aynı zamanda epistemik nesneleştirme sürecini de derinleştirmektedir. Bireyler, karşılıklı bilgi paylaşan aktörler olmaktan çıkarak yalnızca veri sağlayan nesnelere indirgenmektedir (Fricker, 2007).

Buna ek olarak, algoritmik bilgi üretimi epistemik açıdan çeşitli sınırlılıklar içermektedir. Makine öğrenmesi sistemleri çoğunlukla korelasyonlara dayalı çıkarımlar üretmekte ve bu durum epistemik belirsizlik yaratmaktadır (Mittelstadt et al., 2016). Ayrıca algoritmik kararların anlaşılmaz olması, epistemik şeffaflığı ortadan kaldırmaktadır (Burrell, 2016).

5. Algoritmik Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik Krizi

Hesap verebilirlik, kamu yönetiminde kararların açıklanabilir ve gerekçelendirilebilir olmasını gerektirir (Busuioc, 2021). Ancak algoritmik sistemlerde bu gereklilik çoğu zaman karşılanamamaktadır.

Algoritmik şeffaflık, kararların hangi mantıkla alındığının görünmez hale gelmesine neden olarak hesap verebilirlik zincirini kırmaktadır (Pasquale, 2015). Bu durum, vatandaşların kararları sorgulama kapasitesini sınırlamakta ve demokratik denetimi zayıflatmaktadır.

Burrell'in (2016) belirttiği üzere algoritmik şeffaflık, teknik karmaşıklık, kurumsal gizlilik ve makine öğrenmesi sistemlerinin doğasından kaynaklanmaktadır. Bu çok katmanlı yapısı, kamu yönetiminde karar süreçlerinin anlaşılmasını neredeyse imkânsız hale getirmektedir.

Bununla birlikte, kamu yönetiminde takdir yetkisinin sokak düzeyi bürokratlardan algoritma tasarımcılarına kayması, hesap verebilirliğin kurumsal yapısını dönüştürmektedir (Bovens & Zouridis, 2002). Bu dönüşüm, demokratik denetimi zayıflatarak "algokrasi" olarak adlandırılan yeni bir yönetişim biçiminin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Danaher et al., 2017).

6. Meşruiyet Krizi ve Demokratik Yönetişim

Meşruiyet, bir kurumun eylemlerinin toplumsal norm ve değerlerle uyumlu olarak kabul edilmesiyle ilgilidir (Grimmelikhuijsen & Meijer, 2022). Demokratik meşruiyet ise girdi, süreç ve çıktı boyutları üzerinden değerlendirilmektedir (Schmidt, 2015).

Algoritmik yönetişim, bu üç boyutta da meşruiyet sorunları üretmektedir. Girdi meşruiyeti, karar süreçlerinin demokratik denetimden uzaklaşması nedeniyle zayıflarken; süreç meşruiyeti, opaklık ve hesap verebilirlik eksikliği nedeniyle aşınmaktadır (Grimmelikhuijsen & Meijer, 2022). Çıktı meşruiyeti ise algoritmik önyargılar ve eşitsizlikler nedeniyle zarar görmektedir (Yeung, 2018).

Habermas'ın iletişimsel meşruiyet yaklaşımına göre, idari gücün demokratik tartışma süreçlerine dayanması gerekmektedir (Habermas, 1996). Ancak algoritmik yönetişim, bu süreci teknokratik bir yapıya dönüştürerek demokratik meşruiyet zeminini zayıflatmaktadır.

7. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, yapay zekâ uygulamalarının kamu yönetiminde yalnızca teknik bir dönüşüm yaratmadığını, aynı zamanda epistemik ve demokratik sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır. Algoritmik yönetişim, epistemik adaletsizlik üretmekte, hesap verebilirlik mekanizmalarını zayıflatmakta ve kamusal meşruiyeti aşındırmaktadır.

Bu nedenle yapay zekâ teknolojilerinin kamu yönetiminde sürdürülebilir ve meşru bir şekilde kullanılabilmesi, yalnızca teknik kapasitenin geliştirilmesine değil, aynı zamanda epistemik adalet, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin kurumsallaştırılmasına bağlıdır.

Kaynakça

Akhter, S., Ahmad, M. R., Chibb, M., Zai, A. F., & Yaqoob, M. (2024). Artificial intelligence in the 21st century: Opportunities, risks and ethical imperatives. Educational Administration: Theory and Practice, 30(5), 4600–4605. https://doi.org/10.53555/kuey.v30i5.3125

Ananny, M., & Crawford, K. (2018). Seeing without knowing: Limitations of the transparency ideal and its application to algorithmic accountability. New Media & Society, 20(3), 973–989. https://doi.org/10.1177/1461444816676645

Bovens, M., & Zouridis, S. (2002). From street-level to system-level bureaucracies: How information and communication technology is transforming administrative discretion and constitutional control. Public Administration Review, 62(2), 174–184.

Burrell, J. (2016). How the machine 'thinks': Understanding opacity in machine learning algorithms. Big Data & Society, 3(1), 1–12. https://doi.org/10.1177/2053951715622512

Busuioc, M. (2021). Accountable artificial intelligence: Holding algorithms to account. Public Administration Review, 81(5), 825–836. https://doi.org/10.1111/puar.13293

Castilla Barraza, J. G., & Romero-Rubio, S. A. (2025). The use of artificial intelligence in governance: A systematic review. In T. Guarda et al. (Eds.), ARTIIS 2024 workshops (CCIS 2348) (pp. 110–125). Springer Nature.

Danaher, J., Hogan, M. J., Noone, C., Kennedy, R., Behan, A., De Paor, A., Shankar, K. (2017). Algorithmic governance: Developing a research agenda through the power of collective intelligence. Big Data & Society, 4(2), 1–21. https://doi.org/10.1177/2053951717726554

Eubanks, V. (2018). Automating inequality: How high-tech tools profile, police, and punish the poor. St. Martin's Press.

Fricker, M. (2007). Epistemic injustice: Power and the ethics of knowing. Oxford University Press.

Grimmelikhuijsen, S., & Meijer, A. (2022). Legitimacy of algorithmic decision-making: Six threats and the need for a calibrated institutional response. Perspectives on Public Management and Governance, 5(3), 232–242. https://doi.org/10.1093/ppmgov/gvac008

Habermas, J. (1996). Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy (W. Rehg, Trans.). MIT Press. (Original work published 1992)

Katzenbach, C., & Ulbricht, L. (2019). Algorithmic governance. Internet Policy Review, 8(4). https://doi.org/10.14763/2019.4.1424

Mittelstadt, B. D., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., & Floridi, L. (2016). The ethics of algorithms: Mapping the debate. Big Data & Society, 3(2), 1–21. https://doi.org/10.1177/2053951716679679

Pasquale, F. (2015). The black box society: The secret algorithms that control money and information. Harvard University Press.

Rizk, A., & Lindgren, I. (2025). Automated decision-making in public administration: Changing the decision space between public officials and citizens. Government Information Quarterly, 42(1), Article 102061. https://doi.org/10.1016/j.giq.2025.102061

Schmidt, V. A. (2015). Forgotten democratic legitimacy: “Governing by the rules” and “ruling by the numbers”. In M. Blyth & M. Matthijs (Eds.), The future of the euro (Chapter 5). Oxford University Press.

Yeung, K. (2018). Algorithmic regulation: A critical interrogation. Regulation & Governance, 12(4), 505–523. https://doi.org/10.1111/rego.12158

Popülist Yönetimsellik ve Post-materyalist Söylem Arasında bir Kamu Siyasası Sorunu: Türkiye'de Sokak Hayvanları Meselesi

A Public Policy Problem Between Populist Governmentality and Post-materialist Discourse: The Stray Animal Issue in Turkey

Toygar Sinan Baykan[1]

Öz

Bu araştırma, 2024 yılında Hayvanları Koruma Kanunu'nda yapılan köklü değişiklikleri popülist yönetimsellik ve post-materyalist söylem ekseninde analiz etmektedir. Çalışma, iktidar bloğunun sokak köpeği meselesini, "ayrıcalıksız çoğunluklar" olan çocuklar ve yaşlılar için doğrudan bir güvenlik ve kamu sağlığı tehdidi olarak kurguladığını savunmaktadır. Bu popülist çerçevede "yaşam hakkı" insan odaklı tanımlanmakta, düzenlemeye karşı çıkanlar ise "elitler", "mama lobisi" veya "terör destekçisi" gibi ifadelerle yaftalanarak marjinalleştirilmektedir. Buna karşın muhalefet kanadı, yasa teklifini bir "katliam yasası" olarak adlandırarak tüm canlıların eşit yaşam hakkını savunan post-materyalist bir duruş sergilemektedir. Sonuç olarak, sokak hayvanları meselesinin teknik bir kamu politikası sorunu olmaktan çıkarak siyasal bir iktidar mücadelesi haline geldiği ve popülist mantığın rasyonel-prosedürel süreçleri ve nüanslı etik değerlendirmeleri etkisizleştirdiği sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sokak hayvanları, popülizm, post-materyalizm, yönetimsellik, kamu siyasası.

JEL Kodları: I18, I28, I38

Abstract

This research examines the 2024 legislative amendments to Turkey's Animal Protection Law through the lenses of populist governmentality and post-materialist discourse. The study argues that the ruling AK Party and MHP employ a populist framework, positioning stray dogs as a direct threat to the "unprivileged majority", specifically children and the elderly, while emphasizing public health risks like rabies. To marginalize opposition, this discourse labels animal rights advocates as "elites" or "lobbyists". In contrast, opposition parties adopt a post-materialist stance, prioritizing the universal "right to life" and condemning the law as a "massacre". Ultimately, the paper concludes that the stray animal issue has been instrumentalized as a site of political struggle, where populist logic often overrides rational-procedural and ethical considerations.

Keywords: Stray animals, populism, post-materialism, governmentality, public policy.

JEL Codes: I18, I28, I38

Genişletilmiş Özet

Sokak hayvanı sorununun çözümüne ilişkin 2024 yılında kabul edilen kanun değişiklikleri ile sokak hayvanlarının sayısının azaltılması için TBMM bazı yeni tedbirler yürürlüğe koymuştur. Bu yasa değişiklikleri ile belediyeler, büyük çoğunluğunu köpeklerin oluşturduğu sokak hayvanlarının kısırlaştırıldıktan sonra barınaklarda tutulmasıyla sorumlu tutulmuş, ayrıca gerekli görüldüğü hallerde belediyelere köpekleri "uyutma" (itlaf etme) yetkisi de tanınmıştır. Bu yasa değişikliği çerçevesinde geliştirilen uygulamalar yoğun siyasi tartışmaların konusu olmuştur. Bu tebliğ bu spesifik kamu siyasası sorunu çerçevesinde yapılan tartışmaların Türkiye siyasetinde, çoğu zaman parti ayrımlarını da dikine kesen, iki sosyo-politik pratiği ve mantığı ortaya koyduğunu öne sürmektedir. Bunlardan ilki sokak hayvanları meselesini ayrıcalıksız çoğunlukların bir sorunu olarak takdim eden "popülist söylem ve pratik"tir (Baykan, 2024). Sokak hayvanları

[1] Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi İİBF SBKY, tbaykan@klu.edu.tr, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-7385-5873

meselesine ilişkin popülist söylem bir taraftan sokak hayvanlarının kurbanı olan kişilerin sosyo-ekonomik arka planlarına işaret ederken diğer taraftan da insanların yaşam hakkının korunmasının yönetimin en temel sorumluluğu olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca sokak hayvanları meselesiyle ilgili tedbirlerin popülist karakteri sorunun çözümü konusundaki hızlı, taktiksel ve enformel uygulamalarda da kendini ortaya koymuştur. Bu tartışmada ilk bakışta popülist söylem ve pratiklere uzak konumlandırılabilecek bir yaklaşım gibi görünen ve genel olarak modern bir "yönetimselliği" (*governmentality*) (Foucault, 2007) benimseyen bir söylemin ortaya çıktığı da görülmektedir. Bu söylem sokak hayvanları meselesini bir "biyo-politika" sorunu olarak ele almakta ve rasyonel-prosedürel bir yaklaşımın etik kaygılar ve çoğunluk talepleri arasında bir orta yol oluşturacağını iddia etmektedir. Ne var ki bu bakış açısının ortaya koyduğu etik, prosedürel ve rasyonel uygulamalar bütünü süreç boyunca çoğu zaman popülist yönetimsellik tarafından etkisizleştirilmiştir.

Sokak hayvanları meselesine ilişkin popülist söylem ve pratiğin karşısında gelişen ve canlıların yaşam hakkını esas alan "post-materyalist" (Norris & Inglehart, 2019) bir söylem ve hareket de bulunmaktadır. Bu söylem, sokak hayvanlarının katı tedbirler ile itlafının etik boyutlarını ön plana çıkarmakta ancak bu sorunun sınıfsal boyutlarıyla ilgili çoğu zaman sessiz kalmaktadır.

Bu araştırmayı gerçekleştirmek için sokak hayvanlarına ilişkin yasa tasarısına yönelik meclis genel kurullarındaki tartışmalar (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2024) ve sahipsiz hayvanlar meselesinin farklı medya organlarında nasıl ele alındığı incelenmiştir. Teklifi savunan AK PARTİ ve MHP temsilcileri sokak köpeklerinin özellikle çocuklara, yaşlılara ve kadınlara yönelik oluşturduğu fiziksel tehdide vurgu yapmış; "Tunahan", "Mustafa" ve "Mahra" gibi saldırıya uğrayan çocukların isimleri üzerinden sıradan yurttaşların mağduriyetlerini ve güvenlik ihtiyaçlarını ön plana çıkarmıştır. Ayrıca yine iktidar vekilleri Türkiye'nin "kuduz riskli bölge" olarak anılmasını ve artan ısırılma vakalarını yasanın aciliyetini meşrulaştırmak için "toplum sağlığı" argümanıyla sunmuşlardır. Özellikle iktidar bloğu vekilleri "Dünyanın hiçbir medeni ülkesinde sahipsiz sokak köpeği olmaz" şeklinde özetlenebilecek bir argüman ile modern şehir yaşamı ile başıboş hayvan varlığının bağdaşmadığını savunmuşlar, Batı ülkelerindeki (ABD, İngiltere) "sahiplenilmeyen hayvanın itlafı" uygulamalarını örnek göstermişlerdir. İktidar vekilleri karşı görüş bildiren kesimleri "mama lobisi", "elitler" veya "terör örgütü savunucuları" gibi ifadelerle yaftalayarak insani bir çözümü engellemekle suçlamışlardır.

Buna karşılık meclis görüşmelerinde CHP, DEM Parti, İYİ Parti ve Saadet Partisi temsilcileri yasa teklifini, hayvanları korumak yerine "öldürmek" üzerine kurulu olduğu gerekçesiyle sistematik olarak "katliam yasası" veya "kanlı yasa" olarak adlandırmışlardır. Muhalefet temsilcileri "ötanazi" veya "uyutma" gibi kelimelerin, gerçekteki "itlafı" gizlemek için kullanılan öfemizmler (yumuşatmalar) olduğunu savunmuşlardır. Muhalefete göre sorunun asıl kaynağı, 2004'ten beri iktidarın kendi çıkardığı yasayı (5199) uygulamaması, kısırlaştırma yapmaması ve denetim görevini ihmal etmesidir. Ayrıca muhalefet yasanın, 31 Mart 2024 yerel seçimlerinden sonra belediyelerin çoğunu kaybeden iktidarın, muhalif belediyeleri mali ve cezai baskı altına alma (hapis cezası tehdidi) stratejisi olduğunu da ileri sürmüşlerdir. Post-materyalist bir perspektiften muhalefet vekilleri "kısırlaştır, aşılat, yerinde yaşat" formülünün tek bilimsel çözüm olduğunu, barınakların mevcut teklif ile "hayvan hapishanesi" veya "toplama kampı" işlevi göreceğini vurgulamışlardır.

Özellikle meclis tutanaklarındaki bu tartışma farklılaşan "popülist" ve "post-materyalist" yaklaşımların temel meseleler üzerindeki uyuşmazlığını net bir şekilde ortaya koymaktadır: iki taraf da "yaşam hakkı" kavramını kullanmaktadır ancak iktidar bunu "insanın yaşam hakkı", muhalefet ise "tüm canlıların eşit yaşam hakkı" olarak tanımlamaktadır. Ne var ki muhalefetin sokak hayvanları sorunu özelindeki tutumunu tam olarak post-materyalist bir tutum olarak nitelemek de güçtür. Zira CHP genel başkanı Özgür Özel meseleyi ele aldığı bir konuşmasında sorunun özellikle dar gelirli kesimler için teşkil ettiği yakıcı mahiyeti vurgulamış ve CHP'nin bu konuya duyarlı bir pozisyonda olduğunu belirtmiştir: "Yani evden çıkıyor küçük çocuk, servise gidecek, 15 tane köpek geliyor saldırıyor. Bu olmaz, buna engel olmak lazım ama çare itlaf değil, uyutma değil. Bizim itlaf, uyutma noktasında uzlaşmamız mümkün değil. Şunu da yapamayız, 'Böyle bir sorun yok' diyemeyiz. Bu sorun var, çözmek zorundayız. Bu, özellikle yoksullar, çocuklar ve yaşlılar için çok ciddi bir güvenlik tehdidi" (Gazete Oksijen, 2024).

Meclis tutanaklarındaki bu tartışma basına da yansımıştır. Konu hakkında popülist hassasiyetleri belirgin bir "yönetimsel" vurgu hükümete yakın medyada kendine yer bulurken post-materyalist yönelimdeki eleştiriler ise, başta *Cumhuriyet* olmak üzere, daha çok muhalif basında yer almıştır. Tebliğ, tartışmaların basına yansıyan boyutlarını da özellikle *Habertürk*, *Sabah* ve *Cumhuriyet* gazeteleri üzerinden incelemektedir. Bu inceleme de meclisteki tartışmalarla örtüşen bir içerik sunmaktadır. Ayrıca tebliğ kapsamında yasa teklifi yasalaştıktan sonra gerçekleşen uygulamalar da değerlendirilmekte ve bu uygulamaların sergilediği pratik popülist yönelim sorunsallaştırılmaktadır.

Tüm bu tartışmaların dikkat çekici yönü söylemsel dizgeler ve pratikler bütünü olarak popülizmin ve post-materyalizmin Türkiye'de konvansiyonel siyasal ayrımları (AK Parti-CHP) dikine kesmesidir: Özellikle post-materyalist söylem ve yaklaşımlar Türkiye'nin koşulları bağlamında CHP söylemini dahi tam olarak biçimlendirememekte, bu kamu siyasası sorunu -olumlu ve olumsuz yansımalarıyla- popülist bir söylem ve yönetimselliğin konusu olarak kalmaktadır. Sonuç olarak, sokak hayvanları ile ilgili tartışma basitçe bir teknik mesele olmaktan öte Türkiye'de siyasi iktidar mücadelelerinin cisimleştiği, popülist, teknokratik ve post-materyalist pozisyonların bu bağlamda araçsallaştırıldığı bir siyasal soruna da dönüşmüştür.

Kaynakça

Baykan, T. S. (2024). *Populism as governmental practice: Spatial, operational and temporal dynamics*. Routledge.

Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France 1977–1978* (G. Burchell, Çev.). Palgrave Macmillan.

Gazete Oksijen. (2024, 23 Mayıs). *Özgür Özel: Türkiye'de sokak hayvanları sorunu var ama çare uyutma değil*. https://gazeteoksijen.com/turkiye/ozgur-ozel-turkiyede-sokak-hayvanlari-sorunu-var-ama-care-uyutma-degil-212274

Norris, P., & Inglehart, R. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge University Press.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2024, 29 Temmuz). *Tutanak dergisi: 112'nci birleşim*. TBMM Tutanak Hizmetleri Başkanlığı.

Okul Öncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarına Yönelik Simülasyon Temelli Afet Eğitimi: Kütahya AFAD Afet Farkındalık Eğitim Salonu Örneği

Simulation-Based Disaster Education for Preschool and Primary School Children: The Case of Kütahya AFAD Disaster Awareness Training Hall

Erkan Çakır[1]

Öz

Bu çalışma, çocuklara yönelik afet eğitimi/farkındalık uygulamalarının afetlere dirençli toplum oluşturma sürecindeki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, simülasyon tabanlı afet eğitiminin çocukların farkındalık ve öğrenme düzeyleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemi kapsamında durum çalışması deseniyle tasarlanırken Kütahya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü bünyesinde yer alan "Afet Farkındalık Eğitim Salonu" örnek olay olarak incelenmiştir. Çalışmada veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler, sistematik gözlemler ve doküman analizi yoluyla elde edilmiştir. Araştırma bulguları, simülasyon tabanlı uygulamaların çocukların afetlere yönelik farkındalık düzeylerini artırmada, öğrenme sürecini somutlaştırmada ve kalıcı öğrenmeyi desteklemede önemli katkılar sağladığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'de çocuklara yönelik afet eğitim müfredatı ve bu yaş gruplarına özgü eğitim materyallerinin yetersizliği, afetlere dirençli toplum oluşturulmasının önünde önemli yapısal eksiklikler olarak tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet Eğitimi, Çocuklarda Afet Eğitimi, Simülasyon tabanlı afet eğitimi, AFAD

JEL Kodları: H84

Abstract

This study aims to examine the role of disaster education and awareness practices for children in the process of building a disaster-resilient society. In this context, the impact of simulation-based disaster education on children's awareness and learning levels is addressed. The research was designed as a case study within the framework of qualitative research methods, focusing on the "Disaster Awareness Training Hall" within the Kütahya Provincial Disaster and Emergency Management Directorate as a specific case. Data were collected through semi-structured interviews, systematic observations, and document analysis. The research findings reveal that simulation-based applications significantly contribute to increasing children's disaster awareness levels, embodying the learning process, and supporting long-term retention. However, the inadequacy of the disaster education curriculum for children in Türkiye and the lack of educational materials specific to these age groups were identified as significant structural deficiencies hindering the creation of a disaster-resilient society.

Keywords: Disaster Education, Disaster Education for Children, Simulation-Based Disaster Education, AFAD

JEL Codes: H84

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışma, modern afet yönetimi yaklaşımı çerçevesinde risk/zarar azaltma ve hazırlık aşamalarında çocuklara yönelik afet eğitimi ve farkındalık çalışmalarını, özellikle simülasyon ve somut uygulama temelli faaliyetler ekseninde ele almaktadır. Çalışmanın temel amacı, Türkiye'de çocuklara yönelik afet eğitimi ve farkındalık faaliyetlerinin kapsamını ve işlevselliğini analiz etmektir. Bu amaç doğrultusunda çocuklara

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Altıntaş MYO, erkan.cakir@dpu.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-0002-2731

yönelik afet eğitimin daha etkin ve nitelikli biçimde sunulmasına yönelik çözüm önerileri geliştirmek ve söz konusu süreçlerin afetlere dirençli toplum oluşturma çabalarına katkısını ortaya koymak hedeflenmektedir.

Doğa ya da insan kaynaklı (teknoloji) afetler her yaş grubundan insanlar üzerinde maddi ve manevi olumsuz etkiler doğurmakla birlikte özellikle çocuklar gibi savunmasız kesimler üzerinde daha yıkıcı etkilere neden olabilmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaş ve altı kişiler olarak tanımlanan çocuklar, afetlerin yıkıcı sonuçlarına maruz kalanların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır (United Nations Children's Fund, t.y.). Çocukların algılama ve anlamlandırma kapasitelerinin sınırlı olması nedeniyle afetlerin çeşitli aşamalarında tehlike ve risklere karşı savunmasız kalabilmektedirler (Pfefferbaum, Jacobs, Griffin, & Houston, 2015). Afetler nedeniyle çocukların günlük yaşam rutinlerinin bozulması ise onların psikolojik açıdan olumsuz etkilenmelerine yol açabilmektedir. Ayrıca, afet sırasında yaşanan olumsuz deneyimlerin etkileri yalnızca olay anıyla sınırlı kalmayıp, afet sonrasında da çeşitli psikososyal problemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Çocukların afetler sırasında savunmasız ve korunmaya muhtaç oldukları bir gerçektir. Ancak çocukların afetlerin risklerini ve etkilerini azaltmaya yönelik dirençli toplum çalışmalarına katkıda bulunabilecek farklı kapasiteleri olduğu da göz önünde tutulması gerek ayrı bir gerçektir (Fothergill, 2017). Bu bağlamda, çocukların afetlerden daha az etkilenmelerini sağlamak amacıyla afet öncesi hazırlık sürecinde çocuk odaklı afet eğitimi ve farkındalık çalışmalarının pedagojik ilkelere uygun, yaş gruplarının gelişim özelliklerini dikkate alan ve uygulama temelli yöntemlerle desteklenen bir yaklaşımla sunulması büyük önem taşımaktadır.

Yöntem

Çalışma, araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemleri kapsamında durum çalışması (case study) deseni tercih edilmiştir. Bu desenin tercih edilme nedeni örmek olay olan Kütahya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü bünyesinde yer alan "Afet Farkındalık Eğitim Salonu"nunu kendi gerçekliği içinde derinlemesine incelenmeye olanak vermesidir.

Nitel araştırma yöntemleri kapsamında üç farklı tür veri toplama tekniğinden faydalanılmıştır. Doküman analizi kapsamında akademik literatür, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) eğitim materyalleri, sınıf içi eğitim materyalleri, sunumlar incelenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle eğitimi veren uzmanlarla çocuklara yönelik afet eğitimi ve farkındalığı, sınıfın amacını, tasarım kriterlerini ve çocuklardaki geri dönüşleri ölçmek adına mülakatlar yapılmıştır. Sistematik gözlemlerle sınıfın çocuk ergonomisine uygunluğu, soyut bir kavram olan afetin, oyun ve simülasyonla ne kadar somutlaştırılabildiği ölçülmüştür.

Bulgular

Çalışma kapsamında yürütülen doküman analizinin ilk aşamasında, Türkiye'deki akademik literatür çocuklara yönelik afet eğitimi açısından sistematik bir biçimde incelenmiştir. İncelemeler sonucunda bu alanın yeterince araştırılmadığı, okul öncesi ve ilköğretim çağındaki çocukları merkeze alan araştırmaların oldukça sınırlı kaldığı görülmüştür.

Bu bağlamda, ulusal literatürde okul öncesi dönemde afet eğitimi ve farkındalığına ilişkin çeşitli çalışmaların öne çıktığı görülmektedir. Limoncu ve Atmaca (2018) ile Dikmen Özarslan (2025), afet yönetimi süreçlerinde çocuk merkezli ve katılımcı yaklaşımların gerekliliğini vurgularken Karabulut ve Bekler (2019) ile Aral (2023), doğal afetlerin çocuklar üzerindeki psikolojik ve gelişimsel etkilerine odaklanmıştır. Kalaycı Kırlıoğlu ve Yöntem (2025) ise çocukların afet süreçlerindeki kırılganlıklarını yapısal ve sosyal boyutlarıyla ele almıştır. Sapsağlam (2019), Akman ve Yıldırım (2022) ile Bayraktar vd. (2024) okul öncesi dönem çocuklarının afet farkındalığı ve depreme ilişkin görüşlerini incelerken Adanalı vd. (2022) ortaokul düzeyinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Morkan Şahin ve Durualp (2024) ise okul öncesi eğitim almanın çocukların deprem bilgisi üzerinde anlamlı bir fark yarattığını ortaya koymuştur.

Doküman analizinin ikinci aşamasında, AFAD ve diğer kamu kurumları bünyesinde gerçekleştirilen çocuklara yönelik afet eğitimi uygulamaları kapsam, içerik ve işlevsellik açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, çocuklara özel olarak tasarlanmış eğitim müfredatı ve materyal geliştirme çalışmalarının son derece kısıtlı düzeyde kaldığını göstermektedir. Mevcut içeriklerin ağırlıklı olarak yetişkinlere ve genel kamuoyuna hitap edecek biçimde kurgulanmıştır. Okul öncesi ve ilköğretim dönemindeki çocukların bilişsel, duygusal ve gelişimsel özelliklerine uyarlanmış özgün müfredat materyallerinin ise yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum, yaş, eğitim ve gelişimsel farklılıkların göz ardı edildiğine işaret etmektedir.

Araştırmanın sistematik gözlem aşamasında Kütahya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğünce oluşturulan "Afet Farkındalık Eğitim Salonu incelenmiştir. Yapılan gözlemler neticesinde salonun özellikle okul öncesi dönem ile ilköğretim birinci ve ikinci sınıf düzeyindeki çocuklar için uygun bir öğrenme ortamı sunduğu tespit edilmiştir. Duvar görselleri pasif bir öğrenme ortamı sunarken oyun temelli veya keşif temelli öğrenmeyi destekleyen aktif alan düzenlemeleri de bulunmaktadır. Afet eğitimi ve farkındalık çalışmalarındaki soyut kavramların somutlaştırılması amacıyla Türkiye'de Deprem Haritası Yapbozu, boyama kitapları yer almaktadır. Artırılmış gerçeklik, simülasyon kabini veya duyusal uyarım araçları ise bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerde, Kütahya İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü kapsamında afet eğitimi ve farkındalık faaliyetleri yürüten eğitmenlerle mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda, salonda bugüne kadar yaklaşık 2.000 öğrenciye eğitim verildiği beyan edilmiştir. Görüşmeler neticesinde, eğitmenlerin çocuklara yönelik afet eğitimi süreçlerinde yararlandıkları özel olarak hazırlanmış bir pedagojik rehberin bulunmaması ortak bildirimleri olmuştur. Bununla birlikte, kurum bünyesinde görev yapan eğitmenlerden iki personelin, çocuklara afet eğitimi verilmesine yönelik pedagojik yaklaşımlar konusunda özel bir hizmet içi eğitim aldığı tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular bir araya getirildiğinde, Türkiye'de çocuk odaklı afet eğitiminin hem teorik hem de uygulama boyutlarında yetersizliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Özellikle afet eğitimindeki somut kavramların somut hale getirilmesini sağlayacak simülasyon tabanlı afet eğitimi materyallerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu materyallerinin geliştirilmesi amacıyla kurumlararası iş birliği yapılmalı ve proje finansmanları sağlanmalıdır.

Gerçekleştirilen çalışma neticesinde, afet eğitiminin pekiştirilmesi ve eğitim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması amacıyla şu öneriler dikkate değer görülmektedir;

- Okul öncesi ve ilköğretim çağındaki çocukların bilişsel, duygusal ve psikososyal gelişim özelliklerini temel alan, bilimsel olarak hazırlanmış ulusal bir afet eğitimi rehberinin geliştirilmesi,
- İl düzeyinde görev yapan AFAD eğitmenlerinin afet bilgisi konusundaki yetkinlikleri tam olmakla birlikte çocuk gelişimi, oyun temelli öğrenme ve erken çocukluk eğitimi pedagojisi alanlarında eğitimler verilmesi,
- Afet eğitiminin okul ekosistemi içinde sürdürülebilir kılınabilmesi için afet bilinci ve afet eğitimi pedagojisi konularında özel eğitim almış öğretmenlerin sisteme dahil edilmesi,
- Çocukların afet durumlarında doğru davranış kalıplarını içselleştirebilmesi için soyut bilginin somut deneyime dönüştürüldüğü simülasyon temelli materyallerin geliştirilmesi,
- Afet eğitimi ve farkındalığına yönelik faaliyetler okul müfredatı ile bütünleştirilmelidir,
- Afet eğitimi faaliyetlerinin etkinliğinin nesnel biçimde ölçülebilmesi için sistematik bir izleme ve değerlendirme altyapısının oluşturulması gerekmektedir.

Kaynakça

Adanalı, R., Yıyın, F. T., & Özenel, N. (2022). Ortaokul öğrencilerinin afet bilinci. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE), 47*, 56–81. https://doi.org/10.32003/igge.1122725

Akman, A., & Yıldırım, S. (2022). Okul öncesi öğrencilerinde afet yönetimine dair bir gözlem: Iğdır'da bir ilkokul örneği. *Anasay, (21)*, 341–355. https://doi.org/10.33404/anasay.1156639

Aral, N. (2023). Depremin çocuklar üzerindeki etkileri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi, 6*(11), 93–105.

Bayraktar, V., Türksever, Ö., & Çetin, T. (2024). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların depreme ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Journal of Global Sport and Education Research, 7*(3), 41–55. https://doi.org/10.55142/jogser.1532779

Dikmen Özarslan, A. (2025). Çocuk merkezli afet risk yönetimi: Çocuklar için değil çocuklarla birlikte. *Resilience, 9*(1), 205–223. https://izlik.org/JA35ZR82UB

Fothergill, A. (2017, June 27). *Children, youth, and disaster*. Oxford Research Encyclopedia of Natural Hazard Science. https://oxfordre.com/naturalhazardscience/view/10.1093/acrefore/9780199389407.001.0001/acrefore-9780199389407-e-23

Karabulut, D., & Bekler, T. (2019). Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. *Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 5*(2), 368–376. https://doi.org/10.21324/dacd.500356

Kalaycı Kırlıoğlu, H. İ., & Yöntem, M. (2025). Afetlerde dezavantajlı bir grup olarak çocukların değerlendirilmesi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 25*(1), 29–61. https://doi.org/10.54961/uobild.1551453

Limoncu, S., & Atmaca, A. B. (2018). Çocuk merkezli afet yönetimi. *Megaron, 13*(1), 132–143. https://doi.org/10.5505/megaron.2017.49369

Morkan Şahin, M., & Durualp, E. (2024). Çocukların depreme ilişkin bilgilerinin okul öncesi eğitim almalarına göre incelenmesi. *Eğitim Yansımaları, 8*(2), 139–157. https://doi.org/10.70740/eduref.1539041

Pfefferbaum, B., Jacobs, A. K., Griffin, N., & Houston, J. B. (2015). Children's disaster reactions: The influence of exposure and personal characteristics. *Current Psychiatry Reports, 17*(7), 56.

Sapsağlam, Ö. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarında doğal afet farkındalığı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 38*(1), 283–295. https://doi.org/10.7822/omuefd.517081

United Nations Children's Fund. (n.d.). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. UNICEF Türkiye. https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme

Religion, Science, and Infocracy: Is Science Still a Thing?

Din, Bilim ve Enfokrasi: Bilim Hâlâ Geçerli Bir Şey Mi?

Adem Üstün Çatalbaş[1]

Öz

Bu çalışma, bilimin modern temellerinden gözetim, simülasyon ve bilgi bombardımanı ile karakterize edilen çağdaş dijital çağa dönüşümünü inceliyor. Din ve bilim arasındaki tarihsel gerilimi, pozitivizmin yükselişini ve bilimsel otoriteyi sorgulayan postmodern eleştirileri ele alıyor. Postmodernizm deterministik varsayımları zayıflatırken, istikrarlı bir alternatif sunamadı ve "akışkan" ve değişken bir sosyal bağlam yarattı. Bu ortamda, dijital teknolojiler şeffaflığı, simülasyonu ve yatay gözetimi teşvik ederek güç ilişkilerini yeniden şekillendiriyor ve tekno-feodal yapıları güçlendiriyor. Bilgi bolluğu dikkati parçalayarak, "bilgi egemenliği" olarak tanımlanan bir ortamda eğitimi ve bilgi üretimini baltalıyor. Makale, bilimin varlığını sürdürdüğünü ancak ideolojik ve teknolojik güç ağları içinde faaliyet gösterdiğini, özerkliği konusunda şüpheler uyandırdığını ve şu soruyu gündeme getirdiğini savunuyor: Bilim hala anlamlı bir epistemik otorite midir?

Anahtar Kelimeler: modern bilim, bilim tarihi, modernite, postmodernite, bilim sosyolojisi.

JEL Kodları: A12, A30, B15, B30, O15, O33

Abstract

This paper examines the transformation of science from its modern foundations to the contemporary digital age characterized by surveillance, simulation, and information overload. It traces the historical tension between religion and science, the rise of positivism, and postmodern critiques that challenged scientific authority. While postmodernism weakened deterministic assumptions, it did not provide a stable alternative, leading to a "liquid" and volatile social context. In this environment, digital technologies foster transparency, simulation, and horizontal surveillance, reshaping power relations and reinforcing techno-feudal structures. Information abundance fragments attention, undermining education and knowledge production in what is described as an "infocracy." The paper argues that science persists but operates within ideological and technological power networks, raising doubts about its autonomy and prompting the question: Is science still a thing?

Keywords: modern science, science history, modernism, postmodernism, sociology of science.

JEL Codes: A12, A30, B15, B30, O15, O33

Extended Abstract

The modern world is deterministic and designed to predict all stages of life. It has been assumed that life is determinable and predictable, and this assumption has been imposed on societies. The age of ideologies is full of discussions on the direction of this determination. However, life is full of uncertainties; life is lived extemporaneously (Bauman, 2019). Therefore, it is extremely ambiguous. We can say that modern life is despotic in its understanding of how to determine all the facts inherent in life. Modern life is despotic in its reliance on the certainty of numbers, because numbers are despotic. Modern society is despotic in its construction because no construction process is pluralistic; it is imposing. The criticisms advanced by postmodernism of modern science were on legitimate grounds. The exclusionary and authoritarian edges of modern science had to be smoothed down, and postmodern criticism has done so. However, postmodern criticism is not constructive criticism. In the liquid modern situation, there is no solid ground under our feet on which to build new structures. Therefore, we are tossed between temporary and volatile agendas. This situation squeezes the individual into oppressive, authoritarian political agendas. As the famous German sociologist Jürgen Habermas (2022) rightly stated, technology is not exempt from ideology and immune to it.

[1] Assistant Professor, Muş Alparslan University, Sociology Department. ORCID: 0000-0002-0870-0883. E-posta: ustuncatalbas@alparslan.edu.tr

Technology also has an ideology. Modern science was oppressive, eager to be an authority (Feyerabend, 2017), and did not feel the need to hide this; on the contrary, it was sure of this and decreed that it should be so. While postmodernism criticized this attitude of modern science, its emphasis was on the democratization of every area of life, but at the point we have reached today, it has managed to consolidate its technical authority. In doing so, it makes the individual swallow the illusion that he is free. By increasing consumption opportunities that prioritize pleasure practically to infinity, it drives us to be voluntarily transparent and to demand transparency from politics and the public. However, while the horizontal transparency relationship makes individuals voyeurs of each other, the vertical transparency relationship is one-sided. Therefore, it is authoritarian - perhaps totalitarian - but anti-democratic in any case (Feyerabend, 2017). The techno-feudal system is also to blame for world politics being dominated by authoritarian leaders who have seemingly come to power through elections but never leave their seats. However, the individual is not innocent either. In other words, democracy has been stolen from us, and no one's hands are clean.

This paper examines the transformation of science, knowledge production, and social authority from the early modern period to the contemporary era characterized by digitalization, surveillance, and what Byung-Chul Han (2022) calls "infocracy." It asks a central question: in an age dominated by technological mediation, simulation, and fragmented attention, does science still function as a meaningful epistemic authority? By tracing the historical tension between religion and science, the rise of positivism, postmodern critiques of knowledge, and the emergence of techno-feudal structures, the paper argues that science has not disappeared but has been transformed into an instrument embedded in ideological, technological, and political power relations.

The study begins with a historical overview of the institutionalization of science, focusing on the transformation of universities from religious to secular institutions. Although universities originated as extensions of religious life -first in Muslim geography as madrasahs and later in Europe under clerical authority- the Enlightenment fundamentally altered their epistemological orientation. The eighteenth-century Enlightenment established science as an alternative to religious authority, while simultaneously preserving hierarchical structures reminiscent of ecclesiastical organization. The modern university thus emerged as a secularized but structurally religious institution, reproducing authority through layered hierarchies. This transformation created a foundation for modern science as both an epistemic system and a social institution.

The rise of positivism in the nineteenth century further reinforced science's authority. Auguste Comte's (2015) positivist philosophy proposed that humanity had entered a scientific stage in which empirical observation and measurement replaced metaphysical and religious explanations. Sociology itself emerged from this intellectual climate, aiming to discover laws governing society similar to those governing nature. This positivist ambition reflected a deterministic worldview: if social laws could be identified, society could be predicted and controlled (Bauman, 2014; Chalmers, 2008). The paper argues that such determinism contributed to modernity's obsession with measurement, rationality, and visuality. The dominance of sight -conceptualized by thinkers such as Simmel (1921[1908]) and Ellul (2021) -symbolized the epistemic authority of observation and experimentation. Knowledge became tied to what could be seen, measured, and quantified.

This emphasis on visibility and measurement also shaped modern institutions. Drawing on Foucault's (2015 and 2019) analysis of surveillance, the paper highlights how modern institutions -schools, hospitals, prisons, and bureaucracies- functioned as mechanisms of discipline. The panopticon became a metaphor for modern society, where surveillance produced obedient subjects. Educational institutions played a central role in shaping disciplined citizens aligned with the needs of industrial capitalism and nation-state formation. Science, therefore, cannot be understood as neutral; it operates within social and ideological contexts, carrying its own language, culture, and normative assumptions.

The paper then moves to postmodern critiques of modern science. Postmodernism challenged the deterministic and authoritarian tendencies of modernity, questioning the idea that knowledge could be objective, universal, and free from power relations. However, while postmodernism successfully deconstructed modern scientific authority, it failed to provide a constructive alternative. Instead, contemporary society entered what Bauman

(2019) describes as liquid modernity - an era marked by uncertainty, fragmentation, and constant change. In this environment, traditional epistemic foundations weaken, leaving individuals to navigate volatile, temporary agendas.

A key dimension of this transformation is the shift from hierarchical surveillance to participatory visibility. In modern societies, surveillance was primarily vertical: the state monitored individuals. In contemporary digital societies, surveillance has become horizontal as well. Individuals voluntarily expose themselves through social media and digital technologies, creating a culture of transparency (Chul-Han, 2021; Can and Ulutaş, 2021). Drawing on Debord's (2021) "society of the spectacle" and Baudrillard's (1998) theory of simulation, the paper argues that reality is increasingly mediated by representations. Events, identities, and experiences are reproduced and consumed in simulated forms. The proliferation of digital images, recordings, and online interactions intensifies the dominance of visuality while simultaneously undermining authenticity (Baudrillard, 1995 and 2019). The more we see, the less we can trust what we see.

The concept of simulation is extended to social relations, politics, and even knowledge production. Information circulates rapidly, detached from stable contexts, and individuals consume representations rather than engage with underlying realities. This condition contributes to the erosion of trust, a phenomenon emphasized by Byung-Chul Han (2022). In a transparent society, trust is replaced by constant verification. Individuals demand transparency from institutions while exposing themselves to public scrutiny. However, this transparency is asymmetrical: citizens become visible, while political and technological power structures remain opaque. The result is a new form of authoritarianism masked by the illusion of freedom.

The paper introduces the concept of techno-feudalism to describe the growing power of technology corporations and digital platforms. These actors accumulate data, shape public discourse, and influence political processes. Unlike traditional capitalist structures, techno-feudal systems rely on surveillance and algorithmic control. They secure consent by offering convenience, entertainment, and opportunities for consumption. Individuals voluntarily surrender privacy in exchange for participation in digital culture. This dynamic reinforces social inequalities and narrows individual autonomy.

Another major theme of the paper is the crisis of attention and its implications for education and science. Digital technologies fragment attention spans, making sustained engagement with complex theoretical discussions increasingly difficult (Hari, 2024). The prevalence of short-form content, instant information, and rapidly shifting agendas undermines deep learning and critical thinking. In the age of infocracy, information overload replaces knowledge production. The authenticity of information becomes questionable, and the distinction between truth and misinformation blurs. Under these conditions, the paper asks whether scientific knowledge can still be meaningfully produced.

Finally, the discussion turns to transhumanism and future technological developments. Advances in biotechnology, artificial intelligence, and synthetic biology promise radical transformations of human life. These developments raise questions about social inequality, political power, and democratic governance. If access to life-extending technologies, cognitive enhancements, or artificial organs is limited to elites, new forms of inequality may emerge. Technological progress could reshape social structures, cultural norms, and political systems in unpredictable ways. The paper suggests that the democratization of technological access will be a crucial challenge for future societies.

In conclusion, the paper argues that science remains relevant but has lost its modernist claim to neutrality and universal authority. Postmodern critiques exposed the ideological foundations of science, yet contemporary technological structures have re-established new forms of authority. Digital technologies create an illusion of freedom while reinforcing surveillance and control. The shift from modern determinism to liquid modern uncertainty leaves individuals navigating volatile agendas. In this context, science operates within a complex interplay of ideology, technology, and power. The central question - "Is science still a thing?" - remains open, but the paper suggests that science today is inseparable from the technological and political systems that shape contemporary society.

References:

Baudrillard, J. (1995). *The Gulf War did not take place*. Indiana University Press.

Baudrillard, J. (1998). *Simülarklar ve simülasyon*. Dokuz Eylül Yayınları.

Baudrillard, J. (2019). *Baştan çıkarma üzerine*. Ayrıntı yayınları.

Bauman, Z. (2014). *Yasakoyucular ile yorumcular*. Metis Yayınları.

Bauman, Z. (2019). *Akışkan modernite*. Can Yayınları.

Can, İ. ve Ulutaş, E. (2021). *Teşhir toplumu: bir duyu sosyolojisi denemesi*. Ketebe Yayınları.

Chalmers, A. F. (2008). *Bilim dedikleri*. Paradigma yayınları.

Chul-Han, B. (2021). *Şeffaflık toplumu*. Metis Yayınları.

Chul-Han, B. (2022). *Enfokrasi: dijitalleşme ve demokrasinin krizi*. Ketebe Yayınları.

Comte, A. (2015). *Pozitif felsefe dersleri ve pozitif anlayış üzerine konuşma*. Bilgesu Yayıncılık.

Debord, G. (2021). *Gösteri toplumu*. Ayrıntı Yayınları.

Ellul, J. (2021). *Sözün düşüşü*. Paradigma Yayınları.

Feyerabend, P. K. (2017). *Özgür bir toplumda bilim*. Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2015). *Büyük kapatılma: seçme yazılar 1*. Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2019). *Hapishanenin doğuşu*. İmge Yayınevi.

Habermas, J. (2022). *İdeoloji olarak teknik ve bilim*. YKY.

Hari, J. (2024). *Çalınan dikkat*. Metis Yayınları.

Simmel, Georg. (1921) [1908]. Sociology of the senses: visual interaction. In Robert Park and Ernest W.Burgess (Eds), *Introduction to the science of sociology*. University of Chicago Press.

Synnott, A. (1993). *The body social: symbolism, self, and society*. Routledge.

Kaçınılmaz Bir Zorunluluk Olarak Yapay Zekâ Hukuku Düzenlemeleri: Uluslararası Standartlar ve Türkiye'deki Duruma İlişkin Bir Değerlendirme

Artificial Intelligence Legal Regulations as an Unavoidable Necessity: An Assessment of International Standards and the Situation in Türkiye

Mevlüt Göl[1]

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de yapay zekâ hukuku düzenlemelerinin gerekliliğini, uluslararası standartlar çerçevesinde, karşılaştırmalı hukukta meydana gelen gelişmeler ışığında incelemek ve Türkiye açısından benimsenebilecek temel hukuki ilkeleri tartışmaktır. Günümüzdeki gelişmeler, yapay zekânın yalnızca etik ilkeler çerçevesinde ele alınmasının yeterli olmadığını, bu alanda bağlayıcı hukuk kurallarına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu husus, çalışmanın odaklandığı temel inceleme alanıdır. Avrupa'da uygulanan risk temelli ve insan hakları eksenli düzenlemeler Türkiye açısından da önemli verilerdir. Dolayısıyla çalışmada, insan hakları merkezli, risk temelli denetimi öngören, şeffaflığı, hesap verebilirliği, yargısal güvenceyi, veri egemenliğini ve çok paydaşlı yönetişim ilkelerini esas alan bir Türk yapay zekâ hukukunun oluşturulmasının gerekli olduğu savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ hukuku, AB Yapay Zekâ Yasası, insan hakları, Türkiye'de yapay zekâ hukuku

JEL Kodları: K30, K33, K39

Abstract

The aim of this study is to examine the necessity of artificial intelligence (AI) legal regulations in Turkey within the framework of international standards, in light of developments in comparative law, and to discuss the fundamental legal principles that can be adopted for Turkey. Current developments show that addressing AI solely within the framework of ethical principles is insufficient; binding legal rules are needed in this field. This is the main area of investigation focused on in this study. Risk-based and human rights-oriented regulations applied in Europe are also important data for Turkey. Therefore, the study argues that it is necessary to create a Turkish AI law that is human rights-centered, foresees risk-based oversight, and is based on the principles of transparency, accountability, judicial guarantees, data sovereignty, and multi-stakeholder governance.

Keywords: Artificial intelligence law, EU Artifical Intelligence Law, human rights, Artificial intelligence law in Türkiye.

JEL Codes: K30, K33, K39

Genişletilmiş Özet

Çalışmanın Konusu ve Önemi

Teknolojik anlamda günümüzün en önemli gelişmelerinden biri olan yapay zekâ, hukuk alanını hem konu hem de araç düzeyinde gittikçe artan ölçüde etkilemektedir. Yapay zekâ sistemleri, bir yandan yeni hukuki sorunlar doğururken diğer yandan hukuk teknolojileri aracılığıyla yargısal süreçleri, hukuk araştırmalarını ve karar destek mekanizmalarını dönüştürmektedir. Yapay zekâ sistemlerinin yaygınlaşması, bireyler açısından temel hak ve özgürlükler, mahremiyet, eşitlik ilkesi ve hukukun üstünlüğü gibi hususlarda çeşitli riskler doğurduğu gibi, adalete erişimi kolaylaştırma, yargısal verimliliği artırma ve kamu hizmetlerinin etkinliğini geliştirme gibi önemli fırsatları da beraberinde getirmektedir. Bu durum, hukuki olarak yapay zekâya ilişkin yaklaşımın

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Hukuk Bilimleri Ana Bilim Dalı, m.gol@alparslan.edu.tr. 0000-0002-6249-913

ne tamamen yasaklayıcı olmasının ne de tamamen serbestlik tanıyıcı olmasının mümkün olmadığını göstermektedir. Bu nedenle çalışma, yapay zekâdan ziyade, yapay zekâ sistemlerinin ve uygulamalarının düzenlenmesinin gerekliliği konusuna odaklanmaktadır. Yapay zekâ alanıyla ilgili hukuki çerçeve oluşturulurken yenilik ve güvenlik, verimlilik ve hakların korunması ile teknik gelişmeler ve demokratik denetim arasında bir denge kurulmasını önermektedir. Bu bakımdan çalışmada, yapay zekâ hukukunun, klasik hukuk dallarının kesiştiği, yeni ve çok disiplinli bir alan olarak belirdiğine dikkat çekilmektedir. Türkiye açısından bakıldığında konunun artık kuramsal bir tartışmanın ötesine geçtiği söylenebilir. Zira 2021 yılında Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan "Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi" (BİLGEM, 2021) kabul edilmiş, 2024 yılında TBMM'de yapay zekâ ile ilgili araştırma komisyonu kurulmuş (TBMM, 2024) ve ilgili komisyonun hazırladığı rapor 26 Şubat 2026 tarihinde TBMM Başkanlığına sunulmuştur (AA, 2026). Ayrıca Adalet Bakanlığı bünyesinde Yapay Zekâ Bilim Komisyonu oluşturulmuş (Adalet Bakanlığı, 2025) ve 2025-2029 Yargı Reformu Stratejisinde (UYAP, 2025) yapay zekâ temelli öneri sistemleri ile dijital adalet araçlarına yer verilmiştir. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'de yapay zekâ hukukunun kurumsal ve yasal altyapısının oluşturulmakta olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın Amacı

Türkiye'de yapay zekâya ilişkin hukuki düzenlemelere neden ihtiyaç olduğunu ortaya koymak ve bu düzenlemelerin hangi esaslar üzerine inşa edilebileceğini tartışmak bu çalışmanın temel amacıdır. Bu amaç çerçevesinde çalışmada, ilk olarak, yapay zekâ teknolojilerinin hukuki ve etik alanlarda yol açtığı sorunlar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Veri işleme, fikri mülkiyet, otomatik karar alma, ayrımcılık, yanlış bilgi dolaşımı, mahremiyet ihlali ve rekabet sorunları gibi risk alanları ortaya konulmaktadır. İkinci olarak, uluslararası ve bölgesel hukukta oluşan bağlayıcı standartların Türkiye açısından anlamı değerlendirilmektedir. Özellikle Avrupa Birliği Yapay Zekâ Yasası (AB, 2024) ile risk temelli, insan haklarına odaklanan ve yatay düzenleme yaklaşımını benimseyen Avrupa Konseyi Yapay Zekâ, İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Çerçeve Sözleşmesi'nin (AB Konseyi, 2024) Türk hukukuna muhtemel etkileri incelenmektedir. Çalışmada üçüncü olarak ABD, Çin, Güney Kore, Kanada, Japonya ve İtalya örneklerinden yola çıkılarak karşılaştırmalı hukuktaki farklı düzenleme modelleri ele alınmakta; böylece farklı ülke deneyimleri de dikkate alınarak Türkiye'nin özgün bir model geliştirmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Dördüncü ve son olarak Türkiye'deki mevcut kurumsal ve stratejik gelişmeler ışığında, kapsamlı bir Türk yapay zekâ kanununun hangi temel ilkeler esas alınarak hazırlanması gerektiğine ilişkin öneriler sunulmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemine dayalı doküman incelemesi ve karşılaştırmalı hukuk analizi yöntemi benimsenmiştir. Bu bağlamda uluslararası hukuk belgeleri, karşılaştırmalı hukuk örnekleri ve Türkiye'deki güncel gelişmeler bir arada değerlendirilmiştir. Yapay zekâ hukukuna ilişkin düzenlemelerin gerekliliği, uluslararası hukukta ortaya çıkan bağlayıcı düzenlemeler, karşılaştırmalı hukuk örnekleri ve Türkiye'deki kurumsal hazırlıklar kapsamında irdelenmiştir. AB'nin risk temelli modeli ile ABD'nin daha dağınık ve sektör bazlı yaklaşımı, Çin'in parçalı ama müdahaleci modeli, Kanada ve Güney Kore'nin yüksek riskli sistemlere odaklanan tasarıları, İtalya'nın ulusal çıkarları koruyan tamamlayıcı yaklaşımı ve henüz bağlayıcı kurallar konulmayan Japonya'daki uygulamalar Türkiye bakımından değerlendirilmiştir. Bu karşılaştırmalı yaklaşım, Türkiye'de uluslararası standartlarla uyumlu ancak özgün bir hukuki model geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmasını sağlamıştır.

Bulgular

Çalışmanın en önemli bulgularından biri, yapay zekâ alanında etik ilkelerin ve yumuşak hukuk belgelerinin artık tek başına yeterli olmamasıdır. OECD, UNESCO, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kurumlar ilk aşamada etik ilkeleri esas alan rehberler geliştirmiş olsa da, yaptırım gücü bulunmayan bu belgelerin ciddi insan hakları ihlalleri ve yüksek riskli uygulamalar karşısında sınırlı etki doğurduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu alanda hukuki güven inşa etmenin ve kötüye kullanımı önlemenin başlıca yolu bağlayıcı hukuki düzenlemeler yapmaktır.

İkinci önemli bulgu, hukuki düzenlemelerin "yapay zekâ" gibi soyut bir kavrama değil, yapay zekâ sistemlerine ve bunların uygulanma biçimlerine yönelik olmasının gerekliliğidir. Gelişen teknoloji karşısında tarafsız, işlevsel ve uygulanabilir bir hukuki model ancak bu şekilde kurulabilecektir. Aynı çerçevede, yapay zekâ hukuki olarak tanımlanırken belirlilik ve öngörülebilirlik ilkelerine uygun biçimde hareket edilmelidir.

Çalışmada elde edilen üçüncü bulgu, AB Yapay Zekâ Yasası ile Avrupa Konseyi Yapay Zekâ Çerçeve Sözleşmesi'nin, güncel durumda dünyadaki bağlayıcı yapay zekâ hukukunun en gelişmiş çerçevesini oluşturduğudur. Bu belgeler insan onuru, eşitlik, şeffaflık, hesap verebilirlik, veri koruma ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeleri merkeze almakta; ayrıca risk temelli bir düzenleme mantığı benimsemektedir. Bu bağlamda, yüksek riskli sistemlere yönelik daha sıkı yükümlülükler getirilirken, daha düşük riskli sistemlere yönelik daha esnek kurallar öngörülmektedir. Bu yaklaşımın, Türkiye bakımından da hem hukuki güvenilirlik hem de uluslararası uyum açısından uygun bir model sunduğu anlaşılmaktadır.

Diğer önemli bir bulgu da karşılaştırmalı hukukta yapay zekâ alanına ilişkin tek tip düzenleme modelinin olmadığıdır. Örneğin, ABD'de henüz kapsamlı bir federal yapay zekâ yasası bulunmamakla birlikte, Ulusal Yapay Zekâ Girişimi Yasası ve başkanlık kararnameleri yoluyla yönlendirici bir çerçeve oluşturulmuştur (White House, 2025). Çin ise algoritmik öneri sistemleri, derin sahtecilik (*deepfake*) ve üretken yapay zekâ gibi alanlarda parçalı ama bağlayıcı düzenlemeler geliştirmiştir (Regulations. ai, 2023). Güney Kore (Ministry of Science and ICT, 2026) ve Kanada (Government of Canada, 2022) yüksek riskli sistemlere dönük çerçeve kanun tasarılarıyla öne çıkarken, İtalya AB Yasası'nı tamamlayıcı ve ulusal veri çıkarlarını koruyucu bir yaklaşım benimsemiştir (AGID, 2024). Japonya'da 2025 yılında yürürlüğe konulan yapay zekâ yasası, ortaya çıkan sosyal ve güvenlik risklerine yanıt verirken yapay zekâ inovasyonunu hızlandırmayı amaçlayan, teşvik edici ve koordinasyon odaklı bir yasal çerçeve oluşturmaktadır (Regulations. ai, 2025). Bu durum, ülkelerin farklı yol ve araçlar kullansalar da yapay zekâ alanında bağlayıcı hukuk oluşturma yönünde ilerlediklerini göstermektedir (Ergül, 2025).

Türkiye'de 2025 yılından itibaren yapay zekâ hukukunun altyapısını hazırlayabilecek bir kurumsal ivmenin ortaya çıktığına ilişkin tespit, çalışmanın bulgularından bir diğeridir. Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne saygıyı temel değerler arasında saymakta; ayrıca ölçülülük, güvenlik, tarafsızlık, mahremiyet, şeffaflık, açıklanabilirlik, sorumluluk, hesap verebilirlik, veri egemenliği ve çok paydaşlı yönetişim ilkelerini içermektedir. Yapay zekânın kazanımlarını belirlemek, hukuki altyapıyı oluşturmak ve riskleri önleyici tedbirleri saptamak amacıyla kurulan TBMM araştırma komisyonu da yapay zekâ alanına ilişkin raporunu hazırlamış ve TBMM Başkanlığına sunmuştur. Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulacağı açıklanan Yapay Zekâ Bilim Komisyonu ile 2025-2029 Yargı Reformu Stratejisi de yargı alanında yapay zekâ temelli öneri sistemleri, belge analizi, bilirkişi raporu kontrolü ve dijital uyuşmazlık çözümü gibi uygulamaları gündeme taşımaktadır.

Önemli bulgulardan biri de yargıda yapay zekâ kullanımının adalete erişim, hız ve verimlilik bakımından önemli avantajlar sunmasına karşılık adil yargılanma hakkı, eşitlik, şeffaflık ve insan denetimi bakımından ciddi riskler taşıdığıdır. Bu sebeple, özellikle yüksek riskli alanlarda kullanılan yapay zekâ sistemlerinin mutlaka açık bir yasal temele dayanması, insan kontrolü altında tutulması ve temel haklar bakımından etkilerinin önceden değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Sonuç

Çalışmada ulaşılan temel sonuç, Çalışmada ulaşılan temel sonuç, Türkiye'de yapay zekânın hukuken düzenlenmesinin artık ertelenebilir bir tercih değil, yapısal bir zorunluluk olduğudur. Mevcut mevzuat kişisel verilerin korunması, insan hakları ve çeşitli hukuk dalları üzerinden kısmi koruma sağlasa da, yapay zekânın hızla değişen yapısı karşısında bu parçalı yapı yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla yapay zekâ sistemlerinin tasarımı, geliştirilmesi, piyasaya sürülmesi ve kullanımı bakımından müstakil, kapsamlı ve sistematik bir hukuki çerçeveye ihtiyaç vardır.

Bu çerçevenin temelinde üç ana eksen bulunmalıdır. Birinci eksen, insan hakları ve hukukun üstünlüğüdür. Yapay zekâya ilişkin her normatif tercih, insan onuru, eşitlik, mahremiyet, ifade özgürlüğü, adil yargılanma hakkı ve etkili başvuru hakkı gibi temel ilkelerle uyumlu olmalıdır. İkinci eksen, risk temelli düzenleme modelidir. Her yapay zekâ uygulamasına aynı yoğunlukta müdahale etmek yerine, riskin ağırlığına göre kademeli yükümlülükler öngörülmelidir. Üçüncü eksen ise ulusal ihtiyaçlar ile uluslararası standartlar arasında denge kurulmasıdır. Türkiye, AB ve Avrupa Konseyi çizgisini dikkate almalı, aynı zamanda kendi stratejik çıkarlarını, veri egemenliği hedeflerini ve kurumsal kapasitesini de gözetmelidir.

Bu nedenle Türkiye için önerilebilecek yapay zekâ hukuku modeli insan merkezli, şeffaf, hesap verebilir, çok paydaşlı, dijital egemenliği önemseyen ve güçlü yargısal güvenceler içeren bir model olmalıdır. Özellikle yargı, kamu yönetimi, sağlık, eğitim, güvenlik ve istihdam gibi alanlarda yüksek riskli sistemler için özel denetim mekanizmaları kurulmalı; insan denetimi, etki analizi, kayıt yükümlülüğü, açıklanabilirlik ve itiraz mekanizmaları yasal güvence altına alınmalıdır. Bu yaklaşım, yalnızca riskleri azaltmakla kalmayacak; aynı zamanda Türkiye'nin güvenilir bir yapay zekâ ekosistemi kurmasına da katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı. (2025). "Yapay Zekâ Bilim Komisyonu Kuruyoruz". https://basin.adalet.gov.tr/Video/yapay-zeka-bilim-komisyonu-kuruyoruz,

AGID. (2024). "İtalya Yapay Zekâ Mevzuatı". https://www.agid.gov.it/en/intervention-areas/artificial-intelligence

Avrupa Birliği. (2024). "AB Yapay Zekâ Yasası". https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj,

Avrupa Konseyi. (2022). "AB Çerçeve Sözleşmesi". https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/the-framework-convention-on-artificial-intelligence,

BİLGEM. (2021). "Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi", https://bilgem.tubitak.gov.tr/wp-content/uploads/sites/8/TR-UlusalYZStratejisi2021-2025-1.pdf

Ergül, E. (2025). Türkiye'nin Yapay Zekâ Hukuku: Uluslararası Standartlar ve Mukayeseli Yaklaşımlar, SETA Yayınları, Ankara.

Government of Canada. (2022). "Kanada Yapay Zekâ ve Veri Yasası". https://ised-isde.canada.ca/site/innovation-better-canada/en/artificial-intelligence-and-data-act-aida-companion-document

Ministry of Science and ICT. (2026). "Güney Kore, Yapay Zekâ Temel Kanunu". https://www.msit.go.kr/eng/bbs/view.do?bbsSeqNo=42&mId=4&mPid=2&nttSeqNo=1071&sCode=eng

Regulations. Ai. (2025). "Japonya Yapay Zekâ Düzenlemeleri". https://regulations.ai/regulations/RAI-JP-NA-PRDUAXX-2025

Regulations. Ai. (2026), "Çin Üretken Yapay Zekâ Hizmetleri Yönetimi". https://regulations.ai/regulations/RAI-CN-NA-IMAGAXX-2023

TBMM. (2024). "Yapay Zekâ Araştırma Komisyonu" https://www.tbmm.gov.tr/MeclisArastirmasiKomisyonlari/YapayZeka-AnaSayfa

TBMM. (2026). "Yapay Zekâ Araştırma Komisyonu Raporu". https://www.aa.com.tr/tr/politika/meclis-yapay-zeka-arastirma-komisyonu-raporunu-tbmm-baskani-kurtulmusa-sundu/3841064,

UYAP. (2025). “Yargı Reformu Stratejisi” https://cdn.uyap.gov.tr/yrsportal/strategydocument/Vo2BmRfG/7OXlNODO5.pdf

White House. (2025). “Yapay Zekâ İçin Ulusal Bir Politika Çerçevesinin Oluşturulmasına İlişkin Başkanlık Kararnamesi”. https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/12/eliminating-state-law-obstruction-of-national-artificial-intelligence-policy/

Türkiye'de Dijital Girişimcilik Ekosisteminin Mevcut Durum Analizi: Fırsatlar, Darboğazlar ve Politika Önerileri

Current Situation Analysis of the Digital Entrepreneurship Ecosystem in Turkey: Opportunities, Bottlenecks and Policy Recommendations

Serap Ulubay İstek[1]

Öz

Dijital dönüşüm ve Endüstri 4.0 süreçleri, girişimcilik faaliyetlerinin yapısını önemli ölçüde değiştirmiş ve teknoloji tabanlı dijital girişimlerin önemini artırmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin mevcut durumunu analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada finansmana erişim, nitelikli insan kaynağı, kamu destekleri ve düzenleyici çerçeve gibi ekosistemi etkileyen temel unsurlar değerlendirilmiştir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Elde edilen veriler SWOT analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bulgular, Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin önemli fırsatlar barındırmakla birlikte erken aşama finansman eksikliği ve yetenek göçü gibi bazı yapısal sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Çalışma, ekosistemin geliştirilmesine yönelik çeşitli politika önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital girişimcilik, girişimcilik ekosistemi, start-up, inovasyon, girişim sermayesi.

JEL Kodları: O31, L26, O33, M13

Abstract

Digital transformation and Industry 4.0 processes have significantly changed the structure of entrepreneurial activities and increased the importance of technology-based digital initiatives. This study aims to analyze the current state of the digital entrepreneurship ecosystem in Turkey. In the research, the main factors affecting the ecosystem such as access to finance, qualified human resources, public supports and regulatory framework were evaluated. In the study, a qualitative research approach was adopted and document analysis was used as a data collection method. The data obtained were analyzed by SWOT analysis method. The findings show that while the digital entrepreneurship ecosystem in Turkey has significant opportunities, it faces some structural problems such as lack of early-stage financing and talent migration. The study provides several policy recommendations for the development of the ecosystem.

Keywords: Digital entrepreneurship, entrepreneurship ecosystem, start-up, innovation, venture capital.

JEL Codes: O31, L26, O33, M13

Genişletilmiş Özet

Amaç

Girişimcilik ekosistemi yaklaşımı; finansman, insan sermayesi, politika, kültür ve pazar gibi birçok unsurun etkileşimiyle oluşan bir sistem olarak açıklanmaktadır. Dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişmeler, ekonomik faaliyetlerin yürütülme biçimini önemli ölçüde değiştirmektedir. Özellikle Endüstri 4.0 ile birlikte veri analitiği, yapay zekâ, bulut bilişim ve dijital platformlar ekonomik değer üretiminin temel unsurları haline gelmiştir. Bu dönüşüm girişimcilik faaliyetlerinin de yapısını değiştirmiş ve geleneksel girişimcilik anlayışının yerini teknoloji tabanlı dijital girişimler almaya başlamıştır (Nambisan, 2017). Bu çalışma, Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin mevcut durumunu bütüncül bir yaklaşımla inceleyerek literatüre ve politika geliştirme süreçlerine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

[1] Öğr. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, s.istek@alparslan.edu.tr.
https://orcid.org/0000-0003-0212-2821

Bu araştırma kapsamında:

Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin mevcut durumu nasıldır?

Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?

Dijital girişimcilik ekosisteminin gelişimini etkileyen fırsatlar ve tehditler nelerdir?

Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin gelişimini destekleyen temel faktörler nelerdir?

Dijital girişimciliğin gelişimini desteklemek amacıyla hangi politika araçları uygulanabilir? sorularına yanıt aranmıştır.

Dijital girişimcilik, dijital teknolojiler aracılığıyla yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ve küresel pazarlara sunulmasını ifade etmektedir (Hull vd., 2007). Bu bağlamda dijital girişimcilik, ülkelerin ekonomik büyüme ve inovasyon kapasitesinin artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (OECD, 2021). Dijital girişimcilik faaliyetlerinin gelişmesi yalnızca bireysel girişimcilerin çabalarına bağlı değildir. Aynı zamanda finansman kaynakları, insan kaynağı, düzenleyici çerçeve ve kamu destekleri gibi unsurlardan oluşan girişimcilik ekosisteminin varlığı ve etkinliği de bu süreçte belirleyici rol oynamaktadır. Girişimcilik ekosistemi, girişimciler, yatırımcılar, üniversiteler ve kamu kurumları arasındaki etkileşim sonucunda oluşan bütüncül bir yapıdır (Isenberg, 2011). Dijital girişimcilik literatüründe yapılan çalışmalar, dijital teknolojilerin girişimcilik faaliyetlerini önemli ölçüde dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Nambisan (2017), dijital girişimciliği dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlar aracılığıyla yeni değer yaratma süreçleri olarak ele almakta ve dijital platformların girişimcilik faaliyetlerini hızlandırarak yeni iş modellerinin ortaya çıkmasına katkı sağladığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde Hull ve arkadaşları (2007) dijital girişimciliği dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlardan yararlanarak geliştirilen yenilikçi iş modelleri çerçevesinde değerlendirmiş ve dijital teknolojilerin girişimcilik faaliyetlerinin kapsamını genişlettiğini belirtmiştir. Daha güncel bir çalışmada (Paul vd., 2022) ise dijital girişimcilik alanındaki akademik çalışmaları sistematik olarak incelenerek dijital teknolojilerin girişimcilik süreçlerini yeniden şekillendirdiğini ve yeni girişim fırsatlarının ortaya çıkmasına zemin hazırladığı ortaya konulmuştur. Bu çalışmalar, dijital teknolojilerin girişimcilik ekosisteminde yeni iş modellerinin gelişmesine ve girişimcilerin küresel pazarlara daha hızlı erişebilmesine önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Türkiye, genç nüfusu ve gelişen teknoloji altyapısı sayesinde dijital girişimcilik açısından önemli bir potansiyele sahiptir.

Dijital girişimciliğin gelişimini desteklemeye yönelik politika önerileri sunarak karar vericiler, politika yapıcılar ve girişimcilik ekosistemi aktörleri için yol gösterici bir değerlendirme yaparak bu bağlamda akademik literatüre ve girişimcilik politikalarının geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, veri toplamada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırma konusu ile ilgili yazılı materyallerin sistematik biçimde incelenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel araştırma yöntemidir. Bu kapsamda dijital girişimcilik ve girişimcilik ekosistemi literatürüne ilişkin akademik çalışmalar, uluslararası kuruluş raporları ve kamu kurumları tarafından yayımlanan politika belgeleri veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Özellikle dijital girişimcilik ve girişimcilik ekosistemine ilişkin temel akademik çalışmalar (Nambisan, 2017; Hull et al., 2007; Paul et al., 2022; Spigel, 2017; Stam, 2015) ile uluslararası kuruluşlar tarafından yayımlanan raporlar (OECD, 2021; Startup Genome, 2023; Global Entrepreneurship Monitor, 2022) analiz edilmiştir. Bunun yanında Türkiye'de girişimcilik ekosistemine ilişkin kurumsal raporlar da inceleme kapsamına dâhil edilmiştir (TÜBİTAK, 2022-2023; KOSGEB, 2022-2023). Araştırma konusu ile ilgili temel kavramlar belirlenerek tematik kodlar oluşturulmuştur. Bu süreçte dijital girişimcilik ekosistemini etkileyen faktörler; finansmana erişim, insan kaynağı, düzenleyici çerçeve, kamu destekleri ve teknoloji altyapısı olmak üzere temel temalar altında sınıflandırılmıştır. Daha sonra bu tematik kodlar SWOT analizi çerçevesinde güçlü yönler, zayıf yönler,

fırsatlar ve tehditler kategorileri altında değerlendirilmiştir. Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin güçlü yönleri, zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri belirlenmiştir. Analiz sürecinde verilerin düzenlenmesi ve tablolaştırılması için Microsoft Excel programından yararlanılmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler tematik olarak kodlanmış ve SWOT analizi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin güçlü ve zayıf yönlerinin yanı sıra karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditleri ortaya koymaktadır. Analiz sonuçlarına göre Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin önemli güçlü yönlerinden biri genç ve teknolojiye uyum sağlayabilen insan kaynağının varlığıdır (Global Entrepreneurship Monitor, 2022). Özellikle yazılım geliştirme ve dijital teknolojiler alanında yetişmiş iş gücü, dijital girişimlerin gelişmesi açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bunun yanında gelişmiş dijital ödeme sistemleri ve fintech altyapısı da dijital girişimlerin faaliyetlerini kolaylaştıran önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Nambisan, 2017; OECD, 2021).

Bununla birlikte araştırma bulguları, ekosistemin bazı yapısal zayıf yönlere de sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle erken aşama finansmana erişimde yaşanan güçlükler ve nitelikli iş gücünün yurt dışına yönelmesi olarak ifade edilen beyin göçü, dijital girişimcilik ekosisteminin gelişimini sınırlayan önemli faktörler arasında yer almaktadır (Startup Genome, 2023). Araştırmada elde edilen bulgular, kamu destekleri ve düzenleyici çerçeve açısından da bazı fırsatların bulunduğunu göstermektedir. TÜBİTAK ve KOSGEB gibi kurumlar tarafından sağlanan destek programları girişimcilerin finansmana erişimini kolaylaştırmakta ve girişimlerin gelişimine katkı sağlamaktadır (TÜBİTAK, 2022; KOSGEB, 2023). Ayrıca fintech alanında yapılan düzenlemelerin de dijital girişimlerin gelişimi için olumlu bir ortam oluşturduğu görülmektedir (OECD, 2021). Diğer yandan küresel rekabetin artması ve teknoloji altyapı maliyetlerinin döviz bazlı olması gibi faktörler ekosistem açısından önemli tehditler olarak değerlendirilmektedir (Startup Genome, 2023). Bu durum özellikle yeni kurulan dijital girişimlerin sürdürülebilir büyümesini zorlaştırabilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin önemli fırsatlar barındırmakla birlikte finansman, insan kaynağı ve küresel rekabet gibi alanlarda çeşitli yapısal sorunlarla karşı karşıya olduğu görülmektedir (Global Entrepreneurship Monitor, 2022; OECD, 2021). Bu bulgular, dijital girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesine yönelik politika önerilerinin önemini ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Politika Önerileri

Bu araştırmada Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin mevcut durumu doküman incelemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen veriler SWOT analizi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları, Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin önemli fırsatlar barındırmakla birlikte bazı yapısal sorunlarla da karşı karşıya olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin geliştirilmesine yönelik olarak bazı politika önerileri sunulabilir; dijital girişimlerin özellikle erken aşama finansmana erişimini kolaylaştırmak amacıyla girişim sermayesi fonlarının artırılması ve alternatif finansman mekanizmalarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bunun yanında nitelikli insan kaynağının geliştirilmesi amacıyla üniversitelerde girişimcilik, yazılım ve dijital becerilere yönelik eğitim programlarının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca girişimcilik ekosistemini destekleyen kamu politikalarının güçlendirilmesi, teknoparklar ve kuluçka merkezlerinin etkinliğinin artırılması ve yenilikçi girişimleri teşvik eden düzenleyici ortamın oluşturulması önem taşımaktadır. Dijital girişimlerin küresel pazarlara erişimini kolaylaştıracak uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesi ve dijital ihracatı destekleyen politikaların uygulanması Türkiye'de dijital girişimcilik ekosisteminin daha sürdürülebilir ve rekabetçi bir yapıya kavuşmasına katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak Türkiye'de dijital girişimcilik

ekosisteminin gelişimi, ekonomik büyüme ve inovasyon kapasitesinin artırılması açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Bu potansiyelin etkin şekilde değerlendirilmesi için finansman, insan kaynağı ve düzenleyici çerçeve alanlarında bütüncül politika yaklaşımlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

Hull, C. E., Hung, Y. T. C., Hair, N., Perotti, V., & DeMartino, R. (2007). Taking advantage of digital opportunities: A typology of digital entrepreneurship. *International Journal of Networking and Virtual Organisations*, 4(3), 290–303. https://doi.org/10.1504/IJNVO.2007.015166

Isenberg, D. J. (2011). The entrepreneurship ecosystem strategy as a new paradigm for economic policy. Babson Entrepreneurship Ecosystem Project. https://www.slideshare.net/slideshow/icer-2011-the-entrepreneurship-ecosystem-strategy-for-economic-growth-policy-1/24840679

Nambisan, S. (2017). Digital entrepreneurship: Toward a digital technology perspective of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(6), 1029–1055. https://doi.org/10.1111/etap.12254

Paul, J., Alhassan, I., Binsaif, N., & Singh, P. (2022). Digital entrepreneurship research: A systematic review. *International Journal of Consumer Studies*, 46(5), 1586–1617. https://doi.org/10.1111/ijcs.12779

Spigel, B. (2017). The relational organization of entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 41(1), 49–72. https://doi.org/10.1111/etap.12167

Stam, E. (2015). Entrepreneurial ecosystems and regional policy: A sympathetic critique. *European Planning Studies*, 23(9), 1759–1769. https://doi.org/10.1080/09654313.2015.1061484

OECD. (2021). *The digital transformation of SMEs*. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/bdb9256a-en

Startup Genome. (2023). *Global startup ecosystem report 2023*. Startup Genome. https://startupgenome.com/report/gser2023

Global Entrepreneurship Monitor. (2022). *Global entrepreneurship report 2022/2023*. GEM Consortium. https://www.gemconsortium.org/repor

KOSGEB. (2022). Türkiye girişimcilik destekleri raporu. KOSGEB Yayınları.

KOSGEB. (2023). Girişimcilik destek programı. https://www.kosgeb.gov.tr

TÜBİTAK. (2022). Türkiye girişimcilik ekosistemi raporu. TÜBİTAK Yayınları.

TÜBİTAK. (2023). Bireysel genç girişim (BİGG) programı. https://www.tubitak.gov.tr

Yerel Yönetimlerde Adalet Temelli İklim Direnci için Kurumsal Tasarım: JUST4CARE Projesinin Ex-Ante Yönetişim Analizi

Institutional Design for Justice-Oriented Climate Resilience in Local Governments: An Ex-Ante Governance Analysis of the JUST4CARE Project

Umut Berker Sevilmiş[1]

Öz

İklim değişikliğinin kentlerde yarattığı etkiler giderek artarken, bu etkilerin toplumsal gruplar arasında eşit dağılmadığı ve kırılgan toplulukların iklim risklerinden daha fazla etkilendiği görülmektedir. Bu durum, iklim uyum politikalarının teknik müdahalelerden ziyade sosyal eşitsizlikleri dikkate alan adalet temelli iklim direnci yaklaşımı çerçevesinde ele alınmasını gerektirmektedir. Bu çalışma, Horizon Europe programı kapsamında yürütülen JUST4CARE projesini inceleyerek yerel yönetimlerde adalet temelli iklim direnci için önerilen kurumsal yönetişim modelini ex-ante yönetişim analizi perspektifinden değerlendirmektedir. Araştırma, proje öneri dokümanına dayalı nitel doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve Ankara/Çankaya, Madrid, Budapeşte ve Zagreb'de planlanan pilot uygulamalar yönetişim boyutları açısından incelenmiştir. Bulgular, projenin iklim uyum politikalarını kırılganlık haritalaması, çok aktörlü işbirliği, katılımcı tasarım ve kurumsal kapasite geliştirme süreçleriyle bütünleştiren çok katmanlı kurumsal tasarım modeli sunduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Yönetişim, İklim Direnci, İklim Adaleti, Ex-Ante Politika Analizi

JEL Kodları: H11, Q54, R58

Abstract

As the impacts of climate change intensify in cities, these effects are increasingly recognized as unevenly distributed across social groups, with vulnerable communities facing greater exposure to climate risks. This situation requires climate adaptation policies to be addressed within a justice-oriented climate resilience framework that considers social inequalities rather than focusing solely on technical interventions. This study examines "JUST4CARE Project" under Horizon Europe programme and evaluates the institutional governance model proposed for justice-oriented climate resilience in local governments through an ex-ante governance analysis. Based on qualitative document analysis of the project proposal, the study investigates pilot applications planned in Ankara/Çankaya, Madrid, Budapest and Zagreb. The findings show a multi-layered institutional design combining vulnerability mapping, collaboration, participatory design and capacity building.

Keywords: Local Governments; Governance; Climate Resilience; Climate Justice; Ex-Ante Policy Analysis

JEL Codes: H11, Q54, R58

Genişletilmiş Özet

Amaç

İklim değişikliği, günümüzde kentlerin karşı karşıya olduğu en önemli çevresel ve yönetsel sorunlardan biri olarak kabul edilmektedir. Ancak bu sorun yalnızca çevresel bir kriz değil, aynı zamanda sosyal eşitsizlikleri derinleştiren bir yönetişim problemidir. Literatürde giderek daha fazla vurgulandığı üzere, iklim değişikliğinin etkileri toplumun tüm kesimlerini eşit biçimde etkilememekte; düşük gelirli gruplar, yaşlılar, sağlık sorunları olan bireyler ve altyapı hizmetlerine sınırlı erişimi olan topluluklar iklim risklerinden daha fazla zarar

[1] Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yönetim Bilimleri Bilim Dalı, umutberkersevilmis@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2929-5477

görmektedir (Eakin vd., 2025; Williams vd., 2022). Bu nedenle kentlerde iklim uyum politikalarının yalnızca teknik çözümler üzerinden değil, sosyal adalet ve yönetişim boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiği savunulmaktadır (Lee & Painter, 2015; Eckersley & Olazabal, 2024).

Bu bağlamda son yıllarda ortaya çıkan iklim adaleti (climate justice) yaklaşımı, iklim politikalarının sosyal eşitsizlikleri azaltacak biçimde tasarlanması gerektiğini ileri sürmektedir. Kentlerde iklim direnci stratejilerinin kırılgan toplulukların ihtiyaçlarını dikkate alması ve karar alma süreçlerine bu grupların katılımının sağlanması gerekliliği literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır (Williams vd., 2022; Shi vd., 2015). Bu yaklaşım, iklim uyum politikalarının yalnızca fiziksel altyapı yatırımları değil, aynı zamanda kapsayıcı yönetişim mekanizmaları aracılığıyla geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Bu çalışma, Avrupa Birliği Horizon Europe programı kapsamında geliştirilen JUST4CARE (Justice for Communities Adaptation and Resilience) projesinin pilot uygulama tasarımlarını inceleyerek yerel yönetimlerde adalet temelli iklim direnci için önerilen kurumsal yönetişim modelini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, projenin Madrid, Ankara/Çankaya, Budapeşte ve Zagreb şehirlerinde planlanan pilot uygulamalarını inceleyerek iklim uyum stratejilerinin hangi yönetişim mekanizmaları aracılığıyla tasarlandığını değerlendirmektedir (JUST4CARE Consortium, 2024).

Çalışmanın temel araştırma sorusu "JUST4CARE projesinde önerilen pilot uygulamalar, yerel yönetimlerde adalet temelli iklim direnci için nasıl bir kurumsal yönetişim modeli ortaya koymaktadır?", şeklinde formüle edilmiştir.

Yöntem

Bu araştırma nitel doküman analizi yöntemine dayanmaktadır. Çalışmanın temel veri kaynağını JUST4CARE proje dokümanı oluşturmaktadır. Proje henüz uygulama aşamasında olduğu için araştırma ex-ante yönetişim analizi yaklaşımı ile gerçekleştirilmiştir.

Ex-ante analiz, politika veya proje uygulamaya geçmeden önce potansiyel etkilerin ve kurumsal tasarımın değerlendirilmesini amaçlayan bir analiz yöntemidir. Politika analizi literatüründe ex-ante değerlendirme, karar alma sürecinde alternatif politika seçeneklerini karşılaştırmak ve olası sonuçları önceden değerlendirmek amacıyla kullanılan önemli bir araç olarak kabul edilmektedir (Cairney, 2023; Dorren & Van Dooren, 2021). Aynı zamanda kamu politikalarında ex-ante değerlendirme, politika tasarımının erken aşamalarında öğrenme ve kurumsal kapasite geliştirme açısından kritik bir rol oynamaktadır (Smismans, 2015; OECD, 2020).

Bu çalışmada pilot şehir tasarımları aşağıdaki beş yönetişim boyutu çerçevesinde analiz edilmiştir:

1. İklim riskleri ve sosyal kırılganlıkların belirlenmesi
2. Katılım ve paydaş temsil mekanizmaları
3. Yerel yönetimlerin kurumsal kapasitesi
4. Çok aktörlü uygulama ve koordinasyon yapıları
5. İzleme, finansman ve ölçeklenebilirlik mekanizmaları

Bu çerçeve doğrultusunda Ankara/Çankaya, Madrid, Budapeşte ve Zagreb pilot uygulamaları karşılaştırmalı biçimde incelenmiştir.

Bulgular

Analiz sonuçları, JUST4CARE projesinin iklim uyum politikalarını yalnızca teknik müdahaleler üzerinden değil, çok katmanlı bir yönetişim süreci olarak ele aldığını göstermektedir. Projenin ilk aşaması, kentlerdeki iklim risklerinin ve sosyal kırılganlıkların birlikte analiz edilmesine dayanmaktadır. Bu kapsamda yerel iklim verileri, sosyoekonomik göstergeler ve mekânsal analizler bir araya getirilerek kırılgan toplulukların belirlenmesi planlanmaktadır. Bu yaklaşım, iklim uyum politikalarının sosyal eşitsizlikleri dikkate alacak biçimde tasarlanmasını amaçlayan iklim adaleti literatürü ile uyumludur (Shi vd., 2022).

Pilot şehir uygulamaları incelendiğinde her kentin farklı bağlamsal özelliklere sahip olmasına rağmen benzer bir yönetişim modeli çerçevesinde tasarlandığı görülmektedir.

Ankara'nın Çankaya ilçesinde planlanan pilot uygulama, Bademlidere Cumhuriyet Parkı içerisinde kurulacak bir Urban Living Lab (kentsel yaşam laboratuvarı) aracılığıyla yürütülmektedir. Bu uygulama, yağmur suyu hasadı ve yeşil altyapı çözümleriyle taşkın riskini azaltmayı ve aynı zamanda alanı sürdürülebilir kentsel dönüşüm için bir deney alanı haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda yerel yönetim, akademi, sivil toplum ve özel sektör aktörlerinin birlikte çalıştığı çok aktörlü bir yönetişim modeli öngörülmektedir. Living Lab yaklaşımı, kentlerde inovasyon süreçlerinin farklı aktörlerin işbirliği ile geliştirilmesini sağlayan önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Fontolan, 2026; Voytenko et al., 2016; Bulkeley et al., 2016).

Madrid'de planlanan pilot uygulama ise özellikle Tetuán bölgesinde kentsel ısı adası etkilerinin azaltılmasına odaklanmaktadır. Mahalle ölçeğinde yürütülecek katılımcı tasarım süreçleri aracılığıyla yeşil alan düzenlemeleri, doğal soğutma çözümleri ve kamusal alanların iklim sığınağı olarak kullanılmasına yönelik uygulamalar geliştirilmesi planlanmaktadır. Bu yaklaşım, iklim uyum politikalarının yerel yönetişim ve topluluk katılımı ile birlikte yürütülmesi gerektiğini savunan kent yönetişimi literatürü ile uyumludur (Best vd., 2026).

Budapeşte pilotu, yoğun yapılaşma ve sınırlı yeşil alanlara sahip Józsefváros bölgesinde iklim uyumunun sosyal eşitsizlikler bağlamında ele alınmasına odaklanmaktadır. Pilot uygulama kapsamında gölgeleme sistemleri, yeşil altyapı çözümleri ve mikro iklim izleme sistemleri geliştirilmesi planlanmaktadır. Aynı zamanda topluluk temelli eğitim faaliyetleri aracılığıyla yerel halkın iklim riskleri konusunda bilinçlendirilmesi ve uyum kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir.

Zagreb pilotu ise özellikle yaşlı nüfusun yoğun olduğu bölgelerde sıcak hava dalgalarının etkilerinin azaltılmasına odaklanmaktadır. Bu kapsamda kentsel ısı adalarının haritalanması ve yaşlı bireylerin ihtiyaçlarını dikkate alan katılımcı tasarım süreçleri aracılığıyla iklim sığınakları ve gölgelendirilmiş kamusal alanlar geliştirilmesi planlanmaktadır.

Pilot şehirlerin karşılaştırmalı analizi, JUST4CARE projesinin iklim uyum politikalarını ortak bir yönetişim döngüsü etrafında yapılandırdığını göstermektedir. Bu döngü kırılganlık analizi, paydaş katılımı, kapasite geliştirme, pilot uygulama, izleme ve ölçekleme aşamalarından oluşmaktadır. Pilot şehirlerin yanı sıra Roma, Krakow, Oslo, Vitoria-Gasteiz gibi takipçi şehirler (follower cities) de projede yer almakta ve uygulama sonuçlarının yaygınlaştırılması konusunda projeyi desteklemektedirler.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın ilk önemli sonucu, projede kırılganlık kavramının yalnızca çevresel maruziyet üzerinden değil, sosyal ve mekânsal eşitsizliklerle birlikte ele alınmasıdır. Proje dokümanında pilot şehirlerin her biri için farklı risk profilleri tanımlanmış; yaşlılar, düşük gelirli gruplar, sağlık sorunları yaşayan bireyler, çocuklar, kadınlar ve engelliler gibi bazı sosyal grupların iklim krizinin etkilerine karşı daha hassas olduğu vurgulanmıştır. Bu durum, projenin hedef kitlesini soyut bir "yerel halk" kategorisiyle sınırlamadığını, aksine iklim uyumunu eşitsizlikleri dikkate alan hedefli bir yönetişim mantığıyla ele aldığını göstermektedir. Böylece proje, iklim

uyum politikalarının evrensel değil, kırılganlık odaklı ve bağlama duyarlı olması gerektiği yönündeki yaklaşımı vurgulamaktadır.

İkinci olarak, pilot şehir uygulamaları arasında ortak bir yönetişim mimarisi bulunduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar Ankara/Çankaya, Madrid, Budapeşte ve Zagreb farklı kentsel sorun alanlarına sahip olsa da, proje dokümanında görülen tasarım mantığı büyük ölçüde benzerdir. Kırılganlıkların belirlenmesi, paydaşların sürece dâhil edilmesi, kapasite geliştirme, somut pilot çözümlerin uygulanması ve son aşamada bunların izlenmesi, değerlendirilmesi ve başka bağlamlara aktarılması şeklinde geliştirilen sıralama, projenin dağınık pilot faaliyetlerden oluşmadığını, belirli bir kurumsal öğrenme ve yönetişim döngüsü üzerine kurulduğunu göstermektedir.

Çankaya örneği bu açıdan özellikle dikkat çekicidir. Bademlidere Cumhuriyet Parkı çevresinde önerilen "Urban Living Lab" yapısı, fiziksel müdahale ile kurumsal inovasyonu bir araya getiren hibrit bir model sunmaktadır. Burada yağmur suyu hasadı, yeşil altyapı gibi fiziksel çözümlerin yanı sıra, belediye, akademi, sivil toplum ve özel sektör arasında ortak üretim zemini oluşturulmaktadır. Bu alanın gelecekte pozitif enerji bölgesi mantığıyla ilişkilendirilebilecek bir çekirdek mekân olarak düşünülmesi, pilot bölgenin uzun vadeli kentsel dönüşüm ve yönetişim kapasitesi geliştirilmesi için kurgulandığını göstermektedir. Bu nedenle Çankaya pilotu, adalet temelli iklim direncinin mekânsal müdahale ile kurumsal öğrenme arasında kurduğu bağı en görünür biçimde ortaya koyan örneklerden biridir.

Madrid, Budapeşte ve Zagreb pilotları ise aynı genel yönetişim çerçevesinin farklı toplumsal ve mekânsal koşullara nasıl uyarlandığını göstermektedir. Madrid'de mahalle ölçeğinde ısı stresi ve kamusal alanların iklim sığınağına dönüştürülmesi ön plandayken, Budapeşte'de yoğun yapılaşma, düşük gelirli gruplar ve sosyal eşitsizlikler bağlamında iklim uyumu daha belirgin biçimde sosyal adaletle ilişkilendirilmektedir. Zagreb'de ise yaşlı nüfusun korunmasına yönelik erişilebilir ve hedefe duyarlı uyum stratejileri öne çıkmaktadır. Bu çeşitlilik, projenin tek tip bir çözüm seti sunmadığını, ortak ilkeleri koruyarak bağlamsal farklılıklara uyarlanabilir bir model önerdiğini göstermektedir. Bu da kurumsal tasarımın en güçlü yanlarından biridir.

Üçüncü önemli sonuç, JUST4CARE'in yerel yönetimleri pasif uygulayıcı kurumlardan ziyade, iklim direncinin kurucu aktörleri olarak konumlandırmasıdır. Proje dokümanında belediyelerin yalnızca proje faaliyetlerini yürüten idari birimler olmadığı; veri üretimi, paydaş koordinasyonu, kapasite geliştirme, yerel politika uyarlaması ve pilot uygulamaların devamlılığını sağlama gibi rollere sahip olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım, belediyelerin iklim uyum politikalarına ilişkin kendi kurumsal yapıları içinde öğrenme, uyarlama ve yönlendirme kapasitesi geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bununla birlikte ex-ante bir değerlendirme, yalnız güçlü yönleri değil, olası sınırlılıkları da görünür kılmalıdır. Proje dokümanı çok aktörlü, katılımcı ve kapsayıcı bir yönetişim modeli önermektedir. Ancak böyle bir yapının başarıya ulaşması çaba istemektedir. Paydaş çeşitliliği arttıkça koordinasyon ihtiyacı da artacaktır. Özellikle belediye, akademi, sivil toplum ve özel sektörün aynı süreçte buluştuğu "living lab" benzeri yapılarda öncelik farklılıkları, karar alma hızının düşmesi veya temsil dengesizlikleri ortaya çıkabilir. Benzer biçimde, kırılgan grupların projeye katılımı hedeflenmiş olsa da, bu katılımın sembolik kalmaması, etkili olması uygulama kalitesine bağlı olacaktır. Proje dokümanı erişilebilir katılım için çeşitli kolaylaştırıcı önlemler öngörse de, bunların fiilen ne ölçüde kurumsallaşacağı proje uygulamasının en kritik sınavlarından biri olacaktır.

Bir başka tartışma alanı da ölçeklenebilirlik ve sürdürülebilirlik meselesidir. Proje dokümanı, pilotlardan öğrenilen deneyimlerin "takipçi kentlere" aktarılmasını hedefleyen replikasyon araçları öngörmektedir. Bu, projeyi sıradan bir pilot şehir uygulaması olmaktan çıkarıp daha geniş bir yönetişim modeli geliştirme ihtiyacını ortaya koymaktadır. Ancak pilot aşamada üretilen çözümlerin başka bağlamlara aktarılabilir olması, kurumsal kapasiteye, finansman olanaklarına ve siyasal sahiplenmeye de bağlıdır. Bu nedenle JUST4CARE'in başarısı, geliştirdiği çözümleri farklı belediye ortamlarında uygulanabilir hale getirecek kurumsal araçları ne ölçüde güçlendirdiğine de bağlı olacaktır.

JUST4CARE, yerel yönetimlerde adalet temelli iklim direnci için çok katmanlı bir kurumsal yönetişim modeli sunmaktadır. Proje, kırılganlık haritalaması, kapsayıcı katılım ve çok aktörlü işbirliği yoluyla iklim uyumu konusunu teknik bir meseleden ziyade eşitlik, temsil ve yerel demokrasiyle ilişkili bir yönetişim süreci olarak ele almaktadır. Bu yönüyle model, yerel yönetimlerde iklim adaleti temelli politika tasarımı için önemli bir referans oluşturmaktadır.

Kaynakça

Best, K., He, Q., Flores, A. B., Gu, D., Howell, J., Johnson, D. R., Liao, Y., Reilly, A. C., Rumbach, A., Sheldon, T., Siders, A. R., Wong-Parodi, G., Young, R., & Niemeier, D. (2026). Bridging community resilience and local planning for climate justice. *Climate Risk Management*, 51, 100776. https://doi.org/10.1016/j.crm.2025.100776

Bulkeley, H., Castán Broto, V., & Edwards, G. A. S. (2016). Urban living labs and the politics of experimentation. *European Urban and Regional Studies*, 23(3), 413–426. https://doi.org/10.1177/0969776415610051

Cairney, P. (2023). The politics of policy analysis: Theoretical insights on real-world problems. *Journal of European Public Policy*. https://doi.org/10.1080/13501763.2023.2221282

Dorren, D., & Van Dooren, W. (2021). Chameleonic knowledge: A study of ex ante analysis in large infrastructure policy processes. Policy Sciences, 54, 495–514. https://doi.org/10.1007/s11077-021-09423-5

Eakin, H., Enqvist, J., Hamann, M., Methner, N., Sibanda, M. N., Sullivan, J. L., van Wyk, E., & Ziervogel, G. (2025). Negotiating informality and urban resilience: Implications for equity. *Ecology and Society*, 30(2), 20. https://doi.org/10.5751/ES-16059-300220

Eckersley, P., & Olazabal, M. (2024). Adapting to climate change: The ultimate challenge for the next half-century of local government? *Local Government Studies*, 50(6), 1041–1051. https://doi.org/10.1080/03003930.2024.2407021

Fontolan, L. B. (2026). Urban climate governance and urban planning: A systematic review of recent literature (2020–2025). *Sustainability,* 18(5), 2362. https://doi.org/10.3390/su18052362

JUST4CARE Consortium. (2024). JUSTice for Communities Adaptation and REsilience (JUST4CARE): *Horizon Europe project proposal (Part B)*. European Commission.

Lee, T., & Painter, M. (2015). Comprehensive local climate policy: The role of urban governance. *Urban Climate*, 14, 566–577. https://doi.org/10.1016/j.uclim.2015.09.003

OECD. (2020). Improving governance with policy evaluation: Lessons from country experiences. *OECD Publishing*. https://doi.org/10.1787/89b1577d-en

Shi, L., Chu, E., Anguelovski, I., Aylett, A., Debats, J., Goh, K., Schenk, T., Seto, K. C., Dodman, D., Roberts, D., Roberts, J. T., & VanDeveer, S. D. (2016). Roadmap towards justice in urban climate adaptation research. *Nature Climate Change*, 6, 131–137. https://doi.org/10.1038/nclimate2841

Smismans, S. (2015). Policy evaluation in the EU: The challenges of linking ex ante and ex post appraisal. *European Journal of Risk Regulation*, 6(1), 6–26. https://doi.org/10.1017/S1867299X00004244

Voytenko, Y., McCormick, K., Evans, J., & Schliwa, G. (2016). Urban living labs for sustainability and low carbon cities in Europe: Towards a research agenda. *Journal of Cleaner Production*, 123, 45–54. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.08.053

Williams, D. S., Balaban, O., İlhan, A., Paker, H., Şahin, Ü., Yıldırım, B. S., Turhan, E., Uncu, B. A., & Olazabal, M. (2022). A policy content analysis for evaluating urban adaptation justice in İstanbul. *Environmental Science & Policy*, 136, 476–485. https://doi.org/10.1016/j.envsci.2022.07.014

Dijitalleşme ve Doğa Temelli Çözümlerin Entegrasyonu: Türkiye'de Sünger Şehir Yaklaşımının Akıllı Kent Yönetimi Perspektifinden SWOT Analizi

Integration of Digitalization and Nature-Based Solutions: A SWOT Analysis of the Sponge City Approach in Türkiye from a Smart Urban Governance Perspective

İpek Söğüt[1], Enes Alkan[2]

Öz

İklim değişikliği ve hızlı kentleşme, kentsel su yönetimi ve taşkın risklerinin azaltılmasını kritik hale getirmiştir. Bu bağlamda sünger şehir yaklaşımı, yağmur suyunun yerinde tutulması, emilmesi ve yeniden kullanılması esasına dayanan doğa temelli bir çözüm sunmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'de sünger şehir yaklaşımının uygulanabilirliğini akıllı şehirler ve sürdürülebilir kent yönetimi perspektifinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada nitel yöntem benimsenmiş, ulusal politika belgeleri, strateji planları ve yerel yönetim raporları doküman analizi ile incelenmiştir. Elde edilen veriler SWOT analizi çerçevesinde değerlendirilmiş, ayrıca İzmir örneği üzerinden yerel uygulamalar analiz edilmiştir.

Bulgular, Türkiye'de veri temelli akıllı şehir uygulamalarının geliştiğini ancak kurumsal koordinasyon ve veri entegrasyonu eksikliklerinin sürdüğünü göstermektedir. İzmir örneği, yeşil altyapı ile dijital uygulamaların entegrasyonunun mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, sünger şehir yaklaşımının yaygınlaştırılması için yönetişim kapasitesinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sünger şehirler, Dijitalleşme, Akıllı Şehirler, SWOT Analizi

JEL Kodları: Q54, Q56, O33

Abstract

Climate change and rapid urbanization have made urban water management and flood risk reduction increasingly critical. In this context, the sponge city approach offers a nature-based solution based on retaining, absorbing, and reusing rainwater at its source. This study aims to evaluate the applicability of the sponge city approach in Türkiye within the framework of smart cities and sustainable urban governance.

A qualitative research method was adopted, and national policy documents, strategic plans, and local government reports were analyzed through document analysis. The data were evaluated using SWOT analysis, and the case of İzmir was examined as a local example.

Findings indicate that data-driven smart city practices are developing in Türkiye; however, challenges remain in institutional coordination and data integration. The İzmir case demonstrates that integrating green infrastructure with digital technologies is feasible. Overall, strengthening governance capacity is essential for the widespread implementation of the sponge city approach.

Keywords: Sponge Cities, Digitalization, Smart Cities, SWOT Analysis

JEL Codes: Q54, Q56, O33

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ipeksurmeli@kmu.edu.tr

[2] Yüksek lisans öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, enes.alkan@hotmail.com

Genişletilmiş Özet

Amaç

İklim değişikliğinin etkilerinin giderek artması, kentlerde su yönetimi, taşkın risklerinin azaltılması ve sürdürülebilir altyapı çözümlerinin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle yoğun ve plansız kentleşme süreçleri, geçirimsiz yüzeylerin artmasına neden olarak yağmur suyu yönetimini daha karmaşık hale getirmekte ve kentleri taşkınlara karşı daha kırılgan hale getirmektedir. Bu bağlamda, "sünger şehir" yaklaşımı; yağmur suyunun yerinde tutulması, emilmesi, depolanması ve yeniden kullanılması esasına dayanan doğa temelli bir çözüm olarak öne çıkmaktadır (Chan et al., 2018).

Öte yandan, akıllı şehir paradigması; sensör teknolojileri, büyük veri analitiği, yapay zekâ ve Nesnelerin İnterneti (IoT) gibi dijital araçlar aracılığıyla kentsel hizmetlerin daha etkin, entegre ve veri temelli yönetilmesini mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir kent yönetimi, yalnızca çevresel değil aynı zamanda yönetsel ve teknolojik dönüşümü de içeren bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'de sünger şehir yaklaşımının uygulanabilirliğini akıllı şehirler ve sürdürülebilir kent yönetimi perspektifi çerçevesinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, dijitalleşme süreçlerinin su yönetimi ve yeşil altyapı uygulamalarıyla nasıl bütünleşebileceği analiz edilerek, Türkiye'nin mevcut kapasitesi ve dönüşüm potansiyeli ortaya konulmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Analiz kapsamında Türkiye'deki kalkınma planları, ulusal iklim değişikliği strateji belgeleri, akıllı şehirler strateji ve eylem planları ile sürdürülebilir kentleşme politikalarına ilişkin raporlar incelenmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin hazırladığı iklim eylem planları ve sürdürülebilir şehircilik raporları da analiz kapsamına dâhil edilmiştir.

Elde edilen veriler, sürdürülebilir kent yönetimi literatürü ile akıllı şehir yaklaşımı çerçevesinde yorumlanarak SWOT analizi yöntemiyle sistematik biçimde sınıflandırılmıştır. SWOT, güçlü (Strengths), zayıf (Weaknesses), fırsat (Opportunities) ve tehdit (Threats) terimlerinin İngilizce karşılıklarının baş harflerinden oluşmaktadır. SWOT, dış çevre analizi ile belirlenen olanaklar ve tehditlerin, iç çevre analizinde örgütün güçlü ve geliştirilmesi gereken yönleri ile karşılaştırılmasını ifade etmektedir (Hill & Westbrook, 1997: 47). Bu yöntem ışığında bu çalışmada kurumsal yapı ve yönetişim kapasitesi, dijital altyapı ve veri yönetimi, çevresel sürdürülebilirlik uygulamaları, yerel yönetimlerin uygulama kapasitesi gibi boyutlar birlikte ele alınmıştır. Bu çerçevede Türkiye'de sünger şehir yaklaşımının güçlü ve zayıf yönleri ile karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditler belirlenmiştir.

Çalışmada ayrıca, yerel düzeyde öncü örneklerden biri olarak öne çıkan İzmir'de gerçekleştirilen yağmur suyu yönetimi ve yeşil altyapı projeleri incelenmiş; bu örnek, akıllı şehir uygulamaları ile doğa temelli çözümlerin entegrasyonu açısından değerlendirilmiştir. Böylelikle ulusal politika çerçevesi ile yerel uygulamalar arasındaki etkileşim birlikte değerlendirilmiştir.

Bulgular

Çalışma bulguları, Türkiye'de akıllı şehir politikalarının gelişim gösterdiğini ve veri temelli yönetim anlayışının giderek güçlendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, sünger şehir yaklaşımının uygulanabilirliği açısından önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Özellikle sensör tabanlı izleme sistemleri, erken uyarı mekanizmaları ve veri analitiği araçları, kentsel su yönetiminin daha etkin ve öngörülebilir hale getirilmesine katkı sağlamaktadır (ÇŞİDB, 2019).

Bununla birlikte, sürdürülebilir kent yönetimi açısından kritik öneme sahip olan koordinasyon, veri paylaşımı ve yönetişim kapasitesi konularında önemli sorun alanları tespit edilmiştir. Mevcut sorun alanları, bütüncül bir akıllı-su yönetimi sisteminin kurulmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, Türkiye'de kamu yönetimi yapısının dağınık yapısıyla da bağlantılı görülmektedir.

Fırsatlar arasında Avrupa Birliği uyum süreci, uluslararası fonlar ve doğa temelli çözümlere yönelik artan küresel ilgi yer almaktadır (Coşkun Hepcan, 2022). Ayrıca yapay zekâ ve büyük veri uygulamalarının kentsel su yönetiminde kullanımı önemli bir gelişim alanı sunmaktadır.

Tehditler açısından ise hızlı ve plansız kentleşme, iklim değişikliğinin etkilerinin artması, dijital dönüşümde bölgesel eşitsizlikler ve yerel yönetimler arasındaki kurumsal kapasite farklılıkları öne çıkmaktadır.

İzmir örneği, akıllı şehir uygulamaları ile entegre edilen yeşil altyapı çözümlerinin Türkiye'de uygulanabilir olduğunu göstermekte; özellikle yağmur suyu hasadı, geçirgen yüzeyler ve veri destekli su yönetimi uygulamaları sürdürülebilir kent yönetimi açısından önemli bir model sunmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, sünger şehir yaklaşımının Türkiye'de uygulanabilirliğinin, akıllı şehir teknolojileri ve sürdürülebilir kent yönetimi anlayışı ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, dijitalleşmenin yalnızca teknik bir dönüşüm değil, aynı zamanda yönetişim süreçlerini yeniden şekillendiren stratejik bir araç olduğunu göstermektedir. Çalışmanın bulguları, Türkiye'de sünger şehir yaklaşımının dijitalleşme süreçleri ile desteklenebilecek önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Ancak bu potansiyelin hayata geçirilebilmesi için kurumsal koordinasyonun güçlendirilmesi, veri entegrasyonunun sağlanması ve yerel yönetimlerin teknik kapasitesinin artırılması gerekmektedir.

Çalışmanın özgün katkısı, sünger şehir yaklaşımını yalnızca çevresel bir çözüm olarak değil, akıllı şehirler ve sürdürülebilir kent yönetimi ekseninde bütüncül bir yönetişim modeli olarak ele almasıdır. Bu yönüyle çalışma, politika yapıcılar ve yerel yönetimler için stratejik bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca İzmir örneği üzerinden yerel uygulamaların incelenmesi, politika yapıcılar açısından somut çıkarımlar ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Chan, F. K. S., Griffiths, J., Higgitt, D., XU, S., Zhu, F., Tang, Y. T., Xu, Y., & Thorne, C. R. (2018). "Sponge City" in China—A breakthrough of planning and flood risk management in the urban context. *Land Use Policy*, *76*, 772-778. https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.03.005

Coşkun Hepcan, Ç. (2022). Doğa temelli çözümler ve kentsel dirençlilik. *Çevre, Şehir ve İklim Dergisi,* 1 (2), 19-40.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2019). 2020–2023 Ulusal akıllı şehirler stratejisi ve eylem planı. T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. https://akillisehirler.gov.tr/wp-content/ uploads/EylemPlani.pdf

Hill, T. & Westbrook, R. (1997). SWOT Analysis: It's Time for a Product Recall. Long Range Planning, 30 (1), 46-52.

Dijital Kamu Politikaları Bağlamında Yapay Zekâ Destekli Dezenformasyonla Mücadele: Algoritmik Hesap Verilebilirlik

Combating AI-Powered Disinformation in the Context of Digital Public Policies: Algorithmic Accountability

Tolga Ucar[1], Betül Ortaç[2]

Öz

Üretken yapay zekâ teknolojilerinin ivmelendirdiği hakikat-sonrası çağda, bilgi ekosisteminin dönüşümünün kamu yönetimi ve demokratik süreçler üzerindeki asimetrik tehditler incelenmektedir. Geleneksel politika araçları; deepfake, otonom bot ağları ve mikro-hedefleme gibi yapay zekâ destekli dezenformasyon kampanyalarının hızı ve ölçeği karşısında yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, algoritmaların "kara kutu" niteliği şeffaflığı zedeleyerek kurumsal güveni sarsmakta ve toplumsal kutuplaşmayı körüklemektedir. Çalışmada, bu bilgi manipülasyonuyla mücadelede "algoritmik hesap verilebilirlik" ilkesi merkeze alınarak; teknoloji şirketleri, platformlar ve kamu otoriteleri arasında yasal ve etik sınırları yeniden çizen, tasarımdan itibaren etik odaklı proaktif bir dijital kamu politikası çerçevesi önerilmektedir. Sonuç olarak, demokratik karar alma süreçlerinin korunması için algoritmik denetimin kurumsallaşması acil bir gereksinimdir.

Anahtar Kelimeler: Üretken Yapay Zekâ, Dijital Kamu Politikası, Dezenformasyon, Algoritmik Hesap Verilebilirlik

JEL Kodları: O38, H83, D83, K24

Abstract

In the post-truth era accelerated by generative artificial intelligence technologies, the asymmetric threats posed by the transformation of the information ecosystem to public administration and democratic processes are examined. Traditional policy tools remain inadequate against the speed and scale of AI-driven disinformation campaigns, such as deepfakes, autonomous bot networks, and micro-targeting. Furthermore, the "black box" nature of algorithms undermines transparency, erodes institutional trust and fuels societal polarization. To combat this information manipulation, this study centers on the principle of "algorithmic accountability" and proposes a proactive, ethics-by-design digital public policy framework that redraws the legal and ethical boundaries among tech companies, platforms, and public authorities. Consequently, the institutionalization of algorithmic auditing is urgently required to protect democratic decision-making processes.

Keywords: Generative AI, Digital Public Policy, Disinformation, Algorithmic Accountability.

JEL Codes: O38, H83, D83, K24

Genişletilmiş Özet

Yaşadığımız "hakikat-sonrası" olarak adlandırılan çağda, duyguların ve kişisel inançların kamuoyu oluşturmada nesnel hakikatlerden daha fazla etkili hale gelmesi, demokratik rejimlerin yüz yüze geldiği en büyük mücadelelerden biri olmaktadır (McIntyre, 2018). Yapay zekâ araçlarının büyük veri ile birleşerek manipülatif içerikleri otonom, düşük maliyetli ve mikro-hedefleme yöntemleriyle üretebilme kapasitesi, dijital mecraları dezenformasyonun asimetrik bir silahı olarak kullanıldığı bir mücadele alanına tabiri caiz ise savaş alanına dönüştürmüştür (Tucker vd., 2018). Bu tablo, kamu yönetimi disiplini için yalnızca teknik bir bilgi kirliliği sorununa işaret etmez. Vatandaş ile devlet arasındaki güven ilişkisinin zedelendiği, idari süreçlerin meşruiyet krizi yaşadığı ve devletin rasyonel bilgi üretme tekelinin sarsıldığı yapısal bir krizi temsil

[1] Arş. Gör., Bingöl Üniversitesi, tucar@bingol.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-9350-996X

[2] Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, bortac@bingol.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-9350-996X

etmektedir.. Algoritmaların iç işleyişinin dışarıdan anlaşılamadığını tanımlayan "kara kutu" niteliği gereğince, demokratik yönetimin temel taşı olan hesap verebilirlik ilkesini dijital alanda işlevsiz hale getirilmekte, bu da kamu otoritesinin teknolojik sömürüye karşı koruyucu rolünü gittikçe zayıflatmaktadır (Pasquale, 2015; Dost, 2023).

Araştırmanın kavramsal çerçevesi devletin varoluş nedenleri ışığında (Hobbes, 2001; Marx & Engels, 2011; Rousseau, 2014), dijital çağda algoritmaların kamu otoritesine ve toplumsal sözleşmeye karşı oluşturduğu ontolojik tehditler ile sınırlandırılmıştır. Uygulama ve ampirik tartışma boyutu ise küresel ve ulusal çaptaki spesifik siyasal müdahale vakalarıyla (2016 ABD Cambridge Analytica skandalı, 2017 Fransa seçimlerindeki otonom bot ağları ve 2023 Türkiye seçimlerindeki sentetik medya/deepfake operasyonları) sınırlandırılmıştır (Berghel, 2018; Esen & Gümüşçü, 2023). Regülasyon ve kamu politikası önerileri aşamasında ise, küresel bir standart oluşturma potansiyeli taşıdığı için Avrupa Birliği Yapay Zekâ Yasası ve Dijital Hizmetler Yasası odak noktası olarak belirlenmiştir.

Bu çalışmada; üretken yapay zekâ ve büyük veri teknolojilerinin tetiklediği kar amacı veya siyasi güç elde etmek için yalan bilginin planlı, sistemli ve organize bir şekilde yayılması anlamına gelen yeni nesil dezenformasyon kampanyalarının demokratik karar alma süreçleri ve devletin kurumsal meşruiyeti üzerindeki yıkıcı etkileri kamu yönetimi disiplini bağlamında incelenmektedir. Bu açıdan, algoritmik otonominin siyasal alanda yarattığı "kara kutu" problemini ve dijital psikopolitika uygulamalarını teşhis etmeyi hedeflenmektedir. Çalışmanın nihai ve normatif amacı ise; kamu otoritesinin otoriter bir sansür aygıtına dönüşmeden, vatandaşın doğru bilgiye erişim hakkını koruyabileceği "algoritmik hesap verilebilirlik" temelli proaktif bir dijital kamu politikası çerçevesi önermektir.

Bu meselenin teorik derinliği, devletin ontolojik temellerini açıklayan sosyal sözleşme teorileri üzerinden daha net okunabilmektedir. Hobbes, Locke ve Rousseau'nun kurguladığı sosyal sözleşme, bireylerin güvenlik ve düzen karşılığında rızalarını devlete devretmesini öngörürken; günümüzde küresel teknoloji şirketlerinin otonom algoritmaları, devletin meşru kural koyma tekeline meydan okuyan yeni bir egemenlik alanı yaratmıştır (Weber, 2019). Dezenformasyonun hızla yayılması dijital uzayda Hobbesçu bir "doğa durumu" inşa ederken, Byung-Chul Han'ın "psikopolitika" kavramıyla işaret ettiği algoritmik tahakküm, vatandaşların arzularını şeffaf olmayan mekanizmalarla şekillendirerek "genel iradeyi" parçalamaktadır. Hevristik-Sistematik Model çerçevesinde bakıldığında, bilgi bombardımanı altındaki kullanıcılar bilişsel kapasitelerinin üzerindeki yükle karşılaştıklarında, derinlemesine analiz yerine zihinsel kısa yolları kullanmakta ve bu durum onları algoritmik manipülasyona karşı daha savunmasız bırakmaktadır (Tucker vd., 2018; Farooq & de Vreese, 2025).

Nitel araştırma yöntemleri kullanılarak betimsel ve açıklayıcı bir desen oluşturulmuştur. Araştırmanın veri toplama tekniği olarak doküman analizi tercih edilmiştir. Bu kapsamda siyaset bilimi, kamu yönetimi, hukuk ve teknoloji sosyolojisi alanındaki uluslararası akademik makaleler, kitaplar ve Avrupa Birliği'nin güncel yasal regülasyon metinleri incelenmiştir. Elde edilen sosyal sözleşme, dijital psikopolitika, yankı fanusları gibi teorik veriler, dünya genelinde yaşanmış siyasi manipülasyon olaylarının "vaka analizi" yöntemiyle yorumlanmasıyla ampirik bir zemine oturtulmuş ve teori ile pratik arasındaki nedensellik bağları tümdengelim yöntemiyle analiz edilmiştir.

Yapay zekâ destekli dezenformasyonun yarattığı tehditler teorik bir varsayım olmaktan çıkmakta, somut vaka analizleriyle kanıtlanmış durumdadır. Cambridge Analytica skandalı, seçmenlerin psikometrik veriler üzerinden mikro-hedeflenmesinin rasyonel iradenin nasıl "hacklediğini" gösteren tarihsel bir örnektir (Berghel, 2018). OpenAI tarafından yayımlanan tehdit istihbaratı raporları; Rusya'nın "Bad Grammar" ve "Doppelganger", Çin'in "Spamouflage", İran'ın "IUVM" ve İsrail'in "Zero Zeno" operasyonları üzerinden yapay zekâyı içerik üretimi ve sahte profil oluşturmada nasıl stratejik bir araç olarak kullanıldığını belgelemektedir (Avşar, 2025). Türkiye'nin Mayıs 2023 seçim süreci de deepfake videolar ve montaj kayıtlar gibi "sentetik medya" unsurları ile organize trol ağlarının yoğun bir şekilde kullanımıyla, dijital kamusal alanın nasıl bir kutuplaşma sarmalına sürüklenebileceğini gösteren özgün bir vakadır (Esen & Gümüşçü, 2023).

Bu asimetrik tehdide karşı geliştirilebilecek "algoritmik hesap verilebilirlik" ihtiyacı hem anayasal haklar hem de uluslararası düzenlemelerle hukuki bir zemine oturmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası bağlamında "Haber Alma ve Bilgi Edinme Özgürlüğü", sadece ham bilgiye ulaşmayı değil, doğru ve algoritmik olarak çarpıtılmamış bilgiye erişim hakkını da kapsamaktadır. Devletin vatandaşın rasyonel iradesini koruma yükümlülüğü, anayasal sosyal hukuk devleti ilkesinin dijital çağa bir yansımasıdır. Küresel ölçekte ise Avrupa Birliği Yapay Zekâ Yasası (AI Act), seçim süreçlerini manipüle eden uygulamaları yasaklayarak ve sentetik içeriklere "filigran" zorunluluğu getirerek teknolojinin sosyal sözleşme üzerindeki tehditlerini düzenlemeyi hedeflemektedir. Benzer şekilde Dijital Hizmetler Yasası, büyük platformların algoritmik tasarımlarını bağımsız denetçilere açma zorunluluğu ile devlet iradesinin "düzenleyicileri düzenleyen" rolünü pekiştirmektedir.

Toplumsal direncin güçlendirilmesi, dezenformasyonla mücadelede sadece teknolojik değil, aynı zamanda idari ve eğitimsel bir görev olduğunu ortaya koymaktadır. Bu direnci artırmak için yasal, eğitimsel, siyasi, psikolojik ve teknolojik boyutları kapsayan analitik bir çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır (Rød vd., 2025, Holmes, J. 2021). Eğitim alanında, medya okuryazarlığı yetkinliğinin "algoritmik okuryazarlık" seviyesine yükseltilmesi ve okullarda eleştirel düşünme programlarının yaygınlaştırılması önleyici bir "psikolojik aşılama" etkisi meydana getirecektir. Siyasi ve yönetişim boyutunda ise, eleştirel bakış açısına sahip ve duygusal olarak dengeli bilgilerin resmi kaynaklarca sağlanması, kurumsal güven erozyonunu önlemek adına kritik öneme sahiptir.

Teknolojik boyutta, yapay zekâ tabanlı tespit sistemlerinin geliştirilmesi ve algoritma şeffaflığının sağlanması zorunludur. Deneysel çalışmalar, görsellerin estetik gerçekçiliği arttıkça bireylerin bu içerikleri gerçek olarak nitelendirme eğiliminin yükseldiğini; kendi yargılarına karşı güvenin azaldığı belirsizlik anlarında ise makine odaklı zihinsel kısa yollara başvurduklarını göstermektedir (Wieringa, 2020). Bu nedenle, kamu yönetimi bünyesinde veya bağımsız üst kurullar şeklinde yapılandırılmış "Algoritma Denetim Otoriteleri" kurulmalı; bu kurumlar içeriği değil, o içeriği milyonlarca kişiye dağıtan algoritmaların tarafsızlığını denetlemelidir (Farooq & de Vreese, 2025). Ayrıca, algoritmaların henüz kodlanma aşamasında etik ve hukuki değerlere tabi tutulduğu "tasarımdan itibaren etik" yaklaşımı bir dijital kamu politikası standardı haline getirilmelidir (Dost, 2023).

Sonuç olarak, yapay zekâ destekli dezenformasyon sadece bir iletişim kazası değil, devletin üzerine inşa edildiği Weberyen meşruiyetini ve demokratik kurumların "rasyonel müzakere" zeminini hedef alan yapısal bir krizdir. Geleneksel ve hiyerarşik kamu yönetimi araçları, otonom bot ağlarının hızı ve mikro-hedefleme kapasitesi karşısında pasif ve kapasitesi yetersiz kalmaktadır. Çözüm, teknolojik inovasyona engel olmadan, 21. yüzyılın toplumsal sözleşmesini "algoritmik hesap verilebilirlik" temelinde yeniden inşa etmekten geçmektedir. Birey, algoritmaların pasif bir veri kaynağı olmaktan çıkarılmalı; bilişsel güvenliği sağlanmalı, doğru bilgi edinme hakkını bilinçli şekilde kullanan ve rızası teknolojik araçlarla imal edilemeyen aktif bir dijital yurttaşlık bilinciyle donatılmalıdır. Gelecekte yapılacak olan araştırmalar ve politika yapım süreçleri, bu çok boyutlu dengeyi sağlaması beklenen özgül idari yapıların ulusal mevzuatlara entegrasyonu üzerine odaklanmalıdır.

Kaynakça

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi. (2024). *Yapay Zekâ Yasası (AI Act)*. (2024/1689 sayılı tüzük). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj adresinden erişildi.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi. (2022). *Dijital Hizmetler Yasası (DSA)*. (2022/2065 sayılı tüzük). https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj adresinden erişildi.

Avşar, B. (2025). Yapay zekâ ve dezenformasyon: OpenAI raporu doğrultusunda küresel dezenformasyon kampanyalarının analizi. *TRT Akademi*, *10*(23), 208-237. https://doi.org/10.37679/trta.1562358

Berghel, H. (2018). Malice domestic: The Cambridge Analytica dystopia, *Computer, 51(*5), 84-89. doi: 10.1109/MC.2018.2381135

Dost, S. (2023). Yapay Zekâ ve İfade Özgürlüğü. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi., 28*(49), 279-318. https://izlik.org/JA68RU73EL

Esen, B., & Gümüşçü, Ş. (2023). How Erdoğan's populism won again. *Journal of Democracy, 34*(3), 101-115. https://doi.org/10.1353/jod.2023.a900430

Farooq, A., & de Vreese, C. (2025). Deciphering authenticity in the age of AI: how AI-generated disinformation images and AI detection tools influence judgements of authenticity. *AI & Soc, 41*, 493-504. https://doi.org/10.1007/s00146-025-02416-5

Hobbes, T. (2001). Leviathan (S. Lim, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Holmes, J. (2021). Subprime attention crisis: Advertising and the time bomb at the heart of the internet. Farrar, Straus and Giroux, *Journal of Telecommunications and the Digital Economy 9*(1), 19-26. https://doi.org/10.18080/jtde.v9n1.373

Marx, K., & Engels, F. (2011). *Komünist Manifesto* (C. Belli, Çev.). Evrensel Basım Yayın

McIntyre, L. (2018). *Post-truth*. MIT Press

Pasquale, F. (2015). *The black box society*: *The secret algorithms that control money and information* Harvard University Press.

Rød, B., Pursiainen, C., & Eklund, N. (2025). Combatting Disinformation – How Do We Create Resilient Societies? *European Journal for Security Research*, *10,* 73-114. https://doi.org/10.1007/s41125-025-00105-4

Rousseau, J. J. (2014). *Toplum sözleşmesi* (V. Günyol, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.

Tucker, J. A., Guess, A., Barberá, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., Stukal, D., & Nyhan, B. (2018). Social media, political polarization, and political disinformation: A review of the scientific literature. *Hewlett Foundation,* https://doi.org/10.2139/ssrn.3144139

Weber, M. (2019). *Ekonomi ve toplum* (L. Boyacı, Çev.). Yarın Yayınları.

Wieringa, M. (2020). What to account for when accounting for algorithms: A systematic literature review on algorithmic accountability. Proceedings of the 2020 Conference on Fairness, Accountability, and Transparency, 1-18. https://doi.org/10.1145/3351095.3372833

BÖLÜM 4

GELECEK PERSPEKTİFLERİ VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

İİT Ülkelerinde İklime Duyarlı Tarımsal Kalkınma: Politika Zorlukları ve Stratejik Yol Haritası

Climate-Responsive Agricultural Development in OIC Countries: PolicyChallenges and Strategic Directions

Md Moynul Ahsan[1]

Öz

İklim değişikliğinin tarım üzerindeki etkileri, coğrafya, iklim, ekosistemler ve sosyo-ekonomik yapıdaki farklılıklar nedeniyle İİT ülkeleri arasında büyük ölçüde değişmektedir. İkincil veri ve bilgilere dayanan bu çalışma, tarımsal kaynakları, uyum stratejilerini, kalkınma finansmanını ve tarım-gıda sistemlerindeki emisyonları değerlendirmektedir. Bulgular, tarımın GSYH içindeki payının azaldığını, iklim finansmanının eşitsiz dağıldığını ve hibelere bağımlılığın yüksek olduğunu göstermektedir. Uyum yatırımları çoğunlukla tarım ve su sektörlerine yönelmiş olsa da, finansman açıkları ve sınırlı veri, dayanıklılık ve net sıfır hedeflerine yönelik ilerlemeyi engellemektedir. Seçilmiş vaka çalışmaları, verimlilik artışlarının bağlama özgü uyum ve azaltım stratejileriyle birleştirilmesinin emisyonları ve riskleri azaltabileceğini ortaya koymaktadır. Dijitalleşmenin, danışmanlık hizmetlerinin ve iklim dostu uygulamaların güçlendirilmesi, İİT ülkelerinde farklı tarımsal bağlamlarda verimliliğin, dayanıklılığın ve sürdürülebilirliğin artırılması açısından kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal kalkınma, İİT ülkeleri, iklim finansmanı, uyum, azaltım

JEL Kodları: Q18, Q54, O13, Q58

Abstract

The impacts of climate change on agriculture differ widely across OIC countries due to variations in geography, climate, ecosystems, and socio-economic structure. By using secondary data and information, this study assesses agricultural resources, adaptation strategies, development finance, and emissions across agri-food systems. Findings show declining agricultural GDP share, uneven climate finance allocation, and reliance on grants. While adaptation investments mostly targets agriculture and water sectors but funding gaps and limited data hinders progress toward resilience and net-zero goals. Selected case studies highlight that combining productivity gains with context-specific adaptation and mitigation strategies can reduce emissions and risks. Strengthening digitalization, advisory services, and climate-smart practices is essential for enhancing productivity, resilience, and sustainability across diverse agricultural contexts in OIC countries.

Keywords: Agricultural development, OIC countries, climate finance, adaptation, mitigation

JEL Codes: Q18, Q54, O13, Q58

Extended Abstract

The impacts of climate change on agriculture vary across OIC countries because of differences in climate, geography, ecosystems, and levels of economic development (SESRIC, 2023). Understanding agricultural vulnerability and the relationships between climate variables and agricultural systems is therefore critical for designing effective adaptation and mitigation strategies to address both current and future challenges (IPCC, 2022). Based on secondary-based data and information, this study examines the current state of agricultural resources and inputs in OIC countries, the status and effectiveness of climate change adaptation measures, development flows to agriculture, emissions from pre- and post-production. activities, emission intensities in agri-food systems, and other related factors. This study also presented selected case studies demonstrating how

[1] Doç. Dr., e-posta: moynulurp01@agmail.com

the combination of productivity improvements, context specific adaptation and mitigation strategies in reducing risk and building resilience and the adoption of emission-reduction technologies can significantly reduce direct greenhouse gas emissions from agriculture while enhancing resilience. The OIC countries endowed with rich agricultural potential (SESRIC, 2023), cultural diversity, and strategic geographic locations, have the capacity to introduce innovative practices and solutions (Aassouli, Akande, & Jureidini, 2023). The findings reveal that OIC countries possess substantial agricultural potential, accounting for approximately 1.42 billion hectares of agricultural land, representing nearly 30% of the global agricultural area, while supporting a population exceeding 2 billion people. Nevertheless, the contribution of agriculture to the combined GDP of OIC countries declined from 10.4% in 2014 to 9.9% in 2024, reflecting structural economic transformation alongside increasing environmental pressures, climate variability, declining land productivity, and degradation of natural resources (FAO, 2025). Water scarcity remains one of the most critical constraints affecting agricultural development (Ahsan, 2025). Renewable water resources available per capita in OIC countries remain significantly below the global average, while agriculture accounts for approximately 85.6% of total freshwater withdrawals, substantially higher than the global average of 71.5% (SESRIC, 2026). Such dependence exposes agricultural production to increasing climate-related water risks. Agrifood systems in OIC countries generated approximately 3.38 gigatonnes of CO_2-equivalent emissions in 2023, accounting for more than one-third of total anthropogenic emissions across member countries. Livestock production remains the dominant emission source, followed by emissions associated with agricultural soils, fertilizer use, rice cultivation, energy consumption, and land-use change. At the same time, agricultural energy consumption within OIC countries has increased considerably during the last decade, reflecting growing mechanization and irrigation while also increasing the sector's carbon footprint. These findings highlight the importance of simultaneously improving agricultural productivity and reducing emission intensity through climate-smart technologies and sustainable resource management.

Nevertheless, over the past decade, the share of agriculture in the total GDP of OIC Member States has declined from 10.4% in 2014 to 9.9% in 2024, driven by structural transformation, environmental and climatic stresses, and the degradation of land and water resources (FAO, 2025). The study highlights variations in the thematic allocation of climate finance across OIC countries. In 2022, OIC countries received approximately US$115 million in climate-related development finance, representing 25.7% of the total received by individual countries globally (OECD, 2024). Of this, 25.49% supported adaptation, 21.36% supported mitigation, and 16.55% addressed overlapping adaptation and mitigation commitments (OECD, 2024). Adaptation financing was closely linked to sectors such as agriculture, forestry, and water supply and sanitation.

Digital transformation is emerging as another important driver of climate-responsive agricultural development. Artificial intelligence, remote sensing, geographic information systems, unmanned aerial vehicles, satellite monitoring, and digital advisory platforms are improving climate risk assessment, weather forecasting, irrigation scheduling, pest surveillance, and precision input management. Nevertheless, adoption of these technologies remains uneven across OIC countries because of disparities in digital infrastructure, technical capacity, financial resources, and research and innovation systems. Bridging these technological gaps requires greater investment in agricultural research, digital infrastructure, extension services, and human capital development. Despite gradual improvements in adaptation planning, several structural constraints continue to hinder progress. These challenges include inadequate climate data, limited access to agricultural insurance, weak extension services, low investment in agricultural innovation, and fragmented policy frameworks that fail to effectively integrate climate adaptation, mitigation, biodiversity conservation, and rural development objectives. They are further compounded by inadequate data systems and insufficient financing to implement net-zero initiatives and green investments (WRI, 2025; Climate Watch, 2026). Addressing these challenges requires stronger collaboration among governments, research institutions, development partners, the private sector, and farming communities. Regional cooperation within the OIC can facilitate knowledge exchange, technology transfer, capacity building, and mobilization of climate finance while promoting South-South cooperation on climate-smart agricultural innovations. The study recommends aligning green growth policies with existing environmental regulations to foster sustainable development. Strengthening the productivity,

resilience, sustainability, and nutritional performance of agri-food systems in OIC countries can be achieved through integrated advisory services, digitalization, climate-smart practices, and efficient resource management. These strategic measures are expected to improve productivity while ensuring resilience, sustainability, and enhanced nutritional outcomes across agricultural systems. Transforming agri-food systems through integrated adaptation and mitigation strategies, digital innovation, improved governance, and enhanced climate finance can simultaneously increase agricultural productivity, strengthen resilience, reduce greenhouse gas emissions, and support inclusive economic growth. Such a transition will contribute not only to achieving national development priorities but also to advancing the SDG Goals, the Paris Agreement, and the OIC Programme of Action 2026–2035.

References

Ahsan, M. M. (2025). *Water scarcity and irrigation water management in OIC countries*. 3. Uluslararası & 16. Ulusal Tarımsal Yapılar ve Sulama Kongresi 24-27 Haziran 2025. Ankara, Türkiye.

Aassouli, D., Akande, A., & Jureidini, R. (2023). Comparative Analysis of Sustainable Food Governance and the Alignment of Food Security Policies to Sustainable Development: A Case Study of OIC Countries. *Sustainability*, *15*(22), 15789. https://doi.org/10.3390/su152215789

Climate Watch. (2026). NDC tracker. https://www.climatewatchdata.org/ndc-tracker

FAO. (2025). *FAOSTAT statistical database*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. https://www.fao.org/faostat/

IPCC. (2022). *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Contribution of Working Group II to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change.* Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009325844

OECD. (2024). *Climate-related development finance database*. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/

SESRIC. (2023). *Agriculture and Food Security in OIC Member Countries*. Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries.

SESRIC. (2026). *Agriculture and Food Security Outlook 2026*. Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries.

World Resources Institute. (2025). *Climate Watch Data Explorer*. https://www.climatewatchdata.org/

World Bank. (2024). *World Development Indicators*. World Bank. https://data.worldbank.org/

WRI. (2025). State of climate action 2025. World Resources Institute. https://doi.org/10.46830/wrirpt.25.00006

Kentsel Dirençlilik Bağlamında Afet Yönetiminde Yapay Zekâ Kullanımı: İsviçre ve Türkiye Yerel Yönetimlerinin Karşılaştırmalı Analizi

The Use of Artificial Intelligence in Disaster Management in the Context of Urban Resilience: A Comparative Analysis of Local Governments in Switzerland and Türkiye

Sinan Akyol[1], Fatma Betül Şengönül[2]

Öz

Bu çalışma, kentsel dirençlilik yaklaşımı çerçevesinde İsviçre ve Türkiye'deki yerel yönetimlerin afet yönetiminde yapay zekâ (YZ) teknolojilerini kullanım biçimlerini karşılaştırmalı olarak incelemektedir. İsviçre'nin dijital veri altyapısı ve erken uyarı sistemleri ile Türkiye'nin afet öncesi ve sonrası müdahale ve kentsel dönüşüm odaklı YZ uygulamaları analiz edilmektedir. Araştırma, karşılaştırmalı vaka analizi ve doküman incelemesi yöntemlerine dayanmaktadır. Çalışma, her iki ülkenin yerel yönetim pratiklerindeki iyi uygulama örneklerini ve karşılaşılan engelleri ortaya koyarak, politika yapıcılar için teknoloji odaklı bir yol haritası sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dirençlilik, Yapay Zekâ, Afet Yönetimi, Yerel Yönetimler, Risk Analizi

JEL Kodları: H70, H12, C88

Abstract

This study examines, within the framework of the urban resilience approach, how local authorities in Switzerland and Turkey utilise artificial intelligence (AI) technologies in disaster management. It analyses Switzerland's digital data infrastructure and early warning systems, alongside Turkey's AI applications focused on pre- and post-disaster response and urban regeneration. The research is based on comparative case analysis and document review methods. The study aims to provide policymakers with a technology-focused roadmap by identifying best practice examples and the challenges encountered in the local government practices of both countries.

Keywords: Urban Resilience, Artificial Intelligence, Disaster Management, Local Governments, Risk Analysis

JEL Codes: H70, H12, C88

Genişletilmiş Özet

Amaç

İklim değişikliklerinin etkileri, kentleşmenin yoğun olduğu bölgelerde doğal afetlerin yıkıcı etkilerini daha da belirgin hale getirmektedir (Tuğaç, 2023). Dolayısıyla kentlerin afetlere karşı dirençli hale getirilmesi, kamu politikaları ve akademik araştırmalarının odağına yerleşmiştir. Belçika merkezli EM-DAT'ın (Emergency Events Database) hazırladığı raporda afet kavramını 10 veya daha fazla kişinin öldüğü, 100 veya daha fazla kişinin durumdan etkilendiği ya da ilgili devletin olağanüstü hal bildirisinde veya uluslararası yardım çağrısı yapması kriterlerinden birinin gerçekleşmiş olması şeklinde tanımlanmıştır (Guha-Sapir et al., 2016). Başka bir tanımda ise insanlar için fiziksel, ekonomik, sosyal, kültürel, doğal ve çevresel kayıplar doğuran, olağan hayata etki eden ve insan faaliyetlerinde aksamaya sebep olan, etkilenen topluluğun yerel kaynaklarını kullanarak başa çıkamayacağı, organize bir kriz yönetimine ihtiyaç duyan doğa veya insan kökenli olayların

[1] Öğrenci, Muş Alparslan Üniversitesi, sinanakyol0@hotmail.com, 0009-0008-6023-194X
[2] Dr. Öğr. Üyesi., Muş Alparslan Üniversitesi, fb.sengonul@alparslan.edu.tr, 0000-0001-8962-0289

sonuçlarına verilen genel bir addır (Kadıoğlu, 2011). Bu çalışmanın amacı, yapay zeka (YZ) teknolojilerinin afet risk analizlerinde kullanımını ve bu teknolojilerin, yerel yönetimlerin veri temelli karar alma, kurumlar arası koordinasyon ve hizmet sunumunu kapsayan dijital yönetişim süreçlerine nasıl entegre edildiğini incelemektir. Bu kapsamda, çalışma İsviçre ve Türkiye üzerinden karşılaştırmalı analiz yaparak, iki ülkenin farklı coğrafi ve kurumsal koşullar altında YZ tabanlı afet yönetimini nasıl geliştirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

İklim değişikliğinin olumsuz sonuçları arasında olan kuraklık, sel, fırtına ve heyelan gibi afetler kırsal ve kentsel nüfusun güvenliğini tehdit etmektedir (Düzgünçınar & Bahar, 2024). Bu noktada YZ algoritmaları, büyük veri analizleriyle risk haritaları oluşturma, olası afetleri tahmin etme ve erken uyarı sistemleri geliştirme imkanı sunmaktadır (Karaca, 2023).

İsviçre örneğinde, afet risk yönetimi süreçlerinde YZ entegrasyonu daha sistematik yürütülmektedir. Güçlü dijital altyapı ve gelişmiş kurumsal kapasite, özellikle dağlık bölgelerdeki çığ ve heyelan risklerinin azaltılmasında etkili olmaktadır. YZ tabanlı erken uyarı sistemleri, risk bildirimlerini daha güvenilir ve rasyonel hale getirirken, yerel yönetimler ile merkezi kurumlar arasındaki koordinasyon mekanizmaları entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır (Düzgünçınar & Bahar, 2024).

Türkiye, depremler başta olmak üzere doğal afetler açısından riskli bir ülkedir (Düzgünçınar & Bahar, 2024). Bu nedenle afet yönetimi süreçlerinde YZ kullanımı son yıllarda artış eğilimindedir. Depremlerin etkilerini azaltmak adına erken uyarı sistemleri kullanılırken (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2021), sel ve orman yangınları gibi afetlere yönelik YZ tabanlı risk analizleri yapılmakta, özellikle afet sonrası müdahale süreçlerinde kaynak dağılımında YZ destekli karar sistemlerinden yararlanılmaktadır.

Çalışma, İsviçre ve Türkiye'nin farklı ve benzer afet türleri karşısında geliştirdiği YZ tabanlı stratejilerin benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymaktadır (Düzgünçınar & Bahar, 2024). İki ülkede de çığ, heyelan, sel, deprem, orman yangınları gibi afetler öne çıkmaktadır. Bu durum, YZ algoritmalarının kullanım biçimlerinde farklı ve benzer kullanımlara yol açmaktadır. İsviçre'de coğrafi bilgi sistemleri ile entegre çalışan YZ modelleri öne çıkarken, Türkiye'de deprem sonrası özellikle arama-kurtarma faaliyetlerinde YZ destekli robotik sistemler ve afet lojistiği uygulamaları daha belirgin hale gelmektedir.

Yöntem

Çalışmamız, sosyal bilimlerde karmaşık olay ve durumları ayrıntılı analizlerle araştırmak için sıkça kullanılan bir yöntem olan karşılaştırmalı vaka analizi yöntemini kullanmaktadır (Tuğaç, 2023). Karşılaştırmalı vaka analizi uygulamalar ve politika uygulamalarının ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu yöntem kentsel afet yönetimi stratejilerini araştırmak açısından oldukça elverişlidir. Bu sayede belediyeler üzerinden analiz yaparak dayanıklı kentsel yönetişime destek olabilecek en iyi uygulamalara ulaşıp afetlere hazırlıklı organizasyonların oluşması sağlanabilecektir.

Karşılaştırılabilir olması adına örneklemeler üzerinden gidilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple İsviçre'den, gelişim düzeyi yüksek, ileri düzey afet yönetiminin uygulayıcı bir örneği olarak Zürih şehri üzerinde daha fazla durulmakla beraber konumuz bağlamında Bern şehri de dahil edilmiştir. Zürih afet yönetim birimi, risk azaltmaya yönelik öngörü sahibi, teknoloji entegreli bir yaklaşımı öncelemekte toplumsal katılımı da önemsemektedir. Çalışmamıza İstanbul ve Gaziantep belediyeleri başta olmak üzere diğer bazı belediyeler de dahil edilmiştir. İstanbul, AFAD bünyesinde geliştirilen güncel afet yönetim politikaları açısından stratejik ve riskli bir çalışma alanıdır (Uzun Yüksel & Kutay Karaçor, 2021). Aynı şekilde Gaziantep ise hızla sanayileşen ve çeşitlenen bir sosyolojiye sahip olmasından dolayı önemli bir örnektir.

Temel veri kaynağımız, afet yönetim birimleri tarafından yayınlanan resmi belgelerden oluşmaktadır. Zürih için bu veriler, Zürih Sivil Koruma Ofisi'nin yıllık raporları ile Zürih Risk Kaydı platformu gibi dijital araçların değerlendirmelerini içermektedir. İstanbul için ise AKOM'un sismik güçlendirme stratejileri, acil durum müdahale protokolleri ve İstanbul Deprem Master Planı'nı içeren belgeleri analiz edildi. Gaziantep

Belediyesi'nden ise belediyenin afet biriminin raporları esas alınmıştır. Bu raporlar, deprem sonrası iyileştirme değerlendirmelerini ve erken uyarı sistemleri için akıllı şehir teknolojilerinin entegrasyonunu içermektedir (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü [KRDAE], t.y.).

Bulgular

Yapay zeka (YZ) teknolojilerinin afet yönetimi süreçlerine entegrasyonu, günümüzde yerel yönetimlerin yalnızca dijital dönüşümünü değil, kentlerin genel dirençliliğini ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini doğrudan etkileyen stratejik bir konu haline gelmiştir (Yılmaz Bakır & Öztürk, 2025). Bu entegrasyon, afet öncesi risk yönetimi, gerçek zamanlı karar destek mekanizmaları ve afet sonrası hızlı toparlanma süreçlerini dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. İki ülkenin coğrafi ve jeolojik yapısındaki benzerlikler nedeniyle deprem, sel, çığ ve yangın gibi afetlere rastlanmaktadır. Türkiye'de 2023 depremi ve 2021 Bozkurt sel felaketinde büyük can kayıpları yaşanmıştır. Benzer şekilde İsviçre'de 1356 Basel depremi, 1806 heyelanı, 1951 çığ felaketi ve 2005'te 3 milyar frank zarara yol açan sel felaketleri kaydedilmiştir (Savina vd., 2020).

Zürih kenti, bütünleşik risk yönetimi yaklaşımıyla YZ'yi afet öncesi tahminler ve erken uyarı sistemlerinde etkin konumlandırmıştır. Özellikle geliştirilen "Dijital İkiz" teknolojisi, şehrin fiziksel altyapısını gerçek zamanlı olarak sanal ortamda kopyalayarak olası senaryoları canlandırmakta ve afet anında belediye birimlerinin kesintisiz çalışmasını sağlamaktadır (Stadt Zürich, n.d.). Basel'de ise sel önleme faaliyetleri kapsamında YZ modelleri; yağış miktarının yanı sıra toprak nemi ve kar erime hızı gibi verileri hesaplayarak kanalizasyon doluluğunu gözlemlemekte ve ilk müdahale alanlarını belirlemektedir (Kanton Basel-Landschaft, 2009).

Türkiye'deki belediyeler ise son yıllarda veri toplama araçlarından gerçek zamanlı karar destek sistemlerine doğru gelişim göstermiştir. AFAD-RED gibi sistemler YZ destekli hasar tahminleri yaparak hazırlık çalışmalarını güçlendirmektedir. İstanbul'un Afet Odaklı Dijital İkiz Platformu arama-kurtarma ekiplerinin yönlendirilmesinde YZ'den yararlanırken, CBS altyapıları ile dron görüntülerini birleştiren projeler müdahale çevikliğini artırmaktadır (Partigöç, 2022). Gaziantep'te ise deprem anında zamanın önemi göz önüne alınarak trafik aksaklıklarını engelleyecek YZ destekli akıllı ulaşım sistemleri (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü, t.y.) ve akıllı itfaiye projeleri üzerinde çalışılmaktadır (Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, n.d.).

İsviçre'nin tahmine dayalı modellemeleri ile Türkiye'nin saha odaklı koordinasyon deneyimi birleştirildiğinde, kentlerin doğal afetler karşısındaki kırılganlığı önemli ölçüde azalacaktır (Yılmaz Bakır & Öztürk, 2025). Zürih'teki "Dijital İkiz" ve "72 saatlik otonomi" protokolleri Türkiye'deki belediyelerin stratejik planlarına uyarlanmalıdır. Belediyelerin altyapı, trafik ve nüfus bilgileri merkezi bir YZ veri havuzunda toplanmalı ve ilgili kurumlara tam erişim imkanı sağlanmalıdır. Dijital ikiz uygulamaları tüm riskli şehirlerde uygulanmalı, şehirler bu modeller üzerinde tatbikat yapmalı ve çalışanlar YZ eğitimi almalıdır. Karar süreçlerinde "insan denetimli otonomi" ilkesi benimsenmeli, kişisel verilerin güvenliği sağlanmalı ve YZ modellerinin insani duygulardan uzak, gerçekçi kriterlerle hareket etmesini sağlayıcı protokoller oluşturulmalıdır.

İsviçre'nin federal yapısı kantonlar arası veri paylaşımını sınırlayan bürokratik engeller doğurabilmektedir. Türkiye'de ise yüksek ekonomik maliyetler ve kamu personeli düzeyinde farkındalığın yetersizliği temel zorluklar olarak görülmektedir.

Tablo:1

	TÜRKİYE		İSVİÇRE	
	İSTANBUL	GAZİANTEP	ZÜRİH	BASEL
Afet Öncesi	Deprem erken uyarı sistemleri ile önceden tespit	Erken uyarı sistemleri, trafik takip sistemleri	Dijital ikiz üzerinden simülasyonlar. Taşkınlar için erken uyarı sistemleri	Taşkınlar için erken uyarı sistemleri
Afet esnası	Yapay zeka destekli dronlar ile enkaz durum ve hasar tespiti	Trafik yoğunluğu ve kapalı yıkık yolları bildiren YZ destekli trafik uygulaması	Bilgi noktası acil durum su kuyusu ALERTSWİSS (Stadt Zürich, n.d.) toplanma alanlarına yönlendirme	Acil buluşma noktaları, mavi ışık koridorları, ALERTSWİSS uygulaması üzerinden anlık bildirimler
Afet sonrası	CBS ile hasar tespiti, yardım dağıtım optimizasyonu, afet iletişim ve yönlendirme	Trafik ve yol analizi itfaiye ve acil durum ekipleri için alternatif yol bulma kamera ve dron ile anlık durum analizi	YZ destekli dron izlemeleri, otomatik hasar sınıflandırma trafik yoğunluğu haritaları	Riskli bölgeler haritalandırılır, köprü yol enerji hatları YZ ile analiz edilir, en hızlı ve kullanıma uygun iletişim yoluyla halkla iletişim kurulur

Tablo:1 incelendiğinde seçilen belediyelerin birbirinden farklı afet yönetim metotları kullandığı görülmekle beraber iki ülkenin yerel yönetimlerinin de afet öncesi uygulamalara önem verdiği karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç

Çalışmamız yapay zeka teknolojilerinin afet öncesi alınacak tedbirler ile afet sonrasında yapılacak iş ve işlemler noktasında yapay zekanın altyapı sistemlerine entegrasyonunu modern şehirleşmenin güvenliliği için temel bir zorunluluk olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Angın, 2024). İsviçre'de afet yaşama ihtimali yüksek olan şehirlerde veriye dayalı hatta simülasyonlar üzerinden yapılan modellemeler, şehirlerin Dijital İkizlerinin oluşturulması ile Türkiye'nin de aynı şekilde afetler konusundaki tecrübesi ile müdahale refleksinin birleştirilerek afetlere karşı sadece tepki gösteren değil, afetleri önceden tahmin edebilen ve gerekli tedbirleri alabilen dirençli şehirler inşa edebilecektir. Bunun yanı sıra yapay zeka teknolojileri afet sonrası meydana gelen yıkımların mali tespiti ile kaynakların etkin ve doğru kullanımında aynı zamanda iş ve işlemlerin önem sıralamasının yapılmasında da önemli bir rehberdir.

Bu süreçte başarılı olmanın yolu sadece teknolojik yatırımların arttırılması değil, aynı zamanda kurumlar arası kesintisiz veri paylaşımınının sağlanması ve siber güvenlik protokollerini içeren bir sistemin oluşturulmasıdır. Öncelikle politikacılar, ardından yerel yöneticiler popülist yaklaşımlar yerine can güvenliğine önem vermeli, dijital dönüşümü, alt ve üst yapı kadar hayati bir konu olarak görmelidir. Bu sebeple yapay zekayı hem doğal afetlerin yıkıcı etkilerine hem de alt ve üst yapı elemanlarına yönelik saldırıları önlemede bir duvar olarak konumlandırmalıdırlar. Nihai olarak, teknolojinin çağımızdaki etkisi toplumsal bilinç oluşturarak rasyonel yönetim ilkeleri ile birleştirilirse kentlerimiz meydana gelen afetlere daha hazırlıklı hale gelecek ve daha güvenli yaşam imkanı sunacaktır.

Kaynakça

Angın, C. (2024). Afet yönetiminde yapay zekâ: Yaklaşımlar, yöntemler ve uygulamalar. Türk Deprem Araştırma Dergisi, 6(2), 610–627. https://doi.org/10.46464/tdad.1532261

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (n.d.). ELER metodolojisi ve yazılımı. https://eqe.bogazici.edu.tr/tr/pages/eler-metodolojisi-ve-yazilimi/4051

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü. (n.d.). İstanbul deprem hızlı müdahale ve erken uyarı sistemi. https://eqe.bogazici.edu.tr/tr/pages/istanbul-deprem-hizli-mudahale-ve-erken-uyari/4042

Düzgünçınar, T., & Bahar, M. (2024). Doğal afetlerin gölgesinde Türkiye turizmi: Sürdürülebilirlik arayışı. Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 12(1), 450–468. https://doi.org/10.21325/jotags.2024.1372

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. (n.d.). Gaziantep Büyükşehir ezber bozdu. https://www.gaziantep.bel.tr/tr/haberler/gaziantep-buyuksehir-ezber-bozdu

Guha-Sapir, D., Hoyois, P., Wallemacq, P., & Below, R. (2016). Annual disaster statistical review 2016: The numbers and trends. Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi. (2021). IERRS ve IEEWS sistem algoritmaları ve nihai ürünler raporu. Deprem ve Zemin İnceleme Şube Müdürlüğü. https://depremzemin.ibb.istanbul/uploads/prefix-ierrews-rapor-66a6a12ee02d7.pdf

Kadıoğlu, M. (2011). Afet yönetimi: Beklenilmeyeni beklemek, en kötüsünü yönetmek. Marmara Belediyeler Birliği Yayını.

Kanton Basel-Landschaft. (2009, 2 Şubat). *Bericht zum Hochwasser von 2007 publiziert*. https://www.baselland.ch/politik-und-behorden/direktionen/sicherheitsdirektion/medienmitteilungen/bericht-zum-hochwasser-von-2007-publiziert

Karaca, M. (2023). Yapay zeka tabanlı stratejik afet yönetimi: Verilerin tam kullanımı. Afet ve Risk Dergisi, 6(4), 1312–1331. https://doi.org/10.35341/afet.1324323

Partigöç, N. S. (2022). Afet risk yönetiminde yapay zekâ kullanımının rolü. Bilişim Teknolojileri Dergisi, 15(4), 401–411. https://doi.org/10.17671/gazibtd.1067831

Savina, M., Brunner, P., Pavic, M., & Rossi, M. (2020, Mayıs). *A short history of Natural Catastrophes in Switzerland*.

Stadt Zürich. (n.d.). Vorbereiten auf Krisen. https://www.stadt-zuerich.ch/de/stadtleben/sicherheit/krisen.html

Stadt Zürich. (n.d.). Zürich virtuell: 3D-Stadtmodell. Retrieved February 2026, from https://3d.stzh.ch/appl/3d/zuerichvirtuell/

T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü. (n.d.). Gaziantep AUS çalışmaları. https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/akilli-ulasim-sistemler-aus/gaziantep-aus-calismalari.pdf

Tuğaç, Ç. (2023). Yerel yönetimlerde yapay zekâ, dijitalleşme ve etik yönetişim: Barselona, Şanghay ve Ankara kentleri üzerinden karşılaştırmalı bir analiz. Toplum ve Teknoloji, 5(1), 127–160.

Uzun Yüksel, K., & Kutay Karaçor, E. L. (2021). Afet riskleri ile ilgili kentsel dayanıklılık çalışmalarının yöntemsel olarak incelenmesi. Online Journal of Art and Design, 9(3), 209–224.

Yılmaz Bakır, N., & Öztürk, E. (2025). Akıllı kentleşme araştırmaları: Bibliyometrik bir analiz. Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, 4(1), 17–34. https://izlik.org/JA82WN75BS

Siber Güvenlik Alanındaki Yeni Kurumsal ve Yasal Yapının Kişisel Verilerin Korunması Hakkı Üzerindeki Etkileri Hakkında Bir İnceleme

An Examination of the Effects of the New Institutional and Legal Structure in Cybersecurity on the Right to Protection of Personal Data

Ali Balkan[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de siber güvenlik alanında oluşturulan yeni kurumsal ve yasal yapının anayasal bir hak olan kişisel verilerin korunması hakkı üzerindeki etkilerini inceleme konusu yapmıştır. Siber Güvenlik Kanunu ve Siber Güvenlik Başkanlığı incelemenin temelini oluşturmaktadır. Günümüzde kişisel verilerin korunması gereken en önemli alan dijital alandır. Teknolojinin büyük bir ivme kazanarak ilerlemesi bireylerin kişisel verileri üzerinde en büyük tehdit kaynağını oluşturmaktadır. Kişisel verilerin korunması için siber güvenliğin sağlanması zaruridir. Siber güvenlik kanunu ve siber güvenlik başkanlığı bu bakımdan önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Buna karşın siber güvenlik kanunundaki bazı düzenlemelerin kişisel verilerin korunması ile ilgili yasa ile uyum içerisinde olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak bu çalışmada siber güvenlik kanunun görev, yetki ve denetim ile ilgili hükümlerinin kişisel verilerin korunması ilgili mevzuatla uyumlu hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber Güvenlik, Kişisel Veri, Kişisel Verilerin Korunması Hakkı, Siber Güvenlik Başkanlığı, 7545 Sayılı Siber Güvenlik Yasası

JEL Kodları: H83, K10, K23

Abstract

This study examines the effects of the new institutional and legal framework established in the field of cybersecurity in Turkey on the constitutional right to protection of personal data**.** The Cyber Security institution, Cyber Security Law, form the basis of this study. Today, the most important area where personal data needs to be protected is the digital realm. The rapid advancement of technology poses the greatest threat to personal data. Ensuring cybersecurity is essential for the protection of personal data. The cybersecurity law and the cybersecurity institution address an important need in this regard. However, it has been observed that some regulations in the cybersecurity law are not compatible with the personal data protection law. In conclusion, it was emphasized that the provisions of the cybersecurity law regarding duties, powers, and supervision need to be brought into compliance with personal data protection legislation.

Keywords: Cybersecurity, Personal Data, Right to Protection of Personal Data, Cyber Security Authority, Law No. 7545 on Cybersecurity

JEL Codes: H83, K10, K23

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı Türk kamu yönetiminde bir kamu politikası türü olarak siber güvenlik politikasının kurumsallaşmasını, 8 Ocak 2025 tarihinde *177 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi* (177 Sayılı CBK) ile ihdas edilen "*Siber Güvenlik Başkanlığı*" (SGB) ve 7545 sayılı *Siber Güvenlik Kanunu* (SBGK) üzerinden incelenmesidir. Bu inceleme üç boyut üzerinden yapılmıştır. İncelemenin birinci boyutu cumhurbaşkanlığına bağlı bir kuruluş olarak kurulan ve tüzel kişiliğe sahip bulunan bir kuruluş olan SGB'nin kamu yönetimi teşkilatı içindeki yeri, idari yapısı görev yetkilerinin analiz edilmesidir. İncelemenin ikinci boyutu ise SGB'nin görev ve yetkilerine dayanak teşkil eden 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanununun analiz edilmesidir. İncelemenin üçüncü ve son boyutuysa 7545 sayılı Siber Güvenlik Kanunu ve bu kanun ile SGB'ye verilen görev ve yetkiler çerçevesinde kamu yönetiminde siber güvenlik politikası alanında ortaya çıkan bu yeni

[1] Öğr. Gör. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Orcıd İd: 0000-0002-4344-7721, e-mail: abalkan@gantep.edu.tr

kurumsal yapının ortaya çıkardığı hukuki sonuçların irdelenmesidir. Bu irdeleme siber güvenlik alanındaki kurumsal yapının anayasal bir hak olan kişisel verilerin korunması hakkı üzerinde yaratacağı hukuki sonuçlar ile sınırlandırılmıştır.

20. asrın son çeyreği ile hız kazanan 21. Asrın başından itibaren ise muazzam bir gelişme gösteremeye başlayan ve artık dijital çağ olarak da zikredilen teknolojik dönüşüm olumlu ve olumsuz tarafları ile etkisini ortaya koymaktadır. Dijital dönüşüm ile beraber bireylerin mahremiyetleri büyük bir risk altına girmeye başlamıştır. Gerek bireylere gerekse kurumlara ait sayısız veri dijital ortamlarda saklanmakta veya muhafaza edilmektedir. Kişisel ve kurumsal verilerin dijital ortamlarda bulundurulması veya saklanması söz konusu verileri dijital saldırılara veya siber saldırılara açık hale getirmektedir. Hem devlete ve diğer tüzel kişilere ait olan hem de bireylere ait olan verilere yönelik olarak oluşabilecek dijital riskler ve tehditlere karşı bu neviden tedbirlerin alınması zorunluluk arz etmektedir. Kişisel verilerin korunmasının en zaruri olduğu alan siber alandır. Siber güvenliğin sağlanması kişisel verilerin korunmasının teknik alanını oluşturmaktadır. Siber güvenliğin temin edilememesi ise kişisel verilerin mahremiyetini ortadan kaldırmaktadır. En çok veri işleyen ve elinde veri barındıran yapı olan kamu yönetiminin vatandaşların verilerini koruması için siber güvenliği sağlama konusunda yükümlülüğü ve sorumluluğu olduğu açıktır. Sonuç olarak kişisel verilerin korunması ile siber güvenlik arasında zorunlu bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

Kişisel verilerin korunması temel bir insan hakkı olarak 1982 Anayasasında 2010 yılında yapılan referandum ile anayasasının 20. maddesindeki özel hayatın gizliliği başlığı altında düzenlenerek anayasal zemine kavuşmuştur. Türkiye'de kişisel verilerin korunması kanunu ise 2016 yılında yürürlüğe girmiş ve Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK) kurulmuştur. Kişisel verilesilerin korunmasına dönük ihlal iddialarına karşı KVKK'ya başvuru yapılabilmektedir. Siber güvenliğin sağlanması için alınacak önlemler ve kullanılacak olan araçların kişisel verilerin korunması hakkını ihlal etmemesi gerekir. Siber güvenliğin sağlanması amacı ile kişisel verilerin korunması hakkına yapılacak olan ölçüsüz bir müdahale temel bir insan hakkının ihlali olacaktır. Bu sebeple SGB'nin görev ve yetkilerini icra etmesi, KVVK uygulaması ile kişisel verilerin korunması alanındaki güvenceyi olumsuz etkilememelidir. Şu halde siber güvenlik uygulamaları kişisel verilerin korunması hakkına bir müdahale aracı değil tam aksine kişisel verilerin korunması için bir güvence mekanizması olarak kabul edilmelidir.

Bu alanda bir başka tartışma konusu CBK ve kanunların konusu bakımdan mevcut bulunan sınırlamalardır. Siber güvenlik kavramının temel hak ve hürriyetler ile olan yakın ilişkisinde dolayı bir bütün olarak kanunla düzenlemesinin hukuk tekniği bakımından yerinde olacağı ileri sürülmektedir. (Bilgehan., 2025)

Yöntem

Bu çalışmanın temel varsayımı SGB'nin kurulması ve siber güvenlik yasa ile SGB ye verilmesi planlanan yetkilerin 6698 sayılı kişisel verilerin korunması kanunu ve bu kanun ile ortaya çıkan KVKK uygulaması ile uyumlu olması gerekliliğidir. Bu çalışmada söz konusu varsayımın geçerliliği nitel metot kullanılarak normatif metinlerin incelenmesi sureti ile yapılmıştır. Bu bağlamda SGB'nin kurulmasına dair cumhurbaşkanlığı kararnamesi, SBGK ve yasanın genel gerekçesi ile madde gerekçeleri ve 6698 sayılı Kişisel verilerin korunması kanunu ve bu kanunun uygulamasını içeren KVKK kararlarının kıyaslamalı analizinin yapılması ile aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Bulgular

SGB, tüzel kişiliği bulunan, özel bütçeli ve merkezi yönetim ile hukuki bağı Cumhurbaşkanlığına "bağlı kuruluş" statüsünde olan bir kuruluştur. (177 sayılı CBK, m.3) SGB'nin tüzel kişiliğe sahip olması bağlı bulunduğu Cumhurbaşkanlığı ile arasındaki hukuki bağın "hiyerarşi" değil "idari vesayet" bağı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeple ile kamu yönetimi teşkilatı içerisinde hizmet yerinden yönetim

kategorisinde yer aldığı söylenebilir. SGB tüzel kişiliğe haiz olmakla beraber SGB başkanı görevlerinde dolayı cumhurbaşkanına karşı sorumludur. (177 sayılı CBK, m.6/2) SGB'nin kamu mali yönetimi ve kontrol yasasının ekli cetvelinde ise düzenleyici ve denetleyici kurumlar arasında sayılmadığı görülmüştür. Buna karşın SBGK'nın özellikle amaç ve kapsam maddesi görev ve yetkileri düzenleyen hükümler incelendiği zaman SGB'nin siber güvenlik alanında regülasyon fonksiyonunu icra ettiği anlaşılmaktadır. (SBGK, m.5,6) Kişisel verilerin korunması kurumu ise düzenleyici ve denetleyici kurumlar kategorisinde bulunmakta olup kurumun karar organı olan "kurulun" bağımsızlığı 6698 sayılı yasanın 21. Maddesinde düzenleme altına alınmıştır.

SGB'nin tüzel kişiliğe sahip bulunmasına karşın merkezi idare olan idari vesayet bağının biçimsel düzeyde kalacağı ileri sürülebilir. Sonuç olarak SGB'nin idari teşkilat içindeki konumuna karşın gerek cumhurbaşkanlığı kararnamesinde gerekse siber güvenlik yasasında bağımsızlığına dönük bir düzenlemenin bulunmadığı görülmektedir. İcra ettiği yetkilerin mahiyeti dikkate alındığında "Siber Güvenlik Başkanlığı" yerine bağımsız ve tarafsız bir düzenleyici ve denetleyici kurum veya regülasyon kurumu niteliğinde olacak şekilde "*Siber Güvenlik Kurumu*" kurulmasının siber güvenlik kanunun genel mahiyetine daha uygun düşeceği değerlendirilmiştir.

SBGK "yetkiler" başlıklı altıncı maddesinin birinci fıkrası ile SGB'ye oldukça geniş yorumlanabilecek birçok yetkinin verildiği görülmektedir. Bu madde ile SGB'ye hemen her alandaki bütün verilere erişim imkanı tanınmaktadır. Buna mukabil bahse konu yasa teklifinin 6'ıncı maddesinin ikinci fıkrasında SGB'ye kanun ile verilen yetkiler çerçevesinde kişisel verilerin işlenmesi durumunda uyulması zorunlu olan ilkeleri hüküm altına alırken 6698 sayılı kişisel verilerin korunması kanunun 4'üncü maddesine dolaylı bir atıf yapıldığı görülmüştür. Bu madde kişisel veriler işlenirken uyulması zorunlu olan ilkeleri düzenlemektedir. Buna ek olarak siber güvenlik yasasının 4/ı maddesinde siber güvenliğin sağlanmasının temel ilkeleri olarak "hukukun üstünlüğü", "temel insan hak ve hürriyetleri" ve "mahremiyetin korunması" sayılmış ve bunların "temel esas" olarak kabul edileceği ifade edilmiştir. Bu düzenlemeler kişisel verilerin korunması ile siber güvenlik uygulamaları arasında bir denge sağlanmasına dönük düzenlemelerdir. Şu halde SGB, kişisel verileri işlerken 6698 sayılı yasanın temel ilkelerine uygun olarak işlemek zorundadır. Ancak 7545 sayılı siber güvenlik kanunun kişisel verilerin korunması kanununa hiçbir atıf yapmamaktadır. Oysa siber güvenlik ve kişisel verilerin dijital ortamda korunmasının en önemli aracıdır. Kişisel verilerin korunması hakkı siber güvenlik bir bütün olarak ele alınmalıdır. Bu sebeple siber güvenlik yasasında kişisel verilerin korunması yasasına doğrudan bir atıf yapılması ve SGB'nin kişisel verileri işlerken uyacağı esasların müstakil bir maddede hukuki sınırları açık ve net bir biçimde düzenlenmesinin daha isabetli olacağı söylenebilir.

Siber güvenlik yasasının 8'inci maddesi SGB'ye denetim yetkisi verilmektedir. Yasının tasarı metninde hakim kararı alınarak veya gecikmesinde sakınca buluna hallerde SGB başkanın emri ile arama yapma, kopya çıkarma ve el koyma yetkisi verilmekteydi. Yasının görüşmeleri esnasında metinden çıkarının bu hükmün yerine savcılık makamı eklenmiştir. Her ne kadar bu karar kırk sekiz saat içinde hakim onayına sunulacak dahi olsa temel hak ve özgürlüklere yönelik sakıncalar taşıdığı ve anaysa mahkemesinin kişisel verilerin korunmasına dönük içtihadı ile uyumlu olmadığı söylenebilir.

Netice itibarı ile SBGK ile yapılan düzenlemeler SGB 'nin faaliyetleri görev ve yetkileri yönünden bir bağımsızlık ve hesap verilebilirlik sorunu yaratmaktadır. (Yücel., 2025) bu durumun ise kişisel verilerin korunması hakkı üzerinde olumsuz bir etki yaratacağı öngörülebilir.

Sonuç ve Tartışma

7545 sayılı siber güvenlik yasasının siber güvenliğin hukuki temelleri için bir çerçeve yasa hüviyetine sahip olduğu görülmüştür. Çeşitli yasa, kararname, eylem planı, politika belgesi vb. düzenlemelere yayılmış bulunan siber güvenlik kavramının hukuki olarak mevcut dağınık durumuna son verilmesi ve kurumsal ve yasal alt yapısının oluşturulması amaçlanmıştır. Bu bakımdan siber güvenlik yasasının önemli kazanım olduğu

muhakkaktır. Siber güvenlik kanunun aynı zamanda bir kamu politikası olarak siber güvenlik politikasının kurumsallaşmasının bir göstergesidir.

Kişisel verilerin korunması hakkı bireyin devlet karşısında korunmasının en önemli ölçütlerinde biridir. Dijital çağın sunduğu olanaklar kişinin mahremiyet hakkı üzerinde büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Siber güvenliğin sağlanması kişisel verilerin korunmasının en önemli silahlarında biridir. Buna mukabil siber güvenlik alanında kurulan yeni kurumsal ve yasal yapının kişisel verilerin korunması bakımından yeni bir risk merkezi haline gelmemesi gerekmektedir. Siber güvenlik yasası ile kişisel verilerin korunması kanunu ile kişisel verilerin korunması alanında erişilmiş bulunan standartları koruması gerekmektedir. Bu bakımdan siber güvenlik yasasının başta "yetkiler" ve "denetim" maddeleri olmak üzere bir bütün olarak kişisel verilerin korunması hakkı süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siber Güvenlik, Kişisel Veri, Kişisel Verilerin Korunması Hakkı, Siber Güvenlik Başkanlığı, 7545 Sayılı Siber Güvenlik Yasası

Kaynakça

Bilgehan, A, D, (2025), "Siber Güvenlik Başkanlığının Düzenlenişine Dair Değerlendirme", İstanbul Medipol Hukuk Fakültesi Dergisi, (12)1, 63-88, https://doi.org/10.46547/

6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, Resmî Gazete Tarihi: 07.04.2016 Resmî Gazete Sayısı: 29677 https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

7545 Siber Güvenlik Kanunu, Resmî Gazete Tarihi: 19.03.2025 Resmî Gazete Sayısı: 32846 https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=7545&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

7545 Siber Güvenlik Kanunu Genel Gerekçe https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y3/T2/WebOnergeMetni/6d9ba10d-9be6-4838-b58f-5d9d06080ff9.pdf

177 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Resmî Gazete Tarihi: 08.01.2025 Resmî Gazete Sayısı: 32776 https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/01/20250108-1.pdf

Yücel, E., (2025), "Türkiye'nin Siber Güvenlik Yaklaşımı ve 7545 Sayılı Siber Güvenlik Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme", SÜHFD, (33) 3, 1849-1879. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4875589

Yapay Zekâ Çağında Mesleklerin Geleceği: Üniversite Öğrencilerinin Algıları ve Kamu Politikalarına Yönelik Görüşleri – Dicle Üniversitesi Örneği

The Future of Occupations in the Age of Artificial Intelligence: Perceptions of University Students and Views on Public Policies - The Case of Dicle University

İhsan Eken[1], Seher Polat Güven[2]

Öz

Bu çalışma, Dicle Üniversitesi öğrencilerinin yapay zekâ çağında mesleklerin geleceğine yönelik algılarını ve kamu politikalarına ilişkin görüşlerini incelemektedir. Nicel yöntemle yürütülen araştırmada elde edilen bulgular, öğrencilerin yapay zekânın iş gücü üzerindeki dönüştürücü etkilerine dair farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, özellikle devletin bu süreçte aktif rol üstlenmesi ve eğitim ile istihdam politikalarının güçlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Buna karşın mevcut kamu politikalarının yeterliliği orta düzeyde değerlendirilmiştir. Sonuç olarak çalışma, gençlerin yapay zekâya yönelik olumlu fakat eleştirel bir bakış açısına sahip olduğunu ve politika geliştirme süreçlerinde bu görüşlerin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Araştırma, yapay zeka çağında iş gücü piyasasına hazırlanacak genç kuşaklar için, proaktif, esnek ve dinamik kamu politikalarınının geliştirilmesine yönelik stratejik bir çerçeve sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Mesleklerin Geleceği, Üniversite öğrencileri, Kamu Politikaları

JEL Kodları: O33, J24, I23, O38

Abstract

This study examines Dicle University students' perceptions regarding the future of professions in the AI era and their views on public policies. Utilizing a quantitative method, findings indicate that students possess high awareness of AI's transformative effects on the workforce. Participants emphasize that the state must assume an active role, strengthening education and employment policies. Conversely, current public policies are deemed moderately adequate. In conclusion, the study reveals that youth hold a positive yet critical perspective on AI, suggesting these views be integrated into policy development. Furthermore, this research presents a strategic framework for developing proactive, flexible, and dynamic public policies for younger generations preparing for the future labor market.

Keywords: Artificial intelligence, future of work, university students, public policy,

JEL Codes: O33, J24, I23, O38

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin yapay zekâ çağında mesleklerin geleceğine yönelik algılarını ve yapay zekâya ilişkin kamu politikalarına dair görüşlerini çok boyutlu bir perspektiften incelemektir. Özellikle Dicle Üniversitesi örneği üzerinden yürütülen bu çalışma, öğrencilerin yapay zekânın iş gücü piyasası üzerindeki dönüştürücü etkilerine ilişkin farkındalık düzeylerini ortaya koymayı ve bu dönüşüm sürecinde devletin rolüne dair beklentilerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Araştırma, bir yandan öğrencilerin yapay zekânın mesleklerin yapısını nasıl değiştireceğine dair algılarını ölçerken, diğer yandan

[1] Doç. Dr., Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü, mehmetihsaneken.021@gmail.com ORCID: 0000-0001-9429-9872
[2] Dr., Diyarbakır İl Sağlık Müdürlüğü, seherpolatguven@gmail.com ORCID: 0000-0002-3165-3544

yapay zekâya yönelik kamu politikalarının yeterliliği, devletin sorumluluğu ve eğitim-istihdam politikalarının bu sürece uyumu konusundaki değerlendirmelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, bireysel algılar ile kamusal düzenlemelere yönelik tutumlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Nitekim mevcut çalışmalar çoğunlukla yapay zekânın ekonomik etkilerine odaklanırken, bireylerin politika beklentileri ve yönetişim algıları görece daha sınırlı biçimde ele alınmaktadır.

Bu bağlamda araştırmanın bir diğer amacı, öğrencilerin yapay zekâ teknolojilerine yönelik algılarını Teknoloji Kabul Modeli çerçevesinde değerlendirerek, algılanan fayda ve farkındalık düzeylerinin mesleklerin geleceğine ilişkin tutumlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Ayrıca çalışma, yapay zekâ politikalarına ilişkin görüşleri yönetişim yaklaşımı kapsamında ele alarak, öğrencilerin yalnızca devlet müdahalesine değil, aynı zamanda etkin, kapsayıcı ve uyarlanabilir politika mekanizmalarına yönelik beklentilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Son olarak bu araştırma, elde edilen bulgular doğrultusunda yapay zekâ çağında gençlerin beklenti ve algılarını dikkate alan kamu politikalarının geliştirilmesine katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, hem akademik literatüre teorik katkı sağlamayı hem de politika yapıcılar için yol gösterici ampirik veriler üretmeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin yapay zekâ çağında mesleklerin geleceğine ilişkin algılarını ve yapay zekâya yönelik kamu politikalarına dair görüşlerini belirlemek amacıyla nicel araştırma deseninde ve betimsel tarama modeline dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini 2025-2026 eğitim-öğretim yılında Dicle Üniversitesi'nde öğrenim gören toplam 32.200 öğrenci oluşturmakta olup, %95 güven düzeyi ve %5 hata payı esas alınarak örneklem büyüklüğü 380 olarak belirlenmiş ve basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler, literatür taraması doğrultusunda araştırmacılar tarafından geliştirilen ve kapsam geçerliliği uzman görüşleriyle sağlanan bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Üç bölümden oluşan anketin ilk bölümünde demografik bilgilere, ikinci bölümünde öğrencilerin yapay zekânın mesleklerin geleceğine etkisine yönelik algılarını ölçen 5 ifadeye, üçüncü bölümünde ise yapay zekâya yönelik kamu politikalarına ilişkin görüşleri ölçen 12 ifadeye yer verilmiştir. Tüm ifadeler 5'li Likert ölçeği (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Ne katılıyorum ne katılmıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum) kullanılarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların tamamı üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır; % 66,8'i kadın, % 33,2'si erkektir ve yaş gruplarına bakıldığında % 50'si 21-23 yaş aralığındadır. Çoğunluğu bekâr (% 89,1) olup, sınıf düzeyinde ikinci sınıf öğrenciler (% 32,1) en fazla temsil edilen gruptur. İkametgâh açısından katılımcıların yarısından fazlası aile yanında (%53,3) yaşarken, önemli bir kısmı devlet yurdunda (% 36,9) kalmaktadır; özel yurt ve öğrenci evi çok azınlıktadır (% 6,2 toplam). Genel olarak örneklem, genç, bekâr ve üniversite hayatına farklı konaklama seçenekleriyle devam eden öğrencileri yansıtmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilerin 40'ı aşkın farklı bölümden katıldığı görülmektedir.

Araştırma bulguları, üniversite öğrencilerinin yapay zekâya yönelik genel algılarının yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Özellikle "yapay zekânın mesleklerin geleceği üzerindeki etkisi" değişkenine ilişkin ortalama değerin 3,94 olması, öğrencilerin yapay zekâyı iş gücü piyasasında belirleyici bir faktör olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, yapay zekânın kaçınılmaz bir dönüşüm aracı olarak algılandığını göstermektedir.

Teknoloji Kabul Modeli bağlamında değerlendirildiğinde, öğrencilerin yapay zekâyı yüksek düzeyde faydalı olarak algıladıkları söylenebilir. Algılanan faydanın yüksek olması, bireylerin teknolojiye yönelik olumlu

tutum geliştirmesinde önemli bir belirleyici olarak kabul edilmektedir (Davis, 1989: 320). Bu durum, öğrencilerin yapay zekâyı yalnızca bir araç değil, meslekleri dönüştüren bir ekosistem olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, öğrencilerin kamu politikalarına yönelik değerlendirmeleridir. "Devletin yapay zekâ sürecindeki rolü" değişkenine verilen ortalama 3,86 olup, bu durum öğrencilerin devletten aktif bir düzenleyici ve yönlendirici rol beklediklerini göstermektedir. Buna karşılık, "mevcut kamu politikalarının yeterliliği" değişkenine verilen ortalama 2,69'dur. Bu sonuç, öğrencilerin mevcut politikaları yetersiz bulduklarını ve uygulama düzeyinde eksiklikler olduğunu düşündüklerini ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, Türkiye'nin Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi'nde yer alan hedefler ile sahadaki algılar arasında bir uyumsuzluk olduğunu göstermektedir. Strateji belgesinde kapsamlı hedefler belirlenmiş olmasına rağmen, bu hedeflerin öğrenciler nezdinde yeterince somut karşılık bulmadığı anlaşılmaktadır (CDDO & STB, 2021: 60-80).

İş gücü dönüşümü bağlamında elde edilen bulgular da dikkat çekicidir. Öğrenciler, yapay zekânın bazı meslekleri ortadan kaldıracağı, bazılarını ise dönüştüreceği yönünde görüş bildirmiştir. Bu bulgu, Frey ve Osborne'un (2017: 265) çalışmalarında ortaya koyduğu "mesleklerin otomasyon riski" yaklaşımı ile örtüşmektedir. Ayrıca ILO'nun (2025) meslekleri maruziyet düzeylerine göre sınıflandıran yaklaşımı, öğrencilerin algılarıyla paralellik göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, öğrencilerin hem yapay zekânın mesleklerin geleceğine etkisine hem de bu alana ilişkin kamu politikalarına yönelik algılarının genel olarak yüksek düzeyde yoğunlaştığını göstermektedir.

Öncelikle, öğrencilerin yapay zekânın mesleklerin geleceğine etkisine yönelik algı ortalamasının yüksek olması, katılımcıların bu teknolojinin iş gücü piyasası üzerindeki dönüştürücü rolünün farkında olduklarını göstermektedir. Bu durum, öğrencilerin gelecekteki meslek yapılarının değişeceğine ilişkin güçlü bir farkındalığa sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Teknoloji Kabul Modeli çerçevesinde değerlendirildiğinde, yapay zekânın algılanan faydasına yönelik güçlü bir kabulün varlığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, yapay zekânın öğrenciler tarafından hem kaçınılmaz hem de yönetilmesi gereken bir dönüşüm alanı olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Yapay zekâya yönelik kamu politikalarına ilişkin genel görüşler incelendiğinde, ortalamanın yine yüksek düzey aralığında yer aldığı görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin yapay zekâ alanında kamusal düzenlemelere ve politika üretimine olumlu bir yaklaşım sergilediklerini göstermektedir. Ancak bu genel eğilim, alt boyutlar düzeyinde daha ayrıntılı bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Nitekim alt boyutlar incelendiğinde, devletin sorumluluğuna ilişkin görüşlerin ve eğitim ile istihdam politikalarına yönelik değerlendirmelerin yüksek düzeyde olması, öğrencilerin yapay zekâ süreçlerinin güçlü kamu politikalarıyla yönlendirilmesi gerektiğine inandıklarını ortaya koymaktadır. Buna karşın, mevcut kamu politikalarının yeterliliğine ilişkin görüşlerin orta düzeyde kalması, öğrencilerin mevcut uygulamaları yeterli bulmadıklarını ve daha kapsamlı, etkili ve güncel politika düzenlemelerine ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Bu durum, kamu politikalarına yönelik genel olumlu tutum ile mevcut uygulamalara ilişkin eleştirel değerlendirmeler arasında belirgin bir ayrışma olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, Yönetişim yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, öğrencilerin yalnızca devletin varlığını değil, aynı zamanda daha etkin, kapsayıcı ve uyum sağlayabilen politika mekanizmalarını talep ettiklerine işaret etmektedir.

Bu çalışma, literatürde genellikle yapay zekânın teknik boyutlarına ya da iş gücü üzerindeki ekonomik etkilerine odaklanan araştırmalardan farklı olarak, üniversite öğrencilerinin hem mesleklerin geleceğine ilişkin algılarını hem de yapay zekâya yönelik kamu politikalarına dair görüşlerini birlikte ele alması bakımından özgün bir katkı sunmaktadır. Özellikle kamu politikalarına ilişkin algıların alt boyutlar düzeyinde incelenmesi, öğrencilerin yalnızca yapay zekânın etkilerinin farkında olmadıklarını, aynı zamanda bu sürecin nasıl

yönetilmesi gerektiğine dair normatif beklentilere de sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca, mevcut politikaların yeterliliğine yönelik daha düşük düzeydeki değerlendirmeler, gençlerin yapay zekâ politikalarına eleştirel bir perspektiften yaklaştığını ve politika yapıcılar açısından dikkate alınması gereken önemli bir geri bildirim sunduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, bulgular öğrencilerin yapay zekânın mesleklerin geleceği üzerindeki etkilerine ilişkin farkındalıklarının yüksek olduğunu, devletin ve kamu politikalarının bu süreçte aktif rol üstlenmesi gerektiğine inandıklarını; ancak mevcut politikaları yeterli bulmayarak geliştirilmesi gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çalışma, yapay zekâ odaklı politika geliştirme süreçlerinde gençlerin beklenti ve eleştirilerinin dikkate alınmasının önemine işaret etmektedir. Bununla birlikte, gelecek araştırmalarda farklı örneklem gruplarıyla karşılaştırmalı analizlerin yapılması ve nitel verilerle desteklenmesi, konunun daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly, 13*(3), 319–340.

Frey, C. B., & Osborne, M. A. (2017). The future of employment. *Technological Forecasting and Social Change, 114*, 254–280.

International Labour Organization (ILO). (2025). *Generative AI and jobs*.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi & T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021–2025*.

Büyükşehir Belediyelerinde Demokratik Katılım Tartışmaları

Debates on Democratic Participation in Metropolitan Municipalities [1]

Muhammet Esen[2], Tuna Batuhan[3]

Öz

Bu çalışma büyükşehir belediyelerinde, demokratik katılım konusunu ele almaktadır. Yerel yönetimler sadece hizmet sunmakla görevli birimler değil aynı zamanda yerel halkın karar alma süreçlerine katılabildiği demokratik yapılardır. Demokratik katılımın sağlıklı bir şekilde inşa edilmesi ile birlikte yerel halk sadece seçme hakkını kullanmasının yanı sıra karar alma süreçlerine katılımı da sağlanabilecektir. Bu çalışmada, demokratik katılımcı anlayışı temel alan büyükşehir yapısının oluşturulmasını önermektedir. Bu kapsamda sunulan öneriler arasında; büyükşehir belediye meclislerinde görülen temsil sorunun çözülmesi, bilgi ve teknolojinin ilerlemesi ile birlikte e-yönetişim gibi demokratik katılım araçlarının da dijitalleşmesi, mahalle meclislerinin yaygınlaştırılması, katılımcı bütçeleme süreçlerinin kurumsallaştırılması ve dijital katılım platformlarının etkinleştirilmesi yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokratik Katılım, Büyükşehir Belediyeleri, Temsilde Adalet

JEL Kodları: G30, H0

Abstract

This study addresses the issue of democratic participation in metropolitan municipalities. Local governments are not only units responsible for providing services, but also democratic structures where local people can participate in decision-making processes. With the healthy establishment of democratic participation, local people can not only exercise their right to vote but also participate in decision-making processes. This study proposes the creation of a metropolitan structure based on a democratic participatory approach. Among the proposals presented within this scope are: resolving the representation problem observed in metropolitan municipal councils; digitizing democratic participation tools such as e-governance in line with advancements in information and technology; expanding neighborhood councils; institutionalizing participatory budgeting processes; and activating digital participation platforms.

Keywords: Democratic Participation, Metropolitan Municipalities, Justice in Representation

JEL Codes: G30, H0

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu araştırmanın amacı, Türkiye'de yerel yönetimlerle ilişkili olarak vatandaşların demokratik süreçlere katılımını etkileyen çeşitli yapısal ve kurumsal faktörleri çok boyutlu bir bakış açısıyla değerlendirmektir. Yerel yönetimler, kamu hizmeti sunan idari birimler olarak görev yapmalarının yanı sıra, vatandaşların doğrudan karar alma sürecine katılabilecekleri demokratik alanlar olarak da değerlendirilmektedir. Dolayısıyla yerel yönetimler, temsili ve katılımcı demokrasilerin birleştirildiği ve yerel demokrasilerin meşruiyet ve güvenilirlik kazandığı birincil idari düzey olarak hizmet vermektedir.

Bununla birlikte Türkiye örneği, yerel yönetimlerin işlevsel yapısında dikkat çekici bir ikiliğe işaret etmektedir. Bir yandan yerel yönetimlerin hizmet sunma kapasitesini artırmaya yönelik teknik ve idari düzenlemeler güçlendirilirken, diğer yandan katılım ve temsil boyutuna ilişkin demokratik araçların görece sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu durum, yerel yönetimlerin "teknokratik hizmet sunan kurumlar" olarak algılanmasına yol açmakta ve katılımcı demokrasinin kurumsallaşmasını sınırlandırmaktadır (Çiner ve Zengin,

[1] Bu çalışma, "Türkiye'de Büyükşehir Yönetiminde Yapısal Dönüşüm İhtiyacı: Yeni Modelin İnşası, Stratejik Analiz ve Uygulama Odaklı Politika Önerileri" başlıklı devam etmekte olan Doktora Tezinden üretilmiştir.

[2] Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi Kamu Yönetimi, esn.muhammet25@gmail.com, ORCID: 0000-0002- 8451-6674

[3] Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Kamu Yönetimi, tuna.batuhan@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7662-3405

2019; Mutlu, 2022; Korkmaz, 2017). Bu çerçevede çalışma, yerel yönetimlerde sınırlı demokratik katılımın altında yatan yapısal ve kurumsal dinamikleri ortaya koymayı; özellikle büyükşehir belediyeleri bağlamında temsilde adalet sorunlarını değerlendirmeyi; ve yerel yönetimlerin katılımı artırma kapasitesine yönelik politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla çalışma, Türkiye örneği üzerinden yerel demokrasi literatürüne analitik ve bütüncül bir katkı sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup veri toplama yöntemi olarak belge analizi kullanılmıştır. Demokrasi, katılım, temsil, yönetişim ve büyükşehir belediye sisteminin işleyişine ilişkin kapsamlı bir anlayış geliştirmek amacıyla, konuya ilişkin akademik literatür sistematik biçimde incelenmiştir. İncelenen literatür, içerik analizi yöntemiyle sınıflandırılmış; böylece kavramsal çerçeve, ampirik bulgular ve politika tartışmaları bütüncül bir analiz içerisinde değerlendirilmiştir.

Belge analizi süreci yalnızca literatür incelemesiyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda farklı çalışmalar arasında karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılmasına ve ortak eğilimlerin ortaya konulmasına olanak sağlamıştır. Türkiye'de yerel yönetimlerin kurumsal yapısını şekillendiren siyasal, sosyal ve idari dinamikler, çok düzeyli bir analitik çerçeve içerisinde ele alınmıştır. Bu yöntem, demokratik katılımı hem normatif bir ilke hem de belirli yapısal koşullar altında şekillenen kurumsal bir süreç olarak değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Bu doğrultuda çalışma, yerel yönetimlerde katılımın teorik boyutları ile uygulamadaki karşılıkları arasında analitik bir bağ kurarak, katılımın sınırlarını ve potansiyellerini sistematik biçimde ortaya koymaktadır.

Bulgular

Araştırma bulguları, Türkiye'de yerel yönetimlerin ağırlıklı olarak hizmet sunumuna odaklanan teknik yapılar olarak algılandığını ve vatandaşlarla demokratik etkileşim boyutunun görece geri planda kaldığını göstermektedir (Çiner ve Zengin, 2019; Mutlu, 2022; Korkmaz, 2017). Yerel hizmet sunumunun etkinliğinde belirli bir artış gözlemlenmesine rağmen, vatandaş katılımını kolaylaştıran mekanizmaların geliştirilmesinde aynı düzeyde bir ilerleme sağlanamamıştır. Bu durum, yerel yönetimlerin toplumsal meşruiyetini zayıflatmakta ve yönetişim süreçlerinde temsil sorunlarını derinleştirmektedir.

Demokratik katılımın düşük düzeyde kalması, çok katmanlı ve birbirini besleyen yapısal sorunlarla ilişkilidir. Bu sorunlar arasında merkeziyetçi siyasal yapı, temsilde eşitsizlik, sivil toplumun yetersiz kurumsal kapasitesi ve demokratik kültürün sınırlı gelişimi öne çıkmaktadır (Çelik, 2020). Bu faktörler, belediye meclislerinin özerkliğini ve katılımcı süreçlerin etkinliğini sınırlayan temel unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Büyükşehir belediyeleri özelinde yapılan değerlendirmeler, bu sorunların daha da belirginleştiğini ortaya koymaktadır. Geniş mekânsal ölçek ve karmaşık hizmet yapısı, katılımcı süreçlerin işleyişini zorlaştırmakta ve vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan erişimini sınırlandırmaktadır (Koçar ve Taş, 2022; Aydın, 2024). Bunun yanı sıra, büyükşehir belediye meclislerinin oluşumuna ilişkin mevcut sistem, temsilde adalet açısından ciddi sorunlar üretmektedir. Meclis üyelerinin dolaylı seçim yöntemiyle belirlenmesi, nüfus ile temsil arasındaki dengeyi bozmakta ve küçük ölçekli yerleşimlerin orantısız biçimde temsil edilmesine yol açmaktadır (Arıkboğa, 2015; Güneş, 2017).

Ayrıca, aynı meclis üyesinin hem ilçe hem de büyükşehir düzeyinde görev yapması, "çift kimlik" ve aidiyet sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, karar alma süreçlerinde yerel çıkarların öncelik kazanmasına neden olmakta ve büyükşehir ölçeğinde bütüncül politikaların geliştirilmesini zorlaştırmaktadır (Alıcı ve Kızılboğa Özaslan, 2020).

Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulguları, Türkiye'deki yerel yönetim sisteminin katılımcı demokrasinin kurumsallaşmasına yönelik çeşitli yapısal ve kurumsal engeller yarattığını ve yerel yönetimlerin demokratik kapasitesinin hem normatif hem de kurumsal tasarım ve uygulama perspektifinden yeniden değerlendirilmesini gerektirdiğini açıkça göstermektedir. Bu nedenle, bulgular mevcut yerel yönetim sisteminin gözden geçirilmesi ve yerel demokrasiye daha fazla katılımı teşvik edecek şekilde yeniden tasarlanmasının acil bir ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Reformun bir bölümü, vatandaşların büyükşehir belediyelerinde temsilcilerini doğrudan seçme yeteneğine ilişkin yasal bir değişikliği yansıtmalıdır (Güler 2023, Büyükerşen 2022). Bu unsur, yerel yönetimlerde farklı nüfus gruplarının temsilinin geliştirilmesi, yerel yönetimler aracılığıyla temsilin nasıl gerçekleştiğinin yeniden yapılandırılması ve özellikle sosyodemografik açıdan nüfus çeşitliliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır (Demir 2023). Belediyelerin, temsil ettikleri bireylerin çeşitli demografik ve sosyoekonomik özelliklerini yansıtacak şekilde yeniden yapılandırılmasıyla, belediyeler, bu çeşitli grupları etkileyen kararlar alırken bu farklı grupları dikkate alabilirler (Demir 2023). Bu eylemler, belediyelere hem niceliksel hem de niteliksel olarak temsili güçlendirme fırsatı sağlayacaktır.

Bununla birlikte, yerel demokrasinin sürdürülebilirliği için, kurumun karar alma yapısının tüm seviyelerinde katılımcı süreçlerin dahil edilmesi hayati önem taşımaktadır. Vatandaş katılımı, yerel yönetim, belediye meclisleri, mahalle meclisleri ve sivil toplum örgütleri gibi çoklu kurumsal mekanizmalar aracılığıyla sistematik ve tutarlı bir şekilde yönetim sürecine entegre edilmelidir (Bulut & Bimay 2019). Vatandaş katılımını artıran doğrudan demokrasi yöntemlerinin uygulanmasına örnek olarak katılımcı bütçeler, yerel referandum süreçleri veya geri çağırma eylemleri sayılabilir.

Ayrıca, kamu politikasında önemli bir diğer konu da temsili sonuçlar üretmek için seçim sistemlerinin düzenlenmesidir. Yerel yönetim seçimlerinde barajları düşüren yasalar, temsil edilmeyen grupların yerel topluluklarının karar alma sürecine katılmalarına olanak sağlamanın yanı sıra, o toplulukta yaşayan herkesi kapsayan yeni bir yapı oluşturacaktır (Erol ve Kayan 2023). Aslında, bu mevzuat, yerel düzeyde demokratik çoğulculuğu daha da ilerletmek için tamamlayıcı bir araç görevi görecektir.

Dahası, dijitalleşme, katılımcı demokrasiyi geliştirme ve genişletme konusunda yeni fırsatlar açmıştır. E-devlet sistemleri (e-katılım) ve teknoloji kullanımı, vatandaşlara katılım süreçlerine daha kolay erişim imkanı sağlayarak, yönetimin işleyişine katılmalarına olanak tanır (Gündoğdu, 2019). Dijital dönüşüm, demokratik katılım anlayışımızı yeniden tanımlamanın yanı sıra, teknik beceri düzeylerini geliştirmenin veya artırmanın bir yolu olarak da değerlendirilmelidir. Dijital araçlar ayrıca, şeffaflık ve hesap verebilirlik mekanizmalarını geliştirerek yönetim kalitesini iyileştirme fırsatları da sunmaktadır.

Sonuç olarak, yerel yönetimler teknik bürokrasilerden katılımcı demokrasiye dayalı bir yönetim biçimine dönüşmelidir. Bu tür bir değişim, her türden kuruluşta idari verimliliği artırırken, aynı zamanda vatandaşların yerel yönetime olan güvenini de artıracaktır. Bu nedenle, yerel yönetim reformunda vatandaş katılımı hem ahlaki bir yükümlülük hem de pratik bir gereklilik olarak görülebilir.

Kaynakça

Alıcı, O. V., & Özaslan, R. K. (2020). Büyükşehir Belediye Meclislerinde Temsil Sorunu ve Meclis Üyelerinin Üstlenebilecekleri Görevlerdeki Orantısızlık. *Çağdaş Yerel Yönetimler, 29(1), 95-115.*

Arıkboğa, E. (2015). Büyükşehir Belediye Meclislerindeki Temsil Adaletsizliğinin Coğrafi ve Siyasi Görünümleri. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 2(2), 35-61.*

Aydın, F. (2024). *Yeni Büyükşehir Yönetim Modelinde İlçe Belediyelerinin Hizmet Sunumlarına İlişkin Vatandaş Memnuniyet Düzeyini Ölçmeye Yönelik Bir Araştırma: Ankara Örneği.* Doktora Tezi. YÖK Ulusal Tez Merkezi, 854389.

Bulut, Y., & Bimay, M. (2019). Belediye Meclislerinde Temsil ve Katılım: Batman, Mardin, Adıyaman Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 28(4), 49-64.*

Büyükerşen, Y. (2022). Büyükşehir Belediyelerinin Yerel Yönetim Sistemine Ait Yapısal Sorunları ve Çözüm Önerileri. *İDEALKENT, 13(37), 1045-1052.*

Çelik, D. (2020). *Yerel Demokrasi Açısından Türkiye'de Büyükşehir Belediyeleri.* Doktora Tezi. YÖK Ulusal Tez Merkezi, 618057.

Çiner, C. U. ve Zengin, O. (2019). Türkiye'deki Belediye Sisteminin 2000'li Yıllarda Yeniden Yapılandırılması: Demokrasi ve Etkinlik Açısından Bir Değerlendirme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 37(3), 439-470.*

Demir, M. A. (2023). Türkiye'de Belediye Meclis Üyelerinin Temsilde Adalet Bakımından Değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 78(2), 311-332.*

Erol, V., & Kayan, A. (2023). Türkiye'de Seçim Barajının Düşürülmesi Yerel Yönetimlerde Katılıma Etkisi. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(25), 327-345.*

Güler, F. (2023). Büyükşehir Belediye Meclisi Üyeliği Seçim Sisteminin Sebep Olduğu Sorunlar. *Akademik İzdüşüm Dergisi, 8(1), 155-184.*

Gündoğdu, H. G. (2018). Yerel Yönetimlerde Çalışanların E-Demokrasi ve Katılım Algısına İlişkin Bir Araştırma: Konya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (55), 1-16.*

Güneş, M. (2017). Yerel Demokrasi Tartışması Olarak: Büyükşehir Belediye Meclislerinde Seçim Sistemi ve Temsilde Adalet Sorunu. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(1), 47-61.*

Koçar, H. & Taş, İ. E. (2022). Türkiye'de 6360 Sayılı Yasa Kapsamında Yerel Kalkınmanın İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 27 (2).*

Korkmaz, H. (2017). Yerel Yönetimlerde Etkinlik ve Demokrasi Sorunsalı. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 453-463.*

Mutlu, A. (2022). Optimal Kent Büyüklüğü-Yerel Demokrasi İlişkisi ve Ruşen Keleş'in Perspektifi. *İDEALKENT, 13(37), 1194-1215.*

Çocuk Hakları Perspektifinden Yapay Zekâ Politikaları

Artificial Intelligence Policies from a Children's Rights Perspective

Feyza Kalav-İdrisoğlu [1], Yasemin Mamur Işıkçı [2]

Öz

Yapay zekâ teknolojileri çocukların günlük yaşamında giderek daha görünür hale gelmektedir. Bu durum, yapay zekânın çocuk hakları açısından doğurduğu fırsat ve risklerin kamu politikaları bağlamında değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma uluslararası ve ulusal yapay zekâ stratejilerini çocuk hakları perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, mevcut yapay zekâ politikalarının çocuk haklarını korumakta ne ölçüde yeterli olduğu ve hangi hak boyutlarının politika metinlerinde sınırlı biçimde ele alındığı sorularına odaklanmaktadır. Çocukların korunması ve gelişimine ilişkin uluslararası normları belirleyen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4 temel ilkesi (ayrımcılık yasağı, çocuğun üstün yararı, yaşam ve gelişim hakkı, çocuğun görüşlerine saygı) değerlendirme ölçütü olarak kullanılacaktır. Bu çalışma, yapay zekâ politikalarını çocuk odaklı olarak değerlendirerek, mevcut politika yaklaşımlarındaki çocuk hakları boyutuna ilişkin boşlukların görünür kılınmasına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ politikaları, çocuk hakları perspektifi, kamu politikası

JEL Kodları: H83, I38, O38

Abstract

Artificial intelligence technologies are becoming increasingly visible in children's everyday lives. This makes it important to examine the opportunities and risks that AI presents for children's rights in the context of public policy. This study analyses international and national AI strategies from a children's rights perspective. It examines how effectively current AI policies protect children's rights and identifies which aspects of these rights receive limited attention in policy documents. The four core principles of the United Nations Convention on the Rights of the Child (non-discrimination, the best interests of the child, the right to life and development, and respect for the views of the child) are used as evaluation criteria. By adopting a child-centred perspective, the study highlights gaps in how children's rights are addressed in current AI policy approaches.

Keywords: Artificial intelligence policies, Children's rights perspective, public policy

JEL Codes: H83, I38, O38

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijital teknolojilerin hızla gelişmesiyle birlikte yapay zekâ uygulamaları, çocukların gündelik yaşamında eğitim, sağlık, güvenlik ve eğlence gibi pek çok alanda giderek daha görünür hâle gelmektedir. Chen ve Lin'in (2024) de belirttiği gibi, yapay zekâ günümüz çocukları için hem önemli fırsatlar hem de çeşitli riskler barındıran iki ucu keskin bir kılıç niteliğindedir. Bu teknolojilerin erken çocukluk döneminden itibaren, çocukların bilgiye erişimini kolaylaştırarak öğrenme ve gelişim süreçlerine katkıda bulunabileceği vurgulanmaktadır (Schembri, 2026; Yu v.d., 2025). Ancak aynı zamanda teknolojinin çocuklar arasında eşitsiz dağılımının mevcut toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmesi ve derinleştirmesi söz konusudur. Öte yandan çocuklarda dikkat azalması, teknoloji bağımlılığı, sosyal izolasyon gibi bilişsel ve psikososyal (Kundu & Bej, 2025; Liberatore et al., 2025; Muttaqin v.d., 2025) risklerin yanı sıra, çocuklara ait verilerin gizliliği ihlalleri,

[1] Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, kalavfeyza@gmail.com
[2] Prof. Dr., Giresun Üniversitesi, yasemin.mamur@giresun.edu.tr

etik dışı gözetim mekanizmaları, algoritmik önyargı ve ticari manipülasyon gibi (Berson v.d., 2025; Buarque, 2023; von Struensee, 2021) güvenlik risklerine ilişkin endişeler sıklıkla dile getirilmektedir.

Yapay zekâ teknolojilerinin çocuklar açısından ortaya çıkardığı fırsatlar ve riskler, bu teknolojilerin kamu politikası alanında çocuk hakları perspektifiyle ve kesişimsel bir yaklaşımla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Son yıllarda uluslararası politika aktörlerinin çocuk odaklı yapay zekâ politikasına olan ihtiyaca dikkat çektiği görülse de böyle bir yaklaşımın uluslararası ve ulusal politika belgelerine nasıl ve ne ölçüde yansıdığı soru işareti olarak kalmaktadır. Söz konusu ihtiyaçtan yola çıkarak, bu tebliğ uluslararası ve ulusal yapay zekâ politika belgelerini çocuk hakları perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası ve ulusal yapay zekâ stratejilerinin Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin (Convention on the Rights of the Child – CRC) dört temel ilkesi olan ayrımcılık yasağı, çocuğun üstün yararı, yaşam ve gelişim hakkı ve katılım hakkına ne ölçüde yanıt verdikleri sorusuna yanıt aranacaktır.

Yöntem

Bu çalışma, ülkelerin ulusal yapay zekâ strateji belgelerinde çocuklara verilen yerin incelenmesini amaçlayan nitel doküman analizi üzerine kuruludur. Araştırmanın temel dokümanları, ülkeler tarafından yayımlanan ulusal yapay zekâ strateji belgeleri oluşturmaktadır. Literatürde ilk kapsamlı ulusal yapay zekâ stratejilerinden biri, 2017 yılında Kanada tarafından yayımlanmıştır. Bu tarihten itibaren birçok ülke yapay zekâya yönelik ulusal politika ve strateji belgeleri geliştirmiştir. OECD'ye göre günümüzde 70'ten fazla ülke ve bölge tarafından yayımlanmış yapay zekâ politikası veya strateji belgesi bulunmaktadır. Araştırmada ülkelerin yayımladığı resmi yapay zekâ strateji belgeleri incelenerek, çocukların bu stratejilerde hangi kapsamda ve ne ölçüde ele alındığı değerlendirilecektir.

Analitik çerçeve olarak, çocukların korunması ve gelişimine ilişkin uluslararası normları belirleyen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) temel ilkeleri değerlendirme ölçütü olarak kullanılacaktır. ÇHS'deki dört "genel ilke" (ayrımcılık yasağı, çocuğun üstün yararı, yaşam ve gelişim hakkı, çocuğun görüşlerine saygı) çocuk haklarının uygulanmasını yönlendiren güçlü bir çerçeve oluşturmaktadır. Bu ilkeler sayesinde çocuk haklarının birbirleriyle bağlantısı ortaya konarak**,** hakların bütüncül bir biçimde uygulanmasını garanti altına alınmak istenmiştir (Lundy & Byrne, 2017, s. 53).

Bu bağlamda çocuk hakları sözleşmesinin dört temel ilkesi doğrultusunda tematik kategoriler oluşturulacak; böylece her strateji belgesinde çocukların hangi haklar bağlamında ele alındığı sistematik olarak sınıflandırılabilecektir. Araştırma tasarımı karşılaştırmalı nitel içerik analizi yaklaşımına dayanmaktadır. Bu yaklaşım, politika belgelerinde yer alan çocuklara ilişkin ifadelerin sistematik biçimde sınıflandırılması yoluyla hem ülkeler arasında karşılaştırma yapmayı hem de stratejilerin çocuk hakları açısından zayıf ya da güçlü kısımlarını ortaya koymayı mümkün kılmaktadır.

Ön İnceleme ve Bulgular

Uluslararası ve ulusal yapay zekâ politikalarının ne ölçüde çocuk odaklı olduğu, son yıllarda farklı politika aktörleri tarafından tartışılmaktadır. UNICEF tarafından yayımlanan politika bilgi notunda (Penagos et al., 2020) ulusal yapay zekâ stratejilerinde çocuklara ilişkin konuların çoğunlukla sınırlı biçimde ele alındığına dikkat çekilmektedir. 20 ülkenin ulusal yapay zekâ stratejilerinin incelendiği araştırma dört temel bulgu ortaya koymaktadır: Öncelikle stratejilerin çoğu çocuklara ve onların özel ihtiyaçlarına yalnızca sınırlı ve yüzeysel biçimde değinmekte, yapay zekânın çocuklar üzerindeki etkilerini yeterince ele almamaktadır. İkinci olarak, çocuk haklarının korunmasına stratejilerde oldukça sınırlı yer verilmekte; eğitim ve sağlık erişimi vurgulanırken ayrımcılık, istismar, ifade özgürlüğü ve bilgiye erişim gibi haklar büyük ölçüde göz ardı edilmektedir ve en sık değinilen hak mahremiyettir. Üçüncü olarak, çocukların yapay zekâ teknolojilerine hazırlanması ve yapay zekâ okuryazarlığına yönelik bazı girişimler bulunsa da bunların kapsamının

genişletilmesi gerekmektedir. Son olarak çocuklara yapılan atıflar çoğunlukla eğitim ve geleceğin iş gücü bağlamında ele alınmakta; ancak bu yaklaşım yapay zekânın faydalarının eşit biçimde paylaşılacağı varsayımına dayanmakta olup, pratikte bu varsayımın geçerli olmadığı görülmektedir (a.g.e., 2-3).

Mathiyazhagan & La Fors (2023) yapay zekâ politikalarını ÇHS'nin temel ilkelerinden biri olan katılım hakkı çerçevesinde ele aldıkları çalışmalarında, yapay zekâ sistemlerinin eğitim, sağlık, eğlence ve sosyal etkileşim gibi çocukların yaşamının birçok alanında giderek yaygınlaşmasına rağmen, çocukların bu teknolojilere ilişkin politika ve uygulamaların şekillendirilmesi süreçlerine yeterince dahil edilmediklerini ileri sürmektedir. Örneğin**,** Avrupa'da çocukların dijital ortamdaki haklarını korumaya yönelik stratejiler geliştirilmiş olsa da; AI Act gibi düzenlemeler daha çok teknoloji güvenliğine odaklanmakta, çocukların aktif katılımını yeterince ele almamaktadır (a.g.e. 143).

Avrupa Komisyonu'nun yapay zeka politikalarını çocuk hakları perspektifinden değerlendirdiği "Yapay Zeka ve Çocuk Hakları" (*Artificial Intelligence and the Rights of the Child)* (Charisi v.d., 2022) adlı rapor , politika paydaşları arasında yeterli koordinasyonun olmaması, çocukların politika geliştirme süreçlerine anlamlı biçimde katılamaması, bilimsel araştırma ile politika yapımı arasındaki bağın zayıf olması, ulusal AI stratejilerinde çocukların özel ihtiyaçlarının yeterince dikkate alınmaması, bu alandaki bilgi ve araştırma boşlukları ile AI sistemlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik sorunlarına dikkat çekmektedir.

Uluslararası politika aktörleri son yıllarda çocuk odaklı yapay zekâ politikalarının üretilmesi ve uygulanması için başta devletler olmak üzere politika yapıcılara yol gösterici bir dizi öneride bulunmaktadırlar. UNICEF Küresel Öngörü ve Politikalar Ofisi mevcut yapay zekâ politikalarının çocuk haklarını yeterince dikkate almadığını eleştiren ve bu eksikliği gidermek için hükümetler ve şirketlere yönelik çocuk merkezli AI politikaları ve sistemleri geliştirmeye yönelik kapsamlı bir rehber sunan normatif bir politika belgesi yayımlamıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne dayanarak hazırlanan rehber, çocuk merkezli yapay zekâ için düzenleme ve denetim, güvenlik, veri ve gizlilik koruması, ayrımcılık karşıtlığı, şeffaflık ve hesap verebilirlik, haklara saygı, çocukların gelişimini destekleme, kapsayıcılık, AI konusunda çocukların güçlendirilmesi ve uygun bir politika ortamı oluşturulması gibi 10 temel gereklilik sunmaktadır (UNICEF Office of Global Insight and Policy, 2025). Söz konusu politika rehberi çocuk merkezli yapay zekâ için önemli ilkeler ortaya koysa da bunlar arasında bazı çelişkiler bulunmaktadır (Liu & Ding, 2025). Örneğin, dezavantajlı çocukların YZ'den eşit yararlanmasını sağlama hedefi ile çocuk güvenliğini garanti etme gerekliliği her zaman uyumlu olmayabilir. Benzer şekilde, çocuk verilerinde çeşitliliği artırma önerisi ile çocukların veri mahremiyeti ve veri üzerindeki kontrolünü koruma hedefi arasında da potansiyel bir gerilim bulunmaktadır.

Öte yandan, yapay zekâ teknolojilerinin çocuklar üzerindeki etkilerini analiz eden akademik raporlardan ve teknik politika rehberlerinden farklı olarak, birçok uluslararası kuruluşun ortak imzasıyla yayımlanan "Yapay Zekâ ve Çocuk Hakları Üzerine Ortak Bildiri" (Joint Statement on Artificial Intelligence and the Rights of the Child) bu konuda devletlerin düzenleyici rolüne, teknoloji şirketlerinin sorumluluğuna ve hesap verebilirlik ve denetim mekanizmalarının inşasına vurgu yapmıştır.

Tüm bu politika notları ve rehberler, mevcut durumda çocuk odaklı bir yapay zekâ stratejisinin henüz ortaya konulamadığına işaret etmekte; aynı zamanda gelişen teknolojinin hızına uyum sağlanabilmesi için politika yapıcıları vakit kaybetmeden yapay zekâ politikalarını çocuk hakları perspektifinden ele almaya davet etmektedir.

Sonuç

Yukarıdaki kısa ön inceleme, yapay zekâ teknolojilerinin çocukların eğitim, sağlık, oyun ve sosyal etkileşim gibi birçok alanında giderek yaygınlaştığını; ancak mevcut politika ve düzenlemelerin çocuk hakları perspektifini henüz bütüncül biçimde ele almakta yeterli olmadığına işaret etmektedir.

Bu çalışma kapsamında planlanan politika analizi, uluslararası ve ulusal yapay zekâ politikalarının çocuk hakları perspektifinden daha sistematik biçimde değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Araştırmanın ilerleyen

aşamalarında uluslararası ve ulusal yapay zekâ stratejilerinin içerik analizi yoluyla incelenmesi ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin temel ilkeleri doğrultusunda değerlendirilmesi planlanmaktadır. Bu sayede yapay zekâ politikalarında çocukların nasıl konumlandırıldığı ve hangi hak boyutlarının yeterince ele alınmadığı daha açık biçimde ortaya konulabilecektir.

Sonuç olarak, çocuklar için güvenilir yapay zekâ geliştirmek teknik bir mesele olmanın ötesinde, güçlü bir insan hakları yaklaşımını gerektiren bir politika alanıdır. Yapay zekâ politikalarının çocuk hakları perspektifiyle değerlendirilmesi ve eksikliklerin tespiti, çocuklar için daha kapsayıcı ve güvenli dijital ortamların oluşturulması açısından kritik öneme sahiptir.

Kaynakça

Charisi, Vicky., Chaudron, S., Di Gioia, Rosanna., Vuorikari, Riina., Escobar-Planas, Marina., Sanchez, Ignacio., & Gomez, Emilia. (2022). *Artificial intelligence and the rights of the child : towards an integrated agenda for research and policy*. Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/012329

Chen, Jennifer J, & Lin, Jasmine C. (2024). Artificial intelligence as a double-edged sword: Wielding the POWER principles to maximize its positive effects and minimize its negative effects. *Contemporary Issues in Early Childhood*, *25*(1), 146–153. https://doi.org/10.1177/14639491231169813

Kundu, A., & Bej, T. (2025). Psychological impacts of AI use on school students: a systematic scoping review of the empirical literature. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning*, *20*, 030. https://doi.org/10.58459/rptel.2025.20030

Liberatore, G., Kim, A., Brenner, J., & Milanaik, R. (2025). Artificial intelligence impacts in education and pediatric mental health. *Current Opinion in Pediatrics*, *37*(3). https://journals.lww.com/co-pediatrics/fulltext/2025/06000/artificial_intelligence_impacts_in_education_and.15.aspx

Liu, S., & Ding, W. (2025). Artificial intelligence for children: UNICEF's policy guidance and beyond. *Children & Society*, *39*(1), 374–382. https://doi.org/https://doi.org/10.1111/chso.12915

Lundy, L., & Byrne, B. (2017). The four general principles of the United Nations Convention on the Rights of the Child: the potential value of the approach in other areas of human rights law. In E. Brems, E. Desmet, & W. Vandenhole (Eds.), *Children's Rights Law in the Global Human Rights Landscape* (pp. 52–70). Routledge.

Mathiyazhagan, Siva, & La Fors, Karolina. (2023). Children's right to participation in AI: Exploring transnational co-creative approaches to foster child-inclusive AI policy and practice. *Information Polity*, *28*(1), 141–153. https://doi.org/10.3233/IP-229014

Muttaqin, M. 'Azam, Putro, R. L., & Ramadhan, A. A. (2025). The impact of using AI-based applications on early childhood cognitive development. *BIS Education*, *1*.

Penagos, M., Kassir, S., & Vosloo, S. (2020). *Policy Brief National AI strategies and Children Reviewing the Landscape and Identifying Windows of Opportunity*.

Schembri, H. (2026). Early Childhood Education Through an Artificial Intelligence Lens – A Practical Guide to Enhance Learning Outcomes. In A. Dingli & T. H. Musiolik (Eds.), *Growing Up with AI: Understanding the Impact of AI on the New Generation* (pp. 19–36). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-032-02260-8_2

UNICEF Office of Global Insight and Policy. (2025). *Guidance on AI and children 3.0: Updated guidance for governments and businesses to create AI policies and systems that uphold children's rights.*

Yu, E., Burns, S., Wiebe, J. P., Schmeichel, A., & Perlman, M. (2025). Application of artificial intelligence in early childhood development: a scoping review protocol. *BMJ Open*, *15*(11), e106044. https://doi.org/10.1136/bmjopen-2025-106044

Türkiye'de Siber Güvenlik Politikasının Evrimi: Ulusal Siber Güvenlik Strateji Belgeleri Üzerine Bir İnceleme

The Evolution of Cyber Security Policy in Turkey: An Analysis of National Cyber Security Strategy Documents

Muhammed Enes Kan[1], Eda Mert[2]

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin 2013 yılından bugüne kadar yayımladığı Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planlarını sistematik biçimde incelemek ve bu belgelerde meydana gelen kavramsal ve stratejik dönüşümleri ortaya koymaktır. Araştırma, her dönemin bir öncekine kıyasla hangi özgün katkıları sunduğunu, belgeler arasındaki ilişkinin doğrusal bir ilerlemeyi mi yoksa keskin kopuşları mı yansıttığını ve bu belgelerin bütünü itibarıyla Türkiye'nin siber güvenlik alanındaki politika olgunlaşmasının nasıl bir seyir gösterdiğini sorgulamaktadır. Çalışma bulguları Türkiye'nin siber güvenlik politikasının teknik bir alandan, ekosistem ve uluslararası aktörlüğe evrilişini, kapsamının kamu kurumlarından toplumun tüm kesimlerine genişlemesini ve katılımcı süreçlerin giderek daha kapsayıcı bir hale gelmesini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Politikası, Siber Güvenlik, Güvenlik Stratejisi, Güvenlik Politikası, Stratejik Yönetim.

JEL Kodları: H11, H83,O38

Abstract

The aim of this study is to systematically examine the National Cyber Security Strategies and Action Plans published by Turkey from 2013 to the present day, and to highlight the conceptual and strategic shifts that have occurred within these documents. The research examines what unique contributions each period has made compared to the previous one, whether the relationship between the documents reflects a linear progression or abrupt breaks, and the trajectory of Turkey's policy maturation in the field of cyber security when viewed as a whole. The study highlights the evolution of Turkey's cybersecurity policy from a technical field towards an ecosystem and international actor role, the expansion of its scope from public institutions to all sectors of society, and the increasingly inclusive nature of participatory processes.

Keywords: Public Policy, Cyber Security, Security Strategy, Security Policy, Strategic Management

JEL Codes: H11, H83,O38

Genişletilmiş Özet

Amaç

Türkiye, 2013 yılından itibaren dört dönemlik ardışık ulusal siber güvenlik stratejileri ve eylem planları yayımlayarak bu alanda sistematik ve kurumsal bir politika geliştirme sürecini başlatmıştır. Bu çalışma, 2013-2014, 2016-2019, 2020-2023 ve 2024-2028 dönemlerini kapsayan Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve Eylem Planlarını bütüncül bir bakış açısıyla ele almakta, her dönemin kendi içindeki önceliklerini, kavramsal çerçevesini ve stratejik tercihlerini analiz ederken, aynı zamanda dönemler arasındaki dönüşümü ve birikimsel ilerlemeyi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Söz konusu stratejik belgelerin niteliği ve kapsamı, teknik önlemlerin belirlenmesinin ötesinde siber güvenliğin toplumsal, ekonomik ve jeopolitik boyutlarının nasıl anlaşıldığını göstermesi bakımından oldukça

[1] Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, meneskan@bayburt.edu.tr ORCID: 0000-0002-9786-9858
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, edamert@artvin.edu.tr ORCID: 0000-0001-9079-7786

önemlidir. Bu perspektif, uluslararası bağlamdaki benzer politika belgeleriyle karşılaştırılabilirlik imkânı sunmakta ve ulusal siber diplomasinin evrimini anlamaya katkı sağlamaktadır. Ayrıca, belgelerin hazırlanış süreçleri ve kurumsal katılım derecesi, devletin siber alan politikasında hangi aktörleri merkeze aldığını ve hangi değerlere öncelik verdiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmanın temel araştırma sorusu, Türkiye'nin siber güvenlik politikasının on yılı aşkın süreçte nasıl bir kavramsal ve stratejik dönüşüm geçirdiği, her dönemin bir öncekine kıyasla hangi özgün katkıları ürettiği ve bu belgelerin bütünü itibarıyla nasıl bir politika öğrenme sürecine işaret ettiği üzerine kuruludur. Belgelerin doğrusal bir ilerlemeyi mi yoksa dönemsel kopuşları mı temsil ettiği sorusu da çalışmanın odağında yer almaktadır. Siber güvenlik politikalarının belirli bir ülke örneği üzerinden uzun soluklu ve karşılaştırmalı biçimde incelenmesinin, hem ulusal politika yapım süreçlerinin anlaşılmasına hem de uluslararası literatürdeki karşılaştırmalı siber politika çalışmalarına katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. 2013-2014, 2016-2019, 2020-2023 ve 2024-2028 dönemlerine ait dört ulusal siber güvenlik stratejisi ve eylem planı çalışmanın veri setini oluşturmuştur. Veriler Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı Strateji ve Eylem Planları (https://hgm.uab.gov.tr/strateji-eylem-planlari) sayfasından elde edilmiştir. Söz konusu belgeler, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir analiz yöntemi olan içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Her strateji belgesi, misyon, vizyon, temel ilkeler, risk analizi, stratejik amaçlar ve eylem yapısı boyutlarıyla ayrı ayrı incelenmiş, ardından tüm dönemler karşılaştırmalı bir perspektiften değerlendirilmiştir. Analiz sürecinde her dönemin kavramsal genişlemesi, kapsam değişiklikleri, hazırlık süreçlerinin niteliği ve eylem planlarının yapısal özellikleri sistematik biçimde ele alınmıştır. Dönemler arası karşılaştırma, kapsam, kavramsal derinlik, paydaş katılımı, eylem sayısı ve uluslararası konumlanma gibi çok boyutlu ölçütler üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

2013-2014 dönemi, Türkiye'nin siber güvenlik alanındaki kurumsal başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bu dönemde USOM'un kurulması, SOME yapılanmasının oluşturulması, kritik altyapıların tanımlanması ve ilk yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi temel öncelikler olarak belirlenmiştir. 29 eylem maddesiyle salt teknik bir güvenlik meselesi olarak kurgulanan siber güvenlik, kurumsal altyapıdan başlatılmıştır. Alanın temel kavramları, ilkeleri ve risk sınıflandırması ilk kez resmi düzeyde tanımlanmıştır. Bu anlamıyla belge, bir politika metninden öte kurucu bir nitelik taşımaktadır.

2016-2019 dönemi, kuruluş aşamasının olgunlaşma evresini temsil etmektedir. 73 kurumdan 126 uzmanın katılımıyla düzenlenen Ortak Akıl Platformu, Türkiye'nin siber güvenlik politikasında geniş tabanlı katılımcı planlamanın ilk güçlü örneğini sunmaktadır. Vizyon ve misyon kavramları bu dönemde ilk kez açık biçimde tanımlanmıştır. Siber güvenlik konusu savunma politikası olmasının ötesinde bir ekosistem ve rekabet gücü unsuru olarak konumlandırılmıştır. Siber suçlarla mücadele bağımsız bir stratejik eylem başlığına kavuşmuş, tespit, tepki ve toparlanma boyutlarını kapsayan siber dayanıklılık anlayışının ilk işaretleri bu belgede görülmeye başlanmıştır.

2020-2023 dönemi, sekiz stratejik amaç ve 40 eylem maddesiyle önceki dönemlerin çok ötesine geçen kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Küresel pandemi koşullarının doğrudan belgeye yansıması, siber güvenliğin olağanüstü dönemlerde toplumsal ve ekonomik düzenin sürdürülmesindeki kritik rolünün resmi düzeyde kabulü anlamına gelmektedir. Organik siber güvenlik ağı kavramı bu dönemde müstakil bir stratejik amaç olarak tanımlanmış, savunmanın tek bir merkezden değil kurumlar, bireyler, üniversiteler ve özel sektörün etkileşimde olduğu canlı bir ağ üzerinden yürütülmesi gerektiği anlayışı benimsenmiştir. Türkiye'nin bu

dönemde Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'nin Global Siber Güvenlik Endeksi'nde dünyada 20., Avrupa'da 11. sıraya yükselmesi, stratejik belgelerin somut çıktılara dönüştüğünün nesnel bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır.

2024-2028 dönemi, insan, savunma, caydırıcılık ve iş birliği olmak üzere dört tema etrafında şekillenmekte, 6 stratejik amaç, 18 hedef ve 61 eylem maddesiyle bu güne dek en geniş kapsamlı stratejik çerçeveyi ortaya koymaktadır. İnsan odaklı siber güvenlik yaklaşımının müstakil bir stratejik amaç olarak merkeze alınması, siber diplomasinin ayrı bir yetenek alanı olarak ilk kez tanımlanması ve Türkiye'nin uluslararası alanda marka olma hedefinin stratejik düzeyde çerçevelenmesi bu dönemin özgün katkıları arasındadır. Sıfır güven mimarisi, tasarımdan itibaren güvenlik ilkesi ve yapay zekâ destekli proaktif tehdit tespiti gibi kavramların belgeye girmesi, Türkiye'nin artık teknolojiyi takip eden bir konumdan çıkarak teknolojiyi politika çerçevesine entegre etme aşamasına ulaştığını göstermektedir.

Dört dönem birlikte değerlendirildiğinde, kapsam başlangıçta kamu kurumları ve kritik altyapılarla sınırlıyken zamanla özel sektörü, KOBİ'leri, bireysel kullanıcıları ve toplumun tüm kesimlerini kapsayacak biçimde genişlemiştir. Strateji belgelerinin yapısı tek düzlemli eylem listelerinden hiyerarşik ve çok katmanlı bir mimariye evrilmiş, hazırlık süreçleri giderek daha katılımcı bir nitelik kazanmıştır. Risk tanımlamaları genel tehdit listelerinden gerçek saldırı senaryolarına dayalı sektörel analizlere dönüşmüştür. Kavramsal çerçeve her dönemde sistematik biçimde derinleşmiştir. Tüm bu bulgular, Türkiye'nin siber güvenlik politikasının dönemsel kopuşlardan değil, kümülatif bir öğrenme ve olgunlaşma sürecinden beslendiğine işaret etmektedir. Strateji belgeleri salt teknik politika dokümanları olmanın çok ötesinde, devletin siber uzaydaki egemenliğini nasıl kavramlaştırdığını, teknolojiyle toplum arasındaki ilişkiyi nasıl kurduğunu ve uluslararası sistemdeki konumunu nasıl tanımladığını yansıtan kapsamlı vizyoner metinlere dönüşmüştür.

Kaynakça

Ulaştırma ve Alt Yapı Bakanlığı (2026). Strateji ve eylem planları. https://hgm.uab.gov.tr/strateji-eylem-planlari. (E.T. 09.03.2026).

Kamu Düzeni Oturuma Katıldı…
Sokaklardan Sunuculara Genişleyen Kolluk

Public Order Joined the Session…

Law Enforcement Expanding from Streets to Presenters

Dr. Öğr. Üyesi Gencer Karabekir Karagenç[1]

Öz

Bu çalışma kolluk faaliyetlerinin kamu düzenini yerine getirme amacına yönelik olarak kamu düzeni kavramının bir unsuru olarak siber güvenlik – kolluk arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu kapsamda öncelikle kolluk kavramı anlatılarak; kolluk kavramının amacı olan kamu düzeninin unsurlarını ve kolluk kavramının kendi içerisinde nasıl sınıflandırıldığı ve nitelikleri belirtmiştir. Kolluk faaliyetlerinin diğer kamu hizmeti alanlarında yer almayan, spesifik özellikleri belirtilerek, siber güvenlik kavramının kolluk ile arasındaki ilişki illiyet bağı kurularak anlatılmıştır. Kolluğa ilişkin mevcut kavramlar ile düzenlemeler aracılığıyla ülke genelinde ve kişiler özelinde siber güvenliğin tesis edilmesi tartışılarak, çeşitli çözüm önerileri sıralanmış devletin güvenlik paradigmasının değişimine paralel olarak siber güvenliğin de bir başlık olarak eklenmesinin sebep ve uygulamaya ilişkin sonuçları analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kolluk, Kamu Düzeni, Kamu Güvenliği, Siber Güvenlik, Kamu Hizmeti

JEL Kodları: K10, K19, H83.

Abstract

This study examines the relationship between cybersecurity and law enforcement as an element of the concept of public order, within the context of law enforcement activities aimed at maintaining public order. First, the concept of law enforcement is explained; the elements of public order, which is the purpose of law enforcement, and how the concept itself is classified and characterized are specified. The specific characteristics of law enforcement activities, not found in other public service areas, are highlighted, and the relationship between cybersecurity and law enforcement is explained by establishing a causal link. The establishment of cybersecurity at the national and individual levels through existing concepts and regulations related to law enforcement is discussed, and various solutions are proposed.

Keywords: Law Enforcement, Public Security, Public Order, Cybersecurity, Public Service

JEL Codes: K10, K19, H83.

Genişletilmiş Özet

İdare hukukunda genel olarak amaç ve konu kavramları her zaman için sabittir. İdarenin amacı her zaman için kamu yararı iken, konu da her zaman için kamu düzenidir. İşte bu kamu düzeninin sağlanmasına yönelik faaliyetlere kolluk adı verilmektedir. Kolluk faaliyetleri için de hiç şüphesiz ki genel amaç kamu yararı olmakla birlikte, özelde amaç kamu düzeninin sağlanmasıdır (Gözübüyük vd., 2010).

Kamu düzeni klasik öğretide; güvenlik, dirlik-esenlik, genel sağlık ve her zaman için dar yorumlanması gereken genel ahlak gibi alt başlıklara sahiptir. Modern anlayışta ise; çevre, kamusal estetik ve insan onurunun korunması gibi yeni sınıflandırmalar da bulunmaktadır. Başlıklardan da anlaşılacağı üzere kolluk faaliyetleri genel bilinenin aksine sadece kamu güvenliği ile sınırlı olmayıp, birçok farklı alana etki eden bir mahiyettedir. Bu alanların başında da her türlü kamu hizmetinin tamamının veya belli bir parçasının dijitalleştiği günümüz anlayışında siber dünya gelmektedir. Dijitalleşmenin hayatın her alanına yayılmasıyla birlikte güvenlik

[1] Doktor Öğretim Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi - Siyasal Bilgiler Fakültesi – Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi – Hukuk Bilimleri Anabilim Dalı , gencerkaragenc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9465-507X

anlayışının fiziksel mekanın dışına taşması da kaçınılmaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmıştır. Bu yüzden dijital ortam güvenliğinin ayrı bir kamu düzeni unsuru olarak ele alınması veya güvenlik unsurunda nevi şahsına münhasır bir başlık olarak incelenmesi elzem bir nitelik arz etmektedir (Cucorenau, 2024).

Kolluk kavramı kendi içerisinde idari, adli ve siyasi kolluk şeklinde tasnif edilmektedir. Suç öncesi kolluk olarak da adlandırılan idari kolluk; önleyici, idari makamların emri altında ve idari yargı denetimine tabi olan, her yerde bulunan, düzenleyici işlemler yapma yetkisini haiz, devlet dışındaki kamu tüzel kişileri tarafından da yerine getirilebilen, soruşturulmaları yetkili amirin iznine tabi olan bir mahiyettedir. Suç kolluğu olarak da adlandırılan, adli kolluk ise; bastırıcı, adli makamların emri altında ve adli yargının denetimine tabi olan, yalnızca tam teşekküllü polis karakollarında bulunan, sadece devlet tüzel kişiliği tarafından yerine getirilebilen ve düzenleyici işlem yapma yetkisine haiz olmayan, soruşturmaları ise doğrudan Cumhuriyet savcısınca gerçekleştirilen kolluk türüdür. Siyasi kolluk kavramı ile ise Milli İstihbarat Teşkilatı personelinin faaliyetleri kastedilmektedir. Siber güvenlik söz konusu olduğunda kolluk kapsamında gerçekleştirilecek işlem, eylem ve sözleşmeler hem adli, hem idari hem de siyasi kolluk kapsamında olabilir. Ontolojisi gereği önceden önlemenin görece zor olduğu ancak reaktif müdahalelerin söz konusu olduğu veri ihlallerinin engellenebilmesi amacıyla alınması gereken tedbirler idari kolluk kapsamında iken, olası bir bilgi sızıntısı veya siber saldırı sonrası alınacak aksiyonlar adli kolluğa, saldırıların ulusal ve uluslararası düzlemdeki istihbarati boyutunu incelemek ise siyasi kolluğun görev ve yetki alanındadır (Kaya, 2025).

Kamu düzenini sağlayabilmek için, idareler, genel ve özel kolluk birimlerini kullanmaktadır. Genel kolluk ile kastedilen; Cumhurbaşkanı, İçişleri Bakanı, vali ve kaymakamların emri altında görev yapan polis, jandarma, sahil güvenlik ve bekçilerdir. Özel kolluk ile kastedilen ise belli bir hizmet alanında görev yapmakla sınırlandırılmış, Gümrük Muhafaza Genel Müdürü, Orman Genel Müdürü gibi makamların altında çalışan "Gümrük Muhafaza Memurları", "Orman Muhafaza Memurları" gibi personellerdir. Genel kolluk ile özel kolluk yetkilerinin çatışması durumunda o alanda özel eğitim almış, spesifik ve sınırlandırılmış görevlerle donatılmış özel kolluğun yetkili olduğu kabul edilir. Yerel kolluk makamları ile kastedilen ise; meclisler, encümenler, başkan ve muhtarlardır. Belirtildiği üzere dijitalleşmenin her türlü kamu hizmetini kapsadığı bir düzlemde sayılan tüm makamların kolluk yetkilerinin dijital güvenliğin tesisini de içerecek bir şekilde genişlemesi kaçınılmaz bir gelişmedir.

Kolluk usulleri olarak ise karşımıza 3 metot çıkmaktadır. Bunlar; serbestlik, izin ve bildirim şeklinde sıralanmaktadır. Temel hak ve özgürlüklerin serbestçe kullanılabilmesi genel bir kuralken, anayasal olarak belirlenmiş kimi durumlarda öncesinde idareye bildirim yapılması gerekebilmektedir. Kimi durumlarda ise hak ve özgürlüklerin kullanımına ilişkin bildirim dahi yeterli karine teşkil etmemekte olup bizzat idareden izin alma bir yükümlülük olarak düzenlenmiştir. Ontolojisi gereği kusursuz bir şekilde izin sistemine tabi tutulması mümkün olmayan dijital platformların denetimine ilişkin hangi usulün benimsendiği siber güvenliğin sağlanmasına ilişkin çok önemli bir kriterdir. Ancak geniş kitlelerin kullanımı ile haberdar olunabilecek hizmetlere içkin bir dünyada apriori filtrasyon sistemiyle denetim sistemi ihdas etmek oldukça zor olduğundan aposteriori bir anlayışın hangi kolluk usulü ile entegre edilebileceği çözülmesi gereken problemlerden bir diğeridir (Mavropoulou, 2015).

Asli ve sürekli bir kamu hizmeti olmasından mütevellit memur ve diğer kamu görevlileri eliyle yerine getirilen kolluk faaliyetleri, temel hak ve özgürlükler ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü anayasal bir yetki çerçevesinde Cumhurbaşkanı tarafından ilan edilebilen olağanüstü hallerde kolluk yetkilerinin kullanımı genişlemektedir. Bu dönemlerde olağan dönemlerdeki temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasından farklı olarak temel hak ve özgürlüklerin, Anayasanın 15. Maddesi uyarınca, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek şartıyla ve ölçülülük ilkesi çerçevesinde tamamen durdurulabilmesi imkânı dahi bulunmaktadır. Ayrıca bu imkân sadece Cumhurbaşkanın olağanüstü hale ilişkin azami süresi olan 6 aylık süreyle sınırlı olmayıp, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkisi dahilinde bulunan ve bir üst sınırı bulunmayan 4'er aylık uzatma sürelerini de içermektedir. Siber alemle ilişkilendirebileceğimiz temel hak ve özgürlüklerin kullanımının tamamen durdurulması dolaylı birçok kamu hizmetini ve sınırlandırmaya ilişkin asıl hedef olmayan toplulukları dahi etkileyebilecek nitelikte sonuçlar doğuracak olup bu durumda arzu edilen amaç ile

sonuç arasında derin bir uçuruma sebebiyet verecektir. Bunu önlemek için siber alana içkin kolluk özelindeki temel hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlandırmalarda izlenecek yöntemlerin daha titiz bir şekilde belirlenmesi zaruridir (Chiara, 2024).

Son dönemde kişiler veya ülkeler arasında yaşanan siber güvenlik saldırıları dahi bu konuyla doğrudan ilişkilidir. Zira bahsi geçen durumlar bireysel hak ihlallerinin yanında kamu düzenine de ciddi tehditler oluşturmaktadır. Ülkemiz özelinde geniş ölçekli kimlik bilgilerinin, sağlık verilerinin sızdırıldığı iddiaları da göz önünde bulundurulduğunda konu kişisel düzlemde ceza hukukuyla bağlantılı olsa da genel geçer, soyut, sürekli düzenlemelerin ihdas edilmesi yönüyle doğrudan idare hukukunun ve kamu yönetiminin konusunu oluşturmaktadır.

Siber güvenlik konusunda yetkili kurumlar olarak ülkemiz özelinde; sektörün düzenlenmesi noktasında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), bir adli kolluk birimi olarak Emniyet Genel Müdürlüğünün siber suçlarla mücadele birimleri, koruma mekanizmalarına ilişkin genel düzenlemelerden sorumlu Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK) ve Cumhurbaşkanlığı bünyesindeki Dijital Dönüşüm Ofisinin kapanmasının akabinde, 8 Ocak 2025 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan kamu tüzel kişiliğini haiz Siber Güvenlik Başkanlığı karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Siber Güvenlik Başkanlığı, idarenin siber güvenlik alanındaki güvenlik paradigmasının değişmesinin bir sonucu olarak kurulmuştur. Siber Güvenlik Başkanlığı, sadece dijital mecralardaki kamu güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olmayıp aynı zamanda siber güvenlik konusunda eğitim, ar-ge, ürün ve teknoloji geliştirilmesi ve proje süreçlerinden de sorumludur (177 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi).

Bu çalışma kolluk faaliyetlerinin kamu düzenini yerine getirme amacına yönelik olarak kamu düzeni kavramının bir unsuru olarak siber güvenlik – kolluk arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu kapsamda öncelikle kolluk kavramı anlatılarak; kolluk kavramının amacı olan kamu düzeninin unsurlarını ve kolluk kavramının kendi içerisinde nasıl sınıflandırıldığı ve nitelikleri belirtmiştir. Kolluk faaliyetlerinin diğer kamu hizmeti alanlarında yer almayan, spesifik özellikleri belirtilerek, siber güvenlik kavramının kolluk ile arasındaki ilişki illiyet bağı kurularak anlatılmıştır. Kolluğa ilişkin mevcut kavramlar ile düzenlemeler aracılığıyla ülke genelinde ve kişiler özelinde siber güvenliğin tesis edilmesi tartışılarak, çeşitli çözüm önerileri sıralanmıştır.

Kaynakça

Chiara, P. G. (2024). Towards a right to cybersecurity in EU law? The challenges ahead. *Computer Law & Security Review, Volume 53,* https://doi.org/10.1016/j.clsr.2024.105961

Cucoreanu, C. (2024). Public Order and the Technological Revolution: Implications for Police and Citizen Safety. *European Journal of Law and Public Administration*, *11*(1), 39-52. https://doi.org/10.18662/eljpa/11.1/219

Gözübüyük, Ş. Tan, T. (2010). *İdare Hukuku Cilt 1 Genel Esaslar.* Turhan Kitabevi.

Mehmet, B. K. (2025). *Siber Güvenlik Hukuku (Dijital Baskı 1.0),* mbkaya.com/hukuk/siber-guvenlik-hukuku.pdf

Mavropoulou, E. (2015). Targeting in the Cyber Domain Legal Challenges Arising from the Application of the Principle of Distinction to Cyber Attacks*, Journal of Law and Cyber Warfare, Vol. 4, No. 2, (ss. 23-93).*

177 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.177.pdf

Türkiye'de Konut Politikasında Başarısızlık: Nedenleri ve Politika Önerileri

The Failure of Housing Policy in Türkiye: Causes and Policy Recommendations

Prof. Hikmet Kavruk[1]

Öz

Türkiye'de konut üretimi son yıllarda önemli ölçüde artmış olmasına rağmen konuta erişim sorunu giderek derinleşmektedir. Konut fiyatları ve kira bedellerindeki hızlı yükseliş, hanehalkı gelirleri ile konut maliyetleri arasındaki dengenin bozulmasına yol açmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de konut politikasının neden beklenen sonuçları üretmediğini kamu politikası perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmada konut arzı, konut talebi ve konut açığı kavramları temel alınarak Türkiye'de konut piyasasının yapısı değerlendirilmiş ve uluslararası karşılaştırmalar yapılmıştır. Bulgular, Türkiye'nin konut rejiminin güçlü kiralık konut sistemine sahip ülkeler ile yüksek mülkiyet oranına sahip ülkeler arasında hibrit bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmada çoklu konut sahipliğine yönelik vergilendirme, sosyal kiralık konut üretiminin artırılması ve kiracı korumasının güçlendirilmesi gibi politika önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: konut politikası, konut açığı, kiracılık, sosyal konut, konut finansallaşması

JEL Kodları: H11, R21, R31

Abstract

Despite the increase in housing production in recent years, access to housing has become increasingly difficult in Türkiye. Rapid increases in housing prices and rental costs have weakened the balance between household incomes and housing affordability. This study examines the reasons behind the limited effectiveness of housing policies in Türkiye from a public policy perspective. The analysis focuses on housing supply, housing demand and housing deficit while also employing international comparisons. The findings indicate that Türkiye occupies a hybrid position between countries with strong rental housing systems and those with high homeownership rates. However, institutional mechanisms that support these models are largely absent in Türkiye. The study proposes policy measures including progressive taxation on multiple housing ownership, expansion of social rental housing and stronger legal protection for tenants.

Keywords: housing policy, housing deficit, rental housing, social housing, housing financialization

JEL Codes: H11, R21, R31

Genişletilmiş Özet

Amaç

Konut politikaları, kentleşme süreçlerinin yönetilmesi, toplumsal refahın sağlanması ve barınma hakkının güvence altına alınması açısından kamu yönetiminin temel politika alanlarından biridir. Özellikle hızlı kentleşme yaşayan ülkelerde konut piyasasının düzenlenmesi, sosyal politika ile ekonomik politika arasındaki kesişim noktasında yer almaktadır. Modern refah devletlerinde konut yalnızca bir piyasa malı olarak değil aynı zamanda sosyal politika kapsamında ele alınan önemli bir kamu hizmeti alanı olarak değerlendirilmektedir (Tekeli, 2010). Başka bir ifadeyle konut politikaları yalnızca ekonomik bir sektör değil aynı zamanda sosyal refah politikalarının da önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir (Aru, 2020:88).

[1] Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, hikmet.kavruk@hbv.edu.tr.

Türkiye'de hızlı kentleşme süreci özellikle 1950'li yıllardan itibaren konut sorununu kamu politikalarının önemli gündem maddelerinden biri hâline getirmiştir. Kırsal kesimden kentlere yoğun göç, kentlerde konut ihtiyacını hızla artırmış ve gecekondu olgusunun ortaya çıkmasına yol açmıştır (Şengül, 2009).

Son yıllarda Türkiye'de konut üretimi önemli ölçüde artmış olmasına rağmen konuta erişim sorununun giderek büyüdüğü görülmektedir. Konut fiyatları ve kira bedellerindeki hızlı artış, kiracılık oranındaki artış, hanehalkı gelirleri ile konut maliyetleri arasındaki dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Bu durum konut piyasasında yalnızca üretim miktarıyla açıklanamayacak yapısal sorunların bulunduğunu göstermektedir (TÜİK, 2024; Emekci, 2021).

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de konut politikasının neden beklenen sonuçları üretmediğini kamu politikası perspektifinden incelemek ve analiz etmek ve politika geliştirme sürecine katkı sağlayabilecek öneriler sunmaktır. Çalışma kapsamında Türkiye'de konut piyasasının yapısı, konut arzı, konut talebi ve konut açığı kavramları çerçevesinde incelenerek konut piyasasında erişilebilirliği artırmaya yönelik politika önerileri geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca Türkiye'deki konut sahipliği ve kiracılık oranları uluslararası karşılaştırmalı veriler üzerinden değerlendirilerek Türkiye'nin konut rejiminin hangi modele daha yakın olduğu tartışılmaktadır.

Literatürde konut piyasalarının işleyişine ilişkin farklı konut rejimleri tanımlanmaktadır. Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde güçlü kiralık konut piyasası ve kiracı koruma mekanizmaları ön plana çıkarken, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde yüksek ev sahipliği oranına dayalı bir konut sistemi bulunmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin bu iki model arasında hibrit bir yapıya sahip olduğunu ve mevcut politika araçlarının konut piyasasında ortaya çıkan sorunları çözmekte yetersiz kaldığını ileri sürmektedir.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın veri kaynaklarını Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan konut ve hanehalkı istatistikleri ile OECD ve Eurostat tarafından yayımlanan konut veri tabanları oluşturmaktadır (TÜİK, 2024; OECD, 2023; Eurostat, 2023).

Bu veri setleri kullanılarak Türkiye'de konut piyasasının yapısı analiz edilmiş ve konut sahipliği ile kiracılık oranları uluslararası karşılaştırmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye'de konut politikalarına ilişkin akademik çalışmalar incelenerek konut piyasasının yapısal sorunları belirlenmeye çalışılmıştır (Gür & Dostoğlu, 2011; Palancıoğlu, 2014).

Analiz sürecinde konut politikalarının başarısızlığına yol açan faktörler dört temel başlık altında değerlendirilmiştir: konut üretim politikalarının niteliği, sosyal konut politikalarının sınırlılığı, konutun yatırım aracı hâline gelmesi ve kiralık konut piyasasının düzenlenmesine yönelik politika eksiklikleri.

Bulgular

Araştırma bulguları Türkiye'de konut piyasasının yalnızca üretim miktarıyla açıklanamayacak yapısal sorunlar içerdiğini göstermektedir. Türkiye'de konut üretimi artmasına rağmen konut fiyatlarının ve kira bedellerinin hızla yükselmesi konut piyasasında spekülatif talebin önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Konutun giderek yatırım ve finansal bir varlık olarak görülmesi konut piyasasında fiyatların yükselmesine ve konuta erişimin zorlaşmasına neden olmaktadır. Bu süreç literatürde konut piyasalarının finansallaşması olarak tanımlanmaktadır (Aalbers, 2016:3-4).

Uluslararası karşılaştırmalar Türkiye'nin konut rejiminin belirgin bir modelden ziyade hibrit bir yapı sergilediğini göstermektedir. Almanya ve İsviçre gibi ülkelerde kiralık konut piyasası güçlü kurumsal mekanizmalarla düzenlenmekte ve kiracılar hukuki açıdan önemli ölçüde korunmaktadır (OECD, 2023). Buna

karşılık İtalya ve İspanya gibi ülkelerde konut sistemi büyük ölçüde yüksek ev sahipliği oranlarına dayanmaktadır (Eurostat, 2023).

Türkiye'de ise kiralık konut piyasasını düzenleyen güçlü kurumsal mekanizmalar bulunmadığı gibi ev sahipliği oranı da bu ülkelerdeki kadar yüksek değildir. Konut üretimi artmasına rağmen konuta erişimin zorlaşması, konut politikalarının barınma hakkı yerine piyasa dinamikleri çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırma sonuçları Türkiye'de konut sorununun yalnızca konut üretimindeki yetersizlikten kaynaklanmadığını, aynı zamanda konut politikalarının tasarımında yapısal sorunlar bulunduğunu ortaya koymaktadır. Konutun giderek yatırım ve spekülasyon aracı hâline gelmesi, konut piyasasında fiyatların yükselmesine ve kiracılık oranının artmasına yol açmaktadır.

Türkiye'de konut politikalarının uzun süre konut üretimini artırmaya odaklandığı ancak konut piyasasının düzenlenmesine yönelik politika araçlarının yeterince geliştirilmediği görülmektedir. Özellikle sosyal konut üretiminin sınırlı olması ve kiralık konut piyasasının düzenlenmemesi konut erişilebilirliği sorununu derinleştirmektedir.

Bu nedenle konut politikalarının barınma hakkını merkeze alan bir yaklaşımla yeniden tasarlanması gerekmektedir. Bu çerçevede çalışmada dört temel politika önerisi geliştirilmektedir. İlk olarak çoklu konut sahipliğine yönelik kademeli vergilendirme politikaları uygulanarak konut piyasasındaki spekülatif talep sınırlandırılabilir. İkinci olarak uzun süre boş kalan konutlara yönelik vergi uygulamaları geliştirilerek konut stokunun etkin kullanımı sağlanabilir. Üçüncü olarak kiralık sosyal konut üretimi artırılarak konuta erişim sorunu yaşayan hanehalkları için alternatif barınma imkânları oluşturulabilir. Dördüncü olarak da kiracı koruma mekanizmalarını güçlendirilerek, kiracılığı konut sahipliğinin tercih edilebilir bir alternatifi haline getirmek.

Sonuç olarak Türkiye'de konut politikasının temel sorunu konut üretiminin yetersizliği değil, konut piyasasının düzenlenmesine yönelik politika araçlarının sınırlılığıdır. Konut politikalarının barınma hakkını önceleyen bir perspektifle yeniden yapılandırılması, konut piyasasında daha dengeli ve sürdürülebilir bir yapı oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Aru, K. A. (2020). Türkiye'de Konut Politikası, Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 1(3), 88-123https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Aalbers, M. B. (2016). The Financialization of Housing: A political economy approach. Routledge. New York.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Eurostat. (2023). Housing Statistics in the European Union.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Gür, M., & Dostoğlu, N. (2011). Affordable Housing in Turkey: User Satisfaction in TOKİ Houses. Open House International, 36 (3), 49-61https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

OECD. (2023). Affordable Housing Database.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Şengül, T. (2009). Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi. Ankara: İmge.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Tekeli, İ. (2010). Kentleşme, Konut ve Yerel Yönetimler. İstanbul: Tarih Vakfı.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

TÜİK. (2024). Konut ve Hanehalkı İstatistikleri. Ankara.https://doi.org/10.53001/uluabd.2023.59

Yapay Zekâ Üniversitesi Modeli[1]

Artificial Intelligence University Model

Fatih Kırışık[2], Hülya Özçağlar Eroğlu[3], İdris Kahraman[4]

Öz

Bu çalışma Türkiye'de kurulması önerilen bir Yapay Zekâ Üniversite Modelini konu almaktadır. Söz konusu modelde Türkiye'nin Milli Teknoloji Hamlesi vizyonu ve Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi göz önünde bulundurulmakta; Türkiye'nin yapay zekâ konusunda uluslararası rekabet gücüne sahip ve büyük teknoloji şirketlerine olan bağımlılığını asgari seviyeye indirecek bir yükseköğretim kurumuna ihtiyacı olduğu savunulmaktadır. Söz konusu model kapsamında, yapay zekânın teorik ve uygulamalı boyutlarını kapsayan multidisipliner fakültelerin kurulması ve araştırma ve geliştirmeyi destekleyen özel enstitülerin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu çalışma kapsamında ilgili model ele alınırken ihtiyaç duyulan verilere alan yazın taraması ile ulaşılmış ve konu ile ilgili belgeler söz konusu modellemenin yapılabilmesi için analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yükseköğretim, Üniversite Modeli

JEL Kodları: H83, I23, O38

Abstract

This study examines a proposed Artificial Intelligence University Model for Turkey. The model takes into account Turkey's National Technology Initiative vision and National Artificial Intelligence Strategy and argues that Turkey requires a higher education institution capable of enhancing its international competitiveness in artificial intelligence and minimizing its dependence on major technology companies. Under this model, the aim is to establish multidisciplinary faculties that cover both the theoretical and applied dimensions of artificial intelligence, alongside specialized institutes that support research and development. In this study, the necessary data for the model were obtained through a literature review, and relevant documents were analyzed to facilitate the development of the proposed model.

Keywords: Artificial Intelligence, Higher Education, University Model

JEL Codes: H83, I23, O38

Genişletilmiş Özet

Amaç

Yapay zekâ alanındaki bürokratik örgütlenmeler günümüzde giderek artmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri'nde (BAE) 2017'de kurulan Yapay Zekâ Bakanlığı, 2024 yılında Fransa'da yapılandırılan Yapay Zekâ ve Dijitalleşme Bakanlığı, Türkiye'de 2025'te teşkilatlandırılan Millî Teknoloji ve Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü ile Cumhurbaşkanlığı Siber Güvenlik Başkanlığı bünyesindeki Kamu Yapay Zekâ Genel Müdürlüğü, yapay zekâ yönetimi için oluşturulan bürokratik örgütlenmelere örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışma, yapay zekâ alanının bilimsel çalışmalar ve yöntemlerle yönetilmesini ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla Türkiye Yapay Zekâ Üniversitesinin kurulmasını önermektedir. Yapay zekâ üniversitesinin ilk örneği BAE'de Muhammed bin Zayed Yapay Zekâ Üniversitesi (MBZUAI) adıyla 2019 yılında kurulmuştur. BAE hükümetinin 2031 Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi kapsamında kurduğu bu üniversite, bünyesinde yapay zekâ alanında çok sayıda araştırma merkezi, enstitü, lisans ve lisansüstü program bulundurmakta; yapay zekâ

[1] Bu çalışmada, İngilizce özet redaksiyonu için yapay zekâ aracından yararlanılmıştır.

[2] Prof. Dr., Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, fatihkirisik@karabuk.edu.tr - https://orcid.org/0000-0002-9663-7502

[3] Dr. Öğretim Üyesi, Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hulyaozcaglar@karabuk.edu.tr- https://orcid.org/0000-0003-1861-3721

[4] Dr. Öğretim Üyesi, Karabük Üniversitesi, Bilgisayar ve Bilişim Bilimleri Fakültesi, Bilgisayar Mühendisliği Bölümü, idriskahraman@karabuk.edu.tr - https://orcid.org/0000-0003-1121-0153

bilgi üretimini, aktarımını ve kullanımındaki mükemmelliği teşvik ederek ekonomik büyümeyi ve böylece Abu Dabi'yi uluslararası yapay zekâ topluluğu için bir merkez haline getirmeyi hedeflemektedir (MBZUAI, t.y.). Benzer şekilde, Türkiye'de kurulacak yapay zekâ üniversitesi modelinin temel misyonu, Millî Teknoloji Hamlesi Vizyonu ve Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi kapsamında, Türkiye'nin yapay zekâ ekosistemindeki bağımlılığını azaltmak, yerli yapay zekâ teknolojilerini geliştirmek ve bu alanda stratejik bir özerklik kazanmaktır. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin ulusal yapay zekâ stratejileriyle uyumlu, uluslararası rekabet gücüne sahip ve büyük teknoloji şirketlerine olan bağımlılığı en aza indirecek bir yükseköğretim kurumunun çerçevesini çizmektir.

Yöntem

Bu çalışma kapsamında geliştirilen Yapay Zekâ Üniversitesi Modeli ele alınırken ihtiyaç duyulan veriler alan yazın taraması yoluyla elde edilmiştir. Bu bağlamda, yapay zekâ ile ilgili gelişmelere ve yükseköğretim sistemine yönelik ulusal ve uluslararası dokümanlara erişilmiş; söz konusu dokümanlar modellemenin yapılabilmesi için analiz edilmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında, Türkiye'de yapay zekâ ile ilgili hedeflere yer veren T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB, 2019) tarafından hazırlanan On Birinci Kalkınma Planı ile On İkinci Kalkınma Planı (SBB, 2023), T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Başkanlığı (CBDDO) ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (STB) tarafından hazırlanan Ulusal Yapay Zeka Stratejisi (UYZS; CBDDO ve STB, 2021), STB'nin (2025) yayımladığı 2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi Belgesi, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu (1981), T.C. Millî Eğitim Bakanlığının (MEB, 2025) geliştirdiği Eğitimde Yapay Zekâ Politika Belgesi ve Eylem Planı, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun (TÜBİTAK, 2024) yayımladığı TÜBİTAK 2024-2028 Stratejik Planı ve Türkiye Yapay Zekâ İnisiyatifi (TRAI, 2026) oluşturduğu Yapay Zekâ Girişimleri Haritası incelenmiştir. Ek olarak, yapay zekâ alanındaki ilk yükseköğretim kurumu olan Muhammed bin Zayed Yapay Zekâ Üniversitesine ilişkin veriler, karşılaştırmalı model analizi için kullanılmıştır.

Bulgular

Üniversiteler, yeni bilginin üretildiği ve eleştirel düşüncenin uygulandığı merkezler olarak, disiplinler arasındaki sınırları kaldıran ve teknolojik gelişime yönelik bütünsel bir bakış açısı geliştiren kurumlardır (Werthner, 2022). Bu bağlamda, yükseköğretim kurumlarının yapay zekâ devrimi için dönüşümü, eğitim yapılarının yeniden düzenlenmesini ve endüstri ortaklarının araştırma projeleri üzerindeki doğrudan etkisini gerektiren kapsamlı bir çerçeve önerisi sunmaktadır (Ghnemat vd., 2022). Üniversitelerin yapay zekâ entegrasyonunda üstleneceği bu rol, akademik gelişimin yanı sıra toplumsal ve endüstriyel faydayı maksimize etme potansiyeli taşımaktadır (Carayannis ve Morawska, 2022). Çalışmanın yöntem kısmında belirtilen belgeler incelendiğinde, Türkiye'nin yapay zekâ alanında ve üniversitelerdeki yapay zekâ entegrasyonunda çok hızlı bir gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Çalışma kapsamında bilgiyi ithal etmek yerine üreten bir kurum olarak önerilen Türkiye Yapay Zekâ Üniversitesi Modeli ise bu başarılı hamleleri tamamlayan bir nitelik sergilemektedir.

Yapay zekâ odaklı bir üniversite modelinin yapılandırılmasında, disiplinlerarası bir yaklaşımın benimsenmesi ve temel bilimlerden mühendisliğe, sosyal bilimlerden etik ve hukuka kadar geniş bir yelpazede uzmanlaşmış birimlerin entegrasyonu kritik önem taşımaktadır. Bu entegrasyon, yapay zekânın teorik ve uygulamalı boyutlarını kapsayan multidisipliner fakültelerin kurulmasını ve araştırma ve geliştirmeyi destekleyen özel enstitülerin oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu kapsamda Yapay Zekâ Üniversitesi Modelinde, İstatistik ve Veri Bilimi, Robotik ve Otonom Sistemler, İnsan ve Bilgisayar Etkileşimi, Doğal Dil İşleme, Bilgisayarlı Görü, Bilgisayar Bilimleri, Makine Öğrenimi Fakülteleri ile Büyük Veri ve Yapay Zekâ Güvenliği, Uygulamalı Yapay Zekâ Sistemleri, Yapay Zekâ Politikaları, Dijital Halk Sağlığı, Tarım ve Yapay Zekâ, Yapay Zekâ Modelleri Enstitülerinin kurulması önerilmektedir. Üniversite bünyesinde oluşturulacak bu

fakülte ve enstitüler, yerli yapay zekâ algoritmalarının geliştirilmesi, büyük veri analizi, makine öğrenimi ve derin öğrenme modellerinin optimizasyonu gibi alanlarda öncü çalışmalar yürütecektir. Bu şekilde bir yapılanma, aynı zamanda endüstri ve akademi arasındaki hareketliliği teşvik ederek (Carayannis ve Morawska, 2022), yapay zekâ teknolojilerinin endüstriyel uygulamalara entegrasyonunu hızlandıracak ve böylece yerli üretimi ve ekonomik kalkınmayı destekleyecektir. Ayrıca üniversite bünyesinde oluşturulacak teknokent ve kuluçka merkezleri aracılığıyla yapay zekâ alanındaki girişimcilik faaliyetleri desteklenecek, start-up ekosistemi güçlendirilecek ve fikrî mülkiyet haklarının korunması teşvik edilecektir. Bu üniversite modelinin sınırlılıkları arasında yetkin öğretim üyesi teminindeki zorluklar ve uluslararası düzeyde rekabetçi bir araştırma altyapısının oluşturulması için gereken yüksek maliyetler yer almaktadır (Damar vd., 2024). Ancak bu zorlukların üstesinden gelmek adına, uluslararası işbirlikleri ve stratejik finansman modelleriyle bütünleşmiş bir yaklaşımla, Türkiye'nin yapay zekâ ekosistemine önemli katkılar sağlayacak bir yapının oluşturulması hedeflenmektedir. Ek olarak, yapay zekâyı yalnızca teknik yönleriyle ele almayan, aynı zamanda toplumsal, etik ve hukuki boyutlarıyla da bütüncül bir anlayışla kavrayan bir üniversite modeli, geleceğin yapay zekâ liderlerini ve araştırmacılarını yetiştirmede öncü bir rol oynayacaktır (Abulibdeh vd., 2025; Walter, 2024). Özellikle, teknolojik gelişmelerdeki değer tarafsızlığı yanılgısını gidermek ve algoritmik karar alma süreçlerinin insan gözetimi ve sorgulaması olmaksızın taşıdığı tehlikelere dikkat çekmek adına üniversitelerdeki eleştirel yaklaşımlar büyük önem taşımaktadır (Popenici, 2023).

Sonuç ve Tartışma

Yapay Zekâ Üniversitesi Modelinin uygulanabilir bir yapıya kavuşması, kurumsal düzenlemelerin veya yönetsel çerçevelerin yanı sıra araştırmayı doğrudan besleyen güçlü bir teknik altyapının kurulmasına bağlıdır. Modern yapay zekâ sistemleri ve özellikle büyük ölçekli modeller, ciddi bir hesaplama gücü, düzenli veri işleme kapasitesi ve esnek bir yazılım ekosistemi gerektirmektedir. Bu nedenle üniversitenin GPU kümeleriyle desteklenen bir Yüksek Başarımlı Hesaplama (HPC) altyapısına, güvenli veri havuzlarına ve disiplinlerarası ekiplerin ortak kullanımına açık model geliştirme ortamlarına sahip olması kritik bir gerekliliktir. Bommasani vd. (2021), büyük ölçekli modellerin geliştirilmesi için veri, model mimarisi ve hesaplama kaynaklarının bütüncül biçimde yapılandırılması gerektiğini vurgulayarak bu ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, GPT-4 Teknik Raporu (OpenAI, 2023) da karmaşık modellerin eğitimi için hem donanımsal hem de operasyonel düzeyde yüksek ölçekli altyapıların gerekli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu tür bir teknik omurga olmadan büyük dil modelleri, bilgisayarlı görü sistemleri veya otonom teknolojiler üzerine yapılacak çalışmaların hem hız hem de nitelik bakımından sınırlı kalacağı açıktır.

Eğitim boyutunda ise mühendislik temelli bir yaklaşımın benimsenmesi hem nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi hem de üniversitenin kendi araştırma kapasitesinin uzun vadede güçlendirilmesi için temel bir koşuldur. Öğrencilerin hem teorik bilgiyle hem de gerçek dünya problemleri üzerinde çalışabilecekleri uygulamalı bir altyapıyla yetiştirilmesi gerekir. Bu nedenle programlama, veri bilimi, makine öğrenimi ve derin öğrenme gibi temel alanların güçlü bir temel oluşturması; bunun üzerine yapay zekâ güvenliği, dağıtık sistemler, etik ve model değerlendirme yöntemlerinin eklenmesi büyük önem taşımaktadır. Zawacki-Richter vd. (2020), yapay zekânın yükseköğretimdeki dönüşümünü incelerken disiplinlerarası ve uygulamalı eğitimin üniversiteler için stratejik bir gereklilik haline geldiğini vurgulamaktadır. Ayrıca Thoppilan vd. (2022), büyük dil modellerinin insan etkileşimli sistemlerdeki rolünü incelerken mühendislik temelli müfredatların bu teknolojilerin güvenli ve sorumlu kullanımında belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bütünsel yaklaşım, üniversitenin ulusal yapay zekâ stratejilerine katkı sunmasını kolaylaştırırken aynı zamanda sürdürülebilir bir araştırma kültürünün oluşmasına da zemin hazırlamaktadır. Bu teknik ve pedagojik gereklilikler, üniversitenin geleneksel fakülte merkezli yapıların yanı sıra enstitü temelli bir organizasyon modeliyle teşkilatlandırılmasını gerekli kılmaktadır. Özellikle yüksek hesaplama gücü gerektiren yapay zekâ araştırmalarının etkin biçimde yürütülebilmesi için, Büyük Veri ve Yapay Zekâ Güvenliği, Uygulamalı Yapay Zekâ Sistemleri, Yapay Zekâ Politikaları, Dijital Halk Sağlığı, Tarım ve Yapay Zekâ, Yapay Zekâ Modelleri gibi araştırma ve altyapı odaklı birimlerin üniversitenin ana omurgasını oluşturması kritik önem taşımaktadır.

Bu enstitüler yalnızca araştırma faaliyetlerini yürütmekle kalmamalı, aynı zamanda lisansüstü eğitim programlarını koordine eden ve disiplinlerarası birliklerini yöneten merkezi yapılar olarak konumlandırılmalıdır. Fakülteler ise daha sınırlı sayıda tutularak, temel eğitimi ve disiplinlerarası geçişi destekleyen bir rol üstlenmelidir. Bu çerçevede, araştırma, inovasyon ve teknoloji geliştirme süreçlerinin büyük ölçüde enstitüler aracılığıyla yürütülmesi daha uygun bir model sunmaktadır. Bu yaklaşım, hem kaynakların daha etkin kullanılmasını sağlayacak hem de Türkiye'nin yapay zekâ alanında stratejik bağımsızlık hedefleriyle uyumlu, esnek ve yüksek performanslı bir akademik yapı oluşturacaktır.

Kaynakça

Abulibdeh, A., Baya Chatti, C., Alkhereibi, A. ve El Menshawy, S. (2025), A Scoping Review of the Strategic Integration of Artificial Intelligence in Higher Education: Transforming University Excellence Themes and Strategic Planning in the Digital Era. *European Journal of Education, 60*(2), e12908, 1–16. https://doi.org/10.1111/ejed.12908

Bommasani, R., Hudson, D.A., Adeli, E. vd. (2021). *On the Opportunities and Risks of Foundation Models*. arXiv:2108.07258 https://doi.org/10.48550/arXiv.2108.07258

Carayannis, E. G., ve Morawska, J. (2022). The Futures of Europe: Society 5.0 and Industry 5.0 as Driving Forces of Future Universities. *Journal of the Knowledge Economy*, *13*(4), 3445–3471. https://doi.org/10.1007/s13132-021-00854-2

Damar, M., Özen, A., Çakmak, Ü. E., Özoğuz, E., ve Erenay, F. S. (2024). Super AI, Generative AI, Narrow AI and Chatbots: An Assessment of Artificial Intelligence Technologies for The Public Sector and Public Administration. *Journal of AI*, *8*(1), 83–106. https://doi.org/10.61969/jai.1512906

Ghnemat, R., Shaout, A., ve Al-Sowi, A. M. (2022). Higher Education Transformation for Artificial Intelligence Revolution: Transformation Framework. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, *17*(19), 224–241. https://doi.org/10.3991/ijet.v17i19.33309

MBZUAI (t.y.). *Mohamed bin Zayed University of Artificial Intelligence*. 4 Mart 2026 tarihinde https://mbzuai.ac.ae/ adresinden erişilmiştir.

OpenAI. (2023). *GPT-4 Technical Report*. arXiv:2303.08774 https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.08774

Popenici, Ş. (2023). The critique of AI as a foundation for judicious use in higher education. *Journal of Applied Learning & Teaching*, *6*(2), 378–384. https://doi.org/10.37074/jalt.2023.6.2.4

T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi 2021–2025*. https://cbddo.gov.tr/uyzs

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019–2023)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Eğitimde Yapay Zekâ Politikası Belgesi ve Eylem Planı (2025–2029)*. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü. https://yegitek.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_06/17092340_egitimdeyapayzekapolitikabelgesiveeylemplani202520291.pdf

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2025). *2030 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi*. https://hamle.sanayi.gov.tr/Files/dokumanlar/2030SanayiveTeknolojiStratejisi.pdf

Thoppilan, R., De Freitas, D., Hall, J. vd. (2022). *LaMDA: Language Models for Dialog Applications*. arXiv:2201.08239, https://doi.org/10.48550/arXiv.2201.08239

Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu. (2024). *TÜBİTAK 2024–2028 Stratejik Planı*. https://tubitak.gov.tr/sites/default/files/2024-10/tubitak_2024-2028_stratejik_plani_1.pdf

Türkiye Yapay Zekâ İnisiyatifi. (2026). *Yapay Zekâ Girişimleri Haritası*. 6 Mart 2026 tarihinde https://turkiye.ai/girisimler/ adresinden erişilmiştir.

Walter, Y. (2024). Embracing the future of Artificial Intelligence in the classroom: the relevance of AI literacy, prompt engineering, and critical thinking in modern education. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, *21*(1), 1–29. https://doi.org/10.1186/s41239-024-00448-3

Werthner, H. (2022). A digital humanism view on e-tourism. *Information Technology & Tourism*, *24*(3), 347–360. https://doi.org/10.1007/s40558-022-00237-6

Yükseköğretim Kanunu, Kanun No. 2547. (1981, 6 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17506). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2547.pdf

Zawacki-Richter, O., Marín, V.I., Bond, M. vd. (2019). Systematic review of research on artificial intelligence applications in higher education – where are the educators? *International Journal of Educational Technology in Higher Education, 16* (1), 1–27. https://doi.org/10.1186/s41239-019-0171-0

Otoriteryanizm, Gözetim ve Dijitalleşme Kesişiminde Kent: Bir Toplumsal Kontrol Alanı Olarak "Panoptik Kent"

The City at the Intersection of Authoritarianism Surveillance and Digitalization: The "Panoptic City" as a Space of Social Control

Ahmet Vedat Koçal[1]

Öz

İletişim alanında uydu ve kablosuz veri aktarımı, bilişim alanında mikro-işlemci ve büyük veri depolama ile internet ağının birleşimiyle ulaşılan teknolojik gelişme, iletişim faaliyetlerini olduğu gibi, güvenlik uygulamalarını da dijital araçlarla yürütülebilir ve arşivlenebilir kılmaktadır. Bu teknolojik altyapı, aynı zamanda kent sakinlerinin davranışlarını izleme, sınıflandırma, denetleme ve hatta yönlendirme kapasitesi sayesinde, toplumsal kontrole dayalı yeni bir yönetimsellik biçimi üretmektedir. Bu çalışma, literatürde "akıllı kent" veya "dijital kent" olarak anılan kent modelini, "panoptik kent" kavramı etrafında, Foucault'nun biyo-iktidar, disiplin, gözetim ve kontrol temaları etrafındaki felsefî yaklaşımının kuramsal ışığı altında tartışmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, İktidar, Gözetim, Sosyal Kontrol, Panoptik Kent

JEL Kodları: R50

Abstract

Technological advancements achieved through the combination of satellite and wireless data transmission in the field of communication, and microprocessors, big data storage, and the internet network in the field of information technology, make security applications possible to be conducted and archived using digital tools, as well as communication activities. This technological infrastructure also produces a new form of governance based on social control, thanks to its capacity to monitor, classify, control, and even direct the behavior of city-dwellers. This study aims to discuss the urban model named as "smart city" or "digital city", within the framework of the "panoptic city" concept and under the theoretical light of Foucault'ss philosophical approach around the themes of biopower, discipline, surveillance, and control.

Keywords: Digitalization, Power, Surveillance, Social Control, Panoptic City

JEL Codes: R50

Genişletilmiş Özet

Soğuk Savaş'ın sonlanışını takiben serbest küresel piyasa ve tek merkezli ekonomik işleyiş kurma iddiasındaki neoliberalizmin, 2008'de ABD'de Mortgage kriziyle görünürleşmeye başlayan buhranı, 1929'dakine benzer biçimde tüm dünyaya yayılan istikrarsızlık dalgası meydana getirmiştir. Serbest piyasa düzeninde köktenci değişiklik talepleri bildiren tehdit ve risklere karşı mevcut sistemi koruma refleksi, istikrar ve dolayısıyla güvenlik kaygısını önceleyen bir siyasal yeniden yapılanma eğilimi üretmiştir. 11 Eylül 2001 saldırıları başta olmak üzere, doğrudan sivil toplumu ve gündelik hayatı

hedef alan küresel terör eylemlerinin meydana getirdiği sosyal travmanın sağladığı rızaya dayanarak, kamu güvenliğinin temini için otoritenin tahkimi karşısında geleneksel liberal demokrasinin dayandığı bireysel hak ve özgürlükler sistemini ikincilleştiren ve hatta giderek sorunsallaştıran bu yeni rejim tipi, literatürde "otoriter liberalizm" olarak adlandırılmaktadır (Bruff, 2014).

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Kentleşme ve Çevre Sorunları ABD., ahmetvedatk@gmail.com, orcid.org/0000-0003-3017-5832.

Siyasal otoritenin bireysel hak ve özgürlüklerin lehine sınırlandırılması temelli klasik liberal anlayışın tersine, otoriter liberalizm, neoliberalizmin küresel ekonomik krizi gündeminde yüzleştiği risklere karşı serbest piyasa düzeninin istikrarını sağlamayı gözeten öncelik hiyerarşisi bakımından, siyasetin, toplumun ve basının bürokratik kontrolünü meşru görmekte, bu amaçla, kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak devletin baskı araçlarına dayalı güçlü yürütmeyi hukuk devletinin önüne geçiren bir yönetim mantığını öngörmektedir.

Küresel piyasanın uluslararası akışkanlığı üzerinden yayılan ekonomik krizin ürettiği işsizleşme, yoksullaşma, güvencesizleşme gibi sosyal sorunlar karşısında baş gösteren toplumsal tepkiler ve siyasal hareketler, küresel ölçekte yaygınlaşmıştır. Başlıca örnekleri 1999'da ABD'de Seattle'da, 2011'de New York'ta, Arap Baharı sürecinde Tunus'ta, Libya'da ve nihayet Mısır'da, 2013 yazında Türkiye'de, Kasım 2018'de Fransa'da gerçekleşen toplumsal hareketler, meydanlar başta olmak üzere, kentsel kamusal alanları, 19. yüzyılda olduğu gibi, siyasal muhalefetin toplumsal eylem ve temsil mekânları hâline getirmiştir. Örneğin, 2011'de ekonomik krize karşı New York'ta düzenlenen protestolar "Wall Street", yine 2011'de Mısır'da gelişip 33 yıllık rejimin devrilmesine yol açan protestolar Kahire'deki "Tahrir Meydanı", Türkiye'de 2013 yazı boyunca süren kitlesel eylemler de İstanbul'daki "Taksim Meydanı" veya "Gezi Parkı" adlı kentsel mekânlarla ilişkilendirilerek anılmıştır. Böylece, kentsel mekânlar, otoriteye karşı toplumsal direncin mekânları ve sembolleri olurken, otoritelerin de direnci bastırma politika ve uygulamalarının da hedefi hâline gelmektedirler. Siyasal ve bürokratik otoriteler, toplumsal eylemlere karşı geleneksel bastırıcı fiziksel güçlerin kullanımına devam etmekle birlikte, teknolojik gelişimin sağladığı olanaklardan da, özellikle önleyici tespit ve müdahale aracı olarak yaygın biçimde yararlanmaktadırlar. Nitekim mobil telefonların IMEI, kişisel bilgisayarların IP, taşıtların plaka numaraları ve GPS konumları, kimlik belgeleri ve banka kartlarındaki çipler gibi, "dijital ayak izleri"nin takibini sağlayan gözetim teknikleriyle oluşturulan "potansiyel suç ve suçlu profili" modeli, gerçekleşmiş olay, eylem ve fail üzerinden yürütülen geleneksel soruşturma yöntemi yerine, veri takibine ve analizine dayalı tahminler üzerinden işleyen önleyici soruşturma tipinin geliştirilip uygulanabilmesinde belirleyici rol oynamıştır.

İletişim alanında uydu ve kablosuz veri aktarımı, bilişim alanında mikro-işlemci ve büyük veri depolama ile internet ağının birleşimiyle ulaşılan teknolojik gelişme, iletişim faaliyetlerini olduğu gibi, güvenlik uygulamalarını da dijital araçlarla yürütülebilir ve arşivlenebilir kılmaktadır. Bu teknolojik altyapı, aynı zamanda kent sakinlerinin davranışlarını izleme, sınıflandırma, denetleme ve hatta yönlendirme kapasitesi sayesinde, toplumsal kontrole dayalı yeni bir yönetimsellik biçimi üretmektedir. Kamusal karar alma ve uygulama süreçlerinin, veri analitiği, dijital modellemeler ve yapay zekâ araçlarıyla yürütülmesine atıfla literatürde "algoritmik yönetişim" olarak adlandırılan bu teknik yönetim biçimi (Katzenbach & Ulbricht, 2019; Levy vd, 2021), güvenlik, verimlilik ve etkinlik bakımlarından önemli avantajlar üretmekle birlikte, teknik uzmanlığın görev ve yetkilerini siyasal tartışma alanı aleyhine genişleten etkileri bakımından, kentsel iktidar üzerinde tekelleştirici bir gücün de kaynağı hâline gelmektedir.

Otoritenin doğrudan bireye ulaşarak onu takip altında tutmasına imkân veren teknik aygıt ve sistemler, Foucault'nun, bireyin, otorite tarafından belirlenmiş normlara uyumu veya yaptırım tehdidi etrafında çizilmiş meşrû hareket alanı anlamında "normal" dairesine kapatılarak disipline edilmesi amacıyla gözetim ve kontrol altında tutulmasına ilişkin "biyo-iktidar" önermesine (Foucault, 2012; 2019) uyan, teknolojik bir iktidar ağı oluşturmaktadır. Kişilerin ekonomik, hukuksal, eğitsel, tıbbî ve benzeri hâl ve

hareketlerini kayıt altına alıp anlık takibini sağlayan e-devlet türü dijital uygulamalar ile, kamusal kamera sistemleri, uzaktan görüntüleme, algılama, dinleme ve özellikle parmak izi ve yüz tanıma teknikleri de, dijital teknolojinin disipline edici ve caydırıcı bir güç olarak doğrudan birey üstünde gözetim ve kontrol kurma amacıyla kullanımının somut örneklerini oluşturmaktadır.

Nüfusun merkezîleştiği kentler ve insanların toplu kullandığı kentsel mekânlar, bireyin kontrolüne ve gözetimine dayalı dijital güvenlik sistemlerinin en yoğun biçimde kullanıldığı alanlardır. GPS konum servisleri, mobil telefon baz istasyonları, güvenlik kameraları, taşıt plakası tanıma gibi uygulamalar, dijital gözetim ve kontrol mekanizmalarının kentsel mekânda en sık rastlanan türleri arasında sayılabilir. Bu sistemler sayesinde, birey, kentsel mekânı kullanırken kendisini otoritenin sürekli gözetimi ve anlık kontrolü

altında hissetmekte, Foucault'nun Bentham'dan aldığı "panaptikon" kavramına uyar biçimde, zihinsel denetim altına girmektedir (Tulgar, 2025). Kısaca, kent yönetiminde ve hizmetlerinde kullanılan dijital gözetim, veri akışı ve depolanması, Bentham'ın cezaevi tasarımında hükümlülerin gözetim yoluyla kontrol altında tutulmalarına yarayan merkezî kulenin işlevini yerine getirmekte, bireylerde sürekli izlenme algısı üzerinden işleyen bir öz-disiplin mekanizması oluşturarak, kent nüfusuna denetim altında tutuldukları duygusunu vermektedir (Vanolo, 2014). Nitekim dijital teknolojinin kentsel hizmetlerde kullanımının ürettiği faydalara atıfla kullanılan "akıllı kent" kavramının yanı sıra, gözetim başta olmak üzere yönetsel süreçlerdeki denetleyici etkilerini öne çıkaran "panoptik kent" kavramının da (Kurtbaş vd., 2023) literatürde görünürlüğünün giderek artmakta olduğu gözlenmektedir.

Bu çalışma, dijital teknolojinin kentsel yönetim, hizmet ve güvenlik gibi alanlarda yoğun düzeyde ve yaygın biçimde kullanıldığı ve hatta kentsel yaşamı yönlendirdiği, bu özelliği bakımından literatürde "akıllı kent" veya "dijital kent" olarak anılan çağdaş kent modelini, "panoptik kent" kavramı etrafında, Foucault'nun biyo-iktidar, disiplin, gözetim ve kontrol temaları etrafındaki felsefî yaklaşımının kuramsal ışığı altında tartışmayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

Bruff, I. (2014). The Rise of authoritarian neoliberalism. *Rethinking Marxism, 26*(1), 113-129.

Foucault, M. (2012). Cinselliğin tarihi. (4. Basım), (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault, M. (2019). Hapishanenin doğuşu gözetim altında tutmak ve cezalandırmak. 8. Baskı, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.

Katzenbach, C., Ulbricht, L. (2019). Algorithmic governance, *Internet Policy Review,* Berlin, *8*(4), 1-18.

Kurtbaş, İ., Akçakaya, O., Hayta Saraçbaşı, Y. (2023). Panoptic city and the pragmatism of surveillance: A qualitative research on gated communities. *Turkish Studies - Social*, *18*(1), 187-209.

Levy, K., Chasalow, K. E., Riley, S. (2021). Algorithms and decision-making in the public sector. *Annual Review of Law and Social Science*, *17*(1), 309–334.

Tulgar, A. (2025). Cities of Surveillance: A Foucauldian reading of Orwell's nineteen eighty-four and Arslanoğlu's silence towers 2084. *Kent Akademisi Dergisi*, *18*(6), 3851-3863.

Vanolo, A. (2014). Smartmentality: The smart city as disciplinary strategy. *Urban Studies*, *51*(5), 883–898.

BÖLÜM 5

ULUSLARARARASI İLİİŞKİLER VE DİJİTAL DİPLOMASİ

The Use of Social Media As An Interactive Tool in Digital Diplomacy: Strengths and Weaknesses

Dijital Diplomaside Etkileşimli Bir Araç Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Güçlü ve Zayıf Yönler

Nur Çelik Efşan[1]

Öz

Bu çalışma 2000'lerden günümüze yükseliş eğilimi gösteren dijitalleşmenin sosyal medya kanalıyla diplomatik müzakerelerdeki yansımalarına atıfta bulunmaktadır. Çalışma dijital diplomaside diplomatik ilişkilerin geliştirilmesinde başvurulan önemli bir araç olan sosyal medya kullanımının sonuçlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma ekseninde, siyasal iletişim kanallarının yaygınlaşması sonucunda uluslararası sorunların çözümünde önemli bir küresel yumuşak güç aracı olarak kullanılan sosyal medyanın dünyada milyonları aşan internet kullanıcısı tarafından nasıl absorbe edildiği ortaya konmaktadır. Çalışma sonucunda sosyal medyanın dijital diplomatik faaliyetlerin etkinliğini arttırdığı; diğer yandan siber saldırılar sonucunda devlet güvenliğini zedeleyen bir tehdit unsuru haline gelebildiği örneklerle ortaya konmuş; güçlü ve zayıf yönler açığa çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, dijital diplomasi, yumuşak güç, güvenlik, sosyal medya,

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study addresses the reflections of digitalization—which has shown an upward trend since the 2000s—on diplomatic negotiations through the medium of social media. It aims to analyze the consequences of using social media, a key tool in fostering diplomatic relations within the realm of digital diplomacy. The study examines how social media—utilized as a significant global soft power instrument for resolving international issues amidst the proliferation of political communication channels—is adopted by millions of internet users worldwide. The findings demonstrate that while social media enhances the effectiveness of digital diplomatic activities, it can also pose a threat to state security through cyber-attacks; the study thus highlights both its strengths and weaknesses.

JEL Codes: H83, H13, O22

Extended Abstract

Aim

The aim of this study is to demonstrate the power of social media in digital diplomacy, an effective policy tool in shaping the global agenda, as a soft power element that enhances the ability to determine, direct and resolve international relations, and to reveal the opportunities and threats it poses, overturning the borders of the nation-state. The study reveals that in the globalized world order, social media channels, to which the ever-increasing number of internet users are exposed, act as reflectors that transparently reflect diplomatic relations and the interstate agenda. In this sense, social media, as digital platforms where masses spend their time, have become important public tools that also shape the agenda of state administration and international relations.

[1] PhD Candidate , University of Belgrade, Department of Political Science , PhD Scholar, SERBIA ORCID: 0000- 0002-8210-3139, ncelikefsan@gmail.com

Method

This study utilized qualitative research techniques and conducted a literature review. Relevant sources and scientific articles were examined, and document analysis was performed. The subject of the study is the analysis of the strengths and weaknesses of the use of social media in diplomatic relations, stemming from the digitalization of diplomacy-a crucial aspect of foreign policy-which has undergone a managerial evolution as a result of the rise of digitalization worldwide in the 2000s.

Findings

In digital diplomatic activities, all diplomatic actions are photographed and accompanied by descriptions, and then disseminated to all countries worldwide through social media channels. This can lead to digital diplomacy being seen as a kind of marketing tool or image designer for states. Social media has now become an important channel for both publicizing the activities and plans of public diplomacy and for monitoring the progress of political, economic, and global events (international migration, terrorism, wars, climate change, epidemics, etc), followed by countries worldwide (Çelik Efşan, et al, 2024:120-121; Uğur and Çelik Efşan,2024: 318). Public institutions with millions of followers announce their activities and collaborations to the masses through social media, they can also do this in different languages to increase their level of impact. In practice, it is generally accepted that social media posts should be made in English, the common language used worldwide. While some states announce their foreign relations through social media channels using only their native language, others use English in addition to their native language. Using common languages will increase both the level of impact and the speed at which relevant parties access information, thus reaching a wider audience. Considering the increased speed of information dissemination in the globalized order (Doğan and Yılmaz, 2013:16), sharing in a common language will also increase the accessibility of information and its speed in becoming an international agenda item. Digital diplomacy has added an administrative dimension to state administration and foreign policy conduct. At the same time, the reflection of social media use on states foreign relations and the transparent online appearance of these relations have offered an opportunity to see how foreign policy is shaped in a government whose policies are not well-regarded. The digitalization of public activities and diplomatic relations also has side effects. Therefore, as states become more digital, the openings regarding their governance increase; security vulnerabilities can arise when private and inaccessible information stored in a secure location is accessed by different individuals or organizations, and this can lead to changes in government policies. The inability to ensure the security of information within a country's area of responsibility, and the subsequent use of that information for the benefit of other individuals or institutions, can jeopardize national security and expose the actions of competing world powers. This situation can leave a state vulnerable to cyberattacks, allowing other states to profit from them. Furthermore, these events can damage the bond of trust between citizens and the state, leading to a decline in civic consciousness. Citizens, under the protection of a patriarchal state, expect the policy decisions that determine their future and regulate their social lives to be secure. Crises in digital diplomacy can escalate international crises between world states, leading to reciprocal sanctions; conversely, these crises can spread globally by drawing masses of people along with them. In this sense digital diplomacy can present both an opportunity to resolve international problems and demonstrate the effectiveness of state operations, and a threat due to the risk of rapid feedback and security vulnerabilities.

Conclusion and Discussion

The digital transformation in diplomacy in the 2000s, driven by advancements in information and communication technologies, citizens' access to civic services through digital government channels, and the increased time spent on social media, paved the way for monitoring public institutions digitally. This led to the electronization of diplomacy, undergoing a governance evolution in foreign policy conduct. The use of

digitalization as a soft power in the conduct of interstate relations brought digital diplomacy to the forefront and made it a phenomenon in international relations. In the age of digitalization, interstate relations have taken shape through channels, with networks spreading globally, and digital platforms such as the internet and social media being the primary tools. Indeed, the post-digitalization Westphalian state identity has been deformed, and while digitalization has caused the weakening of the sovereign power of nation-states within their territorial areas, it has also created a significant democratic opening that facilities interstate relations and brings transparency as the public face of bureaucracy. The concept of digital diplomacy, used since the 2000s, this includes the use of the internet, information and communication technologies, and social media to improve diplomatic relations as a form of new public diplomacy (Raschia, 2018: 77). Social media, as is known tool for political communication and also a significant soft power instrument used as a tool for digital diplomacy. It was observed that Barack Obama actively used social media to conduct his political propaganda during the 2008 US presidential election (Çoban, 2025:38). On the other hand, we know that the wedding ceremony of Prince William and Kate Middleton in December 2007 was watched by 188 countries around the world via Youtube (Uluç and Yarcı, 2017:90). In conclusion, the use of social media is seen as a very widespread tool at the highest levels of government. We see that digitalization, which began with the dissemination of public information and policies, continues to exist as a channel that facilities the conduct of interstate relations and ensures the announcement of these relations within the international system. Indeed, in these years when digitalization is gaining momentum, considering that internet usage reached 3,3 billion users worldwide in 2016 (Internet World Stats, 2015), it is predicted that the importance of monitoring international collaborations and relations will increasingly grow. However, in any case, it is considered important to safeguard the digitalization of the state, which opens up private matters related to state administration to the public, against cyberattacks, given that this opening is also susceptible to malicious use and aims to ensure national security. For instance, a hacked public website, due to the digitalization of public services, can disrupt citizens' access to the public services' data or it could lock down diplomatic relations. The diplomatic dimension of this, as mentioned above, is the disclosure of strategic diplomatic moves in the global order and the leakage and dissemination of information that needs to be protected.

References

Çelik Efşan, Uğur, Ö., & Aksoy, M. (2024), Assesment in the Context of Climate Migration:

Hurricane Katrina, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 14(27),* 119-143. https://izlik.org/JA77AE93DN.

Çoban, A (2025), Siyasi Seçim Kampanyalarında Sosyal Medyanın Kullanımı:

Barack Obama'nın 2008 ve 2012 Başkanlık Seçim Kampanyası Örneği, *Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 33(1), https://izlik.org/JA84KS42TD.

Doğan, K. C., Yılmaz, N. (2013), Küresel Sermayeye Dayalı Yeni Ekonomik Düzende Ulus- Devletin Egemenlik Krizi, *Global Journal of Economics and Business Studies*, *2*(3), 12-19. https://izlik.org/JA36RZ58RD.

Internet Stats and Facebook Usage in Europe November 2015 Statistics. http://www.internetworldstats.com/stats4.htm, E.T.: 10.02.2026.

Rashica, V. (2018). The Benefits and Risks of Digital Diplomacy, South East European University Review, 13(1), s. 75-89.

Uğur, Ö., Çelik Efşan, N. (2024), Avrupa Birliği İklim Değişikliği Politikası: Politik Fırsatlar için İtici ve Destekleyici Faktörler, Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi, 8 (2), 305-327, https://doi.org/10.29216/ueip.1474284

Uluç, G., Yarcı, A. (2017), Sosyal Medya Kültürü, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* sayı. 52, 87-103, https://izlik.org/JA64DK42HY.

Dijital Çağda Kamu Diplomasisinin Dönüşümü: Uluslararası Kamuoyunda Devlet İmajı Yönetimi

The Transformation of Public Diplomacy in the Digital Age: Managing State Image in the International Public Opinion

Doç. Dr. Serkan Gündoğdu [1]

Öz

Küreselleşme ve dijitalleşme süreçleri, uluslararası iletişim pratiklerini dönüştürerek kamu diplomasisinin kapsamını ve uygulama biçimlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Devletlerin yabancı kamuoylarını etkilemeye yönelik yürüttüğü iletişim faaliyetlerini ifade eden kamu diplomasisi, dijital medya teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte yeni araçlar ve stratejiler kazanmıştır. Bu durum kamu diplomasisinin daha katılımcı, hızlı ve çok yönlü bir iletişim sürecine dönüşmesine katkı sağlamıştır. Devlet kurumları, büyükelçilikler ve siyasi liderler; sosyal medya platformlarını ulusal politikaları açıklamak, kriz dönemlerinde kamuoyu yönetimi sağlamak ve olumlu bir ülke imajı oluşturmak amacıyla aktif biçimde kullanmaktadır. Bu çalışma, dijitalleşmenin kamu diplomasisi üzerindeki etkisini incelemeyi ve sosyal medya platformlarının devlet imajı yönetimindeki rolünü analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş olup literatür taraması yöntemine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu diplomasisi, dijital diplomasi, dış politika, devlet imajı, uluslararası kamuoyu.

JEL Kodları: F50, F51, F55

Abstract

Globalization and digitalization processes have transformed international communication practices, significantly changing the scope and implementation of public diplomacy. Public diplomacy, which refers to the communication activities carried out by states to influence foreign publics, has gained new tools and strategies with the development of digital media technologies. This situation has contributed to the transformation of public diplomacy into a more participatory, fast, and multifaceted communication process. State institutions, embassies, and political leaders actively use social media platforms to explain national policies, manage public opinion during times of crisis, and create a positive national image. This study aims to examine the impact of digitalization on public diplomacy and to analyze the role of social media platforms in managing state image. The research was conducted within the framework of a qualitative research approach and is based on the literature review method.

Keywords: Public diplomacy, digital diplomacy, foreign policy, state image, international public opinion.

JEL Codes: F50, F51, F55

Genişletilmiş Özet

Küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ile birlikte uluslararası ilişkiler sisteminde önemli dönüşümlere yol açmıştır. Özellikle internet ve sosyal medya teknolojilerinin yaygınlaşması, devletlerin uluslararası kamuoyuyla kurduğu iletişim biçimlerini yeniden şekillendirmiş ve kamu diplomasisinin kapsamını genişletmiştir. Geleneksel diplomasi uzun yıllar boyunca büyük ölçüde hükümetler arası müzakereler, diplomatik temsilcilikler ve resmi iletişim kanalları üzerinden yürütülürken, günümüzde diplomatik faaliyetler giderek daha fazla dijital iletişim araçları üzerinden gerçekleştirilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022: 11). Bu dönüşüm, literatürde “dijital diplomasi”

[1] Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, sgundogdu@munzur.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-7597-879X

veya "dijital kamu diplomasisi" olarak adlandırılan yeni bir diplomatik iletişim alanının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylece devletler, sosyal medya platformları ve dijital iletişim araçları aracılığıyla uluslararası kamuoyuna doğrudan ulaşabilmekte, dış politika söylemlerini küresel ölçekte görünür kılabilmekte ve ulusal imajlarını stratejik biçimde yönetebilmektedir (Gündoğdu, 2021: 63).

Kamu diplomasisi kavramı, devletlerin yabancı kamuoylarını bilgilendirmek, etkilemek ve ulusal çıkarları doğrultusunda olumlu algı oluşturmak amacıyla yürüttükleri iletişim faaliyetlerini ifade etmektedir. Joseph Nye'nin "yumuşak güç" yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde kamu diplomasisi, askeri veya ekonomik güçten ziyade kültür, değerler ve politik anlatılar aracılığıyla uluslararası etki yaratmayı amaçlayan önemli bir dış politika aracıdır (Nye, 2004). Gün geçtikçe bu etki alanı genişlemiş, sosyal medya platformları devletlerin uluslararası algı yönetimi ve dış politika iletişiminde kritik bir araç haline gelmişti. Nitekim sosyal medya, devletlerin diplomatik mesajlarını hızlı ve geniş kitlelere ulaştırmasına imkân tanımakta, aynı zamanda yabancı kamuoylarıyla doğrudan ve etkileşimli iletişim kurulmasını sağlamaktadır. Bu durum, kamu diplomasisinin tek yönlü propaganda faaliyetlerinden daha katılımcı ve çok aktörlü bir iletişim modeline evrilmesine katkı sağlamıştır (Cull, 2009:12).

Dijital iletişim araçlarının kamu diplomasisi alanındaki yükselişi, uluslararası ilişkilerde devlet davranışlarını ve dış politika stratejilerini de önemli ölçüde etkilemiştir. Günümüzde devlet liderleri, dışişleri bakanlıkları ve diplomatik temsilcilikler; Twitter (X), Facebook, Instagram ve YouTube gibi platformları diplomatik mesajların iletilmesi, uluslararası krizlerin yönetilmesi ve kamuoyu desteğinin mobilize edilmesi amacıyla aktif olarak kullanmaktadır. Bu platformlar aracılığıyla yürütülen dijital diplomasi faaliyetleri, diplomatik iletişimin zaman ve mekân sınırlamalarını ortadan kaldırarak devletlerin küresel ölçekte daha görünür hale gelmesini sağlamaktadır (Halisoğlu, 2020: 168). Ayrıca dijital diplomasi, uluslararası politika süreçlerinde stratejik anlatıların oluşturulması, ittifak ilişkilerinin güçlendirilmesi ve devletlerin yumuşak güç kapasitesinin artırılması açısından da önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Gilboa, 2023: 11).

Bu bağlamda devlet imajı yönetimi, dijital kamu diplomasisinin temel unsurlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Uluslararası sistemde devletlerin ekonomik, siyasi ve kültürel rekabeti sadece maddi güç unsurları üzerinden değil, buna ek olarak uluslararası algı ve itibar üzerinden de şekillenmektedir. Dolayısıyla devletler, uluslararası kamuoyunda güvenilir, istikrarlı ve etkili bir aktör olarak algılanabilmek için dijital iletişim stratejilerine giderek daha fazla önem vermektedir. Özellikle sosyal medya kampanyaları, dijital kültürel diplomasi faaliyetleri, çevrimiçi eğitim programları ve uluslararası medya içerikleri aracılığıyla devletler kendi ulusal anlatılarını küresel kamuoyuna sunabilmektedir. Bu süreç, ulusal markalaşma (nation branding) ve stratejik iletişim politikalarıyla da yakından ilişkilidir.

Dijital çağda kamu diplomasisinin dönüşümünü anlamak için devlet aktörlerinin yanı sıra devlet dışı aktörlerin rolüne de dikkat etmek gerekmektedir. Sosyal medya platformlarının sunduğu katılımcı iletişim ortamı, uluslararası iletişim süreçlerine sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler, medya kuruluşları ve bireylerin de aktif biçimde katılmasına olanak sağlamıştır (Şahbaz ve Şehitoğlu, 2025: 14). Bu durum kamu diplomasisinin çok aktörlü bir yapıya dönüşmesine neden olmuş ve uluslararası iletişim süreçlerini daha karmaşık hale getirmiştir (Hocking, 2005: 39). Nitekim yeni kamu diplomasisi yaklaşımı, devletlerin yalnızca mesaj ileten aktörler olmaktan çıkıp uluslararası kamuoyuyla karşılıklı etkileşim kuran iletişim aktörleri haline geldiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda sosyal medya platformları, devletlerin salt bilgi paylaşımı yaptığı araçlar olmaktan ziyade, uluslararası kamuoyunun eğilimlerini ve algılarını takip edebildiği stratejik veri kaynakları olarak da değerlendirilmektedir (Aksu, 2024: 213).

Bununla birlikte dijital diplomasi ve sosyal medya temelli kamu diplomasisi uygulamaları çeşitli risk ve sorunları da beraberinde getirmektedir. Özellikle yanlış bilgi (misinformation), dezenformasyon kampanyaları, siber güvenlik tehditleri ve algoritmik manipülasyon gibi unsurlar, devletlerin uluslararası imaj yönetimini zorlaştıran faktörler arasında yer almaktadır. Dijital platformlar üzerinden yayılan yanlış veya manipülatif içerikler, kısa süre içerisinde geniş kitlelere ulaşabilmekte ve devletlerin uluslararası algısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Aksu, 2024: 224). Ayrıca sosyal medya ortamındaki hızlı bilgi akışı, diplomatik krizlerin daha hızlı yayılmasına ve kamuoyu baskısının artmasına neden olabilmektedir. Bu

nedenle dijital kamu diplomasisinin etkin biçimde yürütülebilmesi için stratejik iletişim planlaması, kriz yönetimi ve dijital güvenlik politikalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

İçinde bulunduğumuz dijital çağda kamu diplomasisinde yaşanan bu dönüşüm diplomasiyi yürüten kurumların yapısal dönüşümünü de beraberinde getirmiştir. Birçok ülkenin dışişleri bakanlıkları ve diplomatik temsilcilikleri, sosyal medya yönetimi, dijital iletişim stratejileri ve çevrimiçi kamuoyu analizi gibi alanlarda uzmanlaşmış birimler oluşturmaya başlamıştır. Bu gelişmeler, diplomatik iletişimin diplomatik temsilciler ile beraber iletişim uzmanları, veri analistleri ve dijital strateji uzmanları tarafından da yürütüldüğünü göstermektedir. Bu bağlamda dijital diplomasi, uluslararası ilişkiler disiplininde disiplinlerarası bir araştırma alanı olarak giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Taş, 2024: 139).

Sonuç olarak dijital çağ, kamu diplomasisinin yapısını ve işleyişini köklü biçimde dönüştürmüştür. Sosyal medya ve dijital iletişim teknolojileri, devletlerin uluslararası kamuoyuna doğrudan ulaşabilmesini sağlayarak diplomatik iletişimi daha hızlı, etkileşimli ve görünür hale getirmiştir. Bu süreçte devlet imajı yönetimi, dış politika stratejilerinin önemli bir bileşeni haline gelmiş ve uluslararası rekabetin önemli bir boyutunu oluşturmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022: 25). Bununla birlikte dijital diplomasi alanındaki fırsatların yanı sıra dezenformasyon, siber güvenlik ve bilgi manipülasyonu gibi risklerin de dikkatle yönetilmesi gerekmektedir. Günümüzde kamu diplomasisinin başarısı, geleneksel diplomatik faaliyetlerden ziyade etkili dijital iletişim stratejilerine, güçlü ulusal anlatılara ve sürdürülebilir devlet imajı yönetimine bağlı hale gelmiştir. Bu nedenle dijital kamu diplomasisi, uluslararası ilişkiler ve dış politika çalışmalarında giderek daha merkezi bir araştırma alanı olarak önem kazanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu diplomasisi, dijital diplomasi, dış politika, devlet imajı, uluslararası kamuoyu.

Kaynakça / References

Aksu, F. (2024). Kamu Diplomasisi: Kavramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *24*(Özel Sayı), 211-230. https://doi.org/10.18037/ausbd.1479007

Cull, N. J. (2009). Public diplomacy: Lessons from the past (Vol. 12). Los Angeles: Figueroa Press.

Gilboa, E. (2023). Moving to a new phase in public diplomacy research. In A research agenda for public diplomacy (pp. 1-23). Edward Elgar Publishing.

Gündoğdu, S. (2021). Türk Dış Politikasında Yumuşak Güç ve Kamu Diplomasisi – Kurumlar ve Uygulamalar (2002-2013). Nobel Akademik Yayıncılık.

Halisoğlu, T. A. (2022). Digital diplomacy as a new soft power argument of the European Union. Trakya University E-Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences.

Hocking, B. (2005). Rethinking the 'new'public diplomacy. In The new public diplomacy: Soft power in international relations (pp. 28-43). London: Palgrave Macmillan UK.

Nye, J. S. (2004). Soft power: The means to success in world politics. New York: Public Affairs.

Melissen, J. (Ed.). (2005). The new public diplomacy: Between theory and practice. The new public diplomacy:soft power in international relations içinde (s. 3-28). Houndsmill: Palgrave Macmillan.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2022). *Kamu diplomasisi nedir?* Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.

Şahbaz, Y., & Şehitoğlu, R. (2025). The Role of Non-Governmental Organizations in Türkiye's Public Diplomacy Activities in the Context of New Public Diplomacy and Political Communication Discussions. *Bilig*, *115*, 1-28. https://doi.org/10.12995/bilig.8213

Taş, R. (2024). Avrupa Birliği'nde Diplomasinin Bilim ve Teknoloji Tabanlı Dönüşümü: Bilim Diplomasisi ve Dijital Diplomasi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *24*(Özel Sayı), 129-146. https://doi.org/10.18037/ausbd.1479069

Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yapay Zekâ ve Dron Teknolojilerine Erişimi: Gelişen Operasyonel Kapasiteler ve Yeni Asimetrik Tehditler

Non-State Armed Actors' Access to Artificial Intelligence and Drone Technologies: Emerging Operational Capabilities and New Asymmetric Threats

Yunus Emre Karaca[1]

Öz

Bu çalışma, devlet dışı silahlı aktörlerin (DDSA), yapay zeka ve dron teknolojilerine erişimi, bunları operasyonel faaliyetlerine uyarlama ve bunun bir sonucu olarak devletlerin güvenliği açısından ortaya çıkan asimetrik tehditleri analiz etmektedir. Literatürde genellikle bu teknolojiler büyük güç rekabeti ve ulusal güvenlik ekseninde ele alınırken, DDSA'lar tarafından kullanımı yeterince incelenmemiştir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı ve süreç analiz yöntemi kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan veriler akademik yayınlar, resmi belgeler, düşünce kuruluşu raporları ve dijital ortamda yer alan kaynaklardan oluşmaktadır. DDSA'lar düşük maliyetle erişebildikleri bu teknolojileri kademeli inovasyon yoluyla asimetrik tehditlere dönüştürebilmektedir. Bu tehditler karşısında devletlerin maliyet etkin savunma teknolojileri geliştirmeleri ve yapay zekâ ve dron teknolojilerini kapsayan uluslararası hukuki bir çerçeve ve yönetişim mekanizması oluşturmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, Dron, Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Asimetrik Tehditler

JEL Kodları: F5, O3, O33

Abstract

This study examines how non-state armed actors (NSAAs) access artificial intelligence and drone technologies, adapt them to operational activities, and generate asymmetric threats to state security. Although existing literature largely discusses these technologies through great power competition and national security, their use by NSAAs remains underexplored. The study adopts a qualitative research design and process tracing method. Its data consist of academic publications, official documents, think tank reports, and digital sources. It argues that NSAAs can turn low-cost, accessible technologies into asymmetric threats through incremental innovation and operational adaptation, particularly in contemporary conflict environments. In response, states should develop cost-effective defense technologies and support an international legal and security governance framework for artificial intelligence and drone systems globally.

Keywords: Artificial Intelligence, Drone, Non-State Armed Actors, Asymmetric Threats

JEL Codes: F5, O3, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Yapay zekâ, otonom ve yarı otonom sistemler, son yıllarda gerek kamuoyunun gündeminde daha görünür hale gelmiş, gerekse de akademik çalışmalarda sıkça tartışılan konulardan biri olmuştur. Yapay zekâ ve insansız sistemler üzerinde yapılan analizler genel olarak büyük güç rekabeti ve ulusal güvenlik perspektifinden incelenmektedir. Buna karşın devlet dışı silahlı aktörler (DDSA) ile yapay zekâ ve insansız sistemler arasındaki etkileşim, özellikle DDSA'ların bu teknolojilere nasıl erişebildiği, bunları operasyonel faaliyetlerine nasıl uyarladığı ve bunun devletlerin güvenliği üzerindeki ne tür etkileri olduğu literatürde sınırlı bir şekilde ele

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yekaraca@bingol.edu.tr, Orcid no: 0000-0003-3148-3669

alınmıştır. Bu sebeple çalışma, yapay zekâ ve dron teknolojisi sayesinde DDSA'ların artan operasyonel kapasitelerini, bu yetenek artışının meydana getirdiği asimetrik tehdit biçimlerini ve devletlerin söz konusu yeni tehdit ortamına karşı geliştirmeye çalıştığı güvenlik tedbirlerini incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, DDSA'lar ile yapay zekâ ve dron teknolojileri arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla nitel araştırma yaklaşımını benimsemektedir. Çalışmada kullanılacak veriler akademik yayınlar, resmi belgeler, düşünce kuruluşu raporları, dijital ortamda yer alan açık kaynaklardan oluşmaktadır. Çalışmada seçilen vakalar süreç analizi yöntemiyle incelenecektir.

Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

ABD Kongresi tarafından hazırlanan bir raporda yapay zekâ kısaca "değişken ve öngörülemez koşullarda, önemli ölçüde insan denetimi olmaksızın görevleri yerine getiren ya da deneyimlerden öğrenerek performansını artırabilen yapay sistemler" olarak tanımlamaktadır (Johnson, 2021: 20). Dronlar, içerden pilot müdahalesi olmadan uzaktan kontrol edilmek üzere tasarlanmış insansız hava araçlarıdır (European Union Aviation Safety Agency [EASA]). DDSA, literatürde genel olarak devletin doğrudan denetim ve otoritesi dışında hareket eden silahlı gruplar olarak kavramsallaştırılmaktadır. Kavram, devlete karşı silahlı mücadele yürüten isyancı grupları, savaş ağalarını, terör örgütlerini ve askeri ve güvenlik hizmetleri sunan özel şirketleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır (Clapham, 2009; Aydınlı, 2016).

DDSA'lar güçlü rakipleri karşısında etki üretebilmek için gerilla savaşları, vur kaç saldırıları, sabotaj ve psikolojik savaş gibi asimetrik yöntemleri kullanmaktadırlar. Bu tür asimetrik taktikler, toplumsal endişeyi artırmak suretiyle hükümete duyulan güveni zayıflatmayı ve düşman devletin ekonomisini yıpratmayı amaçlar (Stockhammer, 2024). DDSA'lar asimetrik tehdit üretiminde teknolojik yeniliklerden yoğun bir şekilde faydalanmaktadır (Karaca, 2025). DDSA'lar içerisinde sınıflandırılan terör örgütleri yeni bir teknoloji üretmek yerine mevcut teknolojiyi esnek ve yaratıcı biçimde kullanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, terör örgütleri genellikle var olan askeri araç, yöntem ve teknolojiyi amaçlarına uygun bir şekilde uyarlama, taklit etme ve geliştirme stratejisi izlemektedir. Terör örgütlerinin özgün teknoloji üretmeden izlemiş olduğu bu stratejisini Dolnik, kademeli bir teknolojik inovasyon süreci olarak değerlendirmektedir (Dolnik, 2007). Örneğin Dolnik, terör örgütlerinin devletin güvenlik önlemlerini etkisiz hale getirmek için silah teknolojilerinin yanı sıra cep telefonları, bilgisayarlar, uydu telefonları, GPS ve şifreleme yazılımları gibi ticari olarak kolay erişilebilir modern iletişim teknolojilerinden yararlandığının altını çizer. Dolnik, hem sivil alanda hem de terörist amaçlar için kullanılabildiğinden bu tür teknolojileri çift kullanımlı teknoloji olarak tanımlamıştır (Dolnik, 2007). Son olarak Dolnik, devletlerin mevcut terörist taktik ve stratejileri işlevsiz hale getirmek için aldığı önlemler ile terör örgütlerinin bu güvenlik önlemlerini aşmak için yeni yollar bulma sürecinin mini bir silahlanma yarışına neden olduğunu ileri sürer (Dolnik, 2007). Günümüzde yapay zekanın ve gelişmiş ticari dronların DDSA'lar açısından Dolnik'in ifade ettiği çift kullanımlı teknolojiler haline geldiğini belirtmek mümkündür. Yapay zekâ ve dron teknolojisi sivil alanda hızlı bir şekilde gelişmekte ve kolay bir şekilde erişilebilmektedir. DDSA'lar sivil alanda kullanılan yapay zekâ ve ticari dronları siyasi hedeflerine ulaşmak için operasyonel faaliyetlerine entegre ederek kademeli bir teknolojik inovasyon süreci izlemektedir. Yeni bir teknoloji üretmeden mevcut teknolojilerin stratejik hedefler doğrultusunda uyarlanması, DDSA'lara rakipleri karşısında asimetrik bir avantaj sağladığı ifade edilebilir.

Özel sektör içindeki rekabet ve serbest piyasa koşulları yapay zekâ ve dron teknolojilerinin savunma sanayisine kıyasla daha hızlı gelişmesine etki etmektedir. X, Facebook, Amazon ve Apple gibi şirketler yapay zekâ ve dron sistemlerine savunma sektöründen daha fazla Ar-Ge harcaması yapmaktadır. Özel sektörün geliştirdiği İHA'lar internet üzerinden satın alınabilmektedir. Bu İHA'lar YouTube gibi platformlar üzerinden sağlanabilen bilgilerle basit bir şekilde silahlandırılabilir. Bu durum terör örgütleri gibi devlet dışı aktörlerin

yapay zekâ ve dron alanında orduların sahip olduğu askeri yeteneklere erişme olanağı sunmaktadır (Cummings, 2017).

Bulgular

Yapay zekâ araçları DDSA'lara sofistike siber saldırılar düzenleme, halkı yanıltmak amacıyla sahte bilgiler üretme, kimlik avı saldırıları, biyolojik ve kimyasal silah geliştirebilecek bilgileri sağlama, güvenlik tedbirlerini aşmak için stratejiler geliştirme gibi yetenekler kazandırmaktadır (Chan vd., 2026) DDSA kaynaklı dron saldırıları dünyanın çeşitli bölgelerinde görülmekle birlikte, bu saldırıların büyük çoğunluğu Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yoğunlaşmaktadır. Özellikle 2016 yılından itibaren DDSA'ların dron kullanım sıklığında belirgin bir artış meydana gelmiştir (Haugstvedt, 2024). DDSA'lar internet üzerinden ucuz ve kolay bir şekilde temin edebildikleri ticari dronları küçük mühendislik değişiklikleri ile patlayıcı taşıma, kamikaze saldırılar düzenleme, bubi tuzağına dönüştürme, sürü saldırıları, keşif, gözetleme ve istihbarat toplama gibi profesyonel ordulara karşı asimetrik tehditlere dönüştürebilmektedir (Sims, 2018). Bunlara ek olarak, DDSA'lar dron kullanarak küresel ulaşımı ve ticareti sekteye uğratmak için enerji altyapıları, deniz taşımacılığı ve uluslararası havalimanları gibi sivil unsurları da hedef almaktadır (Haugstvedt, 2024). DDSA'ların ucuz drone tehditlerine karşı devletlerin almaya çalıştığı önlemler ise yüksek teknolojik maliyetler, inovasyon sürecinin yavaş ilerlemesi ve küçük ve alçaktan uçan bu araçların tespitinde yaşanan zorluk gibi nedenlerden dolayı etkisiz kalmaktadır (Dulligan vd., 2025).

Sonuç

DDSA'lar düşük maliyetle yapay zekâ ve dron teknolojisini temin edebilmekte ve kademeli inovasyon ile bu teknolojileri yeni operasyonel yetenekler elde edecek şekilde dönüştürebilmektedir. Bu durum DDSA'larla devletler arasındaki geleneksel güç dengesizliğinin kısmen azalmasına neden olabilmektedir. Devletlerin DDSA'ların ürettiği tehdit ortamına karşı maliyet etkin savunma teknolojileri geliştirmeleri ve yapay zekâ ve ticari dron endüstrisini kapsayacak şekilde uluslararası bir hukuki çerçeve ve etkin bir yönetişim mekanizması tesis etmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

Aydınlı, E. (2016). *Violent non-state actors: From anarchists to jihadists*. Routledge.

Chan, K., O'Hanlon, M. E., Haotian, Q., & Lefeng, Z. (2026, 29 Ocak). *AI risks from non-state actors*. Brookings Institution. https://www.brookings.edu/articles/ai-risks-from-non-state-actors/

Clapham, A. (2009). Non-state actors. V. Chetail (Ed.), *Post-conflict peacebuilding: A lexicon* içinde (ss. 200–212). Oxford University Press.

Cummings, M. L. (2017, Ocak). *Artificial intelligence and the future of warfare* (Research Paper). Chatham House.

Dolnik, A. (2007). *Understanding terrorist innovation: Technology, tactics and global trends*. Routledge.

Dulligan, J., Freeman, L., Phoenix, A., & Davis, B. (2025, March). The rising threat of non-state actor commercial drone use: Emerging capabilities and threats. *CTC Sentinel, 18*(3), 39–44

European Union Aviation Safety Agency. (n.d.). *Drone regulatory system: Understanding European drone regulations and the aviation regulatory system*. https://www.easa.europa.eu/en/domains/drones-air-mobility/drones-air-mobility-landscape/Understanding-European-Drone-Regulations-and-the-Aviation-Regulatory-System

Haugstvedt, H. (2024). Still aiming at the harder targets: An update on violent non-state actors' use of armed UAVs. *Perspectives on Terrorism, 18*(1), 132–143. https://doi.org/10.19165/2024.9050

Johnson, J. (2021). *Artificial intelligence and the future of warfare: The USA, China, and strategic stability*. Manchester University Press.

Karaca, Y. E. (2025). Terör örgütlerinin hibrit çatışmalar ve vekâlet savaşlarında kullanım stratejileri. Z. Akbaş & V. Babahanoğlu (Ed.), *Uluslararası terörün anatomisi: Terör örgütleri, devletler ve uluslararası ilişkiler* (ss. 167–181). Dora Yayınları.

Sims, A. (2018). The rising drone threat from terrorists. *Georgetown Journal of International Affairs, 19*, 97–107.

Stockhammer, N. (2024). The case of hybrid terrorism: Systemic lessons from recent European plots. İçinde N. Stockhammer (Ed.), *Routledge handbook of transnational terrorism* (ss. 72–91). Routledge

Yapay Zekâ Çağında Ontolojik Güvenlik: Devlet Kimliği, Teknolojik Dönüşüm ve Küresel Güvenlik Algıları

Ontological Security in the Age of Artificial Intelligence: State Identity, Technological Transformation, and Global Security Perceptions

Müge Palancı Keskin[1]

Öz

Teknolojik dönüşümün önemli çıktılarından biri olan yapay zekâ uluslararası politikaları etkilemektedir. Yapay zekanın karar alma mekanizmalarını etkilemesi özellikle devletlerin güvenlik ve kimlik ekseninde ortaya çıkan çeşitli belirsizliklerle mücadele etmelerine yol açmaktadır. Yapay zekâ teknolojisinin meydana getirdiği belirsizlik ortamı devletlerin ontolojik güvenlik algıları üzerinde etkili olmaktadır. Ontolojik güvenlik devletlerin sadece fiziksel güvenliklerini değil, kimlik ve varoluş çabasını da ifade etmektedir. Bu kapsamda devletlerin sadece askeri tehditlere karşı değil, kimliklerini ve uluslararası sistemdeki varlıklarını korumak amacıyla güvenlik ihtiyaçları ontolojik güvenliğin kapsamındadır. Verilerin işlenmesi, karar alma mekanizmalarının ve otonom sistemlerin teknolojik dönüşüm beraberinde getirdiği riskler ontolojik güvenlik algısı üzerinde etkili olmaktadır. Çalışmamız yapay zekâ teknolojisi ve ontolojik güvenlik arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Güvenlik, Ontolojik Güvenlik, Teknoloji.

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

Artificial intelligence, a significant outcome of technological transformation, is influencing international politics. The impact of AI on decision-making mechanisms is leading states to grapple with various uncertainties, particularly those related to security and identity. AI technology's uncertainty affects states' perceptions of ontological security. Ontological security encompasses not only the physical security of states but also their identity and struggle for existence. In this context, the security needs of states, not only against military threats but also to protect their identities and presence in the international system, fall within the scope of ontological security. The processing of data, the risks brought about by technological transformation in decision-making mechanisms and autonomous systems, all affect the perception of ontological security. This study aims to analyze the relationship between artificial intelligence technology and ontological security.

Keywords: Artificial intelligence, Security, Ontological Security, Technology.

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, teknolojik dönüşümle birlikte yapay zekanın uluslararası siyasetteki etkisini ontolojik güvenlik teorisi bağlamında ele almaktır. Bu çerçevede çalışmada çeşitli sorulara odaklanılmaktadır. Birincisi, yapay zekâ kullanımının artması devletlerin kimlikleri üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir? Yapay zekanın neden olduğu sınırları belirsiz tehditler devletlerin ontolojik güvenlik algısını nasıl şekillendirmektedir? İkinci olarak, devletlerin yapay zekâ alanındaki stratejik söylemleri ile ontolojik güvenlik arayışları arasında ne tür bir ilişki kurulabilir? Bu sorular literatür analizi ve söylem yaklaşımı ile cevaplanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın

[1] Dr. Öğr.Üyesi Müge Palancı Keskin, İstanbul Üniversitesi Uluslararası Soykırım ve İnsanlığa Karşı Suçlar Enstitüsü, muge.palanci@istanbul.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-2944-9971.

katkısı, yapay zekâ teknolojisinin devlet kimliği üzerindeki etkisini yalnızca maddi güç dengesi çerçevesinde değil, kimlik-güvenlik ekseninde yeniden okumaktır.

Yöntem

Çalışmamızın teorik altyapısını eleştirel güvenlik çalışmalarından olan ontolojik güvenlik yaklaşımı oluşturmaktadır. Ontolojik güvenlik kavramı ilk olarak Anthony Giddens tarafından bireylerin kimlik sürekliliği ve günlük rutinler yoluyla istikrar arayışını açıklamak amacıyla geliştirilmiştir (Giddens,1991). Uluslararası ilişkiler literatüründe kavram, devletlerin sadece askeri ya da maddi tehditlere yönelik değil, aynı zamanda kimliklerini ve küresel sistemdeki rollerini sürdürmek için de güvenlik arayışı içinde olduklarını anlatmaktadır (Mitzen, 2006; Steele, 2008). Ayrıca bu yaklaşım ile birlikte güvenlik-kimlik ilişkisi inşa edilmektedir. Bu çerçevede teori, devlet kimliğinin korunmasında devlet-toplum ilişkisinin dinamiklerinin önemini de ortaya koymaktadır. Dolayısıyla ontolojik güvenlik, " insanların kendi öz-kimlikleri ile karşılıklı olarak bağlı oldukları sosyal ve fiziki ortamların sürekliliğine" dair sahip oldukları güven hissidir (Mitzen ve Larson,2017). Rumelili'ye göre ise ontolojik güvenliğin diğer güvenlik kavramlarından ayrıldığı nokta bir tehdidin tanımlanmasına ve bu tehditten korunma güdüsüne dayanmamasıdır (Rumelili, 2015). Bu bağlamda yapay zeka teknolojisinin devletler adına askeri sistemler, siber güvenlik araçları ve veri yönetimi riski açısından varoluşsal tehdit yaratması yerleşik güvenlik algısının sorgulanmasına yol açmaktadır. Özellikle devletler arasındaki güç dengesi adına uluslararası güvenlik alanında Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki yapay zeka teknolojileri alanında yaşanan rekabet stratejik temelli bir ulusal kimlik mücadelesi olarak adlandırılabilir. Yapay zekâ çağında devletlerin güvenlik politikaları yalnızca maddi tehditlere karşı verilen tepkilerden ibaret değildir; aynı zamanda devletlerin uluslararası sistemdeki rolünü, statüsünü ve kimliğini yeniden tanımlama çabalarının bir parçasıdır. Bu nedenle ontolojik güvenlik yaklaşımı, teknolojik dönüşümün uluslararası siyasette yarattığı daha derin ve yapısal etkileri anlamak açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Nitekim Schmid, Pham ve Ferl (2024), ABD, Çin ve Avrupa Birliği'nin yapay zekâ politika belgelerini karşılaştırmalı biçimde inceleyerek, devletlerin yapay zekâyı yalnızca araçsal bir kapasite olarak değil, toplumsal ve jeopolitik çıkarlarını güvence altına alan söylemsel bir kaynak olarak konumlandırdıklarını göstermiştir; bu bulgu, yapay zekânın devletlerin varoluşsal güvenlik arayışına içkin olduğu yönündeki teorik iddiamızı ampirik olarak desteklemektedir. Kinnvall ve Mitzen'in (2017) vurguladığı üzere ontolojik güvenlik arayışı yalnızca devlet düzeyinde değil, devletin sistemdeki öteki aktörlerle kurduğu ilişkisel bağlamda da şekillenmekte; bu nedenle çalışmamız yapay zekâ rekabetini büyük ölçüde ABD-Çin ikili karşıtlığı ekseninde ele almaktadır.

Bulgular

Araştırmanın bulguları, teknolojik dönüşümün bir çıktısı olarak yapay zekâ küresel sistemde devletler adına sadece stratejik ve askeri kapasiteyi artıran bir unsur olarak değil, aynı zamanda devletlerin ontolojik güvenlik arayışlarını etkileyen bir etkendir. Özellikle ABD ve Çin arasında yaşanan yapay zekâ teknolojisi rekabeti çerçevesinde strateji belgeleri ve söylemler incelendiğinde, yapay zekânın devletlerin kimlik üzerinden varoluş ihtiyacını devamlılığa dayalı olarak sürdürdüğü dikkat çekmektedir. Küresel sistemde lider olma durumunun sürdürülmesi özellikle diğerine karşı "strateji üstünlüğü" üzerinden tanımlanmaktadır. Ontolojik güvenlik üzerinden tartışmaya açılan devletin fiziksel güvenliği öteki üzerinden güvenlik ihtiyacını yeniden tanımlar. Öte yandan değişen iç ve dış koşullar ekseninde devletler öteki ile kurdukları etkileşim bağlamında devamlılıklarını ön plana alırlar. Var olmak önemli bir olgu haline gelir. Yapay zeka teknolojisinin yarattığı belirsiz riskler ve tehditler devletlerin var olma mücadelesinde dış gelişmelerin etkisini açıkça vurgulamaktadır. Benzer bir dinamik, büyük güç statüsü arayışında olan ancak yapay zekâ kapasitesi ile bu arayış arasında uyumsuzluk yaşayan devletlerde de gözlemlenmektedir: teknolojik söylem ile fiili kapasite arasındaki açık, statü kaygısı ve ontolojik güvenlik arayışı çerçevesinde okunabilir. Devletler, teknolojik yetersizliklerini dahi kimlik anlatıları yoluyla telafi etme eğilimindedir; bu durum ontolojik güvenlik arayışının

yalnızca teknolojik üstünlüğe sahip devletlerle sınırlı olmadığını, sistemde geri kalma kaygısı taşıyan devletler için de belirleyici olduğunu göstermektedir.

Sonuç/Tartışma

Bu çalışma yapay zekâ teknolojisinin devletler üzerindeki etkisini ontolojik güvenlik teorisi bağlamında inceleyerek teknolojik gelişmelerin sadece askeri/fiziki kapasiteyi değil, aynı zamanda devletlerin kimlik ve güvenlik algılarını da etkilediğini ortaya koymaktadır. Yapay zekanın uluslararası politika üzerindeki artan etkisi devletlerin ulusal kimlik ve küresel liderlik özelliklerini var olma güdüsü üzerinden şekillendirmiştir. Bu bağlamda uluslararası politikaları şekillendirici özelliği olan yapay zekânın aynı zamanda uluslararası güvenlik üzerinde de etkisi yadsınamamaktadır. Uluslararası sistemde varoluşsal kaygı taşıyan devletlerin sistemde tehlike olarak tanımlanacak tehditlere karşı istikrar arayışında olduğu ifade edilebilmektedir. Yapay zekanın yaratmış olduğu belirsizlik devletleri daha da güvensiz hissettirmektedir. Güven algısı zayıflayan devletlerin tehdit algısı artmaktadır. Kendini güvensiz hisseden devletler yapay zekanın bilinmezlik içeren koşullarına daha sert yanıt vermesine neden olmaktadır. Çin'in 2017 yılıyla birlikte " Yeni Nesil Yapay Zekâ Geliştirme Planı"nın yayınlanması devletlerin ontolojik güvenlik arayışına örnek gösterilebilmektedir. Rekabetin teknolojik üstünlük üzerinden ilerlemesinde önemli katkısı olan yapay zekânın devletlerin varoluşlarının sürekliliğini sağlamak adına ontolojik güvenlik arayışına yönelmelerine neden olduğu gözlenmektedir. Bu bulgular, yapay zekâ politikalarının yalnızca teknik ya da ekonomik bir mesele olarak değil, devletlerin kimlik inşası ve uluslararası meşruiyet arayışının bir parçası olarak da değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. İleride yapılacak çalışmaların, orta ölçekli devletlerin yapay zekâ söylemlerini karşılaştırmalı biçimde incelemesi, ontolojik güvenlik yaklaşımının açıklayıcı gücünü büyük güçlerin ötesine taşıyabilir.

Kaynakça

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford University Press.

Mitzen, J. (2006). Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma. *European Journal of International Relations*, 12(3), 341–370.

Steele, B. (2008). *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*. Routledge.

Mitzen, J. & Larson, K. (2017). "Ontological Security and Foreign Policy", Oxford Research Encyclopedia of Politics s. 3, http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/acrefore/9780190228637.013.458

Bahar Rumelili (2015). "Identity and Desecuritization: The Pitfalls of Conflating Ontological and Physical Security", Journal of International Relations and Development, Cilt 18, No 1, s. 52-74.

Kinnvall, C. & Mitzen, J. (2017). An Introduction to the Special Issue: Ontological Securities in World Politics. Cooperation and Conflict, 52(1), 3-11.

Schmid, S., Pham, B-C. & Ferl, A-K. (2024). Trust in Artificial Intelligence: Producing Ontological Security through Governmental Visions. Cooperation and Conflict, 60(2), 226-246.

Türkiye'nin Milli Teknoloji Hamlesinin Uluslararası İmaj Yönetimine Etkisi: Baykar ve TEKNOFEST Örnekleri Üzerinden Bir Analiz

The Impact of Türkiye's National Technology Initiative on International Image Management: An Analysis Through the Cases of Baykar and TEKNOFEST

Mustafa Türk[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'nin Milli Teknoloji Hamlesi vizyonuyla gerçekleştirdiği teknolojik atılımların, uluslararası kamuoyu nezdindeki Türkiye algısını ve marka kimliğini nasıl dönüştürdüğünü dijital kamu diplomasisi perspektifinden analiz etmektedir. Nitel araştırma yöntemiyle Baykar ve TEKNOFEST vakaları üzerinden yürütülen incelemede, Türkiye'nin geleneksel jeopolitik tampon imajının, yüksek teknolojili ve inovasyon odaklı bir özne kimliğine evrildiği saptanmıştır. Bayraktar eksenli teknolojik karizmanın sert güç prestijiyle, TEKNOFEST'in toplumsal mutabakata dayalı yumuşak güç vizyonu Türkiye'nin uluslararası imaj yönetimine bütüncül bir katkı sunmuştur. Sonuç olarak, Milli Teknoloji Hamlesi, Türkiye'nin dış politikasında uluslararası itibarını yeniden inşa eden stratejik bir güç unsuru haline gelmiştir. Bu dönüşüm, Türkiye'yi küresel sistemde teknoloji üreten ve ihraç eden bir marka ülke konumuna taşımıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Kamu Diplomasisi, Milli Teknoloji Hamlesi, Uluslararası İmaj, Bayraktar,

TEKNOFEST

JEL Kodları: O33, H56, M37

Abstract

This study analyzes how the technological breakthroughs achieved by Turkey within the framework of the National Technology Initiative have transformed Turkey's perception and brand identity in the eyes of the international public, from the perspective of digital public diplomacy. Through a qualitative research methodology focused on the cases of Baykar and TEKNOFEST, it is observed that

Turkey's traditional image as a geopolitical buffer has evolved into a high-tech and innovation-oriented agent identity. The hard power prestige generated by the technological charisma of Bayraktar, combined with the soft power vision of TEKNOFEST based on social consensus, has contributed holistically to Turkey's international image management.

Consequently, the National Technology Initiative has emerged as a strategic power element that reconstructs Turkey's international reputation in its foreign policy. This transformation has positioned Turkey as a brand country that produces and exports technology within the global system.

Keywords: Digital Public Diplomacy, National

Technology Initiative, International Image, Bayraktar,

TEKNOFEST.

JEL Codes: O33, H56, M37

[1] Arş. Gör., Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mustafaturk@kku.edu.tr, ORCID NO: 0000-0001-7238-7855

Genişletilmiş Özet

Amaç

Modern uluslararası ilişkilerinde devletlerin küresel sistemdeki pozisyonları yalnızca askeri, ekonomik ve jeopolitik kapasiteleri gibi maddi güç unsurlarıyla değil, aynı zamanda bu kapasitelerin uluslararası kamuoyu nezdinde algılanış biçimiyle de şekillenmektedir. Bu bağlamda uluslararası imaj yönetimi, devletlerin dış politika stratejilerinde kritik bir bileşen haline gelmiştir. Özellikle teknoloji üretimi ve inovasyon kapasitesi, devletlerin hem maddi güçlerini ve hem de algısal etkilerini artıran stratejik araçlar arasında yer almaktadır (Castells, 2010). Bu dönüşüm süreciyle birlikte dijital diplomasi, geleneksel diplomasi pratiklerinin yerini almaya başlamış ve devletlerin uluslararası alandaki iletişim biçimlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin "Milli Teknoloji Hamlesi" vizyonu kapsamında gerçekleştirdiği atılımların, uluslararası kamuoyu nezdinde Türkiye'nin algısını nasıl şekillendirdiğini ve dijital kamu diplomasisi araçlarının bu süreçte nasıl kullanıldığını analiz etmektir. Türkiye, son yıllarda "Milli Teknoloji Hamlesi" vizyonuna uygun olarak, özellikle savunma sanayii ve havacılık alanında ciddi teknolojik ilerlemeler kaydetmiştir. Çalışmanın özgün tarafı, bu hamlenin sadece teknik bir sanayileşme projesi veya askeri modernizasyon süreci olarak ele alınmasından çok uluslararası alanda Türkiye'nin imaj yönetimi ve saygınlık inşasına nasıl katkıda bulunduğunu incelemektedir. Çalışmada, "Milli Teknoloji Hamlesi" kapsamında geliştirilen teknoloji üretimi ve dijital kamu diplomasisi faaliyetlerinin Türkiye'nin geleneksel jeopolitik imajını dönüştürerek ülkenin teknoloji üreten ve ihraç eden bir aktör olarak algısını güçlendirdiği iddia edilmektedir. Bu bağlamda şu temel soruya yanıt aranmaktadır: "Milli Teknoloji Hamlesi", Türkiye'nin jeopolitik eksenli geleneksel imajını, teknoloji ve inovasyon odaklı bir marka kimliğine nasıl dönüştürmektedir? Bu yönüyle çalışma teknoloji politikaları ile uluslararası imaj üretimi arasındaki ilişkiyi bütüncül bir yaklaşımla ele alarak literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve vaka analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'nin dijital kamu diplomasisi faaliyetleri, "Baykar" ve "TEKNOFEST" örnekleri üzerinden incelenmiştir. Veri toplama sürecinde "Baykar" ve "TEKNOFEST'in" X (Twitter), Youtube ve Instagram gibi dijital platformlarındaki paylaşımların içerikleri, görsel dilleri ve sembolik anlatıları analiz edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin teknoloji politikalarına ilişkin uluslararası algıyı değerlendirmek amacıyla The Economist, BBC, Forbes, Foreign Policy ve Wall Street Journal gibi uluslararası saygınlığı olan medya kuruluşlarındaki haber ve makaleler analiz edilmiştir. Ayrıca çalışmanın analitik çerçevesinin oluşturulması amacıyla yumuşak güç, kamu diplomasisi, imaj yönetimi gibi kavramlardan yararlanılarak teorik bir zemin oluşturulmuştur. Joseph Nye tarafından literatüre kazandırılan "yumuşak güç", devletlerin diğer aktörleri zorlama veya baskı yoluyla değil ikna ve çekicilik yoluyla etkileme kapasitesini ifade etmektedir (Nye, 2004). "Kamu diplomasisi" ise, devletlerin ve devlet dışı aktörlerin uluslararası kamuoyunu etkilemeye yönelik iletişim faaliyetleri olarak nitelendirilmiştir (Cull,2009). Dijitalleşmeyle birlikte kamu diplomasisi sosyal medya ve görsel anlatılar üzerinden yürütülen iletişim ağlarıyla birlikte çok katmanlı bir yapıya evrilmiştir. Bununla birlikte, devletlerin uluslararası imaj yönetimine dair iki önemli teorik çerçeveden yararlanılmıştır; "Ulus markalaması" ve "Ağ toplumu". Simon Anholt (2007), "ulus markalanması" kavramıyla bir devletin küresel marka değerini belirleyen stratejik bileşenin teknolojik yetkinliği olduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan Manuel Castells (2010), "Ağ toplumu" kavramıyla devletlerim teknoloji üzerindeki kontrolün ve bu kontrolün dijital dünyada sunumunun onlara küresel iletişim ağlarının merkezinde yer alma ve prestij sağlama imkanını verdiğini ifade etmiştir.

Bulgular

Elde edilen bulgular, “Milli Teknoloji Hamlesinin” Türkiye’nin uluslararası imajında niteliksel bir dönüşüm sağladığını göstermektedir. Baykar’a ait yüksek çözünürlüklü test videoları ve operasyonel başarıların dijital gösterimi, Türkiye’nin uluslararası sistemde yalnızca jeopolitik konumuyla tanımlanan pasif bir aktörden, teknoloji üreten ve yöneten aktif bir özneye dönüştüğümü ortaya koymaktadır. Uluslararası basında yer alan analizler, Türkiye’nin artık kriz bölgelerinde sadece konumlanan bir aktör değil, aynı zamanda bu krizlerde teknolojik kapasitesiyle belirleyici rol oynayan proaktif bir aktör olarak algılandığını kanıtlamaktadır. Bu durum, literatürde "Bayrak Diplomasisi" olarak kavramsallaştırılan yeni bir dijital karizma ve prestij alanı yaratmıştır. Diğer taraftan “TEKNOFEST” organizasyonlarının dijital mecralarındaki sunumu, Türkiye’nin yalnızca savunma sanayiinde değil, aynı zamanda nitelikli insan kaynağını inşa etme yönündeki imajını güçlendirmektedir. Bu durum, teknolojik atılımın sadece devlet düzeyinde yürütülen bürokratik bir süreç olmanın ötesinde toplumsal mutabakatla desteklenen bütünleşik bir hamle algısını pekiştirerek Türkiye’nin küresel marka değerine önemli bir katkı sunmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın sonucu, Türkiye’nin uluslararası imaj yönetiminde devrimsel bir dönüşümün yaşandığını ortaya koymaktadır. Türkiye, uzun süre Batı merkezli dijital platformlarda “jeopolitik köprü” veya “güvenlik tamponu” gibi geleneksel rolleriyle tanımlanırken, “Milli Teknoloji Hamlesiyle” birlikte teknoloji üreten ve ihraç eden bir aktör olarak yeniden konumlanmaktadır. Bu bağlamda “Milli Teknoloji Hamlesi”, Türkiye’nin uluslararası alandaki imaj ve itibarını dönüştüren stratejik bir dönüm noktasını oluşturmuştur. Bu dönüşüm, “Baykar” üzerinden inşa edilen sert güç temelli teknolojik prestij ile “TEKNOFEST” üzerinden inşa edilen yumuşak güç temelli inovasyon vizyonunun birlikte kullanılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu iki boyutun dengeli bir şekilde kullanılması, Türkiye’nin uluslararası kamuoyunda yalnızca güçlü değil, aynı zamanda çekici ve yenilikçi bir aktör olarak algılanmasını sağlamaktadır. Ancak küresel dezenformasyon risklerine ve teknolojik rekabete karşı bu imajın sürdürülebilirliği, yalnızca teknoloji üretiminin devamlılığına değil, aynı zamanda bu üretimin etkili bir iletişim stratejisiyle desteklenmesine bağlıdır. Bu nedenle Türkiye’nin yalnızca teknoloji üretmekle yetinmeyip, aynı zamanda bu teknolojinin anlatısını sürekli olarak güncel, inandırıcı ve tutarlı kılmaya yönelik iletişim kapasitesini de geliştirmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, Türkiye’nin 21.yüzyıl dış politikasında teknoloji, artık sadece bir sanayi dalı değil, ülkenin uluslararası imajını yeniden inşa eden ve küresel sistemdeki konumunu dönüştüren stratejik bir güç unsuru haline gelmiştir.

Kaynakça

Anholt, S. (2007). *Competitive identity: The new brand management for nations, cities and regions*. Palgrave Macmillan.

Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2. baskı). Wiley-Blackwell.

Cull, N. J. (2009). *Public diplomacy: Lessons from the past*. Figueroa Press.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public Affairs.

BÖLÜM 6

İNSAN KAYNAKLARI VE DİJİTAL ÇAĞDA KAMU PERSONELİ

Yetenek Yönetimi Perspektifinden İşe Alım Süreçleri ve Yeni Eğilimler

Recruitment Processes from a Talent Management Perspective and New Trends

Yeliz Bulut[1], Sibel Duygulu[2]

Öz

Rekabet olgusunun küresel boyuta taşınmış olması, örgütlerin hayatta kalma mücadelesini hiç olmadığı kadar zorlaştırmış ve bu süreçteki en önemli unsur olan insan kaynakları yönetiminin, örgütsel başarı üzerindeki belirleyici rolünün giderek artmasına sebep olmuştur. Stratejik yönetimin bir parçası olarak yetenek yönetimi yaklaşımı, örgütlerin rekabet avantajının büyük ölçüde, nitelikli insan kaynağını çekme, seçme ve elde tutma becerisine bağlı olduğunu vurgulayarak; işe alım süreçlerine klasik personel temini faaliyetlerinden farklı bir bakış açısı sunmuştur. Böylelikle yetenek yönetimi perspektifinden işe alım süreçleri, örgütün uzun vadeli hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik bir stratejik yetenek kazanımı süreci hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, işe alım süreçlerinde veri temelli karar alma, dijital işe alım platformlarının kullanımı, yapay zekâ destekli aday değerlendirme araçları ve yetkinlik temelli seçim modelleri gibi yeni uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yetenek Yönetimi Yaklaşımı, İşe Alım Süreçleri, Dijitalleşme, Yapay Zeka

JEL Kodları: M10, M12, M15, M50, O30

Abstract

Globalized competition intensifies organizational survival, increasingly elevating human resource management's decisive role in achieving organizational success. As a component of strategic management, the talent management approach emphasizes that the competitive advantage of organizations largely depends on their ability to attract, select, and retain qualified human capital. In this regard, it has introduced a different perspective to recruitment processes compared with traditional personnel procurement activities. Consequently, from the perspective of talent management, recruitment processes have evolved into a strategic talent acquisition process designed to achieve the long-term objectives of the organization.This transformation has led to the emergence of new practices in recruitment processes, such as data-driven decision making, the use of digital recruitment platforms, artificial intelligence–assisted candidate assessment tools, and competency-based selection models.

Keywords: Talent Management Approach, Recruitment Processes, Digitalization, Artificial Intelligence

JEL Codes: M10, M12, M15, M50, O30

Genişletilmiş Özet

Amaç

McKinsey ve arkadaşlarının 1997 de ortaya attığı "Yetenek Savaşı" kavramı, literatürde güncellenen ifadesi ile "Yetenek Yönetimi" ile özdeşleştirilmiş ve bu ifade, geçen yüzyılın sonlarından bu yana önemli ölçüde değişime uğramış olsa da; örgütlerin insan sermayesinin rekabet avantajını en üst düzeye çıkarma çabaları bağlamında taşıdığı önemi korumuştur (Collings & Mellahi, 2009).

[1] Öğr. Gör, Yozgat Bozok Üniversitesi, Sorgun Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, yeliz.bulut@bozok.edu.tr ORCİD: 0000-0002-9132-1576
[2] Öğr. Gör, Yozgat Bozok Üniversitesi, Yerköy Meslek Yüksekokulu, Hukuk Bölümü, sibel.duygulu@bozok.edu.tr ORCİD: 0009-0002-6142-7422

Yetenek yönetimi, gelecekteki iş ihtiyaçlarını karşılamada, örgütteki iş pozisyonlarının belirlenmesi, iş pozisyonlarına uygun rollerin içeriklerinin oluşturulması, stratejik iş hedeflerine ulaşmada yetenekleri cezp etme, geliştirme ve elde tutmada örgütçe tasarlanmış ve uygulanmış süreçler, programlar ve kültürel normların bütünleştirilmiş kümesi olarak tanımlanabilir (Çiçek Korkmaz & Keçecioğlu, 2014).

Son yıllarda teknolojinin gelişmesi ile dijitalleşme, veri analitiği ve yapay zekâ uygulamalarının yetenek yönetimi süreçlerine entegre edilmesi ile işe alım süreçlerinde önemli dönüşümler gözlemlenmiştir. Aday/stajyer deneyim odaklı işe alım modelleri, sosyal medyanın ve dijital platformların aracılığıyla yetenek havuzlarının oluşturulması, algoritmik aday değerlendirme sistemleri ve uzaktan işe alım uygulamaları, bu dönüşümün öne çıkan unsurları arasında yer almaktadır. Bu yeni eğilimler, modern işletmelerde artık her işlem, her etkileşim ve her süreçte dijital izler üretmekte; bu izler veri bilimi, istatistiksel modelleme ve makine öğrenimi teknikleri için önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Karacan & Arslan, 2025).

Her ne kadar yetenek yönetimi özel sektörde doğup yaygınlaşmış olsa da kamusal alandaki işe alım süreçlerine de modern uygulamaların aktarıldığı gözlemlenmektedir. Bazı yapısal ve kurumsal sınırlılıklarla karşılaşılsa da kamu sektöründe de yetenek yönetimi uygulamalarının gelişip dönüştüğü söylenebilir.

Bu çalışmanın temel amacı, yetenek yönetimi perspektifinden işe alım süreçlerinde ortaya çıkan yeni eğilimleri kamu ya da özel sektör ayrımı yapmadan analiz etmek ve bu alandaki dönüşümün yetenek yönetimi kavramına yansımalarını tartışmaktır.

Araştırmanın özgün katkısı, son yirmi yılda hız kazanan ve özellikle teknolojik gelişmeler ile dijitalleşmeyi işe alım süreçlerine entegre eden yetenek yönetimi, literatürde genellikle performans ve kariyer yönetimi bağlamında ele alınırken, işe alım süreçleri ile entegrasyonu sınırlı şekilde tartışılmıştır. Bu çalışma, işe alım süreçlerinin stratejik bir yetenek yönetimi aracı olarak nasıl konumlandığını kuramsal olarak netleştirerek alana katkı sunacaktır. Ayrıca çalışmada sadece özel sektör değil kamu sektöründeki uygulamalar da incelendiğinden yetenek yönetiminin dönüşüm süreci bütünleşik ve aynı zamanda karşılaştırmalı perspektiften ele alınacaktır. İnsan kaynakları uygulayıcıları ve gelecek araştırmalar için yenilikçi işe alım süreçleri ve stratejik yetenek yönetimi uygulamaları, yeni veri toplama yöntemleri, dijital aday havuzları ve performans ölçütleri gibi yeni yönelimler hakkında genel bir çerçeve sunacaktır.

Yöntem

Araştırma teorik çalışma bazlı bir alt yapıya sahiptir. Bu çalışmada, insan kaynakları yönetimi alanında doğrudan konuyla ilgili yayınlanmış bilimsel çalışmalar kapsamında literatür incelemesi yapılarak; mevcut araştırmalar, teoriler ve bulgular analiz edilmiş, konu hakkında genel bir bakış sağlanmış ve yeni araştırmalar için bir temel oluşturulmuştur. Bu literatür taraması ile, araştırma konusunun bağlamını anlamak ve daha önce yapılmış çalışmalar ışığında işe alım süreçlerinde yetenek yönetimindeki yeni eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Belirlenen dokümanlar ilgili anahtar kelimeler ile birlikte analiz edilmiş ve çalışma, “Giriş” - “Yetenek Yönetimi Kavramsal Çerçeve” - “İşe Alım Süreçlerine Kavramsal Bakış” - “İşe Alım Süreçlerinde Yetenek Yönetimi” - “Güncel Eğilimler ve Yeni Yaklaşımlar” - “Sonuç ve Değerlendirme” olmak üzere altı ana bölümden oluşmuştur.

Bulgular

2004 yılı sonunda internet sayfaları baz alınarak “talent management hr” kelimeleri ile yapılan araştırmada, konuyla ilgili karşımıza yaklaşık 3 milyon gibi bir veri çıkarken, aradan geçen 10 yıl gibi kısa bir süreçte, bu rakam 21 milyon veriye çıkmıştır. Bu sonuç bile bize yetenek yönetimi kavramının iş dünyasındaki yeri ve öneminin ne kadar arttığını göstermesi açısından önemlidir (Keçecioğlu, 2017). Literatür dâhilinde, yetenek yönetimi ve işe alım süreçlerine ilişkin çalışmalar incelendiğinde, son yirmi yıllık süreçte insan kaynakları

yönetimi alanında önemli bir değişiminin yaşandığı gözlemlenmektedir. Küresel dünyada rekabet koşullarının daha acımasızlaşması, örgütlerin geleceğe taşınması ve daha da önemlisi sürdürülebilir başarıyı yakalamalarında, yönetim süreçlerini yeniden gözden geçirmelerine sebep olmuş ve örgütün temel unsuru olan insanı, yönetmek kritik bir hal almıştır. Bu nedenle örgütler, güncel uygulamaları takip etmek ve iş süreçlerine entegre etmek zorunda kalmaktadırlar. Modern insan kaynakları yönetimi anlayışlarından biri olan yetenek yönetimi ise örgütün ihtiyaçları doğrultusunda iş basamaklarının tanımlanması; işe uygun işgörenin seçilmesi, işe yerleştirilmesi ve örgüt içinde işgörenin potansiyelinin keşfedilmesi, desteklenmesi ile yeteneğinin geliştirmesi için iyi bir araç olarak kullanılmaktadır. Ayrıca örgütün yetenek kavramını doğru tahlil etmiş ve uygulamada iyi bir yetenek avcısı olması iş dünyasında yeterli olmamaktadır. Yeteneği keşfetmek ve yönetmek kadar elde tutabilmek de rekabette avantaj üstünlüğü sağlayabilmek için örgütlerde yönetimsel açıdan kritik hale gelmiştir. Keşfedilmiş ve yetiştirilmiş yetenekli işgörenin örgüt bağlılığının sağlanamamasının maliyeti değerlendirildiğinde örgütler konuya daha da eğilmişlerdir. Tüm bunlar göz önüne alındığında, modern bir yönetim uygulaması olarak yetenek yönetimi hem özel hem kamusal alanda güncelliğini uzun süre koruyacak gibi gözükmektedir.

Literatür taramasında elde edilen bir diğer bulgu, dijital dönüşümün tüm alanları etkilediği gibi işe alım süreçleri üzerinde de etkili olduğu gerçeğidir. Özellikle son yıllarda yapay zekâ destekli aday değerlendirme sistemlerinin oluşturulması, dijital işe alım platformlarının kullanılmaya başlanması, sosyal medya temelli yetenek havuzları ve veri analitiği uygulamalarının yaygınlaşması gibi teknolojik araçların işe alım süreçlerine uyumlaştırıldığı tespit edilmiştir. Bu uygulamalar ile örgütler daha geniş aday havuzlarına kavuşmakta, aday değerlendirme süreçleri daha sistematik hale gelmekte ve veri temelli işe alım süreçleri hızlanmaktadır. Ayrıca aday deneyimi modeli, işe alımlarda eskiden beri kullanılmakta olmasına rağmen, bu modelin geliştirilerek örgütlerin işveren markası oluşturma stratejilerinin bir parçası olarak dönüştürülüp yaygınlaştırılması işe alım süreçlerine yeni bir boyut kazandırılması olarak değerlendirilmiştir.

Yetenek yönetimi bağlamında işe alım süreçlerine ilişkin literatür taraması yapılırken sadece özel sektöre yönelik inceleme yapılmamış kamu sektörü de ele alınarak bütüncül bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu alan taraması sonucu elde edilen bir sonuç da; yetenek yönetimi yaklaşımının yalnızca özel sektörde değil; işe alım süreçlerinin hukuki düzenleme kısıtlamaları, merkezi personel sistemleri ve bürokratik yapı gibi kurumsal sınırlılıklara rağmen kamu sektöründe de giderek daha fazla tartışılan bir konu hâline geldiğini göstermektedir. Bununla birlikte dijitalleşme ve stratejik insan kaynakları yönetimi yaklaşımlarının etkisiyle her iki sektörde de dijital dönüşüm eksenli modern işe alım uygulamalarının giderek daha fazla gündeme geldiği anlaşılmaktadır.

Son olarak, literatüre dayalı bulgular genel olarak ele alındığında, yetenek yönetimi yaklaşımının işe alım süreçlerinde üç temel dönüşüm noktasının; işe alım süreçlerinin stratejik insan kaynakları yönetimi ile bütünleşmesi, dijital teknolojilerin ve veri analitiğinin işe alım süreçlerine entegre edilmesiyle birlikte ortaya çıkan teknolojik dönüşüm ve örgütlerin nitelikli insan kaynağını çekme ve elde tutma kapasitesini artırmaya yönelik olarak işe alım süreçlerinin kurumsal stratejilerle uyumlu hale getirilmesi olarak belirlendiği tespit edilmiştir.

Sonuç

Günümüzde, yetenek yönetimi yaklaşımı, örgütlerin rekabet avantajlarını sürdürebilmeleri için stratejik bir unsur olarak görülmektedir. İşe alım süreçleri, örgütlerin uzun vadeli hedeflerine ulaşmalarına hizmet eden stratejik bir kapasite oluşturma aracı olarak yetenek yönetimi yaklaşımında yeni bir bakış açısı sunmuştur. İşe alım süreçlerinde, dijitalleşme ve yapay zeka gibi yenilikçi uygulamaların kullanılması bu süreci daha etkin, objektif ve sonuç odaklı hale getirmiştir. Sonuç olarak, örgütlerin insan kaynakları stratejilerine, dijital dönüşümle uyumlu yetenek yönetimi penceresinden bakması, zorlu rekabet ortamında başarılı olmalarını sağlayacak yenilikçi bir uygulama olarak görülmektedir. Bu dönüşüm, gelecekte insan kaynakları yönetiminin daha da derinleşerek önemli bir stratejik ortak haline gelmesine zemin hazırlamıştır.

Yetenek yönetimi yaklaşımının örgütsel bazda benimsenmesi, işe alım süreçlerinde önemli değişiklik ve yeniliklere sebep olmuş ve araştırmalar, işe alım süreçlerinin artık yalnızca pozisyonların doldurulmasına yönelik teknik bir faaliyet olmaktan çıkıp, stratejik bir yetenek kazanım sürecine dönüştüğünü göstermiştir. Bu dönüşüme; yapay zekâ destekli aday değerlendirme havuzlarının oluşturulması, dijital platformların etkin kullanımı, veri temelli karar alma mekanizmaları gibi yenilikçi uygulamaların entegre edilmesi ile yetenek yönetiminde işe alma süreçleri çok daha etkin bir hüviyet kazanmıştır. İşe alma süreçlerinde dijital dönüşüm ve bilgi teknolojilerinin kullanılıyor olması çok çeşitli yararlar elde edilmesini de sağlamıştır. Örneğin verilere dayalı karar alma süreçleri, işe alım sürecindeki belirsizlikleri azaltmış, daha nesnel ve etkili değerlendirme kriterlerinin belirlenmesine olanak tanımıştır. Ayrıca dijital işe alım platformlarının kullanılması, örgütlerin geniş bir aday havuzuna ulaşmasını mümkün kılmış ve bu da örgüte nitelikli iş gücünü çekme olasılığını arttırmıştır. Bununla birlikte, yapay zekâ araçlarıyla yürütülen aday değerlendirme süreçleri, insan kaynakları profesyonellerinin yükünü hafifletmiş ve zaman tasarrufu sağlamıştır. Tüm bunlara ek olarak, işe alım süreçlerinde modern uygulamalar, örgütlerin uzun vadeli hedeflerini gerçekleştirmesinde ve güçlü örgüt imajı oluşturmada günümüzün en önemi aracı olarak öne çıkmıştır.

Kaynakça

Collings, D. G., & Mellahi, K. (2009). Strategic talent management: a review and research agenda. *human Resource Management Review*, 19(4), 304–313.

Çiçek Korkmaz, A., & Keçecioğlu, T. (2014). Yeni insan kaynakları vizyonu: yetenek yönetimi metrikleri. *uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(22), 155–172.

Karacan, E., & Arslan, M. (2025). İnsan kaynakları bilgi sistemlerinin yapay zekâ ile yeniden tanımlanması: dijital olgunluk, veri kültürü ve çok katmanlı bir ikbs modeli üzerine nitel bir inceleme. *Journal of Behavior at Work – İş'te Davranış Dergisi*, 10(2).

Keçecioğlu, T. (2017), Yetenek yönetimi felsefesine farklı lenslerle bakabilmek üzerine alıştırmalar, *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, ss.1-20 ISSN:2147-804X

Kamu Sektöründe Dijitalleşmenin Çalışan Motivasyonu Üzerindeki Etkileri: Trabzon Örneği ve Bağlamsal Dinamiklerin Analizi[1]

The Effects of Digitalization on Employee Motivation in the Public Sector: The Case of Trabzon and an Analysis of Contextual Dynamics

Nisa Erdem [2], Zehra Merve Birkan[3], Bedirhan Çağlar[4]

Öz

Çalışmanın amacı, kamu sektöründe dijitalleşme süreçlerinin çalışan motivasyonu üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemek ve bu etkilerin ortaya çıkışını şekillendiren çeşitli bağlamsal dinamikleri ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışma, dijitalleşmenin kamu çalışanlarının motivasyonu ve iş deneyimleri üzerindeki etkisi farklı bağlamsal faktörlerle iç içe geçtiği varsayımına dayanmakta ve dijitalleşmeyi salt bir teknik dönüşüm olmanın ötesinde, kurum içi yapılar, çalışma kültürü ve çalışanların günlük etkileşimlerini etkileyen karmaşık bir süreç olarak değerlendirmektedir. Çalışmada, Trabzon ilindeki farklı ölçeklerde ve bölgelerde yer alan kurumlardaki kamu görevlileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler Nvivo programı ile analiz edilmiştir. Bu çalışma, dijitalleşmenin kamu çalışanlarının motivasyonu üzerindeki etkilerinin literatürdeki bulgular ve örnek saha araştırması yoluyla bağlamsal koşullara bağlı olarak farklılaşabileceğini ortaya koyarak literatüre katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Teknoloji, Kamu sektörü, Örgütsel davranış, Motivasyon.

JEL Kodları: M12, O33, H83.

Abstract

The purpose of this study Is to examine how digitalization in the public sector affects employee motivation and to identify the contextual factors shaping these effects. The study views digitalization as more than a technical change, considering its influence on organizational structures, work culture, and employees' daily experiences. Data were collected through semi-structured interviews with public employees from institutions of different sizes and regions across Trabzon Province and analyzed using NVivo software. The findings show that the impact of digitalization on employee motivation varies depending on organizational and contextual conditions. By highlighting these differences through both fieldwork and existing literature, this study contributes to a better understanding of digitalization and employee motivation in the public sector.

Keywords: Digitalization, Technology, Public sector, Organizational behavior, Motivation.

JEL Codes: M12, O33, H83.

Genişletilmiş Özet

Kamu hizmeti motivasyonu, bürokratik davranış için birincil yönlendirme mekanizması olarak kullanılabilir ve bu, hizmetlerde yüksek performans seviyelerine ulaşmak için gereklidir. Kamu hizmeti motivasyonu, bireyin kamu kurum ve kuruluşlarında temellenen güdülere yanıt verme eğilimi olarak tanımlanmaktadır. Burada "güdüler" ifadesi, bireyin ortadan kaldırmak için bir zorunluluk hissettiği psikolojik eksiklikler veya

[1] Bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından 07.04.2026 tarih ve 26014373-050.01.04-07.04.2026 sayılı karar ile etik onayı almıştır.

[2] Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, nisaerdem@ktu.edu.tr, 0000-0001-8258-9338

[3] Lisans öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, zehramervebirkan@gmail.com, 0009-0004-8584-775X

[4] Lisans öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, caglarbedirhan786@gmail.com, 0009-0000-2300-2373

ihtiyaçlar anlamına gelmektedir. Söz konusu güdüler çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. İlk olarak, bireylerin motivasyonları çıkarları, kendilerini gerçekleştirme ihtiyaçları ya da statüleri gibi rasyonel nedenlere bağlı olarak ortaya çıkabilmektedir. İkinci olarak, birey motivasyonu kamuya hizmet etme, sosyal eşitliği güçlendirme ya da milliyetçilik duygularıyla kendini gösterebilmektedir. Üçüncü ve son olarak, birey motivasyonu insanlara ya da bir bütün olarak topluma karşı duyulan bağlılık ya da fedakarlık duygusu ile ortaya çıkabilmektedir (Perry & Wise, 1990: 367-370).

İnsan kaynakları, bir örgütün (ya da kurumun) başarısının belirlenmesinde önemli fonksiyonları yerine getirmektedir. Küresel rekabet ortamının örgütler üzerinde getirdiği yönetsel, ekonomik ve kültürel zorluklar karşısında insan kaynaklarının rolü ve çalışma motivasyonları örgütsel davranış alanındaki tartışmaları yeniden yapılandırmaktadır. Kamusal hizmetlerdeki dijital teknolojilerin kullanımının yaygınlaşması hizmetlerin kalitesi, eşit ve adil bir şekilde sunulması gibi birçok açıdan yeni fırsat ve riskleri ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda bu hizmetlerin kullanıcılara ulaştırılmasında rol oynayan temel kilit aktör olarak kamu çalışanlarının çalışma koşullarını ne ölçüde iyileştirdikleri sorgulanmalıdır. Bununla birlikte, dijitalleşmenin etkisi yalnızca teknolojik yeniliklerle sınırlı değildir. Aksine, bu süreç çalışanların motivasyon, iş tatmini ve mesleki deneyimlerini şekillendiren çok sayıda örgütsel ve çevresel dinamikle iç içe geçmektedir. Dolayısıyla dijitalleşme, salt bir teknik dönüşüm olmanın ötesinde, kurum içi yapılar, çalışma kültürü ve çalışanların günlük etkileşimlerini de etkileyen (Nurhayati, 2017: 79) karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın amacı, kamu sektöründe dijitalleşme süreçlerinin çalışan motivasyonu üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemek ve bu etkilerin ortaya çıkışını şekillendiren çeşitli bağlamsal dinamikleri sistematik olarak ortaya koymaktır. Çalışma, dijitalleşmenin yalnızca teknik bir dönüşüm süreci olmadığını, çalışanların motivasyonu, iş tatmini ve iş deneyimleri üzerinde çok boyutlu ve etkileşimli bir süreç olarak gerçekleştiğini göstermeyi hedeflemektedir. Bu çalışma, bir yandan dijitalleşmenin kamu çalışanlarının motivasyonu üzerindeki etkisi ile ilgili literatürdeki önceki araştırmaları ve genel eğilimleri sistematik olarak incelemektedir. Diğer yandan sınırlı bir örneklem üzerinden gerçekleştirilecek saha çalışması ile daha derinlemesine veriler elde ederek, bu etkilerin ortaya çıkış mekanizmalarını ve etkileşim biçimlerini anlamayı hedeflemektedir. Saha verileri, literatürdeki bulgularla karşılaştırıldığında, dijitalleşmenin yalnızca teknik bir uygulama değil, çalışan deneyimlerini ve motivasyonu şekillendiren karmaşık bir süreç olduğunu ortaya koymaya katkı sağlayacaktır.

Çalışma, dijitalleşmenin kamu çalışanlarının motivasyonu ve iş deneyimleri üzerindeki etkisi farklı bağlamsal faktörlerle iç içe geçtiği varsayımına dayanmaktadır. İlk olarak, dijital altyapı ve teknolojik uygulamalar farklı coğrafi bölgeler için farklı düzeylerde gerçekleşmekte ve bu durum çalışanların kullanım ve eğişim deneyimlerini şekillendirmektedir. İkinci olarak yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, mesleki deneyim gibi demografik göstergeler kamu çalışanlarının dijital ve teknolojik araçlara eğişimi uyum ve adaptasyon süreçlerini etkilemektedir. Üçüncü olarak, kamu kurumlarının yapısı ve büyüklüğü karar alma mekanizmaları, kamu çalışanları üzerindeki iş yükü dağılımları ve kaynakların dağılımı gibi çeşitli süreçleri içerdiğinde dolayı dijitalleşmenin uygulanmasını farklılaştırmakta ve çalışanların motivasyonları bu bağlamda şekillenebilmektedir. Dördüncü olarak, kamu kurumları içindeki çalışma ve kurumsal kültür, çalışanların kurumsal yapı içindeki sosyal etkileşimleri ve iş birlikleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olup, dijitalleşmenin etkilerini de çeşitlendirebilmektedir. Bu bağlamda, dijitalleşme ve kamu çalışanlarının motivasyonları arasındaki ilişki, çok boyutlu ve etkileşimli bir süreç olarak okumaktadır.

Çalışma kapsamında saha araştırması, Trabzon ilindeki kamu kurumu ve birimlerinde görev yapan çeşitli yaş grupları, meslek alanları ve görev tanımlarına sahip çalışanlarla yürütülecektir. Trabzon, dijitalleşme ve kamu yönetimi arasındaki etkileşimin anlaşılmasında, farklı kurumsal uygulamaların, çalışma tarzlarının ve yerel yönetim pratiklerinin bir arada gözlemlenebileceği, orta ölçekli bir şehir örneği olarak seçilmiştir. Bu tercih, tek tip veya büyük şehir örneklerinin ötesinde, dijitalleşmenin uygulamada farklı biçimlerde tezahür edebileceğini ortaya koyacak bağlamsal çeşitliliği sağlama imkânı sunmaktadır.

Çalışmada, dijitalleşmenin kamu çalışanlarının motivasyonu üzerindeki bağlamsal etkilerini incelemek amacıyla karma yöntem kullanılacaktır. Araştırma kapsamında ilk olarak, literatüre ait önceki bulgular sistematik bir biçimde analiz edilecek ve ardından Trabzon ilinde yürütülecek sınırlı bir alandaki saha çalışması ile derinlemesine veriler toplanacaktır. Verilerin toplanması aşamasında yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılacaktır. Yarı yapılandırılmış mülakat, dijitalleşmenin çalışan deneyimi ve motivasyonu üzerindeki etkilerini farklı bağlamsal faktörlerle keşfetmeye yönelik açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen veriler NVivo programına aktarılacak ve tematik analiz yöntemi ile incelenecektir. Katılımcıların gizliliği ve gönüllü katılımı esas alınacak olup, mülakatlar öncesinde bilgilendirilmiş onam formu alınacak ve veriler anonim olarak işlenecektir.

Bu çalışma, dijitalleşmenin kamu çalışanlarının motivasyonu üzerindeki etkilerinin literatürdeki bulgular ve örnek saha araştırması yoluyla bağlamsal koşullara bağlı olarak farklılaşabileceğini ortaya koyarak literatüre özgün bir katkı sunmayı amaçlamaktadır. Böylece çalışma, literatürdeki genel eğilimler ile yerel ve uygulamaya dönük bağlamsal gerçeklik arasında karşılaştırmalı bir analiz imkân sunmaktadır. Çalışma bulguları kapsamında dijitalleşmenin kamu kurumları ve çalışanları için sadece salt teknik bir değişim ve dönüşüm süreci olmadığı aksine, çalışanların kurumsal ortamdaki motivasyonları ve iş deneyimleri üzerinde ok boyutlu ve etkileşimli etkiler meydana getirdiği sistematik olarak ortaya koyulması beklenmektedir. Çalışma bu bağlamda hem kamu yönetimi literatürüne hem de söz konusu alandaki politika uygulamalarına özgün katkı sunacak niteliktedir.

Bu çalışmada öngörülen sınırlılıkları şunları içermektedir. İlk olarak, çalışma kapsamında yapılacak olan saha araştırmasının Trabzon ili ile sınırlı olması, bu çalışmadan elde edilecek bulguların diğer il ve bölgeler için genellenebilir olması sınırlı düzeydedir. İkinci olarak, araştırma kapsamında seçilen örneklem çalışma bağlamında derinlemesine analiz fırsatı sunarken diğer yandan küçük ölçekli ve belirli bir zaman dilimiyle sınırlı olması dijitalleşme süreçlerinin kamu çalışanlarının motivasyonları ve iş deneyimleri üzerindeki uzun vadeli etkilerinin çalışma kapsamında gözlemlenebilmesini içermemektedir. Son olarak, çalışmada yapılacak olan yarı yapılandırılmış mülakatlar, katılımcıların öznel değer ve yargılarını içerebilmekte ve bağlamsal dinamiklerin her zaman doğrudan ifade edilmeyebilir. Bu bağlamda çalışma bulguları, saha araştırmasının yapıldığı örneklem üzerinde detaylı ve derinlemesine analiz imkânı sunarken, bulguların Türkiye'deki tüm kamu çalışanlarına veya farklı şehirlerdeki kurumlara yönelik evrensel geçerliliğini sınırlandırılmaktadır.

Kaynakça

Nurhayati, E. (2017). Pengaruh penerapan sistem penilaian e-kinerja dan kompetensi terhadap kinerja pegawai di kecamatan Semarang Timur melalui motivasi sebagai variabel intervening. *Jurnal Penelitan Ekonomi Dan Bisnis*, *2*(2), 79-91.

Perry, J. L., & Wise, L. R. (1990). The motivational bases of public service. *Public administration review*, 367-373.

Akademisyenlerin Depremden Etkilenme Düzeylerinin İşten Ayrılma Niyeti, Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmini Üzerindeki Etkisi: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Örneği[1]

The Impact of Academics' Level of Exposure to the Earthquake on Turnover Intention, Organizational Commitment, and Job Satisfaction: The Case of Kahramanmaraş Sütçü İmam University

Veysel Eren[2], Fedayi Yağar[3], Sezai Öztop[4], Zehra Namlı Bilmez[5]

Öz

Bu çalışmada, 6 Şubat 2023 depremlerinden en çok etkilenen illerden Kahramanmaraş'taki üniversitelerden bir tanesi olan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi akademisyenlerinin afetten etkilenme düzeylerinin işten ayrılma niyeti, örgütsel bağlılık ve iş doyumu üzerindeki etkilerini incelenmektedir. Nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılarak gerçekleştirilen çalışmaya farklı akademik unvanlara sahip 172 akademisyen katılmıştır. Elde edilen bulgular, afetten etkilenme düzeyi arttıkça işten ayrılma niyetinin arttığını; iş doyumu ve örgütsel bağlılığın ise azaldığını göstermektedir. Ayrıca iş doyumunun, afet etkisi ile işten ayrılma niyeti arasında sınırlı düzeyde aracı rol oynadığı belirlenmiştir. Araştırmanın sonuçları, afet sonrası süreçte bireysel ihtiyaç ve istekleri dikkate alan kurumsal destek mekanizmalarının güçlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, İş Doyumu, Örgütsel Bağlılık, İşten Ayrılma Niyeti, Kahramanmaraş

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study examines the effects of academics' level of exposure to the February 6, 2023 earthquakes on turnover intention, organizational commitment, and job satisfaction at Kahramanmaraş Sütçü İmam University, one of the universities located in Kahramanmaraş, one of the provinces most affected by the disaster. The study was conducted using a quantitative research method, specifically a survey technique, with the participation of 172 academics holding different academic titles. The findings reveal that as the level of disaster exposure increases, turnover intention also increases, while job satisfaction and organizational commitment decrease. Additionally, job satisfaction was found to play a limited mediating role in the relationship between disaster exposure and turnover intention. The results highlight the importance of strengthening institutional support mechanisms that take into account individual needs and expectations in the post-disaster period.

Keywords: Earthquake, Job Satisfaction, Organizational Commitment, Turnover Intention, Kahramanmaraş

JEL Codes: H83, H13, O22

[1] Bu bildiri, "Deprem Bölgesindeki Akademisyenlerde İşten Ayrılma Niyeti ile Bu Niyetin Oluşumunda İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılığın Rolünün Tespiti ve İşten Ayrılma Niyetini Azaltıcı Kamu Politikası Önerilerinin Geliştirilmesi" başlıklı TÜBİTAK 1001 ÇABA Projesi (Proje No: 223K334) kapsamında üretilmiştir.
Saha çalışması öncesinde Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Başkanlığı'ndan etik kurul izni alınmıştır.
[2] Prof. Dr., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, veysel@mku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3607-1583.
[3] Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, fyagar@ksu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3436-6583.
[4] Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, sezai.oztop@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2656-2776.
[5] Arş. Gör., Düzce Üniversitesi, z.namli1998@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0532-953X.

Genişletilmiş Özet

6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde gerçekleşen depremler, büyük çaplı fiziksel yıkıma ve can kayıplarına yol açmıştır. Kahramanmaraş, Hatay, Elâzığ, Gaziantep, Osmaniye, Malatya, Adıyaman, Adana, Diyarbakır, Kilis ve Şanlıurfa olmak üzere 11 ili etkileyen depremde (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023) en çok kayıp veren illerden bir tanesi Kahramanmaraş'tır. Kahramanmaraş şehrinde bulunan üniversitelerden bir tanesi olan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi de bu depremden hem fiziki tesis altyapı hem de insan kaynağı bakımından ciddi ölçüde etkilenmiştir. Nitekim akademisyenler, mesleğin getirdiği konum ve sorumluluk bağlamında, deprem sonrası şehirlerin inşasında, beşeri ve sosyal sermayenin gelişiminde kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda şehirlerin normal koşullara dönebilmesi için kritik çalışma gruplarının başında akademisyenler gelmektedir (Eren ve Aydın, 2016; Miller, 1963). Bu bağlamda depremin akademisyenler üzerinde yarattığı etkiyi ölçmek ve ilgili kurumlara yönelik politika önerileri geliştirerek akademisyenlerin şehir ve üniversiteyle olan bağlarını güçlendirmek kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda çalışmada Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde görev yapan akademisyenlerin afetten etkilenme düzeylerinin işten ayrılma niyeti, örgütsel bağlılık ve iş doyumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ayrıca, afetten etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide örgütsel bağlılık ve iş doyumunun düzenleyici bir rol üstlenip üstlenmediği ele alınmıştır.

Bu çalışma nicel araştırma yöntemlerinden bir tanesi olan anket tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini depremden en çok etkilenen şehirlerden birisi olan Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde görev yapan akademisyenler oluşturmaktadır. 2025 yılı Nisan ayı ile Haziran ayları arasında gerçekleştirilen araştırmaya farklı akademik unvanlara sahip 172 akademisyen katılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın örneklemini 172 akademik personel oluşturmaktadır. Araştırmaya üniversitede görev yapan akademik olmayan personeller dahil edilmemiştir. Anket kapsamında akademisyenlere 12 Sosyo-Demografik, 8 Kişisel Afet Ölçeğine, 4 İşten Ayrılma Niyeti Ölçeğine, 20 Minnesota İş Doyumu Ölçeğine ve 18 Allen-Meyer Örgütsel Bağlılık Ölçeğine ilişkin sorular olmak üzere toplamda 62 soru yöneltilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler, t-testi, ANOVA testi, korelasyon testi ve regresyon testlerinden faydalanılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda akademisyenlerin afetten etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasında orta düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r=0.394$; $p=0.000$; $p<0.05$). Depremden etkilenme düzeyi ile iş doyumu ($r=-0.159$; $p=0.037$; $p<0.05$) ve örgütsel bağlılık ($r=-0.162$; $p=0.034$; $p<0.05$) arasında da zayıf da olsa anlamlı bir ilişkiler belirlenmiştir. Regresyon analizi sonuçları, afetten etkilenme düzeyinin işten ayrılma niyeti ($\beta=0.420$), iş doyumu ($\beta=-0.120$) ve örgütsel bağlılığı ($\beta=-0.143$) üzerinde kritik bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur ($p<0.05$). Afetten etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide örgütsel bağlılık ve iş doyumunun bir düzenleyici etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, afetten etkilenme düzeyi ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide iş doyumunun aracı bir rol üstlenip üstlenmediğine bakılmış (güven aralığı değerleri BootLLCI, 0.0040; BootULCI, 0.2127) ve düşük seviyede de olsa iş doyumunun afetten etkilenme düzeyi ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide aracı bir role sahip olduğu belirlenmiştir ($\beta=0.0963$). Diğer yandan, katılımcıların bazı sosyo-demografik özellikleri ile afetten etkilenme düzeyi, örgütsel bağlılık, iş doyumu ve işten ayrılma niyeti arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur.

Araştırma sonucu elde edilen bulgular üzerine genel değerlendirme yapıldığında afetten etkilenen bireylerde işten ayrılma niyetinin daha yüksek olduğu; örgütsel bağlılık ve iş doyumunun düşük olduğunu ifade edilebilir. Elde edilen sonuçlar bağlamında iş doyumu azlığından kaynaklı olarak işten ayrılma niyetinin gelişmediği değerlendirilebilir. Nitekim akademisyenlerin işten ayrılma niyetlerinde etkili olan afetten etkilenme düzeyinde yer değiştirme, yeniden yapılanma ihtiyacı ve depremden sonra karşılaşılan sorunlar olmak üzere etkili olduğu sosyo-demografik özellikler bağlamında analizlerde gözlemlenmektedir. Akademisyenlerin işten ayrılma niyetleri üzerinde güvenlik algısı ve yaşam öncelikleri gibi temel ihtiyaçların etkili olduğu değerlendirilebilir. Diğer yandan, bu etkide hem örgütsel bağlılığın hem de iş doyumunun düzenleyici bir role sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Deprem deneyimi, insan hayatı üzerinde önemli etkilere yol açan bir olay olarak ifade edilebilir. Bu sebeple normal koşullarda etkili olabilecek iş doyumu ve örgütsel bağlılık gibi faktörlerin işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisinin deprem etkisinin baskın olması sebebiyle azaldığı yönünde değerlendirme yapmak mümkündür. Benzer şekilde, ne kadar iş doyumu ve örgütsel bağlılık yüksek olsa da özellikle ailesinin ve kendisinin risk altında olduğunu veya ruhsal açıdan yıpranmış olduğunu hisseden akademisyenlerde iş doyumu ve örgütsel bağlılığın ikinci planda kaldığı ifade edilebilir. Tüm bu sonuçlar ile birlikte deprem gibi afetler sonrasında örgütsel tutumların işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu ve bu gibi afet durumlarında klasik örgüt modellerine dayalı hipotezlerin ikinci planda kaldığı sonucuna ulaşılabilir. Diğer yandan, bu sonuçların ortaya çıkmasında çalışmanın yapıldığı dönemin etkili olduğu değerlendirilebilir. Bu yaklaşımı destekler nitelikte çalışma kapsamında elde edilen bir diğer bulgu, afetten etkilenme düzeyinin işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisinde iş doyumunun düzenleyici bir role sahip olmadığı fakat düşük düzeyde de olsa aracı bir role sahip olduğu sonucu olmuştur. Bu bulgu afetin iş doyumunu azalttığını ve azalan doyumunda işten ayrılma niyetini artırdığını göstermektedir. İş doyumunu deprem bağlamında kritik bir role sahip olduğu vurgulanmalıdır.

Deprem sonrası süreçte fiziksel koşulları iyileştirmenin yanı sıra akademisyenleri temel alan, bireysel ihtiyaç ve istekleri göz ardı etmeden kurumsal çözümlerin geliştirilmesi ve iletişim kanallarının açık tutulması yeniden inşa sürecinde iş doyumu ve örgütsel bağlılık gibi kritik unsurların "normale dönme" sürecinde güçlü etkilere sahip olmasına yol açacaktır. Nitekim bu bağlamda, iyileşme sürecinde kurumsal destek algısı güçlendirilebilir, akademik üretkenliğinin artırılacağı çalışma ortamları yaratılabilir ve belirsizleşen araştırma, öğretim ve idari roller yeniden tasarlanabilir.

Kaynakça

Eren, V. & Aydın, A. 2016. "Neo-liberalizmle Gelen Değişimin Yükseköğretim Sistemine Etkileri", Route Educational and Social Science Journal, 3(3), 218-232.

Miller, D. C. 1963. "Town and Gown: The Power Structure of a University Town", American Journal of Sociology, January, 68(4), 432-443.

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. 2023. "Asrın felaketi: 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri", İletişim Başkanlığı Yayınları. https://www.iletisim.gov.tr/images/uploads/dosyalar/Asrin-Felaketi-TR.pdf

Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm ve Teknostres: İdari Personeller Üzerine Bir Araştırma

Digital Transformation and Technostress in Higher Education: Research on Administrative Staff

Gökhan Murat[1]

Öz

Bu çalışma, yükseköğretim kurumlarında dijital dönüşüm sürecinin idari personel üzerinde yarattığı teknostresi ele almayı amaçlamaktadır. Üniversitelerde EBYS ve OBS gibi dijital sistemlerin yaygınlaşması iş süreçlerini ve verimliliği artırsa da beraberinde aşırı iş yükü, iş-özel yaşam sınırının istilası, karmaşıklık, güvensizlik ve belirsizlik gibi teknostres boyutlarını da beraberinde getirmektedir. Araştırmanın bir devlet üniversitesi özelinde yürütülmesi planlanmakta olup, farklı birimlerde görev yapan idari personelin dijital dönüşüm süreciyle birlikte ortaya çıkan teknostres faktörlerini ve bu faktörlerin çalışanlar üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik desen kapsamında yarı yapılandırılmış görüşmeler ile yapılacaktır. Elde edilen veriler nitel analiz programı MAXQDA 24.9.1 sürümüyle analiz edilecektir. Çalışma, dijital dönüşümün idari personel üzerindeki psikolojik ve fiziksel etkilerini ortaya koymayı ve literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Dönüşüm, Teknostres, Üniversite İdari Personeli

JEL Kodları: I23, O33, M54

Abstract

This study examines technostress experienced by administrative staff during digital transformation in higher education institutions. Although digital systems such as the Electronic Document Management System (EDMS) and Student Information System (SIS) improve work processes and efficiency, they may also increase work overload, work-life invasion, complexity, insecurity, and uncertainty. The research will be conducted at a public university and will explore technostress factors affecting administrative personnel across different units. Using a qualitative phenomenological design, data will be collected through semi-structured interviews and analyzed with MAXQDA 24.9.1. The study aims to identify the psychological and physical effects of digital transformation on administrative staff and provide findings that contribute to the literature on technostress in higher education institutions by informing future organizational practices.

Keywords: Digital Transformation, Technostress, University Administrative Staff

JEL Codes: I23, O33, M54

Genişletilmiş Özet

Yükseköğretim kurumları, dijital dönüşümün en dinamik yaşanan alanların başında gelmektedir. Bu kurumlarda görev yapan idari personel, dijitalleşme sonucu teknostres olgusunun birçok boyutuyla karşılaşmaktadır. Üniversiteler dijital dönüşüm ile birlikte, Elektronik Belge Yönetim Sistemleri (EBYS), Öğrenci Bilgi Sistemleri (OBS) ve çevrimiçi birçok iletişim araçlarının yaygınlık kazanmasıyla, iş ve iş süreçleri dönüşüme uğramıştır. Bu durum, bürokratik süreçleri hızlandırıp verimliliği artırsa da çalışanlar açısından yeni stres kaynaklarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Teknostres kavramı ilk olarak Brod (1984) tarafından teknolojinin birey üzerinde yaratmış olduğu psikolojik baskıyı ifade etmek amacıyla kullanmıştır. Ayrıca bireyin yeni teknolojilere uyum sağlamada güçlük çekmesi sonucu ortaya çıkan modern bir adaptasyon sorunu olarak tanımlamıştır (Brod, 1984). Sonraki süreçlerde teknolojinin iş ve özel hayata entegre olmasıyla,

[1] Öğr. Gör. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Sosyal Güvenlik Programı, gmurat@beu.edu.tr

bu olgunun daha geniş bir çerçevede yayıldığı görülmüştür. Özellikle günümüz yönetim anlayışının modernleşmesiyle teknostres kavramını çok boyutlu bir şekilde ele aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda teknostres; aşırı iş yükü (Techno-overload), iş-özel yaşam sınırının istilası (Techno-invasion), karmaşıklık (Techno-complexity), güvensizlik (Techno-insecurity) ve belirsizlik (Techno-uncertainty) olmak üzere beş temel boyutuyla incelenmektedir (Tarafdar vd., 2007).

Aşırı yüklenme (techno-overload), teknolojinin verimliliği artırırken beraberinde iş hızını da artırdığı ve buna bağlı olarak çalışanlardan daha fazla performans beklentisin oluşmasına yol açmaktadır. İş-özel yaşam sınırının bozulması (techno-invasion) ise çalışanların sürekli erişilebilir hale gelmesiyle ilişkilendirilmektedir. Özellikle mesai saatler sonrası, bildirim, mail, WhatsApp grupları gibi dijital uygulamalarla sınır aşımının yaşandığı görülmektedir. Karmaşıklık (techno-complexity), dijital dönüşüm çerçevesinde gelişen yeni sistemlerin öğrenilmesindeki yaşanan zorlukları ele almaktadır. Eğitim eksikliği, yetersizlik hissi, uygulamaların sürekli güncel hal alması buna örnek olarak gösterilebilir. Güvensizlik (techno-insecurity), teknolojik yetersizliklerin iş güvencesine ilişkin kaygılarla ortaya çıkarken, belirsizlik (techno-uncertainty) ise dijitalleşme ile sürekli değişen sistemler karşısında yaşanan uyum baskısını ifade etmektedir.

Bu bağlamda ele alınan çalışmanın, bir devlet üniversitesinde görev yapan idari personel üzerinde yürütülmesi planlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemin tercih edilmesi düşünülmektedir. Dolayısıyla çalışmada temel amaç genelleme yapmak değil, ele alınan soruna bütüncül bir şekilde yaklaşabilmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 116). Bu yönüyle çalışma, belirli bir kamu kurumu bağlamında teknostres olgusunun nasıl deneyimlendiğini ortaya koymayı amaç edinmektedir. Çalışmanın tek bir kurum üzerinde yürütülmesinin düşünülmesi genellenebilirliği sınırlamakla beraber, katılımcı deneyimlerini derinlemesine analiz edilmesine de imkân tanıyacaktır. Çalışmanın problem cümlesi bir devlet üniversitesinde yürütülen dijital dönüşüm uygulamalarının, idari personel üzerindeki teknostres belirtilerini ve etkilerini belirlemektir. Araştırmada çalışma grubunun, farklı idari birimlerde görev yapan ve dijital sistemleri aktif kullanan idari personellerden oluşturulması hedeflenmektedir. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik tekniğinin uygulanması planlanmaktadır. Bu kapsamda öğrenci işleri, personel daire başkanlığı, fakülte sekreterleri, bilgi işlem gibi farklı görev ve birimlerde yer alan personelin teknostres deneyimlerinin incelenmesi hedeflenmektedir. Katılımcı sayısı veri doygunluğuna ulaştığı noktada sınırlandırılması düşünülmektedir.

Çalışmada ele alınan konunun farklı perspektiften bakış açılarıyla derinlemesine incelenmesi ve yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda katılımcılara dijital sistemlerin, iş yüküne etkisi, iş özel yaşam sınır istilası, teknoloji kaynaklı uyum süreci, kaygılar, belirsizlikler ile birlikte teknostresin psikolojik ve fiziksel yansımalarına ilişkin soruların yöneltilmesi planlanmaktadır. Görüşmelerin yüz-yüze yapılması, katılımcıların onamı ve ifadelerinin ses kaydına alınması öngörülmektedir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik (olgu bilimi) desenin kullanılması düşünülmektedir. Fenomenolojik yaklaşımda bilincin özü incelenmektedir (Sönmez ve Alacapınar, 2017: 92). Araştırmacının tamamen yabancı olmadığı ancak olguların kavranmasında zorluk yaşanan durumlarda derinlemesine incelemesine olanak tanıyan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 72; Moustakas, 1994). Bu tür olgulara yüklenen anlamları sayılaştırmak güçtür. Çünkü teknostrese bağlı aşırı yüklenme, güvensizlik, belirsizlilk ve diğer stres faktörleri deneyime bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla elde edilen veriler, ses kaydına alınarak MS Word programının dikte özelliği kullanılarak kelimesi kelimesine çözümlenmesi ve yazılı metin hâlinde MS Word ortamına aktarılması öngörülmektedir. Elde edilen veriler, nitel analiz programı olan MAXQDA 24.9.1 aracılığı ile analiz edilecektir. Bu aşamada verilerdeki sık tekrarlanan ifadeler üzerinden kodlamalar yapılacaktır. Birbirleriyle benzerlik gösteren kodların bir araya getirilmesiyle temalar oluşturulacak ve teknostresin tüm temel boyutları bu temalar kapsamında yorumlanacaktır. Yapılacak olan araştırmada katılımcıların araştırma konusu hakkında bilgi aktarabilecek özelliklere sahip olması sebebiyle amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve farklı idari görevleri olması sebebiyle de maksimum çeşitlilik örneklemesi birlikte kullanılacaktır. Öncelikli olarak araştırma kapsamında yer alacak olan katılımcıların idari personel olarak

görev yapmaları ve görevleri süresince dijital dönüşüm sürecinde yer almaları gerekmektedir. Bu temel ölçütler kapsamında yer alacak olan katılımcıların araştırmaya dahil edilmesi planlanmaktadır.

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanabilmesi için ise, çeşitli önlemlerin alınması planlanmaktadır. Bu bağlamda katılımcılara açık ve anlaşılır sorular yöneltilecektir. Elde edilen bulgular doğrudan katılımcı ifadeleri ile desteklenecektir. Ayrıca soruların açık ve anlaşılabilirliğini test etmek amacıyla, pilot görüşmeler gerçekleştirilecek ve alanında uzman akademisyen görüşü de alınacaktır. Son olarak araştırma sürecinde etik ilkelere bağlı kalmak adına katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında detaylı bilgiler verilecek ve gönüllü katılım esas alınacaktır. Katılımcıların kimliği gizli tutulacak, elde edilen veriler ise sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır.

Türkiye'de ve uluslararası literatürde ele alınan çalışmalar, dijital dönüşümle birlikte teknolojik aşırı yüklenme, iş özel yaşam sınırının istilası, karmaşıklık, güvensizlik ve belirsizlik gibi teknostres unsurlarının yaşandığını ortaya koymaktadır. Bu unsurlar, çalışanlarda hem psikolojik hem de fiziksel sağlık üzerinde birtakım etkiler yaratabilmektedir. Yapılan çalışmalar, teknoloji kullanımına bağlı olarak gelişen teknostres faktörlerinin, çalışanlarda stres, kaygı, zihinsel tükenmişlik, gerginlik gibi psikolojik sorunların yanı sıra bağ ağrısı ve fiziksel yorgunluk gibi fizyolojik sıkıntılara da yol açabileceğini göstermektedir (Ayyagari, Grover ve Purvis, 2011).

Kaynakça

Ayyagari, R., Grover, V., & Purvis, R. (2011). Technostress: Technological antecedents and implications. *MIS Quarterly*, *35*(4), 831–858. https://doi.org/10.2307/41409963

Brod, C. (1984). Technostress: The human cost of the computer revolution. Addison-Wesley.

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage Publications.

Sönmez, V., Alacapınar, F.G. (2017). Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2021). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tarafdar, M., Tu, Q., Ragu-Nathan, B. S., & Ragu-Nathan, T. S. (2007). The impact of technostress on role stress and productivity. *Journal of Management Information Systems, 24*(1), 301-328 https://doi.org/10.2753/MIS0742-1222240109

Büyükşehir Belediyelerinde Algoritmik Yönetişim: Akıllı Şehir Uygulamalarıyla Personel Üzerindeki Dijital Denetim Karşısında Sendikal Haklar

Algorithmic Governance in Metropolitan Municipalities: Trade Union Rights in the Face of Digital Control over Personnel through Smart City Applications

Uğur Ömürgönülşen[1], Bekir Berkem Şenol[2]

Öz

Akıllı şehir uygulamalarının kentsel hizmetlerinin daha hızlı ve etkin bir biçimde sunumunu sağlama amacıyla büyükşehir belediyeleri tarafından kullanımı giderek artmakla birlikte bu tür dijital teknoloji uygulamaları hizmetin işleyişinin giderek insansızlaşmasına yol açmaktadır. Bu çalışma kentsel hizmetlerdeki dijital denetim uygulamalarını inceleyerek algoritmaların personelin takdir ve inisiyatif alabilme yetkisini mekanikleştirebileceği sorununa ışık tutmakta; bu tür dijital denetimlerin personelin moral ve iş matovisyonu üzerindeki olası olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir. Sendikaların personelin haklarının savunulması için algoritmik denetim mekanizmalarına karşı stratejiler ortaya koyup koyamadıkları belirlenerek dijital çağda teknolojiyle barışık bir sendikal hak aramaya ilişkin bir bir strateji sunulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Şehir Uygulamaları, Dijital Denetim, Yerel Kamu Hizmetleri, Büyükşehir Belediye Personeli, Yerel Yönetim Sendikaları

JEL Kodları: H11, H83, J51

Abstract

While the use of smart city applications is increasing by metropolitan municipalities with the aim of providing urban services more quickly and efficiently, this kind of digital technology applications is leading to the increasing dehumanization of service delivery. This study examines the digital control applications in urban services, shedding light on the problem which may mechanize the discretion and initiative-taking power of personnel; it also draws attention to the potential negative effects of digital controls on the morale and work motivation of personnel. By determining whether labour unions have developed strategies against algorithmic control mechanisms to defend the rights of personnel, the study aims to present a strategy for a technologically compatible labour union rights-seeking in the digital age.

Keywords: Smart City Applications, Digital Control, Local Public Services, Metropolitan Municipality Personnel, Local Government Labour Unions

Jel Codes: H11, H83, J51

Genişletilmiş Özet

Amaç

Akıllı şehir adı altında geliştirilen dijital teknoloji uygulamalarının yerel hizmetlerin halka daha hızlı ve verimli bir biçimde sunumunu sağlama amacıyla büyükşehir belediyeleri tarafından kullanımı her geçen gün artmakla birlikte bu uygulamalar hizmetin işleyişinin giderek insansızlaşmasına yol açmakta ve belediye personeli açısından özellikle dijital denetimden kaynaklanan sorunlar yaratabilmektedir.

[1] Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İİBF SBKY Bölümü/Yerel Yönetimler Uygulama ve Araştırma Merkezi, omur@hacettepe.edu.tr, ORCID:0000-0001-9851-2618

[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, senolbekirberkem@gmail.com, ORCID:0000-0005-3636-6818

Hayatımızın her alanına nüfuz eden teknoloji sayesinde geçmişte muhatap olarak insanın olduğu gündelik işlerimizi internet üzerinden online bir şekilde ve süreci hızlandırarak tamamlayabilmekte, bu bu sırada karşılaşılan herhangi bir sorunu, hatayı veya arızayı işi tamamlarken muhatap olarak aldığımız dijital uygulamayı değil de genellikle müşteri hizmetlerine bağlanarak çözebilmekteyiz. Ancak özellikle kamusal çalışma hayatında muhatap alınan amir, başka bir deyişle belediye personelini denetleyen otorite, bir insan değil de dijital uygulama olduğunda sorun veya hata bu kadar kolay çözülmemekte, bu durum hem hizmetten yararlananların hem de personelin mağdur olmasına yol açabilmektedir. Bu mağduriyet; vatandaş açısından bakıldığında hizmete ulaşamaması veya geç ulaşması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Personel açısından bakıldığında ise amirin veya personelin takdir ve inisiyatif kullanması ile sorun kolaylıkla çözülebilecekken amirin bir uygulama veya bir yazılım olduğu durumlarda inisiyatif alınması mümkün olamamaktadır. Personel geçmişte bireysel ve sözlü olarak sorunu çözebileceği ve gerekiyorsa hizmetin kötü işlemesi karşısında derdini anlatıp, haklılığını savunabileceği bir sistemin içerisindeyken dijitalleşmeyle birlikte bunu yapabileceği bir muhatap bulma konusunda sıkıntı yaşamaktadır.

Bunun yanı sıra, personelin her an denetlenmesinin algoritma gibi bir inisiyatifi olmayan mekanizma tarafından gerçekleştirilmesi çalışanların üzerinde büyük bir stres ve motivasyon kaybına yol açabilmektedir. Büyükşehirlerde akıllı şehir uygulalamarı kapsamında toplu taşıma, atık yönetimi veya saha denetim ekiplerinde çalışanlar, GPS ve sensörler aracılığıyla izlenmekte, algoritmalar bunları gerçekleştirirken sert bir şekilde hız ve düzenlilik tespiti yapmaktadır (KOSKİ, 2026). Bunun sonucunda; örneğin belediye otobüs şoförlerinin güzergâhlarını tamamlandıktan sonra mola sürelerinin kısaltılması veya onların temel ihtiyaçlarını kısa bir sürede gidermek zorunda kalmaları, hatta gideremmeleri gibi durumlar doğurmaktadır. Mekanik değerlendirmeler; hava durumu, trafik veya toplu taşıma aracının teknik durumunu ayrıntılı olarak dikkate alamadığından dolayı personelde yoğun strese ve hata yapma korkusuna neden olmaktadır. Bu durum personelin duygu durumuna, motivasyon ve mental sağlığına zarar vermektedir.

Algoritmalar tarafından denetlenmenin yanı sıra; personelin veri mahremiyeti de dijitalleşmenin personel üzerindeki tehditlerinden biridir. Örneğin bazı belediyelerde saha personeline iş sağlığı ve güvenliği gerekçesiyle nabız, EKG, kandaki oksijen düzeyi ve hareketlilik tespiti yapan akıllı saat ve bileklikler takılmıştır. Personelin sağlık ve yorgunluk düzeylerinin, hatta duygu durumlarının sürekli olarak veri şeklinde amirlerine aktarılması; her ne kadar personeli koruma amacıyla yapılmış olsa da performans ölçümü veya disiplin aracı olarak kullanılması riskini doğurmuştur. Personel üzerindeki sürekli bir izlenme duygusu, bir önceki örnekte olduğu gibi strese yol açarak mental sağlığına zarar vermektedir (Yankın, 2018). Dijital teknolojilerin yerel hizmet sunuma daha fazla entegre olmasıyla birlikte bu gibi durumlarla daha fazla karşılaşılmaya başlanacaktır.

İşte bu çalışmanın temel amacı, büyükşehir belediyeleri tarafından sunulan kentsel yerel hizmetlerdeki dijitalleşmenin büyükşehir belediyesi personeli üzerindeki etkilerini sorgulamaktır. Bu bağlamda, kentsel yerel hizmetlerdeki dijitalleşme ve dijital denetim uygulamalarını inceleyerek algoritmaların personelin takdir ve inisiyatif alabilme yetkisini ne şekilde ve ne ölçüde mekanikleştirebileceğine ışık tutmaktır (Alexandra ve Nguyen 2019). Sendikaların personelin haklarının savunulması için algoritmik denetim mekanizmalarına karşı stratejiler ortaya koyup koyamadıkları belirlenerek dijital çağda sendikal hak savunuculuğuna ilişkin bir öngörü sunulması amaçlanmaktadır (Belgin Boyacı, 2020).

Yöntem

Çalışmanın yöntemi esas itibariyle nitel bir doküman analizine dayanmaktadır. Doküman analizi, Türkiye'de akıllı şehir uygulamalarının yoğunlaştığı büyükşehirlerde büyükşehir belediyelerinin akıllı şehir uygulama raporlarının, stratejik planlarının ve belediye sendikaları ile imzalanan toplu iş sözleşmelerinin içerik analizleriyle yapılacaktır (Ankara BŞB, 2025). Buradaki amaç; yasal ve yönetsel metinlere dijital denetimin nasıl yansıdığını ortaya koymaktır.

Doküman analizi yoluyla şu temel sorulara cevap aranmaktadır: Algoritmik denetim mekanizmaları, büyükşehir belediye personelinin takdir yetkisini ne yönde etkilemektedir? Belediye sendikaları; dijitalleşme ile gelen algoritmik yönetim, dijital denetim ve veri odaklı performans baskısı tehditlerine karşı hak arama stratejileri geliştirebilmekte midir? Mevcut toplu iş sözleşmeleri; veri mahremiyeti ve hak arama konularında pesoneli ne ölçüde güvence altına almaktadır?

Bulgular

Bu çalışma sonucunda elde edilen temel bulgular şu konularda yoğunlaşmaktadır: Akıllı şehir uygulamalarıyla sürekli izleme mekanizmasının çalışma hayatına dâhil edilmesinin personelin sahada inisiyatif kullanma kapasitesini ne yönde ve hangi ölçüde dönüştürebildiği; sürekli olarak algoritmik denetim mekanizmalarıyla izlenme duygusunun personelde kurumsal yabancılaşma, psikolojik yalnızlaşma ve aşırı stress durumu yaratıp yaratmadığı; algoritmik denetimin giderek daha yoğun olarak çalışma hayatına nüfuz etmesine karşı ücret ve sosyal yardım odaklı mevcut sendikal faaliyetlerin personelin bu alanda korunması açısından yeterliliği; dijitalleşmeyle oluşan yeni denetim modellerine karşı geliştirilen hak arama stratejilerinin dijitalleşen çalışma ortamının yarattığı sorunlara ne derecede cevap verebildiği (Samsum, 2017).

Sonuç ve Tartışma

Algoritmik yönetim; teknolojik olarak yerel yönetimlerde verimli kaynak yönetimi açısından avantajlar sunmaktadır. Fakat bu tarz olumlu etkileri varken aynı zamanda dijital tahakküm potansiyeli de taşımaktadır. Yerel yönetimlerin insani, etik ve demokratik dokusunu tehdit etme riski karşısında algoritmik yönetim, personelin hak arama konusunda koruma altına alınmasını ve veri mahremiyeti korunması hakkında çalışmaların başlatılmasını, başlatıldıysa bu çalışmaların kapsayıcı ve etkili olmasını zorunlu hâle getirmiştir. Teknoloji; her ne kadar hayatımızı kolaylaştırıp verimliliği artırma potansiyeli taşısa da yönetici ve yönetilen olarak insanların kendi haklarını, hatta birbirlerinin hakkını savunmalarını gerektirmiştir. Dolayısıyla; sendikaların üyelerinin haklarını dijital teknolojiye karşı savunup savunamadığını sorgulamak ve bu doğrultuda bir takım tespitler yapıp, bir strateji önermek büyükşehir belediyelerinin bu alanda geleceğe yönelik hazırlık yapmasına ön ayak olacaktır. Doküman analizine dayanan bu çalışma bu alanda görgül çalışmalarının önünü açması açısıdan da önem taşımaktadır.

Kaynakça

Alexandra, M., Nguyen, A. (2019). *Explainer: Algorithmic Management in the Workplace*. Data & Society Research Institute. https://datasociety.net/wp-content/uploads/2019/02/DS_Algorithmic_Management_Explainer.pdf

Ankara BŞB. (2025). *2025-2029 Stratejik Plan*. https://s.ankara.bel.tr/files/2025/02/03/7c51bb8e47cc1ae7dba19d0c0c7d16af.pdf.

Belgin Boyacı, N. (2020). *Dijital Emek Platformları ve Sendikalar*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi.

KOSKİ (2026). *Akıllı Sağlık ve Konum Takip Sistemi Projesi*. Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi KOSKİ Genel Müdürlüğü Akıllı Şehir Uygulamaları.

Samsum, N. (2017). "Çalışmanın Değişen Anlamı ve Güncel Durumuna İlişkin Tartışmalar". *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, *3*(3), 160–210. https://doi.org/JA66TZ45DG

Yankın, F. B. (2018). Dijital Dönüşüm Sürecinde Çalışma Yaşamı. *Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *7*(2), 1–38. https://doi.org/JA78NU38HS

Rusya Teknik ve Kurumsal Akademileri ROSATOM Perspektifinde Türkiye'de Nükleer Enerji Üretimine Özgü Kamu İnsan Kaynağı Eğitimi Yapılanması

Russian Technical and Institutional Academies in the ROSATOM Perspective Public Human Resources Training Structure Specific to Nuclear Energy Production in Turkey

Nevriye Simge Özgüleç[1], Kamil Ufuk Bilgin[2]

Öz

Nükleer enerji Türkiye'de her ne kadar yeni gelişmeye başlayan bir sektör olsa da dünyada 70 yılı aşkın geçmişe sahiptir. Bu kapsamda Rusya'nın nükleer alandaki bilgi ve tecrübesinin Türkiye'ye bilgi transferi yoluyla aktarılması hedeflenmektedir. Bilgi transferinin sağlanabilmesinin en önemli araçlarından biri de eğitim faaliyetlerinin geliştirilmesidir. Bu bildiri kapsamında Rusya'da faaliyet gösteren ROSATOM Akademileri incelenecek ve Türkiye'de nükleer sektörde benzer bir akademi kurulması hususu analiz edilmiştir. İlgili akademi kapsamında kamu sektörüne bilgi transferinin nasıl yapılacağı, nükleer kamu personelinin nasıl eğitilebileceği ve nükleer kamu personelinin akademiye nasıl entegre edilebileceği hususları bildirinin odağını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Nükleer enerji üretimi, Nükleer eğitim, Türkiye'de nükleer eğitim, Rus Rosatom Teknik Akademisi, Rus Rosatom Kurumsal Akademisi.

JEL Kodları: H830

Abstract

Although nuclear energy is a relatively new and developing sector in Türkiye, it has a history of over 70 years worldwide. The goal is to transfer this capability to Turkey through the transfer of knowledge and experience from Russia's nuclear sector. One of the most important tools for facilitating this knowledge transfer is the improvement of training processes. This report will examine ROSATOM Academies operating in Russia and analyze the possibility of establishing a similar academy in Türkiye. The focus will be on how public sector knowledge transfer within the academy is planned, how nuclear public human resource can be organized, and how nuclear public human resource can be integrated into the academy.

Keywords: Nuclear energy production, nuclear education, nuclear education in Turkey, Russian Rosatom Technical Academy, Russian Rosatom Corporate Academy.

JEL Codes: H830

Genişletilmiş Özet

Nükleer enerji sektörü, yüksek güvenlik standartları ve karmaşık teknolojik süreçleri nedeniyle nitelikli insan kaynağına diğer birçok sektörden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Nükleer tesislerin güvenli işletilmesi, yalnızca ileri teknolojiye değil; aynı zamanda gerekli bilgi, beceri ve yetkinliklere sahip personelin etkin biçimde planlanması, yetiştirilmesi ve elde tutulmasına bağlıdır. Bu nedenle insan kaynakları planlaması, nükleer enerji programlarının sürdürülebilirliği ve güvenlik performansının temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Özellikle uzun eğitim süreleri, uzman personel ihtiyacı ve yaşlanan iş gücü dikkate alındığında, nükleer sektörde stratejik insan kaynakları yönetimi ve bilgi transferi kritik öneme sahiptir.

[1] İK Uzmanı (Human Resource Specialist), Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, nevriye.ozgulec@enerji.gov.tr ORCID: 0000-0003-1561-9212

[2] Prof.Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Böl., kamil.bilgin@hbv.edu.tr ORCID: 0000-0001-5715-5466

(Tsoulfanidis,2012 & Hrinchenko,2024 &) Türkiye, ilk nükleer santralini önümüzdeki yıllarda Mersin-Akkuyu'da üretime geçirmeyi hedeflemektedir.

Türkiye'de henüz yapım aşamasında olan nükleer enerji üretimi tesislerinde nükleer enerji üretimi aşamasına gelindiğinde, nitelikli insan kaynaklarının nasıl seçileceği ve potansiyel insan kaynaklarının nükleer sektöre eğitim yoluyla nasıl adapte edilebileceği konusu, **araştırmanın temel problemini** oluşturmaktadır.

Bu kapsamda **bildirinin temel amacı** Türkiye'de nükleer sektörün, endüstrinin karmaşık ve gelişen taleplerini karşılayabilecek, yüksek vasıflı, bilgili ve güvenlik bilincine sahip insan kaynaklarına nasıl sahip olunabileceğinin araştırılmasıdır. Zira nükleer insan kaynakları geliştirme politikalarının operatörler, mühendisler ve teknisyenler de dahil olmak üzere teknik ve idari nükleer profesyonellerin, nükleer tesisleri güvenli ve verimli biçimde yönetmek için gerekli teknik bilgi ve becerilere sahip olmasının sağlanabilmesi gerekmektedir.

Bildirinin önemi, aslında Türkiye'de nükleer sektör, iklim değişikliği politikaları kapsamında ve yeşil enerji dönüşümü açısından ortaya çıkmaktadır. Çünkü 2053 Karbon Sıfır hedefleri doğrultusunda nükleer enerjinin payının arttırılması, Türkiye'nin temel stratejisini oluşturmaktadır. Türkiye'de yakın bir tarihte inşaat dönemi bitirilerek üretime geçecek ve uzun yıllar yönetilmesi planlanan Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin, nükleer insan kayaklarının nitelikli personel yetiştirilmesi hususunda ulusal ve uluslararası politikaların derlemesini çıkarmak ve Türkiye'de nükleer operasyonlarının stratejilerini nasıl geliştirilebileceğini belirlenmesinin amaçlandığı bu çalışmada, Rusya'daki nükleer insan kaynakları eğitimi deneyimi ve geliştirme politikaları ele alınmıştır.

Bildiride yöntem olarak, nükleer insan kaynakları yönetimi ve nükleer insan kaynakları geliştirme alanındaki bilimsel kaynakların öncelikle taranması; sonrasında nükleer kurumların, özellikle Rusya'nın nükleer insan kaynakları geliştirme politikaları konusunda önemli rol oynayan *ROSATOM Akademileri* incelemesi ve kurumsal kaynaklarının taranması yöntemi benimsenmiştir. Bu iki eğitim kurumun incelenmesi sonucunda ise, Türkiye nükleer enerji üretiminde gerekli insan kaynağının eğitimi için ulusal nükleer eğitim modeli önerilmiştir.

Bildiri bulguları olarak karşımıza öncelikle Türkiye'de nükleer alanda insan kaynaklarının teorik eğitimi için sadece lise ve üniversite düzeyinde eğitim olanakları mevcuttur ve Akademi yapılanmasının oluşturulması bilgi transferi, akademik alanda bilgi yönetimi ve ulusal ile uluslararası uzman yetiştirme açısından sektörün de gelişimi için gereklidir.

Buna göre nükleer sektörde gelişmiş eğitim yapılanmasına sahip olan Rusya'da mevcut nükleer eğitim kurumları şunlardır:

1. *Rosatom Teknik Akademisi* (Rosatom Technical Academy)
2. *Rosatom Kurumsal Akademisi* (Rosatom Corporate Academy)

Rusya Teknik Akademisi teknik eğitimi kurumsal hale getirirken, kurumsal akademi ise insan kaynakları ve sosyal bilimlerle ilgili eğitimleri veren akademi olarak yapılanmıştır. Özellikle Teknik Akademi bünyesinde ulusal ve uluslararası uzman yetiştirme süreci devam ettirilmektedir. (Rosatom Technical Academy, n.d. & Rosatom Corporate Academy, n.d.) Rusya'da nükleer akademilerin kurulması uluslararası nükleer ağlarına katılımı, uluslararası eğitim olanaklarının genişlemesini ve disiplinler arası nükleer eğitimin yaygınlaşmasını da sağlamıştır. Rusya'da kurulan akademiler Rusya'nın nükleer alanda uzmanlaşmasına katkıda bulunurken aynı zamanda Rusya'nın nükleer tecrübelerini aktarma merkezi haline gelmiştir. (Kryuchkov,2008 & Lartigue ve Martínez, 2008)

Sonuç olarak Türkiye'deki mevcut nükleer insan kaynakları planları, nükleer insan kaynakları uygulamaları ve nükleer eğitim politikaları da analiz edilerek; Rusya'nın nükleer insan kaynakları eğitiminde yapılandırdığı akademik kurumların incelenmesi sonucu Türkiye'nin insan kaynakları eğitimi politikasının nasıl geliştirilebileceğine dair öneriler sunulmuş; Türkiye için Rusya'daki adı geçen akademiler modeline benzer "*Türkiye Ulusal Nükleer Akademisi-TUNAK*" kurulması önerilmiştir.

Kaynakça

Hrinchenko, H., Kupriyanov, O., Trishch, R., Antonenko, N., & Bubela, T. (2024). *Assessment of the quality of operation of equipment of nuclear power plants for the purpose of safe green transformation*.

Kryuchkov, E. F. (2008). Nuclear education in Russia: Status, peculiarities, perspectives and international cooperation. *Progress in Nuclear Energy*, *50*(2-6), 121-125.

Lartigue, J., & Martínez, T. (2008). Trends in nuclear education. Journal of Radioanalytical and Nuclear Chemistry, 276(3), 849-855.

Rosatom Corporate Academy. (n.d.). *About Rosatom Corporate Academy*. Rosatom Corporate Academy

Rosatom Technical Academy. (n.d.). *Training for nuclear power plant personnel*. Rosatom Technical Academy

Sánchez, F. J. (2012). The need for human resources in nuclear power programmes. In A. Lokhov (Ed.), *Infrastructure and methodologies for the justification of nuclear power programmes* (pp. 147–188). Woodhead Publishing.

Tsoulfanidis, N. (Ed.). (2012). *Nuclear energy: Selected entries from the encyclopedia of sustainability science and technology*. Springer.

Adıyaman Üniversitesi Akademisyenlerinin Afet Deneyimi, İşten Ayrılma Niyeti, İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Üzerine Bir Araştırma[1]

A Study on Adıyaman University Academics Disaster Experiences, Turnover Intention, Job Satisfaction, and Organizational Commitment

Sezai Öztop[2], Gülşen Kırpık[3], Bahar Bıyıklar[4]

Öz

Bu çalışma, 6 Şubat depremlerinin Adıyaman Üniversitesi akademisyenlerinin işten ayrılma niyeti, iş doyumu ve örgütsel bağlılık üzerindeki etkilerini incelemektedir. Veri toplama aracı olarak çevrimiçi anket tekniği kullanılan çalışma da dört ölçek kullanılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler, IBM SPSS Statistics v.29 ve IBM SPSS PROCESS Macro v.4.3 yazılımları kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde korelasyon, regresyon ve ANOVA yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular, afetten etkilenmenin işten ayrılma niyetini artırdığını, iş doyumu ve örgütsel bağlılığın ise bu niyeti azaltıcı rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, duygusal bağlılık, afetin olumsuz etkisini zayıflatan önemli bir düzenleyici değişken olarak öne çıkmaktadır. Sonuç olarak, afet sonrası süreçte akademisyenlerin iş doyumu ve bağlılığını artırmaya yönelik politikaların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet Etkisi, İşten Ayrılma Niyeti, İş Doyumu, Örgütsel Bağlılık, Adıyaman

JEL Kodları: J28, M12, D91

Abstract

This study examines the effects of the February 6 earthquakes on Adıyaman University academics' turnover intention, job satisfaction, and organizational commitment. The study, which used an online survey technique as a data collection tool, utilized four scales. The data obtained within the scope of the research were analyzed using IBM SPSS Statistics v.29 and IBM SPSS PROCESS Macro v.4.3 software. Correlation, regression and ANOVA methods were used in the analysis of the data. The findings indicate that disaster exposure increases turnover intention, while job satisfaction and organizational commitment play a reducing role. Furthermore, affective commitment emerges as a key moderating variable that weakens the negative impact of the disaster. Overall, the results highlight the importance of developing policies to enhance job satisfaction and organizational commitment in the post-disaster period.

Keywords: Disaster Impact, Turnover Intention, Job Satisfaction, Organizational Commitment, Adıyaman

JEL Codes: J28, M12, D91

[1] Bu bildiri, "Deprem Bölgesindeki Akademisyenlerde İşten Ayrılma Niyeti ile Bu Niyetin Oluşumunda İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılığın Rolünün Tespiti ve İşten Ayrılma Niyetini Azaltıcı Kamu Politikası Önerilerinin Geliştirilmesi" başlıklı TÜBİTAK 1001 ÇABA Projesi (Proje No: 223K334) kapsamında üretilmiştir.

[2] Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sezai.oztop@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2656-2776

[3] Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, Eczacılık Meslek Bilimleri Bl., gkirpik@adiyaman.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4785-9624

[4] Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, baharbiyiklar06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6435-6239

Genişletilmiş Özet

Amaç

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de meydana gelen depremler, özellikle etkilenen bölgelerde sosyal, ekonomik ve kurumsal yapılar üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Yapılan çalışmalar, deprem kaynaklı korku ve stresin çalışanların işten ayrılma niyeti, iş stresi ve duygusal tükenmişlik üzerinde anlamlı etkiler oluşturduğunu göstermektedir (Amırlı, 2025; Sayin vd., 2025). Bu durum, yükseköğretim kurumlarında akademik personelin çalışma koşulları, motivasyonu ve kurumsal bağlılığının da değişime uğradığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, afetlerin akademik personel üzerindeki etkilerinin incelenmesi hem kurumsal sürdürülebilirlik hem de insan kaynakları yönetimi açısından büyük önem taşımaktadır.

Yönetim literatüründe örgütler, "birtakım amaçları gerçekleştirmek için bir araya gelen hammadde, makine, insan ve organizasyon gibi üretim araçlarının uygun bileşiminden oluşmuş yapılar" olarak görülmektedir (Eren, 2012). Örgütler sadece fiziksel yapılardan ibaret olmayıp, bir dizi amacı gerçekleştirmek için bir araya gelen insanlardan oluşmaktadır (Aswathappa, 2010). Üniversiteler de akademik ve idari personel yapısı, altyapı ve üst-yapı sistemleri, ulusal ve uluslararası ilişkiler ağı ve bünyesindeki öğrencileriyle "tek parçalı olmayan örgütler" olarak değerlendirilmektedir (Kuh ve Whitt, 1988). Üniversiteler, sanayi öncesi "eğitim", sanayi toplumunda "araştırma", günümüz bilgi toplumunda ise "ekonomik ve sosyal kalkınmaya katkı sağlama" rolüne sahiptir (Eren ve Aydın, 2016). Kentlerin gelişimi, üniversitedeki eğitim, araştırma ve toplum hizmetlerinin devamlılığı için akademisyenlerin istihdamı önemli bir gerekliliktir. Deprem bölgesindeki üretim tesisleri vasıtasıyla kalkınmaya ciddi katkı sağlayan sanayi kuruluşlarının nitelikli ve ara elemanlarının da yetiştirildiği üniversitelerin deprem nedeniyle yaşadığı olumsuzluklar fevkalade önemlidir. Deprem sonucunda üniversitelerin bölgedeki nitelikli insan ihtiyacını karşılama yeteneğini kaybetme riskinin ortaya çıktığı görülmüştür. Yükseköğretimde eğitim kadrosunu oluşturan akademisyenlerin deprem sonrasında işten ayrılma niyetinde artışlar oluşmuştur. İşten ayrılma niyeti, artan maliyete, üretkenlik kaybına ve genel performansta olumsuz bir etki yaratabileceğinden üniversiteler için önemli bir endişe kaynağıdır.

Bu çalışmanın dayandırıldığı kavramlar işten ayrılma niyeti, iş doyumu ve örgütsel bağlılıktır. Aydoğdu ve Aşıkgil'e (2011) göre, bir örgütün motivasyonu yüksek, yenilikçi, üretken çalışana ihtiyacı varsa iş doyumu ve örgütsel bağlılık o örgüt için önemli faktörlerin başında gelmektedir. Zira yüksek iş doyumu ve örgütsel bağlılık, çalışanların işten ayrılma niyetlerini etkileyebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, Adıyaman Üniversitesi (ADÜ) akademisyenlerinin afet deneyimi ile işten ayrılma niyeti, iş doyumu ve örgütsel bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmada ayrıca iş doyumu ve örgütsel bağlılığın bu ilişkideki aracılık ve düzenleyici rolleri analiz edilmiştir. Bunun yanı sıra, deprem sonrası süreçte akademisyenlerin işten ayrılma niyetini etkileyen bireysel ve kurumsal faktörlerin ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu amaca uygun olarak geliştirilen üç hipotez şu şekildedir: (i) depremden kişisel etkilenme düzeyi işten ayrılma niyetini olumsuz etkiler, (ii) kişisel afet etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide iş tatmini ve örgütsel bağlılık seviyelerinin düzenleyici etkileri vardır ve (iii) örgütsel bağlılık ile iş tatmini düzeyleri arasında bir pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır.

Afetler yalnızca fiziksel altyapıyı değil, aynı zamanda bireylerin psikolojik durumlarını, motivasyonlarını ve örgütlerine olan bağlılıklarını da etkilemektedir. Akademik personel açısından bu etkiler, işten ayrılma niyetinde artış, iş doyumunda azalma ve örgütsel bağlılıkta zayıflama şeklinde kendini gösterebilmektedir. Ancak bu değişkenler arasındaki ilişkilerin özellikle afet sonrası bağlamda nasıl şekillendiği literatürde sınırlı düzeyde ele alınmıştır. Bu çalışma, afet sonrası bir üniversite örneği üzerinden elde edilen nicel bulgularla literatüre katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda üniversite yöneticileri ve politika yapıcılar için akademik personelin kurumda tutulması ve motivasyonunun artırılmasına yönelik önemli çıkarımlar sunmaktadır. Çalışmanın özgün katkısı, afet deneyiminin akademisyenlerin işten ayrılma niyeti, iş doyumu ve örgütsel bağlılık ilişkileri üzerindeki etkilerini nicel olarak ortaya koymasıdır. Ayrıca, duygusal bağlılığın işten ayrılma

niyeti üzerindeki düzenleyici rolünü belirleyerek, afet sonrası akademik personelin bağlılığını ve motivasyonunu artırmaya yönelik politika geliştirmeye bilimsel bir temel sağlamasıdır.

Yöntem

Bu araştırmada, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremlerinin etkilerini incelemek amacıyla nicel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmanın örneklemi, Adıyaman Üniversitesi'nde görev yapan toplam 148 akademisyenden oluşmaktadır. Katılımcılar, demografik özellikleri, akademik unvanları, idari görev durumları ve kuşak dağılımları açısından çeşitlilik göstermektedir.

Veri toplama aracı olarak çevrimiçi anket tekniği tercih edilmiş ve anket formu 62 sorudan oluşmuştur. Soruların büyük çoğunluğu, katılımcıların tutum, algı ve deneyimlerini ölçmeye yönelik olarak Likert tipi ölçekler temelinde yapılandırılmıştır; sosyo-demografik bilgiler ise açık uçlu sorularla elde edilmiştir. Anket formunda dört farklı ölçek kullanılmıştır: İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık, İşten Ayrılma Niyeti ve Kişisel Afet Etki ölçekleri. İş Tatmini, Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Niyeti ölçekleri, daha önce Türkçeye çevrilmiş ve geçerlik-güvenirlik analizleri yapılmış olduğundan aynen kullanılmıştır. Kuntz ve diğerleri (2013) tarafından Christchurch depremleri sonrası geliştirilen Kişisel Afet Etki Ölçeği ise bu araştırma için Türkçeye çevrilmiş ve anket uygulamasından önce geçerlik-güvenirlik analizi yapılmıştır.

Araştırmanın uygulanabilmesi için Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan etik onayı alınmıştır. Ölçeklerin uygulanabilirliği, anlaşılabilirliği ve sorunsuz yürütülebilirliğinden emin olmak amacıyla pilot uygulama yapılmıştır. Asıl veri toplama süreci, 2025 yılı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında, Adıyaman Üniversitesi'nin akademik iletişim sistemi ve diğer dijital kanallar aracılığıyla kolayda örneklem yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler, IBM SPSS (v.29) programına girilmiş, sayısal değerler olarak düzenlenmiş ve analiz için hazırlanmıştır.

Nicel verilerin analizinde korelasyon, regresyon ve ANOVA yöntemleri kullanılmıştır. Bu analizler aracılığıyla afet deneyimi, işten ayrılma niyeti, iş doyumu ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiler incelenmiş; ayrıca iş doyumu ve örgütsel bağlılığın işten ayrılma niyeti üzerindeki aracılık ve düzenleyici rollerinin test edilmesine olanak sağlanmıştır.

Bulgular

Elde edilen veriler IBM SPSS v.29 ve IBM SPSS v.4.3 Process Macro yazılımıyla analiz edilmiştir. Araştırmanın Veri Analizi aşamasında, elde edilen analizler yordanarak faktörler arasındaki ilişkiler değerlendirilmiş ve araştırmanın hipotezleri test edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, ADÜ akademisyenlerinin işten ayrılma niyeti orta düzeyde ($\bar{X}$ = 2,74) bulunmuştur. Üniversiteler arası karşılaştırmada bu düzey, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi'nden düşük, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nden ise yüksek bir seviyede yer almaktadır. Afetten etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($r = 0,329$; $p < 0,01$). Bu durum, afet deneyiminin işten ayrılma niyetini artırdığını göstermektedir.

İş doyumu açısından bakıldığında, ADÜ akademisyenlerinin ortalama iş doyumu düzeyinin görece yüksek olduğu ($\bar{X}$ = 3,69) görülmektedir. İş doyumu, örgütsel bağlılığı anlamlı ve pozitif yönde etkilemekte ($\beta = 0,510$; $p < .05$) ve işten ayrılma niyetini azaltmaktadır. Ancak afetten etkilenme düzeyinin iş doyumu üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır.

Örgütsel bağlılık düzeyi ($\bar{X}$ = 3,15) diğer üniversitelere kıyasla biraz daha yüksek olmasına rağmen, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Örgütsel bağlılığın alt boyutları olan duygusal, devamlılık ve normatif bağlılık ile işten ayrılma niyeti arasında negatif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Bu alt boyutlar arasında özellikle duygusal bağlılık ön plana çıkmaktadır.

Düzenleyici rol analizleri sonucunda, yalnızca duygusal bağlılığın afetten etkilenme ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide anlamlı bir düzenleyici rol oynadığı belirlenmiştir (β =-0,175; p <0,05). Bu bulguya göre, duygusal bağlılık düzeyi yüksek olan akademisyenlerde afetin işten ayrılma niyeti üzerindeki olumsuz etkisi zayıflamaktadır. Buna karşın iş doyumu, genel örgütsel bağlılık, devamlılık bağlılığı ve normatif bağlılık bu ilişkide anlamlı bir düzenleyici veya aracı rol üstlenmemiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 depremleri sonrası Adıyaman Üniversitesi akademisyenlerinin afet deneyimi, işten ayrılma niyeti, iş doyumu ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkileri nicel yöntemle analiz etmiştir. Elde edilen bulgular, afet deneyiminin akademisyenlerin işten ayrılma niyetini anlamlı biçimde artırdığını göstermiştir. Bu bulgu, iş tatmini ve örgütsel bağlılığın çalışanların ayrılma eğilimlerini etkilediğine dair önceki çalışmalarda ifade edilen ilişkilerle uyumludur (Hayes vd., 2013; Aydoğdu & Aşıkgil, 2011).

Araştırma bulguları, iş doyumunun yükselmesinin çalışanların kuruma bağlılığını artırdığını ve işten ayrılma niyetini azalttığını göstermektedir. Bu sonuç, literatürde iş tatmini ile işten ayrılma niyeti arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğunu ortaya koyan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Erdoğdu & Sökmen, 2023). Ayrıca elde edilen veriler, örgütsel bağlılığı yüksek olan çalışanların ayrılma niyetinin daha düşük olduğunu ortaya koyan ampirik çalışmalarla da örtüşmektedir (Oh vd., 2007).

Bu çalışmada ayrıca, duygusal bağlılık alt boyutunun afet deneyimi ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol üstlendiği belirlenmiştir. Bu bulgu, örgütsel bağlılığın özellikle duygusal düzeyde güçlendirilmesinin, stresli ve olumsuz koşullarda bile çalışanların ayrılma niyetini bastırabileceğini destekleyen literatürle paralellik göstermektedir (Yalçınkaya, 2021).

Sonuç olarak, bu çalışma afet gibi kriz dönemlerinde iş doyumu ve örgütsel bağlılığın güçlendirilmesinin, akademisyenlerin işten ayrılma niyetini azaltmada kritik stratejiler olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle duygusal bağlılığın desteklenmesi, kriz sonrası süreçlerde çalışanların bağlılığını artırarak ayrılma eğilimlerini azaltabilir. Bu nedenle yükseköğretim kurumlarının insan kaynakları uygulamalarında, çalışanların motivasyon ve bağlılığını artıracak programlara öncelik vermesi önerilmektedir. Ayrıca elde edilen bulgular, işten ayrılma niyetinin yalnızca bireysel özelliklerden değil, barınma koşulları, ailevi sorumluluklar ve kurumsal destek gibi bağlamsal faktörlerden de etkilendiğini göstermektedir (Erdoğdu & Sökmen, 2023; Yalçınkaya, 2021). Bu durum, afet sonrası üniversitelerin akademik personelin ihtiyaçlarına yönelik bütüncül politikalar geliştirmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, farklı üniversiteler ve bölgeler arasında karşılaştırmalı ve boylamsal araştırmalar önerilmektedir.

Kaynakça

Amırlı, H. (2025). Deprem korkusunun işten ayrılma niyetine etkisinde duygusal tükenmişlik ve iş stresinin aracılık rolü: 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinden etkilenen illerde bir alan araştırması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 51, 615–648. https://doi.org/10.14520/adyusbd.1789737

Aswathappa, K. (2010). *Organizational behavior*. Mumbai: Himalaya Publishing House.

Aydogdu, S., & Aşıkgil, B. (2011). An empirical study of the relationship among job satisfaction, organizational commitment and turnover intention. *International Review of Management and Marketing*, 1(3), 43–53.

Erdoğdu, F. B., & Sökmen, A. (2023). Örgütsel bağlılık ile iş tatmini ve işten ayrılma niyeti ilişkisi: Örgütsel vatandaşlık davranışının aracılık rolü. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 7(1), 244–264. https://doi.org/10.21325/jotags.2019.362

Eren, V., & Aydın, A. (2016). Neo-liberalizmle gelen değişimin yükseköğretim sistemine etkileri. *Route Educational and Social Science Journal*, 3(3), 218–232.

Eren, E. (2012). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi* (13. baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Hayes, T., et al. (2013). The influences of job satisfaction and organizational commitment on turnover intention. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 97, 201–208. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.10.223

Kuh, G. D., & Whitt, E. J. (1988). *The invisible tapestry: Culture in American colleges and universities* (ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1). Association for the Study of Higher Education. https://eric.ed.gov/?id=ED299934

Kuntz, J. R. C., Näswall, K., & Bockett, A. (2013). Keep calm and carry on? An investigation of teacher burnout in a post-disaster context. *New Zealand Journal of Psychology*, 42(2), 57–68.

Oh, I.-S., Kim, K., & Darnold, T. (2007). Relationships among job satisfaction, organizational commitment, job performance, and turnover intention: A literature review and meta-analysis with Korean samples.

Sayin, K., Ercan, F., Artuğer, S., & Gençer, K. (2025). The effect of fear of earthquake on turnover intention: The mediating role of job stress and the moderating role of work experience. *Acta Psychologica,* 259, 105471. https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2025.105471

Yalçınkaya, M. E. (2021). Çalışanların örgütsel bağlılık ve iş tatminlerinin işten ayrılma niyeti üzerine etkisi: Bir sivil toplum kuruluşu örneği (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Kamuda Dijital Yeterliliklerin Eğitim Yoluyla İnşası: Yeni Yönetmelik ve Uzaktan Eğitim Kapısı Üzerinden Aday Memur Eğitimlerine İlişkin Bir İnceleme

Constructing Digital Competencies in Public Administration Through Education: An Examination of Candidate Sivil Servant Training Through the New Regulation and Distance Education Portal

Gülçin Eroksal Ülger[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de kamu personelinin dijital yeterliliklerinin eğitim yoluyla nasıl inşa edildiğini, 19 Mart 2026 tarihli Memurların Yetiştirilmeleri ve Eğitimleri Hakkında Genel Yönetmelik ile Uzaktan Eğitim Kapısı uygulaması çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Dijital yeterlilikler kapsamında Dig.Comp 3.0 temel referans kaynağı olarak kullanılmıştır. Araştırmada resmî mevzuat metinleri, Uzaktan Eğitim Kapısı'na ilişkin kurumsal düzenlemeler ve aday memur eğitim içerikleri tematik analiz yoluyla incelenerek, Dig.Comp 3.0'da yer alan yeterliliklerle karşılaştırmalı bir analiz yürütülmüştür. Bulgular, yeni yönetmeliğin kamu personel eğitiminde dijitalleşmeyi normatif bir zemine oturttuğunu, Uzaktan Eğitim Kapısı'nın ise standardizasyon, erişilebilirlik, izlenebilirlik ve ölçme-değerlendirme açısından merkezi bir rol üstlendiğini göstermektedir. Bununla birlikte, dijital yeterliliklerin yalnızca teknik araç kullanımına indirgenmemesi; eleştirel düşünme, veri güvenliği, dijital etik ve uygulamalı becerilerle desteklenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Personel Eğitimi, Dijital Yeterlilikler, Uzaktan Eğitim, Aday Memur Eğitimi, Uzaktan Eğitim Kapısı

JEL Kodları: D73, D78, H11, J24, M12, M53

Abstract

This study examines how the digital competencies of public personnel in Türkiye are built through training, focusing on the General Regulation on the Training and Education of Civil Servants and the Distance Education Gateway. Dig.Comp 3.0 is used as the main analytical reference. The study applies thematic analysis to regulations, institutional arrangements concerning the Gateway, and candidate civil servant training content, comparing them with Dig.Comp 3.0 competencies. The findings show that the new regulation provides a normative basis for digitalization in training, while Gateway plays a central role in standardization, accessibility, traceability, and assessment. The study concludes that digital competence should not be reduced to technical tool use, but should also include critical thinking, data security, digital ethics, practical skills.

Keywords: Public Personnel Training, Digital Competencies, Distance Learning, Candidate Public Personnel Training, Distance Learning Gateway

JEL Codes: D73, D78, H11, J24, M12, M53

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gulcineroksal@hotmail.com, https://orcid.org/0000-0002-6059-9110

Genişletilmiş Özet

Kamu yönetiminde dijital dönüşüm, sadece teknolojik altyapının modernize edilmesini değil, aynı zamanda kamu personelinin dijital yeterliliklerinin de sistematik olarak geliştirilmesi gerekliliğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, dijitalleşme sadece hizmet sunumunu değil kamu personelinden beklenen bilgi, beceri ve yetkinliklerin de dönüşmesi gerekliliğini ön plana çıkartmaktadır.

Ülkemizde, e-devlet uygulamalarının sayıca artması ve yaygınlaşması, elektronik belge yönetim sistemlerinin kurumsallaşması karar alma süreçlerinde veriye dayalı sistemlerin kullanılması vb. gibi dönüşümler neticesinde, kamu personelinin salt mevzuat bilgisi ile sınırlı bir mesleki profile sahip olması, dijital hayata uyum sağlayamamasına neden olmaktadır. Bu gelişmeler ışığı altında kamu personelinin, dijital araçları etkin kullanabilme, veri güvenliği, çevirim içi öğrenme süreçlerine uyum sağlayabilmenin yanısıra, dijital etik, e-hizmet tasarımı gibi ileri düzey yetkinliklerle donatılmış olması beklenmektedir (OECD, 2021; Vuorikari vd., 2022). Bu nedenle kamu personelinin eğitimi, dijital devletin insan kaynağını biçimlendirmesi beklenen stratejik bir alan haline gelmektedir.

Türkiye'de kamu personel eğitimine ilişkin yaklaşımın son dönemde daha belirgin bir şekilde dijitalleşme yönünde evrildiği görülmektedir. Bu dönüşümün en önemli göstergelerinden birisi 19 Mart 2026 tarihli ve 33201 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Memurların Yetiştirilmeleri ve Eğitimleri Hakkında Genel Yönetmelik"tir (Cumhurbaşkanlığı, 2026). Söz konusu yönetmelik, yalnızca aday memurların eğitimlerini değil, asli memurların da yetiştirilmelerini, hizmet içi eğitimlerini, nitelik, verimlilik ve yetkinlik artışı gibi daha geniş bir kapsam ile yürürlüğe girmiştir. Uzaktan eğitim ve uzaktan eğitim kapısı yönetmelik çerçevesinde işlevsel olarak önem kazanmıştır. Yeni yönetmelikte Uzaktan Eğitim Kapısı, kamu personelinin mesleki ve bireysel gelişimini destekleyen, merkezi koordinasyon altında yürütülen dijital eğitim ve öğrenme platformu olarak tanımlanmıştır. Bu yönüyle platform, yalnızca teknik bir eğitim aracı değil; eğitimde standardizasyonu, izlenebilirliği, erişilebilirliği ve ölçme -değerlendirme süreçlerini destekleyen kamusal bir dijital altyapı niteliği taşımaktadır.

Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, Türkiye'de kamu personelinin dijital yeterliliklerinin geliştirilmesine yönelik yeni yönelimi, güncel mevzuat değişikliği ile Uzaktan Eğitim Kapısı uygulaması üzerinden incelemektir. Çalışmada, dijital yeterliliklerin kamu personel eğitimi bağlamında nasıl anlam kazandığı, yeni yönetmeliğin bu alandaki dönüşümü nasıl normatifleştirdiği ve Uzaktan Eğitim Kapısı'nın nasıl bir uygulama zemini sunduğu tartışılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, kamu personel eğitiminde dijitalleşmenin yalnızca araçsal değil; aynı zamanda kurumsal ve yönetsel bir dönüşüm anlamına geldiğini ileri sürmektedir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve kamu politikası analizi kapsamında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Veri setinin merkezini, 19 Mart 2026 tarihli ve 33201 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 11105 Karar Sayılı "Memurların Yetiştirilmeleri ve Eğitimleri Hakkında Genel Yönetmelik" oluşturmaktadır. Buna ek olarak, Cumhurbaşkanlığı tarafından yönetilen Uzaktan Eğitim Kapısı platformunun işleyişi, eğitim modülleri ve sisteme ilişkin yayımlanmış güncel kamu verileri analiz edilmiştir.

Kuramsal çerçevenin oluşturulmasında ulusal ve uluslararası kamu yönetimi literatüründen, OECD'nin dijital devlet raporlarından Dig.Comp 3.0 belgesinden ve güncel akademik yayınlardan yararlanılarak çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği desteklenmiştir

Bulgular

Dijital yeterlilikler kavramı, Avrupa Komisyonu tarafından geliştirilen Dijital Yeterlilik Çerçevesi ile sistematikleştirilmiştir. Bu çerçeve, bilgi ve veri okuryazarlığı, iletişim ve iş birliği, dijital içerik oluşturma, güvenlik ve problem çözme olmak üzere beş temel alanı kapsamaktadır (Vuorikari vd., 2022; Cosgrove ve Cachia, 2025). Kamu sektörü özelinde dijital yeterlilikler, sadece bireysel becerileri değil, kurumsal kapasite ve kamu hizmeti sunumundaki verimliliği de doğrudan etkilemektedir (OECD, 2021).

Özellikle OECD'nin kamu sektörü için dijital yetenek ve beceri çerçevesi, bilgi ve veri okuryazarlığı, iletişim ve işbirliği, dijital içerik oluşturma, güvenlik ve problem çözme alanlarında kamu görevlilerinin yetkinliklerini artırma gerekliliğini vurgulamaktadır (OECD, 2021).

Kamu personeli eğitiminde dijitalleşme, uluslararası literatürde farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. Inakefe vd. (2023), Nijerya'da yaptıkları çalışmada, kamu görevlilerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin e-devlet uygulamalarının etkinliğini doğrudan etkilediğini ve hizmet içi eğitimlerin bu bağlamda kritik öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Portekiz'de yapılan bir araştırma, kamu sektörü çalışanlarının dijital beceri eğitim ihtiyaçlarının DigComp çerçevesi üzerinden analiz edilerek, "AP Digital 4.0" gibi kapsamlı programlarla 60.000 kamu görevlisinin eğitilmesi hedeflendiğini göstermektedir (Lopes vd., 2023). Vietnam'da geliştirilen dijital yetkinlik çerçevesi ise genel dijital kapasite, profesyonel dijital kapasite ve dijital ortamda liderlik ve yönetim kapasitesi olmak üzere üç ana grupta toplanan bir model önermektedir (Tuan vd., 2025).

Türkiye bağlamında kamu personeli eğitimi ve dijitalleşme ilişkisi, sınırlı sayıda akademik çalışmaya konu olmuştur. Can (2011), yüksek lisans tezinde Türkiye'de kamu personelinin hizmet içi eğitiminde bilişim teknolojilerinin rolünü incelemiş ve e-hizmet içi eğitimin maliyet etkinliği ve erişilebilirlik avantajlarını vurgulamıştır. Dulkadiroğlu (2018) ise dijital çağda devlet memurlarının eğitimini yeniden düşünme gerekliliğini ortaya koymuş, mevzuatın eğitim önündeki engellerini ve fırsatlarını analiz etmiştir. OECD'nin Türkiye Dijital Hükümet İncelemesi (2023), kamu görevlilerinin tüm seviyelerde dijital okuryazarlık ve güven geliştirme ihtiyacını vurgulamakta, dijital yetenekleri çekmek için şeffaf bir ödül sistemi ve profesyonel büyüme fırsatları önermektedir (OECD, 2023). Bu çalışma, mevcut literatürdeki bu boşluğu doldurmayı ve Türkiye'deki yeni yönetmelik çerçevesini kıyaslamalı bir perspektifle analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Yapılan analizler, Türkiye'de kamu personelinin yetiştirilme paradigmasının 19 Mart 2026 tarihli yeni yönetmelikle birlikte radikal bir şekilde değiştiğini ve bu değişimin merkezinde dijitalleşmenin yer aldığını ortaya koymaktadır. Bulgular üç ana tema altında toplanmıştır:

Birinci bulgu alanı, mevzuatın getirdiği standardizasyon ve liyakat vurgusudur. Eski düzenlemelerin dağınık yapısı ortadan kaldırılarak, aday memurların temel eğitim, hazırlayıcı eğitim ve staj süreçleri çok daha katı ve ölçülebilir kurallara bağlanmıştır. Aday memurluk sürecinde başarısızlığın doğrudan 657 sayılı Kanunun ilgili fıkraları gereği ilişik kesme ile sonuçlanabileceğinin netleştirilmesi, kamuya girişte kalitenin korunmasına yönelik güçlü bir yasal zemin oluşturmaktadır.

İkinci bulgu alanı, Cumhurbaşkanlığı Uzaktan Eğitim Kapısı platformunun idari pratiklerdeki dönüştürücü rolüdür. Yönetmeliğin açık hükmüyle çevrim içi eğitimlerin, başarı değerlendirme süreçlerinin ve sertifikasyonların bu platform üzerinden gerçekleştirilmesine olanak tanınması, devletin kurumsal hafızasının tek bir merkezde toplanmasını sağlamıştır. Bu durum; fırsat eşitliğini beraberinde getirmiştir. Merkez teşkilatındaki bir personel ile taşradaki bir personelin aynı kalitede eğitime, standartlaştırılmış müfredata ve eşit değerlendirme kriterlerine tabi olması, bürokratik bütünleşmeyi sağlamaktadır. Ayrıca, yüz yüze eğitimlerin idareye getirdiği seyahat, konaklama ve basılı materyal gibi ekonomik yükler ortadan kalkarak ciddi bir kamu tasarrufu elde edilmektedir.

Üçüncü bulgu alanı ise eğitim içeriklerinin ve "dijital yeterlilik" hedeflerinin niteliğidir. Uzaktan Eğitim Kapısı, sayısal olarak milyonlarca personelin eğitimini organize edebilecek güçlü bir altyapıya sahip olsa da analizler bu eğitimlerin büyük bir kısmının "dijitalleştirilmiş geleneksel eğitim" sınırlarında kaldığına işaret

etmektedir. Personelin veri analitiği, siber güvenlik bilinci ve e-devlet inovasyonu gibi kritik dijital yetkinlikleri kazanması için durağan video içerikleri ve pdf okumalarından ziyade, simülasyon tabanlı ve interaktif (etkileşimli) kurgulara ihtiyaç vardır. Yeni yönetmelik yasal altyapıyı mükemmel bir şekilde kurmuş olsa da kamu kurumlarının bu altyapıyı dolduracak nitelikli, senaryo bazlı eğitim materyallerini henüz tam kapasiteyle üretemediği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, Türkiye'de kamu personeli eğitiminde dijital yeterliliklerin inşası sürecinin, 2026 yönetmeliğiyle önemli bir kurumsal dönüşüme uğradığını göstermektedir. Yönetmelik, Dig.Comp 3.0 ve OECD çerçeveleriyle uyumlu bir şekilde, dijital yeterlilikleri eğitim müfredatının ayrılmaz bir parçası haline getirmektedir. Uzaktan eğitim kapısı, bu sürecin merkezi kurumsal aracı olarak konumlandırılmıştır.

Çalışmanın temel bulgularından ilki, mevzuat düzeyinde dijital yeterliliklerin tanımlanmasıdır. Bu durum, kamu yönetiminde dijital dönüşümün kurumsallaşması açısından kritik öneme sahiptir. İkincisi, uzaktan eğitim kapısının "veri temelli izleme ve raporlama" işlevi, personel eğitiminde performans yönetimi ve kanıta dayalı politika geliştirme imkânı sunmaktadır. Üçüncüsü, aday memur eğitimindeki dijital içerikler, kamu personelinin kariyerinin başından itibaren dijital okuryazarlık kazanımlarının öngörülmesi açısından önemlidir.

Ancak çalışma, uygulamada karşılaşılabilecek bazı risklere de işaret etmektedir. Inakefe ve diğerlerinin (2023) Nijerya örneğinde belirttiği gibi, yetersiz altyapı, personelin dijital teknolojilere karşı direnci ve eğitimlerin sürekliliğinin sağlanamaması gibi sorunlar, Türkiye bağlamında da göz önünde bulundurulmalıdır. Dulkadiroğlu'nun (2018) belirttiği mevzuat kaynaklı engellerin (örneğin eğitim birimlerinin koordinasyonu, eğiticilere ödenen ücretler) yeni yönetmelikle aşılıp aşılmadığı, uygulamanın izlenmesiyle değerlendirilebilecektir. Bir başka risk kamu kurumlarının dijital platformlara geçişte yaşadığı en büyük engel ölçme ve değerlendirme sorunsalıdır. Çevrim içi yapılan çoktan seçmeli sınavların, personelin edindiği bilgiyi idari pratiğe döküp dökemeyeceğini ölçmede yetersiz kaldığı literatürde sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için birtakım öneriler geliştirilmiştir. İlk olarak, aday memur eğitim müfredatının içerisine salt mevzuat okumaları yerine; kriz yönetimi simülasyonları, e-imza ve belge yönetim sistemi (EBYS) pratikleri ile veri mahremiyeti (KVKK) temelli örnek olay (vaka) analizleri entegre edilmelidir. İkincisi, sınav sistemleri sadece ezberci bilgiye değil, analitik düşünme ve dijital araçları kullanabilme yeteneğine odaklanacak şekilde yeniden tasarlanmalıdır. Son olarak, kurumların "Eğitim Daire Başkanlıkları" sadece eğitim planlayan birimler olmaktan çıkarılıp, "Dijital Yetkinlik ve Gelişim Merkezleri" olarak yeniden yapılandırılmalı ve bu dönüşüm Cumhurbaşkanlığı'nın belirlediği standartlar çerçevesinde kurumsallaştırılmalıdır.

Sonuç olarak, 2026 yönetmeliği ve uzaktan eğitim kapısı, Türkiye'de kamuda dijital yeterliliklerin eğitim yoluyla inşası için güçlü bir potansiyel sunmaktadır. Fakat bu potansiyelin fiili bir kamu yararına dönüşmesi, idarenin dijital eğitimi içselleştirmesine ve eğitim süreçlerini bürokratik bir ritüel olmaktan çıkarıp, gerçek bir yetenek yönetimi sürecine dönüştürmesine bağlıdır. Bu potansiyelin gerçekleşmesi, altyapı yatırımları, personelin dijital teknolojilere hazır bulunuşluğu ve sürekli değerlendirme mekanizmalarının etkin işletilmesine bağlıdır.

Kaynakça

Inakefe, G. I., Bassey, V. U., Ikeanyibe, O. M., Nwagboso, C. I., Agbor, U. I., Ebegbulem, J., & Mbonu, F. I. (2023). Digital literacy and e-governance adoption for service delivery in Cross River State civil service. *International Journal of Public Administration, 46(11*), 853-866. https://doi.org/10.4018/IJEGR.328327

Can, E. (2011). Türkiye'de kamu personelinin hizmet içi eğitiminde bilişim teknolojilerinin rolü [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. İzmir

Cosgrove, J., Cachia, R. (2025). Dig.Comp 3.0: European digital competence framework, Publications Office of the European Union https://doi.org/10.2760/0001149

Cumhurbaşkanlığı. (2026, 19 Mart). Memurların Yetiştirilmeleri ve Eğitimleri Hakkında Genel Yönetmelik (Karar Sayısı: 11105). Resmî Gazete (Sayı: 33201)

Dulkadiroğlu, H. (2018). Dijital çağda devlet memurlarının eğitimini yeniden düşünmek: Kurumsal akıl yürütme ve kitlesel açık çevrimiçi dersler (KAÇK'lar). *Amme İdaresi Dergisi, 51(2)*, 215-244.

Lopes, A. P., & Sergento, A., Farto, J. (2023). Training in digital skills—The perspective of workers in public sector. *Sustainability, 15(13)*, https://doi.org/10.3390/su151310577

OECD. (2021). The OECD framework for digital talent and skills in the public sector. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/4e7c3f58-en

OECD. (2023). Digital government review of Türkiye. OECD Publishing.

Tuan, P. V., Hoang, N. D., Linh, D. T. T., Binh, H. T. T., Ly, N. K., & Hai, N. C. (2025). Building a digital competency framework for cadres, civil servants, and public employees in Vietnam in the current context of digital transformation. *European Journal of Political Science and Sociology, 8(1),* 45-60. https://doi.org/10.46827/ejpss.v8i1.1914

Vuorikari, R., Kluzer, S., & Punie, Y. (2022). DigComp 2.2: The digital competence framework for citizens—With new examples of knowledge, skills and attitudes (JRC Science for Policy Report No. JRC128415). Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/115376

BÖLÜM 7
İKTİSAT, İŞLETME VE DİJİTAL EKONOMİ

Dijitalleşme Çağında Makroekonomik Politikalar: Kamu Harcamaları, Para Politikası ve Enflasyon Üzerine Türkiye İçin Bir Zaman Serisi Analizi

Macroeconomic Policies in the Age of Digitalization: A Time Series Analysis of Public Expenditures, Monetary Policy, and Inflation in Türkiye

Bahar İslamoğlu Alköse[1]

Öz

Dijital teknolojilerde yaşanan hızlı gelişmeler, ekonomik yapıların dönüşümünü hızlandırmakta ve makroekonomik politika araçlarının etkinliği üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. İnternet kullanımının artması, dijital platformların yaygınlaşması ve bilgi akışının hızlanması piyasalarda fiyat şeffaflığını artırarak rekabet koşullarını değiştirebilmekte, bu durum ise enflasyon dinamikleri üzerinde belirleyici olabilmektedir. Bunun yanında dijitalleşme, kamu harcamalarının daha etkin planlanması, izlenmesi ve uygulanmasına imkân sağlayabilecek yeni araçlar sunmakta; aynı zamanda para politikası aktarım mekanizmasının işleyişini de dolaylı olarak etkileyebilmektedir.

Bu çalışma, dijitalleşme ile makroekonomik politika araçları arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada dijitalleşmenin enflasyon, para politikası ve kamu harcamaları ile olan ilişkisi parsimonious bir çerçevede ele alınmakta; gereksiz değişken kullanımından kaçınılarak temel makroekonomik göstergeler üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Kamu Harcamaları, Para Politikası, Enflasyon, Makroekonomi
JEL Kodları: E31, E52, O33

Abstract

Rapid developments in digital technologies accelerate the transformation of economic structures and significantly affect the effectiveness of macroeconomic policy tools. The increase in internet usage, the expansion of digital platforms, and the acceleration of information flows enhance price transparency and alter market competition, thereby influencing inflation dynamics. In addition, digitalization provides new tools for planning, monitoring, and implementing public expenditures more effectively, while also affecting the transmission mechanism of monetary policy.

This study aims to examine the relationship between digitalization and macroeconomic policy instruments in the case of Türkiye. The relationship between digitalization, inflation, monetary policy, and public expenditures is evaluated within a parsimonious framework, avoiding unnecessary variables and focusing on core macroeconomic indicators.

Keywords: Digitalization, Public Expenditures, Monetary Policy, Inflation, Macroeconomics
JEL Codes: E31, E52, O33

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşme, yalnızca üretim ve tüketim yapılarında değil, aynı zamanda kamu politikalarının tasarımı ve uygulanmasında da belirleyici hale gelmiştir. Özellikle internet kullanımının yaygınlaşması, dijital hizmet altyapılarının gelişmesi ve ekonomik aktörler arasında bilgiye erişimin kolaylaşması; fiyat oluşum mekanizmaları, piyasa davranışları ve politika aktarım kanalları üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Bu

[1] Dr., Pamukkale Üniversitesi Denizli Sosyal Bilimler MYO, bislamoglu@pau.edu.tr

süreç, makroekonomik politika araçlarının geleneksel işleyişinin dijitalleşme bağlamında yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, dijitalleşme sürecinin makroekonomik politikalar ile olan ilişkisini Türkiye örneği üzerinden incelemektir. Çalışmada özellikle kamu harcamaları, para politikası ve enflasyon arasındaki ilişkinin dijitalleşme ekseninde nasıl şekillendiği üzerinde durulmaktadır. Dijitalleşme düzeyi internet kullanıcı oranı aracılığıyla temsil edilmekte; böylece dijital altyapı ve erişim kapasitesindeki değişimin makroekonomik göstergeler üzerindeki olası etkileri değerlendirilmektedir.

Literatürde dijitalleşmenin makroekonomik yapı üzerindeki etkilerine yönelik ilgi son yıllarda belirgin biçimde artmıştır. Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasının fiyat şeffaflığını artırarak rekabet koşullarını güçlendirdiği, bilgi asimetrisini azalttığı ve bu yolla enflasyonist baskıları sınırlayabileceği ileri sürülmektedir (Cavallo, 2017). Bunun yanında dijital finansal araçların gelişimi ve çevrim içi ekonomik işlemlerin artması, para politikası aktarım mekanizmasının etkinliğini etkileyebilecek yeni bir çerçeve ortaya çıkarmaktadır (Brunnermeier vd., 2021). Kamu harcamaları açısından ise dijitalleşme; kaynak tahsisinin izlenmesi, hizmet sunumunun etkinleştirilmesi ve kamu mali yönetiminin verimliliğinin artırılması bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır (World Bank, 2021; OECD, 2023).

Ancak Türkiye özelinde dijitalleşme ile kamu harcamaları, para politikası ve enflasyon arasındaki ilişkiyi birlikte ele alan ampirik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, dijitalleşme ile makroekonomik politika araçları arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden analiz ederek kamu politikalarının dijital dönüşüm bağlamında değerlendirilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışmanın bir diğer özgün yönü, gereksiz değişken kullanımından kaçınarak parsimonious bir model yaklaşımı benimsemesi ve böylece daha tutarlı ve savunulabilir bir ekonometrik çerçeve önermesidir.

Yöntem

Bu çalışmada Türkiye ekonomisine ait yıllık zaman serisi verileri kullanılmaktadır. Analiz çerçevesi oluşturulurken, dijitalleşmeyi temsil edecek değişken olarak internet kullanıcı oranı; makroekonomik politika araçlarını ve sonuçlarını yansıtacak temel göstergeler olarak ise enflasyon oranı, kamu harcamaları ve para politikası göstergeleri dikkate alınmaktadır. Verilerin uluslararası veri tabanları ve resmi istatistik kaynaklarından temin edilmesi planlanmaktadır. Böylece hem ulusal hem de uluslararası ölçekte kabul gören veri kaynaklarına dayalı bir ampirik yapı kurulması hedeflenmektedir.

Araştırmada zaman serisi yaklaşımının tercih edilmesinin temel nedeni, Türkiye'de dijitalleşme düzeyindeki değişimin makroekonomik göstergelerle birlikte zaman içindeki seyrini izleyebilme imkânı sunmasıdır. Bu kapsamda değişkenlerin öncelikle durağanlık özellikleri incelenecek, ardından aralarındaki kısa ve uzun dönem ilişkiler uygun ekonometrik yöntemler aracılığıyla değerlendirilecektir.

Bu doğrultuda çalışmada parsimonious bir model yaklaşımı benimsenmiş ve gereksiz değişken kullanımından kaçınılarak dijitalleşme, para politikası ve kamu harcamalarının enflasyon üzerindeki etkisi analiz edilmiştir. Bu tercih, özellikle zaman serisi analizlerinde aşırı değişken kullanımının yol açabileceği çoklu doğrusal bağlantı, model karmaşıklığı ve yorum güçlüğü gibi sorunları önlemeyi amaçlamaktadır.

Bulgular

Çalışmanın literatür temelli beklentisi, dijitalleşmenin makroekonomik politika araçları ve sonuçları üzerinde kayda değer etkiler yaratabileceği yönündedir. Öncelikle internet kullanımındaki artışın bilgiye erişimi kolaylaştırması, fiyat karşılaştırma davranışlarını yaygınlaştırması ve piyasalarda şeffaflığı artırması nedeniyle enflasyon dinamikleri üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratabileceği düşünülmektedir (Cavallo, 2017).

İkinci olarak dijitalleşmenin para politikası aktarım mekanizmasını dolaylı olarak etkileyebileceği değerlendirilmektedir. Dijital finansal araçların ve çevrim içi işlemlerin yaygınlaşması, ekonomik aktörlerin faiz değişimlerine ve finansal sinyallere daha hızlı tepki vermesine yol açabilir (Brunnermeier vd., 2021). Bu durum, merkez bankası kararlarının ekonomi üzerindeki etkisinin hızını ve görünürlüğünü değiştirebilir.

Üçüncü olarak kamu harcamaları açısından dijitalleşmenin etkinlik artırıcı bir rol oynayabileceği öngörülmektedir. Dijital veri altyapılarının gelişmesi, kamu hizmetlerinin planlanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreçlerinde daha rasyonel kararlar alınmasına katkı sağlayabilir (World Bank, 2021; OECD, 2023).

Sonuç ve Tartışma

Dijitalleşme çağında makroekonomik politika araçlarının etkinliği, yalnızca geleneksel kanallar üzerinden değil, aynı zamanda bilgi akışı, piyasa şeffaflığı ve finansal etkileşimlerin hızlanması gibi dijital dinamikler üzerinden de şekillenmektedir. Bu çalışma, Türkiye örneğinde dijitalleşmenin enflasyon, para politikası ve kamu harcamaları ile olan ilişkisini parsimonious bir çerçevede ele alarak bu dönüşümü analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Elde edilmesi beklenen bulgular, dijitalleşmenin özellikle fiyat oluşum süreçlerini etkileyerek enflasyon üzerinde sınırlayıcı bir rol oynayabileceğine işaret etmektedir. Artan bilgi erişimi ve fiyat karşılaştırma imkânlarının genişlemesi, piyasalarda rekabeti artırarak enflasyonist baskıların zayıflamasına katkı sağlayabilir. Bunun yanında dijitalleşmenin para politikası aktarım mekanizmasının hızını ve etkinliğini artırabileceği; finansal sinyallerin daha hızlı ve geniş bir kesime ulaşması sayesinde politika kararlarının ekonomik aktörler üzerindeki etkisinin güçlenebileceği değerlendirilmektedir.

Kamu harcamaları açısından ise dijitalleşmenin, kaynak tahsisi ve hizmet sunum süreçlerinde etkinlik artırıcı bir rol üstlenebileceği öngörülmektedir. Dijital veri altyapılarının gelişmesi, kamu mali yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliği güçlendirebilir; bu durum kamu harcamalarının daha rasyonel ve hedef odaklı kullanılmasına katkı sağlayabilir.

Bu çalışma, Türkiye bağlamında dijitalleşme ile makroekonomik politika araçlarını birlikte ele alması bakımından literatüre katkı sunmaktadır. Ayrıca parsimonious model yaklaşımı benimsenerek gereksiz değişken kullanımından kaçınılması, elde edilecek bulguların daha sade, yorumlanabilir ve metodolojik olarak daha güçlü olmasına imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak, dijitalleşmenin makroekonomik politika tasarımı ve uygulaması üzerindeki etkilerinin göz ardı edilmemesi gerektiği ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda politika yapıcıların, dijitalleşmeyi yalnızca teknolojik bir dönüşüm olarak değil, aynı zamanda makroekonomik istikrarı etkileyen yapısal bir unsur olarak değerlendirmeleri önem taşımaktadır.

Kaynakça

Brunnermeier, M. K., James, H., & Landau, J. P., (2021). The Digitalization of Money. *BIS Working Papers*, No. 941.

Cavallo, A., (2017). Are Online and Offline Prices Similar? Evidence from Large Multi-channel Retailers. *American Economic Review* 107 (1): 283–303**.** https://doi.org/10.1257/aer.20160542

Csonto, B., Huang, Y., & Tovar, C. E., (2019). Is Digitalization Driving Domestic Inflation? *IMF Working Paper,* No. WP/19/271.

OECD, (2023). Digital Government Review of Türkiye: Towards a Digitally-Enabled Government. *OECD Digital Government Studies*, OECD Publishing, Paris. https://doi.org/10.1787/3958d102-en

World Bank, (2021). World Development Report 2021: Data for Better Lives. *Washington, DC: World Bank.*

Muhasebe Meslek Mensuplarının Dijitalleşme ve Teknolojik Ürünlerden Memnuniyetsizliğinin ve E-Dönüşüme Uyum Algılarının Bireysel İş Performansına Etkisi[1]

The Impact of Accounting Professionals' Dissatisfaction with Digitalization and Technological Products, and Their Perceptions of Adaptation to E-Transformation, on Their Individual Job Performance

Murat Avcı[2], Ali Özbek[3]

Öz

Muhasebe mesleği, ekonomik sistemin işleyişinde önemli bir rol oynar. Bu çalışma muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliğinin ve e-dönüşüme uyum algılarının bireysel iş performansına etkisini belirlemek için planlanmıştır. 10.07.2025-17.10.2025 tarihleri arasında veri toplanmıştır. Analiz sonucunda muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliğinin bireysel iş performansı üzerine pozitif etkisi bulunmuştur. Ayrıca muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısının bireysel iş performansı üzerine pozitif etkisi olmakla birlikte muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik ile bireysel iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki bulunmaktadır. Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısı ile bireysel iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilememiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Meslek Mensupları, Muhasebe ve Dijitalleşme, Muhasebede E-Dönüşüm Uygulamaları, Bireysel İş Performansı

JEL Kodları: M41, M15, O33, M12

Abstract

Accounting profession plays a significant role in functioning of economic system. This study was planned to determine impact of accounting professionals' dissatisfaction with digitalization and technological products and their perceptions of adaptation to e-transformation, on their individual job performance. Data was collected from July 10, 2025, and October 17, 2025. Revealed that accounting professionals' dissatisfaction with digitalization and technological products has positive effect on their individual job performance; their perception of adaptation to e-transformation has a positive effect on their individual job performance; there is a positive correlation between professionals' dissatisfaction with digitalization and technological products and their individual job performance; and there is no positive correlation between accounting professionals' perception of adaptation to e-transformation and their individual job performance.

Keywords: Accounting Professionals, Accounting and Digitalization, E-Transformation Applications in Accounting, Individual Job Performance

JEL Codes: M41, M15, O33, M12

[1] Bu çalışma Avcı, M (2026). Muhasebe Meslek Mensuplarının Dijitalleşme ve Teknolojik Ürünlerden Memnuniyetsizliğinin ve E-Dönüşüme Uyum Algılarının Bireysel İş Performansına Etkisi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Etik kurul onayı, İstanbul Gelişim Üniversitesi'nden 30.05.2025 tarih ve 2025-11 karar numarası ile alınmıştır.

[2] Bilim Uzmanı, Balıkesir SGK İl Müdürlüğü, murat_avci1083@hotmail.com, Orcid: 0009-0003-9485-4815

[3] Dr.Öğr.Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Ekonomi ve Finans Bölümü, aozbek@gelisim.edu.tr, Orcid: 0000-0001-9183-6513

Genişletilmiş Özet

Amaç

Sürekli değişen ve gelişen teknoloji muhasebe süreçlerini de derinden etkilemiştir. Bu çalışma muhasebe meslek mensuplarının (SMMM, YMM, muhasebe çalışanları) dijitalleşme ve kullandıkları teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik düzeyi ve e-dönüşüm uygulamalarının bireysel iş performansına etkisini araştırmaktadır. Günümüzde muhasebe işlemleri (e-fatura, e-defter, e-arşiv vb.) şeklinde dijital olarak gerçekleşmektedir. Dijitalleşmenin muhasebe mesleği üzerindeki etkileri giderek artarken, meslek mensuplarının bu dönüşüme nasıl adapte olduğu ve karşılaştıkları zorlukları incelemek performans açısından önemlidir. Bu bağlamda çalışma, muhasebe sektöründe dijitalleşmeye yönelik algıların iş süreçlerine yansımasını ortaya koymayı ve dijital dönüşüm sürecinin muhasebe meslek mensupları üzerindeki etkilerini daha iyi anlamayı hedeflemektedir. Ayrıca teknolojik ürünlerin kullanımıyla ilgili memnuniyetsizlikleri anlama, bu alanda olası iyileştirme önerileri sunmak da araştırmanın amaçları arasındadır.

Bu çalışmanın özgün değeri, dijital dönüşüm süreci muhasebe mesleğinde iş yapma şeklini ve e-bilet, e-defter, e-smm gibi e-dönüşüm uygulamaları meslek mensuplarının çalışma süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Literatürde muhasebede dijitalleşme ve teknoloji kullanımına yönelik çalışmalar bulunmakla birlikte, bu süreçte ortaya çıkan teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik**,** dijitalleşmeye yönelik algılar ve e-dönüşüme uyum düzeyi gibi faktörlerin bireysel iş performansı üzerindeki etkilerini araştıran çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme sürecinde karşılaştıkları teknolojik uygulamalara yönelik memnuniyetsizlik düzeylerini ve e-dönüşüme uyum algılarını birlikte inceleyerek, bu değişkenlerin bireysel iş performansı üzerindeki etkisini ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlamaktadır. Ayrıca çalışma, dijital dönüşümün muhasebe mesleği üzerindeki insan odaklı etkilerini inceleyerek, teknolojik altyapı ile mesleki performans arasındaki ilişkiyi açıklayan ampirik bir model sunmaktadır. Bu çalışma akademik literatüre yeni bir bakış açısı sağlarken muhasebe meslek mensupları için yazılım programları geliştirmek, politika yapıcılar için dijital dönüşüm süreçlerinin daha etkin yönetilmesine yönelik uygulama yönelik çıkarımlar sağlaması açısından özgün bir değer taşımaktadır.

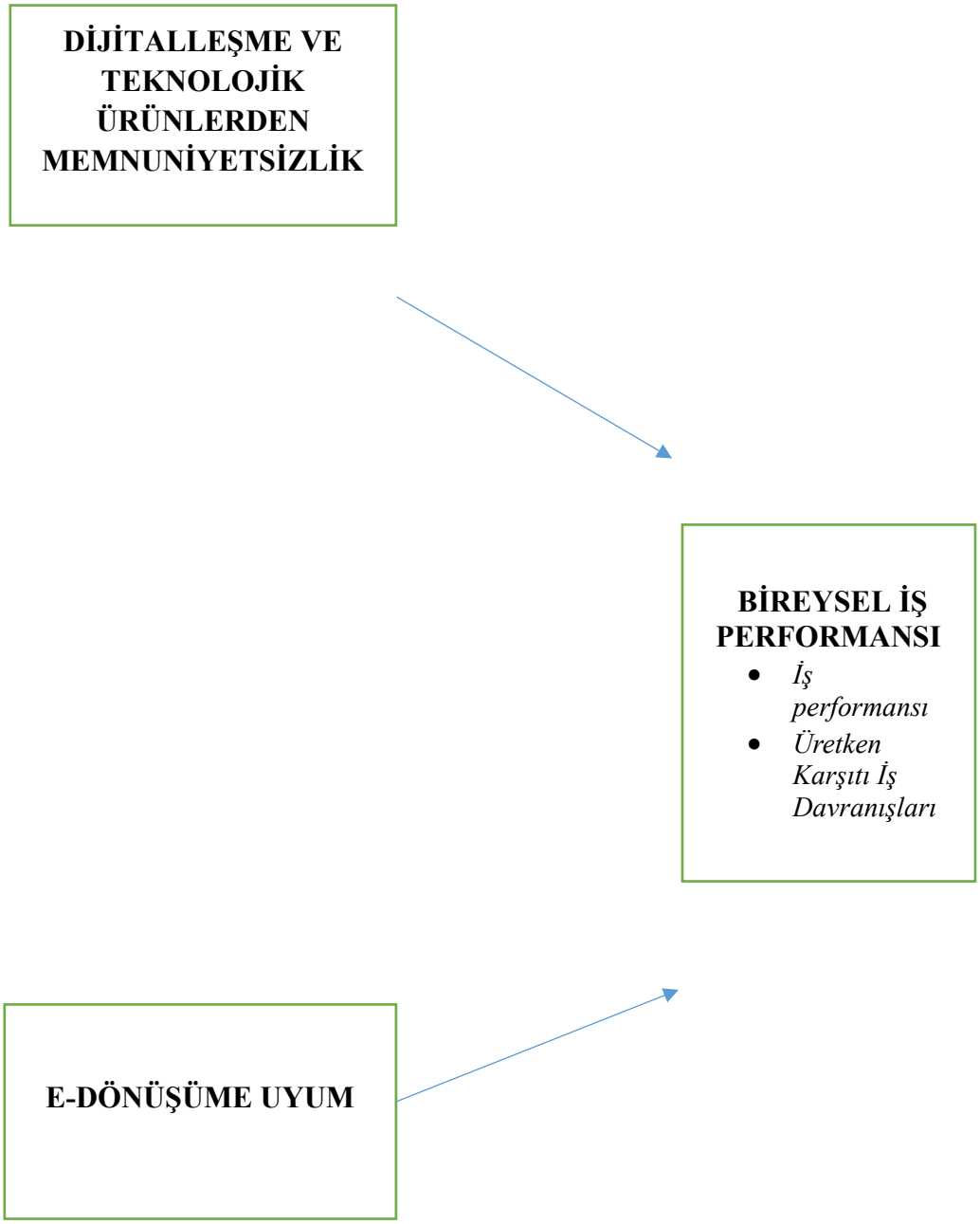
Yöntem

Araştırmanın evreni Türkiye'deki muhasebe meslek mensuplarıdır. Evren 10.000.000 ve üstünde bir büyüklüğe sahip olması durumunda %95 güven aralığı içerisinde 384 olması yeterli kabul edilebilmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2016). Örneklem olarak 400 muhasebe meslek mensubuna ulaşılmıştır. Bu değer evreni temsil etmesi için uygundur. Araştırmada anket yöntemi kullanılmıştır. İlk bölüm demografik bilgilerden oluşmaktadır. Cinsiyet, yaş, madeni durum, eğitim durumu, gelir düzeyi, unvan, kurumda çalışma yılı, meslekte çalışma yılı yer almaktadır. İkinci bölüm dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliği ölçeği Tekbaş (2018) dijitalleşmenin ve teknolojik gelişmelerin muhasebe mesleğine ve meslek mensuplarına etkileri başlıklı tezden alınmıştır. Toplam 5 sorudan oluşmaktadır ve tek boyutta incelenmiştir. Üçüncü bölüm e-dönüşüme uyum algıları ölçeği Tekbaş (2018) dijitalleşmenin ve teknolojik gelişmelerin muhasebe mesleğine ve meslek mensuplarına etkileri başlıklı tezden alınmıştır. Toplam 5 sorudan oluşmaktadır ve tek boyutta incelenmiştir. Dördüncü bölümde bireysel iş performans ölçeği Köroğlu Kaba ve Öztürk (2021) tarafından yapılan çalışmadan alınmıştır. Toplam 14 soru ve 3 alt boyutta incelenmektedir. Bu çalışmada faktör analizi sonucunda iki boyuta ayrılmıştır. İlk boyut iş performansı olarak İlk 11 soruyu, 12,13 ve 14 üretken karşıtı iş davranış performansını göstermektedir.

Toplanan veriler SPSS 24 istatistik programında analizi yapılmıştır. Betimsel istatistikler, geçerlilik güvenilirlik, normallik testi, faktör analizi, korelasyon, regresyon analizi ve demografik bilgilerle ölçekler karşılaştırılacak ve farklılıklar ortaya çıkartılmıştır.

Araştırmanın örneklemi Türkiye'deki muhasebe meslek mensuplarından oluşmaktadır. Bu bağlamda sonuçlar, Türkiye genelindeki tüm muhasebe çalışanları veya diğer sektörlere genelleyemeyebilir. Araştırmada kullanılan veriler katılımcıların öznel beyanlarına göre değerlendirilmiştir ve düşüncesini tam olarak aktaramaması olası yanlılık risklerini beraberinde getirebilir. Çalışma kesitsel (cross-sectional) bir araştırma tasarımına sahiptir. Bu nedenle değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak ortaya konulabilse de nedensel sonuçlar hakkında kesin yargılara varılamaz. Ayrıca, araştırmanın veri toplama süreci 10.07.2025-17.10.2025 tarihleri arasında belirli zaman aralığı ile sınırlıdır.

Dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliğinin ve e-dönüşüme uyum algıları bağımsız değişkendir ve bireysel iş performansı (iş performansı ve üretken karşıtı iş davranışı) bağımlı değişkendir. Araştırmanın modeli Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Literatür doğrultusunda aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur.

H1: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliğinin bireysel iş performansı üzerine pozitif etkisi vardır.

H1a: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliğinin iş performansı üzerine pozitif etkisi vardır.

H1b: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliğinin üretken karşıtı iş davranışı üzerine pozitif etkisi vardır.

H2: Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısının bireysel iş performansı üzerine pozitif etkisi vardır.

H2a: Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısının iş performansı üzerine pozitif etkisi vardır.

H2b: Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısının üretken karşıtı iş davranışı üzerine pozitif etkisi vardır.

H3: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik ile bireysel iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H3a: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik ile iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H3b: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik ile üretken karşıtı iş davranışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H4: Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısı ile bireysel iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H4a: Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısı ile iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki vardır.

H4b: Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısı ile üretken karşıtı iş davranışı arasında pozitif yönlü ilişki vardır

H5: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik e-dönüşüme uyum algıları, bireysel iş performansı ortalamaları ile cinsiyet arasında farklılık vardır.

H6: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik e-dönüşüme uyum algıları, bireysel iş performansı ortalamaları ile medeni durum arasında farklılık vardır.

H7: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik e-dönüşüme uyum algıları, bireysel iş performansı ortalamaları ile yaş aralığı arasında farklılık vardır.

H8: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik e-dönüşüme uyum algıları, bireysel iş performansı ortalamaları ile unvan arasında farklılık vardır.

H9: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik e-dönüşüme uyum algıları, bireysel iş performansı ortalamaları ile aylık gelir arasında farklılık vardır.

H10: Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik e-dönüşüme uyum algıları, bireysel iş performansı ortalamaları ile çalışma yılı arasında farklılık vardır.

Bulgular

Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizliğinin bireysel iş performansı üzerine pozitif etkisi tespit edilmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısının bireysel iş performansı üzerine pozitif etkisi vardır. Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve

teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik ile bireysel iş performansı arasında pozitif yönlü ilişkinin olmasının yanı sıra e- dönüşüme uyum algısı ile bireysel iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki vardır. Muhasebe meslek mensuplarının e- dönüşüme uyum algısı ile bireysel iş performansı arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilememiştir. Muhasebe meslek mensuplarının dijitalleşme ve teknolojik ürünlerden memnuniyetsizlik e-dönüşüme uyum algıları, bireysel iş performansı ortalamaları ile cinsiyet, medeni durum arasında farklılık vardır.

Tartışma ve sonuç

Bu çalışmanın bulguları, muhasebe meslek mensuplarının dijital dönüşüm sürecine ilişkin deneyimlerinin, alan yazısına göre daha farklı olduğunu göstermektedir. Araştırmanın en dikkat çekici sonucu, dijital araçlardan duyulan memnuniyetsizliğin iş performansı üzerinde anlamlı bir pozitif etkiye sahip olmasıdır. Bu bulgu, ilk bakışta teknoloji kabulü ve memnuniyetin performansı artırdığı yönündeki yaygın kabulle çelişiyor gibi görünse de muhasebe mesleğinin özgün yapısı düşünüldüğünde anlam kazanmaktadır. Diğer taraftan e-dönüşüme uyum algısının iş performansı üzerindeki güçlü olumlu etkisi, literatürle tam bir uyum içindedir. E-defter uygulamalarının verimlilik artırıcı potansiyeline yönelik vurgular, bu bulguyla ampirik olarak desteklenmektedir. Demografik analizler ise dijital dönüşümün meslek içinde homojen bir şekilde yaşanmadığını, derin farklılaşmalar barındırdığını ortaya koymaktadır. Literatürde Ömürbek vd., 2023; Yerlikaya ve Arslan, 2025 çalışmaları bulunmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, muhasebe mesleğindeki dijital dönüşümün sadece teknik bir altyapı sorunu olarak ele alınamayacağını göstermektedir. Bu nedenle meslek mensuplarına, yazılım geliştiricilere ve politika yapıcılara düşen görev, teknolojik gelişmeleri muhasebe meslek mensuplarına göre dizayn edilmesi gerekliliğidir.

Kaynakça

Gürbüz, S., & Şahin, F. (2016). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Köroğlu Kaba N. ve Öztürk H. (2021). Bireysel iş performansı ölçeğinin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 8(3), 293-301.

Tekbaş, İ. (2018). Dijitalleşmenin muhasebe mesleğine ve meslek mensuplarına etkileri üzerine bir araştırma ve yeni bir kavram önerisi: Mali mühendislik [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi

Ömürbek, V., Akçakanat, Ö., & Kılınç, Z. (2023). Muhasebe mesleğinde e-dönüşümün muhasebe meslek mensuplarının mutluluk ve iş tatmini seviyeleri üzerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, *7*(1), 1-23.

Yerlikaya, Ş., & Arslan, E. (2025). Maliye Bakanlığı e-dönüşüm uygulamalarının muhasebe meslek mensuplarının iş yaşamına ve mesleki faaliyetlerine etkisinin araştırılması: the impact of e-transformation applications on the professional activities of accounting professionals: the case of sivas province. *Sosyal Bilimlerde Nicel Araştırmalar Dergisi*, *5*(2), 109-130.

Türkiye'de E-Ticaretin Mevcut Durum Analizi

An Analysis of Factors Influencing the Development of E-Commerce in Turkey

Vedat Baydar[1], Burçak Gündal[2]

Öz

Bu çalışma Türkiye'de e-ticaret sektörünün mevcut durumunu çok boyutlu olarak incelemektedir. Özellikle Covid-19 sonrası artan dijitalleşmenin e-ticaret hacmine, sektör yapısına, işletmelerin stratejilerine etkisi değerlendirilmektedir. Bu araştırmada nicel araştırma yaklaşımı çerçevesinde ikincil veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat), Bankalararası Kart Merkezi (BKM) ve Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan güncel istatistikler betimsel analiz tekniği ile incelenmiş ve Türkiye'de e-ticaret sektörünün gelişim eğilimleri ortaya konulmuştur. Türkiye'de dijitalleşme, internet ve mobil cihaz kullanımının artması, tüketici davranışlarını değiştirerek e-ticaret hacminin büyümesini sağlamaktadır. Bilet, giyim, gıda ve teknoloji ürünleri online sipariş edilmektedir. Fiber internet ve 5G, hızlı alışverişi desteklemektedir. Trendyol, Hepsiburada gibi platformlar ile lojistik firmaları güvenli ve zamanında teslimat sağlayarak sektörü güçlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: E-Ticaret, Dijitalleşme, Tüketici Davranışı.

JEL Kodları: L81, O33, D12.

Abstract

This study examines the current state of the e-commerce sector in Turkey from multiple perspectives. It particularly evaluates the impact of increased digitalization after COVID-19 on e-commerce volume, sector structure, and business strategies. The research uses a quantitative approach and secondary data analysis. Current statistics published by Eurostat, the Interbank Card Center (BKM), and the Ministry of Trade were analyzed using descriptive techniques, revealing development trends in Turkey's e-commerce sector. Digitalization, along with rising internet and mobile device use, drives e-commerce growth by changing consumer behavior. Tickets, clothing, food, and technology products are ordered online. Fiber internet and 5G support fast shopping, while platforms like Trendyol and Hepsiburada and logistics companies strengthen the sector with secure, timely deliveries.

Keywords: E-commerce, Digital Transformation, Consumer Behavior.

JEL Codes: L81, O33, D12.

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı Türkiye'de e-ticaret sektörünün mevcut yapısını ve gelişim eğilimlerini çok boyutlu olarak incelemektir. Aynı zamanda COVID-19 sonrası hızlanan dijitalleşmenin sektör hacmi, işleyiş biçimleri ve işletme stratejileri üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de e-ticaret hacmi hızla büyümektedir. Özellikle pandemi sırasında sıçrama yapan bu sektör, kapanmalarla birlikte günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. İnsanlar bu dönemde kazandıkları alışkanlıklarla her yıl daha fazla çevrimiçi alışveriş yapmaya başlamıştır.

[1] Dr. Ögr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, v.baydar@alparslan.edu.tr. Orcid: 0000-0002-9198-8821

[2] Dr. Ögr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümüi, b.gundal@alparslan.edu.tr. Orcid: 0000-0002-5884-7242

Ticaret bakanlığı verilerine göre 2024 yılı itibarıyla 600 binden fazla işletmeden yapılan e-ticaret harcamalarının %42'si erkek kullanıcılar tarafından, %58'i kadın kullanıcılar tarafından yapılmıştır. E-ticaret harcamalarının en yüksek olduğu yaş aralığı ise 25-34 yaş aralığıdır. Kadın kullanıcılar giyim, kozmetik gibi sektörlerde, erkek kullanıcılar ise elektronik, seyahat gibi sektörlerde daha fazla harcama yapmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2025). Bu kapsamda araştırma, internet kullanımının yaygınlaşması, kullanıcı demografileri ve sektörel dağılımlar kapsamında e-ticaret hacmindeki artışın incelenmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda pandemi sonrası değişen tüketici davranışlarının e-ticaret üzerindeki etkisi analiz edilerek, sektörün geleceğine ait çıkarımlarda bulunulması amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın özgün katkısı, Türkiye'de e-ticaretin gelişimini yalnızca hacimsel veriler üzerinden değil; aynı zamanda internet erişimi, demografik özellikler ve sektörel tüketim eğilimleri ile birlikte bütüncül bir çerçevede değerlendirmesidir. Ayrıca çalışma, e-ticaret ile internet yaygınlığı arasındaki ilişkiyi somut verilerle ortaya koyarak literatürdeki teorik yaklaşımları Türkiye örneği üzerinden desteklemektedir. Bunun yanı sıra Q-Commerce gibi yeni nesil ticaret modellerinin Türkiye'deki yansımalarını ele alarak güncel gelişmeleri analiz etmesi, çalışmayı literatürdeki benzer araştırmalardan farklılaştırmaktadır. Son olarak, çalışma bulguları hem politika yapıcılar hem de özel sektör aktörleri için e-ticaret stratejilerinin geliştirilmesine yönelik çıkarımlar sunmaktadır.

Yöntem

Bu araştırmada, Türkiye'de e-ticaret sektörünün mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada, birincil veri toplama yöntemleri yerine mevcut verilerin incelenmesine dayanan ikincil veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, Eurostat, Bankalararası Kart Merkezi, Türkiye İstatistik Kurumu ve T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan istatistiki verilerden yararlanılmıştır. Türkiye'de e-ticaret hacmi, kullanıcı davranışları ve sektörel gelişim eğilimleri analiz edilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler sınıflandırılmış, karşılaştırılmış ve zaman içerisindeki değişim eğilimleri değerlendirilmiştir. Araştırma, özellikle COVID-19 sonrası dönemi kapsayacak şekilde son yıllara ait veriler üzerinden yapılmıştır.

Araştırmanın evrenini Türkiye'deki e-ticaret faaliyetleri oluştururken, örneklem olarak ilgili kurumlar tarafından yayımlanan güncel ve erişilebilir istatistiksel veriler baz alınmıştır. Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma yalnızca ikincil veri kaynakları ile sınırlandırılmış olup, birincil veri (anket, mülakat vb.) içermemektedir. Ayrıca kullanılan veriler ilgili kurumların yayımladığı istatistiklerle sınırlı olduğundan, veri güncelliği ve kapsamı araştırmanın bulgularını etkileyebilmektedir. Verilerin analizinde Eurostat, Bankalararası Kart Merkezi, Türkiye İstatistik Kurumu ve T.C. Ticaret Bakanlığının yıllara göre e-ticaret işlem hacmi ve işlem adedi incelenmiş, internet erişim oranları ile e-ticaret büyümesi arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Ayrıca demografik veriler (cinsiyet ve yaş grupları) üzerinden kullanıcı davranışları analiz edilerek sektörel eğilimler ortaya konulmuştur.

Bulgular

Araştırma bulguları, Türkiye'de e-ticaretin hem işlem hacmi hem de işlem sayısı bakımından yıllar itibarıyla istikrarlı bir artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle pandemi dönemi bu artışın hızlandığı kritik bir kırılma noktası olmuştur. Elde edilen verilere göre, Türkiye'de yerli kartların yurtiçi ve yurtdışı kullanımı bakımından İnterneten yapılan kartlı ödeme işlem adedi 2017 yılında 386.145.059 iken 2025 yılında önemli ölçüde artarak 3.142.286.555 olmuştur. Yerli kartların yurtiçi ve yurtdışı kullanımı bakımından İnternetten yapılan kartlı ödeme işlem tutarı (Milyon TL) 2017 yılında 98.255,97 iken, 2025 yılında ciddi artış göstererek 7.476.431,13 olmuştur (Bankalararası Kart Merkezi, 2025). E-ticaret yıllara göre hem parasal olarak hem de işlem miktarı olarak artış göstermiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanların sabit ve mobil internete erişimi yaygınlaşmış, bu da e-ticareti daha da kolaylaştırmıştır.

Aynı zamanda analiz sonuçlarına göre, son 12 ay içerisinde internet kullanan bireylerin özel kullanım amacıyla internet üzerinden mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme oranı 2024 yılında %51,7 iken 2025 yılında %55,7'ye yükselmiştir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde, bu oran erkeklerde %59,1, kadınlarda ise %52,3 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, bireylerin %42,3'ünün son üç ay içerisinde (2025 yılının ilk çeyreğinde) internet üzerinden mal veya hizmet satın aldığı ya da sipariş verdiği tespit edilmiştir. E-ticaret harcamalarının en yoğun kullanım yaş aralığı 25–34 aralığında olduğu görülmektedir. Kadın kullanıcılar ağırlıklı olarak giyim ve kozmetik, erkek kullanıcılar ise elektronik ve seyahat sektörlerini tercih etmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2025, TÜİK, 2025; Güvenli Web, 2025). Aynı zamanda Türkiye'de hanelerde internet erişim düzeyi 2017 yılında %80.74 iken 2025 yılında %96.18 (Eurostat, 2025). Bu bulgu, Türkiye'de dijital altyapının güçlendiğini ve hanehalkında internet erişiminin yaygınlaştığını göstermektedir. Buna bağlı olarak bilgiye erişimin kolaylaşmaktadır aynı zamanda dijital hizmetlerin kullanımının artırarak toplumsal dijitalleşme süreci hız kazanmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, Türkiye'de e-ticaretin son yıllarda hızla arttığını ve artışın başta dijitalleşme olmak üzere çeşitli unsurlardan beslendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle pandemi süreci, tüketici davranışlarında kalıcı değişimlere yol açarak e-ticaretin yaygınlaşmasını hızlandırmıştır. Bu durum, e-ticaretin geçici bir eğilim değil, kalıcı bir ekonomik dönüşümün parçası olduğunu göstermektedir İnternet erişim oranlarındaki artış ile e-ticaret hacmindeki büyüme arasında güçlü bir paralellik olduğu gözlemlenmiştir..E-ticaret, sağladığı kolaylıklar ile insanları cezbetmektedir. İnsanlar artık bilet, teknolojik ürünler, giyim hatta gıda ürünlerini bile internetten sipariş yöntemi ile temin etmektedir. E-ticaretin vazgeçilmez gereksinimi olan internet, mobil ve sabit internet abone sayıları arttıkça daha kolay ulaşılabilir hale gelmiştir. Fiber internetin yaygınlaşması ve Nisan 2026 itibariyle 5g teknolojisinin de ülkemizde devreye girmesiyle birlikte insanlar daha kolay ve hızlı bir şekilde alışveriş yapabileceklerdir.

Firmaların büyük bir bölümü teknolojik gelişmeye ayak uydurmak için altyapılarını e-ticarete uygun hale getirmektedirler. Bazı yabancı firmalar da hem vergilerden dolayı hem de teslimat sürelerini iyileştirmek için Türkiye'de yerel stok bulundurmaya başlamışlardır. Her ne kadar günümüzde devam eden savaşlardan kaynaklanan enerji krizleri ve yapay zekanın müthiş bellek talebinden kaynaklanan çip krizi dünya genelinde e-ticarete olumsuz etki etse de e-ticaret hacmi hızlı bir şekilde artmaya devam etmektedir. E-ticaretin gelişmesiyle ortaya çıkan Q-Commerce (hızlı ticaret), Getir ve Yemeksepeti gibi firmalar aracılığıyla siparişlerin dakikalar içinde teslim edilmesini sağlayarak tüketicilerin yiyecek, içecek ve temel ihtiyaçlara hızlıca ulaşmasına imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak görülmektedir ki e-ticaret geliştikçe yeni iş kolları, yeni fırsatlar ortaya çıkmakta ve ekonomide daha büyük paya sahip olmaktadır. Firmalar bu durumu dikkate alarak gelecekteki yatırımlarını planlamalı, teknolojik eksikliklerini gidererek çevrimiçi alışveriş altyapılarını güçlendirmelidir. Kullanıcı verilerinin güvenliği için gereken önlemler alınmalı, insanların internetten alışverişe olan güvenini sarsacak her türlü veri sızıntısına engel olunmalıdır.

Kaynakça

Bankalararası Kart Merkezi. (t.y.). *İnternetten yapılan kartlı ödeme işlemleri*. https://bkm.com.tr/internetten-yapilan-kartli-odeme-islemleri/

Eurostat. (t.y.). *Individuals using the internet for looking for information about education, training or course offers (tin00134)*. European Commission. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00134/default/table?lang=en

Güvenli Web. (2025, 27 Ağustos). *2025 TÜİK hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması raporu (tablolar halinde)*. https://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/2025-tuik-hanehalki-bilisim-teknolojileri-bt-kullanim-arastirmasi-raporu-tablolar-halinde

T.C. Ticaret Bakanlığı. (2025, 6 Mayıs). *Türkiye'de e-ticaretin görünümü raporu yayınlandı*. https://ticaret.gov.tr/duyurular/turkiyede-e-ticaretin-gorunumu-raporu-yayinlandi-06-05-2025

Yapay Zekâ Erteleme Davranışı İlişkisi

The Relationship Between Artificial Intelligence and Procrastination Behavior

Metin Söylemez[1], Dilan Yılmaz[2]

Öz

Dijital dönüşümle birlikte yapay zeka (YZ), iş süreçlerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Geleneksel iş ortamlarında erteleme davranışı (procrastination) bireysel, durumsal ve iş karakteristikleri üzerinden incelenmiş olsa da, insan-YZ etkileşiminin bu davranış üzerindeki etkisi literatürde büyük ölçüde ihmal edilmiştir. Bu çalışma, Kaynakların Korunması (COR) teorisine dayanarak, farklı insan-YZ etkileşim türlerinin çalışanların iş yerinde erteleme davranışları üzerindeki etkisini, can sıkıntısının (boredom) aracılık rolünü ve temel öz-değerlendirmenin (core self-evaluation) düzenleyici etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsan-Yapay Zekâ Etkileşimi, İşyerinde Erteleme Davranışı, Psikolojik Güvenlik

JEL Kodları: D23, J2, L2

Abstract

With digital transformation, human-AI interaction has become an integral part of business processes. While procrastination behavior in traditional work environments has been examined through individual, situational, and job characteristics, the impact of human-AI interaction on this behavior has been largely neglected in the literature. This study, based on the Resource Conservation theory, aims to examine the effect of different types of human-AI interaction on employees' procrastination behavior in the workplace and the mediating role of psychological safety. The results of the study, which was designed using a quantitative research design, showed that human-AI interaction affects procrastination behavior and that psychological safety plays a mediating role in this effect. This study has important implications for the theoretical understanding of human-AI interaction and its practical applications in organizational management.

Keywords: Human-AI interaction, Workplace procrastination, Psychological safety

JEL Codes: D23, J2, L2

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, dijital çağda çalışanlar arasında iş yerindeki ertelemeyi azaltmaya yardımcı olmak amacıyla, insan-yapay zekâ etkileşiminin iş yerindeki erteleme davranışını etkileyip etkilemediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu araştırma, psikolojik güvenliğin insan-yapay zeka etkileşimi ile iş yerindeki erteleme davranışı arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğini sorgulamaktadır.

İş yerinde erteleme davranışı, görev kapsamında yapılması gereken iş ve eylemleri, işle ilgili olmayan faaliyetlerle meşgul olarak; ertelemek veya geciktirmek olarak tanımlanır. Bu davranış; organizasyonun, meslektaşların veya müşterilerin çıkarlarına zarar verme niyeti olmaksızın işle ilgili olmayan konularla kasıtlı olarak meşgul olma şeklinde kendini gösterir (Metin vd., 2018). Erteleme davranışı, hemen hemen tüm kültürlerde görülebilmektedir (Ferrari vd., 2005). Ayrıca, yapılan araştırmalarda, çalışanların %80'inden fazlasının kendilerini işte erteleyen kişiler olarak gördüklerini göstermektedir. (Arenas vd., 2022). Yanı sıra, erteleme davranışının, işletme kârlılığı ve performansı açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Metin vd., 2018). İş yerinde erteleme davranışlarının yaygınlığı ve sonuçları göz

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, m.soylemez@alparslan.edu.tr
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Muş Alparslan Üniversitesi, dilanyilmazz.dy@gmail.com

önüne alındığında, psikolojik mekanizmasını ve önleyici tedbirlerini araştırmak hem akademik camia hem de işletmeler için ortak bir endişe kaynağı olarak son derece önemli hale gelmiştir (Shin ve Grant, 2021).

Önceki çalışmalar, iş yerinde erteleme davranışının öncüllerine odaklanarak, bireysel faktörlere, durumsal faktörlere ve iş karakteristiklerine odaklanmaktadır (Chauhan vd., 2020; Wang vd., 2023). Bu çalışmalar, insan-yapay zekâ etkileşiminin etkisini ihmal ederken, iş yerinde ertelemenin öncül değişkenlerini geleneksel iş bağlamlarına dayanarak incelemiştir. Organizasyonların geleneksel çalışma ortamlarından çevre adaptasyonu yaklaşımına paralel olarak dijital dönüşümüyle birlikte, insan-yapay zekâ etkileşimi, iş yerinde ertelemenin öncüllerinin incelenmesine yeni bakış açıları getirmektedir (Kaleefathullah vd., 2022; Li ve Li, 2020). İnsan-yapay zekâ etkileşimiyle beraber, çalışanlar işle ilgili faaliyetlerinin bir kısmını yapay zekâ yardımıyla gerçekleştirilebilir; bu da çalışanların verimliliğini büyük ölçüde artırırken, iş yerinde erteleme davranışı için uygun koşullar yaratır. Ayrıca, yapay zekâ çalışanların çalışma performanslarının izlenim aracı olarak kullanılmasıyla erteleme davranışını önleyebilir. (Li vd., 2023). Bu, çalışma hayatında yapay zekanın kullanımının, organizasyonlar üzerinde önemli ve yeni bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, psikolojik güvenliğin, iş yerinde erteleme davranışını etkileyen insan-yapay zekâ etkileşiminde önemli bir aracı değişken olduğunu düşünüyoruz. Psikolojik güvenlik, örgütsel ortamın risk alma davranışına elverişli olduğuna dair kolektif inanç olarak (Edmondson, 1999), çalışanların refahını artırmada, öğrenmeyi geliştirmede ve yeniliği teşvik etmede kritik bir rol oynamaktadır (Edmondson ve Lei, 2014). İnsan-yapay zekâ etkileşimi ile erteleme davranışı arasındaki aracı değişken olarak psikolojik güvenliği seçmemizin altında yatan nedenler şu şekildedir. Birincisi, psikolojik güvenlik, teknolojik geçişler sırasında belirsizliği ele almaktadır (Edmondson ve Lei, 2014; Newman vd. 2017), bu da yapay zekâ bağlamında değişen iş rolleri ile ilgilidir. İkincisi, psikolojik güvenlik çalışanların zorlu durumlarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için kritik bir kaynak olarak işlev görür (Frazier vd. 2017), bu da çalışanların erteleme davranışı motivasyonlarını açıklaması bakımından kaynakların korunması kuramsal temeli ile uyumludur. Çalışanlar çalışma ortamında ne kadar güvenli hissederlerse o oranda o kadar fazla erteleme davranışı sergileyeceklerdir. Başka mekanizmalar da mevcut olsa da psikolojik güvenlik, insan-yapay zekanın etkileşimi ile erteleme davranışı arasındaki sosyal-psikolojik süreçleri en iyi şekilde yansıtmaktadır.

Çalışma, nicel araştırma deseninde 3 farklı organizasyonda çalışan kişilerden anket tekniği ile elde edilen veriler çerçevesinde yapılmıştır. İnsan yapay zekâ etkileşimi için 8 maddeden Li ve diğ.(2025) tarafından geliştirilen ölçek kullanılmıştır. İş yerinde erteleme davranışı için ise Metin ve diğ. (2016) tarafından geliştirilen ve 12 maddeden oluşan iş erteleme ölçeğini kullanılmıştır. Psikolojik güvenlik Edmondson (1999) tarafından yedi maddelik ölçek kullanılmıştır.

İlk olarak, bu çalışma insan-yapay zekâ etkileşiminin iş yerindeki erteleme üzerinde farklı etkilere sahip olabileceğini bulmuştur. Bu bulgular, çalışanların teknoloji algılarındaki farklılıkların farklı davranışsal sonuçlara yol açtığını göstermektedir. Bu nedenle, bu bulgular yalnızca insan-yapay zekâ etkileşimi ve iş yerindeki erteleme ile ilgili araştırmaları zenginleştirmekle kalmaz, aynı zamanda organizasyonların dijital çağda etkili teknoloji müdahale stratejileri tasarlamaları için pratik öneriler de sunar. İnsan-yapay zekâ etkileşiminin doğasını anlayarak ve optimize ederek, kuruluşlar iş yerindeki erteleme ile daha iyi başa çıkabilirler. İkincisi, bu çalışma psikolojik güvenin, insan-yapay zekâ etkileşiminin iş yerindeki ertelemeyi etkileme sürecinde önemli bir aracı mekanizma olduğunu bulmuştur. Bu çalışma, çalışanların iş deneyimiyle doğrudan ilgili olan psikolojik güveni ele alarak, psikolojik güvenin teknolojiyle etkileşimlerini ve dolayısıyla iş yerindeki erteleme davranışlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, psikolojik güvenin üzerine literatürü zenginleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda bilim insanlarına teknolojinin iş yeri ortamlarında çalışanların duygularını nasıl etkilediğini anlamak için yeni bakış açıları sunmaktadır. Bu çalışmanın bulguları, insan-yapay zekâ etkileşiminin iş yerindeki erteleme üzerindeki etkilerinin "iki ucu keskin bir kılıç" olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları, iş yerindeki ertelemeyi azaltmak için insan-yapay zekâ etkileşimli bir çalışma modeli benimseyen kuruluşlara ilham kaynağı olacaktır.

Kaynakça

Arenas, D.L., Viduani, A., Bassols, A.M.S., Hauck, S., 2022. Work from home or bring home the work? Burnout and procrastination in Brazilian workers during the COVID19 pandemic. J. Occup. Environ. Med. 64 (5), 333–339. https://doi.org/10.1097/ JOM.0000000000002526.

Chauhan, R.S., MacDougall, A.E., Buckley, M.R., Howe, D.C., Crisostomo, M.E., Zeni, T., 2020. Better late than early? Reviewing procrastination in organizations. Manag. Res. Rev. 43 (10), 1289–1308. https://doi.org/10.1108/MRR-09-2019-0413

Edmondson A (1999) Psychological safety and learning behavior in work teams. Administrative Science Quarterly 44(2):350–383

Edmondson AC, Lei Z (2014) Psychological safety: The history, renaissance, and future of an interpersonal construct. Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior 1(1):23–43

Ferrari, J.R., O'Callaghan, J., Newbegin, I., 2005. Prevalence of procrastination in the United States, United Kingdom, and Australia: arousal and avoidance delays among adults. N. Am. J. Psychol. 7 (1), 1–6.

Frazier ML, Fainshmidt S, Klinger RL, Pezeshkan A, Vracheva V (2017) Psychological safety: A meta-analytic review and extension. Personnel Psychology 70(1):113–165

Kaleefathullah, A.A., Merat, N., Lee, Y.M., Eisma, Y.B., Madigan, R., Garcia, J., de Winter, J., 2022. External human-machine interfaces can be misleading: an examination of trust development and misuse in a CAVE-based pedestrian simulation environment. Hum. Factors 64 (6), 001872082097075. https://doi.org/10.1177/ 0018720820970751.

Li, H., Li, G., 2020. Research on the construction of human-machine collaborative work model in the age of artificial intelligence. Mod. Manag. 10 (3), 360–367. https://doi. org/10.12677/MM.2020.103044.

Li, J.M., Wu, T.J., Wu, Y.J., Goh, M., 2023. Systematic literature review of human–machine collaboration in organizations using bibliometric analysis. Manag. Decis. https://doi.org/10.1108/MD-09-2022-1183.

Li, M., Zhang, L., Mao, M., 2025. How does human-AI interaction affect employees' workplace procrastination?, Technological Forecasting and Social Change, Volume 212, https://doi.org/10.1016/j.techfore.2024.123951.

Metin, U.B., Peeters, M.C.W., Taris, T.W., 2018. Correlates of procrastination andperformance at work: the role of having "good fit". J. Prev. Interv. Community 46(3), 228–244. https://doi.org/10.1080/10852352.2018.1470187.

Metin, U.B., Taris, T.W., Peeters, M.C.W., 2016. Measuring procrastination at work and its associated workplace aspects. Personal. Individ. Differ. 101, 254–263. https:// doi.org/10.1016/j.paid.2016.06.006.

Newman A, Donohue R, Eva N (2017) Psychological safety: A systematic review of the literature. Human Resource Management Review 27(3):521–535

Shin, J., Grant, A.M., 2021. When putting work off pays off: the curvilinear relationship between procrastination and creativity. Acad. Manage. J. 64 (3), 772–798. https:// doi.org/10.5465/amj.2018.1471.

Wang, B., Liao, Y., Chen, M., Zhang, L., Qian, J., 2023. Work and affective outcomes of social media use at work: A daily-survey study. Int. J. Hum. Resour. Manag. 34 (5), 941–965. https://doi.org/10.1080/09585192.2021.2012711.

BÖLÜM 8
DİĞER

Dijital Kamu Diplomasisi Bağlamında Kamu Kurumlarında Kurumsal İtibarın Ölçümü[1]

Measuring Corporate Reputation in Public Institutions within the Context of Digital Public Diplomacy

Fazilet Bakış Altundağ[2]

Öz

Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte kamu diplomasisi faaliyetleri sosyal medya platformlarına taşınmış ve "dijital kamu diplomasisi" kavramı öne çıkmıştır. Bu yeni iletişim biçimi, devletlerin uluslararası kamuoyuyla doğrudan etkileşim kurmasına olanak tanırken, aynı zamanda kurumsal itibarın inşasında da önemli bir araç haline gelmiştir. Kamu kurumlarının dijital ortamlardaki iletişim faaliyetleri yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, güven, saygınlık ve prestij gibi unsurların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu çalışma, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın X (Twitter) paylaşımlarını Fombrun'un kurumsal itibar modeli çerçevesinde incelemektedir. Nitel içerik analizi yöntemiyle 01.04.2026-01.05.2026 tarih aralığındaki paylaşımlar (160 tweet) değerlendirilmiş ve özellikle vizyon ve liderlik, sosyal sorumluluk ve duygusal çekicilik boyutlarının öne çıktığı tespit edilmiştir. Bulgular, dijital kamu diplomasisi faaliyetlerinin kurumsal itibarın güçlendirilmesinde önemli rol oynadığını ve kurumların iletişim stratejilerinin belirli itibar boyutları etrafında yoğunlaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Kamu Diplomasisi, Kurumsal İtibar, Sosyal Medya İletişimi

JEL Kodları: M31, H83, Z18

Abstract

With the acceleration of digitalization, public diplomacy activities have shifted to social media platforms, bringing the concept of "digital public diplomacy" to the forefront. While enabling states to interact directly with international public opinion, this new form of communication has also become a vital tool for building institutional reputation. Communication activities by public institutions in digital environments go beyond mere information dissemination; they play a significant role in shaping elements such as trust, credibility, and prestige. This study examines the X (Twitter) posts of the Presidency's Directorate of Communications within the framework of Fombrun's corporate reputation model. Using a qualitative content analysis method, posts (160 tweets) from the period of April 1, 2026, to May 1, 2026, were evaluated, revealing that the dimensions of vision and leadership, social responsibility, and emotional appeal were particularly prominent. The findings indicate that digital public diplomacy activities play a crucial role in strengthening institutional reputation and that the institutions' communication strategies are concentrated around specific reputation dimensions.

Keywords: Digital Public Diplomacy, Corporate Reputation, Social Media Communication

JEL Codes: M31, H83, Z18

[1] Bu çalışmanın dil ve yazım düzenlemelerinde yapay zekâdan yararlanılmıştır.

[2] Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, Malatya, fazilet.bakis@inonu.edu.tr, ORCID NO: 0009-0009-2758-0600

Genişletilmiş Özet

Amaç

Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte devletlerin ve kamu kurumlarının iletişim pratiklerinde önemli dönüşümler yaşanmıştır. Geleneksel diplomasi ve kamu diplomasisi faaliyetleri giderek dijital platformlara taşınmakta, özellikle sosyal medya kanalları devletlerin uluslararası kamuoyuyla doğrudan iletişim kurabildiği önemli araçlar haline gelmektedir. Bu yeni iletişim biçimi literatürde "dijital kamu diplomasisi" olarak kavramsallaştırılmaktadır (Çömlekçi, 2019; McDowell, 2008; Ekşi ve Taş, 2020). Dijital kamu diplomasisi, devletlerin ve kamu kurumlarının uluslararası kamuoyunu etkilemek, ülke imajını güçlendirmek ve stratejik iletişim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla sosyal medya ve diğer dijital platformları kullanarak yürüttükleri iletişim faaliyetlerini ifade etmektedir (Bjola ve Holmes, 2015). Dijital kamu diplomasisinin gelişmesiyle birlikte devlet kurumlarının dijital ortamlarda sergiledikleri iletişim faaliyetleri yalnızca bilgi aktarımı ile sınırlı kalmamakta, aynı zamanda kurumsal itibarın inşasında da önemli rol oynamaktadır (Ökten, 2023). Kurumsal itibar, bir kurumun paydaşları tarafından algılanan güvenilirlik, saygınlık ve prestij düzeyini ifade eden stratejik bir iletişim varlığıdır (Fombrun vd., 2000; Berkup, 2015). Kurumların itibarının oluşmasında iletişim faaliyetleri, kurumsal performans, sosyal sorumluluk faaliyetleri ve liderlik söylemleri önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda dijital iletişim ortamları kurumların itibarlarını şekillendirdikleri önemli alanlar haline gelmiştir. Devlet kurumlarının itibarı ve iletişim stratejileri, ülkenin uluslararası kamuoyundaki algısının oluşmasında önemli rol oynamaktadır (Nye, 2008). Özellikle kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten kurumlar, dijital platformlar aracılığıyla uluslararası kamuoyuna yönelik mesajlar üretmekte ve ülkenin politik, kültürel ve sosyal değerlerini temsil etmektedir. Bu nedenle kamu kurumlarının dijital platformlardaki iletişim stratejilerinin kurumsal itibar boyutları açısından incelenmesi önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Kurumsal itibarın ölçümlenmesine yönelik literatürde farklı teorik modeller bulunmaktadır. Bu modeller arasında en yaygın kullanılan yaklaşımlardan biri Fombrun tarafından geliştirilen kurumsal itibar modelidir. Fombrun'un kurumsal itibar modeli kurumsal itibarı altı temel boyutta ele almaktadır. Bu boyutlar; duygusal çekicilik (emotional appeal), ürün ve hizmetler (products and services), vizyon ve liderlik (vision and leadership), çalışma ortamı (workplace environment), sosyal sorumluluk (social responsibility) ve finansal performans (financial performance) olarak sıralanmaktadır (Fombrun vd., 2000; Fombrun, 2005; Fombrun ve Van Riel, 1997). Bu model, kurumların iletişim faaliyetlerinin hangi itibar boyutlarını öne çıkardığını analiz etmek açısından önemli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu çalışma, dijital kamu diplomasisi bağlamında bir kamu kurumunun sosyal medya iletişimini Fombrun kurumsal itibar modeli çerçevesinde analiz ederek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında Türkiye'de kamu diplomasisi faaliyetlerinin koordinasyonunda önemli rol üstlenen Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın sosyal medya paylaşımları incelenmiştir. Çalışmada kurumun resmi X (Twitter) hesabında yer alan paylaşımlar analiz edilerek kurumsal itibarın hangi boyutlarının dijital iletişim stratejilerinde öne çıktığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırma şu temel sorulara yanıt aramaktadır:

AS1: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın X paylaşımlarında kurumsal itibarın hangi boyutları öne çıkmaktadır?

AS2: Kurumun dijital iletişim stratejileri Fombrun'un kurumsal itibar modelinin hangi boyutlarıyla örtüşmektedir?

AS3: Dijital kamu diplomasisi faaliyetleri kurumsal itibarın hangi yönlerinin vurgulanmasına katkı sağlamaktadır?

Yöntem

Araştırmada, eylemin gerçekleştiği toplumsal bağlamı merkeze alan hermenötik (yorumlayıcı) yaklaşımla desteklenmiş nitel içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye'de kamu diplomasisi faaliyetlerinin koordinasyonunda önemli rol üstlenen Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın resmi X (Twitter) hesabında yer alan paylaşımlar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında kurumun resmi sosyal medya hesabında 01.04.2026-01.05.2026 tarih aralığındaki paylaşılan içerikler (160 tweet) veri seti olarak toplanmıştır. Paylaşımlar araştırmanın analiz birimini oluşturmaktadır. Araştırmada içerik analizi süreci belirli aşamalar doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada kurumun X hesabında yer alan paylaşımlar veri seti olarak derlenmiştir. İkinci aşamada paylaşımlar kurumsal itibar literatüründe yaygın olarak kullanılan Fombrun'un kurumsal itibar modeli doğrultusunda kodlanmıştır. Fombrun'un modelinde kurumsal itibar; duygusal çekicilik, ürün ve hizmetler, vizyon ve liderlik, çalışma ortamı, sosyal sorumluluk ve finansal performans olmak üzere altı temel boyutta ele alınmaktadır. Kodlama sürecinde her paylaşım içerdiği mesaj, görsel içerik ve iletişim bağlamı dikkate alınarak ilgili itibar boyutu kapsamında değerlendirilmiştir. Kodlama işlemi sonrasında paylaşımlar kategorilere ayrılmış ve kurumun dijital iletişim stratejisinde hangi itibar boyutlarının daha fazla vurgulandığı analiz edilmiştir. Bu yöntem aracılığıyla kurumun dijital kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında sosyal medya paylaşımlarının kurumsal itibarın hangi boyutlarını öne çıkardığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Bu yöntem aracılığıyla kurumun dijital kamu diplomasisi faaliyetleri kapsamında sosyal medya paylaşımlarının kurumsal itibarın hangi boyutlarını öne çıkardığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Analiz sonucunda, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın resmi X hesabında paylaşılan içeriklerin Fombrun'un kurumsal itibar modelinde yer alan boyutlar çerçevesinde değerlendirilebildiği görülmüştür. Paylaşımların özellikle vizyon ve liderlik, sosyal sorumluluk ve duygusal çekicilik boyutları etrafında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Bu durum, kurumun dijital iletişim faaliyetlerinde stratejik hedeflerini, kurumsal değerlerini ve toplumsal sorumluluk anlayışını öne çıkarmaya yönelik bir iletişim yaklaşımı benimsediğini göstermektedir. Araştırmanın sonuçları dijital kamu diplomasisi faaliyetlerinin kurumsal itibarın inşasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle sosyal medya platformları kamu kurumlarının hem ulusal hem de uluslararası kamuoyuyla doğrudan iletişim kurabildiği önemli araçlar haline gelmiştir. İncelenen paylaşımlar, kurumun yalnızca bilgi aktarımına odaklanmadığını, aynı zamanda kurumsal kimliğini ve itibarını destekleyen mesajlara da yer verdiğini göstermektedir. Paylaşımların Fombrun'un kurumsal itibar boyutları çerçevesinde farklı temalar altında toplanabilmesi, dijital iletişim faaliyetlerinin belirli bir kurumsal iletişim stratejisi doğrultusunda yürütüldüğüne işaret etmektedir. Bu doğrultuda sosyal medya içeriklerinin kurumsal itibarın farklı boyutlarını görünür kılan önemli bir iletişim aracı olduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu bağlamda dijital iletişim stratejilerinin kurumsal itibarın farklı boyutlarını nasıl temsil ettiği ve hangi boyutların daha fazla vurgulandığı konusu halkla ilişkiler ve stratejik iletişim literatürü açısından önemli bir araştırma alanı oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, kamu kurumlarının dijital kamu diplomasisi faaliyetlerinde sosyal medya platformlarını yalnızca bilgilendirme amacıyla değil, aynı zamanda kurumsal itibarın farklı boyutlarını yansıtan stratejik bir iletişim aracı olarak kullandığını göstermektedir. Özellikle vizyon ve liderlik, sosyal sorumluluk ve duygusal çekicilik boyutlarının öne çıkması, kurumun dijital iletişiminde güven, saygınlık ve kurumsal kimliği destekleyen mesajlara ağırlık verdiğini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın dijital kamu diplomasisi faaliyetlerinin Fombrun'un kurumsal itibar modeli çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik örnek bir inceleme

sunmaktadır. Elde edilen değerlendirmeler, kamu kurumlarının sosyal medya iletişim stratejilerinin kurumsal itibar perspektifinden analiz edilebileceğini göstermesi bakımından literatüre katkı sağlamaktadır. Ayrıca dijital kamu diplomasisi ile kurumsal itibar arasındaki ilişkinin sosyal medya içerikleri üzerinden incelenmesi, kamu kurumlarının dijital iletişim uygulamalarının değerlendirilmesine yönelik yeni araştırmalar için de bir zemin oluşturmaktadır.

Kaynakça

Berkup, S. B. (2015). Fombrun itibar katsayısı ölçeği çerçevesinde bir itibar vaka çalışması: Arçelik A.Ş. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 859–886. https://doi.org/10.17719/jisr.20153813693

Bjola, C., & Holmes, M. (2015). *Digital diplomacy: Theory and Practice*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315730844

Çömlekçi, M. F. (2019). Dijitalleşen diplomasi ve sosyal medya kullanımı: Büyükelçilik Facebook hesapları üzerine bir araştırma. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8*(1), 1–13. https://izlik.org/JA27WG38RX

Ekşi, M., ve Taş, F. D. (2020). Dijital diplomasi yeni bir tür diplomasi midir? *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 213–239.

Fombrun, C. A. (2005). Building corporate reputation through CSR initiatives: Evolving standards. *Corporate Reputation Review, 8*(1), 7–12. https://doi.org/10.1057/palgrave.crr.1540235

Fombrun, C. J., ve Van Riel, C. B. M. (1997). The reputational landscape. *Corporate Reputation Review, 1*(1–2), 5–13. https://doi.org/10.1057/palgrave.crr.1540008

Fombrun, C., Gardberg, N., & Sever, J. (2000). The reputation quotient: A multi-stakeholder measure of corporate reputation. *Journal of Brand Management, 7*(4), 241–255. https://doi.org/10.1057/bm.2000.10

McDowell, M. (2008). Public diplomacy at the crossroads: Definitions and challenges in an open source era. *The Fletcher Forum of World Affairs, 32(3),* 7–15.

Nye, J. S. (2008). Public diplomacy and soft power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 616*(1), 94–109. https://doi.org/10.1177/0002716207311699

Ökten, S. (2023). Pandemide Türkiye'nin dijital diplomasi ve dijital halkla ilişkiler örnekleri: www.covid19turkey.com ve www.turkiyestopscovid.com. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 63*, 88–115. https://doi.org/10.47998/ikad.1228989

Yapay Zeka Destekli Algoritmik Sosyal Medya Kullanımı Bağlamında Kamusal Alan

The Public Sphere in the Context of Artificial Intelligence–Driven Algorithmic Social Media Use

Miyase Aslantaş[1]

Öz

Bu araştırmanın amacı; yapay zeka temelli algoritmaların bireylerin sosyal medya deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini ve bu deneyimlerin kamusal alanın dönüşümüne olan etkilerine ilişkin bir bakış açısı ortaya koyabilmektir. Sosyal medya uygulamaları sahip olduğu teknoloji ile geleneksel medyanın aksine bireylerin içerik üretimine imkan sağlayarak toplumda; sosyalleşme, boş zaman aktivitesi, arkadaş edinme, iş başvurusu, reklamlar, bilgiye ve habere erişim gibi çeşitli açılardan toplumsal bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Günümüzde ise sosyal medya platformları yapay zeka destekli algoritmalar aracılığıyla kullanıcıların beğeni ve ilgilerini analiz ederek kişiselleştirilmiş bir deneyim sunmaya başlamıştır. Bu kişiselleştirme bir yandan kullanıcıların daha fazla çevrimiçi kalmalarına neden olurken diğer taraftan da farklı içeriklerin görünürlüğünü azaltabilmektedir. Bu durum kamusal alana atfedilen eşit erişim, çoğulculuk, ifade özgürlüğü gibi temel ilkelere ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Algoritmik Sosyal Medya, Kamusal Alan

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

The aim of this study is to provide a perspective on how artificial intelligence–based algorithms shape individuals' social media experiences and how these experiences contribute to the transformation of the public sphere. Unlike traditional media, social media applications, through the technology they employ, enable individuals to create content, thereby bringing about a social transformation in society across various aspects such as socializing, leisure activities, making friends, job applications, advertising, and access to information and news. Today, social media platforms employ AI-driven algorithms to analyze users' preferences and interests, offering increasingly personalized experiences. While such personalization encourages users to remain online for longer periods, it may also reduce the visibility of diverse content. This situation has also sparked debates regarding fundamental principles associated with the public sphere, such as equal access, pluralism, and freedom of expression.

Keywords: Artificial Intelligence, Algorithmic Social Media, Public Sphere

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu araştırmanın amacı; yapay zeka temelli algoritmaların bireylerin sosyal medya deneyimlerini nasıl şekillendirdiğini ve bu deneyimlerin kamusal alanın dönüşümüne olan etkilerine ilişkin bir bakış açısı ortaya koyabilmektir. Sosyal medya uygulamaları sahip olduğu teknoloji ile geleneksel medyanın aksine bireylerin içerik üretimine imkan sağlamış ve toplumda; sosyalleşme, boş zaman aktivitesi, arkadaş edinme, iş başvurusu, reklamlar, bilgiye ve habere erişim gibi çeşitli açılardan toplumsal bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Günümüzde ise sosyal medya uygulamalarına entegre edilen yapay zeka destekli algoritmalar kullanıcıların beğeni ve ilgilerini analiz ederek kişiselleştirilmiş bir deneyim sunmaya başlamıştır. Bu kişiselleştirme bir yandan kullanıcıların daha fazla çevrimiçi kalmalarına imkan tanırken diğer taraftan da içerikleri

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, m.aslantas@alparslan.edu.tr

homojenleştirerek farklı içeriklerin kullanıcılar tarafından görünürlüğünü azaltabilmektedir. Bu durum kamusal alana atfedilen eşit erişim, çoğulculuk, ifade özgürlüğü gibi temel ilkelere ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Tüm bunlara ek olarak sosyal medya uygulamalarında kullanılan algoritmalar geleneksel medya organlarında içeriklerin seçilmesi ve yayınlanması noktasında bir süzgeç/kapı işlevi gören "eşik bekçiliği (gatekeeping)" uygulamasını da yeniden gündeme taşımaktadır. Literatürde algoritma temelli sosyal medya kullanımı ve kamusal alana ilişkin araştırmalar mevcutken iki konunun birlikte ele alındığı araştırmalar oldukça sınırlıdır. Çalışma bu yönüyle özgündür.

Yukarıda ifade edilen açıklamalardan sonra araştırmanın temel soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Yapay zeka destekli algoritmik kişiselleştirme pratikleri, sosyal medyanın teknolojik olarak sahip olduğu interaktif iletişimi kamusal alanın çoğulculuk ilkesi bağlamında nasıl dönüştürmektedir?

2. Sosyal medya uygulamalarında algoritmalar bireylerin kamusal alana katılım biçimlerini ve kamusal alanda ki görünürlüklerini nasıl etkilemektedir?

3. Kamusal alana katılım açısından sosyal medyadaki algoritmik kişiselleştirmeler kullanıcıları "yankı odası" (eco chambers) ve "filtre balonu" (filter bubbles) kavramsallaştırmalarında olduğu gibi geleneksel medyanın tek yönlü-kısıtlı erişim modeline benzer kapalı devre bir iletişim sistemine mi çekmektedir?

4. Sosyal medya uygulamalarında içeriklerin görünürlüğünü belirleyen algoritmalar kamusal tartışmaların sınırlarını belirleyen yeni nesil "eşik bekçileri" (gatekeeping) olarak editöryal bir görev mi üstlenmektedirler?

Yöntem

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmış olup doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, mevcut akademik literatür sistematik bir biçimde incelenmiş ve eleştirel bir perspektifle yeniden yorumlanarak araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

Çalışma kapsamında; sosyal medya algoritmaları, algoritmik kişiselleştirme, yankı odası (echo chamber), filtre balonu (filter bubble), dijital eşik bekçiliği (algorithmic gatekeeping) ve kamusal alan kavramlarına odaklanan ulusal ve uluslararası akademik çalışmalar analiz edilmiştir. İncelenen literatür, tematik bir çerçeve doğrultusunda sınıflandırılmış ve söz konusu kavramlar arasındaki ilişkiler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Bu sayede algoritmik yapıların bireylerin sosyal medya deneyimleri ve kamusal alanın dönüşümü üzerindeki etkileri bütüncül bir yaklaşımla ortaya konulmuştur.

Bulgular

Kamusal alan kavramı 1962 yılında Jurgen Habermas'ın yayımlamış olduğu Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi Üzerine adlı çalışma ile yazın dünyasına girmiştir. Habermas, kamusal alan kavramıyla toplumsal yaşam içinde kamuoyuna benzer bir alanın oluşturulduğunu kasteder ve bu alana tüm yurttaşların erişimi garanti altına alınmıştır. Yurttaşlar, genel yarara ilişkin konular hakkında; bir araya gelme, örgütlenme, düşüncelerini ifade etme ve yayımlama özgürlüklerinin olduğu bir ortamda tartıştıkları zaman kamusal bir bütünlük içinde davranmış olurlar (Habermas, 2004: 95). Dijitalleşmenin sürekli yenilenen ortamında ise toplumun bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunduğu, çeşitli tartışmalara katılarak toplumsal süreçlere katkı sunduğu ortamlar da karmaşıklaşmıştır (Hossain, 2025: 1-2). Geleneksel medya organlarının bu tartışmalarda ki belirleyici rolü giderek azalırken, tartışma platformları büyük verilerin depolandığı (Bilgici, 2023: 218), belirli bir süre içerisinde verileri analiz ederek değerli çıktılara dönüştürebilen bir dizi hesaplamalardan oluşan algoritmaların belirlediği yeni bir alana yönelmiştir. Yapay zekanın sosyal medya platformlarında entegre edilmesiyle birlikte kullanıcıların bu platformlardaki beğeni, izleme süresi, farklı hesapların tıklanması gibi çeşitli etkinlikler analiz edilerek kişiselleştirilmiş bir içerik akışı sunulmaya başlanmıştır (Bilgici, 2023: 218). Bir başka ifade ile kullanıcılar sosyal medya uygulamalarındaki

deneyimlerinde kendi tercihleriyle seçtikleri içeriklere daha az ulaşırken, bu uygulamalardaki (Instagram, Facebook, X (Twetter)) algoritmaların yönlendirdiği/seçtiği içerikler kullanıcılara daha görünür olmuştur (Singh, 2023: 112). Bu bağlamda, kullanıcıların içerikleri medya okuryazarlığı kapsamında eleştirel olarak değerlendiremeyip pasif bir izleme-kaydırma pratiği sergiledikleri durumlarda algoritmaların kişiselleştirdiği içerikler kesintisiz ve ardışık olarak sunulmaktadır. Kullanıcıların erişimine sunulan kesintisiz içeriklerin homojenleşmesi beraberinde 'yankı odası', filtre balonu' ve 'algoritmik eşik bekçiliği' kavramlarını da beraberinde getirmiştir.

Yankı odası kavramı sosyal bilimciler tarafından bireylerin kendi talepleri ve medyada sunulan içerikler sonucu içinde bulundukları durumun kendini tekrar etmesi olarak görülmektedir. Jamieson ve Cappella, Echo Chamber adlı eserlerinde ise yakı odası kavramını; "benzer mesajların çoğaltılarak farklı görüşlerden homojenleştirilme potansiyeline sahip sınırlı ve kapalı bir medya alanı" olarak tanımlamışlardır (Jamieson ve Cappella, 2008; akt. Arguedas, Robertson, Fletcher ve Nielsen, 2022: 10). Jamieson ve Cappella'nın tanımındaki "kapalı medya alanı" vurgusu, sosyal medyanın interaktif yapısını sınırlayarak, kullanıcıların farklı içerikleri tercih edebilme deneyimini geleneksel medyanın tek yönlü ve kısıtlı erişim modeline yaklaştırmaktadır. Bu durum, kamusal alanın oluşumu ve kullanıcıların kamusal alana katılım biçimlerini etkileyerek bireylerin farklı perspektifler geliştirme potansiyellerini azaltmakta ve homojen içerik döngülerine çekilme olasılığını artırmaktadır. Benzer şekilde Frankfurt Okulu temsilcilerinden Herbert Marcuse (1991) One Dimensional Man (Tek Boyutlu İnsan) adlı kitabında medya aracılığıyla ki (o dönemde baskın olan geleneksel medya organı) aktarılan kültürlerle toplumun homojen yapılara dönüştürüldüğünü, insanların tek boyutlu hale getirildiğini ifade etmiştir (Güngör, 2011: 83).

Eli Pariser (2011) ise benzer şekilde çevrimiçi ortamlarda kullanıcılara farklı bakış açılarından izole edilmiş, kişiselleştirilmiş içeriklerin sunulmasını "filtre balonu" kavramıyla tanımlamıştır (Nguyen, Hui, Harper, Terveen ve Kontsan, 2014: 677). Bu çerçevede, algoritmik kişiselleştirme kullanıcıları, kendi ilgi ve tercihleri etrafında şekillenmiş içeriklerle sınırlandırarak çevrimiçi kamusal tartışmalara erişimlerini kısıtlayabilmektedir.

Diğer taraftan Bhagwat (2023: 51-52) kamunun hangi bilgilere ve kaynaklara maruz kalacağına karar verme noktasında 20. yüz yılın kurumsal (geleneksel) medyasının rolünü üstlenerek sosyal medya platformlarının yeni "eşik bekçileri" olarak öne çıktığına dikkat çekmektedir. Gillespie (2018)'nin tespitlerine göre; son yıllarda ise sosyal medya platformlarında içerik akışının düzenlenmesi artık sadece bu platformlara sahip olan bireyler tarafından değil yapay zeka temelli algoritmalar aracılığıyla yani "algoritmik eşik bekçiliği" (algoritmic gatekeeping) yoluyla da gerçekleşmektedir (Eşidir, Bak ve Bak, 2025: 3). Bir başka ifade ile iletişim teknolojilerinde ki ilerlemeyle birlikte insan müdahalesinden bağımsız işleyen algoritmik eşik bekçiliği veriler üzerinde ki yeni belirleyiciler olarak görev yapmaya başlamışlardır (Wang, 2023: 296). Shoemaer ve Han (2020: 229) sosyal medya uygulamalarını üretilen içeriklerin seçilmesi ve tüketicilere sunulması açısından algoritmaları kullanmasını "süper eşik bekçiliği" (super-gatekeepers) olarak tanımlamışlardır.

Dijitalleşme süreciyle beraberinde kamusal alana ilişkin bir dönüşüm ve geleneksel medyaya atfedilen eşik bekçiliğine benzer sosyal medyanın interaktif yapısını muğlaklaştıran yeni eşik bekçiliği, aynı içeriklerin dolaşımda kalmasına imkan tanıyan filtre balonları ve yankı odalarına imkan tanımıştır. Özellikle Facebook, Instagram, X (Twitter), YouTube ve TikTok gibi dünya genelinde milyonlarca kullanıcısı olan sosyal medya platformları kamusal söylemin büyük oranda gerçekleştiği mecralar olarak 20. yüz yılın önde gelen televizyon ağlarına benzer şekilde söylemi inşa etme gücüne (Bhagwat, 2023: 51-52) erişmişlerdir.

Sonuç ve Tartışma

Dijitalleşme süreciyle birlikte kamusal alanda yapısal bir dönüşüm yaşandığı görülmektedir. Habermas'ın ortaya koyduğu katılımcı, erişilebilir, çoğulcu kamusal alan anlayışı yerini zamanla algoritmaların yönlendirdiği, kişiselleştirilmiş bir iletişim ortamına bırakmaktadır. Sosyal medya uygulamaları da zaman ve mekan kısıtı olmaksızın kullanıcıların kamusal tartışmalara katılımını kolaylaştırmıştır. Fakat zaman içerisinde gelişen teknoloji ile birlikte sosyal medya uygulamalarında yapay zeka temelli algoritmaların kullanılmaya başlanması kullanıcıların sosyal medya deneyimlerini kişiselleştirerek bilgiye erişimi kolaylaştırmış, içerik çeşitliliğini sınırlayarak bireyleri homojen içerik alanına yönlendirmiştir. Algoritmik kişiselleştirmeler yankı odası ve filtre balonlarına dönüşerek kullanıcıları benzer içeriklerden oluşan bir çerçeve içine çekmektedir. Dolayısıyla, sosyal medya platformlarında içerik görünürlüğünü belirleyen algoritmalar, kamusal alanın çoğulcu doğasını zayıflatma ve bilgi çeşitliliğini azaltma potansiyeline sahip yeni nesil eşik bekçileri olarak işlev görebilmektedir.

Kaynakça

Arguedas, A.R., Robertson, C.T., Fletcher, R. & Nielsen, R.K. (2022). *Echo chambers, filter bubbles, and polarisation: a literature review*. Oxford: Reuters Institute, University of Oxford. Retrieved February 06, 2022 from https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-01/Echo_Chambers_Filter_Bubbles_and_Polarisation_A_Literature_Review.pdf

Bhagwat, A. A. (2023). *The new gatekeepers?: social media and the "search for truth.* In: Langvardt Media and Society After Technological Disruption. Cambridge University Press; 41-56

Bilgici, C. (2023). Yapay zekâ ve algoritmik kültür bağlamında sosyal medya deneyiminin geleceği üzerine bir değerlendirme. *Yeni Medya Elektronik Dergisi,* 7 (3), 216-237. ISSN: 2548-0200

Cormen T. H., Leiserson C. E., Rivest R. L. & Stein C. (2022). *Introduction to algorithms (4th ed.).* The MIT Press.

Eşidir, O. V., Bak, G. ve Bak, A. (2025). From Agenda-Setting to Algorithmic Gatekeeping: Rethinking Media Power in the Digital Age. *Niksar Akademik Çalışmalar Dergisi*, 2(2), 1-19.

Güngör, N. (2011). *İletişim, kuramlar yaklaşımlar*. Siyasal Kitabevi, Ankara.

Habermas, J. (2004). Kamusal alan (Çev. M. Özbek). Hil Yayın (Pandora Yayın ve Bilgisayar Tic. Ltd. Şti.), İstanbul.

Hossain, I. (2025). The algorithmic public sphere rethinking journalism, communication, and democracy in the digital era. *Zenodo*, 1, 1-15. https://doi.org/10.5281/zenodo.16957469

Nguyen T T, Hui P M, Harper F M, Terveen L & Kontsan W J A (2014) exploring the filter bubble: the effect of using recommender systems on content diversity. WW'14, April 7–11, 2014, Seoul, Korea.

Singh, D. P. (2023). The algorithmic bias of social media. *The Motley Undergraduate Journal,* 1(2), 109-118, https://doi.org/10.55016/ojs/muj.v1i2.77457

Shoemaker, P. J. ve Han, G. (2020). The supra-gatekeepers: gatekeeping in age of social media. *Journal of Communication and Society*, 54, 223-256.

Wang, J. (2023). Updating the Gatekeeperin the New Media Age: The Algorithm, *The International Conference on Interdisciplinary Humanities and Communication Studies*, 293-297, doi: 10.54254/2753-7048/4/20220333

Akademisyenlerde 6 Şubat Depremleri Sonrası İşten Ayrılma Niyeti, İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılık Ekseninde Politika Önerileri: Hatay Örneği[1]

Policy Recommendations Regarding Academics' Intention to Leave, Job Satisfaction, and Organizational Commitment Following the February 6th Earthquakes: The Hatay Example

Hamza Ateş[2], Ömer Fuad Kahraman[3], Hasret Duman[4]

Öz

6 Şubat 2023 depremleri, maddi ve manevi yıkımın yanı sıra akademik işgücü üzerinde de derin etkiler yaratmıştır. Bu çalışma, afetin akademisyenlerin işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisini, iş doyumu ve örgütsel bağlılık değişkenleri bağlamında analiz etmektedir. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi örnekleminde yürütülen nicel analizler, afetten etkilenme düzeyinin işten ayrılma niyetini doğrudan artırdığını ve iş doyumu ile örgütsel bağlılığı zayıflatarak dolaylı etkiler ürettiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, afetlerin örgütsel davranış üzerindeki etkisinin klasik belirleyicilerin ötesine geçtiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, kriz bağlamında örgütsel davranış literatürüne katkı sunmakta ve akademik işgücünün sürdürülebilirliği açısından politika yapıcılar için önemli çıkarımlar üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet, Deprem, İşten ayrılma niyeti, İş doyumu, Örgütsel bağlılık,

JEL Kodları: C12, J28, M12

Abstract

The earthquakes of February 6, 2023, created not only material and emotional devastation but also profound impacts on the academic workforce. This study analyzes the effect of disaster exposure on academics' turnover intention within the framework of job satisfaction and organizational commitment. Based on quantitative analyses conducted on a sample from Hatay Mustafa Kemal University, the findings reveal that the level of disaster exposure directly increases turnover intention while also producing indirect effects by weakening job satisfaction and organizational commitment. The results indicate that the impact of disasters on organizational behavior extends beyond classical determinants. In this respect, the study contributes to the organizational behavior literature in crisis contexts and offers important implications for policymakers in terms of sustaining the academic workforce.

Keywords: Disaster, Earthquake, Turnover Intention, Job Satisfaction, Organizational Commitment

JEL Codes: C12, J28, M12

* Bu çalışma Mart 2024 tarihinde ''*Deprem Bölgesindeki Akademisyenlerde İşten Ayrılma Niyeti ile Bu Niyetin Oluşumunda İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılığın Rolünün Tespiti ve İşten Ayrılma Niyetini Azaltıcı Kamu Politikası Önerilerinin Geliştirilmesi*" başlıklı 223K334 numaralı TÜBİTAK 1001 ÇABA projesinden elde edilen verilerle üretilmiştir.

[2] Prof. Dr, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hamza.ates@medeniyet.edu.tr
[3] Dr. Öğr Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ofkahraman @mku.edu.tr
[4] Arş. Gör., Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hasret.duman@mku.edu.tr

Genişletilmiş Özet

Giriş

6 ve 20 Şubat 2023 tarihlerinde Türkiye'de meydana gelen ve "asrın felaketi" olarak tanımlanan depremler, can kayıpları ve yaralanmaların yanı sıra bölgesel işgücü piyasalarını, kurumsal işleyişleri ve beşerî sermaye yapısını derinden etkilemiştir. Bu etkinin en kritik yansımalarından biri, afet bölgesinde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumlarında görev yapan akademisyenlerin işten ayrılma niyetlerinde gözlenen artıştır. Akademik insan kaynağının kaybı, kurumsal performans, bölgesel kalkınma, bilgi üretimi ve toplumsal yeniden inşa süreçleri açısından stratejik bir risk alanı oluşturmaktadır.

İşten ayrılma niyeti, örgütsel davranış literatüründe bireysel özellikler, örgütsel koşullar ve çevresel faktörlerin etkileşimi sonucunda şekillenen çok boyutlu bir karar süreci olarak ele alınmaktadır. Bununla birlikte, afet gibi ani, yüksek yoğunluklu ve sistemik dışsal şokların karar süreci üzerindeki dönüştürücü etkisi literatürde sınırlı ölçüde incelenmiştir. Bu kuramsal boşluktan hareketle, deprem gibi makro düzeyde bir stresörün akademisyenlerin işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisini, iş doyumu ve örgütsel bağlılık değişkenleri bağlamında değerlendirmek amacıyla Mart 2024 tarihinde *''Deprem Bölgesindeki Akademisyenlerde İşten Ayrılma Niyeti ile Bu Niyetin Oluşumunda İş Doyumu ve Örgütsel Bağlılığın Rolünün Tespiti ve İşten Ayrılma Niyetini Azaltıcı Kamu Politikası Önerilerinin Geliştirilmesi'' isimli bir* TÜBİTAK 1001 ÇABA projesi başlatılmıştır.

Bu çalışma, söz konusu proje kapsamında elde edilen verilerden hareketle, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi örneklemine ait nicel bulgulara odaklanmaktadır. Araştırmanın temel amacı, akademisyenlerin afetten etkilenme düzeylerinin işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisini analiz etmek ve bu ilişkide iş doyumu ile örgütsel bağlılığın rolünü ortaya koymaktır. Bu doğrultuda model üç temel ilişki üzerine kurulmuştur:

1. Afetten etkilenme düzeyinin işten ayrılma niyeti üzerindeki doğrudan etkisi
2. Afetten etkilenme düzeyinin iş doyumu ve örgütsel bağlılık üzerindeki etkisi
3. İş doyumu ve örgütsel bağlılığın işten ayrılma niyeti üzerindeki aracı ve düzenleyici rolleri

Bu yönüyle çalışma, klasik örgütsel davranış değişkenlerinin afet gibi yüksek yoğunluklu stresörler altında nasıl yeniden konumlandığını sınayarak, kriz bağlamında örgütsel davranış teorilerine katkı sunmayı hedeflemiştir.

Yöntem

Araştırmanın nicel araştırma deseni kapsamında, veri toplama aracı olarak 62 maddeden oluşan yapılandırılmış anket formu kullanılmıştır. Çalışmada Kişisel Afet Etki Ölçeği, Minnesota İş Doyum Ölçeği, Allen-Meyer Örgütsel Bağlılık Ölçeği ve İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği birlikte uygulanmıştır.

HMKÜ özelinde analiz edilen veri seti 146 akademisyenden oluşmaktadır. Veriler, IBM SPSS ve Process Macro kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel istatistikler, korelasyon analizleri ve regresyon temelli aracılık/düzenleyicilik testleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca modelin açıklayıcılığını artırmak amacıyla çeşitli sosyo-demografik değişkenler kontrol değişkeni olarak dahil edilmiştir.

Bulgular

İlk olarak, korelasyon analizi sonuçları, afetten etkilenme düzeyinin akademisyenlerin örgütsel tutumları ve işten ayrılma niyeti üzerinde anlamlı ve sistematik etkiler yarattığını göstermektedir. Buna göre, afetten etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r=0,389$; $p<0,01$). Buna karşılık, afetten etkilenme düzeyi ile iş doyumu ($r=-0,427$; $p<0,01$) ve örgütsel bağlılık ($r=-0,285$;

p<0,01) arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Bu bulgular, afetin işten ayrılma eğilimini artırdığını ve iş doyumu ve örgütsel bağlılık düzeylerini zayıflattığını ortaya koymaktadır.

Öte yandan, iş doyumu (r=-0,603; p<0,01) ve örgütsel bağlılık (r=-0,634; p<0,01) ile işten ayrılma niyeti arasında güçlü ve negatif yönlü ilişkiler belirlenmiştir. Benzer şekilde, örgütsel bağlılığın alt boyutları olan duygusal (r=-0,572), devamlılık (r=-0,451) ve normatif bağlılık (r=-0,605) ile işten ayrılma niyeti arasında da anlamlı ve negatif ilişkiler gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar, söz konusu değişkenlerin klasik örgütsel davranış literatüründe öngörüldüğü üzere işten ayrılma niyetini azaltıcı yönde işlev gördüğünü teyit etmektedir.

Regresyon analizleri, afetten etkilenme düzeyinin hem iş doyumu hem de örgütsel bağlılık üzerinde anlamlı ve negatif etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Afetten etkilenme düzeyinin iş doyumu üzerindeki etkisi negatif ve anlamlıdır (β=-0,468; p<0,05) ve model toplam varyansın %18'ini açıklamaktadır. Benzer şekilde, örgütsel bağlılık üzerindeki etkisi de negatif ve anlamlıdır (β=-0,384; p<0,05) ve açıklanan varyans oranı %8 olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, afetin örgütsel tutumları zayıflatan yapısal bir stresör olarak işlediğini göstermektedir.

İşten ayrılma niyeti üzerindeki belirleyicileri incelemek amacıyla kurulan çoklu regresyon modelleri hem afetten etkilenme düzeyinin hem de örgütsel tutumların anlamlı etkilerini ortaya koymaktadır. İş doyumunun dahil edildiği modelde, afetten etkilenme düzeyi işten ayrılma niyetini artırıcı yönde etkilerken (β=0,237; p<0,05), iş doyumu güçlü bir azaltıcı etki göstermektedir (β=-0,701; p<0,05). Bu modelin açıklayıcılık düzeyi %38 olarak hesaplanmıştır. Örgütsel bağlılığın dahil edildiği modelde ise, afetten etkilenme düzeyi (β=0,362; p<0,05) işten ayrılma niyetini artırırken, örgütsel bağlılık (β=-0,646; p<0,05) bu niyeti anlamlı biçimde azaltmaktadır. Modelin açıklanan varyans oranı %45 olup, örgütsel bağlılığın işten ayrılma niyeti üzerindeki güçlü belirleyici rolüne işaret etmektedir.

Düzenleyici etki analizleri, iş doyumu ve örgütsel bağlılık değişkenlerinin afetten etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide istatistiksel olarak anlamlı bir düzenleyici rol üstlenmediğini göstermektedir (p>0,05). Bu durum, afetin etkisinin örgütsel tutumlar tarafından zayıflatılamayan doğrudan bir belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık, aracılık analizleri; iş doyumu (β=0,4611) ve örgütsel bağlılığın (β=0,3283) afetten etkilenme düzeyi ile işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkide anlamlı aracı değişkenler olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, afetin işten ayrılma niyetini doğrudan artırmakla beraber, iş doyumu ve örgütsel bağlılığı zayıflatarak dolaylı bir etki mekanizması oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

HMKÜ örneklemine ilişkin bulgular, afetten etkilenme düzeyinin akademisyenlerin işten ayrılma niyeti üzerinde hem doğrudan hem de iş doyumu ve örgütsel bağlılık üzerinden dolaylı etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Bu durum, afet gibi yüksek yoğunluklu dışsal şokların bireysel karar süreçlerini klasik örgütsel belirleyicilerin ötesinde şekillendirdiğini göstermektedir. Bu çerçevede, politika yapıcılar ve kurumsal yöneticiler açısından, akademik işgücünün davranışsal dinamiklerinin afet bağlamında yeniden ele alınması ve mevcut kamu politikalarının bu bağlamsal gerçeklik doğrultusunda yeniden tasarlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Mezuniyetlerine Göre 108.-110. Dönem Kaymakam Değerlendirmesi: Kamu Yönetimi Programı ve Üniversitelerin Başarı Düzeyine Etkisi

An Analysis of the 108th-110th Cohorts of District Governors: The Role of Public Administration Education and University Reputation in Professional Performance

Tekin Avaner[1], Kubilay Düzenli[2]

Öz

Bu çalışma, son üç dönemde mülkî amirliğe intisap etmiş kaymakamların lisans mezuniyet bilgilerini incelemektedir. İncelemeyle cevap verilmek istenen sorulardan ilki, kamu yönetimi programından mezun olmanın, mülki idari amirliğine girişte bir avantaj sağlayıp sağlamadığıdır. Yine, kamu yönetimi ve türevi lisans programlarından mezun olarak kaymakamlık sınavında başarı sağlayan adayların lisans mezuniyetlerini ağırlıklı olarak hangi üniversitede tamamladıkları çalışmada yanıtı aranan sorulardan biridir.

Bir nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizinden faydalanılan çalışmada ulaşılan sonuçlardan ilki, mülkî idare amirliğine girişte, Kamu Yönetimi bölümünün diğer bölümlere kıyasla daha avantajlı olduğu, ikincisi ise İstanbul, Ankara ve Gazi Üniversiteleri'nin öğrencileri kaymakamlık sınavlarında en başarılı olan üniversiteler olduğu yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Üniversite, Mülki İdare Amirliği

Abstract

This study examines the undergraduate educational backgrounds of district governors appointed to the civil administration during the last three terms. The first question this study seeks to address is whether graduating from a public administration program constitutes an advantage in entering the civil administrative authority. Another question addressed in the study concerns which universities the candidates who succeeded in the district governorship examination—having graduated from public administration and related undergraduate programs—predominantly completed their bachelor's degrees at. Using document analysis as a qualitative research method, the study identifies two principal findings. First, graduation from a Public Administration program appears to offer a comparative advantage in entry to the civil administrative service relative to other disciplines. Second, graduates of Istanbul University, Ankara University, and Gazi University demonstrate the highest levels of success in district governorship examinations.

Keywords: Public Administration, Universtiy, Civil Administration Office

Genişletilmiş Özet

Devletlerin, egemenlik sahasındaki toprakların genel ismi, "mülktür". İlgili kavram, merkezi yönetim anlamına da gelen "mülki idare" kavramının da dayanak noktasıdır. Bir başka deyişle, mülki idareyi; "karar alma ve sorumluluğun merkeze ait olduğu, kamu hizmetlerinin tek elde toplandığı yönetim modeli" biçiminde tanımlamak mümkündür (Özçağlar, 2005: 4). Anayasaya göre örgütlenme biçimi bakımından üniter devlet niteliğindeki Türkiye'nin mülkî taksimatı il esasına dayanmakta, illerin kuruluşunda dikkate alınacak ilkeler de i) coğrafi koşullar, ii) ekonomik boyu ve iii) kamu hizmetinin gerekleri biçiminde sıralanmaktaır. Yine

[1] Doç. Dr, Jandarma Sahil Güvenlik Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, tekinavaner @hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4014-0131
[2] Arş.Gör.Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, kduzenli@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3662-2656

anayasadaki ilgili kanunda ifade edildiği üzere, yönetimleri yetki genişliği prensibine dayanan illerin, diğer kademeli bölümlere ayrılması esastır (Avaner ve diğerleri, 2025: 274). Söz konusu bölümlendirmeye bağlı olarak mülkî idare amirliği çatısı altında hizmet yürüten pozisyonlardan biri de kaymakamlıktır. Bu çerçevede kaymakamlar, görev yaptıkları ilçede kamu düzeninin sağlanması ve temel kamu hizmetlerinin yürütülmesinden sorumludurlar (Gündüzöz, 2015: 20).

Tarihsel kökleri, geç dönem Osmanlı modernleşmesine dayanan bir kurum olan kaymakamlığın, Cumhuriyet döneminde de ilçelerin yönetiminden sorumlu tutulması uygulaması devam ettirilmiştir. Şüphesiz, kaymakamların görev ve yetkileri ölçüsünde önemli olan bir konu da kaymakamların nasıl yetiştirilecekleri veya bugün için hangi fakülte ve lisans programından mezun olan öğrencilerin kaymakam olabilecekleridir. Bu soruya cevap verebilmek adına on dokuzuncu yüzyılın ortalarından bugüne değin uzanan bir kanun/yönetmelik/uygulama incelemesinin yapılması şarttır.

Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde devlet ve saray hizmetlerini görmek için personel yetiştirmekten sorumlu olan eğitim kurumu Enderun Mektebi'dir (Avaner ve Babaoğlu, 2020: 822). Zaman içerisinde klasik Osmanlı dönemindeki diğer kurum ve uygulamalar gibi Enderun'un da çağın gereklerine ayak uyduramadığı saptanmış, bu çerçevede kamu yöneticilerinin yetişeceği modern nitelikli bir kurumun ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Mekteb-i Mülkiye'nin kuruluşu da bu bağlamda gerçekleşmiş, 1858 tarihli kuruluş nizamnamesinde okulun kaymakamlık ve kaza müdürlüğü gibi mülki idare amirlerini yetiştirmek üzere kurulduğu ifade edilmiştir (Toprak, 2021: 6). Bir başka deyişle, Mekteb-i Mülkiye Cumhuriyet dönemine kadar kaymakam yetiştiren tek okul olma özelliğini göstermiştir (Günay, 2007: 62). Erken Cumhuriyet döneminde yapılan bir yasal düzenleme sonucunda ise Mekteb-i Mülkiye (Siyasal Bilgiler) Fakültesi mezunlarına ek olarak Hukuk Fakültesi veya yurtdışındaki denk fakültelerden mezun olan kimselerin de kaymakam olabilmeleri mümükün hale getirilmiştir (Duran, 1973: 7). 1986'da İstanbul Üniversitesi, ilgili fakültede isim değişikliğine giderek mezunlarının, kaymakam olabilmesinin önünü açmıştır. 1991'de ise hangi fakülte/lisans program mezunlarının kaymakam olabileceklerine ilişkin daha önemli bir gelişme yaşanmış ve 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu'nda yapılan değişiklik sonucunda, 4 yıllık eğitim veren siyasal bilgiler, hukuk, işletme, iktisat ile iktisadi ve idari bilimler fakültelerinden mezun olan öğrencilerin kaymakamlık sınavlarına başvuruda bulunabileceklerine hükmedilmiştir (Çapar, 2011: 80).

Kaymakam Adaylığı Yazılı Sınavına başvuruda bulunabilecek fakülte ve lisans program mezunlarında artışı öngören diğer yasal düzenlemeler ise Temmuz 2018 ve Nisan 2019'da yürürlüğe girmiş, bu çerçevede lisans mezuniyetini; sosyoloji, halkla ilişkiler ve tanıtım, psikoloji ile psikolojik danışmanlık ve rehberlik programından alanlarla üniversitelerin tarih ve mühendislik programlarından mezun olan kimselerin, uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, kamu yönetimi, hukuk ve iktisat alanlarında lisansüstü eğitim almaları hâlinde kaymakam olabileceği kabul edilmiştir (Öztürk, 2025. 90). Ocak 2026'da yürürlüğe giren son ve en güncel yönetmelik ise 2010'ların başında kalkan Kaymakam Adaylığı Yazılı Sınavı'na girebilmek için gerekli olan Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) puanı edinmek şartını geri getirdiği gibi mezunları doğrudan kaymakamlık sınavına başvuruda bulunabilecek bölümleri yeniden tanımlamıştır. Bu çerçevede Ocak 2026 değişikliği uyarınca; Kamu Yönetimi ve türevi bölümlerden mezun olan öğrencilere ek olarak Uluslararası İlişkiler, İktisat, İşletme, Maliye, Finans, Ekonometri, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ile Hukuk program mezunlarının doğrudan kaymakamlık sınavına başvurabilecekleri kararlaştırılmıştır. Mühendislik fakülteleri, tarih, sosyoloji, psikoloji, halkla ilişkiler ve tanıtım ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik mezunlarının kaymakam olabilmeleri ise tezli yüksek lisans yapmaya dayandırılmıştır (Resmî Gazete, 15.01.2026, 33138).

Bu çalışma, 108., 109.ve 110.dönem kaymakamlık sınavında başarılı olarak mülkî amirliğe intisap eden kaymakamların özgeçmişlerinin incelenmesiyle oluşturulmuştur. İnceleme sürecinde yanıtı aranan temel soru, Kamu Yönetimi ve türevi lisans programları olarak niteleyebileceğimiz, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ile Siyaset Bilimi mezunlarının diğer bölümlere kıyasla daha fazla sayıda kaymakam çıkartıp çıkartmadıklarıdır. Yine, Kamu Yönetimi ve türevi lisans programlarıdnan mezun olarak mülkî amirliğe intisap eden kimselerin,

hangi üniversiteden mezun oldukları bu bağlamda, herhangi bir üniversitenin kaymakam çıkarmak noktasında, "ekol" hâline gelip gelmediği açıklığa kavuşturulacaktır.

Çalışmada yöntem olarak döküman analizinden faydalanılmıştır. 108, 109 ve 110.dönemdeki Kaymakanlık Yazılı Sınavı ve Sözlü Mülkatını başarıyla tamamladıktan sonra diğer prosedürleri de yerine getiren ve kaymakam olarak görev yapacağı ilçeye atanan kaymakamların özgeçmişi, lisans mezuniyet bilgileri öncelikli sayılarak taranmıştır.

Yapılan inceleme/tarama sonucunda bu üç dönemde mülkî amirliğe intisap eden kaymakam sayısının sırasıyla; 99, 97 ve 110 toplamda ise 306 olduğu görülmektedir.

Söz konusu 306 ismin lisans mezuniyetini aldıkları üniversite, fakülte ve lisans programları incelendiği takdirde ortaya çıkan sonuç oldukça ilginçtir. Öncelikle, üç dönemi ayrı ayrı incelemek gerekirse, 99 adayın mesleğe intisap ettiği 108.dönemde 11 kaymakam adayının hangi üniversiteden mezun oldukları 7 kaymakam adayının ise hangi fakülte ve lisan programını bitirdikleri hususunda herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bu doğrultuda lisans mezuniyet bilgileri incelenecek olan 81 kaymakam arasında arasında mezun olunan üniversite bakımından heterojen bir dağılımın olduığu söylenebilir. İstanbul Üniversitesi ile Gazi Üniversitesinin[3] 11 mezun ile başı çektiği listede yer alan diğer üniversiteler ve mezun öğrenci sayıları şu şekildedir: Ankara Üniversitesi (10), Marmara Üniversitesi (5), Dokuz Eylül Üniversitesi (4), Ankara Yıldırım Bayezid Üniversitesi (3), Hacettepe Üniversitesi (3), Kocaeli Üniversitesi (3), Anadolu Üniverstesi (3), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (2), Ortadoğu Teknik Üniversitesi (2), Akdeniz Üniversitesi (2), Pamukkale Üniversitesi (2), Sakarya Üniversitesi (2). Bir mezunla listede yer alan üniversiteler ise sırasıyla; Ordu Üniversitesi, Uludağ Üniversitesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Uşak Üniversitesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Kırklareli Üniversitesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'dir.

Takip eden dönemde ise 97 aday mesleğe intisap etmiştir. Bu adaylardan, yirmi ikisinin mezuniyet bilgileri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamışken kalan 75 aday arasında en fazla mezunu bulunan üniversite, 13 mezun ile Gazi Üniversitesi'dir. Listede en az iki mezunla yer alan üniversiteler ve mezun sayıları ise şu şekildedir: İstanbul Üniversitesi (11), Ankara Üniversitesi (10), Marmara Üniversitesi (4), Hacettepe Üniversitesi (4), Pamukkale Üniversitesi (3), Uludağ Üniversitesi (3), Dumlupınar Üniversitesi (3), Ondokuz Mayıs Üniversitesi (2), Kocaeli Üniversitesi (2). Listede bir mezunla yer alan üniversiteler ise sırasıyla; Dokuz Eylül Üniversitesi, Akdeniz Üniversitesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Süleyman Demire Üniversitesi, Trakya Üniversitesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, Bayburt Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Çağ Üniversitesi, Özyeğin Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, Ankara Yıldırım Bayezid Üniversitesi ve Balıkesir Üniversitesi'dir.

Son olarak 110 adayın mesleğe intisap ettiği 110.dönem içinse lisans mezuniyet bilgilerine sahip olduğumuz kaymakam adayı sayısı 79'dur. Ankara Üniversitesi 13 mezun ile 79 kişilik listede en fazla mezunu olan üniversite durumundayken listede en az iki mezunu olan diğer üniversiteler ve mezun öğrenci sayısı ise şu şekildedir: İstanbul Üniversitesi (9), Gazi Üniversitesi (9), Marmara Üniversitesi (6), Karadeniz Teknik Üniversitesi (5), Uludağ Üniversitesi (4), Dokuz Eylül Üniversitesi (4), Sakarya Üniversitesi (3), Selçuk Üniversitesi (3), Süleyman Demirel Üniversitesi (2), Anadolu Üniversitesi (2). Listede bir mezunla yer alan üniversiteler ise şu şekildedir: Hacettepe Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Kocaeli Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Nişantaşı Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman

[3] 18 Mayıs 2018 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 7141 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun uyarınca aralarında Kamu Yönetimi programının bağlı olduğu İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinin de bulunduğu bazı fakülte ve yüksekokulların üniversiteden ayrıştırılması suretiyle, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi kurulmuştur (Resmî Gazete, 18.05.2018, 30425).

Üniversitesi, Karabük Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi ve İnönü Üniversitesi.

Araştırma örneklemimizi oluşturan 235 kişilik liste bir bütün olarak incelendiğinde, bazı hususların dikkat çekici olduğu görülmektedir:

- Her üç dönemde de en çok mezunla listede kendisine yer bulan üniversiteler; İstanbul Üniversitesi, Ankara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesi'dir.
- Kamu Yönetimi ve türevi bölümler olarak niteleyebileceğimiz, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ile Siyaset Bilimi programlarından mezun olanların listedeki mezun sayısı sırasıyla; kırk, otuz üç ve otuz altıdır. Kamu Yönetimi ve türevi bölümler ile aynı fakülte çatısı altında bulunan (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, İşletme, Maliye, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Uluslararası İlişkiler) mezunu kaymakamların sayısı ise sırasıyla; otuz, otuz dört ve otuz üçtür. Yönetmelikte mezunlarına "Kaymakam Adaylığı Sınavına" girmek hakkı tanınan diğer fakültelerden Hukuk Fakültesi mezunlarının sayısı her üç dönemde de oldukça geride kalmış ve sırasıyla; dokuz, yedi ve altı olmuştur. Yukarıda isimleri sayılan lisans programlarından farklı olarak 108.dönemde Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik programı bir adayın, 110.dönemde ise Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ile Psikoloji lisans programı mezunu iki adayın mülkî idare amirliğine intisap ettikleri saptanmıştır.
- Son olarak Kamu Yönetimi ve türevi programlardan mezun kaymakam adaylarının mezun oldukları üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde, İstanbul, Ankara ve Gazi Üniversitesi'nin yine başı çektiği görülecektir. Öyle ki; 108.dönem Kaymakam Adaylığı Yazılı Sınavı ve Sözlü Mülakatında başarılı olup kaymakam adayı olmaya hak kazanan 40 Kamu Yönetimi ve türevi bölüm mezunundan 16'sının (8-8) olmak üzere İstanbul ve Gazi Üniversitesi mezunu oldukları görülmektedir. 109.dönemdeki 33 kişi arasında ise İstanbul Üniversitesi (8), Ankara Üniversitesi (6) mezunla temsil edilmektedir. Son olarak listede 36 adayın yer aldığı 110.dönemde ise İstanbul ve Gazi Üniversiteleri altışar, Ankara Üniversitesi ise dört mezunla listede yer almıştır.

Kaynakça

Avaner, Tekin ve Babaoğlu, Cenay (2020), "İdari ve Askeri Bilginin Teşkilatlanması: Enderun Mektebinde Yönetici Eğitimi", Ankara Hacı BayramVeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(3), 805-826.

Avaner, Tekin, Bankoğlu, Hatice Duygu ve Başaran, Erkin (2025), "İl ve İlçe Sınıflarında Tebliğlerle Yapılan Değişikliklerin Niteliği: Mülkî İdare ve İdari Coğrafya Bakımından Bir İnceleme", Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, 20(45), 273-310.

Çapar, Selim (2011), "Kaymakam Adaylığına Giriş Süreci Üzerine Bir Değerlendirme", Türk İdare Dergisi, 473, 75-95.

Duran, Lütfi (1973), "Türk Kaymakamı", Amme İdaresi Dergisi, 6(2), 3-14.

Günay, Ömer Faruk (2007), "Türkiye'de Kamu Yöneticisi Yetiştirmenin Gerekliliği ve Anayasamızdaki Yeri", Amme İdaresi Dergisi, 40(2), 57-78.

Gündüzöz, İlker (2015), "Yeni Kuşak İnsan Hakları Çerçevesinde Türkiye'de Mülkî İdare Amirliğine Analitik Bir Yaklaşım", İnsan Hakları Yıllığı, 33, 19-33.

Özçağlar, Ali (2005), "Türkiye'de Mülkî İdare Bölümlerinin İdari Coğrafya Analizi", Coğrafi Bilimler Dergisi, 3(1), 1-25.

Öztürk, Murat (2025), "Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Mezunlarının Sınav Çilesi: Kaymakam Adaylığı Sınavları Örneği", Publicus, 4, 76-108.

Resmî Gazete (2018), Yükseköğretim Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 18.05.2026, 30425.

Resmî Gazete (2026), Kaymakam Adayları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 15.01.2926, 33178.

Toprak, Zafer (2021), "Mülkiye Mektebi ve Türkiye'de Sosyal ve Beşerî Bilimlerin Gelişimi", Haz. (O. Çelik, C. U. Çiner ve A. Pekel), Türkiye'nin Modernleşme Sürecinde Mekteb-i Mülkiye, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 5-44.

İnsan Hakları Bağlamında Kamu Yönetiminde Dijitalleşme ve Yapay Zeka: Fırsatlar ve Riskler

Digitalization and Artificial Intelligence in Public Administration in the Context of Human Rights: Opportunities and Risks

Berfu Boyraz[1], Şahide Nur Ocaklı[2], Ömer Özkaya[3]

Öz

Bu çalışmada kamu yönetiminde dijitalleşme ve yapay zekâ kullanımı insan hakları bağlamında incelenmektedir. Çalışmada kamu yönetiminde dijitalleşme ve yapay zekâ araçlarının bilgiye erişim, eşitlik ilkesi, ayrımcılık yasağı ve özel hayatın gizliliği hakları temel alınarak, temel haklar ve özgürlükler açısından yarattığı fırsatlar ve riskler incelenmiştir. Dijitalleşme, vatandaşların kamu hizmetlerine daha kolay erişmesini sağlayarak temel hak ve özgürlüklerin etkin kullanımını da artırmaktadır. Bununla birlikte, dijital eşitsizlik, veri güvenliği riskleri ve algoritmik önyargı gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Çalışmada Türkiye'nin Ulusal Yapay Zeka Stratejisi ve veri koruma mevzuatı dahil olmak üzere temel politika belgeleri döküman analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçları etkin bir dijitalleşme ve yapay zeka kullanımının uygun etik ve hukuki çerçevenin şekillendirilmesi ile mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Yapay Zekâ, Kamu Yönetimi, İnsan Hakları

JEL Kodları: H83, H13, O22

Abstract

This study examines digitalization and artificial intelligence in public administration in the context of human rights. It evaluates the opportunities and risks of digitalization and artificial intelligence regarding access to information, equality, non-discrimination, and the right to privacy. Digitalization facilitates citizens' access to public services and enhances the effective exercise of fundamental rights and freedoms. However, it also creates challenges such as digital inequality, data security risks, and algorithmic bias. Using document analysis, the study examines Türkiye's National Artificial Intelligence Strategy and data protection legislation. The findings indicate that effective digitalization and artificial intelligence use are possible only through the development of an appropriate ethical and legal framework.

Keywords: Digitalization, Artificial Intelligence, Public Administration, Human Rights.

JEL Codes: H83, H13, O22

Genişletilmiş Özet

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmeler neticesinde kamu yönetiminde dijitalleşme, devlet ile vatandaş arasındaki ilişkide köklü dönüşümlere yol açmıştır (Uslu, 2023: 17). Bu köklü dönüşümler özellikle geleneksel bürokratik süreçlerde etkili olmuştur. Kamu hizmetlerinin dijital araçlar aracılığıyla gerçekleştirilmesi, hizmetlerin sunum biçimini değiştirerek daha etkin, hızlı, düşük maliyetli ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Nitekim dijital devlet modelinde, vatandaşların kamu hizmetlerine ulaşabilmek için devlet dairelerine gitme zorunluluğu büyük ölçüde ortadan kalkmakta ve böylece, zamandan, evraktan ve iş gücünden tasarruf edilmektedir (Akçaöz ve Akçaöz, 2023, s. 3649). Özellikle e-devlet uygulamaları, vatandaşların kamu hizmetlerine erişimini ve katılımını kolaylaştırmaktadır. Böylece zamandan ve mekândan bağımsız bir hizmet sunumu mümkün olmaktadır. Bu durum, devlet ile vatandaş arasındaki iletişimi güçlendirmekte ve yönetişim süreçlerinde daha katılımcı bir yapının oluşmasına katkı sağlamaktadır

[1] Doktor Öğretim Görevlisi, Polis Akademisi/Erzurum POMEM, berfboyrazz@gmail.com
[2] Doktor Öğretim Görevlisi, Polis Akademisi/Bayburt POMEM, nur_ocakli@hotmail.com
[3] Doç. Dr., Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, omerakademik@gmail.com

(Tosun, 2025). Bu çerçevede dijitalleşme, vatandaşların kamu hizmetlerine daha kolay bir şekilde erişmelerini sağlayarak temel hak ve özgürlüklerin etkin kullanımını da artırmaktadır.

Dijitalleşme sayesinde vatandaşlar, kamu politikaları hakkında daha fazla bilgiye erişebilmekte, görüş ve taleplerini çeşitli dijital platformlar aracılığıyla ifade edebilmekte ve karar alma süreçlerine dolaylı da olsa dahil olabilmektedir. Böylece dijitalleşme, bilgi edinme hakkı, eşitlik ve ayrımcılık yasağı, katılım hakkı ve eğitim ve bilgiye erişim hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerin korunmasında önemli fırsatlar sunmaktadır. Vatandaşların bilgilere kolay bir şekilde ulaşabilmesi, kamu politikaları hakkında görüş ve önerilerini iletebilmeleri ve e-kitaplar, e-kurslar vb. kamuya açık portallar yoluyla eğitim materyallerine erişebilmesi dijitalleşmenin yarattığı önemli fırsatlar arasında yer almaktadır. Nitekim yaşamın tüm alanlarının dijitalleşmesi olumlu bir gelişme olarak kabul edilmektedir (Pūraitė vd., 2020, s. 95).

Öte yandan kamu hizmetlerindeki dijital dönüşüm, insan haklarının korunmasına yönelik yeni tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle dijital kaynaklara erişimdeki farklılıklar, eşitlik ilkesinin sürdürülebilmesi açısından önemli sınırlılıklar taşımaktadır. Örneğin, yaşlılar, düşük gelirli vatandaşlar veya kırsal bölgelerde yaşayan insanlar dijital kamu hizmetlerine erişimde daha sınırlı olanaklara sahiptir. Ayrıca kişisel verilerin toplanması ve işlenmesi, veri sızıntıları, izinsiz paylaşım veya siber saldırılar gibi durumların ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Bu da özel hayatın gizliliği hakkı ile ilgili tartışmalara sebep olmaktadır. Son olarak, dijital sistemlerde kullanılan otomatik karar mekanizmaları kamu yönetiminde giderek daha fazla algoritmanın egemen olmasıyla sonuçlanmaktadır (Polat, 2024, s. 194). Bu durum, bazı toplumsal grupların ön plana çıkmasına sebebiyet verebilir ve eşitlik ve ayrımcılık yasağı açısından sorunlar yaratabilir. Bu çerçevede, erişim eşitsizliği, veri güvenliği riskleri ve algoritmik önyargılar, kamu yönetiminde dijitalleşmenin insan hakları açısından yaratabileceği temel sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, kamu yönetiminde dijitalleşme ve yapay zekanın temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisini ortaya çıkartmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel araştırma sorusu, kamu yönetiminde dijitalleşmenin insan hakları açısından ne tür fırsatlar ve riskler yarattığıdır. Araştırma sorusunun cevaplandırılabilmesi amacıyla çalışmada, Ulusal Yapay Zekâ Stratejisi (2021-2025) ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) ve Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeleri Kararı merkeze alınmıştır. Ulusal Yapay Zekâ Stratejileri, kamu hizmetlerinde dijitalleşmenin sunduğu fırsatları ortaya koymak adına temel bir kaynaktır. Bu strateji belgesi, teknolojik dönüşüm, dijitalleşme ve yapay zekâ uygulamalarının kamu hizmetlerine entegrasyonu ile ilgili yapılan çalışmalar ve hedefleri sunmaktadır. Ayrıca belge, dijitalleşmeye bağlı olarak, insan haklarına yönelik sorunları ne ölçüde kapsadığı da incelenmiştir. Öte yandan, 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kamu yönetiminde dijitalleşmenin temel hak ve özgürlükler açısından barındırdığı potansiyel risklere yöneliktir. Bu kanun, kişisel verilerin işlenmesi sürecinde uyulması gereken ilkeleri belirleyerek veri güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Son olarak, Yapay Zekâ Sistemlerinin Kullanımında Kamu Görevlilerinin Uyması Gereken Etik Davranış İlkeler de kamu görevlilerinin, yapay zekâ kullanarak sundukları hizmetlerde benimsemeleri gereken standartları ve ilkeleri içermektedir. Yukarıda sayılan belgeler, hem devletin dijital geleceğine ilişkin kurucu ve düzenleyici nitelikler içermekte hem de dijitalleşmenin yarattığı risklere yönelik önlemleri içermektedir. Bu sebeple çalışmada inceleme nesnesi olarak seçilmiştir.

Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve ilgili politika belgeleri ve literatür döküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu belgeler temel insan hakları olan, bilgi edinme hakkı, eğitim hakkı, eşitlik ve ayrımcılık yasağı ve özel hayatın gizliliği hakları temelinde ele alınmıştır. Bu çerçevede belgelerin söz konusu hakları nasıl ele aldığı, hangi boyutlarıyla kapsadığı ve hangi yönlerden sınırlı kaldığı incelenmiştir.

Çalışmada elde edilen bulgular, kamu yönetiminde dijitalleşmenin ve yapay zekanın kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde sunumu açısından önemli potansiyeller taşıdığını ortaya koymaktadır. Özellikle bilgiye erişimin kolaylaşması, eğitim olanaklarının genişlemesi ve kamu hizmetlerinin daha erişilebilir hale gelmesi bu fırsatlar arasında öne çıkmaktadır. Bu kapsamda kamu yönetiminde dijital uygulamalar bilgi edinme hakkı, eğitim hakkı ve eşitlik açısından önemli fırsatlar taşımaktadır. Ayrıca, ulusal yapay zekâ stratejilerinin belirlendiği ilgili belgede de yapay zekâ kullanımının insan haklarına yönelik etkilerine değinilmiştir. Bununla

birlikte, bu dijital dönüşümün temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından önemli riskler barındırdığı da görülmektedir. Belgede, yapay zekâ odaklı otomasyon sistemlerinin kullanılmasının insan hakları ve ayrımcılığın önlenmesinde etik sorunları beraberinde getireceği belirtilmektedir. Literatürde bu dönüşümün özellikle eşitlik, mahremiyet ve ayrımcılık yasağı açısından çeşitli riskler barındırdığına dikkat çekildiği görülmektedir (Yılmaz ve Çakmak, 2026; Akman ve Övgün, 2022; Taşar, 2026). Bu çerçevede etkin bir dijitalleşme ve yapay zekâ kullanımı, uygun etik ve hukuki çerçevenin şekillendirilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle, özel hayatın gizliliği, mahremiyet hakkı ve eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı açısından önemli sınırlılıklar ortaya çıkmaktadır.

Kaynakça

Akman, K., & Övgün, B. (2022). Devletin gölgesinde dijitalleşmenin dönüştürdüğü mahremiyet. *Amme İdaresi Dergisi, 55*(1).

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi & Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2021). *Ulusal yapay zekâ stratejisi (2021-2025)*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi Yayını.

Kamu Görevlileri Etik Kurulu. (2024). *Yapay zekâ sistemlerinin kullanımında kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranış ilkeleri* (İlke Kararı No: 2024/108). T.C. Kamu Görevlileri Etik Kurulu.

Polat, M. (2024). Kamu yönetiminde algoritmaların egemenliği: Algokrasi ve tehditleri. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, 6*(2), 194-219. https://doi.org/10.58307/kaytek.1495010

Pūraitė, A., Adamonienė, R., & Žemeckė, A. (2020). Sustainable digitalization in public institutions: Challenges for human rights. *European Journal of Sustainable Development, 9*(3), 91-102.

Taşar, A. (2026). Dijital devlet, veri güvenliği ve kamusal etik: Küresel perspektiften mahremiyet tartışmaları. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi, 8*(1), 88-113.

Tosun, A. (2025). Kamu yönetiminde katılımın dijitalleşmesi: E-devlet, yönetişim ve yurttaşlık arasındaki etkileşim. *Çağdaş Kamu Yönetimi Araştırmaları* içinde (Bölüm 4, s. 51-74).

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2016). *Kişisel verilerin korunması kanunu* (Kanun No: 6698). T.C. Resmî Gazete (29677, 7 Nisan 2016).

Uslu, H. (2023). Dijital dönüşüm ve kamu hizmetleri yönetimde yenilikçi yaklaşımlar ve zorluklar. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 9*(3), 15-31. https://doi.org/10.25272/icps.1354693

Yılmaz, G., & Çakmak, M. D. (2026). Dijitalleşmenin çifte yüzü: Bireysel mahremiyet ile kamu yönetimi şeffaflığı ve hesap verebilirliği. *Fiscaoeconomia, 10*(1), 1-18.

Hindistan’ın Kuruluşunda Laiklik

Secularism in the Founding of India

Muhammed Bozkurt [1], Prof. Dr. Celalettin Güngör [2]

Öz

Bu çalışma, Hindistan’ın 1947’de bağımsızlığını kazanmasının ardından laikliği nasıl kurucu bir ilke ve toplumsal bütünlüğü koruyan bir zorunluluk olarak benimsediğini incelemektedir. Hindistan modeli, din ile devletin kesin ayrımından ziyade tüm inançlara eşit mesafe ve saygı anlayışına dayanmaktadır. Çalışmada Jawaharlal Nehru’nun modernleşmeci laiklik yaklaşımı ile B. R. Ambedkar’ın sosyal adalet ve kast karşıtlığı eksenli görüşleri birlikte ele alınmaktadır. Araştırma, Bölünme travması sonrasında laikliğin toplumsal parçalanmayı önleyen ve demokratik birliği destekleyen stratejik bir araç olarak kurgulandığını savunmaktadır. Bu yönüyle laiklik, yalnızca anayasal bir düzenleme değil, farklı dini ve toplumsal grupları ortak yurttaşlık temelinde bir arada tutan siyasal bir çerçeve olarak değerlendirilmektedir. Realist ve yorumsamacı yöntemlerden yararlanan çalışma, bu kurucu tercihin sonraki dönemlerde geçirdiği dönüşümü incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hindistan, Laiklik, Nehru, Ambedkar

JEL Kodları: Z12, D13, H11

Abstract

This study examines how India adopted secularism as a founding principle and as a necessity for preserving social cohesion after gaining independence in 1947. Rather than relying on a strict separation of religion and state, the Indian model is based on equal distance and respect toward all faiths. The study discusses Jawaharlal Nehru’s modernist understanding of secularism together with B. R. Ambedkar’s approach centered on social justice and opposition to caste hierarchy. It argues that, in the aftermath of Partition, secularism was constructed as a strategic instrument to prevent social fragmentation and sustain democratic unity. Using realist and interpretive methods, the study also evaluates how this founding preference was transformed in later periods.

Keywords: India, Secularism, Nehru, Ambedkar

JEL Codes: Z12, D13, H11

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, 1947 yılında bağımsızlığını kazanan Hindistan’ın, büyük bir dini ve kültürel çeşitlilik içerisinde laikliği nasıl bir kurucu ilke ve "ulusal hayatta kalma stratejisi" olarak benimsediğini analiz etmektir. Hindistan, evrensel laiklik ilkesinin "din ve devlet işlerinin kesin ayrımı" modelini yerel katkılarla zenginleştirmeye çalışmıştır. Dolayısıyla Hindistan’ın "Tüm dinlere eşit mesafe ve saygı" (Sarva Dharma Sambhava) ilkesini temel alarak geliştirdiği laiklik anlayışının kurumsal ve toplumsal temelleri ortaya konmaya çalışılmıştır. Makale, özellikle Hindistan’ın bağımsızlık sürecinde yaşanan ve derin bir kimlik travması yaratan "Bölünme" (*Partition*) döneminde, laikliğin neden kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görüldüğünü Yasmin Khan’ın bu süreci coğrafi bir ayrışmadan çok derin bir kimlik travması yaratan kitlesel bir şiddet olayı olarak nitelemesi üzerinden tartışmaya açar (Khan, 2017). Bu bağlamda Hindistan’ı laiklik

[1]Muhammed BOZKURT (Doktora Öğrencisi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **m.bozkurt4058@gmail.com,** ORCID: 0009-0001-2620-7486

[2] Prof. Dr. Celalettin GÜNGÖR, Kırıkkale Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, gungorce@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5041-2554

üzerine inşa edilmiş bir "fikir" olarak tanımlamasından hareketle, laiklik olmadan böyle büyük ve çeşitli bir coğrafyada demokratik bir birliğin kurulmasının imkansızlığı ve bu tercihin rasyonel zemini vurgulanır.

Araştırmanın bir diğer temel hedefi, Hindistan laikliğinin mimarlarından Jawaharlal Nehru'nun modernleşmeci yaklaşımı ile B. R. Ambedkar'ın sosyal adalet odaklı perspektifi arasındaki dengeyi ve bu iki vizyonun anayasal metinlerdeki yansımasını incelemektir. Nehru için laiklik, Hindistan'ın tarihsel "farklılık içinde birlik" (*unity in diversity*) mirasını korumanın ve toplumu bilimsel bir yapıya dönüştürmenin anahtarıdır (Nehru, 1942). Bu doğrultuda devletin, dini uygulamaları modernleştirmek için müdahale edebilen bir "hakem" rolünde kurgulanması ve böylece, Kara Avrupası laikliğinden bu noktada temel bir kopuş sergilenmesi çalışmanın odak noktalarından biridir. Yine, Ambedkar'ın Hindu çoğunluğun tahakkümünü kırmak adına laikliği bir azınlık ve insan hakları sorunu olarak konumlandırması ve anayasayı "Dokunulmazlar" (*Untouchables*) gibi dini kökenli ayrımcılıkları yasaklayan bir sosyal dönüşüm aracı olarak kurgulaması, ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Yöntem

Bu çalışma, sosyal bilimler metodolojisi içerisinde yer alan nitel araştırma desenlerinden belge incelemesi yöntemine dayalı olarak kurgulanmış; yöntemsel düzlemde ise realist ve yorumsamacı (hermeneutik) yaklaşımların sentezi üzerine inşa edilmiştir. Araştırmanın realist perspektifi, Hindistan'ın kuruluşundaki laiklik tercihini soyut bir felsefi arayıştan çok, "Bölünme" travması sonrası ortaya çıkan somut tehditlere karşı geliştirilmiş rasyonel bir "hayatta kalma stratejisi" olarak ele almıştır. Bu bağlamda, süreci derin bir kimlik travması yaratan kitlesel bir şiddet olayı olarak niteleyen yaklaşım, devletin neden dini tarafsızlığı birincil güvenlik ve istikrar unsuru olarak benimsediğini açıklayan realist bir veri seti sunmaktadır. Hindistan'ı bir "fikir" olarak kurgulayan perspektif, laikliğin bu denli parçalı bir coğrafyada demokratik birliği sağlamadaki pragmatik işlevini realist bir çerçevede doğrulamaktadır.

Çalışmanın hermeneutik boyutu ise kurucu metinlerin, anayasal tartışmaların ve siyasal aktörlerin söylemlerinin arkasındaki derin anlam dünyasını deşifre etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Jawaharlal Nehru'nun "farklılık içinde birlik" (unity in diversity) felsefesini içeren metinleri (Nehru, 1942) ile B. R. Ambedkar'ın sosyal adalet ve azınlık haklarını merkeze alan anayasal savunmasına yönelik bir analiz benimsenmiştir. Yorumsamacı yaklaşım, özellikle "Sarva Dharma Sambhava" (tüm dinlere eşit saygı) kavramının Kara Avrupası laikliğinden kopuş noktalarını ve Hindistan Devleti'nin toplumsal modernleşme adına dini uygulamalara müdahale hakkını saklı tutan "hakem" rolünü anlamlandırmada kullanılmaktadır.

Bulgular

Araştırmanın realist bir perspektifle elde ettiği temel bulgular, Hindistan'da laikliğin soyut bir felsefi arayış yerine, "Bölünme" travması sonrası ortaya çıkan somut tehditlere karşı geliştirilmiş rasyonel bir "hayatta kalma stratejisi" olduğunu doğrulamaktadır. Pakistan'ın dini bir temelde (İslam Cumhuriyeti) kurulmasına karşın Hindistan kurucu kadrolarının laikliği tercih etmesi, çok-kültürlü ve çok-dinli yapıyı bir arada tutabilmek için geliştirilmiş bir zırh olmuştur. Realist yaklaşımın, bu süreci sadece coğrafi bir ayrışma olarak değil, derin bir kimlik travması da yaratan kitlesel bir şiddet sarmalı olarak görmesi, devletin neden dini tarafsızlığı birincil istikrar unsuru olarak benimsediğini ortaya koyar. "Fikir olarak Hindistan" sözcüğünün kavramsallaştırması, laikliğin bu denli parçalı bir coğrafyada demokratik birliği sağlamadaki pragmatik işlevini belgeler üzerinden doğrulamaktadır (Khilnani, 1998).

Yorumsamacı analizler sonucunda elde edilen bulgular, kurucu iradenin laiklik anlayışındaki ikili ama tamamlayıcı kurgusunu, anlam düzeyinde ortaya koymaktadır. Nehru'nun metinlerinde laiklik, Hindistan'ı ortaçağ karanlığından kurtarıp bilimsel ve rasyonel bir topluma dönüştürmenin temel anahtarı olarak anlamlandırılmaktadır (Nehru, 1942). B. R. Ambedkar'ın söylemlerinde laikliğin, Hindu çoğunluğun

tahakkümünü kırmanın ve "Dokunulmazlar" (*Dalitler*) gibi ezilen sınıfların vatandaşlık haklarını dini geleneklerin baskısından bağımsız bir şekilde güvence altına almanın hukuksal zemini olarak yorumlandığı tespit edilmiştir. Bu durum, Hindistan modelinin laikliği bir "sosyal dönüşüm aracı" olarak kurguladığını ve böylece evrensel laiklik anlayışından bu noktada nasıl koptuğunu gösterir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın realist ve yorumsamacı bulguları ışığında yapılan bu tartışma, Hindistan'ın kuruluşunda laikliğin soyut bir felsefi tercihten ziyade, "Bölünme" travması sonrası ortaya çıkan varoluşsal tehditlere karşı geliştirilmiş rasyonel bir "hayatta kalma stratejisi" olduğunu ortaya koyar. Realist bir perspektifle değerlendirildiğinde, Pakistan'ın dini bir temelde kurulmasına karşın, Hindistan'ın laikliği anayasal bir zorunluluk olarak benimsemesi, vurgulanan kimlik travmalarını ve şiddet sarmalını kontrol altına alma çabasıdır. Bu durum, dinin toplumsal hayatın merkezinde olduğu başka toplumlarda laikliğin dinin reddi değil, kamusal alandaki **çoğulculuğun** rasyonel ve barışçıl bir yönetimi olduğunu kanıtlayan özgün bir model sunmaktadır (Embree, 1988).

Yorumsamacı çözümlemeler, Nehru'nun modernleşmeci laiklik vizyonu ile B. R. Ambedkar'ın sosyal adalet eksenli yaklaşımının birbirini tamamlayan bir denge oluşturduğunu göstermektedir. Nehru'nun "farklılık içinde birlik" felsefesiyle devleti dini uygulamalara müdahale edebilen bir "hakem" olarak konumlandırması, Ambedkar'ın ise laikliği ezilen sınıfların vatandaşlık haklarını güvence altına alan bir toplumsal dönüşüm aracı olarak kullanması, Hindistan modelini evrensel laiklik kapsamından görece ayıran en temel özelliklerdir. Bu model, devleti dinler üstü bir otorite olarak kurgularken, aynı zamanda toplumsal eşitliği sağlama görevini de ona yükleyerek kamu yönetimi pratiğine özgün bir boyut kazandırmıştır.

Kaynakça

Embree, A. T. (1988). *India's search for national identity* (Rev. ed.). Chanakya Publications.

Khan, Y. (2017). *The great partition: The making of India and Pakistan* (New ed.). Yale University Press.

Khilnani, S. (1998). *The idea of India*. Penguin Books.

Nehru, J. (1942). *The discovery of India*. Penguin Books.

Afetler ve Yoksulluk Kısır Döngüsü: Kamu Yönetimi Perspektifinden Bir Değerlendirme

The Vicious Cycle of Disasters and Poverty: An Evaluation from a Public Administration Perspective

Adem Ceren[1]

Öz

Çalışmanın amacı, afetlerle yoksulluk arasındaki karşılıklı ilişkiyi kamu yönetimi perspektifiyle incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, doküman analizi kapsamında ulusal ve uluslararası literatür incelenmiştir. Bulgular, afetler ve yoksulluk arasında birbirini besleyen bir döngü olduğunu, yoksulluğun afetlere karşı kırılganlıkları tetiklediğini, afetlerin ise ekonomik ve sosyal kayıplara sebep olarak yoksulluğu derinleştirdiğini göstermektedir. Bunun yanında afet yönetimi ile sosyal politika arasında uyum sorunlarının bulunduğu, yerel katılım ve kapsayıcı yönetişim anlayışının ise bu ilişkinin yönetilmesinde önemli bir rolü olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, afet yönetimi ile sosyal politikaların birlikte ele alınması gerektiği, özellikle yoksulların afete karşı dayanıksız olduğu, başta yoksullar olmak üzere kırılgan grupları afetlere karşı dirençli hale getirmenin önemli olduğu, bunun için yerelden güçlendirmeye, katılımcı ve kapsayıcı yaklaşım ve politikalara ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Afet Yönetimi, Yoksulluk, Kırılganlık, Sosyal Politika, Yönetişim

JEL Kodları: I32, Q54, H83

Abstract

The aim of the study is to examine the mutual relationship between disasters and poverty through a public administration perspective. The study uses a qualitative research method and reviews national and international literature. Findings show a clear cycle between disasters and poverty; poverty triggers vulnerability to disasters, while disasters deepen poverty by causing economic and social losses. Additionally, there are coordination problems between disaster management and social policy in practice, but local participation and inclusive governance play an important role. Consequently, disaster management and social policies should definitely be handled together. The poor are vulnerable to disasters, so making fragile groups resilient is highly important. For this, local empowerment, participatory approaches, and inclusive policies are needed.

Keywords: Disaster Management, Poverty, Vulnerability, Social Policy, Governance

JEL Codes: I32, Q54, H83

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışma, afetlerle yoksulluk arasındaki karşılıklı ilişkiyi kamu yönetimi perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, bu ilişkinin nasıl bir kısır döngü oluşturduğuna vurgu yapılarak, bu döngünün kırılmasında sosyal politika, afet yönetimi ve yönetişim mekanizmalarının rolü tartışılmaktadır. Yine çalışmada afet politikalarının sosyal politika boyutuyla bütüncül olarak değerlendirilmesi gerektiğinin önemine değinilerek; yoksul ve kırılgan grupların sosyal yardım alan kesimler olmalarının ötesinde afetlere karşı dirençli hale getirilmesi gereken bireyler olduğu ortaya konulmaktadır. Çünkü düşük gelir düzeyi,

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Adıyaman, Türkiye. Orcid: 0000-0002-0297-9924, E-Posta: aceren@adiyaman.edu.tr

güvencesiz yaşam koşulları ve sınırlı imkânlar, yoksul bireylerin afetlere karşı daha savunmasız olmasına neden olmaktadır.

Yine afetler, bireylerin gelir kaynaklarını kaybetmesine ve yaşam standartlarının düşmesine yol açtığından yeni yoksulluk biçimlerinin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamaktadır. Yoksulluk ve afet ya da afet ve yoksulluk arasındaki karşılıklı açmaz birbirini beslemekte ve neden-sonuç ilişkisi içerisinde süreklilik arz etmektedir. Özellikle alt yapının yetersiz, sağlık barınma koşullarının sınırlı ve hizmet sektörünün gelişmemiş olduğu ülkelerde yoksulların afetlerden daha fazla etkilenmesi söz konusu olmaktadır. Nitekim literatürde, afetlerden en fazla etkilenen grupların başında yoksulların geldiği ve bu kesimlerin afet sonrası kayıplarını telafi etme noktasında içinde bulundukları çok boyutlu yoksunluktan dolayı ciddi güçlükler yaşadığı vurgulanmaktadır.

Yöntem

Afetlerle yoksulluk arasındaki ilişkiyi kamu yönetimi bakış açısıyla inceleyen bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle oluşturulmuştur. Araştırmada, konunun doğası gereği sayısal verilerden ziyade mevcut bilgi birikiminin derinlemesine incelenmesine odaklanılmıştır. Bu doğrultuda çalışma, literatüre dayalı bir yaklaşımla ele alınarak ve doküman analizi yöntemi çerçevesinde veriler elde edilmiş ve yorumlanmıştır.

Çalışmada, araştırma konusuyla doğrudan bağlantılı akademik çalışmalar, kitaplar, makaleler, raporlar ve kurumsal yayınlar incelenmiştir. Kaynak seçiminde ise amaçlı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Yani afet yönetimi, yoksulluk, sosyal politika ve kırılganlık konularını doğrudan ele alan ve çalışmaya katkı sağlayacak nitelikteki kaynaklara öncelik verilmiştir. Bu sayede araştırmanın bütünlüğü sağlanmak istenmiş ve konuya ilişkin güvenilir ve anlamlı bilgilerin sistematik bir şekilde sunulmasına özen gösterilmiştir. Çalışmada ulaşılan veriler, betimsel olarak yorumlanarak, afet-yoksulluk ilişkisinin nasıl gelişim gösterdiği ve bu ilişkinin hangi ortak yönlerinin olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda, bu ilişkinin kamu yönetimi ve sosyal politika açısından ne anlama geldiği de her iki alanın birlikte değerlendirilmesiyle bütüncül bir yaklaşımla sunulmuştur.

Bulgular

Çalışmanın ilk bulgusu afetlerle yoksulluk arasındaki kısır döngünün güncel bir mesele olarak önemini koruduğudur. Afetler ve yoksulluk arasındaki bu ilişki, literatürde karşılıklı olarak birbirini besleyen bir süreç şeklinde ele alınmaktadır. Afetler yalnızca ani fiziksel yıkımlara neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin gelir kaynaklarını kaybetmesine, işsizliğin artmasına ve temel hizmetlere erişimin kesintiye uğramasına da yol açarak yoksulluğu derinleştirir. Bu kısır döngüye işaret eden çalışmalara bakıldığında (World Bank, 2020; UNDRR, 2017; UNDP, 2014; Hallegatte vd., 2020: 242; Fayazi ve Bornstein, 2021: 262-263) bu çok boyutlu yapı ve sorunsal daha net anlaşılmakta ve yoksulluğun neden kolaylıkla ortadan kaldırılamadığını da açıklamaktadır. Bu açıdan yoksulluk sadece kişilerin gelir seviyelerinde iyileştirme yapmayla çözülebilecek bir sorun değildir. Yoksullukla mücadelede aynı zamanda insanların sürdürülebilir bir yaşam kurabilmesi, düzenli ve güvenceli bir mesleğe sahip olması da gereklidir. Yine eğitim ve sağlık hizmetlerine erişebilmesi de yoksullukla mücadelenin olmazsa olmazları arasında yer almaktadır. Ayrıca yoksulluğun sebepleri arasında önemli yer edinen eğitim eksikliği diğer sorunlara da kapı aralamaktadır. Bu kapsamda özellikle dezavantajlı kesimlere yönelik eğitimler hem yoksulluktan kurtulmak hem de afetlerle mücadelede hazırlıklı hale gelmede önemli yer tutmaktadır.

Sosyoekonomik koşullar, coğrafi faktörler ve toplumsal eşitsizlikler, bireylerin yoksulluktan çıkmasını zorlaştırmaktadır. Bazı bireyler yoksulluk içinde doğarken, bazıları ise ekonomik krizler, doğal afetler veya sosyal sorunlar nedeniyle sonradan yoksullaşabilmektedir (Chen, 2025). Afetlerle yoksulluğun kesiştiği zamanlarda sorunlar daha da derinleşmektedir. Bu süreçte özellikle sosyal faktörlerin süreci daha karmaşık

hale getirdiğine dikkat çekmekte fayda vardır. Sosyal dışlanma, ayrımcılık, eğitim eksikliği, göç ve zayıf sosyal ağlar gibi unsurlar, yoksul kesimlerin afetlere karşı daha savunmasız hale gelmesine neden olmaktadır. Bu durum, afet sonrası iyileşme süreçlerinin de uzamasına yol açmaktadır (Zeren, 2025: 7).

Çalışmanın ikinci bulgusunu afet ve yoksulluk politikalarının yerelden güçlendirme, katılım ve kapsayıcı yönetişim politikaları olmaksızın başarılı olamayacağı hususu oluşturmaktadır. Çünkü afetler ve yoksulluk arasındaki kısır döngünün kırılabilmesi için yalnızca merkezi düzeyde geliştirilen politikalar yeterli olmamaktadır. Bu noktada yerel düzeyde katılımı esas alan ve toplumsal kapsayıcılığı önceleyen yönetişim eksenli girişimler büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte toplumun tüm kesimlerinin (yerel yönetimler, STK'lar, gönüllüler vb.) afet risklerinin azaltılmasında aktif rol üstlenmesi, sürdürülebilir bir afet yönetimi ve yoksulluk riskinin azaltılmasında büyük önem arz etmektedir.

Toplumsal katılımın gerekliliği ve yerelden güçlendirme çabalarının hem afet hem de sosyal politika açısından önemine atıf yapan çalışmalara bakıldığında (AFAD, 2014; Çakı ve Uzun, 2023; Grabmaier vd., 2025) çok aktörlü bir yapının ve sorumluluk paylaşımının önemine vurgu yapılmaktadır. Bununla birlikte uygulamada, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de merkezi yönetim geleneğinin güçlü olması, bu dönüşümün istenilen düzeyde gerçekleşmesini zorlaştırdığı görülmektedir. Somut bir örnek olarak Açıkalın Rashem ve Aslangiri (2019: 80) tarafından Van örneğinde yaptıkları bir araştırmada bu durum ortaya konulmuştur. Bu araştırmada hem genel anlamda sivil toplumun hem de özellikle engelli bireylere yönelik çalışan kuruluşların afetlere karşı hazırlık düzeylerinin düşük olduğu ve farkındalıklarının sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bulgusunu afet yönetimi ile sosyal politika arasındaki uyum sorunu oluşturmaktadır. Afet yönetimi ile sosyal politika arasındaki ilişkinin literatürde giderek daha yoğun kullanılmasına ve önem kazanmasına rağmen, uygulamada bu iki konu üzerinde ciddi uyum sorunları ve bütüncüllükten uzak yaklaşımların olduğu görülmektedir. Nitekim yapılan çalışmalar (Tosun, 2021; Altun, 2018: 6; Akdemir, 2024; Beyazıt, 2020: 2986-2987) bu durumu desteklemektedir.

Afet yönetiminin hâlâ büyük ölçüde afetlere müdahale ve yardım dağıtımı odaklı olması zaten politika açığının somut bir göstergesi olmaktadır. Bunun yanında sosyal politikaların ise afet risklerini azaltacak şekilde kurgulanmamış olması, bu iki alanın birbirinden ayrı ve kopuk ilerlemesine neden olmaktadır. Bu durum hem afet-yoksulluk döngüsünü sürdürmekte hem de yoksullar başta olmak üzere kırılgan grupların afetler karşısında daha savunmasız kalmasına yol açmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, afetlerle yoksulluk arasındaki ilişkinin karşılıklı ve süreklilik gösteren bir yapı oluşturduğu ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, yoksulluğun bireyleri ve toplumları afetlere karşı daha kırılgan hale getirdiğini; afetlerin ise ekonomik ve sosyal kayıplar yoluyla yoksulluğu derinleştirerek yeniden ürettiğini göstermektedir. Bu durum, afetlerin yalnızca fiziksel yıkımlarla sınırlı olmadığını aynı zamanda sosyal dışlanma, gelir kaybı ve hizmetlere erişim sorunları üzerinden eşitsizlikleri kalıcı hale getirdiğini ortaya koymaktadır (UNDP, 2014; World Bank, 2020). Yine Türkiye'de afet yönetiminin büyük ölçüde müdahale ve iyileştirme aşamalarına odaklandığı, buna karşılık zarar azaltma ve hazırlık süreçlerinin görece zayıf kaldığı görülmektedir (Özceylan, 2011). Bu durum, proaktif politikaların (risk yönetimi) yeterince geliştirilmediğini ve özellikle kırılgan grupların afetlere karşı dirençli hale getirilmesi gerektiği gerçeğinin göz ardı edildiğini göstermektedir.

Afet-yoksulluk ilişkisinin bir kısır döngü şeklinde devam ettiği hususu çalışmanın başka bir sonucudur.

Yoksulluk, afetlere karşı kırılganlığı artırırken, afetler de yoksulluğu derinleştirerek bu kısır döngünün devam etmesine neden olmaktadır. Bu noktada World Bank (2013) özellikle düşük gelirli grupların desteklenmesini, toplumsal dayanıklılığı artıran önemli bir unsur olarak öne çıkarmaktadır. Akduman Yiğit (2024: 84) ise afet yönetimi ile sosyal politika arasında sıkı bir bağın kurulmasının önemli olduğunu vurgulayarak; çok boyutlu

bir olgu olan yoksulluğun ekonomik, sosyal ve yapısal unsurları içinde barındıran multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Sonuç olarak yoksullar başta olmak üzere kırılgan grupların afetlerden doğrudan etkilenmesi sorunun yapısal yönünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla afetlerin etkilerini azaltmak için tek başına fiziksel önlemlerin alınması yeterli olmayacaktır. Bunun için afet yönetimi ve sosyal politikalar birlikte ele alınmalı ve bu politikalar sosyoekonomik bütünlük içerisinde hayata geçirilmelidir. Bu kapsamda sosyal yardım alan bireylerin afet risk haritaları çıkartılarak, afetlere karşı kırılganlık düzeyleri ortaya konulmalıdır. Bu sayede sosyal yardım bilgi sistemlerine kayıtlı bireylerin yaşadıkları bölgelerdeki afet riskleri tespit edilerek, afet öncesinde gerekli tedbirlerin alınması, afetlerde ise hızlı ve hedef odaklı müdahale çalışmalarının gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır.

Kaynakça

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). *Türkiye afet müdahale planı (TAMP). https://www.afad.gov.tr/turkiye-afet-mudahale-plani*

Akdemir, Z. (2024). Çok kültürlü ortamlarda afet yönetimi ve sosyal hizmet. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 24*(2), 120–148. https://doi.org/10.54961/uobild.1508620

Akduman Yiğit, Ö. (2024). Yoksulluk ve afetlerin insan güvenliği ve refahı üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi, 10*(22), 76–88.

Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi, 2*(1), 1–15. https://izlik.org/JA76ZJ83HE

Açıkalın Rahsem, O., & Aslangiri, F. (2019). Engellilerin afete dirençliliği ve Van'da yerel örgütlenme. *Resilience, 3*(1), 71–83.

Beyazıt, E. (2020). Sosyal politika, yoksulluk ve kent yoksulluğu. *OPUS International Journal of Society Researches, 16*(30), 2966–2993. https://doi.org/10.26466/opus.708198

Chen, J. (2025, August 1). Understanding poverty: Definition, causes, and measurement. *Investopedia*. https://www.investopedia.com/terms/p/poverty.asp

Çakı, F., & Uzun, A. (2023). Perceptions and practices of disaster governance in countries with long history of centralized administration: A case study of Balıkesir municipalities, Turkey. İçinde S. D'Amico & F. De Pascale (Ed.), *Geohazards and Disaster Risk Reduction* (Vol. 51). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-24541-1_5

Fayazi, M., & Bornstein, L. (2021). The links between vulnerability, poverty, and natural hazards *A focus on the impacts of globalization trends* İçinde (pp. 259–272). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-819078-4.00014-9

Grabmaier, I., Bittner, S., Kainz, S., Barrado, C., Bagiyan, V., Bakunts, S., & Zamora, D. (2025). Enhancing community participation in disaster risk management: Recommendations for an inclusive approach. *Open Research Europe, 5*, 50. https://doi.org/10.12688/openreseurope.18230.1

Hallegatte, S., Vogt-Schilb, A., Rozenberg, J., Bangalore, M., & Beaudet, C. (2020). From poverty to disaster and back: A review of the literature. *Economics of Disasters and Climate Change, 4*(1), 223–247. https://doi.org/10.1007/S41885-020-00060-5

Özceylan, D. (2011). *Afetler için sosyal ve ekonomik zarar görebilirlik endeksi geliştirilmesi: Türkiye'deki iller üzerinde bir uygulama* (Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi). YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Tosun, S. (2021). Bir sosyal politika aracı olarak AFAD. *Hastane Öncesi Dergisi, 6*(1), 117–134. https://izlik.org/JA65SR48MR

UNDP. (2014). *Human development report 2014: Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience*. United Nations Development Programme. https://hdr.undp.org/system/files/documents/human-development-report-2014.human-development-report-2014

UNDRR. (2017). *Sendai framework terminology on disaster risk reduction*. https://www.undrr.org/terminology/disaster

World Bank. (2013). *World development report 2014: Risk and opportunity*. managing risk for development. https://doi.org/10.1596/978-0-8213-9903-3

World Bank. (2020). *Poverty and shared prosperity 2020*. Reversals of Fortune. Washington, DC: World Bank. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-1602-4

Zeren, H. (2025). Economic inequality and disaster losses: An analysis of the poverty–disaster cycle *Journal of Original Studies, 6*, e3000. https://doi.org/10.47243/jos.3000

Maliye Okulları ve Maliye Mesleki Eğitim Kurslarının Bürokratik Dönüşümdeki Rolü

The Role of Finance Schools and Vocational Finance Training Courses in Bureaucratic Transformation

Reşat Değer[1]

Öz

Cumhuriyet'in ilanından günümüze, mali disiplin ve liyakat odaklı bir bürokrasinin inşasında Maliye Okulları ile Maliye Mesleki Eğitim Kursları önemli bir misyon üstlenmiştir. 1924 yılında kurulan Ankara Maliye Meslek Mektebi ile başlayan süreç, 1955'te Maliye Okulu ve 1983'te Maliye Meslek Liseleri ile kurumsallaşmıştır. Bu kurumlar, mali mevzuat odaklı nitelikli personel ihtiyacını karşılarken; 1984'te faaliyete geçen Maliye Mesleki Eğitim Kursları ise mali mevzuat odaklı özelliklerle birlikte maliyenin merkez ve taşra teşkilatına nitelikli idareciler yetiştirmiştir.

Bu çalışmanın amacı; söz konusu eğitim müesseseleri ile özellikle Maliye Mesleki Eğitim Kurslarının devlet bürokrasisine kazandırdığı nitelikli insan kaynağına dair farkındalık oluşturmaktır. Bu doğrultuda, mali idarenin temel taşlarını oluşturan bu kurumların literatüre ve devletin nitelikli iş gücü kapasitesine sağladığı katkılar analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Maliye Okulu, Maliye Kursu, Liyakat.

JEL Kodları: H83, I21, M53.

Abstract:

Since the proclamation of the Republic, Finance Schools and Finance Vocational Training Courses have played an important role in building a bureaucracy focused on financial discipline and merit. The process, which began with the Ankara School of Finance Vocational Studies established in 1924, was institutionalized with the School of Finance in 1955 and the Vocational High Schools of Finance in 1983. While these institutions meet the need for qualified personnel focused on financial legislation, the Finance Vocational Training Courses, which started operating in 1984, have trained qualified administrators for the central and regional organizations of the Ministry of Finance, along with their expertise in financial legislation The aim of this study is to raise awareness about the qualified human resources that these educational institutions, and especially the Finance Vocational Training Courses, contribute to the state bureaucracy. Accordingly, this study attempts to analyze the contributions of these institutions, which form the cornerstones of financial administration, to the literature and to the state's qualified workforce capacity.

Keywords: Finance School, Finance Courses, Merit.

JEL Codes: H83, I21, M53.

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, Maliye Bakanlığı bünyesinde köklü bir gelenekle faaliyet göstermiş olan Maliye Okulu ve Maliye Mesleki Eğitim Kurslarının, kamu mali bürokrasisine kazandırdığı nitelikli insan kaynağını ve bu kurumların idari yapıdaki işlevselliğini irdelemektir.

Maliye Bakanlığı, kendi personelini yetiştirmek amacıyla ihdas ettiği bu eğitim müesseseleri aracılığıyla, teorik bilgiyi uygulama becerisiyle harmanlayan bir kuşak yetiştirmiştir. Bu kurumların çatısı altında yetişen bireyler, zamanla mali bürokrasinin kritik kademelerinde görev alarak devletin mali yapısının omurgasını

[1] Muş Alparslan Üniversitesi, daire başkanı. r.deger@alparslan.edu.tr. https://orcid.org/0000-0002-7896-0883

oluşturmuşlardır. Söz konusu yetişmiş insan kaynağı, sergilediği yüksek performans ve teknik yetkinlik ile diğer kamu idarelerinin mali yapılanmaları için de "altın standart" kabul edilen bir model teşkil etmiştir.

Bakanlığın hem merkez hem de taşra teşkilatlarında adeta "gözü ve kulağı" konumunda olan bu nitelikli personeller, görev aldıkları her kademede bilgi birikimleri ve çözüm odaklı yaklaşımlarıyla ön plana çıkmışlardır. Mali mevzuatın sahadaki en yetkin uygulayıcıları olan bu kadrolar; kamu mali yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik, saydamlık ve performans odaklılık ilkelerinin kurumsallaşmasında öncü rol oynamışlardır.

Ancak son yıllarda kamu personel rejimindeki dönüşüm, özellikle uzman kadroların (Gelir Uzmanlığı, Defterdarlık Uzmanlığı vb.) ihdası bu müesseslerin ve bu değişim süreciyle birlikte, çekirdekten yetişme geleneğini temsil eden mesleki eğitim müesseseleri eski önemini yitirmiş görünüyor. Bu doğrultuda; Ankara, İzmir ve İstanbul'daki Maliye Okulları ile Eskişehir ve İzmir'deki Mesleki Eğitim Kursları birer birer kapatılmıştır. Günümüzde Ankara'daki Maliye Mesleki Eğitim Kursu ise eski misyon ve fonksiyonundan uzak bir noktadadır.

Yöntem

Bu çalışmada, maliye okulları ve maliye kursları kapsamındaki olguları literatürdeki veriler ışığında analiz etmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Verilerin toplanması ve değerlendirilmesi sürecinde doküman analizi tekniği ile derleme yöntemi benimsenmiştir.

Nitel araştırma yöntemi, ele alınan konuya dair toplumsal bir farkındalık oluşturmayı hedefler. Bu bağlamda, araştırma probleminin farkına varılması, derinlemesine öğrenilmesi ve merak duygusu temelinde çözüm önerileri geliştirilmesi esas alınmıştır. Creswell'in (2002) de vurguladığı üzere, problemin okuyucu tarafından akıcı ve ilgi çekici bir şekilde kavranması, nitel sürecin yapısal bir parçasıdır.

Araştırma sürecinde; konuyla ilgili yayımlanmış makaleler, lisansüstü tezler, yasal yönetmelikler ve ilgili bakanlıkların resmi web sayfalarından elde edilen veriler titizlikle taranmıştır. Elde edilen bu veriler, betimsel bir yaklaşımla analiz edilerek yorumlanmış ve sentezlenmiştir.

Bulgular

Mali mevzuatın kalitesi ne kadar yüksek olursa olsun, bu mevzuatı uygulayacak "nitelikli insan kaynağı" olmadan mali disiplinin sağlanamayacağı gerçeğidir.

1910 yılında kurulan Maliye Mektebi (Bölükbaşı, 2024) ile 1924 yılında açılan Maliye Tatbikat Mekteb-i Âlî'si arasındaki ilişki, Osmanlı mali tecrübesinin Cumhuriyet dönemi mali yapısına doğrudan aktarıldığını göstermektedir. 1950'de kapatılan okulun 1955'te "Maliye Okulu" adıyla tekrar açılması, devletin teknik mali personel ihtiyacının geçici çözümlerle karşılanamayacak kadar hayati olduğunu göstermektedir (Koç, 2013, s. 45–47).

Bakanlar Kurulu Kararı [2] ile özellikle 1984 sonrası açılan Maliye Mesleki Eğitim Kurslarının 2000'li yıllardan itibaren yüksek lisans düzeyinde bir formasyon sunması, maliye personelinin sadece birer "memur" değil, birer "uzman" olarak yetiştirilmesinin hedeflendiğini göstermektedir.

Çalışma ile mali eğitim müesseselerin eğitimin farklı seviyelerde kurgulandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda:

1924 yılında Maliye Mektebi, 1955 yılında Maliye Okulu ve 1983-2003 yılları arasında faaliyet gösteren Maliye Meslek Liseleri ile teknik personelin temelden yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

[2] Resmi Gazete için bkz.: 13.08.1984

Maliye teşkilatının yıllardır süregelen maliye eğitim müesseseleri ve sınavla girilen Maliye Mesleki Eğitim Kursları, hiyerarşinin orta ve üst kademeleri için nitelikli bir havuz oluşturmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Maliye Okulları ve Maliye Mesleki Eğitim Kursları Cumhuriyet'in ilanından itibaren mali disiplin ve liyakat odaklı bir bürokrasinin inşasında önemli bir misyon üstlenmiştir. Mali müfredat ağırlıklı bu eğitim müessesleri, Türk kamu mali yönetimi ve Maliye Bakanlığı teşkilatının nitelikli insan kaynağı ihtiyacını karşılamıştır.

1924 yılında Ankara Maliye Meslek Mektebi ile başlayan ve 1980'li yıllarda Meslek Liseleri ile kurumsallaşan bu süreç, teorik bilgiyi uygulama becerisiyle harmanlayan özgün bir kuşak yetiştirmiştir. Bu kurumların çatısı altında yetişen bireyler, zamanla mali bürokrasi ile maliye teşkilatının kritik kademelerinde görev alarak devletin mali yapısının omurgasını oluşturmuştur. Aynı zamanda yetiştirdiği insan kaynağı diğer kamu idareleri için örnek kabul edilen bir model teşkil etmişlerdir. Özellikle Maliye Mesleki Eğitim Kursları, hiyerarşinin orta ve üst kademeleri için nitelikli bir havuz oluşturarak, kamu mali yönetiminde şeffaflık, hesap verebilirlik ve performans odaklılık gibi temel ilkelerin kurumsallaşmasında öncü rol oynamıştır.

Ancak son yıllarda kamu personel rejiminde yaşanan dönüşüm ve uzmanlık kadrolarının (Gelir Uzmanlığı, Defterdarlık Uzmanlığı vb.) ihdası, Maliye teşkilatında kariyer kadroları oluştursa da Ankara, İzmir, Eskişehir gibi illerdeki okul ve kursların birer birer kapatılmasına neden olmuştur. Bu durum, "çekirdekten yetişme" geleneğinin zayıflamasına ve mali idarenin en yetkin uygulayıcı kadrolarının yetiştiği ana damarların daralmasına yol açmıştır. Maliye teşkilatının nitelikli eğitim müesseslerinin uzmanlaşma sonrası Maliye Akademisine dönüşmesi bu geleneksel eğitimin revizesi olarak değerlendirilebilirdi. Tartışılması gereken temel nokta, mali mevzuatın kalitesi ne kadar yüksek olursa olsun, bu mevzuatı uygulayacak "nitelikli insan kaynağı" ve kurumsal aidiyet duygusu olmadan mali disiplinin tam anlamıyla sağlanamayacağı gerçeğidir. Günümüzde Ankara'daki kursun eski misyonundan uzaklaşması, mali bürokrasinin tarihsel derinliğini ve teknik yetkinliğini besleyen bu ekolün sürdürülebilirliği açısından ciddi bir risk teşkil etmektedir. Sonuç olarak, devletin mali kapasitesini korumak, maliye teşkilatının çağın gereklerine uygun olarak bu eğitim müesseselerinin kazandırdığı nitelikli iş gücü modelinin modern ihtiyaçlarla yeniden harmanlanarak yaşatılması stratejik bir zorunluluktur.

Kaynakça

Koç, İ. S. (2013). *Osmanlı Devletinde İktisat Eğitimin Gelişimi* [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/50788.pdf)

Creswell, J. W. (2002). Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative. Prentice Hall Upper Saddle River, NJ.

Ömerül Faruk Bölükbaşı, "Maliye Mektebi", *Türk Maarif Ansiklopedisi*, 3 Cilt, TÜBA-Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2024. https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/maliye-mektebi

Türk Kamu Yönetiminde İklim Politikası: İklim Kanunu'ndan COP31 Sürecine

Climate Policy in Turkish Public Administration: From the Climate Law to the COP31 Process

Ömer Demirci [1], Yasin Can Gönültaş[2], Hasan Akay[3]

Öz

Bu çalışma, Türk Kamu Yönetiminde iklim politikasının son dönemde kazandığı yönelimi, 2025 tarihli İklim Kanunu ile 2026 yılında Türkiye'nin ev sahipliğinde gerçekleştirilecek COP31 süreci arasındaki ilişki üzerinden ele almaktadır. Türkiye'nin uzun yıllara yayılan uluslararası iklim diplomasisi birikimi, strateji belgeleri, eylem planları, Paris Anlaşması, 2053 net sıfır hedefi ve kurumsal yeniden yapılanma adımlarıyla birlikte nihayetinde ortaya çıkan İklim Kanunu, iklim politikasını daha sistematik, kurumsal ve uygulanabilir bir yapıya taşımıştır. Bu sürecin hemen akabinde Türkiye'de gerçekleştirilecek olan COP31 ise bu birikimi uluslararası düzlemde görünür kılacak önemli bir aşama olarak görülmektedir. Türkiye'nin iklim politikası, iç hukukta güçlenen kurumsal yapı ile uluslararası iklim diplomasisindeki artan görünürlüğün kesiştiği yeni bir döneme girmektedir.

Anahtar Kelimeler: İklim Kanunu, COP31, Kamu Politikası, İklim Diplomasisi.

JEL Kodları: K32, F53, H11, F55

Abstract

This study examines the recent direction of climate policy in Turkish Public Administration in relation to the 2025 Climate Law and the COP31 process, which Turkey is set to host in 2026. Türkiye's extensive experience in international climate diplomacy, coupled with its strategic documents, action plans, the Paris Agreement, the 2053 net-zero target and institutional restructuring measures, has culminated in the Climate Law. This has transformed climate policy into a more systematic, institutionalised and actionable framework. COP31, to be held in Türkiye immediately after this process, is seen as a vital opportunity to showcase this accumulated expertise on the international stage. Turkey's climate policy is entering a new era in which the strengthened institutional framework within domestic law intersects with its growing visibility in international climate diplomacy.

Keywords: Climate Law, COP31, Public Policy Climate Diplomacy.

JEL Codes: K32, F53, H11, F55

Genişletilmiş Özet

Türkiye'de iklim politikası, uluslararası çevre ve iklim rejimleriyle uzun yıllara yayılan etkileşimler içinde giderek kurumsallaşan ve kapsamı genişleyen bir kamu politikası alanı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, çevrenin korunması, sürdürülebilir kalkınma, emisyon azaltımı, iklim değişikliğine uyum ve yeşil dönüşüm başlıklarında gelişen uluslararası normatif çerçevenin hem izleyicisi hem de giderek daha belirgin hale gelen bir tarafı olmuştur. Özellikle Birleşmiş Milletler sistemi içinde gelişen çevre ve iklim müzakereleri, taraflar konferansları, ulusal katkı beyanları, net sıfır hedefleri, karbon piyasaları ve iklim finansmanı tartışmaları, Türkiye'nin iç hukukunu, kurumsal yapılanmasını ve politika önceliklerini aşamalı biçimde etkilemiştir. Bu bakımdan Türkiye'nin bugünkü iklim politikası görünümü, tekil ve ani bir yön değişikliğinin değil; uluslararası

[1] Öğr. Gör., Ardahan Üniversitesi, Posof Meslek Yüksekokulu, Mahkeme Büro Hizmetleri Programı, omerdemirci@ardahan.edu.tr , ORCID: 0000-0002-5854-1091

[2] Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gonultascan@gmail.com , ORCID: 0000-0002-2267-0465

[3] Dr. Öğr. Üyesi, Adıyaman Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hakay@adiyaman.edu.tr , ORCID: 0000-0002-9531-4875

yükümlülükler, kalkınma öncelikleri, enerji güvenliği kaygıları, dış ticaret baskıları ve artan ekolojik kırılganlıkların birlikte biçimlendirdiği birikimli bir sürecin sonucudur. Ayrıca 9 Temmuz 2025'te Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren İklim Kanunu (TBMM, 2025), bununla birlikte 9-20 Kasım 2026 tarihleri arasında Türkiye'nin COP31'e ev sahipliği yapacak olması, söz konusu birikimin hem iç hukukta hem de uluslararası iklim diplomasisi düzleminde yeni ve daha görünür bir aşamaya ulaştığını göstermektedir.

Türkiye'de iklim alanındaki hukuki ve kurumsal yapılanma, farklı dönemlerde geliştirilen strateji belgeleri, eylem planları, uluslararası yükümlülükler ve idari düzenlemeler doğrultusunda kademeli olarak gelişen bir yapıya sahiptir. Bu sürecin önemli eşiklerinden biri, 2010 yılında kabul edilen Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi olmuş; bu belgeyle iklim değişikliği ulusal ölçekte daha sistematik bir politika çerçevesi içinde ele alınmıştır. Bunu, 2011–2023 İklim Değişikliği Eylem Planı ve 2011–2023 İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı izlemiş; böylece azaltım ve uyum başlıkları idari planlama içine daha belirgin biçimde yerleşmiştir. İzleyen dönemde iklim politikasının yalnızca belge düzeyinde değil, kurumsal yapı bakımından da görünürlük kazandığı söylenebilir. Bu bağlamda, Bakanlığın adının Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı olarak yeniden düzenlenmesi, iklim değişikliğinin çevre yönetiminin tali bir unsuru olmaktan çıkarılarak doğrudan merkezi idarenin temel politika alanlarından biri haline geldiğini göstermiştir. Benzer biçimde İklim Değişikliği Başkanlığının kurulması da, bu alandaki koordinasyon, izleme, strateji geliştirme ve uygulama kapasitesinin daha kurumsal bir zemine taşındığına işaret etmektedir. Sonraki dönemde Paris Anlaşması'nın onaylanması ve 2053 net sıfır emisyon hedefinin ilanı, Türkiye'nin iklim politikasında daha açık, daha bağlayıcı ve daha uzun vadeli bir yönelimin ortaya çıktığını göstermiştir. Bu çerçeve, 2022'de düzenlenen İklim Şûrası ve 2024–2030 Azaltım ile Uyum Strateji ve Eylem Planları gibi politika belgeleriyle daha da genişlemiş; iklim meselesi çevre koruma başlığını aşarak enerji, sanayi, finansman, şehircilik ve kalkınma politikalarıyla iç içe geçen bir yönetişim alanına dönüşmüştür (Özkaya, 2024). Bu kapsamda 9 Temmuz 2025 tarihinde İklim Kanunu yürürlüğe girmiş ve bu birikimin üzerine inşa edilerek daha önce büyük ölçüde strateji belgeleri ve ikincil düzenlemeler düzeyinde ilerleyen iklim politikasını, ilk kez bütüncül ve bağlayıcı bir yasal çerçeveye kavuşturmuştur.

7552 sayılı İklim Kanunu, iklim politikasını yalnızca hedef ve strateji belgeleri düzeyinde bırakan yaklaşımın ötesine taşıyarak uygulama, koordinasyon ve denetim kapasitesiyle daha doğrudan ilişkilendirilen idari düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Kanunla birlikte İklim Değişikliği Başkanlığının izleme, veri toplama, düzenleme ve kurumlar arası koordinasyon alanındaki rolü daha belirgin hale gelmiştir. Bu yönden iklim politikası, idari sorumlulukları merkezin koordinasyonu ve aynı zamanda yönlendirmesi şeklinde alınmaya başlanmıştır. Bunun yanında il düzeyinde koordinasyon kurulları ve yerel iklim değişikliği eylem planları öngörülerek, iklim meselesinin yalnızca merkezi idarenin değil, yerel aktörlerin de dahil olduğu çok katmanlı bir uygulama alanı olduğu kabul edilmiştir. Kanunun getirdiği bir diğer önemli yenilik, izleme, raporlama ve doğrulama süreçleri ile emisyon ticaret sistemi gibi araçlar üzerinden iklim politikasını ölçülebilir ve karşılaştırılabilir hale getirme çabasıdır. Bu durum, Türkiye'de iklim politikasının giderek daha fazla veri temelli, performans odaklı ve kurumsal sorumluluklarla tanımlanan bir yapıya yöneldiğini göstermektedir (Alaca, 2025). Dolayısıyla İklim Kanunu, yalnızca yeni bir hukuki metin değil, aynı zamanda iklim politikasının uygulanma biçimini, aktörlerini ve yönetim mantığını yeniden tanımlayan bir düzenleme olarak değerlendirilmelidir.

Bu iç hukuki ve kurumsal birikimin uluslararası düzlemdeki en görünür karşılıklarından biri, Türkiye'nin 2026 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 31. Taraflar Konferansı'na (Conference of the Parties-COP31) ev sahipliği yapacak olmasıdır. Taraflar Konferansı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf ülkelerin emisyon azaltımı, iklim değişikliğine uyum, iklim finansmanı, kayıp ve zarar ile uygulama mekanizmaları gibi temel başlıkları müzakere ettiği küresel iklim yönetişiminin en önemli platformlarından biri olması nedeniyle iklim diplomasisindeki rolü oldukça önem arz etmektedir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2026). Türkiye'nin COP31'e ev sahipliği yapacak olması, iklim politikasının yalnızca ulusal düzlemde değil, uluslararası iklim diplomasisi bakımından da yeni bir görünürlük kazandığını göstermektedir. COP31 süreci, Türkiye açısından salt büyük ölçekli bir

uluslararası toplantıya ev sahipliği yapmanın ötesinde, iklim politikasını küresel müzakere gündemiyle daha doğrudan ilişkilendiren siyasal ve diplomatik bir aşamayı ifade etmektedir. Nitekim COP31 hazırlıkları çerçevesinde öne çıkan temiz enerji dönüşümü, sıfır atık, dirençli şehirler, uygulama mekanizmaları ve yeşil sanayileşme başlıkları, Türkiye'nin son yıllarda iç politikada belirginleşen iklim öncelikleriyle de uyum göstermektedir. Bu durum, COP31'in yalnızca dışa dönük bir diplomatik vitrin değil, aynı zamanda iç politika yönelimlerinin uluslararası düzlemde yeniden sunulduğu ve sınandığı bir platform işlevi göreceğini düşündürmektedir. Ayrıca Türkiye'nin COP31 başkanlığına ilişkin söyleminde öne çıkan kapsayıcılık, uzlaşı ve uygulama odaklılık vurgusu, ülkenin iklim diplomasisinde daha görünür ve daha aktif bir rol üstlenme arayışını da yansıtmaktadır. Bu bakımdan COP31 süreci, İklim Kanunu sonrasında şekillenen yeni politika çerçevesinin dış politika, uluslararası iş birliği ve çok taraflı yönetişim boyutlarıyla tamamlandığı yeni bir aşama olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de iklim politikasının güncel yönelimi, uzun bir dönemdir içinde bulunduğu uluslararası iklim diplomasisi deneyimi ile son dönemde ivme kazanan iç hukuki ve kurumsal yeniden yapılanmanın kesişiminde şekillenmektedir. Bu çerçevede İklim Kanunu, iklim alanında dağınık biçimde ilerleyen politika ve uygulamaları daha sistematik, izlenebilir ve kurumsal bir zemine taşımakta bunun yanında COP31 süreci de bu birikimi uluslararası iklim diplomasisi sahnesinde görünür kılan yeni bir vitrin oluşturmaktadır. Dolayısıyla İklim Kanunu'nun öngördüğü yasal düzenlemeler, COP31 gündeminde öne çıkan başlıklara yönelik olarak Türkiye'nin ulusal düzeyde önemli idari, hukuki ve kurumsal adımlar attığını ilan edeceği ilk uluslararası organizasyon niteliğinde olacaktır. Bununla birlikte bu yeni dönemin kalıcılığı, yalnızca hukuki düzenlemelerin kabul edilmesine ya da uluslararası görünürlüğün artmasına bağlı olmamakla birlikte kanunun öngördüğü kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, yerel düzeyin etkin biçimde sürece katılması, azaltım ve uyum politikalarının sektörel kararlara yansıtılması ve iklim hedeflerinin ekonomik kalkınma anlayışıyla uyumlu hale getirilmesiyle mümkündür. Bu nedenle Türkiye açısından önümüzdeki dönem, iklim politikasının yalnızca normatif ve diplomatik düzeyde değil, uygulama, koordinasyon ve yönetsel süreklilik bakımından da sınanacağı bir evreye de işaret etmektedir. Bu bakımdan İklim Kanunu'ndan COP31'e giden süreç, Türkiye'nin iklim politikasında sadece güncel bir yönelim değişimini değil, aynı zamanda daha kurumsallaşmış, daha görünür ve daha iddialı bir iklim siyaseti inşa etme arayışını da ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Alaca, İ. (2025). 7552 Sayılı Türkiye'nin İlk İklim Kanunu: Chantal Mouffe'un Agonistik Demokrasi Kuramı Bağlamında Bir Değerlendirme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 86*, 406-426. https://doi.org/10.51290/dpusbe.1755824

Özkaya, S. (2024). Türkiye'nin İklim Değişikliğine Yönelik Politikaları ve Kurumsal Yapısı. *JENAS Journal of Environmental and Natural Studies, 6*(3 (In Honour of Nesrin Algan), 251-268. https://doi.org/10.53472/jenas.1585364

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2025). İklim Kanunu (Kanun No. 7552*). Resmî Gazete (Sayı: 32951*) [Çevrim-içi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/07/20250709-1.htm] Erişim tarihi: 03.03.2026.

Türkiye Cumhuriyeti Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2026). *İstanbul'da COP31 Diplomasisi* [Çevrim-içi: https://csb.gov.tr/haberler/istanbul-da-cop31-diplomasisi-303842] Erişim tarihi: 03.03.2026.

Türkiye’nin İklim Diplomasisi ve COP31 Başkanlığı Süreci

Turkey's Climate Diplomacy and COP31 Presidency Process

Halil Erdoğan [1], Abdulmenaf Turan[2]

Öz

Türkiye’nin 2026 yılında Antalya’da düzenlenecek olan COP31’e ev sahipliği yapacak olması, küresel iklim diplomasisinde üstlendiği rolün yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında yürütülen COP süreçleri, iklim değişikliğiyle mücadelede uluslararası politika üretiminin en önemli platformlarından biridir. Bu bağlamda Türkiye’nin ev sahibi ülke ve başkanlık rolü çerçevesinde nasıl bir diplomatik konumlandığı, hangi politika önceliklerini öne çıkardığı ve küresel müzakere süreçlerine nasıl katkı sunduğu analiz edilmektedir. Nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, doküman analizi tekniği ile ulusal ve uluslararası politika belgeleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Türkiye’nin iklim adaleti vurgusu, dengeleyici aktör rolü ve Sıfır Atık Hareketi ile yeşil dönüşüm politikaları üzerinden öne çıktığını göstermektedir. Bu süreç, Türkiye’nin küresel iklim yönetişiminde daha görünür ve etkili bir aktör haline gelmesine zemin hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim Diplomasisi, COP31, İklim Değişikliği ve Küresel Yönetişim, İklim Adaleti, Sürdürülebilir Kalkınma

JEL Kodları: Q54, Q56, Q58, F53

Abstract

Turkey's hosting of COP31 in Antalya in 2026 necessitates a redefinition of its role in global climate diplomacy. The COP processes, conducted under the United Nations Framework Convention on Climate Change, are one of the most important platforms for international policy-making in the fight against climate change. In this context, this study analyzes Turkey's diplomatic positioning as host country and chair, the policy priorities it emphasizes, and its contributions to global negotiation processes. A qualitative research method was adopted, and national and international policy documents were examined using document analysis techniques. The findings show that Turkey stands out through its emphasis on climate justice, its role as a balancing actor, and its green transformation policies, particularly the Zero Waste Movement. This process lays the groundwork for Turkey to become a more visible and effective actor in global climate governance.

Keywords: Climate Diplomacy, COP31, Climate Change and Global Governance, Climate Justice, Sustainable Development

JEL Codes: Q54, Q56, F53

Genişletilmiş Özet

Küresel alanda derinleşen iklim krizi, çevresel sınırları aşarak ekonomik dengeleri, toplumsal refahı ve uluslararası güvenliği doğrudan etkileyen çok katmanlı bir sorun alanı haline gelmiştir. Aşırı hava olaylarının artması, ekosistemlerin bozulması, enerji ve gıda arzına ilişkin risklerin büyümesi, iklim değişikliğini yalnızca bilimsel bir tartışma konusu olmaktan çıkararak siyasal ve diplomatik bir gündem haline getirmiştir. Bu süreçte Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamında düzenlenen Taraflar Konferansları (COP), küresel iklim yönetişiminin en önemli platformlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu konferanslar, yalnızca teknik müzakerelerin yürütüldüğü toplantılar değil, aynı zamanda uluslararası sistemde güç dengelerinin, sorumluluk paylaşımının ve sürdürülebilir kalkınma anlayışının yeniden tanımlandığı alanlardır. Kyoto Protokolü ve Paris İklim Anlaşması gibi küresel ölçekte bağlayıcı etkiler yaratan düzenlemelerin bu platformlarda ortaya çıkmış olması, COP süreçlerinin uluslararası politika üretimindeki merkezi rolünü açıkça göstermektedir. Türkiye’nin 2026 yılında Antalya’da düzenlenecek COP31 toplantısına ev sahipliği yapacak

[1] Doktora Öğrencisi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi
[2] Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, abdulmenafturan@ankara.edu.tr

olması, ülkenin iklim diplomasisindeki konumunu yeniden değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu süreç, Türkiye açısından sadece organizasyonel bir sorumluluk değil bunun yanında küresel iklim politikalarının şekillenmesine katkı sunma fırsatı olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin jeopolitik konumu, farklı bölgesel aktörlerle kurduğu çok yönlü ilişkiler ve gelişmiş ile gelişmekte olan ülkeler arasında kurabildiği denge, bu süreçte önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin COP31 sürecinde üstlendiği rol, klasik anlamda bir "ev sahipliği" çerçevesinin ötesine geçmektedir. Uluslararası müzakere ortamında kolaylaştırıcı, yönlendirici ve uzlaştırıcı bir aktör olma potansiyelini içermektedir. Bu durum, Türkiye'nin küresel iklim diplomasisinde görünürlüğünü artırmakta ve uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirme imkânı sunmaktadır. Türkiye'nin COP31 sürecindeki konumunu anlamaya yönelik olarak geliştirilen bu yaklaşım, ülkenin iklim diplomasisinde nasıl bir rol üstlendiğini, hangi politika önceliklerini öne çıkardığını ve bu sürecin küresel ölçekte nasıl bir karşılık bulduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin, uluslararası iklim müzakerelerinde yalnızca mevcut kararları takip eden bir aktör olmanın ötesine geçerek, gündem belirleyici ve yönlendirici bir rol üstlenmesi beklenmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin sahip olduğu diplomatik kapasitenin, küresel iklim yönetişiminde etkili bir araç olarak kullanılıp kullanılamayacağı da ele alınmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'nin denge kurucu rolü, iklim adaleti vurgusu ve çok taraflı diplomasi deneyimi önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır.

Bu çerçevede temel problem, küresel iklim yönetişiminde orta ölçekli güçlerin rolünün yeterince görünür olmaması ve bu aktörlerin uluslararası müzakere süreçlerine katkılarının sınırlı biçimde ele alınmasıdır. Türkiye gibi hem gelişmekte olan hem de bölgesel ölçekte etkili bir ülkenin COP süreçlerindeki konumu, bu anlamda dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında süregelen sorumluluk paylaşımı tartışmaları, Türkiye gibi aktörlerin üstlenebileceği dengeleyici rolü daha da önemli hale getirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin kendi ulusal çıkarlarını temsil eden bir aktör olmanın ötesine geçerek daha geniş bir uluslararası uzlaşı zemini oluşturma kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda izlenen yöntem, nitel araştırma yaklaşımına dayanmaktadır ve doküman incelemesi tekniği esas alınmıştır. Ulusal politika belgeleri, resmî açıklamalar, uluslararası kuruluş raporları ve COP süreçlerine ilişkin metinler üzerinden elde edilen veriler, Türkiye'nin iklim diplomasisine ilişkin söylem ve uygulamalarını ortaya koyacak şekilde değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin COP31 sürecine yönelik hazırlıklarının ve stratejik önceliklerinin bütüncül bir çerçevede anlaşılmasına imkân tanımaktadır.

Elde edilen bulgular, Türkiye'nin COP31 sürecinde çok yönlü ve katmanlı bir rol üstlendiğini göstermektedir. Türkiye, coğrafi konumu ve çok taraflı diplomasi deneyimi sayesinde farklı ülke grupları arasında köprü kurabilen bir aktör olarak öne çıkmaktadır. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki müzakerelerde denge sağlayabilme kapasitesi, Türkiye'nin en önemli avantajlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, özellikle "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi çerçevesinde yürütülen tartışmalarda Türkiye'nin etkinliğini artırmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin son yıllarda hayata geçirdiği çevre politikaları da bu süreçte önemli bir rol oynamaktadır. Sıfır Atık Hareketi, döngüsel ekonomi uygulamaları, sanayide yeşil dönüşüm politikaları ve dirençli şehircilik yaklaşımları, Türkiye'nin uluslararası platformda somut örnekler sunabilmesini sağlamaktadır. Bu uygulamalar, çevresel sürdürülebilirlik ile ekonomik kalkınma arasında denge kurulabileceğini göstermesi açısından dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Türkiye'nin COP31 sürecinde kapsayıcı bir yönetişim anlayışını benimsediği görülmektedir. Merkezi yönetim, yerel yönetimler, özel sektör, akademi ve sivil toplum kuruluşlarının sürece dahil edilmesi, çok aktörlü bir yapı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum, iklim politikalarının sadece merkezi düzeyde değil, toplumsal tabana yayılan bir anlayışla ele alındığını göstermektedir. Bununla birlikte küresel ölçekte artan jeopolitik gerilimler, ekonomik belirsizlikler ve uluslararası müzakere süreçlerinin karmaşık yapısı, Türkiye'nin bu süreçte karşılaşabileceği sınırlılıklar arasında yer almaktadır. Özellikle iklim finansmanı ve teknoloji transferi gibi konularda yaşanan görüş ayrılıkları, sürecin yönetimini zorlaştırabilecek unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin COP31 süreci, ülkenin iklim diplomasisinde daha aktif ve görünür bir rol üstlenmesi açısından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu stratejik konum, diplomatik deneyim ve politika araçları, bu sürecin etkin bir şekilde yönetilmesi halinde küresel iklim yönetişiminde daha belirleyici bir aktör haline gelmesini mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda Türkiye'nin kapsayıcı, çözüm odaklı ve somut çıktılar üretmeye yönelik bir diplomasi anlayışı benimsemesi büyük önem taşımaktadır. Antalya'da gerçekleştirilecek COP31 bir zirve olmanın ötesinde, Türkiye'nin uluslararası alandaki konumunu güçlendirecek ve küresel iklim politikalarına yön verme kapasitesini artıracak stratejik bir fırsat olarak öne çıkmaktadır. Bu süreçte geliştirilecek politika önerilerinin uygulanabilir, ölçülebilir ve sürdürülebilir nitelikte olması, Türkiye'nin uluslararası güvenilirliğini artıracak önemli bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Özellikle iklim finansmanına erişim, teknoloji transferi ve kapasite geliştirme alanlarında somut iş birliklerinin hayata geçirilmesi, Türkiye'nin küresel iklim rejimindeki etkinliğini pekiştirecektir. Bununla birlikte, COP31 sonrasında da devam edecek izleme ve uygulama mekanizmalarının güçlendirilmesi, alınan kararların beyan düzeyinde kalmamasını sağlayacaktır. Bu doğrultuda Türkiye'nin, çok taraflı işbirliğini derinleştiren, bölgesel ortaklıkları güçlendiren ve yerel uygulamaları küresel hedeflerle uyumlu hale getiren bir yaklaşımı sürdürmesi, iklim diplomasisinde kalıcı ve etkili bir aktör olmasının temel koşullarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Politik Kutuplaşma ve Dijital Kümesler: Sosyal Medyada Siyasal Sosyalleşmenin Aldığı Biçimler

Political Polarisation and Digital Clusters: The Forms Taken by Political Socialisation on Social Media

Fatih Ertugay[1]

Öz

Bu çalışma, dijital ortamdaki siyasal iletişimin/iletişimsizliğin politik kutuplaşmayı arttırdığı temel varsayımından hareket ederek, siyasal sosyalleşmenin aldığı yeni biçimleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın temel tezlerinden birisi, literatürle de uyumlu şekilde, siyasal sosyalleşmenin klasik araçlarının etkisinin giderek azaldığı ve bunların yerini dijital araçların aldığıdır. Buna bağlı olarak ortaya çıkan yeni siyasal sosyalleşme biçimi, klasik siyasal sosyalleşmeye göre daha farklı sonuçlar doğurmaktadır. Yankı odaları, filtre balonları, kutuplaşma bu olgusal durumun en görünür tezahürleri ve araçlarıdır. Bu çalışma, yankı odaları ve filtre balonları üzerine mevcut literatürü temel alarak, *dijital kümesler*i bir tür *dijital gettolaşma* olarak ele almaktadır.

Dijital kümesler, çalışmanın özgün olarak ele aldığı olgulardan birisidir. Çalışmanın ikinci analiz konusu bu olguyu kavrsamsallaştırmak ve hem kutuplaşma hem de siyasal sosyalleşme ile ilişkilendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Politik kutuplaşma, siyasal sosyalleşme, dijital kümesler, sosyal medya

JEL Kodları: D72, H83

Abstract

This study aims to analyse the new forms taken by political socialisation, proceeding from the fundamental assumption that political communication -or the lack thereof- in the digital sphere exacerbates political polarisation. One of the study's central theses, consistent with the literature, is that the influence of the classical tools of political socialisation is gradually diminishing, and that these are being replaced by digital tools. Consequently, the new form of political socialisation that has emerged produces outcomes that differ significantly from those of classical political socialisation. Echo chambers, filter bubbles and polarisation are the most visible manifestations and instruments of this phenomenon. Drawing on the existing literature on echo chambers and filter bubbles, this study examines *digital clusters* as a form of *digital ghettoisation*.

Digital clusters are one of the phenomena that this study examines in an original manner. The second focus of the study is to conceptualise this phenomenon and link it to both polarisation and political socialisation.

Keywords: Political polarization, political socialization, digital clusters, social media

JEL Codes: D72, H83

Genişletilmiş Özet

Dijitalleşmenin ulaştığı yeni boyutlar, insan yaşamının hemen her alanını sarsıcı bir şekilde etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bu dönüşümünden insanlığın en önemli faaliyetlerinden birisi olan siyaset (Ertugay, 2012) ve bu bağlamda siyasal sosyalleşme de payına düşeni almaktadır. Öyle ki, ilgili literatür incelendiğinde dijital platformlardaki siyasal sosyalleşmenin artık klasik siyasal sosyalleşme araçlarının ve ortamlarının yerini aldığının, dolayısıyla siyasal iletişim ve siyasal sosyalleşme süreçlerini köklü biçimde dönüştürmeye başladığının altı güçlü bir şekilde çizilmektedir (Gombár ve Boban, 2025). Bu dönüşümün olumlu olarak değerlendirilen ilk evrelerinde sosyal medya platformları, kamusal tartışma alanını genişleten demokratik araçlar olarak değerlendirilirken, son yıllarda yapılan çalışmalar bu platformların aynı zamanda siyasal kutuplaşmayı derinleştiren yeni toplumsal yapılar ürettiğini göstermektedir (Shaholli, 2025). Hem sosyal

[1] Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, fertugay@hotmail.com

birlikteliği hem de demokratik işleyişi sakatlayan kutuplaşma, sosyal medya etkileşimleriyle negatif yönde bir ivmelenme göstermekte, dijital dünyada sosyal hayata yansıyacak şekilde katmanlar oluşmaktadır. Bu çalışma, sosyal medyada oluşan söz konusu katmanları ve siyasal toplulukları açıklamak üzere "dijital kümesler" kavramsallaştırmasını önermektedir.

Bu kavramsallaştırma, sosyal medya topluluklarının yalnızca benzer görüşlerin dolaştığı "yankı odaları" (Latupeirissa ve Cistadewi, 2025) ya da "filtre balonları" olmadığını, aynı zamanda belirli siyasal kimliklerin üretildiği, yeniden üretildiği ve disipline edildiği *kapalı sosyalleşme alanları* olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda dijital kümesler, tel örgülerle çevrili bir mikro-sosyal ekosisteme benzetilebilir. Bu ekosistemin çevresindeki tel örgüleri ise platform algoritmaları (Zhuang, 2025), kullanıcıların homofilik ağ tercihleri ve grup normları oluşturmaktadır. Bu tel örgüler en temelde, farklı siyasal görüşlerle karşılaşma ihtimalini azaltarak bir *epistemik izolasyon* üretir. Bunun sonucu olarak kullanıcıların siyasal tutumları, giderek daha homojen görüşlerle çevrili bir bilgi ortamı içinde şekillenir. Bu durum, literatürde çoğunlukla yankı odaları ve filtre balonları kavramları çerçevesinde ele alınmakla birlikte, esasında daha geniş bir sosyolojik yapı içinde değerlendirilmesini gereken bir gerçekliğe tekabül etmektedir. Bu bağlamda bir kavram önerisi olarak dile getirdiğimiz dijital kümeslerin ayırt edici önemli özelliklerinden birisi hem izole edilmiş görüşlerin yaygın/yoğun dolaşımını hem de buna bağlı olarak *siyasal kimliklerin kolektif biçimde üretilmesine* imkân tanımalarıdır. Dijital kümesler içerisindeki grup üyeleri; öncelikli olarak paylaşımlar, beğeniler ve retweetler aracılığıyla belirli normları pekiştirirken, bu pekiştirmeyle paralel bir şekilde oluşturulan normlara aykırı davranan aktörler de kolektif yaptırımlarla karşılaşabilmektedir. Bu noktada çalışma, dijital ortamlarda sıklıkla gözlemlenen linç ve dışlama pratiklerini açıklamak üzere "taşlama" metaforunu kullanmaktadır. Taşlama, en genel haliyle dijital kümes içindeki normların ihlal edilmesi durumunda devreye giren kolektif cezalandırma mekanizmasını ifade etmektedir. Bu mekanizma, grup sınırlarının korunmasını ve kümes içi ideolojik homojenliğin sürdürülmesini mümkün hale getirmektedir.

Genel çerçevesi bu şekilde çizilen dijital kümes ve taşlama mekanizması, siyasal kaçınılmaz olarak sosyalleşme sürecini de dönüştürmektedir. Geleneksel siyasal sosyalleşme kurumları olan aile, okul ve klasik medya kurumlarının bireyin siyasal sosyalleşmesi üzerinde etkisi henüz sıfırlanmamış olsa da etkisi giderek azalmaktadır. Buna karşın sosyal medya platformlarının bireyin siyasal tutumlarını şekillendiren önemli aktörler hâline gelmiş olduğu rahatl. Ancak dijital kümeslerde gerçekleşen sosyalleşme, çoğulcu kamusal tartışma yerine (da Nobrega ve Rodrigues, 2024) kapalı ve tekrarlayıcı bir siyasal kültür üretme eğilimindedir. Bu durumun demokratik siyaset açısından önemli sonuçları bulunmaktadır. Öncelikle dijital kümesler, farklı siyasal görüşler arasında karşılaşma ve müzakere imkânını zayıflatmaktadır (Ye vd., 2025). Siyasal aktörlerin yalnızca kendi kümesleri içinde konuşması, kamusal müzakerenin askıya alınması riskini doğurmaktadır. Bu bağlamda dijital kutuplaşma ideolojik farklılıkları derinleştirip pekiştirdiği gibi *ortak iyi* çerçevesinde bir kamusal aklın oluşma ihtimalini de zayıflatmaktadır. Bu süreç aynı zamanda *dijital gettolaşma* olarak tanımlanabilecek yeni bir toplumsal ayrışma biçimini de beraberinde getirmektedir. Nasıl ki kentsel gettolar fiziksel mekânda toplumsal ayrışmayı üretirse, dijital kümesler de çevrim içi kamusal alanı parçalayarak farklı siyasal toplulukları birbirinden izole eden yapılar üretmektedir. Böylece kamusal alan, birbirinden kopuk çok sayıda mikro kamusal alana bölünmektedir. Bu çerçevede çalışma, bireyin siyasal tercihlerini yalnızca rasyonel ve bireysel kararların sonucu olarak gören yaklaşımları da sorgulamaktadır. Dijital kümesler, bireyin siyasal davranışını güçlü biçimde yönlendiren kolektif baskı mekanizmaları üretmektedir. Beğeni ekonomisi, görünürlük rekabeti ve grup içi onay arayışı, bireyin iradi tercih alanını daraltarak siyasal davranışı önemli ölçüde grup normlarına bağımlı hâle getirebilmektedir.

Literatürde sosyal medya ve kutuplaşma üzerine yapılan çok sayıda analiz (Morales vd., 2025; Piccardi vd., 2024; Ertugay, 2022) bu dinamikleri doğrulamaktadır. Özellikle siyasal kampanyalar, hashtag hareketleri ve dijital linç vakaları üzerine yapılan çalışmalar, çevrim içi toplulukların hızlı biçimde mobilize olabildiğini ve grup içi normları ihlal eden aktörlere karşı yoğun kolektif tepkiler üretebildiğini göstermektedir. Bu araştırmalar ve bulgular, sosyal medyada oluşan toplulukların birer iletişim ağı ya da imkânı olmalarının dışında, güçlü birer normatif düzenek olarak da işlev gördüklerini ortaya koymaktadır. Bu çalışma, söz konusu

literatürü nazarı dikkate alarak sosyal medyadaki siyasal sosyallaşmeyi ve kutuplaşmayı "dijital kümesler" kavramsallaştırması üzerinden yeniden ele almayı amaçlamaktadır. Çalışma, bu kavramsallaştırmanın, temelde bir bilgi dolaşımı mekanizması olan sosyal medyadaki siyasal toplulukları, bu temel niteliğinin yanı sıra sosyalleşme, disiplin, sınır çizme ve kimlik üretimi süreçleri açısından analiz etmek için yeni bir imkân tanıdığını iddia etmektedir. Sonuç olarak çalışma, sosyal medyanın demokratik kamusal alanı genişleten bir araç olmasının yanında, son zamanlarda aldığı biçimiyle kapalı siyasal mikro-topluluklar üretme potansiyeline de sahip dijital kümesler olduğunu ileri sürmektedir. Bu durumun en önemli negative etkilerinden birisi olarak, modern demokrasilerin temel unsurlarından biri olan ortak kamusal müzakere zemininin zayıflaması ve ortak kamu yararı fikrinin oluşamaması riski de çalışmada sorunsallaştırılmaktadır. Dolayısıyla dijital çağda politik kutuplaşmayı anlamak, ideolojik farklılıkları olduğu kadar bu farklılıkların üretildiği ve sürdürüldüğü dijital sosyalleşme mekânlarını da analiz etmeyi gerektirmektedir.

Kaynakça

da Nobrega Martins, K., & Lopes Rodrigues, A. M. (2024). *Networked democracy: The role of algorithms in freedom of expression and political pluralism*. https://doi.org/10.56238/sevened2024.037-079

Ertugay, F. (2012). *Siyaset*. Siyaset Bilimi, (Der. Halis Çetin). Ankara: Orion Yayınları.

Ertugay, F. (2022). Türkiye'de politik kutuplaşmanın tarihsel kökenleri/kolektif hafıza. Amme İdaresi Dergisi, 55(2), 27–62.

Gombár, M., & Boban, M. (2025). Research on the impact of algorithmic echo chambers on perceptions and attitudes of social network users in a digital society. *Proceedings of MIPRO*, 1–8. https://doi.org/10.1109/mipro65660.2025.11131918

Latupeirissa, J. J. P., & Cistadewi, N. M. W. (2025). A systematic review on social media echo chambers and political persuasion. *Jurnal Studi Komunikasi*. https://doi.org/10.25139/jsk.v9i2.10041

Morales, G., Salazar, A., & Puche, D. (2025). From deliberation to acclamation: How did Twitter's algorithms foster polarized communities and undermine democracy in the 2020 U.S. presidential election. *Frontiers in Political Science*. https://doi.org/10.3389/fpos.2024.1493883

Piccardi, T., Saveski, M., Jia, C., Hancock, J. T., Tsai, J. L., & Bernstein, M. A. (2024). Social media algorithms can shape affective polarization via exposure to antidemocratic attitudes and partisan animosity. *arXiv*. https://doi.org/10.48550/arxiv.2411.14652

Shaholli, M. (2025). Social media as a tool for political mobilization and public debate. *Interdisciplinary Journal of Research and Development, 12*(1, S1), 192. https://doi.org/10.56345/ijrdv12n1s125

Ye, J., Luceri, L., & Ferrara, E. (2025). Auditing political exposure bias: Algorithmic amplification on Twitter/X during the 2024 U.S. presidential election. *Proceedings of the ACM Web Conference*, 2349–2362. https://doi.org/10.1145/3715275.3732159

Zhuang, Y. (2025). Public opinion formation in the age of social media algorithms. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media, 99*(1), 37–43. https://doi.org/10.54254/2753-7048/2025.nd26517

Dijital Çağda Asimetrik Tehditler ve "Yalnız Kurt" Fenomeni: Gözetim Teknolojileri ve Kamu Güvenliği Arasındaki Denge

Asymmetric Threats and the "Lone Wolf" Phenomenon in the Digital Age: The Balance Between Surveillance Technologies and Public Safety

Gürkan Gündüz[1]

Öz

Bu çalışma, dijitalleşme ve yapay zekâ teknolojilerinin "yalnız kurt" tipi terör eylemlerini nasıl asimetrik bir tehdide dönüştürdüğünü ve buna karşı devletlerin geliştirdiği dijital gözetim mekanizmalarının yarattığı demokratik krizleri incelemektedir. Geleneksel hiyerarşik örgütlerin aksine, çevrimiçi yankı odalarında ve karanlık ağlarda kendi kendini radikalize eden yalnız aktörler, kamu güvenliği için öngörülemez riskler oluşturmaktadır. Bu asimetrik tehdidi önlemek amacıyla kurulan yapay zekâ destekli kitlesel gözetim sistemleri ise masumiyet karinesini ve kişisel mahremiyeti zedeleyerek devletleri "gözetim devleti"ne dönüştürme potansiyeli taşımaktadır. Çalışma, sadece teknolojik güvenlik önlemlerinin yetersizliğini vurgulayarak; algoritmik şeffaflığa dayalı, insan haklarıyla uyumlu ve önleyici sosyal politikaları merkeze alan yeni bir dijital güvenlik yönetişimi modeli önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Asimetrik Tehdit, Güvenlik Stratejileri, Güvenlik Teknolojileri, Kamu Güvenliği, Terörizm

JEL Kodları: H56, K42, D74, O33, H83

Abstract

This study examines how digitalization and artificial intelligence technologies have transformed "lone wolf" terrorist attacks into an asymmetric threat, as well as the democratic crises created by the digital surveillance mechanisms developed by states in response. Unlike traditional hierarchical organizations, lone actors who radicalize themselves in online echo chambers and on the dark web pose unpredictable risks to public safety. However, the AI-powered mass surveillance systems established to counter this asymmetric threat carry the potential to transform states into "surveillance states" by undermining the presumption of innocence and personal privacy. The study not only highlights the inadequacy of technological security measures but also proposes a new model of digital security governance centered on algorithmic transparency, human rights compliance, and preventive social policies.

Keywords: Asymmetric Threats, Public Safety, Security Strategies, Security Technologies, Terrorism

JEL Codes: H56, K42, D74, O33, H83

Genişletilmiş Özet

Giriş

Yirmi birinci yüzyılın küresel güvenlik paradigması, Soğuk Savaş döneminin belirgin özelliği olan geleneksel, simetrik ve devletlerarası askeri çatışma modellerinden keskin ve geri döndürülemez bir kopuş yaşamıştır. Bu dönüşümün merkezinde, devlet dışı aktörlerin ve hiyerarşik bir komuta zincirine sahip olmayan yapıların, ulus-devletlerin konvansiyonel üstünlüğüne karşı geliştirdikleri asimetrik tehditlerin muazzam yükselişi yer almaktadır (Kumar, 2010, s. 13). Dijital çağın ve siber uzayın getirdiği sınırsız iletişim, anonimlik ve teknolojik altyapı, hiyerarşik olmayan bu aktörlerin devletlere ve toplumlara karşı asimetrik bir yıkıcı güç elde etmesini olağanüstü derecede kolaylaştırmıştır (Demmert-Shelfo, 2020, s. 26). Bu bağlamda, geleneksel, önceden tahmin edilebilir ve fiziki mekanlarda örgütlenen terör ağlarının yerini hızla "yalnız kurt" (lone-actor veya lone-wolf) olarak adlandırılan yeni bir profil almaktadır. Bu failler, bireysel olarak hareket eden, fiziki bir

[1] Dr., Jandarma Genel Komutanlığı, drgurkangunduz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3067-6576

örgüte organik bağla bağlı olmayan, ancak ideolojik motivasyonunu, radikalleşme sürecini ve eylem planlamasını tamamen çevrimiçi ağlardan, karanlık web (dark web) forumlarından ve sosyal medya platformlarından sağlayan asimetrik tehdit unsurlarıdır (Kenyon & Baker-Beall, 2021, s. 58). Geleneksel medyanın ve yeni nesil dijital haberciliğin bu eylemleri kurgulama, çerçeveleme ve haberleştirme biçimi, yalnız kurt eylemcilerinin toplumsal algıyı şekillendirme ve korku iklimi yaratma gücünü asimetrik bir şekilde artırmaktadır (Pascal, 2021, s. 12).

Bilhassa sonuncu on yılda yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin, otonom sistemlerin ve makine öğrenmesi algoritmalarının otonom bir şekilde silahlanması (weaponization) ve terörizm amacıyla kullanılması, yalnız kurt fenomenini kamu güvenliği açısından çok daha öngörülemez ve karmaşık bir boyuta taşımıştır (Anakotta, 2024, s. 15). YZ destekli algoritmaların yarattığı yankı odaları (echo chambers) ve filtre balonları, bireylerin kendi kendilerini radikalize etme (self-radicalization) kapasitesini eşi görülmemiş bir hıza ulaştırmıştır (Pfaff, 2025, s. 7). Kamu otoriteleri, istihbarat servisleri ve kolluk kuvvetleri bu yeni nesil, görünmez tehditlere karşı koyabilmek için siber güvenlik politikalarını benzeri görülmemiş bir ivmeyle sertleştirmekte (Cavelty, 2008, s. 15) ve geniş çaplı, yapay zekâ destekli biyometrik gözetim teknolojilerine (yüz tanıma, duygu analizi, kitlesel veri madenciliği) başvurmaktadır (Haley, 2025, s. 2). Ancak siber alanın kitlesel bir güvenlik meselesine dönüştürülmesi ve her dijital ayak izinin bir istihbarat verisi olarak "güvenlikleştirilmesi" (securitization), devletin müdahale alanını sivil hayata doğru kontrolsüzce genişletirken (Markussen, 2025, s. 5), bireysel insan hakları, mahremiyet (privacy), masumiyet karinesi ve sivil özgürlükler ile kamu güvenliği arasında derin ve çözülmesi zor bir denge problemi yaratmaktadır (Roberts & Mare, 2025, s. 34). Bu çalışmanın temel problem durumu; dijitalleşmenin sağladığı araçlarla operasyonel kapasitesi artan yalnız kurt eylemcileri ile bu tehdidi bertaraf etmek adına "veri panoptikonu"na dönüşen devlet aygıtının yarattığı demokratik krizin nasıl yönetileceğidir.

Amaç

Bu çalışmanın konusu, bilgi çağının yapıtaşları olan dijital iletişim olanakları, uçtan uca şifreleme teknolojileri ve yeni nesil YZ araçlarının "yalnız kurt" tipi terör eylemlerinin kapasitesini, etki alanını ve radikalleşme süreçlerini nasıl yapısal bir dönüşüme uğrattığını çok boyutlu olarak analiz etmektir. Çalışma eş zamanlı olarak, bu asimetrik tehdide karşı devletlerin uygulamaya koyduğu dijital gözetim (surveillance) mekanizmalarının etkinliğini, hukuki sınırlarını ve demokratik meşruiyetini tartışmaya açmaktadır.

Çalışmanın temel amacı; kamu güvenliğini en üst düzeyde sağlarken, demokratik hukuk devleti ilkelerini, anayasal hakları ve kişisel verilerin mahremiyetini ihlal etmeyecek, proaktif ancak orantılı, şiddete varan aşırı radikalleşmeyi önleme (Preventing/Countering Violent Extremism - P/CVE) odaklı, algoritmik şeffaflığa dayalı, sürdürülebilir ve etik bir dijital güvenlik yönetişimi (security governance) modeli için kamu politikası önerileri geliştirmektir.

Temel Araştırma Soruları

Çalışmanın kavramsal ve ampirik sınırları çerçevesinde belirlenen temel araştırma soruları şunlardır:

1. Dijital platformlar, karanlık ağlar ve yönlendirici yapay zekâ algoritmaları, marjinalleşmiş bireylerin çevrimiçi radikalleşme süreçlerinde ve nihai olarak fiziki bir yalnız kurt eylemcisine dönüşmelerinde nasıl bir katalizör ve kolaylaştırıcı rol oynamaktadır?
2. Geleneksel istihbarat zafiyetlerini gidermek ve asimetrik terör eylemlerini henüz planlama (leakage/sızdırma) aşamasında engellemek için kurulan büyük veri (big data) ve biyometrik tabanlı gözetim teknolojileri (yüz tanıma, OSINT) eylemleri önlemede operasyonel olarak ne ölçüde başarılıdır?

3. Güvenlik bürokrasisi tarafından meşrulaştırılan artan kitlesel veri toplama (mass surveillance) ve yapay zekâ tabanlı profil çıkarma uygulamaları, hukuk devleti ilkeleri, masumiyet karinesi ve kişisel mahremiyet bağlamında kamu yönetimleri için ne tür kurumsal, etik ve cezai riskler barındırmaktadır?

Çalışmanın Önemi

Bu araştırma, kamu yönetimi, kriz yönetimi ve ceza hukuku literatüründe genellikle geleneksel kolluk yöntemleriyle ele alınan güvenlik politikalarının, dijital çağın uçucu ve asimetrik dinamiklerine nasıl uyarlanması gerektiğini yapısal bir eleştiriyle ortaya koyması bakımından son derece kritiktir. Çalışma, siber güvenliği yalnızca bir bilişim teknolojileri (IT) meselesi olarak değil, doğrudan doğruya bir kamu yönetimi, yönetişim ve temel haklar meselesi olarak ele almaktadır. Yalnız kurt eylemlerinin öngörülemez doğası karşısında, uluslararası ceza hukuku standartlarının, yerel kolluk pratiklerinin ve istihbarat paylaşım mekanizmalarının insan hakları normlarıyla uyumlaştırılarak acilen revize edilmesi ihtiyacını güçlü bir şekilde vurgulamaktadır (Lombu, Shodiq, & Suasoongnern, 2025, s. 2). Ayrıca, dijitalleşmenin bir yandan tehditleri çoğaltırken diğer yandan kamu yöneticilerine sunduğu fırsatları akademik bir tarafsızlıkla dengelemesi, politika yapıcılara stratejik bir vizyon sunması açısından önem taşımaktadır.

Kavramsal Çerçeve ve Yöntem

Araştırmanın kavramsal çerçevesi, uluslararası ilişkiler, kriminoloji ve sosyoloji disiplinlerinin kesişim kümesinde yer alan üç ana teorik sütun üzerine inşa edilmiştir. Birinci sütun, Kopenhag Okulu'nun "Güvenlikleştirme" (Securitization) teorisi çerçevesinde, siber alanın olağanüstü bir güvenlik tehdidi olarak nasıl kurgulandığını ve sivil alanın nasıl askeriselleştirildiğini açıklamaktadır (Markussen, 2025, s. 5; Cavelty, 2008, s. 15). İkinci sütun, devlet ve büyük teknoloji şirketlerinin entegrasyonunu eleştiren "Gözetim Kapitalizmi" ve "Dijital Otoriteryenizm" kavramlarıdır (Roberts & Mare, 2025, s. 34). Üçüncü sütun ise, radikalleşmeyi ve şiddet içeren aşırıcılığı salt güvenlik tedbirleriyle değil, sosyal ve bilişsel müdahalelerle engellemeyi hedefleyen "Şiddet İçeren Aşırıcılığı Önleme ve Karşı Koyma (P/CVE)" yaklaşımıdır (Lloyd & Pauwels, 2021, s. 18).

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemleri metodolojisi kullanılarak doküman analizi başta olmak üzere geniş kapsamlı bir alanyazın taraması yürütülmüştür. Analiz süreci; asimetrik savaş teorileri, yapay zekâ etiği, ulusal güvenlik strateji belgeleri ve uluslararası kuruluşların (BM, Europol) güncel raporları bağlamında sınırlandırılmıştır. Kavramsal varsayımların geçerliliğini test etmek amacıyla, dijital ayak izi bırakan yakın dönem yalnız kurt saldırıları (Örn: Christchurch, Buffalo) vakalar üzerinden incelenmiş, faillerin internet ekosistemindeki radikalleşme örüntüleri çapraz analize tabi tutulmuştur.

Bulgular

Araştırmanın doküman analizi ve teorik incelemelerinden elde edilen ön bulgulara göre, literatürde "yalnız kurt" olarak adlandırılan faillerin, eylem hazırlığı ve motivasyon aşamasında sanıldığı kadar "yalnız" olmadıkları, siber uzayda yer alan radikal forumlarda, şifreli mesajlaşma uygulamalarında ve oyun platformlarında derin bir sanal komünite aidiyeti geliştirdikleri saptanmıştır. Özellikle yapay zekâ yönlendirmeli algoritmik sistemlerin, bireyleri giderek daha aşırı içeriklere (rabbit hole etkisi) maruz bırakarak bu radikalleşmeyi sistematik olarak beslediği görülmektedir (Anakotta, 2024, s. 18).

Öte yandan, devletlerin bu görünmez tehdidi bertaraf etmek için milyarlarca dolarlık yatırımlarla kurduğu yapay zekâ destekli açık kaynak istihbarat analizleri ve yüz tanıma gibi biyometrik gözetim sistemleri, "sızdırılan" (leakage) eylem niyetlerini önceden tespit etme kapasitesi açısından büyük fırsatlar sunmaktadır (Haley, 2025, s. 12). Ancak bu teknolojilerin eğitildiği veri setlerindeki ön yargılar (bias), algoritmaların

yüksek "yanlış pozitif" (false positive) oranları üretmesine yol açmaktadır. Bu durum, siyasi muhaliflerin, azınlık gruplarının veya olağan dijital vatandaşların haksız yere terör şüphelisi olarak fişlenmesine neden olabilmekte; suçsuz bireylerin anayasal haklarını zedeleme ve demokratik devletleri sinsi bir "gözetim devleti"ne dönüştürme potansiyeli taşımaktadır (Roberts & Mare, 2025, s. 81). Gözetim mimarisinin şeffaflıktan uzak ve hesap verilemez doğası, radikalleşmeyi önlemek bir yana, devlete olan toplumsal güveni sarsarak yeni radikalleşme dalgalarına zemin hazırlamaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Dijital çağın getirdiği asimetrik yalnız kurt tehdidi, yalnızca teknolojik araçlarla ve sert güvenlik tedbirleriyle çözülebilecek basit bir asayiş sorunu değildir. Sonuç olarak; yalnız kurt fenomeniyle mücadelede sadece yüksek teknolojili gözetim araçlarına ve kitlesel veri toplamaya bel bağlamanın hem hukuki hem etik hem de sosyolojik çerçevede son derece sorunlu ve eksik bir yaklaşım olduğu neticesine varılmıştır. Demokratik toplumlarda güvenlik kavramı ve özgürlük olgusu birbirinin zıttı değil, tamamlayıcısı olmak zorundadır.

Bu bağlamda kamu yöneticilerine ve politika yapıcılara şu öneriler sunulmaktadır:

1. İstihbarat ve kolluk kuvvetlerinin dijital alandaki müdahale ve veri toplama yöntemlerinin insan hakları ile tam uyumlu, algoritmik şeffaflığa dayanan ve bağımsız sivil denetime tabi yeni bir yasal zemine oturtulması zorunludur (Lombu vd., 2025, s. 4).
2. Kitlesel gözetimden (mass surveillance) derhal vazgeçilerek, somut şüpheye dayalı hedeflenmiş gözetime (targeted surveillance) geçilmelidir.
3. Salt güvenlikçi pratiklerin ötesine geçilerek, toplum temelli dijital okuryazarlık kampanyaları desteklenmeli, marjinalleşen bireyleri hedef alan kapsayıcı sosyal politikalar ve psikososyal P/CVE müdahaleleri kamu yönetiminin öncelikli eylem planı haline getirilmelidir.
4. Kamu güvenliği süreçlerinde kullanılan yapay zekâ sistemlerinin "karar verici" değil, "karar destek" unsuru olarak konumlandırılması ve insan denetiminin (human-in-the-loop) sistemin merkezinde tutulması gerekmektedir.

Kaynakça

Anakotta, M. Y. (2024). AI: A new lone-wolf terrorism in the digital era (preliminary analysis). *Journal of Terrorism Studies, 6*(2), 11-30.

Cavelty, M. D. (2008). *Cyber-security and threat politics: US efforts to secure the information age*. Routledge.

Demmert-Shelfo, O. (2020). *Asymmetric threats: Analyzing the future of nuclear terrorism & cyber-attacks* (Senior Thesis). Dominican Scholar.

Haley, P. (2025). The impact of biometric surveillance on reducing violent crime: Strategies for apprehending criminals while protecting the innocent. *MDPI*, 1-20.

Kenyon, J., & Baker-Beall, C. (2021). Lone-actor terrorism - A systematic literature review. *HMPPS Interventions Services*, 58-68.

Kumar, K. R. D. (2010). *Asymmetric threats and their challenges to freedom of navigation* (Master's dissertation). World Maritime University.

Lloyd, M., & Pauwels, A. (2021). *Lone actors as a challenge for P/CVE*. European Union Publications Office.

Lombu, H. S., Shodiq, M., & Suasoongnern, S. (2025). Legal response to lone-wolf terrorism: A global review of emerging trends in criminal law. *Journal Evidence of Law, 4*(2), 1-15.

Markussen, H. R. (2025). Digital im/materiality and the securitisation of cyber. *European Journal of International Security*, 1-20.

Pascal, A. (2021). *Socially constructed journalism and lone wolf terrorists - A New York City experience* (Doctoral dissertation). Walden University.

Pfaff, C. A. (Ed.). (2025). *The weaponization of artificial intelligence: The next stage of terrorism and warfare*. Centre of Excellence Defence Against Terrorism (COE-DAT).

Roberts, T., & Mare, A. (2025). *Digital surveillance in Africa: Power, agency and rights*. Bloomsbury Collections.

Yerel Yönetimlerde Dijital Katılımın İşlevselliği Üzerine Bir İnceleme

An Analysis on the Functionality of Digital Participation in Local Governments

Zeynep Damla Karanuh[1]

Öz

Yerel yönetimler, halka en yakın hizmet birimleri olarak kamusal hizmetlerin hızlı ve etkin sunumunda önemli rol oynamaktadır. Küreselleşmeyle birlikte artan beklentiler, bu kurumların katılım, eşitlik ve özgürlük ilkeleri doğrultusunda dönüşmesini gerekli kılmıştır. Dijitalleşme, katılım mekanizmalarını yeniden şekillendirerek vatandaşların karar alma süreçlerine çevrimiçi araçlarla dâhil olmasını sağlamıştır. E-belediyecilik, anketler ve sosyal medya bu süreci desteklerken; dijital uçurum, erişim eşitsizliği ve veri güvenliği gibi sorunlar sınırlayıcıdır. Özellikle yaşlı bireyler dijital katılımda dezavantajlı konumdadır. Bu nedenle, kapsayıcı ve etkili dijital yönetişim mekanizmalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında yerel yönetimlerde dijital katılımın işlevselliği sorgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Dijital Katılım, Kırılgan Gruplar

JEL Kodları: H70, 0333, I31

Abstract

Local governments play a crucial role in the efficient and rapid delivery of public services as the administrative units closest to citizens. Increasing expectations brought about by globalization have necessitated the transformation of these institutions in line with the principles of participation, equality, and freedom. Digitalization has reshaped participation mechanisms by enabling citizens to take part in decision-making processes through online tools. While e-municipality applications, surveys, and social media support this process, issues such as the digital divide, inequalities in access, and data security pose significant limitations. Elderly individuals, in particular, are at a disadvantage in digital participation. Therefore, developing inclusive and effective digital governance mechanisms is of great importance. This study examines the functionality of digital participation in local governments.

Keywords: Local Governments, Digital Participation, Vulnerable Groups
JEL Codes: H70, O33, I31

Genişletilmiş Özet

Halka en yakın hizmet birimi olarak tanımlanan yerel yönetimler, kamusal hizmetlerin etkin ve hızlı bir biçimde sunulduğu temel kurumlardır. Yerel yönetimlerin, yerel halkın kentsel ihtiyaç ve taleplerini karşılayan en yakın idari birimler olmaları nedeniyle, katılım mekanizmalarının işlerlik kazanmasında kritik bir rol üstlendikleri görülmektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte hız kazanan değişim ve dönüşüm dinamikleri, yerel yönetimlerin hizmet sunumuna yönelik beklentilerin hem nitelik hem de nicelik açısından farklılaşmasına yol açmıştır. Bu çerçevede yerel yönetimler, özgürlük, eşitlik ve katılım ilkelerinin hayata geçirildiği başlıca kurumsal yapılardan biri olarak öne çıkmaktadır. Yerel yönetimlerin temel dinamiklerinden biri olan katılım, demokratik sistemlerin güçlendirilmesinde temel araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Hizmetlerin daha hızlı ve kolay bir biçimde sunulmasına olanak sağlayan dijitalleşme, yerel yönetimlerde katılım mekanizmalarının yeniden şekillenmesinde belirleyici bir unsur hâline gelmiştir. Bu çalışma, yerel

[1] Yerel Yönetimler Bilim Uzmanı, Büyükçekmece Belediyesi, damla.karanuh@bcekmece.bel.tr, Orcid: https://orcid.org/0000-0001-6440-7158

yönetimlerdeki katılımcı mekanizmaların dijital ortamda uygulanmasının işlevselliğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Dijital katılım, en genel tanımıyla vatandaşların karar alma süreçlerine çevrimiçi platformlar aracılığıyla dâhil edilmesi olarak ifade edilmektedir (OECD, 2020). Bu bağlamda e-belediyecilik uygulamaları, çevrimiçi anketler ve sosyal medya araçları gibi dijital araçlar, yerel halkın yönetime erişimini kolaylaştıran önemli enstrümanlar olarak öne çıkmaktadır. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, yerel yönetimlerde kırılgan gruplara mensup bireylerin kentsel sorunlara ilişkin geleneksel katılım ve karar alma süreçlerine katılım eğilimlerinin daha belirgin olduğu görülmektedir. Dijital katılımın avantajları arasında süreçlerin hızlanması, bürokratik engellerin azalması ve katılımın yaygınlaşması yer alırken; dijital uçurum, erişim eşitsizlikleri, veri güvenliği ve mahremiyet kaygıları başlıca sınırlayıcı unsurlar olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca dijital araçların etkinliği, bireylerin bilgiye erişim düzeyi ve teknolojik yeterlilikleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu doğrultuda e-devlet ve yönetişim mekanizmalarının güçlendirilmesi, dijital katılımın kapsayıcılığı ve etkinliğinin artırılmasında belirleyici bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Tosun, 2025, s. 51). Türkiye'de dijital dönüşüm uygulamaları, 2000'li yıllardan itibaren aşamalı olarak gelişim göstermiştir. Yerel yönetimler özelinde bu dönüşümün işlevsel bir biçimde gerçekleştirilmesinin önündeki en önemli engellerden biri, yerel halkın dijital platformlara erişim konusunda yaşadığı sorunlardır (Yıldırım, 2021, s. 78).

Dijital katılım, geleneksel katılım biçimlerine kıyasla zaman ve mekân açısından önemli avantajlar sunmakla birlikte, tüm yaş gruplarını ve sosyo-ekonomik kesimleri kapsayan bütüncül bir model olmaktan uzaktır. Özellikle yaşlı bireyler, düşük dijital okuryazarlık düzeyleri nedeniyle dijital katılım süreçlerine en sınırlı düzeyde dâhil olan gruplar arasında yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında, dijital uygulamaların yerel yönetimlerde hizmet sunumu ve hizmet değerlendirme süreçlerindeki kullanım alanları ile bu uygulamaların işlevselliğinin kapsamlı bir biçimde ele alınması hedeflenmektedir. Özellikle kırılgan gruplara mensup bireylerin yerel düzeyde karar alma ve katılım süreçlerinde dijital uygulamaları kullanırken karşılaştıkları avantaj ve dezavantajların ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Yerel yönetimlerde dijital katılım uygulamalarının yaygınlaştırılması, yerel katılımın ve yönetişimin güçlendirilmesi ile aktif vatandaş katılımının sağlanması açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Ancak dijital katılımın etkinliğinin artırılabilmesi için öncelikle kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, veri güvenliği ve dijital güvenlik altyapısının sağlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada, dijital katılımın yerel yönetimler özelinde işlevselliği ele alınacaktır. Bu doğrultuda; küreselleşme süreci ve dijital katılımın ortaya çıkışı, COVID-19 pandemisi ile dijital katılımın geçirdiği dönüşüm ve yerel yönetimlerde kullanılan dijital katılım araçları (sosyal medya, çağrı merkezi ve telefon teknolojileri, müşteri ilişkileri yönetimi uygulamaları, çevrimiçi anketler ve katılımcı bütçe uygulamaları vb.) incelenecektir. Ayrıca, bu araçların özellikle kırılgan gruplara yönelik kentsel hizmet sunumundaki işlevselliği analiz edilmesi hedeflenmektedir.

Kaynakça

OECD. (2020). *Innovative Citizen Participation And New Democratic Institutions: Catching The Deliberative Wave. Paris*: OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/339306da-en

Tosun, A. (2025). Kamu yönetiminde katılımın dijitalleşmesi: E-devlet, yönetişim ve yurttaşlık arasındaki etkileşim. In E. Çeliksoy (Ed.), Çağdaş kamu yönetimi araştırmaları. Özgür Yayınları. https://doi.org/10.58830/ozgur.pub872.c3543

YILDIRIM, Arzu (2021). "*Yerel Yönetimlerde Dijital Dönüşüm Uygulamaları*", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.

Kamu Yönetimi Alanında Kurumsallaşma ve Bilimsel Etkinlikler: KAYFOR Üzerine Nitelikli Bir Tutum Analizi

Institutionalization And Scientific Activities in The Field of Public Administration: A Qualified Attitude Analysis on KAYFOR

Adnan Karataş[1]

Öz

Bu çalışma, Türkiye'deki Kamu Yönetimi Forumu'nun (KAYFOR) kurumsallaşma sürecini ve kamu yönetimi alanındaki akademik işbirliği ile bilgi üretimine katkılarını incelemektedir. Bilgi sosyolojisi ve kurumsallaşma teorilerinden yararlanan araştırma, KAYFOR'un etkisini Kirkpatrick'in dört seviyeli değerlendirme modelinin özellikle "tepki" aşaması üzerinden değerlendirmektedir. Araştırmada karma yöntem yaklaşımı benimsenmiş; yapılandırılmış anketlerden elde edilen nicel veriler ile açık uçlu sorulardan elde edilen nitel bulgular birlikte analiz edilmiştir. Bulgular, katılımcıların KAYFOR'un akademik etkileşim ve bireysel gelişime katkısını genel olarak olumlu değerlendirdiğini, ancak örgütsel işleyiş ve bildirilerin niteliği konusunda eleştiriler bulunduğunu göstermektedir. Katılımcılar, şeffaflığın artırılması, tematik çeşitliliğin geliştirilmesi ve hakemlik süreçlerinin güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışma, KAYFOR'un akademik üretimi kurumsallaştırma potansiyeline dikkat çekmekte ve akademik konferansların araştırma kültürüne katkısına ilişkin tartışmalara katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Akademik Konferanslar, Kurumsallaşma, Türkiye

JEL Kodları: H83, H75, I21

Abstract

This study examines the institutionalization of the Public Administration Forum in Türkiye (KAYFOR) and its contributions to academic collaboration and knowledge production in the field of public administration. Drawing on the sociology of knowledge and institutionalization theories, the research evaluates KAYFOR's impact through Kirkpatrick's four-level evaluation model, particularly focusing on the "reaction" level. A mixed-methods approach was employed, combining quantitative data obtained from structured surveys with qualitative insights from open-ended responses. The findings indicate that participants generally perceive KAYFOR as positively contributing to academic interaction and individual development, although criticisms emerge regarding organizational practices and the quality of presented papers. Participants emphasize the need to increase transparency, diversify thematic topics, and strengthen peer-review processes. Overall, the study highlights KAYFOR's potential as a platform for institutionalizing scholarly production in public administration and contributes to broader discussions on the role of academic conferences in fostering research cultures.

Keywords: Public Administration, Academic Conferences, Institutionalization, Turkey

JEL Codes: H83, H75, I21

Genişletilmiş Özet

1. Giriş ve Kuramsal Çerçeve

Bilimsel kongreler, akademik topluluklar arasında bilgi üretimi, mesleki etkileşim ve alanın kurumsallaşması açısından kritik işlevler üstlenmektedir (Rowe, 2018). Özellikle sosyal bilimler alanında, konferanslar yalnızca araştırma sunumlarının yapıldığı alanlar değil, aynı zamanda akademik normların oluştuğu ve sürdürüldüğü mekânlardır (Becher & Trowler, 2001). Bu çerçevede Türkiye'de kamu yönetimi disiplininin önemli

[1] Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, adnan.karatas@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2399-8013

platformlarından biri olarak 2003 yılında başlayan Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR), hem disipliner bir gelenek oluşturmuş hem de bu alandaki akademik etkileşimleri teşvik etmiştir.

Kuramsal olarak bu çalışma, bilgi sosyolojisi (Whitley, 2000) ve kurumsallaşma teorileri (DiMaggio & Powell, 1983) bağlamında değerlendirilmektedir. Bilgi sosyolojisine göre, akademik üretimin biçimi yalnızca bireysel çabalara değil, aynı zamanda bilgi üreten yapıların (örneğin kongreler) sürekliliğine bağlıdır. Kurumsallaşma perspektifi ise, kongrelerin zaman içinde nasıl istikrar kazandığı, normlar oluşturduğu ve akademik camiada "meşru" aktörler olarak kabul edildiği süreçleri anlamamıza imkân tanımaktadır (Scott, 2008).

Kamu yönetimi disiplini, devlet ve toplum arasındaki etkileşimi düzenleyen politikaların ve kurumların incelenmesini kapsar. Bu alanda bilimsel kongreler, akademik iş birliği ve bilgi üretimine katkı sağlayan kritik platformlardır (Frederickson & Smith, 2003). Türkiye'de Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR), 22 yıllık geçmişiyle disiplinin kurumsallaşmasına önemli katkılar sunmuştur. Kongrelerin akademik etkisi, katılımcıların tutumları ve algıları üzerinden değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu çalışma, KAYFOR'un işlevselliği ve performansını akademisyen perspektifinden analiz ederek literatürdeki "akademik etkinlik değerlendirme" modellerini (örneğin, Kirkpatrick'in dört seviyeli modeli) temel almaktadır (Kirkpatrick, 1994). Bu çalışmada modelinde ilk aşaması olan Tepki (Reaction) aşamasını gerçekleştirmek üzere kurgulanmıştır.

Kirkpatrick'in dört seviyeli değerlendirme modeli, eğitim ve gelişim faaliyetlerinin etkililiğini analiz etmek amacıyla kullanılan yaygın ve sistematik bir çerçevedir. Bu modelin ilk basamağı olan "Tepki" düzeyi, katılımcıların eğitim ya da etkinlik sürecine ilişkin anlık izlenimlerini, memnuniyet düzeylerini ve genel algılarını ölçmeyi hedefler. Bu değerlendirme, katılımcıların programa yönelik duygusal tepkilerini anlamaya yardımcı olurken, aynı zamanda gelecekteki etkinliklerin planlanması ve iyileştirilmesi açısından da önemli bir veri kaynağıdır.

KAYFOR (Kamu Yönetimi Forumu) bağlamında 1. seviye değerlendirme, kongreye katılan akademisyenlerin organizasyonun genel yapısına, sunulan içeriklere, davetli konuşmacılara ve etkinlik süresince kurulan sosyal etkileşimlere yönelik görüş ve memnuniyet düzeylerinin ölçülmesini kapsamaktadır. Bu kapsamda elde edilecek veriler, kongrenin algılanan kalitesine dair önemli geri bildirimler sağlayarak, organizasyonun güçlü yönlerini ve geliştirilmesi gereken alanlarını ortaya koyar. Katılımcıların etkinlikten ne kadar tatmin oldukları hem etkinliğin amaçlarına ulaşma potansiyelini hem de gelecekteki katılımları doğrudan etkileyebilecek bir göstergedir.

Bu düzeyde kullanılan örnek değerlendirme soruları arasında "Kongrenin akademik düzeyini nasıl değerlendirirsiniz?", "Oturumların zaman yönetimi yeterli miydi?", "Sunumların içeriği beklentilerinizi ne ölçüde karşıladı?" ve "Etkinlik süresince akademik ve sosyal açıdan etkileşim fırsatları yeterli miydi?" gibi sorular yer alabilir. Bu tür sorular, katılımcıların hem içerik hem de organizasyonel boyutlara dair algılarını daha detaylı biçimde analiz etme olanağı sunar.

Veri toplama süreci genellikle yapılandırılmış anketler, günlük geri bildirim formları veya dijital geri bildirim sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilir. Anketlerin etkin bir şekilde yapılandırılması hem nicel hem de nitel verilerin sağlıklı biçimde elde edilmesine olanak tanır. Ayrıca, değerlendirme sürecinin zamanlaması da katılımcıların yanıtlarının doğruluğunu etkileyebilir. Bu nedenle, tepki düzeyine ilişkin veri toplama faaliyetleri genellikle etkinlik sonrasında, katılımcıların deneyimleri henüz tazeyken gerçekleştirilir.

Sonuç olarak, Kirkpatrick'in modelinde birinci seviye olan "Tepki" değerlendirmesi, yalnızca yüzeysel bir memnuniyet ölçümü gibi görünse de aslında eğitim ve etkinlik planlaması açısından stratejik öneme sahiptir. Bu düzeyde toplanan veriler, sonraki değerlendirme aşamalarının sağlam bir temele oturmasına katkı sağlar ve katılımcıların ihtiyaç ve beklentilerine daha duyarlı bir yaklaşım geliştirilmesine olanak tanır.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma, Kamu Yönetimi Forumu'nun (KAYFOR) Türkiye'de kamu yönetimi disiplini açısından kurumsallaşma sürecine, bilgi üretimine ve akademik iş birliğine sağladığı katkıyı, bu alanda faaliyet gösteren akademisyenlerin perspektifinden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bu yönüyle yalnızca bir kongre organizasyonunun değerlendirilmesinden ibaret olmayıp, aynı zamanda Türkiye'deki kamu yönetimi alanının akademik gelişimi ve kurumsal evrimine dair ampirik bir analiz sunmaktadır.

Modern kamu yönetimi literatüründe akademik kongreler, yalnızca bilgi paylaşımı ve akademik görünürlük açısından değil, aynı zamanda disiplinin normatif yapısının ve araştırma kültürünün inşası açısından da kritik bir rol oynamaktadır. KAYFOR, bu bağlamda, kamu yönetimi alanında disipliner aidiyetin güçlendirilmesi, ortak bilimsel gündemlerin belirlenmesi ve genç araştırmacıların teşvik edilmesi gibi işlevler üstlenmiştir.

Bu çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir: "Kamu yönetimi alanının kurumsallaşmasına önemli katkılar sunan KAYFOR, katılımcı akademisyenler tarafından ne ölçüde yeterli, işlevsel ve başarılı olarak değerlendirilmektedir?" Bu ana soruya yanıt ararken, aşağıdaki alt amaçlara ulaşılması hedeflenmektedir:

- Katılımcı akademisyenlerin KAYFOR'a ilişkin genel tutumlarının ve algılarının belirlenmesi,
- Akademisyenlerin demografik (yaş, cinsiyet, unvan vb.) ve mesleki (çalışma alanı, kıdem yılı, kurumsal aidiyet vb.) özelliklerine göre bu tutumlarda anlamlı farklılıkların analiz edilmesi,
- KAYFOR'un işlevselliği, akademik katkısı ve örgütlenme yapısına dair değerlendirmelerin derinlemesine incelenmesi,
- KAYFOR'un kurumsal sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik önerilere ve politika geliştirme süreçlerine katkı sunmak.

Bu bağlamda çalışma, hem nitel hem de nicel bulgularla desteklenen bütüncül bir değerlendirme sunarak, kamu yönetimi akademyasının kendi yapısını ve işleyişini anlamasına yönelik içsel bir refleksiyon aracı işlevi görmektedir. Ayrıca, benzer akademik organizasyonların geliştirilmesi açısından da yol gösterici olma potansiyeline sahiptir.

3. Yöntem, Uygulama Süreci ve Katılımcılar

Bu araştırma, nicel araştırma desenine dayalı betimleyici bir çalışma olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda veri toplama aracı olarak yapılandırılmış bir anket formu kullanılmıştır. Söz konusu anket, katılımcıların Kamu Yönetimi Forumu'na (KAYFOR) ilişkin tutumlarını ölçmeye yönelik olarak geliştirilmiştir.

Anket formunun ikinci bölümünde, Acar, Gürbüz ve Sığrı (2010) tarafından Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi (UYOK) bağlamında geliştirilen ölçekten uyarlanmış maddeler yer almaktadır. İlgili ölçek 27 maddeden oluşmakta olup bu maddeler altı alt boyut altında toplanmaktadır. Bu alt boyutlar; yazına katkı, akademisyenlere katkı, kongrelerin organizasyonu ve yürütülmesi, bildirilerin yeterliliği, hakem değerlendirme süreci ve bildirilerin sunumu olarak belirlenmiştir. Ölçek, KAYFOR'un kurumsal işlevselliğini, akademik katkısını ve örgütsel yapısını değerlendirmeye uygun biçimde yeniden yapılandırılmıştır. Bu sayede kamu yönetimi alanına özgü bağlam dikkate alınarak ölçeğin içerik geçerliliği güçlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında kullanılan ölçek ve veri toplama süreci için ilgili etik kuruldan gerekli izinler alınmıştır[2]. Ayrıca veri toplama süreci çevrim içi olarak yürütülmüş ve katılımcılardan araştırmaya gönüllü

[2] Bu çalışma kapsamında kullanılan veri toplama araçları ve araştırma süreci için, Atatürk Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı'nın 20.06.2025 tarihli, 11 sayılı oturumunda alınan 246 karar numaralı ve E.88656144-000-2500199517 sayılı belge ile etik kurul izni alınmıştır.

olarak katıldıklarına ve verilerinin bilimsel amaçlarla kullanılmasına izin verdiklerine dair aydınlatılmış onam alınmıştır. Anket formu, kamu yönetimi alanında akademik faaliyet gösteren öğretim elemanlarının kurumsal e-posta adreslerine gönderilmiştir. Katılımcıların iletişim bilgileri, YÖK Akademik veri tabanı ve ilgili üniversitelerin resmî web siteleri aracılığıyla temin edilmiştir.

Anket formu toplam 33 sorudan oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların yaş, cinsiyet, akademik unvan, görev yapılan üniversite türü ve KAYFOR'a katılım sıklığına ilişkin 5 demografik soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise 5 dereceli Likert tipi (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) 28 ölçek maddesi bulunmaktadır. Bu maddeler aracılığıyla katılımcıların KAYFOR'un akademik katkısı, işlevselliği ve örgütsel niteliğine ilişkin algıları ölçülmektedir.

Araştırmanın örneklemini, Türkiye'de kamu yönetimi alanında akademik faaliyet yürüten ve KAYFOR'a en az bir kez katılım sağlamış öğretim elemanları oluşturmaktadır. Bununla birlikte katılımcıların KAYFOR'un gerçekleştirilmiş oturumlarının hangilerine katıldıkları önceden kesin olarak belirlenememektedir. Bu nedenle örneklem seçiminde katılım geçmişine dayalı sınırlayıcı bir ölçüt yerine, alana ilişkin geniş bir akademik evrene ulaşılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda Türkiye'deki üniversitelerin Kamu Yönetimi ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinde görev yapan tüm akademik personele e-posta yoluyla anket formu gönderilmiştir.

Dolayısıyla çalışma, teknik olarak amaçlı örnekleme yaklaşımına dayanmakla birlikte uygulamada alanın tamamına ulaşmayı hedefleyen bir tam sayım (census) yaklaşımı ile yürütülmüştür. Bu yöntem, KAYFOR'a doğrudan katılım sağlamış akademisyenlere ulaşma olasılığını artırdığı gibi, kamu yönetimi alanında çalışan akademik personelin konuya ilişkin genel değerlendirmelerinin de kapsamlı biçimde elde edilmesine imkân tanımaktadır.

4. Veri Analizi Süreci

Araştırmada elde edilen nicel verilerin analizi, SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) istatistik yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde öncelikle tanımlayıcı istatistiklerden (frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma) yararlanılarak katılımcıların KAYFOR'a ilişkin genel tutumları betimlenmiştir. Katılımcıların tutumlarının demografik ve mesleki değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ise bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gibi parametrik istatistiksel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Böylelikle, KAYFOR'a ilişkin tutumların cinsiyet, akademik unvan, yaş grubu, kurum türü gibi sosyo-demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği ortaya konulmuştur.

Bunun yanı sıra, anket formunun sonunda yer alan açık uçlu bir soruyla katılımcılara, ölçek ifadeleri dışında KAYFOR'a ilişkin ek görüş ve değerlendirmelerini iletip iletmek istemedikleri de sorulmuştur. Bu bölüme yanıt veren katılımcıların serbest ifadeleri ile birlikte, ayrıca bazı katılımcıların e-posta yoluyla ilettikleri yorumlar da araştırma kapsamına alınmıştır. Bu nitel veriler, betimsel içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bu analiz sürecinde, katılımcıların sıklıkla vurguladığı temalar kodlanmış, benzer ifadeler gruplanarak tematik örüntüler oluşturulmuştur. Nitel verilerin analizi, nicel bulguları destekleyici ve açıklayıcı bir işlev görerek, araştırmanın bütüncül yorumlanmasına katkı sağlamıştır.

5. Beklenen Katkılar

Bu çalışma, Türkiye'de akademik kongrelerin yalnızca bilgi paylaşım platformları olarak değil, aynı zamanda kurumsal, sosyo-akademik ve mesleki etkileşim alanları olarak ele alınması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu yönüyle araştırma, kamu yönetimi alanındaki akademik organizasyonların kurumsallaşma süreçlerine yönelik literatürdeki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Araştırmadan elde edilecek bulgular, öncelikli olarak KAYFOR'un yapısal, örgütsel ve içeriksel gelişimi için somut politika önerilerinin geliştirilmesine zemin hazırlayacaktır. Katılımcıların tutum ve değerlendirmeleri doğrultusunda, kongrenin sürdürülebilirliği, bilimsel niteliği ve kurumsal kapasitesi açısından iyileştirme alanları tespit edilecektir. Böylece, sadece mevcut durumu betimlemekle kalmayıp, ileriye dönük stratejik yönlendirmeler de sunulacaktır.

Ayrıca bu çalışma, karşılaştırmalı analizler açısından da önemli bir referans noktası oluşturacaktır. KAYFOR'un değerlendirilmesi üzerinden elde edilecek bulgular, benzer yapılar olan Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM) ve Kamu Yönetimi alanıyla ilgili kongrelerle karşılaştırmalı değerlendirmelere olanak sağlayacaktır. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'de sosyal bilimler alanındaki akademik kongrelerin kurumsallaşma düzeyi, etki kapasitesi ve sürdürülebilirlik potansiyeli gibi konulara ilişkin daha genel çıkarımlar yapılmasına katkı sunacaktır.

Sonuç olarak, bu araştırma hem mikro düzeyde KAYFOR'un değerlendirilmesine hem de makro düzeyde sosyal bilimlerdeki akademik organizasyon kültürünün kurumsallaşma dinamiklerine yönelik kavramsal ve ampirik katkılar sağlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, kamu yönetimi akademisinin kendi yapılarını sorgulayan ve dönüştürmeye yönelik reflektif bir adım niteliği taşımaktadır.

6. Araştırma Sürecinde Elde Edilen Bulgular

Araştırma süreci henüz tamamlanmamış olup, saha çalışması kapsamında daha fazla katılımcının anketi yanıtlaması beklenmektedir. Bununla birlikte, mevcut aşamada elde edilen veriler üzerinden kısmi bir değerlendirme yapmak, araştırmanın genel yönelimi hakkında ön bilgi sunması açısından faydalı olacaktır. Bu kapsamda ilk olarak araştırmada kullanılan ölçeğin alt boyutlarına ilişkin nicel bir değerlendirme yapılmıştır. İkinci aşamada ise katılımcıların açık uçlu soruya verdiği cevapların nitel bir analizi yapılmıştır.

6.1. Anket Verilerinden Elde Edilen Nicel Verilerin Analizi

İlk olarak, araştırmada kullanılan ölçeğin alt boyutlarına ilişkin katılımcıların ortalama puanları ve standart sapma değerleri üzerinden yapılacak betimleyici analizler, KAYFOR'a ilişkin genel tutumların ön değerlendirmesini mümkün kılmaktadır. Bu araştırmada kullanılan ölçek; yazına katkı, ilgili akademisyenlere katkı, kongrelerin organizasyonu ve yürütülmesi, bildirilerin yeterliliği, hakem değerlendirmesi ve bildirilerin sunumu olmak üzere altı temel boyuttan oluşmaktadır. Her bir alt boyuta ilişkin katılımcı değerlendirmeleri, ortalama puan ve standart sapma değerleri ile birlikte Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Kongreye İlişkin Tutumların Analizi

	Ölçek Soru No	**Alt Boyutlar**	**Ortalama**	**Standart Sapma**
1	1-5	**Yazına Katkı**	3.64	0.70
2	6–9	**İlgili Akademisyenlere Katkı**	4.05	0.53
3	10-14	**Kongrelerin Organizasyonu ve Yürütülmesi**	3.47	0.64
4	15-19	**Bildirilerin Yeterliliği**	3.20	0.75
5	20-22	**Hakem Değerlendirmesi**	3.13	0.50
6	23-27	**Bildirilerin Sunumu**	3.62	0.56

Yazına katkı alt boyutu, KAYFOR'un kamu yönetimi alanında bilgi üretimi ve akademik literatürün gelişimine sağladığı katkıların değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Elde edilen bulgular, katılımcıların genel olarak KAYFOR'un bu alandaki katkılarını olumlu değerlendirdiğini ortaya koymakla birlikte, tam bir görüş birliğinin olmadığını göstermektedir. Ortalama puanın 3.64 olması, memnuniyet düzeyinin görece yüksek olduğunu ifade etmekle birlikte, bazı katılımcıların KAYFOR'un bilgi üretimi üzerindeki etkisini sınırlı buldukları veya alanın gelişimine yaptığı katkının niteliğinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Bu durum, bilimsel toplantıların alan yazına yaptığı katkının nicelik ve nitelik açısından sürekli değerlendirilmesi gerekliliğine işaret etmektedir (Bordons & Zulueta, 1999; Rowe, 2018). Ayrıca, KAYFOR gibi akademik kongrelerin bilgi üretim sürecindeki rolünü güçlendirmek amacıyla, katılımcılar arasında disiplinler arası işbirliklerinin teşvik edilmesi, yenilikçi araştırma yaklaşımlarının desteklenmesi ve yayın kalitesinin artırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir (Creswell, 2014; Lee, Sugimoto, Zhang & Cronin, 2013). Böylelikle, kongrenin akademik etkisinin artırılması ve kamu yönetimi alanında bilimsel bilginin derinleştirilmesi mümkün olacaktır.

İlgili akademisyenlere katkı alt boyutu, KAYFOR kongresinin katılımcıların bireysel akademik gelişimine ve mesleki etkileşim olanaklarına sunduğu katkı düzeyini ölçümlemektedir. Bulgular, katılımcıların bu hususta ki tutumlarının genel olarak oldukça olumlu olduğunu göstermektedir. Elde edilen düşük standart sapma değeri, görüşlerin homojenliğine işaret etmekte ve katılımcılar arasında belirgin bir fikir ayrışması olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, KAYFOR'un akademisyenler açısından sadece bilgi paylaşımını kolaylaştıran bir platform olmanın ötesinde, disiplinlerarası etkileşim ve akademik iş birliğini teşvik eden dinamik bir öğrenme ortamı sunduğu yönündeki güçlü algıyı teyit etmektedir (Rowe, 2018). Kamu yönetimi ve kamu politikaları perspektifinden bakıldığında, bu tür akademik kongrelerin bilgi üretim süreçlerini hızlandırdığı, politika analizine yönelik yenilikçi metodolojik yaklaşımların yaygınlaşmasını sağladığı ve araştırma ağlarını güçlendirdiği ifade edilebilir (Bordons & Zulueta, 1999). Ayrıca, yönetim bilimi açısından değerlendirildiğinde, kongre ortamlarının hem örgütsel öğrenme süreçleri hem de sosyal sermaye birikimi açısından kritik bir rol üstlendiği görülmektedir (Nahapiet & Ghoshal, 1998). Bu bağlamda KAYFOR, akademik topluluk içinde bilgi dolaşımını artırarak yönetişim anlayışının gelişimine katkı sağlamakta ve kamu yönetimi alanında politika yapıcılar ile akademisyenler arasında etkili bir köprü işlevi görmektedir.

Kongrelerin organizasyonu ve yürütülmesi alt boyutu, kongre sürecinin planlanması, yönetilmesi ve lojistik açıdan işleyişine ilişkin unsurları kapsamaktadır. Araştırma bulguları, katılımcıların bu boyuta yönelik tutumlarının genel olarak kararsızlık ya da sınırlı memnuniyet düzeyine işaret ettiğini göstermektedir. Katılımcı değerlendirmeleri, organizasyonun profesyonellik düzeyinde bazı eksikliklerin algılandığını ortaya koymakta; bu durum, süreç yönetimi ve operasyonel etkinlik açısından geliştirilmeye açık alanların varlığını teyit etmektedir. Kamu yönetimi perspektifinden bakıldığında, kongre organizasyon süreçlerinin kurumsal kapasite, kaynak yönetimi ve paydaş koordinasyonu gibi boyutlarının iyileştirilmesi, etkinliklerin sürdürülebilirliği açısından kritik önem taşımaktadır. Kamu politikaları alanında ise, organizasyonel standardizasyonun sağlanması, bilgi üretimi ve paylaşım süreçlerinin verimliliğini artırarak bilimsel çıktıların niteliğine doğrudan etki edebilmektedir. Yönetim bilimi çerçevesinde değerlendirildiğinde, etkin planlama ve yürütme, yalnızca lojistik açıdan değil, aynı zamanda katılımcı memnuniyetini ve kurumsal itibarın korunmasını sağlayan temel yönetim fonksiyonları arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, farklı deneyimlerin standardize edilmemesi durumunda, KAYFOR'un bütüncül algısının olumsuz etkilenebileceği ve uzun vadede paydaş bağlılığının zayıflayabileceği öngörülebilir.

Bildirilerin yeterliliği alt boyutu, sunulan bildirilerin içeriksel kalitesi, yöntemsel tutarlılığı ve alan yazına sağladığı özgün katkılar temelinde değerlendirilmiştir. Elde edilen ortalama değerler, katılımcıların bu boyuta ilişkin değerlendirmelerinde genel olarak eleştirel bir tutum benimsediğini göstermektedir. Buna ek olarak, standart sapmanın yüksek olması, katılımcılar arasında görüş birliğinin zayıf olduğunu ve algı farklılıklarının belirgin şekilde ortaya çıktığını ortaya koymaktadır. Bu durum, akademik kalite değerlendirmelerinde bireysel akademik geçmiş, araştırma alanı ve tercih edilen metodolojik yaklaşım gibi değişkenlerin algı üzerinde belirleyici etkiler taşıdığını işaret etmektedir (Creswell, 2014). Katılımcı görüşleri detaylandırıldığında, bazı

akademisyenlerin bildirilerin mevcut düzeyini yeterli ve tatmin edici bulduğu görülürken, diğer bazı katılımcılar içeriksel derinlik, kuramsal çerçeve netliği ve yöntemsel sağlamlık açısından iyileştirme gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bu çeşitlilik, akademik toplantıların yalnızca konu seçiminde değil, aynı zamanda araştırma tasarımı, veri analizi teknikleri ve sonuçların yorumlanmasında da yüksek standartların benimsenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Literatürde (Creswell, 2014; Punch, 2013) akademik çalışmalarda kaliteyi belirleyen bu çok boyutlu kriterler, bilimsel geçerlilik ve güvenilirlik açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, konferans ve kongre organizasyonlarının, bildirilerin yöntemsel ve teorik niteliklerini artırmak amacıyla, araştırmacılara yönelik rehberlik, eğitim ve yapıcı geri bildirim mekanizmaları geliştirmesi önerilmektedir. Böylece, sunulan bildirilerin akademik standardının yükseltilmesi ve disiplinler arası etkileşimin derinleştirilmesi sağlanabilir (Bordons & Zulueta, 1999; Rowe, 2018).

Hakem değerlendirmesi alt boyutu, bildirilerin seçimi ve değerlendirilmesi sürecinde gözetilen bilimsel nesnellik düzeyini ifade etmektedir. Elde edilen ortalama puan, katılımcılar arasında değerlendirme sürecine yönelik sınırlı düzeyde bir güven algısının bulunduğunu göstermektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı, bildirilerin seçiminde bilimsel yeterlilikten ziyade farklı ölçütlerin etkili olduğunu ya da değerlendirme sürecinde "yeni bilgi" üretimine yönelik katkıların değil, biçimsel uygunluğun öncelendiğini düşünmektedir. Bu durum, hakemlik sürecinin yalnızca biçimsel standartlar üzerinden değil, özgünlük, metodolojik tutarlılık ve bilimsel katkı potansiyeli gibi nitel parametreler çerçevesinde yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürde de (Smith, 2006; Lee vd., 2013) vurgulandığı üzere, hakemlik sürecinin şeffaflık, çift-kör değerlendirme ve alan uzmanlarının katılımı ile güçlendirilmesi, bilimsel güvenilirlik açısından kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Bildirilerin sunumu boyutu, sunum sürecinde akademik etkileşim düzeyi, ayrılan süre yeterliliği, geri bildirim mekanizmaları ve tartışma ortamlarının kalitesi gibi unsurları kapsamaktadır. Katılımcıların çoğu, bildirilerin sunulduğu fiziksel ve teknik koşulların yeterli olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar, sunum sonrası gerçekleşen tartışma ve eleştiri süreçlerinin yetersizliğine işaret etmektedir. Bu bulgu, bilimsel toplantıların yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda eleştirel düşünce, metodolojik sorgulama ve disiplinler arası etkileşimin geliştiği platformlar olarak tasarlanması gerektiğini göstermektedir. Nitekim akademik kongrelerin, bilginin pasif aktarımından ziyade aktif tartışma ve ortak araştırma fırsatları yaratma potansiyelini artırması, bilimsel toplulukların gelişimi açısından literatürde (Rowe, 2018; Bordons ve Zulueta, 1999) önerilen temel iyileştirme alanlarından biridir.

6.2. Katılımcıların Yorumlarına Dayalı Nitel Veri Analizi

Araştırmaya konu olan bilimsel kongre (KAYFOR) ile ilgili katılımcıların görüşleri, kongrenin mevcut durumu, gelişim potansiyeli ve yapısal sorunları hakkında önemli geri bildirimler sunmaktadır. Analiz edilen yorumlar temelinde şu başlıklar altında değerlendirmeler yapılabilir:

Kongrenin Kurumsallaşması ve Yönetim Yapısı: Katılımcılar, KAYFOR'un her yıl farklı bir üniversitenin ilgili bölümü (genellikle kamu yönetimi) tarafından düzenlendiğini ve bu durumun kongrenin kurumsallaşma sürecinde hem avantajlar hem de zorluklar yarattığını belirtmektedir. Özellikle bilim ve danışma kurullarının daha nitelikli, etkin ve dinamik yapılar haline getirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Kongrenin uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından yürütme, sekreterya ve bilim kurullarının düzenli olarak yenilenmesi ve güncellenmesi gerektiği dile getirilmiştir.

İçerik ve Tartışma Alanları: Bazı katılımcılar kongrenin mevcut içeriğinin yüzeysel ve geleneksel konularla sınırlı kaldığını, daha güncel, eleştirel ve toplumsal-politik sorunların tartışılmasının gerekliliğini belirtmiştir. Kongrenin "forum" kimliğine uygun olarak, özgür, cesur ve tarafsız bir tartışma ortamı sunması beklenmektedir. Bu bağlamda, kongrenin güncel ülke meselelerine daha fazla odaklanması ve bilimsel katkılarının bu doğrultuda zenginleştirilmesi talep edilmektedir.

Katılımcılar, kongrede sunulan çalışmaların bilimsel niteliğinde belirgin bir düşüş yaşandığını belirtmiştir. Gönderilen çoğu sunumun kabul edildiği, yenilikçi yöntemler ve bilimsel katkı sunan çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olduğu vurgulanmıştır. Oturumlarda etkin ve yapıcı eleştirilerin eksikliği; bunun yerine literatüre ve kanıta dayanmayan, ideolojik ve sübjektif ifadelerin ön plana çıktığı değerlendirilmiştir. Bu durumun, özellikle danışmanlarının desteğiyle yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin sunumlarının eleştirilmeden geçmesine neden olduğu; alanında deneyimli akademisyenlerin ise kongreden geri çekildiği ifade edilmiştir.

Kongrenin Yaygın Etki ve Gelişim Potansiyeli: Yorumlarda kongrenin sadece bir toplantı olmanın ötesine geçerek, etkinin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilir gelişim için yeni mekanizmaların oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Öneriler arasında kongre sonrası sonuç bildirgeleri yayımlanması, en iyi araştırma ödülleri verilmesi, genç araştırmacıların desteklenmesi ve kongrenin uluslararası düzeyde yaygınlaştırılması yer almaktadır. Katılımcılar ayrıca, kongrenin farklı ülkelerde (örneğin Kırgızistan, Özbekistan, Makedonya ve Kazakistan) düzenlenmesinin olumlu bir gelişme olduğunu ifade etmişlerdir.

Organizasyonel Yapı ve Katılım Kültürü:

Bir başka önemli eleştiri, kongrenin organizasyon yapısının statik ve kapalı olmasıdır. Katılımcılar, daha şeffaf, katılımcı ve demokratik bir örgütlenmenin önemini vurgulamış, kongrenin etkinliğinin ve güvenilirliğinin artırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Hakem ve düzenleme heyetlerinde yıllardır aynı kişilerin yer alması, genç akademisyenlerin süreçlere dahil edilmemesi ve yönetim kurulunun belirli üniversitelerden oluşması kongrenin dinamizmini olumsuz etkilemektedir. Katılımcıların bir kısmı, bu yapısal sorunlar nedeniyle kongreye katılım motivasyonlarının azaldığını ve kongreyi daha çok sosyal bir etkinlik olarak değerlendirdiklerini belirtmiştir. Ayrıca kongrenin maliyetlerinin yüksekliği, ekonomik koşullar nedeniyle akademisyenler için katılım engeli oluşturmakta; bu bağlamda mülki ve yerel yönetimlerden sponsorluk alınması önerilmiştir.

Önceki Deneyimler ve Süreklilik: Katılımcılar, KAYFOR ile birlikte kurumsallaşma yolunda ilerleyen alternatif platformlar (örneğin KAYSEM ve KAYFORA) hakkında bilgi vermiş ve bu platformların canlı tutulmasında emeği geçen akademisyenlerin katkılarına dikkat çekmiştir. Bu tür işbirliklerinin geliştirilmesi, kongrenin akademik ve toplumsal etkisini artırma potansiyeline işaret etmektedir.

Sonuç olarak, katılımcıların geri bildirimleri, KAYFOR kongresinin hem yapısal hem de içerik açısından iyileştirilmesine yönelik somut öneriler sunmaktadır. Kongrenin etkinliğinin artırılması için kurumsallaşmanın güçlendirilmesi, bilimsel danışma mekanizmalarının iyileştirilmesi, güncel ve toplumsal açıdan kritik konuların tartışılması ve genç araştırmacıların teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kongrenin uluslararası boyutta yaygınlaştırılması ve kongre çıktılarına yönelik sistematik değerlendirme mekanizmalarının oluşturulması, kongrenin bilimsel ve toplumsal etkisini artıracaktır.

Kaynaklar

Acar, A. Z., Gürbüz, S., & Sığrı, Ü. (2010). Ulusal Kongrelerin Akademik Katkılarına İlişkin Bir Değerlendirme: UYOK Örneği. Yönetim ve Organizasyon Kongresi Bildirileri, 18.

Becher, T., & Trowler, P. (2001). Academic Tribes and Territories: Intellectual Enquiry and the Culture of Disciplines. Open University Press.

Bordons, M., & Zulueta, M. A. (1999). Evaluation of the scientific activity through bibliometric indicators. Revista Espanola de Documentacion Cientifica, 22(1), 9–19.

Creswell, J. W. (2014). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches (4th ed.). SAGE Publications.

DiMaggio, P. J., & Powell, W. W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. American Sociological Review, 48(2), 147–160.

Kirkpatrick, D. L. (1994). Evaluating Training Program—The Four Levels. San Francisco, CA: Berret-Koehler Publishers, Inc.

Lee, C. J., Sugimoto, C. R., Zhang, G., & Cronin, B. (2013). Bias in peer review. Journal of the American Society for information Science and Technology, 64(1), 2-17.

Nahapiet, J., & Ghoshal, S. (1998). Social capital, intellectual capital, and the organizational advantage. Academy of management review, 23(2), 242-266.

Punch, K. F. (2013). Introduction to social research: Quantitative and qualitative approaches (3rd ed.). SAGE Publications.

Rowe, N. (2018). When you get what you want, but not what you need: The motivations, affordances and shortcomings of attending academic/scientific conferences. International Journal of Research in Education and Science, 4(2), 714–729.

Scott, W. R. (2008). Institutions and Organizations: Ideas and Interests. Sage Publications.

Smith, R. (2006). Peer review: a flawed process at the heart of science and journals. Journal of the royal society of medicine, 99(4), 178-182.

Whitley, R. (2000). The Intellectual and Social Organization of the Sciences. Oxford University Press.

Dijital Çağda Çevre Hakkı Savunuculuğu: Türkiye'de Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Mücadelesinde Dijitalleşmenin Dönüştürücü Etkisi

Environmental Rights Advocacy in the Digital Age: The Transformative Impact of Digitalization on the Struggles of Environmentalist NGOs in Turkey

Aynur Küçük[1], Nilüfer Negiz[2]

Öz

İklim değişikliği, kirlilik ve biyoçeşitlilik tahribatı gibi çevresel sorunlar, ekolojik dengeyi ve insan refahını giderek daha fazla tehdit etmektedir. Bu bağlamda, bireyler için sağlıklı bir çevre hakkı, kolektif eylem ve sosyal katılım gerektiren temel bir insan hakkı olarak ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum örgütleri (STK'lar), kamuoyunu bilinçlendirmede, yasal süreçleri başlatmada ve toplulukları çevresel hakları korumak için harekete geçirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Dijital çağda, çevresel aktivizm giderek dijital teknolojilerden, sosyal medya platformlarından ve çevrimiçi kampanyalardan yararlanmaktadır. Bu çalışma, Kaz Dağları protestoları, Salda Gölü kampanyası ve Kanal İstanbul projesine karşı muhalefet gibi seçilmiş örnek olay incelemeleri aracılığıyla, dijitalleşmenin Türkiye'deki çevreci STK'ların faaliyetleri üzerindeki etkisini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre Hakkı, STK, Dijitalleşme

JEL Kodları: K32, Q58, O33

Abstract

Environmental problems such as climate change, pollution, and biodiversity damage increasingly threaten ecological balance and human well-being. In this context, the right to a healthy environment for individuals emerges as a fundamental human right requiring collective action and social participation. Civil society organizations (CSOs) play a crucial role in raising public awareness, initiating legal processes, and mobilizing communities to protect environmental rights. In the digital age, environmental activism increasingly leverages digital technologies, social media platforms, and online campaigns. This study examines the impact of digitalization on the activities of environmental CSOs in Türkiye through selected case studies, such as the Kaz Dağları protests, the Salda Lake campaign, and the opposition to the Kanal Istanbul project.

Keywords: Environmental rights, NGOs, Digitalization

JEL Codes: K32, Q58, O33

Genişletilmiş Özet

Çevre, insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca etkileşim içinde bulundukları fiziksel, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel unsurların bütününden oluşan yaşam alanıdır. Çevrenin ve yeryüzündeki canlılığın korunması insan yaşamı için önemli ve gereklidir. Çevre sorunları, insan faaliyetlerinin doğa üzerindeki yıkıcı etkilerinin bir sonucudur ve gezegenin ekolojik dengesini tehdit etmektedir. İklim değişikliği, küresel sıcaklıkların artmasına ve ekstrem hava olaylarının sıklığının yükselmesine neden olurken, hava kirliliği, gibi durumlar da toplum sağlığını tehdit etmektedir. Ayrıca, su kirliliği hem içme suyu kaynaklarının hem de su ekosistemlerinin bozulmasına neden olurken, toprak kirliliği ve erozyon, tarımsal üretim ve biyoçeşitlilik üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Kontrolsüz kentleşme, ormansızlaşma ve atık yönetimindeki eksiklikler bu sorunları derinleştirerek doğal kaynakların sürdürülebilirliğini tehlikeye

[1] Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, aynurkucuk@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3887-6940
[2] Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, nilufernegiz@sdu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4211-9689

atmaktadır. Bunlar, acil önlemler alınmadığı takdirde, sadece çevreyi değil, insan sağlığını ve küresel ekonomiyi de tehdit eder hale gelebilecek sorunlardır.

Çevre sorunlarının doğuşu, insanlığın doğa ile kurduğu ilişkinin değişimiyle yakından ilgilidir. Tarım devrimiyle başlayan süreçte, insanlar doğal kaynakları sistematik olarak kullanmaya başlamış, ancak çevresel etkiler sınırlı kalmıştır. Sanayi Devrimi'yle birlikte ise fosil yakıtların yoğun şekilde tüketilmesi çevre üzerinde ciddi baskılar yaratmıştır. Teknolojik ilerlemeler ve artan tüketim talepleri, doğal kaynakların aşırı kullanımına, ekosistemlerin bozulmasına ve kirlilik düzeylerinin yükselmesine neden olmuştur.

Küresel ölçekte yaşanan çevre sorunları, doğrudan insanlığın geleceğini tehdit eden, acil ve çok yönlü bir çözüm gerektiren meseleler arasında yer almaktadır. Çevre sorunları, yalnızca ekolojik bir kriz değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik boyutları olan derin bir dönüşümü zorunlu kılmaktadır. Bu noktada çevre hakkı, bireylerin ve toplulukların sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını ifade eden evrensel bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevrenin korunması için geliştirilen politikaların ve uygulamaların hukuki bir zemine oturtulması ihtiyacı üzerine de çevre hakkı kavramı doğmuştur (Bilgili, 2015, s. 565). Birleşmiş Milletler ve çeşitli uluslararası anlaşmalar, çevre hakkını temel bir insan hakkı olarak tanımlamış ve devletlere bu hakkın korunması konusunda önemli sorumluluklar yüklemiştir. Ancak bu sorumlulukların yerine getirilmesi, yalnızca hükümetlerin çabalarıyla sınırlı kalmamakta, toplumsal katılım ve dayanışmayı gerektiren geniş kapsamlı bir iş birliğini zorunlu kılmaktadır. Çünkü bugün ve gelecekte yaşanılabilir bir çevreye sahip olma ihtiyacı çevreyi insanlığın ortak malı haline getirmektedir.

Türkiye gibi doğal zenginlikleri ve biyolojik çeşitliliğiyle dikkat çeken ülkelerde, çevre hakkının korunması konusu daha da kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, bireylerin ve toplulukların çevresel sorunlara karşı duyarlılık göstermesi, haklarını savunması ve çözüm üretmesi için sivil toplum kuruluşlarının (STK) öncülüğünde güçlü toplumsal dayanışma hareketlerine ihtiyaç olmaktadır. STK'lar, çevresel sorunların kamuoyunda görünür kılınmasından hukuki mücadelelere, yerel halkın bilinçlendirilmesinden ekosistemlerin korunmasına kadar geniş bir alanda faaliyet göstermektedir.

Teknoloji çağında toplumlarda katılım ve örgütlenme biçimleri de farklılaşmaktadır. Küreselleşmeye bağlı olarak kitle iletişim araçlarının yaygın kullanılması, sosyal medya ağlarının artması ve bilginin saniyeler içinde yayılması sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinde de belirleyici değişimler getirmektedir. Yeni toplumsal hareketler kategorisinde yer alan çevreci hareketler de dijital çağın imkanlarından yararlanmada ilk sıralarda gelmektedir. Dijitalleşmeyle birlikte aktivistlerin örgütlenmesi ve daha çok kitleye ulaşabilmesi kolaylaşmaktadır.

Çalışmanın konusunu dijitalleşmenin Türkiye'de çevreci sivil toplum kuruluşlarının çevre hakkı savunuculuğu üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. Çalışmanın amacı dijital teknolojilerin çevreci STK'ların kamuoyu oluşturma, toplumsal mobilizasyon sağlama ve çevre politikalarını etkileme süreçlerinde nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışmanın temel araştırma sorusu dijitalleşmenin çevre hakkı mücadelesinde STK'ların faaliyet biçimlerini nasıl dönüştürdüğüdür. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği çalışmada Kazdağları, Salda Gölü ve Kanal İstanbul gibi çevresel mücadele örnekleri üzerinden durum analizi yapılmıştır.

İlk örnek 2019 yılında Kazdağları'nın tahribatının önlenmesi üzerinedir. Kazdağları'nda yürütülen maden çalışmalarının ağaçların kesilmesine ve doğal yaşamın zarar görmesine sebep olmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı'nın verilerine göre Kazdağları'nda yürütülen maden arama çalışmasında 13.400 adet ağaç kesilmiştir (Euronews, 2019). Bu kıyım üzerine bölge halkı ve STK'lar duruma itiraz etmiş ve hukuki süreç başlatılmıştır. Sürece dahil olan STK'ların başında Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) gelmektedir. TEMA Vakfı uzun yıllardır maden yasalarının doğa üzerinde yaratacağı tahribatın önüne geçmek için mücadele etmektedir. Vakıf tarafından Altın Madeni Projesi'nin durdurulması için başlatılan imza kampanyası 651 binden fazla kişiye ulaşmıştır. Bu süreçte çevreci aktivistler 195 bin ağacın kesilmiş olması ve bölgenin suyuna ve toprağına siyanür karışacak olması üzerine Kaz Dağları'nda "Su ve Vicdan Nöbeti" başlıklı bir dayanışma ağı oluşturmuşlardır. Aktivistler bir sosyal medya

kampanyası başlatmış, herkesi bulunduğu şehirde, köyde, çadırda #HerYerKazDağları etiketiyle paylaşımda bulunmaya çağırmıştır (Tarcan, 2019).

2019 yılında kamuoyunda tartışma yaratan bir diğer gelişme, Salda Gölü kıyı kesiminin imara açılarak "Millet Bahçesi" projesi kapsamında düzenlenmek istenmesidir. Söz konusu girişim, bölge halkı, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşları tarafından ciddi eleştirilere konu olmuştur. 14 Nisan 2020 tarihinde proje çerçevesinde iş makinelerinin göl çevresindeki beyaz kum alanında hafriyat ve malzeme taşıma faaliyetlerine başlaması üzerine kamuoyunda güçlü bir tepki oluşmuş, bu tepkiler neticesinde çalışmalar durdurulmuştur. Bu süreçte, Salda Gölü Koruma Derneği, çevrede meydana gelen tahribat nedeniyle sorumlular hakkında hukuki süreç başlatmıştır. Ayrıca dernek, 15 Nisan 2020 tarihinde change.org platformu üzerinden "Salda Gölüme Dokunma, Millet Bahçesi Projesi İptal Edilsin" başlıklı bir imza kampanyası başlatmış ve bu kampanya yaklaşık 33 bin kişinin desteğini almıştır (Salda Gölü Koruma Derneği, 2020).

2021 yılında kamuoyunda geniş yankı uyandıran bir diğer gelişme, Kanal İstanbul Projesi kapsamında İstanbul'un Avrupa yakasında Karadeniz ile Marmara Denizi arasında yapay bir su yolu oluşturulmasının planlanmasıdır. Bu proje, hem İstanbul halkı hem de çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından yoğun eleştirilerle karşılanmıştır. Projeye karşı çıkan 26 sivil toplum kuruluşu, "Ya Kanal Ya İstanbul Koordinasyonu" adı altında bir araya gelerek ortak bir platform oluşturmuştur. Bu oluşum, "İstanbul halkının karşı olduğu Kanal İstanbul projesinden derhal vazgeçilmelidir" çağrısıyla 7 Haziran 2021 tarihinde bir imza kampanyası başlatmıştır (Independent Türkçe, 2021). Yine change.org üzerinden başlatılan kampanyaya yaklaşık 356 bin kişi katılım göstermiştir (Ya Kanal Ya İstanbul Koordinasyonu, 2021).

Sivil toplum kuruluşlarının çevresel tahribata karşı yürüttükleri bir diğer önemli girişim, 2002 yılından itibaren gündemde yer alan Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı'na yönelik itirazlarıdır. Söz konusu tasarı, çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği gerekçesiyle çeşitli STK'lar tarafından eleştirilmiştir. Daha önce üç kez Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan tasarı, ikinci kez Başbakan imzasıyla ve bu defa Orman ve Su İşleri Bakanlığı tarafından hazırlanarak 17 Mayıs 2012 tarihinde ve 2217 sayılı belge ile Meclis gündemine taşınmıştır. Tasarıya karşı 86 sivil toplum kuruluşunun bir araya gelerek oluşturduğu Tabiat Kanunu İzleme Girişimi tarafından başlatılan dijital imza kampanyasına yaklaşık 30.000 kişi destek vermiş ve tasarının Meclis gündeminden geri çekilmesi talep edilmiştir. Bunun yanı sıra, girişim tarafından oluşturulan "tabiatkanunu.wordpress.com" adlı internet sitesi, kamuoyunu bilgilendirmek ve konuya ilişkin farkındalığı artırmak amacıyla aktif bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır.

Çevre hakkı, bireylerin sağlıklı, dengeli ve sürdürülebilir bir çevrede yaşama hakkını teminat altına alarak hem doğrudan insan yaşamını hem de toplumsal refahı ilgilendiren bir konudur. Türkiye gibi çevresel tehditlerin giderek arttığı bir ülkede, sivil toplum kuruluşlarının (STK) bu alandaki varlığı ve faaliyetleri kritik bir önem taşımaktadır. STK'lar, çevresel tehditlerin fark edilmesi, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, hukuki süreçlerin başlatılması ve sürdürülebilir bir çevre politikasının savunulması gibi birçok alanda etkin roller üstlenmektedir. Yalnızca yerel düzeyde değil, ulusal ve uluslararası alanda çevre hakkına dikkat çekilmesi ve bu hakkın ihlallerine karşı mücadele edilmesi gerekmektedir.

STK'ların faaliyetlerini yürütmede bilişim teknolojilerinden etkin bir biçimde faydalandıkları örnekler çoğaltılabilir. Kuruluşların dijital imkanlardan yararlanmaları kamuoyu oluşturma kapasitelerini önemli ölçüde artırmaktadır. Web siteleri ve sosyal medya araçları çevre sorunlarına dair bilgilerin hızla yayılmasını sağlayarak yerel çevre mücadelelerinin ulusal ve uluslararası düzeyde görünürlük kazanmasına katkıda bulunmaktadır. STK'ların mücadelelerini başarıya ulaştırmaları, toplumsal dayanışma, hukuki yolların etkin kullanımı ve bilimsel verilere dayalı argümanlarla mümkün olmaktadır. Bu süreçte kitle iletişim araçlarının aktif bir şekilde kullanılması da büyük önem taşımaktadır. Örneğin çevre sorunlarıyla ilgili başlatılan imza kampanyaları, geniş bir kitleyi harekete geçirmekte ve kamuoyunun desteği ile projelerin durdurulmasında etkili olmaktadır.

Çalışmada ele alınan örnekler Türkiye'de çevreci STK'ların dijitalleşmeye belirli ölçüde uyum sağladığını göstermektedir. Ancak bu süreç aynı zamanda bazı sınırlılıklar da içermektedir. Örneğin dijital platformların

algoritmik yapısı bazı çevre kampanyalarının görünürlüğünü artırırken bazılarını geri planda bırakabilmektedir. Bu nedenle dijital çevre aktivizmi hem fırsatlar hem de yeni yönetişim sorunları barındıran bir alan olabilmektedir. STK'ların dijitalleşmeden daha fazla yararlanabilmesini sağlamak ve sorun alanlarını azaltabilmek için dijital iletişim kapasitelerinin güçlendirilmesi, sosyal medya algoritmalarının işleyişine ilişkin farkındalığın artırılması, STK'ların dijital iletişim ve veri analizi konularında kurumsal kapasite geliştirmesi, dijital platformların şeffaflığı ve hesap verebilirliğinin sağlanması şeklindeki düzenlemeler çevre mücadelelerin daha başarılı bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Bilgili, M. Y. (2015). Anayasal bir hak olarak çevre hakkı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2)*, 563-584.

Euronews. (2019, Ağustos 05). *Kaz Dağları'nda on binlerce kişi maden arama çalışmalarını ve doğa katliamını protesto etti*. Euronews: https://tr.euronews.com/2019/08/05/kaz-daglari-binlerce-kisi-maden-arama-ve-doga-katliami-protesto-canakkale-edremit adresinden alındı

Independent Türkçe. (2021, Haziran 21). *26 STK'dan "Kanal İstanbul'dan vazgeçin" çağrısı*. İndependent Türkçe: https://www.indyturk.com/node/376851/%C3%A7evre/26-stkdan-kanal-i%CC%87stanbuldan-vazge%C3%A7in-%C3%A7a%C4%9Fr%C4%B1s%C4%B1 adresinden alındı

Salda Gölü Koruma Derneği. (2020, Nisan 15). *Salda Gölüme Dokunma Millet Bahçesi Projesi İPTAL edilsin*. change.org: https://www.change.org/p/salda-g%C3%B6l%C3%BC-katledilmesin-csbgovtr adresinden alındı

Tarcan, P. (2019, Ağustos 13). *Kaz Dağları Nöbetçilerinden Çağrı: #HerYerKazDağları*. Bianet (Bağımsız İletişim Ağı): https://bianet.org/haber/kaz-daglari-nobetcilerinden-cagri-heryerkazdaglari-211645 adresinden alındı

Ya Kanal Ya İstanbul Koordinasyonu. (2021, Haziran 7). *Ya Kanal Ya İstanbul*. change.org: https://www.change.org/p/yakanalyaistanbul-istanbul-halk%C4%B1n%C4%B1n-kar%C5%9F%C4%B1-%C3%A7%C4%B1kt%C4%B1%C4%9F%C4%B1-kanal-istanbul-projesinden-derhal-vazge%C3%A7ilmesini-talep-ediyoruz-csbgovtr-uabakanligi?source_location=topics_page adresinden alındı

Sürdürülebilir Kentler İçin Kentlilik Bilinci ve Çevre Davranışı

Urban Citizenship and Environmental Behavior for Sustainable Cities

Nilüfer Negiz[1], Özkan Yalçın[2], Uğur Büyükçulcu[3]

Öz

Sürdürülebilir bir dünyaya geçişin adımları ancak yerel ölçekte, kentlerde başlamalıdır. Çünkü dünyada hızla artan insan popülasyonu olup; bu popülasyonun ihtiyaçları da çeşitlenerek artmaktadır. Hal böyleyken; daha çok üreten, daha çok tüketen, daha çok kirleten insan, bu eylemlerini kent dediğimiz enerji ve teknoloji yoğun olarak kurguladığı kentsel alanlarda gerçekleştirmektedir. Sürdürülebilirliğin sağlanması için kentlerin hem çevresel yükünün azaltılması hem de yaşam kalitesinin artırılması gerekmektedir. Bu çalışmada, sürdürülebilir bir kent için çevre özelinden bakılarak kentlinin ne kadar çevresel süründürülebilir farkındalığa sahip olduğu ele alınmak istenmiştir. Zira sürdürülebilir bir kent; sürdürülebilir toplumla ve çevre dostu kentli(ler) ile mümkündür. Bu ilişki BM SKA amaçlarından 11.6 da yer alan atık konusu üzerinden Isparta özelinde bir saha araştırması verileri eşliğinde tartışmaya açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir kent, Çevre davranışı

JEL Codes: Q56

Abstract

The steps toward a sustainable world must begin at the local level, specifically in cities. This is because the global human population is rapidly increasing, and the needs of this population are becoming more diverse. In this context, humans-who produce more, consume more, and pollute more-carry out these activities primarily in urban areas, which are designed to be energy- and technology-intensive. Achieving sustainability therefore requires that cities both reduce their environmental burden and improve the quality of life for their inhabitants. This study aims to examine the extent to which urban residents possess environmental sustainability awareness, focusing specifically on environmental aspects of sustainable cities. A sustainable city is only possible with a sustainable society and environmentally conscious citizens. This relationship is discussed through the lens of waste management, as highlighted in Goal 11.6 of the UN Sustainable Development Goals, using field survey data from Isparta as a case study.

Keywords: Sustainability, sustainable city, Environmental behavior.

JEL Codes: Q56

Genişletilmiş Özet

Sürdürülebilirlik kavram olarak günümüzün çevresel, ekonomik ve sosyal krizleri karşısında en temel politika ve araştırma alanlarından birisidir. Kavramın modern anlamda literatüre girişi, 1987 yılında yayımlanan Our Common Future (Brundtland Raporu) ile gerçekleşmiştir. Raporda sürdürülebilir kalkınma, "gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılama olanaklarını tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır. Sürdürülebilirlik, sadece çevresel bir kavram değil; kalkınma politikalarının bütüncül bir çerçevesini de ifade eder. Özellikle Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları küresel dünya için somut hedeflere dönüştürülmüş, 2015 yılında ilan edilen 2030 SKA Hedefleri, sürdürülebilirliği küresel kalkınma politikalarının merkezine yerleştirerek; sürdürülebilir bir dünya için sürdürülebilir toplulukların oluşturulması ve çoğalmasını önemsemekte ve bu yönde yapılması gerekenleri işşaret etmektedir.

[1] Prof. Dr.Süleyman Demirel Üniversitesiş,nilufernegiz@sdu.edu.tr
[2] Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi, ozkanyalcin@trabzon.edu.tr
[3] Dr. Isparta Belediyesi, ugurbc@hotmail.com

http://www.unesco.org.tr/, e.t. 02.03.2026, https://sdgs.un.org/goals, e.t. 02.03.2026

Sürdürülebilirlik için her ne kadar 17 amaç sıralansa da; sürdürülebilir dünyanın sağlanmasında her tür eylemin çabanın ve dönüşümün gerçekleşeceği alanlar, kentsel yerleşimlerdir. Bu bakış açısıyla, sürdürülebilir bir dünyaya geçişin adımları ancak yerel ölçekte, kentlerde başlamalıdır. Çünkü dünyada sayıca hızla artan "tüketici" insan popülasyonu ve onun ihtiyaçlaıdır. Hal böyleyken; daha çok üreten, daha çok tüketen, daha çok kirleten insan, bu eylemlerini enerji ve teknoloji yoğun olarak kurguladığı kentsel alanlarda gerçekleştirmektedir. Bugün dünya nüfusunun %55'ine ev sahipliği yapan yaşam alanları olan kentler olup; küresel enerji tüketiminin ve küresel sera gazı salımının yaklaşık %75'ine neden olmaktadır (Küfeoğlu, 2022: 387). Sonuç olarak kentler; enerji tüketimi, karbon emisyonu, atık üretimi ve su kullanımı açısından küresel çevresel baskının da merkezidir. Bu nedenle sürdürülebilirlik konusu da mutlak suretle kentsel ölçekte ele alınmalıdır. Sürdürülebilirliğin sağlanması için kentlerin hem çevresel yükünün azaltılması hem de yaşam kalitesinin artırılması gerekmektedir.

SKA 11'de (Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar), kentlerin kapsayıcı, güvenli, dirençli ve sürdürülebilir hale getirilmesi amacını ve alt hedeflerini sunmaktadır. Sürdürülebilir kent oluşturma düşüncesinin üç temel amacı şöyle ifade edilebilir (Yazar, 2009: 115-116):

a. Kentlerde yaşayan insanların, kent ile olan ilişkilerinde, kentin ortak alanlarının kullanımında ve kamu hizmetlerinin alımında yaşam kalitelerinin arttırılması sorununun aşılması,

b. Kentin bir yerleşim birimi olarak kendi varlığını devam ettirebilme yetisinin güçlendirilmesi,

c. Kentin çevre değerlerini taşıma kapasitelerinin üzerinde kullanımı ile kaynakların dönüştürülmelerinde var olan üretim ve tüketim kalıplarının sorgulanması gerekliliğidir.

Bu çalışmada, sürdürülebilir bir kente, çevre özelinden bakılarak kentlinin ne kadar çevresel sürüdürülebilir insan olduğu/olabileceği ele alınmak istenmiştir. Zira sürdürülebilir bir kent; sürdürülebilir toplumla ve çevre dostu kentli(ler) ile mümkündür. Bu nedenle, söz konusu ilişki BM SKA amaçlarından 11.6 da yer alan atık konusu üzerinden Isparta özelinde bir saha araştırması verileri eşliğinde tartışmaya açılmıştır.

Saha Çalışması ve Bulguları

Çalışmada Isparta'da vatandaşların atık yönetimi ve sıfır atık projesine yönelik algılarını ölçmek üzere, Isparta evrenini temsilen sosyo-ekonomik yapıları birbirinden farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip seçişmiş mahallerde tamamlanmıştır. Saha araştırmasındai sıfır atığa geçiş için kentli davranışlarının ne olması gerektiği ve ne olduğu üzere bir durum tespiti yapılmıştır. Sorun alanlarını çözebilmek adına hangi uygulamalara ihtiyaç duyulduğuna dair öneriler geliştirilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniği kullanılmış, araştırma konusu ile ilgili görüşme formu araştırmacı tarafından oluşturularak, alandan uzmanların değerlendirmeleri ve ön saha testi sonuçlarına göre nihai hali oluşturulmuştur. Süleyman Demirel Üniversitesi Etik Kuruldan gerekli izinlerin alınmasının ardından 01.10.2025-01.12.2025 tarihleri arasında saha çalışması araştırma sahasının seçili mahallelerinde yüz yüze tamamlanmıştır.

I*sparta'nın* 2025 nüfusu-*ta*hmini verilere göre- 448.393 olup; merkez nüfusu 2024 verilerine göre 272.797'dir. (https://www.nufusu.com/il/isparta-nufusu) Mahallelerin nüfusları (TÜİK) 2023 nüfus raporlarından alınmıştır (https://atlasbig.com.tr/isparta-isparta-merkezin-mahalleleri). +- 0.05 örnekleme hatası için (p=0.5

ve q= 0.5 olmak üzere) 100.000-1.000.000 nüfus için örneklem büyüklüğü 384 olarak hesaplanmaktadır (Baş, 2006). Araştırmanın evreninde yer alan mahalleler, büyüklükleri ve tamamlanan anket sayıları aşağıda tabloda (tablo 1) sunulmuştur.

Tablo:1 Araştırma Evren ve Örneklemi

Mahalle	**Nüfus**	**Anket Yapılan sayı**
Batıkent Mahallesi	6809	69
Çünür Mahallesi	13.694	149
Bahçelievler Mahallesi	7566	78
Halıkent	6643	71
Yayla	2113	23
Toplam	**36.825**	**390**

Katılımcıların çevre davranışı konuusndaki mevcut durumları atıklar özelinde araştırılmış ve bulgular aşağıda sunulmuştur. Katılımcılara aşağıda sıralanan sorular yöneltilmiş ve cevapları yorumlanmıştır.

- Atıklarınızı evinizde/kaldığınız yerde ayırıyor musunuz?
- Geri dönüşümsel atıklarınızı konteynıra atıyor musunuz?
- Geri dönüşüm uygulamalarından hangisini yapıyorsunuz?
- Atık bitkisel yağlarınızı ayrı bir yerde biriktiriyor musunuz?
- Sıfır Atık noktasına atıklarınızı götürdünüz mü?

Katılımcıların yarısının atıklarını ayrıştırması verisi önemli bir bulgu iken bu atıkların ilgili konteynırlara koyulması oranının aynı olmaması, uygun konteynırın olmaması sorusu bulgusu ile ilişkili olabileceği gibi; başka gerekçelerle de bu davranışa yönelmediklerini düşündürmektedir. Katılımcıların %53,6'sı atık ayrıştırırken bu grubun %47'sinin ayrışan bu atıkları uygun konteynıra atıyor olması, %7 civarında bir grubun ayrıştırma yapsa da *a- bunları konteynıra bırakmadığı evsel çöpün yanına bıraktığı, b-mahallesinde atık konteynırı olmadığı c-olsa da evsel çöpe bıraktığı* gibi farklı argümanları düşündürmektedir. Bu veri ile ilişkili bir başka bulgu katılımcılara mahallelerinde atık konteynırı olup olmadığı sorusundan edinilmiş olup; bu soru için katılımcıların yanıtları %61,8'i var; %38,2'si yok biçimindedir. Konteynırların varlığının yüzdesel olarak yüksek olmasına karşın; atıkların bu konteynırlara koyulmuyor olması bu araştırma için edinilen önemli bir bulgu sunmaktadır. Bu da kent sakinlerinin çevre duyarlılığı konusunda hala gelişime ve farkındalık oluşturulmasına ihtiyaç duyulduğu olarak değerlendirilebilinir. Atıklarını ayrıştırma ve mahallerindeki konteynırlara koyma davranışını mahallelere göre çapraz test edildiğinde, atık ayrıştırma yaptığını beyan eden katılımcılar içinde öne çıkan mahalleler %22,5 Halıkent, Çünür, % 41,6, Batıkent %21,5, Bahçelievler %9,1 ve Yayla mahallesi %5,3 oranlarını sağlamıştır. Mahallelerinde atık konteynırı var yanıtına göre mahallelerin oranları ise %15,4 Halıkent, %42,3 Çünür, % 13,3 Batıkent, %8,3 Yayla, ve %20,3 Bahçelievler mahallesi olarak sıralanabilir. Son olarak mahallelere göre atıkların konteynıra bırakılma durumlarında elde edilen oranlar ise yine mahallelere göre şöyledir: %18,7 Halıkent, Çünür, % 41,8, Batıkent %22,5, Bahçelievler %11 ve %6 oranıyla Yayla mahallesi dır.

Katılımcıların geri dönüşebilen materyalleri ayrıştırarak uygun yerlere bırakma konusunda oranları aşağıda sırasıyla verilmiş olup; en yoğun ayrıştırılan/bırakılan materyalin kağıt, cam, şişe vb olduğu anlaşılmaktadır.

a-Kâğıt, Metal, Cam, Şişe gibi atıkları biriktirip ilgili yerlere bırakmak/ uygun konteynırlara bırakmak

148 %37,9

b-Atık Pilleri toplayıp ilgili yerlere vermek 97 %24,9

c-Atık yağları biriktirip ilgili yerlere vermek 63 %16,2

d-Kullanılmayan ilaçları sağlık ocağına vermek	42	%19,8
e-Kullanılmayan giysileri uygun konteynırlara bırakmak	93	%23,8

Atık konusunda özellikle su kaynaklarına karışması anlamında özel önem arz eden atık yağların katılımcılar tarafından biriktirilerek teslim edilmediğini gösteren veri (%61), özellikle üzerinde durulması gereken bir sorun alanıdır. Zira kullanım sonrası oluşan bu atık yağların çoğunlukla mutfak giderine bırakıldığı sonucunu bize sunmaktadır.

Son olarak katılımcıların Isparta Belediyesinin kurduğu Sıfır Atık Merkezinin kullanım oranı sorulmuş ve %85,9 oranında kullanmadıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcıların %50'nin bu tesisi bilmediğ ve %86'nın da tesisin teşvik destekli çalışma biçimi bilmediği verileri de yine bu soru ile ilişkili olarak tespit edilen diğer bulgulardır. Sıfır atık merkezini kullanım konusunda (evet cevabı veren %14,1 grup içinde) mahalle temelli çapraz olarak bakıldığında edinilen bulgulara göre, Halıkent %10,9, Çünür %36,4, Batıkent %20, Yayla %5,5 ve Bahçelievler %27,3 mahallelerinde bu merkez kullanılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Elde edilen veriler neticesinde aşağıda sıralanan tespitlere ulaşılmıştır.

1.Bireylerin cinsiyet, sosyo-ekonomik statü- meslek gibi değişkenler fark etmeksizin geri dönüşümsel atıkların ayrıştırılması, biriktirilmesi ve uygun yerlere teslimi konularında yeterli davranış ortaya koyulmamaktadır.

2. Isparta belediyesi atık ve sıfır atık konusunda yaptığı çalışmalarında yerel halk nezdinde yeterli tanınırlığı ve farkındalığı tam anlamıyla yakalamak için daha sık, yaygın ve farklı yöntemlerle faaliyetler hayata geçirmelidir.

3. Isparta belediyesi geri dönüşümsel atıkların toplanması konusunda uygun konteynırları yerleştirmiş olsa da yerel halk bu konuda farkındalığı yükselmedikçe uygun davranışları ortaya koymamaktadır.

4. Atıkların çevresel zararları ve bireylerin çevresel sorumluluğa sahip olduğu bilgisi/farkındalığı sahada tespit edilmiş olsa da bireyler bu farkındalığı davranışa dönüştürmemektedir.

5. Atık konusunda farkındalık, bilgi ve davranışa dönüştürme konusunda saha içierinde en öne çıkan mahalle Çünür mahallesi olmuştur.

Kaynakça

Küfeoğlu, S. (2022). SDG-9: Industry, innovation and infrastructure. Emerging Technologies, Sustainable Development Goals Series. Springer.

Yazar, K. H. (2009). "Sürdürülebilir Kent: Göstergeleri, Formu ve Planlama Süreci". 21. Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi (20 – 21 Mart 2009) Bildiriler Kitabı, (Ed: Nilüfer Taş ve Murat Taş), Bursa: TMMOB Mimarlar Odası Bursa Şubesi.

Baş, Türker: (2006). Anket nasıl hazırlanır?, Anket nasıl uygulanır?, Anket nasıl değerlendirilir? Ankara: Seçkin Yayıncılık.

http://www.unesco.org.tr/, e.t. 02.03.2026

https://www.nufusu.com/il/isparta-nufusu, e.t. 15.09.2025

https://sdgs.un.org/goals, e.t. 02.03.2026

https://atlasbig.com.tr/isparta-isparta-merkezin-mahalleleri, 09.09.2025

Sürdürülebilir Liderliğin Yeşil İnovasyon ve Örgütsel Performans Üzerindeki Etkisi: Kars Belediyesi Çalışanlarına Yönelik Bir Araştırma

The Impact of Sustainable Leadership on Green Innovation and Organizational Performance: A Research Study on Employees of Kars Municipality

Onur Oktaysoy[1] ve Kutay Üstün[2]

Öz

Küresel ölçekte artan çevresel sorunlar, kamu kurumlarında sürdürülebilirlik odaklı yönetim anlayışlarını zorunlu hale getirmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir liderlik, yalnızca ekonomik çıktıları değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal değer üretimini de kapsayan bütüncül bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, sürdürülebilir liderliğin örgütsel performans üzerindeki etkisini ve bu süreçte yeşil inovasyonun üstlendiği rolü Kars Belediyesi çalışanları örnekleminde incelemektedir. Nicel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada elde edilen veriler yapısal eşitlik modellemesi ile analiz edilmiştir. Bulgular, sürdürülebilir liderliğin örgütsel performansı anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini göstermektedir. Ayrıca yeşil inovasyonun, bu ilişkiyi güçlendiren kısmi bir aracılık mekanizması olarak işlev gördüğü belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, sürdürülebilir liderlik uygulamalarının çalışanların çevre odaklı yenilik süreçlerine katılımını teşvik ederek kurumsal etkinliği ve hizmet kalitesini artırdığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir liderlik, Yeşil inovasyon, Örgütsel performans, Belediye yönetimi, Sürdürülebilir kalkınma hedefleri.

JEL Kodları: M14, O31, Q56, H83

Abstract

Increasing global environmental challenges have made sustainability-oriented management approaches a necessity in public institutions. In this context, sustainable leadership emerges as a holistic approach that encompasses not only economic outcomes but also environmental and social value creation. This study examines the effect of sustainable leadership on organizational performance and the role of green innovation in this relationship within the sample of Kars Municipality employees. Conducted using a quantitative research design, the data were analyzed through structural equation modeling. The findings indicate that sustainable leadership has a significant and positive effect on organizational performance. Additionally, green innovation functions as a partial mediating mechanism that strengthens this relationship. The results reveal that sustainable leadership practices encourage employees' participation in environmentally oriented innovation processes, thereby enhancing organizational effectiveness and service quality.

Keywords: Sustainable Leadership, Green Innovation, Organizational Performance, Municipal Management, Sustainable Development Goals

JEL Codes: M14, O31, Q56, H83

Genişletilmiş Özet

Günümüzde küresel ölçekte artan çevresel sorunlar, iklim değişikliği ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği konusundaki endişeler, kamu kurumlarında sürdürülebilirlik odaklı yönetim yaklaşımlarını zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir liderlik, yalnızca ekonomik çıktıları değil, aynı zamanda çevresel ve sosyal değer üretimini de kapsayan bütüncül bir liderlik anlayışı olarak ön plana çıkmaktadır. Sürdürülebilir liderler, çalışanları çevre dostu uygulamalara yönlendirerek örgütlerde yeşil inovasyon süreçlerini teşvik

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, onurkavak@kafkas.edu.tr, Orcid: 0000-0002-8623-614X
[2] Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, ustunk@gmail.com, Orcid: 0000-0003-2572-2264

etmekte ve böylece örgütsel performans üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiler yaratmaktadır. Ancak literatürde bu değişkenler arasındaki ilişkilerin özellikle kamu kurumları bağlamında sınırlı sayıda incelendiği görülmektedir.

Bu çalışma, sürdürülebilir liderliğin örgütsel performans üzerindeki etkisini ve bu ilişkide yeşil inovasyonun aracılık rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Kars Belediyesi çalışanları örnekleminde gerçekleştirilmiş olup nicel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Veri toplama sürecinde anket tekniğinden yararlanılmış ve elde edilen veriler yapısal eşitlik modellemesi (SEM) kapsamında Smart-PLS yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında sürdürülebilir liderlik, yeşil inovasyon ve örgütsel performans değişkenleri arasındaki ilişkiler test edilmiştir.

Elde edilen bulgular, sürdürülebilir liderliğin yeşil inovasyon üzerinde güçlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, sürdürülebilir liderlik anlayışının örgütlerde çevre dostu uygulamaların benimsenmesini teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca yeşil inovasyonun örgütsel performans üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum, çevre odaklı yenilikçi uygulamaların yalnızca çevresel fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda örgütsel etkinlik ve verimliliği de artırdığını göstermektedir. Bununla birlikte sürdürülebilir liderliğin örgütsel performans üzerinde doğrudan ve anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir. En önemli bulgulardan biri ise yeşil inovasyonun, sürdürülebilir liderlik ile örgütsel performans arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü üstlendiğidir. Bu sonuç, sürdürülebilir liderliğin örgütsel performansa olan etkisinin önemli ölçüde yeşil inovasyon süreçleri üzerinden gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, belediye yönetiminde sürdürülebilir liderlik uygulamalarının çalışanların çevresel farkındalığını artırdığını, inovatif süreçlere katılımını teşvik ettiğini ve bu sayede kurumsal etkinlik ile hizmet kalitesinin yükseldiğini göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, sürdürülebilir liderlik ve yeşil inovasyon kavramlarını yerel yönetimler bağlamında birlikte ele alarak literatüre katkı sunmaktadır. Aynı zamanda kamu yöneticilerine sürdürülebilirlik odaklı liderlik anlayışını benimsemeleri ve yeşil inovasyon uygulamalarını desteklemeleri yönünde önemli çıkarımlar sağlamaktadır.

Çalışmanın Önemi

Sürdürülebilirlik odaklı yönetim anlayışlarının giderek önem kazandığı günümüzde, kamu kurumlarında liderlik yaklaşımlarının çevresel ve örgütsel çıktılar üzerindeki etkisinin ortaya konulması kritik bir gereklilik haline gelmiştir. Bu çalışma, sürdürülebilir liderlik, yeşil inovasyon ve örgütsel performans arasındaki ilişkileri bütüncül bir çerçevede ele alarak literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Özellikle yerel yönetimler bağlamında, çalışanlar düzeyinde gerçekleştirilen ampirik analizler sınırlı olduğundan, araştırma özgün bir katkı sunmaktadır. Ayrıca elde edilen bulgular, kamu yöneticilerine sürdürülebilir liderlik uygulamalarının yaygınlaştırılması ve yeşil inovasyon süreçlerinin desteklenmesi konusunda yol gösterici niteliktedir. Bu yönüyle çalışma, hem teorik hem de uygulamaya dönük önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Yöntem

Sürdürülebilir liderlik, yeşil inovasyon ve örgütsel performans arasındaki ilişkilerin belediyeler özelinde incelendiği bu araştırmada nicel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmanın evrenini Kars Belediyesi çalışanları oluşturmakta olup, örneklem kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Veri toplama sürecinde anket tekniğinden yararlanılmış ve toplam 311 katılımcıdan elde edilen veriler analiz kapsamına dâhil edilmiştir. Veri toplama aracı olarak sürdürülebilir liderlik, yeşil inovasyon ve örgütsel performans ölçeklerinden oluşan yapılandırılmış bir anket formu kullanılmıştır. Ölçekler 5'li Likert tipi derecelendirme ile ölçülmüştür. Ölçüm araçlarının güvenirlik ve geçerliliği Cronbach Alpha, bileşik güvenirlik (CR) ve ortalama varyans açıklaması (AVE) değerleri üzerinden değerlendirilmiştir. Verilerin analizinde yapısal eşitlik

modellemesi (SEM) yaklaşımı tercih edilmiş ve analizler Smart-PLS yazılımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkiler incelenmiş, aracılık ilişkileri bootstrapping yöntemi ile test edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, değişkenler arasındaki ilişkiler istatistiksel olarak ortaya konulmuştur.

Bulgular

Araştırma kapsamında elde edilen veriler doğrultusunda öncelikle ölçüm modelinin geçerlilik ve güvenirlik değerleri incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda tüm ölçeklere ait Cronbach Alpha ve bileşik güvenirlik (CR) değerlerinin kabul edilebilir sınırların üzerinde olduğu, ortalama varyans açıklaması (AVE) değerlerinin ise gerekli eşik değerleri sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca ayrışım geçerliliği analizleri de ölçüm modelinin uygun olduğunu göstermektedir. Model uyum iyiliği değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olması, yapısal model analizlerinin gerçekleştirilmesine olanak tanımıştır.

Yapısal eşitlik modellemesi sonuçlarına göre sürdürülebilir liderlik ile yeşil inovasyon arasında güçlü, pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgu, sürdürülebilir liderlik anlayışının örgüt içerisinde çevre odaklı yenilikçi uygulamaların gelişimini desteklediğini göstermektedir. Yeşil inovasyon ile örgütsel performans arasında da pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, çevre dostu inovasyon uygulamalarının örgütsel etkinliği artırıcı bir rol oynadığı belirlenmiştir. Sürdürülebilir liderliğin örgütsel performans üzerindeki doğrudan etkisi incelendiğinde, bu ilişkinin de pozitif ve anlamlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilir liderliğin örgütsel performans üzerindeki etkisinde yeşil inovasyonun aracılık rolü test edilmiş ve yeşil inovasyonun bu ilişkide kısmi aracılık etkisi gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sonuç, sürdürülebilir liderliğin örgütsel performansa olan etkisinin yalnızca doğrudan değil, aynı zamanda yeşil inovasyon süreçleri aracılığıyla da gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular genel bir perspektifle değerlendirildiğinde, sürdürülebilir liderlik uygulamalarının örgütlerde çevre odaklı inovasyonu teşvik ederek örgütsel performansı artırdığını ve bu süreçte yeşil inovasyonun önemli bir mekanizma olarak işlev gördüğünü ifade etmek yerinde olacaktır.

Sonuç

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular, sürdürülebilir liderliğin örgütsel performans üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Sürdürülebilir liderlik anlayışının benimsenmesi, çalışanların çevresel farkındalığını artırmakta ve örgüt içerisinde yeşil inovasyon süreçlerinin gelişimini desteklemektedir. Bu durum, yalnızca çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlamakla kalmayıp aynı zamanda örgütsel etkinlik, verimlilik ve hizmet kalitesi üzerinde de olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Araştırma sonuçları, yeşil inovasyonun örgütsel performans üzerinde önemli bir belirleyici olduğunu ve sürdürülebilir liderliğin bu etkiyi güçlendiren bir mekanizma olarak işlev gördüğünü göstermektedir. Özellikle yeşil inovasyonun kısmi aracılık rolü, sürdürülebilir liderlik uygulamalarının örgütsel performansa olan katkısının önemli ölçüde inovatif ve çevre odaklı süreçler üzerinden gerçekleştiğine işaret etmektedir. Yerel yönetimler bağlamında değerlendirildiğinde, sürdürülebilir liderlik yaklaşımının benimsenmesi, belediye hizmetlerinde kalite ve etkinliği artırabilecek stratejik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda kamu yöneticilerinin çevre odaklı liderlik anlayışını benimsemeleri ve çalışanları yeşil inovasyon süreçlerine teşvik etmeleri, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşma açısından kritik önem taşımaktadır. Bununla birlikte, araştırmanın tek bir belediye örneklemi ile sınırlı olması ve kesitsel veri yapısına dayanması, bulguların genellenebilirliği açısından sınırlılıklar içermektedir. Gelecek araştırmalarda farklı sektör ve örneklemler üzerinde gerçekleştirilecek çalışmalar, sürdürülebilir liderlik ve yeşil inovasyon ilişkisini daha kapsamlı biçimde ortaya koyacaktır.

Kaynakça

Aguilera-Caracuel, J., & Ortiz-de-Mandojana, N. (2013). Green innovation and financial performance: An institutional approach. *Organization & Environment, 26*(4), 365–385.

Albort-Morant, G., Leal-Millán, A., & Cepeda-Carrión, G. (2016). The antecedents of green innovation performance: A model of learning and capabilities. *Journal of Business Research, 69*(11), 4912–4917.

Atsan, M., & Bayar, K. (2024). Sürdürülebilir liderlik bağlamında yöneticilerin kurumsal sürdürülebilirlik ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi: Aile işletmelerine yönelik bir inceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari Çalışmalar Dergisi, 2*(2), 53–69.

Bunteng, L. (2022). Factors affecting organizational performance: A study on motivation, ability, roles, and organizational support.

Burki, U., & Dahlstrom, R. (2017). Mediating effects of green innovations on interfirm cooperation. *Australasian Marketing Journal, 25*(2), 149–156.

Chang, C. H., & Chen, Y. S. (2013). Green organizational identity and green innovation. *Management Decision, 51*(5), 1056–1070.

Chaudhry, M., Ahmed, J., & Noureen, S. (2020). Impact of sustainable leadership on employee performance with the moderating effect of organizational culture. *Arabian Journal of Business and Management Review*.

Dangelico, R. M., & Pontrandolfo, P. (2015). Being 'green and competitive': The impact of environmental actions and collaborations on firm performance. *Business Strategy and the Environment, 24*(6), 413–430.

Gao, D. H., & Tsai, D. K. C. (2024). Charting sustainable paths: The influence of sustainable leadership and green innovation on sustainable performance in higher education institutions. *Educational Administration: Theory and Practice, 30*(4), 3171–3183.

Guinot, J., Barghouti, Z., & Chiva, R. (2022). Understanding green innovation: A conceptual framework. *Sustainability, 14*(10), 5787.

Habash, R. (2018). *Green engineering: Innovation, entrepreneurship and design*. Taylor & Francis.

Hussein, H., Albadry, O. M., Mathew, V., Al-Romeedy, B. S., Alsetoohy, O., Abou Kamar, M., & Khairy, H. A. (2024). Digital leadership and sustainable competitive advantage: Leveraging green absorptive capability and eco-innovation in tourism and hospitality businesses. *Sustainability, 16*(13), 5371.

Iqbal, Q., Ahmad, N. H., & Halim, H. A. (2020). How does sustainable leadership influence sustainable performance? Empirical evidence from selected ASEAN countries. *SAGE Open, 10*(4), 1–15.

Jayaraman, K., Jayashree, S., & Dorasamy, M. (2023). The effects of green innovations in organizations: Influence of stakeholders. *Sustainability, 15*(2), 1133.

Leal-Rodríguez, A. L., Albort-Morant, G., & Martelo-Landroguez, S. (2017). Links between entrepreneurial culture, innovation, and performance. *International Entrepreneurship and Management Journal, 13*, 819–835.

Liu, R., Yue, Z., Ijaz, A., Lutfi, A., & Mao, J. (2023). Sustainable business performance: Examining the role of green HRM practices, green innovation and responsible leadership. *Sustainability, 15*(9), 7317.

Pandithasekara, D. (2022). Green innovation practices and its impact on organizational performance: Evidence from apparel industry of Sri Lanka. *International Journal of Research Publication and Reviews, 3*(9), 743–758.

Purwanto, M., Agung, D. A., & Erwita, M. A. (2023). The role of sustainable leadership in implementing SDGs: Green innovation strategy. *International Journal of Advanced Research, 11*(10), 752–764.

Sebastian, A., & Hühn, M. P. (2024). Sustainable leadership and Hegelian self-awareness. *Administrative Sciences, 14*(1), 19.

Song, W., & Yu, H. (2018). Green innovation strategy and green innovation: The roles of green creativity and green organizational identity. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 25*(6), 1357–1367.

Kamu Diplomasisi ve Kamusal Anlatı Bağlamında Sinemanın Gücü: ‘Kesişme: İyi ki Varsın Eren’ ve ‘15 Temmuz: Şafak Vakti’ Filmleri Örneği

The Power of Cinema in the Context of Public Diplomacy and Public Narrative: The Examples of the Films ‘Intersection: Thank You for Being Here, Eren’ and ‘July 15: Breaking Dawn’

Büşra Urlular Öncü[1], Ersin Aycan[2],

Öz

Bu çalışmanın amacı, sinemanın kamusal faaliyetlerde bir iletişim ve temsil aracı olarak nasıl kullanıldığını incelemeyi ve sinemanın toplumsal algıyı nasıl şekillendirme gücüne sahip olduğunu araştırmaktır. Dijitalleşmeyle birlikte sinema, sanat ve eğlence aracı olmanın ötesinde kamu diplomasisi ve ulusal imaj yönetiminde önemli bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda çalışma, TRT tarafından desteklenen *‘Kesişme: İyi ki Varsın Eren’* ve *‘15 Temmuz: Şafak Vakti’* filmlerini inceleyerek sinemanın toplumsal hafıza, milli birlik ve ulusal kimlik inşasındaki rolü ele alınmıştır. Bu analiz nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak filmlerdeki sahneler milli birlik, ulusal kimlik, ve kolektif hafıza baplamında değerlendirilmiştir. Çalışma, sinemanın devlet destekli kültürel üretimler aracılığıyla toplumsal bilincin oluşturulması ve kamu diplomasisi bağlamında ulusal kimliğin güçlendirilmesi potansiyeline sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Kamusal Faaliyetler, Kolektif Hafıza, Milli Birlik, Ulusal Kimlik

JEL Kodları*:* Z11, H11, F59

Abstract

The purpose of this study is to examine how cinema is used as a means of communication and representation in public activities and to investigate cinema’s power to shape social perception. With the advent of digitalization, cinema has become more than just a medium of art and entertainment; it has evolved into a significant tool in public diplomacy and national image management. In this context, the study examines the films “Kesişme: İyi ki Varsın Eren” and “15 Temmuz: Şafak Vakti,” both supported by TRT, to address cinema’s role in the construction of social memory, national unity, and national identity. Using content analysis—a qualitative research method—scenes from the films were evaluated in terms of national unity, national identity, and collective memory. The study demonstrates that cinema has the potential to shape social consciousness and strengthen national identity through state-supported cultural productions in the context of public diplomacy.

Keywords: Cinema, Public Activities, Collective Memory, National Unity, National Identity

JEL Codes: Z11, H11, F59

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, sinema sanatının bir iletişim ve temsil aracı olarak kamusal faaliyetlerde nasıl kullanıldığını ve bu temsil aracının kitleleri etkileme ve toplumsal algıyı nasıl şekillendirme gücüne sahip olduğunu incelemektir. Sinema tarihsel süreç içerisinde dijitalleşmeyle birlikte sadece sanatsal bir eğlence ya da boş vakit aktivitesi olmaktan çıkarak kamu diplomasisi ve ulusal imaj yönetimi bakımından etkin bir mecra

[1] Arş. Gör, İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, TÜRKİYE, busra.urlular@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4945-8357

[2] Doçent, İnönü Üniversitesi -İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, TÜRKİYE, ersin.aycan@inonu.edu.tr, ORCID:0000-0002-1715-9865

haline gelmiştir. Bu bağlamda araştırma, TRT tarafından desteklenen ve Türkiye'nin yakın zamanda gerçekleşen kritik olaylarını konu alan *'Kesişme: İyi ki Varsın Eren'* ve *'15 Temmuz: Şafak Vakti'* filmleri çalışma kapsamına alınmıştır. Ayrıca çalışma ilgili sahneler üzerinden sinemanın toplumsal hafızayı oluşturma rolünü, milli birlik ve beraberlik duygusunun sinematik anlatılarla nasıl yansıtıldığını, ideolojik ve sosyolik söylemlerin kamusal faaliyetler bağlamında nasıl yeniden üretildiğini ve bu süreçte topluma nasıl aktarıldığını incelemeyi hedeflemektedir.

Yöntem

Bu çalışmada, sinemanın kamusal bir iletişim ve temsil aracı olarak kamusal faaliyetlerde nasıl kullanıldığını saptamak ve bu temsil aracının toplumu etkileme ve toplumsal algıyı şekillendirme gücünün daha iyi anlaşılmasını sağlamak amaçlamaktadır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, tarihsel süreç içerisinde sinema sanatının kamusal faaliyetlerde nasıl kullanıldığını ve kitleleri etkileme ile toplumsal algıyı nasıl şekillendirme gücüne sahip olduğunu tartışmak için araştırma soruları ortaya çıkarılmıştır:

1. Sinema sanatı, tarihsel süreç içerisinde kamusal faaliyetlerde nasıl bir iletişim ve temsil aracı olarak kullanılmaktadır?
2. Sinema filmlerinin milli kimlik insası ve toplumsal belleği yeniden üretilmesinde nasıl bir güç unsuru olarak kullanılmaktadır?

Bu problemler ve araştırma soruları göz önüne alındığında, sinemasal anlatının toplumsal bellek oluşturmadaki rolünü ve milli birlik ile beraberlik temsillerini çözümlemek amacıyla TRT tarafından desteklenen *'Kesişme: İyi ki Varsın Eren'* ve *'15 Temmuz: Şafak Vakti'* filmlerinin incelenmesinde nitel analiz modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma, sayısal verilere dayanan nicel araştırmalardan farklı olarak görsel ve yazılı materyallere dayanan özgün bir bilimsel yaklaşımdır. Ayrıca bununla birlikte nitel yöntem, araştırma kapsamında elde edilen verilerin analiz ve çözümlenme süreçlerini, bulguların sunulmasını, yorumlanmasını ve değerlendirilmesini, aynı zamanda çalışmanın geçerliliğinin sağlanmasını ve çalışmann olası sonuçlarının ortaya konulmasını açıklamak amacıyla kullanılmaktadır (Creswell,2021, s.79-80). Bu araştırmada içerik analizi, filmdeki sahnelerin çözümlenmesi bakımından önemli bir yaklaşımdır.

Bulgular

Çalışma bağlamında sinema sanatının kamusal değerleri, ideolojik ve sosyolojik söylemleri ve ulusal kimlik anlatılarını nasıl yeniden ürettiği ve kamusal bağlamda neyi göstermeyi amaçladığı önem arz etmektedir. TRT destekli *'Kesişme: İyi ki Varsın Eren'* ve *'15 Temmuz: Şafak Vakti'* filmleri incelendiğinde, kamusal anlatının toplumsal bellek bağlamında, sinemasal gücünü kullanarak toplumu birleştirmek, ve bir araya getirmek amacıyla ulusal imaj oluşturmak için kullanıldığı görülmektedir. Her iki film analiz edildiğinde, karakterlerin bireysel hikayelerinden ziyade toplumsal bütünlüğü vurgulayan ulusal birer semboller yansıttığı saptanmıştır. Bu semboller, kahramanlık, dayanışma, fedakarlık, vatan sevgisi, toplumsal sorumluluk gibi temsiller aracılığıyla milli birlik ve beraberlik duygularının tetiklenlemekte ve bu bağlamda toplumsal algı yönlendirilmektedir.

'Kesişme: İyi ki Varsın Eren' filminde kamusal anlatı, coğrafyanın vatan sevgisi ve karakterin devletle bir bütün olarak gösterilmesi üzerinden yansıtılmıştır. Başrol karakteri olan Eren Bülbül'ün Karadeniz çoğrafyasında yoksul bir yaşam sürmesi ve aile bireyleriyle kurduğu samimi ilişkiler aktarılmıştır. Ayrıca Bülbül'ün askeri karakterlerle kurduğu hiyerarşik olmayan, samimi ve vatanseverliğin ön planda olduğu ilişkiler, devlet ve millet arasındaki sıkı bağı sinematoğrafik bir kamusal anlatı şeklinde sunmaktadır. İlgili filmde kamusal anlatı, Eren'in küçük bir sivil çocuk olarak gösterilmesine karşın gösterdiği büyük cesaret örneği aracılığıyla bireysel bir biyografinin ötesine geçerek toplumsal bellekte teröre karşı birlik ve beraberlik'

imajı vermektedir. Bu doğrultuda kamusal anlatı, milli duyguları güçlendirmekte ve toplumsal bellekte yer alan milli kahramanlık anlarını yeniden üreterek kamu diplomasisi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir.

15 Temmuz: Şafak Vakti' filminde ise kamusal anlatı, kargaşanın içerisinde ortaya çıkan sivil iradenin ve kamusal alanın savunulması gücü üzerinden verildiği görülmektedir. Filmde birbirinden farklı demografik özelliklere sahip karakterlerin (esnaf, söför, genç, yaşlı, çocuk vb.) hepsinin ortak bir tehdit karşısında meydanlarda bir bütün haline gelmeleri gözlemlenmektedir. Bu durum, karakterlerin kendi bireysel olaylarından ve kimliklerinden sıyrılarak, bir bütün olarak temsil edildiği 'tek parça millet' imajı verilmektedir. Özellikle filmde yer alan meydan sahnelerinde, tanklara ve silahlara karşı silahları olmayan sivil halkın bir bütün olarak gösterilmesi sivil halkın milli değer olarak algılandığını göstermektedir.

Ayrıca gerçek olaylara dayanan sinemasal anlatı, bu olayların kurgusunu eşdeğer bir tarihsel akış içerisinde sunmaktadır. Bu durum, kamusal anlatının tarihsel gerçeklik algısını güçlendirmekte ve toplumsal bellekte yer alan milli kahramanlık ile direniş anlarını yeniden tetikleyerek kamusal anlatı ve kamu diplomasisi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu bağlamda sinema, devletin kamu diplomasisi hedefleri doğrultusunda ulusal kimliği sürekli üreten, ideolojik ve sosyolojik söylemleri kamusallaştıran güç bir temsil unsuru olarak işlev görmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak bu çalışma, sinema sanatının devlet destekli kültürel üretimler vasıtasıyla toplumsal bilinci oluşturma ve kamu diplomasisi bağlamında ulusal kimliği güçlendirme potansiyeline sahip olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca sinemanın dijital dönemde yalnızca bir eğlence aracı olmadığı, aynı zamanda kamusal anlatı aracılığıyla toplumsal bellekte yer alan önemli olayların sinematoğrafik olarak inşa edildiği somut örnekler üzerinden görülmektedir.

TRT destekli *'Kesişme: İyi ki Varsın Eren'* ve *'15 Temmuz: Şafak Vakti'* filmlerinde yer alan ilgili sahneler üzerinden yapılan analiz sonucunda, filmlerdeki karakter, konu, mekan ve semboller gibi unsurlar aracılığıyla toplumsal bilinci oluşturma ve kamu diplomasisi bağlamında güçlendirme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir. Elde edilen verilen ışığında bu tür toplumsal belleği pekiştiren yapımların milli bir anlatı etrafında toplanmasını sağlama noktasında sinemanın güçlü bir araç olduğu görülmektedir. Gelecek araştırmalarda, örneklem alınan filmlerin uluslararası platformlardaki alımlama biçimleri ve Netflix, Amazon Prime, HBO, YouTube gibi dijital mecralardaki yansımaları incelenerek, kamu diplomasininin ulus ötesi etkisi üzerine daha ayrıntılı çözümlemeler yapılabilir.

Kaynakça

Creswell, J. W. (2021). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (E. Karadağ, Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Uluslararası Çevre Sorunlarının Küreselleşmesi ve Çevre Politikalarının Normatif Temelleri

The Globalization of Environmental Problems and the Normative Foundations of Environmental Policy

Mahmut Özdemirkol[1]

Öz

Bu çalışma, çevre meselelerinin ulusal sınırları aşarak küresel bir hale gelme sürecini ve bu sürecin çevre politikalarının normatif temellerini nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır. Sanayileşme, küreselleşme ve artan üretim-tüketim ilişkileri, çevresel bozulmayı hızlandırarak çevre meselelerini uluslararası gündemde öncelikli konular arasına sokmuştur. Araştırma, Stockholm Konferansı'ndan Paris Anlaşması'na kadar olan süreçte uluslararası çevre rejiminin yapılandırılmasını ve temel ilkelerin gelişimini analiz etmektedir. Elde edilen bulgular, çevre politikalarının önleme, ihtiyat, sürdürülebilir kalkınma, katılım, adalet ve ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklar ilkeleri çerçevesinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Çevre politikaları, sadece teknik bir alan değil, aynı zamanda küresel yönetişim ve normatif düzenle ilgili tartışmaların merkezinde bulunan çok boyutlu bir politika alanı haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre sorunları, Küreselleşme, Uluslararası çevre rejimi, Çevre politikaları, Normatif ilkeler

JEL Kodları: Q56, Q58, F64, H23

Abstract

This study examines the process through which environmental problems have transcended national borders to acquire a global character and how this process has shaped the normative foundations of environmental policies. Industrialization, globalization, and increasing production–consumption patterns have accelerated environmental degradation, bringing environmental issues to the center of the international agenda. The study analyzes the institutionalization of the international environmental regime and the emergence of core principles from the Stockholm Conference to the Paris Agreement. The findings indicate that environmental policies have evolved around principles such as prevention, precaution, sustainable development, participation, justice, and common but differentiated responsibilities. Consequently, environmental policies have become not only a technical field but also a multidimensional domain at the center of global governance and normative order debates.

Keywords: Environmental problems, Globalization, International environmental regime, Environmental policy, Normative principles

JEL Codes: Q56, Q58, F64, H23

Genişletilmiş Özet

Bu çalışma, uluslararası çevre problemlerinin zamanla nasıl küresel bir politika alanı haline geldiğini ve bu süreçte ortaya çıkan temel normatif ve yönetim ilkelerini incelemeyi amaçlamaktadır. Günümüzde çevresel sorunlar, yalnızca doğanın zarar görmesiyle ilgili teknik meseleler olmaktan çok daha fazlasını ifade etmekte; ekonomik sistemlerle, siyasi yapılarla ve sosyal etkileşimlerle karmaşık bir şekilde ilişkilendirilmiş çok yönlü bir sorunlar bütünü haline gelmiştir (Akman vd., 2004; Koçataş, 2012). İklim değişikliği, biyolojik çeşitliliğin azalması, doğal kaynakların azalması ve çevresel kirlilik gibi meseleler, ulusal sınırları aşan etkileri nedeniyle uluslararası iş birliğini zorunlu hale getirmektedir (Güney, 2003, Sands, 2003; Orr,1992). Bu çerçevede, çalışma çevre sorunlarının uluslararası gündeme dahil olma sürecini, bu süreçteki kurumsal dinamikleri ve ortaya çıkan temel yaklaşım ilkelerini kapsamlı bir biçimde değerlendirmektedir.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Orcid: 0000-0003-4878-9947, m.ozdemirkol@gmail.com

Araştırmanın ana konusu, çevre sorunlarının neden ve nasıl uluslararası sistemin önemli gündem maddelerinden biri haline geldiği ve bu süreçte hangi normatif ilkelerin oluştuğudur. Bu doğrultuda, araştırma şu sorulara yanıt aramaktadır: (i) Hangi tarihsel ve yapısal etkenler çevre sorunlarını küresel bir kimliğe kavuşturmuştur? (ii) Uluslararası anlaşmalar ve zirveler çevre politikalarının kurumsal hale gelmesine nasıl katkıda bulunmuştur? (iii) Bu süreç içinde ortaya çıkan temel çevre politikası ilkeleri nelerdir ve hangi normatif yapı sunmaktadır? Bu sorular, çevre meselelerinin yalnızca çevresel boyutları değil, aynı zamanda ekonomik, siyasi ve etik yönleri de olan bir alan olduğunu vurgulamayı hedeflemektedir.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmanın değerini, çevre sorunlarının küresel yönetişim açısından değerlendirilmesinin gerekliliğini göstermesi ve uluslararası çevre düzeninin yalnızca kurumsal temeller üzerinden değil, ilkesel çerçevelerle de anlaşılması gerektiğini belirtmesi oluşturmaktadır. Çevre politikaları genellikle teknik çözümler veya spesifik anlaşmalar bağlamında incelenirken, bu çalışma bu politikaların ardındaki normatif yapıyı sistematik bir biçimde irdelemektedir. Bu açıdan, çalışma çevre politikalarının ekonomik politikalar, yönetişim ve normatif yapı ile olan ilişkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yöntem

Bu araştırma, nitel bir analiz yöntemine dayanarak gerçekleştirilmiştir. Uluslararası çevre politikalarının gelişimi tarihsel bir bakış açısıyla incelenmiş; Stockholm Bildirgesi (1972), Rio Bildirgesi (1992), Kyoto Protokolü (1997) ve Paris Anlaşması (2015) gibi önemli uluslararası belgeler belgeler üzerinden doküman analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Ayrıca, çevre politikalarının gelişim süreci üç ana dönem halinde tasnif edilerek ele alınmıştır: (i) hazırlık dönemi (1945-1972), (ii) kurumsallaşma dönemi (1972-1992) ve (iii) küresel yönetişim dönemi (1992 sonrası). Bu dönemler, çevre politikalarının tarihsel evriminin daha sistematik bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Bulgular

Araştırmanın sonuçları, çevre problemlerinin uluslararası boyutta dikkat çekmesinin sanayileşme, küreselleşme ve üretim-tüketim ilişkilerindeki değişimlerle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sanayi devriminin ardından artan üretim aktiviteleri ve enerji kullanımı, doğal kaynaklar üzerindeki baskıyı artırmış ve çevresel bozulmayı hızlandırmıştır. Maddenin korunumu ilkesi çerçevesinde üretim süreçlerinin kaçınılmaz olarak atık üretmesini sağlamak, çevre sorunlarının ekonomik yapı ile ilişkisini güçlendirmiştir. Özellikle tehlikeli atıkların uluslararası sınırları aşarak gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere taşınması, çevresel adalet konularını gündeme getirmiştir.

Bununla birlikte, iklim değişikliği, çevresel sorunların global ölçekteki en önemli boyutlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Fosil yakıtlara dayanan enerji sistemleri, sera gazı salınımının başlıca kaynağını oluşturmakta ve bu da küresel ısınma, aşırı hava koşulları ve deniz seviyesinin yükselmesi gibi sonuçlara neden olmaktadır. Küreselleşme süreci, çevre üzerindeki etkilerin yayılma hızını artırarak, üretim süreçlerinin uluslararasılaşması ve çok uluslu şirketlerin faaliyetleri ile çevresel sorunların global niteliğini pekiştirmiştir.

Uluslararası çevre politikalarının yapılandırılması ise büyük oranda uluslararası anlaşmalar ve zirveler vasıtasıyla yapılmıştır. 1972 Stockholm Konferansı, çevre sorunlarının ilk kez global bir çerçevede ele alındığı ve çevrenin bağımsız bir politika alanı olarak kabul edildiği bir dönüm noktasıdır. Bu konferansla birlikte çevre ile insan hakları arasında doğrudan bir bağ kurulmuş ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) oluşturulmuştur. 1992 Rio Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma fikrini uluslararası platformda benimsetmiş ve çevre politikalarının ekonomik süreçlerle entegrasyonunu sağlamıştır. Kyoto Protokolü, çevre politikalarını

bağlayıcı hedefler ve ekonomik araçlarla desteklerken, Paris Anlaşması, daha esnek ve çok aktörlü bir yönetişim anlayışını benimsemiştir.

Bu çalışmanın önemli bulgularından biri, çevre politikalarının zaman içerisinde belirli normatif ilkeler etrafında şekillendiğidir. Bu ilkeler arasında önleme ilkesi, ihtiyat ilkesi, sürdürülebilir kalkınma ilkesi, kirleten öder ilkesi, katılım ilkesi, çevresel etki değerlendirmesi, kuşaklararası eşitlik, sınır ötesi zararsızlık ve ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesi öne çıkmaktadır. Bu normlar, çevre politikalarının sadece teknik müdahalelerden ibaret olmadığını; aynı zamanda etik, ekonomik ve yönetsel boyutları olan bir çerçeve sunduğunu göstermektedir.

Özellikle "kirleten öder" ilkesi, çevresel maliyetlerin ekonomik yapıya dahil edilmesini sağlarken; "ihtiyat ilkesi", belirsizlik durumlarında bile önlem alınmasını gerektiren risk odaklı bir yaklaşımı temsil etmektedir. "Katılım ilkesi" ve Aarhus Sözleşmesi, çevre politikalarının demokratikleşmesine olanak tanıyarak bireylerin karar alma süreçlerine katılmasını mümkün kılmıştır. "Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi ise gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki sorumluluk farklılıklarını hesaba katarak çevre politikalarına adalet unsuru eklemiştir.

Sonuç

Çalışma, uluslararası çevre sorunlarının evrimini üç ana dönüşüm üzerinden değerlendirebileceğimizi göstermektedir: (i) yerel çevre meselelerinin dünya çapında sorunlara dönüşmesi, (ii) politik araçların basit düzenlemelerden çok yönlü ve karmaşık yapılara dönüşmesi ve (iii) aktör yapısının devlet merkezli modelden çok aktörlü yönetişim modeline yayılması. Bunun yanı sıra, uluslararası çevre rejiminin gelişimi önemli ilerlemeler içerse de birçok sınırlılık da barındırmaktadır. Özellikle normatif prensiplerin benimsenmesi ile bu prensiplerin uygulamaya geçirilmesi arasındaki uyumsuzluk, çevre politikalarının en büyük meselelerinden biridir. Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması gibi düzenlemelerin bağlayıcılık derecesine yönelik tartışmalar bu durumun somut örnekleridir.

Genel olarak incelendiğinde, çevre politikaları günümüzde yalnızca bir kamu politikası alanı olmakla kalmayıp, aynı zamanda uluslararası yönetişim sisteminin yeniden yapılandırılmasında önemli bir bileşen haline gelmiştir. Bu nedenle, çevre meselelerinin çözümü yalnızca teknik araçlara değil, aynı zamanda uluslararası işbirliğine, normatif ilkelerin uygulanabilirliğine ve çok yönlü yönetişim kapasitesine bağlıdır. Bu çalışma, bu dönüşümü tarihsel, kurumsal ve normatif boyutlarıyla ele alarak uluslararası çevre politikalarının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Kaynakça

Aarhus Convention. (1998). Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters. United Nations Economic Commission for Europe.

Akman, Y., Ketenoğlu, O., Kurt, L., Düzenli, S., Güney, K., & Kurt, F. (2004). Çevre kirliliği (çevre biyolojisi). Palme Yayınları.

Basel Convention. (1989). Basel Convention on the Control of Transboundary Movements of Hazardous Wastes and Their Disposal. United Nations.

Güney, E. (2003). Çevre ve insan: Toplum-doğa ilişkileri. Çantay Kitabevi.

Kocataş, A. (2012). Ekoloji: Çevre biyolojisi (12. baskı). Dora Yayınları.

Kyoto Protocol. (1997). Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. United Nations.

Orr, D. W. (1992). Ecological literacy: Education and the transition to a postmodern world. SUNY Press.

Paris Agreement. (2015). Paris Agreement. United Nations.

Rio Declaration. (1992). Rio Declaration on Environment and Development. United Nations.

Sands, P. (2003). Principles of international environmental law. Cambridge University Press

Stockholm Declaration. (1972). Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment. United Nations.

United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC). (1992). United Nations Framework Convention on Climate Change. United Nations.

World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future. Oxford University Press.

Kurumsal İletişim Süreçlerinde Yapay Zekâ Kullanımı: Fırsatlar ve Riskler Üzerine Kuramsal Bir Değerlendirme

The Use of Artificial Intelligence in Corporate Communication Processes: A Theoretical Assessment of Opportunities and Risks

Edanur Baytak Sulubay[1], Ayşe Nur Doğan[2]

Öz

İletişim, bireylerin sözlü, sözsüz, yazılı, görsel veya işitsel olarak çeşitli yollar aracılığıyla birbirlerine duygu ve düşüncelerini aktarma süreci olarak bilinmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim süreçlerinin dijital ortamlara taşınması söz konusu olmaktadır. Dijital ortamlarda bilgi miktarının artması, yeni iletişim kanallarının ortaya çıkması ve bu ortamlardaki etkileşim oranının yükselmesi, kurumsal iletişimin işleyişine de yenilikler getirip; çağın gerekliliklerine uyum sağlaması yönünde adım atmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada iletişim, kurumsal iletişim ve yapay zekâ kavramları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi; yapay zekânın kurumsal iletişimde yol açtığı değişikliklere ek olarak verimlilik açısından sunduğu fırsatlar ve bununla beraber oluşturduğu risklerin literatür kapsamında ortaya konulması amaçlanmaktadır Yapılan incelemeler doğrultusunda, yapay zekânın kurumsal iletişimde kullanımına yönelik anlamlı bir kavramsal çerçeve ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal İletişim, Yapay Zekâ, Dijital Dönüşüm

Abstract

Communication is defined as the process through which individuals convey their feelings and thoughts to one another through various verbal, non-verbal, written, visual, or auditory means. With the advancement of technology, communication processes have increasingly shifted to digital environments. The growth in the volume of information in digital settings, the emergence of new communication channels, and the rising level of interaction within these environments have introduced innovations to the functioning of corporate communication and have encouraged it to adapt to the requirements of the age. In this context, the present study aims to evaluate the relationship between the concepts of communication, corporate communication, and artificial intelligence, and to reveal, within the scope of the literature, both the opportunities offered by artificial intelligence in terms of efficiency and the risks it creates, in addition to the changes it has brought about in corporate communication. In line with the findings of the review, a meaningful conceptual framework for the use of artificial intelligence in corporate communication is presented.

Keywords: Corporate Communications, Artificial Intelligence, Digital Transformation

Genişletilmiş Özet

İletişim, bireylerin sözlü, sözsüz, yazılı, görsel veya işitsel olarak çeşitli yollar aracılığıyla birbirlerine duygu ve düşüncelerini aktarma süreci olarak bilinmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim süreçlerinin dijital ortamlara taşınması söz konusu olmaktadır. Dijital ortamlarda bilgi miktarının artması, yeni iletişim kanallarının ortaya çıkması ve bu ortamlardaki etkileşim oranının yükselmesi, kurumsal iletişimin işleyişine de yenilikler getirip; çağın gerekliliklerine uyum sağlaması yönünde adım atmasını sağlamaktadır. Hedef kitleyle iletişim kurma yöntemleri, kurumsal itibarı sağlayıp devam ettirme, kriz durumlarında faaliyete geçecek iletişim stratejileri de yapay zekâ teknolojilerinin gelişimine bağlı olarak kurumsal iletişimi dijitalleşme sürecine dâhil etmektedir.

[1] Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi, Türkiye, edanur.baytak@inonu.edu.tr Orcid No: 0000-0002-7316-3746
[2] Araştırma Görevlisi, İnönü Üniversitesi Türkiye, ayse.dogan@inonu.edu.tr Orcid No: 0000-0002-2414-9497

Kurum ve kuruluşlar, kendi bünyelerinde yaptıkları faaliyetleri topluma tanıtmak ve onları bu faaliyetler konusunda bilgilendirmekle sorumludur. Geçmişten günümüze bu sorumluluğun yerine getirilmesi için çeşitli iletişim türleri kullanılmıştır. Bu iletişim türleri başlangıçta genel olarak kurumların odak noktası ürün tanıtımını yapmak, satış gerçekleştirmek ve promosyon faaliyetlerini devam ettirme olarak yerleşmiştir. Bunlara ek olarak, kurumsal iletişim zaman geçtikçe yaşanan değişimlere ve gelişmelere bağlı olarak daha kapsamlı bir alan haline gelmiştir (Cornelissen, 2004, s. 12). Kurumlar faaliyetlerini ve kurumsal kimliklerini topluma tanıtma amacıyla kurumsal iletişimi büyük bir fırsat olarak görmekte ve etkin bir şekilde kullanmaktadır. Kurumsal iletişim, sadece kurumla ilgili bilgi aktarımını değil: kurumun kimliğinin doğru yansıtılması, kurum imajının yönetilmesini, kurumsal saygınlığını korunmasını, paydaşlarıyla etkileşimlerini planlı ve stratejik bir şekilde yürütülebilmesini ve çalışanlarıyla kurduğu iç iletişimin verimli biçimde devam ettirme gibi faaliyetleri kapsayan bir yapı olarak tanımlanmaktadır.

Son zamanlarda yaşanan teknolojik gelişmelerin etkisiyle kurum ve kuruluşlar, kurumsal iletişim bağlamında gazete, radyo ve televizyon dışında interneti de kullanmaya başlamıştır. İnternet teknolojisinin evrimleşmesiyle yapay zekâ ve kurumsal iletişim arasındaki ilişki yeni bir boyut kazanmıştır. Yapay zekânın ortaya çıkması, ilk başta düşünme ve akıl yürütme üzerine kurulan teorilerle gündeme gelmiştir. İlerleyen süreçlerde problem çözme yöntemleri ve insan beyninin nasıl düşündüğünü inceleyen çalışmalarla gelişmiştir. Yapay zekâ, uzman sistemlerin geliştirilmesiyle birlikte, bireylerin günlük hayatta karşılaştığı problemlere çözüm üretme konusunda daha etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Belirsizlik durumu varken elde olan verilere bağlı kalarak tahmin yürütme işlemlerini yapabilme fırsatı sağlamaya başlamıştır. Yapay zekâ, günümüzde derin öğrenme ile birlikte büyük verileri işleyip öğrenebilen ve sürekli ilerleme gösteren bir teknoloji hâline gelmektedir (Russell & Norvig, 2003, s. 35). Bu bağlamda kurumsal iletişim kapsamında yapay zekâ teknolojilerinin kullanımı giderek elzem bir hale gelmektedir.

Geleneksel kurumsal iletişimde insan merkezli yöntemler ön plandayken, günümüzde kurumların dijitalleşmesi, paydaşlarıyla anlık ve hızlı iletişim kurabilmesine olanak sağlamaktadır. Gelişen ve birçok alan üzerinde etkisini gösteren yapay zekâ teknolojilerinin kurumsal iletişimde etkin bir rol oynayarak doğal dil işleme, veri madenciliği, karar destek sistemi, hedef kitleye yönelik toplanan büyük verilerin analizi, hızlı içerik üretimi ve iletişim süreçlerine şekil vermektedir. Dijital platformlarda yer alan kullanıcıların bıraktığı dijital ayak izlerinin veri olarak kaydedilmesi ve analiz edilmesi paydaşların algı, tutum ve tepkilerinin yönünü belirlemeye yardımcı olmakta ve kurumların iletişim stratejilerine de yön vermektedir.

Yapay zekâ hedef kitlelerin eğilimlerini öğrenme, içerik oluşturup paylaşma stratejilerini geliştirme, iletişim kampanyalarını etkili planlanma konusunda kolaylıklar sağlamaktadır. Yapay zekâ uygulamaları ile paydaşların davranışlarını anlık takip edebilme, olası kriz durumlarını öngörüp tedbir alabilme imkânı ortaya çıkmaktadır. Kurumsal iletişimde yapay zekâ, içerik üretimi ve paylaşım açısından hız ve verimlilik sağlamaktadır. Kurumların açıklamaları, basın bültenleri, sosyal medya hesapları üzerinden yapılan gönderiler, raporlar ve paydaşlarına yönelik kişiselleştirilmiş mesajlar, yapay zekânın kısa sürede üretebileceği içerik türleri arasında bulunmaktadır. Zaman ve maliyet yönünden kazançlı bir kullanım söz konusu olmaktadır. Ayrıca sohbet botları ve sanal asistanlar, kurumsal bilgilendirme ve paydaş iletişimini aralıksız sürdürme fırsatı sunmaktadır.

Yapay zekânın kurumsal iletişim faaliyetlerinin planlanması ve yürütülmesi aşamalarında kullanılmasının çeşitli avantajları olduğu gibi, bazı riskler ve tartışmalı durumların da varlığından bahsetmek mümkündür. Bununla birlikte, mesajların otomasyon tarafından üretilmesi, insani boyutun zayıflamasına neden olabileceği gibi mesajların üretim aşamasından yer alması gereken sosyal zekâ, bağlam bilgisi, kültürel değerlere yönelik hassasiyet ve duygusal durumları değerlendirme gibi öğelerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yapay zekâ kriz anlarında toplumun hassasiyetlerini, psikolojik durumlarını tam olarak doğru değerlendirmeyebilmektedir. Bu teknolojiler etik ilkelere uygun ve denetimli olarak kullanılmadığı takdirde kuruma duyulan güven duygusunu da sarsabilmektedir. Bu kontrolsüz kullanım ise kişisel verilerin güvenliği ve kurum itibarını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu sebepten ötürü hızlı ve akıllı olan bu sistemleri kullanırken şeffaflığa önem verilmeli, paydaşların güveninin kazanılması gerekmektedir.

Yapay zekâ kurumsal iletişim süreçlerinde anında iletişim kurma, ölçme-değerlendirme, öngörü geliştirme gibi yararlar sağlamaktadır. Ancak yapay zekâ teknolojisinin sunduğu olanakları kullanırken kurumsal iletişimin eleştirel bakış açısını korumak, etik ilkelere bağlı kalmak, insan kontrolünün devam etmesini sağlamak ve kurumun değer yargılarına uygun biçimde iletişim süreçlerini yönetmek büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede değerlendirildiğinde yapay zekâ kurumsal iletişimde insanın yerine geçecek bir öğe olarak değil; bireyleri uzman olduğu alanda asiste edecek, karar verme süreçlerini anlamlandıran ve hızlandıran, etkin ve güvenilir iletişim uygulamaları geliştiren bir araç olarak görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı, iletişim, kurumsal iletişim ve yapay zekâ kavramları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek; yapay zekânın kurumsal iletişimde yol açtığı değişikliklere ek olarak verimlilik açısından sunduğu fırsatlar ve bununla beraber oluşturduğu riskleri literatür kapsamında ortaya koymaktır. Bu literatür taramasına ek olarak araştırma kapsamında Web of Science (WoS) veri tabanında "kurumsal iletişim" ve "yapay zekâ" anahtar sözcükleri kullanılarak tarama yapılmış ve 34 çalışmaya ulaşılmıştır. Elde edilen bu çalışmalar incelendiğinde nicel açıdan sınırlı olduğu görülmekle birlikte, yapay zekânın kurumsal iletişimde kullanımı açısından anlamlı bir çerçeve sunmaktadır.

Kaynakça

Cornelissen, J. (2004). Corporate communications theory and practice. London: Sage

Russell, S., & Norvig, P. (2003). Artificial intelligence: A modern approach (2nd ed.). Prentice Hall.

Japonya'da Afet Yönetimine Yönelik Kurum ve Kuruluşlar

Institutions and Organizations for Disaster Management in Japan

Erkan Tamtürk[1]

Öz

Bu çalışma, Japonya'da afet yönetimine yönelik kurum ve kuruluşları incelemektedir. Dünyada afet denilince ilk akla gelen ülke olan Japonya, bilhassa deprem ve tsunami kaynaklı tehditler ve yıkımlarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Ekonomi ve teknolojideki gelişmişlik seviyesi bu çabalarına olumlu yönde katkı vermektedir. Ülkede doksanlı yıllardan bu yana artan bir gönüllü kültürü müşahede edilmektedir. Gelişmişlik seviyesi sayesinde Japonya, bulunduğu coğrafyada benzer tehditlere maruz kalan az gelişmiş ülkelerden ayrışmaktadır. Japonya'nın afet yönetimi bağlamındaki uygulamalarından çıkartılacak dersler, ülkemiz de dâhil olmak üzere diğer tüm ülkeleri ilgilendirmektedir. Çalışmada, kamu ve sivil toplumun afet yönetimine yönelik uyguladıkları modeller ve işbirliği imkânları araştırılmıştır. Bir afet türü olan siber saldırılara karşı bilgi güvenliği bağlamında atılacak adımlar önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Afet Yönetimi, Gönüllülük, Bilgi Güvenliği

JEL Kodları: O53, Q54, L31, L86

Abstract

This study examines institutions and organizations involved in disaster management in Japan. Japan, a country often associated with disasters, struggles to cope with threats and destruction, particularly those caused by earthquakes and tsunamis. Its advanced economic and technological capabilities positively contribute to these efforts. A growing volunteer culture has been observed in the country since the 1990s. Thanks to its level of development, Japan distinguishes itself from less developed countries in its region that face similar threats. Lessons learned from Japan's disaster management practices are relevant to all countries, including our own. The study investigates the models and collaboration opportunities implemented by the public and civil society in disaster management. It also proposes steps to be taken in the context of information security against cyberattacks, a type of disaster.

Keywords: Japan, Disaster Management, Volunteering, Information Security

JEL Codes: O53, Q54, L31, L86

Genişletilmiş Özet

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Japonya'da afet yönetimine yönelik kurum ve kuruluşları incelemektir. Afet yönetiminde ileri gelen bir ülke olan Japonya'nın uyguladığı modelin diğer ülkeler için geçerliliği sorgulanmakta ve ülkemiz için uygulanabilirliği hedeflenmektedir. Araştırmanın özgün katkısı, konunun sivil toplum bakımından ele alınmasıdır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve muhtelif kaynaklardan istifade edilmiştir. Bu kaynaklar; kitap, tez, makale, bildiri, internet sitesi, kurum ve kuruluşların raporları şeklinde tasnif edilebilir.

[1] Uzman, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Muş İl Koordinatörlüğü,
Orcid Numarası: 0000-0002-4045-6286, buzsubuhar@yaani.com.

Bulgular

Japonya, bulunduğu coğrafya nedeniyle dünyada en çok afete maruz kalan ülkelerin başında gelmektedir. Asya kıtasının en doğusunda yer alan bu ada ülkesi, tektonik fay hatlarının üzerinde olması nedeniyle her yıl meydana gelen deprem ve tsunami gibi afetlere karşı okullarda verilen eğitimin de katkısıyla ciddi bir toplumsal bilinç geliştirmiştir (Doğru, 2020: 60, 62). 1995 yılında meydana gelen Hanshin-Awaji (Kobe) Depreminde 1,37 milyon gönüllünün kendiliğinden (Paciarotti vd., 2018: 261) depremzedelere yardım etmesi de bunun bir göstergesidir (Director General for Disaster Management, 2021: 44). Öyle ki; bu afet sonrasında gönüllülüğe halk tarafından yoğun bir teveccüh olmuş ve afet gönüllülerinin resmi bir organizasyonu olan NVNAD (Nippon Volunteer Network Active in Disaster – Afette Aktif Japon Gönüllü Ağı) yine bu deprem sonrasında kurulmuştur (Atsumi and Goltz, 2014: 234). Bu afet gönüllüleri genel olarak hayatta kalanlara devletçe karşılanamayan duygusal desteği sağlayabilmektedirler (Atsumi, 2015: 20). Gönüllü faaliyetlerin miladı olarak sayılan bu afetin üzerinden geçen süreyle birlikte gönüllülük kültürü ülkede ciddi bir karşılık bulmuştur (Suzuki, 2006: 153).

Birçok doğal afete maruz kalan ülke, hükümet tarafından sağlanan kaynaklarla afetlere karşı direnç göstermektedir. Afet sonrasında yaraları sarmak ve zarar görmüş altyapının onarılmasıyla beraber afet öncesine yönelik tehlike haritaları oluşturulmaktadır. Yalnızca maddi yönden değil, insan kaynağı bakımından da ciddi hazırlıklar yapılmaktadır (Japan Cabinet Office, 2021: 79). Müreffeh bir ülke olması hasebiyle Japonya, Asya'nın az gelişmiş ülkelerinden afet yönetimi ve gönüllülük bağlamında olumlu yönde ayrışmıştır.

1959 yılında meydana gelen ve büyük kayıplara neden olan Ise-Wan Tayfunu Japonya'nın afet yönetimi için dönüm noktasını teşkil etmiştir. Bu afet nedeniyle ülkede geniş ölçekli bir afet yönetim sistemi oluşturulması yönünde çabalar ağırlık kazanmıştır. Bu çabalar neticesinde 1961 yılında Afet Önleme Temel Yasası çıkartılmıştır. İlerleyen yıllarda meydana gelen afetlerden elde edilen tecrübelerin de katkısıyla afet yönetim sistemi daha işler hale getirilmiştir (Karaesmen vd., 2004: 38). 1995 yılında meydana gelen Büyük Hanshin-Awaji (Kobe) Depreminden sonra Temel Afet Yönetimi Planı yenilenmiştir. 2001 yılına gelindiğinde merkezi yönetim yeniden düzenlenmiş olup Bakanlar Kurulu afet yönetiminin idari kısmını üstlenmiştir (Atlı, 2006: 62). Mevzuat düzenlemelerinin yanı sıra yeni yapıların kauçuk zemin, raylar veya bilyeler üzerine inşa edilmiş olması afetlerle olan mücadeleyi güçlendirmiştir (Atlı, 2006: 87). 2011 yılında meydana gelen 9,0 büyüklüğündeki deprem, tsunami ve nükleer sızıntı nedeniyle yerel yönetimlerin yetersizliği su yüzüne çıkmıştır. Bunun sonucunda merkezi yönetimin yetkisi daha da artırılmıştır (Bayra, 2021: 1204).

Japonya, afet yönetiminde planlamaya had safhada önem göstermektedir. Japon hükümetinin sorumluluğundaki temel afet yönetimi planı, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan afet yönetim operasyon planı ile eyalet ve belediye afet yönetim konseyleri tarafından hazırlanan yerel afet yönetimi planı bunun göstergesidir. Japonya'da afet yönetim sistemi; araştırma ve geliştirme, afete hazırlık, acil durum müdahalesi, hayatı normale döndürme ve yeniden yapılanma, bilgi ve telekomünikasyon sistemi, deprem afeti önlemleri ve deprem afeti yönetim bilgi sistemi konularını içerir (Atlı, 2006: 62-63). Bu çerçevede İmar Bakanlığı'nın önemli görevleri bulunmaktadır (Atlı, 2006: 66).

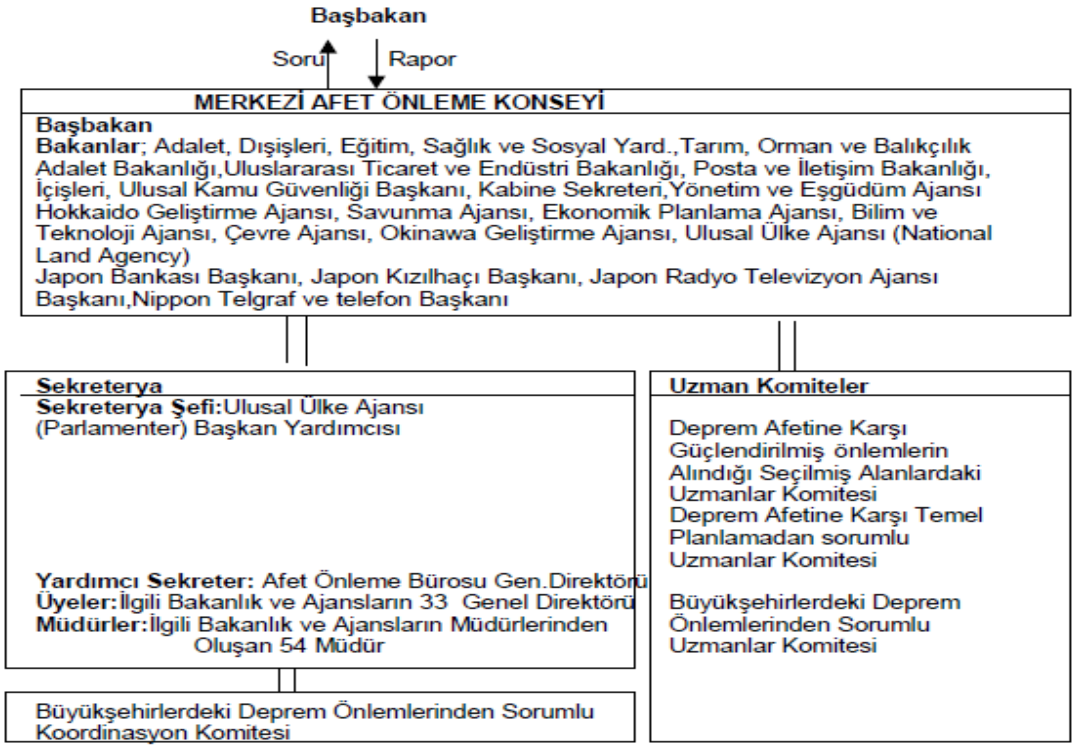
Japonya'da afetlere karşı eşgüdümü sağlamak amacıyla Afetleri Önleme (Afet Yönetimi) Bürosu faaliyet yürütmektedir. Bu kurum Afet Önleme Temel Yasasını uygulamakla yükümlüdür. Kurum kendi içinde; Genel Yönetim Dairesi, Afetleri Önleme Koordinasyon Dairesi, Yeniden İnşa ve İyileştirme Dairesi, Deprem Felaketine Karşı Tedbirler Dairesi ve Afetlere Karşı Tedbirleri Uygulama Dairesi biçiminde yapılanmaya gitmiştir (Uluğ, 2009: 10). Halkı, şirketleri, sivil toplum kuruluşlarını ve yerel yönetimleri afetlere karşı bilinçlendirmek ve afetlere karşı yapılanları raporlamak amacıyla bir internet sitesi kurulmuştur. Bu sitedeki bültenler sürekli olarak güncel tutulmaktadır (https://www.bousai.go.jp).

Japonya'da sivil toplum kuruluşlarının yükselişi Kobe depremi sonrasındaki yoğun gönüllü akınıyla başlar. Japonya Ulusal Sosyal Refah Konseyi (Japan National Council of Social Welfare - JCSW), gönüllü çalışmaları organize etmek için Afet Yardım Gönüllü Merkezlerini (Disaster Relief Volunteer Centers - DRVC) işletmeye hazır olsa da (Kansai University, 2018: 195-196) 1.380.000 gönüllü sayısı Japonya tarihinde karşılaşılmamış

bir durumdu. Koordinasyonsuzluğu gidermek amacıyla oluşturulan yapı ve beraberinde sivil toplum kuruluşlarını daha sağlıklı bir zemine oturtan yasal mevzuat düzenlemeleri sayesinde gönüllülük sağlam bir konum elde etti (Sakamoto, 2012: 26). Ancak bu gelişmelere rağmen Japonya'da, devletten gayrı düşünülemeyen STK'ların oluşturduğu bir siyasal iklim hüküm sürmektedir. Bu yönüyle ülke, Batı'dan ayrışmaktadır.

Japonya'da yerel gönüllü afet yönetimi kuruluşları önemli görevler ifa etmektedir. Bu kuruluşlar teçhizat temin eder ve düzenli olarak tatbikat yaparlar. 2001 yılı için yapılan araştırmaya göre hane halkının % 57,9'u yerel gönüllü afet yönetimi teşkilatlarına dâhildir. Gönüllü gruplarını teşvik etmek amacıyla hükümet ve yerel yönetimler, uygun eğitim ve faaliyet ortamı hazırlamakla sorumludurlar (Cabinet Office Government of Japan, 2006: 228).

Şekil 1. Japonya'da Merkezi Afet Önleme Konseyi Organizasyon Şeması

Kaynak: Şener ve Tezer, 2002: 78.

Sonuç ve Tartışma

20. yüzyılın sonlarında Sovyetler Birliği'nin dağılması Dünya Savaşı riskini uzun vadede ortadan kaldırdı. Bu durum, sivil savunma teşkilatlarının atıl duruma düşmelerine ve varlıklarının sorgulanmasına neden oldu. 1995 yılında Japonya'da meydana gelen Kobe Depremi, ilgili teşkilatların bütünleşik afet yönetimi bakış açısıyla dönüştürülmesi gerektiği yönünde ortak bir kanaat hâsıl etti.

İnsanlığı tehdit eden afetler küresel ısınma ve iklim değişikliğinin de etkisiyle günümüzde sayı ve şiddet olarak artış göstermektedir. Çok boyutlu afet tehdidine paralel olarak alınması gereken önlemler de müsavi olmalıdır. Çeşitlenen ve derinleşen afetlere bütüncül bir yaklaşım geliştirmek elzemdir. Bu bağlamda gitgide daha sık karşılaşılan salgınlar, savaşlar, göçler ve siber saldırıların dâhil edileceği kapsamlı bir afet tanımı yapılmalı ve buna göre afet yönetimi güncellenmelidir.

Günümüzde afet gönüllülerinden daha çok vasıf gerektirmeyen geri plandaki işlerde istifade edilmektedir. Oysa uzmanlık gerektiren işlerde de gönüllüler değerlendirilebilir. Zira bir alanda ihtisas yapmış gönüllülerin faydası yüksek olmaktadır. Bilgi güvenliğini tehdit eden ve insanların hayatlarını derinden etkileyen siber

saldırılar afet boyutuna ulaşabilmektedir. Bu tarz olağanüstü durumlara yönelik olarak bilhassa kamuda çalışan bilişim uzmanları yedek kuvvet olarak tutulabilir. Böylelikle kaynaklar daha verimli kullanılmış olur.

Japonya'da afet riski yüksek olduğundan afet müdahale teşkilatı çok etkindir. Gönüllülük oranı, 20. Yüzyılın sonlarına kadar düşük seyretmişken yaşanan Kobe Depremiyle birlikte yükselişe geçmiştir. Ülkede uygulanan afet müdahale ağları, kaynakları etkin kullanmak için uygun bir model olabilir. Böylelikle aynı şemsiye altında bir araya gelen kuruluşlar etkin bir şekilde faaliyetlerini yürütebilecektir. Bu ülke afet yönetiminde bulunduğu coğrafyadaki az gelişmiş ülkelerden olumlu yönde ayrışmıştır. Gelişmişlik seviyesinin yüksek olması afet yönetimine olduğu gibi gönüllülüğe de olumlu yönde yansımıştır. Ancak batılı ülkelerle kıyaslandığında hala istenen seviyesinde bir gönüllülük oranına erişilememiştir. Planlamaya çok önem verilen ülkede, tüm paydaşlar afet yönetimi mekanizmasına dâhil edilmiştir.

Kaynakça

Atlı, A., (2006), Afet Yönetimi Kapsamında Deprem Açısından Japonya ve Türkiye Örneklerinde Kurumsal Yapılanma, (1. Baskı), Asil Yayın Dağıtım, Ankara.

Atsumi, T., (2015) "Against the Drive for Institutionalization: Two Decades of Disaster Volunteers in Japan", *Hazards, Risks, and Disasters in Society*, Elsevier.

Atsumi, T., and Goltz, J.D., "Fifteen Years of Disaster Volunteers in Japan: A Longitudinal Fieldwork Assessment of a Disaster Non-Profit Organization", *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 2014/32(1), ss. 220-240.

Bayra, E., "Büyük Doğu Japonya Depremi Sonrası Japon Mevzuatında Görülen Eksikliklerin Düzeltilmesi Bağlamında Deprem ve Hukuk", Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2021/27(2), ss. 1191-1206.

Cabinet Office Japan, Disaster Management in Japan, <https://www.bousai.go.jp> [erişim tarihi: 27.02.2026].

Cabinet Office Government of Japan, (2006) "Disasters Management in Japan", *Afet Yönetiminin Temel İlkeleri*, (Güncelleştirilmiş 2. Baskı), ed. Mikdat Kadıoğlu ve Emin Özdamar, JICA Türkiye Ofisi Yayınları, Ankara.

Director General for Disaster Management, (2021) Disaster Management in Japan.

Doğru, S., (2020) *AFAD Gönüllülük Sisteminin Etkin Müdahale Açısından Analizi*, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Afet Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir.

Japan Cabinet Office, (2021) White Paper Disaster Management in Japan.

Kansai University School of Societal Safety Sciences, The Fukushima and Tohoku Disaster: A Review of the Five-Year Reconstruction Efforts, (2018) Elsevier.

Karaesmen, E., vd. (2004) Deprem ve Kurumsal Yapılanma Afet Yönetimine Giriş, Türkiye Müteahhitler Birliği (TMB), Ankara.

Paciarotti, C. vd., "The Management of Spontaneous Volunteers: A Successful Model From a Flood Emergency in Italy", *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 2018/31, ss. 20-274.

Sakamoto, M., "The Rise of NGOs/NPOs in Emergency Relief in the Great East Japan Earthquake", *Japan Social Innovation Journal*, 2012/2(1), ss. 26-35.

Suzuki, I., (2006) "Roles of Volunteers in Disaster Prevention: Implications of Questionnaire and Interview Surveys", *A Better Integrated Management of Disaster Risks Toward Resilient Society to Emerging Disaster Risks in Mega-Cities*, ed. Ikeda, S., vd., TERRAPUP and NIED, Tokyo.

Şener, S.M. ve Tezer, A., (2002) Ulusal Acil Durum Yönetimi Modeli Geliştirilmesi Projesi Nihai Rapor, İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi & İstanbul Teknik Üniversitesi Afet Yönetim Merkezi.

Uluğ, A., "Nasıl Bir Afet Yönetimi?", *TMMOB İzmir Kent Sempozyumu*, Bildiriler Kitabı, 2009, ss. 1-18.

Kırsal Mahallelerde Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumu: Ankara/Çubuk Örneği

Service Provision of Local Governments in Rural Neighborhoods: The Case of Çubuk, Ankara

Zeynep Yalçın[1], Ayşe Çolpan Yaldız[2]

Öz

Bu çalışma, 6360 sayılı Kanun sonrasında köy statüsünden mahalle statüsüne dönüşen kırsal yerleşimlerde belediye hizmetlerinin niteliği ve erişilebilirliğini incelemektedir. Araştırma, hizmet sunumunun mekânsal uzaklık ve nüfus büyüklüğüne bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Ankara ili Çubuk ilçesi örneğinde gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kapsamında yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmış ve elde edilen veriler tematik analiz ile değerlendirilmiştir. Ayrıca, mahallelerin uzaklık ve nüfus özelliklerini birlikte gösteren mekânsal analizden yararlanılmıştır. Bulgular, merkeze uzak ve düşük nüfuslu mahallelerde hizmetlere erişimin daha sınırlı olduğunu, hizmet sunum sürelerinin uzadığını ve altyapı sorunlarının daha belirgin hale geldiğini göstermektedir. Bu durum, mekânsal ve demografik faktörlerin hizmet sunumunda belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: 6360 sayılı Kanun, kırsal mahalle, hizmet sunumu, mekânsal farklılaşma, yerel yönetimler

JEL Kodları: H83, R58, O18

Abstract

This study examines the quality and accessibility of municipal services in rural settlements that were transformed from villages into neighborhoods following the enactment of Law No. 6360. The research aims to analyze whether service provision varies depending on spatial distance and population size. The study is conducted in the Çubuk district of Ankara. Within the scope of qualitative research, semi-structured interviews were conducted and the obtained data were analyzed using thematic analysis. In addition, a spatial analysis that simultaneously reflects the distance and population characteristics of neighborhoods was employed. The findings indicate that access to services is more limited in remote and low-population neighborhoods, service delivery times are longer, and infrastructure problems are more pronounced. These results reveal that spatial and demographic factors play a determining role in service provision.

Keywords: Law No. 6360, rural neighborhoods, municipal services, spatial inequality, local governance

JEL Codes: H83, R58, O18

Genişletilmiş Özet

Amaç

6360 sayılı Kanun ile birlikte Türkiye'de köyler mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Yani büyükşehir belediyesi sistemi yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönüşüm, yalnızca idari bir düzenleme olmayıp, aynı zamanda kırsal alanlarda hizmet sunumunun ölçeğini, kapsamını ve işleyişini doğrudan etkileyen yapısal bir değişimi ifade etmektedir. Ancak bu süreçte kırsal yerleşimlerin mekânsal ve demografik özelliklerinin kentsel mahallelerden farklılık göstermesinden ötürü bu alanlarda hizmet sunumuna ilişkin çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, 2020 yılında kabul edilen 7254 sayılı Kanun ile bazı mahallelerin "kırsal

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi Zeynep Yalçın, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, yalcinzeynep793@gmail.com ORCID: 0009-0005-3596-535X

[2] Prof. Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Çolpan Yaldız, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, akavuncu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7056-5758

[3] Bu çalışma, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır (Karar No: 07/780, 22.09.2025).

mahalle" olarak tanımlanabilmesine imkân tanınmıştır. Ve kırsal alanların özgün özelliklerinin yeniden dikkate alınması yönünde bir düzenleme yapılmıştır. Bu durum, kırsal mahallelerde hizmet sunumunun tek tip bir yaklaşımla ele alınamayacağını göstemektedir. Ve bu alanların farklı ihtiyaçlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, 6360 sayılı Kanun sonrasında kırsal mahallelerde belediye hizmetlerinin niteliği ve erişilebilirliğinin hangi faktörlere bağlı olarak şekillendiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışma, özellikle mekânsal uzaklık ve demografik yapı (nüfus büyüklüğü) gibi değişkenlerin hizmet sunumu üzerindeki etkisini analiz etmeyi hedeflemektedir. Çalışma kapsamında, merkeze uzak ve nüfus yoğunluğu düşük mahalleler ile merkeze yakın ve nüfus yoğunluğu yüksek mahalleler arasında hizmet sunumu açısından ortaya çıkan farklılıklar karşılaştırmalı olarak incelenmektedir. Bunun yanı sıra çalışma, kırsal mahallelerde gözlemlenen hizmet farklılıklarının yalnızca coğrafi mesafe ile açıklanamayacağını, aynı zamanda nüfus yoğunluğu, yerleşim yapısı ve hizmet talebinin niteliği gibi faktörlerin de belirleyici olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, kırsal mahallelerde hizmet sunumuna ilişkin farklılaşmayı çok boyutlu bir perspektifle ele alarak, bu farklılıkların arkasındaki yapısal ve ilişkisel dinamikleri açıklamayı hedeflemektedir.

Son olarak çalışma, söz konusu idari dönüşümün yerel düzeyde nasıl somutlaştığını analiz etmeyi ve kırsal mahallelerde hizmet sunumuna ilişkin mevcut durumu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle çalışma, kırsal mahallelerde hizmet eşitsizliği tartışmalarına katkı sunmayı ve yerel yönetim politikalarının mekânsal ve demografik farklılıkları dikkate alacak şekilde yeniden değerlendirilmesine yönelik bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Yöntem

Araştırma, Ankara ili Çubuk ilçesi örneğinde gerçekleştirilmiştir. Çubuk ilçesi, hem merkeze yakın hem de uzak kırsal mahalleleri bir arada barındırması bakımından uygun bir inceleme alanı sunmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Farklı mesafe ve nüfus özelliklerini temsil edecek şekilde seçilen kırsal mahalle muhtarları ve belediye yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Araştırma ayrıca mekânsal analiz ile desteklenmiştir. Bu kapsamda mahallelerin merkeze olan uzaklıkları ile nüfus büyüklüklerini birlikte gösteren CBS tabanlı bir haritalama çalışması yapılmıştır. CBS uzmanı ile iş birliği içerisinde hazırlanan bu haritada mahalleler 0–12 km, 12–24 km ve 24–36 km olmak üzere sınıflandırılmış ve nüfus büyüklükleri görselleştirilmiştir. Bu yaklaşım, hizmet sunumunun yalnızca mesafe değil, nüfus yoğunluğu ile birlikte değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır.

Bu çalışma, metodolojik yaklaşım olarak eleştirel gerçekçiliği benimsemiştir. Eleştirel gerçekçilik, toplumsal olguların yalnızca gözlemlenen yönleriyle değil, bu olguların arkasında yer alan yapısal mekanizmalar ve ilişkisel süreçler aracılığıyla anlaşılması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır (Özmen, 2025). Bu doğrultuda çalışma, kırsal mahallelerde gözlemlenen hizmet farklılıklarını yalnızca betimsel düzeyde ele almamakta, aynı zamanda bu farklılıkların ortaya çıkmasına neden olan mekânsal, demografik ve kurumsal faktörleri birlikte değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, hizmet sunumundaki farklılaşmayı "ne olduğu"nun ötesinde "nasıl" ve "neden" ortaya çıktığı üzerinden analiz etmeye imkân sağlamaktadır.

Bulgular

Elde edilen bulgular, ilçe merkezine yakın ve nüfus yoğunluğu yüksek mahallelerde belediye hizmetlerinin daha hızlı, düzenli ve erişilebilir bir şekilde sunulduğunu göstermektedir. Bu mahallelerde özellikle altyapı hizmetleri, yol bakım-onarım faaliyetleri ve temizlik hizmetlerinin daha sistematik yürütüldüğü görülmektedir. Buna karşılık merkeze uzak ve nüfus yoğunluğu düşük mahallelerde hizmetlere erişimin daha sınırlı olduğu,

hizmet sunum sürelerinin uzadığı ve özellikle altyapı ile ilgili sorunların daha belirgin hale geldiği tespit edilmiştir. Bu mahallelerde yol, su ve kanalizasyon gibi temel hizmetlerde gecikmeler yaşandığı ve hizmet taleplerinin karşılanma sürecinin daha uzun sürdüğü ifade edilmiştir.

Mekânsal analiz bulguları da bu durumu desteklemektedir. İlçe merkezine olan mesafe arttıkça, hizmet sunumunun sürekliliği ve etkinliği azalma eğilimi göstermektedir. Ancak elde edilen bulgular, hizmet farklılaşmasının yalnızca mesafe ile açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Özellikle orta mesafede yer alan bazı mahallelerde nüfus yoğunluğunun yüksek olması, bu mahallelerde hizmet sunumunun daha düzenli gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, nüfus büyüklüğünün hizmet talebini artırarak belediye hizmetlerinin önceliklendirilmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan düşük nüfuslu ve dağınık yerleşim yapısına sahip mahallelerde hizmet sunumunun hem maliyet hem de erişilebilirlik açısından daha zor olduğu görülmektedir. Bu mahallelerde hizmet sunumunun düzensizleştiği ve hizmetlerin sürekliliğinde aksaklıklar yaşandığı ifade edilmektedir. Ayrıca muhtar görüşmelerine dayalı bulgular, bu mahallelerde hizmet taleplerinin çoğu zaman gecikmeli karşılandığını ve yerel halkın hizmetlere erişimde çeşitli zorluklarla karşılaştığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bulgular, kırsal mahallelerde hizmet sunumunun hem mekânsal uzaklık hem de nüfus büyüklüğü tarafından şekillendiğini ve bu iki değişkenin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu durum, kırsal mahalleler arasında homojen bir hizmet dağılımının bulunmadığını ve hizmet sunumunda belirgin farklılıkların ortaya çıktığını açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışma, kırsal mahallelerde belediye hizmetlerinin mekânsal ve demografik faktörlere bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymaktadır. Merkeze uzak ve düşük nüfuslu mahallelerde hizmetlere erişimin sınırlı olması, hizmet eşitsizliğinin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Bununla birlikte hizmet sunumunun yalnızca mesafe ile değil, aynı zamanda nüfus yoğunluğu ile de ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durum, kırsal mahallelerin homojen bir yapı göstermediğini ve hizmet ihtiyaçlarının farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak çalışma, 6360 sayılı Kanun sonrasında kırsal alanlarda hizmet sunumunun yeniden değerlendirilmesi gerektiğini göstermekte ve yerel yönetim politikalarının mekânsal ve demografik farklılıkları dikkate alacak şekilde geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Nitel saha verileri ile mekânsal analizin birlikte kullanılması, kırsal mahallelerde hizmet eşitsizliğini anlamaya yönelik bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır.

Kaynakça

Özmen, O. (2025). Eleştirel gerçekçiliğe giriş: Bir özgürleşme felsefesinin kurucu kavramları. *Eleştirel Pedagoji Dergisi*, (78), 413–433.

Gazi kitabevi

Merkez/Mağaza
53. Sokak No: 29
Bahçelievler / ANKARA
Tel : (0 312) 223 77 73 - 223 77 17
info@gazikitabevi.com.tr • www.gazikitabevi.com.tr

ISBN: 978-625-5030-14-6

Gazi Kitabevi
Sosyal Bilimler Serisi